I. L. CARAGIALE

OPERE

I. Proză literară

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE”

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

CARAGIALE

OPERE

I. Proză literară

Ediție îngrijită și cronologie de
STANCU ILIN, NICOLAE BÂRNA,
CONSTANTIN HÂRLAV

Prefață de EUGEN SIMION

univers enciclopedic
București, 2000

Coperta: PODALV
Redactor: Ioana Cracă
Tehnoredactor: Ofelia Coșman

Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii
și al Agenției Naționale
pentru Știință, Tehnologie și Inovare

Mulțumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial“,
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

© Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Editurii Univers Enciclopedic

ISBN: 973–9436–54–4
973–9436–55–2

PREFAȚĂ

I.L. CARAGIALE ȘI SPIRITUL ROMÂNESC

Nu peste mult timp (30 ianuarie 2002) se vor împlini 150 de ani de la nașterea lui I.L. Caragiale și la 13 iunie același an, vor fi 90 de ani de la moartea lui. Timp suficient ca o operă să dispară din atenția publicului sau să-și piardă din importanță. Nu este cazul lui Caragiale, deși mari spirite, ca Lovinescu, au pus sub semnul îndoielii actualitatea *Momentelor* și a pieselor de teatru, zicând că, dispărând societatea ce le-a produs, dispare, fatal, și interesul estetic față de ele. Legea mutației estetice, care în alte cazuri a dus la concluzii juste, a sprijinit în cazul lui Caragiale o viziune critică, dacă nu total negativă, oricum restrictivă estetic. Lăsând deoparte pe detractori (orice mare scriitor are parte de ei), n-ar fi fără interes să vedem ce reproșează lui Caragiale spiritele moderne. Eseiștii și filozofii din anii '30 (Noica, Pandrea, Eliade) pun în discuție *criticismul* dramaturgului și-i opun în ideologia românească *curentul creator* reprezentat de Kogălniceanu, Eminescu, Bărnuțiu, Iorga, Pârvan... Petre Pandrea face (în *Portrete și controverse*) un proces, din acest unghi, *caragialismului* zicând că el cultivă „ironia iresponsabilă, paradoxul ieftin, irespectul valorilor absolute, o stearpă logică [...], un criticism până la absurd și nu are conștiința responsabilității scrisului și a activității publice". Noica era iritat de zeflemeaua lui Caragiale și îmi

amintesc de o discuție pe care am avut-o cu el la Sibiu, pe la începutul anilor ’80. Venisem acolo, în urma unui schimb de scrisori, să discut despre *critica literară ca disciplină inferioară a spiritului* (opinie exprimată în *Jurnalul de la Păltiniș*). Mă pregătisem câteva săptămâni pentru această întâlnire, îmi făcusem un plan, voiam să aflu de la marele filozof argumentele sale împotriva disciplinei noastre. Dialogul n-a putut avea loc deoarece, abia așezați, cum se zice în limbajul diplomației, la masa tratativelor, Constantin Noica mi-a înmânat o scrisoare pe care m-a rugat să n-o fac publică. Filozoful – pot să spun doar atât – mărturisea sincer că subiectul nu-l pasionează și că după Thibaudet n-a mai urmărit critica literară europeană... Nici critica, nici literatura... *Dar,* mi-a spus el numaidecât, *vreau să reproșez ceva generației dumitale... Ce fel de generație sunteți dacă n-ați dat nici un detractor al lui I.L. Caragiale? Cum puteți accepta zeflemeaua lui Caragiale?...* (reproduc din memorie). Încercarea mea de a-l convinge că nu-i nevoie de un detractor al lui Caragiale pentru a ne constitui ca o generație creatoare și că *zeflemeaua* nu este o frână în cultura română nu l-a convins pe marele filozof.

Am încercat, apoi, când am rămas singur, să înțeleg de unde vine rezerva generației lui Noica nu atât față de opera lui Caragiale, cât față de spiritul ei criticist. Explicația poate fi aflată în încer - carea filozofilor din anii ’30 de a fundamenta o cultură pe baze spirituale prin valorificarea tradiției noastre ortodoxe. Caragiale, prin scepticismul lui, stă în calea acestui proiect intelectual. Întrebarea este dacă o cultură modernă se poate construi pe o unică forță spirituală și, în genere, dacă o cultură se face prin voința și imaginația unei singure generații sau se construiește, în timp, urmând legile ei secrete... Dar aceasta este o problemă mai complexă și ea depășește cadrele acestei Prefețe.

Revenind la ideea mutației valorilor morale, trebuie spus că societatea lui Jupân Dumitrache și a moftangiilor a

dispărut, însă tipologia lui Caragiale este și astăzi vie pentru că arta conservă totdeauna atitudinile umane fundamentale. Ceva, este adevărat, se datează în operă și, prin aceasta, o latură a ei iese din atenția publicului din altă epocă, dar sâmburele ei existențial rămâne și cu timpul capătă semnificații nebănuite. Pentru cititorul modern al operei lui Dante, numeroasele aluzii la cearta dintre guelfi și ghibelini nu mai înseamnă mare lucru, ce îl interesează pe el este viziunea extraordinară a răului medieval și elegia pură, să zicem, din cântul Francescăi da Rimini.

În ceea ce privește opera lui Caragiale, este de semnalat opinia mai veche a lui Eugen Ionescu după care originalitatea ei ar sta în faptul că toate personajele sunt niște imbecili. Un vid absolut al valorilor și o comedie ce atinge granițele absurdului existenței. Marin Preda, care recunoaște în autorul *Momentelor* un model epic, este și el de părere că originalitatea ironistului vine de acolo că înfățișează un număr de indivizi cu mintea *buimăcită de vorbe.* Fină observație. Indivizii care se agită în opera lui Caragiale au, într-adevăr, un mare respect pentru cuvinte. G. Călinescu a observat bine în atitudinea lor față de limbaj o *mistică* provenită dintr-o ignoranță supremă. La oamenii instruiți, cuvintele sunt simple vehicule, forme de comunicare însoțite (când însoțirea este posibilă) de o culoare subiectivă. Pentru eroii lui Caragiale vorbele au corporalitate și independență, orice abatere de la sensul comun al cuvântului provoacă o dramatică dilemă a spiritului. „A suge sângele poporului“ nu este pentru cutare personaj ceea ce este pentru individul instruit, și anume o simplă, o proastă metaforă gazetărească, ci o propoziție biblică înspăimântătoare. Ea produce o surpriză atât de mare încât zguduie temeliile ființei și pune în primejdie societatea.

Eroii lui Caragiale cred în cuvinte și se lasă construiți de cuvintele pe care le pronunță cu spaimă, cu solemnitate, și de

cele mai multe ori cu ignoranță. Discursul lui Cațavencu este, cum s-a zis de atâtea ori, un model de satiră a demagogiei fudule și delirante, dar este, în subsidiar, și o încercare aproape eroică a unui individ de a se clădi pe sine prin substanța imprecisă a vorbelor, o disperată tentativă de a se smulge prin cuvinte din vidul mediocrității. Aici intervine acea religiozitate față de fraze de care vorbește în modul său paradoxal tot Călinescu în *Domina bona*. În această perspectivă cuvintele formează o realitate în sine și constituie forma cea mai răspândită de bovarism la eroii lui Caragiale. Un bovarism al vorbelor lipsite de sensul lor real, o aspirație spre noțiuni din care a fost îndepărtat miezul lor semantic, rămânând doar coaja sonoră care tulbură mințile și provoacă zguduiri adânci. Pe această irealitate a limbajului (sau mai corect spus: pe această realitate a irealității limbajului) se construiește personalitatea eroului în literatura lui Caragiale, așa cum, în sculpturile lui Moore, figurile capătă consistență nu numai prin formele materiei, dar și prin golurile, absențele ei.

*

Există, se știe, de mult preocuparea de a defini *stilul* unei națiuni, acela care, după Nietzsche, exprimă „unitatea stilului artistic în toate manifestările vitale ale poporului". Când se fixează acest stil și cine și ce îl determină? Roland Barthes e de părere (într-un articol din 1942, reprodus în *Le Monde*, 4 aprilie 1986) că stilul este opera tragediei. Epocile în care a înflorit tragedia (secolul al V-lea atenian, secolul elisabetan, secolul al XVII-lea francez) sunt secole de cultură. Acum se formează *stilurile*, în epocile tragediei, nu teatrul imită viața, ci viața – zice Barthes în modul său paradoxal – primește de la teatru „o demnitate și un stil cu adevărat mare". Așadar: tragedia este cea mai bună școală de stil. Pentru a merita tragedia, trebuie însă ca sufletul colectiv să atingă o anumită

treaptă de cultură, altfel masele corupte de o falsă cultură simt destinul lor prin dramă. Tragedia arată suferința omului, drama sugerează oamenilor nefericirile mărunte, mizeriile existenței lor...

Pe scurt, popoarele care au avut tragedie au azi stil. Un stil al existenței și un stil al culturii, determinabil, educativ și formativ. Cineva (cred că eseista Claude Edmond Magny) face observația surprinzătoare că stilul francez a pornit din teatrul lui Corneille și Racine și nu invers. Cu alte vorbe, francezii au început să imite modelele din tragediile lor și, imitând, și-au format un mod specific de a fi în lume, un stil de viață și un model de existență (*l'honnête homme*). Faimosul spirit galic (format prin alianța spiritului de finețe cu spiritul geometric) a ieșit, așadar, din cărți. Religia esteticului, frivolitatea, *le mal français*, individualismul, *savoir vivre* și toate celelalte caracteristici tipic franceze sunt, întâi, invenții ale oamenilor de litere... Lucruri, desigur, discutabile, dar nu în afara verosimilului. Cultura exprimă ceea ce aparține, în profunzime, ființei unui popor, dar cultura, în mod indiscutabil, poate propune și, prin forța ei, poate impune o tipologie, umană, un fel de a gândi și de a trăi actele esențiale ale existenței. În ele o națiune se poate regăsi în ceea ce are ea ireductibil.

Care ar fi, din acest punct de vedere, stilul românesc? Noi n-am avut și nu avem, în teatru, mari opere tragice. Istoria noastră este un lanț neîntrerupt de tragedii, dar teatrul românesc a preferat comedia și cel mai mare dramaturg al nostru este un spirit comic, nu un spirit tragic. Să tragem de aici încheierea că stilul culturii noastre și stilul nostru de a fi în viața de toate zilele au fost formate de comedie? De aici să vină aplecarea noastră spre râs, plăcerea noastră de a cârti, în fine, lipsa noastră de suflu, absența noastră din istorie? Caragiale, cu simțul lui enorm și văzul lui monstruos, a citit comedia din noi și ne-a fixat moravurile. Ca oameni sociali ne manifestăm adesea în stilul lui Caragiale; oamenii noștri

politici, de o sută de ani și mai bine, se ceartă, se luptă și se împacă în Piața Endependenței în stilul eroilor lui Caragiale. De multe ori politologii și gazetarii noștri se conduc după dialectica subțire a Conului Leonida și culeg știrile după metoda lui Caracudi. Istoria se schimbă, tipologiile, mecanismele, moravurile, năravurile, pe scurt, *stilul* se repetă... Un *stil*, un fel de-a fi, o parte a noastră (aș zice: partea suprafețelor, omul social din noi și nebunia politică din noi), dar nu în totalitate, am impresia, *stilul* nostru, modul românesc de existență, în fine, *specificul nostru* reprezintă, s-ar putea spune, opera comedie caragialeene.

N-am avut, este adevărat, o mare epocă a tragediei, dar am credința că alte genuri au determinat stilul culturii române și modul românesc de a fi: poezia populară și poezia cultă. Cultura română este, în primul rând, o cultură de poeți. Tot ce-am dat noi mai bun este poezia, geniul și genul culturilor tinere. Spiritualitatea românească și stilul românesc se regăsesc, în primul rând, în marii poeți. Tot aici se regăsește și partea noastră capabilă nu numai să trăiască într-o interminabilă comedie și să privească viața ca pe un carnaval, să tachineze și să „traducă" la infinit, dar să și gândească destinul în termenii metafizicii. Altfel cum am putea explica fenomenul Eminescu, cum am putea explica apariția lui Blaga și Bacovia, dar miracolul poetic Arghezi, atâtea și atâtea dovezi că spiritul românesc privește și dincolo de comedia vieții? Când acesta obosește, începe comedia și odată cu ea apare ironia care ne spală de ridicol și, în situațiile tragice ale istoriei, ne ajută să supraviețuim.

Suntem, prin această alternanță, condamnați la neseriozitate, cum crede Cioran în cea mai dură dintre negațiile sale (*Schimbarea la față a României*)? A cultivat oare comedia în noi numai indiscreția, lipsa de mister sufletesc, credința în inutilitatea jertfei, disprețul valorilor și lenea, fabuloasa, proverbiala noastră lene istorică? „România nu-i o țară

tragică", „România este o țară fără profeți", scrie moralistul iritat de scepticismul intelectualului român și de zeflemeaua care exprimă superficialitatea, inerția noastră spirituală: „Românul își zeflemisește propria lui condiție și se risipește într-o autoironie facilă și sterilă. M-a revoltat totdeauna absența dramatismului în trăirea destinului nostru, m-a durut această indiferență spectaculară, acest perspectivism exterior"... Dacă este așa, cum se explică, o dată, viziunea tragică din poezia populară și cum se face că românii care n-au mister sufletesc și au geniul indiscreției au dat și continuă să dea totuși poeți, mari poeți lirici (reiau o formulă veche a criticii literare)?!...

Caragiale este adus în discuție ori de câte ori este vorba de a defini spiritul românesc în partea lui comică și i se impută, veșnic, balcanismul nostru... Mă întreb dacă autorul *Scrisorii pierdute* este vinovat, cu adevărat, de ceea ce nu ne place în spiritul nostru și dacă intoleranța față de Caragiale nu ascunde un complex. În fine, cei care-i reproșează dramaturgului că a impus zeflemeaua ca stil de existență se arată exasperați, totodată, de viciul resemnării care ar fi, pentru noi, românii, catastrofal în istorie. Așadar: loviți de resemnare în ființa noastră profundă, formați la școala așteptării și a fricii (citez din nou pe tăgăduitorul Cioran), păcătuim când ne mutăm la oraș prin limbuție, irespectul valorilor morale și ne cheltuim energiile în improvizații și fantezii de birt, cu un cuvânt, ne *caragializăm*... Să nu uităm, totuși, că omul caragialean este o ficțiune, este creația unei imaginații excepționale și, ca orice ficțiune reușită, place și durează. Nu mă simt deloc umilit, ca român, când citesc *Momente și schițe,* ori piesele de teatru, capodopere de ironie. Creând un model de existență românească sau, mai corect, un anti-model din observarea târgului balcanic, cu ipistații, frizerii lui filozofi, republicanele electrizante, indivizii lui fanatizați de politică, Caragiale a fixat, desigur, un stil în care, ne place sau nu ne place, ne regăsim în anumite împrejurări ale vieții noastre sociale. Ei, și? Ce-i cu

asta? Comicul spală, comedia provoacă o reacție, spiritul profund iese întărit din această formidabilă epopee a ironiei, cea mai importantă pe care a produs-o cultura românească. Spre deosebire de filozoful care se arată disperat de viciul cârtirii, aș zice că un popor care are forța de a se supune autoironiei este un popor spiritualicește puternic. Nu-mi dau seama cum ar putea ironia să împiedice manifestarea creației și de ce un dascăl de comedie, cum este I.L. Caragiale, limitează accesul nostru la metafizică?! Aș zice că, dimpotrivă, o mare operă artistică este totdeauna morală și anti-modelul ei stimulează, prin negativitatea lui, un model. L-aș numi: un model al vigilenței, o pedagogie a purificării. Și apoi, omul caragialean este mai complex decât se recunoaște îndeobște. Înțeleg prin omul caragialean și pe acela din articole, note, însemnări răzlețe, acolo unde Caragiale a surprins și plinurile nu numai golurile lumii românești. Un alt Caragiale, grav și profetic, se manifestă aici. Sau acela fantastic, misterios, pictor al insolitului din admirabila povestire *La hanul lui Mânjoală*... Vreau să spun că fenomenul Caragiale este complex și că *stilul* lui depășește limitele zeflemelei. Dar chiar în spațiul comicului, farsei, satirei, spiritul lui atinge o profun - ditate a observației care obligă judecata critică să depășească chestiunea pur morală.

Este Caragiale un scriitor reprezentativ pentru spiritualitatea românească? În măsura în care el a creat o mare operă (și a creat-o, de acest lucru nu se îndoiește nimeni), Caragiale are un mare grad de *reprezentativitate*. O reprezentativitate care trece însă prin spațiul esteticului. Descriind carnavalul unei lumi în trecere și petrecere (procesul formelor fără fond), el a creat din aceste stări de *negativitate* ale naturii umane românești o categorie întinsă de valori. Valori estetice, desigur, și prin aceasta valori morale, purificatoare, sublime. Iată ce se uită adesea când se discută modelul Caragiale, și anume: că arta

transformă un anti-model existențial într-un veritabil model spiritual prin valorile lui estetice. Stilul românesc? Fără Caragiale ar fi incomplet: i-ar lipsi profunzimea comicului. Ia gândiți-vă: cum ar arăta sfârșitul secolului al XIX-lea românesc fără Mitică, geniu al impacienței și al improvizației, mare politician de cafenea, erou al gastronomiei, gentilom de mahala balcanică, cuprins mereu de delir verbal? ... Ar arăta foarte trist...

*

S-a scris enorm și, în general, s-a scris bine despre I.L. Caragiale realistul, Caragiale ironicul, Caragiale care vede enorm și simte monstruos... Mai puțin s-a vorbit despre faptul că acest realist *à outrance* este un observator pătrunzător și „dibaci" (folosesc înadins acest termen, el vrea să spună ceva despre profesionalitatea scriitorului!) al insolitului și un fin creator de atmosferă fantastică. Aceasta confirmă observația mea mai veche că cei mai buni scriitori fantastici nu sunt „fanteziștii", ci realiștii, doctorii în științele sociale. Cazul elocvent este Poe, creatorul modern al genului. El face în așa fel încât fantasticul să rămână în câmpul existenței comune și să iasă dintr-un exces de raționalitate. O mică iregularitate, un clivaj în structura realului, o coincidență stranie de lucruri... și cititorul de proză intră în acel spațiu al ezitării care este locul și timpul necesare emergenței fantasticului. Procedeul a fost folosit programatic de pictorii moderni ca, de pildă, Magritte. El a exploatat ceea ce am putea numi resursele de fantasticitate ale realului, alăturând în tablou obiecte iremediabil banale, venite din câmpuri semantice diferite. Puse alături, un pian, un leu, un cap de senator roman produc o impresie nu de irealitate (obiectul artei fanteziste), ci de realitate insolită, de *coincidență preocupantă*.Utilizez, iarăși, cu premeditare această formulă. Ea explică noul raport în care intră subiectul care

observă și obiectul pe care îl observă. Este sursa perceperii fantastice a realului.

Să luăm exemplul lui Caragiale, renumit pentru scrupulozitatea lui realistă. Fantasticul său trebuie căutat nu atât în scrieri ca *La hanul lui Mânjoală* (o narațiune deliberat misterioasă), cât în schițele de felul *Căldură mare*, unde nimic nu este nerealist, totul se desfășoară în logica unei banale conversații în timpul unei zile caniculare. Primul semnal pentru cititor că *este ceva*, că se întâmplă *un fapt neobișnuit* este chiar prezența compactă a căldurii. Să ne amintim cum începe povestirea: „Termometrul spune la umbră 33ș Celsius... Sub arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienții, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz'"... Deschidere promițătoare. Arșită, ora trei după-amiază, o birje, strada Pacienții, numărul 11 bis... Acestea sunt elementele pur realiste care, combinate cu alte două (*Domnul* și *Feciorul*), vor sugera atmosfera de fantasticitate în care se desfășoară această întâmplare cât se poate de banală. Căci ce se petrece, în fond, aici? Nimic senzațional, nimic misterios. Un Domn vine, pe o căldură mare, la începutul după-amiezei (timp cu valoare fantastică și climă producătoare de fantasticitate) să-și vadă un amic și, negăsindu-l acasă, stă de vorbă cu un fecior greu de cap. Dialogul este prea cunoscut pentru a-l mai reproduce. Domnul întreabă și Feciorul răspunde în doi peri (ba că amicul este, ba că nu este, că este *la țară*, dar n-a plecat din București...)... Totul este o imensă poliloghie, din ambele părți, căci nu numai Feciorul dă răspunsuri aiuritoare, ci și Domnul face enunțuri care sucesc mintea Feciorului (și a lectorului progresiv stupefiat!): „...deoarece nu plecase încă mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă

avocatul, fiincă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe punte de vedere, care le știe dumnealui... Așa să-i spui".

Delir verbal, cititorul merge mai departe, sărind din întrebare în răspuns: *Stăpân, care stăpân? Costică, care Costică?, Popescu, care Popescu?, nu se poate, ba da, domnule, apoi vezi?, ce să văz? Mitică? Costică? Strada Pacienții? Ba nu, strada Sapienții*. Dialog de surzi, conversație între doi indivizi loviți în cap de arșiță. Lucrurile, halucinant de reale (cum spune critica literară pentru a marca un prea-plin al realului, un exces de realitate!) încep să se amestece. Nimic nu mai este clar de la un punct al dialogului și de la un moment al narațiunii, iar cititorul intră și el în acest vălmășag. Stă sau nu amicul pe strada Pacienții sau Sapienții, este vorba de Costică sau de Mitică, a plecat la țară amicul sau n-a plecat?... Rezultatul este că dintr-o istorie cât se poate de banală iese la urmă o povestire fantastică. Personajul ei real nu-i nici Domnul, nici Feciorul, personajul adevărat este un București oniric pe o arșită cumplită. În el rătăcește un Domn care caută un amic pe care nu-l găsește pentru că... După *pentru că* urmează un șir de deducții, cauzalități misterioase pentru cititorul de proză prins, fără să-și dea seama, în plasa insolitului. Să fie de vină Feciorul tâmpit și copleșit de zăduf, să fie din pricina acestui musafir pe jumătate amnezic, să fie un efect direct al căldurii (aceasta ar fi explicația realistă), să fie, în fine, din pricina topografiei aberante a orașului așezat la marginea unui Orient canicular și labirintic?... Nici o explicație, luată în parte, nu este convingătoare. Dar, puse laolaltă, toate aceste cauzalități produc o *coincidență preocupantă* și, deci, un sentiment al fantasticului într-o lume de obiecte exasperant de *reale*, raționale. Un exces de „realități" și o mică încurcătură logică sunt suficiente pentru a ne scoate din spațiul realismului tradițional... Caragiale este un neîntrecut maestru în a crea

astfel de confuzii „drăcoase“ (spre a-i folosi o vorbă care-mi place).

*

Interpreții lui I.L. Caragiale n-au studiat în amănunt toate formele pe care le ia reveria gastronomică în opera lui. Recitesc câteva din scrierile sale și descopăr o veritabilă obsesie a nutriției și o tipologie colosală a bulimiei. Cine nu-și amintește de coana Lucsița care a dejunat așa de ușor („trei ouă răscoapte, o căpățână de miel cu borș, niște stufat, prune cu carne, friptură la tavă și salată de castraveți, trei cinzecuri cu sifon și o cafeluță“) și, la trei ceasuri după dejun, suferă cumplit de foame în tramvaiul ce-o duce la *Moși*? Reîntremată pe drum cu două litre de bragă ea ajunge, în fine, la barieră și, de cum coboară, simte venind din toate părțile parfumul de mititei. Asta provoacă o alarmă a simțurilor. Înfometată, moașa diplomată „se pornește cu nările umflate spre unul din colțuri ca o panteră atrasă de mirosul țapului sălbatic“ și ce urmează iarăși se știe: coana Lucsița consumă doi mititei, rupe, apoi, o bucată de turtă dulce, ciugulește, în trecere, câteva gogoși prăjite, soarbe o halbă cu guler de gheneral, se drege cu două limonade, domnul Mitică o tratează cu două bărdace de floricele calde, după care, în fine, moașa se așază ca lumea la masă la berăria din pavilionul central, dimpreună cu madam Georgescu și madam Petrescu. Naratorul obiectiv este de față și înregistrează comanda. E consistentă: *cârnați cu fleici* și două baterii cu sifon mare. Coana Lucsița face recomandarea ca fleicile să fie frecate cu *țeapă* și presărate cu *țimbru*. Dovada unei bogate experiențe în materie culinară. Efectul se vede imediat: „Și trage-i pe urmă la fălci!“. Admonestată pentru lăcomia ei („Ce cioar'le, țațo! zise madam Georgescu, iar mănânci?“), coana Lucsița se apără cu inocență: „Țe mănânc?, țe-am mâncat?“…

O bulimie, întâi, colosală, un amestec, apoi, inestetic de alimente din categorii diferite, fără ordine și fără rafinament: căpățână de miel cu borș, mititei, turtă dulce, gogoși, două bărdace de floricele, apoi cârnați cu fleici... Singura dovadă de finețe culinară este recomandarea, semnalată mai înainte, ca fleicile să fie frecate cu ceapă și presărate din belșug cu cimbru. Este limpede, coana Lucșița n-are educație gastronomică și stilul ei de a îngurgita mult și repede, de-a valma, sugerează o insațiabilitate monstruoasă. Prozatorul o discreditează: moașa diplomată nu mai poate stăpâni cazanul alimentar din interior și, ce se întâmplă, se știe: într-o pauză a orchestrei se aude de pe banca pe care stă coana Lucsița, „ca o cadență de fagot"... Rușinată, apărată de demonicul domn Mitică Ceaprazarul (o falsă scuză, o scuză care, în realitate, agravează situația personajului bulimic, incapabil să-și mai controleze simțurile!), moașa se scoală repede de la masă și se pierde în învălmășeala Moșilor...

Dincolo de ironia groasă a textului, există, aici, o fantasmă alimentară care, de altminteri, se repetă în *discursul gurmand* (să-l numim astfel) din proza lui I.L. Caragiale: *fantasma voracității.* Ea se asociază cu aceea a heterogenității nutritive. Coana Lucsița înghite, s-a văzut, orice, cu o lăcomie fără saț, sugerând o dereglare gravă a simțurilor și o lamentabilă lipsă de educație gastronomică. Nu degeaba se apără ea (deturnând, din ignoranță, sensul cuvântului): „Pe mine așa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă! Cui îi place... Cui nu...". Corpolentă și robustă (cum o prezintă naratorul), coana Lucsița încurcă termenii, dar nu greșește prea mult când este vorba de natura simțurilor ei gustative. Este, cu adevărat, o *voluptoasă* bântuită de o foame devorantă și de o sete fără limită. Puse cap la cap, elementele înghițite de moașa diplomat, din momentul în care se urcă în tramvai până ce, sub puterea fierberii din interior se pierde „în învălmășeala" Moșilor, dau imaginea unei *pofte*

neîndestulate. Simbolul ei este „sahanul" în care sunt prăjite în ulei rânced gogoșile...

Pot fi date și alte exemple de impacientă gastronomică. Se bea mult și se mănâncă enorm în proza lui Caragiale. Tot ce se petrece, aici, se petrece la masă sau în preajma mesei. Pasiunea *politicii* (teama prioritară a personajului caragialean) este însoțită, invariabil, de pasiunea bucătăriei. Nae, din *Situațiunea,* e revoltat pe „sistema" politică a statului și se îndreaptă în zori de zi spre simigerie pentru a nu rata covrigii calzi. Lache și Mache (*O lacună*) sunt așteptați de dame la masă și ei nu se pot desprinde de amicii cu care discută politică în timp ce *consumă*. Discursul lor începe totdeauna cu un aperitiv și se termină cu *un prânz împărătesc*. Grațiela și Mitică invită pe nenea Iancu (*Țal*) la o reuniune intelectuală în familie (doamna Grațiela scrie studii sociologice) și reuniunea începe cu o masă abundentă pe care naratorul o anunță ca fiind alcătuită din „tot lucruri ușoare". Este o ironie și, fiind ironie, trebuie să înțelegem contrariul. Iată cărei încercări trebuie să facă față nenea Iancu: mezeluri, salam, ghiudem, limbă, măsline, icre de știucă și negre, supă de clapon cu patèle, pană de somn rasol, clapon ciulama, chifteluțe marinate cu tarhon, pârjoale de nisetru, patricieni la grătar, un purcel la frigare, cataif tortă, brânzeturi, fructe diverse, vin alb, negru, șampanie etc. Nenea Iancu, invitatul (cu funcție de narator în povestire), stă la dreapta stăpânei casei și, după ce se ridică „greu" de la masă (termenul spune ceva despre *durata* prânzului și *consistența* bucatelor), trece în salon. Aici îl așteaptă țigările, cafelele, *des bombons et des liqueurs,* în fine, în total, o veritabilă orgie nutritivă. Eroul caragialean este satisfăcut și mulțumirea lui se exprimă printr-o nuanță estetică: „Dragă Mitică, am consumat frumos, n-am ce zice; îți mulțumesc"... Se observă și aici disponibilitatea gastronomică a personajului și, în genere, abundența culinară

din proza lui Caragiale. Apetit colosal, mese bogate și în fața lor pasiunile politice cedează.

Orgoliul care, în lumea lui Caragiale, este semnul cel mai puternic și mai inflexibil al personalității, se repliază când e vorba de „parfumurile grase și pofticioase". Iancu X, „chiabur colțos", șeful organizației colectiviste (liberale) locale, boicotează pe negustorul băcan din aceeași localitate, partizan pe față al conservatorilor. Boicotul încetează când băcanul, deștept, lipește pe geamurile prăvăliei anunțul: „Ici main prima – stridii proaspeți – somon du Rihn etc.". După câteva încercări nereușite de a face cumpărături prin intermediari, cucoana lui Iancu X, celebră în oraș pentru eleganța și mesele de gală, intră înțepată în prăvălie. O cedare răsplătită din belșug: „După o scurtă inspecție și o lungă tocmeală în timp ce aspiră *cu nesațiu* (s.n.) caracteristica atmosferă, îmbibată de atâtea parfumuri grase și pofticioase, o atmosferă de care-i era dor de multă vreme, cucoana, îmbătată de atâtea emanațiuni, se pornește pe târguială și negustorul scrie: două chile de icre, trei bucăți camembert, un kilo somon, una langustă vie, opt duzini stridii, un ananas, un flacon curaçao, triplesec". Băcanul, intuind bine psihologia omului insațiabil, dejucă complotul și formulează la urmă morala fabulei: „Uite, d-aia îmi plac mie liberalii... oameni cibilii! când e vorba de delicatețe, nu se mai încape politică".

Este morala omului caragialesc dominat de un sfânt *nesațiu*. Spațiul lui de desfășurare este de regulă *băcănia, cafeneaua, simigeria, birtul*, pe scurt: *localul*. Există și *căminul* (salonul familial), dar, de regulă, Mitică ia aperitive într-un *local*. Asta înseamnă loc public, ambianță, dialog, critica guvernului asasin, dialectică, băuturică și, evident, consum alimentar. Și mai este ceva: eroul caragialesc nu mănâncă niciodată singur și nu suferă de anorexie. Nu-i place singurătatea și are mereu poftă de mâncare. Repausul duminical

este pentru el o tragedie. Costică Parigoridi are idei negre pentru că în zi de sărbătoare prăvăliile sunt închise și nu află un alt prieten cu care să ia un mezelic și să stea de vorbă. Când, printr-o minune, îl află într-o duminică la ora șapte seara, îi face următoarea teorie: „N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraș mare în zile de repaus dominical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn… Ce somn!… Peste tot închis!… Să vrei să te spânzuri, n-ai de unde să-ți cumperi un streang. Lipsa asta de activitate, de viață, de mișcare comercială mă apasă pe umeri, mă trage și pe mine la somn; și nu pot dormi măcar – parcă sunt în stare de insomnie. Și când mai văd și toată mitocănimea asta parvenită, prostimea asta elegantă, învârtindu-și roatele cu cauciuc în neștire, îmi vin fel de fel de idei primejdioase. De un ceas umblu să dau de un prietin… parcă toți au intrat în pământ!“ Costică își regăsește starea de spirit normală și primul semn este *comanda*: „Băiete! aperitive, lista și răcitori în lege! să vie“. Eroul și-a regăsit verva, discuția poate începe. Marea temă (politica) este, în fine, abordată. La urmă, când discursul gurmand s-a încheiat, „cam pe la deșteptatul rândunicilor“, urmează *țalul* (socoteala). Adversarul repausului duminical și prietenii săi au consumat și ei frumos: „aperitive, 18; baterii, 8; șampanii, 12 și 22 de pachete de regale… și 5 rânduri de marghilomane“. Deviza lui Costică este: „Jos repausul dominical!… Să lucrăm! Lucrați domnilor!“, iar comilitonii săi îi împărtășesc părerile și lucrează. „Lucrăm cu stăruință… ce activitate“, confirmă naratorul, care se plictisește și el în timpul repausului duminical…

Elementele nutritive sunt, aici, de natură lichidă. De obicei *masa* caragialeană combină cele două forțe gastronomice: pofta de mâncare cu setea. Câteva lucruri se repetă și, dacă din atâtea mezelicuri, dejunuri, cine interminabile câte există în *Momente și schițe* am alcătui un meniu, n-am putea evita *mezelurile, icrele,*

măslinele, fleicile, ochiurile la capac, apoi din nou *salamul, ghiudemul, caşcavalul*… Cum se poate observa, acestea sunt alimente pregătitoare. Ele provocacă pofta de mâncare și dezleagă limba. Conu Iancu (*Monopol*) are timp de petrecere și, prins de o ploaie puternică, intră într-o dugheană. Aici dă peste amici, toți funcționari publici și cu profesiuni liberale, care iau aperitive, țuică, mastică, pelin, mișmaș și gustă mezeluri, salam, ghiudem, caşcaval, măsline, așteptând să treacă potopul. Naratorului nu-i trebuie mult timp să se adapteze: „Întru și eu în combinație".

Discursul gurmand este, am semnalat deja, însoțit de discursul politic. Cum și precizează naratorul: „Și aperitive, și mezeluri, și vorbă, și discuție asupra situațiunii dificile în care se găsește țara în urma tristelor evenimente, ca să zicem așa". Presați de timp (personajele lui Caragiale sunt mereu așteptate undeva sau așteaptă pe cineva, se grăbesc stând pe loc!), Lache, Mache, Mitică, Costică, Conu Iancu prelungesc enorm de mult durata gustării. Ea poate ține trei zile (*Cam târziu*) și, dacă n-ar interveni mici accidente, gustarea și discuțiunea, adică reveria gastronomică și reveria politică, s-ar prelungi, înfrățite, la infinit. Costică Panaite, delegatul cultivatorilor de pământ, vine la București cu o afacere importantă. El s-a abătut, întâi, la Vălenii de Munte, unde s-a-ncurcat o noapte cu amicii, apoi a ajuns la Ploiești. Trece pe la Valea Călugărească, unde stă o zi și o noapte și, în fine, ajuns la destinație, merge până la colț la Matache Măcelarul și, simțind că-i este foame, se dă jos să ia un *mezelic*. Aici întâlnește vechi prieteni. Începe o altă aventură, după un scenariu cunoscut: „Frate, n-au ăștia un mezelic, ceva? nițică păstramă. Ți-ai găsit! la berărie păstramă. – Da ce? – Crenvirș! – Ei, aș! – Or salam… – Parol? – Ori șvaițer… – C'est'copil!?" Între timp legea pentru care venise delegatul se votase și Camerele se închiseseră de o săptămână. Mezelicul lui Costică Panaite durase o săpătămână. El sacrifică

sentimentul datoriei pentru nesațiul său gastronomic și bahic, fără a avea conștiința culpabilității. Madam Verigopolu (*Mici economii*) rezumă într-o frază această impacientă gastronomică a lumii lui Caragiale. „Dumneavoastră, aveți poftă de vorbă, mie mi-e foame. Bine, cocoșelule, mie nu-mi dai un aperitiv?" *Vorba* și *pofta* (foamea) sunt, repet, două teme care se leagă și se condiționează. Una fără alta nu merge, marile idei, sublimele poliloghii vin, încă o dată, consumând *frumos*, adică abundent și îndelung.

Trecând peste alte exemple, să observăm că *masa* marchează viața socială a individului și, pentru o ciorbă bună, funcționarul cel mai devotat lasă totul baltă. Ignat Caracudi, din *O cronică de Crăciun*, lucrează totdeauna la masa de lângă fereastră pentru a auzi chemarea socrului său, părintele stavrofor Pantelie Bârzescu. Când acesta strigă: „Ignate, gata", reporterul se repede la fereastră și confirmă primirea semnalului: „La moment! Să puie ciorba"… Ciorba nu poate aștepta și devotatul Caracudi aleargă în întâmpinarea ei. Când familia merge în voiaj de plăcere, nu sunt uitate proviziile. Mihalache Georgescu și madam Mița Georgescu, însoțiți de tânărul Ionel Georgescu de trei anișori, pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere. Coana Anica, mama mămichii puiului, este expediată la clasa a III-a și are în seamă un coș în care se află hrana familiei: salam, opt ouă răscoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfârșit, „tot ce trebuiește"… Rătăcită în oraș, ea cară de la un hotel la altul coșul prețios, simbolul unei gastronomii ambulante și semnul împotrivirii față de fatalitatea oarbă. Fatalitate care face ca domnul Georgescu s-o piardă pe madam Georgescu și s-o caute, cinci ore, prin oraș. *Tradus*, probabil, cu locotenentul Mișu, domnul Georgescu se consolează cu supeul: „Du-te Mihalache, mamă! zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere Miții și la toți. – Nu mai poci. – O să te căiești, Mihalache. – De ce să mă căiesc!… Nu mă duc! n-o găsesc nici

acolo… Mai bine, adu coșul"… Gastronomia este un refugiu. Masa este o ieșire din criza conjugală. Crăcănel, Pampon, Nae, Mița și Didina se reconciliază la masă. Marile drame sentimentale se termină aici. Când Iordache vestește că „masa e gata", toți răsuflă ușurați. „Masa?" – zice Catindatul. „Care va să zică ne-ncurcăm iar?" Nae: „Cu plăcere, neică"… Aventura sentimentală continuă prin aventura gastronomică.

*

Jean Pierre Richard a examinat formele pe care le ia discursul gurmand în textele lui Huysmans și Proust, descoperind la primul „amploarea, caracterul aproape enciclopedic al grijii sale trofice"… (*Proust et le monde sensible*, 1976: *Microlectures*, 1979) Trifologia este știința care studiază semnificația alimentară. Citit din acest unghi discursul romanesc iese, în secolul al XIX-lea, „din dispozitivul sălii de mâncare" și este însoțit, de regulă, de discursul amoros, remarcă Richard. Există mai multe etape și o infinitate de nuanțe pe care le ia *gustativitatea* în literatura realiștilor din secolul trecut… Cum se plasează Caragiale în această reverie a veacului? Din exemplele date mai înainte, se poate deduce că discursul gurmand angajează în proza lui prea puțin imaginația erotică, în schimb este aproape în toate fazele lui condiționat și susținut de *discursul politic.* De aici vine ceea ce am putea numi sociabilitatea reveriei gastronomice la I. L. Caragiale. Mezelicul, aperitivul, dejunul etc.… se desfășoară – s-a putut constata mai sus – în locuri aglomerate și aventura coanei Lucsița este, într-un anume sens, repre - zentativă pentru lumea lui Caragiale: pestriță, pofticioasă, nesățioasă, vorbăreață… Marea trăncăneală, de care vorbea Mircea Iorgulescu, se desfășoară în preajma unor spații culinare abundente și este întreținută de o nutriție adecvată, energizantă, infinită. Prozatorul păstrează o poziție prudentă

față de personajul său veșnic nesătul și etern însetat. Ironia nu distruge fascinația unei mese îmbelșugate și sentimentul pe care îl ai la lectură este că autorul, prin naratorul său, nu rezistă prea mult ispitelor și „intră și el în combinație"… Vom vedea, puțin mai departe, că există un *discurs gurmand* și o impacientă alimentară și în corespondența lui I.L. Caragiale.

În această vastă reverie gastronomică este o notă discordantă, și anume aceea din povestirea *O plimbare la Căldărușani* (1896). O povestire aproape biografică, scrisă, oricum, la persoana întâi și cu multe elemente de reportaj. Aflăm aici o imagine teribilă a mahalalei bucureștene invadate de murdărie și de mirosuri grețoase de fleici, mititei și pastramă. Spațiul balcanic în care I.L. Caragiale se simte, de regulă, bine apare aici într-o viziune crudă. Imaginația gastronomică merge spre culorile și profumurile unui Orient stătut și rânced: „Mai întâi de la barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea niște băieți de la o cârciumă toacă fel de fel de cărnuri pentru cârnați, un vârtej de muște roiește împrejur; dincoace niște hârdaie cu struguri borșiți din care un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce și de praf își umple mereu teascul, pentru must – un fel de sirop îngroșat cu țărână, aici un alt vârtej de muște clocotește fără astâmpăr; pe jos e noroi de struguri, de prune și de spălături de tingiri. Pe niște cotloane se prăjesc la tavă niște cârnați exaltând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua; miroase a hoit și sânge stătut în soare; scursorile strânse pe lângă drum îți întoarce sufletul. Aici, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte și de alta a șoselei fac chef negustori, țărani, soldați, bicicliști, mahalagioaice, popi etc., cu familia și copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnați și pastramă, și beau must, aspirând cu deliciu pe nas și pe gură mirosurile zaanalei și praful șoselei. Totul dă un tablou pitoresc oribil. Dar am scăpat de această zonă mefitică; am ieșit la largul câmpiei,

lăsând la stânga mănăstirea ruinată a Plumbuitei. E praf și cald; dar cel puțin nu mai miroase. Soarele scapătă să apuie. Ne uităm înapoi; capitala acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără țărm".

Cheful a devenit un infern, *zaanaua* și toate celelalte spații ale imaginarului alimentar s-au transformat într-un spațiu de petrecere urât, murdar, imposibil. Gastronomia caragialeană cunoaște acum momentul cel mai critic. Prozatorul își astupă realmente nasul și gâtlejul și promite, în final, să nu mai meargă la Căldărușani până nu se încheie „campania pastrămii și a mustului"… Este, dintre fantasmele gastronomiei, cea mai puternică negație a voracității și aglomerării de bunuri alimentare. Totul este întors pe dos, voluptatea Coanei Lucsița s-a degradat, euforia cantitativă, gustativitatea și toate formele *obiectului alimentar* au intrat într-o zodie neagră. Naratorul – amator de regulă de „combinații" – nu mai simte nici o plăcere. Este drept că această negație are loc în altă parte decât în spațiul predilect al gastronomiei caragialeene (*localul, birtul, cafeneaua*, mai rar, foarte rar, *căminul*). Reveria gastronomică negativă este plasată la periferia Bucureștiului, spațiu impur, nici rural, nici urban, sub *umbrare improvizate*, într-o mahala invadată de muște, praf și mirosuri râncede… Rafinatul gastronom este pur și simplu scandalizat și, cum scrie negru pe alb, își astupă *nasul*…

Lăsând deoparte acest accident, să mai observăm câteva amănunte legate de reveria gastronomică în literatura lui I.L. Caragiale. Mai întâi faptul că ea nu face diferență de sex și de vârstă. Bărbații, femeile și chiar copiii sunt, toți, pofticioși și se hrănesc din belșug. Coana Lucsița reprezintă categoria socialmente de jos a femeilor *voluptoase*, madam Verigopolu este simbolul păturii culte. Amândouă însă se unesc în complicitatea culinară. Bărbații, ce să mai vorbim?!, și-au făcut aproape o profesiune din a mânca mult și a vorbi (politică) la

infinit. Euforia logoreică și euforia gastronomică sunt două atribute fundamentale ale omului caragialean, în varianta virilă. În cazul lui se vede mai bine oroarea de singurătate și chiar de intimitatea căminului. Nu cunoaște, ca eroul proustian (în viziunea critică a lui Jean Pierre Richard), asocierea securizantă dintre imaginarul alimentar și imaginarul intimității. Omul lui Caragiale este, sunt nevoit să repet, o ființă socială, *masa* este pentru el un spațiu de întâlnire, fără un bun amic bucatele n-au gust și aperitivul este o corvoadă. De ce? Pentru că pofta de mâncare deschide pofta de vorbă, *aperitivul* anunță *politicul*… Cu puține și nesemnificative excepții, nu există, apoi, în proza lui Caragiale complicitatea culinarului și a eroticului. Mâncărurile caragialești, abundente și excitante, nu provoacă apetitul erotic. Doar madam Verigopolu pare a avea foame după o posibilă aventură… Și, cum am semnalat deja, doar domnul Georgescu, încornorat de fugitiva madam Georgescu, se consolează cu o masă bună… Dar astea sunt mai degrabă semne compensatorii ale celor două imaginare. Într-un caz, o binemeritată răsplată (*Mici economii*), în altul o răzbunare lașă, un refugiu strategic lipsit de orgoliu (*Tren de plăcere*). Eroul caragialean sacrifică, pe scurt, onoarea virilă pentru o masă bună.

Copiii mănâncă și ei bine în proza lui Caragiale. „Maiorul" din *Vizita,* pe lângă semne de proastă creștere, dă dovadă de o bulimie precoce. Apetența lui pentru dulceață și țigaretă anunță viițiul gastronomic de mai târziu. În ce privește durata reveriei de care vorbesc, este de remarcat că domină în literatura lui Caragiale ceea ce am putea numi *frugalitatea* care tinde să se eternizeze. Semnul ei este aperitivul care se repetă. Mitică, Costică, Lache, Mache iau ceva în fugă și acest ceva, improvizat, consumat la repezeală, durează uneori zile și nopți de-a rândul. Euforia gastronomică este mereu presată de timp și stimulată de teroarea frugalității. Eul gurmand caragialean

cunoaște paradoxul următor: se grăbește, dar are timp, consumă ceva frugal, ca să-și facă poftă pentru un dejun sau o cină care se anunță a avea dimensiuni grandioase, dar nu are voința să scurteze această pregătire lungită la infinit. Este ca și cum o orchestră, făcând exerciții interminabile, nu mai ajunge să dea concertul de gală… Asta spune ceva despre geniul improvizației și bucuria (cel puțin în ordine gastronomică) pentru o îndestulată, lungă *frugalitate* în spații aglomerate, acolo unde se poate, slavă Domnului, vorbi, mă rog frumos, de situația dificilă a țării…

N-am făcut recensământul băuturilor în literatura lui Caragiale. Din exemplele date se detașează, este limpede, *berea*. Băutură ușoară, răcoritoare, băutură socială. Ea cere atmosferă, companie bună, amici statornici. Berea favorizează discursul politic și favorizează, se înțelege, și discursul gurmand. Este un excitant moale, bine-dispune spiritul, dar nu tulbură prea mult mintea. Berea, împreună cu măslinele, icrele, ghiudemul, salamul intră în strategia frugalității culinare. Aceea care acuză impacienta, graba, improvizația și ascunde lenea, disponibilitatea, logoreea omului balcanic… Oricum, reveria gastronomică are în berea rece, cu guler de gheneral, un aliat și un stimulent fundamental în literatura lui I.L. Caragiale.

*

Vreau să-i atrag atenția cititorului că I.L. Caragiale însuși avea un mare apetit. Păstrând proporțiile și planurile, s-ar putea spune despre prozator ceea ce naratorul din *Notițe risipite* spune despre sine: [sunt] „o bestie lacomă de lucruri delicate". În scrisorile berlineze sunt referințe la bucătărie și, într-una cel puțin (31 ianuarie 1907), dăm peste o adevărată orgie de mâncăruri fine. E o iarnă cumplită („de pe vremea lui Luther nu s-a mai pomenit… așa iarnă") și, închis în casă, la căldurică, prozatorul are o viziune aproape lirică a abundenței

și comodității casnice. Viziunea unește patru elemente: bucatele fine, băuturile adecvate, discuțiunea candidă și muzica: „Pe așa vreme, să stăm noi colea, șase persoane cuminți, la căldură, cu lumină dulce, cu o zupușoară de galinacee, mă rog frumos, cu o marinată de heringi prima, cu un curcănoi rumen pe varză acră ștraspurhi, cu mere creștești de California (o bunătate!) și ananas de Kamerun (o frumusețe!), cu vinișorul ușurel de Mosel, cu bericică proaspătă ca chihlimbarul, și pe urmă, după masă, cafeluță cu caimac făcută de madame Margot, și un păhărel de licoare cordială, și cucoanele, sub lumina lămpii, să șoptească lucruri bune despre amicele și cunoștințele dumnealor, și să facă bagadele; și eu să trag țigărica mea, și Maestrul să tragă țigărica lui și pe urmă să tragă la clavir ce-o vrea dumnealui și dumneata să tragi la aghioase. Ah! ce lirică existență! Halal de viață! Tare mi s-a făcut dor de ea!“

Altă dată (2 martie 1908), prozatorul trimite o carte poștală cu un mesaj precis și ultimativ către același Alecu: „Sunt pe drum; zbor ca un fluture leșinat de foame să cad peste o floare – o floare de varză acră și de fasolică cu ardei. Rogu-te îngrijește, ca un grădinar, să găsesc favoritele mele flori demne de pofta mea fără seamăn. Dac-aș mai sta aici încă zece zile, mor de foame; mi s-au lipit mațele de sosurile germane“.

Lucrează greu, aflăm într-o scrisoare din 29 iunie 1909, și gândul lui este la gastronomia daco-romană, adică: „la tocănici, la fripturică, la bericică și la muzică, mă rog frumos“… Mai înainte (5 iunie 1906) amintește de „mucegăiala orientală“ și promite să nu rateze momentele în care ar putea să guste „din bucătăria rafinată de care am fost o viață întreagă lipsit“. În fine, vineri 9/22.XI.1907 trimite o depeșă doctorului A. Steuermann-Rodion, redactor la *Opinia* din Iași, prin care îl însărcinează să-i cumpere și să-i expedieze de urgență un pachet poștal: „Icre tescuite prima“ în valoare de 5 lei,

„măsline amestecate“ de 1 leu… Obsesia gastronomiei balcanice îl urmează și la Berlin pe I.L. Caragiale. E, desigur, multă ironie în aceste texte, dar și o reală „poftă fără seamăn“ care trece, sub înfățișări satirice, și în opera de ficțiune. Caragiale are, nu mai încape vorbă, o puternică imaginație a gastronomiei și, consultându-i scrierile, constatăm că discursul gurmand însoțește aproape fără excepție discursul scriptic.

Faptul că mulți dintre eroii *Momentelor și schițelor* sunt gazetari și că aceștia se informează, ca vestitul Caracudi, la o *masă*, în Cișmigiu, poate să ne dea o idee despre legătura între gastronomie și scriitură. L-am citat mai înainte pe reporterul care, la un semn din partea socrului, lasă totul baltă pentru a nu rata ciorba… Există, indiscutabil, o veritabilă complicitate între aceste două pasiuni (să le zicem astfel). Una hrănește pe cealaltă, fără ciorba și berea lui, Caracudi nu are imaginație, întocmai ca I.L. Caragiale, care, s-a văzut, nu poate scrie din pricina „sosurilor germane“… Discursul epic se declanșează (ca și discursul politic) dacă este favorizat de discursul gurmand.

*

Cine își închipuie că viața literară de altădată era idilică se înșeală. Nu zic că era totdeauna un iad de intrigi și vexațiuni, dar antipatiile dintre scriitori iau uneori forme incredibile la începutul secolului nostru. Să luăm cazul I.L. Caragiale, acuzat întâi de plagiat și târât într-un proces rușinos de publicistul Caion (sprijinit de grupul de scriitori și gazetari din jurul lui Macedonski), atacat, apoi, violent, pentru adeziunea lui la Partidul Conservator-Democrat condus de Take Ionescu. Aflu amănunte noi despre aceste întâmplări din *Bibliografia I.L. Caragiale*, pregătită de Institutul „G. Călinescu“ al Academiei Române și tipărită, recent, de Editura „Grai și suflet – Cultura Națională“… Este o lectură, vreau să precizez, pasionantă, în ciuda genului reputat pentru ariditatea lui.

Autorii bibliografiei au consultat circa 3 000 de publicații periodice din epocă și au scos informațiile privitoare la viața și opera lui I.L. Caragiale, un scriitor pe care nu toți îl iubeau. Când fusese numit, în 1888, director al Teatrului Național din București, presa daco-română îl atacă numaidecât, zicând că a obținut acest post nu prin meritele lui, ci prin „favoritism și chiverniseală". Th. M. Stoenescu scrie în *Naționalul* (13 aprilie 1889) că numirea dramaturgului este un scandal și că „niciodată [Teatrul Național] n-a fost mai crâncen lovit de-o cădere mai umilitoare" decât acum, când se află sub direcțiunea dramaturgului. În fine, căzând guvernul, I.L. Caragiale demisionează. Presa liberă și independentă răsuflă ușurată. Răul cel mare fusese îndepărtat.

Când începe procesul Caragiale–Caion, mulți scriitori sunt de partea dramaturgului și-i arată semne de simpatie. *Adevărul* din 11 iunie 1902 relatează că printre jurații desemnați să decidă asupra acestui caz se află și Nicolae Iorga și Ovid Densusianu. Aceștia sunt însă recuzați de apărătorii inculpatului Caion. În pledoaria sa, avocatul G. Danielopol atacă Academia și Universitatea și, în genere, pe intelectualii țării ca virtuali plagiatori. Nu-i cruțat nici Nicolae Iorga, aflat în sală. Acesta îl provoacă imediat la duel. Caion este achitat și literații din Capitală pregătesc o manifestare în sprijinul lui Caragiale.

Sunt și relatări mai amuzante. Aflăm, de pildă, din *Țara* (5 februarie 1903), că dramaturgul voise să închirieze o locuință în Strada Teatrului, proprietate a doamnei Străchineasca. Proprietara în cauză refuză însă să i-o dea, pe motiv că I.L. Caragiale fusese martor împotriva ei în procesul cu domnul dr. Kiriac. Iritat, dramaturgul i-ar fi spus la plecare Străchineascăi: „Dumneata să te păzești să nu te strângă într-o zi cineva de gât". Propoziție premonitorie: peste câteva zile proprietăreasa din Strada Teatrului, mai sus-numita Străchineasca, a fost găsită asasinată în casă. Fatalitatea a lucrat

repede și dramaturgul este chemat acum la poliție să dea informații despre această crimă. Când I.L. Caragiale pleacă din țară, Nicolae Iorga justifică auto-exilul scriitorului prin viața coruptă a societății românești: „Dacă mai este o nădejde față de rușinile și ticăloșiile fără număr pe care ți le mână înainte tulburele valuri ale vieții de toate zilele – și politice, și culturale, și sociale –, dacă-ți mai vine a lucra […], dacă mai cutezi a privi la un viitor pe care cei mai mulți și-l asigură pentru ei, prin averea câștigului, hrăpirii, moștenirilor și zestrilor, dacă nu pleci într-o pribegie la Berlin ca a d-lui I.L. Caragiale – nu e alt motiv decât încrederea într-o creștere nouă a tinerilor […]".

Sunt și alți gazetari și scriitori care gândesc la fel, în timp ce „celebrul distrugător al lui Caragiale" (cum îl numește pe Const. A. Ionescu-Caion un ziar de epocă) continuă să vorbească despre „lucrările compromise ale d-lui Caragiale". Calomniatorul nu obosește și cine nu obosește în presa românească începe să fie luat în seamă, chiar și în străinătate. *La Revue de Paris* (martie 1907) publică articolele *Le mouvement littéraire en Roumanie* în care este elogiat, între alții, și Caion, „cunoscut pentru originalitatea sa și (prin) lupta de exterminare pe care a dus-o în chip atât de magistral și cu atâta curagiu în contra plagiatorilor"… Frumos elogiu! Și foarte actual! Tare acest Const. A. Ionescu-Caion numit de o gazetă băștinașă *viteazul David* care a înfruntat cu succes pe Goliatul literelor române (I.L. Caragiale)!

Disputa în jurul pribeagului I.L. Caragiale se animă atunci când în ianuarie 1908 acesta telegrafiază de la Berlin lui Take Ionescu, solicitând înscrierea în Partidul Conservator-Democrat. *Adevărul* (31 ianuarie 1908) consemnează numaidecât: „Această demonstrație a unuia din cei mai de seamă literați ai țărei a făcut o mare impresie în cercurile noastre intelectuale". Impresie a făcut, adevărat, dar impresia nu este

mereu favorabilă. T. Maiorescu ridică în *Conservatorul* obiecții față de adeziunea politică a lui I.L. Caragiale, iar în *Neamul românesc* cineva atacă pe „tachiști" zicând că aceștia și-au împodobit carul politic „cu un mănunchi de raze scuturate din aureola năpârlită a celebrității lui Caragiale". Dramaturgul vine, apoi, în țară pentru a susține campania electorală a liderului. Ziarele relatează cu regularitate despre discursurile sale la numeroasele banchete organizate de simpatizanții conservatori-democrați. Ajuns la Iași, unde urma să aibă loc o mare întrunire tachistă, I.L. Caragiale s-ar fi oprit la berăria „Bragadiru" și ar fi cerut, scurt: „Băiete, două halbe democratice!". *Evenimentul* îl acuză de oportunism și fripturism, reproșându-i faptul că a trecut de la grupul junimist al lui Maiorescu și Carp la grupul socialist al lui Gherea, apoi la gruparea radicală a lui G. Panu, în partidul conservatorilor, și acum a intrat în disidența tachistă… Maiorescu revine asupra „tachismului" și, în cadrul unei întruniri conservatoare, ironizează doctrina politică a dramaturgului. „În aceste limite îmi pare rău că nu mă pot ocupa de ideile politice ale d-lui Ioan Luca Caragiale. De-ale literaturii d-sale? Da, totdeauna cu plăcere" (*Conservatorul*, 9 martie 1908). Dramaturgul nu le rămâne dator conservatorilor și, la un banchet organizat la Călărași, ar fi spus că: „Asanatorii moravurilor (carpiștii) consideră țara aceasta ca (pe) o țară de copii care are nevoie nu de un guvern, ci de o guvernantă" (*Adevărul*, 6 mai 1908).

Ironistul Caragiale este, știe toată lumea, un sentimental și izbucnește în plâns atunci când asistă la manifestarea de simpatie arătată de publicul bucureștean la sosirea unei delegații de bucovineni. Reține, dintre semnele de afecțiune față de exilatul I.L. Caragiale, și notele publicate de Arghezi în *Viața Românească* (ianuarie 1912): „Și ne place că acest maestru – la numele căruia se căciulesc timide atâtea plete, atâtea chelii, atâtea bărbi, atâția piepți lustruiți la cămașă – a înfrânt obiceiurile cumetriei întru ipocrizie și lașitate și, cu fruntea

întoarsă și disprețuitoare, ne-a lăsat pe noi înșine și a plecat singur cu sineși. Ne place violența virilă a retragerii lui. Ne place atitudinea vehementă a tăcerii sale depărtate. Un om întreg nu-și poate face gesturile pe jumătate"…

Care poate fi morala acestei fabule? Mai întâi că n-am voit să construiesc nici o fabulă și nici să trag, din însumarea unor reacții de presă, o morală oarecare. Am constatat doar că un mare scriitor n-are o existență ușoară în viața literară și că, de multe ori, contemporanii nu-i iartă succesele literare, nici chiar micile și efemerele izbânzi sociale. Ideea unui I.L. Caragiale director al Teatrului Național pare unora o agresiune morală și o rușine națională, s-a văzut. Când dramaturgul optează pentru disidentul Take Ionescu, se supără junimiștii (carpiștii), vechii săi prieteni, și iară nu-i bine. Plecarea la Berlin este, tot așa, pentru unii o trădare, o fugă lașă, o probă de huzur (obținuse o parte din moștenirea Momuloaia), pentru alții o dovadă că marele creator nu are loc într-o lume coruptă și trebuie, atunci, să pribegească. Sigur este că geniul este în toate împrejurările incomod și că actele lui publice și chiar actele lui de existență produc deseori reacții vehemente. Numai moartea neașteptată a dramaturgului a reușit să-i împace pe scriitorii și pe gazetarii din toate provinciile românești în privința geniului Caragiale. Până atunci ei au găsit destule motive să-l conteste. Un fapt este însă indiscutabil pozitiv în aceste istorii mărunte care proliferează în presa timpului, și anume: dacă n-am fi avut gazetari indiscreți n-am fi știut că, abia coborât din tren, la Iași, I.L. Caragiale a comandat două beri democratice și, aflat la Ploiești sau la Călărași, același Caragiale s-ar fi plâns în timpul unui dejun „tachist" de „grafomania și spanacografia" românească, foarte prospere și atunci. De unde se poate deduce că geniul are totdeauna dreptate.

EUGEN SIMION

CRONOLOGIE

1852

ianuarie 30. Se năștea în noaptea de 29 spre 30 ianuarie, „în zori". În actul de naștere, publicat de Șerban Cioculescu, este înscrisă data de 1 februarie, după declarația tatălui, „nu din rea credință, ci din zăpăceală". Numele de *Ion* i-a fost dat de către părinți tocmai pentru că venise pe lume în ziua de 30 ianuarie, sărbătoarea celor Trei Ierarhi (stil vechi). Tatăl este Luca Caragiale în vârstă de 40 ani, iar mama, – Ecaterina Chiriac de 37 ani. Locul nașterii: satul Haimanale de pe lângă mânăstirea Mărgineni, unde Luca era secretar. Azi, satul inclus în județul Prahova poartă numele *I.L. Caragiale*.

1859–1863

Copilul Ion urmează și absolvă patru clare primare la Școala primară de băieți nr. 1 din Ploiești („Școala Mare"). În clasa I are ca institutor pe Basile Drăgoșescu. Ca echivalent al clasei a IV-a, va urma, în 1862–1863, clasa I „reală". În amintirea scriitorului, au rămas din această perioadă două efigii: dascălul Basile Drăgoșescu și

Alexandru Ioan Cuza; acesta din urmă face, după Unire, o vizită la școala din Ploiești.

1859–1860

În matricola clasei întâi este înscris ca „fiu de avocat".

1860–1861

Urmează clasa a doua cu institutorul Zaharia Antimescu. Este declarat premiant cu cunună, primind în dar *Revista Carpaților* și *Istoria naturală*.

1861–1862

Absolvă clasa a treia la aceeași școală, unde se predau și ore de franceză și greacă.

1862–1863

Urmează clasa I „reală" la Școala Domnească, cum mai era numită școala sa. Are, din nou, la română ca profesor, pe Basile Drăgăoșescu, la franceză pe I. Rubin și pe Havrier Havone, iar la greacă pe I. Dumitriu. În urma cererii sale primește certificatul de absolvire a ciclului primar.

1863–1864

Deoarece un gimnaziu propriu-zis nu exista în Ploiești, Ion Caragiale frecventează *Institutul de băieți* al lui Pavel Eliade, „pensionat privat".

1864–1865

În acest an ia ființă „gimnaziul", la început cu două clase, în localul *Institutului privat* de băieți. Elevul Caragiale urmează aci clasa a doua, având la română, istorie și geografie pe profesorul Ion I. Romanescu.

1865–1866

Frecventează clasa a treia gimnazială, fiind notat de la „foarte bine" până la „rău la purtare".

1866–1867

Deși în 26 iulie 1866 cerea, în scris, directorului Romanescu un certificat de absolvire a trei clase gimnaziale, elevul *Caragiale Ioan* se înscrie și în clasa IV-a a gimnaziului, mutat într-un nou local și primind numele de „Sf. Petru și Pavel". Director este tot Ion I. Romanescu care predă româna și latina. În cursul anului, la română, este notat cu 4, dar la examen ia nota 10. Absolvise, deci, patru clase de gimnaziu, ceea ce reprezenta maximum de studii secundare din acei ani de început ai învățământului de stat în România.

1867

Unii biografi presupun că s-ar fi înscris în clasa a cincea, liceală, la București.

1868

Toamna, l-ar fi întâlnit în București, în trupa unchiului său, Iorgu Caragiale, pe Eminescu care redacta hârtiile secretariatului.

În *noiembrie* sau *decembrie*, Ion Luca Caragiale se înscrie la cursurile de mimică și declamație ale lui Costache Caragiale, la Conservatorul din București.

1869

Continuă, până în luna *martie,* cursurile la Conservator.

Toamna se înscrie în anul al doilea la cursul de declamațiune și muzică.

1870

În luna *martie*, își încheie studiile la Conservator, și este angajat ca „sufleur" la Teatrul Național, dar când se ivește ocazia, este și copist sau actor. Împărtășește același destin cu al lui Mihai Eminescu.

În *iunie* este numit copist la Tribunalul Prahova, de unde va fi demis în 24 octombrie.

august 20. Au loc manifestările legate de declararea Republicii de la Ploiești, condusă de tânărul Alexandru Candiano-Popescu. Tânărul Ion Luca se amestecă în mulțime. Mai târziu I.L. Caragiale va privi cu ironie participarea sa la mișcarea republicană în evocarea *Boborul!*

septembrie 10. Moare, la Ploiești, tatăl său, Luca Caragiale.

1871

august 24. Este propus de Mihail Pascali ca sufleur I și „scriitor", deci copist, la Teatrul Național din București.

1873–1875

Debutează în revista lui N.T. Orășanu, „Ghimpele", semnându-și „cronicile" cu pseudonimele *Car...* și *Policar*. Concomitent, trece și prin redacția „Telegrafului" lui I.C. Fundescu și colaborează și la ziarul umoristic „Asmodea". La sfârșitul anului, era unul dintre colaboratorii importanți ai „Calendarului Ghimpelui". La succesele tânărului Ion Luca, în redacțiile publicațiilor liberale, pe lângă talentul său evident, a contribuit și unchiul Costache Caragiale, prieten cu C. A. Rosetti, cu N. T. Orășanu și cu Petre Grădișteanu.

1876

La începutul anului, se află încă „girant responsabil" la „Alegătorul liber" și, în continuare, redactor la „Ghimpele", în contact cu principalele personalități ale opoziției liberale.

noiembrie 2. Apare ziarul „Unirea democratică", un nou organ liberal, mai precis al grupării tinere din partid. Redactori sunt Dim. Aug. Laurian și Gogu Cantacuzino (viitorul redactor al cotidianului „Voința națională"). I.L. Caragiale se îngrijește de scoaterea gazetei, serie articole și corectează manuscrisele altora.

1877

februarie. Moare unchiul Costache Caragiale, protectorul tânărului Ion Luca.

mai. Scoate primul număr al revistei umoristice liliputane „Claponul". După 6–8 numere, redactorul publicației este nevoit să-i întrerupă apariția din lipsă de fonduri.

august 25. Apare primul număr al ziarului „Națiunea română", editat de I.L. Caragiale, împreună cu Frédéric Damé; din colecție, nu s-a păstrat decât numărul 7. Partea fierbinte a gazetei o constituie corespondențele de pe frontul Războiului pentru Independență. O știre, din 31 august, despre căderea Plevnei se dovedește falsă și ziarul subcombă curând.

după 15 noiembrie. Apare „Calendarul Claponului".

toamna. Prin intermediul lui Mihail Eminescu, este prezentat lui Titu Maiorescu, la o ședință a „Junimii".

decembrie. Începe o colaborare la „România liberă", ce se va desfășura și în luna ianuarie a anului următor, cu o suită de trei foiletoane, sub titlul *O cercetare critică asupra teatrului românesc*.

1878

Chiar la *începutul* anului, după plecarea de la „România liberă", intră în redacția ziarului conservator, „Timpul", alături de Eminescu, Gr. Pencescu, Scipione Bădescu, Ronetti Roman, Ioan Slavici.

aprilie. Încheie traducerea piesei *Roma învinsă* de Parodi.

mai 21. Are loc, la Teatrul Național, premiera piesei *Roma învinsă*, tragedie în cinci acte, în traducerea lui I.L. Caragiale.

noiembrie 12. Invitat la Iași, la împlinirea a 25 de ani de la fondarea „Junimii“, I.L. Caragiale citește o piesă originală: *O noapte furtunoasă*.

1879

ianuarie 18. Are loc premiera comediei *O noapte furtunoasă* pe scena Teatrului Național din București.

ianuarie 21. La al doilea spectacol, directorul teatrului, Ion Ghica, intervine abuziv în textul piesei, amputându-i câteva scene. Are loc o confruntare între director și autor, I.L. Caragiale retrăgându-și piesa din repertoriu.

martie 28. Titu Maiorescu îl invită pe I.L. Caragiale, pe cheltuiala sa, la o mică vacanță de Paști, în străinătate.

aprilie 1. I.L. Caragiale se află la Viena, împreună cu familia lui Titu Maiorescu. Este prima vizită a scriitorului în Occident. La 8 aprilie familia Caragiale se întoarce la București.

octombrie 1. Apare în „Convorbiri literare“ prima parte a comediei *O noapte furtunoasă sau numărul 9* de I.L. Caragiale. Partea a doua este tipărită în numărul din 1 noiembrie al revistei junimiste.

1880

ianuarie 7. Titu Maiorescu îl felicită pe Caragiale de onomastica sa: „La mulți ani! Nu știu, ești Ion Botezătorul sau, ca coleg al lui Luca, Ion Gură-de-Aur“.

Caragiale este, în continuare, redactor activ la „Timpul“.

februarie 1. Apare, în „Convorbiri literare“, a doua piesă comică, sub titlul *Conu Leonida față cu reacțiunea. Farsă într-un tablou*. Ea va fi reprodusă și în „Timpul“.

În „Convorbiri literare“ îi sunt publicate aforisme.

1881

ianuarie. În „Convorbiri literare“ se tipărește prima scrisoare din ciclul celor care formează versiunea inițială, cu titlul *Amintiri din teatru*, a prozei *din Carnetul unui vechi sufleor*. În același număr al revistei apărea și prima parte a *Amintirilor din copilărie*, de Ion Creangă. Caragiale îi scrie lui Iacob Negruzzi, solicitând corecturi pentru a doua parte a seriei.

iunie. Pe la mijlocul lunii, Caragiale se retrage din redacția ziarului „Timpul“.

În vară, la grădina Roșca, are loc premiera comediei *Conu Leonida față cu reacțiunea*, cu N. Hagiescu și M. Mateescu (în travesti), montată de C.I. Nottara.

octombrie. Prin Decret Regal, la recomandarea lui V. A. Urechia, ministrul Instrucțiunii și Cultelor, este numit revizor școlar pentru circumscripția districtelor Neamț și Suceava, în locul lui Scipione L. Bădescu. Până la semnarea Decretului (16 octombrie 1881), funcționase ca revizor girant, probabil de la începutul anului școlar. Reședința revizorului este la Piatra Neamț. Face dese călătorii la Iași.

decembrie. Eminescu află de la Scipione Bădescu despre legătura dintre Caragiale și Veronica Micle. Relațiile dintre ei sunt încordate („Eminescu și Caragiale certându-se unul cu altul“, consemnează T. Maiorescu în jurnalul său, joi 24 decembrie).

1882

ianuarie. După vacanța școlară, petrecută la București, revine la post, în Piatra Neamț. Continuă inspecțiile, iar spre sfârșitul lunii pleacă la București.

februarie. Caragiale este mutat, la cerere, în aceeași calitate, la circumscripția distinctelor Argeș–Vâlcea (Decretul Regal din 22 februarie 1882). Inițial, revizorul școlar Caragiale are reședința la Pitești, apoi la Râmnicu Vâlcea.

august. Ține „conferințele pedagogice" cu învățătorii din district, întâi la Pitești, din 5 august, în cadrul cărora face lecții-model, apoi la Râmnicu Vâlcea.

septembrie 27. Primește ultima diurnă de revizor școlar. Rămâne la post până la 25 octombrie când este înlocuit. Despre inspecțiile sale inopinate au rămas amintiri picante.

1883

februarie 18. Premiera comediei *Soacră-mea Fifina*, la Teatrul Național din București. G. Bengescu îi scrie, dezamăgit, lui Iacob Negruzzi: „Am asistat alaltăieri la întâia reprezentare a piesei lui Caragiale, *Soacră-mea Fifina*; nu mai este *Noaptea furtunoasă*, ba chiar nu mă așteptam la așa osebire" (Scrisoare din 20 februarie). La 23 februarie, Comitetul Teatrului Național din Iași, prezidat de Iacob Negruzzi, îl numește director de scenă, dar Caragiale refuză. Lucrează împreună cu *Iacob Negruzzi*, directorul „Convorbirilor literare", și cu Eduard Caudella, compozitor merituos, la o comedie muzicală *Hatmanul Baltag*. Episod sentimental cu verișoara compozitorului, Leopoldina Reinicke („Fridolina").

martie. Caragiale preia direcția ziarului „Doljul" din Craiova. Absentează de la seratele „Junimii", călătorește des la Iași.

aprilie. Corespondează cu prietenii ieșeni, junimiști, în special cu Petre Th. Missir, în legătură cu proiectele sale matrimoniale, dar și cu libretul *Hatmanului Baltag*.

În timpul verii, este agent de asigurări al societății „Națiunea".

octombrie 29. Caragiale îl anunță, printr-o scrisoare, pe „Jack" Negruzzi, că a terminat de copiat „libretul *complet*, partea prozii", al operei bufe *Hatmanul Baltag*.

noiembrie 29. Caragiale citește, actul I din *Hatmanul Baltag*, la serata „Junimii" („Foarte amuzant", notează Titu Maiorescu, în jurnalul său).

decembrie. Participă constant la ședințele „Junimii", desfășurate în casa lui Maiorescu

1884

februarie. Hatmanul Baltag este în repetiții la Teatrul Național din București.

martie 1. Prima reprezentație a operei bufe *Hatmanul Baltag*, spectacol caracterizat, în presa de a doua zi, drept „cel mai deplin succes". Urmează o suită de câteva spectacole. Frecventează, în continuare, cu asiduitate, seratele „Junimii". La 17/29 martie, în prezența lui Alecsandri, la „Junimea", își exprimă agresiv preferința pentru poeziile lui Eminescu („Seara *Junimea*, Caragiale lipsit de tact ca la mahala, în discuția cu Alecsandri", notează Maiorescu în jurnalul său). Apoi, Caragiale lipsește de la dineul oferit de „Junimea" în onoarea lui Alecsandri, la 29 martie/ 10 aprilie.

aprilie. Funcționar la Regia tutunului.

septembrie 16. Teatrul Național a programat, la sala Orfeu, *O noapte furtunoasă*, ca spectacol al Artiștilor Asociați ai Teatrului „pentru sporirea fondului filantropic al Societății Funcționarilor Publici". La 19/27 septembrie, Caragiale anunță telegrafic lui Maiorescu terminarea unei noi piese.

octombrie 5. Citește la „Junimea“, comedia *O scrisoare pierdută*. Succesul lecturii atrage o reprogramare, miercuri 5/15 octombrie, în cadrul societății. La 19 octombrie, presa informează despre faptul că *O scrisoare pierdută* este „în studiu“ la Teatrul Național. La 25 și 29 octombrie au loc alte lecturi publice ale comediei la „Junimea“.

noiembrie 12. Însoțit de Titu Maiorescu, Caragiale citește comedia la Palat. A doua zi, 13 noiembrie, în prezența reginei, are loc prima reprezentație, pe scena Teatrului Național, a comediei *O scrisoare pierdută*. Succesul extraordinar (Caragiale este chemat la rampă de două ori) de la premieră este urmat de un șir de 11 reprezentații consecutive.

decembrie. *O scrisoare pierdută* este pusă în scenă la Iași, mai întâi, apoi la Craiova. Caragiale absentează de la seratele „Junimii“.

1885

februarie 25. Comedia *D-ale carnavalului*, prezentată la concursul organizat de Teatrul Național, este premiată de un juriu din care fac parte Titu Maiorescu, Vasile Alecsandri, B.P.Hasdeu, V.A. Urechia.

martie 12. Nașterea lui Mateiu, fiul natural al Mariei Constantinescu, funcționară la Regie, și al lui Caragiale, care îl declară la ofițerul stării civile. Repetă lectura comediei *D-ale carnavalului*, la o serată a „Junimii“.

aprilie 8. Prima reprezentație a comediei *D-ale carnavalului,* pe scena Teatrului Național, luminată electric, este întâmpinată cu fluierături.

mai. Revista „Convorbiri literare“ publică farsa în două acte *D-ale carnavalului*. În presă, controversele în legătură cu

piesa aceasta și opera dramatică a lui Caragiale continuă. Titu Maiorescu scrie studiul *Comediile d-lui I.L. Caragiale*. Începe să publice la ziarul „Voința națională", al cărui redactor devine.

septembrie 1. În nr. 6 al revistei „Convorbiri literare" apare studiul lui Maiorescu despre comediile lui Caragiale.

noiembrie 9. Moare la București, Ecaterina Momolo-Cardini, bogata vară primară a mamei lui Caragiale; acesta are drept de moștenire la a șasea parte din averea Momoloaiei.

decembrie 8. Teatrul Național reia *O scrisoare pierdută*, în distribuția de la premieră.

1886

ianuarie. Caragiale asistă la spectacolele tragedianei Adelina Patti, venită în turneu la București.

aprilie 17. Societatea Dramatică pune în scenă, din nou, *O scrisoare pierdută*.

iulie 16. La grădina „Rașca", se joacă *O noapte furtunoasă*, cu concursul lui Șt. Iulian, în beneficiul lui L. Ipcar. Caragiale pleacă, în timpul verii, la Sinaia, în vilegiatură.

septembrie 1. După „vreo 10 luni de abstinență de vizite", îl vizitează din nou pe Titu Maiorescu.

1887

februarie. Teatrul Național prezintă spectacolul cu *O scrisoare pierdută*, „în folosul victimelor incendiului de la Biserica Albă din București", după cum anunță ziarul „Voința națională".

noiembrie 7–28. Ioan Slavici retipărește, în foiletonul ziarului „Tribuna“ din Sibiu, tragedia *Roma învinsă* de Al. Parodi, tălmăcită de Caragiale cu un deceniu înainte. De asemenea, traducerea va fi publicată într-un volum, nr.45 al colecției „Biblioteca poporală a «Tribunei»“.

Scriitorul, meloman pasionat, este declarat membru al Asociației „Prietenii lui Richard Wagner“, sucursala bucureșteană, prezidată de muzicianul Eduard Wachmann, a centrului „Wagner–Verein“ din München.

1888

mai. La începutul lunii, moare Ecaterina, mama lui Caragiale.

iunie 26. Caragiale este numit Director general al Teatrelor. Decretul Regal de numire apare mai târziu, în iulie (Ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor este Titu Maiorescu).

august 28. Directorul General răspunde criticilor care i-au fost adresate înainte de a fi început efectiv activitatea, cu o scrisoare către presă: *Domniilor lor Domnilor Redactori ai ziarelor din București.*

septembrie. Caragiale organizează, la Sinaia, reprezentații teatrale în cinstea principelui de Wales (viitorul Eduard VII). Este recompensat cu decorația „Steaua României“, în grad de cavaler.

octombrie 1. Deschiderea Teatrului Național, cu o comedie *Manevrele de toamnă*, localizată de regizorul Paul Gusti după *Krieg in Frieden* de G. Moser (piesă de succes la Viena). Din cauza dificultăților de distribuție, Caragiale este nevoit să renunțe la repertoriul dramatic și se orientează spre repertoriul comic mai adecvat calităților trupei de actori a Teatrului Național.

noiembrie. Sosește în turneu actrița Sarah Bernhardt, prezentând la București repertoriul său parizian.

Spectacolele Teatrului Național, aflat sub conducerea lui Caragiale, sunt criticate tot mai des.

1889

ianuarie 7–8. Căsătoria civilă și căsătoria religioasă a lui Caragiale cu Alexandrina Burelly, fiica arhitectului Gaetano Burelly. Ceremonia religioasă a fost oficiată la biserica Crețulescu. Pleacă imediat în călătorie de nuntă.

februarie. La începutul lunii, își reia activitatea la direcția Teatrului Național.

aprilie. Presa începe, la 1 aprilie, să anunțe demisia Directorului General al Teatrelor.

mai 5. Caragiale demisionează din funcția de Director General al Teatrelor. Apare volumul *Teatru* (în Editura Librăriei Socec), având ca prefață studiul lui Titu Maiorescu, redactat încă din 1885, *Comediile d-lui I.L. Caragiale*.

iunie. Participă la întrunirea consiliului de curatelă al lui Eminescu, alături de Titu Maiorescu, D. Laurian, Ștefan Mihăileanu, M. Brăneanu. La decesul poetului, publică, în „Constituționalul", evocarea *În Nirvana*. Lucrează, în continuare, la același ziar junimist, ca prim-redactor.

august. În „Convorbiri literare", apare nuvela *O făclie de Paști*, care va fi reluată și în paginile ziarului „Constituționalul". O *Cronică*, semnată Falstaff, publicată acum, reprezintă versiunea inițială a momentului *25 de minute...*

octombrie. La Focșani, stagiunea teatrului local se deschide cu *O noapte furtunoasă.*

decembrie. Ziarul „La Liberté Roumaine" anunță că scriitorul este pe cale de a finaliza o piesă nouă, intitulată *Năpasta*.

1890

ianuarie. Revista „Convorbiri literare“ tipărește, în numărul pe ianuarie, drama *Năpasta.*

februarie 3. Premiera dramei *Năpasta*, pe scena Teatrului Național din București. La scurt timp piesa apare în volum, la Editura Haimann, cu dedicația „D-nei Ana T. Maiorescu“. În jurul dramei și în jurul spectacolului, opiniile criticilor se polarizează. Între susținătorii cei mai fervenți se numără G. Ionescu-Gion și tânărul critic și istoric N. Iorga.

mai. La începutul lunii, Caragiale pleacă la Iași pentru a pregăti spectacolul cu *Năpasta*, premiera de aici având loc în ziua de 11 mai.

iulie. Publicarea articolului-evocare *Ironie* începe să tensioneze relațiile cu Titu Maiorescu.

august 4. Se stinge din viață Caliopi Caragiale, văduvă, în vârstă de 75 de ani, „aziliană“ la „Domnița Bălașa“.

septembrie. Profesor de istorie la Liceul particular, „Sf. Gheorghe“, condus, ca director, de Anghel Demetrescu, prieten cu Caragiale.

1891

ianuarie. Caragiale călătorește la Sibiu, cu intenția de a pregăti terenul pentru a se stabili în acest oraș. Își oferă serviciile de profesor de franceză la Școala superioară de fete, susținută din fondurile Astrei.

martie 28. Încetează din viață fiica sa, Agatha, în vârstă de abia patru luni.

aprilie. Cu volumele *Teatru* (Ed. II, 1890) și *Năpasta*, dramă în două acte, candidează pentru premiile „Năsturel-Herescu“ și „I. Eliade Rădulescu“, oferite de Academia Română. După raportul defavorabil al lui B.P. Hasdeu și

replica de apărate din partea lui Iacob Negruzzi, urmează rechizitoriul lui D. A. Sturdza și votul de respingere (20 contra și 3 pentru).

mai 13. Teatrul Național dă „o reprezentație extraordinară în folosul „Ligii pentru Unitatea Culturală a Românilor", cu piesa *O noapte furtunoasă*.

iunie 15. Încetează din viață fiica sa Ioana, în vârstă de un an și patru luni.

septembrie. În „Rumänische Revue" (revistă editată de C. Daicovici la Viena), apare *Eine Osterfackel* (O făclie de Paște), tradusă în germană de Adolf Last, jurist din Fălticeni.

1892

februarie. Apare volumul *Păcat*, *O făclie de Paște, Om cu noroc. 3 novele*, la Carol Göbl.

martie 21. Caragiale îi scrie profesorului Ioan C. Panțu din Brașov, solicitându-l să se intereseze de posibilitatea de a se stabili acolo. Ziarul „Românul" (18/30 martie) anunță apariția nuvelei *O făclie de Paște* în revista germană „Aus fremden Zungen", specializată în traducerea capodoperelor străine.

mai. Apare volumul *Note și schițe*, la editorul Sfetea. În cuprins, se află și *Două note*, al treilea articol-evocare dedicat lui Eminescu. Fără să-l numească explicit, este vizat Maiorescu, țintă a unor acuzații nedrepte. După conferința *Gașteși gâște literare*, împotriva „Junimii", această recidivă provoacă ruptura definitivă cu Maiorescu și celebra societate. Încetează și colaborarea la „Convorbiri literare".

septembrie 1. Din nou, profesor la Liceul particular „Sf. Gheorghe".

octombrie 18. Revista muzicală „Doina“ anunța ca fiind în lucru un roman al lui Caragiale, cu titlul *Patria și familia*. Un proiect nerealizat.

1893

ianuarie 22. Caragiale vinde editorilor Frații Șaraga din Iași dreptul de a-i retipări teatrul și articolele despre Eminescu din volumul *Note și schițe*.

ianuarie 24. Apare primul număr al revistei umoristice „Moftul român“ (director: I.L. Caragiale; prim-redactor: Anton Bacalbașa).

mai. Călătorește la Iași. La întoarcere, în ziua de 9 mai, seara, la Clubul muncitorilor ține conferința *Despre două vorbe curente* (prostie și inteligență), cu aluzii împotriva lui Maiorescu.

iunie 23. Apare nr. 41, ultimul din prima serie a revistei „Moftul român“.

iulie 3. Nașterea lui Luca (Luki) L. Caragiale, al doilea fiu al scriitorului

noiembrie. Deschide, în asociație cu Mihalcea, o berărie, în str. Gabroveni.

1894

ianuarie 1. Apare primul număr din „Vatra. Revistă ilustrată pentru familie“. Articolul program, *Vorba de acasă*, este semnat de cei trei co-directori, I. Slavici, I.L. Caragiale și G. Coșbuc.

februarie 8. Se anunță decesul lui Iorgu Caragiale, unchiul scriitorului. În aceeași lună, la Iași, editorii Frații Șaraga scot

ediția de *Teatru*, în două volume. Schimb de replici polemice între Caragiale și Vlahuță, în „Vatra" și „Viața", pretextul fiind „șarja de atelier" *Cum să înțeleg țăranii*.

aprilie 30. La Teatrul Național din București, se joacă *O scrisoare pierdută*, în beneficiul actorilor I. Jianu și Petre Liciu, pentru a-i ajuta să plece la Paris.

mai 16. Înregistrează la Tribunalul Comercial Ilfov „Berăria Academică *Bene Bibendi*", în str. Sf. Nicolae din Șelari.

mai 30. Nașterea fiicei Ecaterina I. Caragiale (căsătorită, mai târziu, Logadi).

noiembrie 15. Ziarul „Liberalul", din Buzău, anunță luarea în antrepriză de către Caragiale a restaurantului din gara orașului.

1895

aprilie 20. După o reprezentație la Teatrul Național din București, fără avizarea autorului, a comediei *O scrisoare pierdută*, în beneficiu pentru V. Toneanu, I. Brezeanu și I. Jianu, Caragiale introduce acțiune în justiție, solicitând interzicerea spectacolelor, întrucât piesa ar fi fost transformată într-o „bufonerie", „în contra voiei autorului", actorii compunându-și măști care sugerează chipurile unor personalități politice ale zilei.

septembrie. Caragiale trimite din Buzău, la 8/20 ale lunii, o scrisoare de adeziune la Partidul Radical al lui Gheorghe Panu. A doua zi, are loc primirea în partid, alături de aceea a lui B.P. Hasdeu.

noiembrie. P.P. Negulescu încearcă încă o dată să reia colaborarea lui Caragiale la revista „Convorbiri literare", fără refacerea relațiilor personale dintre acesta și Titu Maiorescu, dar acțiunea eșuează, scriitorul neacceptând formula.

Începe să colaboreze la „Gazeta poporului“, ziar liberal. Publică, între altele, reportajul *A. Odobescu*, inspirat de moartea tragică a scriitorului.

decembrie. Se anunță, în presă, reprezentarea dramei *Năpasta*, la Cernăuți, în traducerea germană realizată de Adolf Last.

1896

ianuarie–aprilie. Colaborează la „Lumea veche“, revistă umoristică scoasă de dr. Alceu Urechia.

februarie–aprilie. Colaborează la „Ziua“ lui G. Panu (cu articole politice, reportajul *A. Odobescu*, pamfletul *Culisele chestiunii naționale*, acesta din urmă editat și în broșură).

martie. Caragiale se alătură grupării radicale care, în frunte cu G. Panu, fuzionează cu Partidul Conservator (din care nu făceau parte Carp și Maiorescu).

aprilie. Apare în „Biblioteca pentru toți“ (nr. 58), editura librăriei Carol Müller, volumul *Schițe ușoare* (în sumar: *Un pedagog de școală nouă, Reformă, Bene-merenti, Statistică, 1 Aprile – monolog, Congresul cooperativ român, Noaptea Învierii – novelă, Literatura și artele române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Încercare critică).*

aprilie–iunie. Conduce „Epoca literară“, supliment al ziarului „Epoca“.

mai 31. Este ales membru onorific al Cercului literar „Ovidiu“ din Constanța (alături de: Carmen Sylva, T. Maiorescu, B.P. Hasdeu, V. A. Urechiă, Take Ionescu ș.a.).

iulie. Aflat la Tușnad, în vilegiatură, rămas fără bani, Caragiale se adresează lui Alceu Urechia și lui Gherea, cerându-le câte un avans în contul unor colaborări viitoare (respectiv conferințe la Ateneu și publicistică pentru „Lumea Nouă“).

septembrie. Caragiale se autopropune pentru postul de director al Teatrului Național din Iași, dar oferta nu e acceptată.
octombrie 17. Începe, cu textul *O plimbare la Căldărușani* („reportaj" al vizitei făcute de scriitor mitropolitului Ghenadie, în acel moment suspendat din funcție și aflat în recluziune supravegheată la mânăstirea Căldărușani) colaborarea la „Epoca": avea să dureze timp de aproape un an.
octombrie–noiembrie. Colaborează la ziarul ieșean „Sara".

1897

februarie 27. Apare, la tipografia Epoca (în tiraj restrâns de „una sută de exemplare numerotate", destinat a fi împărțit prietenilor), o broșură format mic cuprinzând poemul burlesc *Sfânt-Ion. Baladă haiducească* (fără semnătura autorului).
aprilie. Caragiale conferențiază în diferite orașe (Craiova, Turnu-Severin, Botoșani, Iași), donând banii încasați cu acest prilej pentru ridicarea monumentului recent decedatului Al. Lahovary, om politic conservator și admirator al scriitorului.

În cursul anului 1897, apar volumele *Schițe. Traduceri și originale* (Editura „Frații Șaraga") și *Notițe și fragmente literare* („Biblioteca pentru toți", nr. 121–122).

iulie–septembrie. Scriitorul se află în vilegiatură la Piatra Neamț și în împrejurimi, pe la mânăstiri (Agapia, Văratec etc.).
septembrie 21. Ia sfârșit colaborarea lui Caragiale la ziarul „Epoca" (ultimul text apărut: *Cazul dlui Pawlowsky*).
decembrie. Apare la Iași, sub îngrijirea lui Caragiale, „Calendarul «Dacia»" pe anul 1898, publicație care poate fi echivalată, fără exagerare, cu un volum al scriitorului (în sumar: „Reminiscențele" *Karkaleki, Baioneta inteligentă, C.A. Rosetti, Istoria se repetă, Răsplata jertfei patriotice, Șah și Mat, Politică*

și delicatețe, Boborul!, Garda civică, toate semnate Caragiale, precum și *O balercă de Amontillado* și *Masca,* ambele „după Edgar Poe").

1898

primăvara. Colaborează la „Evenimentul".

august. Din nou, în vacanță la Piatra Neamț și în împrejurimi.

septembrie. Conflict, curând aplanat, cu noua direcție a teatrelor (director: P. Grădișteanu).

octombrie 3. Se reiau, la Teatrul Național din București, reprezentațiile cu *O scrisoare pierdută*; rolul *Cetățeanului turmentat* e interpretat, pentru prima oară (și la cererea expresă a dramaturgului), de Iancu Brezeanu, actor de geniu, autor al unei creații memorabile.

octombrie 22. Caragiale conferențiază la Constanța, despre *Seriozitate,* în folosul cercului literar „Ovidiu".

1899

februarie 1. Se reprezintă la Teatrul Național din București „revista istorică națională a secolului XIX", „aranjată de I.L. Caragiale", sub titlul *100 de ani*, producție controversată în epocă și ulterior.

1899

iunie 8. Caragiale e numit registrator clasa I în administrația centrală a Regiei Monopolurilor Statului.

septembrie. Luigi Cazzavillan, directorul și proprietarul ziarului „Universul", îi solicită lui Caragiale o colaborare regulată,

remunerată corespunzător. Ziarul avea un tiraj uriaș – 100 000 de exemplare! – și era un cotidian de informație, perfect neutru ca orientare politică. Scriitorul acceptă invitația de a colabora și, din 10 septembrie, încep să apară textele seriei de „Notițe critice". La 15 octombrie apare textul *Telegrame*, primul „moment" din cele care – alături de câteva texte mai vechi – aveau să fie adunate în volumul din 1901. Colaborarea săptămânală la „Universul" durează până în decembrie 1900.

octombrie 27. Caragiale e numit, prin decret regal – în baza unui raport al lui Take Ionescu, atunci ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice –, în postul onorific de membru, delegat din partea Primăriei Capitalei, în Comitetul Teatral din București.

1900

Colaborează săptămânal la „Universul". „Notițele critice" propriu-zise alternează cu texte beletristice de ficțiune (schițele adunate ulterior în volumul *Momente*).

mai. În calitatea lui de reprezentant al primăriei în Comitetul Teatral, Caragiale înaintează primarului Bucureștiului – care era, în acel moment, Barbu Șt. Delavrancea – un raport în care propune înființarea unei orchestre și a unui teatru ale Comunei București. Raportul e publicat în „Universul" din 25 mai.

august 14 și zilele următoare. Scriitorul se află la Sinaia (de unde trimite la „Universul" textul *Ultima oră*, datat 16 august și apărut în ziarul din 18 august).

decembrie 17 (apare ultimul text din seria de colaborări la „Universul" (*Cum era odinioară*).

1901

februarie 15. Apare, în „Noua revistă română“, articolul *Foiletoanele d-lui Caragiale*, de H. Sanielevici, prima analiză critică de ansamblu a textelor apărute în „Universul“.

februarie 22. Caragiale – care împlinea 49 de ani și 25 de ani de activitate literară – e sărbătorit de societatea „Ateneul Român“, la sediul acesteia din București (Palatul Ateneului Român). În cadrul festivității, i se oferă un simbolic condei de aur.

februarie 23. Banchet de 75 de persoane organizat, în cinstea scriitorului, de un grup de prieteni. Participă numeroase personalități. Rostesc toasturi, între alții Take Ionescu și Delavrancea. Cu acel prilej, din București și din toată țara, numeroși prieteni și admiratori (de la B.P. Hasdeu și G. Ibrăileanu, și până la Leonida Condeescu, primarul Mizilului) îi adresează lui Caragiale mesaje sau telegrame de felicitare. Sărbătoritului îi este înmânată revista „Caragiale“, editată în număr unic, special pentru acel prilej.

aprilie 1. Regia Monopolurilor Statului îl încunoștiințează că „postul de registrator ce acuzați în administațiunea centrală fiind suprimat prin bugetul exercițiului 1901–1902 cu regret vă facem cunoscut că rămâneți în disponibilitate pe ziua de 1 aprilie 1901“.

aprilie 1–noiembrie 18. Apare a doua serie a publicației „Moftul român“ (31 de numere), concepută și condusă, ca și prima serie din 1893, de I.L. Caragiale.

În primăvară, după punerea în disponibilitate de către RMS, scriitorul ia în antrepriză berăria „Cooperativa“ din piața Teatrului, pe care o lichidează în toamnă și deschide, la începutul lui octombrie, tot în piața Teatrului, berăria „Gambrinus“ aprovizionată cu bere de Azuga.

octombrie 10. Apare, în editura librăriei Socec, volumul *Momente*, una din capodoperele literaturii române.

Volumul e întâmpinat desigur cu admirație de contemporani (umoristul G. Ranetti lansează formula „nu *Momente,* ci *Monumente,* în „România ilustrată“ se vorbește de „o sărbătoare literară“ etc.), dar valoarea și importanța lui reale aveau să fie „descoperite“ – adică sesizate și fundamentate de exegeți și intuite de public – în mod treptat, de-a lungul întregului secol al XX-lea, urmând o curbă mereu ascendentă, până în zilele noastre.

noiembrie. Se anunță că volumul *Momente,* candida, alături de scrierile altor autori, pentru premiul Năsturel–Herescu al Academiei Române, pentru anul 1902.

noiembrie 30. Tânărul publicist C.A.Ionescu-Caion (apropiat de cercul poetului Al. Macedonski, ostil lui Caragiale) lansează în „Forța morală“ acuzația că *Năpasta* lui Caragiale ar fi un plagiat după piesa *Nenorocul*, a unui autor maghiar, Kemény Istvan: e vorba de o mistificare îndrăzneață, dat fiind că, după cum avea să se dovedească, nici scriitorul ungur, nici piesa *Nenorocul* nu au existat vreodată. Caragiale e puternic afectat de acest atac aberant.

decembrie 18. Caragiale intentează lui Caion proces de calomnie. În cursul anului a apărut, sub formă de plachetă (ca supliment al „Moftului român“), nuvela *Două bilete pierdute* (care a fost inclusă în *Momente* cu titlul definitiv *Două loturi*). La sfârșitul lui decembrie, în apropierea anului nou 1902, apar, succesiv, „Calendarul Moftului român“ pentru anul 1902, în care sunt reluate numeroase texte apărute în „Moftul român“, și – în editura Berăriei „Gambrinus“! – broșura *Mitică*.

1902

martie 11. Curtea cu juraţi din Judeţul Ilfov, în încheierea şedinţei în care Delavrancea, în calitate de avocat al lui Caragiale, rostise o strălucită pledoarie în favoarea originalităţii dramei *Năpasta*, condamnă pe Caion la trei luni de închisoare corecţională, cinci sute de lei amendă şi zece mii de lei despăgubiri civile. Caion, nemulţumit de sentinţă, avea să înainteze recurs, procesul urmând să fie rejudecat „în opoziţie“ (conform terminologiei din epocă).

martie 24. Comisia de premii a Academiei Române respinge raportul prin care D.C. Ollănescu-Ascanio recomanda *Momente* pentru acordarea premiului Năsturel–Herescu. Volumului lui Caragiale îi va fi preferată o altă lucrare.

iunie 10. Curtea cu Juraţi din Ilfov, într-o altă componenţă, rejudecă procesul Caragiale–Caion. Caion e achitat. În perioada următoare avea să-şi continue activitatea de denigrare a lui Caragiale.

toamna. Caragiale, din motive de strâmtorare financiară, acceptă slujba de profesor la liceul „Sf. Gheorghe“, remunerată cu 300 de lei pe lună.

1903

vara. Cu prilejul unei călătorii la Cluj, Caragiale formulează proiectul de a se stabili definitiv în acel oraş.

noiembrie. La Theâtre de l'Odéon din Paris e reprezentată piesa *l'Idiot*, de André de Lorde. E, de fapt, un plagiat grosolan după *Năpasta* lui Caragiale, lucru sesizat în epocă şi dovedit peremptoriu cu aproape o sută de ani mai târziu, de Marin Bucur, prin cercetarea documentelor din arhiva teatrului parizian (pe o traducere a dramei *Năpasta,*

André de Lorde a operat prelucrări sumare, a schimbat numele personajelor și toponimele etc.).

1904

primăvara. Scriitorul afirmă că are în continuare intenția de a se stabili la Cluj. Face, însoțit de familie, o călătorie prin Italia, Franța, Germania.

toamna. Caragiale își stabilește domiciliul permanent la Berlin, unde avea să locuiască, împreună cu familia, până la sfârșitul vieții. Începe astfel ceea ce a fost numit „exilul voluntar" al scriitorului, comentat și explicat în felurite chipuri. De la Berlin, în cursul anilor, Caragiale face destul de frecvente călătorii în țara natală și menține legătura cu viața politică și culturală din România. E vizitat de prieteni români aflați în trecere prin Germania și stabilește relații destul de strânse cu tinerii români aflați la studii în țara lui de adopție (între ei, Paul Zarifopol, de care îl leagă o solidă prietenie, în pofida diferenței de vârstă).

1905

La Berlin, Caragiale începe să lucreze la o nouă comedie care urma să se intituleze *Sotirescu, Titircă et C-ie* și în care intenționa să reia personaje din *O noapte furtunoasă* și din *O scrisoare pierdută*, înfățișate după două decenii de ascensiune socială (Jupân Dumitrache, Chiriac, Spiridon, Ipingescu, Rică Venturiano, Cațavencu ș.a., deveniți mari proprietari și ocupând diferite funcții ori demnități: senator, deputat, ministru, prefect de județ...). Piesa va rămâne în stadiul de proiect.

1907

aprilie 3 (st.n.). Publică în „Die Zeit“ (Viena), în traducere germană și sub semnătura „un patriot român“, textul de analiză politică *1907*, scris sub impresia răscoalelor țărănești din România. Colaborează la revista „Convorbiri“ (devenită în 1908 „Convorbiri critice“) a lui Mihail Dragomirescu, și la „Opinia“ din Iași. În vară, conflict – ulterior aplanat – cu dr. C. Blumenfeld, redactor la „Opinia“.

septembrie 20. Caragiale semnează contractul de vânzare către Editura Minerva a întregii sale opere apărute până atunci în volume și broșuri.

noiembrie. Articolul *1907*, completat, apare în limba română, în broșură, sub titlul *1907 – din primăvară până-n toamnă* (Editura Adevărul). Broșura va atinge tirajul de 10 000 de exemplare. Peste mai mult de trei decenii, Tudor Vianu avea să afirme: „De la *Influența austriacă* a lui Eminescu, de la *În contra direcției de azi* și de la *Introducerile* discursurilor parlamentare ale lui Titu Maiorescu nu se mai scrisese pagini de analiză socială de o asemenea vigoare, susținute de un patriotism mai luminat, mai pătrunzătoare în cunoașterea stărilor noastre, mai patetice în dorința de a reforma direcția vieții publice“.

1908

Moare scriitorul Ronetti-Roman, prieten al lui Caragiale; foarte impresionat, acesta își propune să-i reediteze scrierile.

februarie. Caragiale îi adresează un călduros mesaj de felicitare lui T. Maiorescu, cu prilejul aniversării acestuia: e un gest menit să determine reluarea relațiilor cordiale întrerupte după apariția textului *Două note*.

februarie. Caragiale se înscrie în Partidul Conservator-Democrat, recent întemeiat și condus de Take Ionescu. Participă – în martie, mai-iunie, apoi în toamnă – la turnee prin țară, într-o campanie de propagandă takistă.

Apar, la Editura Minerva, *Opere complete* (trei volume: *Nuvele și povestiri*; *Momente, schițe, amintiri*; *Teatru*), fără îngrijirea personală a autorului.

1909

februarie. Începe să colaboreze din nou la „Universul“ (cu schițe, povestiri, corespondențe cu Vlahuță despre *Politică și literatură* și *Morală și educație*); colaborarea durează până în mai 1910.

mai. Conflict cu conducerea Teatrului Național (Pompiliu Eliade). Își retrage piesele.

septembrie. Compania particulară de teatru condusă de Al. Davila deschide stagiunea cu *Începem*, „instantaneu într-un act“.

1910

Apare, la Editura „Adevărul“, volumul *Schițe nouă*.

1911

Caragiale menține relații strânse cu unii cărturari ardeleni, militanți pentru cauza națională românească.

februarie–mai. Colaborează la ziarul „Românul“ din Arad.

august. Participă la marile serbări organizate la Alba-Iulia cu prilejul semicentenarului „Astrei". Călătorește prin Ardeal.

E publicată teza de doctorat pe care tânărul Horia Petra-Petrescu, doctorand în litere la Leipzig (la seminarul de filologie romanică al lui Weygand), a consacrat-o operei lui Caragiale (*Ion Luca Caragiales Leben und Werke*, în „XVII. Jahresbericht des Institutes für rumänische Sprache", Leipzig, *1911).*

1912

Caragiale refuză – pretextând o criză de sciatică – să fie sărbătorit în România pentru a 60-a aniversare a nașterii.

ianuarie 31. La Teatrul Comedia, în organizarea Societății Scriitorilor Români, sub patronajul principesei Maria, în prezența prințului Carol și a numeroase personalități literare (dar în absența sărbătoritului) are loc un festival în cinstea scriitorului.

februarie–martie. Caragiale e omagiat în toată țara (în presă, prin reprezentarea pieselor, prin adunări festive etc.).

aprilie–mai. Scriitorul face o ultimă călătorie în țara natală.

iunie 9 (st.n.). Scriitorul moare subit în locuința lui din Berlin. În comunicatul difuzat de familie după câteva zile, prin intermediul ziarului „Universul" se anunța: „Caragiale a murit sâmbătă 9/22 iunie dimineața, *la ce oră exact nu se știe*. A fost găsit căzut jos lângă pat, de doamna Caragiale și de fiul cel mic, Luca Ion Caragiale, la orele 2 după amiază".

iunie 14 (st.n.). E înmormântat într-un cimitir protestant din Schöneberg–Berlin.

Opinia publică din România e puternic impresionată de dispariția scriitorului, presa îl omagiază.

noiembrie 22. Rămășițele pământești ale lui Caragiale sunt reînhumate în cimitirul Șerban-Vodă (Bellu) din București.

Omagiat încă de la începutul anului pentru a 60-a aniversare, Caragiale e deplâns nu numai de prieteni și de literați, dar și de presă și, în general, de public, cu prilejul morții și apoi a funeraliilor din patrie.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

1. Considerații generale

Ediția de față, *Opere,* de I.L. Caragiale, este legată prin însăși substanța ei de eforturile înaintașilor. Autorul a fost tentat să-și strângă și să-și ordoneze scrierile într-o ediție de *Opere complete*, apărută în trei volume, la Minerva, în 1908: *Nuvele și povestiri*; *Momente, schițe, amintiri*; *Teatru*. Editorii ulteriori au privit cu rezervă statutul filologic al textelor incluse, invocând faptul că autorul, aflat la Berlin, nu le-ar fi supravegheat îndeaproape tipărirea, semnalându-se o serie de greșeli evidente. Șerban Cioculescu crede că, totuși, sumarul volumelor a fost stabilit de Caragiale însuși.

La mai puțin de două decenii de la moartea scriitorului, în 1930, începe publicarea primei ediții critice de anvergură, inițiată de Paul Zarifopol, sub îngrijirea căruia au apărut trei volume, și continuată de Șerban Cioculescu, de la volumul IV la VII. Mai aproape de zilele noastre, a apărut o nouă ediție critică, *Opere*, 1–4 (1959–1964), sub îngrijirea lui Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin.

Numeroși alți editori au tipărit ediții cu obiective deliberat limitate sub raportul cuprinderii scrierilor lui Caragiale. Dintre acestea, menționăm volumul *Temă și variațiuni*, din 1988. Îngrijitorul ediției, Ion Vartic, a stabilit mai exact textele antologate, numărând și grupând „statistic“ (în *Notă asupra*

ediției) greșelile confraților dinaintea sa, așa cum odinioară procedase însuși Caragiale cu erorile tipografice strecurate în scrierile publicate în presa timpului.

În ceea ce ne privește, am luat ca punct de pornire ediția critică Zarifopol–Cioculescu. Am procedat așa, deoarece este singura ediție încheiată, ediția de la ESPLA oprindu-se brusc la volumul IV, lipsindu-i complet publicistica politică, unele traduceri și corespondența. De altfel, aceasta, deși a repus în circulație numeroase texte exhumate din presa timpului, prezintă, din păcate, și lacune datorate cenzurii.

Ediția prezentă are următoarea structură:

Volumul I, *Proză literară*; volumul II, *Teatru. Scrieri despre teatru. Versuri*; volumul III, *Publicistică (literară și politică*); volumul IV, *Corespondență.*

Șansa de a putea consulta extrem de utilul instrument de lucru *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice*, 2 vol., elaborată în Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" de către Mioara Apolzan, Marin Bucur, Georgeta Ene, Dorina Grăsoiu, Rodica Florea, Stancu Ilin și Dan C. Mihăilescu, ne-a permis să îmbogățim sumarul ediției noastre cu texte noi și să configurăm mai exact circulația textelor caragialeene în epocă. Nu în ultimul rând, menționăm contribuția îngrijitorilor acestei ediții, prin cercetări minuțioase în presă și în arhive, în cadrul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" sau pe cont propriu.

La stabilirea textului, ne-am condus după principiul con - sacrat al reținerii, ca text de bază, a ultimei forme supravegheate de autor.

Principiul ordonării textelor în sumar este cel cronologic.

Am aplicat normele ortografice actuale ale Academiei Române. Am păstrat particularitățile de limbaj ale autorului și alternanțele în scrierea unor cuvinte, prezente și în manuscrise. Fiecare volum va fi însoțit de o notă asupra ediției

specifică. La sfârșitul ultimului volum, vom publica o bibliografie.

2. Considerații privind editarea prozei literare a lui I.L. Caragiale

Volumul I cuprinde proză literară, în sensul cel mai larg: nuvele, povestiri, schițe, momente, amintiri („reminiscențe"), anecdote, „mofturi", „gogoși", notițe critice, basme, parodii etc. Ne-am confruntat – la fel ca predecesorii noștri în editarea scrierilor lui I.L. Caragiale – cu dificultatea departajării riguroase între literatură beletristică „propriu-zisă" și literatură „jurnalistică" sau publicistică. În delimitarea pe care am operat-o – inevitabil controversabilă –, criteriul hotărâtor a fost prezența perceptibilă a intenționalității artistice.

I.L. Caragiale a publicat un anumit număr de „traduceri" din textele unor prozatori străini (Mark Twain, E.A. Poe): sunt de fapt traduceri libere, adaptări sau repovestiri, cu un înalt grad de originalitate, fapt pentru care le-am inclus printre textele originale ale scriitorului (semnalând, bineînțeles, numele autorului lor originar și, deci, implicit, condiția lor de traduceri sau adaptări).

Materia primului volum, *Proză literară,* a fost împărțită astfel: *În volume, În periodice* și *Postume.* În interiorul fiecărei părți a fost respectat criteriul cronologic, cu specificarea că, în partea întâi, am urmărit *cronologia volumelor,* de la *Trei nuvele* (1892) la *Schițe nouă (*1910). Pentru a da cititorilor o idee despre profilul sumarelor întocmite de autor deloc la întâmplare am respectat, în cadrul fiecărui volum, ordonarea textelor hotărâtă de Caragiale. Titlurile prezente în mai multe volume au fost reținute doar la prima apariție, specificându-se preluările succesive în note. La stabilirea textelor, s-a luat ca bază ultima tipărire în volum.

La compartimentul de *Note și comentarii* am înregistrat toate aparițiile cunoscute ale nuvelelor, schițelor și a altor proze, în periodicele și în volumele apărute până în anul morții scriitorului. A fost consemnată existența chiar și fragmentară a unor manuscrise. Am făcut trimiterile necesare, apoi, la volumele *Opere complete* din 1908, precum și la plachetele postume *Reminiscențe* și *Abu-Hassan*. Am înregistrat riguros publicarea textelor în cele două ediții critice: *Opere,* I–VII (1930–1942) de Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu și *Opere*, 1–4 (1959–1964) de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin (citată prescurtat: ediția Cioculescu). În privința variantelor, am reținut în special deosebirile semnificative, compoziționale, nepropunându-ne să relevăm exhaustiv mărunțele diferențe de cuvânt sau de literă. Am reprodus, totuși, integral, în *Note*, variantele unor texte reprezentând prime redactări, radical deosebite față de textul de bază.

În comentariile noastre, am reținut amintirile sau însemnările diverse care spun ceva despre geneza textelor. În privința recepției critice, ne-a interesat îndeosebi reacțiile criticilor din epocă, fără a neglija comentatorii importanți din postumitatea lui I.L. Caragiale. Am ținut să relevăm și principalele contribuții ale exegezei caragialeene de după ediția critică Cioculescu.

Am menționat numele cercetătorilor care, de-a lungul timpului, au identificat texte necunoscute ale lui I.L. Caragiale.

Ținem să mulțumim personalului Bibliotecii Academiei Române care ne-a ajutat să consultăm, într-un timp scurt, un număr foarte mare de cărți, periodice și manuscrise.

EDITORII

noiembrie 2000

ÎN VOLUME

TREI NOVELE
(1892)

PĂCAT…

I

Un băietan voinic – barba de-abia-i mijește, și sub căciula de oaie părul creț și des… și niște ochi blânzi – și mintos tânăr. Când a plecat de-acasă să meargă la București p-atâția ani în școli, mama lui – de treabă femeie! – l-a sărutat de-atâtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula și iar l-a sărutat, și i-a zis:

– Niță, mamă, te duci frumos și sănătos; să-ți ajute Dumnezeu și Maica Domnului să-mi vii înapoi tot așa!

Și cât era de cuminte bătrânica nu s-a mai putut stăpâni… a biruit-o plânsul. De multe ori a dat el să plece, și ea l-a ținut să-l mai mângâie încă. Lui i-ardea să se ducă, și măcar că-i era dragă mama, parcă avea acum necaz pe ea că-i prea întârziază plecarea. A plâns și el, ce-i drept, de plânsul ei; dar pe când ochii-i erau triști, închipuirea zbura cu bucurie pe drumul ce i se deschidea lung și necunoscut înainte.

Trei ani de-o neclintită monotonie… Aceleași ceasuri … aceiași pași… trei ani întregi! Al patrulea, deși se anunțase de la început a urma aceeași neabătută cale, păstra pentru mai târziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boierească… De la ferestrele și de pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid în curtea de recreație a școalii. Odată, într-o zi de sărbătoare, Niță se plimba singur pân curte cu o carte în mână: rămăsese

în școală să se prepare de examenele apropiate. Era o dogmă încâlcită: el ocolea curtea repețind pe de rost cu cartea-nchisă-n mână. Anevoie se putea ține minte așa fraze torturate… Deschise iar cartea…

Trecând prin dreptul zidului, seminaristul tresări: un ghemotoc de hârtie îl lovi pe mână și alunecând peste cartea deschisă sări cât colo înaintea lui. Niță se opri pe loc… Neapărat iar o glumă a vreunui camarad… un miez de pâine muiat în cerneală… sau cine știe ce.

Se uită-mprejur… în curtea școalii nimeni… Lovitura venise dinspre casele de-alături… Ridică ochii-n sus și văzu la cea mai apropiată fereastră vecină, care era deschisă, perdelele mișcându-se ca și cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt… Ce-o fi?

Să vedem… Seminaristul s-aplecă și luă ghemotocul: era ceva înfășurat înăuntru… Voi să-l desfacă… O înțepătură… Un ac cu gămălie! Ce păcăleală proastă!… Supărat trânti ghemotocul și începu să șteargă degetul împuns, în vârful căruia, după fiece storsătură, creștea repede la loc o mărgea mare roșie.

Ghemotocul izbit cu necaz de pământ se desfăcu… între cutele lui o floare!… Cu mirare și cu mai multă luare-aminte ca-ntâia oară, el ridică binișor hârtia… În adevăr era o garoafă – ca sângele ce-i curgea din deget – ruptă de curând…

Desfăcu atunci mai bine… Ceva scris…

Trupul tânăr se simți furnicat din creștet până-n tălpi de un fior fierbinte… Căldura toată i se urcă la frunte… Ascunse în sân hârtia și floarea, cercetă de jur împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din școală cele petrecute, și fugi înăuntru fără a mai cuteza să ridice ochii la fereastra unde se mișcau perdelele.

Bolnav… Friguri și bătaie de inimă, încât nu se putea ține pe picioare. Părintele-directorul s-a convins că e rău băiatului

și l-a trimis să se odihnească. Niță s-a suit în dormitor, s-a aruncat în pat, a scos din sân floarea și biletul ș-a citit încă o dată, iar, și mereu:

„Ești frumos… Dacă ai vrea, te-aș iubi mult."

… Dacă ar vrea!…

Cine să fie? El nu e copil; e flăcău de douăzeci și trei de ani… Cine?… O femeie!

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor și fără să mai anunțe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el își potolește pasul și trece peste drum ca să poată apuca toată fațada dintr-o singură căutătură. Ferestrele de la pod sunt toate închise și perdelele lăsate.

El știe că e frumos… Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar desigur mai mult decât toate sora lui Cuțiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o niciodată…. Cu dragoste amestecată și cu puțină mândrie zâmbește el când îi vine acu în minte mama lui.

S-a înserat bine și seminaristul tot se plimbă de colo până colo pe dinaintea casii unde se află acea femeie care l-ar iubi mult „daca ar vrea el"… Clopotul pentru cină sună la școală. Asta-l deșteaptă; el grăbește și intră.

Sunt toți la masă; lui nu-i e foame… Merge și se culcă, așezând sub pernă biletul și garoafa, după ce iarăși privește îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acu nu le mai poate uita vreodată.

Zgomotul celorlalți băieți venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vâră iute mâna sub căpătâi, apucă bogăția ascunsă și stă nemișcat… Unii îl întreabă câte ceva… nu înțelege bine ce… el nu suflă, prefăcându-se adormit.

Aproape de miezul nopții… Dorm în sfârșit toți. Niță se scoală încetinel și cu cea mai mare precauție iese; găsește ușa sălii pe pipăite și coboară în curte… La fereastră lumină… geamurile deschise și perdelele lăsate. El rămâne cu ochii

pironiți acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase parcă adesea, dar nu spera s-o vază vreodată.

Flăcăul își umflă pieptul, întinzându-și brațele, amorțite de friguri, până-i trosnesc încheieturile, când perdelele se dau într-o parte și o femeie pune mâna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheață; vrea să strige, dar nu poate, și, până să treacă efectul loviturii, fereastre e închisă, perdelele lăsate la loc și lumina stinsă.

Se apropie de ziuă când tânărul se hotărăște să se-ntoarcă-n dormitor… Se trântește pe brânci în pat, își reazimă inima, în care simte o strânsoare nedefinită, pe mâna dreaptă, și pe cea stângă fruntea caldă – adoarme și doarme dus până la clopotul de gustare.

Trei nopți de pândă… patru… cinci… și tot atâtea zile mai grele ca nopțile; ceasuri de cursuri și de meditații… zgomotul camarazilor, neputința de a sta singur cu închipuirea lui… și frigurile… și ferestrele tot închise… și perdelele vecinic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, când părintele-directorul i-a prezentat pe Niță, l-a mângâiat pe tânăr, apucându-l în glumă de tuleiele din barbă, ș-a zis:

– N-are nimic, părinte, … să se plimbe mai des… și-i trece.

Duminica… În sfârșit!

Niță a fost îndemnat de camarazi și de părintele-directorul să iasă la plimbare; el a preferit să stea la școală ca să se poată ajunge cu lecțiile, rămase-n urmă din pricina frigurilor… Firește că superiorul a fost încântat de atâta sârguință.

Dejunul s-a isprăvit… Acum școala este iar deșartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund… Dar dacă ferestrele or fi tot închise?… Nu – și n-apucă să ridice ochii doritori și vede venindu-i prin aer un nou ghem, care-ntr-o clipă îi cade la picioare… Ăsta nu mai e prins cu un ac – e legat cu o cordeluță roșie:

„Treci la miezul nopții… Te aștept… O să vezi cât te iubesc.“

Și nici o mișcare la perdele… nici o arătare!…

Ziua trece încet… e însă uneori atâta dulceață și-n chinul așteptării! Dar noaptea! niciodată n-au adormit seminariștii așa de târziu!… Din norocire, mai pe urmă nici o piedecă.

Sare peste poartă fără zgomot și se-ndreaptă sigur către ținta știută. O femeie în umbra gangului!… El se oprește înecat. Ea îi șoptește: „Vino, te așteaptă!…“ Atunci… nu e chiar asta!

El se lasă să-l ia de mână și să-l ducă pân întunerec înceti - șor… O scară strâmtă… încăperi întunecoase… iar câteva trepte. Voinicul merge machinal lăsându-se târât ca un copil somnoros de mâna femeii. La fiece pas nesigur, la fiece șovăire, o oprire de un moment, o povățuire discretă, o șoaptă de încurajare și înainte!

Se opresc… Femeia îl lasă de mână… O clipă, părăsit în locul orb și necunoscut, el e-n pierzare – o coloană aplecată căreia i s-ar smulge propteaua de siguranță – aude urechile cum îi țiuiesc de tare și simte genunchii părăsindu-l.

Acum femeia lovește surd cu vârful unghiilor pe o ușă – sunt lângă o ușă – care îndată se deschide.

E lumină înăuntru – lumină albastră… un albastru molcom și leneș… Femeia care l-a condus pân întunerec îl împinge binișor în lumină. Coloana cedând se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci și trei de ani, în albastru… și ușa se-nchide pe dinafară.

Vorbe?… Încap vorbe?

Cum o femeie știe alinta – cum degetele ei delicate se înfig în mușchii încordați – și gura ei rece ca gheața – și ochii ei beți – și puful mărunt de pe obrajii aprinși zbârlit de fiori – încovoiala lângedă a trupului – izbiturile inimii ei de pereții sânului – și mirosul fără nume ce-i radiază din rădăcinile părului – și cât e de bine să te părăsești în stăpânirea acestor atâtea simțiri ce te-nvăluiesc din toate părțile ca niște vârteje de aburi calzi saturați de esențe adormitoare…

Cu vorbe să le spun?… Astea se simt și se gândesc, de spus nu se pot spune… A fost o smăcinare a sufletului dulce și dureroasă, o exaltare a simțirii îngrozitoare și delicioasă.

Multe nopți asemenea și fiecare neasemănate… Libațiuni sub razele lămpii albastre; toate nebuniile închipuite și neînchipuite; anecdote picante de care el avea un repertoriu popular așa de bogat; scene de gelozie fără cuvânt și din chiar senin; și jocuri, și mușcături; și lupte, atât de inegale, pentru ea ca putere, pentru el ca farmec… ș-apoi, după atâta oboseală, povestirea reciprocă a celor întâmplate mai-nainte de-a se cunoaște.

El avea puțin de povestit… Așa era de strâmt satul unde trăise și așa de puțin însemnată viața lui până când „l-a înțepat un ac cu gămălie!"… Șiret țăranul – ținea mult la această cădere de frază; știa el bine că, însoțită de sugerea degetului înțepat și de o privire pe sub sprâncenele posomorâte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă avea mai multe de spus, și povestea ei era destul de tristă. Cinci ani de viață cu un om istovit, apoi nebun și paralitic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav și càpiu – o fetiță, care roade și mănâncă lucrurile din casă și care trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari… o avere colo - sală… consiliu de familie… soacră și cumnați – niște creaturi aspre și brutale, care fac împrejuru-i o poliție dezgustătoare.

Și aci, față cu fraza lui de predilecție, venea așa de potrivit:

– Închipuie-ți ce sete mi-e de viață! ce dor mi-era de tine!

Căldura strânsă atâta vreme în ființa aceea frumoasă se revărsa acuma-n afară cu o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă, dar plină acea vreme fericită.

S-a sfârșit însă.

El a trebuit să renunțe la ea, când între ei s-a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta firește nu putea îngădui o așa

rătăcire… Plângeri… revoltă – de prisos. O ultimă sforțare din partea desperatului a fost întâmpinată într-un chip deciziv.

Când seminaristul a îndrăznit să nesocotească recomandațiile imperioase ce-i fuseseră comunicate și să calce pragul, pe care aldată pășea la fericirea ce-o socotea un drept câștigat, scump a trebuit să-și plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatică. Zbirii însărcinați cu corecțiunea cutezătorului au făcut exces de zel: nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri… capul spart, pieptul pisat cu călcâiele. În stare de completă nesimțire, a fost aruncat în poarta școalii, unde l-au găsit, a doua zi dimineața, oamenii de serviciu, mai mult mort decât viu.

Toate alergăturile și stăruințele părintelui-directorul ca să facă a se descoperi și pedepsi criminalii, care atentaseră așa de crunt la viața elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrânul a fost chemat înaintea înaltelor fețe păstorești. Acelea i-au adus aspre mustrări că nu-și vede de datorie, că nu îngrijește destul de serios de moralitatea școlarilor, și l-au făcut să înțeleagă că, daca voiește să mai rămână director, n-are să se amestice în cele ce se-ntâmplă afară din poarta seminarului: asta e treaba obrazelor judecătorești, nu a celor bisericești!

Niță a stat mult între viață și moarte; luni întregi au trecut până să se poată întrema. El n-a murit din asta; dar poate că nopțile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătâiul nenorocitului, să-i fi scurtat cu mult zilele bietei bătrâne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat până la moarte multe momente neplăcute.

Dar era întremat… El porni să caute norocul pierdut… Prea târziu… Casele se dărâmau și lucrarea începuse din aripa unde aldată era odaia albastră… Femeia murise… Copila bolnavă era într-un institut de educație în străinătate… Consiliul de familie nu stetea cu mâinile-n sân.

Mai întâi o resemnare sfântă, apoi puțin câte puțin, daca nu uitarea, cel puțin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!… Seminaristul este acuma preot – preotul Niță din Dobreni – om așezat și foarte bine văzut de toată obștea.

De dimineață orașul de reședință al județului e foarte animat – târgul anual. Preotul Niță umblă prin strada mare cum se umblă la târg de colo până colo, oriîncotro, fără o țintă hotărâtă…

Înaintea cafenelii din centru e strânsă lume multă, care privește la ceva și râde în gura mare… Poate un animal savant, care denunță vârsta și viițiile spectatorilor: ori vreo paiață… ori altceva. Grămada de lume sporește necontenit… Popa urmează după mulțime. Pe trotuarul cafenelii pe scaune și-n picioare stau notabilii orașului – reprezentanții județului în vacanță parlamentară, membrii tribunalului, funcționari de la prefectură, primărie, casierie, ofițeri; de jur împrejur lumea pestriță de toate treptele stă în semicerc. În mijloc se petrece comedia. Popa Niță se vâră și el.

Ce este? Ce face atâta senzație?

Un copil de vreo opt-nouă ani, zdrențeros și murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite – un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glezne, în cap un cilindru turtit – face caraghiozlâcuri.

Este un mititel măscărici foarte destrăbălat – jigărit, sfrejit și galben; pulpele-i uscate care se văd prin sfâșiitura nădragilor sunt pline de jupuituri. Așa de prăpădit, este totuși foarte îndrăzneț. Fumează o țigară lungă, se strâmbă-ntr-un chip straniu, păcălește și-njură pe boieri chemându-i dupe porecla știută. Începe să cânte un cântec rușinos jucând ciamparalele, făcând gesturi și mișcări neiertate… Lumea face un haz nespus… O țărancă bătrână, care e-n rândul întâi al spectatorilor, rușinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o

intenție diabolică, își caută loc să scape de privirile întoarse asupră-i, se-nchină și zice depărtându-se:

– Cine știe ce păcate! Să ferească Dumnezeu pe orice copil!

Mititelul, obosit, s-a oprit; merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm pe boieri, și s-așează pe un scaun picior peste picior alături cu domnul senator… Altă țigară… Domnul senator îl tratează cu cafea și rom. Alt „amic" îl mai îmbie încă cu un păhărel… și încă unul…

Copilul se scoală și-ncepe iar jocul… Acu mișcările și gesturile sunt și mai deșucheate… Cu-ncetul însă membrele pierd siguranța și simetria mișcărilor; cântecul e surd, articularea inegală… Încă o strofă!… Dar gâfâiala îl înecă… Cântărețul se oprește un moment clătinându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i crucesc stinși în fundul capului… O sforțare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!… Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se-nvârtește în loc și trupșorul zdrobit atâta se prăbușește greu pe marginea trotuarului. – Beat mort!

Se grămădise lume prea multă… circulația din obor în oraș era întreruptă… Polițaiul chemă pe un vătășel care ridică de acolo pe micul desfrânat, ca să risipească aglomerația.

Popa Niță, cu pumnii încleștați, se sui pe trotoar și apostrofă, cu accentul celei mai mari indignări, pe cei ce râdeau:

– E păcat, domnilor! gândiți-vă! Creștini!… Frumos!… Mare păcat!

Se-nțelege că lumea care se amuzase așa de bine n-a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului și i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu-și putea găsi liniștea: el bătea nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinți fel de fel de exclamații de indignare.

Cafegiul, care știa multe, fu gata să-i dea toate amănuntele asupra acelui copil. De necrezut, dar adevărat… și popa ascultă încremenit:

E un copil de familie bună. – O văduvă a unui boier nebun. – Înamorată cu un băiat de la țară, un seminarist. – Însărcinată. – Rușinea lumii. – Merge să nască la moșie. – Moartă din facere. – Copilul e aruncat; crește la o țărancă bătrână care moare ș-aceea și el rămâne pe drumuri. – Aci în oraș e pripășit de vreo șase luni: a venit să cerșească și, fiind drăcos de fel, din jucărie-n jucărie a ajuns în halul ăsta. – O fată bolnavă, fugită de la școală prin străinătăți, ajunsă rău pe-acolo; găsită pe urmă de epitropi și-ntoarsă în București; aci fuge cu un ofițer, de la ofițer pleacă cu altul. – Cu băiatul a vrut să-și facă pomană un cizmar: l-a luat ucenic; aș! pungașului nu-i ardea de lucru – soi rău! învățat să ceară, să fumeze și să bea. Meșterul l-a bătut odată părintește; neprocopsitul a fugit și de atunci trăiește așa: spune obrăznicii, măscări, caraghiozlâcuri, și capătă și el o bucățică de pâine; se-nțolește de la unul ș-altul de pomană, și doarme Dumnezeu știe unde-l ajunge oboseala. – Istoria asta de-aminteri tot orașul o știe; de-aia-l și cheamă „Mitu Boierul“.

Popa, cu coatele pe masă, strângându-și tâmplele-n pumni, rămase, înecat de sudoare, cu ochii țintiți la o muscă ce umbla mărunțel pe tabla de marmură albă: el urmări insecta până la marginea mesii. Ce socoteală s-o fi făcut în capul cel mic cât un bob de mac nu se poate spune: destul că musca stete pe loc, își dezmorți labele de dinapoi împleticindu-le una de alta, își netezi frumos mustățile cu labele de dinainte, apoi deodată se-nălță și pieri. Omul, deșteptat, se ridică de pe scaun și ieși.

Cercetări zadarnice… Nu putea găsi copilul. Toate infor - mațiile vătășeilor de noapte erau greșite: la cazarma pom-pierilor, nu era… în gangul poștii, nu… sub șopronul primăriei asemenea, nici aici, nici acolo. Trei, patru ceasuri de goană după o știre exactă. În piață, vătășelul știe sigur că Mitu Boierul a intrat adineaori cu mai mulți ofițeri și funcționari la cafeneaua din colț, unde „cântă fetele teatru“.

A făcut o nepomenită senzație popa intrând cu figura lui sperioasă în localul muzelor profane.

– Uite și părintele! a strigat procurorul cu tonul de satisfacție cu care se-ntâmpină de regulă un musafir întârziat. Iar una dintre cântărețe, care ședea pe genuchii casierului la aceeași masă cu tânărul magistrat, a adăogat:

– Blagoslovește, taică părinte!

Atunci s-a pornit un hohot, aplauze, tropăituri, șuiere, răcnete: „Bravo, popa! Bis popa!“ – Infernal! o menajerie care arde…

Succesul colosal și spontaneu n-a afectat câtuși de puțin pe omul nostru: zgomotul din fundul acestui suflet covârșea furtuna veselă de-afară. Popa a naintat hotărât până în mijlocul sălii, a căutat cu ochii în toate părțile și a plecat grăbit de sub ploaia de râsete, de glume răutăcioase și de huiduieli…

Nu e nici aici… Dar nu se poate să se întoarcă la gazdă singur… Peste putință… Înainte! … Încă un vătășel: poate la Sfântul Ion în curtea bisericii; doarme băiatul uneori și acolo, când e vreme bună…

… Era în adevăr acolo…

La spatele altarului, unde un felinar din răspântie aruncă razele-i afumate, se odihnea mototolit, cu capul pe un mormânt fără nume nici îngrădeală, un om mic… Tocmai acuma luă seama preotul cât umblet făcuse și se așeză binișor jos să-și potolească mișcările inimii. El întinse cu sfială mâna spre capul băiatului: atunci simți distinct la arătătorul drept o înțepătură de ac… Da – era aci lângă el pe pământul gol rodul nopților petrecute în lumina albastră. Copil în război cu lumea așa de timpuriu, el parcă-ntr-adins poposise lângă altar, doar o putea intra pe furiș sub ochiul lui Dumnezeu, care, de când îl împinsese la viață, nu se-ndura să-i arunce o dată măcar o căutătură.

„Doamne! șopti popa plin de obidă: uite-te la el, Doamne; uite-te și la el!“

Și apucând bine în brațe mototolul adormit, se sculă puternic în picioare și porni. Băiatul, deșteptat de zguduială, mormăi somnoros o înjurătură și adormi iarăși în brațele care-l strângeau cu atâta patimă.

Pe stradele întunecate ale orașului, omul care-și ducea comoara avu norocul să nu dea de nici o piedică: era ceasul când și felinarele pot fi stinse, când și vătășeii trebuiesc să doarmă. Ajunse la gazdă, deșteptă vizitiul și pe hangiu, plăti și plecă. A doua zi, înainte de nămiez, erau în Dobreni acasă.

Preoteasa nu putea fi tocmai mulțumită de ce-i adusese bărbatul de la târg. Nu-i puțină greutate să aduci la o stare cuviincioasă un așa gunoi de copil. Tot trupul i-era numai jupuieli și bube din pricina scărpinăturilor și necurățeniei. Câte lăuturi, câte leșii și alifii au trebuit pentru ca să ridice treptat de pe ființa părăsită coaja în care o înveliseră atâția ani de mizerie!

Copilul s-a lăsat bucuros să facă cu el ce-au vrut. Mai greu de tămăduit decât bubele erau apucăturile și năravurile… Până la urmă însă și acestea au fost să fie învinse: povețele, blândețea, o vorbă aspră la soroace, devotamentul oamenilor buni care-l luaseră la sânul lor cald, și mai ales o boală îndelungată au gonit, daca nu cu desăvârșire, cel puțin în cea mai mare parte și pornirile și deprinderile rele. Nu e peste putință grădinarului priceput și răbdător să îndrepteze un copăcel fraged pornit să crească strâmb.

Când, scăpat cu totul de vermină, l-au îmbrăcat într-o duminică în haine nouă – mintean cu șireturi de fir, ițărași albi cu șnur negru de mătase și pălărie cu panglicuță tricoloră, și i-a zis părintele: „Să le porți sănătos, Mitule; să crești mare, cu minte și noroc!“ copilul a pus mâinile în buzunare, s-a privit serios și-ndelungat în oglindă și s-a pornit pe un râs… și râzi! De râsul lui a-nceput să râză și femeia și bărbatul. Dar când s-a-ntors copilul cu fața la ei și li s-au întâlnit privirile,

părintele l-a luat în brațe, l-a sărutat de multe ori și s-a pornit pe un plâns… și plângi!… ș-a-nceput și copilul și femeia.

S-au dus pe urmă la biserică. Mitu în hainele nouă a făcut senzație… Mai ales femeile care mai de care l-au alintat, că era ș-un copil curățel.

Atâta numa rău de tot: Mitu era bolnav – tuse seacă, dureri la lingurea, nu mânca nimic și câtu-i ziua-l trăgea la somn… Friguri?… Deochi?… Lingoare?…

Era boala câinească… zăcea pe prispă la soare… d-abia se mai târa… Doftorii, descântece, degeaba: se gunoia, se istovea văzând cu ochii!… Scurtă căuta să fie bucuria, și cu cât omul o vedea scurtându-se, cu atât îi creștea fioroasa închipuire că azi mâine o să se sfârșească fericirea găsită pe neașteptate… Iată acum se stingea de tot lumina ce-i răsărise în cale fără veste… vopaița era pe isprăvite.

Preotul ațipise despre ziuă îmbrăcat… Femeia sta tot deșteaptă lângă bolnav, care dormea de o zi și mai bine. Ea puse mâna pe obrazul copilului – rece; aplecă urechea la gura lui deschisă – nimic!

– Scoal', părinte! țipă ea îngrozită… Nu mai suflă!

Omul sări în picioare, luă băiatul în brațe și fugi în curte strigând:

– Săriți, oameni buni! săriți!

Se arăta peste culmea dealului soarele… O mulțime de băr - bați și mai ales de femei se strânse. Preotul pusese copilul țeapăn pe prispă și-l bocea în genunchi… O femeie ținea lumânarea.

Dar nu-i mort încă… Un descântec cu apă nencepută… Copilul pare că mișcă… Îl ridică de mijloc încetinel… El deschide lin ochii, răsuflă și zice cu glas stins:

– Mi-e foame!

Bun doftor aerul Dobrenilor! Acea ființă curățită pe dinafară trebuia și pe dinăuntru premenită: asta era treaba lui

și a luat-o foarte binevoitor asupră-și. A fost dureroasă și crudă operația; dar era neapărată și din norocire a izbutit.

Băiatul scăpat cu desăvârșire, sânge proaspăt începu să-i rumenească obrajii, așa de veștezi mai nainte, și să umple ochii lui, posomorâți și-ntunecoși până aci, de lumină și veselie. Fusese o luptă extremă înfricoșată; viața pășea acuma nainte strălucitoare și mândră de așa biruință.

Pe când preoteasa Sultana atârna în biserica din Dobreni o icoană frumoasă dăruită Maicii Domnului pentru că-i dăruise ce a fost rugat-o ea, în orășelul de reședință era oarecare mișcare la cafeneaua din centru: se aflase de urma lui Mitu Boierul.

Dispariția lui nu putuse trece neluată-n seamă: era o pagubă reală pentru atâția amatori de giumbușuri. Nu se știa ce să fie: fugise?… murise? În sfârșit se aflase adevărul. O notiță publicată în gazeta locală arăta că, în vremea bâlciului, un popă de țară, care umblase noaptea beat pe la *Café-Chantant*, întrebase din vătășel în vătășel despre băiat… Popa desigur îl luase.

Procurorul luă afacerea în mână și, „cu o inteligență și un zel care-i fac adevărată onoare", descoperi că „victima raptului" se află la popa Niță din Dobrenii-de-Plai. Atunci tânărul magistrat, însoțit de forța publică, a plecat la cuvenita cercetare locală.

Revoltat că vrea să-i ia băiatul, preotul a făcut o elocuentă apărare a cauzei sale…

Un copil bântuit de foame; în prada unor porniri rușinoase și omorâtoare chiar pentru un om copt; desfrânat prin îndemnul lumii batjocoritoare, nesățioasă de petreceri… Scăpat de așa vitregă soartă, întors de la o atât de rătăcită cale – de la moarte la viață… Dormea pe pământul gol, bolnav și îmbătat, cu trupul fript din creștet până în tălpi de pecingine murdară, cu inima smintită de ticăloșie… Ce-ar fi făcut copilul ăsta fără adăpost nici milă, când ar fi început zloata și

gerul? – Ar fi murit pe o grămadă de gunoi, ca un câine hărbar fără stăpân. Și să zici c-ar fi putut înfrunta atâta vijelie înverșunată! ce-ar fi ajuns?… Spitalul de nebuni… Temnița… Ocna!

Cuvântul oratorului câștigase aproape pe toți asistenții… Se vedea pe chipurile tutulor o impresie binevoitoare. Procurorul însă a răspuns scurt și răspicat:

– Popo, nu poți secuestra minorul! minorul trebuie restituit cui de drept; legea e cu el, legea protege pe minori!… *Dura lex, sed lex*!

Tonul magistral și sever, cuvintele înalte și demne ale procurorului, neapărat că trebuiau să răstoarne impresia ce preotul obținuse cu elocuența-i sentimentală. Și notarul începu să scrie, sub dictarea omului legii, procesul-verbal.

Era hotărât: îi lua copilul! El nu-l putea lăsa însă!… Dar… i-l ia!

Popa clipi aiurit și văzu înainte sânge… Chiar pentru o faptă sau numai pentru o demonstrație, însuși n-ar fi putut-o spune – el se repezi-n odaie și luă pușca din cui, când cumnatu-său Cuțiteiu, primarul, om văzut și umblat prin multe, intră după el și-l apucă de mână… Și popa înțelese că niciodată, în clipe așa de înalte, inspirația nu trebuie căutată la un kilometru; ea ne stă sub nas – cine se uită departe firește n-o s-o vază… Popa pune pușca-n cui – descuie lada, scotoci în fund, și lăsă cu multă discreție capacul, așezând la loc velința pe deasupra.

Primarul trecu iarăși unde se scria procesul-verbal… Omul legii dicta:

„Dispunem dar…“

Cuțiteiu întrerupse, cerând foarte respectuos iertăciune magistratului să-i spuie ceva… și ieșiră amândoi în tindă.

– Domnule procuror – șopti primarul cu o anume privire – popa este un om foarte de treabă… Nu-l cunoașteți… Poftiți, poftiți!

Și deschizând ușa, introduse foarte politicos pe junele licențiat în odaia unde-l aștepta nerăbdător părintele… Și așa… se făcură toate bune… Procesul-verbal nici nu trebuia schimbat: totul sta în încheiere. Procurorul întrebă pe notar:

– Unde am ajuns?

– „Dispunem dar…“ răspunse notarul cu toată gravitatea.

– Nu așa, zise procurorul: „dispunem *însă*“.

Și spre mulțumirea tutulor, reprezentantul ministerului public dictă:

„Dispunem însă – considerând informațiile cele mai amănunțite, care unanim arată pe sfinția-sa părintele Niță din Dobrenii-de-plai ca pe un om cu cele mai frumoase calități; considerând pe de altă parte progresele fizice și morale realizate, sub îngrijirea sfinției-sale, de către minorul Mitu, supranumit «Boierul» – dispunem a rămânea sus-menționatul minor, în completă lipsă de ascendenți, sub paza și răspunderea acestui meritos și caritabil preot.“

Seara a fost masă mare la popa Niță. Domnul procuror a trebuit să cedeze rugăciunilor tutulor și să-și amâne plecarea pe a doua zi. El „s-a crezut dator“ să facă la prânz cele mai sincere și mai călduroase laude sentimentelor umane ale părintelui, „al cărui exemplu nu s-ar putea îndeajuns recomanda“. Domnul procuror vorbea mult și frumos – era foarte vesel; diplomatul Cuțiteiu zâmbea cu mult înțeles făcând preotului cu ochiul, pe când acesta ținea între genunchi pe Mitu și, cu gândul pe altă lume, îi trecea încet cu mâna prin părul bălan și moale.

Unei femei ca preoteasa Sultana, așa de bună cu un copil sârman străin, trebuia să-i dea Dumnezeu o bucurie – și i-a dat-o: în același an a avut o fetiță… Dar ce bucurie! Multă

bătaie de cap și trudă i-a trebuit ca să o crească – pentru că era și un copil ciudat! De mirare cum dintr-o mamă atât de blajină și supusă să nască așa fire!…

Aveau odată un vițel; îl scoseseră din necaz – se prăpădise vaca și rămăsese bietul fără țâță… Cine-l îngrijea? – Ileana – să fi fost p-atunci fetică de vreo doisprezece ani. Cine-l hrănea? Cine se rugase cu cerul și cu pământul de mă-sa s-o lase să culce vițelul plăpând cu ea în casă? – Ileana. Era o dragoste nemaipomenită. Într-o dimineață însă, ea se sculă bufnind: nu vrea să vorbească nici cu mama nici cu tata; ei, ca părinții, văzând-o iar în toane rele, o ocărâră; ea fugi în grădină. Aici s-apucă să se joace ca de obicei cu Priian ăl mic: îl prinse să-l mângâie și, încleștându-și dinții, îl strânse tare de bot. Ori n-avea nici el chef de joc în dimineața ceea, ori îl supărase prea tare semnul ei de dragoste, animalul se smuci și se depărtă țâfnind. Ea îl chemă – el n-ascultă… Merse după el – el nu vru… Se răsti la el – Priian fugi… Și tot așa și iar așa… Încăpățânarea lui creștea potrivit cu stăruințele ei. Nu vrea și pace… Obosită, cu tot sângele-n obraji, tremurând de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă și o bardă și se-ntoarse iar… Cum o văzu venind, Priian se-nfipse în copite și bârligă coada… Ea se apropie binișor-binișor… cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunând prietenului ei, care o necăjise, vorbe mângâioase… El ținti asupră-i ochii mari și proști, și cu și fără încredere, aruncându-i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte… Stete nemișcat… Fata înaintă lin mâna… Priian întinse botul fraged, dar, până s-apuce bucățica, Ileana îi trase una cu sete în stufoul creț din frunte: tăișul se-nfipse adânc în osul încă necopt. Capul drăguț al lui Priian se-necă în sânge… Sârmanul se tăvăli și începu să zvâcnească grozav din picioare…

Mama o văzu venind întunecată și stropită de sânge pe obraz, pe mâini, pe piept.

– Ce e?

– Am tăiat pe Priian în fundul grădinii… Ai să-ți arăt!

Când ajunseră, Priian se isprăvise de tot.

– Haină, haină! strigă mama… De ce?

– Iac-așa!

A bătut-o rău; … ea a răbdat – nici o vorbă, nici o lacrimă. Mama însă s-a văicărat mult de mâhnire și de grije…

Dar când s-a supărat pe tat-său și i-a trântit candela din cui și a umblat fugară trei zile pân pădure, de nu mai știau und' s-o caute?…

Dar mai târziu – fată mare! – când, dintr-o vorbă de nimica, a înșfăcat în brațe pe Stanca Radii, și nici una nici alta s-o arunce de sus de pe tăpșan, unde se făcea hora, de râpă?… Au trebuit doi flăcăi să lupte s-o scape pe Stanca… Păcat de așa frumusețe și mândrețe de femeie să fie așa de cruntă și dârje!

Pe biata preoteasa Sultana a chemat-o Maica Domnului devreme… A plâns-o mult bărbatul pe blânda femeie, pe care o iubise atâta pentru sufletul ei cel bun, pentru mila ei de sârmanul cules de pe drumuri.

Văduvul nemângâiat și-a măritat fata curând după moartea nevestii: nu mai era de trai – trebuia odată căpătuită.

E un om de treabă ginerele; dar e slab de înger… urât și moale de genuchi… vorbește peltic… pricepe greu… Bun om, cumsecade… dar nu e ce-ar fi să fie – mai ales pentru astfel de femeie, alt bărbat trebuia.

Mitu a crescut mare și voinic… Astăzi el este învățător în Dobreni. Părintele Niță a dorit mult să-l aibă aproape și a izbutit să-l permute aici de acum șase luni, ca să-l poată însura și așeza.

II

Toate acestea trec acum prin mintea părintelui Niță și de aceea bătrânul e foarte mâhnit. Zadarnic luptă să gonească

gândurile care-l frământă – cântecul de-afară i le încarcă și mai tare: Ileana, fata lui, nevasta lui Matache, șade în curte cu bărbia rezemată în mână și cântă.

Ileana cântă frumos, e știută; dar acuma căldura cântecului este deosebită; glasul ei arde. Omul, care învățase atâtea, asculta mușcându-și buzele: el bănuia… nu, înțelegea bine ce putere a ridicat așa de înalt coardele cântăreții.

O melodie simplă și monotonă, – dar câte înțelesuri, câtă pierzare de suflet, câte făgăduieli fără margini și poftă oarbă! Fata cânta tinerețele lui. Cântecul acela îl lua în sus, ca pe niște aripe largi și puternice, și-l ducea îndărăt cu treizeci de ani… Întorcându-se de-acolo-ncoace către clipa de față, număra el unul după altul exact toate belciugele ce-i făcuseră lanțul vieții.

Cântecul Ileanii durea prea mult; nu mai era de suferit: trebuia năbușit. Tatăl ieși pe prispă și-o chemă brusc. Ea tăcu și s-apropie.

– Ileano-Ileano! zise popa mustrător și fulgerând-o cu privirea. E păcat!

– Taică!

– E păcat, adăogă popa și mai apăsat. Rușine și păcat! și ieși pripit din ogradă, fără să se uite înapoi.

El merse drept la învățător… Omul acesta scotea pe Ileana din minți… da, el!

Aici s-a urmat o scenă foarte neplăcută: amare imputări de nerecunoștință de o parte, de alta protestări călduroase de nevinovăție. Tânărul jura că n-au fost decât poate glume umflate de gura răuvoitoare a oamenilor sau mai bine a femeilor din sat, care dacă nu bârfesc, nu trăiesc. Bătrânul ținea-ntr-una, fără s-asculte, că un bărbat în toată firea nu se cuvine să se rătăcească după o minte slabă de femeie. Și la urmă scurt: o voință hotărâtă până la sânge a împiedica rușinea și păcatul… Numaidecât învățătorul trebuia să ceară permutarea în alt județ; preotul avea mijloace să capete aprobarea imediată.

Îi dedea o sumă însemnată; îi găsea o fată bună să-l însoare… îl iubea ca pe un scump copil al lui… cu mult mai mult decât pe Ileana… Ș-asupra cuvintelor din urmă bătrânul, simțind că-i scade energia, se grăbi să plece făr-a mai răspunde la observațiile tânărului, care nu se știa să merite această izgonire.

Preotul porni spre casă; dar deodată se opri… un moment nehotărât… apoi își întoarse pașii – nu vrea să vază pe Ileana… să meargă la Cuțiteiu… Nu că doar avea să-i spuie ceva, dar simțea nevoia să nu fie singur.

Primarul era acasă. Bătrânii prieteni se așezară pe pălimar… De mâncare n-avea părintele poftă; dar un pahar de vin bun e bun oricând… Cuțiteiu scoase din beci o cană cu spumă… Primarul era foarte vesel și fiindcă nu-i era somn, ca de obicei, avea poftă de lafuri.

Între un om și altul este adesea ca de la o stea la alta. Arde colo un soare uriaș și dincolo altul. Printre învârtitoarea pulbere de lumi, un colos de flacări d-abia zărește pe celălalt ca o scânteie ce clipește pierdută în negura fără fund… Ba câți încă nu se mai zăresc deloc și unul de altul nici măcar nu bănuiesc. Adesea tot așa se pricep oamenii-ntre ei și pot înțelege unul altuia sufletul.

Steteau aci față-n față cei doi bătrâni și buni prieteni, dar era atât de nemăsurată depărtarea dintre ei! și aceasta reducea pentru Cuțiteiu la proporții ce nici nu mai merită socotite spaimele părintelui. La urma urmelor, ce lucru mare și grozav?… E ceva să se-ntâmple mai des și mai lesne?… Ce?… Se iubesc doi oameni tineri… Ei! ș-apoi?… Lume nu e?

– Eu știam de la-nceput că o să fie-ncurcătură, zise Cuțiteiu cu zâmbetul lui obicinuit… Nici că se putea altfel… Întâi numai bănuiam – acu mi-aș pune capul… Stăi să vezi… Duminecă vreo două săptămâni, nu știu ce roboteam pân grădină… Numa ce să-i vezi: veneau amândoi dinspre gârlă, treceau pe lângă gard încet și vorbeau șoptit… N-am putut auzi

mai nimic… Atâta doară mi s-a părut că zicea ea: „Nu te crez!“ da el zice: „O să vezi!“. Am sărit repede din grădină și până s-ajungă ei pe linie, cum umbla domol și se tot oprea pe loc, le-am ieșit înainte la poartă… Se legăna alături parcă mergea pe o apă… Era să treacă pe lângă mine făr' să mă vază.

„Bună dimineața, fină“, zic; zice: „Sărut mâna, nașule“. „Da-ncotro?“ „Mergeam și noi la biserică… Ne-am întâlnit mai colea cu neica Mitu…“ I-am tras cu ochiul, și zic: „Cale bună, fină“. El a tăcut și s-a făcut roșu ca ardeiul; da ea, diavoloaica, a-nceput să râză; zice: „Sărut mâna, năsicule!“ și-a plecat amândoi înainte.

M-am uitat lung după ei până a intrat în curtea bisericii… așa mândri!… Ei! ce să mai vorbim degeaba, taică? Dacă așa a făcut Dumnezeu lumea noastră… Am zis și eu: așa da, așa-mi place și mie!…

… Ș-apoi, adică ce-ar fi – adăogă Cuțiteiu după o scurtă tăcere – ce ar fi să-l lase pe pârlitul de Matache și să ia pe Mitu?

– Cât oi trăi eu asta nu se poate, zise popa.

– Ce se potrivește!… De ce?

– Că nu voi eu!… Și popa înghiți în sec și, simțindu-și gâtul uscat, bău două pahare unul după altul… ș-apoi încă unul.

– Ei! asta-i… Or să te-ntrebe ei pe tine!… Și dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decât țiitoare… Uite popa cum se miră! parcă-ntâia oară a văzut d-alde astea… Ce, mă, tu n-ai fost tânăr niciodată? Nu ți s-a-ntâmplat… Iacă mie, cum mă vezi, mi s-a-ntâmplat… și încă la mine… a fost ca nelumea… Acuma poci să-ți spui ca la un duhovnic, c-a trecut de mult… Eu mă-ndrăgisem de cumnată-mea…

Popa făcu o mișcare.

– Da, da, de nevasta lui frate-meu răposatul… Să murim și eu și ea și mai multe nu… Satul tot știa și frate-meu nimic… Bietul răposatul!… bun om, da prost! parcă-l împingea dracul să m-ajute el. Țiu minte odată zor-nevoie să mă duc eu la târg

cu ea, că el avea treabă la deal… Bucuria noastră! Mă și suisem în căruță cu Smaranda, când iacătă maică-ta… Venise s-o luăm și pe ea cu noi. Ce să faci? Am luat-o… O zi întreagă n-a fost chip s-o rătăcim pân târg…

Taica mă dăscălea pe-o parte, maică-ta pe alta… Și unul ș-altul o păzea pe Smaranda… Unde să te apropii? – Ce mi-a dat păcatu-n gând? Să fug cu ea-n lume… Cine să le fi spus… cum or fi aflat-o și p-asta… nu știu… știu numai atâta că m-a vândut alde taica – să scape de mine și pe mine de păcat.

– Cum?

– Iaca lesne… M-am pomenit într-o dimineață cu larmă mare-n sat, chiote, țipete de muieri și de copii… Ce e? ce e? Alergau aleșii cu ceaușii să prinză flăcăi la miliție… N-apucasem să-mi pui minteanul, și numa iacă Smaranda într-un suflet: „Fugi, Costandine! după tine umblă… fugi că te ia!“ Odată mi-a scăpărat pân cap: „Tii! asta hoțul de taica mi-a făcut-o!“, că-mi spusese cu vreo câteva zile mai-nainte: „Mă, Costandine, tu ai fi bun de dorobanț… ce nu vrei tu să te bagi la miliție?“ „Acu, zic, tot mă ia ei, încai…“ Am apucat-o pe Smaranda ș-am smucit-o înăuntru-n odaie… Ți-ai găsit!… Nici n-am atins bine clanța, și iacă și taica cu toporul ridicat: „Ticăloșilor, vă trăsnește Dumnezeu! vă crăp capul ca la niște câini!…“

Ăia intraseră în curte… Îi dau brânci bătrânului – Dumnezeu să-l odihnească! – cât colo, ies pe prispă și pui mâna la brâu pe prăsele: „Mă! zic; ăl dintăi de-o pune mâna pe mine… îi vărs mațele!“ ș-o iau la fugă spre pârleaz… Ei după mine. Un ceauș de dorobanți venea înainte mâncând pământul și-nvârtea peste cap șireangul… parcă-l văz ș-acu nalt și spătos cât o namilă. „Dă-te!… nu te da!… ține-aci!“ Când să pui piciorul peste gard, mi-a și aruncat lațul de gât și m-a întors înapoi lat pe spate. M-am zbătut cât am putut… da-mi luase apa. Ce să mai lupți cu beregata strânsă-n șireang! M-a legat cot la cot… și m-a dus…

– Ei, și?

– Ei! și m-a dus. Cine era să mă plătească? taica?… M-a dus la tact și d-acolo la oraș… Am fugit o dată cu gândul să viu să iau pe Smaranda și să m-apuc de hoție. A pus mâna pe mine, m-a bătut și m-a închis… Am sărit într-o noapte peste zid… A prins de veste straja, s-a luat după mine și m-a-mpușcat în picior – ș-acu am semnul… Mi-a tras o bătaie strașnică… Am stat închis multă vreme până a venit să mă scape – și cu ce cheltuială! – cine te gândești?… Bietul neica, frățină-meu!…

M-am întors acasă… Smaranda avea doi copii… fusese bolnavă… se făcuse urâtă… Când ne-am văzut, ne-a apucat și pe mine și pe ea o rușine…

– Pe urmă?

– Pe urmă m-am căsătorit ș-am trăit cum mă știi… Boda-proste lui bietu taica: el m-a mântuit de păcat… că după cum eram nebun, îl făceam – îl făceam și era făcut…

Venise popa să caute chipurile liniște la cumnatul Cuțiteiu! nu cu vin, cu otravă-l cinstise. Și de aceea se întorcea părintele într-un târziu cam pe două cărări, căutând o inspirație luminoasă și neputând apuca în mintea-i turburată calea spre o hotărâre. O oboseală nespusă, un fel de dezgust mai zdrobitor decât chiar deznădejdea apăsa greu pe amândoi umerii bătrâni.

Care va să zică el cerea o jertfă – știa de-aminteri și el asta tot așa de bine ca și Cuțiteiu – o jertfă care nu se dă de bunăvoie, care trebuie luată cu de-a sila… „Cu de-a sila!…“ Și omul grăbi pasul… Ajunse acasă, luă din fundul lăzii și vârî în sân un pachet învelit într-o basma, încălecă și porni… Când răsărea soarele era departe.

Drumul a fost și scurt și lung, lung de neastâmpăr, scurt de gânduri… O să se-nvoiască prefectul?… Un învățător nu poate fi luat în armată… Cum să propuie? ce să zică? cum să înceapă?… Dar daca n-o izbuti?… Daca nu s-o putea?… Ei! numai să vrea prefectul și se poate…

Prefectul era o veche cunoștință – procurorul de odinioară. Fost deputat, om bogat acuma, cu putere și influență nemăsurată… S-ar putea daca ar vrea el… În mâna omului aceluia stetea liniștea călătorului. Acesta și-aducea aminte cât de bun fusese acela cu el… Da, dar acu nu mai era tânărul vesel de p-atunci: trebuia să fie un om matur… Lucrul poate că n-o să meargă așa de ușor ca aldată…

Și astfel, bătându-se cu socotelile, călărețul se trezi înainte-i cu sclipeala turnurilor de tinichea din oraș… Încă o fugă de cal… În sfârșit!

Intră pe aceeași barieră pe unde acu mai bine de douăzeci de ani ieșise ducând în căruță comoara găsită lângă altarul lui sfântul Ion… Călărețul ocoli cu dinadinsul stradele principale și piața, nevoind să mai vază locurile ce fuseseră odinioară teatrul talentelor micului bufon.

Prefectul locuia la marginea orașului într-o casă de jur împrejur cu o grădină mare… La prefect era lume multă… Preotul aștepta în sală. D-abia se așezase cu sfială pe un colț de scaun și auzi deodată în o odaie de-alături un zgomot grozav: ceartă, palme, bușeli, țipete; ușa odăii se deschise smucit, o slujnică urâtă și lălâie, răgind ca o bestie, cu nasul și gura pline de sânge, ieși zăpăcită; după ea numaidecât, o damă mititică și uscată, cu capul plin de funde de hârtie, fierbând și spumegând, cu un clește de sobă în mână, și strigând: „S-o puie la coteț! la coteț!“ – Una după alta pieriră-ntr-o clipă pe altă ușe.

Popa se ridică-n picioare mai mult de frică decât de respect. Până să-și dea bine seama de ce văzuse, auzi un hohot de râs strașnic ș-apoi alte țipete, de astă dată jalnice și sfâșietoare – o femeie se chinuia parcă să-și dea sufletul. Ușa se deschise înapoi, și un ungurean intră purtând în brațe pe dama cu capul înfășurat în hârtii… Membrele-i erau înțepenite, gâtul și mijlocul strâmbe, fața ca varul, și din ochii ei mari deschiși peste măsură se vedeau numai gogoșile albe… Gemea și scrâșnea din

dinți. Slugoiul, ajutat de două femei, o duse în odaia ei. Peste un moment, el ieși ștergându-se pe mâini – îl mușcase.

– Ce e? îndrăzni popa aiurit.

– Iacă niște păcate!

Și fără multă stăruință, popa află cât e de rea și de bolnavă stăpâna casii, nevasta prefectului… O scorpie!… bate slugile până la sânge, le-nțeapă cu ace, le frige cu fierul de frizat roșit în spirt… și când ostenește, o apucă: râde, plânge, țipă și rămâne ceasuri întregi țeapănă… Trebuie frecată cu perii aspre, bătută cu nuiele subțiri și afumată cu niște doftorii tari până să-și vie iar în fire.

Popa își făcu cruce și s-așeză la loc s-aștepte. Tocmai târziu, prefectul ieși să conducă până la scară pe un boier bătrân. Isprăvind, dete cu ochii de preot, care sta umilit în picioare. Din două vorbe cei doi vechi cunoscuți se recunoscură. Preotul zise încet:

– Aș vrea, să trăiți, domnule prefect, să vă spui un foc al meu… între patru ochi… dar între patru ochi…

Fiindcă mai avea doi musafiri, prefectul pofti foarte politicos pe popa, cu toate protestările de rigoare ale acestuia, în salonul de-alături, și intră în biurou să expedieze pe cei doi.

Popa trecu în salon și se opri un moment la ușă… De mult nu mai intrase în așa apartament! de mult nu-i mai lovise vederile așa combinație de forme și colori! Era un adevăr minunat. Salonul da în grădină, și reflexul copacilor, trecând prin perdelușele de rățea, dedea și mai mult farmec acestui interior și bogat și de gust.

Omul făcu un pas, înaintând ca un călător într-o vale plină de încântătoare amintiri, pe care o revede deodată după o îndelungată pribegire… Uimit, privi de jur împrejur; dar când ajunse cu privirea în colțul unde bătea-n plin lumina verzuie de la trei ferestre mari, călătorul rămase trăsnit… Un strigăt

i se-necă în piept: ochii lui întâlniseră căutăturile unui portret mare…

Era o arătare din altă lume – mai dulce, mai bună… fericită! Zâmbea cu același zâmbet neuitat, în care se amesteca multă blândețe cu multă patimă, atâta inteligență limpede cu atâta oarbă pornire… Bătrânul stete mult… mult înaintea ei, și, voind parcă s-aprinză cu privirea lui ochii nemișcați de sus și să-i facă să clipească o dată măcar, măcar o dată, clătină din cap și șopti:

„Ei!… să știi tu ce e acuma pe sufletul meu!“

– Poftim, părinte, zise prefectul.

Bătrânul tresări:

– Cine e? întrebă el, întinzând mâna spre chipul din perete și fără să se uite la omul ce-l trezea așa de brusc din vis.

– Soacră-mea… mama nevesti-mii… O femeie nenorocită: a murit tânără, sărmana!

Bătrânul se-ntoarse machinal.

– Ei! ce e? spune-ți păsul, adăogă prefectul; poftim de șezi.

Popa șezu și tăcu.

– Ai vreo pricină?… vreo daraveră?… spune.

Popa nu zise nimic.

– Suntem singuri, n-ai nici o sfială… Nu ne-aude nimini… Spune, zise foarte binevoitor, deși cu oarecare nerăbdare prefectul. Daca e posibil, te cunosc ce om ești, fac tot pentru sfinția-ta.

Bătrânul alunecă de pe scaun și căzu mototol pe covorul moale… Polițaiul, care aștepta afară ordine, era din norocire aci, gata la chemarea superiorului, să ajute pe omul bolnav: l-a descheiat la gât, la sân, la brâu… l-a frecat cu oțet la tâmple și la inimă… Când își veni în fire, preotul era întins în biurou pe canapea… Se încheie degrabă, își ceru iertăciune – era bolnav, bătăi de inimă și ameteli – simțise cum îl ia ca p-o apă, cum i se-ntunecă tot împrejur și cum adoarme… Se ridică, salută și porni să plece.

– Bine, nu mi-ai spus nimic, zise prefectul, făcând semn polițaiului să iasă.

Polițaiul ieși foarte mulțumit de serviciul umanitar ce realizase… Popa se căuta mereu în sân, la brâu, prin buzunare, fără să spuie o vorbă… Prefectul, obosit, zise:

– Ei! spune-mi odată…

– Am pierdut-o! răspunse popa naiv, salută și ieși grăbit.

Prefectul dete din umeri… Chemă pe polițai… Polițaiul lipsea, dar trebuia să se întoarcă la moment: plecase în fuga mare – „uitase raportul de noapte la cantilerie!".

Oricât era de tânără Ileana, înțelesese că taică-său citea în sufletul ei tot așa de bine ca-n cărțile lui de la biserică…

Dacă-i așa, care va să zică știe și el… Ș-apoi?… să știe! Cine ce treabă are?… Frică?… De cine? de ce?… De Matache?… tontul?… cârpa? O să-l lase și pace bună: trai cu de-a sila nu se poate. – Cinste?… Vorbe. – Rușine?… N-are. – Da, să știe tot satul!… I-ar părea rău să nu știe lumea toată!… N-are. Da, să știe tot satul!… I-ar părea rău să nu știe lumea toată!… Are să spuie chiar dânsa… Da, pentru că nu mai poate ascunde focul ce-o arde; trebuie odată să-l dea afară… și cântecul și plânsul pe-nfundate nu-i mai ajung pentru asta. Are să iasă pe drum… nu; are să meargă la biserică și, când o fi tot vileagul strâns, o să strige-n gura mare că-i plesnește inima de atâta chin mut, că fără omul ăsta înnebunește, omoară pe cine i-o ieși înainte și se strânge singură de gât cu ghearele ca o fiară nebună!

Și cu mâinile înfipte în păr, femeia își legăna ca de durere capul frumos într-o parte și-n alta… De din dosul caselor porni – așa de târziu! – semnalul cunoscut: fiara nebună dintr-o săritură fu de gâtul prăzii.

– Ci vino odată! gemu ea. De ce mă chinuiești? Ce vrei? – să mor? Zi tu că vrei să mor… Pe sufletul mamii din groapă, – s-ajung să mă gunoiesc la garduri până or fugi și câinii de mine! să-mi pice carnea putredă de pe oase! să mi se macine

oasele până la măduvă! jigăniile pământului să mi se-ncuibe în coșul pieptului și-n țeasta capului: zi tu că vrei să mor… acușica, acilea, mor!

Ochii i se-nchiseră, obrajii și gura îi înghețară, și căzu moale în brațele lui. Când de suflarea bărbatului femeia își căpătă iar glasul, se puse să-i spuie cât de nedrept se supărase el pe ea, cât de copilărească și fără temei fusese cearta lor și cât suferise ea de lipsa lui.

… Se zbăteau de mult unul în brațele altuia, când se auzi portița trântită: sosea părintele călare. Amândoi rămaseră nemișcați. Călătorul descălică, luă șaua și dete drumul calului să pască… De departe, din fundul grădinii unde erau ei, se văzu fereastra de la odaia bătrânului luminându-se.

– Să știe el că sunt aici, zise Ileana râzând înfundat și strângându-se ca de teamă lângă Mitu – m-ar omorî!

Preotul stinsese lumina și se trântise pe pat să-și adune gândurile și să facă un plan nou, altă socoteală…

Deși obosit de atâta drum călare, de-atâtea ș-atâtea, nu putea adormi… Încet-încet însă p-aci să atipească. Era tocmai să pășească hotarul fericit dincolo de care gândurile scapă din știrea noastră ca să alerge și să-și țopăie libere danțurile bizare…

… El sări în sus.

… Umblă cineva pân curte… O ușă se deschide și se-nchide în casele din față ale fie-sii… Vorbă tainică!… Bătrânul ieși repede… Nimic… S-auzea numai prin răcoarea nopții ronțăiala calului… Fusese o părere bolnavă… Ocoli împrejurul caselor… Iar nimic… Beznă… Nici o mișcare…

Bătu la fereastra Ileanii… încă o dată… mai tare… tare de tot… Nici un răspuns…

… Să spargă ușa!… Se duse, luă toporul și se-ntoarse; dar când pipăi să găsească clanța, dete cu mâna de verigă: era pusă și-ncuiată cu lacătul… Nimeni!… Cu capul gol, cu pletele-i cenușii desfăcute și lăsate-n voia vântului, bătrânul ieși pe

poartă-n goana mare… La școală încuiat cu lacătul… Îndărăt!… Era lumină la Ileana: se dezbrăca să se culce… Înapoi!… La școală lumină!

El sui dintr-un pas cele trei trepte ale prispii și se uită pe fereastră: Mitu sta la masă cu capul rezemat pe mână… Frumusețea tânărului, privirile lui pierdute cine știe unde, aerul extatic care-i lumina capul încremeniră pe omul de-afară: acesta-și acoperi ochii să nu mai vază spăimântătoarea icoană. O clipă stete așa, apoi bătu hotărât în ușă, intră desfigurat, se înfipse în prag și izbucni:

– Ce ai tu cu mine? ce? om fără suflet, fără lege și fără Dumnezeu!… Nu răspunzi… ai? … Te-am strâns de pe drumuri, te-am încălzit la sânul meu, și tu vrei necinstea casei mele? tu vrei să mă omori pe mine?… Ce rău ți-am făcut eu ție? Cu ce ți-am greșit? Spune: să mă căiesc și să mă ierți!… Iartă-mă!… Fie-ți milă de un biet păcătos de bătrân… Mitule, copilul meu!….

Și bătrânul cu părul despletit se târa în genunchi și lupta să-i apuce și să-i sărute mâinile cu zorul…

– Părinte! zise tânărul tremurând și căutând să-și scape mâinile. Tu să mă ierți pe mine… Iartă-mă!… Eu nu uit ce-ai fost pentru mine; nu voi să-ți fac nici un rău, nici o rușine. Ea nu mai poate trăi cu bărbatu-său… ea dacă se desparte, eu… o iau.

– S-o iei tu?

– Da, eu; nu mai poci trăi fără ea…

– Omule, ți-e soră!

– Pentru că m-ai crescut.

– Nu!… ți-e soră bună!

– Cum?

– Tu ești copilul meu adevărat… Carnea mea!

– Părinte… vrei să mă amăgești…

– Nu, nu te amăgesc… Am greșit… am păcătuit, și Dumnezeu a vrut să mă bată, și te-a trimis pe tine să mă bați… Trebuia de mult să-ți spui taina asta: erai tânăr și eu eram duhovnic… mă puteam eu spovedi unui copil?… Dar atâta dragoste câtă ți-am purtat eu ție… niciodată n-ai înțeles, n-ai bănuit măcar că eu îți sunt tată cu adevărat?… Pentru că n-ai înțeles, iacătă viu eu, duhovnicul, la tine și mă spovedesc ție și te rog: nu-mi lăsa sufletul în frică de moarte!… Dacă simți că nu poți birui păcatul care te târăște, pleacă, fugi departe: aici e iad și pentru tine și pentru ea și pentru mine!… Să știu eu numai unde ești… Lasă… ție o să-ți treacă… o să te-nsori cu o fată frumoasă… o să ai copii… Las tot aici… și vine taică-tău bun să trăiască lângă tine și să moară fericit, fără buba asta grozavă care-mi roade inima!

Bătrânul se opri pentru că nu mai putea. Mitu ascultase galben. Fără să răspunză sărută mâna preotului, care-l strânse ca și odinioară la piept stropindu-i capul cu lacrimi bogate și calde.

– Acu mă duc, taică, zise el; mă duc!

Și se duse.

De două zile… Acu e a treia noapte de când părăsita anină la fereastră semnul știut, ștergarul înnodat, degeaba… Nu vine. Ea geme în chinurile așteptării, nesiguranții, deznădejdii.

Bolnav pântre străini?… Răpus?… Cu altă femeie?…

Să-l caute? unde?… Să aștepte? cât?… Să moară? cum?

Unde e?… Unde?

E aici foarte aproape… Se-ntoarce din depărtări la locul lui… El a cugetat atâta vreme pe drumuri, și-a ajuns să vază că nu poate lăsa pe nenorocita în necăință, fără să-i zică o vorbă, fără să plângă amândoi împreună păcatul săvârșit din neștiință… Dar daca preotul, pentru cuvinte de bigotism ori de eresuri sociale, o fi inventat o poveste de fantazie?… Caldă speranță! dragostea lui atunci n-ar fi neiertată!… Dar dacă ar

fi adevărat?… Ei, și? la urma urmei el strică?… Ea? Soarta!… Și de aci o întreagă filosofie păgână, în fața căreia orice convenție e eres, superstiție orice credință.

Așa filosofând, a sărit pârleazul și trage cu urechea… Nu poate păși înainte… i-e frică… Un moment voiește să se-ntoarcă și să plece… acu pentru totdeauna… Pune piciorul pe pârleaz… Dar se socotește mai bine… Coboară iar îndărăt și stă țintuit pe loc… Stă pe loc de mult între două căi, fără să poată intra nici pe una: trebuie târât ca să se urnească… și are să fie târât.

Lumina de la fereastra părintelui s-a stins. Tânărul lasă să mai treacă timp, apoi face un pas într-o parte ca să vază dacă la Ileana e aprins… Nu e… Se apropie binișor. Câinele începe să latre… Omul îl cheamă șoptit pe nume; animalul se gudură și se potolește… Acum s-aprinde iar lumina la bătrânul. Tânărul se retrage lângă pârleaz. Preotul iese… merge la poartă… se-ntoarce, și Mitu îl vede cum trece prin bătaia luminii de la fereastră și se-ndreaptă după câine, ca după o călăuză, cercetând, către fundul grădinii. Ușor, învățătorul trece afară peste gard și se pitulă în dosul crucii mari de sub deal, la răspântie… Câinele sare și el și vine să dea din coadă pe lângă cruce… Preotul se-ntoarce în casă și stinge. A început acu o luptă așa de-ncordată, încât între zvâcnelile repezi ale inimii nu mai încape nici un moment pentru căință… Câinele, gonit, ia drumul de ocol; omul sare înapoi în grădină… Ce face femeia? Să fie bărbatul acasă?… Nu e probabil… căruța nu e-n șopron și-n grajd nici un zgomot… Lumină deodată la fereastra Ileanii… ștergarul înnodat… Îl așteaptă… Inima-n dinți!… și freacă cu mâna pe ușă foarte discret.

Un țipet năbușit înăuntru… Ileana suflă-n lumânare și iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri… Ea îl târește în grădină la locul știut, unde de-atâta vreme așteaptă velința întinsă. Femeia se acață de gâtul lui… El o strânge-n brațe cu

putere și dă să-și apropie buzele de ale ei… dar îl cuprinde un fior de groază ș-o împinge departe.

Acum pornește potopul ei de vorbe – jurăminte, blesteme, fără șir, dar pline de înțeles; bănuieli de necredință… teama de sațiu… amenințări de crimă și sinucidere… plânsete și rugăciuni de milostivire. El retează grav cuvântarea ei monstruoasă… și-i spune tot, tot… Ea rămâne-ntâi înlemnită… apoi începe să râză înecat și din ce în ce mai nervos și mai nervos, până când izbucnește cu hotot și, lovindu-l brutal peste brațul vânjos, pe care i-l apucă și-l strivește sub degete:

– Prostule! A râs de tine!… Ai crezut? Nu-i adevărat! Minte!

Și se năpustește asupra lui și-l îngenunche jos la pământ…

O sprânceană alburie se ivește pe coama dealului de către răsărit… Pe lângă crucea din răspântie scârție roatele căruțelor ce pleacă din vreme să nu le-ajungă zăduful pe drum… Mitu tresare din somn.

– Se face ziuă, Ileano! scoală degrab!

Sprânceana albă crește și alte roate venind din deal la vale se aud apropiindu-se… o doină din frunză, cântec de drumeț fără griji… și vorbă… Tânărul ridică femeia de jos ș-o ajută, cum era ametită, să ajungă până la ușa casii…

E grea despărțirea… O să fie chiar peste putință!

… Bătrânul a dormit rău: bătăile inimii l-au deșteptat prea de multe ori… Se ridică năbușit din pat; îi trebuie aer; merge să deschiză fereastra, dă perdelușe-ntr-o parte, și i se năzărește că vede-n pragul din față două umbre albe ce vor parcă să se topească una-tr-alta… Se șterge la ochi și se uită mai bine… Da!… Ia pușca din cui și iese-n prag…

– Cine-i?

O flacără roșcată, un trosnet, la care răspunde împrelung deal după deal – Mitu a picat fulgerat.

– Ce-ai făcut, nebunule?! răcnește femeia și pornește un pas.

A doua țeavă! Ileana cade-n genunchi… se zbuciumă în zadar să se scoale… Vrea să strige… o gâlgâitură de sânge o podidește pe gură… Se moaie de la junghietură și târându-se cât colo, se așază de-a binelea.

Popa aruncă jos pușca, a cărei guri tot fumegă mirosul necăcios de silitră… Trece gardul, suie în clopotniță, se atârnă cu amândouă mâinile de funiile de trei și-ncepe să le smucească cu o înaltă energie: cele trei clopote mici și sărace se pornesc deodată să țipe și să se vaite cu o jale nebunească…

Se strânge multă lume.

Popa ia de mână pe Cuțiteiu și pornește urmat de obștea satului. El merge cu toți la locul unde zac cei doi copii nenorociți… Sprânceana mică alburie câtă vreme s-au jelit clopotele s-a făcut trandafirie și mare.

– Eu i-am împușcat, zice bătrânul liniștit… Întâi pe el și pe urmă pe ea… Da, eu!

Și se-ntoarce să-i privească… Ileana a adormit, strângând în brațe genunchii lui frate-său… Popa se apleacă la ea:

– Nu așa, cățea! zice el zâmbind crud… Nu așa, că-i păcat!

Și descleștându-i mâinile calde încă, o dă greoi mai la o parte… A zburat în sfârșit surâsul înțelept de pe chipul prietinului Cuțiteiu… Omul își acopere prostește buzele învinețite cu o mână, cu alta ochii uzi… Toți stau cu capul gol… Nici o suflare.

Popa se ridică, se-ntoarce spre mulțime cu privirea țintă și-nfricoșat de-ngrijată.

– Inima!… zice el. I…! și se culcă să doarmă somnu-ăl bun lângă copiii săi.

O FĂCLIE DE PAȘTE

Leiba Zibal, hangiul de la Podeni, stă pe gânduri la o masă subt umbrarul de dinaintea dughenii, așteptând diligența, care trebuia să fi sosit de mult: e o întârziere de aproape un ceas.

Este lungă și nu prea veselă istoria vieții lui Zibal; dar așa cum e prins de friguri, tot e o petrecere pentru el să ia pe rând una câte una fazele ei mai însemnate…

Precupeț, vânzător de mărunțișuri, samsar, câteodată și mai rău poate, telal de straie vechi, apoi croitor și ștergător de pete într-o ulicioară tristă din Iești – toate le încercase după accidentul care-l făcuse să-și piarză locul de băiat într-o mare dugheană de vinațuri. Doi hamali coborâseră în beci un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O nențelegere se ivi între dânșii la împărțeala câștigului. Unul din ei luă un crâmpei de lemn ce-l găsi la-ndemână și lovi în frunte pe tovarășul său, care căzu amețit și plin de sânge la pământ.

Băiatul, văzând sălbăticia, dete un țipăt de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă și, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupră-i… Zibal pică leșinat de spaimă. După o zăcere de câteva luni, când se întoarse la stăpân, locul lui era ocupat.

Atunci începu lupta grea pentru viață, care se îngreună și mai tare prin căsătoria lui cu Sura… Răbdarea însă ostenește

soarta rea. Fratele Surei, hangiu la Podeni, muri, și hanul rămase lui Zibal, care urmă negoțul pe seama lui.

Aci se află el acuma de cinci ani.

Are strânsă o avere bunicică în bani și vinațuri bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale. De sărăcie a scăpat Leiba, dar sunt toți bolnavi, și el și femeia și copilul – frigurile de baltă.

… Și oamenii sunt răi și pricinași în Podeni!… Ocări… batjocuri… suduituri… acuzări de otrăvire prin vitriol… Dar amenințările!

Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor decât chiar lovitura. Ceea ce muncește acu pe Leiba mai mult decât tremurătura frigurilor este o amenințare.

„A! *goi* ticălos!“ gândește el oftând.

Ticălosul este badea Gheorghe – pe unde o fi! – un om cu care Zibal a avut o daraveră foarte neplăcută.

Gheorghe venise într-o dimineață de toamnă la han, obosit de drum; ieșea din spital – zicea – și căuta de lucru. Hangiul l-a luat în slujbă. Dar Gheorghe s-a arătat a fi un om prea brutal și prea ursuz… suduia mereu și mormăia singur prin ogradă. Era o slugă rea, leneș și obraznic… și fura.

Într-o zi a amenințat pe balabusta îngreunată, care-l ocărâse cu drept cuvânt, s-o lovească în pântece… aldată a asmuțit un câine asupra lui Strul cel mic.

Leiba i-a făcut numaidecât socoteala și l-a trimis. Dar Gheorghe nu voia să se ducă; el pretindea cu violență că s-a fost tocmit pe un an. Atunci hangiul a spus că merge în deal la primărie să ceară vătășei ca să-l alunge.

Gheorghe a vârât repede mâna în sân strigând: „Iudă!“ și a voit să se năpustească asupra stăpânului.

Din norocire, sosea atunci o haraba încărcată cu mușterii. Gheorghe a început să rânjească, zicând:

„Ce, te-ai spăriet, coane Leiba?… Iaca mă duc“.

Și apropiindu-se crunt peste tarabă de Leiba, care se dete cât putu înapoi, îi șopti:

„Să mă aștepți în noaptea Paștelui, să ciocnim ouă roșii, jupâne… Să știi că ți-am făcut și eu socoteala!“

Atunci intrară mușteriii în dugheană.

„Să ne vedem sănătoși la Înviere, coane Leiba!“ adăogă Gheorghe depărtându-se.

Leiba a mers la primărie, apoi la subprefectură, să denunțe pe amenințător, cerând să fie păzit. Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâi peșcheșul „modest“ adus de Leiba, pe urmă a început să râză de jidanul fricos și să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înțelege gravitatea lucrului, cum era hanul izolat departe de sat și chiar de șosea. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povățuit să fie cuminte: nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, într-un sat unde oamenii sunt răi și săraci, pofte de călcare.

Mai târziu, peste câteva zile, îl căutară pe badea Gheorghe un pomojnic și doi călărași: era bănuit pentru o pricină.

Ce bine era să-l mai fi răbdat Leiba măcar până la sosirea acestor oameni!… Dar Gheorghe era acu cine știe unde…

Deși asta se petrecuse de mult, totuși, în mintea omului prins de friguri, se repeta bine impresia figurii lui Gheorghe, a mișcării lui vrând să scoată ceva din sân și a cuvintelor lui amenințătoare. Cum se deștepta așa de limpede acea amintire?

Era sâmbăta Paștelui.

Sus pe deal, în satul depărtat ca la doi kilometri printre bălți, se auzeau clopotele bisericii… Și se aude așa de ciudat când ai friguri: aci foarte tare, aci aproape deloc… Noaptea care venea era noaptea Paștelui: scadența făgăduielii lui Gheorghe…

„Dar poate că l-au prins până acuma!“

…Oricum, Zibal mai stă la Podeni doar pân’ la câștiul viitor. Cu capitalul lui se poate deschide un negoț frumos în

Ieși… În târg, Leiba o să fie sănătos, o să șază aproape de comisie… O să cinstească pe comisar, pe ipistat, pe sergent… Cine plătește bine este bine păzit.

Într-un târg așa mare, noaptea e zgomot și lumină, nu întunerec și tăcere ca în valea singuratică a Podenilor. E un han în Ieși – acolo în colț, ce loc bun pentru o dugheană! – un han unde toată noaptea cântă fetele la *Café-Chantant.* Ce viață zgomotoasă și veselă! Acolo găsești la orice ceas, zi și noapte, pe domnul comisar cu fetele și cu alți *poreți*.

Ce mai trebuie multă bătaie de cap aici, unde, mai ales de când cu drumul-de-fier, care ocolește foarte pe departe mlaștinele, *gheșeftul* scade mereu?…

– Leibă! strigă Sura dinăuntru, sosește dilijența, s-aud zurgălăii…

Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase. În partea despre miazăzi, mai cufundată, se adună, din șipotele ce izvorăsc de sub dealuri, niște băltaie adânci, deasupra cărora se ridică ca niște perii stufișuri dese de rogoz. Între partea băltoasă și partea mai ridicată despre miazănoapte, în mijlocul văii, stă hanul lui Leiba: e o clădire veche de piatră, sănătoasă ca o mică cetățuie; deși terenul e mlăștinos, hanul are zidurile și beciurile bine uscate.

La glasul Surei, Leiba se ridică greoi de pe scaun, întinzându-și membrele obosite; el cată lung în zare către răsărit: nici pomeneală de diligență.

– Nu vine; ți s-o părut… răspunde el balabustei, și se lasă iarăși jos.

Foarte trudit, omul își încolăcește brațele pe masă și-și așează pe dânsele capul, care-i arde tare.

La căldura soarelui de primăvară, care începuse să încingă fața mlaștinelor, o moliciune plăcută cuprinse nervii omului, și gândul începu să depene pe fusul conștiinței bolnave mai rar și tot mai rar înmuind treptat formele și colorile închipuirilor…

Gheorghe… Noaptea Paștelui… Talhar… Ieșii… O crâșmă în miezul târgului… O dugheană veselă, care merge bine… Sănătatea…

Și ațipi…

… Sura lipsește cu copilul de mult d-acasă.

Leiba iese în ușa dughenii să se uite în calea ei.

Pe ulița mare e o circulație vie, o nentreruptă fâșiitură de roate pe răzoare, acompaniată de ciocăniturile ritmate ale trapătului de potcoave pe luciul asfaltului.

Deodată însă circulația se oprește, și dinspre Copou se văd venind o grămadă de oameni, gesticulând și strigând foarte mișcați. Mulțimea pare că escortează pe cineva: militari, o streajă și fel de fel de public. La toate ferestrele caselor, la toate ușile dughenelor se înghesuiesc privitorii curioși.

„Aha! gândește Leiba, o pus iar mâna pe un talhar!“

Cortejul se apropie. Sura se dezlipește din mulțime și urcă lângă Leiba pe treptele crâșmii.

„Ce e, Sură?“ întreabă el.

„E un nebun scăpat de la Golia.“

„Să închidem dugheana, să nu deie peste noi…“

„E legat acuma bine; dar adineaori scăpase. S-a bătut cu toți soldații… Pe un jidan, pe care un *goi* răutăcios din mulțime l-a îmbrâncit peste nebun, nebunul l-a mușcat de obraz.“

Leiba de pe trepte vede bine; cu o treaptă mai jos, privește Sura cu copilul în brațe.

Este în adevăr un nebun furios, pe care-l țin câte doi oameni de fiecare parte; pumnii i sunt strâns legați unul peste altul cu o curea tare. E un om cu o cherestea uriașe: un cap ca de taur, părul negru, des, barba și mustățile aspre și împâslite. Prin cămașa-i, sfâșiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca și capul de un stuf de păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge, și stupește mereu firele pe care le-a smuls cu dinții din barba jidanului.

Toată lumea s-a oprit… De ce?

Jandarmii dezleagă mâinile nebunului. Mulțimea se dă într-o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii și-și oprește privirile care ard spre ușa lui Zibal; scrâșnește din dinți, se repede țintă pe cele trei trepte, și-ntr-o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stângă pe al Surei, le izbește pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe niște ouă moi…

Un zgomot s-auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două titve smăcinate una de alta.

Leiba, cu inima înnodată, ca un om ce cade dintr-o nemăsurată înălțime, dete să țipe:

„O lume întreagă mă lasă cu dinadinsul pradă unui nebun!"

Dar glasul mut nu se supuse voinții.

– Scoală, jidane! strigă cineva trosnind tare cu o nuia pe masă.

– Proastă glumă! zise Sura din pragul crâșmii; să sparii așa omul din somn, țărănoi mojic!

Leiba sări drept în picioare.

– Te-ai spăriet, jidane? întrebă râzând glumețul. Dormi la nămiez, ai?… Scoală că-ți vin mușterii… sosește harabaoa poștii.

Și, după prostul său obicei, care irita rău pe jidan, voi să apuce pe Zibal în brațe să-l gâdile.

– Lasă-mă-n pace! strigă hangiul smucindu-se și îmbrâncidu-l cu toată puterea. Nu vezi că sunt bolnav? Lasă-mă-n pace!

Diligența sosește în sfârșit cu aproape trei ceasuri de întârziare. Sunt doi călători, care se așează împreună cu conductorul, poftit de ei, la aceeași masă.

Din convorbirea călătorilor se lămurea bine împrejurarea. La tactul de mai sus al poștii, se întâmplase peste noapte o călcare cu omor în hanul unui jidov. Hangiul omorât ținea și

schimbul cailor. Tâlharii îi furaseră, și până să se găsească alții în sat, călătorii curioși putuseră cerceta în voie teatrul crimei.

Cinci victime. Dar amănuntele! Daca nu s-ar fi găsit casa prădată, s-ar fi crezut că a fost o cruntă răzbunare, sau fapta nebuniei religioase. În anecdotele despre sectarii iluminați, se povestesc câteodată executări de așa absurdă sălbăticie.

Leiba tremura scuturat de un puternic acces de friguri și asculta aiurit.

Apoi urmă ceva, care trebuia neapărat să umple de respect pe conductor. Tinerii pasajeri erau doi studenți, unul în filosofie, altul în medicină; mergeau să petreacă sărbătorile în orășelul lor natal. Între ei se încinse o înaltă dezbatere academică despre crimă și cauzele ei, și daca trebuie să fim drepți, medicinistul era mai bine preparat decât filosoful.

Atavismul… Alcoolismul cu urmările-i patologice… Viţiul de concepție… Deformarea… Paludismul… Apoi nevroza! Atâtea și atâtea cuceriri ale științei moderne… Dar cazul de reversie!

Darwin… Haeckel… Lombroso…

La cazul de reversie conductorul face niște ochi mari, în cari strălucește o profundă admirație pentru cuceririle științei moderne.

– Este evident, adaogă medicinistul. De aceea, criminalul propriu-zis, luat ca tip, are brațele peste măsură lungi și picioarele prea scurte, fruntea îngustă și turtită, occiputul tare dezvoltat; chipul lui e de o caracteristică asprime și bestialitate, bătătoare la ochii deprinși: e un rudiment de om; e, cum am zice, fiara, care de-abia de curând a reușit să stea numai pe labele dinapoi și să-și ridice capul în sus, spre cer, către lumină!

La vârsta de douăzeci de ani, după atâta emoție, după o bună ospătare cu un vin așa de bine născut și așa de bine crescut ca vinul lui Zibal, o frază de o nuanță lirică, fie chiar din partea unui medicinist, șade bine.

Entuziastul tânăr, între Darwin și Lombroso, găsise vreme să miroasă și puțin Schopenhauer – „spre cer, către lumină!".

Zibal era departe de a fi priceput „luminoasa" teorie. Pentru întâia oară poate, în aerul umed al Podenilor, se rostogoleau așa de înalte vorbe, așa de nobile subtilități de gândire.

Ceea ce pricepuse însă Leiba mai bine decât oricine, mai bine decât chiar conferențiarul, era ilustrația izbitoare a teoriei; cazul de reversie el îl cunoștea în carne și în oase: era portretul lui Gheorghe. Acest portret, din care până mai adineaori păstra numai trăsurile fundamentale, i se redeștepta acum în spirit cu o perfectă palpabilitate până în cele mai nensemnate amănunte.

Dilijența era departe. Leiba o urmărise cu privirile până ce, cotind la stânga, ea se pierduse pe după deal. Soarele scăpătase și el după coasta de la apus, și seara începea să-mpăienjinească dulce formele din valea Podenilor.

Hangiul, posomorât, se puse să rumege în minte tot ce auzise.

… În tăcerea nopții, pierduți în întuneric, un bărbat, două femei și doi copii fragezi, smulși fără veste din brațele binefăcătorului somn de mâna fiarei cu chipul omenesc și jertfiți unul câte unul… Țipetele nebune ale copilului retezate de junghiul care-i despică pântecele… Gâtul spart de secure, prin deschizătura căruia iese, după fiece gâlgâitură de sânge, o horcăială surdă… Și cea din urmă jertfă, care, năucită într-un colț, asistă la toate astea așteptându-și rândul… Procesul mai grozav decât execuția, jidanul fără apărare în mâna *goilor*… țestele prea slabe pentru mânile năprasnice ale nebunului de-adineaori.

Buzele lui Leiba, fripte de friguri, urmau machinal gândul tremurând repede. O scuturătură puternică îl apucă dintre spete: el intră cu pasul împleticit în gangul hanului.

„Fără îndoială – gândește Sura – Leiba nu e bine deloc, e tare bolnav; Leiba are «idei la cap»… Căci ce înțeles poate avea tot ce face el de câteva zile și mai ales ce a făcut astăzi?"

Crâșma a închis-o înainte de aprinsul lumânărilor, tocmai când se isprăvea *șabăsul.* De trei ori au bătut mușterii în ușa dughenii, strigând cu glasuri cunoscute să le deschiză. La fiece bătaie, el a tresărit și a oprit-o șoptindu-i încet și cu ochii sperioși:

– Nu te mișca… Nu voi să intre *goi* aici.

El a trecut apoi sub gang și s-a pus s-ascută pe treapta de piatră a pragului securea de tăiat lemne. Tremură de nu se poate ține pe picioare, și nu vrea să se odihnească. Ce e mai îngrijător decât toate, el, Leiba, la întrebările ei stăruitoare, a răspuns aspru și a trimis-o să se culce, poruncindu-i să stingă numaidecât lumina. Deocamdată, ea s-a împotrivit; dar așa de scurt i-a repetat omul porunca, încât dânsa, cu toată obida, a trebuit să se supună, resemnându-se să amâne pentru mai târziu lămurirea acestor împrejurări.

Sura a stins lampa, s-a culcat și acuma doarme alături de Strul.

Femeia avea dreptate… Leiba e în adevăr bolnav.

*

E noapte deplină. Zibal șade de mult pe pragul ce dă în gang și ascultă…

Ce?

Zgomote nehotărâte vin din depărtare… Parcă sunt tropote de cai, bubuituri de mai înfundate, convorbiri misterioase și agitate. O încordare înaltă a atenției ascute simțirea auzului în singurătatea nopții: când ochiul e dezarmat și neputincios, auzul pare că luptă să și vază.

Dar nu e o părere… Pe drumul care abate din șosea încoace se aud venind pași de cai. Zibal se scoală și vrea să se apropie de poarta mare a gangului. Poarta este bine închisă cu o bârnă grea d-a curmezișul, ale cărei căpătâie stau în câte-o bortă în ziduri. La întâiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o

scârțâitură prea indiscretă. Zibal scoate picioarele din papuci și rămâne în colțuni. Așa, fără vreun zgomot apreciabil de o ureche neprevenită, el merge la poarta gangului tocmai când călăreții trec prin dreptul ei în pasul cailor. Dânșii vorbesc încet de tot, însă nu atâta încât Leiba să n-apuce foarte bine aceste câteva vorbe:

– S-a culcat devreme…

– Dar dacă o fi plecat?

– I-o veni rândul aldată… Da' eu aș fi vrut…

Nu se mai poate înțelege nimica; oamenii aceia s-au prea depărtat.

De cine era vorba?… Cine să se fi culcat sau să fi plecat? … Cui o să-i vie rândul aldată?… Cine e acela care ar fi vrut altceva?… Și ce altceva vrea acela?… Și ce căutau pe drumul de lături – un drum pe care nu intră cineva decât anume ca să se abată la han?…

O osteneală zdrobitoare se lăsă pe cerbicea lui Zibal… „Să fie Gheorghe?"

Leiba simți că i se sting puterile și se așează la loc pe prag. Între frânturile de gânduri ce se rostogoleau în capul său, el nu putu prinde un gând întreg, o hotărâre… Aiurit, intră în dugheană, trase un chibrit și aprinse o lampă mică cu petrol.

E o idee de lumină; fitilul e așa de jos lăsat încât flacăra stă ascunsă în interiorul capsulei de alamă; numai prin gratia mașinii apar de jur împrejur niște bendițe verticale foarte subțiri de-o lumină aproape cu totul moartă… Dar este destul pentru ca să vază bine în ungherele cunoscute ale dughenii… A! e cu mult mai mică deosibirea între soare și cea mai de nimic scânteie, decât între aceasta și întunericul orb!

Ceasornicul țăcănea în perete. Zgomotul acesta monoton supăra pe Zibal. Omul nostru puse mâna pe limba ce se legăna și-i stinse mișcarea.

Gura lui era uscată. Îi era sete. Spălă un păhăruț în cada cu trei picioare de lângă tarabă și voi să-și toarne rachiu bun dintr-un șip; dar gâtul șipului începu să clănțănească tare pe buzele paharului. Aceste sunete erau și mai supărătoare. A doua încercare, cu toată voința lui de a-și birui slăbiciunea, nu avu mai mult succes.

Atunci, renunță la pahar, lăsându-l să cază domol în apă, și înghiți de câteva ori din șip. Puse după aceasta la loc șipul, care atingând scândura produse o ciocnitură de speriat. Un moment, se opri înecat de această impresie. Apoi luă lampa și o puse pe firida ferestrii, care da în gang: pe poartă, pe paveaoa și pe zidul din potrivă al gangului se zugrăviră niște bande late de-o lumină cu prea puțin mai deasă decât o închipuire.

Zibal se așează iar pe prag întinzându-și urechea la pândă…

Clopote în deal… Toacă pentru Înviere… Care va să zică a trecut de miezul nopții; ne apropiem de ziuă… A! daca ar trece și restul acestei lungi nopți ca jumătatea întâia!

… O trosnitură de nisip strivit sub talpă!… Dar el e în colțuni și nici n-a mișcat măcar piciorul… A doua trosnitură… Mai multe… E desigur cineva afară, aci, foarte aproape. Leiba se scoală apăsându-și pieptul cu mâna și căutând să întoarcă înapoi un nod rebel ce i se ridică în gât.

… Sunt mai mulți oameni afară… Și Gheorghe!…

Da, el e; da, a bătut în deal ceasul Învierii.

Vorbesc încet:

– Dacă-ți spun eu că doarme. Am văzut când a stins lumina.

– Mai bine; prindem cuibul întreg.

– Poarta o deschiz eu; îi știu meșteșugul. Să-i croim ferestruica… Bârna trece pe-aici…

Și se simțiră pipăiturile cu care omul de afară măsura distanța pe lemn…

Un sfredel mare se aude rozând țesăturile uscate ale blănii bătrâne de stejar… Zibal are nevoie să se rezeme: el se sprijinește în palma stângă pe poartă și cu dreapta își acopere ochii.

Atunci, printr-un capriciu neexplicabil al intimelor jocuri, se produse în urechea omului dinlăuntru foarte tare și lămurit:

„Leiba! sosește dilijența!"

Era neîndoios glasul Surei… O caldă rază de speranță… un moment de fericire… este iar un vis!… Dar Leiba își trage repede mâna stângă: vârful instrumentului, pătrunzând de partea asta, l-a înțepat în palmă.

A mai gândi la scăpare?… Absurd!…

În creierul care ardea, imaginea sfredelului lua niște dimensii nemaiînchipuite. Unealta, învârtindu-se mereu, creștea la infinit, și borta devenea tot mai mare și mai mare, așa de mare în sfârșit, încât, în cadrul ei rotund, monstrul putea s-apară în picioare fără să se aplece. Ceea ce se petrecea în acel creier ieșea din sfera gândirii umane: viața se ridicase la o treaptă de exaltare din care toate se vedeau, se auzeau, se pipăiau enorme, de proporții haotice.

… Lucrarea din afară urmează cu metodă și stăruință. Leiba a văzut acuma de patru ori pe rând dintele răsucit de oțel pătrunzând în partea lui și trăgându-se înapoi afară.

– Amu, adu heresteul… zise Gheorghe.

O limbă îngustă de herăstrău trece prin borta întâia și începe să ronțăie în mișcări dese și regulate… Planul era ușor de înțeles: patru borte în patru unghiuri ale unui pătrat; între ele herăstrăul trage liniile; în centrul pătratului s-a înfipt sfredelul mai dinainte; când bucata va fi cu totul dezlipită de trupul întreg al lemnului, se trage afară; prin golul rămas, o mână puternică se introduce, apucă bârna, o dă-ntr-o parte și… *goii* sunt la Leiba în casă.

Și același sfredel, peste câteva minute, are să fie instrumentul caznei lui Zibal și a tutulor ai lui… Doi gâzi or să țină

victima răstignită jos, și Gheorghe, cu câlcâiul pe pântecele ei, o să vâre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului, adânc, mai adânc, până să atingă inima, pe care s-o oprească din zvâcniturile-i nebune și s-o țintuiască pe loc.

O sudoare de moarte scăldă tot trupul lui Zibal; omul se-nmuie din încheieturi și încet se lăsă să cază în genunchi, ca o vită ce-și pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pătrunsă că de acuma ea însăși trebuie să se părăsească pe ea însăși.

„Da! s-o țintuiască pe loc!… gândi el pierdut… da! s-o țintuiască pe loc!“

Și rămase tâmp cu ochii holbați pe lumina de la fereastră… Câteva momente el stete astfel încremenit pe altă lume, dar deodată:

„Da, repetă el surâzând cu o clipire fieroasă; da! s-o țintuiască pe loc!“

Se petrecu atunci în această ființă un fenomen ciudat, o completă răsturnare: tremurătura lui se opri, abaterea dispăru și figura-i, descompusă de-o atât de îndelungă criză, luă o bizară seninătate.

El se ridică drept, cu siguranța unui om sănătos și puternic, care merge la o țintă lesne de ajuns.

O linie, între cele două puncte superioare ale pătratului, era pe sfârșite. Leiba se apropie curios să vază jocul uneltei. Surâsul său se caracteriza acum și mai tare. Mișcă din cap, ca și cum ar fi zis:

„Mai am încă vreme“.

Herăstrăul roase cele din urmă fibre de lângă borta către care tinsese, și începu lucrul între bortele inferioare.

„Mai sunt trei“, gândi Leiba, și cu precauția celui mai încercat vânător intră binișor în dugheană. Căută sub tarabă, luă ceva, ieși înapoi cu același tact, ascunzând obiectul ce-l ținea în mână, ca și cum se temea de indiscreția zidurilor, și se duse în vârful deștelor la poartă.

Dar ceva grozav! lucrarea de afară s-a oprit cu desăvârșire… nu se mai simte nimic.

„Ce-i asta?… Să fi plecat?… S-a dus!“ fulgeră prin mintea omului dinăuntru. Și la această închipuire, el își mușcă buza de jos, cuprins de o nepomenită dezolare…

„Haha!“ fusese o urâtă amăgire: lucrarea începe din nou, și el se pune a o urmări cu bătăile de inimă a celui mai cald interes. Hotărât, omul nostru era muncit de-o neînțeleasă dorință de a vedea lucrul cât mai degrabă sfârșit.

„Mai iute! gândi Leiba cu nerăbdare… mai iute!“

Acum se auzeau iar clopotele în deal.

– Mai iute, bre, ne-apucă ziua! zise un glas de afară, îmboldit parcă de voința omului dinăuntru.

Lucrătorul porni cu multă activitate. Încă puține mișcări, și toate punctele pătratului sunt unite.

În sfârșit!

Sfredelul trage încetinel în afară bucata în patru colțuri… O mână mare și vânjoasă intră… Până să n-atingă însă bârna pe care o caută, se aud două răcnete, pe când Zibal înfășură cu putere căpătâiul liber al lațului de butucul fix de la ușa gârliciului…

Lațul era ingenios combinat: o frânghie lungă legată cu un căpătâi de un butuc; la o lungime potrivită, pe locul unde era să dispară pătratul scobit, un ochi, pe care Leiba îl ținea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ținea strâns celălalt căpătâi. La momentul cerut, Zibal dete drumul ochiului și, apucând repede cu amândouă mâinile căpătâiul liber, cu o smucitură supremă trase înăuntru brațul întreg.

…Într-o clipă operația fusese gata… Două răcnete o însoțiseră, unul de pierzare, altul de triumf: mâna era „țintuită pe loc“.

Se auziră apoi pași depărtându-se grabnic. Tovarășii lui Gheorghe părăseau lui Zibal prada prinsă cu atâta isteție.

Jidanul se repezi în dugheană, luă lampa și cu o învârtitură sigură ridică fitilul sus de tot: lumina captivă între gratii ieși dasupra veselă și victorioasă, redând viață hotărâtă formelor nebuloase din preajmă-i.

Zibal trecu cu lampa în gang. Tâlharul gemea greu; după încordarea brațului se vedea că renunțase la o inutilă zbuciumare. Mâna era umflată și degetele încovoiate… părea că vrea s-apuce. Jidanul apropie de ea lampa. – Un fior: frigurile se întorceau iar. – Aplecă lumina prea aproape, încât, tremurând, atinse mâna tâlharului cu sticla fierbinte: o crispație violentă a degetelor se produse urmată de un vaiet surd…

La vederea acestui fenomen, Zibal tresări… prin ochii lui scăpărase o inspirație excentrică. Începu să râză cu un hohot care zgudui bolta gangului și intră repede în dugheană.

Mijea de ziuă.

Sura se deșteptă deodată… parcă auzise prin somn niște ragete îngrozitoare… Leiba nu era în odaie. Toate cele din ajun îi reveniră în minte. Se petrecea ceva rău. Sări jos din pat și făcu lumină. Patul lui Leiba era nedesfăcut. El nu se culcase deloc.

Unde era?… Femeia își aruncă ochii pe fereastră: pe dealul din față se plimba un stol de lumini mici și vioaie, care se mișcau, săltau, aci ascunzându-se, aci ivindu-se iarăși… Ieșeau de la Înviere. Sura deschise oleacă fereastra; atunci auzi gemete înfundate la poartă. Înfiorată, coborî iute pe scăricică. Gangul era luminat. Ieșind pe gang, femeia fu izbită de o grozavă priveliște.

Pe un scaun de lemn, cu coatele pe genunchi și cu barba rezemată în mâini, sta Zibal. Ca un savant care, în amestecul unor elemente, ar căuta să prindă un secret subtil al naturii ce de mult îi scapă și-l necăjește, Zibal ține ochii aținți asupra unui lucru spânzurat, negru și inform, sub care, pe un alt scaun, la o potrivită înălțime, arde o făclie mare.

Zibal privește fără să clipească procesul de descompunere a mâinii ce desigur nu l-ar fi cruțat pe dânsul. – El n-auzise urletele de-afară ale nenorocitului: era acuma prea interesant ce vedea ca să mai și auză. Zibal urmărise cu nesațiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi amorțeala cuprinzându-le încet pe unul câte unul – erau parcă labele unui gândac, care se zgârcesc și se întind, se agită în mișcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot și apoi înțelenesc sub jocul unui copil crud.

Era sfârșit. Mâna cocea și se umfla încetinel fără mișcare.

Sura dete un țipăt.

– Leiba!

Zibal îi făcu semn să nu-l deranjeze… Un miros gras de carne arsă se răspândea în gang; o fâșâitură se auzi și mici plesnituri.

– Leiba! ce e? repetă femeia.

Se făcea ziuă bine… Sura se aruncă și trase bârna. Poarta se deschise de perete târând trupul lui Gheorghe spânzurat de brațul drept. Mulțimea sătenilor, toți cu făcliuțele de Paște aprinse, năvăli înăuntru.

– Ce e? ce e?

Îndată înțeleseră ce fusese.

Zibal, care stătuse până aci nemișcat, se ridică grav în picioare. El își făcu loc să treacă, dând cu liniște lumea la o parte.

– Cum a fost pricina, jidane? întrebă unul.

– Leiba Zibal – zise hangiul cu tonul înalt și cu un gest larg – merge la Ieși să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan… Leiba Zibal este *goi*… pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!

Și omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care știe că la un drum lung nu se pornește cu pasul pripit.

OM CU NOROC!

Amicul meu, domnul Manolache Guvidi, este o persoană cunoscută în societatea noastră; e un om cu o avere însemnată, câștigată printr-o muncă onorabilă; e un om inteligent și serios, un bun soț și un bun tată de familie. Cu atâtea calități trebuia să reușească în lupta pentru viață: invidioșii, cu toate clevetirile lor, n-au putut nimic în contră-i.

Odată, în vremea primei sale căsnicii, el avea o mare întreprindere publică, – aceea a fost începutul prosperității lui, deoarece din câștigul acelei afaceri a ieșit cheagul averii frumoase de care se bucură astăzi. Invidioșii intriganți căutară să-l sape și, după o campanie înverșunată prin grai și prin presă, reușiră să producă în cercurile înalte un curent defavorabil amicului Manolache.

Alergături, protestări, plângeri fură zadarnice din parte-i. Atunci, ca să nu se dea bătut și totuși să nu mai meargă fără folos la locurile oficiale, unde fusese bruscat și amenințat cu rezilierea contractului și cu un proces ruinător, el trimese pe nevastă-sa să parlamenteze cu un personaj de mare influență, care oarecând îl ajutase la nevoie arătându-i multă bunăvoință.

Domnul Guvidi se cunoștea pe sine; el știa că, cu caracterul său „neîncovoiat și mândru", n-ar fi putut conduce așa de bine ca soția sa această daraveră delicată. Doamna Guvidi, deși foarte tânără, sub înfățișarea și manierele ei copilăroase, ascundea mai

mult tact diplomatic. În adevăr, bărbatul socotise cuminte: ceea ce omul „tare și aspru“, cum se știa el, ar fi putut compromite, femeia slabă a scos-o cu blândețe la un fericit capăt.

Gurile răuvoitoare au trebuit în sfârșit să tacă ostenite; iar amicul nostru, luat îndeaproape de tot sub puternica protecție a înaltului personaj de care am vorbit, și-a putut urma înainte treburile și realiza câștigul însemnat pe care-l merita munca lui inteligentă și neobosită.

Și nu numai atâta: de la această împrejurare s-a stabilit între familia Guvidi și protectorul său o prietenie din cele mai călduroase, care a plutit într-un senin neîntrerupt atâția ani – până când moartea crudă a răpit în floarea vârstii pe doamna Guvidi.

Sărmana femeie! așa de tânără, așa de frumoasă și atât de iubită! Cine-și putea închipui! Și ce gol a lăsat ea în urmă-i!

„IREPARABILĂ PIERDERE PENTRU CEI CE RĂMÂN NECONSOLAȚI!“

Acestea sunt cuvintele negre și pline de durere ce le-am citit cu toții pe panglica lată a celei mai frumoase cunune de violete de Parma, când am urmat tristul convoi. Iar pe cununa depusă de jalnicul soț era o vorbă și mai scurtă, și mai sfâșietoare:

„MEMORIE ETERNĂ: GUVIDI DEZOLAT!“

Mult a trecut de atunci și timpul, ca mai totdeauna, a alinat „eterna“ durere, umplând încet-încet cu uitare golul ce-l lăsase în urmă-i încântătoarea pierdută.

Când golul a fost cu desăvârșire umplut, amicul nostru Manolache s-a însurat a doua oară.

Om cu noroc!

Aceasta, soția a doua, este tot așa de tânără și de frumoasă cum era odinioară răposata; iar cât despre tactul diplomatic,

atât de necesar când are cineva daraveri mari și multiple, putem spune că o întrece.

Și de aceea afacerile casei Guvidi & Co. sporesc mereu și merg din ce în ce mai bine: succesul este robul amicului nostru; norocul umblă după omul acesta ca un câine ascultător și credincios.

Mă gândeam tocmai ce roman bogat și senin s-ar putea face din studiul vieței acestui tip de om fericit, pe care-l cunoaștem toți așa de bine în societatea noastră, când iată că primesc prin poștă următoarele:

„Domnul și Doamna M. Guvidi au onoarea a vă ruga să petreceți ziua de duminică la moșia lor Moara-de-piatră.

Adunare restrânsă de intimi.

Ținuta absolut fără pretenție: *où il y a de la gêne, il n'y a pas de plaisir*.

Nota. La gară v-așteaptă trăsura."

Stilul e femeia… Grațioasa doamna Guvidi! Îi cunosc scriptura și dictonul favorit, pe care-l spune așa de des și cu o atât de fermecătoare clipire de ochi!

*

Moara-de-Piatră ca moșie e o moșie mică; da, dar ce rai mic!

E așezată la o distanță de douăzeci de minute de la gara ***. Un parc măreț și un *cottage* englezesc cum se găsesc rar la noi.

Cu cât socotiți că a cumpărat moșia asta? – N-o să credeți, căci în adevăr eu însumi n-aș crede, dacă n-aș ști pozitiv. Cu cât?… Cu o pereche de cai roibi… atât! Frumoși cai, ce e drept; dar, oricum, să capeți o moșie, care face două sute cinzeci de mii de lei ca o para, pe o pereche de cai, care mult-mult să facă cinci mii, cinci mii cinci sute!… Aci însă a lucrat un alt factor mult mai puternic decât interesul – patima.

Fostul proprietar al Morii-de-Piatră era multcunoscutul N…, distinsul *sportman*, un flăcău destul de copt, putred de

bogat, și care, cum îl știm toți, are o pasiune neînfrânată pentru cai. A văzut odată la șosea pe doamna Guvidi cu roibii, – îi mâna singură, – în cine știe ce dispoziții de spirit se afla omul – se zice că jucase toată noaptea trecută la „Jockey“ și pierduse mult – și de atunci n-a mai avut pace nici somn.

Astea le povestește însuși amicul nostru comun, Guvidi.

Caii aceia au devenit pentru N… o marotă, o idee fixă, o boală, cum vreți s-o numiți. Ce n-a făcut ca să-i capete? I-a urmărit pretutindeni; a legat cea mai strânsă prietenie cu Guvidi, a stăruit, s-a rugat, s-a umilit… în zadar toate. Deși bărbatul stăruise să-i facă hatârul noului prietin, nevasta nu voia cu nici un preț.

– Nu fac târgul pe bani! a zis ea o dată cu hotărâre.

– Atunci, pe ce? a întrebat N… cu tonul omului gata la toate.

– Pe… N-o să vrei…

– Orice!

– Pe Moara-de-Piatră! a răspuns scurt femeie, care era acuma parcă mai frumoasă ca totdeauna.

– Ei! prea exagerat! a întrerupt Manolache, amestecându-se și el în vorbă din fundul salonului, unde-și citea gazeta.

– Ce te-amesteci dumneata în tocmeala noastră?… nu te privește! i-a obiectat doamna încruntându-se ca un copil răsfățat.

Domnul Guvidi dete din umeri și-și urmă înainte citirea.

– Îți place mult?… mult? a întrebat N…

– Mai mult desigur decât îți plac dumitale… caii mei, a zis ea zâmbind cu un fel de răutate sceptică.

– Asta este peste putință! a răspuns N… încet și înecat, și ochii lui care văzuseră multe, ațintiți în ochii femeii tinere, sclipiră într-un chip foarte ciudat.

– Nu crez până nu mi-ei dovedi-o! zise ea și mai încet, accentuându-și bine zâmbetul răutăcios.

Târgul s-a făcut… Nici nu se putea altfel – altfel nu căpăta N… ceea ce dorea cu o atât de adâncă pornire… Roibii au fost ai lui.

Și astfel, de vreo șase ani acuma Moara-de-Piatră este proprietatea Guvizilor.

*

Am ascultat de gentila invitație și nu mi-a părut rău. E în adevăr un loc încântător, și am petrecut în sânul acestei familii model cum nu se poate mai bine.

Dar nu era o petrecere ordinară: se rupea turta Nicuții – copila unică împlinea cinci ani.

Câte și ce daruri – o avere!… Între altele o fotografie recentă, – încadrată în patru vergele de aur masiv, prinse la încheieturi cu ținte de diamant ca boabele de năut, – nașul ținând în brațe cu dragoste pe mica fină, care-i râde cu nevinovăție.

Nașul a făcut o frumoasă surpriză oaspeților: a adus din București muzica roșiorilor.

Ospățul a fost strălucit și balul pe iarbă verde foarte animat și vesel.

A doua zi, luni, având fiecare dintre invitați afaceri de dimineață, am trebuit toți să luăm trenul care trecea la unu noaptea.

O noapte de septembre limpede ca sticla curată… vreme dulce și lună plină… zece trăsuri mergând la pas și banda roșiorilor cântând un marș triumfal în frunte – de neuitat.

Familia Guvidi cu nașul ne-a condus până la gară.

Ne-am suit în vagon cu toții, după ce am mulțumit gazdelor și îndeosebi doamnei, care făcuse onorurile cu grația ei obișnuită etc. …

N…, care n-avea ca noi treabă, a rămas pentru o noapte la Moara-de-Piatră. Guvidi, așteptat a doua zi negreșit în

orașul P…, unde-l chemau niște afaceri urgente, a rămas în gară s-apuce trenul ce venea din București și cu care noi ne încrucișam la întâia stație.

Se-nțelege că în tren am vorbit toată vremea numai despre petrecerea minunată de cu ziua, și am fost unanimi în a ferici, cu mai multă sau mai puțină invidie, pe amicul Manolache de cât noroc a avut și are.

Doamna Z…, una dintre invitate, o văduvă respectabilă, care știe toate câte se petrec în societatea noastră, și chiar mai multe, ne-a afirmat pe drum – „contând, se-nțelege, pe discreția noastră“ – că N…, cum e cam bolnăvicios, și-a făcut testamentul și lasă aproape toată averea sa copilei lui Manolache, pe care o iubește la nebunie.

Și toți, firește, am trebuit să zicem iarăși:

„Mare noroc pe Guvidi!“

NOTE ȘI SCHIȚE
(1892)

ÎN NIRVANA

Sunt peste douăzeci de ani de-atunci.

Locuiam într-o casă unde trăsese în gazdă un actor, vara director de teatru în provincie. Stagiunea migrării actorilor se sfârșise: era toamnă, și aceste păsări călătoare se-ntorceau pe la cuiburile lor.

Văzându-mă că citeam într-una, actorul îmi zise cu un fel de mândrie:

– Îți place să te ocupi cu literatura… Am și eu un băiat în trupă care citește mult; este foarte învățat, știe nemțește și are mare talent: face poezii; ne-a făcut câteva cuplete minunate. Eu crez că ți-ar face plăcere să-l cunoști.

Și-mi povesti cum găsise într-un otel din Giurgiu pe acel băiat – care slujea în curte și la grajd – culcat în fân și citind în gura mare pe Schiller.

În ieslele grajdului, la o parte, era un geamantan – biblioteca băiatului – plin cu cărți nemțești.

Băiatul era foarte blând, de treabă, nu avea nici un vițiu. Era străin de departe, zicea el, dar nu voia să spună de unde. Se vedea bine a fi copil de oameni, ajuns aci din cine știe ce împrejurare.

Actorul îi propuse să-l ia sufler, cu șapte galbeni pe lună, și băiatul primi cu bucurie. Își luase biblioteca și acuma se afla în București.

Seara trebuia să vie la directorul lui – astfel puteam să-l văz.

Eram foarte curios să-l cunosc. Nu știu pentru ce, îmi închipuiam pe tânărul aventurar ca pe o ființă extraordinară, un erou, un viitor om mare.

În închipuirea mea, văzându-l în revoltă față cu practica vieții comune, găseam că disprețul lui pentru disciplina socială e o dovadă cum că omul acesta trebuie să fie scos dintr-un tipar de lux, nu din acela din care se trag exemplarele stereotipe cu miile de duzine.

Deși în genere teoria de la care plecam eu ca să gândesc astfel – că, adică, un om mare trebuie în toate să fie ca neoamenii – era pripită, poate chiar deloc întemeiată, în speță însă s-a adeverit cu prisos.

Tânărul sosi.

Era o frumusețe! O figură clasică încadrată de niște plete mari negre; o frunte înaltă și senină; niște ochi mari – la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zâmbet blând și adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare.

„Mă recomand, Mihail Eminescu".

Așa l-am cunoscut eu.

Câtă filozofie n-am depănat împreună toată noaptea aceea cu nepregetul vârstei de șaptesprezece ani!

Ce entuziasm! Ce veselie!

Hotărât, închipuirea nu mă înșelase… Era un copil minunat.

Într-o noapte mă pusese în curentul literaturii germane, de care era încântat.

– Dacă-ți place așa de mult poezia, trebuie să și scrii, i-am zis… Am aflat eu că dumneata ai și scris.

– Da, am scris.

– Atunci, – și mie-mi place poezia, deși nu pot scrie, – fii bun și arată-mi și mie o poezie de dumneata.

Eminescu s-a executat numaidecât. Era o bucată dedicată unei actrițe de care era foarte înamorat… D-abia mai țiu minte. Știu atâta, că era vorba de strălucirea și bogățiile unui rege asirian nenorocit de o pasiune contrariată… cam așa ceva. Poezia aceasta îmi pare că s-a publicat prin 68 sau 69 în „Familia“ din Pesta.

A doua zi seara ne-am întâlnit iarăși. Dar peste zi o nemulțumire intimă intervenise. Actrița fusese foarte puțin mișcată de mâhnirea regelui asirian. Eminescu era de astă dată tăcut și posomorât, vorbea foarte puțin și contradicția îl irita. În zadar l-am rugat să-mi mai arate vreo poezie sau să mi-o citească tot pe aceea care o cunoșteam. A plecat să se culce devreme, și dimineața, la amiazi, când m-am dus la el, l-am găsit tot dormind.

L-am sculat. Se dusese acuma supărarea, ba era chiar mai vesel ca alaltăieri. Am petrecut toată ziua râzând, mi-a vorbit despre India antică, despre daci, despre Ștefan cel Mare, și mi-a cântat doina.

Îi trecuse ciuda regelui asirian și acum se bucura în liniște de avuțiile și strălucirea lui.

Așa l-am cunoscut atuncea, așa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel și trist; comunicativ și ursuz; blând și aspru; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate; aci de o abstinență de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieții; fugind de oameni și căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic și iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! – fericită pentru artist, nenorocită pentru om!

Primăvara următoare a plecat cu o trupă ambulantă de teatru prin Moldova. Am așteptat toamna pe Eminescu în zadar – trupa s-a întors fără dânsul.

Părintele lui, de fel din Botoșani, l-a regăsit pe excentricul fugar și, mai cu binele, mai cu de-a sila, l-a luat acasă, și d-acolo l-a trimis la Viena.

Am văzut mai târziu: „Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este…“ Eminescu își ținea făgăduiala: copilul creștea om mare.

Mai în urmă, l-am întâlnit tot aici pe Eminescu, cu un frate al lui, ofițer. Plecau amândoi în străinătate – el la Viena, celălalt la Berlin.

Militarul era frate mai mare; tot așa de frumos, de blând și de ciudat – o izbitoare asemănare în toate.

Acela a mers la Berlin; în câteva luni a speriat Academia militară cu talentele-i și a dat un examen care l-a făcut pe mareșalul Moltke să se intereseze foarte de aproape de soarta lui, hotărât să-l ia pe lângă dânsul. Ca să-și încoroneze succesul, militarul s-a dus acasă și, fără să lase măcar o vorbă, s-a împușcat.

Peste mai multă vreme, când am vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului, el mi-a răspuns râzând:

– Mai bine! ăla era mai cuminte ca noi!

Peste câțiva ani a venit în București tata lui Eminescu. Era un bătrân foarte drăguț, glumeț și original. Făcuse o bună afacere și venise să-i cumpere fiului haine și ceasornic și să-i deie „din viață“ o sută de galbeni, partea lui de moștenire din averea părintească.

L-am întrebat atunci pe Eminescu dacă mama lui trăiește. Mama murise, dar, după aerul posomorât cu care mi-a răspuns, am înțeles că de moartea ei se legau niște amintiri mai crude decât ca de o moarte normală, nu numai dureroase, dar și neplăcute.

Am aflat apoi că o soră a lui, care-l iubea foarte, trăia retrasă într-o mănăstire: biata fată era paralizată din copilărie.

Și au fost oameni, nu de rând, oameni de seamă, cărora le-a plăcut să facă sau să lase a se crede că nenorocirea lui Eminescu a fost cauzată de un vițiu.

Era, în adevăr, un om dezordonat, dar nicidecum vițios. În lumea asta, mulțimea celor de rând crede că plăcerile materiale ale vieții sunt privilejul lor exclusiv și că oamenii rari nu au voie să aibă și ei defecte.

Avea un temperament de o excesivă neegalitate, și când o pasiune îl apuca era o tortură nepomenită. Am fost de multe ori confidentul lui.

Cu desăvârșire lipsit de manierele comune, succesul îi scăpa foarte adesea… Atunci era o zbuciumare teribilă, o încordare a simțirii, un acces de gelozie, cari lăsau să se întrevază destul de clar felul cum acest om superior trebuia să sfârșească.

Când ostenea bine de acel cutremur, se închidea în odaia lui, dormea dus și peste două-trei zile se arăta iar liniștit, ca „Luceafărul lui – nemuritor și rece".

Acum începea cu verva lui strălucită să-mi predice *budismul* și să-mi cânte *Nirvana*, ținta supremă a lui Buda–Çakiamuni.

O așa încordare, un așa acces a avut în ultimele momente bune: acela a fost semnalul sfârșitului. După cutremur, el nu s-a mai închis în odaie să se culce și să facă ce făcea mai nainte Luceafărul. A pornit înainte, tot înainte, până ce a căzut sub loviturile vrăjmașului pe care-l purta în sânu-i încă din sânul maicii sale. Copil al unei rase nobile și bătrâne, în el se petrecea lupta decisivă între flacăra celei mai înalte vieți și germenul distrugerii finale a rasei – geniul cu nebunia.

Lupta a fost groaznică. Încercarea, drumul către Nirvana, a fost tot așa de dureroasă cât și de strălucită.

În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență – cel mai mâhnit suflet, în trupul cel mai trudit! Și dacă am plâns când l-au așezat prietenii și vrăjmașii, admiratorii și invidioșii sub „teiul sfânt", n-am plâns de moartea lui; am plâns de truda vieții, de câte suferise această iritabilă natură de la împrejurări, de la oameni, de la ea însăși.

Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit și de foame. Da, dar nu s-a încovoiat niciodată; era un om dintr-o bucată, și nu dintr-una care se găsește pe toate cărările.

Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Șerban Vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme,

și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate.

Să doarmă în pace necăjitul suflet!

Ferventul budist era acuma fericit: el s-a întors în Nirvana – așa de frumos cântată, atât de mult dorită – pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi.

1889, iunie 18

IRONIE

Am cunoscut foarte de-aproape pe un om de o superioară înzestrare intelectuală; rareori a încăput într-un cap atâta putere de gândire. Era pe lângă aceasta un mare poet; cu cea mai nobilă și mai înaltă fantazie, ajutată de un rafinat instinct artistic, el a turnat într-o lapidară „formă nouă limba veche și-nțeleaptă“, pe care o cunoștea atât de bine și o iubea atât de mult.

De felul lui mândru, el fugea de onoruri, știindu-le câte concesiuni costă. Melancolic și pasionat, deși-n același timp iubitor de veselie și de petreceri ușoare, ura din convingere așa-numitele conveniențe și poleiala lumii. Niciodată nu primea bucuros laude, nici chiar de la puținii prietini, foarte puțini, pe cari-i avea și-n judecata și sinceritatea cărora credea – darmite pe ale acelei mulțimi de seci fără talent, judecată, nici sinceritate, cari se tot vâră în biata noastră literatură ca microbii răufăcători în trupul omului sănătos și cari nu se sfiesc a se fuduli *à tout propos* cu un prieteșug ce nu le-a fost nicicând acordat! Laudele acelora îi inspirau de-a dreptul „dezgust“.

Dar daca nu dorea onoruri, daca fugea de zgomot și de laude, asta nu era decât din pricina deșertăciunii lor, iar nu din vreo falsă modestie ce l-ar fi făcut să n-aibă deplină și manifestă încredere, față cu toată lumea, în talentul lui. Avea talent, și o știa mai bine decât oricine: nici o critică nu-l putea face să se-ndoiască de sine, iar aplauzele nu i-ar fi putut spune decât

mai puțin de ce credea el însuși. De aceea opera ce ne-a lăsat-o nu denotă nici un moment de ezitare sau de nencredere în sine. Câtă încredere avea în puterea talentului său ne-o spune singur.

Iată ce-i zice femeii care n-a înțeles că trebuia să-i cază roabă în genuchi la farmecul primei lui aruncături de ochi:

„Dându-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Și rânduri de vieți;
Cu ale tale brațe reci
Înmărmureai măreț

Un chip de-a pururi adorat,
Cum nu mai au perechi
Acele zâne ce străbat
Din timpurile vechi;
……
Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt
Și noaptea candelă s-aprinzi
Iubirii pe pământ!“

Se poate o mai mare și mai îndreptățită îndrăzneală? Și iată ce gândea mai apoi despre mulțimea „amatorilor“ și „cunoscă - torilor“:

„De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Fàmenii din ziua de-astăzi să mă-nceapă-a lăuda:
Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor desigur m-ar scârbi peste măsură.“

Sărmane omule! dac-ai învia, ai vedea că de ce te temi nici moartea nu te poate scăpa!

Omul acesta a trăit, mai des mâhnit, mai rar vesel, într-un cerc foarte restrâns de prietini. Dar era și un om ciudat! El își făcea o plăcere din necaz și din durere o voluptate. Daca n-avea vreo supărare, și-o căuta; daca nu venea să-l întâmpine durerea dinafară, el știa să și-o scormonească singur din rărunchi. Cu un astfel de caracter mai era și de tot sărac. Îmi vine destul de greu să contrazic niște autorități în materie literară, știind bine cât le irităză contrazicerea și cât de primejdioasă e iritația lor pentru soarta și reputația unor simpli muritori ca noi; dar trebuie să spun odată că poetul de care e vorba a trăit material rău; sărăcia lui nu este o legendă: a fost o nenorocită realitate, și ea îl afecta foarte. Ce Dumnezeu! doar n-a trăit omul acesta acum câteva veacuri, ca să ne permitem cu atâta ușurință a băsni despre trista lui viață!… a trăit până mai ieri, aci, cu noi, cu mine, zi cu zi, ani întregi… Pe cine vrem noi să amăgim?

Talentul lui de poet nu-i producea nimica; două-trei funcțiuni care le-a avut – bibliotecar, apoi revizor școlar – destul de slab plătite, a trebuit să le părăsească silit și într-un târziu să găsească mijloc de trai în presa militantă. Cum stoarce puterile unui om de talent acest fel de muncă, unde este silit să-și avorteze zilnic prin provocare voită gândirile și concepțiile, și cât de rău e prețuită la noi, se știe. Poetul a trăit cum a murit – foarte nenorocit și ca viață materială: copil ursit să sufere și cu sufletul, și cu trupul. De foame nu pierea, ce-i drept; dar suferea amar de sărăcie.

S-a susținut că disprețuia averea… E un neadevăr – pe care nu-l poate spune decât sau cine n-a cunoscut pe poet, sau cine… vrea să spună un neadevăr – o afirm eu aci cu siguranța că afară de teorii fantaziste, psihologice, etnice, etice, estetice șcl. nu voi căpăta nici o dezmințire serioasă. L-am cunoscut, am trăit lângă el foarte aproape vreme îndelungată, și știu cât de mult preț punea pe plăcerile materiale ale vieții. L-am văzut destul de adesea scrâșnind de lipsă. Contrarietatea patimilor,

dorul vag de poet, acel dor de care se depărtează ținta cu cât îi pare lui că se apropie de dânsa, îl aruncau, ce-i drept, în cea mai întunecată melancolie, dar nu-l zdrobeau niciodată; lipsa materială însă îl excita, îl demoraliza, îl sfărâma cu desăvârșire… da, dar era prea mândru ca să se plângă de asta, și mai ales acelora ce trebuiau s-o înțeleagă nespusă.

S-a zis că era risipitor și că, orice sume ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral. Minunată judecată, dar ieftină scuză pentru acei ce l-au lăsat totdeauna în lipsă, deși-l puteau ajuta cu toată dignitatea, deși apropierea lui le-a făcut cinste și… profit – și încă le face. Da, era risipitor, pentru că iubea și el plăcerile brutale ale vieții; și doar are și un om de valoare dreptul să dorească aceste plăceri; da, nenorocirea lui era de un fel moral, și tot nenorocit ar fi fost dispunând de orișicâte mijloace; însă, fiindu-i sufletul atât de iritabil, îi mai trebuia și trupul chinuit și nemângâiat? și obținerea bunurilor lumești i-ar fi sporit, ori alinat chinul sufletesc?

Astăzi nu mai încape îndoială că el era osândit de la naștere să moară cum a murit; însă neajunsurile practice ale traiului, hrană ordinară, interior mizer, nevoie continuă de muncă grosolană obligată și ridicul plătită – cu același fin și nobil instrument cu care trebuia să cânte *plutirea lunii pe mișcătoarea mărilor singurătate* – și pofte arzătoare, atât de ieftine pentru alții, atât de scumpe, mai adesea imposibile de mulțumit pentru el, i-au grăbit scurta cale către tristu-i sfârșit.

Când era în culmea funcționării, mașina cea admirabilă s-a stricat deodată: regulatorul, care avea de la început în aliajul său un punct țicnit, s-a frânt în toiul mișcării: „organele erau acum sfărmate și maestrul nebun“! Până aci trăise destul de rău… Cine ar fi, nu plătit, ci barem citit versurile lui? Aproape niminea. Câți îl știau că există? Foarte puțini. De-acu-ncolo, țin-te, popularitate!…

Mulți cuminți trec pe drum și, dacă nu sunt și puternici, din câți îi cunosc, d-abia unii le scot căciula; dar după un nebun, fără să-l cunoască nimeni, se strânge și se ia toată lumea. Și astfel, succesul primei ediții a întrecut toate așteptările editorilor.

A trecut apoi câtva timp și l-am revăzut. Întâia criză trecuse; nu mai era același om, dar era un om ca toți oamenii, cu mintea normală, întreagă, și tocmai de aceea nu mai era același om.

Era liniștit, trist, sfios și, o probă mai mult că devenise iar cuminte, era cam rușinos, având conștiința deplină de tot ce i se întâmplase. Acum încalte, nu mai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie.

Iată ce scria el către un amic, – scriptura este excesiv de îngrijită, pare că s-ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi câtuși de puțin nestăpânită, – iată:

„Boala îndelungată de care am suferit m-a împiedicat de la ținerea unei corespondențe regulate. Acum, fiind întrucâtva mai restabilit, vin a vă ruga să v-aduceți aminte de mine, de lipsa aproape absolută în care mă aflu. Dacă vă este cu putință a-mi veni în ajutor, vă rog a o face cât de curând, căci cea mai mare mizerie mă amenință…“

Trist document!

După destulă vreme de mizerie, a venit recidiva și apoi, din fericire, moartea.

Moartea – ea a desăvârșit opera nebuniei. Crierul care a gândit despre soarta omului de geniu –

„Or să vie pe-a ta urmă în convoi de-nmormântare,
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare;
Iar dasupra tuturora va vorbi un mititel,
Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră…“

– n-a apucat încă să putrezească bine, și ce de asociații și comitete care să-i garanteze trecerea la posteritate! ce zgomot! ce popularitate: ce de „mititei“!

Dar nu e meritată popularitatea aceasta? se va zice.

– Ba da.

– Dar nu era în adevăr un om de geniu?

– Nu mai încape vorbă.

– Dar nu se cade să ridicăm statuie la asemenea oameni?

– Negreșit… Însă…

Ieri d-abia îl cunoșteau și-l apreciau câțiva prieteni de aproape, și astăzi e un nume la modă, universal cunoscut; ieri d-abia avea ce mânca, „în lipsă aproape absolută de subsistență, amenințat de cea mai mare mizerie“, și astăzi se mănâncă mulți bani, direct, cu opera lui, indirect, sub pretextul numelui lui; ieri, d-abia haine și hrană, astăzi, statuie și monumente de bronz, de marmură, de… hârtie velină – mai știu eu de ce!

Atât de desăvârșită necunoaștere și părăsire în viață, ș-apoi, într-o clipă, atâta zgomot, atâta solicitudine și închinăciune după moarte!

Apoi nu-i aceasta o crudă ironie?

1890, iulie

DOUĂ NOTE

Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note asupra vieții lui Eminescu, – fiindcă inexactitățile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă tot atâta cât mă revoltă și scandalul cu portretele și busturile puse fără sfială în circulație ca fiind ale lui, ca și cum ar fi vorba, încă o dată zic, de un tip din evul mediu, iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme; – până atuncea este, crez, aici locul să spun următoarele:

Cu toată inegalitatea temperamentului său, Eminescu avea două coarde totdeauna egal de întinse: vecinic înamorat și vecinic având nevoie de bani – se putea altfel? și poet, și sărac… Vecinic visa niște „mâini subțiri și reci", vecinic vâna un cămătar care să-i cumpere pe nimica leafa-nainte cu câteva luni.

Așa, odată, ca totdeauna, înamorat și fără un ban, a venit de dimineață la redacție foarte amărât: avea acu, numaidecât, „nevoie de o sumă însemnată; dacă n-o găsea, se-mpușca". N-a voit să ne spună de ce anume acea sumă și de ce atâta grabă, a refuzat să meargă să prânzim ca după obicei împreună și a dispărut dintre noi.

Seara, se afla… unde? la bal mascat la Teatru. Trepădase toată ziua după cămătar; îl găsise, din norocire; luase iar bani cu procente orbești; își cumpărase un rând de haine de lux,

cilindru, botine de lac, mănuși galbene, și, dechizat astfel cât putuse mai bine, umbla de colo până colo, amestecat pân mulțimea de gură-cască. Urmărea foarte gelos pe persoana gândurilor lui, care avea o patimă nespusă pentru *flirt* sub mască și domino – lucru ce, prin trivialitatea lui, lovea pe poet și-n amor și-n mândrie. Norocul în ziua aceea n-a voit să fie întreg pentru bietul nostru prietin: pe uzurar i-l scosese în cale bine dispus; pe femeie o trimesese la bal pentru altcineva. Nu e vorba, după bal, galantul contrariat „și-a plătit *un souper fin*" – ceea ce l-a făcut să fie a doua zi foarte fără chef, cu atât mai mult cu cât era foarte ușurat de greutatea banilor prinși cu destulă alergătură în ajun: ca toți oamenii de felul lui, îi azvârlise seara, ca să-i dorească dimineața.

*

Versurile citate la pagina 19[1] sunt exact acele pe cari Eminescu le-a citit în „Junimea". Mai târziu s-a făcut modificarea lor după observația și cererea câtorva persoane din cercul acela, a căror sensibilitate extremă se simțea jignită de expresiile prea viguroase, prea crude ale poetului. El – se știe bine aceasta – a făcut concesiune delicateții acelora și a-ngăduit să se toarne în veninul lui nativ și sincer puțină apă de trandafir… să i se schimbe *Fàmenii* în *Oamenii* și *scârbi* în *mâhni*; dar nu din toată inima a făcut această concesiune, deși, în discuția fără șir nici căpătâi ce se iscase, ca de obicei, după citirea poemei, stăruise și „votase" pentru modificarea anodină și o damă la care el ținea foarte mult în acel timp.

Le spun acestea ca să nu se crează de către public – mai puțin inițiat în ale mișcării literare – că ar fi citațiunea de mai sus o falsificare: este o variantă originală, aceea anume la care

[1] Caragiale se referă la versurile citate în articolul anterior, în ediția noastră la p. 65.

ținea poetul, o variantă ce mi se pare mie, care am groază de „apa de trandafir“, cu mult preferabilă celei puse în vânzare de domnii editori. Eminescu nu era androgin, era bărbat; el pe impotenții intelectuali nu-i considera ca *oameni*, ci ca *fàmeni*, și de aplauzele lor nu s-ar fi *mâhnit* – se *scârbea*.

Dar la varianta aceasta cedase el cel puțin, sub ce influență – nu ne pasă… Mai târziu, însă, s-a petrecut ceva mai rău… mai târziu, pe când artistul era cu mintea bolnavă, s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări și omisiuni cu desăvârșire arbitrare. Eu crez că asta trebuie relevat.

Editorii sunt liberi să tragă câte exemplare vor, să le vânză cum și cât le place, să profite de munca și de pe urma sărmanului pierdut cât pot, sunt liberi; să rămână negustorul cinstit, și câștig bun să-i dea Dumnezeu; dar să stea la taraba lui și să nu s-amestece a poci opera artistului.

Criticii, din parte-le, „cu flori deșarte, cari roade n-au adus“, sunt liberi să judece după cum îi taie capul acea operă, să dezbată, să analizeze, să explice, să comenteze, să interpreteze și câte toate – tot lucrări de seamă și de fond:

„Și când propria ta viață singur n-o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost!
Poate vreun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Printre tomuri brăcuite așezat, și el un brac,
Aticismul limbei tale o să-l pună la cântar,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari,
Și te-o strânge-n două șiruri, așezându-te la coadă
În vreo notă prizărită sub o pagină neroadă.“

De această onoare postumă nu poate scăpa nici un om de talent, și orice generație e mai mult sau mai puțin bogată de așa grindini de opiniuni, de teorii și de „note prizărite sub pagine“… savante.

Biblioteci întregi s-au scris numai despre *Hamlet*, și roatele tipografilor noștri de mii și sute de ori se-nvârtesc pe zi și or

să se mai învârtească în pofida lui Eminescu. Liber încă o dată oricine să-și alăture pe o bucată de hârtie numele-i de o zi cu un nume pe veci trainic, cum se aprinde un chibrit în fața soarelui; liber e oricine să spună despre o operă de artă și ce știe și ce nu, și dacă o pricepe și dacă nu, numească-se el Taine, sau fie ilustrul ciubotar a lui Apelles. Pe vârful unui obelisc bătrân se abate câteodată și un vultur, dar mai ales se strâng totdeauna roiuri de muscuțe să bâzâie pe creasta monumentului înfierbântată de arșiță. Apele norilor, vânturile vremilor spală și zvântă piatra nobilă de urmele acelor efemere, și ea rămâne tot curată ca mai nainte și pentru mai nainte. De clintit nu o poate clinti decât trăsnetul cerului, ura fanatică a sectarilor exaltați, ori securea vandalului imbecil și rău, sau ignoranța barbară, care doboară și sfarmă frumusețea ceea ca să-și facă un prag inform la o sărmană colibă… Dar astea toate sunt elemente oarbe ale naturii, mișcate de sus fără conștiință, de jos de o conștiință din cale afară de obtuză ori smintită… Însă a ciunti cu conștiința limpede și cu sânge rece o operă de artă?… Și de asta e vorba aici.

Care artist, care amator, care om de bun-simț și de treabă ar îndrăzni să ia un penel și să îndrepteze o trăsătură măcar a unui Rafael, să prefacă numai o măsură a lui Beethoven, ori să potrivească coapsa lui Apolon sau șoldul unei Venere după personala lui judecată și după pornirea gustului său actual? Lucrarea ce un mare artist ca Eminescu o lasă este, cu toate calitățile și defectele ei, ceva sfânt, fiindcă-n ea se întrupează pipăit, și pentru o viață mai durabilă decât chiar a neamului său întreg, gândiri și simțiri de veacuri ale acestuia, și de aceea, fără teamă de exagerare, s-a putut zice că așa o lucrare este patrimoniul omenirii întregi, nu numai a unui neam.

Și, așadar, a pune mâna fără sfială pe o asemenea lucrare cu calități eterne și a cuteza s-o potrivești sau s-o mai cioplești, după trecătorul tău gust și cu competența ta discutabilă,

discutabilă pentru că e negativă față cu realitatea evidentă și palpabilă a monumentului ce-l judeci – discutabilă fie ea cât de autorizată în părerea-ți proprie și a câtorva clienți – va să zică, a mutila lucrarea de artă pentru restul fără capăt cunoscut al lumii și vremii, este a te face vinovat de o faptă reprobabilă, este, cu un cuvânt, o profanare… Iar de profanare nu e capabil decât un om fără inimă și cu spiritul îngust, un om care niciodată nu se poate uita pe sine, care nu poate avea nici o ridicare de suflet pe dasupra egoismului strâmt, nici o emoție… cum să zic? impersonală, – ca să întrebuințez și eu niște platitudini platonice scoase de curând iar la modă, – nici un fel de respect chiar când se află în fața lucrurilor sfinte… fiindcă n-are, fiindcă nu poate avea nimica sfânt pe lume.

Veacul acesta care se stinge a inaugurat spre onoarea lui școala așa-numitului spirit de examen, pentru a putea măsura cât mai exact încrederea ce trebuie să aibă urmașii în afirmările strămbunilor; *jurare in verba magistri* este astăzi, din norocire pentru spiritul uman, un adagiu mort și-ngropat.

Astăzi critica onestă și în adevăr savantă cearcă să elimineze din textele clasicilor antici alterările introduse de pe vremuri de către copiștii nepricepuți sau infideli, și să afle în fine adevăratul original. Ea râcâie de pe zidurile monumentelor scoarța pusă rânduri-rânduri, după mode trecătoare, de către niște restauratori inculți, ca să afle formele primitive curate; ea restabilește numele asiriane, pe cari transcriitorii ebraici din primele secole ale erei noastre le-au deformat după sensul actual al lor prin introducerea punctelor vocalice subtscrise în vechile cărți biblice; iar din miturile străvechi asiatice, încărcate, în migrația lor pe atâtea ș-atâtea drumuri, de elemente eterogene și întunecătoare, distilându-le cu dibăcie, scoate raze de adevăr ce ne luminează origina neamurilor Europei civilizate.

Noi, românii, avem pretenția îndreptățită și interesul a ne pune în rândul acestor neamuri, alături cu popoarele moderne;

trebuie dar să înțelegem că nu putem asista nepăsători la alterări voite sau nevoite făcute sub ochii noștri în textul celui mai mare scriitor român; și astfel, oricine e dator, credem, a denunța opiniei publice luminate falsificarea copiei – atât mai rău dacă de fapta lui neiertată copistul nu s-ar putea scuza numai cu ignoranța.

GRAND HÔTEL „VICTORIA ROMÂNĂ“

Eram ș-așa indispus de neodihnă. Toată noaptea trecută moțăisem ghemuit în unghiul unui vagon de clasa a doua, înghesuit de o companie veselă de bucureșteni cari se-ntorceau de la expoziție – un potop de impresii și amintiri… Mă despărțisem de ei de dimineață, ș-acu pe-nserate intram în orășelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil… Trebuie să mărturisesc că n-am simțit „acele palpitări“ cari se simt la orice revedere de acest fel; ce-i drept, nici pomii și altele n-au manifestat față cu „vechiul lor prietin“ vreo deosebită emoție. De la gară trec prin niște ulițe triste: miroase a scăpătare și părăginire. Asta mă indispune și mai mult. Să plec cu trăsura-nainte, pe-ntuneric și pe un drum necunoscut? Nu! mai bine să rămân aici o noapte; am nevoie de repaos; să dorm fără cletinătură, fluiere, clopote și mai ales fără impresii mirifice de la Paris. Tocmesc trăsura pe a doua zi la patru și trag la Grand Hôtel „Victoria Română“, în centrul orașului.

Otelul meu are două caturi. Jos e la mijloc gangul, de o parte *„Restaurant et Berărie“*, de alta *„Cafenea et Confiserie“*. Dinaintea „confiseriei“ sunt așezate mese și scaune până la mijlocul stradei; aci se strânge seara societatea aleasă. Acum e plin de lume. Sosirea mea produce senzație. Toți ochii se pironesc asupră-mi. Opresc o cameră și stau la o masă în partea restaurantului să beau o bere… Privirile mă săgetează; pe lângă

cei de la mese, ies acuma să se uite la mine și cei din cafenea… Un băiețel ca de vreo cinci ani se scoală de la locul lui, vine binișor la masa mea și se pune, mâncând dintr-o prăjitură, să mă studieze de aproape. „Nicule! vin' la mama!" strigă o damă. În zadar; copilul, numai ochi, n-aude. Am rezistat până aci, înfruntând ploaia de săgeți; privirile copilului mă biruiesc. Mă gândesc la bestiile din menajerii; ele, afară de chinul dureros al captivității, mai sufăr unul, care acuma văd eu cât e de neplăcut – să rabzi, fără să le fi solicitat, privirile persistente ale unei mulțimi curioase. Dar dacă ar fi numai privirile! Exemplarele din menajerie, publicul este rugat să nu le atingă; pe mine, băiatul, cu mâna plină de spumă de zahar, mă și pipăie! Imposibil de răbdat… O sforțare… Mă scol în sfârșit, evitând privirile copilului, plătesc și intru pe gang… Băiețelul se ține după mine până la scară și stă locului să se uite cum mă sui, până când, făcând cotul scării, îi ies din bătaia ochilor. Am scăpat, dar m-a apucat capul…

… Numărul 9 – odaia mea… E o căldură năbușitoare înnuntru și miroase a vopsea cu terbentină proaspătă… Să deschiz… Ferestrele dau în uliță. În față e o răspântie. În fund se vede foișorul de foc d-asupra casei orașului. Pe sub ferestre trece strada „Independenții", care la dreapta dă în strada „Regală", strada principală din fața otelului. Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriții, care, manifest indispusă c-am deranjat-o, mi le dă scurt, îmi aprinde lumânarea și pleacă bufnind ușa. De-abia acuma încep să recunosc locul. „Grand Hôtel" stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Parcă văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă, pe care o săptămână a stat zi și noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 Fevruarie. De câte ori ieșeam de la școală, iscăleam toți *da*, și fiecare de mai multe ori… De mici aveam sentimente civice în orașul meu natal!

Ulițele din dosul „Victoriei Române“ au rămas cum le știam odinioară. În cele două colțuri ale răspântiei din față, este de o parte un birt și de alta o cafenea mică. De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum. În cafenea, un individ, aplecat cu pieptul pe biliard, citește o gazetă deschisă mare pe postavul verde; într-un colț, doarme altul cu capul pe masă. Dincolo, în birt, sunt două femei și doi tineri; beau și râd; lângă ei pe o laviță, cântă doi lăutari. După gesturile și grimasele cobzarului, după mișcările ce le face cu pântecele, pare a fi un cântec obscen. Dacă n-ar fi trăsurile, cari se-nvârtesc mereu pe dinaintea otelului, aș auzi tot…

Zece ceasuri… Să mă culc… Las ferestrele deschise și lumânarea aprinsă și mă așez în pat… Mă doare capul… Băiatul cu prăjitura… Ce ochi!… Oare să fi existând deochiul?… Un neastâmpăr nesuferit îmi furnică din talpă până-n creștet… Insecte!… Iute jos din pat!… Iau lumânarea să văd de aproape… E grozav!… Un popor întreg, ca la un plebiscit… și umblă și aleargă pe cearșaful alb încoace și-ncolo uimite de lumină! Ce să fac?… Trebuie să dorm!… În pat, imposibil… Trag cearșaful, îl scutur bine pe fereastră și-l întind pe covor în mijlocul odăii; desfac un pachet de tutun, presăr pe cearșaf și mă culc pe jos… Îmi arde toată pielea; nu pot adormi; sunt amețit, nervii iritați – simt enorm și văz monstruos. Lumânarea îmi dă drept în ochi… Mă scol s-o mut și apoi m-așez la loc.

… Deodată sar în picioare… zgomot mare în uliță! Merg degrab' la fereastră… O suflare răcoroasă de afară mă înviorează… Cadranul transparent de pe foișorul de foc arată unu și-un sfert… Când au trecut trei ceasuri?… Am ațipit, prin urmare?… Ce e în stradă?… Măturătorii orașului… Au prins un câne la mijloc. Știu… Asta e o petrecere populară la noi; am văzut-o de atâtea ori…

Câțiva inși se pun la pândă de-o parte și de alta a uliții. Un câne flămând rătăcește căutând dosurile bucătăriilor și

unghiurile unde se aruncă gunoaiele. La un semnal, toți se ridică și-l împresoară din toate părțile. O clipă, animalul se oprește înghețat; sângele-i dă năvală la inimă, care-ncepe să zvâcnească de coaste… E pierdut!… Părul i se zbârlește pe coamă. Un fior îi fulgeră d-a lungul prin șira spinării și-i încovrigă coada d-a-ndăratele, până-i înfige vârful în pântece… Ochii turburi caută încotrova un punct de scăpare; dar abia se pune problema în mintea aiurită, și o piatră l-a izbit peste bot, alta la o încheietură, un lemn peste șale și altele plouă… El își iese acum din sine: mașina cea vie dă drumul rezervei de energie, – pentru așa moment o păstra, – nici un gând de economie… trebuie cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărunchilor, animalul s-avântă orbește în fața loviturilor… Un răcnet suprem! sparge rândurile vrăjmașilor, le scapă pintre picioare și fuge uitându-se drept și numa-nainte, fuge mereu până dă de un loc singuratic. Aci s-așează, stins de oboseală, să-și liniștească cutremurul membrelor, să-și lingă rănile și să se vaite discret de durere. Somnul se capătă mai ieftin decât hrana și deocamdată i-e mai trebuincios: truditul trup se încolăcește binișor, închide ochii triști și adoarme oftând greu din afund.

Toată intervenirea mea acum în favoarea animalului este zadarnică. Degeaba raționez eu de sus de la fereastră că nu le e permis unor oameni ai autorității să turbure liniștea nopții și somnul contribuabililor. Pot eu striga mult și bine: cine m-aude? Huiduiturile și râsetele acopăr chiar glasul celui mai interesat, chelălăiturile animalului. Îl mai văd doar cum se zbate sub loviturile măturoaielor, ridicând cu contorsiunile lui un nor gros de praf… Sunt nervos; nu mai pot privi; dar tot ascult… De mirare… cânele nu mai țipă deloc. A fugit!… Urmează râsete… Mă uit iar. Măturătorii stau tolăniți pe trotoar; iar la lumina felinarelor din colțuri se vede în mijlocul stradei victima lungită – e un cățel mic, alb și lățos… Mă culc supărat la loc. Mai am două ceasuri și scap… Bietul dobitoc!… Acu

încep vâjiiturile măturoaielor… Dacă ar fi cățelul favorit al vreunei dame, – parc-am văzut una adineaori la „confiserie“ cu un cățel în brațe, – și ea ar fi amica vreunui om influent din localitate, atunci măturătorii…

Ceartă jos în cafenea… S-a spart ceva… parcă o ușă cu geamuri trântită cu violență… Țipete de femei, strigăte de bărbați, fluierături febrile de gardiști… Ahà! a venit stăpâna cățelului. Alerg la fereastră. Nu se mai văd ceasurile la foișorul de foc; lumina de-ndărătul cadranului s-a stins; dar mai sus de foișor, arde clipind în cadență steaua dimineței – se face ziuă… E o grămădire dinaintea birtului din colț… Precupeți, cari merg cu coșurile încărcate la piață… Ce să fie? … O femeie numa-n cămașe, cu picioarele goale, cu părul desprins, ține strâns de piept pe un om îmbrăcat în uniformă de poliție. El luptă să scape – ea nu-l lasă. Femeia începe să zbiere răgușit făcând gesturi extravagante:

– Ce, domnule! care va să zică, dacă sunt o nenorocită, să-și bată joc de mine dumnealui, pentru că e de la poliție?… Și mai întâi, cine ce treabă are? dumnealui a fost amantul meu?

Comisarul, îndreptându-și mondirul boțit la piept:

– Sergent! e beată… la arest!

Doi inși o înhață; ea se smucește și dă să se repează iar; dar un sergent voinic o apucă de braț și o-nvârtește-n loc:

– Nu zbiera și mergi! strigă el scrâșnind și lovind-o greu cu palma peste gură.

Aud atunci o horcăială-necată și, în cadrul luminat al birtului, văd silueta albă a femeii ridicând în sus brațele goale cu pumnii încleștați și dând capul cu părul despletit pe spate ca și cum i s-ar fi frânt gâtul. Un moment se răsucește de mijloc, apoi cade țeapănă pe spate în prag… Pun mânile la ochi și mă dau înapoi…

Lumânarea arde-n fundul sfeșnicului cu flacăra din urmă. Cobor iute, scol pe portar și plătesc. Patru ceasuri… Luceafărul

se stinge și el încet-încet: vine soarele… Trăsura m-așteaptă. În câteva minute sunt afară la câmp. Ce dimineață! ce răcoare! și ce singurătate!

Uf!… Niciodată n-am să uit ce bine m-am odihnit o noapte în orașul meu natal, la nr. 9, Grand Hôtel „Victoria Română“!

UN ARTIST

Mai mult decât oricare alta, breasla bărbierească mi-este foarte simpatică… Briciul e rudă cu dalta, cu penelul, cu coturnul, arcușul, condeiul – mai știu eu cu ce! De aci, neînvinsa pornire către artele frumoase caracteristică la toți bărbierii. O sumă dintre dânșii, împinși de patima lor pentru teatru, s-au făcut artiști dramatici; mulți alții scriu poezii, de obișnuit lirice, mai adesea galante; mai toți trebuie să știe cânta cu un instrument, prin ajutorul căruia, în momentele pierdute, își traduc în melodii acea încărcare de simțiri ce ne-o dă, unora dintre noi, lumea cu lumina ei, cu formele, mișcările și zgomotul ei… Da, cum se rupe la vreme copilul din mamă, acea încărcare de simțiri caută să se rupă din sufletul nostru: trebuie înapoiată cui ne-a dat-o. Ascunsă-n noi, ne muncește, ne chinuie, nu ne dă pace pân' ce n-o întoarcem în dar lumii, care n-o recunoaște și n-o primește decât învăluită în fâșii smulse din sufletul nostru – pecetia sincerității darului.

Dar e oare un mijloc mai puternic ca să ne scăpăm de toată haotica năvălire a lumii întregi în bietul nostru suflet, decât divina muzică? – vagă și vastă ca și lumea, ca și aceasta nepătrunsă și fără alt înțeles decât înțelesul cel mare și singurul – armonia… De aceea, bărbierii, ca toți artiștii, iubesc așa de mult pasările cântărețe. Sub puful aripelor palpită un sânge atât de cald! Sufletele acelea mici știu să arunce lumii așa de bine aceea ce primesc de la dânsa! Noaptea de iulie, și pădurea cu

mirosul ei înviorător, cu atâtele-i umbre de frunziș, cu atâtele-i lumini, de sus de la razele răcoroase ale lunii, de jos de la licuricii neastâmpărați, și mișuiala discretă a insectelor prin păiș, și răsuflarea femeii care se lasă s-o plimbi alene pe poteca umedă de rouă… toate-toate sunt în romanța mistică a privighetorii… și psalmul triumfal al ciocârlanului este sublimul răsărit de soare pe șesul neundoiat al Bărăganului!

Să lăsăm însă astea și să venim la artistul meu – bărbierul care mi-a ras întâi barba și care mi-o rade și acuma… Întâi o rădeam că n-o aveam, azi o raz că o am – albă… Bărbierul meu a fost în tinerețe corist la teatru. Știe să cânte cu ghitara, cu flautul și cu țimbalul – le-a învățat fără profesor. Are două pisici foarte bine educate: una învârtește o minavetă mică ce cântă mazurca și cealaltă joacă. Toți pereții prăvăliei lui sunt acoperiți cu o mulțime de colivii, în care ciripesc fel de fel de păsărele. Pe subt colivii sunt atârnate pretutindeni cadre: planul Sevastopolului cu luarea turnului Malacof, execuția lui Maximilian, capitularea Sedanului, portretul răposatului Abdul-Medgid și altele.

În această mică galerie, se află și o operă originală a artistului meu. Nu este lucrată cu penelul, e țesută în fire de păr de toate nuanțele posibile: ea înfățișează un munte depărtat în fund; pe vârful lui stă un călător, iar la poale-i curge o apă mare; dincoace de apă e un cioban, care pășunează o turmă de o speță destul de problematică; în sfârșit, călătorul din vârful muntelui își aprinde țigara la luleaua ciobanului din vale… Ce perspectivă! De câte ori mă rade, o admir, căci într-adins m-așează cu fața spre opera lui – știe bine cât îmi place.

Artistul meu avea odată doi cocoși, pe cari-i deprinsese la beție, și încă beție de alcool, fiindcă le dedea boabe și grăunțe zăcute-n rom. Am văzut într-o dup-amiaz de vară, în fața prăvăliei, pe desfrânații aceia beți turtă, făcând mustră și defilând soldățește, ca doi muscali pe două cărări, pe dinaintea unui cățel, alb și creț, muiat în boia de băcan pentru roșit ouă.

Samurache stetea sluj, cu o chivără de hârtie în cap, încins cu o sabie enormă și având, se-nțelege, tot aerul sever necesar situației… Artistul meu ședea picior peste picior pe laviță și le comanda, cântându-le din ghitară marșul de la 48… Era atâta nerv în ritm, atâta suflare marțială în executarea bătrânului cântec popular, că m-așezai pe laviță alături cu comandantul și-ncepui să-l acompaniez bătând toba cu degetele pe fundul pălăriei – fără asta nu mergea: toba, cu grupetele ei în contratimp, asta e piperul marșului; – iar droaia de copii din mahala, adunați să admire cocoșii, se puseră deodată la rând smirna și, apucați de mișcarea covârșitoare a sunetelor, porniră să defileze în urma cocoșilor de colo până colo și înapoi și iar, tropăind voinicește cu piciorușele lor goale pe paveaua încinsă de soarele de vară… Și pentru ca parada să fie deplină, o adiere de seară – ce binecuvântare după o zi de arșiță! – făcu să fâlfâie mândru dasupra tutulor acestor bravi prosopul alb curat, aninat sus, la ușa bărbieriei.

Până târziu seara a urmat parada în fața unei asistențe foarte numeroase. Când s-a înnoptat bine, s-a dat comanda ruperii rândurilor, și artistul meu, ridicându-se-n picioare și scoțându-și ghitara de pe gât, a anunțat publicului:

– Mâine seară mai frumos!

Mai frumos… nu se putea.

Însă nu e numai artist, este și un om de spirit. Pe vremea războiului din 78 avea un mierloi care fluiera căzăcească și o gaiță diplomată care vorbea rusește. Cum intra unul dintre aliați în prăvălie, gaița îl întâmpina cu:

„Zdraste! Zdarov?“

După ce amicul meu trăgea perdaful din urmă și-i da voie musteriului să se scoale, gaița, schimbând tonul, striga:

„No haraşò! Davai paruski!“

Și până dispărea, dincolo de răspântie, cazacul încântat de așa cordială primire, mierloiul îl petrecea fluierându-i cântecul fierbinte al patriei depărtate.

NOROCUL CULEGĂTORULUI

A fost odată un băiat sârman; și făcându-i-se Maichii Precistii milă de el, s-a prefăcut călugăriță și i-a ieșit înainte când bătea el hoinar drumurile.

– Mă băiețele, ce tot umbli tu, de colo până colo, fără rost? Uite, o să vie iarna; tu n-ai părinți, adăpost n-ai, haine nu, n-ai de nici unele… Vrei tu să te procopsești?

– Vreau, sărut mâna, maică…

– Atuncea… vino cu mine.

Și a plecat băiatul dupe maica starița. Ea l-a dus la o tipografie și l-a băgat ucenic; i-a dat ceva mărunțele pentru covrigi, l-a blagoslovit și s-a dus.

A început atunci pentru băiatul sărac frecușul jugului vieții: vânzarea puterilor de azi pe o bucățică de pâine pentru mâine, de mâine pentru poimâine, ș-așa tot mereu, muncă zdrobitoare câtu-i ziulica de lucru, de sărbătoare, ba și de duminică până-n amiaz; asprimea celor mari; ușoare greșeli plătite cu vorbe și lovituri prea grele, și silința niciodată răsplătită cu o vorbă bună măcar, și dureri de dinți prăpădiți de otrava plumbului, și usturături de urechi trase la corecturi date prost… și câte și mai câte… Avea de ce să mulțumească maichii stariții, nu-i vorbă.

Dar… le-a răbdat toate.

A crescut băiatul canonit și muncit și a ajuns, după ucenicie, culegător. Ș-a stat el așa lucrător multă vreme – și

multă și grea. Într-o seară, amărât rău de sărăcie și osteneală, tocmai când trecea să se ducă acasă pe drumul pe unde se-ntâlnise în copilărie cu maica starița, și-a adus aminte cu dor și cu obidă de ea, ș-așa s-a gândit de adânc la dânsa, că numai iacăt-o înaintea lui, tot așa de blândă și de tristă ca ș-odinioară, tot așa de tânără și de frumoasă de parcă nu trecuseră valurile vremii și peste ea ca peste toată lumea.

– Te gândeai la mine?

– Da, maică, mă gândeam la sfinția-ta, că tare mi-e sufletul acrit și m-am săturat să mă chinuiesc atâtea ceasuri pe zi și să nu mă procopsesc toată viața… și-mi dam cu socoteala că sfinția-ta trebuie să ai trecere în lumea asta…

Da' maica starița zâmbi cu mâhnire și-i tăie vorba cu bunătate:

– În lumea asta?… nu prea am trecere de la o vreme.

– Și de aia vream să te rog, zise lucrătorul, să-mi faci și mie rost de vreun noroc mai bun.

– Să vedem… să mă rog poate de fiu-meu.

– Da' ce e fiul sfinției-tale?… are vreo putere?

– Apoi de! eu așa gândesc… Da' ce ai vrea tu?

– Știu eu? aș vrea să nu mai lucrez așa de mult pentru atât de puțin câștig.

– Bine, zise maica starița… Atuncea, dacă-i așa, o să mă rog de fiu-meu să te norocească.

Și ridică ochii ei sfinți, și dulci cum îi cerul senin, în sus și zise:

– Fiul meu, fiul meu! fă-mi pe gând și dă omului ăstuia necăjit, că e omul nostru, ce mă rog eu: scutește-l de atâta oboseală, și dă-i și lui un dar: pentru fiece bârfire ce-a trecut pân degetele și pân vingalacul lui câte trei parale, câte două pentru fiece minciună și câte o para pentru fiecare două nerozii.

– Aoleu! maică, zise culegătorul, iar cu paraua? văz eu că tot neprocopsit o să rămâi.

– Taci tu, răspunse ea, și aibi credință – vorba fii-meu: credința ta te va mântui… Noapte bună!

– Noapte bună, maică!

Și s-a dus maica starița.

Lucrătorul a pornit și el spre casă. Când să intre, ce să vază?… nevastă-sa – că uitasem să vă spui, de degrabă ce mi-e să isprăvesc, că se și însurase – nevastă-sa aprinsese o sumă de lumânări și țopăia pân odaie singură.

– Ce e, femeie? zise omul; ce! ai înnebunit de joci tontoroiul singură fără flașnetă măcar?

Aș! femeia n-aude, n-a vede: dă-i-nainte! ba încă sare și-l ia de gât și pe el și-l târăște și-l învârtește, dă-i la dreapta, dă-i la stânga, mă rog, ca nebunii, până ce cad amândoi pe câte un scaun gâfâind. Bietul om începe să-și facă cruce ca de alte alea:

„Să știi că mi s-a smintit femeia de necazul sărăciei!“

După ce s-a mai odihnit ea și a răsuflat nițel, s-a sculat de pe scaun și zor-nevoie să-l ia iar la danț. El, de frica tontoroiului, zbuchi pe ușe-afară! Ea dupe el!… și-i spune toată pricina veseliei ei, pecum că pe la toacă se trântise puțin obosită de spălatul rufelor și i se arătase în vis Maica Domnului și-i zisese:

„Femeie, să scobești cu un cuțit sub vatra din tindă, și o să găsești acolo o oală, și ce-o fi în oala aceea al vostru să fie.“

– Și uite! zice nevasta, și ridică plapuma… Ce să vezi! Poli, galbeni, patace, franci, băncuțe, hârtii de 20, de 100, ba și de 1 000! pe care le vărsase din oală în pat.

Și astfel s-a procopsit culegătorul nostru și a mulțumit maichii stariții că-i menise așa de bine.

Pe urmă, mai târziu, i s-a deschis lui capul și s-a domirit cine să fi fost călugărița, că aici stătuse putere dumnezeiască la mijloc și că el se procopsise așa fiindcă de atâta amar de vreme era culegător la un ziar mare cotidian:

Trei parale bârfirea, două minciuna, și nerozii… două de-o para!

25 DE MINUTE…

„… Fiți toți joi în gară la-nălțimea patriotismului vostru, care nu s-a dezmințit niciodată, mai ales în așa plăcute, putem zice chiar fericite ocaziuni!

Cetățeni!!

Săptămâna viitoare este o zi solemnă pentru orașul nostru!!!“

Astfel se-ncheia proclamația adresată de câteva zile de părintele orășelului Z… către administrații săi, afișată pe cale publică și reprodusă în capul ziarului oficios „Sentinela Ordinii“ cu acest frumos *motto:*

„Evenimentele mari fac totdeauna să tacă micile pasiuni!“

Toată lumea era în adevăr plină de entuziasm, deși „Drapelul Libertății“, dirijat de decanul avocaților, își termina articolul său de fond cu cuvintele:

„… Vom căuta să fim cât se poate mai parlamentari. În zadar mișeii de la Primărie convoacă lumea la gară! Declarăm sus și tare că joi nu va fi entuziasm, ci numai o meschină și dezgustătoare paradă oficială. Să înceteze dar cu infamele lor mistificațiuni!… Săptămâna viitoare nu poate fi o zi solemnă; ea nu va fi decât un moment trist pentru concetățenii noștri!“

Directorul, care era însărcinat a gera afacerile prefecturii, – districtul navând deocamdată titular, – la citirea acestor șiruri răutăcioase, a șoptit cu zâmbetul său diplomatic:

– Om vedea!

Joia mult așteptată a sosit. Vodă și Doamna, plecând în străinătate, trebuie să se oprească douăzeci și cinci de minute în gara din marginea orășelului Z… De dimineață, peronul gării, decorat cu împletitură de brad, cu marca județului, steguleț tricolore și covorul cel roșu al Primăriei, este înțesat de lume – garnizoana, garda civică, școalele, autoritățile, notabilii și cât public a mai putut încăpea.

Directorul a plecat de la șapte de-acasă spre a lua, împreună cu primarul, cele din urmă dispoziții la fața locului. Nevasta lui a rămas să se gătească și să vie mai târziu la gară cu copiii și cu amicul. Amicul este un profesor foarte tânăr, care locuiește la directorul de un an de zile; el dă și lecții la copii și redijează „Sentinela Ordinii"; e băiat bun și scrie minunat: se dă ca aproape pozitiv că tot el a scris proclamația.

Acum tot e gata… Directorul se duce la o extremitate a peronului și-și aruncă privirile la mulțimea adunată până în cealaltă extremitate… Atunci îi clipesc de departe în minte cuvintele „Drapelului", și-și mângâie favoritele cu mulțumire…

Dar sunt zece fără zece… și cocoana nu mai vine… Ce să fie? Trenul domnesc s-a anunțat de la stația apropiată… În patru minute trebuie să fie aici… Toți ochii joacă între ceasornic și capătul liniei… Încă trei minute… Două… Un minut… S-aude șuierul cald…

– La o parte, domnilor! zice grav șeful gării potrivindu-și bine șapca roșie.

Iată-l! Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei. Arătarea crește, crește mereu, sforăind semeață și alunecând cu eleganță maiestoasă către peron. Cazanul fierbe, fanfara țipă, școlarii intonează imnul – un concert monstru… Vagonul domnesc intră la peron. Un freamăt furnică de colo până colo prin mulțime. Deodată, și glasurile copiilor și țipetele trâmbițelor și clocotitura norului fierbinte care se smacină captiv

în pântecele mașinii sunt acoperite de urale zguduitoare… Trenul se oprește, conform programei oficiale, la zece ore precise; suveranii cobor din vagon cu suita, iar consoarta directorului n-a sosit încă!

Se face prezentarea autorităților și notabililor, după care Vodă trece între bărbați, iar Doamna între dame.

Întâiul clopot! Directorul, foarte nervos, mână un vătășel călare s-aducă numaidecât pe cocoana, pe copii și pe domnul profesor.

Măria-Sa Doamna e foarte veselă de conversația damelor; dar dumnealor o iau repede și se-ntind la vorbă… Una o povățuiește pe Doamna să se păzească pe drum de răceală:

– Nu te juca, soro! boala n-alege.

Doamna mulțumește de binevoitoarea povață și asigură că s-a-ngrijit bine, a luat haine d-acasă… În acest timp, directorul tremură de neastâmpăr.

Al doilea clopot! Măriile-Lor fac un pas înapoi pregătindu-se să se suie… Directorul, asudat și înecat de emoție, s-apropie să ție un discurs. Lui Vodă:

– Măria-Ta!… nu plecați!… nu trebuie să plecați!… D-abia al doilea clopot a sunat; n-a sunat nici măcar al treilea!… A! dacă ar fi sunat al treilea atunci aș înțelege să vă grăbiți… Dar nu! Și chiar să fi sunat al treilea… să zicem!… n-aveți grije: nu pleacă trenul fără Măriile-Voastre… s-a dat ordin în consecință!… Așadar, având aceasta în vedere, cu onoare sunteți invitați să binevoiți a lua în considerațiune… că acest district, acest oraș, în fine toți concetățenii noștri v-au iubit atât și au făcut sacrificii!…

Apoi, cu mai multă căldură, Doamnei:

– Să nu plecați măcar Măria-Voastră!… N-a venit încă toată lumea!… mai sunt dame, mai sunt copii, mai sunt amici, cari ar dori să vă vază ca pe o mamă!

Vodă, zâmbind foarte bucuros, zice:

– Mai stăm, mai stăm, domnule Director.

– Mersi! răspunde acesta în culmea emoției.

Și, lăsând pe suverani, aleargă la capătul peronului, se suie în picioare pe o bancă și se-nalță în vârful deștelor, făcând către șoseaua dinspre oraș semne violente cu batista. În adevăr, pe șosea vine o trăsură în goană, urmată de un vătășel călare.

– Aide, soro! aide, nene, pentru numele lui Dumnezeu! că m-ați omorât!

– Vezi! nu-ți spuneam eu că-i târziu! zice palpitând cocoana către profesor.

Directorul își introduce pe peron familia și strigă sever către macagiul care stă drept, cu mâna gata pe cureaua clopotului:

– Să nu tragi!… Nu e voie să suni! Măriile-Lor n-au isprăvit încă; mai au treabă aici!

Apoi către suverani:

– Măriile-Voastre, am onoare pentru ca să vă recomand familia mea: consoarta mea, copiii mei, amicul meu!

Și pe urmă către copii:

– Sărutați mâna!

Copiii se aruncă și execută ordinul. Măriile-Lor sunt din ce în ce mai veseli.

– Am auzit, dragă, zice Doamnei nevasta directorului, că ați fostă cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău… Încă-i ziceam lui dom'profesor, amicul nostru, zic: vezi dumneata, dacă o prințesă și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu; dar noi ăștia!… Dar acu te-ai făcut bine… Se vede… Fie că frumoasă ești! să nu-ți fie de deochi! să trăiești!…

Totdeodată unul dintre copiii domnului director, cari privesc foarte curioși pe suverani, își scobește o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână.

– Nu ți-e rușine să bagi mâna-n nas!… șezi frumos! te vede Madam Carol!

Copilul plânge. Domnul profesor îl smucește de mână și-l bagă la arest în sala de așteptare clasa a doua. Măria-Sa Doamna intervine pe lângă domnul director în favoarea micului vinovat, care urlă tare în arest. Tatăl cedează înaltei influențe și dă drumul băiatului:

– Taci din gură, măgarule! și sărută mâna Măriei-Sale: dumneaei s-a rugat să te iert!

Suveranii s-au urcat și se arată plini de veselie la fereastra vagonului. Directorul se hotărăște, în sfârșit, după stăruința șefului gării, să permită a se suna al treilea. Trenul se pune în mișcare. Urale și muzică. Bărbații fac semne de adio cu pălăriile, damele *bezèle* călduroase; directorul se șterge de sudoare obosit, iar nevasta lui strigă cât se poate către Doamna:

– La revedere! *bon amusement!* Nu ne uitați p-acolo! la revedere!

Când trenul a pornit bine, o altă trăsură sosește în goană mai turbată. Decanul avocaților coboară trăgându-și după dânsul cocoana, care trage după dânsa o interminabilă rochie de catifea verde cu funde bogate de *satin rose*. Amândoi își fac loc cu furie prin mulțime, care acum a rupt rândurile și iese în dezordine.

– A plecat? zice dezolată cocoana.

– Da, a plecat, i se răspunde.

– Cum se poate? trenul stă totdeauna treizeci și cinci de minute!

– Ăsta era tren domnesc, *ma chère*, zice nevasta directorului.

– Ce? era să v-aștepte Vodă și Doamna pe dv.? adaogă profesorul cu un zâmbet răutăcios de superioritate.

– Așa? vociferează decanul. Am înțeles!… Astea sunt iar intrigile lui dom' director: care va să zică numai dumnealui și familia și… amicul dumnealui să vază pe Măriile-Lor!

Pe urmă, întorcându-se la lumea care se duce:

– Iată, fraților, o probă mai mult că astăzi opoziționea este considerată ca afară din națiune… Foarte bine… Vom lua act și de aceasta și vom protesta!

Decanul și familia sa au fost multă vreme la cuțite cu directorul și cu familia acestuia, deși damele erau surori. Chiar o polemică, „cât s-a putut mai parlamentară", s-a urmat cu privire la aceasta, între cele două ebdomadare locale, „Drapelul" decanului și „Sentinela" amicului.

Tocmai la niște alegeri, o persoană de-naltă influență, aflând despre vrajba celor doi cumnați, a stăruit de i-a împăcat, promițând serios că și anul viitor va fi o zi solemnă pentru orășelul Z… și atunci trenul domnesc o să se oprească acolo un ceas… și douăzeci și cinci de minute.

TEMĂ ȘI VARIAȚIUNI

TEMA

Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă peste drum de cazarma Cuza în Dealul Spirii. Mulțumită activității pompierilor și soldaților, focul, deși bătea un vânt puternic, a fost năbușit în câteva minute. Pagubele nu sunt prea însemnate.

(*Universul)*

VARIAȚIUNI

1

De patru ani împliniți aproape de când reacțiunea ține în gheare Belgia Orientului, care din lipsă de energie în evoluțiunea ei către progres, un progres bine definit de aminteri prin spiritul tradițional și istoric, și ocazionat întrucâtva, deși jenat oarecum, de evenimentele economice din urmă, în care duplicitatea reacțiunii a întrecut toate marginile și a atins limita tuturor speranțelor de îndreptare, speranțe ce nu pot fi întemeiate pe câtă vreme reacțiunea cu oamenii ei fatali, cari nu se tem nici de lege, nici de Dumnezeu, nici de judecata, nepărtinitoare dar aspră, a Istoriei, au avut cinismul prototipic și revoltător s-o declare, cu cea mai enormă dezinvoltură și exuberanță într-o memorabilă ședință a parlamentului, care a

avut imprudența, sau, mai bine zis, impudența de a-și pune botul pe labe și, strigând ca mamelucii *mea culpa*, au trecut la ordinea zilei, ordine de zi pe care Istoria unei țări, ce se mai bucură de cea din urmă doză de respect de sine, trebuie s-o înregistreze cu dezgust și rușine, deoarece când *sic volo, sic jubeo* domnește într-o țară ca maximă de înaltă politică și când, ca rațiune de stat, se constituie bunul plac al unor reacționari fiefați, nu ne putem aștepta decât la atâtea și atâtea infamii de tot soiul și altele încă, dar însă nu credeam pentru ca să ajungem aici, nu credeam, o mărturisim *coram populo*, oricât am fi crezut de infamă reacțiunea concentrată și atotputernică, să ajungem și la incendii ca acela ce s-a petrecut în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza, care trebuie să serve cetățenilor de învățătură și să rămâie o pată neștearsă și indelebilă asupra acestui negru regim, pretins alb, regim al incendiului, căci daca pompierii, opera venerabilului și bătrânului general Florescu, nu stingeau focul, cine știe cât mai ardea!!!

(Un ziar opozant fără programă, nuanță liberal-conservatoare)

2

Aseară iust la orele când puneam ziarul ediția a cincea supt presă, în Dealul Spirei vis-à-vis de casarma Cuza, un incendiu a sbucnit.

Din causa vântului violinte, care sufla puteric de la occidinte spre oriinte, incendiul a produs o mare panică printre cetățiani și cetățiane.

Pompiarii cu câțiva serginți și oficiari – generarele era absinte – au mers la localitate, unde cu greu au sbutit să năbușească sinistrul, care apăruse deja la steriorele casii atinse.

Cu această ocasiune vom repeți dechiarațiunile făcute în organul nostru de atâtea ori, privitoare la instituțiunea pompiarilor.

Am zis, zicem și de datoria noastră este să o repețim mereu protivnicilor noștri de la guvern:

Speriința ne-a probat până la evidință că:

până când nu vom avea pompiari-cetățiani,

până când nu vom avea cetățiani-pompiari

nu vom sbuti să ridicăm această instituțiune la treapta la care ea în Occidinte s-a ridicat.

Să avem patriotismul a lăsa deoparte spiritul de partită și să ne întrebăm:

Până când cu spediinte?

Este cineva pompiar? – trebuie să fie și cetățian;

Este cineva cetățian? – trebuie să fie și pompiar.

Aceasta este eficace,

este ecitabile,

speditiv,

iust.

Speriința din Dealul Spirii până la stremitate ne-a probat că sperietura cetățianilor și cetățianelor nesperiințí adesea causa lățirii straordinare a sinistrelor este.

Să căutăm deci:

a avea pompiari-cetățiani,

a avea cetățiani-pompiari.

Numai cu condițiune d-a fi cetățian cineva un bun pompiar este, și viceversa.

Și se înțelege că aceea ce zicem în cetăți despre cetățiani, vom zice la sate despre sătiani:

pompiari-sătiani,

sătiani-pompiari.

Dar ne vor întreba protivnicii noștri:

Cine va comanda pe pompiarii-cetățiani? pe pompiarii-sătiani?

Răspundem:

Ingeniarii,

Ingeniarii competinți, inteligințí, prudinți, indipendinți, speriinți.

Numai astfel instituțiunea pompiarilor, puterică, va da roade scelinți.

(Un ziar opozant cu câteva programe, nuanță trandafirie)

3

Décidément Maître Printemps n'est pas gai cette année-ci: du vent, de la pluie, de la pluie, du vent. Nos mondaines perdent leurs heures à regarder le baromètre, qui, insensible comme cette vieille Mère Nature, baisse, baisse toujours, on dirait les actions du Panama. Le Dieu Plaisir et la Fée Bamboche s'entêtent à tenir fermés leurs temples, en dépit des voeux de leurs fervents fidèles; partant, plus d'encens sur leurs autels jadis si chargés de fleurs. C'est insensé comme on ne s'amuse plus en cette malheureuse fin de siècle, qui n'en finit plus avec ses surprises ravacholiennes.

Hier un grand incendie a eu lieu dans le Dealul Spirii. Faute d'amusement, une émotion vaut toujours mieux que l'ennui. Le coup d'oeil était vraiment assez pittoresque. Beaucoup de monde à l'incendie. Notons en passant M-me Chose, une brune descendue d'un cadre de Murillo, en robe de chambre, superbe dans son négligé transparent; M-me Machin, un Rubens, non moins élégante, toute rouge d'émotion; la toute jeune M-me Bigoudiano, un rêve brillant de Watteau, ravissante avec sa chevelure blonde or qui frise naturellement sans aucun artifice, un bouton de rose sur le point de s'épanouir aux rayons de Phoebus, harmonisant très-heureusement avec le ton rougeâtre des flammes légèrement estompé par le voile de la fumée. J'en passe et des meilleurs, dont le nom m'échappe. Puis un essaim de jeunes filles, fraîches comme des violettes qu'on vient de cueillir au

bord du ruisseau limpide, les unes plus charmantes que les autres, et que l'incendie avec ses flammes, qui rappelaient les contes fantastiques d'Hoffmann, et les braves et infatigables pompiers avec leurs manoeuvres paraissaient beaucoup amuser.

Après l'incendie, chambrée des plus select ches le rôtisseur du coin.

(Un journal chic)

4

Mai multe ziare ale opoziției vorbesc cu un zgomot asurzitor despre un incendiu ce ar fi avut loc în Dealul Spirii peste drum de cazarma Cuza. Cu această ocazie încalecă iar pe faimosul dumnealor *Dada*, aruncând în spinarea reacțiunii (sic) răspunderea pentru acest sinistru. Întrucât trebuie să pună publicul temei pe spusele acestor foi, ce nu mai au câtuși de puțin respect de adevăr, iată:

Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirii. Sinistrul cel grozav este o pură invențiune ieșită din fantazia nesecată și din bogatul arsenal de calomnii al adversarilor noștri.

(Un ziar oficios)

SCHIȚE UȘOARE
(1896)

UN PEDAGOG DE ȘCOALĂ NOUĂ

D. Mariu Chicoș Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, și-a început cariera printr-o memorabilă conferență didactică.

Vom da aci mai la vale conferența în rezumat, apoi câteva note, luate după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebuie prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înainte de *e* și *i*, pronunță pe:

n ca *gn* franțuzesc,
t ca *k,*
d ca *gh,*
g ca *j,*
c ca *ș.*

Aceasta pentru ușurarea citirii citatelor din vorbirea d-sale, pe cari voim să le transcriem pe cât se poate cu pronunțarea lor originală. Cititorul va suplini părțile din cale afară originale, pe cari ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex. *gn* și *ș*.

1. CONFERINȚĂ

„Onorat aughitoriu,

Vom căuta să ne roskim astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămakica în jenăre și apoi numai doară ghespre metoda intuikivă și ghespre răspunsurile neapărake, nețăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinții școlerului!“

Așa începe d. conferențiar. Cui nu a asistat la conferența aceasta trebuie să-i spunem că pedagogul pune întrebările și presupune și răspunsurile. Așa că urmarea, deși s-ar părea o conversație între pedagog și școlar, este însuși corpul conferenții. Iată rezumatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferențiarul:

Pedagogul – No! ce-i grămakica?

Școlerul – Grămakica iaște…

Pedagogul – No că-z ce iaște? că-z doar nu iaște vun lucru mare.

Școlerul numai apoi se răculeje și răspunghe – Grămakica iaște o știință ghespre cum lucră limba și lejile mai apoi la cari se supune aceea lucrare, ghin toake punturile ghe veghere.

Pedagogul – Bravo, mă! prostovane! (îi zic așè doară nu spre admonițiune, ci spre înghemn și încurăjare). No, acuma, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Școlerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspunză, nețăsare, amăsurat priceperii și rățiunii sale:

Școlerul – În substankive care se văd și substankive cari nu se văd – reșpeckive concreke și abstracke!

Pedagogul – Apoi merem mai gheparte pe ogorul pedagojic și punem cheskiunea doar:

Ați auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaște jănul?

Școlerul răspunghe – Jănul e cumu-i lucru: masculin, femenin și ekerojen au neutru, reșpeckive ghe bărbat, ghe femeie și ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie.

Pedagogul – Exemple doară…

Școlerul apoi musai se exprime astfel:

– Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, ș'apoi ghevine femenin.

Pedagogul – No! dar neutru?

Școlerul (inoțent cumu-i, el nu poake da exemplu aghecvat: eu, pedagogul, atuncia-s gata să-i dau ilustrățiunea keoriei) …

Pedagogul – Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin și iapa femenină, neutru-i catârul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar, nici cal: e catâr, aghică corșitură, ghe îmbele jenuri, și mai gheparke pentru aceea se conzultă zoologhia, care-i o altă știință naturale, și doară *naturalia non sunt turpia!*…

După aceea doară, școlerul musai să fie, în rățiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tutor substankivelor.

Vine numai dup-aceea cheskiunea makemakică… Spune-ne tu doară, Bârsăscule! (zic eu școlerului) ce înțăleji tu prin curbă, o linie curbă?

Școlerul – Care nu-i ghireaptă…

Pedagogul (zâmbind cu bunătate) – No! care nu-i ghireaptă, bine! da'cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

Școlerul mai apoi vine la aceea înduplecare a rățiunii că musai va să răspundă minken:

– E o linie oablă, oablă, care mere și mere și mere și iarăși se-ntoarnă ghe unghe o purces.

Pedagogul (jucându-și serios rolul) – Bine! răspuns limpeghe! chiar! reșpeckive esact… No acuma, spune-ne cine au invănțat numerele?

Școlerul acuma, după memorare numai, căci memoria e, cum zice Tubinghen, pur animală, răspunghe ca animalul:

– Numerele pare, reșpeckive cele cu soțiu, le-au invănțat Pitagora, iar mai apoi cele impare, reșpeckive cele fără soțiu, le-au invănțat Eratoskenes!

Bravo!

Cum veghe, onoratul aughitoriu, toake răspunsurile școlerului, după metoada intuikivă moghearnă sunt nețesitake prin lojika lui, proprie vorbind născândă, dar completaminke formată printr-o educățiune aghecvată cercustanțelor, probăluike ca gherivând ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mânată mai gheparke.

Într-o viitoare conferență, vom cuvânta apoi ghespre această natură iarăși în aplicățiunile sale în raport cu pedagojia, cu beserica și cu iștoala!

(Aplauze. A doua zi, pedagogul nostru este numit în slujbă profesor *„ghe pedagojie în jenăre și ghe limba makernă în șpețial“*. Să-l vedem la lucru.)

2. O INSPECȚIUNE

Profesorul – Că-z onorat domnul inșpectore va binevoi doară un momânt să asculke aplicățiunea metoaghii intuikive.

Inspectorul se așează, scoate carnetul și condeiul și ascultă.

Profesorul – Mă! prostovane! tu ala ghe colo… Spune-ne tu doară: ce iaște ființă și ce iaște lucru, mă?

Elevul – Lucrul, dom'le, este care nu mișcă, și ființă pentru că mișcă!

Profesorul – No! dar ornicul meu… prostule! ființă-i ori lucru?

Elevul – E lucru, dom'le!

Profesorul – Că-z doar mișcă, mă! auzi-l (bagă ceasul în urechea elevului).

Elevul (ferindu-se) – Da, dar daca nu-l întoarcem, nu mișcă.

Profesorul (satisfăcut) – Bravo! (către domnul inspector) Ș-apoi doar ăsta-i ghintre cei meghiocri… Bine! (Elevul trece la loc) Tu, mă! ălălant ghe lângă el… Câke picioare are boul, mă?

Elevul – Patru, dom'le!

Profesorul (vesel) – Ei, pe dracu! că-z doar n-o să aibă șăpke!… Și ce e boul cu patru picioare? lucru ori ființă? Ha?

Elevul – Ființă, dom'le!

Profesorul – Dar masa ființă-i?

Elevul – E lucru, dom'le!

Profesorul – No! că-z n-are și ea patru?

Elevul – Da, dar nu se mișcă, dom'le!

Profesorul (și mai vesel) – Ei! pe dracu! să se miște… poake doar că cu șpirikismus!

Inspectorul (tușește tare și caută să schimbe vorba) – Mă rog, cum îl cheamă pe elevul acesta?

Profesorul – Anibal Ioanescu.

Inspectorul – Răspunde bine.

Profesorul (cu siguranță) – Că-z ăsta-i ghintre cei bunișori!… No! la gheografie acuma… Mă! tu ghe colo… Spune-ne tu doară toake ștakele Europei.

Elevul – Franța, dom'le.

Profesorul – Franției, bine!

Elevul – Anglia, dom'le.

Profesorul – Iaște!

Elevul – Germania, dom'le.

Profesorul – Ghermania.

Elevul (se pornește repede; Profesorul dă din cap afirmativ la fiece nume de stat cu satisfacție și mândrie) – Elveția, Rusia, Suedia, Italia, Belgia, Olanda, Turcia, Bulgaria, România, Serbia, Muntenegru și Grecia… dom'le!

Profesorul (încruntându-se) – Și apoi mai care, mă?

Elevul – Atâtea, dom'le!

Profesorul (începând să scrâșnească) – Dar Șpania, mă?

Elevul (intimidat) – Și… Șpania, dom'le!

Profesorul (mai aspru) – Dar Șpania, unghe-i Șpania?

Elevul – …!?

Profesorul (magistral) – Șpania-i lângă Portocalia, mă boule, și viță versa!

Elevul (aiurit) – Și… Șpania și Portocalia, dom'le!

Profesorul (din ce în ce mai sus) – Și mai care?

Elevul (pierdut) – Virțăvercea, dom'le!

Profesorul (indignat) – Nu Viţăvercea, mă! Dănimarca, mă! Dania, mă! (şoptind ameninţător printre dinţi) Dania tatână-tău! (energic) Merji la loc, boule!

Elevul pleacă obidit la loc.

Inspectorul (conciliant) – Ei, oricum, tot a ştiut destul de bine.

Profesorul (încă fierbând e ciudă) – Pe dracu! ştiut! Traiane Ghiorghiescule! Vină tu… Spune-ne tu doară, s-audă şi onorat domnul inşpector: dacă sunt în lume apoi câke le veghem doară, cine le-au făcut pe toake?

Elevul (sigur) – Natura, dom'le!

Profesorul (zâmbind cu bunătate filosofică) – Ei, pe dracu, Natura!… Dar pe Natura aia cine au făcut-o, mă prostovane?

Elevul – Dumnezeu, dom'le!

Profesorul – Dar vezi bine că Dumnezeu, că-z doar nu tată-tău şi mumă-ta!… No! acuma… noi românii, musai doară să şkim pe cum că: ghe unghe ne trajem noi?… ghe unghe?… spune!

Elevul (energic) – De la Traian, dom'le!

Profesorul (făcând cu ochiul inspectorului, care stă în admiraţie) – Şi cine era Trăian?

Elevul – El era un om bun!

Profesorul (emoţionat) – Bun, drăguţul ghe el! zic zău lui Dumnezău, bun!… Şi cu cine s-au bătut el?

Elevul (brav) – Cu turcii!

Profesorul (râzând cu mult chef) – Pe dracu! Că-z unghe erau turcii până atunci în Europa… Mai târziu doară apoi s-or ghescoperit turcii… (puternic) Cu dacii, mă!

Elevul (mai brav) – Cu draci!

Profesorul – Că zău lui Dumnezeu că cu draci s-o bătut!… Dar mai apoi, Ştefan cel Mare şi Michai Bravul cine au fost?

Elevul (mândru) – Ei erau oameni buni.

Profesorul (aprobând cu tărie) – Buni, mă!… și s-au bătut…

Elevul (cu multă mândrie națională) – Cu draci!

Profesorul (entuziast) – Cu draci! zic zău lui Dumnezeu!… Merji la loc!… Bravo prostovane! (către inspector, care e transportat) Că-z asta doară iaște un școler emininke!

Inspectorul – Are și mult talent!

Profesorul (cu siguranță) – Ei! pe dracu, talent!… că-z talent nu-i doar ghe vreo samă! asta-i lucru anticvat… Cu metoaghele mogherne doar, totul zace numai numai în aplicățiune!… No! la muzică acuma… Spune-ne, Popăscule: ce-i muzica?

Elevul – Muzica este care cântă, dom'le

Profesorul (nemulțumit) – Nu așa, loază! Nu cuvânta doară ca râtanii… vorbește ca școlerii. Dă-ne tu numaighecât ghefiniția chiară și agkecvată!

Elevul – Muzica este…

Profesorul – Ce?

Elevul – Este când…

Profesorul (foarte nemulțumit și repetând definiția) – Muzica iaște aceea care ne gâghilă urechile într-un mod plăcut… (pântre dinți aparte, școlarului) – Ia sama doară să nu ți le gâghil eu ție într-un mod neplăcut! (se aude clopotul de ieșire)

Inspectorul (se ridică; copiii fac și ei ca Inspectorul) – Domnule profesore, sunt foarte mulțumit. Metoda dumitale e admirabilă…

Profesorul (tăindu-i vorba cu mândrie) – Că-z asta doară e metoda lui Peștaloțiu!

Inspectorul (urmând) – … și zelul dumitale vrednic de laudă… (către elevi) Voi, băieți, căutați a profita de știința bunului vostru profesore și nu uitați că de la voi așteaptă mult patria, România, pentru viitor!

Profesorul (conducând cu multe reverențe pe inspector și încântat de rezultat) – Că-z eu ce le tot spun boilor, onorat domnule Inșpectore?… Apoi dacă-s porci și n-au ghestulă aplicățiune!

3. AJUNUL EXAMENELOR

Profesorul – No! mâne apoi începem doară! Câți ghintre voi au ștuduit, or mere mai gheparke; câți au fost putori și n-au ștuduit, trebuie că rămân repekinți. Acuma doară numai să vă muștruluiesc că cum să fiți la aceea înălțime la carea caută a fi școlerul întru cât priveșke educățiunea prințipială, reșpecktive la o conduită exămplară față ghe azistenții cari vor fi ghe față. (Către un școlar din fund) Închighe gura, boule, că-ți întră musca… (Băieții râd) Silențium!… Școlerul caută să fie curat îmbrăcat…

Școlarul Ionescu – Mie mi-a făcut mama haine nouă, dom'le.

Profesorul – Ei! mă-ta! că-z doară nu era să ți le fac eu! (râsete) Silențium, măgarilor! Educățiunea prințipială mai apoi ne obligă la reșpect cătră cei mari, și la înfățișare moghestă, carea iaște ca un *ghecorum* al juneții… (răspicat și sever) Că pe carele îl voi veghè că rânjaște, ori se zbenguiaște, apoi minken acelui măgar i-oi lunji eu urechile… măcar de-ar fi ficior ghe Erzherzog!…

Școlarul Popescu – Dom'le, tata a zis că să-i spui de câte ori ne tragi de ureche, ca să vorbească la Cameră.

Profesorul (cu ton de mângâiere) – Că-z astea nu le-am spus pentru kine. Pe kine doară ke cunosc ca un școler emininke… Le-am spus numai păntru porcii eilanți!… No! acuma să probăluim câke o țâră ghin makerie… Popăscule! (O plesnitoare și-apoi alta și-ncă una pocnesc în zidul din spatele profesorului; acesta sare în sus speriat.) *Hoghi o fène èghemek!* Cine a fost porcul și

măgarul…? (toată clasa râde) Cine?… Minken musai să aflăm cine nu a știut reșpectul? (fierbe de ciudă)

Mai mulți școlari – Popescu, dom'le!

Profesorul – Popăscu? Nu se poake… Popăscu doară-i un școler emininke.

Școlarii – Popescu, dom'le!

Profesorul – Acela care mai face asta, lasă-l apoi doară… Popăscule… dacă cineva ke-ntreabă să-i spun numai câke operațiuni avem în aritmekică, cum vei răspunghe?

Popescu – Trei, dom'le.

Profesorul – Nu-s mai mulke?

Popescu – Cinci.

Profesorul – Nu-s mai puține?

Popescu – Două.

Profesorul – La ghereptul vorbind, sunt numai două în prințipiu, sporire și scăghere ghe unitake; numai doară, după diferănțierea lor în praxă, ghevin că-s patru; aghițiunea, substracțiunea, multiplicățiunea și ghiviziunea. No! bine! meri la loc… Spune numa lui tată-tău să vină mâne să ne onorezî. (altă plesnitoare)… *O fekete kukio!* Cine-i porcul și măgarul?

Toți – Popescu, dom'le!

Profesorul (necăjit) – Silențium! Ioanescule! dacă cineva ke întreabă că-s câke-s emisferele pământului, tu ce vei răspunghe?

Ionescu – Două, dom'le!

Profesorul – Nu-s mai mulke?

Ionescu – Nu, dom'le!

Profesorul (iritat) – Ba da, loază!

Ionescu – Care, dom'le?

Profesorul – Acele care sunt, boule! emisferul austral, emisferul boreal, mai gheparte apoi emisferul oriental și emisferul ocțidântal, măgarule! Meri la loc, vită! Vine mâni-ta mâne?

Ionescu – Nu, dom'le, că spală la mama lui Popescu.

Profesorul – No bine, că-z tot n-avea ce procopseală să vază (Un pumn de plesnitori; profesorul sare cât colo) *O fène ș-o fèkete kukio!* (Turbat:) Cine e iar măgarul și porcul care n-are respect?

Toți – Popescu, dom'le… (Râd.)

Profesorul (potolindu-se) – No! Silențium! Luați aminke doară la mușt*r*uluiala care v-am făcut… Mâne este ziua când pukem zice, pedagoji și școleri, față cu onorata asistență care va fi ghe față: *finis coronat opus!… In educatione et virtuke…* (Copiii fac zgomot… Popescu se caută să mai găsească o plesnitoare. Profesorul iese repede, înjurând teribil ungurește.)

4. EXAMENUL ANUAL

Două mahalagioaice asistă la examenul copiilor lor.

Profesorul, pedagogul nostru absolut, ascultă pe copiii mahalagioaicelor.

E foarte aspru și fără chef.

Mamele stau înțepate pe scaune, unde s-au așezat fără să fie poftite.

Profesorul (către elevul Popescu, care n-a răspuns la trei întrebări) – No! prostule, dacă nu știi pe estea, care-s ghe tot simple și jenărale, apoi spune-ne rățiunea pântru carea românii au kins să urmeză o polikikă jermână pe timpul lui Mihaele Bravul?

Popescu – …?

Profesorul – No! spune odată!

Popescu – …!?

Profesorul (energic) – Meri la loc, boule! (către mama lui Popescu, care este foarte mâhnită) Că-z prost l-ai făcut, cucoană! Apoi ăstuia doară numai paie să-i dai să mânce. (Mama lui Popescu plânge.) Că-z geaba te mai bocești acuma! nu-l mai dreji. Are să mai steie încă șăpke ani repekinke… Ioanescule! (Mama lui Ionescu tușește foarte mișcată.) Cumu-i pământul, mă?

Ionescu – Mare, dom'le!

Profesorul – Pe dracu mare! L-a măsurat mâni-ta să vază mare-i. Pe lângă alke astre, bunăoară Saturnus, au Neptunus, au Iupitär, pământul nostru doară-i o scârbă! nici cât să chiorăşti un şoarece… Nu-i vorbă ghe mare, mă prostovane! e vorba cumu-i?

Ionescu – Se-nvârteşte, dom'le.

Profesorul (răstindu-se puternic, mama lui Ionescu se sperie) – No! apoi? dacă se învârke, cumu-i? În trei colţuri, animale?

Ionescu – Nu, dom'le!

Profesorul – No, dar?

Ionescu – Rotund.

Profesorul – Vezi aşa, loază!

Se face un zgomot la uşe. O doamnă din înalta societate, doamna Ftiriadi, intră împreună cu un mops gras, care vine să se gudure pe lângă pedagog.

Profesorul (întâmpinându-o foarte emoţionat) – Onorată doamnă, eu încă mă recomând! (ia cătelul în braţe)

Doamna Ftiriadi (foarte volubil şi pe un diapazon mult mai nalt) – Am venit pentru băiat… Să-ţi spun drept că nu vream să-l aduc să dea examen la şcoala publică, nu vream să se amestece cu fel de fel de băieţi rău crescuţi… Dar a stăruit tată-său… zice că e ordin de la minister… Şi de-aia l-am trimes la d-ta, care-i cunoşti caracterul lui ambiţios, de când îi eşti meditator.

Profesorul – Binevoiască numai onorata doamnă să ieie loc. (către Ionescu, care aşteaptă în picioare:) Tu meri la locu-ţi… De hatârul mâni-tii, pe kine nu ke las repekinke! No! meri! (Ionescu merge la loc.)

Ioneasca (ridicându-se) – Sărut mâna!

Profesorul (demn) – No bine! poţi mere. (Ia scaunul Ioneaschii şi-l pune lângă doamna nou-sosită, şi aşază cătelul pe el; mopsul, mulţumit, îl linge pe nas. Mahalagioaicele ies foarte umilite.) No,

acuma tânărul Ftiriadi! Spune-ne, s-audă și ilustra matronă, onorata ta mamă: nu-i așa că pământul se-nvârke în jurul soarelui trei ani câke 365 ghe zile și apoi în al patrulea în 366 ghe zile?

Micul Ftiriadi – Da, dom'le.

Profesorul (face semne de aprobare doamnei Ftiriadi care, foarte satisfăcută, se scoală de la locul ei, drege cravata băiatului, îl sărută și se așază iar la loc) – No, nu-i așè că presiunea se ghemonstră sufițiente prin ăle două emisfere (doamna Ftiriadi tușește tare) ghe Maggheburg?

Micul Ftiriadi – Da, dom'le.

Profesorul (către clasa întreagă) – No, boilor, vegheți numai exămplu ghe aplicățiune! (către micul Ftiriadi:) No, încă una ș-apoi basta! Spune-ne: nu-i așè că Ioane Corvin ghe Huniaghe, și Makiaș Corvin, și-apoi dup-aceia doară toți magnații maghiari fost-au români ghe-ai noști?

Micul Ftiriadi – Da, dom'le.

Profesorul – Bine! Bravo!! Emininke!!!

Doamna Ftiriadi – Mersi, domnule profesor… Sunt foarte mulțumită… O să-i spui și lui Ftiriadi câtă ostenеală-ți dai cu copiii…

Profesorul – Ilustră doamnă, că-z asta ni-i misiunea. Datoria ni-i să luminăm jenărațiunile june; că-z fără instrucțiune și educățiune, un popor doară e învins astăzi în lupta pentru existență, și cine-i învins, apoi acela dă-l dracului! vorba lăkinească: *una salus vickis nullam sperare salukem!*

REFORMĂ…

Suntem în epoca reformelor; spiritul public se agită asupra atâtor și atâtor cestiuni, toate „vitale, a căror dezlegare nu mai poate suferi întârziere“.

Una din acestea este și cestiunea bătăii în armată. Dar, deoarece-i vorba să înotăm în cestiuni, caută să spunem că sunt oameni cari pun una prealabilă: a bate pe inferiori pentru nesupunere, nepricepere sau rea-voință, ori chiar numai din răutate, este oare la noi un obicei exclusiv al ostașilor?

Unii răspund da; alții răspund nu.

Noi până acum nu putem împărtăși hotărât părerea nici a unora, nici a altora; nu putem deci lua parte la dezbatere.

Ne vom permite însă să spunem o anecdotă istorică, ce ar putea lumina oarecum arzătoarea cestiune – o anecdotă pe care am căpătat-o dintr-un izvor vrednic de toată încrederea.

Odată, Cuza-Vodă călătorea cu primul său ministru, Mihalache Cogălniceanu, către Turnul Severinului. Pentru întâia oară alesul nației românești trecea Oltul.

La o stație, unde careta domnească și caleștile suitei trebuiau să schimbe caii, călătorii noștri deteră peste o scenă destul de neplăcută mai ales pentru dânșii, cari, tot drumul până aci, se deprinseseră cu strigăte și aclamațiuni vesele.

Căpitanul de poște bătea cu gârbaciul îndoit pe unul dintre slujitori, pentru că acest nenorocit subaltern, trecut din

băutură, nu așezase hamurile bine, o nebăgare de seamă din care, Doamne ferește!, i se putea întâmpla pe drum cine știe ce primejdie Măriei Sale.

M. Sa se supără de această brutalitate și făcu niște mustrări bine simțite superiorului sălbatic; dar și mai supărat fu conul Mihalache, care luă numele căpitanului, făgăduind acestui „parșiv" să-l destituie telegrafic.

Careta domnească pornește în goană cu suita, și înăuntru-i se încinge o discuție galopantă între suveran și ministru, o discuție asupra maltratărilor corporale.

Conul Mihalache, omul reformelor, progresistul înflăcărat, susține că o lege aspră trebuiește numaidecât, o lege care să oprească sub pedepse strașnice bătaia. Vodă, mai moderat, recunoaște că un popor liber trebuie să șteargă din moravurile sale aceste deprinderi barbare, dar nu vede încă putința aplicării unei asemenea legi, fiindcă… deprinderi seculare… ignoranța și lipsa sensului datoriei… incapacitatea omului de a se dezbăra de un șir întreg de învățături… șcl. șcl. Ministrul se încăpățânează… Spiritul secolului… lumina civilizației… demnitatea omului liber… șcl. șcl.

– În fine, această reformă este absolut trebuincioasă: trebuie făcută, Măria Ta!!

– Bine, Mihalache dragă – zise Vodă biruit – bine; s-o facem și p-aiasta!

Au ajuns cu bine și cu sănătate la Severin, călcând de la Olt și până la podul lui Traian pe flori și aclamați de un popor întreg.

Lume – paradă – entuziasm oltenesc – banchet – luminație.

Seara în sfârșit, într-un târziu, cei doi iluștri amici sunt la gazdă împărtășindu-și impresiile. Cu tot zgomotul și entuziasmul, Vodă n-a uitat discuția de cu ziua.

Măria Sa dă ordin ministrului să fie gata a doua zi la șapte, spre a începe împreună inspecțiile de rigoare la autoritățile

locale. Apoi M. Sa șoptește ceva în taină feciorului lui conul Mihalache – un țigan de casă, care cunoaște bine tabieturile ministrului. Conul Mihalache, trebuie să știm, nu obicinuiește nici papuci, nici halat. Dimineața, cum se scoală, se-ncalță, se-mbracă din cap până în picioare și rămâne așa toată ziua.

Acum se dezbracă să se așeze-n pat.

Odaia de culcare a ministrului e despărțită printr-o ușe de a lui Vodă. Conul Mihalache se culcă poruncind țiganului să-i curețe ciobotelele și straiele pentru a doua zi dis-de-dimineață, și adoarme.

Dis-de-dimineață Vodă bate la ușe:

– Haide, Mihalache, nu te-ai deșteptat încă?

Ministrul sare din pat și se repede la ghete.

– Numaidecât, Măria Ta!

Ghetele nicăiri… Caută hainele… Hainele nicăiri. Degrabă la ușa de ieșire și cheamă feciorul… Feciorul nicăiri.

Vodă:

– Haide, Mihalache!

Ministrul iese-n colțuni și-n cămașe afară și-ncepe să-și caute prin săliță pe țigan. Un om al poliției, care doarme dejurna pe o laviță, sare buimac și caută-n toată casa, și caută, și caută, și-n sfârșit peste zece minute aduce pe țigan.

– Unde mi-s straiele și ciubotele, mișelule? strigă conul Mihalache.

– Da' nu zghera așa, coane, că doar nu dă turcii! stăi oleacă să le șterg.

– Nu le-ai șters încă?!

– Dec! da eu nu-s om? eu să nu mă hodinesc? Le-oi șterge amu!

Și țiganul pleacă scărpinându-se-n cap și bombănind.

Așteaptă conul Mihalache, așteaptă.

– Haide, bre omule, odată! strigă M. Sa de dincolo; că doar nu ești cocoană să-ți faci două ceasuri frizura.

– Acu, acu, Măria Ta!

Și conul Mihalache se plimbă prin odaie turbat.

La urma urmelor, iaca și țiganul cu ghetele și hainele, mai rău tăvălite decât curățate, le trântește pe un scaun și pleacă.

– Stai, mișelului! răcnește ministrul, und' te duci?

– Ei! haide odată, Mihalache! zise scurt Vodă. Haid' odată, că m-ai plictisit: plec singur!

Conul Mihalache, desperat, se aruncă după țigan, îi pune mâna în guler, îl întoarce-n loc și-ncepe să-i arză câteva palme… moldovenești. Țiganul începe să urle. În momentul acesta, Vodă deschide ușa de la mijloc și întreabă:

– Ce-i aiasta, dragă Mihalache?… bați? apoi cum rămâne cu reforma noastră?

Țiganul s-a pornit pe râs, a luat un bun bacșiș de la Vodă și la moment a gătit straiele și ciubotele ministrului.

Suveranul și ministrul au plecat foarte voioși să facă inspecție la deosebitele autorități, și pe drum Cuza-Vodă a spus amicului său acest mare adevăr:

– Reforma trece, năravurile rămân!

STATISTICĂ

De curând s-a publicat sub auspiciile biuroului central statistic din Statele-Unite nord-americane, o notiță statistică foarte curioasă și plină de învățăminte. Se știe că statistica este o faclă care luminează științele sociale, și se mai știe cât sunt de elocvente cifrele.

Iată ce ne spune ilustrul statistic Bob Schmecker, în notița de care vorbim:

„Am calculat, după îndelungate experiențe și notițe personale, – eu, în interesul științei, iau parte la toate turburările de stradă – și am ajuns a stabili următoarele:

La orice revoluție sau turburare, ia parte același public care ia parte la luminație, la paradă sau la foc, și adică: bărbați, femei, copii de ambele sexuri.

Calculați pe vârstă ne dă la 1000:

Majori	515,0
Minori	485,0
Calculați pe anii vârstii:	
Purtați în brațe sau mai mici de 7 ani	135,0
De la 7 la 10 ani	200,0
» » 10 » 21 »	150,0
» » 21 » 45 »	350,0
» » 45 » 75 »	150,0
» » 75 » 85 »	14,0
» » 85 » 100 »	1,0

Calculați pe motivele care-i mână în învălmășeală:
Din curiozitate artistică 50,0
» » critică 15,0
» » pură 230,0
» instincte 450,0
Din convingerea altora 250,0
» » proprie 5,0
După starea de conștiință:
Pot răspunde pentru ce-au luat
parte la mișcare 250,0
Nu pot răspunde 750,0
Dintre cei 250 dintâi:
Pot răspunde,
În mod fantazist 120,0
» » naiv 125,5
» » plauzibil 0,5
Din capetele sparte, calculate pe 100 sunt:
Nevinovate 75,0
Vinovate inconștient 24,0
» conștient 1,0

În privința rezultatelor unei mișcări populare, calculat pe un milion de suflete avem:
Câți folosesc direct 100,0
» » indirect 100,0
Restul până la un milion păgubesc".
În adevăr statistica e plină de învățăminte!

CONGRESUL COOPERATIV ROMÂN.
ȘEDINȚA DE INAUGURARE

Ședința solemnă de deschidere a congresului se începe la orele 1 d.a. sub președinția d-lui Dem. Butculescu, prezenți fiind 1000 de membri cooperatori.

Președintele, în termeni foarte frumoși, salută și felicită pe membrii congresului pentru patriotismul cu care s-au grăbit a veni să aducă luminile lor în această mare chestiune: protecționismul național. D-sa termină arătând foloasele cooperațiunii: cooperațiunea trebuie să fie pentru toți românii *cu minte o idee fixă.*

Se intră în ordinea zilii.

D. Moceanu, delicatese și comestibile român, cu verva-i cunoscută, ține pentru protecționism un discurs *foarte sărat* și *foarte gustat*: vorbele-i merg ca *untul* și *bine cântărite* și *socoteala fără cusur.* (Aprobări în tot publicul.)

Directorul fabricei Lemaître, un om *cu multă greutate*, e de aceeași părere. D-sa crede că *fierul trebuie bătut până-i cald,* că nu trebuie lăsat guvernul în pace: până nu admite protecționismul și nu va *turna* legi *pe acest tipar*, trebuie *ciocănit* mereu. (Aplauze.)

Un guvernamental liber-schimbist – Luați seama, vrea să ne *potcovească*! (Râsete și sâsâituri.)

D. Iordache Ionescu, din Șelari, prezidentul „Spumei de drojdii", societatea comercianților români de băuturi – *Vin,* domnilor!... (*Chef* mare și *tămbălău* în toată adunarea. Oratorul se așază la loc *mahmur*. Zgomotul se potolește.)

D. președinte – Urmați, frate cooperator...

O voce – Degeaba! acuma *i s-a stricat gustul*!

Alta – Să-l dreagă!

D. Iordache – Nu mai! Dar cu principile dv. o să vă *frigeți* rău de tot.

D. Basilescu, tipograf, atacând chestia cu multă ardoare, *culege* aplauze de *deosebite caractere,* cari de ilaritate, cari de entuziasm; în fine face o frumoasă *impresiune.*

D. Franke, croitor, o ia cu francheță *p-alt ton.* Se vede aci *stofă* de orator. Discursul se *potrivește* perfect. Liber-schimbismul nu e de *talia* unei țări agricole: cu acest sistem ni s-ar *croi* o soartă *prea grea,* care *ne-ar strânge rău în spete; pardessus le marché,* fără să prindem de *veste,* ne-ar căptuși străinii din cele două emisfere. Oratorul o *încheie* fără să treacă cu un milimetru *măsura* în privința celor două emisfere... un *elegant* discurs! Se șoptea în congres că președintele *îl comandase* din vreme; e drept însă că bravul orator l-a dat *gata* după promisie *în 24 de ore.* (Aplauze unanime.)

D. președinte, care a primit o depeșe – Domnilor, am să vă fac o comunicare. Iată depeșa pe care o primesc de la Direcția generală a C.F.R.: „Onor. Congres cooperativ român, *loco, motivele* pentru cari lipsește d. director general..."

Doctor Chiriac – Desigur iar întrerupere de *circulațiune.*

D. președinte – Întocmai. D. director s-a înțepenit la Chitila. Noi, regretând *locomotivele*, reintrăm în ordinea zilii.

D. Stancu Becheanu, lipscan – Domnilor, pe când vorbeau onor. preopinenți, amicul meu, nenea Ghiță Pencovici, îmi dedea *cu cotul.* (Râsete.) Puteți râde, domnilor! n-o să-mi *măsor* eu la bătrânețe vorbele cu *santimetru...* Îi știu

pe toți ce *cumaș* sunt; *materia* asta o cunosc, slava Domnului! nu mi-e rușine! Țara asta vrea profteționism – nu mai încape *tocmeală!* Eu sunt sincer, eu nu sunt din acei oratori *de modă nouă,* cum am văzut *la jurnalele din urmă,* ca să scot *panglici* pe nas.

Doctor Toma Ionescu – Panglică? cu operație!

Doctor Chiriac – Cezariană!

D. președinte – Nu tăiați vorba oratorului, vă rog.

D. S. Becheanu (urmând) – Eu adică în sfârșit, eu zic guvernului: *Coniță!* adică, pardon! domnule! *cu prețul ăsta nu ne dă mâna:* este *peste poate.* Dar mai în sfârșit, văzând la o adică refuz din partea *mușteriului*, ăstaa… a guvernului vreau să zic, putem zice: *târgul n-are supărare, noi am cerut; dv. ce dați?* (Aplauze.)

D. Staroste al birjarilor, un adevărat pravoslavnic în materie economică, *biciuind* liber-schimbismul, compară congresul cu a cincea *roată la căruță.* La imputarea ce i s-a făcut că e liber-schimbist, amintește proverbul cu *capra* și oaia; la imputarea că n-a luat *bărbătește* inițiativa unei *mișcări mari a* corporațiunii sale, zice – *bate șaua să priceapă iapa!* Ei, domnilor – adaogă oratorul – pisica *cu clopoței* nu prinde șoarecele! Nu trebuie să *tragem când la dreapta, când la stânga*; trebuie *să mânăm* chestia *tot înainte*; căci, daca mergem tot așa *hâța-hâța*, o vârâm cu *oiștea-n gard*! – Oratorul *se oprește* aci.

D. Bossel, tapițer, spune că nu face ca colegul d-sale d. Olbricht, care se ascunde *după perdea*: *ținta noastră e fină.* D-sa pune chestia pe *tapet.* Cifrele statistice sunt *oglinda* perfectă a situației. Cu protecționismul am merge ca pe *rotile;* de înlăturarea acestei sisteme, nimic n-ar putea să ne *console*. D-sa sfârșește spunând că situațiile economice sunt totdeauna *mobile*. (Aplauze zgomotoase.)

D. Alexandriu, farmacist, ține un spici foarte *coroziv;* d-sa trage *un praf* adversarilor protecționismului. Blamează

într-un mod *drastic* pe acei ce n-au în *combinațiile* lor acea *curățenie* caracteristică românului, și cari vor să lase pe străini să stoarcă ultimele *picături* din forțele țării, până când într-o bună dimineață să ne pomenim *hap!* că ne înghite străinul! Ei! și [pe] urmă nu mai e *leac.* (Aplauze repetate.)

D. Prager Iulius, blănar, ține un discurs cu totul *hors de saison*; d-sa se-ncurcă în citate de proverbe uzate; *lupul* părul își schimbă, dar năravul ba; asta-i altă *căciulă*! de ce n-are *ursul* coadă și *lupul* d-abia o poartă; umblați cu *vulpea-n* sac! și altele. În fine un discurs să *nu-l mănânce nici moliile.*

D. Huhn, directorul băilor Mitraschewsky, care *a asudat* tot timpul, vrea *să verse apă rece* peste entuziasmul adunării. – Voi, zice d-sa, să dau *un duș* peste focul protecționiștilor extremi! (Zgomot.)

D. Boniface Florescu, profesor de *franciujește – B-aia-i* vorbă!

Voci – Curat! (Zgomot.) Sus! jos! jos! sus! (Zgomot mare.)

Urmează de aci o discuție foarte vie, în care se schimbă o mulțime de replice destul de violente. Dăm aci pe scurt pe cele mai importante.

Un șelar – Trebuie să-i strângem *în chingi* pe adversari! (Zgomot asurzitor.)

Un liber-schimbist – Vreți *să ne înșelați*!

D. Georges Ionescu, orloger român de Geneva, înain - tează în îmbulzeală la tribună cu *cilindru* pe cap – Să *ne remontăm* caracterele, domnilor! Trebuie *să precizăm*!

D. Sinie, căldărar român, vociferează grozav – Asta-i *spoială!* V-ați dat *metalul* pe față. (Se repede la tribună, apucă pe orloger în brațe și-l *întoarce pe sus*. Zgomot la culme. Strigăte: Ți-ai arătat *arama*!).

D. Littmann, lampist, în mijlocul tumultului *strălucește* prin câteva cuvinte – Domnilor! Să *ne lumină*m! nu sunt un intrigant să viu aci să bag *fitiluri,* să *înflăcărez* resentimentele.

D. Tassain, directorul Companiei gazului – *Tais ton bec, espèce de fumiste!* (Zgomotul merge crescând. D. Littmann se retrage într-un colț și *fumează.* Zgomotul continuă.)

D. Teodorescu, franzelar, un om *copt,* caută a potoli *focul* adunării – Domnilor, stați! aci nu e *cu lopata.* Cine *a luat* cuvântul? Ce am venitără să facem aici? *gogoși?*

D. N. Mandrea, fabrica de cizme Filaret, cu tactul său obicinuit, zice puține cuvinte și, deși urmând după *calapoadele* vechi oratorice, reușește totuși *să-i încalțe* pe toți! (Zgomotul începe a se stinge, cu atât mai mult cu cât d. Capșa, cofetarul, își dă toată osteneala să *îndulcească* lucrurile.)

D. Iulian Oprescu, în tot timpul scandalului *conservă* o atitudine demnă și o tăcere de aur. D-sa zice unui prietin – În chestia economică n-am decât o părere – *laissez faire, laissez passer!* Facă fiecare cum poate, eu fac *cum pot.* (Zgomotul s-a potolit.)

Doctor Babeș – Domnilor! Susțineți cineva o opinie contrară aceleia ce susținem noi? Sunteți *turbați?* Eu, domnilor, până acum nu m-am *baccilit*; mie-mi place să pun *virgulele* pe i! Susțin că fără protecționism, România, pe calea economică, nu va putea fi decât un *mic rob* al marei Europe industriale! (Aplauze turbate.)

Directorul fabricei de bazalt artificial – Acel ce se știe a nu avea nici un păcat să ne arunce *piatra*! Toți fierbem într-o *oală*, și dumneata și dumnealui și noi etetera.

O voce – Eteteracota! (Aplauze, ilaritate.)

Directorul Companiei barometrice – Domnilor! Onorabilii preopinenți au vorbit cu multă… pompă, dar, pardon, superficial. Eu voi să… sondăm mai adânc! (Murmure, întreruperi și protestări.)

Directorul fabricei „Stella" – Începutul acesta nu miroase bine. (Zgomot.)

D. președinte, către orator – Mă rog, compania dv. nu este înscrisă la ordinea zilii. În ședința de noapte… La noapte!…

Directorul Comp. bar. – Dar, domnule președinte!…

Toată sala – La noapte! la noapte! (Tumult.)

Președintele – Vă ridic cuvântul!

Directorul Comp. bar., strigând puternic – A! care va să zică vreți să-mi… astupați gura? foarte bine… Dv. vă… încuiați, ca să zic așa, în ordinea dv. de zi, și apoi, de aci, nu mai vreți să… ieșiți! Rog să se ia act de aceasta. Aceasta nu e… lucru curat! Vom protesta! vom umple… toate gazetele! (Zgomot mare.)

Reprezentantul Societății presei – A! asta e o infamie! Afară! Să iasă… afară!

Directorul Comp. bar., în mijlocul fluierăturilor și huiduielilor, se încleștează la tribună strigând din toate puterile – Bravo! care va să zică tot eu să ies… afară! Eu! Nu, domnilor, dv. să ieșiți afară!

Un măcelar român, repezindu-se la orator cu cuțitul – Ieși… că te tai!

Directorul Comp. bar., de frică, iese afară. (Aplauze frenetice.)

Prima ședință solemnă a congresului se ridică.

NOAPTEA ÎNVIERII

Novelă

Notiță explicativă

Dacă literatura este, în adevăr, o artă, atunci se întâmplă cu dânsa, în deosebire de toate celelalte arte, un lucru foarte ciudat. Să vedem.

Toate artele cer de la om o strădanie mai mult sau mai puțin îndelungă. Muzica, pictura, sculptura, arhitectura, teatrul, până și călăria, trebuiesc învățate încet-încet, ani întregi. Cu cât le învață omul și le pătrunde, cu atât descopere că-i rămâne încă mult de știut; așa, s-a zis cu drept cuvânt că viața este prea scurtă și arta prea lungă.

Toate – afară de literatură.

Literatura este o artă care nu trebuie învățată; cine știe cum din litere se fac silabe și din acestea cuvinte, este destul de preparat pentru a face literatură.

Deosebirea acestei nobile arte de celelalte se poate compara cu privilegiul de odinioară al claselor aristocratice; când intra copilul nobil în armată, intra dintr-o dată cu un grad înalt; nu-i trebuia, pentru ca să ajungă polcovnic, nici vechime, nici practică, numele lui era de ajuns pentru înaintare.

Așa e și-n literatură: ai învățat alfabetul, poți fi literat. Aminteri, nici nu s-ar explica progresul și bogăția de producere a acestei nobile arte la noi.

Întrebați pe un muzicant, pe un pictor, pe orice alt artist, om matur: în câtă vreme ai învățat d-ta arta dumitale? Are să-ți răspunză, dacă e adevărat artist, aproape invariabil: „În foarte mult timp, vreo

douăzeci de ani, și tot nu o știu bine". Dar ia întreabă și pe un june literat, în cât timp și-a învățat arta; are să-ți spună: „Domnule, literatura nu se învață; talentul este suficient; am talent, prin urmare am tot ce-mi trebuie ca să fiu un literat desăvârșit".

Și astfel vedem că lumea părăsește artele ingrate, cari reclamă atâta bătaie de cap până să le înveți, și că tinerimea toată dă năvală în ogorul literelor, pe atât de comod pe cât de nobil.

Dar nu numai pe calea producerii literatura-i exigentă, ci și pe calea judecării producerilor.

Un exemplu. Ca să judeci o operă de artă, un tablou, o statuie, o simfonie, mai știu eu ce, îți trebuie, pe lângă gustul înnăscut, și o deprindere îndelungată, o anume pregătire, care nu se pot căpăta decât cu vremea.

Un muzicant bătrân, om care și-a petrecut o viață cu cercetarea secretelor artei sale, nu îndrăznește a se pronunța așa dintr-o dată asupra valorii unei produceri de școală nouă.

Un pictor, vechi meșter, nu poate judeca lucrarea altuia, trecând numai pe dinaintea ei, dintr-o singură aruncătură de ochi.

Așa cu toate artele – afară de literatură. Și e drept să fie așa; dacă, pentru ca să o faci cu succes, nu-ți trebuie altă pregătire decât scrisul, de ce ți-ar trebui mai mult decât cititul ca să o judeci cu competență?

Știi să scrii? ești literat.

Știi să citești? ești critic.

Prin urmare, eu, care nu am învățat arta ce profesez, nu am deloc dreptul să mă supăr, nici cuvânt să mă mir că d-ta, fără nici o preparare, îmi critici producerile; cum mie nu mi-a trebuit învățătură ca să le scriu, nici d-tale nu-ți trebuie, ca să pricepi producerea mea, decât să o citești.

Și iată, numaidecât am să dau aici o novelă. Eu n-am făcut până acuma literatură serioasă, și mă jur că n-am vreo prealabilă pregătire pentru așa ceva; de astă dată însă, m-am hotărât. Trebuie, pe lângă teoria de mai sus, și un exemplu, și mi-am ales novela, un gen la modă.

Iată opera mea:

Novelă

Este în ajunul Învierii.

Natura, ca o mireasă răpită, care a dormit vrăjită în lanțurile de gheață ale unui crud uriaș răpitor, se deșteaptă fericită, grațioasă, mândră, la mângâierile dulci, duioase, molcome ale tânărului și fierbintelui său mire, care o căuta de mult, care a regăsit-o în sfârșit, și care vine să dezlege vraja de gheață cu farmecul unei sărutări de foc. Este tânărul și zburdalnicul copil favorit al lui Paște-Împărat, este minunatul făt-frumos April cu părul auriu, care o ia în brațe pe adormita fecioară, o alintă, o leagănă, o mângâie și, cu mii și mii de sărutări, una mai înflăcărată decât alta, o recheamă la o nouă și strălucitoare viață!

Pretutindeni este o mișuială, o forfoteală, o fierbere, o pornire de trai proaspăt: muguri verzi, flori de toate firele de tort ale curcubeului, musculițe șagalnice, gândăcei nebunateci… Ce viață și ce veselie în totul și în toate!… Totul trăiește, toate se bucură!

O! primăvară, junețea anului! O! junețe, primăvara vieții! O! nouă și sublimă antiteză!

Și pentru ca această sărbătoare a lumii întregi, când prăznuim regăsirea și reînvierea copilei de împărat de către mirele său, făt-frumosul April, feciorul favorit al lui Paște-Împărat, să fie vrednică de așa părinți și așa copii, Cerul, părintele fecioarei, plângând de bucurie, aruncă mană bogată din ochii săi pe țarinile și ogoarele muncite cu sudoarea frunții harnicului și neobositului plugar, prietinul totdeauna credincios al Zorilor, al Nămiezii și al Amurgului, iar tunetele largului văzduh vestesc, în chip de biruință împărătească, tutulor popoarelor și semințiilor isprava mirelui April, redeșteptarea miresei lui fecioare!

Christos a înviat! vom zice mâine. Adevărat a-nviat! vom răspunde tot noi. Da! A renviat Natura, a renviat viața și celor din mormânturi viață dăruindu-le!

O zi frumoasă, măreață, sublimă va fi ziua de mâine pentru toți – pentru toți afară de Leiba Zibal, hangiul de la Podeni.

Cine este acest Leiba?

Este un jidan, un om, prototipul rasei lui în veci persecutate pentru defectele ei sociale, laș, fricos, slab, temându-se și de o umbră și urând pentru aceasta pe români, pe cari-i numește, în jargonul său barbar, *trifene goi*, adică *infideli spurcați*, tocmai pentru că sunt energici, îndrăzneți, nepăsători și voinici. El vede în îndrăzneala și voinicia lor o amenințare vecinică pentru lașitatea sufletului lui pururi clătinat de frică, de spaimă, de groază. El este în mijlocul românilor, ca o hienă, fricoasă deși crudă, în societatea leilor bravi și incapabili de lașitate.

Dar să lăsăm aceste considerațiuni și să facem cititorului portretul lașului nostru erou.

Mic, slab, pipernicit, nervos, bolnav de friguri, el e cuprins de o nedescrisă groază la apropierea nopții Învierii, fiindcă știe bine că, în noaptea aceasta, un tâlhar are să-l calce ca să-și răzbune asupra lui. Acela care va veni peste noapte, care trebuie să vie, se cheamă Gheorghe; el a fost odată slugă pripășită de pe drumuri la hanul jidanului. El era un om fioros, și hangiul știe că, o dată căzut în mâinile lui Gheorghe, nu mai poate fi scăpare pentru el. Acela, om rău și crud, îl ura pe hangiu de două ori, și ca de un vrăjmaș și ca de un creștin. Îi promisese că are să vie, și acum jidanul îl aștepta.

Până acolo mergea groaza lașului jidan, că visa ziua-n amiaza mare că cineva îl atacă, în fața lumii întregi, că un nebun furios vine în fața unei mari mulțimi de oameni să strivească, sub ochii lui, capetele copilului și balabustei lui unul de altul

și să le confunde ca pe niște ouă moi. Teribil! Oribil! Înfiorător!…

Atunci se deștepta…

Dar iată că sosea și dilijența cu doi studenți, cari mergeau să facă Paștile în provincie, în familie.

De ce sosise astăzi dilijența așa de târziu?

La tactul poștii, de unde trebuise să ia cai odihniți, se făcuse un omor, mai bine adică cinci omoruri, și se furaseră patru cai. Era teribilă, înfiorătoare, oribilă înfățișarea teatrului crimei. Aceasta o putea afla Leiba Zibal de la cei doi pasageri, studenți, cari, ospătând sub umbrar, discutau despre crimă în genere, foarte emoționați de cele ce văzuseră.

Ei erau doi din acei tineri cari înțeleg năzuințele unei lumi viitoare, cari, la lumina științei, văd păsurile și nevoile societății și, suferind de suferințele altora, dorind dorințele tutulor, cred și speră într-o lume mai bună, mai frumoasă, mai adevărată, mai justă, mai echitabilă. Ei erau amândoi de unanimă părere că în o mai bună organizație economică, în o organizație socială care să nu mai lase nimica de dorit, crima nu va mai avea loc și prin urmare va trebui să dispară de tot, sau mai bine zis să nu mai apară deloc.

Deși jidanul nu înțelegea bine teoriile înalte economico-sociale ale celor doi tineri altruiști, el, în egoismul său, înțelegea instinctiv că, în organizația actuală, care e încă foarte departe de idealul lor sublim, Gheorghe poate să-i facă peste noapte ceea ce tâlharii ceilalți făcuseră dimineața trecută la tactul poștii.

De aci, îndată după plecarea dilijenții rămânând singur pe înserate, fricosul jidan intră într-o grije omorâtoare. Se puse să încuie hanul și să se închidă înăuntru ca într-o cetate, de unde să reziste în ruptul capului la atacul lui Gheorghe.

Așa, închis în cetățuia lui, ca un senior din evul mediu, care știe că are să fie atacat de un măreț suveran însoțit de o

puternică oaste, el așteaptă prins de frigurile groazii… Noaptea a sosit.

Într-un târziu, iată sosește și momentul oribil.

Tâlharii, cu Gheorghe în frunte, încep atacul cetățuii.

Ei au un plan lesne de înțeles: să facă patru găuri cu un burghiu mare în scândura groasă de stejar a porții; pe urmă, cu un ferăstrău, să unească toate găurile, și, când acestea vor fi toate unite, patratul dintre ele să-l tragă afară; apoi, prin locul rămas gol, unul să introducă mâna înăuntru, să apuce bârna, care închide poarta, s-o dea-ntr-o parte, să deschiză poarta de perete, și să intre la jidan, să-l apuce în culcuș.

La această închipuire, jidanul, care urmărea dinăuntru, dârdâind de groază, ce se petrecea afară, fu cuprins de toți fiorii: era pierdut! era față-n față cu moartea neîmpăcată, moartea pe care forțe nu inconștiente i-o preparau cu toată rafinata cruzime de care numai omul este capabil.

Care va să zică, e prins în laț! în laț!…

„În laț! Iehova!“ zise jidanul în sine… „În laț!…“

Și atunci, se bătu în piept și se rugă, ca și cum ar fi cerut lui Iehova o inspirație de mântuire.

„În laț!“ mai zise el o dată. Apoi, după o zguduitură teribilă, începu să zâmbească sardonic:

„În laț! în laț! las’ să ziche el!“ și, galben, desfigurat, abătut, zdrobit, torturat de groaza apropiatei morți, dispăru pe furiș iute în întuneric…

Puțin apoi, apăru iarăși.

Jidanul era acum gata. El combinase astfel planul său: o frânghie lungă legată cu un căpătâi de un butuc al gârliciului pimniței; la o potrivită lungime, pe unde era să dispară pătratul scobit, un ochi pe care îl ținea deschis cu mâna stângă, în timp ce cu mâna dreaptă ținea strâns celălalt căpătâi. La momentul dat, jidanul dă drumul ochiului și, apucând repede

cu amândouă mâinile căpătâiul liber, cu o smucitură supremă trage înăuntru brațul întreg.

Se înțelege că tovarășii banditului prins astfel îl părăsiră în fuga mare: se știe că banditii în genere sunt lași!

Uf! Jidanul scăpase: era triumfător!

Jidanul se repezi în dugheană; luă o lampă și o apropie de mâna captivă. Atunci mâna simți, și această simțire dete jidanului o inspirație diabolică.

El intră iarăși în dugheană, cuprins de o nouă dârdâială de friguri; luă o făclie mare, o aprinse și o fixă să arză subt mâna banditului, care nu l-ar fi cruțat pe el.

Era acum, nu numai salvat, era chiar răzbunat!…

Da! dar… Dar era… nebun!

Spaima pe de o parte, mulțumirea și emoția triumfului pe de alta îi rătăciseră mințile…

Nebun! căci atunci când propria lui balabustă și toți țăranii, cari, natural, de la Înviere veneau la cârciumă, l-au întrebat: „Ce s-a petrecut, jidane? ce este?“ el, cu privirile pierdute, vagi, rătăcite, le răspunse că el nu e jidan, că el merge la Ieși să spună rabinului că el e creștin, fiindcă el a aprins o făclie lui Christos în noaptea Învierii!…

Și a și pornit să plece spre Iași.

Se făcea ziuă, ziua Paștilor.

Natura, ca o mireasă răpită, care a dormit vrăjită în lanțurile de gheață ale unui crud uriaș răpitor, se deștepta fericită, grațioasă, mândră, la mângâierile dulci, duioase, molcome ale tânărului și fierbintelui său mire, care o căutase de mult, care o regăsise în fine, și care venea să dezlege vraja de gheață cu farmecul unei sărutări de foc. Era tânărul și zburdalnicul copil favorit al lui Paște-Împărat, era minunatul făt-frumos April cu părul auriu, care o lua în brațe pe adormita fecioară, o alinta, o legăna, o mângâia și, cu mii și mii de sărutări, una mai înflăcărată decât alta, o rechema la o nouă și strălucitoare viață.

Pretutindeni, o pornire, o fierbere, o forfoteală, o mișuială de trai proaspăt: muguri verzi, flori de toate firele de tort ale curcubeului, musculițe nebunatice și gândăcei șagalnici!

… Ce viață și ce veselie în toate și în totul!… Totul trăia, toate se bucurau!

O! junețe, primăvara anului! O! primăvară, junețea vieții! O! sublimă și mai ales nouă antiteză!

Și pentru ca această sărbătoare a lumii întregi, când se prăznuia regăsirea și renvierea copilii de împărat de către mirele său, făt-frumos April, feciorul favorit al lui Paște-Împărat, să fie vrednică de așa părinți și așa copii, Cerul, părintele fecioarii, plângând de bucurie, arunca mană bogată din ochii săi peste țarinele și ogoarele muncite cu sudoarea frunții harnicului și neobositului plugar, prietenul totdeauna credincios al Zorilor, al Nămiezii și al Amurgului, iar tunetele largului văzduh vesteau, în chip de biruință împărătească, tutulor popoarelor și semințiilor isprava mirelui April, redeșteptarea miresei lui fecioare!

„Christos a-nviat, jidane!“ ziceau vesel românii.

„Adevărat a-nviat!“ răspundea nebun jidanul.

Da! renviase natura, renviase viața, și celor din mormânturi viață dăruindu-le.

O zi frumoasă, măreață, sublimă era aceea pentru toți, chiar pentru Leiba Zibal, hangiul de la Podeni!

Notă

În momentul când cronica mea este deja culeasă la tipografie, un amic îmi spune că i se cam pare a fi citit odată o novelă ceva cam așa.

Acum e prea târziu ca să mai schimb subiectul.

Nu voi putea fi acuzat de plagiat, căci mai la urmă subiectul nu e atâta de important în artă cât este de importantă tratarea.

Vedeți, de exemplu, în pictură sau în sculptură de câte ori nu s-a tratat același subiect, fie profan, fie sacru, de diferiți artiști, și n-a mai făcut nimenea gură.

Am încercat dar și eu să tratez în modul meu original un subiect pe care poate l-a tratat și un altul. De unde știi? poate am avut norocul să fac mai bine.

În fine, orișice puteți zice de novela mea; un lucru rămâne netăgăduit: ce stil! ce limbă! ce limbă românească! Ei? Apoi, dacă e limba frumoasă, ce mai poftiți?…

SCHIȚE
(1897)

O INVENȚIE MARE

A venit într-o duminică Aghiuță la Dumnezeu, și zice:

– Doamne! ce tot îți mai bați capul cu oamenii ăștia?… Nu-i vezi sfinția-ta ce secături sunt?… Dă-mi-i mie odată și te mântuie de ei! Păcat de grija sfinției-tale: sunt răi și proști!

Da' Dumnezeu – nu prea avea chef de vorbă în ziua aia – zice răstit:

– Piei d-aici, negrule și hainule, că nu voi s-ascult astăzi duminică așa vorbe de pâră…

– Doamne…

– Cum au să fie proști, bre! dacă i-am făcut eu întocmai după chipul și asemănarea mea?! ai?

– I-ai fi făcut după chip, dar i-ai greșit la cap, să nu fie cu supărare sfinției-tale.

– Taci și piei, pesimistule! zise Dumnezeu foarte aspru, să nu mă necăjesc!… Ce-mi umbli cu minciuni și cu ponigreli și cu iscodiri de-ale tale?… Cum sunt proști?… eu nu-i văz proști!

– Ei! sfinția-ta, zise Aghiuță, nu-i vezi, că nici nu prea umbli de la o vreme pe la ei, de când ai pățit-o – adică să mă ierte sfinția-ta că-ndrăznesc – cu istoria dè… când te-au necinstit, fie cinstită fața sfinției-tale…

– Care istorie, bre? întrebă Dumnezeu, încruntat, făcându-se că nu ține minte – ori, mai știu eu? poate că și uitase, că, la Dumnezeu, ce nu se poate?

– Ei? care istorie?… cu ăi doi tâlhari… la mijloc… pe Golgota dè…

– Bine, bine, zise Dumnezeu, vrând să schimbe vorba… Tu… ai mai fost p-acolo, pe la ei?

– Da' unde-mi fac eu vacul, stăpâne? la ei și cu ei: ziua și noaptea nelipsit, nici în somn nu-i las… Cine-i crește? cine-i îngrijește? cine-i îndeamnă la bine? Da' dacă-s proști?… De când îi tot dăscălesc eu? geaba: sunt grei de cap.

– Bine, bine, zise Sâmpietru, văzând pe Dumnezeu necăjit – te știm noi ce procopsit ești; da' Dumnezeu vrea dovezi, nu vorbe… Haide, nu ne mai împuia capul! cară-te, cât e cu cinste, că-ți mai lungesc urechile o toană!

Ce să facă bietul Aghiuță? A plecat, că știa că Sâmpietru nu glumește. Da' ce și-a zis în gândul lui, demonul?

„Dovezi poftiți? o să vă dau eu și dovezi… să vă satur."

Și s-a dus… s-a tot dus până a ajuns la o cetate nemțească între două ape mari și frumoase, tocmai pe la soare-apune… Când să intre pe poartă, numa iacătă aude clopotul de seară.

S-a cutremurat Aghiuță și s-a oprit pe loc… A stat el așa, cu coada bârligată și cu ghearele înfipte-n pălmi, până s-a stins de tot-de tot auiala din urmă a acioaii.

Atunci a intrat tipa-tipa în cetate și numaidecât a și-ntâlnit pe un neamț c-o barbă lungă pân' la brâu.

– *Guten Abend! – Guten Abend! – Wie geht's? wie steht's, Herr von Gutenberg?* (Vezi dumneata, Aghiuță îi știa limba și numele omului!)

Și… s-a-mprietenit amândoi, și, de colea până colea, mai una, mai alta, s-au dus la berărie.

Ce-or fi vorbit ei acolo, ce s-or fi sfătuit, ce i-o fi șoptit neamțului – Aghiuță știe; destul că neamțul n-a putut dormi toată nopticica de gânduri… Pe urmă ș-altă noapte și altele multe tot așa; nu putea omul să-nchiză ochii. S-a bătut cu ideile

și cu planurile, s-a sucit, s-a-nvârtit, s-a chinuit până i-a dat de rost și… a născocit în sfârșit tipografia.

Pe urmă… ține-te hârtie, să nu te rupi! Trage-i și trage-i…

La-nceput a mers, cât a mers, încet. Pe urmă, ce-i plesnește pân cap lui Aghiuță? pune o roată la mașină, și când vede că roata merge moale, numai odată se repede, își încârligă coada de o spiță și-ncepe un vârtej, de sfârâie că nu se mai văd spițele, și ajunge de trage astăzi câte 500 000 de coale numărul 12 pe ceas; le tipărește, le pune număr, le fățuiește, le lipește adresele și timbrele și haida! la poște și pe urmă la drumul-de-fier, și aicea Aghiuță iar cu coada pe o spiță, și face pe ceas șase poștii și mai bine de degrabă ce-i e să-și împarță bunătățile.

Și numa ce să se pomenească odată Sâmpietru? Un zgomot și o tevatură la poarta raiului, de gândeai că vin tătarii, nu altceva – fluiere, sforăituri, uruieli, clopote și un fum…

Ce e? ce e?

E Aghiuță cu un tren de marfă încărcat cu fel de fel de *Biblii*, *Filozofii*, *Legiuiri*, *Gazete*, *Reviste vechi*, *Reviste nouă*, și altele și altele – le descarcă pe toate și drept la Dumnezeu cu ele. Zice Dumnezeu:

– Iar ai venit, răule?

– Iar, Doamne.

– Ce mai veste-poveste?

– Ce să fie, Doamne? iaca venii cu hârțoagele astea: dovezi ați cerut, dovezi v-am adus. Ia uitați-vă! ia poftim, Sfinte Petre: pune-ți ochelarii și vezi…

Și se porni Aghiuță să-i arate lui Dumnezeu și lui Sâmpietru marfa. Dumnezeu se uită, sfântul apostol se uită, și-ncepură amândoi să se scarpine-n barbă și să se privească adânc cu ochii lor înțelepți.

– Așa e, Doamne? întrebă Aghiuță.

Da' Dumnezeu nu răspunse.

– Așa e, Sfinte Petre?

Sâmpietru… nimic.

– Ei? și ce vrei acu? întrebă Dumnezeu.

– Să mi-i dai, după cum ne-a fost vorba.

– Bre, ia-i odată și mă lasă-n pace! zice Dumnezeu plictisit.

Aghiuță, vesel, dă să plece.

– Stăi! und' te duci, necuratule?

– Mă duc să-i iau.

– Cum?… Apoi terfeloagele astea cui le lași? Ia-ți-le d-aici și să nu te mai văz cu așa prostii, că pui pe Petre să-ți taie coada! Auzitu-m-ai?

Când a auzit Aghiuță asta, și-a luat degrabă marfa și țușt! p-aci ți-e drumul! a venit înapoi cu coada-ntre picioare.

Ș-așa a învățat pe oameni să facă Biblioteci și Academii naționale, ca nu cumva vremea să le prăpădească înțelepciunile!

POVESTE

Imitație

A fost odată un împărat ș-o împărătească, care aveau trei feciori: ăl mai mare să fi avut șapte anișori, ăl mijlociu vreo șase și Prâslea vreo patru. Și erau frumușei și cumințI de ți-era mai mare dragul să-i vezi.

Odată, pleacă împăratul la vânat după fiare cu o sumedenie de curteni; și merg ei cât merg călări pân păduri, pân munți, și numa-ntr-o livede răcoroasă, când se opresc să mai răsufle caii de atâta urcuș, aud niște miorlăituri, să fi zis că e vreun cotoi sălbatic, or cine știe ce lighioană.

Au început să sforăie caii și să-și ciulească urechile înspre partea de unde venea zgomotul. Împăratul zice: „Ce să fie?", că nu se vedea nici o mișcare în iarba înaltă a pajiștii și miorlăi - turile îi dedeau zor înainte.

Un curtean tânăr mai îndrăzneț zice: „Nu dați drumul câinilor!", sare jos de pe cal și, pâș-pâș pân iarbă, merge binișor cu arcul gata către locul bănuit. Aproape de tot, se oprește și-ntinde arcul… Altă miorlăitură… Trage, săgeata vâjâie și se pierde în desișul ierbii care se clatină încet din vârf… Altă miorlăitură tot pe loc. În sfârșit, vânătorul mai face un pas, doi, se uită bine și rămâne încremenit.

În iarbă, la un loc bătătorit într-adins, o copăiță și-n copăiță un copilaș – el miorlăia așa. Cine-l lăpădase tocmai aici?

Norocul lui… A vrut el împăratul să meargă-nainte la vânat, că la asta plecase, da' unde a fost chip de țipetele broscoiului, că făcea o gălăgie, un tărăboi de nu-l încăpea pădurea.

Așa, zice întâiul sfetnic, ăla era un prietin vechi și bun al împăratului:

– Măria Ta și boieri dumneavoastră, eu zic să ne mulțumim cu atâta pe ziua de astăzi. Hai să ne-ntoarcem acasă, să dăm poșândicul ăsta pe mâna unei femei, că cu așa trâmbiță nu mai întâlnim noi vânat cât am umbla.

S-au întors cu copilul încet la pas, și, or de osteneală cât țipase, or de zăngănitul armelor, or de legănătura mersului domol călare, copilul a adormit în brațele sfetnicului, care i-a cântat tot drumul.

În sfârșit, ce s-o mai lungim degeaba! pune-te biata împărăteasa, biată să nu fie! cu cocoanele din casă, ia-l pe copil, desfașă-l, spală-o – că era fetiță – premenește-o, aleargă de-i caută sân… mă rog, toate celea multe câte trebuiesc la un pui de om. Și feciorii împăratului, bucuria lor, că aveau acuma o păpușe vie să se joace cu ea!

Hrănită, îngrijită, alintată ca o fată de-mpărat, cum nu era să crească bine? Creștea mare și frumoasă, dar frumoasă, nu așa – frumoasă! Au crescut feciorii și fata până a ajuns ea de vreo optsprezece ani și ei care de câți era.

O iubeau împărăteasa și-mpăratul pe fată de-o pierdeau din ochi, cât era de mlădioasă când umbla de colo până colo pe covoarele moi, de nu s-auzea pășind, și cu trandafiri în păr și râdea de toate celea, parcă era, când s-arăta în fața bătrânețelor lor, ca un luceafăr scânteietor și vesel în fața unui drumeț ostenit.

Și erau toți fericiți. Da' numa, ce să se pomenească odată împăratul și-mpărăteasa, tocmai când ședeau amândoi de vorbă și puneau la cale că ce rost să-i facă fetii ăsteia, să-i găsească un voinic, un om de neam pe potriva ei, ca fată de

suflet a unei case împărătești – ce să se pomenească? Vine feciorul ăl mai mare și zice cu glasul tremurat:

– Măriile Voastre, taică și maică, vă sărut mâinile, vreau să vă spui o vorbă și să vă fac o rugăciune mare!

Zice împăratul:

– Ce e, fătul meu? Spune.

Băiatul zice:

– Sărut mâinile Măriilor Voastre, am venit… să-ndrăznesc… dacă nu vă e cu supărare… să-mi… să-mi dați mie pe Ileana de nevastă… că… mi-e dragă și fără ea nu pot trăi.

Împăratul răspunde:

– Fătul meu, asta nu se poate. Ești fecior de împărat și ai să fii împărat. Nici inima ta n-are voie să bată cum îi place și nici tu n-ai voie s-o asculți cum bate. Dacă vrei s-o iei pe Ileana, lapădă-te de tronu-mpărătesc, pe care ar fi să mi-l moștenești tu când o vrea Dumnezeu să mă cheme de aici; lapădă-te de tron, și atunci, rămâneți: tu bărbatul Ileanii și frate-tău ăl mijlociu împărat pe bun drept în locul tău la vremea ta… Gândește-te bine toată noaptea și mâine să-mi dai răspuns!

Dar când a zis vorbele astea, împăratul s-a posomorât rău de tot – adică: să nu te socotești că-i glumă ce-ți spui eu. A plecat tânărul pe gânduri. N-apucă împăratul să se-ntoarcă spre împărăteasa, s-o întrebe ce zice de asta, și iacătă feciorul ăl mijlociu intră, se-nchină pân' la pământ, sărută mâna tatii și mamii și zice:

– Taică și maică, Măriile Voastre, am venit să vă fac o rugăminte: eu vreau să mă-nsor și vă rog să-mi dați pe Ileana, că fără Ileana eu mor.

– Fătul meu, zice împăratul supărat, asta nu se poate.

– De ce, Măria Ta?

– De ce, de ne-ce… Uite pentru că nu vreau eu! zise împăratul răstit! Ieși afară! ieși, că se-ntâmplă nu știu ce!

– Ai văzut, Măria Ta? zise împărăteasa, după ce a plecat flăcăul mâhnit.

– Am văzut, răspunde împăratul încruntat.

– E un lucru mare, Măria Ta, zice împărăteasa; și încă mie mi-e frică și de altceva.

Și cum zice vorba asta, hop și Prâslea, de douăzeci și doi de ani, de-abia cu câteva tuleie în bărbie, iar: „Ileana și Ileana, că de unde nu, îmi fac seamă singur!“ și-ncepe să plângă și să cază în genunchi la părinți, că-i era mai mare milă mă-sii de el.

Se scoală împăratul necăjit foc și șart! o palmă lui Prâslea de a răsunat tot palatul:

– Ieși afară, mucosule!

Plângi Prâslea și fugi! Împărăteasa plânge, și împăratul turbat trimete să cheme numaidecât pe întâiul sfetnic. Cum sosește bătrânul, împăratu-i spune tot.

– Măria Ta, zice sfetnicul, nu trebuie să te superi așa de tare. Cine n-a trecut prin asta? La tinerețe, e boală cu leac. Să-i trimetem pe copii să se plimbe pân' lume un an; un an să n-aibă voie nici unul să puie piciorul pe pământul împărăției noastre, și peste un an să mai vorbim: boală trecătoare… Ochii cari nu se văd se uită.

Împăratul chemă pe unul câte unul dintre feciori, și fiecăruia le spuse porunca hotărâtă, scurt și apăsat, așa că nu mai era chip să mai zică băiatul nici cârc.

– Ai înțeles?

– Am înțeles, Măria Ta!

Și au sărutat fiecare mâna taichii și maichii și și-au luat rămas bun de la Ileana, și-au plecat tustrei călări tot uitându-se-napoi, cât au putut să mai vază, cum fluturau în vârful turnului, de departe, două năframe albe. S-au despărțit la răspântie și au apucat care pe unde.

Au umblat ei cât au umblat, așa hoinar, multă vreme, pân' lumea largă de colo până colo, și ce să vezi? Când mai erau vreo

trei luni până să li se-mplinească termenul, ajung ei, fără să se caute, într-un târg mare, unde se ținea iarmaroc vestit o dată la zece ani. Și ținea iarmarocul ăsta o sută de zile în cap. Se strângeau acolo la vreme toate bogățiile de mărfuri din patru părți ale lumii, bunătățile și leacurile pământului, și minunile iscodeniilor toate, și comèdii și solomonii, ghicitori, cântăreți și panglicari și paiațele, ăi mai dintâi: veneau toți să-și arate care mai de care meșteșugul… și lume… lume de toate neamurile și limbile din depărtări.

Umblând așa pân' iarmaroc, feciorul nostru ăl mai mare dă peste un negustor care vindea un plocat frumos cu părul creț și dulce ca mătasea porumbului fraged. Plocatul cela era vrăjit, că cine ședea pe el, până să se stingă o scânteie, ajungea unde gândea. Ce mai încape tocmeală multă? – l-a cumpărat.

Tot în vremea asta, al doilea frate găsește pe un pusnic de la Sfântul Munte, ori de unde o fi fost, care vindea o iconiță făcătoare de minuni a Maichii Precistii, și iconița aceea avea puterea că cine ar fi fost pe moarte, dacă o atingea cu credință de buze, îi trecea boala și se ridica-n picioare bun zdravăn, parcă nu l-ar fi fost durut în călcâie măcar.

– Câte parale?

– Atâtea.

– Poftim.

A lua iconița ș-a plecat.

La o înghesuială nerăzbită, cum e la orice iarmaroc, iacă se-ntâlnesc cei doi frați și nu le vine să crează ochilor, și se iau în brațe – că pasă-mi-te își tăinuise unul altuia șiretenia de-acasă. Când să-și spuie câte toate le văzuseră și cât li e dor de maica și de taica de-acasă, iacătă un zgomot grozav: un tânăr alerga pân iarmaroc plângând și căutând cai să zboare ca vântul și ca gândul, că el trebuie numaidecât să plece acasă. Fuga și ei, să vază ce e. Când colo era chiar Prâslea. Cum îi vede, dă un țipăt:

– O, frații mei iubiți, ia uitați-vă în oglinda asta, gândiți-vă la părinții noștri acasă și să vedeți grozăvie! Doamne! Doamne! ce să facem?

Și cum se uită ei în oglindă și se gândesc acasă, ce să le vază ochii? Văd aevea pe Ileana culcată-n pat cu părul despletit, albă cum îi varul, cu ochii ca sticla duși în fundul capului fără o rază de viață – broboane mari de sudoare pe frunte – stârlici la-ncheietura mâinilor încrucișate pe piept – și sughite rar – sfetnicul bătrân îi ține lumânarea, și mitropolitul în sfită de aur s-apleacă și apropie de buzele ei fripte linguriță cu grijanie; și la o parte și alta a patului, în genunchi, plâng înfundat împăratul și împărăteasa cu capetele lor bătrâne pe picioarele răcite ale bietei fete…

Repede, flăcăi! toți pe plocat…

Au ajuns…

Iconița la buzele moartei…

Se mișcă fata… clipește din ochi… își ridică mâna la frunte… își dă frumos părul într-o parte… zâmbește… se scoală…

E sănătoasă… sărută pe părinții și pe frații ei, și-ncepe iar să râză ca mai-nainte și să umble de colo până colo; fuge-n grădină, taie trandafiri, și-i pune-n păr și spune la copilării și râde de parcă s-a sculat o ciocârlie din somn și-și cântă cântecul de dimineață.

A pus împăratul să clădească o biserică mândră cum nu mai fusese până atunci în toată împărăția, spre lauda Fecioarei, care făcuse o așa minune. Și a mâncat și băut la sărbători mari trei săptămâni lume după lume pe socoteala curții împărătești.

Acu, toate bune: fata a scăpat; să fie sănătoasă, să trăiască, și Maica Domnului buna, care a păzit-o, să-i dea noroc… Da'… fata ca fata; ce te faci cu flăcăii? că de a doua zi au început iar să vie unul câte unul la împăratul să-și spuie păsul.

Cui s-o dea?

Care are mai mult drept s-o ia?

Fără oglindă n-ar fi văzut-o în ce hal era și n-ar fi îndrăznit să calce porunca împăratului, să vie înainte de termen.

Fără plocat, n-ar fi sosit la vreme.

Fără iconiță ar fi dus-o toți la groapă.

Au stat seara la sfat împăratul, împărăteasa și sfetnicul cel bătrân, și până-ntr-un târziu n-au putut să se-nțeleagă cei doi bătrâni cuminți cui trebuie dată fata: ba unuia, ba altuia, ba lui Prâslea; ba să se tragă la sorți, norocul s-aleagă!

Împărăteasa, dacă văzu și văzu că nu se mai isprăvește vorba și ea cam picotea de somn, zice:

– Doamne! Măria Ta, cum sunteți dumneavoastră bărbații! vă pricepeți la împrejurări mari, și la ale mici vă pierdeți cumpătul și rostul… Război mare să fi fost de făcut și până acu îl puneați la cale… Stau și v-ascult de-atât amar de vreme… am căscat de mi-a trosnit fălcile. Ce mai tura-vura… vorbă lungă degeaba? Iacă, o s-o ia ăl de l-o iubi fata, că dreptul lui e!

– Ei? întreabă cine a ascultat povestea, care dintre flăcăi a luat-o pe Ileana?

– Nu știi dumneata, răspunde povestitorul, cum se isprăvesc toate poveștile cu Trei-feți-logofeți? Pe cine era să iubească fata?… Pe Prâslea.

– Dar ceilalți cum au rămas?

– Au rămas destul de bine. Ăl mare a rămas cu topuzu-mpărătesc; ăl mijlociu cu iconița… Puțin lucru e să împărățești? Nu-i destul să nu mori niciodată? Dar era și drept să fie a lui Prâslea, pentru că el, dacă nu o lua pe Ileana, rămânea cu oglinda, și s-ar fi tot uitat în ea, ar fi văzut-o pe fată mereu cu altu-n brațe și s-ar fi prăpădit băiatul… Și dacă se prăpădea el, se prăpădea și fata, se prăpădea și mă-sa, împărăteasa, care tot pe el îl iubea mai mult, că era Prâslea, și ar fi fost mai mare păcatul să se-ntâmple atâtea nenorociri pentru o biată dragoste de tinerețe.

RĂZBUNARE

de Carmen Sylva

Noapte senină cu stele. Din văi se ridică încet răcoare. Oltul urlă între doi pereți înalți de stâncă, sorbind în valurile lui șivoaiele spumoase ce se prăvălesc de prin ponoarele munților.

La gura unuia dintre șivoaie se arată o mogândeață neagră, umbra unui om înalt, par-că și mai înalt p-în întuneric. Deodată se ivește și luna și îneacă valea cu lumina ei albăstrie și curată, întunecând și mai mult umbrele în care s-a ascuns tainicul drumeț. Lumina se ridică să domnească peste odihna satelor, peste somnul pădurilor care răsuflă încet, și-n răcoarea umedă a livezilor adie mirosul de maldăr cosit.

Trecătorul necunoscut se abate de pe potecă și trece-n lături printr-o livede unde se odihnesc niște vaci. Vreun hoț de vite, nu mai încape vorbă.

E un om drept ca bradul, vânjos și ușurel la mers, îmbrăcat cu un mintean sur. În brâul lat de curea, poartă arme; e încălțat cu cisme cu carâmb peste itarii albi de abà. Pălăria de pâslă, în care a-nfipt o floare de câmp, acopere niște plete lungi și ascunde fruntea curmată cu o dungă dreaptă și două sprâncene stufoase sub cari scânteiază niște lumini ca jeraticul. Să fure ori să omoare? Ce-o fi vrând?

Mai întâi își răsucește mustața cu dejtele lungi și nervoase; apoi scoate din brâu un cuțit și o frânghie.

Fără zgomot, încet-încet, s-a apropiat de-o vacă. Dinții lui strălucesc cu un zimbet fioros și nasul i se coroiază ca ciocul vulturului.

„Tot pot scoate eu o pereche de opinci din pielea ta“, șoptește omul. Leagă bine picioarele vitei și-ncepe se croiască o bucată lată-n patru colțuri de pe coastele vii… O mugitură din adânc se pierde p-între dealuri; omul nici n-o aude par-că. Vita se cutremură și se zbuciumă sub lucrarea tăiușului ascuțit: omul jupoaie partea de piele ce și-a ales și apoi o taie pe din două.

Sângele țâșnește și se scurge pe iarbă. Omul își ia frânghia, merge de spală cele două petece de curea crudă în șipotul de-aproape, le face sul una peste alta, le vâră-n brâu și piere iar în întunerec.

Luna își urmează cărarea ei știută, aruncând pe deasupra stâncilor sălbatice priviri adânci către Olt. Valurile creț și spumoase sclipesc și aleargă la vale în răcoroasa lor clocoteală. Ele nu știu nimic; nimic n-au văzut, n-au auzit nimic valurile repezi și spumoase.

Acuma omul nostru a ajuns la pragul colibei sale; ridică clanța. Înăuntru, în loc de pat, e o laviță de lemn rezemată de zid. Nevasta tânără nu doarme. A aprins făclia de la Paști și cu mâinile la piept, cu ochii țintă, se închină.

Sânge pe mâinile lui bărbatu-său! Dă un țipăt. Omul începe să râză.

„N-ai teamă Ancuțo! Mi-am tăiat numa o păreche de opinci din vaca a albă. Lasă că-i am eu grije și de pielea lui!“

Și zicând astea, stinge feștila cu vârful dejtelui și se trântește îmbrăcat pe laviță. Obosit cum este, adoarme-ndată.

După două-trei ceasuri, luna se acopere, cerul se-ncarcă de nori… Deodată pornește un vânt puternic, urlă pe întinsul tăcut, bate din toate părțile coliba, îi zguduie bârnele învelișului și cercevelele de la ferestruici, răstoarnă niște ghiveciuri de flori

din tinda de afară și deșteaptă copilul care doarme-n copaia lui atârnată de frângii în tavan.

Lângă vatră, în tindă, sare din somn drept în picioare o fată tânără. Se repede și-ncepe să sufle în tăciunii stinși ca să aprinză lumina.

Chipul ei luminat de flacăra roșietică a tăciunilor amintește trăsurile omului de-adineaori: nasul tot coroiat, ochii îndrăciți înfundați, fruntea plină de voință îndărătnică, și părul negru ca funinginea și lăsat pe spate în plete neregulate care-i cad până în jos de genunchi.

Când voinica asta sălbatică se ridică drept în picioare, atinge cu mâna-n tavan.

Ascultă… tresare… A țipat copilul.

„Ancuțo, nu vrei lapte pentru micuț?“ întreabă ea pe cumnată-sa p-în ușe.

„Da, Sando; da nu s-o fi năcrit de furtună?“

Sanda gustă laptele – nu era stricat – și-l puse la foc. Pe urmă dete oblonul de la ferestruică într-o parte, să vază ce-i afară.

Sub cerul plumburiu, vântul gonea vârtejuri de țărină în care s-amesteca mirosuri pătrunzătoare de ierburi și flori de munte. O tăcere… apoi o spintecătură orbitoare pe cerul negru… ș-apoi, după o răsuflare, glasul uriaș al trăsnetului.

Fata-și făcu cruce; închise oblonul și trase crăticioara de la foc. Turnă dintr-o ulcică-n alta laptele prea-ncins… Nerăbdarea îi încrunta sprâncenile îmbinate.

Copilul plângea tot mai tare; dar răpăiala grindinei și duduiturile tunetelor îi acopereau glasul slab.

Când Sanda trecù în odaia de alături cu lapte-ncropit, găsi făcliuța de Paști aprinsă. Copilul nu se putea împăca – sânul mamii era sleit.

„Doamne! de ce m-oi fi speriat eu așa tare alaltăieri? ce lapte aveam! ce lapte bun!… Și uite-acuma!… Maica Domnului, ce fulgere!“

Fata ridică din umeri cu dispreț.

„Ce ești așa fricoasă, Ancuțo?“

Bărbatul se sculă într-o rână:

„Lasă că ți-a plătit el spaima ta!“ mormăi el printre dinți.

„A plătit-o; da nu-mi capăt eu laptele înapoi. Încă de-acu încolo o să-mi fie și mai frică… Doamne, cum tună!“

Și mama și copilul erau cu părul bălan ca fuiorul și amândoi cu ochii ca vioreaua. Fiindcă tremura biata femeie din toate încheieturile, cumnată-sa, Sanda, luă pe copil în brațe și-i dete să bea. Pe urmă, ridicând ochii spre frate-său, îi văzu mâinile mânjite cu sânge.

„L-ai răpus, Dragomire?“ întrebă ea scurt.

Omul zâmbi și zise, întorcându-se către nevastă-sa Ancuța:

„Încailea Sanda, nu-i fricoasă ca tine.“

„Da, firește, urmă Sanda, nu mi-e frică. Numa, dacă l-ai răpus, ar fi mai bine de tine să treci muntele dincolo… Să pui șaua pe cal?“

„Aș! răpus!… i-am ciupit numa o țâră din vaca a mai frumoasă, să-i înțarce și ea cum a-nțărcat Ancuța când cu focul pătutului.“

„Aoleu! oftă nevasta clătinând din cap… Da el… ce-o să ne facă…“

„Om vedea… Și dacă-i vorba, ce ne-o face, i-om plăti cu vârf și-ndesat“ zise fata.

Copilul adormise în brațele voinice ale Sandei. Ea îl puse la loc în copaie, apoi mângâiă binișor pe cumnată-sa Ancuța ca să o liniștească și trecu dincolo în tindă la vatră.

Aci înveli focul sub spuză și se trânti la culcușul ei, unde pe dată adormi adânc. Afară furtuna se depărta mereu și, la

lumina lunii, sclipeau frunzele și firele ude de iarbă ca niște pietre nestimate.

De ce jupuise Dragomir vaca lui Pârvu, învățătorul, de vie? Pentru că Pârvu dăduse foc pătulului lui Dragomir. Dar Pârvu de ce făcuse asta? De ce? Pentru că era ceartă și goană veche între cele două neamuri ale lor. Din moși strămoși se povestea în sat fel de fel de rele ce-și făcuseră unii altora, și din când în când urma între ei alte grozăvii nouă. De aceasta biata Ancuța trăia tot cu frica-n sân. Noaptea aceea, nu putuse închide ochii de groaza închipuitelor urmări a acestei din urmă răzbunări.

A doua zi dimineața, Pârvu, învățătorul, după ce-i trecuse fumul țuicii de cu seară, intră în clasă. Era o odăiță foarte strâmtă pentru iarnă, și vara era aproape goală. Astfel, acuma, găsi în clasă d-abia câțiva copii betegi, copii care nu-s buni de nimica la muncă.

Învățătorul se purta îmbrăcat țărănește, deși trăise câțiva ani în școli la Craiova, unde chiar fusese de mai multe ori premiu-ntâi la examen. Era înalt cât un mal; ochii cenușii și aprinși ca niște scântei; părul tuns soldățește; și când era vorba de ținut o cuvântare, apoi nu-l întrecea nimenea. Din pricina talentului lui oratoric își câștigase o mulțime de admiratori printre săteni.

„Mă rog, vorbește din carte, n-ai ce-i face!“ ziceau oamenii, cari se uitau la el cu tot respectul.

În ziua aceea se sculase cu arțag, de aceea copiii tremurau ca varga așteptându-i întrebările.

„Florico!“ strigă dascălul.

O ființă pipernicită se ridică din bancă. Șuvițe de păr încâlcit îi cădeau pe ochi acoperindu-i chipul gălbejit. În picioare, numărând silabele pe degete, ea clăpăi pe nerăsuflate o fabulă fără să priceapă boabă.

Dascălul nici gând n-avea s-asculte.

Se isprăvise fabula… O tăcere…

„Zi-i mereu-nainte!“ șopti un băiețel la spatele fetei.

Și fata începu altă bucată-aleasă. Școlarii trăgeau cu coada ochiului la chipul gâdelui, prefăcându-se că se uită-n carte.

Pârvu sta dus pe gânduri… Pe o ființă-n lume ar fi iubit-o și el – pe frate-său, pe Voinea… Acu vreo câteva săptămâni, găsise pe bietul Voinea răpus în pădure… De-atunci încoa, îi vedea trupul mort aievea. În toate serile își îneca aducerea aminte în țuică, dar cum îi trecea fumul a doua zi, amintirea groaznică se-ntorcea la loc, mai grea, mai ne-mpăcată, și atunci nu mai vedea, nu mai auzea nimic altceva – Voinea mort, răpus de dușmani!

Acu – umblă iar pe drumul cunoscut, pe unde venea-napoi de la târg, vesel, ducând lui Voinea un pachet de tutun, – că ținea la bietul frăține-său, nu ca la un frate, ca la un copil și când se-ntorcea acasă, nu vrea să vie cu mâna goală.

Se-nserează; umbra dealurilor se-ntinde tot mai tare în drumul lui, la o cotitură a potecii, drumețul dă cu ochii de un trup de om culcat pe o lespede și cu capul rezemat de un trunchi. Tot apropiindu-se, i se pare că e frate-său… Da de ce-o fi stând așa?… Doarme?…

Ce țeapăn!… Atunci, cuprins de un fior, iuțește mersul… Da, e frate-său – Voinea!… Pipăie-l – rece ca ghiața; uită-te bine, – ochii duși în fundul capului! Un răcnet! – un răcnet să-i crape pieptul! Începe să-l zguduie, să-l cheme pe nume: „Voineo, neică! Voineo!“. Degeaba! Omul pricepe bine că l-a lovit, când vede o rană mare între umerii flăcăului. Degeaba-l mai strigă – Voinea nu mai vrea să răspunză.

Pârvu cade în genunchi și începe să se bocească și să se vaite ca muierile. Puțin stă așa, și odată-i fulgeră prin minte un gând, care-i zvântă izvorul lacrimilor. Ia voinicește în cârcă pe mort și-l duce acasă…

Astea treceau acu prin capul încruntat al învățătorului în vreme ce școlărița îi bârâia mereu lecția pe de rost. Copila ajunsese la un fragment din istoria țării, unde spunea cum Vlad-Vodă Țepeș își răzbunase de grozav asupra boierilor necredincioși, punându-i să care piatră și var pe un colț de stâncă prăpăstios, ca să zidească o cetățuie.

La povestirea cruntei răzbunări, învățătorul își înălță capul; de pe fruntea lui picau broboane mari de sudoare. Și el trebuia să-și răzbune; știa el bine cine stătuse să răpuie pe Voinea!

Acu, ce mai una ș-alta? Pârvu dăduse foc la pătulul lui Dragomir… Dar, cu câteva chile de porumb, nu se plătește viața unui flăcău… Nici vorbă, Dragomir îl omorâse pe Voinea. Flăcăul înjurase la horă într-o duminică, pe Sanda, și ea ieșise din joc; plecând acasă foarte încruntată, Sanda arătase pumnul și mormăise niște amenințări vajnice.

Pârvu se lovi peste frunte… Nu care cumva l-o fi-njunghiat pe Voinea chiar Sanda?… Nu se poate. Era voinic… n-ar fi putut ca o muiere să-l puie jos!… O muiere! La gândirea aceasta rușinoasă, învățătorul simți că-i vine amețeală.

Era departe de tot de școala lui. Glasul băiguit al școlăriței se contopea în gândul lui cu vâjiala gârlii ce se rostogolea repede de vale prin mijlocul satului către Olt. În mintea omului nostru, era un fel de vârtej: Voinea copil;… tata, popă-n sat;… tata lui Dragomir și al Sandii, vecin îndrăcit, moșnean harțăgos… Și omorul nelegiuit de care tot mai povestesc din când în când bătrânii de demult.

Popa vrea să-și răzbune… De ce? Ei! De unde poate ști Pârvu… Destul că într-o zi moșneanul se-ntorcea călare de la târg. Tocmai se-ntâmplase în ziua aceea să-și spele oile, și nu luase cu el nici o armă. La o cotitură a drumului se-ntâlnește cu alt călăreț; d-abia are vreme să-l cunoască cine e – e chiar vrăjmașul lui de moarte – care a și scos pistolul de la brâu. Repede dă pinteni calului și zboară-n goana mare. Popa

cârmește-n loc și se ia după el… O să-l ajungă… Iacă biserica… Fugarul sare jos de pe cal, dă năvală nebun în sfântul locaș și gâfâind cade la picioarele iconostasului, pe care-l apucă strâns în brațe. Popa, uitatul de Dumnezeu! își repede calul în amvon, trece pragul călare și trage asupra moșneanului; sângele țâșnește pe sfintele icoane și pe lespezile reci.…

Pe popa l-au răspopit, ras și-nchis pe toată viața; și bietul Pârvu! a rămas băietanul să crească el pe frate-său Voinea, care era mititeluț.

În vreme ce visează învățătorul la toate astea, școlărița spune și iar spune mereu din cartea ei pe de rost; copiii ceilalți unii scobesc băncile cu cuțitașele, alții scârțâie pe plăcile lor, și scuipă și șterg cu mâneca, și iar scârțâie; la ferestrele prăfuite bâzâie muștele; aerul e greu, și cei mai micuți cască și se-ntind a ploaie.

Deodată se deschide ușa de perete și un flăcăiandru, un baciu tânăr în cămașe, cu bâtă, căciula la o parte pe pletele lui lungi, intră d-abia trăgându-și sufletul:

„Dom-le, săi! vaca-mnitale dom-le!…“

„Ce vacă, mă?“ întreabă Pârvu tresărind.

„Vaca-mnitale… hai! degrabă!“

Bucuria școlarilor c-au scăpat de ceasul clasii. Și nu numai atât, mai era și o întâmplare de senzație, care trebuia văzută de-aproape. Năvăliră cu toții la ușe după profesor, și ghionturi și brânci, și se repeziră toți afară strigând care mai de care.

O mulțime de oameni din sat s-adunaseră la imașul lui „Domnul“. Aci vaca, sforâind turbată de chinul rănii și de ciupiturile muștelor care se strânseseră pe carnea ei vie, smăcina iarba și pământul cu coarnele, se tăvălea și arunca țărână cu picioarele în ochii bietului viței, care cerea să sugă. Din ochii ei holbați, din privirile ei pierdute, vrea par-că s-arunce scântei de imputare oamenilor pentru crunta suferință, cu care plătea ea nevinovată ura dintre ei.

Pârvu, cu tot sângele-n cap, fără să știe bine ce face, schimba mereu frunze mari de lipan verde udate, pe rana vitei. Veniseră o sumă de femei cu copiii în brațe. Cu capetele acoperite-n maramele lor albe, ele steteau de jur-împrejur, drept în picioare, cu gravitatea matroanelor romane chemate să se pronunțe. Copiii se-nghesuiau împrejurul vitei și „Domnului"; dar tăceau sfioși, temându-se și de o nouă zbuciumare a dobitocului și de încruntarea învățătorului. Pe iarbă și-n țărină se zvânta sângele negru.

În capătul potecii, se arătă atunci Sanda, drept în bătaia soarelui, cu fruntea sus, cu furca-n brâu și fusu-ntre degete, fără să sprijine măcar urciorul smălțuit pe care-l ținea sus pe cap. Fota roșie, strânsă bine la mijloc cu betele, îi înfășura în cute mișcătoare trupul plin. Chipul ei pârlit de soare și vânt; sprâncenele negre și-mbinate, expresia întreagă a fizionomiei și mersul ei drept și sigur, toate dedeau acestei fete o înfățișare aspră, dar măreață. Tocmai de aceea flăcăii din sat nu se prea lungeau la glumă cu ea, pentru că la orice îndrăzneală, ea știa să le-nchiză gura scurt cu două vorbe, mai arzătoare ca două palme.

Sanda, nemișcată, cu privirile mari și liniștite, se uita la vita canonită, și fără să lase a se lua aminte, trăgea cu coada ochiului la Pârvu… Numele lui Dragomir, fratele ei, se auzi în mulțime, deocamdată mai șoptit, apoi din ce în ce mai tare. Șoaptele sporeau, și o grămadă de lume se strânse-mprejurul Sandii; începură s-o strângă de-aproape și s-o întrebe răspicat.

Pârvu o văzu și el în sfârșit pe fată. Trecu printre oameni și se opri drept în fața ei: fulgere sclipiră în ochii amândurora.

„Dragomir mi-a făcut-o!" zise învățătorul scrâșnind.

Sanda tăcu.

„Zi tu că nu-i așa, dacă poți!" adăogă el.

Sanda nu zise nici o vorbă, și se uită drept în ochii lui.

„Ci spune odată! ori vrei să-ți pui mâna-n gât!"

Ea-l măsură din cap până-n picioare, și răspunse liniștită și rece:

„Să-mi pui tu mie mâna-n gât? Nu crez treaba asta! Tu să mergi să dai foc, noaptea, ca hoțul, la pătulurile oamenilor, că de-atâta ești bun!“

Și dând într-o parte binișor lumea se duse p-aci-ncolo, fără să se mai uite-napoi.

Pârvu se făcuse vânăt, și scrâșnea mereu:

„Las' că mi-o plătești tu!…“

„Știi tu una? îi zise un moșneag. De ce n-o iei tu de nevastă pe fata asta, mă flăcăule?… E fată voinică și harnică… și s-ar isprăvi odată și dușmănia asta-ntre voi…“

„Eu? pe ea? de nevasă?… Mai bine mă dau de mal în Olt!“

Lumea se strecura, unul după altul, fiecare pe la daraverile lor. Copiii cum văzură că rămân singuri cu dascălul, o șterseră la sănătoasa.

Pârvu rămase lângă vaca lui chinuită de friguri și el cu friguri în suflet. Îi răcorea botul și limba cu apă proaspătă. Stând la gânduri ce să facă: s-o mai îngrijească, ori s-o-njunghie și să-i isprăvească odată canonul.

În vremea asta Sanda ajunse la fântână. Ea apucă lanțul și-ncepu să coboare găleata printre ghizduri; o umplu cu apă, și o trase voinicește afară. Împrejurul ei nimica, nimic până-n zarea depărtată plină de lumina soarelui.

Sanda era frumoasă! și… știa că e frumoasă.

„A! Pârvule, Pârvule, nu te-ar feri Dumnezeu să-mi cazi tu mie odată-n mână!“

Și se gândea că nu-i zisese destul, c-ar fi trebuit să-l ardă mai rău, să-l fi făcut de râsul satului întreg… Ei nu spuseră o vorbă măcar de hrana lor dată flăcărilor; și el pentru o boală de vită sculase obștea-n picioare, înjura și zbiera – că era procopsit, om cu capul mare, învățat la carte! Și ăilalți, proștii, îl ascultau cu gura căscată par-că le-ar fi citit din vanghelie.

Pe chipul Sandii se resfrângea sălbătăcia gândului și conștiința unei energii extraordinare. În adevăr fata ceea avea o energie de speriat, care ajunsese de poveste. Dragomir, frate-său, de câte ori zicea: „Cât o fi soră-mea, Sanda, nu mi-e frică!“

Într-o noapte îi călcaseră hoții: cine i-a pus pe goană?… Sanda…

Alta ș-alta era Ancuța – slabă de înger!

„Ce ți-e iar!, îi zise Sanda intrând în bătătură cu cofa plină. Iar ăi fi plâns?“

„N-am plâns, Sando, răspunse femeia mâhnită și îngrijată; dar tare m-a apucat groaza; am auzit că Pârvu umblă ca un turbat – spune la toată lumea că are să ne puie la toți capul!“

Sanda dete din umeri.

Tocmai atunci, popa trecea pe uliță.

„Bună vremea, nevastă.“

„Sărut mâna, taică părinte.“

„Da’ ce mai făcu iar bărbatu-tău Dragomir, ai?“

„Ce, taică părinte?“

„Ce «ce»? tu nu știi ce?… Vaca lui Pârvu.“

„Care vacă?“

Femeia se făcu galbenă la față și începu să tremure din toate încheieturile.

„Ia nu te mai face, zise popa, parcă lumea nu știe.“

„Doamne! taică părinte, da p-ale altora de ce nu le mai știe lumea? Pătulul nostru care ne-a ars… de! ce zici și sfinția-ta?“

„Uite, eu vă spui că nu-i bine, fata mea; mai gândiți-vă și la Dumnezeu, că o să-nfundați, până la urmă, ocna.“

Și popa plecă-nainte, dând din cap.

„Ce-ți spuse bărbăria de popă, Ancuțo?“ întrebă Sanda.

„Că să ne mai gândim la Dumnezeu, ca să nu-nfundăm ocna.“

„Bună vremea, fetelor“ zise un glas străin.

Amândouă se-ntoarseră spre uliță. Era primarul.

„Nu cumva, întreabă omul, s-or fi găsind p-aici, pe la voi, două petece de piele de vacă vie, că le caută stăpânul vitei.“

„Nu se află, răspunse Sanda; dar bine că-mi aduseși aminte: dumneata unde erai mai alaltăieri când ne-a ars pătulul?“

„Alaltăieri?… eram la târg.“

„Apoi de… eu gândesc că tot p-acolo pe la târg or fi și petecele ălea de le cauți dumneata. Dacă te-i mai duce, poate l-ei găsi.“

Pieile erau la loc sigur, în argăseală.

„Sluga! spune lui frate-tău multă sănătate, numai să bage de seamă că mai e și judecată și dreptate pe lumea asta“ zise primarul urmându-și calea.

„O doamne! judecata și dreptatea – dacă nu și le face omul singur!…“ mormăi Sanda.

Peste două-trei zile după asta, Sanda căuta să pornească la o moșie mai departe, să vânză niște pui de găină. Dragomir plecase cu calul după scânduri la deal, și ea rămăsese să meargă pe jos. Își luă puii legați de picioare pe cobiliță și porni printre lanurile de ovăz aurite, care sclipeau în bătaia plină a soarelui de vară. D-abia adia un vânt ușor care făcea să joace în zarea încinsă dogoarea lui Cuptor. Era o cale bunicică până s-ajungă în pădure. Fata grăbea mereu.

În sfârșit iacă și pădurea cu cărarea ei umbrită.

Umblase acuma prin umbra răcoroasă cât umblase, când i se păru că nu e singură acolo, par-că venea cineva în urma ei. Până să se-ntoarcă să vază cine-i, Sanda simți la spatele ei aproape o suflare caldă și fâlfâită.

Pârvu!… o ajunsese de pe urmă.

Fata dete să se-ntoarcă, dar n-apucă să ia-n mână cobilița de pe umere și se pomeni doborâtă cu fața la pământ, strivită pe rărunchi de genunchii învățătorului.

Pârvu trase cuțitul de la brâu… Când Sanda auzi fâșiitul tăișului ieșind din prăsele, se gândi c-atât i-a fost ei să-i fie!

În amețeala ei, simți cum îi desface de pe cap coadele, cum le răsucește pe mână și cum le taie din rădăcină… Într-o clipă dușmanul își făcu isprava. Cu cele două coade tăiate el începu să lovească pe Sanda care se zvârcolea ca o șopârlă călcată pe cap.

„Na! urlă dușmanul, mai na! Să te saturi sămânță spurcată!"

Și la fiece cuvânt, o lovitură de gârbaciu. Toate zbuciumările ei fură de prisos. El încetă numai după ce osteni. Biruită, fără un pic de putere, Sanda își afundă capul în țărână, unde stete fără să sufle, fără să miște, mai-moartă.

Atuncea, Pârvu se ridică-n sus. Sângele i se întoarse în obrajii și buzele albe de mânie. Sanda se ridică și ea. El stete drept în fața ei așteptând-o să se năpustească asupra lui ca o fiară nebună.

Dar nu… Ea se rezemă de un copac, și acoperindu-și ochii cu mâneca, porni pe plâns înecată de cea mai adâncă obidă copilărească.

El rămase asemenea nemișcat în picioare, plimbându-și privirile de la coadele, pe cari le ținea încă-n mână, la basmaua galbenă ce-o smulsese din capul Sandei, aruncată cât colo pe mușchiul verde, și asupra căreia tremura prin dâra unei raze de soare umbrele frunzelor de gorun. Deodată privirea lui se opri asupra Sandii – era frumoasă fată Sanda – și par-că din coadele ei tăiate trecu prin dejtele lui ca un fior ce-l furnică d-a lungul brațului și i se opri în inimă, înecându-i răsuflarea…

A biruit-o!… S-a isprăvit!… A necinstit-o pe biata fată, așa că nici leac, nici descântec nu-i mai pot folosi… Nu cu o vacă, cu o cireadă întreagă și tot nu se poate pune la loc cinstea pierdută – coadele nu cresc la loc de azi pe mâine.

Se aștepta la orice din partea acestei fiare nedomesticite; s-o apuce turba, să se repează să-l străpungă cu un cuțit punându-și toată viața ei la mijloc, să năvălească cu cobilița să-i crepe capul, ori să-l apuce cu dinții; – nu i-ar fi trecut p-în gând că Sanda

are să stea mută și amărâtă după atâta ocară, de care chiar el simțea că i s-a zguduit sufletul.

Sanda se șterse la ochi cu mâneca; se aplecă de-și luă basmaua; se legă strâns la cap din ceafă până pe sprincene și, fără o vorbă, fără o privire către dușmanul ei, porni iute în desișul pădurii unde se făcu nevăzută.

Pârvu, neștiind la ce să se hotărască, se uita mereu la coadele cu care rămăsese-n mână. Ce-o să facă el cu ele? Să le lase-n pădure? Să le dea pe apă?… Nu; le-ndoi frumos una peste alta, coadele cele bogate, și le vârî în sânul cămășii la piept. Apoi se-ntoarse-n sat fluierând așa un cântec, orice cântec o fi, cum fluieri ca de urât, parcă nu s-ar fi-ntâmplat nimic.

Dar purta-n sân coadele Sandii, a căror frecare dulce și ciudată semăna cu o mângâiere, o mângâiere duioasă și caldă. Ajungând acasă, își deschise dulapul, puse cu multă grije tocmai în fund, între premenelile curate, trofeul luat de la „biata“ Sanda, coadele cele frumoase, după ce se uită o dată lung la ele. Apoi încuie dulapul bine, împotriva obiceiului său, fiindcă n-avea doar nimica de preț, luă cheia, ș-o băgă în chimir.

Soarele se cobora de la asfințit aruncând raze potolite printre trunchiurile străvechi ale pădurii. Sanda trecând furiș ca o ciută gonită de vânător de la un copac la altul, ajunse-napoi la locul unde-și lăsase cobilița cu puii: bieții pui, uitați acolo, erau aproape stinși de sete, d-abia mai trăgându-și sufletul, cu ciocurile deschise și cu limba uscată. Fata îi duse la fântână, le dete apă până-și veniră iar în fire; luă iar cobilița pe umăr și plecă repede, aruncând din când în când înapoi o privire plină de teamă.

Peste câtăva cale, Sanda ajunse la femeia căreia-i ducea puii pentru târg. Întorcându-se spre casă, fata își spălă la fântână obrajii care-i ardeau ca para focului. Picăturile de apă limpede atârnară în genele ei lungi, îi răcoriră pleoapele aprinse de plâns. Apoi ea intră în desișul pădurii, unde-ncepu să gândească mai lămurit la ce se petrecuse.

Iată, – aici e locul unde ea a fost adineaori atât de neomenos necinstită. Un trunchi de copac stă culcat mai la o parte: ea s-așează pe el și se gândește.

…Un om a văzut-o plângând… și cine?… Pârvu, dușmanul ei de moarte… ea a plâns… da, a plâns… biruită și rușinată…

…Da; trebuia să-i fi crăpat dușmanului capul în două cu cobilița!… Se poate mai mare ocară pentru o fată!… și ea care toată viața numai la războinare se gândise, atât doar a putut face, – să plângă și să fugă din fața lui, ca un copil mișel de la școală.

Sângele i se urca în ochi, – ea își desfăcu legătura de pe cap. Vinele gâtului i se băteau să se spargă, – ea își rupse chiotoarea cămășii.

Fără voie, Sanda își dete cu mâna prin pletele ei ciunte care-i cădeau peste ochi… și un gând ciudat îi trecu prin minte – de acu are să fie și mai sălbatică și mai neatârnată decât mai-nainte. Deodată însă chipul lui Pârvu, frumos și voinic, îi cuprinse închipuirea. Fără o clipă de iertare o stăpânea icoana acestui om, biruitorul, acel ce o îngenunchiase și o făcuse să plângă din adâncul obidei.

Ea, firește, nu-l privise în față, nu! plecând însă cu ochii-n jos, zărise, prin perdelele-i de lacrămi, înfățișarea lui, nehotărâtă și oarecum stângace după o așa biruință.

…Dar ce se făcuseră coadele ei cele frumoase? Trebuie să le fi azvârlit dușmanul în Olt!… Măcar să i le fi smuls înapoi!… Cum și-a pierdut ea până-ntr-atât cumpătul de i le-a lăsat?…

Și sta mereu, și mereu se gândea cu coatele pe genunchi și cu degetele înfipte în capul ei despodobit. Amurgul creștea încet și-n codrul surd domnea o adâncă liniște; n-ai fi bănuit că acolo trăiesc atâtea mii și milioane de vietăți.

Sanda își urma valurile gândirii, fără s-auză tăcerea nemărginită din preajmă-i.

…Mâna de fier ce-i răsucise gâtul… fiorul rece al cuțitului ce-i trecuse prin ceafă… clipa aceea!… crezuse că-i cea din urmă… fiindcă Pârvu o ținuse sub genunchiul lui biruitor… El ar fi putut-o răpune ca pe un miel… De ce n-a răpus-o?… moartea mai bine decât așa ocară… Moartea?… Nu, mai bine…

Era fericită acuma că putea răsufla, simțindu-și bătăile inimii, că nu era înghețată și-nțepenită sub ghiara morții!… Și cu o mișcare negândită, fata își pipăi gâtul.

Dar bătaia?… Bătută cu coadele ei lăsate… Și pe urmă? Pe urmă… par-că și lui i-era rușine pe urmă…

…De ce nu și-a mai bătut joc de ea?… De ce n-a mai înjurat-o?… De ce?

Sanda-și afunda degetele în pletele-i de flăcău, și-n ochii ei se arăta din nou icoana învățătorului în picioare, încruntat mai mult de părere de rău decât de ură…

Noaptea era acum deplină. Sanda ridică ochii – nu se mai vedea nici un trunchi, nici o cărare. Ca să mai găsească drumul trebuia s-aștepte până-n zori de ziuă.

Deși în mintea ei se depănau tot aceleași și iar aceleași lucruri, vremea nu-i fu lungă. Din când în când bătăile inimii și tâmplelor se mai potoleau, și atunci cu sânge rece ea s-apuca să-și făurească un plan de răzbunare… dar voința cletinată nu putea nimica născoci, nu se putea hotărî la nimic.

Pentru ce?

Neapărat era în coadele pe cari i le răpise dușmanul un farmec… Ea îl simțea bine; câtă vreme părul ei o fi în mâna acelui om, în puterea dânsului va fi și dânsa – o apucase și o ținea de păr. Și ceea ce acuma o necăjea să știe asta era: le luase el coadele ca să i le păstreze? Aș!… de ce să le păstreze?… Nu le-o fi azvârlit poate numaidecât… dar mai târziu, ce era să facă cu ele?… Și poate cu șuvițe din părul ei corbii or să-și facă-n cuiburi culcușul, ca și cu perii unei moarte… La această gândire

neagră ar fi vrut să-și capete podoabele-napoi ori mai bine să moară… A! ce bine ar fi să nu le fi aruncat omul acela… să le fi păstrat el mai bine. Și lacrămile i se porniră iar în șiroaie bogate, fără să știe nici ea de ce, și plânse, plânse mult. Niciodată nu plânsese fata așa, și nu crezuse niciodată că așa-i de bine și de dulce să poată cineva plânge.

De departe, foarte departe, se auzi cocoșul cântând cântecul dimineții… Așa degrabă? De când oare lacrămile pot scurta vremea nopților?

În adevăr se iveau zorile și cu ele formele… Iar cocoșul. Fără să știe pentru ce mai rușinată de ea însăși decât supărată pe Pârvu, se sili să se ridice zdrobită de oboseala gândurilor mai mult decât de neodihnă. Se legă bine la cap și apucă prin pădure cărarea spre casă. Din văile vecine se ridicau aburi reci și alburii; răcoarea dimineții se urcă încet spre cer, unde se stingeau pe rând stelele una câte una.

Frate-său Dragomir o aștepta, cu sprincenele posomorâte, înfipt în pragul porții.

„Da de unde vii tocma acuma? Unde ai umblat toată noaptea?“

„Unde… uite unde!“ răspunse ea scurt și aspru.

Și foarte liniștit își desfăcu legătura.

Doamne! ce-njurături! ce turbă sălbatică!

Dragomir nici nu mai întrebase: cine? Știa el bine cine. El plecă dis-de-dimineață de-acasă; nu vrea să audă bocetele Ancuții, când o vedea și ea pe Sanda.

Fata o scurtă degrabă cu bocetele cumnati-sii.

„Acu nu mai putem face nimica… Iacă, oi sta să văz de casă și tu ăi umbla după treburi pe-afară!“

Sanda se apucă de lucru, mai harnică decât mai-nainte. Se așeză ea la războiu, și la pânză și la chilimuri; la apă, la han, și-n toate părțile mergea Ancuța.

Dragomir umbla rătăcit pe câmp ca un lup turbat. I se păruse că toți îl ocoleau și asta îi îndârjea și mai tare ura. Fugeau toți de el; îi răspundeau de silă, fără să stea să se-ncurce mult la vorbă. Tot satul se dedese în partea lui Pârvu – era mai bogat și mai pricopsit „domnul". De aceea ura lui Dragomir creștea mereu.

„O să-i dau și eu foc lui!"

„Ce mai treabă! răspunde Sanda; or să-i facă la loc casa; e casa școlii."

„O să-i trag mai bine un glonț."

„Or să te bage-n ocnă!"

„Atunci, ce să-i fac?"

„De…". Și zicând asta, Sanda era cu gândul în altă parte.

Dragomir nu putea pune la cale nimic pe placul Sandii. Nimic nu găsea nemerit din câte-i spunea el, și ca să născocească din mintea ei ceva nu era în stare.

În vremea aceasta, ea spărsese ciobul de oglindă în care se văzuse așa schimbată – singura oglinjoară ce se afla în casă. Adevărul e că, cu pletele ei negre zbârlite și cu ochii ei întunecați, avea o înfățișare din cale afară sălbatică.

Voise să nimicească pe acest ghicitor mut al sufletului ei; căci, după ce-i treceau frigurile de turbare, ea putea citi în fundul cugetului că ura ei era mai puțin adâncă, mai puțin sigură decât trebuia să fie. Deodată, când lucra mai întețit la război, se oprea pe loc dusă cu gândul pe altă lume, cu privirea pierdută cine știe unde. Apoi se trezea parcă dintr-un vis, se scutura din tot trupu-i și se pornea pe lucru cu toată puterea.

„Ancuțo, zise Dragomir, într-o seară, știi tu una? Pârvu mă biruie. Fuge toată lumea de mine, nu mai pot nici cumpăra nici vinde. Mai bine să plec de-aici și să-mi caut de lucru undeva, în altă parte. M-oi întoarce mai încolo când s-or mai potoli lucrurile."

„Dar noi?“ zise femeia.

„Voi… Voi să stați aici să păziți casa și ce bruma mai avem și noi.“

Ancuța oftă adânc; era așa de zdrobită de la o vreme că nu mai putea ști ce era bine și ce-ar fi fost mai bine. Trăia și par-că nu trăia. Atâta bucurie mai avea să stea cu copilul pe genunchi, să-i asculte gungunirile dulci. Cât era de blândă și de tristă, îi era teamă pentru copil și de mângâierile, adesea prea aspre, ale tatălui. Și Sanda i-l împingea supărată când mititelul începea să plângă:

„Și ăsta, zicea Sanda, o să fie o mămăligă ca mă-sa… nu ne seamănă nouă!“

Într-o zi, Dragomir când trecea p-în sat se pomeni cu o piatră după el, și apoi alta și pe urmă o ploaie de pietre, pe cari i le aruncau copiii ieșind de la școală. Se aplecă repede și-ncepu să le arunce înapoi una câte una – pe o fetiță o răni la gleznă, unui băiat îi sparse capul, altuia, care ridicase mâna la cap să se apere, îi rupse un deget.

Fapta asta-n sfârșit sculă tot satu-n picioare. Nu mai era chip… Dragomir trebuia să-și ia câmpii.

„Sando, tu ești bărbată… Îți las în seama ta și nevasta și copilul. Mai bine pentru voi să nu mai stau, până s-or mai potoli dușmanii. O să vie ea și vremea noastră… Acu sunt ei mai tari… S-au dat toți în partea dascălului… (aici, o înjurătură să se cutremure carnea pe om)… Mă duc… plec… Rămâneți sănătoși!“

Fără vorbă, Sanda dete din cap, că adică „bine“, și-i luă copilul din brațe… Ancuța fugi tocmai în fundul curții ca să nu-l vază pe Dragomir plecând, și Dragomir plecă degrabă fără să se mai uite-napoi.

Când află că Dragomir fugise, Pârvu își răsuci mustața cu mulțumire, mirându-se totuși că lucrurile s-au isprăvit așa de scurt.

Câteodată, învățătorul descuia dulapul și s-apuca să netezească binișor coadele tăiate. Adesea îi venise să le arunce, ca să scape de farmecul lor; dar farmecele au putere… De ce să le arunce? Și așa, simțind bine cum creștea primejdia, Pârvu zâmbea și le mângâia mereu.

Se dedese vacanță la școală: scăpaseră și școlarii și dascălul. Și era cald! Sanda nu se arătase nici la coasă, nici nicăiri, par-că intrase-n pământ. Ancuța făcea acuma toate treburile… Ziua muncea și noaptea pândea așteptându-și bărbatul, care venea din când în când în puterea nopții să-și vază casa. Venea, cine știe de unde, călare pe deșelate, cu picioarele goale, om scăpătat care-și pierduse fugărit tot rostul.

Și încă și alt necaz: Dragomir își temea nevasta. Într-o noapte pe lună – ce-i veni lui! – nu fusese cam de mult pe la ele – își lăsă calul priponit tocma-n fundul ogrăzii și încetinel, pitulându-se pe lângă mărăcini, s-apropiă de casă.

Nemerise bine… Un om dădea târcoale pe la poartă. Dragomir, cu inima oprită în loc, apucă strâns prăselele cuțitului. A!… e Pârvu… Ce caută? Ce umblă de colo până colo?… să dea foc casii?… să omoare pe copil?… să scoată din minți… să necinstească pe Ancuța!?… Ce-o fi, bine nu e.

Dragomir totuși nu mișcă, stând gata să se arunce la nevoie asupra dușmanului.

Pârvu intră furișat în curte, s-apropiă de o ferestruică și bătu încetinel.

…Ce-i asta?

„Sando, șopti înfundat tânărul, Sando!"

Și așteptă.

Dragomir așteptă și el.

Ferestruica se deschise în bătaia razelor lunii.

„Ce mai vrei cu mine?" zise Sanda, cu glasul tremurat și cu răsuflarea-necată.

„Tot nu vrei să mă ierți?"

Sanda-ncepu să râză amar… și, fără să zică o vorbă, își puse mâinile în păr arătând omului urmările crudei lui fapte.

„Iartă-mă odată; iartă-mă!“

„Să te iert? Da de când începe iertare între noi?“

„Sando, nu mai am odină… M-ai fermecat… Coadele tale sunt fermecate.“

„Atunci dă-mi-le-napoi.“

„Nu se poate, acu sunt ale mele…“

Și voind să-și îmblânzească vorba prea aspră, învățătorul adăogă duios:

„Lasă-mi-le mie, fată, mă rog: ce-o să mai faci tu cu ele?“

„Mi le-nnod în cap și mai mă duc și eu la horă, în loc să stau ascunsă de lumina zilei și de ochii oamenilor ca o bufniță.“

„Așa?… tocmai de-aia nu ți le dau. Las că ești frumoasă destul ș-așa… Nu te mai duce la horă… Stăi acasă! să nu te mai văz jucând!“

Dragomir se lovi cu palma peste obraz și-ncepu să fluiere-n sec, cum fluieră rumânul când vede ceva de s-ar crucì și dracul. Un zâmbet ciudat îi umflă nările, și gândul îi zise:

„Acu ești al meu! acu te-a luat gaia!“

Sanda se uită drept în ochii tânărului:

„Acuma-mi și poruncești, ai?“

„Vezi bine… nu te-am biruit? N-ai să fii tu a mea?“

Drept răspuns, Sanda voì să închiză la loc fereastra.

„Stai, nu-nchide! mai stai!“ zise el petrecându-și mâna între cercevea și pervazul ferestrii. Sanda strigă înecat:

„Dacă pică, Doamne ferește, frate-meu și te vede!“

„Ei ș-apoi, gândești că mi-e frică de el?… ori poate ți-e frică ție de mine!“

„Mie, frică de tine?… Acu nu mai mi-e frică.“

O tăcere… lungă tăcere. Apoi Pârvu, foarte încet:

„De ce tremuri, Sando?… Ce tare ți se bate inima… De ce ți se bate așa tare?“

„Pentru că nu pot să-mi răzbun pe tine…“

„Lasă c-o să pot eu, șopti Dragomir, când l-ăi încurca bine de tot.“

„Tot crezi că nu te-ai răzbunat destul?…“

Sanda tresări:

„St!… n-ai auzit?“ zise ea.

„Mi se bate și mie inima“ răspunse Pârvu.

„Nu, nu inima.“

„Vre-un liliac, ori vre-o cucuvea.“

„Nu… Par-că a răsuflat cineva ș-a râs înfundat.“

„Aș! de când te-ai făcut tu așa fricoasă?“

„De când mi-am pierdut coadele.“

„Lasă: părul crește la loc ca iarba cosită.“

Și tânărul dete să-i mângâie capul. Ea se smunci-napoi… era cuprinsă de neliniște:

„A! dacă ași fi fost eu bărbat!“

„Bărbat? de ce?“

„Cum te-aș fi-njunghiat!“

„Înjunghiă-mă acu… Ține cuțitul.“

El cu o mână îi dete, de prăsele, cuțitul și cu mâna cealaltă o apucă pe a ei. Sanda se uita lung la tăiușul lucios ce sclipea la lumina lunii; apoi se uită la Pârvu, care aștepta nemișcat cu cotul rezemat de fereastră.

„…Ce sunt eu, bărbat?… eu sunt femeie…“ și-i dete cuțitul fără să mai privească tăișul sclipitor.

„Sando! Sando!“ strigă Ancuța de dincolo din odaie.

Într-o clipă Sanda se făcu nevăzută.

Pârvu mai stete încă pe loc, pierdut în gânduri adânci, când oftând, când zâmbind. El nu vedea ochii lui Dragomir scânteind în dosul mărăcinilor: vedea numai pe Sanda; pe Sanda de adineaori, pe Sanda pe care o iubea sufletul lui din fundul fundului. Bucuros s-ar fi lăsat să-l ucigă ea: atunci ar

fi luat-o în brațe, ar fi scăldat-o în sângele lui, dându-i cea din urmă picătură de viață cu cea mai caldă bucurie.

Dar Sanda nu voise să-l lovească. De ce? O îmblânzise el în adevăr? La această gândire, o fericire nespusă înecă sufletul tânărului învățător. El aplecă binișor fereastra pe din afară și plecă.

Ancuța, trezită din visul urât care o chinuise și o făcuse să strige, adormi iar făcându-și cruce, și Sanda se întoarse iar la fereastră. Cu fruntea rezimată de mână ea își afundă lung privirea în întunericul depărtat al nopții. Ea auzi țăcăneala unui pas de cal, care se stinse degrab în zgomotul valurilor Oltului. Stete mult așa căutând să-și strângă și să-și aducă-napoi tot, tot ce se petrecuse adineaori, când Pârvu sta drept în fața ei și aștepta să-l lovească.

De ce nu-l lovise?… De ce-și uitase setea ei de răzbunare?

O mie de gânduri îi treceau încurcate prin minte ca norii pe d-asupra lunii limpezi. Un fior o apucă din spate… era prea răcoare… Închise fereastra și se culcă.

Îi era cald… o îneca… Degeaba se așeză în toate felurile pe culcușul ei tare, pe care adormea al'dată așa de repede – somnul fugea de ea. Se sculă și ieși din casă.

Apucă de vale spre râu și se așeză pe malul singuratic…

Adineaori el fusese în fața ei; viața fusese-n mâna ei; putea să i-o ia; și-n loc el să tremure, tremurase ea… Din gânduri în gânduri, Sanda își aduse aminte de vaca jupuită de vie, și o simțire de tot nouă, pe care această fată nici n-o bănuise vr-odată, nici nu o putuse înțelege la alții, începu să-i cuprinză sufletul – mila.

Și iar se gândi la Pârvu, închipuindu-și ce trebuia să fi simțit el când a găsit pe frate-său răpus!… Cum o fi plâns!… Cum și-o fi smuls părul din cap! Cum o fi strigat în ajutor!… Cum o fi sărutat pe bietul de Voinea!… Deodată gândul ei sări la omul pe care ea îl știa că făcuse cruntul omor, la fratele ei

Dragomir, om crud, care nu trebuia iubit, pe care ea nu-l mai putea iubi pentru că omorâse pe fratele Pârvului.

Lacrimi începură să ude obrajii fetii, lacrimi, pentru întâia oară lacrimi de milă.

Peste câtăva vreme, Dragomir se-ntoarse iară ca o stafie în puterea nopții. Data asta văzu pe soră-sa ieșind din casă la semnul învățătorului; o văzu pe ea, pe Sanda, cum se lasă să o ia de mijloc Pârvu.

Atunci, Dragomir își mușcă dejtele pân-la sânge; își înghiți înjurăturile, își opri răsuflarea, ca să nu-i scape cumva o vorbă din câte-și spuneau. Ei trecură pe aproape de el, mergând către pădure, vorbind dulce pe-nfundate.

De ce Dragomir nu se repezi să-i facă și lui Pârvu seama cum i-o făcuse lui Voinea? De ce lăsă prăselele cuțitului în pace? Cine poate ști? Destul că în seara aceea, fără să mai dea ochii cu nevasta lui, omul nostru plecă înapoi de unde venise șoptindu-și printre dinți:

„O să vie vremea!“

Trecuseră săptămâni; Dragomir nu se mai arăta.

Într-o seară se-ntoarse.

Din nou, cei doi iubiți trecură p-aproape de ascunzătoarea de unde el îi pândea, și fratele mai mare putu auzi glasul sorii-sii șoptind către Pârvu:

„Mi-e frică“.

– De ce! răspunse învățătorul; de ce să-ți fie frică, dacă sunt eu aici?

– Nu de mine, de tine. Ce face Dragomir mie nu-mi place… De atâta vreme nu mai dă semne de viață… Dacă ne prinde odată?

– Pădurea-i mare și noaptea-ntunecoasă.

– Da, dar el vede noaptea ca dihorul.

– N-am grije, Sando, nu mă poate birui Dragomir.

Sandii îi trecu repede prin minte Voinea: și acela era voinic, și lui nu-i era teamă de fratele ei.

„O să te pândească să te prindă când n-ai să te poți apăra… Mi-e groază, Pârvule, fie-ți milă de mine! Stau zi și noapte cu ochii mari deschiși, că mi s-au uscat și nu-i mai pot închide… Ș-aș vrea și eu să dorm… să dorm câtuși de puțin, numa să dorm fără grijă și fără teamă."

Și zicând aceasta și tremurând ca de spaima unei grozave primejdii ce i s-ar fi arătat neînduplecată în față-i, Sanda își ascundea capul sub brațul puternic al Pârvului.

„Atunci, dacă-i așa, zise în sfârșit Pârvu, hai să fugim…"

– Da, Pârvule, să fugim departe, să ni se piardă urma, să nu mai știe nimeni dintre ai noștri de noi!

De hatârul ei, ori poate, cine știe, de o împărtășire a presimțirilor ei, Pârvu se hotărî:

„Fie ș-așa… Duminică noaptea, poimâine, te aștept la șipot. Plecăm; până să cânte cocoșul suntem pe muchea dealului, și când o miji de ziuă am trecut granița dincolo."

„Da, zise Sanda, cu sufletul ușurat; atunci nu mai am frică. Tu nu știi, Pârvule, ce e frica… e ca un vierme care-ți intră în suflet și te roade, te roade până te omoară."

Pârvu zâmbi:

„De! Sando, adevărat că nu știu; ce-i drept, mie nu mi-a fost frică niciodată".

Iar la spatele lui, foarte aproape, scânteiau în umbră doi ochi dușmani de moarte.

Pe când se petreceau acestea, Ancuța, prăpădită de atâta așteptare și nesiguranță, căzuse la pat. Sanda o îngrijea zi și noapte cu toată dragostea. Îi era teamă Sandii să nu se-ngreu - neze boala cumnate-sii: simțea că i-ar fi fost o mare apăsare asupra cugetului să părăsească pe biata nenorocită în așa hal.

Când Sanda-i spusese aceasta lui Pârvu, el dete din umeri. „Dar ce? nu mai sunt femei în sat s-o îngrijească! Și mai la

urmă, ce-ai să-i faci? Dacă a lăsat-o bărbatu-său, ce ești tu de vină?“

De dimineață, Sanda se duse la o cumătră, și mai cu făgăduieli, mai cu daruri, o hotărî să îngrijească vreo câteva zile de Ancuța, pentru că ea, Sanda, avea să meargă la târg, după niște daravere, și nu vrea să lase pe bolnava singură cu copilul.

Duminică noaptea sosi în sfârșit – o noapte caldă și limpede: sus o ploaie de stele; jos mănunchiuri de mii de licurici; și toate scânteierile de sus și de jos s-aprindeau, se stingeau și iar s-aprindeau în mijlocul celei mai adânci tăceri.

Pârvu aștepta de mult la șipot cu calul înșăuat, când sosi Sanda din livede. El o văzu bine de departe: un licurici se încurcase în perii ei din frunte, și ca o candelă, care veghiază în umbra altarului d-asupra icoanii sfinte, arunca lumina-i albăstruie pe sprâncenele femeii.

Cu toată căldura nopții, Sanda tremura și mâna ei pe care o apucă Pârvu era înghețată.

Vorbe puține… El o ajută să se suie pe cal și haide! Calul sforăi și nu vru să plece.

„Asta-i semn rău Pârvule!“

– Aș!

O înjurătură, un ghiont în coastele dobitocului – calul se smunci în silă din loc, și porniră.

Fără nici un zgomot, ocoliră satul… Nimini nu-i auzi, nici un câine măcar nu-i simți trecând.

Înainte de revărsatul zorilor, erau departe în munte, aproape de graniță; și când cea d-întâi rază a soarelui aurì cel mai înalt pisc de piatră, ei putură să răsufle fără teamă; granița era ca la o bătaie bună de pușcă.

Pentru întâia oară Sanda zâmbi tovarășului ei și chipul i se însenină.

„Vezi, zise el, că ți-era frică degeaba. Acu am scăpat.“

Dar n-apucă să isprăvească bine vorba, și de la cotitura unei stânci se arătă Dragomir galben și înfiorător.

„Al meu ești!“ strigă el și ca trăsnetul căzu asupra lui Pârvu.

Cuțitul se duse p-între coaste până în prăsele: încă o lovitură în pântece și alta în gât și multe altele pe unde se nemerea… și calcă-l cu picioarele și lasă-l și iar.

Când își potoli setea grozavă, Dragomir, plin de sânge din cap până-n picioare, se-ntoarse către ea:

„Să trăiești Sanda, că mi l-ai dat în mână! Am scăpat acu de tot de dușman. Aide, râzi de!“

Sanda începu să râză cu hohot de răsună muntele, un râs așa de lung și de îngrozitor că Dragomir însuși se cutremură. El voi s-o apuce și s-o zguduie ca să o oprească a mai deștepta tăcerea adâncă a culmilor. Ea îl împinse cât colo strigând:

„Sânge, sânge!“

– Destul acu! taci! Ai mai bine să fugim, să nu dea cineva peste noi, că-nfundăm ocna!

– Nu, strigă Sanda cu un glas înspăimântător, nu; de ocnă să n-ai frică! Hai la Olt să te speli de sânge; hai de te curățâ… ai bălăcit în sânge! hai de te curățâ!

Zicând aceasta, ea se urcă pe cal și fără să se mai uite-napoi porni îndărăt la vale. Dragomir se luă după ea uitându-se încoace și-ncolo să nu-l vază cineva. Nimeni… Sus, în albastrul dimineții, plutea în cercuri largi un vultur, și mai-ncolo altul; tâlharii vânturilor se coborau încet la locul însemnat de Dragomir.

„Acu să ne socotim și amândoi!“ zise încruntat Dragomir, care mergea jos alături cu calul.

Sanda se uită la el fără să-i răspunză, fără să clipească, par-că ar fi fost de piatră.

„Nu ți-e frică?“ zise el.

– Frică? Acu de ce să-mi mai fie frică!

– De ce te așteaptă.

– Mergi mai degrab de te spală… c-apoi ocna…

– Gândești că nu știu tot.

– Mergi de te spală!…

Ajunseră la gura unei văi, pe un tăpșan d-asupra Oltului, care trecea aici între doi pereți drepți de stâncă.

„Putem coborî p-aci?“ întrebă Sanda.

– Nu, răspunse Dragomir, care lăsase căpăstrul și se aplecase pe marginea prăpăstiei să cunoască locul.

– Mergi de te spală!… Spală-te!

Atât mai putu auzi Dragomir; ale din urmă vorbe ce-i fusese dat să mai auză.

Într-o clipă, Sanda sărise de pe cal, pusese mâna ei de fier în ceafa lui Dragomir, care era aplecat pe marginea stâncii, și-i făcuse vânt în gol. Ea-l privi cum se duce, cum se rostogolește împins cât colo de un colț de piatră, de care s-a împiedicat, și cum îl înghit, la urmă, valurile tocmai la locul unde se-nvârtește un ochi larg fără fund știut.

După multe zile de lingoare, Ancuța își mai veni puțin în cunoștință. Cumătra care o îngrijise o părăsise având și ea casa ei de-ngrijit, și o babă bătrână luase să caute de copil.

Tot culcată și nemișcată, biata femeie simțea oboseala aceea binefăcătoare pe care numai omul ce a trecut printr-o boală grea o știe. Dar ce se făcuse Sanda? Toți o părăsiseră, și bărbatul și cumnata?

Într-o dimineață se pomeni că-i aruncă cineva, de pe fereastră-n pat, o pietricică.

Bolnava-și întoarse a lene capul spre lumină: era Sanda. Ea-și scutură părul zbârlit, își arătă dinții albi și se făcu nevăzută.

„Sando! Sando!“ strigă Ancuța cu glasul ei stins.

Nimeni nu răspunse.

Să fi fost o vedenie? S-o fi apucat iar frigurile?… Cu dreapta ei slăbănogită de atâta suferință, femeia își făcu cruce.

Dar pietricica era în pat lângă ea; o vedea, o pipăia, – tot Sanda fusese.

Ancuța aștepta zi după zi – fără să mai vază pe cumnată-sa.

Calul lui Pârvu s-a întors acasă plin de sânge; Dragomir a intrat par-că în pământ, și Sanda – Sanda e nebună: vara, iarna, umblă p-în pădure cu niște zdrențe pe ea, cu părul vâlvoi și cântă, cântă mereu; și când un om de omenie, ori o femeie cu milă, îi dă de pomană un codru de mămăligă, biata nebună îi zice râzând:

„Bogdaproste!… S-a spălat da, s-a spălat!“

– Ce s-o fi întâmplat? se întreabă oamenii din sat.

– Ce?… Ce mai poți afla de la un nebun?… Numai Dumnezeu poate ști.

Adesea pădurea s-a uscat și a înverzit iar; copiii au ajuns oameni, și bătrânii odihnesc sub umbra sfintei cruci. Sanda tot trăiește. Anii au trecut peste ea mai ușor ca peste oamenii cuminți. Întâmplările ei se povestesc ca un basm, dar nimeni nu-și închipuie, când vede pe biata bătrână râzând, vorbind și jucându-se cu toate cele ca un copil mic, că-i stă în față cel din urmă gâde și jertfa cea din urmă a unei străvechi răzbunări.

BROASCA MINUNATĂ

Schiță americană de Mark Twain

Să vedeți numa ce mi-a povestit secătura ceea bătrână de Simon Wheeler când m-a prins la strâmt într-un colț din cârciuma minorilor de la Angel.

Era un bătrân gras și chel, un chip de om care ți-era drag numaidecât cum îl vedeai, pentru că era foarte amabil și naiv. Toată vremea cât mi-a vorbit, n-a zâmbit măcar o dată, nici n-a-ncruntat din sprâncene, ori să-și fi schimbat el câtuși de puțin fluiditatea inițială a povestirii, dar nici să arate cea mai slabă umbră de entuziasm.

În toate palavrele lui era un accent de sinceritate serioasă care dovedea, fără doar și poate, nu numai că dânsul nu vede nimica ridicol sau burlesc în povestirea sa, dar încă o consideră ca fiind de cea mai mare importanță și pe eroi îi prețuiește ca pe niște ființe de o înaltă inteligență, chiar niște oameni de un superior talent.

– Era odată aici (povestește bătrânul meu) un tovarăș pe care-l chema Jim Smiley. Asta era p-în iarna de la 49, …ba mi se pare că era p-în primăvară la 50… în sfârșit nu-mi aduc aminte tocmai bine când era; destul că trebuie să fi fost cam p-atunci, fiindcă p-atunci a venit el aici. Dar în sfârșit… Foarte ciudat om! Toată viața și-o petrecea făcând prinsori. Făcea prinsoare pe orice, pe un fleac, pe orice nimic. Nu sta locului

până nu găsea pe cineva cu care să se prinză măcar pe ce. Dacă nu putea găsi să se prinză pentru, se prindea contra. Orice prinsoare îi propuneai o primea și era mulțumit, și ce e de mirare, e că avea un noroc orb: ori pentru, ori contra, ori pe ce, câștiga aproape la sigur.

Dar să fi fost alergături de cai – bătăi de câini – dueluri de cotoi – lupte de cocoși – el era în fruntea prinsorilor. De-o pildă, vedea două vrăbii p-un gard, numaidecât prinsoare: a din dreapta, ori a din stânga are să zboare întâi. Ori dacă ziceai și dumneata ca el, atunci el se prindea că din contra.

Toți strengarii de băieți îl cunoșteau și pot să-ți spună multe comedii despre el. Odată nevasta preotului Walker era bolnavă rău, nu mai era nădejde de scăpare. Dar într-o dimineață, iacătă că vine părintele Walker, și Smiley îl întreabă cum îi mai merge bolnavei; părintele zice:

– Slavă Domnului, să vorbesc într-un ceas bun, merge bine de tot; dacă merge tot așa, peste câteva zile se scoală.

– Ei, uite eu (zise Smiley, așa din instinct și fără să se gândească la rău) mă prinz pe ce poftești că nu scapă.

S-a supărat părintele rău, și nici nu i-a răspuns, dar mi-te să se prinză.

Pe vremea aceea, avea Smiley o iapă pe care pungașii de băieți o porecliseră „Coropișnița“. Cu mârțoaga aceea a câștigat el multe parale. Iapa avea totdeauna câte ceva: ori tignafes, ori vreo rană, ori șchiopăta, ori cădea d-a-n picioarele de slăbiciune. La orice alergătură, îi dedeau înainte două-trei sute de metri; erau toți sigur că o ajung de pe urmă și-i trec ușor înainte. Aș! tocmai la sfârșit, par-că intra dracu-n gloabă, o apuca un fel de năvârlii turbate: se ridica, holba ochii, deschidea nările, se zbuciuma, se năbădăia, se răscăcăra, ridica deodată, nu știu cum, toate picioarele-n vânt, țopăia când de o parte, când de alta, se giulea de garduri, strănuta, țâfnea, sforăia, necheza, făcea o larmă a dracului, ridica nori de praf, și totdeauna, dar

totdeauna ajungea întâi cu lungimea gâtului, just dar just ca să nu mai încapă vorbă ori tăgadă.

Pe urmă, Jim avea un mops. Să fi văzut lepădătura ceea de javră, nu dedeai o lescaie pe el, – o jigărae urâtă pe care n-ai fi crezut-o-n stare decât să șterpelească un oscior de la bucătărie. Dar ia să fi început prinsorile, să fi intrat bani în joc, să fi văzut dumneata ce câine! Falca lui de jos odată-ncepea să se-ntindă și să-și arate colții și gura roșie ca focul. Puteai s-asmuți asupra lui alt câine; acesta se repezea la mops, îl mușca, îl târâia, îl snopea, îl ridica și-l trântea peste cap… Bine! Jackson, așa-l chema pe mops, răbda și tăcea până când venea vremea. Atunci, când adică prinsorile contra lui se ridicaseră așa că nici unul dintre jucători nu mai avea un ban de pus, atunci odată se făcea mititel de tot, se răsucea-n loc foarte comic și hați! apuca pe celălalt de încheietura labei de dinapoi, și pe urmă sta pe loc nemișcat și clipea dintr-un ochi, și strângea mereu ca un clește mecanic până se isprăvea prinsoarea, și Smiley încasa banii. Jackson numai odată a pierdut; dar atunci a pierdut fiindcă n-a avut noroc: i-au dat să se bată cu un câine care n-avea deloc labe dinapoi: un fierăstrău circular, din nebăgare de seamă, i le retezase de mai sus de-ncheietură.

În ziua aceea, când erau lucrurile tocmai la pont, când toți banii celor de față se scuturaseră, Jackson se repezi să-nhațe cum știa el pe adversar. Dar îndată văzu că l-au tras pe sfoară, – față cu un așa adversar meșteșugul lui era fără putere. O clipă fu cuprins de mirare, apoi căzu în silă de viață. Se înțelege bine că mopsul renunța la biruință: fu biruit și încă-ntr-un chip destul de trist. Atunci, ridică ochii către stăpânu-său ca și cum ar fi vrut să-i spună că-i pare rău de i se rupe inima, dar că nu-i vina lui, căci nu e chip să înhațe de labele de dinapoi pe un câine care dinapoi n-are labe; și numaidecât se-ntinse lat și-și dete obștescul sfârșit… Ce bun dobitoc sărmanul! zău, bun dobitoc; dacă ar fi trăit, i se ducea vestea departe; avea stofă,

mare talent avea! Iaca, nu știu cum, dar mă apucă așa o jale când mă gândesc cum s-a prăpădit bietul mops!

Dar, în sfârșit!… toți suntem muritori…

Smiley mai avea și câini șoricari, și cocoși bătăuși, și toate soiurile de lighioane, așa că nu era prinsoare la care să nu poată lua și el parte. Într-o zi a prins o broască și a dus-o acasă, zicea că vrea să-i dea el o educație adevărată. Și-n adevăr, trei luni de zile s-a lăsat de toate cele; toată ziulica în curticica lui stetea pe capul broaștii s-o învețe să sară în toate felurile.

Puteai jura că n-are s-o învețe nimic: ei! cu toate astea a-nvățat-o, și ce frumos! Îi dedea o lovitură ușoară cu o nuielușe la spate, și la minut vedeai broasca sărind în aer ca o minge, făcând o tumbă, ba și două dacă-și lua vânt bine, și pe urmă căzând jos drept în patru labe ca o pisică. O învățase să prinză muște – una nu-i scăpa… Am văzut-o cu ochii, adică l-am văzut, fiindcă era broscoi, făcând exerciții să te fi crucit. Smiley îl punea pe Daniil (așa-l chema pe broscoi) jos și începea să-i cânte: „Hopa țupa, Danilache! haide, taică, hopa, țupa!“ Și într-o clipă diavolul de broscoi, hop! sărea și îmbuca o muscă, și pe urmă se întorcea iar la loc și începea să se scarpine după ureche cu laba de dinapoi, ca și cum n-ar fi făcut vreo ispravă mare.

Nu se putea să găsești o broască mai modestă și mai cuminte. Dar s-o fi văzut când era vorba să sară pe un loc neted, atunci s-o fi văzut! dintr-o aruncătură sărea mai departe decât orice altă broască… De câte ori era vorba să sară Daniil pe un loc neted, Smiley punea la mijloc ăl din urmă ban. Era om mândru și sigur de broasca lui, și avea dreptate; oamenii umblați care călătoriseră în toată lumea și cunoscuseră fel de fel de lucruri, spuneau că Daniil dă sută la sută-nainte la toate broaștele din lume.

Bun!… Smiley își hrănea broscuțul lui, și-l ținea într-o colivioară mică și venea adesea cu el în târg ca să facă prinsori.

Într-o zi, ce să te pomenești cu un individ (era străin, nu era de-ai noștri) că s-apropie de Smiley, se uită la colivie și zice:

– Ce Dumnezeu ăi fi având în colivioara asta?

– De, răspunde Smiley, am și eu vreo păsărică, vreun țintezoi, ori poate, mai știi! vreo broscuță… Zău că-i o broscuță; ia uite dumneata cât e de drăguță.

Individul luă colivia, se uită cu luare aminte în fund, bleojdind ochii, o suci, o-nvârti și pe urmă:

– Adevărat, așa e. Da' ce faci dumneata cu broscuța asta?

– Ei, zise Smiley, o țiu și eu așa, fiindcă, după mintea mea a proastă, broscuța mea este cea mai săltăreață broscuță din toată țara asta.

Individul luă iar colivia, se mai uită lung și apoi o dete-napoi lui Smiley, zicând așa cu nepăsare:

– Nu mi se pare deloc, după înfățișare, să fie așa de mai grozavă broscuța dumitale decât altele.

– Poate că nu ți s-o fi părând dumitale, de! poate că dumneata știi, ori poate că nu știi ce va să zică o broască săltăreață. Dar eu… par-că m-aș prinde cu dumneata pe douăzeci de dolari că broasca mea întrece pe oricare vrei dumneata.

Individul stete un moment la gânduri și apoi urmă cu un ton mai dulce și par-că cu părere de rău:

– De! eu sunt străin aici și n-am broască; dar dacă aș avea și eu o broască, mai c-aș ținea prinsoarea.

Atuncea Smiley zise:

– Foarte bine, foarte bine! Ține dumneata o lecuță colivia, și eu mă duc să-ți aduc câte broaște vrei.

Individul luă colivia, se prinse pe patruzeci de dolari și șezu jos așteptând să-i aducă și lui o broască. Șezu el așa cât șezu dus pe gânduri; pe urmă luă pe Daniil, îi căscă gura largă și cu o linguriță mică îi turnă în gușe o încărcătură bună de alice; apoi dete drumul lui Daniil în colivie la loc și se puse s-aștepte.

Smiley se dusese la eleșteul din apropiere, și după ce bălăcise p-în mocirlă, prinsese două broscuțe și acuma le aducea individului.

– Alege pe care poftești, zise Smiley.

– Care o fi, e tot una, răspunse străinul.

– Bun! acuma suntem gata, nu-i așa? Pune broasca dumitale lângă Daniil, cu labele dinainte la linie. Gata?… Dau semnalul.

Alinierea fiind gata, Smiley strigă:

„Una, doi, trei! Hop!“

Și fiecare își îndemnă de la spate broasca lui. A străinului, sălbatică, sări cât colo. Daniil dete să sară și el, se înțepeni-n labele de dinapoi, ridică din umăr de două trei ori, iacă așa… dar deloc! Daniil nu se putea mișca, par-că era, mititelul, prins într-un șurup. Smiley, se-nțelege, crăpa de ciudă; dar de unde să-i treacă prin cap ce se petrecuse în lipsa lui! Firește.

Amicul luă banii și p-aci ți-e drumul. Când se depărta își mai întoarse o dată capul și zise lui Smiley în loc de adio:

„Zău, nu mi se pare deloc broscuța dumitale mai abitir decât altele“.

Smiley stete pe loc scărpinându-se-n cap și privind prostit la Daniil căzut jos la picioarele lui.

„Ce nu pot pricepe, gândi el în sfârșit, e de ce broscoiul ăsta nici n-a vrut măcar să miște din loc. Ce are?“

Se aplecă, apucă pe Daniil de laba dinainte și-l ridică în sus:

„Ce dracu are de-i așa greu?“

Atunci îl răsturnă cu capul în jos ținându-l de labele d-inapoi, și Daniil începu să verse alice ca la două linguriță pline. Smiley se plesni cu palma peste ochi. Era turbat de necaz. Trânti cât colo pe bietul Daniil și o luă la fugă ca un nebun pe urmele amicului… Da’ de unde? Amicul era departe, firește, și de atuncea Smiley nu i-a mai văzut mutra.

Bun!… Câtăva vreme după asta, Smiley a căpătat…

La acest punct al povestirii, palavragiul meu auzi că-l strigă cineva de afară: „Tată Simon!“.

– Stai aici, îmi zise el: mă duc să văz de ce mă cheamă; mă întorc numaidecât; să-ți spun alta mai lată.

Dar eu, care mă săturasem de minunile lui Smiley, mă ridicai de pe scaunul unde mă încolțise tata Simon și plecai. În ușă, iată iar palavragiul meu, m-apucă de un nasture al paltonului și-ncepe iar:

– Stai să-ți spun… După aia, Smiley a căpătat o vacă chioară cu coada tăiată din rădăcină…

– Ei, tată Simon, ia mai scutește-mă pe ziua de azi măcar de vaca ciută. Ce vrei, să-ți înghit toate min…unile într-o zi? Mai păstrează-mi și p-altă dată.

– Păcat! zise bătrânul, măcar asta să fi stat s-o asculți… asta e mai lată.

– Nu se poate; am treabă, noapte bună.

NOTIȚE ȘI FRAGMENTE LITERARE (1897)

ÎNTRE DOUĂ POVEȚE…

Schiță

Cu tot uetul balului, am auzit șoptindu-mi clar la urechea dreaptă: „Trebuie să fii prea sec de spirit, ca să te lași amețit de un drăcușor așa de tânăr!“ Era o povață foarte cuminte, pe care desigur aș fi urmat-o, dacă aveam numai o ureche; însă de-abia își termină consilierul înțelept propoziția, și, la urechea stângă, altul îmi șopti și mai clar: „Trebuie să fii prea sec de spirit, ca să nu te lași purtat de atâta farmec…“ Nu m-am uitat împrejur, să văz cine sunt cei ce-mi șopteau. Îi știam. Erau cei doi consilieri intimi ai mei, cari nu mă părăsesc nici un pas, nici o clipă, nici ziua, nici noaptea, nici deștept, nici în somn. Îi cunosc bine pe amândoi, mai bine de cum mă cunosc ei pe mine. Eu sunt sigur de caracterul lor; ei nu se pot niciodată bizui pe al meu. De câte ori nu i-am amăgit, urmând, cu toată povața stăruitoare a unuia – pe care mă prefăceam că o ascult cu tot interesul – îndemnul celuilalt. Dar e și vina lor: unul mă trage la dreapta, altul la stânga; când unul îmi zice da, altul îmi zice ba, așa că eu, sau trebuie să stau pe loc, așteptând în zadar o împăcare a lor imposibilă, sau trebuie numaidecât să urmez pe unul, și astfel să contrariez pe celălalt. Însă, ce e regretabil pentru mine, e că totdeauna, după ce am urmat pe unul departe pe o cărare, când mă uit înapoi, mă căiesc, că n-am urmat povața celuilalt.

Acum, stam singur după perdelele unei ferestre, pitit într-adins în întuneric, pentru a scăpa un moment de persecuția unui drăcușor de cincisprezece ani și a-mi culege mințile. Înțelege bine cititorul că, nu în ironie, numesc pe domnișoara Nina „un drăcușor“: la grandiosul bal, ea venise costumată așa, ca s-adeverească zicătoarea că puiul, și de drac, e frumos… În costumul de mătasă neagră, cu clinuri și bendițe stacojii; cu manteluță de catifea, care-i împlinea talia micuță încă neformată bine, mititelul Mefisto avea niște mișcări de o mlădiere diabolică: asta îmi amintea vorba că un drăcușor se poate strecura prin cea mai îngustă crăpătură. Ceea ce mai ales se potrivea de minune cu atributele personajului, erau cei doi ochi negri, cari aruncau de sub tichia de catifea niște priviri câteodată insuportabile. În totul era, simțeam bine, o arătare primejdioasă, un prilej de pierzare, de care trebuia să fug făcându-mi cruce.

Din ascunzătoarea mea de după perdele, unde mă refugiasem scăpându-i pe înșelate, o urmăream cu privirile cum aluneca de colo până colo, ca argintul viu, prin mulțimea pestriță, cu un neastâmpăr febril, după ce, de la categoric până la brusc, refuzase orice invitație la danț. O clipă, o pierdui din ochi; și clipa aceea, în care se stinse, între atâtea colori strigătoare, delicioasa siluetă neagră, mi-a fost, trebuie să mărturisesc, foarte penibilă. Atunci, la urechea stângă auzii, călduros: „Pe tine te caută!“; iar la urechea dreaptă, batjocoritor: „Ei aș!“. Această replică răutăcioasă m-a ofensat… Așa? am zis; și, dând cu amândouă mâinile perdelele într-o parte, am intrat în lumina balului.

O frumoasă Domniță din veacul [al] XVI-lea îmi ieși drept în față. Era o veche cunoștință a mea, care-mi ceru brațul s-o conduc la bufet. Domnița era una din cele mai mândre frumusețe ale societății noastre – și văduvă. Deși favoarea ce-mi făcea era destul de prețioasă, o favoare de care nu se bucurau

decât foarte puțini intimi, am fost grozav de contrariat de întâlnirea aceasta prințiară. Dar nu era chip să scap… A trebuit să mă execut. Am pornit cu ilustra mea tovarășe pe latura vastului salon, căutând calea mai liberă, și, pe când îmi spunea că a doua zi e hotărâtă să plece pentru câteva luni în Italia, și că i-ar face mare plăcere să fie însoțită de un om de spirit, amuzant și iubitor de artă, eu căutam, distrat, în toate colțurile, nu cumva voi mai găsi cu ochii norocul ce mi se părea pierdut pentru totdeauna…

Să fi plecat?… Aș fi fost dezolat!…

Am ieșit din salon pe ușa cea mare și am pornit să coborâm pe scara de marmură către splendidul bufet din catul de jos. Dar, când pășeam a doua treaptă, îmi apăru jos, pe spalierul de mijloc al scării de onoare, între ghirlandele de flori luminoase, domnișoara Nina, care suia în fugă din bufet. Cum ne-a văzut, s-a oprit pe loc, în timp ce eu am făcut o mișcare, pe care Domnița, cu gândul la călătoria proiectată, probabil, a trecut-o neluată-n seamă. Am coborât încet-încet! Nina sta înfiptă în călcâie dinaintea noastră, așteptându-ne să sosim. Mândra Domniță, trecând liniștită în fața fetiței, a mângâiat-o zicându-i cu multă bunăvoință: „Unui așa drăcușor frumușel i-ar ședea bine și în rai“, la care drăcușorul, aruncându-mi o privire aproape infernală, răspunse înțepat: *„Merci, Madame…“,* și într-o clipă zbură pe scară-n sus și dispăru pe ușa cea mare în salon.

Am intrat cu Domnița în bufet, unde era multă lume… Când voiam să aduc la gură o cupă de șampanie, am simțit la spate un fior călduros, ca și cum mi s-ar fi apropiat repede de corp o flacără, așa că m-am întors brusc în loc… Drăcușorul!… Era în ochii ei o privire atât de hotărâtă și de impunătoare, cu un înțeles așa de categoric și de precis, încât, dacă Domnița n-ar fi avut buna inspirație a-mi cere singură s-o duc înapoi la fotoliul ei rezervat în salon, aș fi fost în stare să fac o nepoliteță

rugând-o, sub orice pretext, cât de stângaci aș fi putut imagina în pripă, să mă scutească de atâta onoare.

Urmăriți la o cuminte distanță de drăcușorul meu, a cărui emanațiune o simțeam de departe devenind din ce în ce mai pătrunzătoare, am pornit înapoi spre salon. După ce am lăsat la locul ei pe Domnița, m-am întors. Rezemată de o coloană de lângă ușa cea mare, Nina mă aștepta. M-am oprit în loc și mi-am cufundat privirile din tot adâncul sufletului asupra siluetei aceleia, care lua proporții miraculoase. M-am dus cu dragă inimă, împins de o putere irezistibilă, drept la ea, fără nici o sfială de cine știe ce ochi bănuitori. Își scosese mănușile roșii, și mâna-i mică, cu care-și apăsa partea stângă a pieptului, strălucea într-un mod uimitor pe pieptarul ei de atlas negru. Figura ei avea un aer straniu – un amestec de răutate inspirată și de profundă imputare. Sprincenele-i fine erau încruntate, buzele strânse, și fruntea, atât de tânără încă, întunecată. Mi-a luat brațul fără să-mi zică o vorbă, și, fără să-i zic o vorbă, am urmat-o machinal. Brațul îi tremura așa, încât al meu, contagiat, începu să tremure asemenea. Ea mi-l strânse cu putere, și simții distinct cum, sub corsajul de mătase, zvâcnea precipitat de pereții coastelor mici resortul neastâmpărat al vieții.

Ocolind cu multă prudență punctele salonului, unde, în grupuri, puteam întâlni cunoștințe indiscrete, trecurăm într-un salonaș turcesc, apoi într-o altă încăpere mai mică, fără să fim împiedicați de cineva, și ajunserăm la o ușă ascunsă în perete. Nina ciocăni de trei ori, într-un mod caracteristic; ușa se deschise; fusei împins înăuntru; drăcușorul intră după mine și trase ușa care se încuie de sine. Eram în odăița de studiu a d-șoarii Ana, fiica stăpânei casei și prietenă intimă a d-șoarii Nina, cam de aceeași vârstă.

Balul era departe. Nu se mai auzea câtuși de puțin zgomotul lui.

Rămăsei încremenit în picioare, pe când drăcușorul, fierbând și bătând nervos din vârful botinei de lac, își arunca departe mantaua de catifea și mănușile roșii. După ce mă privi apoi îndelung cu ochii pierduți, se trânti pe o canapea, ascunzându-și capul în amândouă mânile. Stam pe loc, cuprins de un vag sentiment de frică; însă încet-încet, în fața acestei minuni, la care nu mă săturam să privesc, frica începu să se schimbe într-o delicioasă senzație.

După mișcarea umerilor înțelesei că drăcușorul plângea înfundat cu hohot. Nu mai puteam sta loculuí; mă repezii fără să știu ce fac și, luând în brațe cu putere drăguțul corp, ușurel ca o pană, îl ridicai drept în sus… Plângea cu adevărat, zbătându-se în brațele mele ca o pasăre sălbatică rănită pe care o culege brutal vânătorul.

„Nino! i-am strigat; nu-i frumos ce faci! un drăcușor nu plânge niciodată!… Te rog!… Nino!“

Pe sub perdeaua de lacrimi, atât de bogate și de ieftine la așa vârstă, ea-mi aruncă drept în ochi o privire nespusă; încet-încet apoi, pleoapele cu genele mari închiseră ferestrele atât de luminoase ale acelui suflet ciudat; fața se făcu cum e varul, nasul se subție, buzele se albiră și se întredeschiseră, și fermecătorul cap al micului Mefisto se aplecă pe spate, lăsat în gol în afară de brațul meu.

„A leșinat! trebuie deșteptată!“ auzii la urechea stângă, care se ridicase la o stare exaltată de sensibilitate, pe când urechea dreaptă era, poate tocmai pentru asta, cu desăvârșire surdă. Atunci, simțind că mi se opresc bătăile inimii, îmi aplecai binișor capul și-mi apropiai buzele mele de ale ei… Erau reci ca gheața… Iar când voiră să se deschiză spre a zice o vorbă – ce vorbă, nu știu – simții că mă ciupește cineva de urechea surdă. Era domnișoara Ana, care sosise pe la spate fără s-o auz, râzând foarte veselă; zdrobită de oboseala dantului, ne spuse gâfâind:

„Destul!… Nino, te caută toți în bal; trebuie să pleci!“

Am îmbrăcat amândoi repede cu manteluța lui pe bietul drăcușor, care era cu totul aiurit; i-am șters frumușel lacrimile, i-am aranjat frizura deranjată sub tichiuța de catifea și i-am deschis ușa secretă. Drăcușorul a stat o clipă în prag, apoi, cu o volubilitate felină, s-a repezit înapoi la mine, să-mi dovedească iute că aceleași buze pot fi și reci ca gheața și fierbinți ca flacăra cea mai vie.

Când, după o plimbare de trei ceasuri în sanie, mă întorceam de dimineață de la Șosea, unde mersesem să caut somnul prea greu de găsit acasă, am auzit venindu-mi de departe, pe aripile unui vânt subțire și înghețat, țipătul unei locomotive, mi s-a ridicat de deasupra ochilor vraja minunatei nopți trecute. La urechea dreaptă, care, nu știu de ce, își recăpătase sensibilitatea, mi-a sunat:

„Ar fi o nerozie să nu profiți de ocazia fericită a unei călătorii împreună cu o femeie așa de distinsă.“

„Dar drăcușorul cum rămâne?“ mi-a șoptit la urechea stângă.

„Ei aș!“ am răspuns.

Am mers în grabă acasă, mi-am făcut repede valiza și am pornit la gară. Trecând pe o stradă de-a dreptul, mi-a venit ideea să cârmesc la stânga, să fac un ocol mic, spre a trece pe dinaintea caselor unde locuia Nina. Dar m-am gândit pe dată c-aș putea pierde trenul și am aplecat în jos mâna cu care vream să ating umărul birjarului. Am ajuns la gară cu cinci minute înainte de plecarea trenului. L-aș fi scăpat!… M-am suit vesel. Tovarășa mea de călătorie era de mult la locul ei. A fost foarte mulțumită văzându-mă hotărât în sfârșit s-o însoțesc, și mi-a dovedit aceasta îndestul pe urmă.

Am petrecut în Italia câteva luni, pe cari nu le pot uita niciodată; și asta o datoresc înțeleptului meu consilier din dreapta… Dar, precum am zis mai sus, ce e regretabil pentru

mine e că, de câte ori urmez pe unul din consilieri departe pe o cărare, când mă uit înapoi, totdeauna mă căiesc că n-am urmat îndemnul celuilalt. Și de aceea, mi-aduc de-atâtea ori aminte de mititelul Mefisto și tot de-atâtea ori regret că odinioară consilierul de la stânga n-a insistat mai mult și n-a știut să profite îndestul de surditatea urechii drepte… Scăpam o încântătoare călătorie în Italia… Ei! și?… De unde știi pe ce alte țărmuri și mai fericite…

Și acum, când e atât de mult de atunci, iată-i pe bunii mei consilieri că tot nu s-au împăcat; unul îmi zice: „Ai făcut foarte cuminte!“ iar celălalt: „Mare neghiob ai fost!“.

O VIZITĂ LA CASTELUL „IULIA HASDEU“

Am fost alaltăieri la castelul „Iulia Hasdeu“ de la Câmpina, unde am petrecut o zi nespus de încântătoare, ospătat de d. și d-na Hasdeu, părinții proprietarei. Această minunată clădire a fost ridicată în trei ani, fără nici un studiu sau plan prealabil, ci numai și numai, bucată cu bucată, după comunicările spiritiste ale Iuliei Hasdeu. D. Hasdeu nu este arhitect și n-ar fi fost în stare, cum singur mărturisește, să conceapă un plan așa de complex, așa de logic și de frumos. E un castel tare și totdeodată un templu. Baza lui are forma simetrică a unei cruci; axa-i principală urmează o linie perpendiculară pe meridian, așa că fațada templului privește drept la răsărit.

Mi-ar fi cu neputință să fac o descriere completă a acestui locaș de înălțare sufletească, de mângâiere, de credință, de rugăciune și inspirațiune. Mă voi mărgini a da puține note fugitive asupra unor amănunte și mai ales asupra emoțiunii profunde ce am simțit acolo. Castelul-templu are două aripe cu câte un cat și un donjon central, înalt de optsprezece metri. El se ridică mândru în mijlocul unei curți largi, având la dreapta lui, ca de streajă, niște nuci bătrâni, iar la stânga, o grădiniță de flori tinere, scăldate toată ziua în lumina soarelui. Castelul-templu are de jur împrejur, la fiecare rând, terase largi, împrejmuite toate cu stâlpi scurți de granit, acoperiți cu table de aceeași piatră, în stil druidic. Fațada e tot de granit cioplit

fără lustru. Suindu-te pe terasa de jos, de la picioarele donjonului, dai de intrare. O muche de piatră, lată cam de o palmă, desparte vertical drept în două intrarea deschisă. Această muche e muchea ușii principale: o bucată de granit masiv, grea de câteva mii de kg, care se deschide cu mare ușurință, învârtindu-se alunecos pe o osie de fier ce-i trece prin mijloc. Când ușa este deschisă, i se vede numai muchea; când este închisă, acoperind perfect intrarea, se vede pe placa ei de piatră blazonul familiei Hasdeu, iar dasupra, pe o panglică zburătoare: „E PUR SI MUOVE".

Auzisem atâtea despre acest *buen retiro* al ilustrului om, încât, apropiindu-mă cu trăsura, mă simțeam cuprins de emoțiune, de un fel de neastâmpăr pe care-l produce totdeauna apropiarea unui lucru de mult dorit.

În sfârșit, am ajuns. Eram așteptat. Am coborât repede din trăsură și am intrat în curte, unde am rămas câteva clipe uimit de înfățișarea impunătoare a castelului „Iulia Hasdeu". Dar am fost repede deșteptat din uimirea mea: pe terasă a ieșit să mă întâmpine figura strălucitoare a nobilului meu amfitrion. I-am mărturisit numaidecât impresia puternică ce mi-a cauzat-o vederea operei sale de piatră, tot așa de minunată ca și celelalte opere ale sale.

– Stai să vezi... încă n-ai văzut nimic! îmi răspunse... Și, mai întâi de toate, asta nu e opera mea, este opera fiicei mele, stăpâna castelului. Noi suntem aci numai în gazdă. Pentru aceea, mai nainte de orice, trebuie să te prezint stăpânei casei.

Zicând acestea, mă duse la umbra unui nuc. În trunchiul bătrânului copac, într-o găunoșătură, este portretul Iuliei Hasdeu, încadrat în mușchi viu, din care răsar plante mititele de munte. E o grădină în miniatură, grădina unei zâne, o grădină întreagă cu miile ei de umbre și de lumini, cu miile ei de poteci și de izvoare vii, cu miile ei de generațiuni, încăpând toate în scorbura, cât un pumn, a unui bătrân copac.

– Acum putem intra.

Ne suim pe terasa de la intrare și, alunecând amândoi de o parte și de alta a lespezii care-și prezintă în față numai muchea, intrăm în vestibul. A doua ușe este asemenea deschisă: e cu două canaturi date în cele două laturi, prezentând două oglinzi, cari, așezate paralel, reproduc una într-alta la nesfârșit imaginea noastră.

– Simbolul puterii etern și infinit creatoare!

Pășim pragul, și ne aflăm sub domul înalt al donjonului din centrul clădirii. În mijlocul sălii circulare stă liniștit un stâlp masiv de zidărie de coloarea marmorei trandafirii; pe dânsul se reazimă două scări de fier ușoare, cari suie la brâul interior al donjonului, unde de jur împrejur e o galerie metalică. În partea din spate a stâlpului, împotriva ușii de intrare, e o scară, care suie la celelalte două. În rând cu galeria, deasupra stâlpului pe care se reazimă scările, este un pod susținut de stâlpi subțiri de fier; deasupra acestui pod stă, sub domul albastru, statua Mântuitorului, o dată și jumătate mărimea naturală. Statua este de lemn și colorată, după stilul evului mediu; este o operă de rară frumusețe a sculptorului Casciani din Paris. Mântuitorul se ridică, deasupra unor nouri, către cer, cu brațele deschise, cu privirea aplecată spre pământul pe care-l părăsește și pe care-l binecuvintează cu amândouă mâinile. Din ochi îi pică lacrimi; în mâini și în picioare se văd urmele cuielor, și pe frunte, ale ghimpilor. Divinul fiu se înalță cu fața către izvorul luminii, către răsărit. Din vârful domului azuriu, ochiul lui Dumnezeu, înconjurat de stelele infinitului, îl privește, așteptându-l cu dragoste.

Domul e luminat de trei uși, răspunzând pe trei terase, și de o fereastră rotundă, întretăiată de o cruce cu geamuri în felii, colorate galben și roșu. Dacă îngenunchi în fața figurii Mântuitorului, capul său divin i-l vezi în dreptul ferestrei

scânteietoare de lumină, al cărei cadru îl înconjoară ca o aureolă.

În galeria circulară, îndărătul Mântuitorului și sub fereastra rotundă, stă bustul, asemenea colorat, al Iuliei Hasdeu, acoperit de un văl alb subțire. Ochii ei au o putere de privire extraordinară, din altă lume, o privire care nu fixează nici un punct material și care, pătrunzând obstacole imposibile de pătruns pentru noi, se adâncește nemăsurat în infinit, către un punct luminos, ce o uimește și o face fericită, către „Marele Centru".

Ieșim pe terasa din stânga. Un vânt răcoros adie. De jur împrejur se văd ridicându-se dealurile verzi cari domină valea Doftanei. Mă opresc o clipă, amețit de atâtea impresiuni, să respir adiarea dătătoare de viață. Dar ilustrul meu amfitrion mă apucă cu bunătate de braț, zicându-mi cu tonul unui îndemn inspirat:

– Mai sus! mai sus!

Suim scara subțire care se încolăcește pe zidul donjonului și ne aflăm pe terasa superioară. O panoramă sublimă se desfășură jur împrejur, și deasupra, bolta nemărginită, albastră, cu atâtea nenumărate terase, sclipește străvezie. Dar e foarte cald la amiazi. Ne coborâm pe terasa mijlocie, intrăm în interiorul donjonului, și de-acolo, după ce mai privesc încă o dată minunata statuă a Mântuitorului și bustul proprietarei acestui castel-templu, ne coborâm. Aci ilustrul meu amfitrion mă face să iau seama că stâlpul, care suportă de jos, în mijlocul domului, scările urcătoare la galerie, reprezintă, împreună cu ele, un mare potir: deasupra acestuia apare ridicându-se la cer, departe de durere, figura strălucitoare a Domnului. La baza potirului stă atârnat chipul copilei pe patul ei de chinuri, acoperită cu flori.

În aripele de jos ale castelului avem, la dreapta și la stânga, câte două saloane, unul mare și altul mic; în fund, un altar, și în fundul altarului, un piano. Acustica bolții acestui altar e de

o putere care foarte rar se poate realiza prin voința arhitectului. Un acord produce o rezonanță care umple bogat întreg interiorul domului, deșteptând glasul adormit al golului...

De o parte și de alta a altarului, două încăperi pentru bibliotecă, unde se pot în bunăvoie odihni mii de volume înțelepte...

Fereastra altarului e roșie, iar ale celor două biblioteci, una verde și cealaltă albastră...

În salon stă un portret în mărime naturală al Iuliei Hasdeu... Dar am spus că e imposibil să fac o descriere amănunțită a acestui locaș...

D-na Hasdeu ne cheamă la dejun.

Sala de mâncare se află la umbra unui nuc venerabil. Ne așezăm la masă.

De-acum începe farmecul cel mare: de-acuma pornește d. Hasdeu, după ce mi-a arătat proprietatea fiicei sale, să-mi spuie multe, multe...

*

Felul sau, mai bine zis, *stilul* ospitalității la castelul „Iulia Hasdeu“ e cu totul deosebit: un amestec de *grand seigneur*, naiv, savant, patriarh bătrân și tânăr artist. Atmosfera întreagă e plină de bunătate – bunătatea însăși, d-na Hasdeu – și plină de scântei de spirit – spiritul însuși, d. Hasdeu, – plină de frumusețe – amândoi soții frumoși, prin frumusețea supremă a părului alb.

O așa ospitalitate e o mare favoare, o adevărată binefacere.

Tot timpul dejunului, ilustrul meu amfitrion e un izvor nesecat de învățături adânci și de glume scânteietoare – o activitate de spirit în adevăr prodigioasă. Cercetări filologice și istorice, experiențe și comunicări spiritiste, religiune, filozofie, arte frumoase, îmbrăcate toate în pânza minunată pe care numai cel mai înalt dar al minții omenești o poate țese, îmbrăcate în poezie – toate sunt cu o egală vigoare îmbrățișate.

Ascult uimit vertiginoasele jocuri ale acestui înalt spirit, toate egal pline de farmecul inspirațiunii și de puterea convingerii. Spiritul acesta jonglează cu corpii cerești cum ar jongla cu niște mingi sau portocale.

Am uitat cu desăvârșire scopul vizitei mele; mereu am ascultat, și nu mai mi-a venit în cap să fac vreo întrebare.

Ne-am ridicat de la masă și am reintrat în castel. D. și d-na Hasdeu se retrag să se odihnească puțin, lăsându-mă singur în salonul din stânga. Atunci încep să cercetez, unul câte unul, toate amănuntele acestui încântător locaș. În fiecare colț, materia spune o idee. Ies în curte și mă afund în grădină, unde crește o vie de curând plantată; departe, înspre apus, se desinează dealurile de pe valea Prahovei, pe când, față în față, către răsărit, se ridică la aceeași înălțime dealurile de pe valea Doftanei. E o liniște pătrunzătoare, pe care n-o întrerupe decât lătrarul câinilor castelului, – cari își reclamă tainul de hrană și mângâituri de la d-na Hasdeu, – și șuieratul locomotivelor căii ferate. Mă întorc în curte. D-na Hasdeu își îngrijește pensionarii, popoare întregi de pui. D. Hasdeu, care și-a făcut siesta de câteva minute, îmi iese înainte... E mai tânăr chiar decât adineaori și-mi zice:

– Acum, iar sus! sus!

Ne urcăm pe terasa întâia, deasupra căreia marele donjon își aruncă către răsărit umbra. Ne așezăm în fața unei mese. Acum începe să-mi vorbească despre ultimele rezultate ale comunicațiilor sale spiritiste cu Iulia.

De demult încă, fiica împărtășește tatălui luminile la cari a ajuns ea. Din toate aceste comunicări cari se urmează metodic, va rezulta o operă măreață – o sistemă completă asupra problemei creațiunii. Savantul poet speră că în curând opera fiicei sale va putea fi dată publicului.

Din această vastă operă, d. Hasdeu, depozitarul ei, îmi permite să citesc câteva pagini miraculoase. Îmi este peste

putință, firește, să reproduc cât de palid propozițiunile filozofice cuprinse în acele pagini. Mă mărginesc a rezuma înțelesul ce l-am putut eu căpăta din ele...

„Marele Centru", Lumină și Voință nemărginite, înființează la infinit, izbind Golul, Nimicul. Din izbituri eterne pornesc ființe eterne, produs infinit al unui izvor infinit, voințe infinite, rezultate dintr-o voință infinită.

Este o sistemă materialistă-mistică, a cărei expunere va face desigur epocă în știința umană. Cu o vervă de care numai el este capabil, ilustrul meu amfitrion îmi dezvoltă toată sistema: este o clădire de caldă și sublimă fantazie, întemeindu-se pe cea mai solidă și rece logică. Cu sistema aceasta se explică lămurit toate ipotezele științifice moderne, nelămurite încă. Ea aruncă o puternică lumină asupra teoriei evoluțiunii, atavismului, personalității etc.

După ce d. Hasdeu m-a încleștat bine în țesătura sistemei sale, îmi zice, privindu-mă cu bucuria triumfului:

– Trebuie să stai deseară aci, să vezi o noapte înstelată de pe terasa de sus, ca să pricepi mai bine toate câte ți le-am spus.

Se înțelege că nu m-aș fi putut împotrivi la o așa ademenire dacă nu eram cu dinadisul împedicat de afaceri. M-am grăbit să mărturisesc ilustrului meu amfitrion adânca părere de rău ce simțeam că nu mă pot supune unei așa de grațioase porunci.

– Atunci, îmi zise d. Hasdeu, n-ai înțeles nimic. Pentru ce ai mai venit?

La întrebarea aceasta, mi-am adus aminte, după atâta uitare, de scopul practic al vizitei mele, și promițându-mi în gând să mă reîntorc altădată cu mai mult timp și pe-ndelete la fermecătorul castel-templu, am răspuns:

– Am venit... am venit să intervievez pe d. Hasdeu în chestiuni literare.

– Așa? Și anume despre ce?

– Despre starea literaturii noastre și despre sorții ei de progres.

– Atunci, zise d. Hasdeu, n-ai decât să-ți începi întrebările.

– Iată. Doresc a ști: ce credeți dv. despre literatura românească actuală în genere? Cari sunt personalitățile într-adevăr eminente ale literaturii noastre? Ce dezvoltare viitoare poate spera literatura română, având în vedere starea în care această literatură se află astăzi?

– Foarte bine. Am să-ți spun.

Și, luând tonul sigur al omului deprins cu catedra universitară, d. Hasdeu îmi comunică părerile sale, pe cari le voi reproduce cât se poate mai exact.

*

D. Hasdeu crede că literatura unei nații nu se poate ridica la o treaptă în adevăr înaltă până când societatea națională și Statul național n-au ajuns la cea mai înaltă treaptă de putere. Societatea noastră și Statul nostru sunt încă pe drumul de suiș. Au fost grele pasurile de până acum, grele și fără răgaz. Momentele de liniște și de răsuflare, prin cari trecem astăzi după atâtea veacuri grele, nu sunt decât un scurt popas pe calea destinatelor noastre. Ideea românismului se întremează astăzi printr-un scurt repaus, pentru ca să pornească, hotărâtă, către țelul ei final, către culmea dezvoltării sale.

– Mai sus! Avem încă de mers... mai sus!

E atâta inspirație în glasul savantului poet când grăiește aceste vorbe, atâta voință în tonul lui profetic, încât mă simț ridicat fără de voie și pornit cu el către un viitor de glorie românească, de strălucire națională – care, oricât ar fi de depărtat, este real, palpabil, inevitabil.

– Literatura română de astăzi? zice d. Hasdeu, zâmbind cu bunătate... Încercări mai mult sau mai puțin fericite, având mai mult sau mai puțin noroc de izbândă a momentului și datorindu-și mai adeseaori modei atât succesul trecător, cât și

împedicarea unui succes mai durabil. Iată un exemplu: Eminescu. Eminescu este incontestabil un talent, cu toate defectele lui; dar Eminescu, deși a avut după moarte norocul de a trece pentru câtva timp la modă, din aceeași cauză, tot din cauza modei, a avut nenorocul să lucreze sub o direcțiune absolut străină de spiritul românesc, o direcțiune specifică, regională, eterogenă față cu ideațiunea poporului nostru – sub direcțiunea, la modă pe atunci, a unei școli literare – sub direcțiunea școlii pesimiste-schopenhaueriste germane. Afară de forma externă a producerilor lui, adesea prea silită, aproape nimic nu este original sau măcar specific românesc. Mai toată opera lui este un răsad al ideilor pesimiste-schopenhaueriste, cari au făcut modă câtva timp în Universitățile germane; e marfa ieftină a studențimii germane de pe la mijlocul secolului, în urma confuziunilor politice, redată sub etichetă locală și, firește, cu multă dibăcie, tinerimii române – budhismul antic, fiert încă o dată în cratița nemțească, și de acolo făcut ciorbă a treia oară într-o oală românească, drept hrană proaspătă pentru întărirea nouelor generațiuni.

– Nu, nu! adaogă d. Hasdeu... Eminescu a avut talent, dar e departe de a se putea numi un mare poet național.

– Dar, întreb eu cu sfială, atuncea care e, după dv., d-le Hasdeu, cea mai mare figură a literaturii noastre?

D. Hasdeu îmi răspunde, fără a sta un moment la gânduri:

– Alecsandri... Fără nici o îndoială, Alecsandri... El este reprezentantul cel mai puternic, cel mai complet al gândirii și simțirii românești. El a cântat toate dorințele, el a plâns toate nevoile și necazurile românimii. El a încurajat, a îndemnat și a îmbărbătat neamul lui în felul în care acest neam putea mai bine să înțeleagă; a fost vesel, trist, viteaz, cuminte, răbdător, plin de speranță și de credință, glumeț și înțelept ca poporul român însuși. În mintea lui întreagă n-a fost loc pentru nimic ce n-ar fi fost specific românesc, și în talentul lui nici o pornire care să nu fi fost specific românească. Alecsandri este gloria

nediscutabilă a literaturii românești în secolul acesta. La o așa înălțime nu mai văz alta.

– Dar altul, tot mare, nu avem?

– Eliade, desigur. Iată încă o figură gigantică, cu atât mai minunată cu cât puterea nu-i stă în talent, ci în voință. Iată un om care, la un moment dat – când nimeni aproape nu gândește decât într-un mod fragmentar la cultura unui neam – închipuie cu vasta-i inteligență o sistemă completă de evocare a forțelor spiritului național: științe, literatură, arte, filozofie, religie, politică, tot încape pentru el într-o sistemă închegată. Fără să reușească a face îndeosebi o operă de mare valoare, apucă, cu o egală putere, toate genurile literare și științifice, întemeind, ca bază neclintită a culturii și dezvoltării neamului românesc, ideea națională. Eliade n-a fost poate niciodată un mare scriitor; ceea ce, însă, e indiscutabil este că a fost o minte mare, o voință mare – un om căruia generațiunile actuale, cu judecata lor încă nesigură, nu pot înțelege cât îi datoresc, dar pe care o generațiune cu conștiința mai limpede și cu mintea mai înzestrată îl va onora ca pe una din cele mai strălucite figuri ale renașterii române. Și la Eliade, ca și la Alecsandri, credința și voința s-au manifestat cu toată binefăcătoarea lor înrâurire pentru neamul nostru.

E bine înțeles că eu mă mărginesc a da aci numai într-un mod imperfect părerile ilustrului academician. Sub torentul ideilor sale eu nu pot nota decât liniamentele fundamentale cât se poate cu mai multă fidelitate.

Aci, *a proposito* de opera lui Eliade și de influența pe care a exercitat-o această operă, d. Hasdeu face o bogată digresiune asupra școlii „Junimii".

*

În digresiunea d-sale despre „Junimea", d. Hasdeu revine asupra observațiilor privitoare la Eminescu.

– A fost, zice d-sa, o școală literară care a falsificat felul de a gândi, de a simți și de a spune românește, introducând cu dinadinsul în literatura noastră tânără pesimismul universitar nemțesc, pedanteria obscură și greoaie nemțească. Pe de o parte, a inventat talente închipuite (Bodnărescu), iar pe de alta, a denaturat și a deformat talente reale (Eminescu). Acel ce s-a pretins cap al școalii, el însuși, n-a produs nimic original, n-a produs nimic care să poată rămânea altfel decât doar ca document de naivă și umflată pretențiune: căci, în definitiv, toată activitatea lui nu s-a exercitat altfel decât ca paradă ostentativă de bun-simț: *il n'a fait qu'enfoncer des portes ouvertes*. Cu un bagaj portativ de câteva formule ale celebrului Lessing, a căutat să răstoarne pe câțiva infimi, ca Pelimon, Aricescu ș.a., ca și cum aceia, pentru a dispărea, mai aveau nevoie de o așa sfântă campanie...

Un cap de școală care n-a avut altă treabă, nici altă inspirație, decât să demonstreze că *În natura toată totul repoza* a lui Aricescu, sau *Poemele eroice* ale lui Pelimon nu sunt potrivite esteticei lui Lessing!...

Și care a fost urmarea școalii aceștia? ... afară numai dacă această școală n-o fi având pretenția că ea a dat naștere unor talente, ori că acele talente, născute mai-nainte de ivirea școalii, nu s-ar fi născut fără dânsa...

Cap de școală? ... Un Lessing?! ... Dar Lessing – fără a împrumuta bagaj portativ de la un alt Lessing anterior și mai ales exotic (așa încât să fie mai greu de controlat de către contimpuranii puțin deprinși cu cititul) – Lessing a scris el însuși minunatul *Laocoon*, celebrele *Nathan Înțeleptul* și *Mina de Barnhelm*. Lessing a creat, și creațiunea lui va rămânea ca o creațiune pur personală și specific germană, spre gloria lui și a neamului lui... Dar capi de școală, cari se bat cu morile de vânt pentru a face pe Sancho Panca să caște gura plin de admirație și nu sunt în stare a construi o pagină de invenție

originală! capi de școală cărora cei mai slăbuți ucenici fanatici nu le pot recunoaște altă valoare decât că sunt capete foarte bine echilibrate, foarte bine cumpănite!... Cumpănă în echilibru – diferență de greutate, *zero*.

Nu; niciodată un cap de școală nu s-a mărginit, ca un dascăl de școală, la teorii și mai ales la teorii pueril negative; niciodată cineva nu s-a putut numi cap de școală, fiindcă, în temeiul unor fragmente de adevăruri spuse deplin de alții, au criticat lucrări mai prejos de orice critică serioasă (ca, de exemplu, pe răposații Pelimon, Aricescu ș.a.).

Un cap de școală creează, și creațiunile lui servesc multă vreme ca modeluri urmașilor de talent.... Dar eu mi-am mai spus în privința aceasta părerea pe larg. E de prisos să-ți spun mai mult acum.

– În sfârșit, d-le Hasdeu, zic eu, aș vrea să știu părerea d-tale despre sorții de dezvoltare, de aci încolo, a literaturii românești.

– De asta, răspunde ilustrul meu amfitrion, de dezvoltarea literaturii românești nu mă îndoiesc deloc. Sunt cu deosebire convins că românii vor avea în viitor o epocă de strălucire literară, care se va număra între epocele remarcabile ale dezvoltării intelectuale umane. Neamul acesta e chemat, netăgăduit, să joace un rol mare în complexul istoriei...

D. Hasdeu întemeiază această propoziție pe teoria d-sale filozofică despre creațiune.

– Toate marile epoce literare au coincidat la epoce mari politice. Când voința unui neam întreg a reușit să ajungă a realiza culmea aspirațiunilor sale, a îndeplini suma de rezultate posibile ale energiei sale, i se trimite acestui neam o colonie de misionari, o pleiadă de talente și de genii, spre încoronarea și glorificarea traiului lui... Fericit acel ce va reprezinta atunci voința neamului! Numele lui va marca veacul în care strălucita colonie a celor trimiși își va fi îndeplinit misiunea. Se va numi

veacul lui Pericles, lui Augustus, lui Leon X, lui Ludovic XIV, sau al lui... cine știe?

...Poate că, adaogă d. Hasdeu, un așa secol pentru neamul nostru românesc nu e atât de depărtat cât s-ar crede după împrejurările politice de astăzi; poate că nu e așa departe ziua în care acest neam va să-și ajungă culmea voinții.

Aci d. Hasdeu, cu verva d-sale cunoscută, îmi arată foarte apropiată o perspectivă uimitoare...

Mi-e foarte greu mie – așa de puțin inițiat până acum în sistema de filozofie a d-lui Hasdeu – să inițiez pe cititorul, poate mai puțin preparat decât mine, în o teorie atât de subtilă. Pentru cititorul mai bine inițiat vor fi clare aceste câteva cuvinte, pe cari mi le adaogă d. Hasdeu după ce-mi afirmă că o epocă glorioasă a neamului românesc nu e atât de departe, precum s-ar crede. Iată, cât se poate mai exact, propriile cuvinte ale d-lui Hasdeu:

– Micul prinț Carol II e un trimis, trimis după voia lui proprie; el, copil mic – și asta se întâmplă cu toți trimișii – și-a denunțat misiunea. Acest copil, când d-abia vorbea și când auzise, pentru a numi jețul regal, numai cuvântul modern *tron*, iar cuvântul vechi *scaun* nu-l auzise decât desemnând jețurile comune; acest copil, care nu putea ști istoria lui Ștefan cel Mare, ți-aduci aminte ce-a zis – cuvântul lui de copil a străbătut la auzul mai tutulor românilor. A fost o solemnitate la Palat. După săvârșirea programului oficial, pe când se rup rândurile, copilul pleacă de la locul lui și merge hotărât să se suie pe tronul de pe care a coborât regele.

„Ce faci, Carol?“ îl întreabă tatăl, prințul Ferdinand.

„Vreau să mă sui pe *scaunul* meu!“ răspunde băiatul.

– Atunci? întreb eu...

– Atunci, răspunde d. Hasdeu, nu înțelegi?... Ștefan cel Mare spune din vreme că *vrea* să se suie pe *scaunul* lui!

Umbra marelui donjon, câtă vreme am stat de vorbă, a acoperit cu încetul toată terasa. Soarele scapătă către dealurile cari domină valea Doftanei. A trecut prea repede această zi încântătoare... Momentul plecării mele se apropie… trebuie să părăsesc castelul „Iulia Hasdeu".

Foarte mâhnit de asta, mă ridic. D. Hasdeu mă conduce. Pătrundem de pe terasă în galeria interioară a donjonului. Mi-aplec capul și mă închin înaintea Mântuitorului; salut pe proprietara, care se uită mereu în adâncuri, și cobor după d. Hasdeu până jos. Îmi iau rămas bun de la buna și blânda d-na Hasdeu și de la ilustrul meu amfitrion și mă sui în trăsură.

Când pornesc, mai arunc o privire către fereastra deschisă a donjonului: Mântuitorul parcă-și apleacă de sus divinii ochi asupră-mi, binecuvântându-mă cu amândouă mâinile rănite, ca și cum mi-ar zice:

„Mergi sub paza mea în pace, omule!"

Am sosit tocmai la vreme ca să apuc trenul. Starea sufletească în care mă aflu e așa de înaltă, încât îmi trebuie singurătate. Mântuitorul și-a îndeplinit făgăduiala; sub paza lui merg în pace – nici un cunoscut în vagon. Până să cobor la Ploiești, unde trebuie să mâi peste noapte, gândesc mereu la minunatul om de care m-am despărțit:

„Ce superioară și fericită natură! Ce minte și ce suflet! Câtă știință și câtă credință!"

MOMENTE
(1901)

LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală… de-acolea, până-n Popeștii-de-sus, o poștie: în buiestru potrivit, un ceas și jumătate… Buiestrașu-i bun… dacă-i dau grăunțe la han și-l odihnesc trei sferturi de ceas… merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate… Acu sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache… Am cam întârziat… trebuia să plec mai devreme… dar în sfârșit!… de așteptat, mă așteaptă…

Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică, așa-i rămăsese numele; acuma era hanul Mânjoloaii – omul murise de vreo cinci ani… Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vânză hanul când trăia bărbatu-său, acuma s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară… alții, că umblă cu fermece. Odată au vrut s-o calce tâlharii… S-au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort… Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut – amuțise. Erau patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, și ceilalți doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mânjoloaia

începe să strige pe fereastră: hoții! și-n față-le, iacă zapciul cu mai mulți inși și cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: „Cine-i?“ Hoții cei doi, fugi care-ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea știa că mutul vorbește; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc – degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul…

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de cară poposesc în curtea hanului; unele duc la vale cherestea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lângă focuri… de aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refenea oameni mulți, pe când doi țigani somnoroși, unul cu lăuta și altul cu cobza, țârlâie într-un colț oltenește. Mi-e foame și frig – m-a răzbit umezeala.

– Unde-i cucoana? întreb pe băiatul de la tarabă.

– La cuptor.

– Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu și trec, printr-o săliță, din cârciumă în bucătărie…

Foarte curat în bucătărie… și abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cizme și de opinci jilave – abur de pâne caldă. Mânjoloaia priveghea cuptorul…

– Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

– Bine-ați venit, cocoane Fănică.

– Mai s-o fi găsind ceva de mâncare?

– Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții.

Și repede coana Marghioala dă poruncă unei cotoroanțe să puie de masă-n odaie, și pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, și zice:

– Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam – ș-o cunoșteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la târg – niciodată nu mi se păruse mai plăcută… Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel. M-am apropiat pe la stânga ei, cum era aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna de brațul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

– N-ai de lucru? zice femeia și s-a uitat la mine chiorâș…

Dar eu, ca s-o dreg, zic:

– Strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Ia nu mă-ncânta; mai bine spune ce să-ți dau.

– Să-mi dai… să-mi dai… Dă-mi ce ai dumneata…

– Zău…

Și eu, oftând:

– Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Da dacă te-aude socru-tău?

– Care socru?… de unde știi?

– Dumneata gândești că, daca te-ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimini ce faci… Nu te duci la pocovnicu Iordache să te logodești cu fata a mai mare?… Aide, nu te mai uita așa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate și odihnite am văzut în viața mea, dar ca odaia aceea… Ce pat! ce perdelițe! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu igliță în fel de fel de fețe… și cald ca subt o aripă de cloșcă… și un miros de mere și de gutui…

Am vrut să m-așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toți pereții – nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

– Ce te uiți?

Zic:

– Icoanele… Unde le ții?

Zice:

– Dă-le focului de icoane! d-abia prăsesc cari și păduchi de lemn…

Femeie curată!.. M-am așezat la masă făcându-mi cruce după datină, când deodată, un răcnet: călcasem, se vede, cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrân, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește-năuntru și stinge lampa. Caută chibriturile pe bâjbâite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace – ne-am întâlnit piept în piept pe-ntunerec… Eu, obraznic, o iau bine-n brațe și-ncep s-o pup… Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa; îi ardea obrajii, gura-i era rece și i se zbârlise pe lângă urechi puful piersicii… În sfârșit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pesemne om fi căutat mult chibriturile, că țilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar…

Bună mâncare! pâne caldă, rață friptă pe varză, cârnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafea turcească! și râs și vorbă… halal să-i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroanții:

– Spune să scoată o jumătate de tămâioasă…

Grozavă tămâioasă!… Mă apucase un fel de amorțeală pe la încheieturi; m-am dat așa-ntr-o parte pe pat, să trag o țigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, și mă uitam pân fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în față și-mi făcea țigări. Zic:

– Fie, cocoană Marghioalo, strașnici ochi ai!… Știi ce?

– Ce?

– Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da… nu așa dulce…

Și râzi!… Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

– Cocoană, dumneavoastră staţi de vorbă aici… nu ştiţi ce-i afară…

– Ce e?

– S-a pornit un vânt de sus … vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare şi m-am uitat la ceas: zece şi aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri şi jumătate! Vezi ce e când te-ncurci la vorbă?

– Să-mi scoaţă calul!

– Cine?… Argaţii s-au culcat.

– Mă duc eu la grad…

– Ţi-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs şi ţinându-mi calea la uşe.

Am dat-o binişor la o parte şi am ieşit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică… Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni şi vite dormeau pe coceni, vârându-se cumînţi unii-ntr-alţii jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urla vântul nebun.

– E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată şi apucându-mă strâns de mână; eşti prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâne pe lumină.

– Nu se poate…

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deşteptat un argat şi mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară şi m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, şedea pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtea ş-o răsucea.

– Cât am de plată? am întrebat.

– Îmi plăteşti când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Şi pe urmă se ridică în picioare şi mi-o întinse. Mi-am luat căciula ş-am pus-o-n cap, aşa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, care-i sticleau grozav de ciudat:

– Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

– Umblă sănătos!

M-am aruncat pe șea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, și am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedea ușa odăii deschisă, și în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-și cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! și mi-am făcut cruce; atunci, am auzit bine ușa bufnind și un vaiet de cotoi. Gazda mea știa că nu o mai văz, intrase degrab în căldură și apucase pe cotoi cu ușa, desigur. Afurisit cotoi! se tot vâră pântre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creștea scuturându-mă de pe șea. În înalt, nori după nori zburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmple fierbințeală și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai pe ceafă și ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă amețea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghi m-a fulgerat pân tot coșul pieptului de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula parcă mă strângea de cap ca o menghinea; am scos-o și am pus-o pe oblânc… Mi-era rău… N-am făcut bine să plec! La pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m-or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec… Am îndemnat calul care se-mpletecea parcă băuse și el…

Dar vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunt și-nțepos… Îmi pun iar căciula… Deodată sângele începe iar să-mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de-necul vântului. Îl strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face câțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată. Mă uit… În adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mogândeață mică sărind și țopăind… Un dobitoc!… Ce să fie?… Fiară?… E prea mică… Pun mâna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriță… Îndemn calul cât pot: el se-ntoarce-n loc și pornește-napoi. Câțiva pași… și iar stă sforăind… Iar căprița… Îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Pornește… Câțiva pași… Iar căprița… Norii s-au subțiat de tot: acuma văz cât se poate de bine. E o căpriță mică neagră; aci merge, aci se-ntoarce: aruncă din copite; pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbița în piept și cu fruntea înainte să-mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine-n jos: „Ța-ța!“ și chem căprița cu mâna parcă aș vrea să-i dau tărâțe. Căprița se apropie zburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genunchi, dar îl țiu bine. Căprița s-a apropiat de mâna mea: e un ied negru foarte drăguț, care se lasă blând să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. În vremea asta, calul se cutremură și dârdâie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat… Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea. În goana asta, când la fiece clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care-l părăsisem

prostește… De ce?… Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea… Iedul se mișca în desagă să se așeze mai bine; mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uita și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi… Ce prost am fost!… Calul se poticnește: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genuchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m-a amețit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în față… Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să-mi fie-n spate! Și mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată… Am greșit drumul! merg la vale… Unde sunt? Mă uit înainte: porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, câmp larg. Îmi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorțite, ca să se ridice – atunci, simț o zvâcneală puternică lângă piciorul drept… Un țipăt!… Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală – am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-și capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește-ntr-o parte și mă trântește-n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche și piere-n întunerec. Pe când mă ridic zdruncinat, auz foșneală pântre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

– Tiu! Ța-ța! Ptfiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

– Care-i acolo? strig eu.

– Om bun!

– Care?

– Gheorghe!

– Care Gheorghe?

– Nătruț… Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni.

– Da nu vii încoace?

– Ba, iaca viu.

Și, dintre coceni, se arată umbra omului.

– Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?… am rătăcit cu viforul ăsta drumul.

– Da unde vreai dumneata să mergi?

– La Popeștii-de-sus.

– Ehei! la pocovnicu Iordache.

– Ei, da.

– Apoi, n-ai rătăcit drumul… da mai ai de furcă până-n Popești… Aicea ești d-abia în Hăculești.

– În Hăculești? am zis cu bucurie. Atunci, sunt aproape de hanul lui Mânjoală…

– Uite-l colea; suntem la spatele grajdului.

– Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul tocm-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri…

În câțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, și umbre mișcă pe perdea… A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviță lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a și auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză… Când să intru, mă-mpiedic pe prag de ceva moale – iedul… tot ala! era iedul gazdii mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? Știa femeia că mă-ntorc?… ori se sculase de dimineață?… Patul era nedesfăcut.

– Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viață, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia ceea…

Ce pat!… ce perdelițe!… ce pereți!… ce tavan!… toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe… și cald ca subt o aripă de cloșcă… și un miros de mere și de gutui…

Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătănii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-ntr-un târziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arsese până-n pământ hanul lui Mânjoală îngropând pe biata cocoana Marghioala, acu hârbuită, subt un morman uriaș de jăratic.

– A băgat-o în sfârșit la jăratic pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu câtea oară. Pocovnicul o ținea într-una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana fermece și că iedul și cotoiul erau totuna…

– Ei aș! am zis eu.

– Era dracul, ascultă-mă pe mine.

– O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune…

– Întâi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce…

– Da dumneata de unde știi?

– Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!

CĂNUȚĂ, OM SUCIT

A fost odată un om care toată viața lui nu s-a putut potrivi cu lumea – un om sucit.

Mă-sii i-a abătut să-l nască tocmai despre ziuă la lăsata secului de postul mare, când se pornise o zloată grozavă. Paștele în anul acela cădea în iarnă de tot. Tată-său a alergat cu brișca la moașa satului tocmai în margine. Moașa dormea; d-abia se-ntorsese acasă de la arendașul moșiei, unde fusese chef. A trebuit vreme până s-o deștepte, până să se-mbrace femeia, până să se urce-n brișcă. Copilul a așteptat cât a așteptat și, până să-și piarză răbdarea mă-sa, care se văita cumplit, și-a pierdut-o el p-a lui și s-a repezit așa fără socoteală în lume, tocmai când s-auzeau clopoțeii de la brișca lui tată-său la scară.

Peste vreo patru săptămâni, a venit vremea să-l boteze: Radu, Răducanu, Cănuță – fără praznic la călindar. După ce s-a lăpădat de trei ori de Satana nașu-său pentru el, popa satului a luat copilul în mâini și l-a vârât o dată-n cristelniță: „…În numele Tatălui!…“ copilul a răbdat; pe urmă înc-o dată: „… și-al Fiului!…“ copilul a-nceput să urle de apă rece parcă-l băga în foc; iar când l-a vârât a treia oară: „… și-al Sfântului Duh!…“ copilul s-a smucit dintre degetele popii ca o vârlugă, și a scăpat în fundul cristelniții. Popa a scos mânile goale din apă, iar nașa a început să țipe:

– Se-neacă, părinte, copilul!… Ce faci?

Popa și-a sumes iute mânicile și l-a scos cât a putut mai degrab la aer. Mititelul era vânăt ca un ficat de bivol bătrân; nici miau nu mai zicea; clipea numai din ochișorii lui cârpiți ca un broscoi în pierzare.

L-au luat de picioare, l-au învârtit, l-au scuturat, l-au frecat, până i-a venit iar sufletul la loc.

– Mää! zice popa; mulți copii am botezat de când sunt preot… să vă trăiască! dar așa copil sucit n-am mai văzut!

Cănuță a rămas sărman de părinți tocmai când se făcuse copil de-nvățătură… De una, mai bine pentru ei: mare bucurie n-aveau să capete după urmările lui.

Bunică-sa despre tată l-a luat pe copil la oraș și l-a dat la școală. A-nvățat Cănuță cât a-nvățat, până a ajuns cu chiu cu vai în clasa a patra. Într-o zi, dascălul, un om foarte serios, a venit supărat. Cum a intrat în clasă, s-a așezat pe catedră încruntat, a strigat catalogul și pe urmă:

– Cănuță!

– Prezent!

– Câți domni a avut țara românească?

– Mulți, domnule.

– Mulți, mulți! da câți?… neghiobule!

– … Câți, domnule?

– Dar tu mă-ntrebi pe mine? ori eu pe tine, prostule?

– Să-i numărăm, domnule…

– Dar pân-acu ce-ai făcut, neghiobule?

– Am învățat la ar'metică, domnule.

– Mergi la loc, nătărăule! Aldată să-i numeri.

S-a dus Cănuță la loc și s-a apucat să numere și iar să numere.

A doua zi a venit dascălul și mai supărat:

– Cănuță!

– Aici.

– Câte feluri de numere complexe avem?

– Multe, domnule.

– Câte, dobitocule?

– Câte, domnule?

– Răspunde tu, boule!

– Să le numărăm, domnule!

– Acu să le numeri? până acum ce-ai numărat, măgarule?

– Am numărat domnii, domnule!

– Mergi la loc, vită! Altdată să le numeri.

Iar s-a dus la loc și s-a apucat să numere câte feluri de numere complexe avem.

A treia zi, dascălul intră turbat:

– Cănuță!

– Prezent!… Numerele complexe…

– Nu te-ntreb de numerele complexe…

– … Domnii țării românești…

– Stăi, întâi să te-ntreb, loază… Câte râuri are Europa?

– Mă duc să le număr, domnule…

Și a plecat Cănuță. S-a dus la bunică-sa acasă și i-a spus că nu mai merge la școală măcar să-l taie. Bunică-sa a alergat la dascăl, și dascălul i-a spus:

– Babo, dă-l la meșteșug. Poate meșteșugul să-i dea de căpă - tâi, că nu-i de școală, e copil sucit, una-l întrebi și alta răspunde.

S-a mâhnit bătrâna, dar s-a gândit: de unde știi? nu e toată lumea făcută să se procopsească-n școală… să-l dau la stăpân; poate acolo să-i fie norocul lui.

L-a dat pe Cănuță la un băcan. A slujit băiatul cât a slujit, când mai bine, când mai rău. Într-o seară, băcanul a încărcat un coș mare cu fel de fel de mezeluri și cu vreo douăzeci de sticle de vin, să le trimeață la un mușteriu. Afară era polei grozav. Cănuță s-a aplecat și d-abia a putut ridica greutatea pe loc limpede în prăvălie.

– N-o să aluneci cu el, mă? a-ntrebat jupânul.

– De! jupâne; știu eu?

– O să-l poți duce?

– E greu…

– Haide! s-a răstit jupânul. Dar să dormi și să mănânci, știi? leneșule!

Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut. Jupânul ca să-l îmbărbăteze i-a dat un pumn în ceafă; pe urmă, jupânul și încă un băiat au ridicat greutatea și i-au pus-o lui Cănuță în cârcă. Copăcel-copăcel, băiatul a mers câțiva pași până la colțul stradei pe unde presăraseră negustorii cenușe pe dinaintea prăvăliilor; dar când să apuce pe o ulicioară mai neumblată, ca să mai scurteze din drum, tocmai venea o birje cu caii răscăcărați de teama alunecușului. Băiatul s-a ferit repede-n lături și odată, bâldâbâc! și zdrong! Cănuță într-o parte cât colo și sarcina din spinare într-alta. Băiatul s-a lovit la cot de i-a secat sufletul; dar s-a ridicat degrab să vază ce s-a făcut coșul. L-a apucat vârtos de toartă și l-a smucit cu putere. Ciudat lucru! Coșul era acum mai ușor. Când l-a ridicat de la pământ, a-nceput să curgă din fundul coșului ca dintr-o stropitoare ciuruită: se spărseseră sticlele și acum se scurgea rămășița vinului. Ce să facă? La mușteriu, cu cioburi de sticlă nu putea merge. Să fugă? Unde să se ducă?… Să se-ntoarcă la prăvălie!… N-are să-l omoare doar.

De omorât nu l-a omorât jupânul, că jupânul nu era om așa de rău… Dar…

– Unde ai căzut, ticălosule?

– În colț la ulicioară.

– Pentru ce ai apucat pân ulicioară, afurisitule? Nu puteai merge pe Podul Mogoșoaii, pe unde e măturat și cu cenușe pe jos? Ai?

– Ca să nu mai ocolesc, jupâne!

– Să nu mai ocolești?… Ți-e lene să umbli, mișelule!… Patruzeci de franci!… Face pielea ta câtă pagubă mi-ai făcut tu mie?

Și trage-i, și trage-i… I-a tras atâta, încât bietul Cănuță, după ce s-a-nchis prăvălia, nici n-a mai mâncat. S-a culcat îmbrăcat pe mindir și a dormit tun până la ziuă, parcă făcuse un ziafet.

A treia seară îl trimite iar cu marfă la alt mușteriu. Acuma era coșul foarte ușurel.

– Măă! să vii degrabă.

– Viu, jupâne.

– Bagă de seamă să mai spargi ceva iar!…

Peste câteva minute vine-n prăvălie o damă și târguiește fel de fel de trebuincioase pentru casă.

– Să-mi dai un băiat să mi le ducă numaidecât cu mine și cu contul, să-l plătesc acasă.

– Care dintre băieții ăi mici e aicea? întreabă jupânul.

– Nici unul! răspunde tejghetarul. Sunt toți duși.

– Dar Cănuță?

– N-a venit încă.

– Veni-i-ar numele…

Dama-și pierde răbdarea; se uită la ceas:

– Atunci, zice, iau o birje, că m-așteaptă la masă; am musafiri; și trimite dumneata pe băiat mâne, ori poimâne cu contul.

Jupânul, negustor vechi, care cunoaște cât se-ntinde poimânele cocoanei, zice dulceag:

– Dar… știți că… mai este un contișor…

– Ce contișor? zice dama. Orice-o fi, plătește bărbatu-meu când o trece pe aici.

– E cam de mult, zice jupânul zaharisind și mai tare tonul. De! cu vremea asta, și la noi, negustorii, nu prea merge… Eu zic, coniță, mai bine să așteptăm băiatul… zău! mai bine să așteptăm băiatul.

– Care va să zică nu am atâta credit la dumneata?

– Mă iertați, sărut mâna, răspunde cu glasul ca miambalul jupânul, frecându-și mâinile.

Apoi schimbând deodată tonul, aspru către tejghetar, pe când intră mai mulți mușterii:

– Băiete! vezi ce-a poftitără domnii.

– Mersi, zice dama foarte înțepată și iese trântind ușa.

Orișicât, să lași să plece așa un mușteriu supărat, o damă, nu face pentru un negustor… Tocmai când se gândea jupânul la asta cu părere de rău că s-a-ntâmplat, iacătă și Cănuță, alb de măzăriche.

– Unde ai stat până acuma, nemernicule? zbiară jupânul.

– Am fost la d. Popescu.

– La d. Popescu?… un ceas pentru o palmă de loc?

– Am dat pe Podul Mogoșoaii, jupâne; pân ulicioară alunecă.

– Pe Podul Mogoșoaii?… ca să caști gura la prăvălii!…

Și șart! part! o pereche de palme fierbinți peste urechile degerate.

Desigur numai din pricina firii lui pe dos, i s-a părut lui Cănuță două palme mult mai dureroase decât bătaia de deunăzi. Deunăzi, după atâta pisăgeală, se culcase fără să se plângă de șale și dormise ca o buturugă; acuma n-a putut s-adoarmă de usturimea urechilor. A plâns înfundat toată noaptea pe mindirul lui până despre ziuă.

Se împlinea acu, peste o minută, a treisprezecea învârteală a pământului împrejurul soarelui de când tânărul Cănuță se grăbise a ieși să se bucure de razele acestuia. Un neastâmpăr nesuferit ridică pe băiat de pe mindir. Cănuță oftă adânc ca și cum ar fi răsuflat întâia dată, își șterse repede ochii ca și cum ar fi văzut întâia oară lumina. În perete ardea o lămpșoară afumată. Toți băieții ceilalți dormeau adânc. Își luă într-o basma lucrușoarele lui, mai nimic, și ieși.

Mijea de ziuă când, rupt de oboseala trupului și mai ales de a sufletului, înghețat de atâta umblet pe frig, bătea în geam la cocioaba bunică-sii, în fundul unei mahalale de la marginea orașului. Baba se deșteptase, își aprinsese candela la icoane și se-nchina.

– Cine e?

– Eu, bunico.

I-a deschis.

– Ei! ce cauți tu până-n ziuă?

– Am fugit de la jupânul.

– De ce? a-ntrebat bunica încruntată de cine știe ce urât gând i-o fi fulgerat prin mintea ei veche.

– … Pentru că… nu mai vreau să stau.

– Nu-ți dă de mâncare?

– Ba da.

– Muncești prea mult?

– Mult… dar… nu mult.

– Te bate?

Băiatul dete din cap și-ncepu să plângă. A vrut bunica să-l mustre, să-l îndemne la supunere – ba, că așa bate stăpânul, să-nvețe băieții minte; ba, că trebuie să aibă copilul răbdare dacă e la stăpân; că dacă n-a vrut să-nvețe carte și nici la stăpân nu vrea să stea, atunci ce-o să se facă el? s-ajungă vagabond, ori pungaș, ori să se prăpădească pe drumuri; că de! e băiat mare acuma, de treisprezece ani… de treisprezece ani!… Și și-a adus aminte baba că adineaori, acu, a împlinit copilul copilului ei d-abia atâta, și că e destul de mâhnit el și de bătut la ziua lui, când alți copii cine știe ce bunătăți și ce mângâieri au la ziua lor; ce să-l mai mustre și ea?… și tot uitându-se la el cum plângea ca un prost, șezând pe marginea lăzii, cu legătura-ntr-o mână, și se ștergea cu căciula la ochi, a-nceput și baba să plângă ca o proastă…

Când răsărea soarele mare pe un ger limpede ca sticla, Cănuță dormea la căldură în patul bunică-sii. Tot fire sucită! omul când doarme fără grije, doarme pe-o ureche, nu pe brânci; nici pe una nici pe cealaltă nu voise să doarmă, fiindcă-i erau prea simțitoare de cu seară.

Tot așa și iar așa, pentru nimicuri, a schimbat Cănuță mulți stăpâni. Istoria lui se poate asemăna cu istoria unui pahar care rabdă să-l umpli cu litra și pentru o picătură se supără și dă pe-afară. Și lumea vede măcar ce se petrece cu paharul; dar putea lumea-nțelege ce se petrecea în sufletul lui Cănuță? Paharul stă de față; sufletul lui Cănuță, sta ascuns și pesemne era prea mic, prea strâmt – dedea repede pe dinafară.

Multe și de toate a-ncercat el în viața lui, ca să și-o poată cârpi de azi pe mâne. A făcut, fiindcă și el era român, a făcut și politică: a părăsit totdeauna opoziția, din cauza nemărginitei și injustei ei violențe, în ajunul venirii ei la putere, și s-a alipit totdeauna de guvern, care-n definitiv nu era așa de vinovat, cu câteva zile înainte de trecerea acestuia în opoziție. Și pe urmă iar așa și tot așa.

Ducând viață destul de grea, i-a venit și lui ceasul, și s-a însurat ca toată lumea. L-a înșelat la început soacră-sa, nu i-a dat zestrea făgăduită – el a zis și n-a prea zis ceva. L-a înșelat nevasta întâia oară – el a zis prea puține. A doua oară – n-a zis nimic. Dar odată, la Blagoviștenii, a făcut ce-a făcut și din toată sărăcia a cumpărat un crap mare și borțos, ceva rar: patru chile și plin cu icre. L-a dus acasă și a rugat pe nevastă și pe soacră să i-l facă umplut la cuptor cu stafide și coconari. Femeile, din una-ntr-alta, mai cu treabă, mai cu vorba, au uitat să scoată peștele la vreme. Când l-a dat la masă – sfarog. Cănuță și-a ieșit din pepene. Fără nici o vorbă și-a lăsat nevasta și a pornit divorț a doua zi cu probe de altă dată; ar fi pornit numaidecât, dar nu se putea, era sărbătoare, mâncare de pește, nu se ținea tribunal.

Femeia era însărcinată… A-nceput să plângă, că ce o să se facă ea fără Cănuță. El n-a vrut s-asculte. De necaz, de mâhnire, femeia a lăpădat la mă-sa și cât pe-aci să piară de boală și de mizerie. A alergat soacră-sa la el:

– Cănuță maică, fie-ți milă! e nevastă-ta, iart-o! se prăpădește fata, moare! ce Dumnezeu! Cănuță maică, pentru un crap!

Aș! Cănuță, bărbat strașnic, o ținea într-una:

– Crap necrap, nu se poate, cocoană! am pornit hârtie, s-a isprăvit.

În sfârșit a scăpat femeia după o îndelungată suferință.

Într-o dimineață, când plecase după daraveri, Cănuță se-ntâlnește cu nevastă-sa, slabă, legată pe sub fălci: se plimba în piața Teatrului de colo până colo ca o desperată. O durea îngrozitor o măsea de sus. Fusese la dentist, dânsul dormea. Îl aștepta să se deștepte; dar nu putuse sta locului; ieșise să se plimbe; stând în salonul de așteptare, i-era frică să nu-nnebunească de durere.

Pe când vorbeau amândoi – c-aminteri nu erau supărați – iată că vine în fuga mare feciorul de la dentist și-i spune să poftească. Femeia pornește hotărâtă; dar după un pas se oprește și, întorcându-se către bărbatu-său:

– Ai și tu cu mine, Cănuță; mi-e frică.

Omul merge după ea. Ajung în salonul de așteptare. Femeia cade zdrobită pe un jeț, legănându-și capul strâmbat și aiurit de suferință.

– Poftiți, zice doctorul deschizând o ușă.

Femeia se scoală și ia de mână, dârdâind ca de friguri, pe Cănuță; amândoi intră după doctor. Ea, albă ca hârtia, se așază pe scaunul de operație. El se face că fluieră ca pentru el singur, ținând mâinile la spate și uitându-se la o cadră din perete. Dar n-are răbdare, vrea să se-ntoarcă… Atunci un țipăt… Gata!

– Hahà! zice doctorul. Bine-ai făcut c-ai venit! aveai un abces care se putea sui la ochi, și pe urmă…

– Ei, domnule doctor! zice femeia cu tonul blând al celei mai hotărâte scârbe de viață, după ce se clăti bine în gură… Câte supărări am eu, mă mir cum nu mi-a copt până acu și inima!

Cănuță nu mai fluiera. A plătit vizita doctorului. A plecat cu nevastă-sa. A tratat-o cu cafea cu lapte la Fialcowsky, că nu pusese femeia nimic în gură de trei zile. Pe urmă s-au suit amândoi într-o birje; au mers acasă, s-au împăcat și au trăit încă destulă vreme împreună.

Ar mai fi trăit încă bine, daca nu i se-ntâmpla lui Cănuță să moară. Într-o zi, dintr-un nimic, iarăși pentru un moft – ceruse împrumut o mică sumă unui prietin pe care l-a fost îndatorat pe vremuri cu mult mai mult, și acesta îl refuzase – s-a iritat așa de grozav din ceartă încât i-a venit un fel de necăciune… Rău… rău… până seara a murit. L-au îngropat a doua zi ca pe toți morții.

La șapte ani, i-au făcut după obicei parastas, ca să-i scoată oasele și să i le spele. Era de față la slujbă nevasta și câteva rude. Când au dat groparii de cosciugul lui și i-au ridicat binișor capacul putred, ce să vezi! În loc să stea oasele lui Cănuță de-a lungul și cu fața-n sus, hârca sta-n sus cu ceafa și țurloaiele erau pornite către grătarul coastelor.

– Ăsta n-a fost mort bine când l-au îngropat, a zis popa.

– Aș! a răspuns femeia. M-aș fi mirat, Dumnezeu să-l ierte, să-l găsesc la loc… Sfinția-ta nu l-ai cunoscut pe răposatul Cănuță… om sucit!

DOUĂ LOTURI

– Asta e culmea!… culmea!… strigă d. Lefter, ștergându-și fruntea de sudoare, pe când madam' Popescu, consoarta sa, caută fără preget în toate părțile… Nu e și nu e!…

– Femeie, trebuie să fie-n casă… Dracu n-a venit să le ia!…

Dar ce au pierdut? ce caută?

Caută două bilete de lotărie, cu cari d. Lefter Popescu a câștigat.

Însă oricine mă poate întreba:

Bine, daca a pierdut biletele, de unde știe d. Lefter de câștig?

E lucru simplu. Biletele le-a fost cumpărat cu bani împrumutați, ca de càbulă, de la d. căpitan Pandele, fiindcă-i spuseseră mulți, când se tot plângea că n-are noroc la joc, să-ncerce a juca cu bani de-mprumut… Și a făcut învoială, pe onoare, față cu martori, să dea din câștig, dacă s-o-ntâmpla, zece la sută căpitanului.

Când a cumpărat biletele, d. Lefter a râs pesimist:

– Ți-ai găsit! eu și noroc!

Dar d. căpitan Pandele, mai optimist:

– De unde știi dumneata norocul meu?

Ș-a pus pe d. Lefter să-i însemneze în carnet numerele biletelor.

A trecut mult de la aceasta. Lotăriile, amânate de atâtea ori, s-au tras în sfârșit amândouă în aceeași zi. La prima (Lotăria

„Societății pentru fundarea unei Universități Române în Dobrogea, la Constanța“) lotul cel mare de 50 000 lei l-a câștigat numărul *076 384*; iar la a doua (Lotăria „Asociațiunii pentru fundarea și înzestrarea unui Observatoriu Astronomic la București“) lotul cel mare tot de 50 000 lei l-a câștigat numărul *109 520*.

D. Lefter, până adineaori, habar n-avea că se trăseseră ieri amândouă loteriile. Era seară; omul ședea la masă cu consoarta sa în sălița de intrare, vorbind în ticnă despre cum se scumpește viața din zi în zi, când, aude o birje oprindu-se-n poartă, apoi pași apăsați în curticică și pe urmă bătând cineva tare grăbit la geamlâcul d-afară. D. Lefter sare să deschidă, bănuind în gând: „Hait! iar ne cheamă deseară la serviciu extraordinar turbatul (turbatul e șeful), să ne canonească până la miezul nopții, ca să se recomande ministrului că e grozav!“ – iar madam' Popescu se repede în odaie, fiindcă era în *négligé*. D. căpitan Pandele intră ca o furtună și, vorbind din ce în ce mai tare, ca și cum d. Lefter ar fi surd:

– Bine, nene, păcatele mele! de ce n-ai venit la berărie?… se poate să fii așa de indiferent?… te caut ca un nebun de atâtea ceasuri!

– Ne-a ținut până adineaori turbatul la canțilerie… De ce?

– Leftere!… nu știi nimica?

– Ce?

– Ieri s-a tras lotăriile noastre!

– Ei?

– Am câștigat!

– Nu mă-nnebuni!… Cât?

– La amândouă am câștigat loturile mari! ale mari de tot!

Și căpitanul pune pe masă listele oficiale și alături carnetul său. În adevăr, carnetul sună tocmai ca-n liste: *076 384 Universitate–Constanța, 109 520 București–Astronomie.*

Cititorul a înțeles acuma ce caută de trei zile pe brânci soții Popescu.

D. Lefter a trimes turbatului o scrisoare, cerând, cu tot respectul, un congediu de două-trei zile, pe motiv că nu se simte deloc bine. Așa și e; e bolnav.

După o muncă zadarnică de atâta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată de zece ori, când așa, când aminterea, d. Lefter a căzut pe o canapea sfărâmat de oboseală; a simțit că i se taie încheieturile și așa, un fel de slăbiciune la lingurea, parcă-l lua o apă; a moțăit de câteva ori ș-a adormit. Femeia a șezut și ea pe un scaun, că nu mai putea de picioare și de mijloc – se-nțelege, de atâta alergătură și de-atâtea ridicături. Să fi ațipit d. Lefter ca vreun sfert de ceas și, deodată, se scoală drept, cu fața luminată de raza adevărului…

– Știu unde sunt! acum știu!… uf!… le-am găsit!

– Unde?

– În jacheta mea a cenușie de vară… Cu ea eram la berărie când le-am cumpărat. Țiu minte bine; le-am pus în buzunarul de la piept înăuntru… Acolo sunt!… sigur!.. Adu-mi jacheta!

Pe cât își aducea mai limpede aminte domnul Lefter, pe atât madam' Popescu se turbura, se roșea, se-ngălbenea…

– Care jachetă? întreabă ea aiurită, ca de pe altă lume.

– A cenușie.

– Leftere! zice femeia punând mâna la sânul stâng, ca și cum ar fi simțit un junghi grozav.

– Ce?

– Am… dat-o.

– Ce ai dat?

– Jacheta!

– Care jachetă?

– A cenușie!

– Cui?

– N-ai spus tu că n-o mai porți?

– Cui? cui ai dat-o, nenorocito!

– La o chivuță.

– Pentru ce?

– Pe farfurii.

– Când?

– Alaltăieri…

– Alaltăieri!… fără s-o cauți pân buzunare!

– Am căutat-o, răspunde femeia îngrozită de vina ei; nu era nimic.

– Taci! strigă crunt d. Lefter… Pe câte farfurii ai dat-o?

– Pe zece… Destul m-am tocmit: n-a vrut să-mi dea o duzină întreagă, răspunde ea fără să mai știe ce spune.

– Unde sunt farfuriile?… Voi să văz farfuriile! Adu farfuriile! poruncește strașnic d. Lefter.

Consoarta sa, fără să mai zică o vorbă, se supune; i le aduce și le pune pe masă. Frumoase farfurii! cu chenar dublu, unul conabiu lat pe muche, și altul pembè îngust pe buză. Domnul Lefter ia una ș-o sună – porțălan.

– Bravo! bun gust ai! zice rânjind sardonic.

Și, pac! trântește una jos… țăndări! și pe urmă, paf! alta asemenea.

– Leftere!

– Așa sunt eu, galant, cocoană! când am chef, sparg; sparg, cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! sparg, mă-nțelegi, sparg al dracului!

Și iar pac! paf! până la a din urmă, pe când cocoana se scutură la fiecare, parcă ar arde-o cu un bici de foc. După ce le isprăvește pe toate, d. Popescu își scoate batista, își șterge sudoarea frunții și se așază grav pe scaun, apoi, cu tonul sever, dar calm, al judecătorului nenduplecat către criminalul care-i stă de față-n picioare:

– La care chivuță? o știi?

– La Țâca, aia tânără frumoasă, care vine totdeauna pe aici, răspunde vinovata, plângând cu inima frântă de târzie căință.

– Știi unde se află această chivuță?

– Zice că stă tocmai la margine, în mahalaua Farfurigiilor.

– Destul, nenorocito!

Peste un ceas, pe-nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături cu birjarul, un sergent; în fund, d. Lefter și d. căpitan Pandele; iar, dinainte, încă un sergent și d. comisar al secției respective, Turtureanu, deja cointeresat cu cinci la sută asupra câștigului – se-nțelege, câștig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul știe unde stă chivuța Țâca.

Birja, trecând din greu prin noroi, se oprește în sfârșit în apropierea unei cocioabe de pământ, care șade singuratică într-un peș pe un maidan. Comisarul postează pe sergenți, pitulați, în dosul cocioabei, după regula strategică consacrată la călcări de vizuini; le face semnul clasic al lui Harpocrates, ș-apoi trece, urmat de d. căpitan și de d. Popescu, să bată la ușe… O fetică zdrențuită vine să deschiză. În sălița luminată de pălpăiala a câțiva tăciuni de pe vatră, miroase strașnic a carne cu prune: o țigancă bătrână pregătește de cină. Toți trei vizitatorii se dau înapoi pe prispă punându-și mâna la nas.

– Unde-i mă-ta, fa? întreabă d. comisar.

– Trebuie să vie acuma, zice copila uitându-se sperios cu ochii ei mari la cei trei domni.

– Aprinde-un muc de lumânare și hai de ne du în odaie, s-o așteptăm.

Fata stă la-ndoială.

– Haide! se răstește d. Turtureanu… și toți trei intră, împingând pe fată-nainte.

– Da ce e? întreabă bătrâna, ridicându-se de la vatră, unde sta stârcită.

– Avem treabă cu fie-ta, cu Țâca…

– Lipsește ceva dintr-o casă… știe ea ce lipsește, adaogă d. Lefter.

– Vai de mine! boiarule, zice bătrâna… N-are Țâca obiceiul… La toate casele boierești o cunoaște pe Țâca… la toate cocoanele mari o știe pe Țâca…

– Haide! nu mai lungi vorba, comandă d. căpitan Pandele, ș-aprinde! cât vrei să mă ții în picioare?

– Iac-aprinz… Da nu se poate, Țâca, boiarule! să ferească Dumnezeu! eu, pântru Țâca, poci să-mi pui mâna-n foc pântru Țâca… Poate, altă chivuță…

Și zicând acestea, baba a aprins o lumânare de seu ș-a trecut în odaie, urmată de boieri. Odaia are două paturi, o masă, o laviță, un scaun și o sobiță de tuci. Pe amândouă paturile, stau grămezi de haine, încălțăminte, pălării, șaluri purtate, pe sub paturi și pe laviță fel de fel de mărfuri de farfurărie și sticlărie…

La vederea mormanelor de vechituri, d. Lefter tresare; se repede și-ncepe să scotocească, luând și examinând pe rând bucățică cu bucățică, fir cu fir. Câte reflexiuni ironice, picante, sentimentale, se pot face asupra unei așa grămezi pestrițe de vechituri, cu privire la zădărnicia lumii trecătoare prin care au trecut și ele o clipă, nouă, nevestejite! Dar d. Lefter n-are vreme să filosofeze… el caută… caută mereu… Fatalitate! jacheta cenușie nu se află. Când gânduri peste gânduri îi clocotesc în cap, iacătă și Țâca, d-abia ducându-și coșul plin de vechituri nouă, foarte obosită de alergătura zilii-ntregi și flămândă: de departe i s-au umflat nările ca răspuns la chemarea generosului miros de pe vatră.

Cum intră, o înconjură toți trei musafirii; d. Lefter o ia de piept:

– Unde mi-e jacheta?

– Care jaghetă?

– Jacheta a cenușie…

– Care jaghetă cenușie?

– Jacheta cu biletele…

– Care belete, boiarule?

– Te faci că nu știi, gașperiță!

– Sa ma trasneasca Dumnezeu! sa hie al dracului!

– Mai bine, spune drept, zice d. Turtureanu.

– Dacă spui, ai bacșiș bun, adaogă d. căpitan Pandele.

– Ce sa spuie, boiarule! zice bătrâna apilpisită: ce sa spuie? vai de pacatele noastre, daca nu știe… auzi colo! ce sa spuie?

– Taci tu! zbiară d. Turtureanu și-i dă brânci babei cât colo în săliță.

Baba își face cruce, iar copila tremură ca varga lângă vatră, unde prunele sfârâie tare-n cratiță.

– Sa n-aibă parte! dă să zică Țâca.

– N-ai fost tu, o-ntrerupe d. Lefter, în strada Pacienții numărul 13, la madam' Popescu, madam' Lefter Popescu, o damă naltă, subțirică, frumoasă, oacheșe, casele ale verzi cu geamlâc, care are o aluniță cu păr dasupra sprâncenii din stânga și se poartă legată la cap cu roșu?

– Ba, am fost.

– Atunci, de ce minți?

– Ba nu mint, boiarule; am fost. Ei?

– Nu ți-a dat pe zece farfurii, că n-ai vrut să dai o duzină-ntreagă, cu chenar conabiu lat pe muche și altul pembè îngust pe buză, o jachetă cenușie?

– Ba, mi-a dat.

– Atunci, de ce minți?!

– Nu minte, boiarule! zice bătrâna din săliță.

– Taci tu!… Unde e jacheta?

– E pa mine… o port pa dedesubt.

– Ca să nu te prinz!

– Ba, sa hie al dracului care n-o poartă de frig… Sunt borțoasă, boiarule… alerg toată zâulica pân zloată – bogda-proste, îmi ține cald la pântece și la șale.

– Dezbracă-te! poruncește d. Lefter.

– Iaca…

Și Țâca începe a-și lăpăda țoalele de pe ea. Tocmai dedesubt de tot, peste cămașe, se vede jacheta cenușie. D. Lefter repede o caută-n buzunarul de la piept; chivuța se strâmbă, că se gâdilă la sân. În buzunar, nimic; dar în fund are o descusătură… desigur o fi căzut în căptușeală. Țâca scoate jacheta și o dă dlui Lefter, care o descoase cu briceagul din toate tighelurile… În căptușeală, nimic și iar nimic.

– Ce mi-ai făcut biletele? răcnește îngrozitor cu pumnii-ncleștați d. Lefter, pe când ceilalți doi o strâng de-aproape într-un colț.

– Care belete? zbiară și chivuța ca o nebună ș-apoi, schimbând tonul, strigă tare către baba din săliță în țigănește: „Săi, că se sfarojesc prunele de tot!“

– Ce ai spus pe țigănește? urlă d. Lefter.

– Haoleu! încep să se bocească baba și copila, ce năpaste a fost să cază pe noi!

– Să-mi scoți biletele! scrâșnește d. Lefter; să-mi scoți biletele, hoațo! că te omor, mă-nțelegi? te omor!

Și-i trage Țâchii o palmă, s-o năucească. Atunci, toate trei femeile se pornesc pe ragete, să crezi că s-a aprins o cușcă cu pantere. D. Turtureanu dă-ntr-o parte pe d. Lefter și cu gravitate:

– Las-o, mă rog… Las' că spun dumnealor la secție.

Apoi iese-n ușe, dă un țignal; sergenții răsar ca din pământ, și haide! le-au pornit pe nemâncate…

Toată arta dlui Turtureanu a rămas infructuoasă… Femeile nu știau nimic despre bilete… Cu tot zelul său, nu putuse depăși limitele prudenții; de aceea, el spunea seara la berărie dlui Lefter și căpitanului:

– Cu baba și cu fata, de! merge să le mursici mai zdravăn: dar cu Țâca, nu prea, fiindcă e, pardon, în poziție: dacă

se-ntâmplă la secret vreun avort… Nu știi dumneata? Astăzi nu mai poți conta pe inferiori… și nici pe superiori! S-aude… Gazetele atât așteaptă ca să ne persecute… Dar îți spun eu că nu e… Biletele n-au fost în jachetă; pot face prinsoare pe ce poftești… Să vezi, când ți-o mai trece nițel asta… cum să zic? amorul propriu, – așa e tot omul la-nceput când îi vine o surpriză de așa un câștig, – să vezi, ai să dai peste ele acasă.

D. Lefter susține că Țâca i-a furat biletele – chivuțele și jidanii nu sunt proști: când cumpără haine vechi, le purică pân toate-ndoiturile.

– Ia, dă-mi-le, mă-nțelegi, la discreție, să stau eu cu dumnealor în *tête-à-tête* la secret… Să vezi cum scot biletele…

Și zicând aceasta, se uită cruciș fioros și scrâșnește din dinți.

D. Turtureanu răspunde făcând teorii asupra instrucțiunii criminale pe temeiul îndelungei d-sale experiențe în serviciul siguranței publice. Așa, femeile rabdă mai mult, sunt mai piloase decât bărbații. Dintre bărbați, bulgarii întrec pe toți la răbdare; mai puțin ca toți rabdă țiganii, și țigancele mai puțin decât toate: cum le strângi puțin în corset, „stai, ca spui, mânca-te-aș!“

De aceea, le slăbise pe chivuțe, lăsându-le însă tot la secret nemâncate, să se mai gândească – poate!… dar nu-i vine să crează.

Pe când vorbește d. Turtureanu, d. căpitan Pandele citește gazeta de seară, iar d. Lefter ascultă dus pe gânduri. La un moment, d. Popescu se face palid: un domn a intrat în berărie și trece pe lângă masa lor către fund. Este șeful său de la minister, un tip foarte posomorât și din cale-afară aspru. D. Lefter se scoală și salută; șeful d-abia moțăie din cap și se așează la o masă puțin mai departe.

– Uite, zice d. căpitan și arată celorlalți gazeta, care scrie:

„Precum se știe, cele două mari lotării s-au tras zilele trecute. Numerele cari au câștigat loturile cele mari, de câte 50 000 lei sunt:

la Constanța–Universitate, 076 384 – la București–Astronomie, 109 520.

Un lucru curios însă; până acuma, fericiții posesori ai numerelor câștigătoare nu s-au prezentat să-și reclame dreptul. Pentru numeroșii noștri cititori și gentilele noastre cititoare, în rândurile cărora am dori din suflet să se afle câștigătorii, amintim că, după șase luni de la trageri, nu se mai poate sub nici un cuvânt reclama vreun câștig. Sumele nereclamate până la termenul fatal trec de drept la fondurile societăților respective."

Cu tot respectul ce i-l insufla dlui Lefter șeful său, care-l ochea pe sub sprâncene din când în când cu privirea plină de mustrare – adică: „Dumneata ne tragi pe sfoară; scrii că ești bolnav, ca să-mi lipsești de la datorie, și pe urmă-mi bați berăriile… Bravo!" – cu tot respectul acela foarte legitim, d. Popescu nu se putu stăpâni la propoziția finală din notița gazetei, și izbucni într-un hohot de râs, un râs vânăt:

– Hahaha! să știi, nene Turturene, că le găsim tocma a doua zi după termen… Îmi cunosc eu norocul!… Hahaha!

Râsul și vorbele acestea au făcut pe d. căpitan Pandele să sară din loc. El, care până aci păstrase o atitudine calmă, mai presus de orice laudă, a trebuit în sfârșit și el să izbucnească… Imputări amare de neglijență, de indiferență, de imprudență! Când are cineva hârtii de valoare așa de mare, nu le lasă să se târâie astfel de colo până colo… Trebuie să fie cineva prea sec! Așa trebuie să pați când faci afaceri de o sută de mii de franci cu un zevzec! șcl. … Și asupra acestora, d. căpitan pleacă, spumând și înjurând ca un grad inferior. D. Lefter parcă n-a auzit nimic; bate toba încetinel cu degetele pe marmura mesii.

Peste câteva momente, domnul șef, care a plătit paharul său de bere, se scoală și, trecând spre ușe pe lângă masă, zice:

– Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, atunci, te rog, cel puțin trimite mâne cheia sertarului, unde ai acte publice în întârziere.

– Am fost bolnav, domnule șef.

– Mofturi!…

– Parol, domnule șef; mâne viu negreșit.

– Te rog! zice scurt și apăsat șeful și pleacă fără să salute.

D. Turtureanu se uită la ceas… Târziu! Trebuie să meargă la serviciul de noapte: peste un ceas trece inspectorul pe la secție. Pleacă; d. Lefter pleacă după el. Se aruncă-ntr-o birje; d. Lefter se aruncă după el.

– Merg și eu la secție, nene Turturene, s-o mai văz pe hoața!

D. Turtureanu se-nvoiește numai după ce amicul își dă cuvântul solemn de onoare că n-are să mai fie violent, n-are să mai facă nimica femeilor arestate. Pe drum, d. Popescu promite amicului său să-i ridice partea din câștig de la cinci la zece la sută, dacă se găsesc biletele.

– Pe viitorul și pe onoarea mea! nene Turturene!

Au sosit… Nenorocire!… Inspectorul trecuse pe la secție adineaori; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, și liberase pe cele trei femei, îmbunându-le cu vorbe blânde.

– De mare belea mi se pare că m-ai dat, nene Popescule, cu ipohondriile dumitale! a zis d. comisar.

D. Lefter atunci a-nceput să se vaite.

– Prin urmare, care va să zică, dacă nici dv., poliția, nu ne protejați contra bandiților, atunci, mă rog, ce mai rămâne? Am înțeles, care va să zică, cum merge chestia! Nu vă săturați nici cu zece la sută? Cât vreți, cât poftiți, domnule? șaptezeci? nouăzeci? sută la sută?

Și apoi o cascadă, un torent de invective la adresa autorității, care e compusă din pungași, din zbiri complici cu briganzii! exemplu: d. inspector, care s-a-nvoit cu țigancele…

– Frumos! sublim! adaogă, după o pauză de răsuflu, d. Popescu, cu un ton de acră ironie.

Și-apoi, schimbând tonul, cu glasul tunător:

– Rușine pentru acest început de secol! de trei ori rușine!

Prudența și amiciția au oprit pe d. Turtureanu să nu-i dreseze cuvenitul proces-verbal pentru insultă adusă autorității în exercițiul funcțiunii, și poate că tot i l-ar fi dresat, dacă, asupra ultimelor cuvinte, d. Lefter n-ar fi ieșit în fuga mare ca un nebun, strigând că se duce să reclame la parchet.

Era cam pe la rândul al treilea al salipgiilor; mijea bine de ziuă, când d. Lefter, după ce rătăcise atâta vreme prin mahalale, ajunsese în sfârșit în maidanul din strada Emancipării, în fața cocioabei, de unde ridicaseră aseară pe cele trei chivuțe…

Poate… poate că rugămintea să biruie ce n-a putut birui violența… și d. Popescu bate cu sfială la ușa sârmanei locuințe… Nici un răspuns… Mai bate o dată, tot așa de discret… Același rezultat… Să bată mai cu inimă!… Dar mai multă inimă n-are… Se apropie în vârful galoșilor de ferestruică și ascultă ce să fie înăuntru… În tăcerea dimineții umede și neguroase, se aud bine horcăieli… Femeile, zdrobite de împrejurările prin cari trecuseră, dormeau duse.

D. Lefter șezu pe marginea de lemn a prispii și aprinse o țigaretă… Șezu cât șezu așa, meditând un discurs bine simțit pentru a convinge pe chivuțe că niște femei muncitoare pot câștiga o avere într-un chip onorabil, fără să caute a ruina pe un om, de la casa căruia au câștigat totdeauna o bucățică de pâne… Ar fi păcat! și mai la urmă, el a dat de știre: biletele sunt anulate; dar zece, cincisprezece la sută, da! o avere necalculabilă, care le pică din cer: bogate, independente și… oneste șcl. …

Deodată, se aude zgomot ușor în casă… În sfârșit, s-au deșteptat… Musafirul se scoală-n picioare, tușește și pune mâna pe bordul pălăriei. În același moment, ușa se deschide și se arată-n prag chipul nețăsălat al fetii:

– Haoleu, mamă! săriți! c-a venit hăla iar!

Femeile sar degrab:

– Iar ai venit, nebunule? țipă Țâca.

– Ai venit iar la belete, ai? urlă bătrâna.

Și, până să n-apuce d. Popescu să salute măcar, se pomenește fleașc! drept în ochi, o strachină cu prune sleite:

– Na belete!

– Sa pui sa ne omoare, nevinovate, la poliție, ai? oțule!

Și după ce i-au luat văzul, trage-i, pumni, palme, și pe urmă care cu ce apucă, baba cu o cratiță, fata cu o scurtătură de lemn și femeia cu un târn, și dă-l tava pân noroi:

– Na belete! na belete! na belete!!!

Când au ostenit bine chivuțele, a plecat și d. Lefter, destul de ostenit și dumnealui, dar repede, și cu capul gol, de degrab ce-i era, – și chivuțele după el:

– Ho! Ho! nu mai vrei belete? sa mai vii la belete! ho! oarrba!!

Pe la șapte și jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grije. Cocoana, văzând halul omului, s-a pornit pe plâns… De cu seara, venise un prieten de la minister și lăsase o scrisoare…

O citește:

„Dragă Leftere,

Astăzi, când am plecat de la cantilerie, d. Georgescu, șeful, mi-a zis să te anunț că, dacă mâne nu vii la serviciu, poți să nu mai vii deloc, căci face raport de destituire și pune să spargă broasca sertarului tău, unde ai încuiat dosarul cu afacerea Goldstein. Au venit astăzi trei deputați și au făcut gură că se trăgănează lucrările. De mâne, începem, pe cât o ține Camera, cantileria la 8 dim. Te rog, în interesul tău, vino negreșit. Șeful e turbat rău.

Al tău fidel amic,
M i t i c ă “

La opt și cinci, d. Lefter, spălat și premenit, suie treptele ministerului. Întreabă pe aprod:

– Șeful a venit?

– Acușica, răspunde aprodul. A ordonat să mergeți imediat la dumnealui.

D. Popescu grăbește și intră foarte umilit. Șeful, care se plimbă de colo până colo, cu mânile în buzunar, cum îl vede, se oprește:

– Ai venit, domnule?

– Da, domnule Georgescu….

– Aici nu sunt domnul Georgescu, domnule! aici sunt domnul șef… Să-mi aduci la moment dosarul afacerii Goldstein… și aldată, să știi că te dau afară! Statul nu plătește impiegații, ca să facă beții noaptea și ziua să zacă – uite ce prăpădit ești! – în loc să vie la datorie… M-ai auzit?… Mergi de-mi adu dosarul!

Impiegatul iese împleticindu-se. Se duce la masa lui de lucru, descuie sertarul și apucă nervos un vraf de hârtii. Când dă să pună vraful pe masă, scapă pântre degete jos o hârtiuță mică îndoită. S-apleacă – o ridică – o privește lung – dă un țipăt…

Toți zeii! toți au murit! toți mor! numai Norocul trăiește și va trăi alături cu Vremea, nemuritoare ca și el!… Sunt aci!… aci, biletele!… aci era soarele strălucitor căutat atâta timp orbește pe-ntunerec!

D. Lefter e liniștit – acea liniște a mării, care, înțelenită în fine, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan: fața ei este senină fără creț, pe când în fundu-i zac atâtea sfărămături de corăbii înghițite pe de-a pururi înainte de a fi putut ajunge la liman!

El ascunde-n sân, între flanelă și piele, într-un plic de pânză, cele două bucățele de hârtie tipărite conabiu, ca muchea unor farfurii pierdute pe veci. Surâzând de această reminiscență vizuală, se încheie la jiletcă fără pripă, se așează bine în jețul său de mușama și așterne cu mână sigură, pe o coală de hârtie ministerială, următoarea compoziție, care, sub forma-i laconică, ascunde atâta bogată ironie:

„Domnule Ministru,

Sănătatea mea prea delicată nu-mi permite să mai suport asprimile de tot felul ale serviciului.

Vă rog dar respectuos să binevoiți a-mi primi demisia din postul ce ocup la acest onor. minister.

Binevoiți etc.

Eleutheriu Poppescu“

Ia apoi dosarul și demisia și intră hotărât la șeful, care lucrează cu nasul vârât în hârtii:

– Domnule șef, iată dosarul Goldstein.

– Bine, răspunde superiorul fără să ridice capul. Lasă-l aici.

– Și mai iată, „domnule Georgescu“, vă rog foarte mult, și demisia mea.

– Bine… Las-o aici.

– Vă salut.

– Bine… Du-te.

După zece minute, omul care a scuturat în fine jugul nesuferitei robii intră la bancherul unde au fost depuse biletele *en gros.*

– Mă rog, unde se-ncasează câștigurile de la lotăriile cari s-au tras alaltăieri?

– Fondul e depus la Casa de depuneri, dar poate cineva să le-ncaseze și prin noi. Aveți vreun bilet câștigător?

– Am… două câștigătoare, răspunde fără afectare d. Popescu, și arată de departe biletele, ținându-le grațios între două degete.

– Sunt câștiguri mari?

– Măricele… Am amândouă câștigurile mari!

Bancherul deschide niște ochi plini de admirație și zice, dând să ia biletele:

– Dați-mi voie, mă rog.

Dar d. Lefter retrage încetinel mâna, dezdoiește biletele și întreabă:

– N-aveți listele oficiale?

– Ba da. Iată-le.

– Mă rog, zice d. Lefter cu vorbă răspicată, avem o dată: zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru – Universitate–Constanța.

– Nu, răspunde bancherul: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-două-zeci.

– Dă-mi voie, nu mă-ncurca: una-sută-și-nouă-mii-cinci-sute-douăzeci – București–Astronomie.

– Ba, pardon, zice bancherul… București–Astronomie – zero-șapte-zeci-și-șase-de-mii-trei-sute-opt-zeci-și-patru.

D. Lefter nu-și dă seama bine de ce, dar simte o sfârșeală și cade, alb ca porțălanul, pe un scaun lângă cantor, întinzând machinal mâna cu biletele.

Bancherul le ia: se uită bine la liste, la bilete, la posesorul lor, și, zâmbind și el fără afectare, zice dlui Lefter, care ascultă stupid:

– Uite ce e, stimabile: v-ați înșelat… și iacă de unde provine… Dumneata ai… Ciudat lucru, ce-i drept… Cum s-a-ntâmplat!… Al dracului!… Dumneata ai la una tocmai numărul care a câștigat la cealaltă și…

– Și… ce?

– … și viceversa.

Cum aude cuvântul viceversa, d. Lefter se face vânăt ca ficatul și se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă:

– Viceversa! Nu se poate, domnule! peste poate! Viceversa! Asta-i șarlatanie, mă-nțelegi! Vă-nvăț eu minte pe dv. să umblați d-acu-ncolo cu infamii, și să vă bateți joc de oameni, fiindcă este o exploatare și nu vă mai săturați ca vampirii, pierzând toată sudoarea fiecare om onest, deoarece se-ncrede orbește-n mofturile dv. și cu tripotajuri ovreiești de bursă, care suntem noi proști și nu ne-nvățăm odată minte ca să venim, mă-nțelegi, și să ne revoltăm… da! să ne revoltăm! Așa să știți: proști! proști! proști!

Ș-a-nceput să se jelească, să se bată cu palmele peste ochi și cu pumnii în cap și să tropăie din picioare, făcând așa un

tărăboi, încât a trebuit bancherul să ceară ajutorul forței publice ca să scape de d. Lefter…

*
* *

Dacă aș fi unul dintre acei autori cari se respectă și sunt foarte respectați, aș încheia povestirea mea astfel:

… Au trecut mulți ani la mijloc.

Într-un târziu, cine vizita mănăstirea Țigănești putea vedea acolo o maică bătrână, oacheșe, înaltă și uscată ca o sfântă, cu o aluniță mare păroasă dasupra sprâncenei din stânga și cu privirea extatică. Ea nu scotea un cuvânt, nu voia să răspunză la nici o întrebare; nu făcea nici un rău, era dimpotrivă foarte blândă. O singură apucătură denunța oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul dezrădăcinat: toată ziulica, maica Elefteria culegea, te miri pe unde le mai găsea, cioburi de străchini, pe cari le ascundea cu scumpătate în scunda ei chiliuță.

Tot într-un timp, colo departe, în haosul zgomotos al Bucureștilor, trecătorii puteau vedea un moșneag micuț, intrat la apă și scofâlcit, plimbându-se liniștit, cu acea liniște a mării, care, potolită în sfârșit, vrea să se odihnească după zbuciumul unui năprasnic uragan. Bătrânelul se plimba, regulat, – dimineața, de colo până colo pe dinaintea Universității – seara, cum răsăreau astrii, de jur împrejurul Observatorului pompierilor de la bifurcarea bulevardului Pake, – șoptind mereu, cu un glas blajin, același cuvânt: „Viceversa!… da, viceversa!…“ – cuvânt vag ca și vagul vastei mări, care, sub fața-i fără creț, ascunde-n tainicele-i adâncuri stâncoase cine știe câte corăbii, zdrobite înainte de a fi ajuns la liman, de-a pururi pierdute!

Dar… fiindcă nu sunt dintre acei autori, prefer să vă spun drept: după scandalul de la bancher, nu știu ce s-a mai întâmplat cu eroul meu și cu madam' Popescu.

LA CONAC

Din Poenița vine domol la vale un călăreț tânăr în buiestru țăcănit…

N-are de ce să gonească: soarele nu s-a ridicat nici de două sulițe; înainte de nămiez, are să ajungă la conac, la Sălcuța, dincolo de jumătatea drumului… Acolo stă un ceas, să dea grăunțe calului; până la toacă, e-n oraș, la boierul. Gândindu-se la boierul, se pipăie-n sân – legătura cu banii stă bine.

A trecut de cotul dealului la câmp deschis.

E a doua zi de Sfântul Gheorghe. Ceru-i fără pată cât de slabă în tot largu-i de jur împrejur. La vale, în zare adâncă, sclipește undoind aerul dimineții calde, iar în pădurișteа de mesteacăni de pe poala din bătaia soarelui, pasările primăverii se-ngână și care de care se-ntrec în feluri de glasuri.

– Da-ncotro, ’ncotro, flăcăule? întreabă cineva din urmă pe tânărul călăreț.

Acesta întoarce capul. Din urmă îl ajunge un alt călăreț. De unde a răsărit omul acesta? fiindcă, tot drumul, tânărul, măcar că și-a întors privirile de multe ori pe calea umblată, nu a luat seama să mai vină cineva după el; chiar a gândit: câtă singurătate de dimineață pe un drum așa de căutat întotdeauna!

– La vale… răspunde tânărul. Da dumneata?

– Tot la vale.

Și cu vorba aceasta strângându-și calul în pulpe, trece alăturea înaintașului.

– Drum bun, flăcăule!

– Și dumitale!

– Bine că te-ntâlnii!… Mi-e urât să fiu singur, mai ales la drum.

Călătorul după chip și port e un negustor, vreun orzar ori cirezar, de cari umblă pân sate după daraveri; un roșcodan grăsuliu, cu fața vioaie; cârn și pistrui; dar om plăcut la înfățișare și tovaroș glumeț; numai atâta că e șașiu, și când se uită drept în ochii tânărului, îi face așa, ca o ameteală, cu un fel de durere la apropietura sprâncenelor.

Merg ei astfel domol alături în buiestru țăcănit, vorbind mai de una, mai de alta, și rămâne lucru hotărât că se opresc împreună la conac pentru o gustare; și din vorbă-n vorbă, nici nu prind de veste când ajung aci aproape să intre-n Sălcuța. Cotind la stânga, de după tufișul movilei pe care stă biserica, li se arată, ca la o bătaie de glonț, coperișul nou de tinichea al turnului strălucind în soare.

Tânărul îndeamnă calul ținând scurt zăbala. Tot așa și negustorul. Calul ia vânt. Trecând prin fața bisericii, flăcăul își face cruce. Atunci aude pe tovaroșul, rămas câțiva pași înapoi, râzând grozav. Întoarce capul: tovaroșul, nicăieri… Mare minune!… Unde a putut pieri? A intrat în pământ?

Nu… E la han… Îl așteaptă subt umbrar…

Flăcăul nu a luat seama că negustorul i-a fost trecut înainte. Firește că așa a trebuit să fie: în pământ n-ar putea intra un călăreț cu cal cu tot…

La conac, tingirile și căldările clocotesc, grătarele sfârâie, cântă lăutarii, forfoteală și larmă mare, și clopote și clopoței, pe cari le sună vite și cai mișcându-și capetele.

Tovaroșii de drum, după ce atârnă de gâtul cailor trăistile cu grăunțe, se așază la o masă. Negustorul scoate din geanta lui un șip cu rachiu și cinstește pe tânărul… Bun rachiu!… O căldură plăcută cuprinde mărunțaiele, și ce poftă de

mâncare!… Mâncarea e bună și vinul și mai bun… Negustorul bea și-mbie pe tânăr, voinic, se ține bine: pahar la pahar și dușcă la dușcă…

Încet-încet, tovarоșii s-au înfierbântat bine… Dar… le trebuie vin, și degeaba bat în masă și strigă: nimeni nu-i aude. E îmbulzeală mare înăuntru în prăvălie și afară subt umbrar. Pierzându-și răbdarea, negustorul se scoală de la masă și merge-n cârciumă. Tânărul stă foarte aprins la locul lui, se șterge de sudoare și suflă din adânc.

Celălat se-ntoarce mânând înainte o fată voinică și frumoasă, care, cu mânecile cămășii sumese până la subțiori, aduce pe o tavă uscătură și udătură. Ajungând prin îmbulzeală la masă, șașiul se uită lung la tânăr, ba-i mai face și cu ochiul cătră fată.

Fata lasă tava pe masă și pornește. Flăcăul vrea s-o apuce de braț; ea scapă și pleacă; el o cheamă-napoi; ea-și întoarce capul râzând, dă din umeri, parc-ar zice: „acu n-am vreme de jucării!“, și intră-n prăvălie. Șașiul se uită la flăcău și iar îi face cu ochiul: „după ea!“. Flăcăul se scoală hotărât drept în picioare și urmează calea ce i-o arată ochiul tovarоșului…

A trecut de mult de nămiez și încet-încet au plecat, unii câte unii, cărăuși, negustori și drumeți alții, care la deal, care la vale, și lăutarii au tăcut și s-a liniștit de tot și s-a limpezit locul.

La conac a mai rămas prea puțină lume… Într-o odaie, ațipesc așa după masă cei doi tovarоși, fiecare pe câte un pat… Fata le aduce cafele… Acu nu-i mai e degrabă; poate sta și de vorbă cu un drumeț. Negustorul se uită șașiu la fată, se uită șașiu la băiat și merge să vază ce mai e pe dincolo, pân odaia unde s-au pus niște orzari să-nvârtească un ștosișor…

Acu, ce mai una-alta? Multă vreme nu poate sta de vorbă o fată care are atâta treabă… N-apucă să plece fata, și roșco-danul intră-napoi. Tânărul s-a culcat de-a binele… Aș! E vreme de dormit acuma? Trebuie să meargă îndată după tovaroș în

odaia d-alături, unde e pont mare de câștig: orzarii sunt și mai buni de iubit – joacă și prost și gros.

– Hai, scoală!

Între orzari, cine să fie? – Neica Dincă, unchiul, frate bun cu taica flăcăului nostru.

Nu stau mult la vorbă ca să înțeleagă unchiul de unde vine și unde se duce tânărul. Vine de acasă și se duce la oraș, să plătească boierului câștul întârziat, cinzeci de galbeni, pentru sfoara de moșie din Poenița, pe care o ține taică-său în arendă.

Și jocul pornește iar…

Tânărul se vâră și el… și joacă.

– Mă, țângăule – zice unchiul – ia-ți calul și mergi de-ți caută de treabă!… Ai auzit?…

Dar țângăul se uită în ochiul tovarosului, care-i stă în față, și se face că n-aude. Merge-nainte și bine merge; are un noroc nemaipomenit.

– Mă, secule! zice unchiul. Ți-e destul… Pleacă!…

Aș!… S-a-nserat de tot; nu se mai vede cartea; se aprind lumânări.

– Mă, băiete! a-nnoptat… Ce faci?…

– Lasă-mă, unchiule!

– … Bine! răspunde omul bătrân și joacă-nainte…

Dar jocul e joc și norocul noroc… Începe cartea flăcăului să se schimbe și să meargă tot d-a-ndăratele… Sudori peste sudori… Tânărul se oprește și stă pe gânduri, uitându-se ca-n gol; dar întâlnește ochiul tovarosului, care-i dă o povață mai tare decât cea mai tare poruncă… Pune mâna-n sân și scoate legătura… Înainte… Unchiul ridică ochii spre nepot, zâmbind cuminte și, fără să mai zică o vorbă, îi apleacă cu multă luare-aminte asupra mesei.

E trei după miezul nopții… S-a dus arenda!… și două inele și ceasul!… S-ar fi dus și calul și șaua, dacă unchiul și orzarii n-ar fi suflat în lumânări și n-ar fi mers să se odihnească… Cine

a câștigat?… Cine a știut să joace, firește: unchiul și cu unul dintre orzari, tovarășul lui; alți doi orzari au pierdut, nu tocmai cât nepotul, adică nu tot ce aveau; dar au pierdut și ei destul de frumos pe potriva unor negustori nu tocmai tari.

Acu, toți jucătorii dorm, fiecare la odaia lui. S-a-nnorat de pe la miezul nopții și e întunerec adânc.

Flăcăul nostru stă pe prispă cu fruntea-ntre mâni, pe când, în picioare, drept, în față-i, stă tovarășul său de drum. Înecat de gânduri, tânărul ridică fruntea-n sus și-i pare că vede în întunerecul nopții strălucind ochiul ciudat care l-a stăpânit toată ziua.

– Ce-i de făcut? întreabă.

– Dorm toți butuc, șoptește cald șașiul… Ușa e scoasă din țâțâna de jos… Dacă o ridici binișor, poți intra pe dedesubt: poți pe urmă s-o descui pe dinăuntru și să ieși frumos. Intră încetinel; lasă-te pe vine; mergi pe dibuite la paturi; ascultă bine unde răsuflă, și trece-le cu basmaua asta pe la nas fiecăruia… O dată să tragă-n suflet din mirosul ăsta, și nu se mai deșteaptă până la ziuă, să-i tai cu ferestrăul.

Și zicând acestea, îi dă basmaua-n mână și-l împinge pe flăcău încet-încet spre ușe. Băiatul trece basmaua în mâna stângă și, ștergându-se de sudoare:

– Doamne! doamne! suspină el și cu dreapta-și face cruce.

Atunci un hohot strașnic se aude… Flăcăul se-ntoarce-n loc. E beznă-mprejuru-i, și nicăieri ochiul luminos al tovarășului. Tânărul se moleșește din toate-ncheieturile și se prăbușește pe prispă.

… Se face ziuă…

– Scoală, mă! aici ai adormit, procopsitule? zice un glas cunoscut.

Flăcăul se trezește buimăcit.

Unchiul îl cheamă în odaie; nepotul ascultă d-abia târându-se pe picioare.

– Cât ai pierdut, mă?

– …Tot.

– Cât tot?

– Ce-am avut eu… și…

– Și ce mai?

– Și… arenda.

– Cinzeci de galbeni?

Nepotul dă din cap punând ochii-n pământ.

– Cine te-a pus să joci, dacă nu știi jocul?

– Dracul m-a pus!

– Nu ți-am spus de trei ori să pleci?

– Da.

– N-ai înțeles că te luam la sigur?

– Nu.

– Prostule!

Și unchiul trage din brâu un pungoci mare, scoate o mână de bani și numără pe masă.

– Numără-i și tu. Sunt cinzeci?

– … Da.

După o tăcere, în timp ce băiatul a strâns banii, i-a legat și a vârât adânc legătura în sân:

– Cu mine să joci tu, mă! țângăule mucos?

Și-i arde părintește două palme strașnice.

– Altă dată să nu te mai apuci să joci cu oameni bătrâni, dacă nu știi juca! Ia-ți acu banii și pleacă degrabă la boierul… Uite… mai ține doi lei de parale, să ai ce mânca pe drum.

– Sărut mâna!

În câteva clipe, băiatul e călare…

– Ei! ce stai? nu pleci?

– … Unchiule, să-ți faci pomană, să nu spui taichii, că mă omoară!

– Dacă te faci băiat de treabă, nu-i spui.

– Mă fac… sărut mâna!

Și flăcăul dă câlcâie buiestrașului.

– Mă! strigă după el unchiul. Ia seama, că te ia dracul dacă te mai iei după el, nătărăule!

Către seară, tânărul, flămând și-nsetat, trece pe dinaintea conacului de la Sălcuța în buiestru-mbășicat. O fată naltă și voinică cu mânecile sumese până la subțiori, stând rezemată de un stâlp al prispei, se uită lung după călăreț. El apleacă bărbia-n piept, strânge scurt zăbala și îndeamnă calul la iuțeală. Vrea și el să se uite o dată înapoi, dar a apucat să cotească la dreapta de după movila bisericii, și prispa conacului nu se mai poate vedea.

Ajungând la cotul dealului, unde apucă drumul spre Poenița, buiestrașul gâfâind își potolește puțin mersul la urcuș.

Soarele, scăpătând la apus, se uită îndărăt cu stăruință caldă la pădurișteа de mesteacăni, unde atâtea pasări ale primăverii se cheamă, se-ntreabă și-și răspund, se-ngână și se-ntrec în fel de glasuri, întorcându-se fiecare pe la cuibul său.

REPORTAJ

„Revolta națională“ apărea sub direcția mea acu vreo cinsprezece ani, pe vremea cabinetului Brătianu. Era o gazetă eminamente combativă, făcând crâncenă opoziție.

Tăria noastră nu stetea atât în articole de fond sau în polemice, cât în informațiuni de senzație țesute cu observațiuni veninoase. Turbasem și pe public, și pe politicieni, și mai ales pe confrați, cu descoperirile celor mai intime secrete ale culiselor politice, sociale și chiar familiale. Poliția înnebunea căutând în zadar să afle izvorul știrilor „Revoltei“.

Și ce simplu lucru! Toate le aflam de la o damă din societate, care le lua într-adins pentru noi de la un stâlp al puterii, un om foarte de sus. Câte trele părțile erau interesate să lucreze cu cea mai perfectă discrețiune: bărbatul de stat își exercita prin canalul nostru micile răutăți și marile intenționi, dama câștiga frumos de la noi, iar noi țineam recordul gazetelor bine informate. Oricine ar fi citit însă cu destulă luare-aminte foaia noastră ar fi trebuit măcar să bănuiască: pe câtă vreme pe toți oamenii de la putere îi tratam cu ou și cu oțet, pe bărbatul nostru de stat îl maltratam cu zahar și cu apă de trandafir.

Dar, din nenorocire, izvorul informațiilor a trebuit să ne sece odată. Bărbatul de stat a căpătat misiunea pe care o vâna demult și a părăsit capitala; astfel, am rămas – dama, dezolată fără bunul ei amic, iar noi, și mai dezolați, fără informații.

A voit dama să ne servească cu știri din alte izvoare; dar au început să plouă dezmințirile, și confrații s-au pornit să-și verse focul asupra „Revoltei“, care, „fără nici un scrupul“… „mincinoși!… infami!… caraghioși!…“ în fine toate grațiozitățile de cari sunt capabili niște confrați geloși de un îndelungat succes.

Atunci, am luat un reporter special.

Câteva zile am scăpat de dezmințiri și de invectivele confraților… Da! dar ce informații, Dumnezeule! Judecați singuri:

„Azi s-a ținut un consiliu de miniștri, la Ministerul de Interne.“

*

„Primul ministru va pleca mâne sâmbătă la Florica. Probabil că se va întoarce luni sau marți, dacă nu se va hotărî să rămână acolo mai multe zile.“

*

„D. ministru al Cultelor a lucrat ieri, miercuri, cu M.Sa Regele.“

*

„Aflăm cu plăcere logodna d-lui Alexandru Popescu, vechi funcționar, cu doamna Alexandrina Ionescu, mama tânărului poet Horațiu Ionescu, impiegat la biroul de servitori de pe lângă Prefectura poliției Capitalei. Toate urările noastre de fericire junei perechi.“

*

„După cererea doamnelor Tudorița Ștefănescu și Fani Teodorescu, s-au permutat, întâia în postul de moașe la plasa Z… în locul celei de-a doua, iar cea de-a doua în aceeași calitate în plasa X… în locul celei d-întâia.“

*

Când a intrat reporterul meu de dimineață, l-am întâmpinat spumând:

– Domnule Caracudi, nu merge așa! Cu informațiuni ca ale dumitale, dăm de mal gazeta. Informații sunt astea? Firește că s-a ținut azi un consiliu de miniștri, fiindcă acolo în fiecare joi se ține câte unul!… Firește că primul ministru va pleca sâmbătă, după regulă, la Florica, ca în toate sâmbetele, și se va întoarce, iar după regulă, ori luni, ori marți, ori miercuri, ori în altă zi!… Firește că ministrul cultelor a lucrat ieri la palat, fiindcă miercurea este ziua fixă de lucru a acestui secretar de stat cu Regele!… Și pe urmă… Ce-mi pasă mie de logodna junei Alexandrina!… ce interes poate avea pentru cititorii noștri permutarea moașelor d-tale!… Ce? vrei să omori „Revolta“, nene?… spune!

– Ba nu!

– Atunci!… Mie îmi trebuiesc, domnule, informațiuni politice de senzație.

– Dacă nu sunt, domnule director…

– Trebuie să fie!… Altfel, cu regret, amice, nu ești bun de noi!

– Am înțeles, domnule director.

– Pleacă, aleargă! Vârâ-te peste tot, în lume, în localuri publice și oficiale, în cercuri politice; scotocește, miroase, află, află, află!

D. Caracudi a plecat foarte hotărât. Peste câteva ceasuri, pe seară, se întorcea mândru. Avea de ce. Aflase lucruri cu deosebire interesante de la un personaj politic, al cărui nume nu vrea să-l spună. Între altele, iată:

1. O mare neînțelegere în sânul Consiliului de Miniștri;

2. O criză ministerială iminentă;

3. Intenția guvernului de a spori efectivul armatei și anii de serviciu;

4. Zgomote despre un grav incident diplomatic;

5. Un divorț scandalos în lumea mare.

– Ei, ai văzut?… zic. Cine e amicul care ți-a comunicat toate astea?

– Asta nu se poate, răspunse Caracudi; am dat parola de onoare să nu-i spun numele. De aminteri, dacă ar afla că l-am trădat, nu mi-ar mai spune nimic aldată.

– Bravo, domnule Caracudi! frumoasă recoltă. Așa da! dă-i înainte! d-ta ai apucături americane; vei avea un frumos viitor ca ziarist român.

Și în adevăr, pe fiece zi reporterul a mers progresând, așa încât, în scurt timp, „Revolta", compromisă oarecum în ultimele două săptămâni, se ridică la vechiul ei nivel de popularitate, ba chiar mai sus. Niciodată atâta succes… Bravul meu Caracudi! De exemplu:

„Putem spune, din sorginte autorizată, că ieri s-a petrecut la palat o scenă, care caracterizează situațiunea întreagă ca imposibilă de susținut. Guvernul e pe ducă. La ediția de seară amănunte".

Apoi, la ediția de seară:

„Se știe că Regele de mult își dă seama de starea nenorocită în care a ajuns țara, și nu pierde nici o ocazie pentru a-și manifesta nemulțumirea față cu guvernul vizirului. Regele pândea de mult momentul când să spună verde șefului colectivității ce crede despre această politică descreierată. Astfel, ieri, când vizirul a mers la obicinuita audiență, Regele s-a închis cu dânsul în cabinetul de lucru, luând cele mai stricte precauțiuni a nu fi auzit de nimeni, și i-a tras vizirului o săpuneală numărul unu, făcând critica amănunțită și foarte aspră a acestei politice, care consistă în a tolera «jafuri, asasinate și procese scandaloase», după propria expresie a vizirului.

Tot timpul, vizirul a tăcut cu ochii în pământ, galben la față ca un cadavru.

La sfârșit, Regele, arătând că situația a devenit intolerabilă pentru țară și pentru Coroană, a spus răspicat:

– *Nu mai merge, domnilor, nu mai merge!*

S-a observat chiar de servitori aerul plouat al vizirului la ieșirea din palat."

De prisos a mai spune ce succes a avut gazeta noastră seara. Ediția pentru capitală s-a *epuizat* în câteva momente, așa că am fost siliți să tragem încă o mie de exemplare (încă trei, am spus noi a doua zi).

„Al dracului Caracudi! gândeam eu. De unde le află? Trebuie numaidecât să știu de unde le află."

Toate stăruințele mele pe lângă el au rămas infructuoase; peste putință să aflu sorgintea de unde căpăta atâtea știri. Încăpățânarea lui m-a scos din răbdări. M-am hotărât să-i dejoc rezistența, smulgându-i secretul într-un mod fie chiar nedemn.

A doua zi, o zi încântătoare de toamnă, reporterul mi-a spus de dimineață:

– Mi se pare că pentru ediția de seară o să am o informație în legătură cu cea de ieri, cu scena dintre Rege și vizir. Adineaori când veneam încoace, am văzut pe vizirul intrând iar la palat… Să vedem… Mă duc… Mă-ntorc într-un ceas cu informația…

„De astă dată trebuie să te prinz!" am zis în gândul meu, și imediat mă luai pe urmele lui mai discret decât un bătrân detectiv.

Caracudi, fără a bănui câtuși de puțin, ieși pe bulevard în Calea Victoriei. Un moment, se opri la fereastra unei prăvălii de galanterie; apoi, urmă înainte cu pas potolit. Ajungând în colțul stradei Nouă, se opri la Capșa, așezându-se afară la o mesuță. Eu stăm în colțul otelului de Boulevard. Vreo douăzeci de minute m-a ținut așa, el pe scaun și eu în picioare… S-a sculat și a apucat spre palat. După el… Dar, din nenorocire… în dreptul lui Oteteleșeanu, la deschizătura largă a pieței Teatrului, l-am pierdut din ochi în mulțime… Caut în sus, caut în jos: nicăieri… S-a suit desigur în vreun otel, unde are întâlnire cu omul lui – vreun deputat, senator… ori știu eu? Când mă desperasem și porneam să mă-ntorc la redacție, cu gândul a reîncepe jocul la prima ocazie, iată-l pe omul meu că

iese din prăvălia de specialitate a Regiei cu un pachețel în mână… Și-a luat tutun!… Apucă tot în sus spre palat… După el… Dar, trecând pe dinaintea tutungeriei, mi-arunc ochii să văd dacă nu e cineva acolo cu care să fi comunicat… În prăvălie, nimeni afară de vânzătoarea și impiegatul. Trecând pe la palat, Caracudi taie drumul, salută pe cineva de la fereastră și urmează domol înainte. Ajungând și eu în fața palatului, trag cu ochiul și văd la geam un tânăr ofițer de roșiori… Caracudi își ia seama mai încoa de Episcopie; se întoarce în loc și pornește înapoi… Mă ascunz repede într-un gang. Trece la vale… Ies după el la potrivită distanță, ținând ochii la pălăria lui cenușie ca argintul. În dreptul palatului pălăria cenușie salută iar… Iar ofițerașul…

„Nu cumva?…“ gândesc eu.

Reporterul apucă la dreapta pe lângă grădinița palatului… în strada Sf. Ionică… După el… În intrarea Rosetti… În Cișmegiu… Trece puntea… Merge drept la bufet… Eu stau ascuns lângă movilă și nu-l iert din ochi… Bea cafea și fumează din tutunul cel proaspăt. Desigur aci are întâlnire cu omul de la care ia informațiile… Îl așteaptă… Îl aștept și eu… Reporterul scoate blocul din buzunar și scrie… E o vreme splendidă, și grădina sub cerul limpede de toamnă, e mai frumoasă ca totdeauna. În aer liniște; ici și colo pică încetinel frunze galbene, învârtindu-se-n clipe largi până la pământ în jurul coadelor vestejite, și de departe s-aude glas de lebădă…

Dar omul meu a isprăvit de scris; plătește, se scoală și apucă spre locul unde mă aflu… Mă dau binișor pe după movilă. Pornește spre intrarea Rosetti înapoi… După el… Iese prin strada Brezoianu… Suie bulevardul… Acum grăbește pasul… și eu pe al meu… Unde mă duce?… Să vedem…

La redacție… Intră… Dau fuga. Când intru, Caracudi scoate blocul.

– Ei? întreb eu.

– Stăi să vezi! răspunde cu un zâmbet triumfător, și-mi pune îndată sub ochi, cu indicația caracterelor „compacte“ de întrebuințat, următoarea informație:

„Am dat aseară o informațiune relativă la scena petrecută ieri la palat între Suveran și vizirul. Astăzi suntem în pozițiune a da, din același izvor autorizat, amănunte asupra urmării acelei scene, cari stau în legătură cu zgomotele înregistrate de noi despre o iminentă criză ministerială.

Astăzi, vizirul, cu aerul foarte abătut, a urcat treptele palatului pe la 9 dim. Regele l-a făcut s-aștepte mai mult de o jumătate de oră în anticameră. În vremea aceasta, servitorii și ofițerii de serviciu au observat că vizirul ofta adânc, gândindu-se la frumoasele zile de la Aranjuez, când tăia și spânzura, bucurându-se de încrederea fără margini a Suveranului, care acuma, domirit – *mieux vaut tard que jamais* – îi întoarce spatele ca unui lacheu, de serviciile căruia stăpânul este absolut nemulțumit, și pe care vrea să-l dea afară, ca pe orice lacheu netrebnic.

În fine, Suveranul, primind pe vizir în cabinetul de lucru, i-a repetat aceleași imputări, asupra intolerabilei situațiuni. Vizirul, tremurând și cu glasul plin de lacrimi, a zis:

– Atunci, Sire, nu mai rămâne alta de făcut decât…

– Decât? a întrebat Suveranul.

– Decât…

Și neputând pronunța cuvintele: «… să-mi dau demisia și să mă retrag în viața privată…», s-a pornit pe plâns, ca o babă bătrână copleșită de parapon.

Precum se vede, zilele politicei de *jafuri, asasinate și procese scandaloase* sunt numărate. Nu mai va fi vorba de astă dată de o remaniare ministerială parțială, de o cârpeală după cunoscuta sistemă vizirială, ci de prăbușirea completă a șandramalei colectiviste.“

– Bravo, dragă Caracudi! am strigat eu. Ești mai tare decât puteam să-mi închipuiesc! Tu ești norocul „Revoltei națio - nale“!… Decât… să-mi dai voie să-ți spun că acuma știu…

– Ce?

– Izvorul de unde capeți informațiile… Îl cunosc…

– Aș!

– Pe ce te prinzi?

– Pe ce poftești.

– Pe un dejun la Iordache… Primești?

– Primesc, zise Caracudi, sigur că mă bea.

– Vrei să-ți spun de unde?

– De unde?

– Vino-ncoace…

Îl trăsei atunci la o parte, în cabinetul meu de director, închizând ușa cu mai multă precauție ca Regele când vrea să vorbească vizirului, și-i șoptii răspicat, privindu-l diabolic până-n fundul ochilor:

– Din Ciș-me-giu!

Caracudi se făcu mai galben ca vizirul din informația lui. Dar… *si augur augurem* – strângându-i mâna cu efuziune, mă grăbii să-i adaog:

– Nu face nimic asta!… Sunt foarte mulțumit de serviciile tale… „Revolta“ fără ele n-ar plăti o para chioară, cu toate articolele și foiletoanele noastre… Hai să dejunăm!

Am dejunat minunat. Caracudi clipea din ochi foarte mulțumit.

– Mă rog ție, l-am întrebat eu la cafea, după ce-i spusesem itinerariul lui de dimineață în toate amănuntele – mă rog ție, când e vreme bună ca astăzi, înțeleg: dar cum faci când e vreme rea?

– Când e vreme rea?… stau acasă.

– Mai bem o înfundată?… Asta o plătesc eu.

Știu c-am râs!… Am plătit, el dejunul și eu suplimentul, și ne-am întors foarte veseli la redacție.

– Trei ceasuri!… Caracudi! strig eu; repede după informații! Caută-le cât mai „senzaționale“!

– La moment! răspunde bravul meu reporter și pleacă grabnic spre palat.

Eu rămân în odăița umbroasă a redacției să-mi scriu articolul de fond: *Ce gândește Suveranul?*… Să vedem, ce poate gândi Suveranul?…

Moi pana în călimări și, picotind cu capul plecat pe masă, mă gândesc… mă gândesc…

Ce vreme splendidă!… Ce frumoasă trebuie să fie grădina acum cătră seară sub cerul limpede de toamnă… Ce liniște în aer… Parcă văd cum pică încetinel ici și colo frunzele galbene, învârtindu-se în clipe largi până la pământ în jurul coadelor veștejite… și parcă de departe auz glas de lebădă…

Al dracului Caracudi!…

Ia să vedem acum: *ce gândește Suveranul?*

ULTIMA ORĂ!…

Mă aflam în toiul conflictului româno-bulgar, în parcul de la Sinaia. Vreme splendidă, deși prea călduroasă, și o mișcare neobicinuită: pe de o parte afluența trenurilor de plăcere, ale căror bilete, fiindcă lunea cădea între două sărbători, erau valabile până miercuri dimineața; astfel, se-ngrămădea lumea pentru bâlciul de a doua zi marți, Sf. Maria, când e și hramul mănăstirii; pe de altă parte, era hotărâtă pentru după amiazi plecarea Suveranilor noștri spre străinătate.

Fizionomia parcului era destul de caracteristică. Persoanele oficiale – Curtea regală era în mare doliu – redingotă și mănuși negre, pălărie înaltă; generalii și ofițerii în uniformă de mare ținută; mult public de elită și lume de jos destulă. Unii steteau la mese în fața bufetului, pe când alții se plimbau în sus și-n jos.

Așteptând să-mi aducă o cafea, mă pomenesc bătut pe umăr cu multă discreție… Un amic, reporter la ziar. A venit să asiste la plecarea Suveranilor, spre a face cuvenita dare de seamă în ziarul său, un ziar foarte belicos.

– Ai aflat?

– Ce? zic eu.

– Care va să zică, nu știi nimic?

– Ce frate?

– Aseară s-au prins doi inși, un bulgar și un italian…

– Unde?

– Pe bulgar l-au prins la Valea Largă când se cobora din tren și pornea pe jos către Sinaia. Au găsit la el două revolvere, două cuțite și multe scrisori iscălite de Sarafoff, de Dimitroff, de Trifanoff și de ăsta… cum îl cheamă, frate?… de…

—… De Ciciu Penciu…

– Da, de Ciciu Penciu…

– Ei! și?

– Ei! și… a vrut el s-o întoarcă, s-o răsucească; s-a contrazis și l-au arestat.

– Și acuma, unde e?

– E închis la cazarma vânătorilor în deal.

– Ei! dar italianul?

– Care italian?

– Italianul pe care l-a prins.

– Nu, nene; nu-ți spui că e bulgar?

– Bine, ăsta pe care l-a-nchis la cazarma vânătorilor, da, e bulgar; dar ăla pe care spuseși că l-a prins la Bușteni… nu era italian?

– A! da! ala, da, ala era italian…

– Ei! cu ala cum stă lucru?

– Vine din America… S-a găsit la el un pachet de dinamită, cam de vreo patru kilograme, otravă și…

– Și mai multe scrisori…

– Da, mai multe scrisori… De unde știi?

– Ei, bravo! se putea fără scrisori?… Fac prinsoare că scrisorile sunt de la Bresci și de la Luccheni…

– Exact.

– Și, întreb eu, ce s-a făcut cu acest anarhist? Unde l-au închis? Tot la cazarma vânătorilor?

– Aș! asta e teribil… că le-a scăpat!

– Cum se poate?

– Da, le-a scăpat frumușel. Pe când voiau să-i ia dinamita și să-l lege, repede a dat brânci unuia dintre agenți, pe alt agent l-a răsturnat cu o lovitură de picior în pântece, pe urmă a scos un pumnal și un revolver și amenințându-i s-a făcut nevăzut… Se crede că s-a ascuns în pădurile Peleșului… S-au luat cele mai strașnice măsuri ca să fie prins… Înțelegi, ce primejdie!

– Bine, zic eu, astea trebuie să le dai la gazeta d-tale.

– Firește că le dau… Acu mă duc la telefon… Stai puțin, mă-ntorc îndată… îți aduc știri din București.

Și a plecat amicul meu la telefon. Rămânând singur, iată văd un ofițer de vânători cunoscut.

– Iubite căpitane, iartă-mă să te rog un lucru; nu s-ar putea să văz și eu pe bulgarul…

– Care bulgar?

– Bulgarul prins la Valea Largă… care e arestat la dv. în cazarmă în deal?

– Un bulgar arestat la noi la cazarmă?… Poate de acum douăzeci de minute încoace… Acuma viu de acolo…

– Nu, frate, arestat de aseară… S-a găsit la el două revolvere, două cuțite și mai multe scrisori de la Sarafoff, de la Dimitroff, de la Trifanoff și de la Ciciu Penciu…

– Fugi, monșer! Cine ți-a spus gogoșile astea?… N-avem nici un bulgar arestat… Poți, daca vrei, să mergi să te convingi. Salutare, mă grăbesc; e târziu, trebuie să dejunez mai devreme; escortăm pe Maiestățile Lor la gară.

Când căpitanul a făcut câțiva pași, iată se întoarce de la telefon reporterul meu foarte încruntat.

– Nu știi nimic…

– Ba știu, zic eu; știu că bulgarul dumitale nu există la cazarma vântătorilor: acum am vorbit cu căpitanul… (și i-l arăt pe căpitanul, care se depărtează prin mulțime) mi-a spus că sunt toate gogoși, că la cazarma lor nici pomeneală n-a fost despre vreun bulgar.

– Da?… bravo! În adevăr că acuma nu mai există nici un bulgar la cazarma dumnealor… Dar pentru ce?… Pentru că nu l-au păzit cumsecade și l-au lăsat să scape. Bine c-am aflat-o și pe asta!… Dar în sfârșit, asta n-are atâta importanță; asta e veche… Să-ți spui ce am aflat acuma la telefon din București… E lată rău! Războiul e declarat.

– Ce?! zic eu îngrozit.

– Douăzeci și trei de ofițeri români și treisprezece soldați, făcând exerciții pe malurile Dunării, între Călărași și Giurgiu, au fost înconjurați de echipajul unei șalupe bulgare, care debarcase pe teritoriul nostru, dezarmați, făcuți prizonieri, încărcați în șalupă și trecuți pe malul bulgar.

– Cum se poate?

– Vezi dar că nu mai putem sta cu brațele încrucișate… Stai un moment… Mă duc la telefon, să dau amănunte despre evaziunea bulgarului…

– Care bulgar?

– Bulgarul care a evadat de la cazarma vânătorilor.

– Ce amănunte, domnule? De unde știi și amănuntele?

– Ce-ți pasă?

Și zicând acestea, bravul meu aleargă la telefon.

Mă ridic înecat de vestea războiului… am nevoie să mă mișc, nu mai pot sta locului.

La câțiva pași, un grup de domni, între cari și un domn ministru, de care am deosebita onoare a fi cunoscut.

Mă apropiu cu respectul cuvenit și salut… D. ministru îmi răspunde foarte politicos și îmi întinde mâna. Mă miră mult că d. ministru nu pare îndestul de emoționat de lovitura echipajului șalupei bulgare.

– Scuzați-mă, îndrăznesc eu, domnule ministru… E adevărat?

– Ce? întreabă d. ministru, zâmbind ca și cum ar înțelege ce sentimente mă muncesc.

– … O șalupă…

– … Bulgărească?… zice d. ministru accentuându-și mai bine zâmbetul.

– … Da… zic eu.

– Liniștește-te… N-a făcut până acuma nici un prizonier român.

Apoi, către toți:

– Hotărât, oamenii aceștia vor să smintească lumea!

Pe urmă, către mine:

– Ei, cum îți vine dumitale să crezi așa baliverne?

– De! domnule ministru, zic eu, știu eu ce să mai crez și ce să nu mai crez? De exemplu, istoria cu evaziunea bulgarului.

– Care bulgar?

– Care a fost prins aseară la Valea Largă și închis la cazarma vânătorilor din deal… zice că a reușit să fugă.

Ministrul și toată lumea din grup încep să râză.

Dar eu urmez:

– Și anarhistul pe care l-au scăpat la Bușteni, care venea din America cu patru kilograme de dinamită…

– Nu v-am spus eu, zice d. ministru, că o să smintească lumea?… Uite-n ce stare l-au adus chiar pe un om ca dumnealui, care de! orișicât… om cu condei…

Zicând acestea, d. ministru ne salută frumos și după ce mai mă-mbărbătează încă o dată, asigurându-mă că războiul nici n-a început, nici n-are să-nceapă, se depărtează.

Amețit, mă rentorc la scaunul meu și șez la loc, să aștept pe d. reporter, care trebuie să se întoarcă de la telefon.

Nu aștept mult; iată-l.

– Ei? întreb eu. Mai ai ceva nou din București?

– Se vorbește cu stăruință despre asasinarea unui judecător de instrucție.

– Nu mă-nnebuni!… Dar știi ce am aflat eu?… Acu am vorbit cu ministrul X…

– Cu ministrul X!?

– Da.

– Ei?

– E mai lată decât toate!

– Ce?

– Podul de pe Dunăre…

– Ei? podul de pe Dunăre…

– Podul de la Cernavoda…

– Ei? podul de la Cernavoda…

– Nu-nțelegi?

– A sărit în aer?!!

– Da, zic eu; cum ai ghicit?

– Mi s-a spus ceva la telefon, dar nu credeam… Mă duc să dau confirmarea știrii!

– Și pleacă glonț.

– Stăi! strig eu.

Mă iau după el, îl ajung și-l opresc:

– Nu uita să telefonezi că de trei zile escadra bulgară bombardează Constanța.

– Constanța?… Bine!

BORIS SARAFOFF!…

Pe vremea conflictului româno-bulgar…

La cunoscuta ospătărie Enache, în compartimentul popular, unde unele feluri de bucate se servesc și cu jumătatea de porție, se află, către ora două după amiazi – oră la care toată lumea de rând a plecat de la dejun – o companie de patru tineri, urmând o dispută destul de animată.

Cine sunt acești tineri?

Asta puțin importă. Să zicem că-i cheamă A., B., C. și D.

Ce sunt acești tineri?

Asta importă mai mult, și asta o s-o înțelegem, dacă vom urma cu atenție călduroasa lor dispută.

Să ascultăm…

A. (către D.) – Poftim! două fără douăzeci și cinci! Unde e?…

D. (foarte îngrijat) – Știu eu?… În orice caz, nu stric eu!

A. (către D.) – Da cine? eu?…

B. (către D.) – Dumneata strici, firește! Dacă nu erai dumneata, nu-i pierdeam urma! nu ne scăpa așa!

C. (către D.) – Dacă dumneata nu te simțeai capabil să-l aduci negreșit, de ce te-ai băgat?

D. – Domnilor, eu vă spun că vine, mi-a zis că vine, dar că nu ne mai spune nimic. I-am promis pe parola de onoare că nu-l mai întreb nimic, și mi-a promis negreșit să dejuneze

aci cu noi: trebuie să vie! peste putință să nu vie!… Câte ceasuri sunt?

C. – Două fără douăzeci!… (dezolat) Nu mai vine!

A. și *B.* (dezolați) – Nu mai vine!

C. (către D.) – Pentru ce n-ai stat la ușe, să-l iei în trăsură când a ieșit?

D. (dezolat) – Am stat. la ușa dinspre Doamna Bălașa, pe unde iese totdeuna…

B. – Ei?

D. – Am stat până la unu… A-nceput ploaia… Am reintrat în palat, l-am căutat la biuroul lui.. Plecase!…

A. – Ieșise pe ușa principală dinspre cheiul Dâmboviții!

B. (către D.) – Vezi că ești zevzec?

D. – De ce, domnule?

B. – Fiindcă trebuia să bănuiești că-ți poate scăpa… De ce l-ai pândit la ușa palatului? Nu știai că palatul mai are și alte ieșiri? Trebuia să-l aștepți la ușa cabinetului când iese… Ai văzut cum ți-a tras chiulul?

Oricine înțelege, crez, din această fierbinte convorbire, că cei patru tineri nu pot fi decât niște infatigabili reporteri de ziar, și că persoana căreia i-au pierdut urma, fiindcă a știut să le scape cu atâta dibăcie, nu poate fi decât inteligentul jude de instrucție de pe lângă onor. trib. Ilfov, simpaticul meu amic J. Th. Florescu, care a mandat și ordonat tutulor agenților forței publice să-i aducă, de unde or ști, pe numiții Boris Sarafoff, Vladimir Kovaceff, D. Davidoff, D. Troleff, D. Iconomoff și Al. Burlacoff, pentru a fi ascultați asupra inculpărilor ce li se aduc pentru faptele prevăzute și penate de art. 47 combinat cu art. 226 și 332 din cod. pen.!

Dar până să execute agenții forței publice ordinul neobositului jude de instrucție, să urmăm a asculta disputa tinerilor reporteri…

C. – Domnilor, ora este două fără un sfert… Crez că e de prisos să mai așteptăm… (Cu ironie:) Să mulțumim amicului D… de inteligența cu care a știut să conducă urmărirea omului nostru și să mergem să ne vedem de treburi.

A. și *B.* (cu mult sarcasm către D.) – Mersi, monșer…

D. – Dar…

Toți ceilalți trei – Mersi, monșer, și la revedere…

Zicând acestea, pornesc să iasă. Dar D., atins până-n suflet de maliționzitatea confraților, li se pune în cale și, emoționat, după ce a făcut, încruntându-și fruntea, apel la o inspirație, le zice cu un ton suprem:

– Domnilor! un moment… Știu unde este!… Câte ceasuri sunt?

– Două fără zece.

– Stați aci! Vă conjur să mă așteptați o jumătate de oră… Dacă la două și douăzeci nu sunt cu el aici, atunci… vă dau voie să nu mă mai stimați… Mă duc! Vi-l aduc!! Trebuie să vi-l aduc!!!

Și zicând acestea, omul rănit de sarcasmul confraților, și iritat de chiulul fugarului urmărit, a pornit ca glonțul unui anarhist.

Deși sceptici în privința rezultatului promis cu atâta avânt, cei trei confrați se hotărăsc să aștepte, și, pentru a scurta chinul așteptării, comandă o semi-baterie cu sifon. Dar n-apucă să vină băiatul, și o birjă, cu coșul ridicat și cu burduful tras, se oprește din goana mare dinaintea ospătăriei.

Un moment, birjarul, un muscal, vorbește cu mușteriul, apoi desprinde burduful. Mușteriul se dă jos și intră în compartimentul popular al ospătăriei. Muscalul a și plecat.

Mușteriul cel nou este un om înalt și bine făcut; ochi pătrunzători, fruntea mică, încadrată într-un păr aspru și des, de coloare castanie bătând în roșcat ruginiu; bărbia și buza încadrate asemenea în niște mustăți și o barbă de același fel și

aceeași coloare. E îmbrăcat într-un chip neobișnuit în orașele europene, – haine de dimie groasă, tivite cu șiret de lână, dar croite tot nemțește, însă cam nepotrivite pe trup; pe d'asupra, un fel de ipingea de aba pentru vreme rea; în cap, o șapcă de plisă neagră cu cozoroc de piele, cum sunt șepcile birjerești; în picioare, cizme mari, răspândind mirosul caracteristic al iuftului rusesc îngrijit cu untură de pește.

Acest tip exotic, de o înfățișare foarte hotărâtă și energică, atrage firește atenția de argus a celor trei tineri confrați, cari-și schimbă, ca niște fulgere, priviri arzătoare de mirare și curiozitate. Tipul se duce la o masă mai departe de ei, lângă fereastră, trage cu precauție perdeluța – care, în compartimentul unde se servesc unele feluri de bucate și cu jumătatea de porție, stă totdeuna dată la o parte – și dă să se așeze pe scaun. În mișcarea ce face ca să-și ridice vingherca de la spate așezându-se, îi cade din buzunar, făcând mult zgomot, un revolver de calibru mare, ca revolverele militărești, împreună cu o cartă de vizită. Vădit contrariat de aceasta și neputându-și îneca o exclamație de necaz, s-apleacă, ia repede arma și o pune la loc în buzunar. Apoi, bate tare în masă.

Băiatul intră cu semi-bateria comandată de cei trei confrați, le-o așează pe un scaun și trece la noul sosit.

– Listî! zice tipul cu tonul aspru și cu un pronunțat accent străin.

Băiatul dă lista.

– Țuicî și ciorbî schembè și ărdei! comandă tipul.

Cei trei confrați privesc aiuriți, pe când tipul, ca și cum ar pricepe că este obiectul celei mai diabolice scrutări, își mută scaunul, întorcându-le spatele.

– Carta de vizită a rămas jos! șoptește unul dintre confrați. Uite, jos! între piciorul scaunului, la stânga, și-ntre piciorul mesei, la piciorul lui…

În adevăr, tipul, grăbindu-se să-și ridice arma, a uitat jos carta de vizită.

– Ce-i de făcut, să punem mâna pe ea?

– Bine să-i fie lui d. judecător! Vezi? daca nu fugea de noi și venea să dejunăm împreună!… Vezi ce a pierdut!

– Și dobitocul de D… aleargă cine știe pe unde după dumnealui!

– Atât mai rău pentru ei! și atât mai bine pentru noi!

– Ce-i de făcut?

– Ce-i de făcut?

– Ce-i de făcut?

Toate aceste replici se urmează pe șoptite foarte repede, pe când tipul, care și-a mâncat ciorba de schembea, comandă:

– Vărzî! porții măre, mî! și ărdei și vin!

– Și pe urmî? întreabă băiatul.

– Pî urmî, fleicî și ărdei!

Până să execute băiatul comanda, tipul se scoală de la masa lui și, cu mâinile la spate, se duce să se uite la reclama ilustrată, atârnată pe peretele dimpotrivă. Unul dintre confrați se scoală și se repede spre masa de la care s-a ridicat tipul; dar tipul iute se-ntoarce la loc, îl ajunge la masă, tocmai când vrea să s-aplece spre piciorul din stânga al scaunului, și-l împinge binișor, dar cu destulă putere, la o parte. N-a trebuit mai mult decât trei-patru secunde, ca să se săvârșească această manoperă. Tipul se așază la loc pe scaunul lui, de astă dată cu mai multă precauție ca întâia oară, iar tânărul ziarist merge să facă asemenea la masa lui. De astă dată carta de vizită nu se mai vede; a dispărut sub talpa ciubotei din stânga a stăpânului ei. Confrații își mușcă buzele.

– Să dăm de știre poliției!

– N-am făcut nimic!… Trebuie să știm noi mai întâi cine e tipul ăsta. Daca este ce bănuiesc eu, apoi atunci captura lui

s-o facem noi… Și atunci să poftească iar d. judecător să ne mai facă fasoane!

– Unde dracul e dobitocul de D…?

– E două și jumătate…

– Crezi că mai vine?… E rușine să se-ntoarcă singur…

Pe când șoptesc acestea tinerii noștri, tipul se scoală și, trecând pe lângă ei, cu capu-ntors fără să-i privească, iese, cine știe pentru ce, pe uscioara care duce în dosul ospătăriei. A ieșit urmărit de privirile celor trei confrați, și n-a apucat să se-nchiză bine uscioara după el, și toți trei au dat să se repează la piciorul stâng al scaunului… Nenorocire! Carta de vizită lipsește din locul știut.

– I s-a lipit de talpa cizmei! zice unul dezolat.

Și toți se-ntorc în loc, și toți dau un țipăt de triumf… În adevăr, carta s-a lipit de talpa cizmei; dar cizma trecând pragul uscioarei, carta s-a dezlipit. Este colo jos, murdărită de noroiul de pe talpă, dar sclipind totuși ca un soare strălucitor. O ridică și – ce citesc?

Boris Sarafoff, président de Comité macédo-andrinopolitain, Grand Maître etc. etc.

El! Boris Sarafoff! la București!! Boris Sarafoff!!!

– Boris Sarafoff trebuie prins! prins de noi!

Cât e de scurtă viața omului, progresul n-ar fi fost posibil, dacă omul n-ar fi avut darul să învețe din pățeala altuia, să se folosească de experiența aproapelui său. Astfel, o amintire trecu ca un fulger prin mintea celor trei tineri confrați: cum scăpase judecătorul de instrucție din mânile amicului lor D…? – foarte simplu: pe când D… îl pândea, de bună-credință, la o ușe de ieșire a palatului, d. judecător ieșise pe alta. Dar dacă D… ar fi avut inspirația să-l pândească la ușa de ieșire a cabinetului, pe d. judecător, așa e că nu-i putea scăpa? Prin urmare: numai o ușe de ieșire are ospătăria Enache? Nu! are trei. Care va să zică, dacă, pe când dânșii îl așteaptă pe

Sarafoff în compartimentul unde se servesc unele mâncări și cu jumătatea de porție, îi vine numitului Sarafoff inspirația să plece pe altă ieșire?

– Dar nu și-a terminat dejunul… A comandat fleică…

– Ce-are a face! A simțit că e bănuit și firește a renunțat la fleică.

– Dar cum să plece? nu și-a plătit socoteala…

– Ba ce! un asasin să mai aibă așa scrupuluri…

– Dar ipingeaua și-a lăsat-o-n cui… trebuie să vie să-și ia ipingeaua! mai ales că afară e ploaie teribilă.

– Aș! un om așa de îndrăzneț ca Sarafoff are să se teamă de ploaie! vezi bine!

Se-nțelege că toate aceste raționamente, pentru care mie-mi trebuiesc atâtea cuvinte greoaie, s-au săvârșit într-o clipă printr-o schimbare de priviri – tot așa, într-o noapte adâncă, la sclipirea fulgerului, se vede o cale limpede. Nu e vreme de gândit prea mult! Cei trei confrați ies pe urmele lui Sarafoff, trec pe lângă bucătăria ospătăriei și merg spre fund, să se pună de-aproape la pândă. La zgomotul pașilor lor, răspunde o tuse înfundată: Sarafoff n-a scăpat! Sarafoff este acolo! Îl așteaptă…

– Dar dacă sparge zidul și iese prin curtea de-alături?… șoptește unul.

– Mai așteptăm câteva momente și, dacă nu iese, spargem ușa, intrăm după el și-l scoatem de urechi afară!

Sarafoff nici gând n-a avut să fugă… Apare foarte liniștit… Cu aceasta își susține totdeuna prestigiul un om reputat îndrăzneț – cu liniștea. La înfățișarea lui Sarafoff, care ține mâna dreaptă în buzunarul unde e revolverul, cei trei confrați fac un pas înapoi; el înaintează un pas; ei fac doi înapoi; el doi, ei trei… Aceasta, nu doar de lașitate… E o tactică prudentă: vor să-l înconjure, să-i ia orice posibilitate de mișcare, să-i taie toate ieșirile. Astfel, unul merge la portița gangului de serviciu, altul la ușa compartimentului celui mare, și celălalt la ușa

compartimentului unde Sarafoff s-a întors, s-a reașezat la masă și continuă să dejuneze cu liniștea celei mai nevinovate conștiințe. A! criminalul! Dar de data aceasta nu mai scapă! El va fi prins de cei trei bravi jurnaliști, cari-l vor da pe mâna justiției implacabile și incapabile a-l apuca fără ajutorul lor. Și cu această ocaziune, se va vedea o dată mai mult cât se poate câștiga când totul merge după principiul așa-numitului „schimb de bune procedeuri". Dacă în trista afacere bulgaro-macedo-română, justiția a făcut colosale servicii presei, apoi, în schimb, presa, prin cei trei valoroși membri ai ei, va fi făcut un serviciu imens justiției, dându-i în mână pe numitul Boris Sarafoff, creierul și sufletul infernalului complot bulgar, pentru a fi ascultat asupra inculpărilor ce i se aduc pentru faptele prevăzute și penate de art. 47 combinat cu art. 226 și 332 din cod. pen.

Sarafoff a terminat dejunul și a plătit socoteala. După reverențele ce i le face băiatul care a primit plata, se poate crede că Sarafoff a fost galantom și a dat un bun bacșiș. Tânărul reporter, care stă la pândă, simte un fior: Sarafoff s-a ridicat de pe scaun… Desigur vrea să plece… A sosit deci momentul suprem. Dacă asasinul, văzându-se în fața primejdiei de a fi prins, în desperarea lui, trage? … Un așa om e capabil de orice! Dar prima emoție trece: tânărul vede că Sarafoff n-are deloc intenția să plece, și mai observă că bulgarul n-are câtuși de puțin aerul că ar lua seama la dânsul.

Sarafoff s-a ridicat de la masă și se plimbă de colo până colo, parcă ar aștepta pe cineva! Asta ar fi și mai frumos! Ar avea haz să fie aici, la Enache, convocat comitetul macedo-andrinopolitan.

„Să așteptăm dar!" își zice tânărul.

Câteva momente se petrec fără ca să se schimbe ceva, material sau psihic, în situațiunea aceasta așa de încordată. Dar o birje se oprește dinaintea ospătăriei, și din birje se coboară

tânărul D… care a alergat până acuma după judecătorul de instrucție. Confratele din ușe îl întâmpină, și cu tonul înecat:

– Ci, haide, nene, odată! pentru numele lui Dumnezeu! unde umbli? Așa e că nu l-ai găsit?

– Nu, monșer, am umblat ca un nebun peste tot; imposibil să-l găsesc! parcă s-a ascuns în pământ!

– Puțin ne pasă acuma de dumnealui!… Uite-te bine la omul acesta!

Și, zicând asta, arată pe bulgarul care, cu mâinile la spate, se uită la reclama ilustrată din perete.

– Un bulgar, probabil!

– Da, un bulgar… Știi cine anume?

– Cine?

Drept răspuns, confratele arată foarte discret carta de vizită plină de noroi. D… dă un țipăt… Bulgarul n-aude n-a-vede. Se întoarce în loc și urmează să se plimbe cu mânile la spate de colo până colo…

– Ce facem? întreabă D… uimit.

– Îl pândim aci.

– Îl denunțăm poliției.

– Peste putință! Ai răbdare… Trebuie să avem răbdare… Sarafoff așteaptă aici pe Kovaceff, Davidoff, Troleff, Iconomoff și Burlacoff…

– De unde știi?

– Ce-ți pasă? Aici e convocat comitetul macedo-andrinopolitan… Trebuie să-i prindem pe toți… Dacă dăm acum alarma, stricăm tot! Trebuie s-avem răbdare!

– Dar ceilalți unde sunt?

– Membrii comitetului?

– Nu! băieții noștri.

– Sunt la posturile lor… Noi nu suntem zevzeci ca dum - neata, să lăsăm ieșirile neocupate.

Până să protesteze D… contra acestei răutăți, o altă birje se oprește în fața ospătăriei; este muscalul care l-a adus aci

adineaori pe prezidentul comitetului macedo-andrinopolitan. Un tip absolut bulgăresc coboară și intră…

– Kovaceff! șoptește tânărul confrate către D…

Kovaceff se apropie cu mult respect de Sarafoff și-i spune foarte încet ceva la ureche.

– Trebuie să pice și ceilalți! șoptește tânărul jurnalist.

Dar Kovaceff ia ipingeaua din cuier și o ține lui Sarafoff, care o îmbracă pe mâneci.

– Vor să plece!

– Pleacă!

– Opriți-vă, asasinilor! strigă cei doi confrați tăindu-le drumul spre ușe.

Dar asasinii îndrăzneți îi împing, făcându-și loc de trecere.

– Săriți! Asasinii! Sarafoff!!! Kovaceff!!!

Ceilalți doi confrați aleargă la acest zgomot, urmați de toți băieții de la Enache. Însă, până să sosească toți, Sarafoff și Kovaceff au biruit și au reușit să ajungă la trăsura lor… În luptă, Sarafoff și-a pierdut peruca și, punând un picior pe scărița trăsurii, când vor toți să-l înhațe, își smulge barba.

Toată lumea rămâne trăsnită.

– Cine?… Cine?!… Cine e Sarafoff?!

– … Este inteligentul judecător de instrucție, care știe să scape cu atâta dibăcie de urmăririle reporterilor! este simpaticul nostru amic J. Th. Florescu, care a mandat și ordonat etc. etc.

– Dar Kovaceff?

– Grefierul lui Sarafoff.

Profitând de aiurirea urmăritorilor săi, Sarafoff s-a suit cu Kovaceff în birjă și strigă muscalului:

– Mână iute, gaspadin!

Birja pornește în goană… Tânărul D… se acață ca strengarii de la mahala dinapoia trăsurii.

– Dă cu biciul dindărăt! strigă Kovaceff.

GROAZNICA SINUCIDERE DIN STRADA FIDELITĂȚII

Subt acest titlu, citim în „Aurora“, ediția de dimineață:

Azi-dimineață, întreagă strada Fidelității a fost viu emoțio - nată de o senzațională dramă pasională. Pe la orele șapte a.m. vecinii fură alarmați de niște țipete sfâșietoare, cari porneau de la casa cu nr. 13. În această casă locuiesc de multă vreme doamna Zamfira Popescu, văduva răposatului veteran al corpului didactic Nerone Popescu, fost profesor de limba latină, împreună cu cei doi copii ai săi, Cicerone Popescu, elev de administrație, și domnișoara Porția Popescu. La țipetele îngrozitoare, toți mahalagiii se adunară în grabă și îndată aflară ce era: o sinucidere!

Domnișoara Popescu de mai multe săptămâni căzuse într-o stare de melancolie și de abatere sufletească, încât nu mai mânca, nu mai bea, nu mai dormea deloc. Cu o zi înainte de a lua fatala hotărâre, arătase semne de mare neliniște; a cerut să mănânce și să bea. După ce a dejunat cu mare poftă și s-a săturat, a-nceput deodată să plângă, zicând către doamna Zamfira Popescu:

– Mamițo, eu nu mai pot să trăiesc! eu vreau să mor!

La aceste cuvinte, mama i-a răspuns:

– Mofturi! ia fii bună și te-astâmpără… Las' că o să-ți treacă!

Porția însă a adăogat:

– Ai să vezi!… Dar dacă mor, jură-mi, mamițico, jură-mi că o să-mi pui pe mormânt boboci de trandafiri!

Bobocii erau florile ei favorite.

Doamna Zamfira Popescu schimbă vorba, fără să se teamă de vreun sfârșit fatal, deoarece Porția, care era foarte simțitoare, de multe ori, în momente de supărare, amenința că se va sinucide. Din nenorocire, de astă dată amenințarea fusese mai mult decât serioasă.

Ce se-ntâmplase?

Azi-noapte, pe când fratele său lipsea după obicei și mamițica dormea, Porția scoase gămăliile de la o duzină de cutii mari cu chibrituri și le aruncă într-o cinzeacă de rachiu de drojdii. Așteptând să se dizolve fosforul, sărmana fată se așează la masă și scrise cu toată limpezimea de minte o scrisoare către mamița și către frățiorul ei, prin care le cere pardon de durerea ce le o cauzează și le declară că moare deoarece este părăsită de tânărul Mișu Z…, până zilele trecute student în medicină și astăzi doctor de plasă. Într-un post-scriptum apoi, conjură încă o dată pe dezolata mamă să nu uite de boboci.

Când a terminat scrisoarea, gămăliile de chibrituri erau dizolvate. Porția înghiți păhărutul, dându-l cu voluptate peste cap, și merse să se culce în patul ei, așteptând cu resemnare moartea. Aceasta nu întârzia să se anunțe prin niște oribile crampe de intestine. Nenorocita, covârșită de dureri, sări în sus și-ncepu să țipe spunând tot:

– Mor! mor!… ah! Mișule, fii fericit!… Scăpați-mă! scăpați-mă!… sunt încă tânără! Nu! nu! nu vreau să mor!

Atât putu să zică și căzu în convulsiuni. Într-o stare desperată a fost transportată iute la spitalul cel mai apropiat.

Cât despre Mișu Z., cauza acestei nenorociri, iată ce am putut afla în pripă…

Acum vreo patru-cinci ani, un tânăr student sărac de vreo 21 de ani, prietinul lui Cicerone Popescu, îndată ce dete

bacalaureatul și se înrolă ca voluntar, se așează în pensiune, într-o odaie mobilată, la doamna Zamfira Popescu, cu casă, masă, îngrijire, în fine de toate. Tânărul Mișu Z…, foarte vioi și drăcos, limbut și caraghios, nu întârzia să inspire Porției una din acele pasiuni cari decid de viața unei femei. În curând o relațiune amoroasă nebună se contractă între ei. Această relațiune a durat până mai acum vreo două luni, când tânărul, care studia medicina și pe care toți îl numeau pentru aceasta „doftorașul", își luă diploma, și imediat, având oarecare protecții – mama lui este jupâneasă-n casă la moșia unui înalt personaj – căpătă un post de medic în plasă. Își poate oricine închipui lovitura ce „doftorașul" i-o dete Porției, când îi spuse că el are s-o părăsească și să meargă la post. Fata începu să-i facă niște scene, aci duioase, aci fieroase, așa încât el înțelese că pasiunea ei contrariată brusc ar fi primejdioasă, și astfel se hotărî să joace comedia. Pentru a adormi temerile victimei sale și a o asigura că și-a schimbat cu desăvârșire hotărârea de a o părăsi, el alergă la ajutorul unui prietin redactor, făcându-l să-i publice prin ziarul „Lumina" următoarea notiță:

„Aflăm că tânărul doctor Mișu Z…, care și-a susținut cu un succes strălucit teza sa despre *Simptomele la diverse intoxicări violente*, și care a fost numit doctor de plasă, refuză categoric a primi acest post. Era în adevăr absurd ca un așa distins elev al facultății noastre de medicină să se înfunde într-o provincie. Tânărul doctor e hotărât a rămânea în București, unde va practica arta sa, așteptând să se prezente la primul concurs pentru obținerea unui post la vreunul din spitalele Eforiei. Nu ne îndoim de succesul simpaticului nostru amic."

Ultima umbră de bănuială și de temere a d-rei Popescu fu risipită prin citirea acestor rânduri. Ba ceva mai mult, tânăra sentimentală, văzând rentoarcerea iubitului ei, deveni și mai pasionată. Ea nu știa că totul este o farsă. Nu-și putea închipui, în naiva ei sinceritate, ce surpriză îi pregătea acela pe care-l adora. „Doftorașul" nostru, ca să poată pleca fără vorbă și să-și

ia și bagajul, care consista într-un geamantan și câteva cărți, făcu un plan infernal. Obținând un bilet de lojă la Dacia – probabil un bilet de favoare, căci se va vedea că individul nu era decât un chilipirgiu – merse cu damele, mama și fata, la teatru. Peste câteva minute după ridicarea cortinei, pe când damele urmăreau cu cel mai viu interes desfășurarea comediei, el se sculă și, pretextând că merge la bufet să le aducă prăjituri și apă rece, plecă frumușel din lojă. Coborî, ieși din teatru, se aruncă într-o birje, merse acasă, își luă bagajul, se duse la gară și se sui în tren. Un moment femeile crezură că doftorașul s-a încurcat la bere în bufet, după obicei. Dar, trecând și actul al doilea, o idee trecu ca un fulger prin mintea tinerei abandonate. Repede alergară acasă. Intrară în odaia lui: bagajul și cărțile nu mai erau acolo. D-ra Popescu a avut o criză nervoasă îngrozitoare, din care nu și-a revenit decât tocmai a doua zi. De atunci, disperarea ei a mers tot crescând până ieri, când durerea morală devenindu-i insuportabilă, s-a hotărât a pune capăt nenorocirii sale prin moarte.

Când oare se va face un exemplu cu acești domnișori, cari se introduc în familii oneste, sub pretext de prieteșug, spre a corupe copilele și a le arunca în ghearele desfrâului sau în ghearele morții, ca în cazul de față? Mărturisim că nu-nțelegem deloc nepăsarea parchetului, care nu intervine, deși i s-a adus la cunoștință cazul, punându-i-se în vedere și documentul trist rămas de la nenorocita victimă.

La ediția de seară, alte amănunte.

*

Apoi, în ediția de seară:

Am alergat la spitalul unde fusese transportată d-ra P. Popescu și am cerut să văz pe internul de serviciu. Am avut deocamdată noroc: eu cerusem unul și m-au întâmpinat doi – doi tineri destul de politicoși și foarte, prea veseli, pentru

atmosfera tristă în care trăiesc. În adevăr, trebuie să aibă cineva o inimă de bronz sau de piatră ca să mai fie vesel în mijlocul atâtor suferințe și mizerii omenești. Am rugat pe domnii interni să-mi permită a vedea pe d-ra P. Popescu, de soarta căreia se interesează cititorii noștri. Au început amândoi să râză.

– Tânăra?… cu chibriturile? m-a întrebat unul, apăsând ironic pe fiecare vorbă… Ehei! dumneata să fii sănătos!

– A murit! am strigat eu.

– Ei, aș!

– Atunci?

– Nu mai este aici! i-a trecut și i-am dat drumul. Adineaori a plecat mititica cu mamițica!

Și-ncepură iar să râdă amândoi.

– Dacă n-a fost chibrituri destule! cine strică?

– Dar mi se pare – zisei eu – că o duzină de cutii mari…

– Ei, aș!… nici o duzină de gămălii… Pentru d-ra Porția a fost porția prea mică; cum e dumneaei solidă, îi trebuie o porție mult mai zdravănă!

Deși am fost revoltat de modul cum cei doi tineri își râdeau de nenorocirea bietei creaturi, făcând jocuri de cuvinte triviale și neroade asupra numelui ei clasic, am voit să profit de ocazie și să mai culeg câteva informațiuni asupra „doftorașului". În adevăr, îl cunoșteau. La prima mea întrebare despre dânsul, au început iar râsul lor, care mă enerva:

– Se săturase bietul „doftorașul"… În sfârșit a scăpat! zise unul.

– Mare răbdare a avut! Închipuiește-ți, atâția ani de-a rândul, tot o porție, și ce porție!

– Iar? am strigat eu indignat, și, fără să-i mai salut, am plecat.

Tot drumul până la redacție m-am gândit câtă prăpastie este între educațiunea spiritului și educațiunea inimii, și cum neglijând pe aceasta din urmă nu poți, cu toată învățătura,

produce decât monștri sociali. Iată cazul celor doi tineri cari, mâne-poimâne, vor fi chemați în societate să exercite cea mai nobilă și mai umanitară profesiune. La ce altă profesiune se cere mai multă dragoste și milă de aproapele său, mai multă delicatețe de sentimente, mai fină pricepere a cutelor sufletului omenesc? Medicul!… Dar medicul este un duhovnic mângâietor, el trebuie să se apropie de nenorocitul suferind cu blândețea cu care Mântuitorul s-a apropiat de Lazăr; numai astfel știința, ajutată de înălțarea sufletului, poate face miraculul!… Mâne, acești doi tineri vor fi medici, și astăzi râd și-și bat joc, într-un mod atât de vulgar, de suferința extremă care a determinat pe nefericita tânără să prefere luminii vieții bezna nimicului! Iată roadele înaltei noastre culturi universitare. Foarte mulțumim de așa cultură!

Dar, în fine, bine că a scăpat biata fată!… Asta desigur o s-o facă mai cuminte… Mai la urmă, cine știe ce noroc poate avea!

*

În aceeași seară, citim în „Lumina“:

Un confrate a publicat azi-dimineață o știre de senzație despre sinuciderea unei copile disperate din cauză că ar fi fost trădată de amantul ei, un doctor proaspăt – un întreg roman pasional à la Ponson de Terrail sau Jules Mary, o întreagă melodramă à la d'Ennery.

Am fost și noi curioși să vedem ce este adevărat din toată comedia aceea și am mers după informațiuni.

Un amănunt caracteristic trebuie să-l dăm cititorilor dintru început: când noi ne-am transportat în localitate, sinucisa din strada Fidelității, d-ra Porția Popescu, se-ntorsese de la spital, unde, de aminteri, putem afirma cu siguranță, nici n-avusese nevoie să meargă. În adevăr, doza de chibrituri pe care o luase fusese cu totul nensemnată. Din aceasta și din cele ce vor urma, se va convinge oricine că n-a fost deloc vreo

hotărâre serioasă de sinucidere, ci numai o demonstrație, cu scop a interesa pe infidelul „doftoraș".

Trebuie mai întâi să spunem că tânăra amăgită, delăsată, abandonată, nenorocită, numără peste de două ori mai multe roze decât îi trebuiesc cuiva pentru a-și putea administra liber averea și răspunderea personală – adică o vârstă cam de 44–45 de ani. Sunt vecine în mahala care o estimează chiar la mai mult. Astfel, d-na X… moașe, una dintre primele eleve ale răposatului doctor Capșa, proprietară alături cu d-ra în chestiune, ne-a afirmat că-și aduce aminte exact de timpul când își clădea casele răposatul Nerone Popescu, pe care parcă-l vede încă în cămașe de noapte și-n papuci, conducând lucrările zidăriei în persoană și înjurând ungurește pe salahori (era în vacanța mare), deoarece, în același an d-sa, d-na X… moașa, s-a născut. Ei bine, pe atunci, Țica, adică Porția, era fetiță măricică; se juca cu păpușile.

Tânăra delăsată stă și în avere tot așa de binișor ca și în vârstă. Are împreună cu mama sa, după legea veche, pensia veteranului profesor Nerone Popescu, de la care a mai moștenit casele din strada Fidelității, două prăvălii de cârciumă, cu pivniță, grădină și vie în strada Viișoara, producând net 1 200 lei anual; apoi se zice că avea și vreo 12 mii de lei în bonuri la casa de depuneri; dintre aceștia însă se presupune că ar fi atins ceva pentru cheltuielile de studii ale „doftorașului".

Foarte romanțioasă, ea ținea mult la societatea tinerilor studenți, slăbiciune contractată de demult, de vreo douăzeci și cinci de ani, de pe când tatăl său Nerone ținea în mahala o mică fabrică de bacalaureat. De aminteri toți mahalagiii zic: unde sare capra, sare și iada; se pare că și mamița a avut odi - nioară multă slăbiciune de „boboci". De vreo trei-patru ani acuma, Porția primise în pensiune pe tânărul Mișu Z…, student în medicină, și imediat contractase pentru el o pasiune nebună.

Medicinistul, băiat sărăcuț, găsind așa de călduros adăpost și culcuș, nu căutase deloc a contraria pasiunea gazdei sale, care era o binefacere cerească pentru el; din contra, o alimentase cu multă metodă. Această relațiune destul de nepotrivită dură până ce, după câțiva ani de studii, tânărul își susținu teza. De mult îi erau peste cap favorile d-rii Țica; se hotărî să scuture jugul când nu mai avea nevoie să-l poarte. Stărui și, prin protecțiuni, căpătă un post de medic de plasă. Când voi să plece, pasionata Porția îi puse piciorul în prag: scene sfâșietoare, rugăciuni fierbinți, amenințări teribile de sinucidere și chiar de asasinat. „Doftorașul" plictisit, neputând pleca fără bagaj și voind să evite scandalul în mahala, se hotărî să recurgă la un subterfugiu, la aceea ce – ierte-ni-se expresia tipică și consacrată – în argotul studențesc se numește un *chiul*.

Câteva zile se prefăcu apucat de o rentoarcere de pasiune turbată, apoi, când adormi bine orice prepus, conduse pe cele două dame la teatru; le lăsă în loje, și el cu bagajul se sui în tren pentru a se prezenta la post.

Urmarea acestui roman tragicomic îl știe publicul din darea de seamă lirică și senzațională a confraților noștri de la „Aurora".

Și… iată cum se scrie istoria!

În momentul când așternem aceste rânduri, d-ra Porția Popescu este în afară de orice pericol, precum era de aminteri și-n momentele crampelor, prea puțin serioase ca să poată compromite o sănătate așa de robustă.

Un amănunt curios iarăși este faptul că d-ra, cu o zi înainte de demonstrațiunea ei romantică, suferea grozav de măsele. D-ra are dinții foarte stricați și sufere mult de asta când răcește; e probabil că această infirmitate, ca și cearcănele vinete de pe obraz, se datorește abuzului nemăsurat al gogoșilor de ristic. Din cauza durerilor prea frecvente de măsele, a și contractat de mult obiceiul fumatului. Ei bine, după crampele ce le-a

suferit din pricina chibriturilor, i-a trecut cu desăvârșire durerea de măsele. Poate că fosforul!

*

A treia zi, „Lumina“, ediția întâia, scrie:

Aseară, în fața otelului Continental s-a petrecut un scandal nemaipomenit.

Primul nostru redactor, d. Mihail Constantinescu, se plimba pe dinaintea otelului, convorbind despre cestiuni politice cu d. deputat N…

Pe când nici nu gândea, doi indivizi, un ofițer de intendență și un elev de administrație, i se pun în față.

Cel din urmă, cu un ton provocător, îl întreabă:

– Mă rog, d-ta ești d. Mihail Constantinescu, directorul pamfletului care se intitulează „Lumina“?

– Eu! răspunde amicul nostru.

– Ești un mișel! strigă individul cu un ton și mai provocător.

– Și cine ești d-ta, mă rog, care-mi spui aceasta? întreabă calm amicul nostru, retrăgându-se trei pași.

– Sunt Cicerone Popescu!… Ai atacat familia mea! ți-ai permis să ataci familia Popescu!

Și fără a mai da timp amicului nostru să facă încă un pas înapoi, se repezi și-l lovi în obraz cu pumnul, umplându-l de sânge.

Într-o clipă lumea se strânse. Mai mulți inși săriră în ajutorul primului nostru redactor, care se aruncă, după întâiul moment de surpriză, înhățâ de piept pe agresor și, după ce-i dete o corecțiune meritată, îl duse urmat de atâția martori la secția apropiată, unde se încheiă cuvenitul proces-verbal.

Agresorul descreierat este fratele persoanei ridicule, pasionată de „boboci“, despre care am vorbit în numărul nostru de alaltăieri – domnișoara tinerică de 45 de ani trecuți. Porția,

Țica Popescu, din care confrații de la „Aurora“ au vrut să facă cu orice preț o eterică eroină de roman sentimental.

S-a *sezisat* parchetul și s-a reclamat Ministerului de Război.

Sperăm că atât justiția, cât și suprema autoritate militară își vor face datoria față cu acest tip și infam și ridicul de bătăuș.

Vom reveni.

*

Apoi, în „Aurora“ de dimineață:

Ieri seara un atac infam a fost îndreptat în contra directo - rului nostru d. Constantin Mihăilescu, în piața Teatrului.

Pe când d-sa voia să treacă drumul către fotografia Mandy, trei inși cari aveau aerul a fi într-o stare de ebrietate patentă, ridicându-se de pe scaune de dinaintea berăriei Gambrinus, i-au tăiat drumul. Unul dintre ei îl interpelează cu cuvintele:

– D-ta ești d. Constantin Mihăilescu, directorul „Aurorei“?

– Eu! și ce poftiți? cum vă numiți? cu cine avem onoarea? întrebă râzând amicul nostru și retrăgându-se câțiva pași.

– Sunt doctorul Mișu Zaharescu! Cum ți-ai permis să te atingi de numele de Zaharescu?!

Zicând acestea, bețivul aplică o lovitură puternică cu bastonul peste capul directorului nostru; din norocire, însă, bastonul fu împiedicat de pălărie și nu atinse decât ușor sfârcul urechii amicului nostru. Mai multe persoane sărind, mizerabilii agresori, cari erau numitul erou și ridicul și infam al dramei din strada Fidelității și doi interni doctoranzi, s-au suit degrab într-o birjă și au fugit de furia mulțimii indignate.

Parchetul a fost *sezisat*.

Denunțăm onor. consiliul sanitar faptul mișelesc al celor trei felceri, adoratorii lui Gambrinus, și cerem o pilduire severă.

Înțelegem ca un doctor să-și ucidă fără răspundere bolnavii cu clistirul și cu scalpelul; dar trei doctori să facă un consult

pentru a ucide cu parul pe stradă oameni sănătoși, asta este prea mult!

Dacă d. director general al serviciului sanitar nu-și va spune cuvântul, vom reveni.

*

Peste câteva zile, citim în „Universul“:

Doctorul Mișu Zamfirescu a fost suspendat de către consiliul sanitar din postul de medic de plasă pentru neglijență în serviciu.

*

În fine „Aurora“ reproduce după „Lumina“:

Aflăm cu deosebită plăcere logodna gentilei domnișoare Porția Popescu, fiica doamnei Zamfira Popescu și a repausatului profesore, veteran al corpului didactic, Nerone Popescu, cu simpaticul dr. în medicină d. Mișu Zaharescu. Îndată după cununie, tânăra pereche va pleca la Montpellier, unde eminentul elev al facultății noastre merge a-și completa cercetările științifice.

Felicitările noastre călduroase tinerei și simpaticei perechi.

AMICUL X…

Un tip eminamente simpatic este amicul meu X… foarte bine cunoscut de noi toți bucureștenii. Cum să nu-l cunoaștem? Îl întâlnim așa de adesea, pretutindeni: în somptuoasele saloane de elită, în sindrofiile modeste de mahala, la Capșa, la Gambrinus, la Zdrafcu, la Jockey și la cafeneaua Schreiber din Lipscani, în Orient-Express, în tramcar, în cupeu cu roate de cauciuc, pe jos în galoși – pretutindeni gata a te saluta cu toată afabilitatea și a-ți întinde cordial mâna lui, să fii mitropolit sau paracliser, general ori căprar, ministru ori comisionar de stradă, nobil, mojic șcl.

Din cauza acestei mulțimi imense de varii cunoștințe, pe cari știe să le cultive cu o artă superioară, X… devine pentru fiecare din noi cel mai prețios prieten. Frecventând atâtea ș-atâtea cercuri diverse, cari-i sunt deopotrivă de familiare, se-nțelege câtă admirație trebuie să-mi inspire mie, care cunosc așa de puțină lume și care sunt așa de puțin introdus mai ales în cercuri de seamă, unde se-nvârtesc personaje ilustre.

El știe câtă admirație-mi inspiră, cât ascendent moral și intelectual exercită asupră-mi; de câte ori însă ne întâlnim amândoi, nu-mi arată nici un fel de mândrie care m-ar atinge; totdeauna modest, simplu și fără nici o pretenție, mă pune la curent cu tot ce se petrece în sferele înalte. Omul acesta pare că nu știe cât prețuiește pentru mine amiciția lui; nu-și face

idee, desigur, ce fericit sunt eu când aflu de la dânsul importantele secrete ale zeilor.

Eu stau într-un local ieftin de consumațiune, într-o berărie populară, pierdut în mulțime, și mă gândesc: eu nu sunt un cine, eu sunt un ce; în masa omenirii, eu sunt un număr trecut la statistica populației, și poate chiar acolo trecut cu vederea, fiindcă, la ultimul recensământ al populației capitalei, mai la toți din mahalaua noastră au mers agenții cu catastifele, la mine n-au venit. Nu sunt vreun ambițios; dar gândul acesta mă mâhnește… Să te vezi, să te înțelegi așa de mic, așa de nensemnat! Sub povara acestei gândiri, oftez și-mi aplec în jos fruntea cu umilință. Dar simț îndată o mână pe umărul meu încovoiat; ridic ochii; a! ce plăcere! este amicul meu X… Vine din cine știe ce sfere înalte, să-mi facă onoarea a sta într-o berărie populară alături cu mine. O strângere de mână cordială. Această strângere de mână îmi ridică imediat moralul.

Îl cunosc bine pe X…, știu că are să mă înnobileze, să mă facă să am o mai bună părere de mine, comunicându-mi lucruri ce nu le poate ști un om care nu frecventează decât lumea de jos, cum am zice care nici la picioarele Olimpului nu poate s-ajungă vrodată. Cu respect și cu dragoste mă ridic și-i fac loc la masa mea, și nu mă așez pe scaun decât după ce el s-a așezat mai întâi. Amicul meu răsuflă, scoate batista și se șterge de sudoare; desigur, a venit pe jos. Fața-i e radioasă; clipește foarte semnificativ din ochi; de câte ori clipește așa, cu privirile parcă ar fi întoarse de-a-ndăratele către fundul magaziei cu gânduri și idei, sunt sigur că e plin de informațiuni de mare însemnătate, de o importanță capitală. Eu încep să palpit de nerăbdare: vreau cât mai iute să-l pornesc a da drumul neprețuitului izvor.

– Uf! zice amicul meu; grozavă căldură azi!…

– Grozavă! zic eu.

– Ce mai nou?

– Ce să fie? zic… Știu eu?… De unde să știu eu?… Eu să te-ntreb pe dumneata, nu dumneata pe mine.

Amicul meu zâmbește cu acea satisfacție pe care o simte orice om când i se face dreptate.

– De unde vii? întreb eu.

– De la Take…

Cititorul nu știe, firește, de la care Take vine amicul meu X… Eu însă știu. Amicul meu X…, care este în termeni familiari cu toată lumea, firește că nu va zice ca mine și ca dumneata, când am veni de la acel Take, că vine de la d. Take Ionescu, ci zice pur și simplu:

– De la Take.

– Ei?…

– Nu vrea să intre în combinație… Hotărât!… Cât n-am stat de capul lui!… Nu vrea și pace!…

– !

– … Când intram la el, ieșea șeful…

Noi, eu și dumneata, zicem d. Petre Carp, sau d. Carp, când ne e mai degrabă; amicul meu X… zice și mai simplu: șeful.

– Ei?

– Șeful era bine dispus… zice: „Mergi la Take?“ zic: „Da!“ zice: „Mai caută de-l convinge și tu, că pe mine m-a obosit!“ și a plecat râzând. Nu-l știi pe șeful?…

– Nu! zic eu.

– … Zeflemist… Am râs alaltăieri cu el la Continental!…

– !!

– Era și Barbu…

– D. Delavrancea?

– Da… și Nicu…

– D. Filipescu?

– Ei, da! și Costică…

– ?…

– Costică Arion… Costică ar fi vrut mai bine Justiția; dar nu-l știi pe șeful? cu șeful nu se discută…

O pauză, în timp ce nu știu cum să admir mai mult pe acest om, care, stând la mijloc, pe când de o parte îi stau atâtea personaje strălucite, de altă parte îmi permite să stau eu. Iată cum te ridică prietenia unui așa bărbat!… Rup tăcerea, și, timid:

– Frate, e adevărat că or să scază lefurile?

– Nu se știe nimic pozitiv până acuma. Tocmai de asta vorbeam ieri cu Alexandru…

Amicul meu vede că-l privesc cu ochii unui om care nu-nțelege și:

– Cu Alexandru… cu Marghiloman. El nu e de părere să se-ntindă prea mult coarda economiilor; el crede că trebuiesc studiate mijloacele de a crea izvoare de producție. *Du resté*, asta este și părerea șefului și a lui Nicu, în fine a tutulor.

O trăsură trece pe dinaintea berăriei unde ne aflăm la masă. În trăsură este un domn cu barbete… Parcă l-aș cunoaște… L-am văzut tot în trăsură, mi se pare, la o paradă, când s-au deschis Camerele… Amicul meu salută foarte familiar pe domnul din trăsură, care, uitându-se în altă parte, nu bagă de seamă și nu răspunde la salut.

– Aha! zice amicul meu. A venit și el… Azi-mâne, se isprăvește cu formarea cabinetului.

– Care el?

– Nu l-ai văzut când l-am salutat?… Costică.

– A! ăsta e Costică Arion? zic eu; îl credeam mai tânăr.

Amicul meu râde cum se râde de un ignorant.

– Nu! Costică Arion… Costică Ollănescu.

– A!… Ei cum s-aude că o să se combine, dacă nu intră și d. Take Ionescu?

– Apoi, dragă, dacă până la urmă nu l-om putea convinge pe Tăkiță, lucrul este hotărât așa: Șeful, prezidenția și finanțele; Maiorescu, justiția; Alexandru, externele; Costică, instrucția.

– Care Costică?

– Arion… Costică, internele.

– Ălalalt…

– Ollănescu… Nicu, domenele, și Ionaș, lucrările publice.

– La război, cine?

– Jac. Jac și Ionaș rămân… Câte ceasuri sunt?…

– Cinci și zece.

– *Sapristi!* zice amicul meu, sărind din loc. E târziu, te las. Am promis lui Nicu să merg cu el la Sinaia. Acceleratul pleacă la 5 și 40. Mai am numai o jumătate de ceas, și trebuie să trec și pe la Barbu, să-i spui să nu uite de ce-a vorbit cu Nababul. Am două halbe și un corn… plătește tu… Mă grăbesc… La revedere!…

A doua zi, duminecă, la șase dimineața, mă sui într-un vagon de clasa a treia, în trenul de plăcere pentru Sinaia. Pe cine găsesc în vagon? pe amicul X… vorbind politică cu mai mulți negustori, cari îi sorb cu mult nesațiu vorbele prețioase. Cum mă vede:

– M-am încurcat aseară la vorbă cu Barbu și am scăpat trenul.

Apoi, urmând vorba începută, către negustori:

– Eu i-am spus: ghenerale, nu te grăbi…

CAUT CASĂ…

Caut casă cu chirie, caut și nu găsesc. E absurd ce se petrece la noi, în București! În fiecare an, se clădesc sute de binale, acareturi peste acareturi, și în loc să scază chiriile cresc. Și ce construcții! tot cum nu-mi convin mie.

– Aide-nainte! strig eu samsarului, care mă poartă de azi-dimineață. Înainte, jidove rătăcitor!

– A! iată încă una… Asta e a douăsprezecea astăzi.

– S-o vedem și p-asta.

E făcută parcă numai și numai să fie admirată de dinafară. Firește că în pragul iernei nu caut o casă cu chirie pentru a o admira din curte – adică din uliță, fiindcă n-are curte. Pe dinafară, șase ferestre mari, ciubuce și ornamente monumentale. Înăuntru, trei chichinețe, din cari una n-are lumină decât de la ușa coridorului, ce duce la atenanțe – cocoana, stăpâna casei, zice: independențe. Independențele! Deschid ușa să le văz și repede o-nchid, la loc; m-a-necat! E foarte cald în odăițe – o căldură năbușitoare.

– Dar, întreb, a fost cineva bolnav aci?

– Nu!

– Parcă ați făcut foc.

– E tinicheaua de la acoperiș. Știți, când e soare… Dar când plouă, se răcorește.

– Dar *à propos*, sobe nu văz.

– Sunt coșurile de zid… Puneți sobă cu cărbuni…. Așa am pus și noi: e mai iconomie.

– Și cât pe an?

– Două mii.

– Înainte, jidove rătăcitor!

Ahasverus răsuflă din greu; scoate o basma murdară cu care-și curăță fruntea de sudoare și pornește… Eu, după el.

Atunci, ca în fața beduinului călător prin pustiul de nisip, începe să mi se ridice la depărtată zare *fata morgana*. Iat-o cât e de luminoasă! Bun și neuitat adăpost! E casa lui Hagi Ilie lumânărarul, de la Sf. Gheorghe din Ploiești, unde am stat atâta vreme cu chirie până să-mi completez studiile și să-mi obțiu diploma de patru clase primare la școala domnească. Cu cât mijesc ochii mai tare, cu atât bătrâna mea prietină apare mai limpede între cei patru salcâmi venerabili… Iată și liliecii… Au înflorit a doua oară – semn de toamnă lungă… Îmi trimet de departe florile albe mirosul lor onest. Să ne apropiăm binișor și să intrăm în grădina care parcă n-are fund. Grădina asta – s-o vezi noaptea pe lună! Atunci să-i mănânci discret prunele brumării. Iată ce frumusețe de prune. Dar gutuile… Și perele astea de iarnă… Astea se mănâncă tocma-n postul Paștelui… Și vița, uite ce încărcată e!

Uitați-vă departe până-n ulucile cari d-abia se zăresc colo jos. Toată câmpia aceasta plină de bălării uriașe e curtea caselor. Nu simțiți cum miroase a bălărie răscoaptă de soare? Grădina de alături e vestită pentru vișinele ei turcești. Gardu-l poți sări ușor, dar trebuie mare băgare de seamă, nu cumva să simță stăpânul: aleargă foarte iute și are un bici, care arde ca focul; e mai rău dacă te ajunge cu sfârcul când vrei să sai gardu-napoi. Ia uitați-vă acuma la casă. Ce mândru se țuguiază acoperișul cu șindrilă, îmbrăcat spre miazănoapte cu mușchi verde moale și purtând în vârfu-i un urcior smălțuit care sclipește în soare. Ce mare și stufoasă a crescut urechelnița! Iată

dasupra gârliciului, din care izvorăște așa potrivită răcoare, pridvorul larg.

Dar ia să suiți numai, după mine, cele nouă trepte până-n pridvor. Vedeți cât de frumos se ține pe stâlpii lui bondoci de stejar cioplit! Ce cuminte adăpostește de bătăile arșiței și apelor cerului! Să trecem acum din pridvor în sală. Ce largă încăpere! Colea, la dreapta, două odăi; dincoace, la stânga, alte două. La deschizătura ferestrelor se vede cât de groase sunt zidurile. Pe firida uneia din ele, șed fără primejdie șase borcane respectabile de murături. Ce ziceți de sobe? Cu ce dignitate magistrală stau, proaspăt văruite, la locurile lor, gata să prezideze o dezbatere, într-una din ședințele lungilor nopți de iarnă! Și iată cum, alăturea de perete, protectorul nebiruit, departe de ferestre și de uși, se odihnesc paturile copiilor, cu fața către lumina vetrei și cu căpătâiul sub icoane…

– Iacă alta! îmi strigă Ahasverus, stingând din ochii-mi arătarea cea albă. Iacă alta!

„De închiriat!"

… Iar monumentală! iar terra-cotta! iar ferestre ca la Palatul Justiției. S-o vedem și p-asta… a treisprezecea. Intrăm. Începem minunat… O *entrée* zugrăvită pompeian… Un motiv, în toată pictura, îmi atrage cu deosebire atenția: e un amoraș verde, fluturând pe fundul cărămiziu și purtând în mânușițe, dasupra capului, un ghiveci cu trandafiri albaștri. În stânga, salonul; e în trei colțuri… Locul este tăiat cu o foarte pronunțată oblică pe linia stradei, care se realiniază acuma toamna, căci aliniarea de astă-primăvară a fost greșită. La mirarea mea că văz un salon în trei colțuri, stăpâna casei, care e marșandă, *robes et confections*, îmi deslușește că toate casele de pe strada aceasta sunt așa: adică au toate câte un salon în trei colțuri, fiindcă toate locurile sunt tăiate *en biais*. Sofrageria e luminată de sus, din tavan, prin pod.

– E cam strâmtă… îndrăznesc eu.

– Vai de mine! zice marșanda. Cum strâmtă? e destul de comodă: doi metri cinzeci pe trei treizeci.

Două odăi de dormit. Nici un perete neperforat. Doi au câte două ferestre; alții doi câte-o ușe… Și răspund spre apus. Ce nopți plăcute de vară! Ce somn unsuros și ce cămăși de noapte lipicioase! Peste drum e o magherniță cu fel de fel de poame și mustărie… și muște…

– Dar eu am copii; paturile copiilor… nu știu unde le-aș putea pune la adăpost… știți, iarna…

– Iarna, puteți astupa o fereastră; bateți o saltea și pe deasupra o scoarță.

– E cam departe de centru.

– Aveți tramvaiul nou, la o distanță de zece minute de aici… și de acolo mai e nițel și dai în bulevard. Sobele le-ați văzut?… sunt de porțelan, de la Bazalt.

– Și mă rog, cât costă pe an?

– Pe un an nu le putem da… cel puțin pe trei…

– Dar cât pe an?

– Două mii cinsute…

– Pornește – strig eu aspru – jidove rătăcitor!

Ahasverus se supune poruncii seculare. Ieșim…

A-nserat; m-a răzbit foamea. Isaac e zdrobit de atâta umblet. Îi dau doi franci de cheltuială.

– În sfârșit, îmi zice rătăcitorul, plictisit de atâtea dificultăți din parte-mi; în sfârșit, ce fel de casă vrei? poate să ți-o găsesc eu singur, fără să mai alergi și dumneata.

– Ce casă vreau? zic eu și mai plictisit. Uite ce casă vreau… Vreau o casă cu șase odăi mari, fiecare nu mai mult decât cu o fereastră și o ușă, cu sală de baie, cu bucătărie, două odăi pentru slugi, cu parchete, cu apă-n curte și-n odăi, cu *tout à l'égout*, cu seră, cu grădină de fructe și grădină de flori și un havuz mare, în mijlocul curții… Asta vreau!

– Pe unde să fie?

– În centru… pe linia tramvaiului.

– Și cât vrei să dai pe an?

– Între o mie și o mie o sută…

– Bine, zice Ahasverus oftând resemnat, și vrea să plece.

– Stai! zic eu. Ia seama, Isaac, să nu fie cu zidul la uliță, să-mi scârțâie cu cărbune pe zid când ies de la școală… M-ai înțeles?

DE ÎNCHIRIAT

O vorbă veche franțuzească zice că mai-binele e adesea vrăjmașul binelui. Este foarte adevărat; însă omului nu-i trebuiește binele, îi trebuiește mai-binele: aceasta e rațiunea întregului progres al omenirii. Priviți, la fiecare Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru, ce goană după mai-bine! Gândesc că nicăieri nu se mută mai mult și mai des lumea ca la București; e natural – capitala trebuie să dea tonul progresului. Cu trei luni înainte de termenul mutării, mai în fiecare familie începe regulat o interesantă dezbatere, având un vădit caracter de urgență:

– Nu-mi mai dă mâna, cucoană! leafa scăzută; criză; nu mai pot! trebuie să căutăm una mai ieftină…

– Iar ne mutăm?

– Dacă trebuie…

– Uf! când mă gândesc, să plec iar cu troacele, să le mai hodorogesc iar! să mai pați iar ca-n rândul trecut, când s-a răsturnat căruța cu mobila și era să mă calce tramvaiul! – că mă mir ș-acuma cum am scăpat! – uf! parcă mai bine să mor!

– N-am ce-ți face! De ce nu ți-a dat părinții o pereche de case de zestre? și mie mi-ar fi plăcut să nu mai umblu la fiecare șase luni din mahala în mahala… Dar de!… asta e soarta noastră a chiriașilor!

A treia zi de Sf. Gheorghe:

– Umbrela mea! șoșon-galoșii mei! mi i-ați pierdut pe drum!…

Și ține-te, pe urmă, înjurături…

Sau:

– Ei! noi… ce facem?

– Cum, ce facem?

– Da, ce facem? rămânem tot aici, ori ne mutăm?

– De! zice bărbatul, știu și eu ce să facem? eu zic să rămânem… Iar să ne mutăm?

– Dar dacă găsești una mai ieftină și mai bună? N-ai zis tot tu că aici ți-e departe de cantilerie?

– Da, decât… ce zor e să ne gândim de-acum? Mai avem încă trei luni în cap… Mai e vreme… Nici nu s-au pus biletele.

– Da! să facem ca în rândul trecut… să alergăm ca nebunii, cu două zile înainte de Sf. Dumitru, pân zloată și să luăm ce ne iese-nainte și să dăm cât ne cere… Nu-i mai bine să căutăm din vreme?

– Bine, să căutăm mai din vreme, zice omul cu glasul pe jumătate…

– Eu, să știi că de mâne pun samsar… Aicea n-o să fie de trăit la vară… o să ne coacem de soare.

– Bine, pune samsar… treaba dumitale! eu nu m-amestec…

– Firește! d-ta nu te amesteci… etc. …

Și se isprăvește masa cu ceartă și cu lacrimi…

– Fir-ar a dracului ș-afurisită de viață! etc. …

Aceeași damă, a treia zi de Sf. Gheorghe, către Boriș, servitoarea:

– Oglinda din salon! ce-ai făcut? trăsni-te-ar Dumnezeu să te trăsnească! lua-te-ar hengherul, șoangherița dracului! etc. …

– Uf! mie-mi spui? așa e cu mutatul, soro! mie, țiganul, globul ăl de cleștar de la lampă!… Asta e soarta noastră a chiriașilor!

„Soarta numai a chiriașilor? zic eu în gândul meu. Aș!…“

În toate părțile lumii se mută numai chiriașii; la București se mută și proprietarii. Dacă unui proprietar care are două

perechi de case, îi rămâne o pereche nenchiriate, desigur se mută din casa în care a șezut în casa goală…

– Probabil pentru ca să spargă ursuzlâcul, zici d-ta.

– Nu! răspund eu; pentru că omului îi trebuiește mai-binele. Era bine în casa unde sta până acuma; dar… în casa-n care se mută o să fie mai bine.

Ba, ceva mai mult… Cunosc proprietari cari au o singură pereche de case tocmai potrivite pe mijloacele și nevoile lor; le dă cu chirie și ei se mută cu chirie în alte case. De la casele proprii ia chirie, să zicem, o mie de lei pe an; la casele în care se mută, plătește chirie o mie fără ceva, ori o mie și ceva.

Dar iată un caz mai interesant.

Doi amici ai mei, dd. George Marinescu și Marin Georgescu, sunt proprietari fiecare a câte o pereche de case în aceeași stradă. Amândouă casele sunt absolut identice: același plan, aceleași încăperi zugrăvite la fel; în sfârșit două case gemene, peste putință de deosebit dacă una n-ar purta numărul 7 simplu și cealaltă 7-bis. Au fost începute și isprăvite de clădit tot odată. După ce le-au adus în stare de locuit, amândoi proprietarii s-au mutat fiecare în proprietatea respectivă, și au stat, ca buni vecini, fiecare la sine șase luni, de la Sf. Dumitru până la Sf. Gheorghe. De la Sf. Gheorghe, fiecare s-a hotărât să se mute și să-și dea casa cu chirie. De ce? De ce, de ne-ce, nu știu; dar știu că au pus fiecare bilet de închiriat. Ca buni vecini și vechi prietini, au făcut însă învoială, că n-au să scază din prețul hotărât pentru chirie – una mie două sute de lei anual. Astfel, orice concurență nelească era înlăturată și rămânea să joace rol numai norocul, după gustul mușteriilor. Multă lume a venit rând pe rând să vază casele amândouă, și firește că, dacă chiar se învoiau din preț, fiecărui mușteriu i-ar fi venit foarte greu pe care din două să o prefere, pe 7 ori pe 7-bis, deoarece nu era altă deosebire între cele două acareturi decât că, dacă veneai dintr-o parte a stradei, 7 venea mai aproape,

dar dacă veneai din partea cealaltă, atunci venea mai aproape 7-bis. În sfârșit, ce să mai lungim vorba degeaba! casele plăceau la toată lumea, dar prețul nu convenea.

– Mai jos, nu putem! zicea d. Georgescu; mai bine rămâ - nem noi în ele. Dv. poftiți și la vecin, alături, la d. Marinescu; să vedeți…

– Am fost și la vecin…

– Și cât v-a cerut?

– Tot cât ceri și d-ta.

– Apoi vedeți…

Tot așa și iar așa, au rămas și casele lui d. Georgescu și ale lui d. Marinescu nenchiriate până alaltăieri, după Sf. Gheorghe. Și madam' Marinescu și madam' Georgescu steteau la fereastră, ori în grădiniță, și se uitau cum trec pe dinaintea caselor dumnealor calabalâcuri peste calabalâcuri, și auzeau cum drăcuiesc cucoanele mergând, care cu o lampă, care cu o colivie, care cu un cățeluș în brațe, pe urma calabalâcului ei fiecare, și atunci un fel de mâhnire le cuprindea pe amândouă:

– Toți! toți se mută!

Iar seara, când veneau acasă d. Georgescu și d. Marinescu, găsea fiecare pe consoarta sa așa supărată, așa, cum să zic, fără chef, că nici bucățică nu punea femeia în gură. Amândoi bărbații au pătruns în taina sufletului consoartelor… Ce-i de făcut?… Nimic mai lesne! S-au învoit să se mute d. Georgescu de la 7 la 7-bis, în casele lui d. Marinescu, iar d. Marinescu de la 7-bis în casele lui d. Georgescu, la 7 simplu.

Și… bucuria cocoanelor! Și ridică, și asudă, și sparge, și ocărăște, și drăcuiește și blestemă-ți viața! Dar, în sfârșit, s-au mutat și dumnealor.

N-apuc să sfârșesc, și iacătă hamalii… Au sosit pentru mutat; adică, pentru mutat, vorba vine; căci, de data asta, nu știu cum făcurăm, n-am avut noroc să ne mutăm… Dar, în sfârșit, tot putem zice că e ca o jumătate de mutat, și poate chiar

mai mult decât jumătate; fiindcă, după multe chibzuințe în familie, am văzut că nu eram destul de bine așezați și ne-am hotărât să ne așezăm mai bine; anume: în salon, odaie de dormit; în odaia de dormit, sofragerie; în biurou, salonul; în sofragerie, odaia servitorilor; în odaia servitorilor, bucătărie, și-n bucătărie, biuroul… Ei! Cum putem face această operațiune fără încurcătură?… Foarte ușor… Le scoatem toate din casă în curte, și pe urmă le băgăm din curte în casă, după planul cel nou… Să-ncepem dar…

– Numai de-ar da Dumnezeu să nu ne-apuce vreo ploaie!…

– Încet! încet, că spargeți!…

PROCES-VERBAL

Astădi Miercuri 27 Oct., anul una mie nouă sute orele 1 p.m.

Noi comisarul secției 55 după reclamația părților și anume domnișoara Matilda Popescu de profesiune particulară menajeră împreună cu mama sa dna Ghioala Popescu idem, domnișoara Lucreția Ionescu de profesiune rentieră împreună cu mătușa sa d-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră și d. Stavrache Stavrescu de profesiune propietar, după ce l-am eliberat adi dimineață de la secție, deoarece la prima cercetare ce am făcut-o aseară la fața locului pentru scandalul provenit, s-a pronunțat cu vociferări la adresa guvernului, care este un obiceiu al său cunoscut de toți concetățenii din această suburbie și în contra noastră chiar în eserciciul foncțiunii, transportându-ne în strada Grațiilor No. 13 bis unde se află imobilul în cestiune al sus mencionatului propietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnișoarii Matilda Popescu cu mama sa pe șase luni, de la Sf. Dumitru corent până la Sf. Gheorghe următor și pe care nu-i permite a intra în posesiune numai cu arvuna fără a complecta chiria, iar domnișoara Lucreția Ionescu cu mătușa sa trebuie să se mute și pretinde că nu vrea, deși propietarul susține că i-a rămas pe trecut datoare 22 de lei, lăsând și soba stricată, care d-sa contesteadă și nu lasă nici o mobilă amanet, constatând următoarele:

Având în vedere că d. Stavrache Stavrescu, propietarul imobilului din strada Grațiilor No. 13 bis, lipit în dreapta cu imobilul aceluiași proprietar cu No. 13 simplu, iar în stânga un loc viran tot al aceluiași propietar nengrădit depunându-se fel de fel de murdalâcuri de către vecini cum și de trecători, pentru care i s-a făcut în mai multe rânduri proces de contravențiune asupra salubrității publice, iar imobilul respectiv cu No. 13 bis fiind compus dintr-o cameră, o săliță și o bucătărie, toate din cărămidă și o magadie de scânduri de lemne de foc, pe care l-a închiriat cu contract în regulă încă de la Sf. Gheorghe trecut domnișoarii Lucreția Ionescu pe un an, iar acum sub felurite pretexte refudă, nevoind să considere absolut nimic.

Considerând că domnișoara Lucreția Ionescu pretinde că este în dreptul său deoarece în virtutea contractului cu timbru în regulă, când se știa că are domiciliu, neașteptându-se nicidecum, căci nu a avut măcar cea mai mică somațiune iar biletul de închiriat a fost pus ilegal și de aceea nu i-a dat nici o importanță, credând că este numai o glumă fiindcă datoria de 22 de franci nu intră în socoteala chiriei pentru că este bani împrumutați din mână, fiind prin urmare altă chestiune, și soba nu se putea strica, fiindcă a fost vară, și astfel nu voiește a evacua, deși sus disul propietar i-a dat mobilele afară oprindu-i amanet un șifonel cu oglindă șlifuită în valoare de una sută douădeci de lei și o lampă sistem cu două fitiluri de porțolan cu abajur pentru suma de 18 lei, contestând patru care pretinde propietarul iar dânsul susține.

Având în vedere că d-șoara Matilda Popescu reclamă să intre imediat în casă neputând sta cu mobila d-sale expusă la intemperii, deoarece vremea amenință a se strica și începând să pice poate să i-o ude, și se pătează fiind pluș de coloare delicată, și deoarece a părăsit orice alt domiciliu știind că a dat arvună de cincideci de lei și că poate conta cu siguranță iar propietarul a încuiat imobilul și a luat cheia, prin urmare nu

cedeadă să lase a intra măcar un lucru cât de mic până nu i se achită tot restul chiriei în valoare de alți 50 de lei în plus peste arvună, ca să nu mai pață și cu domnișoara Matilda Popescu, căci s-a săturat, iar aceasta promite pe onoare cel mult peste cinci dile, adică la 1 Noiembre.

Considerând că din cercetarea ce am făcut-o aseară, când am fi putut pentru ca să facem proces-verbal de ultragiu adus guvernului și nouă ca agenți ai forței publice de către sus-numitul propietar, dar am credut de cuviință a nu mai continua nici un scandal, deoarece ne-am mărginit a duce la secție pe provocator până i va trece momentele de primă furie fiindcă pretindea că până la sosirea noastră ambele chiriașe împreună cu mama și mătușa lor l-ar fi insultat și chiar l-ar fi lovit, încât de-abia a scăpat spre a veni să reclame, care noi n-am constatat fiind dus la o altă chestiune de aceeași natură în strada Pacienții.

Având în vedere că după cum redultă din declarațiile părților, aseară ar fi venit domnișoara Matilda Popescu în birjă singură fără mobilă numai cu mama s-a d-na Ghioala Popescu ca să vadă când începe să se mute domnișoara Lucreția Ionescu și cu mătușa sa d-na Anica Ionescu, iar acestea au început să râdă spunând că parol, dumneavoastră ați luat casa! iar la întrebarea domnișoarii Matildii Popescu că de ce râde, vechile chiriașe au răspuns că dânsele o au casa până la Sf. Gheorghe, atunci a început nouele chiriașe să râdă, iar la întrebarea d-șoarii Lucreții Ionescu că de ce râde nouile chiriașe au răspuns că dânsele au dat arvună în regulă, și atunci au început să caute pe propietar căci era ascuns în casa sa de alături.

Considerând că la pretențiunile chiriașelor sus-numitul propietar a amenințat cu dare afară din casă pe d-șoara Lucreția Ionescu și pe mătușa sa d-na Anica Ionescu, căci nu le mai dă casa, neplătind regulat chiria și având chiar pe trecut o datorie de 22 de lei și soba stricată, d-na Anica Ionescu

exesperată a strigat să-i crape ochii cui minte, dacă datoria e de la chirie și soba nu era așa, pe câtă vreme d-șoara Matilda Popescu a dis că dacă se știe cu casa încurcată pentru ce face escrocherie și o mai dă și la alții! iar propietarul i-a răspuns că cu dumneata nici nu vorbesc până nu văz toată chiria că n-am poftă și de alt bucluc, și atunci pretinde dânsul că toate chiriașele au sărit asupră-i caudându-i lediuni.

Având în vedere că după intervenția noastră pentru a împăca pe părți, am luat în cercetare și actele constatând că în chitanța dată de sus-numitul propietar că a primit arvuna de 50 de lei pentru imobilul pe care l-a închiriat domnișoarii Matilda Popescu nu se specifică numărul 13 bis ci dice numai 13 simplu iar amândouă imobilele sunt la fel identice cu deosebire că amândouă au fața pusă altfel cătră răsărit și cătră apus lipite spate-n spate, pentru ocadie ca să poată sparge didul de la mijloc și să facă un singur corp dacă s-ar ivi un amator cu famelie pentru o încăpere mai mare.

Considerând că toate chiriașele promit ca în cel mai scurt termen să achite resturile de datorii, iar chiriașele vechi să plătească și chiria pe semestrul următor, care propietarul se-nvoiește, iar d-șoara Matilda dice că sametegal ori la No. 13 bis, ori la 13 simplu, căci a luat casa providoriu până la Sf. Gheorghe, iar propietarul care e becher poate să se mute în alt imobil mai mic pe care-l are în aceeași stradă la No. 12 vidavi, unde a rămas nenchiriat pretindând amatorii că strada de curând construită nu are canal și tramvaiu.

Având în vedere că în fine s-a convins propietarul că e mai bine cu o bună maneră pentru ca să rămâie prin urmare domnișoara Lucreția Ionescu cu mătușa sa d-na Aneta Ionescu la No. 13 bis, iar d-ra Matilda Popescu cu mama sa d-na Ghioala Popescu să se stabilede la No. 13 simplu, și nu rămâne nici cu imobilul de la No. 12 nenchiriat nemaiavând speranță după Sf. Dumitru, deoarece fiind pe sedon de iarnă

lumea s-a grăbit și a rămas foarte multe imobile goale, care se vede în fiecare stradă chiar mai la centru peste tot de închiriat.

Drept aceea am încheiat predentul proces-verbal spre a servi la trebuință părților.

Comisar secției 55
Mitică Pișculescu.

URGENT…

Școala de fete No. 1 din Urbea Z… No. 654 – 15 noiembrie
D-sale d-lui Primar al Urbei Z…

urgentă.

Domnule Primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută Octombre cu No. 597 asupra necesității de lemne pe care o simte școala, vă rugăm ca de urgență să binevoiți a ne trimite cantitatea prevăzută, căci vremea se strică și amenință să nu mai putem urma cursurile fără combustibil.

Primiți, vă rog, Domnule Primar etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Școala de fete No. 1 din Urbea Z… No. 683 – 1 decembre
D-sale d-lui Primar al Urbei Z…

urgentă.

Domnule Primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută Noiembre 15 cu No. 654, avem onoare a vă repeta cu insistență rugăciunea ce v-am făcut în privința lemnelor de încălzit necesare școalei de fete No. 1 din această urbe, care se află în

lipsă de căldură suficientă pentru studii pe timpul de iarnă, mai ales așa de aspră cum este cea actuală, încât elevele sunt incapabile a mai scrie cu mâinile înghețate, și chiar profesoarele sufăr neputându-se dezbrăca în clasă, fiindu-le temperatura așa de exagerată, încât, cum se poate ușor constata, este de nesuferit, amenințând cu maladii atât pe profesoare cât și pe eleve.

Vă rugăm dar să luați măsuri urgente pentru întâmpinarea acestei situațiuni anormale, contrariu va trebui să reclamăm Onor. Minister nemaiputând lua nici o răspundere.

Primiți, vă rog, domnule Primar etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Revizorul școlar al distr. X… No. 4 599 – 15 decembre

D-sale d-lui Primar al Urbei Z…

urgentă.

Domnule Primar,

Astăzi 15 Decembre făcând inspecțiunea reglementară la școala de fete No.1 din Urbea Z… am fost întâmpinat de doamna directoare Aglae Poppesco împreună cu doamnele profesoare Areti Ionesco, Sevasti Ionesco și Aristi Poppesco, care toate s-au plâns de starea de mizerie în care a ajuns școala din cauza lipsei de combustibil, pe care îl refuză Onor. Primărie locală, pe care în nenumărate rânduri au rugat-o prin adrese oficiale, care se văd la dosar, dar care n-au avut până în prezent nici un rezultat.

În adevăr, vizitând apoi clasele am găsit o temperatură incapabilă de a putea fi suferită mai ales de copii, din care cauză se pot chiar îmbolnăvi de vreo boală infecțioasă, ceea ce ar împiedica urmarea regulată a cursurilor reglementare, fiind silite a se întrerupe până la stingerea contagiunii epidemiei, precum s-a mai întâmplat pe căldurile cele mai mari, dar atunci nu din cauza focului, ci a apei, chiar cu câteva zile înainte de

examenele anuale, ceea ce produce o enormă confuziune pedagogică.

Având dar acestea în vedere, vă rog, Domnule Primar, să binevoiți a dispoza ca să se satisfacă cât mai urgent nevoile școalei.

Primiți, vă rog, Domnule Primar etc.

Revizor școlar,
Lazăr Ionescu-Lion

*

Școala de fete No. 1 din Urbea Z… No. 13 – 8 ianuarie
D-sale d-lui Ministru al Instr. Publice etc.

urgentă.

Domnule Ministru,

În repetițe rânduri am cerut la Onor. Primărie locală să ne libereze combustibilul de care are școala noastră necesitate din cauza gerului aspru prin care trecem în acest anotimp fără nici un rezultat, așa încât tremurăm de viața noastră și a elevelor, cari nici nu mai vin la școală încă dinaintea vacanțelor, fiindcă părinții au aflat și temându-se nu le mai permit până ce nu vom putea da foc.

Însuși d. revizor școlar Lazăr Ionescu-Lion a vizitat școala, constatând lipsa noastră de căldură și a înaintat o adresă încă din anul trecut 15 decembre cu No. 4 599, către d. Primar local, dar și aceasta a rămas tot literă moartă, căci școala se află în aceeași mizerie, încât nu se mai poate zice că aceasta este o umanitate, lăsând astfel să sufere elevele.

Așadar ne adresăm cu cel mai profund respect d-voastre spre a lua urgent orice măsuri veți crede de cuviință pentru a face să înceteze barbaria prezentă.

Binevoiți, D-le Ministru etc.

Directoare,
Aglae Poppesco

*

Ministerul Instr. Publice și Cultelor, 10 001 – *15 ianuarie*
D-sale D-lui Revizor școlar al distr. X…

urgentă.

Domnule Revizor,

Doamna Aglae Poppesco, Directoarea școalei de fete No.1 din urbea Z…, ni se plânge că Primăria locală nu dă școalei lemnele necesare pentru încălzitul claselor.

Anexându-vă raportul doamnei Directoare, vă invităm a face imediat o anchetă la școală și a ne raporta de urgență.

Primiți etc.

p. Ministru, *p. Director,*
indescifrabil *asemenea*

*

Revizorul școlar al distr. X… No. 103 – 1 februarie
D-sale D-lui Ministru al Instr. Publice și Cultelor

urgentă.

Domnule Ministru,

Imediat ce am primit ordinul dv. cu no. 10 001 din 15 ianuarie, m-am transportat la școala de fete No.1 din urbea Z... și am constatat că raportul doamnei directoare respective este în totul adevărat.

În adevăr, am găsit din cauza frigului pe jumătate școala depopulată complet, iar restul tușind toate și dureri cu umflătură în gât, pentru care chemând pe d. medic al urbei, a constatat mai multe cazuri de amigdalintă, adică gâlci, care poate degenera mai cu seamă la copiii anemici și limfatici, prin diferite complicațiuni foarte adesea contagioase.

De aceea, d. medic a opinat că ar fi mai bine dacă s-ar închide școala, spre a nu lua proporțiuni mai mari.

Cu cel mai profund respect viu dar a vă ruga, în interesul salubrității, să-mi dați de urgență un ordin în consecință, sau

să interveniți pe lângă Onor. Primăria locală să libereze combustibilul de care simte nevoie cursurile.

Binevoiți, d-le ministru etc.

Revizor școlar,
Lazăr Ionescu-Lion

*

Ministerul Instr. Publice și Cultelor. No. 20 002 – 15 februarie

D-sale d-lui Primar al urbei Z…

urgentă.

Doamna Aglae Poppesco, directoarea școalei No. 1 de fete din acea urbe, se plânge că onor. Primărie, după repetițe cereri, nu-i liberează lemnele necesare pentru încălzit, din care cauză sufăr cursurile.

Vă invit dar, Domnule Primar, ca de urgență, să satisfaceți conform legii, justele reclamațiuni ale doamnei Directoare.

Primiți, d-le Primar etc.

p. Ministru, *p. Director,*
nedescifrabil *asemenea*

*

Camera Deputaților. Sesiunea prelungită. Ședința de la 1 martie

D. Al. Lingopolu – Am cerut cuvântul ca să fac o întrebare d-lui Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice: știe oare d-sa în ce stare de mizerie s-a aflat iarna aceasta școala de fete No. 1 din urbea Z… lipsită de combustibilul necesar deoarece nu i l-a liberat Primăria locală, bântuită de boale din această cauză și conform avizului medicului local chiar suprimarea cursurilor?

D. Ministru al Cultelor – Răspunz onor. deputat că, în urma raportului revizorului școlar local, ministerul a luat măsuri urgente ca Primăria să libereze conform legii combustibilul necesar acelei școale.

*

Primăria Urbei Z… No. 3 712 – 15 martie

D-sale Doamnei Directoare a școalei de fete No. 1 din Urbea Z…

urgentă.

Doamnă!

Mâne veți primi la școala ce cu onoare o dirijați 5 (cinci) care de lemne cer curat, prima calitate, și vă rugăm să binevoiți a ne răspunde urgent de primirea combustibilului.

Primiți, D-nă Directoare etc.

p. Primar

Nițã Necșulescu

ajutor

Secretar,

Athanasiu Eleutherescu

DL GOE...

Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam'mare, mamițica și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 Mai.

Puțin ne importă dacă aceste trei dame se hotărăsc a părăsi locul lor spre a veni în capitală numai de hatârul fiului și nepoțelului lor. Destul că foarte de dimineață, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tânărul Goe, așteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X, trenul accelerat care trebuie să le ducă la București. Adevărul e că, dacă se hotărăște cineva să asiste la o sărbătoare națională așa de importantă, trebuie s-o ia de dimineață. Trenul în care se vor sui ajunge în Gara de Nord la opt fără zece a.m. D. Goe este foarte impacient și, cu un ton de comandă, zice încruntat:

– Mam'mare! de ce nu mai vine?... Eu vreau să vie!

– Vine, vine acuma, puișorul mamii! răspunde cucoana. Și sărută pe nepoțel; apoi îi potrivește pălăria.

Tânărul Goe poartă un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică: *le Formidable*, și sub pamblică biletul de călătorie înfipt de tanti Mița, că „așa țin bărbații biletul".

– Vezi ce bine-i șade lui, zice mam'mare, cu costumul de marinel?

– Mamițo, nu ți-am spus că nu se zice marinel?

– Da' cum?

– Marinal…

– Ei! ziceți voi cum știți; eu zic cum am apucat. Așa se zicea pe vremea mea, când a ieșit întâi moda asta la copii – marinel.

– Vezi, că sunteți proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici marinal, nici marinel…

– Da' cum, procopsitule? întreabă tanti Mița cu un zâmbet simpatic.

– Mariner…

– Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta! zice mam'mare, și iar sărută pe nepoțel și iar îi potrivește pălăria de mariner.

Dar nu e vreme de discuții filologice: sosește trenul – și nu stă mult.

Trenul este plin… Dar cu multă bunăvoință din partea unor tineri politicoși, cari merg până la o stație apropiată, se fac locuri pentru dame. Trenul a plecat… Mam'mare își face cruce, apoi aprinde o țigară… Goe nu vrea să intre în cupeu; vrea să șadă în coridorul vagonului cu bărbații.

– Nu!… nu e voie să scoți capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, și-l trage puțin înapoi.

– Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul smucindu-se.

Și după ce se strâmbă la urâtul, se spânzură iar cu amândouă mânile de vergeaua de alamă și scoate iar capul. Dar n-apucă să răspunză ceva urâtul, și mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și-ncepe să zbiere.

– Mamițoo! mam'maree! tantii!

– Ce e? Ce e? sar cocoanele.

– Să oprească! zbiară și mai tare Goe, bătând din picioare. Mi-a zburat pălăria! să oprească!!!

Tot într-un timp, iacătă conductorul intră să vază cine s-a suit de la stația din urmă.

– Biletele, domnilor!

Cocoanele arată biletele dumnealor, explicând dlui conductor de ce nu poate și Goe să facă același lucru: fiindcă biletul era în pamblica pălăriei, și, daca a zburat pălăria, firește c-a zburat cu pamblică și cu bilet cu tot. Dar avea bilet…

– Parol! chiar eu l-am cumpărat! zice tanti Mița.

Conductorul însă nu înțelege, pretinde bilet; daca nu, la stația apropiată, trebuie să-l dea jos pe d. Goe. Așa scrie regulamentul: daca un pasager n-are bilet și nu declară că n-are bilet, i se ia o amendă de 7 lei și 50 de bani, și-l dă jos din tren la orice stație.

– Dar noi n-am declaratără? strigă mamița.

– Ce e vinovat băiatul dacă i-a zburat pălăria? zice mam'mare.

– De ce-a scos capul pe fereastră? eu i-am spus să nu scoată capul pe fereastră! zice cu pică urâtul.

– Nu-i treaba dumitale! ce te-amesteci d-ta? zice tanti Mița urâtului…

– Uite ce e, cucoană – zice conductorul – trebuie să plătiți un bilet…

– Să mai plătim? n-am plătitără o dată?

– Și pe dasupra un leu și 25 de bani.

– Și pe dasupra?…

– Vezi, daca nu te-astâmperi? zice mamița, și-l zguduie pe Goe de mână.

– Ce faci, soro? ești nebună? nu știi ce simțitor e? zice mam'mare.

Și apucându-l de mâna cealaltă, îl smucește de la mamița lui, tocmai când trenul, clănțănind din roate, trece la un macaz. Din smucitura lu' mam'mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe își pierde un moment centrul de gravitate și se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu. Goe începe să urle… În sfârșit, n-au ce să facă. Trebuie să se hotărască a plăti biletul, pe care are să-l taie conductorul din carnetul lui. Păcat însă de pălărie!… Ce-o să

facă d. Goe la București cu capul gol? și toate prăvăliile închise!… s-ar întreba oricine, care nu știe câtă grije are mam' mare și câtă prevedere. Cum era să plece băiatul numai cu pălăria de paie? Daca se întâmplă să plouă, ori răcoare? Și mam' mare scoate din săculețul ei un beret tot din uniforma canonierii *le Formidable.*

– Te mai doare nasul, puișorule? întreabă mam' mare.

– Nu… răspunde Goe.

– Să moară mam' mare?

– Să moară!

– Ad', să-l pupe mam' mare, că trece!

Și-l pupă în vârful nasului; apoi, așezându-i frumos beretul:

– Parcă-i șade mai bine cu beretul!… zice mam' mare scuipându-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

– Cu ce nu-i șade lui bine? adaogă tanti Mița, și-l scuipă și dumneaei și-l sărută.

– Lasă-l încolo! că prea e nu știu cum!… Auzi d-ta! pălărie nouă și biletul! zice mamița, prefăcându-se foarte supărată.

– Să fie el sănătos, să poarte mai bună! zice mam' mare.

Dar mamița adaogă:

– Da pe mamițica n-o pupi?

– Pe tine nu vreau! zice Goe cu humor.

– Așa? zice mamița. Lasă!… și-și acopere ochii cu mâinile și se face că plânge.

– Las' că știu eu că te prefaci! zice Goe.

– Ți-ai găsit pe cine să-nșeli! zice mam' mare.

Mamița începe să râză; scoate din săculeț ceva și zice:

– Cine mă pupă… uite!… ciucalată!

Mamița pupă pe Goe, Goe pe mamița, și luând bucata de ciucalată, iese iar în coridor.

– Puișorele, nu mai scoate capul pe fereastră!… E lucru mare, cât e de deștept! zice mam' mare.

– E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Mița.

– Pe când Goe își mănâncă afară ciucalata, cocoanele se dau în vorbă de una, de altă… Trenul aleargă acuma de spre Crivina către Periș.

– Ia mai vezi ce face băiatul afară, mamițo! zice mamița către mam'mare.

Mam' mare se ridică bătrânește și se duce în coridor:

– Goe! puișorule! Goe! Goe!

Goe nicăieri.

– Vai de mine! țipă cucoana, nu-i băiatul! Unde e băiatul!… s-a prăpădit băiatul!

Și toate cucoanele sar…

– A căzut din tren băiatul! Țato, mor!

Dar deodată, cu tot zgomotul trenului, se aud bubuituri în ușa compartimentului unde nu intră decât o persoană.

– Goe! maică! acolo ești?

– Da!

– Aide! zice mam'mare, ieși odată! ne-ai speriat.

– Nu pot! zbiară Goe dinăuntru.

– De ce?… te doare la inimă?

– Nu! nu pot…

– E încuiat! zice mam'mare, vrând să deschidă pe dinafară.

– Nu pot deschide! zbiară Goe desperat.

– Vai de mine! îi vine rău băiatului înăuntru!

În sfârșit, iacată conductorul cu biletul; primește paralele și liberează pe captiv, pe care toate trei cocoanele îl sărută dulce, ca și cum l-ar revedea după o îndelungată absență. Și mam'mare se hotărăște să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întâmple ceva puișorului. Puișorul vede o linie de metal în colțul coridorului, care are la capătul de sus o mașină cu mâner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mâna pe mânerul mașinii și începe să-l tragă.

– Șezi binișor, puișorule! să nu strici ceva! zice mam'mare.

Trenul își urmează drumul de la Periș cătră Buftea cu mare viteză. Dar pe la mijlocul kilometrului 24, deodată s-aude un șuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, și trenul se oprește pe loc, producând o zguduitură puternică.

„Ce e? ce e?…“ Toți pasagerii sar înspăimântați la ferestre, la uși, pe scări…

– Goe! puișorule! Goe! strigă tanti Mița și se repede afară din compartiment.

Goe este în coridor… De ce s-a oprit trenul?

Cineva, nu se știe din ce vagon, a tras semnalul de alarmă. Din ce vagon?… Asta e ușor de constatat; manivela semnalului nu se poate trage decât rupându-se ața înnodată și cu nodul plumbuit. Personalul trenului umblă forfota, examinând roatele tamponate cu toată presiunea, așa de tamponate că-i trebuie vreo zece minute mecanicului să-și încarce iar pompa cu aer comprimat și să poată urni trenul din loc. În toată vremea asta, conductorii și șeful trenului aleargă din vagon în vagon și cercetează aparatele semnalelor de alarmă.

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă ața plumbuită și răsturnată manivela? Ciudat! tocmai în vagonul de unde zburase mai adineaori pălăria marinerului! Cine? cine a tras manivela? Mam' mare doarme în fundul cupeului cu puișorul în brațe. Nu se poate ști cine a tras manivela.

Trenul se pornește în sfârșit, și ajunge în București cu o întârziere de câteva minute. Toată lumea coboară. Mam' mare așază frumușel beretul lui Goe, îl scuipă pe puișor să nu-l deoache, îl întreabă dacă-l mai doare nasul și-l sărută dulce.

Apoi cocoanele se suie cu puișorul în trăsură și pornesc în oraș:

– La bulivar, birjar! la bulivar!…

VIZITĂ…

M-am dus la Sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu, o veche prietină, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori. N-am voit să merg cu mâna goală și i-am dus băiețelului o minge foarte mare de cauciuc și foarte elastică. Atențiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele și mai ales copilului, pe care l-am găsit îmbrăcat ca maior de roșiori în uniformă de mare ținută. După formalitățile de rigoare, am început să convorbim despre vreme, despre sorții agriculturii, – d. Popescu tatăl este mare agricultor, – despre criză șcl. Am observat doamnei Popescu că în anul acesta nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri… Doamna mi-a răspuns că de la o vreme i se urâște chiar unei femei cu petrecerile, mai ales când are copii.

– Să-ți spun drept, cât era Ionel mititel, mai mergea; acu, de când s-a făcut băiat mare, trebuie să mă ocup eu de el; trebuie să-i fac educația. Și nu știți dv. bărbații cât timp îi ia unei femei educația unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educație!

Pe când doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor, auzim dintr-o odaie de alături o voce răgușită de femeie bătrână:

– Uite, coniță, Ionel nu s-astâmpără!

– Ionel! strigă madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

Apoi, către mine încet:

– Nu știi ce strengar se face… și deștept…

Dar vocea de dincolo adaogă:

– Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!… Astâmpără-te, că te arzi!

– Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!

– Sări, coniță! varsă spirtul! s-aprinde!

– Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe ușe, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea, luând o poză foarte marțială. Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută…

– Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină când face cafea, că daca te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

– Dar, întrerup eu, pentru cine ați poruncit cafea, madam Popescu?

– Pentru dumneata.

– Da' de ce vă mai supărați?

– Da' ce supărare!

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipă, să nu-l deoache, și-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreșe și merge într-un colț al salonului unde, pe două mese, pe canapea, pe foteluri și pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiță și o tobă. Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbița la gură și, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână și să sufle-n trâmbiță. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuși că nu cred să mai ție mult gerul așa de aspru; ea n-aude nimica.

– Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi ure - chile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!

Iar eu, profitând de un moment când trâmbița și toba tac, adaog:

– Și pe urmă, d-ta ești roșior, în cavalerie.

– Maior! strigă mândrul militar.

– Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; și maiorul nu cântă cu trâmbița; cu trâmbița cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă și merge-n fruntea soldaților cu sabia scoasă.

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalică, scoate de după gât toba, pe care o trântește cât colo; asemenea și trâmbița. Apoi începe să comande:

– Înainte! marș!

Și cu sabia scoasă, începe să atace strașnic tot ce-ntâlnește-n cale. În momentul acesta, jupâneasa cea răgușită intră cu tava aducând dulceață și cafele. Cum o vede, maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic. Clipa însă de reculegere trece ca o clipă, și maiorul, dând un răcnet suprem de asalt, se repede asupra inamicului. Inamicul dă un țipăt de desperare.

– Ține-l, coniță, că mă dă jos cu tava!

Madam Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. Jupâneasa este salvată; dar madam Popescu, deoarece a avut imprudența să iasă din neutralitate și să intervie în război, primește în obraz, dedesubtul ochiului drept, o puternică lovitură de spadă.

– Vezi? vezi, dacă faci nebunii? era să-mi scoți ochiul… Ți-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă și te iert!

Maiorul sare de gâtul mamei și o sărută… Mamei îi trece; iar eu, după ce am luat dulceața, mă pregătesc să sorb din cafea…

– Nu vă supără fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.

– Vai de mine! la noi se fumează… Bărbatu-meu fumează… și … dumnealui… mi se pare că-i cam place.

Și zicând „dumnealui“, mama mi-arată râzând pe domnul maior.

– A! zic eu, și dumnealui?

– Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu țigara-n gură, să te prăpădești de râs… ca un om mare…

– A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu; tutunul este o otravă…

– Da' tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață…

– Ajunge, Ionel! destulă dulceață, mamă! iar te-apucă stomacul…

Maiorul ascultă, după ce mai ia încă vrei trei-patru lingurițe; apoi iese cu cheseaua în vestibul.

– Unde te duci? întreabă mama.

– Viu acu! răspunde Ionel.

După un moment, se-ntoarce cu cheseaua goală; o pune pe o masă, se apropie de mine, îmi ia de pe mescioară tabachera cu țigarete regale, scoate una, o pune în gură și mă salută milităreşte, ca orice soldat care cere unui țivil să-i împrumute foc. Eu nu știu ce trebuie să fac. Mama, râzând, îmi face semn cu ochiul și mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind țigareta mea, militarul o aprinde pe a lui și, fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache, și îmi zice:

– Scuipă-l, să nu mi-l deochi!

Maiorul și-a fumat țigareta până la carton. Apoi se repede la mingea pe care i-am adus-o eu și-ncepe s-o trântească. Mingea sare până la policandrul din tavanul salonului, unde turbură grozav liniștea ciucurilor de cristal.

– Ionel! astâmpără-te, mamă! Ai să spargi ceva… Vrei să mă superi? vrei să moară mama?

Dar maiorul s-a-ndârjit asupra ghiulelei săltătoare, care i-a scăpat din mână; o trântește cu mult necaz de parchet. Eu aduc spre gură ceașca, dar, vorba francezului, *entre la coupe et*

les lèvres… mingea îmi zboară din mână ceașca, opărindu-mă cu cafeaua, care se varsă pe pantalonii mei de vizită, coloarea oului de rață.

– Ai văzut ce-ai făcut?… Nu ți-am spus să te-astâmperi… Vezi? ai supărat pe domnul!… Aldată n-o să-ți mai aducă nici o jucărie!

Apoi, întorcându-se către mine, cu multă bunătate:

– Nu e nimic! iese… Cafeaua nu pătează! iese cu nițică apă caldă!…

Dar n-apucă să termine, și deodată o văd schimbându-se la față ca de o adâncă groază. Apoi dă un țipăt și, ridicându-se de pe scaun:

– Ionel! mamă! ce ai?

Mă-ntorc și văz pe maiorul, alb ca varul, cu ochii pierduți și cu drăgălașa lui figură strâmbată. Mama se repede spre el, dar până să facă un pas, maiorul cade lat.

– Vai de mine! țipă mama. E rău copilului!… Ajutor! moare copilul!

Ridic pe maiorul, îi deschei repede mondirul la gât și la piept.

– Nu-i nimica! zic eu. Apă rece!

Îl stropesc bine, pe când mama pierdută își smulge părul.

– Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-și mai vine în fire; vezi? Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun? Aldată să nu mai fumezi!

Am lăsat pe madam Popescu liniștită cu scumpul ei maior afară din orice stare alarmantă, și am ieșit. Mi-am pus șoșonii și paltonul și am plecat. Când am ajuns acasă, am înțeles de ce maiorul ieșise un moment cu cheseaua în vestibul – ca să-mi toarne dulceață în șoșoni.

TRIUMFUL TALENTULUI…

Au fost odată-ntr-o școală de provincie doi buni camarazi – Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. Amândoi erau potriviți la-nvățătură și la purtare. Niță însă se deosibea, și nu numai de Ghiță, dar chiar de toți copiii ceilalți, prin talentul lui la scris, de care se minuna cu drept cuvânt toată lumea. În anul al patrulea de școală primară, Niță ajunsese să scrie așa de frumos, încât, adesea, puse alături, caietul lui ai fi zis că este modelul de caligrafie tipărit, iar modelul de caligrafie, scris de mână; pe câtă vreme, Ghiță scria nu se poate mai urât; pe lângă că-i era mâna dreaptă șubredă, fiindcă-i degeraseră degetele de mic, n-avea băiatul nici apucătură din ochi la lucru de piguleală. Așa, isprăvind clasele primare, s-au despărțit cei doi buni camarazi, ca să meargă fiecare după norocul lui. Ghiță s-a dus la țară pe lângă tată-său, care era negustor cu dare de mână; iar Niță, copil sărman, a apucat spre capitală, ascultând de sfatul dascălului său:

– Fătul meu, tu părinți n-ai, carte multă nu ți-e dat să-nveți, că nu prea ești deștept, slugă nu te poți face, că ești cam leneș… Ți-a dat și ție Dumnezeu un dar: ai icoană la scris; ție cu condeiul ți-e dat să te hrănești. Du-te la București, acolo ai să intri copist în vreo cancelarie și-ncet-ncet, cum te știu că n-ai purtări prea rele, cu vremea ai să-naintezi.

Niță a ajuns în Capitală și s-a pus să-și caute de lucru. A făcut cunoștință ba cu unul, ba cu altul, recomandându-și talentul și căpătând din toate părțile complimente și dovezi de admirațiune. Dar afară de acestea, n-a reușit deocamdată să capete nimic mai mult. Niță nu și-a pierdut speranța și bine a făcut; căci iată că-ntr-o seară o cunoștință i-a spus:

– Mâne dimineață, la ceasurile unsprezece, să te afli la Ministerul de Interne: se ține concurs pentru trei posturi de copiști; desigur ai să capeți unul.

Se-nțelege că Niță n-a lipsit a se înființa la vreme. Concurenții, în număr de vreo treizeci, au fost introduși într-o sală mare; aci, în fața comisiunii, compusă din directorul ministerului ca prezident, subdirectorul ca viceprezident și trei șefi de biurou ca membri, li s-a dictat de către unul dintre aceștia cu glas tare timp de cinci-șase minute. Apoi d. președinte a zis:

– Destul! acum fiecare să-și iscălească proba.

Deși dictarea mersese cam prea iute, Niță s-a uitat lung pe foaia lui, înainte a de a o iscăli, a zâmbit mulțumit de sine, apoi, a iscălit și a înmânat-o cu mult respect unui domn membru, care a strâns toate probele. Peste două zile, s-a dat rezultatul concursului… Numele Niță Ghițescu nu figura între cele trei numiri.

– Și ce frumos scrisesem, domnule! a zis Niță, mâhnit, cunoștinții sale.

– Un tânăr nu trebuie să despere de la întâia încercare, i-a răspuns cunoștința; mai sunt încă șapte ministere; or să se mai ivească locuri.

În adevăr, peste câteva luni, se ivesc două locuri la alt minister. Niță nu lipsește a se înființa. Și iar mulțime de concurenți, iar comisiune, iar dictare, iar formalități obicinuite, și a doua zi iar nu se află între cele două numiri numele Niță Ghițescu.

– Și ce frumos scrisesem, domnule! zise Niță cunoștinții lui.

– Răbdare, tânărule! n-a intrat vremea-n sac; o să-ți vie și rândul dumitale; mai sunt șase ministere; or să se mai ivească locuri.

A trecut câtva timp, și iată că s-au ivit câteva locuri la al treilea minister. Același rezultat pentru d. Niță Ghițescu. Firește însă că, oricât i-ar fi crescut mâhnirea, Niță n-avea de ce să despere: mai erau încă cinci ministere; trebuia să se mai ivească locuri. Și s-au ivit pe rând, locuri încă la patru ministere, și s-au ținut concursuri, și d. Niță Ghițescu a luat parte la fiecare concurs, și, după fiece rezultat de concurs, concurentul nostru a zis, din ce în ce mai mâhnit:

– Și ce frumos scrisesem, domnule!

Și cunoștința lui i-a răspuns:

– Nu despera, tânărule! a mai rămas încă un minister, tocmai acela unde se cere cu dinadinsul caligrafie pentru acte și documente; trebuie să se ivească acolo vreun loc.

Parcă a prorocit cunoștința lui Niță: n-a trecut o săptămână, și iată că s-a publicat concurs pentru un post de perfect caligraf la acel ultim minister. S-a pus d. Niță pe brânci, în așteptarea concursului, să-și facă mâna, exercitându-se în fiecare zi, pe hârtie velină, la fel de fel de scriituri – engleze, italice, gotice, batarde, ronde, majuscule, minuscule șcl., în fel de fel de mărimi, de la doi centimetri până la un milimetru, și cu și fără transparent. Era acuma gata… Dar, în ajunul concursului, se-ntâmplă, cum se-ntâmplă în orice poveste, să se-ntâlnească – cu cine? cu o veche a lui cunoștință, cu bunul său camarad de odinioară, cu Ghiță Nițescu, băiatul cu degetele degerate.

– Ghiță!

– Niță!

Și din vorbă-n vorbă, află Niță că tata lui Ghiță, după ce a scăpătat, a murit, că Ghiță a venit la București cu o scrisoare de recomandație către ministrul la ministerul căruia se ține

mâne concursul, că ministrul l-a primit foarte bine și i-a spus că a doua zi, la ceasul fix, să se prezinte la minister, să ia parte negreșit la concurs.

– Tu? la concursul de mâne? a zis pufnind de râs Niță.

– Da, eu…

– La concursul de mâne?

– Ei! da… la concursul de mâne.

– Da tu știi pentru ce loc e concurs, Ghiță?

– Nu…

– Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghițică!

– Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg… se poate?

– Apoi, mă prezent și eu, Ghiță.

– Bine, prezentă-te și tu.

– Cu mine! la caligrafie, Ghițică?

– Cu tine la caligrafie… Eu știu ce mi-a ordonat ministrul.

– Bine!

Cu așa ton a pronunțat Niță acest *bine!* încât Ghiță, după câteva momente de gândire tăcută, i-a zis:

– Niță… eu am venit în București cu ceva părălițe… tu zici că ești tinichea de tot… Eu… dacă vrei tu…

– Ce să vreau?

– Eu ți-aș da ție trei-patru poli… să…

– Să ce?

– Să mă lași, să nu vii la concurs…

– Eu!?

– Eu tot am recomandație…

– Să poftești la concurs cu recomandația dumitale!

Dar iată că în acest moment se apropie cineva de cei doi prieteni – este cunoștința lui Niță.

– Domnule Ghițescu, aș vrea să-ți spun ceva…

Niță lasă pe Ghiță la o parte.

– Domnule Ghițescu, bucură-te; ai scăpat de concursuri prin ministere; ți-am găsit un loc la o litografie, un loc plătit

mult mai bine ca unul de copist, și în care poți să-ți faci un mai frumos viitor. Primești?

– Primesc… Dar un moment…

Și Niță, după ce a gândit o clipă foarte adânc, face la dreapta-mprejur și se-ntoarce lângă Ghiță.

– Ghiță, tu vrei să-mi dai trei-patru poli, să nu mă prezint la concurs… Eu am o combinație mai bună și pentru tine și pentru mine…

– Care?

– Din contra, să ne prezintăm amândoi la concurs; tu ai recomandație, eu caligrafie; să iscălesc eu cu numele tău proba mea, și tu să iscălești proba ta cu numele meu…

– Ei! dacă ai vrea…

– Vreau.

– Pe onoarea ta?

– Pe onoarea mea!… Să-mi dai cinci poli.

– Îți dau.

Și Ghiță se și execută. Niță ia hârtia de o sută, o pune-n buzunar, și cei doi camarazi se despart, amândoi foarte mulțumiți, dându-și întâlnire pe a doua zi la minister, fix la unsprezece. A doua zi, printr-o întâmplare neexplicabilă, nu s-au prezintat la concursul de perfect caligraf decât doi candidați: firește erau vechii camarazi. Niță s-a purtat foarte galant; pe câtă vreme mâna degerată a camaradului său tremura de emoție pe hârtia miniserială, Niță, cu toată siguranța, făcea pe coala lui adevărate *tours de force.* Au isprăvit și și-a iscălit probele, după învoiala din ajun, fiecare cu numele celuilalt. Ieșind de la concurs, în sala de așteptare, Ghiță a mulțumit cu efuziune camaradului său, iar acesta i-a zis:

– Numai doi am fost: recomandație ai, caligrafie am, slavă Domnului! să fie cât de ai dracului, pe cine o să numească?

N-apucă să termine vorba Niță, și ușa se deschise.

– Rezultatul concursului! strigă solemn prezidentul comisiei. S-au prezintat doi concurenți: dd. Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu. A reușit domnul…

– Domnul?… întrebară într-un glas cei doi concurenți.

– Domnul Niță Ghițescu!

– Dați-mi voie, domnule director, zise Niță atins, pe când Ghiță nu știa ce să crează; trebuie să fie o greșală! poate că n-ați văzut bine probele!

– Cum! întrebă aspru directorul, prezidentul comisiei.

– Slava domnului! adăogă Niță… ne cunoaștem ce putem… Trebuie să fie, nu Niță Ghițescu, ci Ghiță Nițescu.

– Domnule! nu-ți permit să fii rău crescut!… mă-nțelegi? Am zis bine: a reușit d. Niță Ghițescu!

Dar d. Niță Ghițescu nu s-a lăsat biruit de asprimea d-lui prezident al comisiei; foarte obraznic, a strigat și mai tare:

– Nu se poate, domnule director! v-ați înșelat! uitați-vă la probe!

Tonul cu care a zis „uitați-vă la probe!“ a făcut un efect straniu asupra superiorului: i-a impus, parcă; acest domn a răspuns:

– În fine, *errare humanum est*… Să vedem…

Și zicând acestea, a scos din buzunar un plic, pe care camaradul lui Niță-l cunoștea bine, și din plic a tras o scrisorică; s-a uitat pe ea cu băgare de seamă și, cu tonul mult mai blând, zâmbind:

– Știi că ai dreptate dumneata?… Așa e!… Vezi?… confun - dasem… În adevăr, a reușit d. Ghiță Nițescu.

– Așa da! a răspuns plin de satisfacție d. Niță Ghițescu.

Și d. director, grav, se retrase-nchizând ușa.

ÎNTÂRZIERE

M-am suit, la Sinaia, în trenul 14, acceleratul care pleacă la ora 6 și 8 minute spre a ajunge în București la 9 și 10.

Am găsit, din norocire, un vagon de clasa a doua la coada trenului. E adevărat că vagonul din urmă al unui tren se clatină mai mult; în schimb însă, nu e o priveliște mai plăcută, într-o călătorie cu drumul de fier, decât la fereastra din spatele trenului, lucru de care un amator se poate bucura foarte rar, fiindcă orice tren trebuie să aibă la coadă un frânar de siguranță, și puține vagoane de călători sunt prevăzute cu frână de mână. Trenul a plecat din Sinaia la ora regulată și a ținut strict mersul reglementar până la Ploiești. Am putut dar să mă bucur de o minunată priveliște: valea Prahovei desfășurându-se în fuga spre miazănoapte pe măsură ce trenul gonea spre miazăzi. De la Ploiești, trenul de Predeal ca să apuce spre București schimbă frontul și, ca și cum ar vrea să se-ntoarcă înapoi, locomotiva se pune acolo unde până aci era coada trenului. Am voit să găsesc un alt vagon la capătul celălalt, care acum rămăsese coadă; n-am mai avut noroc; cea din urmă trăsură era un furgon de bagaje. M-am resemnat și m-am suit în același vagon în care gustasem destulă plăcere; și am făcut bine. Vagonul nemaifiind în coadă, frânarul de siguranță îl părăsise, iar locul de la pavilionul de observație, unde e frâna,

era acuma gol. M-am suit acolo și am putut vedea, pe deasupra vagonului înaintaș și a locomotivei, linia în depărtare.

Am pornit regulat din Ploiești la 8 și 8 și, menținând mersul reglementar, am intrat în stația Periș exact la 8 și 38. Trecând de la semnal spre stație, trenul și-a micșorat foarte simțitor viteza și în fața gării s-a oprit. Cui e obicinuit cu mersul trenurilor, o oprire în afară de cele prevăzute la itinerar îi dă de gândit… Știu că trenul 14 nu se oprește la Periș… Mi-am închipuit numaidecât că un personaj important vrea să se urce de acolo. Dar trenul stă, și mi se pare că auz pe peron glasuri alarmate… Nu-mi închipuiesc ce poate fi; în orice caz, pentru trenul nostru, cum linia este dublă până-n Gara de Nord, și cum nu s-a oprit brusc, vreo primejdie nu-i probabilă.

Mă uit de la locul meu înainte. S-a cam înnoptat și nu se prea vede departe; dar semnalul luminos de la ieșire către București se vede închis – e lumină roșie. Mă cobor din vagon și împreună cu mine și alți pasajeri. Întrebăm pe impiegații de mișcare și aflăm cauza opririi trenului nostru: la ieșirea din Buftea, stația următoare, a deraiat un tren de marfă, care trecea de la București spre Ploiești. Astfel, și linia noastră e închisă. Telegraful și telefonul lucrează între Buftea și Periș. Personalul mișcării mișună cu multă febrilitate. În sfârșit, aflăm cari sunt dispozițiile luate de inspecția respectivă. Trenul nostru așteaptă aci, în Periș, trenul 122, care, venind din Moldova pe urma noastră, va ajunge aci la 9 și 20. Pasajerii din ambele trenuri se vor sui într-unul singur; acesta va porni spre Buftea, se va opri în locul catastrofei, și vom transborda: toate trenurile de la București se opresc în Buftea ca să se-ntoarcă înapoi cu călătorii spre București, iar trenul nostru se va întoarce înapoi cu pasajerii de la trenurile spre Moldova și Brăila–Galați. Aproape un ceas trebuie să așteptăm trenul 122.

Pe când toată lumea se plimbă pe peron la răcoarea splendidei seri de vară, o cocoană scoate capul dintr-un vagon și strigă, către cine, nu se poate ști:

– Ce dracu, domnule! mult o să mai stăm aici?

Apoi, cu multă indignare:

– Ce dobitocie!

Personalul mișcării n-are vreme să răspunză cocoanii. Mă sui în vagonul unde se află acea damă și, după ce o salut frumos, încep să-i explic toată împrejurarea: cum a deraiat trenul de marfă, cum trebuie să se unească trenul 14 cu 122, cum o să transbordăm șcl.

– Să fie ai dracului! zice cocoana foarte supărată.

– Cine, coconiță? întreb eu.

– Dumnealor de la drumul de fier… De ce nu bagă de seamă!

– Ei! zic eu; nu se poate fără câte una de asta, daca e o dată drum de fier…

– Pentru că sunt dobitoci!… Și cât o să întârziem?

– Apoi, zic eu, cu manopera de aici, cu transbordarea de la Buftea, poate să întârziem vreo două ceasuri…

– Două ceasuri?… Fir-ar ai dracului! Care va să zică, atunci, când ajungem în București?…

– Era să ajungem la 9 și 10… și acuma…

– Și acuma?

– Acuma o să ajungem pe la 11 trecute!

– Ce dobitocie!

– Și, dacă-mi dați voie, coconiță, de unde veniți?

– De la Vălenii de Munte… Mă recomand: madam Sevastița Stănescu, născută Vasilescu.

– Sunteți din capitală?

– Da. Sunt măritată la Văleni, dar viu des la București, am părinți. Noi suntem din București… Daca cunoști dumneata pe domnul Christache…

– Nu, zic, n-am onoare…

– Domnul Christache Vasilescu, casele ale frumoase din Popa Chițu… tata.

– N-am onoarea… Și… mergeți la București la plimbare…

– Nu; merg la dandist… am un dinte… Bine, frate, cât o să mai stăm aici?… că m-am plictisit… Fir-ar ai dracului!

– Iată, zic eu, sosește trenul de Moldova; acuma, numa să se aranjeze cu al nostru, și plecăm.

– Ce dobitocie!

După fel de fel de mișcări, cari durează încă aproape un ceas, iată că plecăm încetinel.

– Bodaproste! zice cocoana.

E o damă de vreo treizeci de ani, foarte frumușică și bine făcută – afară de mâni, cari poate n-ar strica să fie mai micșoare, și, daca trebuie să judec după botine, și despre picioare aș îndrăzni să zic același lucru. E destul de șic îmbrăcată: un corsaj de mătăsică roșie, fustă de mătase neagră și o pălăriuță de mult gust…

– Ce încet umblă!… fir-ar ai dracului!

– Pesemne vă supără dintele; d-aceea vă grăbiți…

– A! nu mă supără! Da' să-și bată joc de pasajeri așa!… Uite ce-ncet umblă!… Asta e mare dobitocie!

Am ajuns. Toți pasajerii ne dăm jos… Un hamal ia bagajul cocoanii; eu o ajut să se dea jos… E o priveliște destul de interesantă la locul catastrofei. Mormanul acela fantastic la lumina torțelor, activitatea personalului tehnic pentru curăți - rea liniei de cadavrele îngrozitor de mutilate ale vagoanelor, și restabilirea ei, forfoteala aceea, mișcările febrile ale luminilor de deosebite colori, toate astea fac un minunat efect pitoresc. Întorcând ochii de la atâtea lumini, din partea dreaptă spre stânga, pe poteca mai puțin luminată, pe unde trecem ca să ajungem dincolo la trenul de transbordare, văd că am pierdut

pe cocoana… Îmi pare rău, însă nu multă vreme, fiindcă deodată o aud la câțiva pași înaintea mea:

– Fir-ați ai dracului, să fiți!

Se împiedicase cocoana în jurubița de sârme de pe marginea liniei și căzuse. Am alergat și am ajutat-o să se ridice…

– Fir-ar ai dracului, să fie!

Plecăm spre București. Linia e liberă de acum… A! sfântă lipsă a obstacolelor!

– De-acu, zic, conița mea, într-o jumătate de ceas suntem în Gara de Nord…

– Câte ceasuri să fie?

– 11 și 25

– 11 și 25?… Fir-ar ai dracului!

– La 12 fără cinci, suntem în capitală.

– Ce dobitocie!

În adevăr, la ceasul spus coborâm. Cocoana se repede jos drăcuind și împingând pe hamal să meargă mai iute. Eu după dumneaei… Pe peron o întâmpină un tânăr și frumos ofițer de călărași, care o primește cu efuziune în brațe. Într-o clipă perechea trece pe ușa de ieșire, se suie într-o trăsură și: mână degrabă, birjar!

„Așa? zic eu… Am înțeles… Bun dandist are cocoana!“

Mă sui și eu într-o birje… Mi-e foame… Birturile sunt închise acum. Merg la o berărie să mănânc ceva… Pe cine aflu la berărie? Pe madam Sevastița Stănescu cu dandistul dumneaei, locotenentul. Mă așez pe trotoar la o masă alături de tânăra pereche. Cum mă vede, grațioasa damă mă recunoaște și, întorcându-se către dandist:

– Lache, uite dumnealui este domnul din tren…

Pe urmă, către mine, cu multă afabilitate:

– Recomand pe frate-meu, locotenent Pandele Vasilescu…

– Mersi, domnule, c-ai ținut așa de bună companie sorii-mi, îmi zice locotenentul… Nu luați loc cu noi?

– Mă rog…

– Zău, zice cocoana, dacă nu era domnul așa de amabil ca să conversăm, ce mă făceam eu atâtea ceasuri de urât?… Ce dobitocie! Închipuiește-ți, Lache, la caracterul meu, trei ceasuri… Fir-ar ai dracului!!

PETIȚIUNE

E toiul verii, când serviciile publice încep dimineața la 7 și sfârșesc la 2 d.am. Toată noaptea a bântuit căldură apăsătoare și acuma, pe un cer senin, a răsărit soarele, amenințând cu groaznică dogoare. Ce are să fie peste zi?

Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineață. În biuroul registraturii generale a unei mari administrațiuni, impiegatul își pregătește registrul, așteptând să bată ceasul, ca să ridice oblonul de la ferestruia pe unde i se-nmânează corespondența oficială și petițiile particulare. Pe când se șterge de sudoare, gândind la cine știe ce, aude ciocănituri la oblonul lăsat. Se uită la ceasul său, regulat adineaori după cel oficial: 7 fără 5 minute… Dă din umeri, se șterge iarăși și gândește mai departe… Ciocănițurile de afară au trecut; dar peste câteva momente iar încep cu mai multă tărie și insistență. Impiegatul dinăuntru se uită iar la ceas: 7 fără 2 minute. Dă din umeri, se șterge de sudoare și-și urmează gândurile intime… Ciocănițurile se-ndoiesc cu violență… În sfârșit, cele două minute au trecut: ceasul arată 7 punct. Impiegatul trage zăvorul și ridică oblonul, lăsând ferestruica închisă numai cu geamul. Se uită afară. La geam, e un domn, care așteaptă; probabil acela ciocănea. Impiegatul ridică și geamul.

– Dv. ciocăneați așa?

– Da.

– Dv. nu știți că biuroul se deschide la 7?

– Ba da.

Și zicând aceasta, domnul vâră adânc capul pe ferestruică înăuntru; impiegatul, surprins de această mișcare, se dă-napoi și lasă din mână geamul mobil, care pică peste gâtul domnului ca tăișul unei ghilotine. Domnul vrea să tragă afară capul, dar nu poate.

– Ridică! domnule! strigă domnul cu ochii mari.

Impiegatul ridică binișor ferestruica; domnul își retrage capul.

– Ce poftiți?

– Am o afacere de registrat…

Și domnul iar vrea să vâre capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul, care atinge vârful nasului domnului.

– Poftiți pe ușă înăuntru, daca aveți vreo afacere! strigă impiegatul, făcând acelui domn semn cu mâna, pe unde poate intra în biurou.

Domnul ascultă, pleacă de la ferestruică și-ndată apare în ușă. Este un domn nici prea tânăr, nici prea bătrân; pare foarte ostenit, și un ochi deprins ar pricepe îndată că domnul acesta n-a dormit noaptea. E asudat și prăfuit; mișcările i sunt nesigure ca și articularea vorbelor. Apărând în pervazul ușii, ține într-o mână pălăria de paie, cam ghemuită; cu cealaltă mână se ține de nas.

– Era să-mi tai nasul!… Știi ce teribil m-ai lovit?

– Pardon!… dar nu stric eu… Dacă vârâți așa capul…

– Nu face nimic… N-aveți un scaun?

– Poftiți.

Domnul șade alături de biurou…

– Teribil sunt de ostenit…

Zicând acestea, domnul se uită lung la un pahar ce stă pe masă aproape gol, și din care a băut impiegatul.

– Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă?

– Da.

– E rece?

– Potrivită.

– Nu-i puneți gheață?

– Ba da.

– Așa? îi puneți gheață?

– Firește!

– E flir… e firl…? …ăsta…

– Da, avem filtru.

– Monșer! te superi dacă te-oi ruga pentru un pahar de apă?… Teribil mi-e de sete!

Impiegatul sună; un aprod se prezentă.

– Un pahar cu apă…

Apoi, după o pauză, către domnul:

– Ați zis că aveți o afacere…

– Da, am o afacere…

– Aici la noi?

– Da, la dv. … o afacere… Pesemne că acum s-a dus s-o scoată din puț…

– Cum s-o scoată din puț?

– Apa… că văz că nu prea are amicul de gând să vie…

Aprodul intră. Domnul ia paharul și-l soarbe întreg pe nerăsuflate, apoi, ridicând niște ochi foarte dulci și plini de mulțumire, către aprod:

– Mersi… Daca nu te superi… mai îmi dai unul?

Aprodul pleacă. Domnul, după ce s-a căutat prin toate buzunarele, către impiegat:

– S-a dus dracului! am pierdut-o!

– Ce?

– Ce, nece… e vorba, am pierdut-o?

– A fost o petiție…

– Nu, frate, batista… Monșer, te superi dacă te-oi ruga să-mi dai batista d-tale?… numai un moment.

Zicând acestea, ia de pe masă batista impiegatului și, până când acesta să scoată măcar o exclamație, se șterge cu ea la gură de apă.

– Și dumneata nădușești ca mine.

Impiegatul dă să-și ia batista înapoi; domnul își trage mâna, se șterge de sudoare și pe urmă la nas; apoi înapoiază batista, punându-o iar la loc pe masă.

– Și eu nădușesc al dracului!

Impiegatul ia batista și o trântește departe pe partea celalaltă a mesei; apoi se așează, ia condeiul și-ncepe a trece hârtii la registru. Aprodul intră, aducând al doilea pahar. Domnul ia paharul și-l dă pe gât; pe urmă, cu tonul dulceag, făcând semn să-i treacă batista:

– Dacă nu te superi…

Impiegatul se face că n-aude. Domnul se scoală, trece pe dinaintea mesei în partea cealaltă, se apleacă peste ea și ia batista. Impiegatul vrea să i-o apuce; dar domnul s-a șters pe frunte și la nas; pe urmă, aruncând batista la loc:

– Mersi!

– Domnule, zice impiegatul, zici că ai venit cu o afacere… Mă rog… Noi n-avem timp aici să stăm de vorbă… Nouă ne plătește Statul leafă, să lucrăm… Mă rog, ce afacere?

– Stăi că-ți spun… E cald al dracului!

Se duce la butonul soneriei, pe care-l apasă. Soneria zbârnâie lung. Impiegatul, impacientat:

– Destul, domnule! Ce poftești?

– Dacă nu te superi, încă un pahar… mi-e sete al dracului. Az-noapte am umblat forfota cu niște prietini… Nici n-am dormit… Știi…

După o pauză:

– Nu-i așa că se cunoaște că n-am dormit?

– Ba bine că nu!

– Pe unde n-am fost!

Aprodul vine. Domnul, cu multă politețe:

– Drăguță, dacă nu te superi, m-aș ruga… încă un pahar cu apă…

Aprodul iese. Domnul, către impiegat, cu delicatețe:

– Aveți mult de lucru?

Impiegatul:

– Nici prea-prea, nici foarte-foarte… potrivit.

Aprodul aduce paharul. Domnul îl bea pe nerăsuflate; către aprod:

– Mersi!

Apoi către impiegat:

– Daca nu te superi, te-aș ruga… batista…

– Domnule! strigă impiegatul; înțelege odată că nouă nu ne plătește Statul aici ca să stăm de vorbă; avem treabă; n-avem vreme de conversație… Spune: ce poftești? Aici n-are voie să intre nimeni fără afaceri. Ce afacere ai?

– Ce afacere?

– Da! ce afacere?

– Am dat o petițiune… Vreau să știu ce s-a făcut. Să-mi dați un număr.

– Nu ți s-a dat număr când ai dat petiția?

– Nu.

– De ce n-ai cerut?

– N-am dat-o eu.

– Da' cine?

– Am trimes-o prin cineva.

– Când? În ce zi?

– Acu vreo două luni…

– Nu știi cam când?

– Știu eu?

– Cum, nu știi? Cum te cheamă pe d-ta?

– Nae Ionescu.

– Ce cereai în petiție?

– Eu, nu ceream nimic.

– Cum?

– Nu era petiția mea.

– Da' a cui?

– A unui prietin.

– Care prietin?

– Unul Ghiță Vasilescu.

– Ce cerea în ea?

– El, nu cerea nimic.

– Cum, nu cerea nimic?

– Nu cerea nimic; nu era petiția lui.

– Da' a cui?

– A unei mătuși a lui… Știa că viu la București și mi-a dat-o să o aduc eu.

– Cum o cheamă pe mătușa lui d. Ghiță?

– Nu știu.

– Nu știi nici ce cerea…

– Ba, mi se pare că cerea…

– Ce?

– Pensie.

Impiegatul, ieșindu-și din caracter și zbierând:

– Domnule, aici este Regia monopolurilor! aici nu se primesc petiții pentru pensii! Du-te la pensii, acolo se primesc petiții pentru pensii!

– Așa? la pensii, care va să zică?

Merge la sonerie, apasă butonul; soneria zbârnâie foarte lung.

– Destul, domnule!

– Uite ce e: dacă nu te superi, te-aș mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul intră.

– Uite ce e, drăguță, dacă nu te superi, te-aș mai ruga pentru un pahar cu apă.

Aprodul iese.

Impiegatul bufnește și scrie cu ochii aplecați în registru

– Așa?… care va să zică, la pensii?

Aprodul vine. Domnul ia paharul.

Impiegatul, după ce l-a lăsat să bea în ticnă, către aprod:

– Dă-l afară!

Domnul, plecând, foarte politicos:

– Mersi… Mă duc… Așa? care va să zică, la pensii, care va să zică?!

LANȚUL SLĂBICIUNILOR

Am și eu o slăbiciune, și eu sunt om! dorințele grațioasei mele prietene domnișoara Mari Popescu sunt pentru mine porunci, la cari mă supun cu atât mai bucuros cu cât văd că prietena mea nu abuzează niciodată de influența nemărginită ce știe bine că exercită asupră-mi… De astă dată, ce mare lucru-mi cere?

„Stimate amice,

Știu ce prieten ești cu profesorul Costică Ionescu și cât nu e în stare să-ți refuze o rugăminte. Mă-ndatorezi până-n suflet dacă obții de la el pentru elevul Mitică Georgescu din clasa IV liceul X… la latină nota 7, fără de care, băiatul, care mi-e rudă de aproape, rămâne și anul acesta repetent, ceea ce ar fi o mare nenorocire pentru familia lui – o familie dintre cele mai bune – și pentru mine o mare mâhnire.

Cu cele mai afectuoase salutări, a dumitale bună prietenă,

Mari Popescu.“

A! irezistibilă grație, cum știi de frumos să poruncești! Și ce bine s-a nemerit! Ionescu are și el o slăbiciune, și el e om! ține la mine și nu e în stare să mă refuze. Repede mă arunc într-o birje și alerg la Ionescu profesorul de latinește.

– Dragă Costică, viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune care mă interesează în așa grad, încât dacă n-aș fi pe

deplin convins că tu, care mi-ai dovedit totdeauna, fără să dezminți niciodată o afecțiune, ce pot zice că la rândul meu… în fine…

– În fine, zice Ionescu, am înțeles… Nu trebuia să mă iei așa pe departe. Vii să mă rogi pentru vreo loază de elev de-ai mei.

– Nu e loază, Costică; e un băiat dintr-o familie dintre cele mai bune: mi-e rudă.

– Cine știe ce leneș, ce dobitoc!

– Nu-i adevărat, dragă Costică; este un băiat prea cumsecade… Să nu mă lași!… Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi; știu cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment că în cazul de față, fiind vorba, mă-nțelegi, de o chestiune…

– Ei, lasă astea! știi că țiu la tine; ce mai încap între noi astfel de fraze banale?… Ce notă vrei să-i dau pârlitului tău de protejat?

– 7, dragă Costică!…

– Apoi, dacă n-o fi știind nimic animalul!

– Ei, acuma și tu! zi că nu știe; parcă el o să fie cel dintâi și cel de pe urmă care să treacă fără să știe… Te rog, dragă Costică! dacă rămâne băiatul repetent încă un an, e o nenoro - cire pentru familia lui – o familie dintre cele mai bune – și pentru mine o mare mâhnire…

– A! irezistibilă milogeală prietenească! zice Costică; ce bine știi tu să poruncești! Aide! să-ți fac hatârul și de data asta… să-i dau nepricopsitului 7.

– *Merci*, dragă Costică, mare pomană-ți faci!

– Cum îl cheamă?

Eu caut repede-n buzunare scrisoarea d-rei Mari Popescu. Nu e… Zic lui Costică:

– Un moment!…

Și ies ca din pușcă, sar în birjă și alerg acasă… Acasă, scrisorica nicăieri… Fuga la d-ra Popescu.

– Preagrațioasa mea prietenă, lucrul merge bine; am obținut de la profesor nota dorită; decât, acuma am nevoie să știu numele protejatului matale… Cum îl cheamă pe tânărul?

– Ți-am scris numele în scrisoarea mea.

– Da, dar scrisoarea dumitale am rătăcit-o acasă printre alte hârtii, și lucru este urgent: ca să nu pierd vremea căutând-o, am venit la d-ta… Cum îl cheamă?

– Zău, nu mai țiu minte, zice drăgălașa mea amică; pentru că drept să-ți spun, madam' Preotescu, o bună prietină a mea, la care țiu foarte mult, – nu sunt în stare să-i refuz nimica – m-a rugat să-ți scriu, că știe că ții foarte mult la mine și nu mă refuzi niciodată, și ești prieten cu d. profesor Costică Ionescu, care ține foarte mult la d-ta și nu e-n stare să-ți refuze nimic.

– Atunci, ce e de făcut? zic.

– Du-te d-ta la madam' Preotescu și întreab-o cum îl cheamă pe băiatul pe care mi l-a recomandat ca să ți-l recomand d-tale.

– Sărut mânușițele.

Și alerg la Preoteasca… Zic:

– Madam' Preotescu, uite la ce am venit să vă deranjez: ați recomandat amicei mele d-rei Mari Popescu pe un tânăr, să mi-l recomande mie, să-l recomand amicului meu Costică Ionescu, profesorul…

– Da.

– Ei! cum îl cheamă?

– Nu ți-a scris Mari?

– Ba da, dar am rătăcit scrisoarea, și d-ra Popescu a uitat cum îl cheamă și m-a trimis să-mi spuneți dv.

– Eu… drept să-ți spun… nu mai mi-aduc aminte, pentru că i-am avut numele pe o însemnărică, pe care am lăsat-o la Mari; dar putem afla de la Diaconeasca, – șade aci aproape, – ea m-a rugat, că știe cât ține Mari la mine și d-ta nu refuzi nimic lui Mari și d. Costică Ionescu profesorul pe d-ta nu te refuză niciodată.

– Atunci, zic, cum facem?

– Stăi nițel, să trimiț să cheme pe Diaconeasca; este aci alături.

N-așteptez mult. Madam' Diaconescu vine. Dar, fatalitate! și dumneaei se află în aceeași necunoștință despre numele junelui nostru protejat: însemnărica i-a dat-o amicei sale madam Preotescu.

– Ce-i de făcut?

– Aleargă la Iconomeasca!

Alerg la Iconomeasca… De acolo, la Sachelăreasca… Pe urmă la Piscupeasca… În sfârșit, am dat de izvor… Tânărul este nepoțelul lu' madam' Piscupescu, băiatul surioarei dumneaei, al lu' madam' Dăscălescu: Mitică Dăscălescu.

Nimic nu refuzăm – madam' Piscupescu lu' madam' Dăscălescu, madam' Sachelarescu lu' madam' Piscupescu, madam' Iconomescu lu' madam' Sachelarescu, madam' Diaconescu lu' madam' Iconomescu, madam' Preotescu lu' madam' Diaconescu, d-ra Popescu lu' madam' Preotescu, eu d-rii Popescu, și mie amicul Costică Ionescu… Alerg la Costică Ionescu.

– Dragă Costică, să nu mă lași… Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi, știu cât pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit a mă-ndoi un moment…

– Lasă, omule, fleacurile…

– Să-i dai nota 7, cum mi-ai promis…

– Cui, frate?

– Lui Mitică Dăscălescu.

– Mitică Dăscălescu!… Nu țiu minte să am vreun școlar cu așa nume.

– Nu se poate!

– Să vedem…

Și se uită în cataloage.

– Nu; n-am nici unul Mitică Dăscălescu, în cursul inferior; ai făcut confuzie; trebuie să fie în cursul superior.

Alerg… de astă dată drept la madam' Piscupescu.

– Madam' Piscupescu, de ce clasă dă examen nepoțelul matale?

– De clasa VI.

– A! zic eu… Bine.

Și dau fuga-napoi la Ionescu; zic:

– E în clasa VI Mitică Dăscălescu al meu.

– Atunci nu e la mine, e la Georgescu; îl cunoști pe Georgescu?

– Nu. Tu nu-l cunoști? ți-e coleg.

– Ba da, ține foarte mult la mine, nu e-n stare să-mi refuze nimic.

– Atunci, zic eu, mă rog ție, nu mă lăsa!… știu că pot conta pe amiciția ta și nu-mi permit…

– Iar?… ești cu birja… hai de mă du degrabă la Georgescu.

– Haide.

Ajungem… Aștept în birje pe Ionescu. Peste câteva momente iacătă-l.

– Ai avut mare noroc c-am venit tocmai la pont; daca mai întârziam un sfert de ceas, până la două, mergea cu cataloagele la școală și trecea notele în matriculă: protejatul tău avea un 3.

– Și acum?

– Are 7.

Uite-te, am gândit eu, ce va să zică o întârziere de câteva minute; cum poate nenoroci pe un tânăr! Rămânea Mitică Dăscălescu iar repetent, cu toate că ține la el atâta mamiță-sa Dăscăleasca, la care ține Piscupeasca, la care ține Sachelăreasca, la care ține Iconomeasca, la care ține Diaconeasca, la care ține Preoteasca, la care ține mult grațioasa Popeasca, la care țiu foarte mult eu, la care…

LA MOȘI…

Vagoane de tramvai galbene și albastre, tramcare, trăsuri boierești, căruțe mitocănești și biciclete și lume multă pe jos… De pe atâtea strade și căi, ca de pe atâtea brațe ale unui fluviu uriaș, se varsă, ca-ntr-o mare zgomotoasă, pe bariera de la capul podului Târgului de Afară, valuri peste valuri de omenire. Precum este greu să se mai întâlnească două picături de apă o dată ce au apucat să intre fiecare după soarta ei în largul mării, așa ar fi și pentru două persoane să se mai găsească, rătăcite o dată în învălmășeala Moșilor, dacă n-ar fi cuminți să-și hotărască mai dinainte locul și momentul de întâlnire. De aceea, foarte cuminte au făcut madam' Georgescu a lui d. Mitică ceaprazarul și madam' Petrescu a lui d. Guță de la minister și cu tanti Lucsița, moașa diplomată, de și-au dat *rendez-vous:* la trei ceasuri fix în pavilionul central la berărie – cine vine întâi așteaptă pe ceilalți.

În interiorul unui vagon închis al tramvaiului vechi, stau înghesuite, pe banchete și-n picioare, treizeci și patru de persoane suferind foarte tare. Între toate acestea, una suferă mai grozav – e cucoana Lucsița; fiindcă toate celelalte sufăr numai de căldură și de sete, pe câtă vreme dumneaei suferă pe lângă astea și de foame. Când se oprește vagonul la Sf. Gheorghe, se face roșie, apoi galbenă și pe urmă simte o sudoare rece, și iar

fierbințeală și iar răcește, și răsuflă greu, ștergându-se pe sub bărbia grasă, și zice:

– Uff! dacă știam, mai bine luam birze! (că vorbește cam peltic). Teribelă căldură! mor!

Vagonul pornește de la Sf. Gheorghe și intră în Calea Moșilor… Parcă umblând, tot e mai bine, tot se mai face nițel curent. Curentul astâmpără puțin căldura; dar foamea nu se poate astâmpăra cu o slabă suflare de vânt. A fost desigur o mare imprudență din partea acestei dame să plece de-acasă așa, trei ceasuri după dejun, fără să guste ceva, mai cu seamă că, din cauză că se grăbea să nu scape ora de *rendez-vous* la pavilionul central, a dejunat așa de ușor: trei ouă răscoapte, o căpățână de miel cu borș, niște stufat, prune cu carne, friptură la tavă și salată de castraveți, trei cinzecuri cu sifon și o cafeluță.

La Zece Mese, vagonul se oprește iar. Cocoana Lucsița se simte foarte rău. Pe trotoar, lângă ferestrele vagonului, se aude, acoperind tot zgomotul stradei, glasul unui bragagiu. Moașa se scoală cu o hotărâre supremă și, pardon în dreapta, pardon în stânga, își face loc până la ușă; împinge cu puterea desperării pe toți de pe platformă și dă să sară; vagonul se pune-n mișcare; moașa se aruncă jos făcând un pas fals. Bragagiu, de două ori salvator! Daca nu-l apuca în brațe, cine știe ce se-ntâmpla cu cocoana Lucsița, cum e corpolentă și robustă!

Într-un colț e puțintică umbră. Acolo îl atrage ea pe salvatorul ei și bea una după alta două litre de bragă. Braga este, ca băutură, foarte răcoritoare și igienică; iar ca mâncare, cea mai ușoară și totdeodată cea mai reconfortantă. În câteva clipe, moașa Lucsița s-a simțit rentremată; sfârșeala și acel sentiment de pierzare, care-i vine omului când simte un gol de chaos la lingurea, au dispărut cu desăvârșire. Dar este târziu: două ceasuri și trei sferturi!… Vagoane după vagoane trec toate pline cu vârf: un locșor nu se mai găsește. La fiecare vagon, cocoana moașa face semne cu umbreluța, cu batista, strigă: „oprește!“

– Nu mai e loc!

Și vagoanele își urmează drumul cu indiferență. Dar iată că se aude prin toată uruiala un sunet de timbru: un vagon se oprește. Doi tineri eleganți de pe treapta platformei de dinainte se dau jos scuturându-și pantalonii și pulpanele redingotelor de contactul cu mitocanii. Locuri goale! Cocoana moașa se aruncă cu toată bravura, apucă bara de fier, suie treapta, împinge, se vâră și ajunge pe platformă. Un tânăr, strivit sub presiunea cucoanei, zice:

– Pardon, doamnă! Nu vedeți că nu mai avem loc?

– Eu văz că este! răspunde cocoana Lucsița.

– Da; da' dumneavoastră sunteți corpolentă!

– Bine că ești dumneata subțirel!… Pe mine așa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă!… Cui i plațe!… cui nu…

– Taxa, mă rog! strigă conductorul.

Coana Lucsița scoate din portofel biletul pe care-l avea din Piața Teatrului. Conductorul observă biletul.

– Ăsta nu-i de la mine.

– Da de la ține? întrebă cocoana.

– De la alt vagon.

– Da țe? nu e tot vagonul vostru? Am plătit până la bareră… m-am dat zos…

– Dacă v-ați dat o dată jos – întrerupe conductorul – trebuie să plătiți a doua oară.

– A doua oară? Bravos! frumoasă sarlatanie!

Dar în sfârșit plătește și ia biletul nou. Vagonul sosește la barieră. Cucoana Lucsița coboară. Din amândouă colțurile vine profumul de mititei: e o senzație neplăcută pentru cine e sătul; dar cui i-e foame, profumul acesta-i pare mai bun decât odagaciul. Cocoana Lucsița se pornește cu nările umflate spre unul dintre colțuri, ca o panteră atrasă de mirosul țapului sălbatic.

– Băiete! doi mititei!

Reconfortată, o ia pe jos și intră în pavilionul central, unde o așteaptă cu nerăbdare compania.

– Mitică! zice cocoana moașa, după ce rupe o bucată de turtă dulce de la madam' Georgescu; fați țînste?… Mă! băiete, o halbă!… da să nu-i pui guler de gheneral!

Târgul e în toiul lui… Lume, lume, e ceva de speriat, pe onoarea mea!

După ce plătește d. Mitică, zice madam' Petrescu:

– Haideți întâi pe la oale, că am promis să cumpăr un fluieraș pentru băiețelul lu' madam' Ionescu, stăpâna casei.

– Haide.

Și au plecat spre oale.

Când să treacă drumul, coana moașa zice:

– Stați!

Gogoși prăjite în ulei! Sahanul clocotește… Una… două… trei…

– Aide, țațo! lasă-le focului de gogoși! nu simți că miroase a rânced? Iar o să-ți strici stomacul.

– Ba, să mă ierți! nu miroase deloc a rânțed.

La oale… A cumpărat madam' Petrescu fluierașul și au pornit toți la grădină la Iliad. Când să intre, strigă cocoana moașa la unul cu fes:

– Mă! dzeanabet, ăla cu sampanica! ad-o limonadă!…

Și după ce bea:

– E rețe, bravos! mai ado una.

Pe urmă trag toți planeta de la o italiancă cu papagalul. D. Mitică a citit planeta cocoanii Lucsiții:

„Ai să pați multe după inima ta cea largă; dar să ai coraj, căci vei trăi până la adânci bătrânețe în mare fericire."

– Ei, ass! țe să mai pați; dacă n-am pățit eu cât am fost zună! acuma, haber n-am!

Pe urmă d. Mitică a tratat-o pe tanti cu două bărdace de floricele calde…

Lăutari cu țambalul, și flașnete, și claranete cu toba mare, și trâmbicioare, și fluierașe, și hârâitori, și clește clănțănind pe grătare, și strigăte, și zbierete, și chiote! – e o plăcere!… și un miros de grătar încins! – e o bunătate!… S-a așezat prin urmare compania noastră la o masă, și a comandat cârnați și fleici și două baterii cu sifon mare.

– Mă băiete! a strigat coana moașa… la fleiți să le pui țimbru, m-ai înțeles? și să le frețe bine cu țeapă, m-ai prițeput?

Și trage-i pe urmă fălci!

– Ce cioar'le, țațo! zice madam' Georgescu; iar mănânci?

– Țe mănânc? țe-am mai mâncat?

Și s-a făcut roșie ca sfecla și a băut un macmahon pe nerăsuflate. Dar deodată, ca printr-un farmec, se opresc într-o clipă și lăutarii, și cimpoierii, și claranetele și toate glasurile, și în acea clipă se aude banca pe care stă coana Lucsița făcând ca o cadență de fagot; apoi, iar pornește cu mult brio grandioasa simfonie: muzici, jucării, clește, glasuri…

– Țe? țe râdeți? zice coana moașa roșie ca focul.

– Nu-i nimica! strigă d. Mitică. Sifonul meu a făcut așa.

– Ce sifon? zice madam' Petrescu. Nici n-ai pus mâna pe el!

– Parcă dumneata n-ai văzut sifoane să scârție fără să le atingi! dacă răsuflă la mașină…

Dar până să explice d. Mitică, moașa s-a sculat repede și s-a pierdut în învălmășeală.

– Unde-i țața? unde-i coana moașa?

– S-a dus în grădină – zice d. Mitică – să mai tragă o planetă!…

Al dracului d. Mitică!

TREN DE PLĂCERE

S-a hotărât, care va să zică…

Madam' Georgescu – Mița Georgeasca – cu d. Georgescu – Mihalache – pleacă la Sinaia cu trenul de plăcere. Însă, de mult madam' Georgescu a promis „puiului" să-l ducă odată și pe el la Sinaia; prin urmare, trebuie să-l ia și pe puiul; dar puiul nu merge nicăieri fără „gramamà"; prin urmare, și pe gramamà trebuie s-o ia. Puiul este mititelul Ionel Georgescu, în etate de cinci anișori împliniți, unicul fruct până astăzi al amorului părinților săi; iar gramamà este cocoana Anica, mamița mamițichii puiului.

Trenul de plăcere pleacă din Gara de Nord sâmbătă după-amiazi, la orele trei fără cinci. Sâmbătă, așadar, de la amiazi, amândouă aceste doamne încep să se pregătească de plecare. Madam' Georgescu este pe deplin stabilită asupra toaletei sale: bluza *vert-mousse*, jupa *fraise écrasée* și pălăria asortată; umbreluța a roșie, mănușile albe și demibotinele de lac cu cataramă; ciorapii de mătase vărgați, în lungul piciorului, o bandă galbenă și una neagră, despărțite cu câte un fir staco - jiu. Cocoana Anica se-mbracă în negru, așa se-mbracă dumneei de când a pierdut pe răposatul Nicula; coloare deschisă n-a mai purtat, decât acuma, de curând, barej conabiu la cap. Cât despre puiul, nici nu mai încape discuție – el va purta la Sinaia uniforma de ofițer de vânători ca prințul Carol. Până să

potrivească mamița pe madam' Georgescu, până să-mbrace pe puiul și să-i puie sabia, iată că s-a făcut ceasul două fără douăzeci. La ceasurile două fără un sfert, iată că sosește și d. Georgescu cu un muscal cu cauciuc. Cum intră și dă cu ochii de gramamà, strigă:

– Cocoană! încă n-ai plecat? să știi c-ai pierdut trenul? Până s-ajungi la tramvai, cum umbli d-ta; până să-l apuci, că poate n-ai noroc să-ți treacă tocmai atunci; până să ajungi la gară, – s-a isprăvit! n-are să te-aștepte trenul pe dumneata…

Apoi, văzând pe gramamà că tăndălește căutând niște chei:

– N-auzi, cocoană, că scapi trenul?

Cocoana Anica pornește, și madam' Georgescu după ea:

– Mamițo, știi unde am vorbit să ne-ntâlnim: în salon de clasa-ntâi… Ai auzit?

Gramamà a plecat să caute tramvaiul. D. Georgescu cu familia și cu un coșuleț elegant de provizii – salam, opt ouă răscoapte, un pui fript, două jimble, sare, piper, în sfârșit tot ce trebuiește – se urcă în birjă și:

– La gară, gaspadin!

De douăzeci și cinci minute, familia Georgescu stă în salon de clasa-ntâi, și gramamà nu mai sosește. Ceasornicul arată două și jumătate… Madam' Georgescu începe să devie impacientă. Trei fără douăzeci și cinci… Mai sunt douăzeci de minute; la casă se dau bilete, și cocoana Anica nu mai vine. D. Georgescu începe a bănui că n-are să trebuiască a mai lua patru bilete, poate că trei or s-ajungă, și pornește din salonul de așteptare să meargă la ghișet. Dar în ușă-ntâlnește piept în piept pe gramamà, care nu mai poate de gâfâială.

– Uf! nu mai poci! zice cocoana Anica.

Dar d. Georgescu îi numără parale potrivite pentru un bilet de dus și-ntors clasa III, și-i arată ghișetul respectiv.

Peste câteva minute, trenul zboară-nspre Carpați.

– Biletele, vă rog, domnilor, zice politicos conductorul, intrând în primul vagon de clasa-ntâia.

D. Georgescu arată două bilete.

– … Mititelul… al dv.? întreabă conductorul arătând pe ofițerașul de vânători, care s-a suit cu picioarele pe bancheta de catifea.

– Da! dar n-a-mplinit patru ani… Nu trebuie să ne-nveți dumneata pe noi regula, zice madam' Georgescu.

Conductorul salută politicos și trece mai departe.

– I-ai spus mamiții (întreabă discret madam' Georgescu pe consoartele dumneaei) să bage de seamă să nu-i fure cineva coșul?

– D. Georgescu dă din cap și se mulțumește să zică numa:

– Hâhî!

Mai discret încă, întreabă d. Georgescu pe consoarta d-sale:

– I-ai dat ceva parale?

Madam' Georgescu răspunde consoartelui tot așa de laconic cum i-a răspuns și dânsul.

– Cât?

Madam' Georgescu arată mâna cu cele cinci degete răsfirate: cinci – adică, o băncuță.

Treizeci de bani, tramvaiul de la Zece Mese până la gară: care va să zică gramamà are încă douăzeci de bani pentru ca să cumpere două legături de vișine la Comarnic. Și-n adevăr, le și cumpără, și le și mănâncă pe jumătate până la Valea Largă, cu sâmburi cu tot. Trenul sosește la Sinaia regulat. Lume – destulă. Dar cu toată-mbulzeala, cine știe să-și facă un plan bine hotărât nu se rătăcește niciodată. Familia Georgescu știe perfect ce are să facă pas cu pas și minută cu minută. Astfel, madam' Georgescu, cu d. Georgescu și cu puiul se urcă-n birjă și merg drept la parc, unde muzica militară cântă cadrilul *Les petits cochons,* să se asigure de o odaie cu două paturi la

Regal; iar gramamà cu coșul merge la Mazăre, să se asigure de o odaie cu un pat: e atât de aproape Mazăre de gară, că nu face pentru ca să mai dai parale la birjă. D. Georgescu însă dă unui băiat un ban, să ducă după gramamà coșul.

S-a întunecat… Lămpile electrice încep a sclipi. Puiului i-e foame. D. Georgescu lasă pe madam' Georgescu pe o bancă în aleea principală, unde e toiul promenadei de lume bună, și pleacă cu puiul la gramamà. Fatalitate! La otel Mazăre, i se spune că n-a fost odaie goală și că a trimes-o pe jupâneasa la otel Manolescu, devale. D. Georgescu coboară cu bravul ofițeraș de vânători, care este foarte obosit și flămând. La Manolescu, iar fatalitate! n-a fost odaie goală, și a trimis-o pe jupâneasa la otel Voinea, în Izvor. D. Georgescu suie cu bravul ofițeraș, după ce i-a cumpărat o franzelă și i-a dat să bea apă. Trecând spre Izvor, se abate prin parc să spuie lui madam' Georgescu, nu cumva să-și piarză răbdarea așteptându-l… Fatalitate! Madam' Georgescu lipsește de pe bancă. D. Georgescu lasă un moment pe puiul, care nu mai poate umbla, să se odihnească pe bancă, face câțiva pași în sus, apoi în jos, să găsească pe madam' Georgescu. Madam' Georgescu, nicăieri! Se-ntoarce să ia pe puiul, să-l ducă la Voinea și să se-ntoarcă apoi în parc, unde trebuie până-n fine să găsească pe madam' Georgescu. Fatalitate! Puiul lipsește.

– Pardon, zice d. Georgescu către un domn care stă pe bancă, n-ați văzut un copilaș frumușel, îmbrăcat în uniformă ca prințul Carol?

– Ba da… Acu a plecat cu o damă…

– Cu o damă înaltă, cu bluză verzuie și cu jupă…

– N-am băgat de seamă; dar am auzit că dama-i zicea „puiule" și băiatul „mamițico".

– Pardon, încotro a pornit?

– Încoace, răspunde domnul, arătând înspre Mazăre. Dama zicea că-l duce pe puiul la gramamà.

D. Georgescu pornește înapoi la Mazăre… Acolo i se spune – fatalitate! – că madam' Georgescu a fost acum cu puiul și, negăsind pe gramamà, a plecat devale la Manolescu. Degrab' la Manolescu…

– A fost o damă cu băiețelul cu care ați fost dv. și i-am spus tot cum v-am spus dv., că n-am avut odaie, și am mânat-o la Voinea.

D. Georgescu suie și pornește cu pas regulat către Izvor. Ajunge foarte obosit și asudat la Voinea… Fatalitate! La Voinea nu se află nici madam' Georgescu, nici puiul, nici gramamà, nici coșul.

– Ce-i de făcut?

Cu toată inteligența lui, d. Georgescu stă câteva momente pe loc fără să poată răspunde la această-ntrebare… Va trebui să răspunză însă…

– Ce?

Pentru cine nu e deprins să se cațere pe munți, putând trece ca o capră din valea Prahovei în a Ialomiței, Sinaia nu se poate compara mai nimerit decât cu un stomac: o încăpere mai mult sau mai puțin largă, având două deschizături destul de strâmte. Te-a înghițit odată Sinaia, nu mai poți ieși decât ori pe sus, spre miazănoapte, către Predeal, ori pe jos, spre miazăzi, spre Comarnic. Prin urmare, își face d. Georgescu următoarea judițioasă socoteală:

„Trebuie să fie în Sinaia, că n-au avut pe unde zbura".

N-apucă bine să isprăvească această gândire, și cineva, venindu-i drept în față, sub lumina unei lămpi electrice, îi zice:

– Să-mi scrii, nene Georgescule!

– Adio, Mitică…

– Te așteaptă-n parc madam' Georgescu cu familia Vasilescu și cu locotenent Mișu…

– În parc?… Să-mi scrii, Mitică!

– Adio și n-am cuvinte, nene Mialache!

D. Georgescu îndoiește pasul… intră în parc; caută peste tot… Madam' Georgescu – fatalitate! – nicăieri. Obosit, omul șade pe o bancă, să răsufle, și, pentru prima oară, după o alergătură de cinci ceasuri, înjură în gând… Pe cine?… Pe coana Anica… Dumneei a făcut toată încurcătura, dumneei face toate încurcăturile… Dar… nu strică dumneei; el strică; nu trebuia s-o ia; trebuia s-o lase la București… Șezând astfel pe bancă-n parc, în prada unor gândiri destul de nefavorabile cocoanei Anichii, d. Georgescu nu ia seama că muzica a plecat și că lumea încet-încet s-a strecurat, mergând fiecare către culcușul său. A! e grozav să ai ființe iubite, rătăcite departe de tine, și să nu știi la un moment dat în ce loc se află, ce fac, ce li se-ntâmplă, ce vorbesc, ce simt, ce gândesc despre tine… le e dor de tine, cum ți-este ție de ele? etc. etc.

„Unde dracul s-a băgatără?" zice d. Georgescu…

Și iar o înjurătură – de astă dată la adresa tutulor celor trei ființe iubite pe cari le caută fără să le găsească. Dar iată că un glas simpatic îl trezește pe d. Georgescu din urâtele-i gânduri.

– Bravos! d-le Mialache! bravos!

Este cocoana Anica, mamița lui madam' Georgescu.

– Cocoană! strigă ginerele, sărind drept în picioare… Unde umblați, cocoană?

– Bravos! tot dumneatale-ntrebi…

– Firește că eu, daca nu știu… De cinci ceasuri de când umblu după dv.

– După noi!… Ce spui, frate?… Dar la Oppler nu puteai să vii?… A nemerit orbul Brăila… și d-ta…

– La Oppler te-am trimes eu pe d-ta? strigă d. Georgescu scos din pepene… La Oppler? Dracul era să știe că dv. sunteți la Oppler… Eu v-am căutat la Mazăre, la Manolescu, la Voinea, în parc…

– La Voinea?… Nu mi-a zis Mița că ne-a găsit loc la Vasileasca?…

– Când ți-a zis Mița că ți-a găsit loc la Vasileasca?

– Când ne-am întâlnitără pe bulivar…

– Când v-ați întâlnitără pe bulivar?

– Când mergeam la Voinea… ne-am întâlnitără, că nu l-am găsit…

– Pe cine?

– Pe Voinea. Fincă ne-am întâlnitără cu Măndica.

– Care Măndica? zbiară d. Georgescu.

– Vasileasca, omule! și cu Mița…

– Ei! și unde e acuma Mița?

– Nu ți-am spus?

– Când mi-ai spus?

– Mialache! ești nebun? Nu ți-am spus că te așteaptă la Oppler cu Vasileasca și cu fratele Vasileaschii, locotenent Mișu de la itidență?

– Dar puiul?

– L-am culcat.

– Unde?

– Nu ți-am spus?

– Cucoană! ești nebună? când mi-ai spus?

– Nu ți-am spus că am tras la Măndica.

– Ei?!

– Nu zbiera așa!… Ei! ne-a dat un pat pentru puiul în odaie la copiii ei, și Miții i-a dat odaia lui Mișu, și el doarme pe canapea în antreluță…

Din vorbă-n vorbă, au ajuns la Oppler. La Oppler, fatali - tate! Toate luminile stinse.

– S-a dusără la Vasileasca acasă.

D. Georgescu și coana Anica suie încet pe drumul prăpăstios către strada Furnica. E o noapte caldă, cu lună plină… Cu cât suie, cu atât se desfășură la picioarele drumeților panorama mirifică a Sinaiei, cu simetricele ei constelații de lampioane electrice. Vederea aceasta o încântă pe coana Anica…

D. Georgescu e mai puțin simțitor față cu măreața priveliște și înjură bombănind. Au ajuns în sfârșit la Villa Mândica. Puiul doarme cu copiii Vasileaschii; dar, fatalitate! madam' Georgescu lipsește. A plecat.

– Unde?

– A plecatără acușica toți, zice servitoarea somnoroasă, la Sfânta Ana.

– Și d. Mișu locotenentul? întreabă coana Anica.

– Și dumnealui, răspunde slujnica.

– Du-te și dumneatale repede, Mialache! zice cocoana.

Dar d. Mialache izbucnește:

– Ce? cocoană! ce? sunt nebun? dumneatale mă socotești cal de poște?

– Nu striga, că scoli copiii!

– De cinci ceasuri de când alerg după dv. ca un turbat, nu e destul? Nu mai mă duc.

– Du-te, Mialache mamă! zice foarte rugătoare cocoana; o să-i faci mare plăcere Miții și la toți.

– Nu mai poci…

– O să te căiești, Mialache!

– De ce să mă căiesc?… Nu mă duc! n-o găsesc nici acolo… Mai bine, adu coșul.

Când zice d. Georgescu acestea, orologiul de la castelul Peleș se aude-n depărtare bătând noaptea jumătate. Cocoana scoate coșul de subt canapea, slujnica aduce o sticlă cu vin, și d. Mialache se pune să supeze cu coana Anica. La supeu, d. Mialache povestește cu de-amănuntul toate peripețiile prin cari a trecut; iar cocoana Anica, cum s-a-ntâlnitără cu madam' Vasilescu și cu toată compania și cu locotenent Mișu, care e mucalit al dracului „și cântă teribel!". Apoi, după supeu, s-a culcat d. Georgescu în odaia locotenentului, rezervată pentru el și madam' Georgescu; iar gramamà, în odaia copiilor, cu puiul.

Dormeau încă profund când, pe la cinci și jumătate dimineața, cu zgomot strașnic, clopoței de trăsură, lăutari și chiote, i-a smuls din brațele lui Morfeu. Se-ntorcea compania de la Urlătoare, cu lăutari: madam' Vasilescu, madam' Costandinescu, nepoțica ei, domnișoara Popescu, și d. Vasilescu și madam' Georgescu și locotenent Mișu… Fusese o partidă de plăcere improvizată, o fantazie a locotenentului.

– Vezi, cocoană? zice d. Mialache lui gramamà. Vezi? dacă mă luam după vorba d-tale și mă duceam și la Sfânta Ana!…

Ah! a fost o plăcere ce va rămânea neuitată… Pe lună, cu trăsurile la pas, și dasupra armoniei apelor de munte și șoaptelor pădurii, lăutarii acompaniând încetinel și d. Mișu cântând menuetul, pe care-l cântă regulat muzica în parc și care-i place atâta lui madam' Georgescu!… De aceea, cu sufletul încărcat de fermecătoare amintiri, seara, la București, când își face toaleta de culcare, madam' Georgescu zice oftând:

– Ah! mamițo! menuetul lui Pederaski…, mă-nnebunesc!

ATMOSFERĂ ÎNCĂRCATĂ

E o zi posomorâtă de primăvară; dar e zi de sărbătoare, mare repaus dominical… Ai observat și dumneata, cititorule, câte progrese a făcut opinia noastră publică de când avem legea repausului dominical?… E zi de sărbătoare. Pe stradele principale este o mișcare febrilă neobicinuită. Mulțimea circulă cu mare greutate; grupuri se aglomerează la răspântii, unde discută fierbinte; toată lumea e cuprinsă de nervozitate… Miroase în aer, nu, după expresia clasică, a iarbă de pușcă, – din norocire, moravurile poporului nostru sunt mai blânde decât ale altor popoare, mai civilizate chiar – miroase a… ghiontuială. Dar ce e? De ce fierbe lumea? Se face o manifestație populară monstră în contra guvernului, care vrea să treacă prin camere *à la vapeur* legea pentru înființarea *monopolului băuturilor spirtoase!* De când ne bucurăm de binefacerile regimului parla - mentar, n-a trecut această țară printr-o agitație mai grozavă.

Drept vă spun: să merg la manifestație, n-am curaj, fiindcă am aflat că guvernul este hotărât să reprime cu toată energia mișcarea populară, și n-am poftă să-mi stric vreun os pentru o simplă curiozitate de gură-cască. Pe stradă să mă plimb, e foarte frig; și afară de asta, te pomenești că mă încurc în vreo discuție și-mi capăt beleaua… Cine știe dacă nemeresc să mă adresez în mulțime cuiva de aceeași părere cu mine; și-n astfel de împrejurări, un om ca mine, care nu înțelege mândria

eroismului civic, trebuie ori să discute cu oameni de aceeași părere, ori și mai bine să n-aibă nici o părere. Dar dacă n-ai nici o părere, în astfel de împrejurări, când mai toată lumea are o părere, ești în primejdie să superi pe oricine are una. E mai bine așadar să mă retrag discret într-un colț și să tac. Intru într-o berărie și aștept să pice din moment în moment ediția de seară a ziarelor politice… Sunt tare nerăbdător să aflu ce a fost la manifestație.

E lume destulă și-n berărie. Un cunoscut mi se așază alături.

– Ei! ce zici?

– Ce să zic? răspund eu… Bine.

– Cum bine? Asta e bine?

– De! zic; știu și eu?

– Cum, știu și eu? Daca dumneata, cetățean care te pretinzi…

– Ba, zic, mă iartă, nu mă pretinz deloc.

– Nu e vorba că te pretinzi, dar ești; ești un om, care va să zică, mai instruit, și ai datoria, mă-nțelegi; fiindcă, dacă unul ca dumneata stă indiferent și nu se interesează, atunci să-mi dai voie să-ți spui…

– Nene, zic eu…

– Ce, nene?… Aoleu! vai de biată țara asta. O s-ajungă rău, domnule! o s-ajungă rău!! fiindcă nu mai este patriotism și totul se vinde, și sunt oameni, mă-nțelegi, cari ar merita…

Și omul meu ridică tonul așa de tare, încât toată lumea dimprejur își întoarce privirile către masa noastră… Eu aplec ochii și cu tonul foarte blajin:

– Să mă crezi că și pe mine…

El, ridicând tonul și mai sus:

– Ce, și pe dumneata?… Când vine, mă-nțelegi, un guvern ca banditii, fiindcă n-are cine să-l oprească de a lovi în tot ce e mai scump, pentru care nu mai există nici o apărare, fiindcă tăcem toți, și eu și dumneata și dumnealor (arată pe cei de la

mesele apropiate) ca niște lași, fără nimica sacru, mă-nțelegi! firește că are să-și bată joc de poporul întreg… A! dar nu mai merge! Poți dumneatale, mă-nțelegi, să zâmbești și să ridici din umeri, parc-ai fi străin, nu…

– Da nu ridic din umeri, domnule! nu zâmbesc, domnule! mă iartă!

– Țal! strigă omul meu foarte supărat…

Chelnerul n-aude.

– Țal!!

– Lasă, zic, plătesc eu…

– Mersi! Las' că avem și noi cu ce plăti atâta lucru!… Nu ne-a jupuit până acum de tot guvernul bandiților dv.!

– Al meu? guvernul meu?…

– Las' că știm noi… Țal! surdule!

Plătește și pleacă foarte necăjit.

Nu mai vin gazetele… N-apuc să-mi aduc aminte de gazete, și iată o altă cunoștință se apropie și-mi cere să-i permit a sta lângă mine.

– Ei?

– Ei? repet eu.

– Îți place ce fac mizerabilii?

– Cari mizerabili?

– Ei, cari mizerabili! derbedeii! banditii, cari socotesc că, dacă se strâng două-trei sute, beți, gata pe scandal… Oameni desperați, domnule, cari pentru un pisoi omoară pe tat-său… Dar astă dată li s-a-nfundat… Auzi dumneata!… În carne vie are să tragă, în carne vie!

– De, nene! zic eu…

– Dar adicătele, ce poftiți dv.? adicătele, cum o ieși o ceată de dalcauci, de haimanale de-ale dv. în uliță cu reteveiul, guvernul…

– Iartă-mă, zic; înțeleg să combați pe haimanale, dar să susții că sunt ale mele…

– Ce să iert!… Dv., oameni inteligenți, sunteți de vină, fiindcă stați indiferenți. Ia să fi mers dumneata cu mine și cu dumnealor toți (arată pe cei de la celelalte mese dimprejur) să fi mers, ca niște cetățeni convinși, să facem și noi o manifestație… Dar nu! Noi stăm ca blegii în cafenele, și-n berării, și-n cluburi, și lăsăm pe toți apelpisiții, cari ard să puie mâna pe slujbușoare, ca să-și facă de cap și să răstoarne sub felurite pretexte…

– Nene, zic, t-ei supăra, nu t-ei supăra, eu în politică nu m-amestec, pentru că…

– Pentru că?

– Pentru că… mi-e frică…

– Frică?… bravo!

Și omul meu începe să râză:

– Atunci, dă-mi voie să-ți spun, adicătele, că ești o mangafà…

– Sunt funcționar, domnule…

– Tocmai de-aia, trebuie să aperi guvernul…

– Da ce? zic eu, cam plictisit… guvernul n-are altă apărare decât pe un conțepist ca mine?…

Omul meu îmi dă cu tifla, se scoală și pleacă grăbit, fără să-și plătească halbele, pe cari le-a băut una după alta… Las' că i le plătesc eu! și nu-mi pare rău: mai puțin costă două halbe decât crudele-i lecțiuni de civism…

Dar iată sosește un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge. Iau și eu două: una guvernamentală și una opozantă. Sunt om care iubesc adevărul și fiindcă-l iubesc, știu să-l caut. De mult mi-am făcut rețeta cu care, în materie politică, îl poți obținea aproape exact. De exemplu, Gazeta opoziției zice:

„… la această întrunire a noastră, alergaseră peste 6 000 de cetățeni, tot ce are capitala mai distins ca profesiuni libere, comercianți, proprietari șcl. …“

Gazeta guvernului zice:

„… la această întrunire a lor, d-abia se putuseră aduna în silă vreo 300 de destrăbălați, derbedei, haimanale…“

Atunci, zic eu, au fost la acea întrunire 3 000 și ceva de oameni, fel de fel, și mai așa și mai așa.

Pe când deschid gazeta guvernamentală, să mă uit la ultimele informațiuni asupra scandalului, iată că, intrând pe ușa din dos, vine la masa mea un domn de vreo treizeci și cinci de ani și mai bine, cu o barbă neagră foarte bogată, însoțit de un tinerel ca de vreo paisprezece ani – probabil fiu-său. Amândoi, tatăl și fiul, se așază *sans façon* la masa mea, și tatăl, foarte răgușit, îmi zice cu ton de aspră imputare:

– Ce citești porcăria aia, domnule?

– Pardon, zic eu…

Dar până să-i mai zic ceva tatălui, fiul îmi smulge gazeta, o rupe și o azvârle sub picioare…

– Domnilor! vreau să zic eu…

– Ce, domnilor? țipă băiatul… Credeți că n-aveți să plătiți infamia?…

– Ce infamie, domnule?

– O să vă arătăm noi dv. tutulor, cari vă solidarizați cu regimul banditesc…

– Cu regimul monopolurilor! adăogă tatăl.

Înțelegând că un tată așa de răgușit n-ar putea fi niciodată pentru monopolul băuturilor spirtoase, zic:

– Mă iertați, domnilor, dar… cu cine am, mă rog, onoarea?

– Cu studenți! strigă băiatul.

– Bine, dumneata se vede… dar tata dumitale…

– Care tată?

– Dumnealui!

Și arăt pe omul cu barbă.

– Nu-i sunt tată, domnule, strigă omul răgușit…

– !?…

– … Suntem camarazi…

– Camarazi! strig eu. Camarazi? și încep să râd…

– Domnule! strigă bărbosul, nu-ți permit să insulți tinerimea universitară!

Eu chem degrabă chelnerul, plătesc iute și plec, după ce salut frumos pe cei doi tineri camarazi.

TEMPORA…

Acum câțiva ani, unul dintre cei mai de seamă studenți ai Universității noastre era și tânărul Coriolan Drăgănescu. Avea inteligență vie, caracter de bronz, temperament de erou: pe lângă acestea, natura-l înzestrase cu un talent de orator de o putere irezistibilă. Se-nțelege că posedând astfel de calități, Coriolan trebuia să ajungă în fruntea camarazilor lui. El conducea toate mișcările studențimii. De câte ori generoasa tinerime universitară, nemaiputând sta indiferentă față cu împrejurările politice, se hotăra să-și spună și ea cuvântul ei, Coriolan îi strângea rândurile, o organiza, o îmbărbăta, o înflăcăra și o ducea – la statua lui Mihai Viteazul. Până aci, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, la statua eroului de la Călugăreni, era prodigios. Cuvântarea lui era așa de zguduitoare, încât auzindu-l, te mirai de nepăsarea eroului de bronz: cum oare nu descalecă, precum odinioară comandorul lui Don Juan, spre a face și el o demonstrație?

De câte ori auzeam pe Coriolan înflăcărând tinerimea generoasă, – și l-am auzit de multe ori, – mă gândeam că tânărul acesta și-a întârziat intrarea în lumea terestră cel puțin cu două-trei sute de ani. A! el trebuia să se nască pe vremea când tirania sugruma popoarele, când nu erau încă proclamate drepturile omului, când lumea gemea cu grumajii striviți sub călcâiul despotismului. Aș fi vrut să văz pe tirani față-n față cu

Coriolan Drăgănescu! Desigur, proclamarea drepturilor omului n-ar fi întârziat atâta. Dar astăzi? astăzi când ne bucurăm de atâtea libertăți, când nu se mai pomenește măcar de tiranie, când opera progresului nu mai are nici o piedică… Și cu toate astea, chiar astăzi, sunt așa de dese împrejurările în cari ordinea publică ar fi turburată fără amestecul tinerimii generoase.

Spre a da o idee despre Coriolan Drăgănescu și despre activitatea lui de tribun al tinerimii, nu voi face fraze pompoase; mă voi mărgini a reproduce câteva pasaje din „Amicul poporului", de pe vremea când acest tânăr mergea foarte des la statua lui Mihai… Să vedem.

„Tinerimea universitară, având ca totdeauna în fruntea ei pe distinsul student în drept, eminentul tânăr Coriolan Drăgănescu, a pornit din Cișmegiu în corp compact, voind să meargă la statua lui Mihai Bravul, unde dorea să aducă, în aceste momente de doliu pentru țară, pentru popor, pentru națiune, prinosul ei marelui erou al naționalității noastre.

Deși studenții înaintau în cea mai perfectă ordine, la colțul bulevardului au fost opriți de un cordon de sergenți, de agenți secreți și bătăuși.

În zadar tânărul Coriolan Drăgănescu, împreună cu toată tinerimea, a protestat în numele drepturilor înscrise în Constituție. Mizerabilii polițiști nu i-au lăsat să treacă.

Atunci, bravul tânăr Coriolan Drăgănescu a strigat: «Fraților! la Mihai Bravul! după mine, la Mihai Bravul!» și a voit să înainteze.

Tinerimea entuziastă a voit să urmeze pe bravul ei tribun. Atunci zbirii au început să lovească în dreapta și-n stânga cu ciomegele și cu tesacele…"

Apoi:

„Tânărul Coriolan Drăgănescu, bravul student, care se afla în fruntea tinerimii universitare aseară pe bulevard, a fost arestat de către banditii poliției. El se află ținut la secret, fără să poată comunica nici cu părinții. Se crede că a fost lovit grav și torturat în arest; pentru aceea, mizerabilul jude, rușinea magistraturii, al cărui nume ne facem o

datorie de pudoare a nu-l mai pomeni în coloanele noastre, nu permite niminui a da ochi cu tânăra victimă a acestui regim de teroare!“

Și alta:

„Guvernul a nebunit! Mizerabilii își fac de cap!

Aseară, pe când studențimea, adunată la statua lui Mihai Bravul, asculta cu inima încordată, cu sufletul transportat, patrioticul și magistralul discurs al tânărului și eminentului student Coriolan Drăgănescu, asupra dreptului ce-l are poporul de a protesta contra guvernului banditesc, poliția a dat năvală asupra acelora cari vor fi mâne fala țării, și, lovind, zdrobind, zdrelind orbește, și-a făcut loc până la statua eroului de pe treapta căreia vorbea oratorul.

A fost o scenă de teroare de nedescris.

La vederea agenților avinați, cari voiau să pună mâna pe el, tânărul Coriolan s-a suit repede pe statuă, și-ntr-o clipă a fost în picioare pe coapsa calului, de unde a strigat: «Fie toată lumea martoră la această nouă infamie a celui mai infam dintre regimuri!».

Dar banditii l-au apucat de picioare. Atunci bravul tânăr a luat pe la spate în brațe trupul lui Mihai Bravul și s-a încleștat de el cu putere. Banditii îl trăgeau de picioare așa de tare, încât, dacă tânărul nu ceda și nu lăsa pe Mihai Bravul din brațe, atunci ori ar fi frânt trupul de bronz al eroului, ori acele fiare sălbatice i-ar fi smuls picioarele din încheieturi.

Nu! nu! acest guvern a-nnebunit!…“

Acesta era Coriolan Drăgănescu… Și cu toată prodigioasa lui activitate de tribun politic, el nu și-a neglijat studiile decât foarte puțin. A frecventat regulat cursurile la Universitate șapte-opt ani, și nu cu puțină bucurie părinții, rudele și numeroșii săi amici au citit într-o zi în „Amicul poporului“ următoarea notiță la ultime informațiuni:

„Aflăm cu deosebită plăcere că tânărul Coriolan Drăgănescu, eminentul student al Universității noastre, și-a susținut cu succes teza de licență în drept, tratând cu talent despre *Ordinea publică în statul modern*. Eminentul tânăr a fost viu felicitat de membrii comisiei. Din

parte-ne, ne facem o datorie a-l felicita asemenea, dorindu-i strălucita carieră pe care desigur cu talentele sale o merită."

Licențiat în drept! tânăr eminent! irezistibil orator! caracter mare! idei generoase!… Desigur, mi-am zis eu, iată un cetățean de mare viitor. Frumoasă carieră!… Îl avusesem întotdeauna în vedere pe eminentul tânăr. Isprăvile lui ca student erau așa de zgomotoase, încât mai în fiecare zi trebuia să auz, să citesc sau să pomenesc de acest frumos nume, Coriolan Drăgănescu! Parcă a fost însă un făcut… După ce am citit notița despre obținerea licenței lui în drept, încet-încet am început să uit de numele altădată atât de celebru, și era firesc lucru: îl uitam fiindcă nu mai mă-mpiedecam de el la tot pasul. De mult acum îl uitasem de tot. Era vreme turbure. Chestiuni politice acute; criză economică, agricolă, financiară; călcări mai mult sau mai puțin grave ale pactului fundamental – toate acestea iritaseră mult opinia publică. Studențimea era în fierbere și pusese de gând să manifesteze. Ce s-o fi făcut astăzi la statua lui Mihai Viteazul? Ia să vedem. Am luat „Amicul poporului" și am citit:

„Au trecut de culmea infamiei! Săriți, cetățeni! Regimul a turbat!

Fapta de azi a acestor tâlhari a întrecut tot ce se putea închipui din partea unor așa lăpădați de lege și de Dumnezeu!

Studenții au fost schingiuiți, zdrobiți, măcelăriți!

Bandiții regimului au avut ordin să tragă-n carne vie și au tras!

A fost ceva și oribil și murdar!

Sângele generoasei tinerimi române a roșit marmora albă pe care se ridică statua celui mai mare erou român!

Să nu crează însă bandiții că nu va veni ceasul pedepsei!

Ucigașii tinerimii sunt notați și nu vor scăpa de răspundere măcar de s-ar ascunde în gaură de șarpe…

Îndeosebi, promitem nerușinatului inspector polițist, canaliei ordinare, mișelului fără rușine, sălbaticului zbir și călău antropofag, care răspunde la dezgustătorul nume de Coriolan Drăg…"

O LACUNĂ…

Lache Diaconescu și Mache Preotescu sunt impiegați în aceeași mare administrație și totodată sunt foarte buni prieteni. Pe lângă acestea, Mache s-a logodit zilele trecute cu sora d-nei Diaconescu, d-ra Cecilia Pavugadi, care-și termină la vară cursul de piano la conservator. Colegi, prieteni și cumnați… În această întreită calitate, cei doi camarazi ies de la cancelaria lor la șase ore seara și, sub aceeași umbrelă, pornesc pe Calea Victoriei la vale, să se abată pe la o băcănie; trebuie să târguiască niște mezeluri pentru masă – Mache va prânzi la Diaconescu împreună cu d-ra Cecilia. În treacăt, Mache ia, de la o cofetărie, bomboane și prăjituri, și dintr-o florărie două buchete. Pentru cine?… Ghiciți… Se-nțelege că dintre cei doi camarazi cel mai grăbit nu este Lache. De aceea Mache îi zice, de câte ori Lache vrea să se oprească la vreo vitrină:

– Lasă, monșer; ai mai repede, că e târziu; să nu ne aștepte damele!

La care, Lache răspunde:

– Lasă monșer; știu eu; nu o să ne punem la masă de acum.

Dar Mache replică:

– Da, decât iar nu face să mergem tocmai la vremea mesii; să nu ne aștepte damele!

Mergând așa, ajung în piața Teatrului…

Lache zice:

– Ai să bem câte o bere la Gambrinus…

– Întârziem, Lache…

– Lasă, monșer, știu eu… Numa câte-o bere…

– Da, decât nu face pentru ca să ne aștepte damele…

Și amândoi intră în berărie… Aci, se-ntâmplă să găsească o sumă de colegi, cari le fac loc la masa lor strângându-se cât se poate. Colegii urmează o discuțiune foarte animată: ei comentează decizia Curții în procesul asasinatului și complotului bulgăresc; și daca voim să fim drepți, trebuie să mărturisim că cea mai deplină armonie domnește în această dezbatere; toți sunt de părere că decizia este dreaptă și bine cumpănită. Dar cei doi prietini intervenind în dezbatere, Lache, „pentru prima oară în viața lui", constată cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună, că „n-avem pedeapsa cu moarte". El nu este un om crud – toată lumea care-l cunoaște știe foarte bine aceasta…

– Dar când vine, mă-nțelegi, un caz ca acesta, ca să nu mai aibă cineva siguranța vieții în țara lui…

– Țal! strigă Mache bătând în masă…

– … Când orice asasin, mă-nțelegi, plătit de o mână criminală, poate pentru ca să vie, sub pretext de politică, și în țara ta, când ești liniștit și când ești cu conștiința împăcată că ți-ai împlinit până-n capăt datoria, și nu ești întru nimic vinovat, pentru ca să vie, mă-nțelegi…

– Țal! țal!! strigă Mache bătând foarte tare în masă.

– Ci stăi, monșer!

– E târziu, Lache!

– Ce târziu?

– Nu face pentru ca să ne-aștepte…

– Stăi un moment… Pentru ca să vie, mă-nțelegi…

– Țal!!!

– … Aș!… Asta, nu! să mă ierți! Asta, trebuie pedeapsa cu moarte!

Opiniile sunt împărțite de acum încolo. Părerea lui Diaconescu găsește la câțiva camarazi aprobare, pe când alții o combat „în numele principiilor moderne“.

– Principii moderne!? strigă Lache. Da dumnealor, mă-nțelegi, moderni sunt?

– Țal!!! strigă desperat Mache.

– Ci stai! monșer; mă plictisești…

– E târziu, Lache… Șapte trecute…

– Nu e nici șapte și jumătate.

– Era vorba la șapte.

– Las' că știu eu… Ce-ți pasă?

– Da, monșer; dar nu face pentru ca să lăsăm s-aștepte…

– N-așteaptă, n-ai grije, știu eu… Care va să zică, dacă vii și invoci principiile moderne, apoi, te rog, fă bunătate și le aplică dumneata mai întâi, ca să ai dreptul pentru ca să zici „principii moderne“. Dar pumnalul d-tale tot principii moderne este?… Care va să zică toporul tot principii moderne, ai?

– Lache!

– Las' că nici noi nu suntem așa de proști, cum credeți dv., pentru ca să nu știm ce va să zică principiile moderne.

– Lache!!

– Ești teribil, monșer, când îți abate ție ceva; ești teribil, parol! Lasă-mă, domnule, să termin, și mergem… Ești teribil, parol!

– Șapte și jumătate, Lache!

– Ia să știe dumnealor că este aici o justiție, care pedepsește cu asprime orice tentativă, mă-nțelegi…

– Lache!

– Ia să știe că sunt judecători la Berlin!

– Lache!!

– Că în materie politică nu-ți este permis a mai întrebuința violența fără să mergi la ghilotină…

– Lache!!!

– Ești teribil, monșer, parol!

– Opt fără un sfert, Lache; dacă nu mergi, eu te las; mă duc singur…

– Cum, singur?

– Mă duc la un birt… Nu face să lăsăm damele pentru ca să ne aștepte… Ța! Ța!!

Plătesc în sfârșit, salută pe camarazi și pleacă. La ușe, Lache se oprește… I-a fulgerat prin minte încă un „argument". Se-ntoarce și pornește-napoi spre masa camarazilor:

– Și-n definitiv, mă-nțelegi…

Dar Mache-l apucă, îl învârtește-n loc și-l scoate pe ușă.

– Ești teribil, monșer, parol!! zice Lache. Hai la băcănie… Trebuie să luăm mezeluri.

În băcănie, alți camarazi… Iau țuici și comentează – ce? decizia Curții, firește.

– Lache! zice Mache cu groază… Haide-n altă parte!

Dar Lache a intrat deja în dezbatere și „pentru prima oară în viața lui", trebuie să constate cu regret că legea noastră penală prezintă o lacună… De astă dată însă, Lache întâmpină o opoziție crâncenă. Mai cu seamă Sache Potropopescu se ridică în contra teoriei barbare a lui Diaconescu cu un formidabil bagaj de argumente științifice. Dar Diaconescu zâmbește caracteristic: se vede bine că mestecă-n sine o replică zdrobitoare.

– Lache! zice dezolat Preotescu; lasă, Lache! Aide că am cumpărat mezelurile… Aide, Lache! lasă, Lache!

– Nu las, domnule!

– Aide, Lache! Opt trecute, Lache! Nu face pentru ca…

– Ești teribil, monșer, parol!

Atunci Preotescu, foarte rugător către Potropopescu, care urmează cu argumentația lui:

– Lasă, Sache!… E târziu, Sache!

– Și-n definitiv… zice Lache.

Dar Mache îl împinge spre ușă, îl scoate afară și-l urcă-ntr-o trăsură.

– Înainte, birjar! și mână mai iute!

– Ești teribil, monșer, parol!

Trăsura merge în fuga…

– Opt și jumătate, Lache; ne-așteaptă damele; ne-am făcut de rușine; să vezi ce supărate o să fie!

– Ia lasă-mă, monșer! dumneata nu vezi ce absurdități susțin dumnealor?… Cum?… Care va să zică să intri dumneata în casă la mine cu pumnalul, cu toporul, cu conspirații, cu comploturi și asasinaturi, și eu să stau cu mânile în șolduri și, în loc să te iau de urechi ca pe un măgar, și să-ți zic: „destul! pân-aici! nu-ți permit mai mult în țara mea!“ – eu, nu! eu să viu pentru ca să-ți zic: „bravo! bine faci! să mai poftești și aldată…“ Să mă ierți! astea să le spuie d. Potropopescu la alții, asta nici o umanitate nu poate pentru ca să fie!…

– Mână mai iute, nene! strigă Mache către birjar.

– Eu, orice-ar zice d. Potropopescu, eu să-mi dai voie pentru ca să zic că legea noastră penală prezintă o lacună.

Au ajuns… Mache sare repede jos, plătește birjarului și, încărcat în buzunare cu mezeluri, într-o mână cu pachetele de la cofetărie, în alta cu două buchete, sună destul de emoționat. Dinăuntru s-aud valuri de armonie. Dar clopoțelul zbârnâind, pianul amuțește ca prin farmec. Peste un moment, domnișoara Cecilia Pavugadi deschide… Scuzele d-lui Preotescu pentru întârziere sunt pe deplin primite de cele două dame: îl cunosc așa de bine pe d. Diaconescu… „Când vine dumnealui vreodată la vreme?…“ Doamnele sunt încântate de atenția d-lui Preotescu: așa frumoase buchete!… La masă…

– Domnule Preotescu, zice d-ra Pavugadi, ți-am preparat o surpriză: am studiat o bucată…

– Sublimă! zice madam Diaconescu.

– A! domnișoară…

– Ți-a plăcut, zice Lache către Mache, ți-a plăcut d. Potropopescu cu absurdițile dumnealui… Auzi dumneata!…

– Lasă, Lache! zice Mache.

– Ești teribil, monșer, parol!

– Și ce bucată, domnișoară?

– O bucată nouă… *Stella confidente*…

– Eu nu-i înțeleg, pe onoarea mea, zice d. Diaconescu; când vezi că și popoarele cele mai civilizate…

– Lasă, Lache… O s-o cântați, sper…

– Firește…

… Toată lumea se scoală de la masă. Cafeaua se servește în salon. D-ra Pavugadi se așază la clavir și-ncepe. Mache în picioare, transportat, extaziat, se lasă dus de acele valuri de armonie… Dar Lache îl trage discret de mânecă și-i zice încet, ca să nu turbure liniștea artistei:

– E absurd, monșer, să intru în casa dumitale cu toporul… și dumneata, mă-nțelegi…

– Lasă, Lache!…

– Lacuna asta trebuie, monșer…

– Lasă, Lache… s-ascultăm, Lache!…

– Ești teribil, monșer, parol!

SITUAȚIUNEA

A fost o zi îngrozitor de fierbinte. Tocmai pe la unu după miezul nopții, parcă s-a mai potolit puțin cuptorul, parcă începe să mai poată respira omul… Să respirăm. Stau în fața unui local de noapte, o mică berărie, și fiindcă am poftă de vorbă, aștept, nu cumva o pica vreun alt bucureștean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: daca o durere împărtășită e pe jumătate ușurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. Așteptând, miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe când un municipal își face cu măturoiul lui enorm datoria, stricând odihna prafului și făcând să se-mbrobodească în ceață din ce în ce mai deasă luminile felinarelor. Prin ceața aceea, mi se arată legănându-se o umbră… se apropie… Să fie un amic?… Da, e un amic; n-am așteptat degeaba – e amicul meu Nae; și lui i pare bine că m-a-ntâlnit.

– Teribilă căldură a fost astăzi! zice Nae, ștergându-se de sudoare.

– Teribilă! răspunz eu.

– Dar acuma tot poți pentru ca să zici că respiri.

– Se-nțelege… De unde vii?

– Am fost pe la berării cu niște prietini.

– Ce mai nou?

– Prost, monșer… Este o criză, mă-nțelegi, care poți pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă… S-a isprăvit… E ceva care poți pentru ca…

– Lasă, Nae, că se mai și exagerează…

– Ce se exagerează, nene? Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu știți, care, mă-nțelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înțeleg și eu atâta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, când te gândești, te-apucă groaza, monșer, groaza!…

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere până-n fund, apoi, după ce oftează adânc:

– Eu pot pentru ca să-ți spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar știi?… foarte rău!! foarte rău!!! pentru ca să ajungem să vedem țara mea, care era peste putință ca să prevază cineva o situațiune foarte tristă, fiindcă le-am spus și dumnealor…

– Cari dumnealor?

– Dumnealor cu cari am fost; zic: pot pentru ca să spui că nu se poate ceva mai trist, ca să vie un moment orișicât ai zice, când vezi că bate falimentul la ușe și nu mai e nici un patriotism…

Nae face o figură foarte mâhnită; e așa de obidit, încât ai crede că vrea să plângă.

– Bine, Nae, zic eu, nu trebuie să fie omul așa de pesimist. Lucrurile or să se-ndrepte… este o recoltă admirabilă.

Nae, schimbând figura și zâmbind cu compătimire de ignoranța mea:

– Ce recoltă, nene, ce recoltă? Dumneata n-ai văzut rapița?

– N-am văzut-o, că n-am fost pe-afară.

– Apoi vezi!… Rapița, moft!

– Ei! moft.

– Firește că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patru - zeci de milioane, și dumnealor, mă-nțelegi, lucru mare! parc-a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapița, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile la pogon… Ai văzut acuma? unde sunt o sută cinzeci de milioane, care se lăuda?

– Bine, da numai rapița e?… da grâul?… da porumbul?… da alelalte?

Nae, iritat, maimuțindu-mi tonul:

– Da cuponul de iulie? Da cuponul de septemvrie? da cuponul de noiemvrie? da alelalte?

– O să le plătim.

Nae, încărcând tonul:

– O să le plătiți! Cu ce o să le plătiți? Nu te mai lipești de Disconto…

– Ce-i aia?

– Aia-i aia, care știi dumneata de câte ori am spus eu, că o să se-nfunde odată cu cheltuielile nebunești, care pot pentru ca să zic că nici o țară nu s-a mai întâmplat, pentru ca să vie și să zică la un moment: nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale! care atunci însemnează că nu mai ești independentă nici la tine acasă, după ce ți-ai vărsat sângele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificații și să poți zice la un moment dat: până aci! nu permit!

– În sfârșit, guvernul o să…

Nae mă-ntrerupe:

– Las' că și guvernul… Dumnezeu îl știe și pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, și numa intrigi și la conservatori și la liberali, în loc să facă un guvern de coaliție, cu toți bărbații de stat, care să le zică Regele, mă-nțelegi, serios: vă ordon pentru ca să limpeziți situațiunea, fiincă așa nu poate pentru ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo și dumnealui încoace, fiincă, niciodată nu s-a-ntâmplat în alte țări, nici pe vremea fanarioților, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independență, în detrimentul prestigiului, care trebuie toți să lupte, dacă e vorba să aibă pretenții de oameni politici… Dumneata nu vezi, cu chestia economiilor…

– Ba văz!

– Apoi, dacă vezi, ce mai umbli cu mofturi?

– Ba nu umblu deloc cu mofturi; e o chestie destul de grea.

– Economii? Hm! Zice că face economii… mofturi! și cu budgetul încărcat cu treizeci și șase de milioane, care mă prinz cu dumneata pe ce poftești că nu poate pentru ca să fie o realitate…

– Daca e vorba de economii, zic eu, pentru ce nu desființăm armata, care?…

– Ce vorbești, domnule? se poate să spui astfel de absurdități?… tocmai acuma să desființăm armata?

– De ce nu?

– Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poți pentru ca să știi de azi pe mâine cum poate pentru ca să devie o complicațiune… Dumneata nu vezi ce se petrece în China cu boxerii, și toată Europa nu poate pentru ca să se-nțeleagă; asta e o chestie mare, nu vorbi așa, îmi pare rău!

S-a răcorit binișor… Ceața s-a lăsat încet-încet peste capetele noastre, așezându-se iar la pământ. E târziu… Fanaragiul companiei de gaz a început să închidă becurile. Se face ziuă. Plătim și ne sculăm.

– Unde mergem? întreabă Nae.

– Eu, zic, mă duc spre casă.

– Ai la o simigerie, trebuie să scoață covrigi calzi.

– E târziu, Nae…

– Eu nu mă duc d-acu acasă, zice Nae… Mai umblu prin oraș… pân-o face.

– Cine să facă?

– Nevastă-mea.

– Ce?

– O apucase aseară durerile.

– !…

– Nu pot, monșer, pentru ca să stau când face… Mă plimb așa de colo până colo; mai beau o bere, un macmahon, un șvarț,

mai vorbesc cu un prietin, trece vremea; și când mă-ntorc… gata.

– Face greu?

– Știi, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Ăl din urmă, Costică, a fost mai greu: i l-a scos cu fiarele…

– !!…

– Acu a venit doctorul, da' a zis că poate pentru ca să n-aibă trebuință de clește…

– !!…

În momentul când deschiz ochii cât pot de mari, trece o birjă cu o damă. La lumina zorilor, Nae recunoaște desigur pe acea damă, pentru că începe să strige, luându-se după trăsură:

– Madam Ionescu!… Coană moașă! Madam Ionescu!

Dama întoarce capul, recunoaște și ea pe Nae și oprește trăsura.

– A făcut? întreabă Nae.

– Da, răspunde moașa.

– Ușor? întreb eu.

– Foarte ușor.

– Uf! adaog. Ce?

– Băiat.

Și trăsura moașei pornește.

– Bravo, Nae! să-ți trăiască!

– Mersi, asemenea… Ei, acu nu mai am grijă… Ai la simigerie…

Și mă ia la braț.

– Știi ce-ar trebui la noi? zice Nae.

– Ce?

– O tiranie ca în Rusia… Nu mai merge, mă-nțelegi, Consti - tuția, care aceea ce vezi că se petrece, nu poți pentru ca…

Zic:

– Nae! scuză-mă: e așa de târziu, care nu pot pentru ca să mai merg…

– Îmi pare rău…

– Mi-e așa de somn, care trebuie negreșit pentru ca să mă culc. La revedere.

M-am suit într-o birjă și l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie.

1 APRILE

Desigur, având cineva inspirație, poate minți și mistifica pe altul ori în ce zi peste an; dar la zi-ntâi de aprile este un fel de datorie, pentru cine ține la tradițiuni, să mintă și să mistifice, inspirat ori nu. Oricât s-ar părea de comună arta mințitului, artă pe care o profesează omenirea întreagă cu atâta pasiune, – prima artă frumoasă, pe care a profesat-o speța noastră – tot, ca orice artă, unii o fac cu mai puțin, alții cu mai mult talent, cu mai mult sau mai puțin succes. Izvorul ei stă în acea putere nepătrunsă a spiritului, pe care o numim imaginațiune, și firește că oamenii nu sunt deopotrivă înzestrați cu acea putere. Apoi, imaginațiunea este și ea condiționată la fiecare individ de temperamentul și caracterul lui. Astfel, sunt minciuni și mistificări vesele, inteligente, delicate; altele stupide, grosolane, lugubre chiar. De exemplu, tânărul Costică Petrăchescu, controlor al unei mari administrațiuni publice, este vestit printre camarazii lui, atât cei din serviciul central cât și cei din serviciul exterior, pentru talentul cu care știe să mistifice la 1 aprile. Nu se poate o imaginație mai bogată. Nota caracteristică a invențiunilor tânărului controlor este nota lugubră. Câteva specimene din celebrele-i mistificări vor da o idee exactă cititorului despre talentul lui d. Petrăchescu. Sunt din anul trecut, 1 aprile 1900:

Domnului Teodor Ionescu, impiegat clasa III,
Direcția generală X… București

Dragă Tudorache,

Imediat ce vei primi scrisoarea mea, suie-te în tren și vino aci. Este neapărată nevoie de prezența ta. Unchiu-tău Panait este foarte greu bolnav; l-a lovit iar apoplexia și doctorii nu mai dau nici o speranță de scăpare; cel mult până mâine seară poate s-o mai ducă. Am vorbit cu madam Ionescu, mama ta, și mi-a spus să-ți scriu, fiindcă singură nu știe ce măsuri să ia în caz de nenorocire. Prăvălia lui unchiu-tău Panait a rămas pe mâna băieților și a lui Iordache tejghetarul, așa că, dacă n-ai fi tu aici în cazul fatal, cine știe cu ce vă alegeți la moștenire!

Fă-ți curaj! toți o să trecem prin asta! așa e viața noastră! toți suntem muritori!

Te aștept la sosirea trenului în gară.

Al tău fidel amic,
C. Petrăchescu

Domnului Panait Mistopolu, comersant, Târgul Y…

Preastimate neică Panait,

Nepotului dumitale Tudorache Ionescu, impiegat clasa III la direcția noastră generală, i s-a întâmplat o mare nenorocire. Dintr-o desperare de amor, pe care-l trata cu o fată de la mașinile de scris ale serviciului central, a nebunit și a vrut aseară să-și spintece pântecele în cantilerie, cu niște foarfeci mari de la registratură. Au sărit mai mulți camarazi și, cu mare luptă, i le-au putut smulge din mână. Atunci, bietul Tudorache a-nceput să cânte și să joace, și pe urmă s-a repezit să strângă de gât pe unul dintre camarazi, crezându-l că este amanta lui care-l trădează.

Te rog, nu spune lui madam' Ionescu, mama nenorocitului, și așteaptă-ne mâne dimineață în gară la sosirea trenului. Doctorii au spus că altă scăpare nu e decât liniștea în sânul familiei. Mâne-l aducem pe bietul Tudorache.

Fă-ți curaj, neică Panait; așa e viața omului, n-ai ce-i face! dar păcat de el, că era tânăr!

Încă o dată, nu cumva să lipsești din gară ca să-l iei în primire pe bolnav.

Al d-tale, cu tot respectul,
C. Petrăchescu

De prisos să mai spunem ce și-au spus a doua zi 1 aprile, dis-de-dimineață, d. Teodor Ionescu, impiegat clasa III din Direcția Generală X…, și respectabilul său unchi Panait, când s-au întâlnit, la sosirea trenului, pe peronul gării din Târgul Y…

Dar alta:

Telegramă
Mandache Smărăndescu, impiegat Direcția generală X…
București

Casele voastre și prăvăliile aici în piața mare în flacări. Răspuns plătit 10 cuvinte.

Petrăchescu

D. Costică Petrăchescu, controlorul, are strânse legături de prietenie cu reporterașul unei mari gazete bucureștene. Îi dă, foarte emoționat, următoarea informație pentru ediția de dimineață:

„Aseară s-a-ntâmplat în gara N… un teribil accident.

Trenul de persoane sosind pe linia a doua, publicul a dat năvală către peron, trebuind să traverseze șinele liniei întâia.

O damă în vârstă, voind și ea să treacă mai la urmă, s-a-mpiedicat în rochie și a căzut pe șine. A voit să se scoale, când iată trenul accelerat, care intră în gară cu o viteză nenchipuită.

Nenorocita femeie se ridicase și ieșise de pe șine; dar, fiindcă bătea un vânt puternic și, poate, din pricina curentului provocat de iuțeala locomotivei, pulpana rotondei umflată a fost apucată de botul mașinei. Într-o clipă femeia a fost smulsă, învârtită în loc și apucată sub roți.

Toată lumea țipa. În zadar! mecanicul n-a putut opri decât prea târziu, când nenorocita era cu desăvârșire zdrobită – o masă de carne informă.

Victima acestui teribil accident e doamna Tincuța Costandineasca, soacra d-lui Iancu Dimitrescu, impiegat clasa I în Direcția Generală X…

Nenorocita lasă o frumoasă avere fiicei sale, d-nei Dimitrescu.

Condoleanțele noastre neconsolatului ginere.“

Iarăși, de prisos a spune că în aceeași zi chiar, la ediția de seară de 1 aprile, ziarul, felicitând pe ginere, a anunțat cu bucurie că a fost indus în eroare de un mișel, că d-na Costandinescu nici nu se afla în ziua de 31 marte în tren.

A! Dar nu numai d. Costică Petrăchescu, controlorul, are imaginație! și, afară de asta, în fiecare an e câte un 1 aprile!

Domnului Costică Petrăchescu, controlor al Direcțiunii generale X… Târgul N…

Dragă Costică,

Am să-ți dau o veste foarte bună. Aseară în sfârșit am putut să punem mâna pe noul buget, pe care direcția l-a ținut foarte secret până acuma.

Ai avut mare noroc. Din posturile de controlori s-au suprimat două, și s-a înființat încă un subinspector, pe lângă ceilalți șapte, cari trebuie să controleze pe cei cinci controlori.

Ești înaintat în noul post.

Leafa noului subinspector este de 350 de lei pe lună, afară de diurnă; adică, vei căpăta încă 50 lei diurnă, peste ce aveai în calitate de controlor, și noi tot cu ce aveam rămânem.

Halal să-ți fie! se vede că ai bună protecție!

Dar, în orice caz, nu crede că suntem invidioși; suntem buni camarazi și te felicităm. Aseară am băut câte un pahar în sănătatea ta. La revedere! Amicii tăi sinceri,

Teodor Ionescu, Iancu Dimitrescu,
Mandache Smărăndescu

Alta:

D-lui Costică Petrăchescu, subinspector etc. etc.

Dragă Costică,

Am aflat de la nepotu-meu Tudorache că te-a înaintatără. Foarte bine a făcutără. Amploiat ca dumneata deștept și de treabă n-a mai avutără ei. Să-ți spui drept că ne-am bucuratără și eu și soră-mea, mama lui Tudorache, ca de copilul nostru. Să trăiești și la mai mare!

Al d-tale ca un părinte,
Panait Mistopolu

Telegramă:
Subinspector Costică Petrăchescu etc. etc.

Ginerele spus înaintare. Felicitările noastre sincere.

Tincuța Costandineasca

Direcția Generală X… Serviciul Administrativ
No. 15 245 – 31 marte 1901
Domnului Costică Petrăchescu, controlor etc. etc.

Domnule,

Prin noul buget 1900–1901, suprimându-se pe motive de economie, postul de controlor în care funcționați, vi se aduce la cunoștință că rămâneți în disponibilitate, până la alte dispoziții.

Primiți etc.

Director general NN...

FIVE O'CLOCK

Five o'clock pe englezește însemnează *cinci ceasuri.* În lumea mare, fiecare damă-și hotărăște o zi pe săptămână (*jour fixe)*, când primește, la ceasurile cinci după-amiazi, vizite și face musafirilor tratație cu ceai; de aceea se mai zice și *five o'clock tea*, adică pe românește *ceaiul de la cinci ceasuri.* În genere, damele din lumea mare publică în carnetul lui Claymoor, spre știința numeroaselor lor cunoștințe, ziua lor de primire. De exemplu, citim în „l'Indépendance roumaine ":

„Madame Esméralde Piscopesco, five o'clock tea tous les jeudis".

„Azi e joi. Haide – zic eu – la madame Piscopesco."

Feciorul în frac și cu mănuși albe mă introduce în salonul splendid al somptuosului *hôtel Piscopesco.* Dar nu văz pe nimeni… A! în fund! auz, în salonașul intim de cel mai pur stil Louis XV, ciripind pe-ntrecute, ca doi scatii, două glasuri de coconițe. Merg acolo. Madam' Măndica Piscopesco cu surioara sa, madam' Tincuța Popesco. Cocoana Măndica mă întâmpină cu grația-i obicinuită. Mărturisesc drept… Am mare slăbiciune de ceea ce francezul numește *la causerie*, și de aceea frecventez bucuros cercurile *mondains*. Îmi place adică, pe românește, să stau de vorbă cu damele din lumea mare. Găsesc în conversația lor mult mai multă grație decât în conversația bărbaților. Femeile știu să spună o mie și o sută de nimicuri într-un mod mai interesant decât spun bărbații

lucrurile cele mai serioase… O floare, o panglicuță, o deosebire d-abia simțită între două nuanțe, un nimic, distilate prin mintea subtilă a unei femei și exprimate prin acele dulci modulațiuni de voce și prin jocul acela încântător al luminilor ochilor, capătă, pentru mine cel puțin, un farmec indicibil. Iată-mă dar în elementul meu… Aci desigur am să petrec câteva momente delicioase.

Eu – Madam' Piscopesco, dați-mi voie…

Măndica – Vii tocma la pont.

Tincuța – Ai fost…?

Măndica – Taci, tu!… Las' să-l întreb eu… Ai fost aseară la circ?

Eu – Am fost.

Tincuța – Cine mai…

Măndica – Taci, soro! n-auzi? (către mine) Ai văzut pe Mița?

Eu – Pe sora matale?

Măndica – Nu… Pe Mița, pe Potropopeasca a tânără?

Eu – Da; era într-o lojă în fața mea…

Măndica (Tincuții) – Ai văzut?

Tincuța (mie) – Cu cin'…

Măndica – Taci!… *(mie)* Cu ce pălărie era?

Eu (încurcat) – Cu…

(Tincuța vrea să mă-ntrerupă.)

Măndica (astupându-i gura cu mâna) – Cu o pălărie mare…

Eu (răsuflând) – Da…

Măndica (Tincuții) – Ai văzut? (mie) *Bleu gendarme.*

Eu – Da…

Măndica (mie) – Cu pamblici *vieux-rose…*

(Eu dau din cap afirmativ.)

Măndica (Tincuții) – Te mai prinzi aldată?

Tincuța – Stăi, să vedem… (mie) Era cu bărbatu-său.

Măndica (Tincuții) – Taci tu!

Tincuța – Apăi, lasă-mă și pe mine, soro!… Tot tu?

Măndica (mie) – Era cu Potropopescu?

Eu (încurcat) – Mi se pare că…

Măndica – Nu era cu Haralàmbina?

Eu (și mai încurcat) – Cu care Haralàmbina?…

Tincuța – Cu mă-sa.

Eu – …

Măndica – …O bătrână mică, urâtă, parcă-i o smochină uscată, și gătită-gătită…

Eu (răsuflând) – Da.

Tincuța – Cu părul roșu vopsit…

Eu – Da, da.

Tincuța (Măndichii) – Ai văzut?

Măndica – Ce să văz?… parcă mă-sa nu știe! (mie) A venit cineva în lojă la ele?

Eu – …

Tincuța – Mitică…

Eu – Care Mitică?

Măndica – Ei! care Mitică…

Tincuța – Lefterescu, locotenentul…

Eu – Să mă credeți, cuconițelor, pe onoarea mea vă spun, că nu pot să zic, pentru că eu…

Măndica – Pentru că dumneata ești cavaler și nu vrei să spui.

Tincuța – Da pe Lefterescu l-ai văzut în circ?

Eu – Mi se pare că era într-un stal, drept în fața mea.

Măndica – Lângă loja ei!… (Tincuții:) Ai văzut? Ai înțeles acuma pontul?… Vezi, daca ești proastă?

Tincuța – Peste poate!

Eu (aruncând o privire pe fereastră și văzând o trăsură închisă, care a tras la scară) – Vorbești de lup și madam Potropopesco la ușe.

Tincuța – Ea!

Măndica – Vezi ce obraznică e!…

Eu (având un presentiment și luându-mi pălăria) – Doamnelor, dați-mi voie să vă salut… Îmi pare bine că vă găsesc totdeauna vesele și grațioase… Eu trebuie să mă retrag.

Tincuța (tăindu-mi calea) – Așa degrab'?

Eu – Vă asigur că… o afacere… urgentă…

Măndica (acoperindu-mi ușa) – Fără să iei măcar un ceai?

Eu (apăsat din ce în ce mai mult de negrul meu presentiment) – Parol…

Măndica – Tocma acu?

Tincuța (smulgându-mi pălăria) – Peste poate!

Eu, trebuind să cedez, cad zdrobit pe un puf.

Feciorul – Madam' Potropopesco.

Măndica se face roșie, Tincuța vânătă, eu galben. Madam' Mița Protopopesco apare, uimitoare de frumusețe și de toaletă ca totdeauna, purtând pălăria *bleu gendarme*. Cele trei dame se sărută foarte afectuos.

Mița – E un ger afară, mașer, că nu-ți poți face o idee… Daca o ținea așa toată noaptea, se duce dracului rapița!

Eu – Nu crez… Am vorbit cu arendași…

Mița – Aș! nu mi-a scris azi Potropopescu al meu?

Măndica (Miții) – Ai fost aseară…

Tincuța (Măndichii) – Taci, tu! Las' să-ntreb eu. (Miții) Ai fost aseară la circ, madam' Potropopesco?

Mița – Da.

Măndica – Sin…

Tincuța – Taci!… (Miții) Singură?

Mița – Nu; cu maman.

Tincuța – Cu maman?… Bravo!

Eu (sculându-mă) – Doamnelor, eu…

Măndica (împiedicându-mă să-mi iau pălăria, și încet) – Tocma la pont? (merge să apese nasturele soneriei).

Tincuța – Și… era multă lume la circ?

Mița – Foarte multă.

Măndica (sunând prelungit) – Ce slugi dobitoace!

Feciorul vine.

Măndica – Nu te-am chemat pe dumneata: treaba dumitale e să stai la uşe; unde e dobitoaca de Roza? Ce face cu ceaiul?

Feciorul iese.

Tincuţa (Miţii) – Era cineva dintre cunoscuţi?

Miţa – Mai nimeni… Era Costandineasca, Dumitreasca, Vasileasca, Georgeasca, Ogretinencile…

Roza, subreta, apare.

Măndica – Ce faci cu ceaiul ăla?

Roza – E gata, coniţă.

Măndica – Apăi, de ce dracu nu-l aduci odată?

Roza – E gata, în salon.

Măndica – Atunci, de ce nu spui, proasto!

Roza pleacă bombănind.

Măndica – Să nu bombăneşti, obraznico!

Toată vremea asta, madam' Tincuţa Popesco tace, bătându-se pe palma stângă cu un cuţit de sidef pentru tăiat corespondenţa; pe când madam' Potropopesco se consideră în oglindă, drăcuindu-şi un cârlionţ rebel din frunte, care nu vrea să stea cum trebuie. Madam' Piscopesco cu un gest degajat ne poftește în salonul cel mare la ceai. Un samovar şi un serviciu de argint cu coroană de conte deasupra monogramei E.P. – Esméralde Piscopesco – de toată frumuseţea.

Tincuţa (Miţii) – Apropo, nu mi-ai spus cine mai era la circ.

Miţa – Ba, ţi-am spus… Ogretinencile…

Tincuţa – Nu… Dintre bărbaţi…

Miţa – Dintre bărbaţi?

Eu trec repede din salonaş şi-mi iau pălăria.

Măndica – Nu iei ceaiul?

Eu (ţinându-mi în sus şi bine pălăria) – Ba da.

Tincuța – Mitică… nu era?

Mița – Mitică?… nu știu care Mitică…

Tincuța – Lefterescu!… sublocotenentul!

Eu (frigându-mă cu ceaiul, către Măndica) – Pardon, eu trebuie să…

Mița (râzând foarte veselă, către Tincuța) – A! Lefterescu! Mitică al dumitale…

Tincuța – Ba al dumitale, obraznico!

Mița – Ba al tău, mojico!

Eu, scăpând din mână paharul cu ceai, împing pe madam' Piscopesco cât colo, dau în lături pe fecior și într-o clipă sunt în curte. În poartă întâlnesc pe bravul Lefterescu.

Eu – Un'te duci?

Mitică – La *five o'clock*, la madam' Piscopesco.

Eu – Fugi, nenorocitule!

HIGH-LIFE

Tânărul Edgar Bostandaki este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă și religie de la gimnaziul clasic înființat de curând în urbea sa natală. Gimnaziul are până acuma numai clasa întâia și e întreținut de comună; se speră că la anul viitor se vor completa patru clase, trecând totul pe seama Statului. Deși încărcat cu predarea a cinci cursuri importante de gradul secundar, tânărul suplinitor găsește destulă vreme să frecventeze societatea înaltă din localitate, unde trece drept un perfect gentilom. În adevăr, Edgar este un tânăr care are multe succese în saloanele din Târgul Mare. Vorbește franțuzește de când era mic și se pricepe foarte bine la mode și confecțiuni, așa că nu o dată este consultat asupra acestui capitol. Profesia de cronicar *high-life* nu este ușoară, fiindcă trebuie să scrii despre dame, și damele sunt dificile, pretențioase, caprițioase. Spui de una o vorbă bună, superi pe alta; spui rău de alta, atunci nu mai poți pretinde că ești un om galant; insiști cu deosebire asupra uneia, dai loc la bănuieli; neglijezi pe vreuna, îi inspiri o ură primejdioasă. Mai ales într-o societate foarte restrânsă și foarte aleasă ca societatea din Târgul Mare, un cronicar de salon trebuie să-și drămuiască atenția cu cea mai mare strictețe. Grea profesie, ce-i drept; însă tânărul Bostandaki, om de spirit și cu educațiune distinsă, a fost parcă născut a fi cronicar *high-life*. Cronicele lui, în

formă de corespondență, le publică într-un ziar cotidian din cel mai apropiat oraș mare de provincie.

Dar, va zice cineva:

– Bine! însă cronicarul este și el om, mai ales dacă e tânăr; trebuie să aibă și el simpatiile și preferințele, antipatiile și aversiunile sale. El stă într-un colț al salonului cu carnetul său în mână și privește la vârtejul valsului; în acest vârtej, ochii lui trebuiesc să deosibească între toate pe câteva, mai grațioase, și între aceste câteva mai grațioase, pe una, nentrecută, adorabilă.

– Ei, da, răspunz eu, înțeleg ce spuneți. Însă cronicarul de salon trebuie să-și calce pe inimă, să fie discret și imparțial. Și asta n-o poate oricine, cum o poate Turturel.

– Care Turturel?

– Edgar Bostandaki… Turturel este numele pe care i l-au dat în copilărie, alintându-l, papaia, mamaia, și duduile, surorile mai mari… Turturel – așa-i că sună bine? – este pseudonimul destul de transparent cu care Edgar își semnează cronicele.

Ei! și totuși, cât de corect și de discret, cât de galant și de imparțial, însuși Turturel a greșit odată un *carnet mondain.*

Din inițiativa unui comitet compus de damele din înalta societate a Târgului Mare, reședința subprefecturii Plășii de Mijloc, s-a dat în saloanele otelului Regal de acolo „Un mare bal filantropic, al cărui venit se va împărți giumatate în folosul umanității suferinde și giumatate pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului clasic local, până la trecerea lui în bugetului Statului". Maiorul a oferit muzica militară, pe care a adus-o cu trenul de la reședința prefecturii.

A fost un bal cum nici într-o capitală de județ nu se poate mai splendid. Damele, pline de devotament pentru nobilul scop al petrecerii, s-au întrecut în toalete. Uniforma și fracul au fost minunat reprezentate, deși frac nu purtau decât subprefectul, primarul și Turturel; restul sexului urât purtau

unii redingotă, alții jachetuță scurtă. Onorurile balului le-au făcut comitetul damelor, sub președința tinerei doamne Athenaïs Grégoraschko, soția subprefectului. S-a petrecut până la șapte dimineața, când aurora cu degetele ei de rază a venit să bată la ușa orizontului și să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănțuitori că trebuie, cu regret, să se despartă.

A doua zi, d. Turturel punea la poștă pentru gazetă un *carnet mondain*, cu notița: „Rog a se trimite, după obicei, 50 de exemplare pi adresa mè". Seara, cronicarul citea în fața comitetului damelor, al cărui secretar era, darea de seamă asupra rezultatului operei de binefacere. De prisos să reproducem textul întreg al acestei lucrări de caracter oficial. Ne mărginim a-i da concluziunile: „Venit brut, 575 lei; cheltuieli, 368 lei; beneficiu net, 207 lei; 103 l. 50 b. pentru sporirea fondului de întreținere a gimnaziului; 103 l. 50 b. pentru umanitatea suferindă".

După ce au mulțumit comitetului de dame, d. Edgar Bostandaki în numele gimnaziului, iar d. primar în numele umanității suferinde, ședința oficială s-a ridicat. Apoi s-a-nvârtit un maus. Peste două zile, iată că mult așteptatele exemplare din „Vocea Zimbrului" sosesc. Ele conțin cronica atât de dorită: *Cum se pitrece la noi…*

Extragem la întâmplare câteva rânduri:

„… Sâmbătă sara s-a ținut în fine la noi strălucitul bal filantropic sub prezidența grațioasei doamne Athenaïs Grégoraschko, născută Perjoiu…

… O enormă afluență de tot ce Târgul Mare are mai distins, fiecare ținând să mulțumească încântătoarei prezidente inițiatoare, prea amabila doamnă Athenaïs Grégoraschko…

… În acordurile muzicii militare, care întonează cu destul *brio* un vals vaporos, perechile pornesc ca duse pe niște valuri, în cari se perde conștiința, iar timpul pare că s-a oprit pe loc ca să admire cum trec în vârtej ferbinte, uimitor, nebunesc, atâtea ș-atâtea flori, parcă

smulse de vântul aprig al pasiunii… Doamna Athenaïs Grégoraschko, regina adorabilă a valsului adorat…

… Dar, la un semnal, ușile din fund se deschid… Supeul! Un moment de odihnă pentru această zvăpăiată tinerețe, un moment de odihnă și de reconfortare!… Athenaïs Grégoraschko face onorurile, luând loc în capul mesei, cu grația nespusă care o caracterizează…

… Dopurile pocnesc, pare c-am fi la un atac de tiraliori, care nu sparie deloc pe bravii convivi… Șampania curge-n valuri. Doamna Athenaïs dă semnalul și aci; ridicând în sus cupa plină de delicii, ca divina Hebe, atinge de buzele răci buzele sale calde, cu acea delicatețe poetică cu care fluturelul atinge caliciul unui miosotis…

…Dar muzica ne cheamă. Trăiască valsul! Doamna Athenaïs Grégoraschko, infatigabilă silfidă…“

Aici o îngrozitoare greșală de tipar… A doua zi, duminică dimineața, la cafeneaua din centru, spiritualul cronicar *high-life* citea mai multor tineri din localitate *carnetul* lui: *Cum se pitrece la noi.* Tinerii îl ascultau cu multă admirație și poate cu mai multă invidie: e desigur fericit un tânăr care dispune, pe lângă talentul stilului, de o coloană de publicitate, ca să se facă, firește, atât de plăcut damelor! Pe când se comenta articolul și autorul căuta să explice amicilor săi ce înseamnă „divina Hebe“ și „calici“, iată că deodată intră d. subprefect, Raoul Grégoraschko, soțul „infatigabilei silfide“. D. subprefect salută în dreapta și în stânga cu gravitate, apoi, drept în fața lui Edgar Bostandaki și cu un ton neobicinuit de aspru:

– Domnule Turturel! uite-te la mine… Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries* pi conta doamnei Grégoraschko, soția mè!

Apoi face un ocol prin cafenea bufnind:

– *A-t-on jamais vu pareille insolence!*

Edgar nu pricepe deloc… Însă Raoul se întoarce iar și, gesticulând cu cravașa, de care nu se desparte niciodată:

– Altă dată, dacă-ți mai permiți di aieste, îți rup urechile!

– Dar…

– Urechile! m-ai înțăles? *espèce d'imbécile!*

Și iese turbat, făcând să șuiere aerul sub jocul cravașei. Toată lumea rămâne uimită. Din ce pricină?… Hebe?… Calici?…

– Nu înțeleg deloc, zice Turturel, dând din umeri cu totul nedomirit.

Pe când fiecare caută cu de-amănuntul să găsească în cronică motivul penibilei scene, iată că intră în cafenea d. maior Edmond Buzdrogovici, grație amabilității căruia opera filantropică avusese concursul grațios al muzicei militare. Fără să salute și vădit foarte supărat, Edmond se apropie de Edgar, cu așa pas și aer strașnic, încât Edgar se ridică drept în picioare în fața lui Edmond.

– Domnule! zice Edmond, fierbând ca un samovar; dumneata ești acela care scrii porcăriile aieste?… Răspunde!

Și-i vâră lui Edgar gazeta sub nas. Edgar, ferindu-se, răspunde hotărât:

– Da!

– N-o fost și madam' Buzdrogovici, soția mè, la bal?

– Ba da!

– Atunce, di madam' Buzdrogovici, soția mè, pentru ci n-ai pominit nimică?… nici chiar numele!… Să fi fost fără compliment – nu pretinde!… dar nici macar numele!?

– Domnule maior…

– Mișălule! strigă Edmond.

Și, scurt mișcarea! până să-i zică unul dintre amici „Ăra! da stăi, bri omule!" îi trage două palme vajnice și iese.

– Nu mai înțăleg nimică, pi onoarea mè! zice Edgar și iese și el.

CADOU

„Iubite amice,

Astă-seară, avem pom de Crăciun. Ne-ai promis că vii să prânzești cu noi. Te rog, nu uita. Te aștept până la șapte fără un sfert la berărie, ca să mergem împreună. În tot cazul, daca nu ne-ntâlnim, vino direct la noi; dar vino negreșit; se supără Acrivița.

Stasache."

Acrivița este soția lui nenea Stasache. La oamenii aceștia se petrece bine; mă duc să-ntâlnesc pe amicul meu la locul arătat. Sunt șapte fără un sfert, și omul meu lipsește; dar n-aștept mult, și iată-l.

– Gândeam că nu vii, îmi zice el.

– Se putea, nene Stasache, să supăr pe cocoana Acrivița?

– Bine ai făcut, că ș-așa e destul de supărată.

– De ce?

– Închipuiește-ți, monșer, că acum câteva zile nenea Andrei senatorul (știi cât ține el la familia noastră!) vine, ca după obicei, la noi și zice: „Eu, mă-nțelegi, s-a închis Senatul și se duc toți p-acasă, și n-am să fiu de Crăciun cu voi, și m-am gândit să v-aduc la fiștecare câte ceva ca cadou"… și scoate, și scoate, și scoate și dă-i la cadouri: și mie, și la copii, și Acrivții… Acrivții i dă un inel cu un brilănțel de toată frumusețea…

– Ei!

– Ei! Ieri dimineața, eu lipseam de acasă. Vine Mișu, profesorul, – știi, Mișu al nostru, care dă meditație la băieți, – vine pentru ca să le dea vacanță, și nevastă-mea pleacă să târguiască de-ale casei câte ceva, că știi, daca le lași toate pe ajunul Crăciunului, nu le mai poți prididi… Mă-ntorc eu acasă… îmi spune fata că s-a dus cuconița pân târg. Zic eu: „bine!“ Mai trece ce mai trece, se fac douăsprezece, iaca vine și Acrivița foarte supărată. Zic: „ce ai?“, zice: „închipuiește-ți ce mi s-a întâmplat! am pierdut piatra de la inelul lui nenea Andrei“.

„Când?“

„Acuma.“

„Unde?“

„Pân târg… Tocmai la băcănie am văzut că-mi lipsește.“

„Trebuie să căutăm pe unde ai mai fost.“

„Am căutat peste tot: nu e și nu e.“

„Trebuie să dăm anunț la gazete!…“

Și isprăvind povestirea conversației sale cu consoarta, nenea Stasache îmi pune sub ochi o gazetă. Citesc:

„*O bună recompensă!*… S-a pierdut ieri vineri, 23 decembre, înainte de amiazi, între stradele Popa Tatu, Știrbei-Vodă și Calea Victoriei, o pietricică de briliant în valoare de 3-400 de lei. Cel ce o va găsi să o aducă la d. Stasache Panaiotopolu, strada… numărul… unde va primi o recompensă de 20 de lei.“

După ce citesc:

– Te pomenești că se găsește! zice omul meu.

– Tot ce se poate, zic eu, nene Stasache. Mergem?

– Da… haide!

Ne suim într-o sanie și pornim.

– Nu că-mi pare rău de piatră, pentru că-n definitiv, nu-i vreo valoare grozavă; dar știi, nu face: un cadou de la nenea Andrei… Știi cât ține el la noi…

– Firește…

– Sunt curios, să vedem: se găsește? Dar în sfârșit, zi că nu se găsește… Atâta pagubă!… Dar de unde știi? poate că se găsește!

Eu nu zic nimic. Dar el, văzând că tac:

– Ce zici?… Se găsește?

– Știu eu? zic.

– Ei! vezi?… eu nu sunt om curios; dar am mare nerăbdare, să vedem: se găsește?

Eu iar tac; el, văzând că nu zic nimica:

– Adică dumneata zici că… nu se găsește.

– Ba nu! zic; din contra.

– Din contra? care va să zică, și dumneata ești de idee că se găsește?

În sfârșit, ajungem acasă la nenea Stasache. Madam' Panaiotopolu, mai nostimă decât totdeauna, mă primește cu amabilitatea-i cunoscută:

– Dacă nu veneai, mă supăram foc pe d-ta.

– Se putea să nu viu, madam' Panaiotopolu?… Pentru mine invitația unei dame așa de grațioase ca d-ta este o poruncă strașnică, la care peste putință să mă gândesc măcar a nu mă supune.

– Mersi! zice doamna.

Dar adaog:

– Ce am aflat, madam' Panaiotopolu?

– Ce?

– Pietricica de la…

– De la inelul care mi l-a făcut cadou nenea Andrei… Cine ți-a spus?

– Nenea Stasache.

– Închipuiește-ți!

– Dar, zic eu, a publicat nenea Stasache în jurnale… poate că se găsește.

– Ei, aș!

– De unde știi d-ta că nu? întreabă bărbatul.

– Cum o să se mai găsească?

– Se poate, coniță, zic eu.

– Fac prinsoare, zice râzând doamna, pe ce poftiți, că nu se mai găsește.

– Ba eu fac prinsoare că se găsește! zice Stasache.

– Pe ce?

– Pe ce poftești.

– Pe alt inel la fel…

– Pe alt inel la fel!

Pe când discutăm astfel, se aude zbârnâind soneria. Slujnica iese în vestibul, deschide și se-ntoarce:

– D. Mișu.

– Bravo! zice nenea Stasache, bătându-se cu palma pe frunte. Vezi, cu istoria inelului, ce-am uitat?

– Ce?

– Lui Mișu nu i-am luat nici un cadou… O să se supere băiatul.

– Ei, aș! zice iar râzând madam' Panaiotopolu.

D. Mișu intră; e foarte elegant… o fundă de cravată șic, și-n fundă, înfipt un ac cu o pietricică foarte strălucitoare.

– Mișule dragă, să mă ierți; pe tine te-am uitat, zice, d. Panaiotopolu.

– Cum, nene Stasache?

– Nu ți-am cumpărat nici un cadou.

– Lasă, nene Stasache, zice Mișu, îmi cumperi la Anul Nou.

Dar Stasache se uită lung la Mișu, apoi, cu un aer foarte ciudat:

– Ce!… ce ai la gât?… briliant?

– Da.

– Unde ai găsit-o?

– Ce să găsesc?

– Piatra.

– Care piatră?

– Briliantul, frate.

– Îl am cadou, nene Stasache.

– Da de cadou!…

– Parol!

– De la cine?

– Ce-ți pasă?

– Ai citit anunțul meu?

– Da.

– … Pe onoarea mea, Mișule, să nu te știu ce băiat de treabă ești și cât ții la noi…

– Nene, întrerupe madam' Panaiotopolu, ai scris lui nenea Andrei?… i-ai promis că-i scrii.

– Îi scriu mâne… Pe onoarea mea, Mișule…

– Poftiți la masă!…

Iau brațul doamnei și ne-ndreptăm spre sofragerie. Îndărătul nostru vin alți musafiri, și-n urmă Mișu cu nenea Stasache, pe care-l aud bine:

– Ei! eu zic că se găsește…

DIPLOMAȚIE

Mă-ntâlnesc cu amicul meu nenea Mandache pe trotuar, la berărie.

– Salutare, nene Mandache.

– Salutare, neică.

– Ce stai așa pe gânduri?

– Eu? pe gânduri?

– Nu cumva te-a suprimat și pe dumneata?

– Ei, aș!…

– Te văz așa… distrat și cam nervos.

– Nu, frate; aștept pe soția mea, și nu mai vine; am mare nerăbdare să văz daca a reușit și acuma… Dacă reușește ș-acuma, halal să-i fie!… că ăla e un ciufut…

– Cine e ciufut?

– Nu-l cunoști! unul de la care vrem să cumpărăm niște case… *À propos:* De ce nu ne trimiți și nouă acasă „Moftul român"?

– Ba vi-l trimiț bucuros.

– Grozav îi place soției mele să-l citească…

– Vi-l trimiț, nene Mandache; îl vrei pe un an ori pe șase luni?

– Cum, pe un an ori pe șase luni?

– Da, abonament.

– Cum, abonament?

– Nu zici că vrei să te abonezi?

– Ce abonament, monșer? de la prieteni să ceri abonament?… Ce mare lucru! un număr mai mult ori mai puțin.

– Cum, nene Mandache, gratis? se poate?… îmi pare rău…

– Ce dracu nu mai vine, frate… Mare nerăbdare am… Haz ar avea să-l traducă și p-ăsta!… Dacă-l traduce și p-ăsta… nu mai am ce zice: mă-nchin… Ce bună treabă ar fi!

– Ce treabă?

– Nu-ți spusei, frate! Este un ciufut bătrân, care are o pereche de case, depuse la credit pe zece mii de lei, și vrea să se desfacă de ele, fiindcă și-a făcut altele mai mari… și cere peste credit șapte mii de lei. Eu i-am dat cinci… Nu vrea… De zece zile stăm la tocmeală și nu vrea să lase nici o sută de lei; dar nici eu nu-i dau nici cinzeci de lei mai mult…

– Ei, și?…

– Ei! și am trimis-o acuma pe soția mea: să vedem, e-n stare să-l traducă… Teribilă e, domnule! are o diplomație, domnule, e ceva de speriat… Curios sunt să vedem…

– Adică, nene Mandache, cum vine vorba asta de diplomație?

– Ei! uite, nene, este un secret, care nu poate să-l aibă orișicare… Se uită așa nu știu cum, și-l aduce pe om cu vorba, și iar se uită, și iar cu vorba, și iar se uită – e ceva de speriat, pe onoarea mea!… Dar aici e un caz mai greu: bătrânul e al dracului!…

– De unde știi? dacă a reușit până acuma diplomația dumneaei, de ce adică n-ar reuși și acuma?

– Ei! nu! bătrânul e ciufut al dracului!… Nu lasă el două mii de lei!…

– Zi că-ți lasă o mie, și tot e bine.

– Apoi nu! Șicul e să lase două. Aci s-o vedem cu diplomația dumneaei… Câte ceasuri să fie?

– Șapte fără un sfert.

– Ce dracu face, de nu mai vine!… s-a dus de la patru… Să știi că nu-l poate traduce!…

– Ori s-o fi abătut și prin altă parte… La câte v-ați dat *rendez-vous*?

– Imediat ce-o isprăvi, ori așa, ori așa.

– Apoi, trebuie să ai răbdare, nene Mandache; daca e vorba de diplomație, unde trebuie mai multă răbdare decât în diplomație?

– Mi-e frică, monșer, că n-are să-l poată traduce… Și-ți spui drept, mi-ar părea foarte rău… Nu știi ce căscioară drăguță…

– Să v-ajute Dumnezeu s-o stăpâniți!

– Ei! numa să reușească…

– Daca întârzează, tocma asta este un semn că are speranțe să reușască; aminteri, n-ar sta dumneaei degeaba.

– Apoi, vezi că nu o cunoști… La ea nu merge așa agalea… merge iute… n-o cunoști… Să vezi… Zilele trecute, – că toc - mai mă-ntrebai adineaori dacă nu m-a suprimat și pe mine, – zilele trecute, mă cheamă direcotrul nostru și zice: „Domnule Mandache, cu regret trebuie să te anunț că postul dumitale are să fie suprimat pe ziua de 1 aprilie". „Cum se poate, domnule director? am zis eu; tocmai pe mine, care am servit cu zel și activitate, să mă suprimați?" „Trebuiesc economii, domnule Mandache. Sunteți în biurou trei șefi de masă; rămâne un șef la toate mesele și un șef de biurou, și-nțelegi bine, dumneata ca netitrat…" Că hâr! că mâr! nu se poate și nu se poate! Ce fac eu? dau fuga acasă și-i spui nevestii. Aleargă nevasta degrabă, cere audiență la directorul, la secretarul general, la ministru, și cu diplomația ei, mă-nțelegi, îi traduce pe toți…

– Și nu te suprimă…

– Stăi să vezi… A doua zi, mă cheamă directorul și zice: „Domnule Mandache, ai scăpat! ți s-a luat în considerație că ai servit cu zel și activitate – ești menținut în serviciu". Dar eu întreb: „Cu leafa redusă, domnule director?" „Ai răbdare, zice

directorul; fiindcă s-a suprimat trei șefi de biurou, rămâi dumneata ca șef în biuroul dumitale cu leafa respectivă.“

– Care va să zică înaintat!…

– Firește.

– Ei! ce-ai zis directorului?

– Să trăiți, domnule director! să trăiască domnul secretar general, domnul ministru și…

– Și nevasta dumitale!

– Firește… Fără diplomația ei, era să dau acuma afară muștele din Cișmegiu… Câte ceasuri să fie?

– Șapte și cinci…

– Nu mai vine… Teribilă nerăbdare am…

– Trebuie să vie, nene Mandache, și eu, nu știu de ce, parcă m-aș prinde că vine cu veste bună; parcă m-aș prinde că a reușit.

– Să te-auză Dumnezeu!… Să știi că dacă reușim, fac cinste…

– Ascultă-mă pe mine, reușiți!

Nenea Mandache stă pe gânduri, bâțâind din piciorul drept și scârțâind din vârful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării, câteva momente, după care se ridică drept în picioare:

– Ea este… Uite-o! vine!

Și-ncepe să facă semne cu pălăria, strigând:

– Mițo! Mițo!

În adevăr, o coconiță coboară din tramvaiul care a sosit în Piața Teatrului venind dinspre Sf. Gheorghe. E încântătoare! tinerețe, grație, vioiciune, și un șic… un șic! A văzut semnele bărbatului și se apropie de masa noastră. După aerul ei radios, se vede că eminenta diplomată a repurtat un deplin triumf.

– L-ai tradus? întreabă nenea Mandache.

– Ei bravos! răspunse ea.

– Cu cinci mii!

– Cu.

– Nu ți-am spus eu, nene Mandache?

– Cu cine am onoarea? întreabă coconița pe consoartele său, arătându-mă pe mine.

Nenea Mandache mă recomandă.

– D-ta ești ăla care scoți „Moftul român“?

– Da! coniță… Vă place?

– Mă nebunesc… Bine, frate, tot spune Mandache că sunteți prietini… Nouă de ce nu ni-l trimeți?

– Zi-i și tu să ni-l trimeață, că pe mine m-a refuzat, zice nenea Mandache.

– Să ne refuze? se poate? zice diplomata noastră, dându-se cu scaunul foarte aproape de mine și aruncându-mi niște priviri de acelea la cari nu se poate răspunde decât prin supunere.

– Atunci… să vi-l trimit; vă rog, doamnă, dați-mi adresa, zic eu biruit.

– Ai văzut? zice nenea Mandache triumfător. Ți-am spus eu, că are diplomația ei… Ai văzut cum te-a tradus?

MICI ECONOMII

În ajunul lui Sf. Dumitru, amicul meu Iancu Verigopolu stă înfipt în colțul otelului Continental, privind la trecători. Ne salutăm și intrăm în vorbă. Are frumos caracter amicul meu Verigopolu: totdeuna egal, fără a se lăsa alterat măcar de orice împrejurare; și mărturisesc drept că nu-l pot admira îndestul pentru aceasta. Dumneata, bunioară, ori eu, sau un altul, n-am fi în stare să ne înfigem în colțul otelului Continental pentru a privi la mișcarea de pe stradă, cu sângele rece al unei persoane absolut lipsite de grija zilei de mâne – în ce momente?… în ajunul lui Sf. Dumitru… și când?… când am ști bine că a doua zi trebuie să părăsim casa unde am locuit, fără să știm deloc unde o fi casa-n care avem să ne transportăm calabalâcul. Dar pavajul de piatră rece ni s-ar părea desigur mai fierbinte decât smoala clocotită! ne-ar arde tălpile! am alerga nebunește, și nu ne-am putea astâmpăra până când nu am ști tot așa de bine unde vom ajunge mâne cu troacele noastre, pe cât știm de unde vom porni cu ele. Ei bine, amicul meu Iancu Verigopolu, știind bine că a doua zi se mută, fără a ști de loc unde se mută, stă înfipt în colțul otelului Continental, amuzându-se a privi pe trecători.

– Bine, Iancule, întreb eu, fără să cred ce-mi spune; serios, omule, că nu știi unde vă mutați?

Zic *vă* mutați, fiindcă amicul e însurat.

– Ma parol, monșer!…

Și râde… Eu, fără să spun o vorbă, îl privesc uimit de admirație…

– Ce te uiți așa?

– Te admir, zic, monșer… Eu, în locul tău…

– Dar ce e mai frumos, e că n-am sfanț, monșer!…

– !!…

– … Adică, vorba vine că n-am sfanț; așa, tot am câțiva franci… Aide să luăm un aperitiv… Câte ceasuri sunt?

– Șapte și zece.

– Tocma bine… Aide spre Episcopie; mi-am dat întâlnire cu nevastă-mea la Tripcovici, la șapte și jumătate.

Pornim la deal, și merg plin de respect alături de acest filosof antic, pe care atât de puțin îl pot afecta micile mizerii ale vieții. Dumneata, ori eu sau altul, dacă ne-am afla în situația amicului Verigopolu, n-am putea desigur trece prin mulțimea care forfotește liniștită pe Podul Mogoșoaii, fără să vedem în fiecare dintre acele ființe un motiv mai mult de amărăciune pentru sufletul nostru destul de amărât. Și drept să spun, mergând alături cu filosoful meu, de mai multe ori mi-a trecut prin gând: ce aș face eu, dacă aș fi în situația lui, și el ar merge alături cu mine, fiind în situația mea?… L-aș maltrata, desigur… M-ar irita apropierea lui așa de mult, încât l-aș acuza d-a drep - tul că el, ocrotit de stăpânul destinelor omenești, mi-a răpit partea mea de bine în această scurtă trecere pe sub lumina soarelui!… Ei bine, el – nu!… el mă poftește la un aperitiv… Admirabil caracter!… Gândind astfel, pe când el salută în dreapta și-n stânga cu cea mai senină amabilitate pe trecătorii cunoscuți, ajungem la Episcopie, tăiem drumul și intrăm la Tripcovici.

– Două vermuturi franceze! comandă Iancu.

Scoate punga din buzunar, apoi, din pungă, două patace, și mi le arată. Le pune apoi la loc în pungă, și vâră la loc punga-n buzunar.

– Asta e tot ce am pe sufletul meu… Și încă și astea mi le-a dat nevasta din micile ei economii…

Apoi, schimbând brusc ordinea de idei:

– … Pentru că dacă nu era canalie d. Georgescu, eu tot aș mai fi rămas în slujbă; nu demisionam… Dar pentru o mizerabilă leafă de trei sute de lei pe lună, adică, vorba vine, trei sute… în mână iei două sute cincizeci și șase și cinzeci de bani… să rabzi toate șicanele, toate aroganțele și toate lipsele de educațiune ale unui șef… Mai luăm câte unul?… Băiete! încă două!…

– Da, frate Iancule, zic; dar, oricum, în ziua de azi… atâta vreme fără leafă… cam greu.

– Greu, negreu, nu poți, dacă ai caracter… Mai luăm câte unul?… Băiete!…

– Mersi, frate Iancule, zic eu; două, destul…

– Nu se poate… Nu știi vorba neamțului?… *Alle guten Dinge…*

– *…sind drei…*

– Păi, vezi!… Băiete! încă două…

– … E și cam târziu…

– Câte?

– Șapte și jumătate trecute.

– Stăi încă un minut… acu trebuie să pice și nevastă-mea…

Eu, cu gândul în altă parte, întreb:

– În definitiv, n-ai putea dumneata, cu atâtea cunoștințe, să găsești altă slujbă?

– Să-ți spun drept, monșer, mi s-a propus să-mi dea cineva o recomandație la primărie; dacă găsesc ceva serios, ca să am cel puțin siguri șapte-opt sute pe lună, înțeleg; dar ca să mai mă-ncurc, să-mi pierz independența pentru o mizerie, nu; asta n-o mai fac… Ce te uiți așa curios?

– Nene, zic, te admir din ce în ce mai mult!…

– … Ca să mai am a face iar cu cine știe ce mațe-pestrițe ca d. Georgescu… mai bine, lipsă! mai bine, sărac și curat!

„Ce om!“ zic eu în gândul meu… când iată văd, la lumina lămpii electrice, că se oprește o trăsură, un muscal, în fața prăvăliei, și din trăsură coboară o damă elegantă, care intră repede la noi. A!… este încântătoarea soție a amicului meu, madam Aglae Verigopolu.

– M-așteptți de mult, cocoșelule? întreabă ea pe soțul ei, care-i sărută cu multă galanterie mănușa albă.

– De câteva minute, puică… răspunde el, pe când eu fac mănușii albe omajul pe care i l-a făcut și soțul.

– Știi că ne mutăm mâne?

– Unde? întreabă el fără cea mai mică turburare de surpriză.

– Ce-ți pasă!… Salon, patru odăi, baie, bucătărie, odaie de servitori, pimniță, singur în curte, *tout à l'égout*, grădiniță.

– Scumpă?

– Două mii patru sute…

– În patru rate…

– Nu… i-am dat pe șase luni înainte…

Și zicând aceasta, doamna trage din manșon punguța, din care scoate o hârtiuță, chitanța proprietarului.

– Contractul îl facem după ce ne mutăm; am luat-o pe trei ani.

La toate astea, eu fac o figură așa de imbecilă, încât amicul Verigopolu mă-ntreabă:

– Ce te uiți așa curios?…

Zic:

– Nu… dar… vezi… adineaori… și acu… noroc!…

– Ei! monșer, daca n-ar fi ea cu micile ei economii!… Închipuiește-ți că astă-vară la Sinaia…

Dar doamna ne-ntrerupe:

– Dv. aveți poftă de vorbă, mie mi-e foame… Bine, cocoșelule, mie nu-mi dai un aperitiv?

– Băiete! încă trei.

– Mersi, zic…

– Nu se poate… Vorba neamțului… *Alle guten drei Dinge sind vier*.

Trebuie să cedez insistențelor doamnei Verigopolu și să primesc a prânzi cu dânșii. Deși a fost vorba că merg *à la fortune du pot* (adică, pe românește, să te mulțumești cu ce s-o găsi), amica mea cumpără fel de fel de mezeluri și o sticlă de marsala. Doamna scoate punguța și plătește socoteala toată. Ne suim toți trei în birje și *paidiom*, *gaspadin!* E un deliciu să mergi pe asfalt cu roate de cauciuc. Oprim la altă băcănie: nu-i încă vremea stridiilor; atunci – trei sute grame icre moi.

– *Paidiom, gaspadin! na leva, na prava… na prava, na leva!*

Am sosit… Coborâm iute, Iancu și eu, și dăm doamnei Verigopolu mâna. Femeia sare jos ca o căprioară:

– 'erssi!

Apoi, cătră muscal:

– La unsprezece fix, Ivanușca!

Intrăm… Minunată mâncare și mai ales veselă petrecere!… Păcat că trec așa de repede ceasurile de mulțumire!… Când au trecut trei ceasuri?

– Coconiță, zice servitoarea, a venit Ivanușca!

Doamna trebuie să meargă negreșit la o mătușă a ei. Înainte de a pleca, doamna cheamă dincolo pe cocoșelul ei, să-i spună cine știe ce. Apoi, ne suim cu toții în birje. Noi, bărbații, ne coborâm în piața Teatrului; doamna merge înainte la tanti.

– Luăm câte-o tizană? îmi zice Verigopolu.

– Mersi, dragă Iancule, nu pot bea șampanie; îmi face arsuri…

– Atunci, ce?

– O bere…

– Bine… eu iau tizană, tu ia bere.

Intrăm la Cooperativa…

… Sunt douăsprezece trecute…

– Țal! strigă Iancu.

Și aruncă pe masa de marmoră o hârtie de o sută. Eu mă uit iar ca un imbecil…

– Ei! monșer, dacă n-ar fi micile ei economii!

INSPECȚIUNE

Mai mulți prietini – impiegați în diferite administrații publice – stau de vorbă, la masa lor obicinuită într-o berărie, despre chestiunile la ordinea zilei. Firesc lucru ca, dintre toate, să-i intereseze una mai cu seamă: e vorba de nenorocirea unui coleg, vechi impiegat, reputat până mai zilele trecute ca un funcționar model, ca om de o probitate mai presus de orice bănuială, și care fuge din țară lăsând la casa publică o foarte însemnată lipsă de bani. Fiecare dintre camarazi comentează în felul său această tristă aventură: unul înfierează cu toată asprimea fapta, altul nu și-o poate explica îndestul, altul încearcă să găsească o scuză pentru fugar; în fine, d. Anghelache deplânge pe nenorocitul acela, „care nu e decât o victimă a neglijenții altora!“. La această părere, aruncată cu toată seriozitatea de d. Anghelache, toți ceilalți fac niște ochi mari; din aceasta, vede d. Anghelache că amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele, și astfel se simte obligat a le da explicațiunile necesare. Și nu trebuie să uităm a spune că dintre toți cel mai competent în materie este d. Anghelache: d-sa este mânuitor de bani publici într-o mare administrație.

– Firește că nu este el de vină, zice d. Anghelache. El este o victimă a neglijenții altora!

– !?

– De câtă vreme nu a fost controlat? De câți ani nu a venit vreun inspector să-i verifice casa?… Mizerabilii!

– Dă-mi voie! Care va să zică, dacă mânuiește cineva bani publici și nu este controlat la vreme, asta însemnează că delapidarea, că necinstea lui ar fi scuzabile?… Să mă ierți!

– Ba nu te iert deloc! strigă foarte tare d. Anghelache, bătând cu pumnul în masă. Nu te iert deloc, pentru că d-ta nu-nțelegi, n-ai idee de ce vorbești!

Cine n-ar cunoaște bine pe d. Anghelache și-ar explica tonul și manierele acestea violente prin numărul paharelor de bere consumate; însă camarazii îl cunosc destul ca să caute o altă explicație; pe când o caută în zadar, d. Anghelache înghite pe nerăsuflate încă un pahar și urmează din ce în ce mai cu căldură:

– Dumnealor să-i tragă păcatele nenorocitului! Dumnealor l-au mâncat! Daca la cea dintâi ciupeală ar fi venit un domn inspector și i-ar fi făcut casa, ar fi găsit lipsă mai nimic… Așa e?

– Așa e!

– Și dacă i-ar fi zis: „Amice, îți lipsesc patru-cinci sute de lei din casă; ia fii bun d-ta și-i pune imediat la loc, și aldată socotește mai bine; că foarte curând am să viu iar să te vizitez, și-ți declar că nu-ți voi mai vorbi tot astfel; imediat voi raporta cui de drept!“ Așa e că nu se nenorocea omul?

– Așa e!

– Apoi daca e așa, strigă d. Anghelache foarte tare, trântind cu paharul în masă, daca e așa, de ce vă faceți că nu-nțelegeți? ori sunteți idioți?

Idioți! Cuvântul acesta face pe camarazi să nu mai înțeleagă nimica. Ca să pronunțe d. Anghelache, care este un tip de urbanitate, astfel de cuvânt, desigur trebuie să fie scos din țâțâni. Însă ce?… ce l-a putut scoate astfel din țâțâni pe d. Anghelache? Iată ce nu pot înțelege camarazii. Dar d. Anghelache bea încă un pahar și foarte enervat urmează:

– Știți dv. câți bani îmi trec mie pân mână?

– Mii.

– Vezi că ești prost?

– Nene Anghelache!

– Mii, ai?… Sute de mii, boule!

– Nene Anghelache!

– Ce, nene Anghelache? ce, nene Anghelache?… Țal! Țal!! Țal!!!

– Nene Anghelache, spargi paharul!

– Nu vezi că bat de un ceas, și nu vrea să vie mizerabilul!… Țal!!!

În sfârșit, mizerabilul vine… D. Anghelache își plătește consumația plus un pahar, care trebuie să vie.

– Milioane, neghiobule! strigă d. Anghelache. De când crezi d-ta că n-a mai dat pe la mine cineva, să-mi verifice casa?

– De când?…

– De acum unsprezece ani, de când am luat-o în primire… Mișeii!

– Pentru că te cunosc toți că ești un funcționar corect.

– Corect! strigă d. Anghelache fierbând… Corect! De unde știu dumnealor că sunt corect?… Canaliile!

Și aduce paharul la gură.

– Cine poate crede de dumneata că nu ești om cinstit?

Cinstit!… Când aude acest cuvânt, d. Anghelache se scoală drept în picioare cu paharul ridicat în sus și, în culmea furiei:

– Nu vă permit să faceți glume proaste pe socoteala mea, măgarilor! că vă sparg capul!

Trântește paharul de masa de marmură, prefăcându-l în țăndări, și iese turbat pe ușă. Lumea toată din berărie își întoarce privirile spre masa camarazilor, cari au rămas consternați. Câteva minute, în timp ce chelnerul șterge urmele accesului

de violență al d-lui Anghelache, tac, toți căutând fiecare în ochii celorlalți o lămurire…

– Am înțeles! zice unul.

– Să știi c-a făcut-o! adaogă altul.

– E pierdut, nenorocitul!

În momentul acesta, iată că intră în berărie un domn matur. Camarazii de la masă îl salută respectuos. El se apropie cu bunăvoință de dânșii și le întinde mâna cu un aer de vădită superioritate.

– Bună seara, băieți.

– Bună seara, d-le inspector.

– Îmi dați voie?

– Mai încape vorbă!… și d. inspector se așază în locul unde cu câteva minute mai-nainte a șezut d. Anghelache.

– Ce mai nou? întreabă noul venit.

– Mai nimica, d-le inspector… S-au dat lefurile astăzi.

– Da?… Eu n-am fost astăzi la minister, am dormit toată ziua; ieri noapte în tren n-am putut închide ochii; era plin de deputați și de senatori… M-a chemat telegrafic ministrul să viu de la gară drept la dânsul acasă… De mâne începem să călcăm rând pe rând toate casele… Istoria nenorocitului celuia care a fugit în America a pus pe gânduri pe d. ministru.

Cuvintele inspectorului finanțiar produc asupra camarazilor o așa de puternică zguduitură, încât unul, fără să vrea și fără să știe pentru ce, zice: „An-ghe-la-che…“.

– Cum ți-a dat prin cap de Anghelache? întreabă inspectorul… Cu Anghelache vreau să încep mâne… tocmai pentru că știu că la el merge lucrul mai ușor… Ei! dacă ar fi toți mânuitorii de bani publici ca Anghelache…

– An-ghe-la-che…

– … n-ar mai trebui inspectori finanțiari! Tot vrea guvernul să facă economii – ne-ar putea suprima pe toți… Ei! ca Anghelache, mai rar, așa corect și serios!

– An-ghe-la-che!… șoptește aiurit impiegatul, pe când ceilalți tac zdrobiți.

Dar d. inspector nu observă cât e de curioasă înfățișarea camarazilor, sau, dacă o observă, o atribuie naturalei constrângeri pe care trebuie s-o simtă niște inferiori având plăcerea și onoarea să stea la aceeași masă într-un loc public cu un superior. D. inspector are să se scoale de dimineață a doua zi pentru ca să pornească a face surprize mânuitorilor de bani publici. A băut un pahar mare, îl plătește, apoi întinde cu multă bunăvoință mâna tutulor inferiorilor și se retrage. Un moment, camarazii rămân în picioare, ca țintuiți, fără a se hotărî să mai șează jos ori să plece, când unul din ei rupe tăcerea:

– Ce-i de făcut?

– Nenorocitul!

– Trebuie să-i dăm numaidecât de știre… Imposibil să-l lăsăm așa… Când l-o vedea pe inspector mâne, îi cade dambla.

– Trebuie să-l găsim… să-l luăm cu binișorul!

– Anghelache?… Se-mpușcă!

– Nu l-ai văzut ce iritat era?

– Îi lipsește mult!…

– Încai să se facă nevăzut!…

Repede camarazii plătesc consumațiile, ies, se suie toți trei într-o birje și pornesc către locuința nenorocitului lor camarad. Anghelache e flăcău, stă cu soră-sa și cu mama lor, în Dobroteasa. E aproape unu după miezul nopții…

– Trebuie să doarmă nenorocitul fără grijă…

– Aș! fără grijă! nu l-ați văzut în ce hal era?

– Eu gândesc că-și face bagajele…

– Să-l luăm cu binișorul…

Au ajuns… În casă nu e nici o lumină. La fereastra odăii de la pod, unde doarme Anghelache, perdeaua este ridicată.

Mahalaua e cufundată în deplină tăcere; nici o mișcare alta decât pâlpâiala rarelor becuri de gaz. Unul dintre camarazi bate

discret la geam: nici un răspuns. Mai bate o dată: același rezultat.

– Doarme dus!

– Bate mai tare!

– Cine e? întrebă un glas tânăr dinăuntru.

– Bate mereu!

– Cine e?

Și la fereastră, apare o icoană albă cu mâinile încrucișate pe piept… E domnișoara Eliza, sora lui Anghelache. Camaradul care a bătut zice foarte emoționat:

– Dormeați, domnișoară Elizo?

– Da, d-le Costică… Ce e?

– Mă scuzați că v-am deranjat somnul… Nenea Anghelache n-a venit?

– Nu.

– Ne dați voie să-l așteptăm…

– Îl așteptați degeaba… a trimis vorbă aseară pe la zece cu un comisionar, să stingem și să-ncuiem, că nu vine la noapte acasă… E poftit la o petrecere cu niște prietini și nu crede să scape până la ziuă…

– Nenorocitul!… Noapte bună, domnișoară Elizo!

– Mersi!

Și icoana cea albă se retrage de la fereastră stingându-se-n întunerec.

– Ce e de făcut?

– După el!… Trebuie să-l găsim undeva.

– Mână, birjar!

– Nenorocitul!

Unde?… unde să fie nenea Anghelache?… De atâtea ceasuri acuma, bunii camarazi îl caută, alergând prin întunericul nopții de colo până colo, când în birje, când pe jos – degeaba! Au fost de-a rândul peste tot, de câte două și trei ori, prin toate localurile de noapte, pe unde și-au putut

închipui că s-o fi încurcat, după cunoscutu-i obicei la luarea lefii… Au mers mai departe: l-au căutat și pe unde nu trebuia să-l caute… Anghelache nicăieri! Biruiți de osteneală, demoralizați de atâta nesucces, au intrat încă o dată într-o cafeneluță, unde gazul apune după ce a răsărit soarele. În odăița din fund, un alt camarad… La lumina spălăcită a becului Auer, chipul camaradului seamănă cu icoana unui martir în urma chinurilor: e alb ca varul, cu umbre albastre; fălcile-i sunt încleștate; nasul tras; ochii pierduți în extaz. În mâna-i asemenea albă, ca și cum pe sub piele n-ar mai curge un pic de sânge, ține o linguriță, cu care amestecă, încet, încet de tot zaharul într-o ceașcă plină cu șvarț. Din când în când oftează din adânc pe nas, umflându-și nările. Cum îl văd, camarazii se apropie de el și-l salută. El le zâmbește – zâmbetul sfânt al martirului, care-ntrevede, prin deschizătura regiunilor cerești, lumina vieții eterne – și urmează să amestece în ceașcă fără a schimba câtuși de puțin măsura mișcării. Camarazii, înțelegând starea sufletească a camaradului, s-așează discreți la o masă alături și comandă cafele… Dar unul are o inspirație și, mai puțin discret decât ceilalți, se adresează către omul care amestecă-n ceașcă:

– Mitică… nu cumva ai văzut tu astă-seară pe undeva pe nenea Anghelache?

Mitică zâmbește și face semn din cap că da. Toți trei camarazii se ridică drept în picioare:

– Unde?

Mitică face semn cu palma stângă pe masă, adică: *aici*.

– Când?

Mitică face din buze un semn și ridică din umeri, adică: *n-aș putea spune precis, când…*

– Spune, nene, păcatele mele! strigă unul scos din răb - dare!… Când a plecat?

Mitică amestecă cu mâna dreaptă și arată cu cea stângă spre ușă, adică: *acușic-a plecat.*

– Ci vorbește, domnule! ești mut? ce dracu! Unde a plecat?

Mitică lasă linguriță și zice cu o sforțare supremă:

– 'Ă… 'ăp… 'ăpt…

Și caută să prinză iar linguriță.

– Unde?

—… 'ptăiie!

Și prinde linguriță și-ncepe iar s-amestece.

– Băiete! strigă unul din camarazi.

Chelnerul vine…

– A fost în urma noastră pe aici nenea Anghelache?

– Da!

– A fost pe aici!… Când?

– Adineaori…

– Nu i-ai spus că l-am căutat? că avem o afacere foarte importantă și să ne aștepte?

– Ba da.

– Și ce-a zis?

– A zis: „ce afacere importantă? să mă slăbească!"

– Nenorocitul!

– Și nu știi unde a plecat?

– … 'ptăiie!

– Cum?

– La lăptărie, tălmăcește chelnerul, care e deprins cu vorba lui d. Mitică.

Peste câteva momente, o birje iese în goană pe la capul Podului către Șosea…

La lăptărie, întuneric beznă.

– Ce-i de făcut?

– Înapoi, birjar!

– Haid' iar acasă? Trebuie să se fi întors?

– Ești nebun? Tocma-n Dobroteasa?… Ne-apucă ziua pe drum…

– Dar putem să-l lăsăm așa?… Dacă nu știe nimica, se duce la cantilerie, și-l prinde acolo inspectorul… Trebuie să știe ce-l așteaptă…

Se face în adevăr ziuă când camarazii ajung în Dobroteasa… Nenea Anghelache n-a venit acasă. Sunt șapte ceasuri… Peste două ceasuri, fiecare trebuie să fie la postul său. În definitiv, au conștiința împăcată că și-au dat toată osteneala să-l scape, ca buni camarazi și amici. Oamenii au făcut tot ce puteau face; de acuma, aibă Dumnezeu grijă de Anghelache! Cei trei camarazi se despart, să meargă fiecare la treaba lui. Unul dintre dânșii, care lucrează la aceeași administrație cu Anghelache, ia însărcinarea să comunice la dejun ce s-a mai întîmplat. Și, în adevăr, peste câteva ceasuri, la douăsprece trecute ceilalți doi camarazi se-ntâlnesc la birtul lor, unde al treilea vine tocmai la unu să le comunice lucruri de o extremă gravitate.

Pe la unsprezece ceasuri, când trebuia să se deschiză casa, a venit inspectorul financiar, și, așteptând pe Anghelache, s-a pus să cerceteze registrele. Pe la unsprezece și jumătate, s-a trimis un aprod cu birja acasă la Anghelache să-l cheme, că-l așteaptă inspectorul. Aprodul s-a-ntors după douăsprezece cu răspuns că d. Anghelache n-a mai dat p-acasă de ieri dimineață, că noaptea a trimis vorbă să nu-l aștepte cucoanele, că nu vine. La vorbele aprodului, inspectorul a-nceput să râză… pe urmă a cerut lumânare și ceară, a pecetluit casa și a plecat spunând că se-ntoarce la trei.

– Nenorocitul de Anghelache!

Imediat, după dejun, camarazii se reped în Dobroteasa. Dar și acuma același rezultat – Anghelache nu se află. Din Dobroteasa apucă la stânga, să iasă pe chei spre Piața Mare. Trecând prin fața morgei, văd căruța funebră: un nou oaspete

a venit, sătul de căldurile vieții, să coboare în răcorosul otel. Camarazii își fac cruce și, privindu-se unul pe altul, se-ncruntă, ca și cum ar voi să gonească unul din mintea altuia un gând, același, pe care unul altuia și l-au ghicit.

– Sărmanul Anghelache!… Unde-o fi Anghelache?

La șase seara, la Gambrinus, tânărul comunică celorlalți doi urmarea inspecțiunii. La trei fără un sfert, inspectorul s-a înființat la casă și iar a mai cercetat registrele, și iar a trimis zadarnic pe aprod în Dobroteasa. Apoi a încheiat un proces-verbal, dispunând că, dacă și a doua zi casierul nu se va prezenta la post, să se cheme lăcătușul. Pe când povestește camaradul, iată că vine un băiat cu gazete; fiecare dintre cei trei prieteni ia câte una și-și aruncă ochii pe ultimele informațiuni. Unul dă un țipăt și încremenește cu gazeta-n mână.

– Anghelache!

Atât poate zice și întinde gazeta, în care fiecare citește:

„Azi-dimineață s-a găsit la Șosea spânzurat un om bine îmbrăcat în vârstă ca de 40–45 de ani. Din ordinul procurorului, cadavrul, asupra căruia nu s-a găsit nimic alta decât un plic cu adresa Anghelache M., mărunțiș în monete nouă de nichel ca de șaptezeci de bani și un ceasornic de argint cu monograma A.M., a fost transportat la Morgă.“

– Bravo! nene Anghelache!…

– Da! mai bine moartea decât dezonoarea!

– Sărmanul nenea Anghelache!

Și toți trei camarazii se despart cu inima zdrobită.

A doua zi, la dejun…

– S-a deschis casa…

– Îi lipsește mult?

– Nimic nu lipsește!

– !?

– S-a găsit în plus un pol de aur românesc din 70, învălit într-o foiță de țigară.

– !!

– Trebuie să mergem la Morgă să-l vedem! eu nu m-astâmpăr până nu-l văd!

Și pornesc iară toți trei. La Morgă se pregătesc servanții a-l preda pe Anghelache să-l ducă acasă, fiindcă i s-a stabilit complet identitatea și l-a reclamat familia. Camarazii s-au apropiat de masa pe care stă camaradul lor.

– De ce?… de ce, nene Anghelache? a întrebat plângând ca un prost cel mai tânăr.

Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspunză.

ULTIMA EMISIUNE…

La răspântia unei mahalale mărginașe, strălucește de departe în fel de fel de fețe geamlâcul unei cârciume, razele lămpii din tavan trecând afară prin clondire pline cu deosebite vopseli străvezii. Afară e o vreme câinească; plouă ca prin sită și bate vânt rece. Începe iarna. A-nnoptat bine. Prin dâra de lumină, se vede o umbră înaintând cu pași grăbiți. Umbra urmează calea luminată, ferindu-se de băltoace, se apropie și intră în cârciumă.

– Bună seara.

– Bună seara, d-le Iancule, răspunde negustorul de la tarabă.

– E cineva d-ai noștri p-aci?

– Încă n-a venit nimeni.

– Nici d. Tomița?

– Nu… Pesemne s-a mai abătut pe undeva; dar trebuie să pice acuma.

Persoana care a intrat și întreabă de domnul Tomița este domnul Iancu Bucătarul. E un om ca de șaizeci de ani; dar cam prea trecut pentru vârsta lui. A și pătimit multe. De mic, fiind copilul unui rob, bucătar vestit pe vremea lui, a învățat arta culinară de la tată-său, pe care l-a moștenit întrecându-l în talente. De aceea, a fost un moment când casele boierești se băteau care mai de care să-l aibă pe domnul Iancu. Dar arta

culinară uzează grozav pe om; încet-încet, focul i-a stricat vederile acestui artist; apoi s-au întâmplat și niște purdalnice de friguri; a trebuit să facă omul multă vreme o cură serioasă de rachiu de drojdii cu picături de pelin; azi așa, mâne așa, purdalnicele de friguri nu-l lăsau; a-ndoit, a-ntreit dozele… degeaba! În sfârșit, odată, ce să te pomenești, a-nceput să aibă tremurături la mâni și așa, un fel de amețeli, și noaptea să viseze urât. Odată a căzut pe mașina de bucate și s-a ars la obraz. A trebuit în cele din urmă să renunțe la arta lui, căci oriunde intra, i se întâmpla să-i vie amețeală pe mașină… Acuma, de vreo câțiva ani, ce să facă?… Cere… Și nu-l slăbesc purdalnicele de friguri!

D. Iancu își comandă doza de rachiu de drojdii cu picături de pelin, trece în odăița din dos și se așază la o masă în colț. Aci e locul de întâlnire a trei buni camarazi și prieteni: domnul Iancu Bucătarul, coana Zamfira Muscalagioaica și domnul Tomița Barabanciu. Pe când d. Iancu gustă doftoria, să vază dacă este potrivită din amărăciune, iată că intră și cocoana Zamfira, o persoană de vreo cinzeci de ani trecuți.

Această persoană, care a pierdut de mult un ochi și uzul comod al mânii drepte și al piciorului drept, are o istorie poate și mai interesantă decât amicii și camarazii ei. A iubit!… De la o fragedă vârstă s-a furat din casa părintească, – tatăl ei era cel mai vestit ghitarist fără perdea de pe vremuri. Complicele acestui furt era un tânăr viorist plin de talent. Peste un an, s-a furat de la primul ei complice; al doilea complice era un foarte distins cobzar; peste doi ani, alt complice și, în sfârșit, așa din doi în doi ani, uneori chiar mai des, din complice în complice, a avut nenorocirea să dea peste unul care a pretins cununie în regulă, și care, îndată ce s-a văzut furat, n-a înțeles, ca toți ceilalți, că regulele cele mai elementare ale galanteriei îl obligau să renunțe la orice scandal; acesta era celebrul Mitache Muscalagiul, un piept și o forță erculeane. A pândit-o, a prins-o

la un chef cu ultimul ei complice, cântând bucăți alese din repertoriul părintelui ei, s-a năpustit asupra-i, a lovit-o, a sucit-o, a tăvălit-o, a zdrobit-o… Celălalt fugise ca un laș… Când a lăsat-o Muscalagiul din mâni, juna Zamfira era o masă inertă. Iată cauza întreitei ei betegeli. Curând, după această scenă atât de dramatică, a murit și Muscalagiul de o violentă afecțiune de piept. Ce-i mai rămânea de făcut unei nenorocite văduve, săracă, beteagă de un ochi, de mâna dreaptă și de piciorul drept?… Acuma, cere.

Cocoana Zamfira salută grațios pe camaradul ei, îi întinde mâna stângă și se așază alături, pe când băiatul din prăvălie i-aduce o țuiculiță.

– D. Tomița n-a venit? întreabă coana Zamfira.

– Nu, răspunde d. Iancu.

– Unde-o fi umblând?…

Zicând astea, scoate din sân o legăturică, o pune pe masă, o ține cu mâna dreaptă și cu stânga o dezleagă. Din legăturică scoate un pumn de mărunțiș, dintre care alege cu băgăre de seamă câteva bucăți, să le arate camaradului.

– Le-ai văzut sărăciile astea noile, domnule Iancule?

– Le-am văzut… procopseală! semn de calicie, coană Zamfiro!

– S-a stricat țara asta, domnule Iancu! Care cum trece: „Crede, babo, că e criză!…“.

– Nu vezi dumneata, coană Zamfiro, dacă a ajuns visteria să facă bani de tinichea!…

Pe când vorbesc cei doi camarazi, iată că intră și d. Tomița Barabanciu. Îl cheamă astfel, fiindcă din tinerețe și până acum câțiva ani, a fost toboșar municipal. Umblând, cu toba lui, de colo până colo, pe vreme bună și pe zloată, vara pe arșiță, iarna pe ger, a contractat un reumatism articular acut, pe care nu l-a putut combate decât cu rachiu de izmă fiert cu piper. Oricând îl încearcă la încheieturi, cu nimic altceva nu i se poate

alina. Obosit de atâta carieră, s-a retras cu o pensioară de treizeci de lei, ca infirm din cauză de serviciu, și ca să nu stea degeaba toată ziua, să-și mai facă de lucru – acuma, cere. D. Tomița intră având aerul foarte contrariat. Se vede că-l încearcă la încheieturi. Băiatul din prăvălie a înțeles aceasta și aduce numaidecât, fără comandă, rachiul de izmă cu piper. D. Tomița salută politicos pe camarazi, se așează lângă ei tăcut și dă repede pe gât o doză; apoi se scutură din umeri: parcă s-au mai alinat înțepăturile reumatismului. De aceea, pacientul se mai însenin̦ează la față și intră în conversație:

– Ați văzut banii ăi noi?

– Sărăciile de tinichea?… Uite-le, zice cucoana.

– Coană Zamfiro, să nu zici vorba asta… Dumneata nu-nțelegi cum e chestia…

– Cum e?

– Peste câteva zile scoate visteria tot d-ăștia de câte douăzeci de parale. Care va să zică…

– Care va să zică… zice d. Iancu.

– Care va să zică… zice coana Zamfira.

– Care va să zică, zice d. Tomița, din câți ne dă câte un ban pe zi, dacă doi-trei s-or întâmpla să n-aibă alte mărunțele decât d-ăi de câte douăzeci, atunci asta face un condei de câțiva frăncuți pe lună… Ați înțeles?…

N-apucă să răspunză camarazii dacă au înțeles sau nu teoria financiară a lui d. Tomița, și s-aude dincolo în cârciumă înjurând cineva, foarte supărat cine știe de ce; apoi, îndată, ușa odăiții se deschide de perete, și intră părintele Matache, urmat de paracliserul lui, urmat de băiat, care aduce pe tavă o jumătate de pelin tulburel cu două pahare curate. Cei trei camarazi salută pe părintele, care-i blagoslovește, așezându-se cu paracliserul la masa din potrivă. Coana Zamfira, care de vreo câteva momente s-a încălzit bine, zice:

– Părinte Matache, săru'mâna, sfinția-ta ai văzut pe ăștia noii?

Și merge șontâc-șontâc la masa părintelui să-i arate bănuții de nichel.

– I-am văzut!… răspunde părintele cu humor.

– Da… părinte Matache, săru' mâna, o să scoată și de douăzeci de parale?… Dom' Tomița zice… Barabanciu…

– O să scoată!… O să vedeți voi ce-o să scoată!

– Ce!

– Pe dracu o să-l scoată, vai de capul vostru!

– Ce-o să scoată, părinte? întreabă d. Iancu.

– Ce?… lasă că o să vedeți voi, pârliților, ce!

– Ce-o să scoată, părinte Matache, săru' mâna?

– O să scoată de câte două parale…

– Ce?!

– Și de câte-o para!

– Când?!

– Acu, zilele astea…

– De câte două parale?

– Și de câte-o para!

– De câte-o para!!

– Trăsni-i-ar maica domnului!!!

AMICI

Domnul Mache șade la o masă în berărie și așteaptă să pice vreun amic; e vesel și are poftă de conversație. N-așteaptă mult. peste câteva momente, iată că-i sosește unul dintre cei mai buni amici, d. Lache. D. Lache e fără chef. S-apropie și șade și el la masă. Cititorul mă va ierta că nu dau nici o indicație de ton, de acțiune și de gamă temperamentală în tot decursul dialogului, – indicație atât de necesară pentru citire caldă, – și va suplini însuși cu imaginația această lipsă.

Lache – Bonsoar, Mache.

Mache – Bonsoar, Lache.

L. – Ai venit de mult?

M. – Nu… De vreo zece minute… Iei o bere?

L. – Iau.

M. – Băiete! două mari… (Către Lache:) Da… ce ai? te văz cam…

L. – Nu prea am chef… Sunt obosit… Am stat azi-noapte târziu la Cosman, până la ziuă.

M. – Cu cine?

L. – Cu niște amici… Am vorbit foarte mult de tine.

M. – Da?… Ce?

L. – E!… mai nimic… fleacuri! Nu știi cum sunt oamenii noștri?

M. – Adică… cum? mă vorbea de rău… mă-njura…

L. – Uite, vezi! ăsta e cusurul tău – exagerezi.

M. – N-ai spus tu?

L. – Ce-am spus eu? nu ți-am spus nimica… Ți-am spus că așa sunt oamenii… Tu vrei numaidecât să te laude toată lumea, și să nu-ndrăznească nimeni să-ți facă o critică, fie cât de mică. Vezi, ăsta e cusurul tău – prea te crezi.

M. –Ba nu mă crez deloc, să mă ierți; da' mă mir că nu găsiți alt subiect de conversație decât pe mine…

L. – Daca a venit vorba… Mai la urmă, nu te-a vorbit nimeni de rău pe față… firește că n-ar fi îndrăznit: știe ce buni amici suntem… Da' știi, așa, ciupeli.

M. – Cam ce?

L. – Secături… Mai ales unul dintre ei nu te poate suferi, și ți-e amic.

M. – Cine-i ala?

L. – Ei! asta e!… Ce-ți pasă?

M. – Aș vrea să-l știu.

L. – Nu se poate.

M. – Parolă de onoare că nu-i cer nici o socoteală; n-am să-l fac niciodată să-nțeleagă că am aflat ce-a spus…

L. – Mai întâi, nici nu știi ce-a spus…

M. – Ce-a spus?…

L. – Uite, ăsta e cusurul tău – ești curios.

M. – Bine, frate, firește că sunt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ca să știu cui să mă încrez, cum să mă apăr.

L. – Mai luăm câte una mică?

M. – Da.

L. – Băiete, două mici…

(Pauză. Chelnerul aduce paharele cu bere.)

M. – Ei?

L. – Ei!….

M. – Ei! ce spunea amicul?

L. – Nu te poate suferi… Nu știu cum venise vorba de oameni deștepți, și zic eu: „Uite, Mache e băiat deștept“… că tu știi că eu te-am considerat totdeauna ca foarte deștept, nu că mi-ești amic, fiindcă mai la urmă, să-mi dai voie să-ți spun, n-am nici un interes să-ți fac curte… Acu, ce să mai vorbim?… te cunosc și mă cunoști, slavă Domnului! toate defectele le pot avea; dar trebuie să mărturisiți toți că am și eu o calitate – sinceritatea; și-ți spun sincer că mi-ar părea foarte rău să vie tocmai amici și să zică, mă-nțelegi…

M. – Bine, monșer, cine zice?

L. – Tu.

M. – Eu?

L. – Văz că te uiți la mine așa, cu un aer care de! parcă vrei să-mi zici că nu crezi.

M. – Da' mai întâi ce să crez? că nu mi-ai spus nimic. Mi-ai spus că unul dintre amicii cu cari erai aseară nu mă poate suferi, și că tu ai susținut că eu sunt deștept.

L. – Am susținut, firește.

M. – Dar amicul meu, care nu mă poate suferi?

L. – Apoi tocmai la asta vream s-ajung; dar dacă mă întrerupi mereu! Uite, vezi! ăsta e cusurul tău – întrerupi!

M. – Ei! iaca nu mai întrerup; spune, ascult.

L. – Când am zis eu că ești deștept, întâi a zâmbit așa, adică: „Prost ești!“ mie, și pe urmă zice: „O fi deștept, nu zic; dar e cam… zevzec“.

M. – Zevzec!

L. – Zevzec.

M. – Ei! după ce mă judecă dumnealui pe mine că sunt zevzec?

L. – După multe, cari le spunea el…

M. – Cam ce?

L. – Că ți-ai neglijat totdeauna slujba…

M. – Nu-i adevărat!

L. – Că era să te dea afară până acum de vreo trei ori…

M. – Minte!

L. – Că joci cărți, și râd toți de tine ca de o mazetă!

M. – Eu, mazetă!

L. – Că bei…

M. – Ce beau?… două-trei pahare de bere pe zi.

L. – Că te-ai însurat fără zestre.

M. – Treaba mea!… Ce măgar!… Mă rog ție, cine e măgarul ăsta, aș vrea să-l știu…

L. – Ți-am zis de la-nceput că nu ți-l spui.

M. – De ce să nu mi-l spui, dacă zici că mi-ești amic sincer.

L. – Ca să mă pui de față?… N-am poftă.

M. – Pe onoarea mea că nu… Îți jur pe ce am mai scump că nici n-am să-i pomenesc vreodată. Vreau să-l știu numai, ca să mă feresc de el și să-l disprețuiesc.

L. – Nu se poate, Mache.

M. – Pe onoarea mea! Mă rog ție, spune-mi-l.

L. – Uite, vezi, ăsta e cusurul tău – ești indiscret. Înțelege românește că nu ți-l spui. Eu am toate defectele câte poftești; da' trebuie să mărturisiți toți că am și eu o calitate – eu sunt discret… nu-mi place să umblu cu plosca.

M. – Atunci, dă-mi voie să-ți spun că nu-mi ești amic cum te credeam.

L. – Eu! nu-ți sunt amic ție? Bravo! Mersi…

M. – În sfârșit, un amic…

L. – Dacă sunt eu prost… și-ți spun… Da' iacă tac… și aldată să-mi dai cu tifla dacă ți-oi mai spune eu ceva… (Către chelner:) Băiete, încă două mici…

M. – Și… numa' atâta a zis amicul de mine?

L. – A zis mai multe… Da-n sfârșit, ce-ți pasă?

M. – Nu-mi pasă nimic… dar sunt curios să văz până unde merge mișelia omului… Zici că mi-e amic.

L. – Bun.

M. – Amic de-aproape?

L. – Da.

M. – Și ce mai zicea?

L. – Nu-ți mai spui, că te superi… Că asta trebuie să mărturisești și tu că e cusurul tău – te superi.

M. – Pe onoarea mea, nu mă supăr…

L. – Zicea de nevastă-ta… că…

M. – Că ce?

L. – Că… În fine, prostii! ce să-ți mai spui?… Da! dar i-am tăiat nasul. Nu-ți permit, zic, să te atingi, mă-nțelegi, de onoarea femeii amicului meu!

M. – Cum! de onoarea nevestii mele?

L. – Că e prea frumușică și prea tânără pe lângă tine; că te-a luat fiindcă era săracă, dar…

M. – Dar ce?

L. – Că la teatru mereu… Zic: „Are lojă gratis!“ „Da’, zice el, la Șosea cu bicicleta de două ori pe zi, dimineața și seara?“ „Tot gratis!“ zic eu. „Da’ vara la Sinaia, tot gratis? zice el; de unde atâta lux?“

M. – Mare canalie!

L. – Și pe urmă a făcut aluzie aproape pe față la un alt amic…

M. – La cine?

L. – Nu-ți spun…

M. – Ascultă-mă, Lache! să știi că mă supăr serios!… Trebuie numaidecât să-mi spui…

L. – Dacă nu vreau.

M. – Trebuie să vrei! auzi! fiindcă-ți trag palme, mă-nțelegi!

L. – Ei, uite, vezi? ăsta e cusurul tău – ești violent.

M. – Cusur, necusur, numaidecât să-mi spui la cine a făcut infamul aluzie?

L. – Vrei numaidecât să știi?

M. – Da!

L. – La Fănică.

M. – La bărbatul sorii nevesti-mii! la cumnatu-meu?

L. – La Fănică, la cumnatu-tău.

M. – Mizerabilul! Canalia! Cine e? trebuie să-mi spui numele lui!

L. – Uite, vezi? ăsta e…

M. – Nu vreau să știu nimic!… Trebuie să mi-l spui!…

L. – Nu-ți spun!…

M. – Îți trag palme, mă-nțelegi!

L. – Ia poftim!… Ei! apoi nu mă lua așa repede, că… Auzi dumneata! Dar nu strici tu; eu stric… Vin și-ți dau de știre să te păzești de amici, să nu te-ncrezi în oricine ca un zevzec, și-ți atrag atenția asupra ce spune lumea despre onoarea ta și a nevestii, și tu, în loc să-mi mulțumesc, te rățoiești la mine… O să mă faci să te evit altă dată…

M. – Care va să zică, nu vrei să-mi spui?

L. – Nu.

M. – Mersi.

(Cheamă pe chelner și plătește. Pauză lungă, în timp ce Mache bate toba cu degetele pe masă, având aerul că plănuiește ceva adânc. Un mușteriu nou-venit, anume Tache, se apropie de masa celor doi amici.)

Tache – Bună seara.

Lache și *Mache* – Bună seara.

Tache – Mare secătură ești, amice Lache… Mă faci să-mi pierz noaptea până despre ziuă, să te aștept ca un caraghios la Cosman.

Lache – Mă rog ție, scuză-mă… Eram zdrobit de oboseală; nu mai puteam; am stat să mă odihnesc și eu o noapte ca oamenii; m-am culcat de la opt aseară.

Mache (drept în picioare, izbucnind furtunos) – A! care va să zică te-ai culcat devreme! n-ai fost az-noapte la Cosman?… Acu știu cine e amicul… Poftim! (Două palme strașnice și pleacă.)

Lache – Uite, vezi! ăsta e cusurul lui – e măgar!… și vio - lent!… și n-are manieră!

TELEGRAME

ONOR. PRIM MINISTRU

București.

Directoru prefecturii locale Raul Grigorașcu insultat grav dumnezeu mami și palme cafine[1] central. Amenințat moarte. Viața onorul nesigure. Rugăm anchetați urgent faptu.

COSTĂCHEL GUDURĂU
avocat, aleg, coleg. I, fost deputat.

*

ONOR. PRIM-MINISTRU

București.

Repet reclama telegrama No… Petiționat parchetului. Procoror lipsește oraș mănăstire maici chef. Substitut refudat pără vini procoror. Tremur viața me, nu mai putem merge cafine. Facem responsabil guvern.

COSTĂCHEL GUDURĂU
avocat, aleg. col. I, fost deputat.

---

[1] Lucrul se petrece, după toate probabilitățile, într-un oraș moldovinesc; citiți, prin urmare, moldovinește: cafinè (n.a.).

*

PROCUROR TRIBUNAL X…

Anchetați urgent scandalul Costăchel Gudurău cu directorul prefecturii și raportați imediat.

MINISTRUL JUSTIȚIEI.

*

ZIARULUI „AURORA ROMÂNĂ“

București.

Az pitrecut scenă nostimă piața noastră. Madam Atenaisa P. al cărui nume trecem sub tăcere, care părăsit soțul cetățean onorabil, pentru romanse cu individ infam localitate, întâlnind nefericitul soț, capatat bună lecție moralitate în public, care aprobat. Această fimee fără inimă neroșind amenințat cu zbiri puteri, deoarece complicele directoru prefecturi.

CORESPONDENT.

*

ONOR. PRIM-MINISTRU

București.

A doua oară atacat palme picioare piața endependenți acelaș bandit director scandalos însoțit zbiri. Situația devenit insuportabilă. Oraș stare asediu. Panica domnește cetățeni.

COSTĂCHEL GUDURĂU
avocat, ecțetera.

*

PROCUROR TRIB. X…

Repet ordinul telegrafic. Cercetați imediat incidentul directorului prefecturii cu Costăchel Gudurău la cafeneaua centrală și în piața Independenței și raportați urgent.

MINISTRUL JUSTIȚIEI.

*

ONOR. PRIM-MINISTRU

București.

Faceț înceta atacuri contra fratemeu Costăchel bandă infamă talari ziua meaza mare sub conducerea personală directorului Raul Grigorașcu. Reclamat tronului.

IORDĂCHEL GUDURĂU
mari propietar, aleg. col. I, fost senator.

*

M. SALE REGELUI

Sinaia.

Banditi regimului acest secol lumină bagiucurind constituția ce ați giurat voit ucidi di două ori cafine central și piața endependenți fratemeu fost reprezentant națiuni. Victima frică merge telegraf singur al treilea atentat banditi. Implorăm garanția vieții onorului contrar siliți face justiție singuri. Trăiască Dinastia.

IORDĂCHEL GUDURĂU
mari propietar, aleg. col. I, fost senator.

*

PROCUROR TRIB. X…

Pentru ultima oară repetăm ordinul privitor scandalul Costăchel Gudurău. Dacă până mâne dimineață n-avem raportul dv., veți fi cosiderat ca demisionat.

MINISTRUL JUSTIȚIEI.

*

ECS. SALE MINISTRU JUSTIȚIEI

București.

Raport.

Cercetat imediat cazul și cu respect raportez urgent.

Acu cinci zile duminecă, fiind absent anchetă județ, orele 2 p.m. directorul prefecturii Raul Grigorașcu afla cafine central jucând table cu căpitan Pavlache intedență. Mare devenă foarte iritat pronunțat Dumnezeu mami, nu personal cineva, ci ghinion. Atunci Costăchel Gudurău care sta altă masă criticând guvernul gura mare, sculat și apostrofând directoru strigat *ba pe al măti* și ridicat bastonu. Directoru parând răpide lovitura aplicat agresorului palme și promițând cavalirește duel. Agrisorul plecat înjurând amenințând guvern de bandiți, propriile cuvinte.

Cu respect adaog spre cunoștința dv. între ambi suscitați ură veche cauză politica și familie. Fimeea nepotului lui Costăchel Gudurău, anume Albert Gudurău, unul din capii înverșunați opoziție locală, divorsată, iar ei bănuiesc Raul directoru cauza divorsului, acuzând trăiește cu mencionatu concubinagiu, dar vrând s-o iee socie legitimă, care reclamat restituțiunea dotei și parafernei[1] di 2 mii lei obținând titlu

[1] Acea parte a averii materiale pe care soția o administra singură.

executoriu, iar opoziția promis răzbunare pretinzând paraferna cheltuită cu luxul di notorietate publică.

În consecință alaltaeri nepotul lor însoțit de moșii lui pândind piața fosta socie insultato public foarte grav. Dama chemat sergent stradă care nefiind nici unul urcat birje un cal plecând degrab huiduită di toți trii și cu vorbe triviale incapabile a vi le reproduce. Sosit imediat directoru prefecturi ofensat polițai ipistați cerut cont. Dar agrisori fugind, directoru prins Costăchel și întrebat *pentru ce insulți dame mișălule* și apucat de pept, dar el răspuns *să nu mai dai mizerabile canalie*, încât directoru apărânduse tras două palme, atunci agrisorul smucind voit fugi și directoru prima furie lovindul piciorul spate gios.

Cred nu trebuie dăm altă urmare pără parchetul nu sezisat în regulă.

Binevoiți, d-le ministru etc.

PROCUROR TRIB. X…

*

DIRECTORUL PREFECTURII X…

Vă invit căutați aplanarea diferendului cu familia Gudurăilor. Contrariu, puneți guvernul în situațiune prea delicată. Nu convine acum, în așteptarea campaniei electorale, ca agenți superiori ai autorității să dea loc la scandaluri, din toate punctele de vedere regretabile.

MINISTRUL DE INTERNE.

*

D-LUI MINISTRU DE INTERNE

București.

Interese familie obligă părăsi funcțiune. Rog dar respectuos primi demisia me postul director prefecturii pe ziua di poimâne când prefect întoarce congediu.

RAOUL GRÉGORASCHCO.

*

ONOR. PRIM-MINISTRU

București.

Fratemeu Costăghel Gudurău avocat, alegător col. I, fost reprezentant națiuni legitimă aparare contra treilea atac mișelesc bandiți amenințând viața, fost az arestat procoror. Victima arest torturată ca inchiziță. Cuțitul os.

IORDĂCHEL GUDURĂU
mari propietar, aleg. col. I,
fost senat.

*

MINISTRE INTÉRIEUR

Bucarest.

N'acceptez point démission cousin Raoul. Pauvre jeune homme, embêté par cochons oppositions, veut fair coup de tête. Ne point se fier aux criailleris de ces canailles. Si Raoul se retire, ce crétin de préfet capable de tout compromettre. Pourrais plus garantir situation locale. Se duce dracului giudețul[1].

Ami

GÉNÉRAL GRÉGORASCHCO.

[1] Nu primiți cumva demisia vărului Raul. Bietul băiet, plictisit de porcii opoziției, vrea să-și facă de cap. Nu trebuie dat crezământ chelălăiturilor acestor canalii. Dacă Raul se retrage, tâmpitul de prefect capabil să compromită tot. N-aș mai putea garanta situația locală. Se duce etc. (n.a.).

*

PROCUROR TRIB. X…

Raportați imediat cauza arestării lui Costăchel Gudurău. Ar fi bine să înceteze odată scandalurile de acolo. Purtarea parchetului dv. lasă de dorit. Cercetați dacă arestatul suferit maltratări arest. Avem denunțări că ar fi fost torturat poliție. Răspundeți telegrafic.

MINISTRUL JUSTIȚIEI.

*

DIRECTORUL PREFECTURII JUD. X…

În interesul serviciului, demisia respinsă. Rămâneți la post.

p. MINISTRU DE INTERNE
SECRETAR GENERAL Z…

*

ECS. SALE MINISTRU JUSTIȚIEI

București.

Bandă desperată opozanți îndârjiți sub conducerea Costăchel Gudurău, Iordăchel Gudurău și nepot Gudurău, Albert divorsat Atenaisa Perjoiu, atacat directoru prefecturii față grădina primării. Acesta aparat bastonu, lovit cap Iordăchel, Costăchel tras revolver spart glob lampa centrul grădini electrică. Panică, asasin arestat. Luăm prim interogatoriu. Garantăm invențiuni fictive torturile.

PROCUROR TRIB. X…

*

M. SALE REGELUI

Sinaia.

Fratemeu Costăchel omorât torturi secret beciurile poliției locale. Familia orfană cerem liberarea cadavrului reclamând satisfacție la picioarele tronului. Trăiască Dinastia.

IORDĂCHEL GUDURĂU
mari ecțetera ecț.

*

PROCUROR TRIB. X…

Aci denunțare Costăchel Gudurău mort arest în urma torturilor. Vă facem răspunzător. Răspundeți la moment, dacă nu vreți să fiți telegrafic destituit.

MINISTRU JUSTIȚIEI.

*

ECS. SALE MINISTRU JUSTIȚIEI

București.

Costăchel Gudurău liberat az dimineață lipsă probe intenție asasinat. Împacat cu directoru. Pupat toți piața endependenți. Mâne sară logodna Raul madam Atenaisa Perjoiu. Dânsa renunțat orce pretenție revandicare paraferná de la Albert Gudurău, dând înscris primit toată suma.

Adineaori ora două post meridiane avocatul statului Pamfil mort subit cafine central. Medic primar constatat caz apoclepsie celebrală.

În considerația vechimii mele di magistrat procuror de aproape douăzăci și trii di ani, fiind înaintat în vrâstă și o familie numeroasă devenind misiunea de minister public pre gră

pentru mini, vă rog respectos a mi se acorda mie postul de avocatu statului, pe care o voiu îndeplini cu zel și activitate.

Binevoiți etc.

VECHIU PROCUROR TRIB. X…

*

D. PREȘEDINTE AL CONSILIULUI

București.

Avocat public Pamfil mort subit. Raportându-mă la depeșa confidențială de azi-noapte, cu respect stăruiesc a se numi în postul rămas vacant persoana știută, de care acuma garantez.

p. PREFECTUL DE X…
Directorul Raoul Grégoraschco.

*

D-LUI COSTĂCHEL GUDURĂU, AVOCAT,
FOST DEPUTAT ETC.

X…

În urma bunelor recomandații din localitate și în considerația titlurilor dv., d. ministru al domenelor v-a numit avocat al Statului în locul decedatului Antonache Pamfil. Cu poșta de mâne primiți decretul oficial.

ȘEFUL DE CABINET
al Ministerului Domenelor

O ZI SOLEMNĂ

Zi-ntâi de mai stil nou 1900, zi de redeșteptare, ziua florilor, ziua triumfului primăverii, a fost ziua și a unui alt mare triumf – triumful unei idei mari! ziua-n care s-a realizat în fine un ideal de multă vreme hrănit cu pasiune în sufletul celui mai neobosit dintre primarii urbani ai regatului, în sufletul bravului meu amic Leonida Condeescu, primar al urbei Mizil. Numai acela care a luptat în viața lui pentru o idee mare, numai acela care și-a jertfit liniștea, odihna, totul, pentru o cauză publică, numai acela poate înțelege importanța zilei de 1 mai 1900.

Mizilul!… Așezată la poalele Tohanilor, celebre podgorii, această urbe – o grădină – se răsfață cu multă cochetărie pe o pajiște plană, asupra căreia bate soarele în plin de cum răsare și până apune, iarna și vara. Rar se găsește o panoramă așa de plăcută și atât de luminată: la miazănoapte, trâmba podgoriilor aci aproape, și mai sus, în depărtare, treptele din ce în ce mai azurii ale Carpaților; la miazăzi, câmpia vastă, care se-ntinde, ușor povârnită, până departe-n Dunăre. La spate, cea din urmă treaptă a munților; în față, nețărmurita zare a câmpiei. Se poate zice că Mizilul este poarta Bărăganului. Alături se află Fefeleiul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocrației de pe albia Buzăului; se mai află apoi aci aproape Inoteștii și mai încolo Lipia, amândouă vestite pentru cultura pasionată a rasei

cavaline și pentru cursele de cai pe deșelate și pe distanțe de sute de kilometri…

Se întinde o câmpie
Pe sub poale de Carpați,
Câmp deschis de… călărie
etc.

Mizilul strălucește în mijlocul tutulor, până acuma ca reședință de suprefectură și ca una din cele mai importante centre politice ale țării. El datorește însă în mare parte importanța activității, energiei și devotamentului lui Leonida Condeescu. Se poate oare zice Termopile fără a zice Leonida? Nu, desigur. Ei! tot astfel, cine zice Leonida, zice Mizil. Mizilul nu se poate concepe altfel; dar nici Leonida.

Ce a făcut Leonida Condeescu pentru urbea lui este imposibil de descris pe larg într-un cadru așa de strâmt. Mă voi mărgini prin urmare a consemna, în liniamentele lor generale, unele din faptele sale cele mai importante, al căror mobil a fost totdeauna dorința fierbinte de a afirma importanța Mizilului, de a grăbi ridicarea Mizilului, de a realiza înflorirea Mizilului. Este Leonida un ambițios? Da, fără îndoială! zic eu; dar când ambițiunea nu este egoistă, ci altruistă; când ea s-aprinde pentru binele public, este nobilă și mai presus de orice laudă. Din frageda lui tinerețe, Leonida a visat un Mizil mare, un Mizil cel puțin capitală de district deocamdată… Astfel, odată l-a-ntrebat profesorul la lecția de geografie:

– Leonido, care e capitala județului Buzău?

– Mizilul, domnule! a răspuns cu mândrie tânărul Leonida, viitor primar al urbei sale natale.

– Nu-i adevărat, Leonido, a zis profesorul; e Buzăul… Dar capitala județului Prahova?

– Mizilul, domnule! a răspuns hotărât junele.

– Nu-i adevărat, Leonido; este Ploieștii. Dar a județului Ialomița?

– Mizilul, domnule! a răspuns desperat băiatul.

– Nu-i Mizilul; e Călărașii… Treci la loc!

Leonida a tăcut încruntându-și sprâncenele – e foarte sprâncenat – și a trecut la loc. Dacă a tăcut, asta nu înseamnă că n-a gândit…

— A! și-a zis el în gândul lui. A! care va să zică, Mizilul nu e capitală de județ!

De atunci tânărul nu a mai avut astâmpăr, și, înainte chiar de vârsta legiuită, s-a aruncat cu pasiune în luptele politice, și – orice glumă deoparte – trebuie să mărturisească fiecine că puțini dintre bărbații noștri politici mari și mici au fost așa de consecvenți ca Leonida: soldat credincios al partidului conservator, încă de pe vremea când nu se-ndura să crează că Mizilul ar putea fi ceva mai puțin decât capitala Ialomiței, daca nu a Buzăului sau a Prahovei, a rămas până astăzi același – partidul său n-are un membru mai nestrămutat și mai devotat.

Toate stăruințele lui Leonida pentru a face din Mizil capitala unuia dintre cele trei județe limitrofe au rămas infructuoase; era peste putință a se degrada, fără nici un motiv plauzibil, Ploieștii, Buzăul ori Călărașii. În privința Ploieștilor, Leonida găsise motivul, un motiv destul de puternic: Ploieștii se făcuseră vinovați de o crimă contra unității Statului; acest oraș se proclamase odată ca republică independentă; Statul avea tot dreptul să pedepsească Ploieștii și să declare Mizilul capitală a Prahovei. La această argumentare zdrobitoare a lui Leonida, i s-a răspuns că un caz identic se petrecuse cu sora noastră de ginte latină, Franța: Parisul se declarase și el comună independentă; cu toate astea, nimeni nu s-a gândit să-l pedepsească prin degradare, mutând capitala districtului în altă parte, la Versailles, de exemplu.

Atunci, Leonida a propus guvernului o altă soluțiune: să se ia câte o bucată din cele trei județe limitrofe, să se facă un trup, care să se declare județ de sine stătător cu capitala Mizil.

Soluțiunea era neadmisibilă, din cauza crizei de care suferea tezaurul public.

Fără să renunțe a gândi la realizarea visului său într-un timp mai oportun, Leonida a început să stăruie ca barem să se strămute la Mizil Episcopia de Buzău. Fatalitatea însă! S-a opus Sinodul.

– Atunci, dacă nu se poate episcopia, strămutați la Mizil măcar regimentul 32!

La aceasta s-a opus comenduirea corpului respectiv de armată.

– Atunci, dacă nu se poate regimentul 32, înființați-ne un liceu clasic și mutați la Mizil facultatea de medicină din Iași!

La aceasta s-a opus ministerul Cultelor.

– Sau clădiți-ne un teatru național cu o subvenție din partea Statului!

La aceasta s-a opus direcția generală a teatrelor.

„Mulți vrăjmași are Mizilul!“ a gândit cu amărăciune Leonida, și la acest gând și-a îndoit energia. A cerut o audiență la Rege. La această audiență, Leonida și-a așternut tot programul său de dezvoltare a Mizilului, arătând în culori vii suveranului perspectiva unui măreț oraș, care să fie cu vreme fala regatului.

– Sire, tot s-a făcut pentru alte orașe; pentru Mizil, nimic! Noi n-avem reședință de județ, n-avem tribunal, n-avem episcopie, n-avem regimentul 32, n-avem liceu, n-avem facultate de medicină, n-avem teatru național, n-avem pod peste Dunăre – n-avem nimic, nimic, Sire!… Rugăm pe Maiestatea Voastră să ni se dea și nouă ceva din toate astea. Să nu se uite că Mizilul este un oraș care a luat totdeauna parte cu entuziasm la cele mai mari acte ale istoriei naționale; este păcat, Sire, ca Mizilul să fie astfel persecutat! căci nu putem pentru ca să zicem alt decât că este o persecuțiune!

Suveranul a promis că va recomanda atențiunii guvernului stăruințele energicului primar, și-n adevăr, cum a văzut pe

președintele consiliului, i-a vorbit despre Mizil și despre Leonida. Președintele consiliului a surâs cu bunătate și a spus regelui:

– Sire, primarul Mizilului este un tânăr foarte meritos; însă are… are… nu un cusur, ci un exces de calitate: ține să facă, cu orice preț și cât se poate de iute, din urbea sa măcar un port de mare…

Pe când Leonida medita asupra chestiunii arzătoare: „ce s-ar putea cere guvernului în favoarea dezvoltării Mizilului?“, iată că Direcția Generală C.F.R. înființează expresul București–Berlin via Breslau. Leonida ia itinerarul oficial și vede… o scăpare din vedere, probabil! o greșală de tipar, desigur!! În dreptul Mizilului nu se indică ora – o linie dreaptă, ca la Inotești și la Vintileanca! Aleargă la gară… Cercetează… Nenorocire! Nu e scăpare din vedere, nu e greșală de tipar! Este exact: expresul trece pe la Mizil fără să se oprească, nici la dus, nici la întors!

– A! asta e prea mult!

Un an! un an întreg de alergături, de stăruințe, de protestări, de amenințări! un an de neliniște, de neodihnă, de luptă eroică! Atâta luptă trebuia să fie-n sfârșit încoronată de succes. În sfârșit, de la 1 mai stil nou, trenul numărul 5 Bucarest–Berlin și trenul numărul 6 Berlin–Bucarest se opresc în gara Mizil. Cel dintâi sosește în gară la 10 și 12 minute și pleacă la 10 și 13 antemeridiane; cel d-al doilea sosește la 6 și 37 și pleacă la 6 și 38 postmeridiane. La trecerea primului tren, simpaticul primar al Mizilului, în culmea emoțiunii, emoțiune legitimă a unui triumf atât de greu repurtat, a expediat colegului său, primarului de la Breslau, următoarea telegramă:

MAIRE BÜRGERMEISTER,

BRESLAU.

Aujourd'hui jour solennel matin précises 10 h. 12 min. express Bucarest–Berlin arrêté gare notre Midil pavoisée foule énorme

presque dix mille personnes applaudissements frénétiques enthousiasme comble commission trois citoyens notables montés aller Buzeo banquet rentrer soir précises 6 h. 37 min. Midil express Berlin–Bucarest. Vive Allemagne! vive Roumanie! vive Breslau! vive Midil! Salutations fraternelles!

Maire Bürgermeister Midil
Léonida Condeescu[1]

Înainte de înapoierea comisiei de trei de la Buzău, Leonida primește următoarea telegramă:

MAIRE BÜRGERMEISTER,

MIDIL.

Breslau touché profondément sentiments Midil! Vive énergique maire Léonida Condeescu! [2]

Maire Bürgermeister Breslau
Nedescifrabil

– A! dar nu e totul sfârșit! zice Leonida, și se suie în expresul numărul 6.

– Unde merge acest primar, care nu obosește niciodată?

– La București.

– Ce treabă are la București?

– Merge să stăruiască la C.F.R. ca, pe tăblița albă cu litere roșii, care indică direcția celor două exprese, să se scrie de acum: *Berlin – Bucarest via Breslau – Midil*, și, viceversa: *Bucarest – Berlin via Midil – Breslau.*

---

[1] *Primar-Bürgermaistru Breslau.* – Azi dimineață zi solemnă precis 10 și 12 min. expres Bucarest–Berlin oprit gară la Midilul nostru pavoazată mulțime enormă aproape zece mii persoane aplauze frenetice entuziasm la culme comisiune trei cetățeni notabili suit merge Buzău banchet se-ntorc seara acasă Midil precis 6 și 37 min. cu expresul Berlin–Bucarest. Trăiască Germania! Trăiască România! Trăiască Breslaul! Trăiască Midilul! Salutări fraterne, Midil etc. (trad. a.)

[2] *Primar-Bürgermeister.* – Breslaul adânc atins de sentimentele Midilului! Trăiască energicul primar Leonida Condeescu! (trad. a.)

BOBORUL!

În secolul nostru s-a născut și s-a sfârșit un stat foarte interesant, pe care nu-i este permis unui istoric conștiincios să-l piarză din vedere. Voi să vorbesc despre Republica de la Ploiești, un stat care, deși a durat numai vreo cinsprezece ore, a marcat desigur o pagină celebră în istoria contemporană. Născută din, prin și pentru popor, pe la două ceasuri în dimineața zilei de 8 august 1870, tânăra republică a fost sugrumată în aceeași zi pe la ceasurile patru după-amiazi. Nu face nimica! mărirea și importanța statelor nu se judecă după extensiunea și durata lor, ci după rolul mai mult sau mai puțin strălucit pe care l-au jucat în complexul universal.

Cadrul meu e prea strâmt ca să pot închide într-însul istoria generală a veselei republice podgorene. Voiesc numai să contribuiesc și eu la consemnarea materialului necesar unui viitor istoric; și sunt autorizat a o face – eu am fost cetățean al acelei republice. Am asistat la mărirea și decadența ei, și nu în calitate de gură-cască, ci în calitate oficială. Când poporul a călcat poliția, eu m-am repezit și am dezarmat pe un subcomisar de serviciu, luându-i sabia din cui. M-am încins cu ea, și am avut norocul să treacă atunci pe lângă mine Prezidentul Republicei. Eram de șaptesprezece ani; înfățișarea mea hotărâtă atrase privirile Prezidentului – mă numi subcomisar în locul zbirului pe care-l dezarmasem.

Astăzi, când sper că s-a prescris vina mea contra monarhiei, am curajul s-o spun cu mândrie. Da, am fost unul dintre cei mai aprigi susținători ai ordinii în Republica Ploieștilor. Ceasuri glorioase, n-am să vă uit! Șeful meu, polițaiul, era simpaticul și bravul Stan Popescu, unul dintre cei 1 000 ai lui Giuseppe Garibaldi – volintir în Italia, volintir într-o revoluție polonă, vrăjmaș jurat al tiranilor și frate pasionat al poporului. Cu astfel de șef, mergi în foc bucuros pentru o idee mare.

De cu seară din ajun, 7 august, mai mulți conspiratori, între cari și Stan Popescu, așteptând vești (de unde? istoria nu poate încă spune), jucaseră, în salonul de la otel Moldova, *la chilometru*. Ce însemnează *la chilometru?* E un joc inocent, foarte puțin complicat – iată. Jucătorii, indiferent de numărul lor, se așază la o masă în colțul unui salon. Se aduce fiecăruia câte o sticluță de vin. Încep să bea. Când unul și-a isprăvit porția, așază sticla goală pe jos, lângă zid, în lungul salonului. A doua sticlă golită, o așază cu fundul în gâtul celei dântâia, și așa mai departe, până când șirul sticlelor ajunge la zidul din potrivă – *la chilometru*. Cel ce a ajuns mai întâi la chilometru a câștigat partida – ceilalți trebuie să-i plătească sticlele băute, în proporție dreaptă cu numărul de sticle ce le lipsește lor până la țintă. Se înțelege, când jucătorii sunt toți de talie, se-ntâmplă să se joace o contra și adesea partida să fie remisă. În seara aceea, Stan câștigase cu mare avans partida-ntâia.

Pe la unu trecute după miezul nopții, când era să se-nceapă o nouă partidă, se aud trei lovituri rare în geam. Toți jucătorii, uitând de petrecerea lor inocentă, se ridică încruntați. Tocsinul sunase. Cauza sfântă a poporului îi chema pe câmpul de onoare. Era ceasul acțiunii… Toți pornesc tăcuți și hotărâți în grămadă. Ies pe gangul otelului și apucă spre obor. Pâlcuri-pâlcuri vin din toate părțile; se contopesc toate grămadă; cu cât înaintează acest brav popor, cu atât numărul sporește.

La 2 și jum. despre ziuă, telegraful e în mâna republicanilor; toate firele rupte și mai ales casa confiscată.

La 4, ușile temniței de pe drumul Rudului se deschid pentru câțiva republicani închiși în prevenție.

La 5, batalionul de linie din cazarma de la Sf. Nicolae face act de supunere în mânile Prezidentului.

La 5 și jum., poliția republicană este organizată; poporul, ca gardă civică a Republicei, e înarmat cu săbii confiscate de la pompieri și de la ipistați, cu puști de vânat, cu pistoale și reteveie.

La 6, în Piața Unirii plină de popor – tocmai pe locul unde se ridică astăzi mândră statua Libertății (cetățenilor ploieșteni, Națiunea recunoscătoare!) – Prezidentul, urcat pe un scaun de tocat cârnați, citește actul solemn al întemeierii Republicii.

La 7, se desfundă în toate răspântiile boloboace, în sunetele marșului eroic de la 48.

La 8, o parte din popor, cu polițaiul și un taraf de lăutari, mergem la grădina Lipănescului.

Aci, pe iarbă, se-ncinge un ziafet nepomenit în analele celor mai bătrâne republice. Grătarele sfârâie aruncând în aer valuri de miros fierbinte și gras, ca niște altare antice pe cari se ard ofrande unui zeu tutelar. Canalele o dată deschise nu se mai închid. Boloboacele golite se rostogolesc hodorogind departe, ca niște ruginite instituțiuni ce nu mai corespund exigențelor moderne, și, în locul lor, se-mping cu greutate alte boloboace pline, ca niște reforme pe cari le reclamă spiritul progresist al timpului și interesele vitale ale societății. Ce veselie! ce avânt! ce entuziasm!… A! sunt sublime momentele când un popor martir sfarmă obedele și cătușele tiraniei și, aruncându-le departe, tare de dreptul său, fără ură, uitând trecutul odios, închină des, dar sincer, pentru sfânta Libertate și – te pupă! O!

Eram la Lipănescu-n grădină de vreo câteva ceasuri. Uraganul entuziasmului creștea mereu, când o onoare nenchipuită

veni să-l ridice la paroxism. Prezidentul – el, în persoană! – urmat de un adiutant, veni să viziteze petrecerea noastră populară și să spargă o oală cu poporul lui. Marele om ne zise câteva cuvinte. Era încântat de purtarea bravilor săi ploieșteni, cari au știut ca totdeauna să se sacrifice pentru libertate. A fost un fanatism, o furie! Oalele toate de pământ, căciulile-n sus și „Ura! Vivat Republica!". Prezidentul a plecat, luând cu dânsul pe Stan Popescu, polițaiul… Încet-încet, cu ultimii cârnați, cu ultimele fleici și oale, se strecură și poporul martir… Probabil cheltuiala frugalei gustări populare rămase să fie trecută în viitorul buget al Republicei.

Mi-adusei aminte că am părinți, cari m-așteptau, și mă dusei degrab acasă încins cu sabia mea peste jiletcă. Răposata mama era foarte bună, dar o femeie de moda veche, un spirit reacționar; era departe de a-nțelege importanța politică a formelor democratice. Aflase tot ce se petrecea în oraș și tremura de grija mea văzând că nu viu la dejun. Mi-a făcut o scenă grozavă – că de ce m-am amestecat cu derbedeii, că doresc s-o fac de râs în mahala, că vreau să grăbesc, poate, sfârșitul lui tata, care era grav bolnav; pe urmă mi-a poruncit aspru să rămân acasă. În zadar am protestat; în zadar i-am spus, arătându-i arma, că am o funcțiune publică de îndeplinit: mi-a luat sabia, pe care a aruncat-o, unde? nu știu, și mi-a încuiat ghetele și pălăria în scrin. O săptămână m-a ținut astfel captiv, până s-a potolit primejdia. Atât mai bine! Când eu plângeam acasă de ciudă soarta rușinoasă a săbiii mele, ce se-ntâmpla în inima Republicei?

Pe la trei și jumătate după-amiazi, în vagoanele de material ale liniei ferate București–Ploiești, atunci încă-n construcție, sosea grabnic în Republică un grozav oaspete. Ce era? Era Reacțiunea. Reacțiunea cu tot ce are ea mai oribil și mai hidos – un batalion complet de vânători sub comanda maiorului Gorjan. Cum puseră piciorul pe pământul sacru, începură

vânătoarea după republicani. Reacțiunea căuta însă mai cu seamă pe Prezident; dar acesta, printr-o inexplicabilă coincidență, ieșise prin granița de răsărit a Republicei, bariera Bucovului, pe când Reacțiunea intrase pe granița de apus, bariera Rudului. În trei ceasuri de goană, vânătorii arestară mai bine de șease sute de copii ai poporului. Pușcăria și patru hanuri, prefăcute în pușcării, gemeau de republicani. Cuminte mama! Dumnezeu s-o odihnească! Era o femeie fără multă învățătură, dar ce prevedere politică! Dacă mă prindea Reacțiunea cu sabia la brâu!

Reacțiunea restabili cu brutalitate *statu quo ante*. Pe Prezident l-au prins călărețiі prefecturii către seară de tot, pe drumul Buzăului, dincolo de Lipia, la vreo două poști departe de granițele răsăritene ale Statului său. Când i-au strigat călărețiі din goană: „Stăi!“ el, care era pe jos, a avut curajul să stea. Iar când l-au întrebat: „Ce făceai aici?“ el a răspuns scurt: „Mă plimbam“. Și fiindcă este indiferent, când te plimbi, dacă te plimbi așa ori așa, l-au pus mizerabilii să se plimbe-napoi. Tot înapoi și iar înapoi! niciodată înainte! iată deviza Reacțiunii.

Dar polițaiul?… Ce se făcuse Stan Popescu? Se dusese să ia în posesiune jețul lui de mușama în cancelaria poliției. De două zile nu dormise… Partida *la chilometru…* apoi alergăturile cu poporul… pe urmă festivitatea de dimineață la Lipănescu… entuziasmul… Se simțea zdrobit, și era atât de plăcută răcoarea în cancelarie. O dulce aromeală, foarte naturală după atâtea emoțiuni, după atâta triumf, îi apăsa cu putere brava cerbice. Omul își încrucișă mânile pe biuroul său, își așeză bine capul și, gândind cu drag la viitorul tinerei Republice, adormi butuc.

Pe dânsul îl căutau mai întâi după Prezident – a cărui urmă o aflaseră și în goana căruia porniseră călărețiі – și l-au și găsit. Maiorul Gorjan, dând ușa de părete, intră cu zbirii săi în

cancelarie. Polițaiul horcăie cu capul pe masă. Maiorul face patru pași mari și trage o puternică lovitură cu palma pe masă. Stan Popescu tresare cu ochii cârpiți.

– Cine te-a pus pe tine aici? răcnește strașnic reacționarul.

– Boborul! răspunde foarte răgușit republicanul.

Atâta i-a trebuit Reacțiunii! Când a auzit de bobor, a turbat: l-a și-nhățat pe Stan și, valvârtej cu el, drept la hanul Călugărului!

Așa s-a sfârșit cu Republica noastră! Așa Reacțiunea a sfâșiat cea mai eroică pagină a liberalismului român!

BAIONETA INTELIGENTĂ

[GARDA CIVICĂ]

De câte ori auz zgomote de război, îmi amintesc cu pietate și cu mândrie de acum atâția ani trecuți, când eram unul dintre aprigii apărători ai Independenții. Pe vremea ultimei conflagrațiuni orientale, am servit în garda civică, – „baioneta inteligentă“ – în compania din mahalaua armenească. Timpuri eroice! am de la voi frumoase amintiri! Căpitanul meu, d. Guță Cotoi, odinioară sergent în pompieri, era un tip de haidamac, care fusese apoi, pe rând, birjar, cârciumar, binagiu, samsar de slugi, spion de poliție, bătăuș, ș-acum, în sfârșit, urmând unei vocațiuni irezistibile pentru viața politică, se declarase pe față pentru guvern. Era un agent propagandist rabiat – groaza cârciumarilor și altor case publice, spaima birjarilor, lăutarilor, flașnetarilor, alunarilor, salipgiilor și a tuturor câți îi picau înainte în momentele-i de arțag contra ciocoilor. Dar, aminteri, om plăcut, deștept și vesel. Când a venit pentru prima oară să mă cheme-n serviciu, era tămâiat. Îl cunoșteam de mult – cine nu-l cunoștea în mahala pe d. Cotoi? – zic:

– Frate Guță, te rog, pe mine să mă scutești; sunt slab de constituție.

– Ei, aș! zice. Oftică rusească!… Nu se poate, dle Iancule… adică… se poate, dacă pui om în loc.

– Atunci, pui om în loc.

– Atunci, scoate rubla.

I-am dat-o, și d. Guță a plecat legănându-se și strigând:

– Trăiască ai noștri, dle Iancule!

Apoi o teribilă înjurătură: … de ciocoi! Peste vreo opt zile, m-a călcat d. Guță iar, și iar mi-a șters carboava, și iar: „Trăiască șcl. …“ Peste vreo cinci zile, altă rublă; pe urmă, din patru-n patru zile, regulat. Dar toate tiraniile trebuie să aibă un capăt. Am hotărât să mă revolt. Când vine d. căpitanul tun și zice:

– Mâine ai servici…

– Neică Guță, zic, oi avea, n-oi avea servici, nu știu, da' rublă știu că n-am, și nici n-o să mai am de aici înainte. Scurt!

– Atunci… cum?

– Iac-așa.

– Atunci te bag la arest.

– Să poftești!

– Car' va s' zică nu dai rubla?

– Nu pot.

– Bine…

Și a plecat supărat, înjurând strajnic pe ciocoi. A doua zi, dis-de-dimineață, am auzit goarna, m-am îmbrăcat repede și m-am dus la companie: am luat o pușcă bătrână, care clănțănea din toate încheieturile când umblam; mi-am încins centuronul cu patrontașul peste palton, și am plecat prin lapoviță cu cârdul companiei. Un comisar de poliție ne-a dus în șireag pe Podul Mogoșoaii – era parada Bobotezii. Mai târziu când a venit și căpitanul și m-a văzut, el care mă credea un laș incapabil de a purta o armă, a rămas încremenit:

– Bravos, dle Iancule! mă lucrași car' va s' zică?… Da' nu face nimica! Trăiască ai noștri!… de ciocoi!

După ce a dat câteva târcoale în fața companiei, a venit iar la mine, m-a tras la o parte și, foarte discret, mi-a duhnit la ureche:

– Dle Iancule, nu face pentru d-ta să stai între boccii… Dă-mi o jumat' de rublă și du-te acasă.

– N-am nici sfanț, nene Guță, zic eu tare, ca să m-auză cocoanele înghesuite pe trotoar la spatele șireagului nostru.

Dar d. căpitan se-nțepenește-n călcâie și, ca să-mi acopere glasul, strigă răgușit din fundul bojocilor:

– Cumpanie… drepți!

În același moment, s-aud venind din susul stradei niște huiduituri zguduitoare… Ce era? Cine știe cine prinsese un câne jigărit de mahala, îi legase o tinichea de coadă și-l aruncase în mijlocul stradei, să-l dea garda-n tărbacă, după o veche datină consacrată a acestei instituțiuni urbane. Apucat între cele două șiruri de bravi, cari aveau la spate câte un zid de lume; aiurit de huiduituri, de amenințările puștilor și de loviturile tinichelii, nenorocitul animal fugea făcând niște salturi nebunești și chelălăind într-un chip infernal, pe când garda și publicul făceau un haz nespus. A trecut pe dinaintea noastră ca o vedenie himerică. Încă târziu se auzeau în depărtare huiduituri tocmai pe la Piața Teatrului.

Noi eram companie de elită. Eu stam postat peste drum de Crețulescu, aproape de Palat, între doi armeni foarte borțoși, unul basmangiu pe Podul Târgului-de-afară, și altul fabricant de cafea măcinată și alte mirodenii în Caimata. Acesta-și pusese de degrabă paltonul peste șorțul cu care se acoperea când măcina martinică, și șorțul era cu o palmă mai lung decât poalele paltonului, care se mai scurtase o schioapă din pricina centuronului încheiat sub burtă. Cafegiului, răzbit de frig, îi curgea nasul enorm plin de guturai, și, om curat ca toți armenii, mă ruga din când în când să-i țiu pușca: s-apleca din greu, își ridica șorțul și se ștergea la nas. După aceea, când își lua pușca-napoi, foarte politicos:

– Mersîm… Am aut noroc; dacă nu am uitat șorțu pa mine, cu ce m-am șters la nas?

De atunci, n-am mai băut cafea cu caimac! În sfârșit, iată că se-ntorc înapoi spre Palat trăsurile oficiale… Strigam încă ura, când trecea pe dinaintea noastră escadronul de suită. Jandarmii mândri, cu săbiile scoase, se uitau, pe sub cozorocul chiverelor, la compania noastră, mai ales la mine și la armenii mei, cu un zâmbet așa de ciudat, încât am aplecat ochii-n pământ și, din ceasul acela, mi-am promis să fac toate sacrificiile pentru a mă scuti pe viitor de o așa penibilă situație. Am alergat la d. Cotoi și, după multă tocmeală, ne-am ajuns: două ruble pe lună și să mă lase-n pace. I-am dat una înainte și apoi câte una la fiecare cinsprezece zile. Am servit regulat patriei, spre deplina mulțumire a comandantului meu, până la desființarea gardei. Și o dovadă că am fost un brav e că d. căpitan a venit odată la mine foarte bine dispus și mi-a zis:

– Dle Iancule, să știi că acuma ne-mparte și nouă, la garda națională, dicorații pentru apărarea Independenții; să știi că te pui pe listă.

Eu, înțelegând unde vrea să m-aducă d. Guță, i-am răspuns că eu n-am pretenție… am luptat așa, de dragul liberarilor. Dar d. Guță:

– Trăiască ai noștri, dle Iancule!… de ciocoi! Da' nu se poate! să dau la toți bocciii și mitocanii dicorații și tocmai d-tale să nu-ți dau! nu face! Eu știu că te trec pe listă.

– Nu mă trece, că cine știe cât costă… acu sunt cam tinichea.

– Ce să coste? un moft… Facem noi pentru d-ta.

Pe urmă mi-a cerut o jumătate de pol, pe urmă i-am dat o rublă și pe urmă ne-am ajuns cu o rublă și jumătate. M-a încasat și m-a trecut la portofel. Peste vreo câteva zile după desființarea gărzii, m-am întâlnit cu d. Guță – îl făcuseră perceptor, și era foarte vesel! L-am întrebat în glumă:

– Nene Guță, ce se mai aude cu decorația mea?

– … Care dicorație?…

– Aia… nu ții minte?… o rublă și jumătate…

– Dracu să-i știe, dle Iancule, ce-a făcutără ăia de la comenduire, că eu le-am trimes de atunci listele; dar acolo e acuma un balamuc cu predarea armelor! Cică s-a furatără sumedenie…

– Se prea poate, nene Guță; în vreme de războiu câte arme nu se prăpădesc!

– Poate la alte cumpănii să se fi făcut vrun abuz; dar la noi, nu-mi vine să crez… Ei! da' nu face nimica… Trăiască ai noștri, dle Iancule!… de ciocoi!

Astfel, din pricina unei neglijențe a comenduirii am rămas nedecorat, după ce am luptat atâta! Asta nu e drept! mi-am zis. Sunt sigur că lui Sarchiz cafegiul i-a dat. M-am dus să-l văz. L-am găsit tot cu șorțul cunoscut și cu guturaiul cel vechi; amesteca martinică cu rio ca să facă moca. Din vorbă-n vorbă, zic eu, ascunzând cât puteam mai bine sentimentul de invidie:

– Dumitale cum ți-a dat decorație, frate Sarchiz, și mie nu? că eu încai am plătit înainte.

– Așa am aut orbă… Când ne-a aduce dicorație, platim… Ne-a adus dicorație, am platit.

– Așa…? zic eu domirit.

– Bei un cafe proaspăt?… să-ți fac un gingirlie…

– Nu, nene Sarchiz, mersîm; nu mai metahirisesc de mult cafea cu caimac!

JUSTIȚIE

Judele de ocol – Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase…

Leanca – La Hanu-Dracului…

Jud. – Știu… Lasă-mă să-ntreb.

Leanca – Plătim licența, domn'judecător…

Prevenitul – Oleo!

Jud. – Tăcere!

Leanca – … E păcat pentru mine, domn'judecător…

Jud. – Lasă-mă să te-ntreb…

Leanca – Te las…

Jud. – Care va să zică, d-ta Leanca văduva, comersantă de băuturi spirtoase, ce reclami de la prevenitul Iancu Zugravu?

Leanca (cu emoțiune treptată) – Eu, să trăiți, saru'mâna, domn'judecător, eu sunt o fomeie sârmană, Dumnezeu mă știe cum mă chinuiesc pentru o pâine… De-aia și pusesem de gând de la Sfântu Gheorghe să las prăvălia, care nu mai poate omul de atâtea angarale pentru ca să mai mănânce o bucățică de pâine, și nu ne mai dă mâna să plătim licența.

Prevenitul – Licența o plătește domn'Mitică.

Leanca – Domn'Mitică?… să fie al dracului care minte?

Jud. – Tăcere! Nimini n-are voie să vorbească până nu-l întreb eu.

Leanca – Dacă zice dumnealui că domn' Mitică!… Eu, domn'judecător, săru'mâna, poci să jur că sunt curată la sufletul meu!

Jud. – Nu e vorba de asta!… Spune cum s-au petrecut lucrurile și ce reclami de la prevenit?

Leanca – Eu, domn'judecător, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, și clondirul cu trei chile de mastică prima, care venisem tomn-atunci cu birja de la domn' Marinescu Bragadiru din piață, încă chiar domn' Tomița zicea să-l iau în birje…

Jud. – Pe cine să iei în birje?

Leanca – Clondirul… că zicea…

Jud. – Cine zicea?

Leanca – Domn' Toma… se sparge…

Jud. – Cine se sparge?

Leanca – Clondirul, domn'judecător!

Jud. (impacietat) – Femeie, ce tot bârâi?… Răspunde odată lămurit la ce te-ntreb eu! Ce pretinzi d-ta acuma de la prevenit?

Leanca (cu volubilitate) – Onoarea mea, domn'judecător, care m-a-njurat dumnealui, pardon facu-ți și dregu-ți, și mi-a spart clondirul, că nu vrea să-mi plătească… (cu obidă) Că eu sunt o fomeie sârmană, și e păcat! vine dumnealui gol pușcă și bea până se face tun, și pe urmă, dacă am vrut să chem vardistul, dumnealui zice că mă sulemenește cu chinoroz și vrea s-o tulească, ș-a căzut peste tarabă și s-a făcut praf!

Jud. – Ce s-a făcut praf?

Leanca – Clondirul cu mastică; și pe urmă vrea să fugă.

Jud. – Cine?

Leanca – Dumnealui.

Jud. – Ei, ce pretinzi?

Leanca – Onoarea mea și trei chile de mastică prima…

Jud. – Bine; șezi și taci.

Leanca – Care vine dumnealui…

Jud. – Taci!

Leanca – Tac, da'…

Jud. – Taci odată!

Leanca – Am tăcut.

Jud. – Iancu Zugravu! Ce ai d-ta să răspunzi la pretențiile reclamantei?

Prevenitul (e afumat și pronunță foarte îngălat) – Eu, domnule judecător, dumneaei zice, pardon, iar ai venit, mă porcule? că dumneaei n-are niciodată o politică vizavi de mușterii. Eu zic… daca domn' Mitică…

Jud. – Cine-i domn' Mitică?

Leanca – Domn'judecător, uite, săru' mâna, ș-acuma e beat…

Jud. – Taci! nu te-ntreb pe d-ta. (către prevenit) Cine-i domn' Mitică?

Prev. – Domn' Mitică?… nu-l cunoști pe domn' Mitică? (râzând ironic) al dracului domn' Mitică!

Jud. – Vorbește serios! Cine-i domn' Mitică?

Prev. – Care va să zică, domn' Mitică de la pricepție. (Cu un zâmbet de fină intenție) Pricepi dumneatale acușica cum vine vorba noastră (face cu ochiul).

Jud. – Ce-are-a face domn' Mitică?

Prev. – Dacă i-a plătit licența.

Leanca – Să fie-al drac…

Jud. – Taci! (prevenitului) Nu e vorba de licență, e vorba de clondirul cu mastică.

Prev. – A căzut de pe tejghea, domn'judecător; era pe margine.

Jud. – Cine l-a-mpins?

Prev. – Piaza rea, fincă zicea că cheamă vardistul… Eu nu vream, că sunt comersant…

Leanca (dându-i cu tifla) – Comersant de piei de cloșcă.

Jud. – Te invit să fii cuviincioasă aici! aici nu-i permis să dai cu tifla!

Prev. (vesel) – Bravos, domn'judecător! ai văzut și dumneatale acușica ce pramatie e dumneei?

Jud. – Nu-ți permit să fii necuviincios aici!… (aspru) m-ai înțeles?

Leanca (veselă) – Hahahà! bravos, domn' judecător!… să spuie ce comerț învârtește…

Jud. (mai aspru) – Taci, că te dau afară!

Prev. – Hahahahà! Brav…

Jud. (foarte aspru) – Răspunde! ce comerț faci d-ta?

Prev. – Am fost zugrav de case român, domn' judecător… Dac-am văzut că mă omoară concurența străinilor, am deschis tombolă cu obiecte la Moși.

Jud. – Da de chinoroz cum a venit vorba?

Prev. – Am vrut numai s-o speriu c-o stric (face cu ochiul) pardon, la ficsonomia obrazului…

Leanca – Să mă sperii? N-ai venit odată cu căciula umplută cu chinoroz…?

Prev. – Las-o p-aia! aia-i altă căciulă! (judelui) Aia a fost la politică… nu-nțelege dumneei… fomeie…

Jud. – Bine, toate bune, dar de ce vii beat la judecătorie?

Prev. (obidit) – Daca n-am aminteri coraj, domn' judecător!…

Jud. – Destul.

(Condamnă pe prevenitul Iancu Zugravu la șapte lei despăgubire civilă și doi lei cheltuieli de judecată.)

Leanca – Da', domn' judecător, onoarea mea, săru' mâna, nereperată, cum rămâne?

Prev. (maliții) – Las' că ți-o repereză domn' Mitică!

ART. 214

I

Un biurou de avocat. Ora 9 dimineața.

Avocatul, un licențiat începător, stă la biuroul său, studiind niște hârtii.

O cocoană intră urmată de un tânăr.

Cocoana este îmbrăcată, cum purtau înainte vreme mahalagioaicele, cu barej havai legată la cap, rochie și pieptar de lână de aceeași coloare, și un tărtănaș conabiu, făcut cu igliță; în mâni, mânuși de imitație de mătase fără dește. E o femeie de vreo cinzeci de ani destul de bine ținută; cam prea dreasă la obraz; sprâncenele ca niște lipitori; dinții cam negriți de ristic și de tutun; foarte veselă și vioaie, vorbește și gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate și cu o figură plină de expresie. Tânărul are aerul unui impiegat de minister; redingotă de camgarn la trei butoni, cravată strigătoare, pantaloni de coloarea oului de rață leșească și pălărie cilindru. El urmează cu încredere pe femeie, care intră cu pasul hotărât.

Cocoana – Las' că-i spui eu tot lu' domnu avucatu. (înaintează spre biurou.) Bonjur… Mă recomand Tarsița Popeasca, văduva lui priotul Sava de la Caimata, care a dărâmat-o Pache, când a făcut bulivardu ăl nou, și fiu-meu, Lae Popescu.

Avocatul – Poftiți, luați loc.

Cocoana – Mersi!

Tânărul – Mersi! (șed.)

Cocoana (scoate o tabachere, din aceasta o țigaretă militară, pe care o pune în gură. Avocatul îi oferă chibrituri; ea aprinde țigareta; trage de două-trei ori, și, dând fumul pe nas) – Uite la ce-am venitără noi la dumneata, care ne-a recomandat o prietină a noastră, finc-a avut și dumneei o chestie (face cu ochiul râzând și arătând pe Lae, care se uită la lucrurile din biuroul avocatului de jur împrejur și-n tavan la policandru), tot într-o pricină, de par egzamplu acuma, vine vorba; și zice: du-te negreșit la dumnealui, că-ți face dumnealui treaba.

Avocatul – Care cocoană, mă rog?

Cocoana – Mița…

Avocatul – Care Mița…?

Cocoana (râzând, dând fum pe nas și făcând cu ochiul) – Ei! nu te mai face acu… Mița, de! care ai devorțat-o dumneata…

Avocatul – …?

Cocoana – Care ai devorțat-o dumneata de Pricopoiu de la Ciulnița.

Avocatul (după o prefăcută sforțare a memoriei) – A! madam Zaharidi…

Cocoana – Ei, da! așa te-nvață… Zaharidina… (se apleacă la urechea avocatului și-i șoptește ceva râzând cu multă intenție. Avocatul zâmbește cam sfiindu-se de atâta apropiere. Cocoana se retrage repede de la urechea lui și pune grațios trei dește de la mâna stângă peste buze.) U! pardon… oi fi mirosind!… Am gustat de dimineață niște anghelică de casă… Nu știu ce purdalnicu îmi venea de cum m-am scultat, pardon, de la stomac!… (cu aceeași mișcare grațioasă, se apasă cu cele trei dește la lingurea făcând ceea ce se zice pe franțuzește *une petite moue dégoûtée*.)

Avocatul – Ei! și afacerea dv.!…

Tânărul (aplecând ochii din tavan) – E pentru…

Cocoana (după ce și-a aprins o țigaretă) –Las' să spui eu. (Către avocat) Eu i-am spus: Lae, nu face pentru tine; dar el,

amurezat… n-ai ce-i face! nu și nu! că se omoară, dacă nu-l las. (Către Lae) Ai văzut acu, mangafache! (Către avocat, cu blândă filosofie) Furia tinereții… n-ai ce-i face! asta e al tinerilor dat. (Iar s-apleacă la urechea avocatului și-i șoptește cu multă intenție și sclipind din ochi. Avocatul iar evită contactul. Cocoana iar face mișcarea-i grațioasă.) U! Anghelica, bat-o focu! (Apoi iar s-apasă la lingurea.)

Avocatul – În sfârșit… în sfârșit, cum stă chestia?

Cocoana – El… Lae…

Tânărul – Lasă-mă, mamițo, să spui eu.

Cocoana – Ei! poftim, spune. (Fumează și se uită și ea la policandru.)

Tânărul – Eu vreau să dau divorț…

Avocatul – Ești însurat de curând…

Cocoana – De…

Tânărul – Lasă-mă, mamițo! ce? eu sunt prost? (Către avocat) De trei ani.

Avocatul – Aveți copii?

Cocoana – Ei, aș! unde poate aia să facă? (Se dă la urechea avocatului.)

(Avocatul se scoală repede-n picioare și se duce-ntr-un colț al biuroului, unde s-apleacă puțin asupra unui castronaș cu nisip.)

Cocoana (care i-a urmărit mișcarea) – Ai și d-ta de dimineață arsuri la stomac; să-mi dai o sticluță, să-ți aduc și dumitale nițică anghelică… de casă.

Avocatul (coborând înapoi la biurou, ștergându-se la gură cu batista; către tânărul client) – Și ce motive putem invoca?

Tânărul – Nu-mi mai convine, domnule, pentru ca să trăiesc cu dumneei…

Avocatul – Apoi asta nu-i un motiv… Trebuiesc motive…

Cocoana – Parcă dumneatale ce treabă ai? să le găsești! Nu mai vrea să trăiască cu ea și pace bună! bărbat e! de unde nu, își ia căciula și pleacă… Iaca.

Avocatul – Bine, pleacă; dar femeia îl urmează, trebuie, are chiar datoria să-l urmeze.

Cocoana – Să poftească!… Iacă-i vine lui pofta să meargă unde a-nțărcat mutu iapa, tocma colo unde tot spune la „Universul“ că se bate, zice, cu englezii… boierii ăia (râzând), ce fel de boieri ai dracului or fi și ăia! încinși cu tei ca la Fefelei! (râzând crescendo) Să meargă după el!… să vază ea pe dracu!… război e ala, ce? te joci, țață? nu-i caută că e fata lui popa Petcu! (Râde cu multă poftă; s-apleacă s-apuce de gât pe avocat și să-l tragă cu urechea la gura ei. Avocatul face la vreme o mișcare inteligentă și scapă. Ea face mișcarea ei grațioasă cu trei degete, întâi pe buze, apoi la stomac.) Ei! Da, uitasem!… Anghelica!… Da' (închide ochiul stâng și cu un zâmbet plin de intenție) ai înțelegut unde bate vorba Tarsiții priotesii! (Face mare haz și fumează cu multă poftă.)

Avocatul – Lasă, te rog, cocoană; lasă-l pe dumnealui să răspunză la întrebări; altfel nu pot sezisa speța. (Către tânărul) Mă rog, să vedem… Ce plângeri pozitive și întemeiate pe probe putem s-aducem contra soției noastre?

Cocoana – Berechet!

Avocatul – Cum?

Cocoana – Cu martori.

Avocatul – Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

Cocoana – Ei, bravos! dumneata ce treabă ai? să-i înveți ce să spuie… Martori găsim noi.

Tânărul – Mai întâi, domnule avocat, eu vreau să dau divorț fiindcă n-o mai iubesc pe dumneei…

Avocatul – Dar dacă dumneei te iubește pe dumneata?

Cocoana (pufnind) – Em… p'! (Face din buze un zgomot onomatopeic.)

Tânărul – Și e luxoasă… și…

Avocatul – Da, amice, te cred; dar astea nu sunt motive…

Cocoana – Jur eu ca mama lui!

Avocatul – Em…p'! (Face același zgomot din buze ca preoteasa mai sus; apoi către tânărul) Putem să dovedim un adulteriu? înțelegeți ce va să zică un adulteriu…

Cocoana – Știi că mi-ai plăcut aici?

Avocatul – Apoi nu e așa, cocoană. Știi cât e de greu să stabilești elementele pentru proba legală a adulteriului?

Cocoana – Ei, bravos! (Se repede râzând la urechea avocatului; acesta se dă degrabă într-o parte. Mișcarea grațioasă a cocoanii.)

Tânărul – Dumneei, domnule avocat, am martori, umblă toată ziulica pe la tanti ale dumneei; știu eu ce face dumneei pe la tanti ale dumneei? că dumneei are vreo patru tanti.

Cocoana – Olio! ce spui, țațo? nu zici cinci?… ba încă șase! (volubil) pe Răduleasca, pe Popeasca, pe Ioneasca, pe Otopeanca, pe Hurdubiloaia, pe Popeasca ailaltă a lui Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice și Ampotrofagu, că a băgat spaima în maală! uite așa umbla cu patacele și cu basamacu-n cap, când fu la alegeri, de-a spart capu lu' bietu Guță Băncuță (cu volubilitate crescândă), fiincă nu vrea să fie cu oții ăștia, de-a venitără la putere, fi-s-ar fi stârpit sămânța de liberali! auzi liberali! să nenorocească o lume de se hrănea…

Avocatul (plictisit) – Țț!… Ce-are aface acuma politica?

Tânărul (rugător) – Lasă, mamă!

Avocatul – Lasă, cocoană!

Cocoana (cu forță) – Nu las! nu vreau să las! (trântind țigareta în scrumieră și, foarte sentimentală, obidindu-se treptat până la lacrimi) că daca nu am mai avut alți copii, și să-l văz nenorocit, care numa pe el îl am!… (Își suflă foarte zgomotos nasul, apoi își șterge ochii și aprinde țigareta.)

Avocatul – E vorba dar de a proba că lipsește de la cea mai sacră datorie conjugală, daca…

Cocoana – Apoi ai cunoscut-o dumneata pe mă-sa ce pramatie, ce catifea? (Se dă la ureche fără succes; apoi, pufnind de râs.)

M-ai înțelegut, care va să zică? (Taie cu mâna dreaptă de două-trei ori aerul în mișcări scurte și dese, bleojdind buzele, pufnind din nări și ținând închis ochiul stâng – semnul unei idei superlative.)

Avocatul – Mai rămâne să găsim altceva… Te insultă vreodată?

Tânărul – Aplică, domnule, totdeauna așa vorbe triveale, care nu aș putea pentru ca să vi le zic în persoană în prezența mamiții.

Cocoana (se repede la ureche iar fără mult succes; apoi, râzând, către avocat) – Destul!

Tânărul – Și, pe urmă, să vă spun drept… nu-mi mai dă nici mâna pentru ca să țiu o nevastă fără zestre…

Avocatul – N-ai luat zestre?

Cocoana – Zestre, de la cine? de la popa Petcu?… să-i rămâie clironomie, când o muri bețivul, căldărușa și datoriile de la „Moartea Vânătorului", unde bea toată ziua și toată noaptea pe catastif și joacă tabinet cu ginere-său și cu alți spânzurați… cu ginere-său, de! cu Tache Hengheru, care are antipriză de flașnete în Popa Tatu și iarna vicleimuri cu olteni!

Tânărul – Lasă, mamițo!… Nu-mi mai dă mâna pentru ca să țiu nevastă fără zestre; mai ales că a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe întâi aprilie.

Avocatul – Și ce salariu aveați?

Cocoana – Marea cu sarea! Avea și el o sută cinzeci de lei pe lună… și l-a suplimatără; cu o sută cinzeci de lei a lui o să se procopsească Statul! În mațe să le stea ăi o sută cinzeci de franci! l-a suplimatără, că l-a-nsemnat Ampotrofagu, suplima-le-ar Dumnezeu luminițele ochișorilor din cap, s-ajung să-i văz orbeți pe toți, cu mânușița întinsă pe strada Clementii la colțul lu' Butculescu! L-a supl…

Un fecior (intră și, întrerupând imprecațiunea mamei) – Conașule, poftiți la dejun.

Avocatul (se scoală) – În sfârșit, mai veniți în zilele astea pe la mine; ne vom mai consulta; poate să găsim ceva… A! nu cumva ai vreo scrisoare de la soția dumitale?…

Cocoana – Hehei! câte! de când trata amor (iar la ureche; dar avocatul e prea nalt și cocoana nu-l ajunge din picioare.)

Tânărul – Ba, am vreo trei, de când eram astă-toamnă cu domnul inspector trimis în anchetă în Dobrogea… Am stat vreo trei săptămâni, și dumneei era strașnic de supărată că nu-i trimiteam mereu parale…

Avocatul (ca având o idee luminoasă) – Bravo! vino mâne-poimâne dimineața cu scrisorile… poate să avem șansă… cine știe? poate să avem mare șansă!

Feciorul (intrând iar) – Conașule, se răcește.

(Avocatul, mânând pe cei doi clienți cu binișorul până la ușe, îi scoate afară din biurou; în vestibul, cocoana, râzând, vrea să-i spuie ceva la ureche; avocatul o depărtează și apucă spre sufragerie. – Cocoana pleacă făcând cu ochiul.)

Tânărul (urmând-o și netezindu-și jobenul cu mâneca) – Stai, mamițo, nu așa iute!

II

Același biurou de avocat. În aceeași zi, orele patru d.a.

Avocatul intră cu servieta subsuoară, urmat de fecior.

Avocatul – Afară de ăștia nu m-a mai căutat nimeni?

Feciorul (gândindu-se mai bine) – Ba da, conașule, un popă și-o damă tânără; a zis popa că vine mai târziu.

(S-aude soneria zbârnâind cu insistență.)

Avocatul – Vezi cine e.

(Feciorul aleargă, Avocatul s-așază la biurou, își desface servieta și deschide un dosar.

Un popă venerabil intră. E un om de vreo șaizeci și cinci de ani; barbă și păr mai mult albe; fața foarte roșie mai ales la pomete și alte

proeminențe; ochii spălăciți, albaștri, dulci și lăcrimoși. Poartă în mâna dreaptă baston înalt negru cu măciulie de os alb; mâna stângă o ține în buzunarul giubelii; cu toate că părintele pășește cu multă metodă aplecându-se-ntr-o parte, tot se denunță aproape sigur unui ochi deprins că mâna stângă a părintelui, disimulată sub giubea, duce o greutate considerabilă.

În urma părintelui, o tânără persoană, ca de vreo optsprezece ani: o frumusețe de fată; ochi verzui mari, sub gene și sprâncene negre ca și părul buclat al capului; naltă și mlădioasă, mergând, pare că plutește – *la grâce plus belle encore que la beauté*. E foarte cochet îmbrăcată: o pălărie de pâslă în tricorn, de coloare *gris-fer*, tivită pe margini cu șiret de fir, ca și manteluța de aceeași coloare – șic de tot.)

Avocatul – Blagoslovește, părinte.
Popa – Domnul, taică!
Avocatul – Ia poftiți, luați loc.
Tânăra – Mersi.

(Părintele și tânăra se așază lângă biurou în fața avocatului. Părintele se așază, cu metodă, așa că ajunge cu mâna stângă la potrivită distanță ca să poată lăsa binișor jos pe covor sarcina purtată pe sub giubea. Șezând jos părintele, poalele giubelii se dau într-o parte, așa că jos lângă scaun se vede acum bine ce ținuse părintele-n mână: o legătură de basma roșie cadrilată în stil scoțian. Legătura stă țapănă-n picioare într-o formă conopiramidală prelungă și coronată cu două funde-nnodate-n cruciș – o siluetă foarte zveltă.)

Avocatul (care privește adânc și foarte distrat la tânăra persoană) – Dv. sunteți fiica părintelui, domnișoară?

Tânăra – Nu sunt domnișoară, domnule…

Popa (cu duios regret patern și foarte răgușit) – Nu mai e de trei ani domnișoară, biata fată!… s-a dus de mult bunul ei!… Acu încă, gândim, dacă o vrea Maica Precista, să devorțăm…

Avocatul (care privește cu multă stăruință la tânăra clientă, fără s-asculte îndestul vorbele părintelui) – Damă, care va să zică?… damă?

Tânăra – Da, domnule, damă…

(Părintele se uită la legătură, să vază dacă șade bine; legătura își ține mândră fundele-n sus.)

Avocatul – Așa tânără!… De câți ani, doamna mea?

Tânăra – Am împlinit optsprezece ani la două dechemvrie trecute.

Avocatul (din ce în ce mai dus) – La două dechemvrie!… Așa tânără!!

Popa – La sfântul prooroc Avacum…

Avocatul (și mai dus) – Avacum!… Așa tânără!

Tânăra (tristă) – … și fără noroc!

Avocatul – Fără noroc! dumneata?…

Popa – Uite, ea! Dacă n-a vrut Maica Domnului!

Tânăra – De-aia am venitără la dumneatale. (Roșește.)

Avocatul (fericit) – La mine…

Popa – Pentru ca s-o devorțezi.

Avocatul – O divorțez.

Popa – Și helbet! cunoaștem și noi filotimia obrazului… Al dracului am răgușit… sfintele sărbători!…

Avocatul – Slujbă multă…

Popa – Al dracului… Și lumânările proaste… fac fum…

Avocatul – Părinte, nu luați o cafea?… Doamna nu ia o dulceață, bonboane?

Tânăra – Mersi… (Roșește.)

Popa – Ba, dac-ai fi bun, mai bine un pahar de vinișor; mâncai niște afurisiți de țâri.

(Avocatul sună. Feciorul intră; apoi, după ce a primit de la stăpân un ordin discret, iese.)

Avocatul – Dar, pardon, am uitat să întreb cum se numește doamna…

Tânăra – Acrivița Popescu. (Roșește.)

Avocatul – Acrivița?! Frumos nume… Acrivița!

(Feciorul intră cu o tavă, pe care poartă o sticlă de vin, pahare, apă și dulceață. Avocatul se scoală, apropie un gheridon lângă biurou între părinte și tânăra clientă. Feciorul așază pe gheridon tava și, la un semn al stăpânului, se duce. Avocatul servește părintelui un pahar de vin și damei dulceață.)

Părintele (punând mâna pe pahar) – Nu-i vorba, am mai băut un păhărel; fusei adineaori pe la Hanu Roșu, de gustai un pelin (se uită iar la legătură) la Bărăție… la Andrei, de!

Avocatul – A!… la Andrei…

Popa – Luai de probă pentru casă vreo trei chile. (Iar se uită la legătură.)

Tânăra (după ce a luat dulceață și a băut puțină apă, se caută să-și găsească batista) – A! mi-am uitat batista… (Roșește.)

Avocatul (scoate pe a lui neatinsă din buzunarul redingotei și o dă clientei) – Poftiți, doamnă…

Tânăra (ia batista, se șterge la guriță; apoi dând-o înapoi) – Opoponax?

Avocatul – Da, parfumul meu favorit.

Tânăra – Ș-al meu! (Roșește.)

Avocatul (încântat) – Ș-al dumitale!… (Se apropie mai tare de ea și o privește adânc, punând apăsat batista pe buzele lui.)

Părintele (care a băut paharul) – Strașnic vinișor, taică! (Își mai toarnă un pahar.)

(Pe când avocatul pledează cu multă volubilitate foarte încet și de aproape Acriviții, și dânsa se face din ce în ce mai roșie la obraz fără să răspundă, părintele scoate din buzunar un țâr; pe urmă ia de pe masă un *presse-papier*, care reprezintă bustul lui Ciceron în bronz; ține țârul de coadă, culcat pe marginea biuroului și-l bate bine cu capul bustului, să-l frăgezească.)

Avocatul (mai tare, așa încât se aude) – … care merită a fi fericită!

Tânăra – Eu fericită? (Roșește.)

Părintele (la al treilea pahar) – Strașnic vinișor!

Avocatul – Așadar, să vedem ce motive putem invoca.

Părintele – Ce motive? ce motive? Iacă, o despart eu, că-i sunt tată, și pace bună! nu mai vreau s-o las să trăiască cu un pârlit (golește paharul), cu un fecior de…

Avocatul (turnându-i încă un pahar) – Apoi, nu merge așa, părințele. Trebuie să găsim motive și (cu hotărâre) le vom găsi! trebuie să le găsim.

Părintele – Găsește-le, taică! de ce ești dumneata avucat?

Avocatul (sună nervos; feciorul intră) – Stăi la ușe; să nu intre nimeni fără să m-anunți… (și mai nervos) Ai înțeles?

Feciorul – Am înțeles. (Iese.)

Avocatul (către tânăra) – Să vedem… (ia un scaun și se așază, cam cu spatele la părintele, și cât permit genuchii mai aproape, față-n față de clientă, care roșește tare. Părintele bate cu bustul oratorului alt țâr.) Să vedem… Se poartă nedelicat cu d-ta?

Tânăra – Prea nedelicat…

Avocatul – Te insultă vreodată?

Tânăra – Numa o dată?

Popa – O-njură de părinți…

Avocatul – Mizerabilul! Față cu martori?

Popa – Nu! În particuler… zice că e-n glumă… Ce fel de glumă?… vorba aia: glumă-glumă… (Golește paharul.)

Avocatul – A părăsit, vreodată domiciliul conjugal?

Tânăra – De câte ori!… Mergea p-afară… zicea că cu inspectorul… când era în slujbă…

Avocatul – Când era în slujbă?… Acuma nu mai e?

Popa – Acum l-a luat dracul! l-a suplimatără… de la Paști!

Tânăra – Odată, astă-toamnă, m-a lăsat fără un santim acasă și a stat vreo trei săptămâni în Dobrogea; i-am scris de zece ori și nici nu mi-a răspuns.

Avocatul – … În Dobrogea?

Tânăra – Și, toată ziua și toată noaptea, la Berăria Cooperativă, cu actori și… cu actrițe!

Avocatul – Și… am uitat… cum îl cheamă pe bărbatul dumitale?

Tânăra – Lae Popescu!

Avocatul – Lae Popescu!

Popa – Feciorul Tarsiții Popeaschii, văduva lui Popa Sava de la Caimata, care a dărâmat-o răposatul Pache, Dumnezeu să-l ierte! când a făcut bulivardu ăl nou.

Avocatul (foarte vesel) – Doamnă, afacerea dumitale e ca și terminată; motivul este găsit! ești ca și divorțată; îți dau parola mea de onoare… (Se apropie și-i spune ceva foarte încet, cu multă căldură.)

Clienta (roșind grozav, șoptește) – Mersi!

(Se aude un zgomot afară și râsete. Feciorul intră și spune o vorbă stăpânului.)

Avocatul (repede către părintele și către tânăra clientă) – Părinte, doamnă, vă rog, iute treceți dincoace în salon! iute, vă rog! e cineva care are o afacere…

(Părintele s-apleacă, își ia legătura, se ridică de pe scaun; asemenea și tânăra; părintele trece întâi, apoi tânăra condusă la braț foarte strâns de avocatul. Când acesta închide după ei ușa salonului, se deschide ușa biuroului și apare coana Tarsița, urmată de fiu-său, Lae. Cocoana e și mai veselă ca dimineața.)

III

Cocoana – Eu sunt și cu mine, țațo! Bonjur!

Lae – Bonjur!

Avocatul – Bine c-ați venit! vă așteptam; chiar acu am pomenit de dv.

Cocoana – Să mă-ngropi!… De-aia sughițam eu adineaori! (S-apleacă la urechea avocatului, îi șoptește ceva și râde; după ce i-a vorbit, îi duhnește în față.) Așa-i că acu nu mai miros?… Vezi…

de dimineață, pe stomacul gol… se simte… Ei! ce ne facem?… Băiatul n-a găsit scrisorile alea… pesemne că i le-a furat dumneei.

(Se aud în salon bufnituri înfundate parc-ar pisăgi cineva ceva, pe o masă.)

Lae – E capabelă!

Avocatul – Cocoană, nu mai este nici o nevoie de scrisori, am găsit eu alt motiv mai puternic decât toate… Afacerea fiului d-tale este ca și terminată; e ca și divorțat, pot să-ți dau parola mea de onoare… (râzând) Ce-mi dai?

Cocoana (s-apleacă la ureche; avocatul se ferește) – Parol! să mor! (Râde tare, își udă pe buză buricul degetului mare de la mâna dreaptă și-l arată-n sus.)

Avocatul (către Lae) – Mă rog, d-ta ești un caraghios? (Cocoana râde.)

Lae – Cum, domnule?

Avocatul – Lasă-mă să isprăvesc!… ești un caraghios, ori ești serios hotărât să te desparți?

Lae – Serios, domnule!

(Se aud bufnituri pe masă în salon.)

Avocatul (foarte nervos) – Bine… Stați puțin. (Trece din biurou în salon.)

Cocoana (căutând chibrituri pe masă, dă de pieile și șira țârului) – A mâncat cineva țâri…

(Lae își netezește pălăria cu mâneca.)

Avocatul (se-ntoarce) – Uite ce e… Dacă eu aș putea convinge pe soția și pe socrul dumitale să vă despărțiți de bunăvoie, ce ai avea de zis?

Cocoana – Bucuros!

Avocatul (către Lae) – D-ta… d-ta ce zici? că d-ta ești interesat în cauză!

Cocoana – Ce să zică el? el zice ce zic eu…

Lae – Eu zic ce zice mamița.

Avocatul – Atunci… (se gândește o clipă.) Atunci… (merge la ușa salonului.) Poftim, doamnă, poftim, părințele.

(Tânăra apare urmată de popă. Dând unii cu ochii de ceilalți, de o parte și de alta, exclamație de surpriză. Tablou.)

Cocoana – Ehei! sabalaerosu, taică părinte!

Popa – Cocoana prioteasa! Ptiu! bată-te mama Ana!

Cocoana (cu humor) – Care va să zică v-ați hotărâtără și dv.?

Popa (asemenea) – Slobod!

Cocoana – Lac să fie, că broaște!…

Popa – Lasă, că-ți cunoaștem gurița…

Cocoana – Ce spui, țațo?

Lae – Lasă acu, mamițo!…

Cocoana (tânărului) – Taci, prostule… (Popii) Gurița mea, ai?

Popa – Gurița d-tale.

Avocatul – Ei, acum ne-am înțeles! lăsați mofturile. (Cocoana, privind lung la popa, face semn avocatului ca de tras la măsea; popa, privind la ea, face același semn avocatului; Lae își netezește pălăria; Acrivița roșește.) Care va să zică, este hotărât: fiecare soț dorind deopotrivă să se despartă, vom face cererea împreună, întemeiată pe art. 214…, consimțimânt mutual. Poftiți, ședeți.

(Toți șed. Popa își toarnă un pahar; cocoana fumează; Lae își netezește pălăria și Acrivița roșește.)

Avocatul (către Lae) – D-ta șezi colea și scrie. Să facem petiția. (Lae se așază la biurou cu pana-n mână. Avocatul către prioteasa Tarsița, prezintându-i un chibrit aprins pentru țigară.) Ai văzut? (Încet și serios:) Ei! Ce-mi dați?

Cocoana (râzând și aruncându-i fum în obraz) – Bravos! Tot noi să-ți dăm?… Să-ți dea… (Face cu ochiul arătând pe tânăra; apoi

vrea să s-aplece la ureche, dar se oprește, aducându-și aminte de ceva)… U! Bată-te norocul! uitasem! (Scoate din buzunar o sticlă de spițărie și o dă avocatului.) Anghelica! teribelă pentru stomac și… (râzând, s-apropie de urechea avocatului și, făcându-i cu ochiul, îi șoptește o vorbă, apoi iar cu degetul ud.) Parol! Să mor! e lucru mare!

Avocatul (către Lae) – „Domnule Președinte… subsemnații…“ numele d-tale întreg…

(Avocatul șade, la spatele scriitorului, aproape de tot de tânăra clientă, și dictează petiția, pe când părintele Petcu bate un țâr, iar cocoana Tarsița aprinde o țigaretă militară.)

CĂLDURĂ MARE

Termometrul spune la umbră 33ș Celsius… Subt arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienței, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz'. Un domn se dă jos din trăsură și cu pas moleșit s-apropie de ușa marchizei, unde pune degetul pe butonul soneriei. Sună o dată… nimic; de două, de trei… iar nimic; se razimă în buton cu degetul, pe care nu-l mai ridică… În sfârșit, un fecior vine să deschidă.

În tot ce urmează, persoanele toate păstrează un calm imperturbabil, egal și plin de dignitate.

Domnul – Domnu-i acasă?

Feciorul – Da; dar mi-a poruncit să spui, dacă l-o căuta cineva, c-a plecat la țară.

D. – Dumneata spune-i c-am venit eu.

F. – Nu pot, domnule.

D. – De ce?

F. – E încuiată odaia.

D. – Bate-i, să deschidă.

F. – Apoi, a luat cheia la dumnealui când a plecat.

D. – Care va să zică, a plecat?

F. – Nu, domnule, n-a plecat.

D. – Amice, ești… idiot!

F. – Ba nu, domnule.

D. – Zici că nu-i acasă.

F. – Ba-i acasă, domnule.

D. – Apoi, nu ziseși c-a plecat?

F. – Nu, domnule, n-a plecat.

D. – Atunci e acasă.

F. – Ba nu, da' n-a plecat la țară, a ieșit așa.

D. – Unde?

F. – În oraș.

D. – Unde!?

F. – În București.

D. – Atunci să-i spui c-am venit eu.

F. – Cum vă cheamă pe dv.?

D. – Ce-ți pasă?

F. – Ca să-i spui.

D. – Ce să-i spui? de unde știi ce să-i spui, daca nu ți-am spus ce să-i spui? Stăi, întâi să-ți spui; nu te repezi… Să-i spui când s-o întoarce că l-a căutat…

F. – Cine?

D. – Eu.

F. – Numele dv.?…

D. – Destul atâta! mă cunoaște dumnealui… suntem prieteni…

F. – Bine, domnule.

D. – Ai înțeles?

F. – Am înțeles.

D. – A!… Spune-i că să ne-ntâlnim negreșit.

F. – Unde?

D. – Știe dumnealui… Da să vie neapărat.

F. – Când?

D. – Când o putea.

F. – Prea bine.

D. – Ai înțeles?

F. – Am înțeles.

D. – A!… și dacă vede pe amicul nostru…

F. – Care amic?

D. – Știe dumnealui!… să-i spuie că nu s-a putut reuși cu afacerea știută nimic, fiincă am vorbit cu persoana… Nu uita!

F. – Se poate să uit?

D. – … și zice că acuma e prea târziu, dacă n-a venit la vreme; căci daca venea măcar cu câteva zile înainte, altă vorbă!… poate că s-ar fi putut… Ține minte!

F. – Țiu, domnule…

D. – … deoarece nu plecase încă mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă avocatul, fiincă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe punte de vedere, care le știe dumnealui… Așa să-i spui.

F. – Bine, domnule.

Domnul pleacă… Feciorul dă să-nchiză… Domnul se-ntoarce.

D. – A!… știi ce? nu-i spune nimic, fiincă poate nu ții minte exact persoanele. Trec eu mai bine deseară să-i spui… La câte vine d. Costică seara la masă?

F. – Care d. Costică?

D. – Stăpânu-tău.

F. Care stăpân, domnule?

D. – Al tău… d. Costică.

F. – Pe stăpânu-meu nu-l cheamă d. Costică; e propitar…

D. – Ei! și dacă-i propitar?

F. – Îl cheamă d. Popescu.

D. – Și mai cum?

F. – Cum, mai cum?

D. – Firește… Popescu, propitar… bine… și mai cum?

F. – Nu pot să știu.

D. – Nu-l cheamă Costică Popescu?

F. – Nu.
D. – Nu se poate.
F. – Ba da, domnule.
D. – Apoi vezi?
F. – Ce să văz?
D. – Îl cheamă Costică?
F. – Ba, Mitică.
D. – Mitică?… peste poate!… Ce stradă e aici?
F. – Numărul 11 bis…
D. – Nu e vorba de 11 bis.
F. – A zis domnul că nu vrea să puie 13, că e fatal.
D. – N-are-a face 13… Eu te-ntreb de stradă. Ce stradă e asta?
F. – Strada Pacienții…
D. – Strada Pacienții?… imposibil!
F. – Nu, domnule, e strada Pacienții.
D. – Atunci, nu e asta.
F. – Ba-i asta.
D. – Nu.
F. – Ba da.
D. – Eu caut din contra strada Sapienții, 11 bis, strada Sapienții, d. Costică Popescu.
F. – Așa?
D. – Așa.
F. – Atunci, nu e aici.
D. – Foarte bine.

Domnul pleacă și merge la birje. Birjarul doarme pe capră. Caii dorm la oișe.

Domnul – Haide, birjar!
Birjarul – Nu slobod… este mușțiriu, mo roc…
D. – Care mușțiriu?
B. – Nu știi la mine, mo roc…
D. – De unde l-ai luat?

B. – Ghe acolò, mo roc.
D. – Apoi, nu sunt eu?
B. – Iè! la domnu este, mo roc.

Domnul suie… Birjarul trage bice… Caii se deșteaptă și pornesc. Domnul se ridică-n picioare, la ceafa birjarului.

D. – Ascultă-mă; știi dumneata unde e strada Pacienții?
B. – Ala nu știi, mo roc.

O babă trece. Domnul oprește birja.

Domnul – Mă rog, jupânească, știi dumneata unde e strada Pacienții?
Baba – Asta e, măiculiță.
D. – Ei, aș!… Teribil e de ramolită!… Mână-nainte, birjar!

Birja pornește. Domnul face semn să oprească la o băcănioară în colț, unde pe prag moțăie la umbră un băiat cu șorțul verde.

Domnul – Tânărule, ce stradă e asta?
Băiatul – Strada Pacienții…
D. – Ești un prost!… Înainte, birjar!

Birja merge încă o bucată bună… Un sergent de stradă stă pe o bancă la poarta unei curți mari. S-a descălțat de cizme, să-și mai răcorească picioarele. Domnul face semn; birja oprește.

Domnul – Sergent!
Sergentul – Ordonați!
D. – Mă rog, nu știi dumneata unde e strada Pacienții?
S. – Chiar asta e.
D. – Imposibil.
S. – Da, domnule, asta e.
D. – … la d. Popescu, numărul 11 bis…

S. – Ei, da, mai în sus, pe mâna stângă, niște case galbene-n curte, cu marchiză…

D. – A!… atunci feciorul e un stupid!… Mersi… Întoarce, birjar!

BÙBICO…

Nouă ceasuri și nouă minute… Peste șase minute pleacă trenul. Un minut încă și se-nchide casa. Repede-mi iau biletul, ies pe peron, alerg la tren, sunt în vagon…Trec de colo până colo prin coridor, să văz în care compartiment aș găsi un loc mai comod… Aci. O damă singură, și fumează, atât mai bine! Intru și salut, când auz o mârâitură și văz apărând dintr-un paneraș de lângă cocoana capul unui cățel lățos, plin de funde de panglici roșii și albastre, care-ncepe să mă latre ca pe un făcător de rele intrat noaptea în iatacul stăpânii-si.

– Bùbico! zice cocoana… șezi mumos, mamă!

„Norocul meu – gândesc eu – să trăiesc bine!… Lua-te-ar dracul de javră!“

Bùbico se liniștește puțin; nu mai latră; își retrage capul în paneraș, unde i-l acopere iar cocoana cu un tărtănaș de lână roșie; dar tot mârâie înfundat… Eu, foarte plictisit, mă lungesc pe canapeaua din fața cocoanii și-nchiz ochii. Trenul a pornit… Prin coridor umblă pasajeri și vorbesc. Bùbico mârâie arțăgos.

– Biletele, domnilor! zice conductorul, intrând cu zgomot în compartimentul nostru.

Acum Bùbico scoate capul foarte sus și, vrând să sară afară de la locul lui, începe să latre și mai grozav ca adineaori. Eu întind biletul meu conductorului, care mi-l perforează.

Conductorul face un pas către cocoana, care-și caută biletul ei în săculețul de mână, pe când Bùbico latră și chelălăie desperat, smucindu-se să iasă din paner.

– Bùbico! zice cocoana, șezi mumos, mamițo!

Și-ntinde biletul. Când mâna conductorului s-a atins de mâna cocoanei, Bùbico parc-a-nnebunit. Dar conductorul și-a terminat treaba și iese. Cocoana își învelește favoritul mângâindu-l „mumos"; eu mă lungesc la loc închizând ochii, pe când Bùbico mârâie înfundat ca tunetul care se tot depărtează după trecerea unei grozave furtuni. Acum nu se mai aude deloc. Dar auz hârșiitul unui chibrit: cocoana își aprinde o țigaretă… Încă nu mi-e somn. De ce n-aș aprinde și eu una? A! de degrabă să nu pierz trenul, am uitat să-mi iau chibrituri. Dar nu face nimic… S-o rog pe mamița lui Bùbico… Scot o țigaretă, mă ridic și dau să m-apropiu de cocoana. Dar n-apuc să fac bine o mișcare, și Bùbico scoate capul lătrându-mă mai furios decât pe conductor; latră și chelălăie și tușește și…

– Bùbico, zice cocoana, șezi mumos, mamițico!

„Lovi-te-ar jigodia, potaia dracului!" zic în gândul meu. N-am văzut de când sunt o javră mai antipatică și mai scârboasă… Daca aș putea, i-aș rupe gâtul.

În zbieretele desperate ale lui Bùbico, mamițica îmi dă s-aprind. Îi mulțumesc și m-așez în locul cel mai depărtat din compartiment, de teamă că n-am să mai pot rezista pornirii și am să-i trag la cap când și l-o mai scoate din paner.

– Frumușel cățel aveți, zic eu cocoanii, după câteva momente de tăcere; da rău!

– Aș! nu e rău, zice cocoana; până se-nvață cu omul; dar nu știți ce cuminte și fidel este, și deștept! Ei bine! e ca un om, frate! doar că nu vorbește…

Apoi către paner, cu multă dragoste:

– Unde-i Bùbico?… Nu e Bùbico!…

Din paner se aude un miorlăit sentimental.

– Să-i dea mama băieţelului zăhărel?… Bùbico! Bùbi!!

Băieţelul scoate capul cu panglicuţe… Mamiţa-l degajează din ţoalele în cari dospeşte-nfăşurat şi-l scoate afară. Bùbico se uită la mine şi mârâie-n surdină. Eu, apucat de groază la ideea că nenorocitul ar încerca să mă provoace, zic cocoanei:

– Madam! pentru Dumnezeu, ţineţi-l să nu se dea la mine! eu sunt nevricos, şi nu ştiu ce-aş fi în stare… de frică…

Dar cocoana, luând în braţe pe favorit şi mângâindu-l cu toată duioşia:

– Vai de mine! cum crezi d-ta?… Noi suntem băieţi cuminţi şi binecrescuţi… Noi nu suntem mojici ca Bismarck…

– Ha? zic eu.

– Bismarck al ofiţerului Papadopolinii.

Dându-mi această explicaţie, cocoana scoate din săculeţul de mână o bucăţică de zahar:

– Cui i place zăhărelul?…

Bùbico (făcând pe bancă sluj frumos, cu toată cletinătura vagonului) – Ham!

– Să-i dea mamiţica băiatului zăhărel?

Bùbico – Ham! ham!

Şi apucă bucăţica de zahar şi-ncepe s-o ronţăie… Cocoana scoate din alt săculeţ o sticlă cu lapte, din care toarnă într-un pahar; apoi:

– Cui i place lăptic?

Bùbico (lingându-se pe bot) – Ham!

– Să-i dea mamiţica lăptic băiatului?

Bùbico (impacient) – Ham! ham!

„Ah! suspin eu în adânc; lua-te-ar hengherul, Bùbico!“

Dar cocoana apropie paharul aplecat de botul favoritului, care-ncepe să lăpăie, şi lăpăie, şi lăpăie, până când un pasajer se arată la uşa compartimentului nostru, uitându-se-năuntru. Bùbico se opreşte din lăpăit şi se porneşte să latre ca o fiară,

cu ochii holbați și mușcând în sec și clănțănind din dinți, și tușind și…

„Vedea-te-aș la Babeș, jigăraie îndrăcită!“ gândesc eu, și prin mintea mea încep să treacă fel de fel de idei, care de care mai crudă și mai infamă.

Pasajerul s-a retras de la geam. Bùbico s-a potolit. Cocoana toarnă iar lapte-n pahar și bea și dumneei. Eu simț cum mă năvălesc, din ce în ce mai irezistibile, ideile negre.

– *À propos*, zic eu, madam, vorbeați adineaori de Bismarck… al…

– Al ofițerului Papadopolinii.

– Ei! ce e Bismarck?

– Un dulău de curte… Era să mi-l omoare pe Bùbico… Papadopolina are o cățelușă, Zambilica, foarte frumușică! șade alături de mine; suntem prietene; și dumnealui (arată pe Bùbico), curte teribilă! (către Bùbico:) Craiule!… (către mine:) Mizerabila de servitoare, o dobitoacă! i-am spus, când l-a dus afară de dimineață – că nu știi ce curat e! – zic: „Bagă de seamă să nu scape, să se ducă iar la Papadopolina, că-l rupe Bismarck…“ dulăul ofițerului, care șade cu chirie la ea. (Tușește cu mult înțeles.) Eu nu știu ce făceam pân casă, când auz afară chelălăituri și țipete… Strig: „Bùbico! Bùbico! unde e băiatul?!“ Alerg… Mi-l aducea dobitoaca pe brațe; d-abia-l scoseseră ea și Papadopolina și soldatul ofițerului din gura dulăului. Ce să-l vezi?… tăvălit, leșinat și moale ca o cârpă. Zic: „Vai de mine! moare băiatul!“ Stropește-l cu apă! dă-i cu odicolon la nas!… Ce-am pătimit, numai eu știu… Două săptămâni a zăcut… Am adus și doftor. Da-n sfârșit, slava Domnului! a scăpat… (către Bùbico:) Mai merge la Zambilica băiatul?

Bùbico – Ham!

– Să te mănânce Bismarck… craiule!

– Ham! ham!

Și sare de pe bancă jos în vagon și apucă spre mine.

– Cocoană! strig eu, ridicându-mi picioarele; eu sunt nevricos, să nu se dea la mine, că…

– Nu, frate! zice cocoana, nu vezi că vrea să se-mprietinească? Așa e el: numaidecât simte pe cine-l iubește…

– A! zic eu, având o inspirație infernală; a! simte pe cine-l iubește… vrea să ne-mprietenim?… Bravo!

Și pe când cățelul se apropie să mă miroasă, iau un pachețel de bonboane, pe cari le duc în provincie la un prietin; îl deschid, scot un bonbon și, întinzându-l în jos, cu multă blândețe:

– Cuțu, cuțu! Bùbico băiatul! Bùbi!

Bùbico, dând din coadă, se apropie mai întâi cu oarecare sfială și îndoință, apoi, încurajat de blândețea mea, apucă frumos bonbonul și-ncepe să-l clefăie.

– Vezi că v-ați împrietinit! zice cocoana cu multă satisfacție de această apropiere.

Apoi îmi spune genealogia favoritului… Bùbico este copilul lui Garson și al Gigichii, care era soră cu Zambilica a Papadopolinii, ceea ce, care va să zică, însemnează că Zambilica este mătușa lui Bùbico după mamă… În timp ce cocoana-mi povestește, eu, înfrânându-mi aversiunea și dezgustul în favoarea unui scop înalt, întrebuințez cele mai înjositoare mijloace spre a intra în bunele grații ale nepotului Zambilichii. Și-n adevăr, Bùbico se tot apropie de mine, până se lasă să-l iau în brațe. Simț că mi se bate inima de teamă ca nu cumva, printr-o mișcare, ori privire, să trădez un plan mare ce l-am croit în adâncul conștiinței mele. Cocoana nu se poate mira îndestul de prietenia ce-mi arată Bùbico, pe când eu cultiv cu stăruință această prietenie atât de scumpă mie, prin mângâieri și bonboane.

– Ei vezi! cum v-ați împrietenit… Ce e, Bùbico? ce e, mamă? iubești pe domnul? da?

Și Bùbico răspunde, gudurându-se-n brațele mele:

– Ham!

– Așa? ai trădat-o care va să zică pe mamițica?… craiule!

Bùbico – Ham! ham!

– Trebuie să fii om bun! Nu trage el la fitecine…

– Firește, coconiță; simte cânele; are instinct.

Când zic acestea, iată că trenul se oprește în Crivina. Pe peron se aud lătrături și ceartă de câni. Bùbico dă să se smucească din brațele mele; eu îl țiu bine; el începe să latre îndârjit către fereastra vagonului. Trenul pornește iar, și Bùbico, întorcând capul către partea de unde s-aude depărtându-se cearta semenilor lui, latră mereu; eu îl mângâi, să-l potolesc; el, când nu se mai aude nimic, ridică botul spre tavan și începe, în brațele mele, să urle… în brațele mele!

„Ah! Bùbico – zic eu în sine-mi, mângâindu-l frumos – de capu-ți!… vedea-te-aș mănuși!“

Dar Bùbico urlă mereu.

– Doamnă, zic eu, rău faceți că-l țineți așa de aproape pe Bùbico și acoperit așa în căldură, poate să turbeze… Chiar așa, aici e prea cald.

Și zicând acestea, mă scol cu Bùbico-n brațe și m-apropiu de fereastra vagonului. Pun pe Bùbico binișor jos lângă mamița lui, și cobor geamul, aplecându-mă să respir. Afară, noapte neagră ca și ideile mele.

– Bine faci! să mai iasă fumul de țigară, zice cocoana.

Intrăm pe podul Prahovii… Mă-ntorc, iau o bonboană, i-o arăt lui Bùbico, care s-apropie de mine bâțâind frumușel din coadă.

„Pe memoria lui Plutone și a fidelului său Cerber! zic eu în gând; jur că au mințit acei cari au cântat instinctul câinilor! E o minciună! Nu există!“

Bùbico îmi ia bonboana; îl iau iar în brațe și mă dau lângă fereastră, ridicându-l în dreptul deschizăturii. Aerul răcoros,

trecându-i pe la bot, face mare plăcere lui Bùbico. Scoate limba și respiră din adânc.

– Să nu-l scapi pe fereastră!… pentru Dumn…

Dar n-apucă mamițica să rostească-ntreg sfântul nume al Creatorului, și Bùbico dispare ca un porumbel alb în neagra noapte, înapoi spre București, zburând – la Zambilica, probabil. Mă-ntorc cu fața spre cocoana și, prezentându-i mânile goale, strig exasperat:

– Doamnă!

Un răcnet!… A-nnebunit cocoana!

– Repede, doamnă, semnalul de alarmă!

O duc la semnal și o-nvăț cum să-l tragă. Pierdută de durere, execută mișcarea cu o supremă energie. Trenul, stop! pe loc. Clătinătură colosală. Emoție generală-ntre pasajeri.

– Cine? cine a dat alarma?

– Dumneaei! zic eu către personalul trenului, arătând pe cocoana leșinată.

Trenul se pune din nou în mișcare. La Ploiești, cocoana s-a deșteptat din leșin; zdrobită de nenorocire, trebuie să răspunză la procesul-verbal ce i dresează pentru întrebuințarea semnalului. Pe când, în mijlocul pasajerilor grămădiți, cocoana se jelește, eu m-apropiu de urechea ei și, c-un rânjet diabolic, îi șoptesc răspicat:

– Cocoană! eu l-am aruncat, mânca-i-ai coada!

Ea leșină iar… Eu trec ca un demon prin mulțime și dispar în noaptea neagră…

C.F.R.

Doi amici, Niță și Ghiță, șed la o masă în berărie și vorbesc încet despre cine știe ce. Ușa stabilimentului se deschide cu zgomot, și intră foarte vesel un mușteriu nou, un om mai mult tânăr ca bătrân. După toate aparențele, sosește dintr-un alt stabiliment similar, unde trebuie să fi stăruit mult. Noul sosit se uită la mesele ocupate, pare c-ar căuta o cunoștință, și-și oprește în sfârșit privirile asupra celor doi amici. Cu pas mai mult hotărât decât sigur, vine drept la masa lor.

Mușteriul cel nou îngălează silabele, pe unele prea slabe neglijându-le chiar de tot.

Mușteriul – Salutare, neică.
Niță și Ghiță – Salutare.
M. – Îmi dați voie?
N. – … Poftim.
M. – Nu vă deranjez, ca' va-s' zică.
G. – … Nu.
M. – Vorbeați ceva secret?
G. – … Aș!

(Tăcere.)

M. – Frate… o fi târziu?… că pe-al meu l-am dat să-l dreagă…
N. – Unu fără un sfert.

M. – Umbli regulat?

N. – După gară.

M. – … Mița acu trebuie să fie… Cât ai zis că e?

G. – Unu fără un sfert.

M. – … între Ghergani și Conțești… Am lăsat-o să plece cu șeful… (bate tare-n masă) Bine, frate, eu nu beau nimic, ca'va-s'zică?… Dă-mi o halbă…

(Niță și Ghiță se uită unul la altul, întrebându-se reciproc din ochi cine este amicul.)

Amicul (ciocnește halba cu paharele amicilor și bea) – Pardon… un moment. (Pleacă.)

G. – Cine e amicul? Îl cunoști?

N. – Nu.

G. – E cam trecut…

N. – Ce cam! e bine de tot.

Amicul (se-ntoarce la loc) – Frate, e târziu? Câte să fie?

N. – Unu și zece.

A. – Acuma sunt în gară la Titu: mănâncă gogoși la madam' Mari, ca'va-s'zică.

G. – Cine, nene?

A. – Mița, nu ți-am spus?… Băiete, o halbă.

N. – Frate, cine e Mița asta? fă-mă să-nțeleg.

A. – Cum? nu știi?

N. – Nu.

A. – Nevastă-mea, frate.

G. – Bine, nene, nu ți-e frică s-o lași singură noaptea pe drum?

A. – Păi nu ți-am spus că nu e singură?… e cu șeful…

N. – Bine-bine, înțelegem noi, dar… în sfârșit, tocmai d-aia… parcă… de… o femeie singură…

A. – N-ai grije! Cupeu separat… Intri, închizi lumina, tragi perdelușele și te-ncui pe dinăuntru: cupeu de servici, ca'va-s'zică-sepa'at! (face cu ochiul) Poți să dormi până dincolo

de Filiași… Trenul 163… ăl mai bun pentru noi ăsta e: trenul 163… (cei doi amici râd.) Câte sunt acuma?

N. – Unu și jumătate trecute.

A. – A plecat din Titu… A trecut și de Mătăsaru. Mița acu trebuie să-i tragă la soamne…

G. – Da' șeful?

A. – Și șeful… Pardon… un moment. (pleacă.)

N. – E dulce.

G. – Bărbat de zahar.

N. – Stăi, să vedem ce fel de persoană e Mița.

A. (se-ntoarce la loc) – Singură, n-aș lăsa-o eu! știi! femeie tânără, nu face să umble singură… Sunt măgari cari n-au manieră și…

G. – … Dacă o fi și curățică.

A. (pufnește de râs) – Curățică!… Mița, curățică!… Ce vorbești, dom'le? Îmi pare rău… Frumoasă, dom'le! îngheață puțul… Stăi, să vezi… (Se caută în buzunar, scoate portofelul și din portofel o poză, pe care o trece amicilor. Amicii privesc lung poza cu niște ochi plini de admirație.) Ei? așa e?

N. – Strașnică, domnule!

G. – Minune!

A. (mândru) – Aș! poza e moft! s-o vezi în natură, dom'le… e ceva, ca'va-s'zică… Mă rog, destul! s-o vezi în natură!

N. – E naltă?

A. (cu siguranță) – Potrivită.

G. – Blondă?

A. – Aur, nu altceva. Uite păr! Crezi că-l face cu fierul? Aș! natur… S-o vezi dimineața, cum drăcuiește, că nu și-l poate descurca… E lucru mare!

N. – De câți ani e?

A. – Cam de câți zici d-ta, după poză?

N. – De vreo douăzeci și cinci.

A. – Vezi?… Și mai zici că-n poză te flatează… N-a-mplinit nici douășunu.

G. – Fie, nene, să vă trăiască! ați știut ce-ați ales… Și o iubești?

A. – Ei, bravos!… Cum să n-o iubești!… E lucru mare, domnule, când îți spui. Apoi în gară la noi, e comedie! Toți pasajerii, când trece trenul ziua, toată lumea, uite așa întoarce capul și se uită la ea, la fereastră, – că stăm sus în gară.

N. – Da'… șeful unde șade?

A. – Tot sus.

G. – Șeful e familist?

A. – Aș! Nu vrea să se-nsoare; zice că nu ține la femei. Ce mai râde Mița de el, e lucru mare! Mereu îl tachinează, și să vezi ce e frumos, că el se supără! Odată, nu știu cum l-a tachinat, că s-a certatără strașnic – n-a vorbitără… o zi-ntreagă…

N. – Și pe urmă?

A. – Pe urmă s-a-mpăcatără: trebuia să se-mpece, n-avea-ncotro! dacă mâncăm împreună, ca'va-s'zică! știi, vine de stă cineva vizavi la masă… nu se poate! A stat ei serioși cât a stat, și mă făceam și eu serios, și zice șeful: „Pardon, mașer, v-am călcat!" și pe urmă ne-a pufnit pe toți râsul…

G. – Da' șeful ce fel de om e?

A. – Foarte bun băiat…

N. – Nu adică de bun; dar ce fel de om e? în vârstă?

A. – Ei aș?… nici de treizeci de ani… Să vezi, dom'le, frumusețe de băiat! Stăi, că am uitat să vi-l arăt. (Scoate iar portofelul și din portofel o altă poză.) Uite. (Amicii iau poza și o privesc cu oarecare gelozie.) Așa e?

G. – Voinic bărbat!

A. – Aș! să-l vezi în natură. Mai nalt ca d-ta! și încă în poză nu iese roșu!… Să-l vezi când își pune șapca roșie, așa cam la o parte… Strașnic, dom'le! mustățile alea negre ca abanosul și niște sprâncene! Când trece trenul, toate cucoanele cu ochii la

el, să-l soarbă și mai multe nu! Dacă n-ar avea șapcă roșie, l-ar deochea diavolițele!

N. – Da, scuză-mă, să te-ntreb, copii aveți?

A. (râzând foarte tare) – Ce vorbești, nene?… sunt însurat numa de cinci luni…

N. – Așa?… apoi atunci, nu e vremea pierdută; o să aveți…

A. – Așa nădăjduim și noi… Câte ceasuri sunt?… ia vezi.

G. – Două ș-un sfert.

A. – Acuma intră în Leordeni.

N. – Mă rog, da' dumneata ce ești acolo la gară?

A. – Eu?… Magazioner… Mai luăm un rând?

G. – E cam târziu; mâne am cantțilerie de dimineață…

A. – Numa un rând… Băiete! trei…

N. – Și acuma ești în congediu?

A. – Ce conged!… Ce să mai cer conged! Mă-nvoiește șeful când vreau să plec. Pot să lipsesc și câte trei zile; mai ales acuma, cu criza asta, nu prea e atâta lucru!

G. – Nene, dă-mi voie să-nchin în sănătatea soției dumi - tale… Să vă trăiască!

A. – Mersi!

N. – Și eu închin în sănătatea șefului d-tale… Să vă trăiască!

A. – Mersi!

G. (dă să bea, îi răsare și pufnește) – Nene! (Cu multă căldură:) Nene! lasă-mă să te pup! (Se pupă cu magazionerul.) Ești mai dulce ca mierea! (Râd toți.) Mult aș vrea să cunosc pe șeful și pe soția d-tale! (Cu duioșie:) Ce-or fi făcând ei acuma?

A. – Dorm tun… Câte ceasuri ai?

N. – Trei fix.

A. – A intrat în Pitești… La Pitești stă treiștrei de minute…

(Cei doi amici îl îmbrățișează pe rând și-l pupă cu multă căldură.)

G. – Nene! ești un om fericit!… să trăiești!

A. – Asta, ce-i drept, așa e… sunt fericit, slava Domnului! Nevastă frumoasă am, să-mi trăiască! slujbușoară bunicică am – de! orișicât să zici, magazioner… dacă nu curge, pică! de șef încai, ce să mai zicem! ți-este ca și un frate, odată ce ți-e cumnat, ca'va-s'zică!

(Amândoi amicii, după ce au râs tare, rămân foarte nedomiriți.)

N. – Cum, cumnat?

A. – Dacă-i fratele Miții!… Da' ce credeai?

G. – Atunci, n-am făcut nimic…

A. – Cum, n-am făcut nimic?

N. – Noi gândeam…

A. – Cum, nene? Apăi daca nu-i era frate bun, se putea? Cum, adică? era să las așa mândrețe de femeie… noaptea… cu așa frumusețe de bărbat?… în cupeu de servici!… (face cu ochiul) sepa'at, ca'va-s'zică!… (râde cu multă poftă) știi că-mi place!… Câte ceasuri ai?

N. – Ce-ți pasă?

A. – Vorba e, vreau să știu unde e Mița acuma.

N. (plictisit) – Trei și jumătate trecute.

A. – A plecat din Pitești… Ai să mergem undeva, să bem câte un jvarț.

G. – Nu mai mergem.

A. – De ce?

N. – Nu mai ai nici un haz!

MITICĂ
(1902)

MITICĂ

– Mitică… și mai cum?

– E destul atâta: Mitică – de vreme ce dumneata îl cunoști tot așa de bine ca și mine. Firește că trebuie să-l cunoaștem: îl întâlnim atât de des – în prăvălii, pe stradă, pe jos, în tramvai, în tramcar, pe bicicletă, în vagon, în restaurant, la Gambrinus – în fine pretutindeni.

Mitică este bucureșteanul *par excellence*. Și fiindcă Bucureștii sunt un mic Paris, și Mitică, se-nțelege, este un mic parizian.

El nu e nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate; dar ceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcat este spiritul lui original și inventiv.

Mitică este omul care pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un cuvânt de spirit la moment, și pentru asta simpaticul parizian al Orientului este foarte căutat și plăcut în societate.

Mitică are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, cari fac deliciile celor ce au fericirea să-l cunoască.

Mai cu seamă pe provinciali, micul nostru parizian îi *epatează* cu verva lui scânteietoare.

El, de exemplu, inventează pe negândite vorbe ca:

„Cea mai frumoasă fată din lume nu poate da decât ce are!“

sau:

„Viața este un vis, moartea o deșteptare!“

ori:

„Ei! madam Popescu, nu există roză fără spini!“

Închipuiți-vă ce efect fac toate astea asupra spiritului doamnei Popescu!

Dar toate astea sunt vorbe sentimentale, lirice, melancolice, și deși și-n genul acesta Mitică este destul de tare, e încă și mai tare în genul ușor, picant și ironic.

„În genul acesta, cel puțin, pot pentru ca să zic că n-am rival!“ zice Mitică – și cu drept cuvânt.

Exemple…

*

Când n-are tutun, îți cere „o țigară… suvenir“.

*

Când merge să se-mprumute cu bani:

– Unde ai plecat, Mitică?

– La vânătoare de lei.

*

Îi zici:

– Mitică, faci cinste?

– Nu pot, monșer, că mă strânge un ciorap.

*

Până în anul 1900, când mă-ntâlnea la Sf. Vasile, îmi zicea:

– De un an nu ne-am văzut!

Dar în anul acela l-am găsit în seara de 31 decembre la Gambrinus, tot acolo l-am întâlnit a doua seară, la 1 ianuarie.

L-am salutat; s-a făcut că nu mă cunoaște. După multă stăruință, și-a adus în fine aminte cine sunt:

– Scuză-mă, neică, a zis Mitică, te uitasem: e un secol de când nu ne-am mai văzut!

*

Ceri într-o băcănie:

– Băiete, o țuică!

– Nu-i da, domnule, c-o bea! zice Mitică.

*

– Am deseară lojă la operă; mergi cu mine? zice Mitică.

– Merg… Ce se cântă?

– Relaș, în cinci acte.

*

Intri la Gambrinus; te apropii de Mitică și-l saluți; el îți răspunde amabil:

– Adio!

Îl saluți la plecare; el îți răspunde:

– Să-mi scrii!

*

– Ai parale, Mitică?

– Nu umblu cu metale; mi-e frică de trăsnet.

*

– Birjar! slobod? întreabă amicul nostru.

– Da, conașule!…

– Atunci, du-te-acasă.

*

– Dă-mi cusurul, zic negustorului.

– Nu-i da, d-le, întrerupe Mitică; dumnealui n-are nici un cusur.

*

Un prieten ghindoc se-ntinde să-și ia pălăria dintr-un cuier prea-nalt. Mitică îi strigă:

– Pune o coală de hârtie sub picioare!

*

Mitică zice despre un prietin destituit:
– L-a-naintat…
– ?…
– L-a făcut inginer de poduri…
Și când e în culmea vervei adaogă:
– … detașat cu serviciul în Cișmegiu: dă mușteleafară!

*

Te plângi lui Mitică de cine știe ce; el nu vrea să asculte, fiindcă „petiție fără timbru nu se primește“.

*

La restaurant:
– Iaurt ai? întreabă el.
– Este…
– Dă-mi vreo câțiva centimetri.

*

În loc de „usturoi“, zice „vanilie sârbească“, în loc de „vin“, zice „flanelă de Drăgășani“, și-n loc de „bilet de bancă“, „poza lui Traian“.

*

Când pleacă pe jos, te invită:
– Hai, că te iau în dreapta.

*

Mitică se urcă pe platforma dinainte a tramvaiului electric; vagonul pornește; în culmea vitezei, deodată amicul nostru strigă manipulantului:
– Oprește! ți-a căzut biciul!

*

Mitică stă cu mai mulți prietini în colț la Continental, pe Piața Teatrului. Un prietin salută și sare pe platforma din urmă a tramvaiului, care merge către Sf. Gheorghe:

– Arde-l, birjar! strigă Mitică.

*

– În toiul alegerilor, unde-și pune Mitică al meu candidatura?

– La București-Noi.

– La ce colegiu?

– La colegiul al patrulea.

*

Te doare măseaua. Ce doctorie îți recomandă Mitică?

– Rădăcină de clește.

*

Ai cerut o bere și o lași să-i treacă puțin spuma; Mitică zice:

– Bea-ți berea, că se răcește.

*

La Gambrinus:

Mitică, la plecare, către băiatul care a servit:

– Băiete, mi se pare că mi-a picat o băncuță; vezi, dacă o găsești, mi-o dai înapoi deseară; dacă nu, ia-o tu bacșiș.

*

– Câte ceasuri sunt, Mitică?

– Câte a fost ieri pe vremea asta.

*

– Apropo, zice Mitică, de câți ani ești?

– De… atâția.

– Tocmai cât măgarul mitropolitului!

*

Ți-ai cumpărat o blană nouă. Te întâlnești cu Mitică. În loc de „s-o porți sănătos!“ îți zice:

– Bravos! blană ai; acuma, junghi îți mai trebuie!

*

– Ți-aș face curte, domnișoară, zice Mitică unei tinere telegrafiste, dar vai! n-am curaj; ah! știu cât ești de crudelă!

– Cum, domnule Mitică? de unde știi?

– Parcă eu n-am aflat cum bați depeșile!

*

Mitică te roagă să pui o vorbă bună la Ministerul de Război, dacă ai vreun prieten, ca s-o numească pe soacră-sa „moașă militară“.

*

Trenul de plăcere merge-ncet; Mitică zice:

– A ostenit caii.

Ori, mai bine:

– A uitat să dea grăunțe la cai!

Trenul se oprește la o stație; Mitică:

– A oprit, să le dea apă.

*

E polei.

Cade un domn. Mitică strigă:

– Chegle-carambol!

Cade o doamnă:

– S-a rupt gazometrul!

Șcl. șcl. șcl.

Al dracului Mitică!

SCHIȚE NOUĂ
(1910)

KIR IANULEA

Zice că odată, acu vreo sută și nu știu câți ani, a dat poruncă Dardarot, împăratul iadului, să s-adune dinainte-i diavolii, de la mare pân' la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada și-i lungește urechile! Și, dacă s-au adunat ei cu toții, împăratul s-a tras de țăcălie scrâșnind strașnic, a tușit de i-a pârâit jețul, a holbat ochii la ei și le-a zbierat așa:

– Afurisiților! care dintre voi nu e zevzec, să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama, ca și mine, că toți oamenii sosiți de pe la dânșii aici la noi nu se plâng decât numa și numa de soțiile lor; toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care-l întrebi de ce a ajuns aici: „femeia" și iar „femeia". Măi, am zis eu în gândul meu, adevărat să fie asta?… Pe spusele oamenilor, firește, mare temei nu putem pune, fiindcă-i știm ce iubitori de adevăr sunt. Dar iarăși nu-mi vine să las așa lucru ciudat fără de aproape cercetare; căci politica împărăției noastre cere ca să știm tot, fără greșală, nici îndoială… Mai întâi, era să vă poruncesc a supune la cazne fioroase pe toate femeile, doar de-om putea afla de la dânsele un crâmpei de adevăr; dar, pe urmă, m-am gândit că nici așa n-ajungem la mare ispravă; le cunoaștem și pe dumnealor cât de-ndărătnice și de-ncăpățânate sunt… Așadar și prin urmare, după multă chibzuință, am hotărât să trimit pe mititelul, pe Aghiuță… Ce? n-a venit Aghiuță?… Unde-i Aghiuță?

Mititelul sta pitit tocma pântre diavolii mărunței de la urmă, și, pe când cuvânta Dardarot, el, trăgând cu urechea, își cântărea coada-n mâni. Cum și-a auzit numele, a lăsat coada și a țipat:

– Aici sunt, Întunecimea-ta!

– Apoi, daca ești aicea, ce nu te-arăți mai la vedere? Vino-ncoace, proclete! Te dai coadei, ai? SimțișI c-am să te pun la treabă și te pitești, să nu-ți văd mutra, să nu-mi aduc aminte de tine, mititelul taichii!

Și când s-a apropiat Aghiuță de tron, l-a-nhățat Dardarot de urechi și scutură-l, de-i trosnea junghietura – de dragoste multă ce avea pentru el, fiindcă era mititelul mucalit, și când se plictisea împăratul de treburile-mpărăției, pe el îl chema, să-i spuie lafuri și să-i facă giumbușuri.

– Ascultă-mă, Aghiuță puiule… Dumneata numaidecât ai să iei din comoara-mpărătească suta de mii de galbeni aduși alaltăieri cu zgârcitul pe care-l îngropară cu talerul pârlitii de mahalagii, că-ncepuse să le miroasă – zi o sută de mii de galbeni. Apoi, o să te-mpelițezi din cap până-n călcâie în chip de om muritor și să te duci pe pământ, în ce loc ți s-o părea mai potrivit. Acolo – ascultă bine, astâmpără-te cu codița! – să te căsătorești și să trăiești cu nevasta zece ani. Pe urmă să te faci că mori; să-ți lași acolo trupul, și să te-ntorci să-mi dai socoteală una câte una de toate pân câte ai fost trecut ca om însurat…

Bietul Aghiuță! știa el de ce sta pitit pântre plevușcă, măcar că era un drac și jumătate: bănuise ce-l aștepta, că iar o să-i dea cine știe ce grea sarcină. Când a mai auzit că o să aibă a face și cu femeie, a vârât coada-ntre picioare; încă n-o putea uita pe baba la care intrase să slugărească trei ani… Îi dedese baba de lucru – să-i îndrepteze un fir de păr creț: l-a tot muiat cu limba Aghiuță și l-a tras pân degete, zi și noapte fără răpaos; de ce-l muia și-l trăgea, de-aia firul se-ncârlionța și mai tare;

și așa și iar așa, până i-a ieșit dracului părul pân căciulă; s-a lipsit și de simbrie și de tot, ș-a fugit de la stăpână…

– … Și să știi, a adăogat Dardarot, după ce a stat puțintel la gânduri, că în toată vremea de zece ani pe pământ, ai să fii supus la toate necazurile, slăbiciunile și ticăloșiile pământenilor… la neștiință, la sărăcie, robie, prostie și la mânie chiar, rămânând să te aperi de toate relele cum ăi putea și cum te-o tăia capul… Înțelesu-m-ai, puiule?

Ce să mai zică puiul? Nu mai încăpea cât-mât; că Dardarot, cât îi vorbise, nu-l slăbise din gheară.

– Înțeles, Întunecimea-ta!

– Apoi, dac-ai înțeles, puiule dragă, ce mai stai?

– Daca nu-mi dai drumul de ureche…

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, și zice râzând:

– Pt! să nu te deochi!

Și l-a stupit pe mititelul în vârful nasului. Pe urmă, i-a lăsat urechea și, fără să mai zâmbească, răcnindu-i fioros „Ai plecat?“, i-a tras un picior drept unde-ncepe să-i zică spatelui coadă. S-a dus de-a berbeleacul puiul până la comoara împărătească; a luat suta de mii de galbeni, și, p-aci ți-e drumul! într-un suflet, la-mplinirea datoriei.

Pe drum s-a prefăcut în chip de om, nici matuf, dar nici prea țăngău; om tocmai în puterea vârstei, frumos și arătos; și, după ce s-a gândit, în care loc anume să meargă pe pământ, zice:

„Știi ce?… Am să mă duc la București… cunosc orașul.. (că mai umblase de multe ori p-acolo) e loc de petrecere. Banul e scump; învârtit bine, aduce peste sută la sută; vorba veche: dacă ești sărac, du-te-ntr-o politie bogată… din ce scapă pântre degetele altora, poți culege destul; dacă ești bogat, du-te-ntr-una săracă… din orice firimitură dă s-aducă un nevoiaș la gură, îi smulgi peste jumătate.“

Gândind astfel, cum a picat în București, a tras în miezul târgului, la Hanul lui Manuc. Acolo, a chemat îndată un samsar și i-a spus să-i găsească fără zăbavă o pereche de case frumoase, cu încăperi multe pentru stăpâni, musafiri și slugi, la aer curat, cu grădină și fântână-n curte, cu pimnițe, bucătării, spălătorii, cu grajduri și șoproane, în sfârșit cu toate câte trebuiesc pentru așezarea cuviincioasă a unui negustor chiabur. La vreo câteva zile, casele erau și dereticate cu tot dichisul – niște case mari în mahalaua Negustorilor; și slugi peste slugi, și cai la grajd, și calești în șopron…

Stăpânul casei, cunoscând păcatul oamenilor și mai ales al femeilor, că or să-l descoasă care mai de care, ca să-i afle rostul – că de unde e, cine e, cu ce trăiește, ce caută aici și câte altele – a chemat pe jupâneasa bătrână – o cotoroanță zugrăvită și smălțuită, pe care o pusese mai mare peste slugi, să poarte cheile și să ducă grija de toate – a poftit-o să șază jos pe chilim, iar el, de pe divan, trăgând ciubuc, s-a apucat a-i povesti păcum urmează.

– Uite, dragă kera Marghioalo… Mie, cum ți-am mai spus, îmi zice kir Ianulea… Eu sunt de felul meu din părțile despre Sfântagora. Părinții mei, oameni de jos, se țineau cu o livede mică de măslini. Pe când împlineam șapte anișori, le-a venit părinților dorința să meargă la hagialâc; și așa, după ce au făcut rost de ceva parale, m-au luat împreună și ne-am dus călare pe catâri până la portul Salonicului. Acolo, ne-am suit pe o corabie mare, care aștepta cu pânzele ridicate vânt, ca să pornească spre miazăzi către Iafa. N-a trecut mult; a-nceput să sufle vântul așteptat; s-au umflat pânzele, și am pornit. Trei zile cu soare și trei nopți pe lună am mers tot drept înainte fără nici o supărare. Noi mâncam după datină post. Cam a treia zi, am mâncat la nămiez fasole și ridichi… Ce să te pomenești?… Așa pe la toacă, au început amândoi părinții mei să se ție cu mânile de pântece și să se vaite grozav: „mor“ și iar „mor“!.. Căpitanul,

văzându-i cum se zvârcolesc și se zgârcesc în dureri de moarte, a chemat degrab pe un călugăr papistaș, care se suise cu noi pe corabie, om învățat, priceput și la căutarea boalelor. Până să vie acela, bolnavii începuseră să-nvinețească și d-abia i-au putut spune ce mâncaseră – fasole și ridichi. Călugărul a-ntrebat încă o dată:

– Înțeleg, fiilor; dar trebuie să-mi spuneți: ați mâncat fasole și ridichi, ori ridichi și fasole?

Iar mama i-a răspuns cu glasul leșinat:

– Ridichi și fasole…

– Atunci, nu prea e bine! a zis călugărul.

Și a poruncit să-i frece pe pântece cu cârlți aspri… Dar degeaba i-au frecat până le-au jupuit pielea; că, pe când răsărea luna, tata întâi și mama îndată după el, și-au dat otpustul… Eu, copil, ce să fac?… Mă țineam plângând tot după căpitan și după călugăr, și i-am auzit vorbind așa; zice căpitanul:

– Părinte, dac-o fi holeră, m-am nenorocit; patruzeci de zile nu-mi dă voie să intru-n port, mi se strică marfa și rămâi sărac pe drumuri!

Dar omul învățat i-a răspuns:

– Nu e holeră cum nu sunt eu călugăriță. Asta e un fel de boală care bântuie mai cu samă în postul Paștelui la christianii răsăriteni… Greșesc oamenii – c-așa e bietul om, supus greșelii – mănâncă întâi ridiche și pe urmă fasole… Vezi bine, ridichea își repede tăria-n sus, iar fasolea își năvălește puterea spre partea dimpotrivă; una-mpinge, alta nu se lasă; se-ncinge luptă cu iuțeală mare în măruntaie, cârcei peste cârcei, până se face încurcătură-n mațe, de se sparge praporul – și se prăpădește omul de *hurduharismòs* – așa zic grecii la năprasnica asta de boală.

– Dar nu se ia?

– Deloc; n-ai nici o grijă.

I-au înfășat frumos pe bieții părinții mei în niște cearșafuri curate; le-au aprins câte o lumânare de ceară la cap; un alt

călugăr grec i-a prohodit și, de dimineață, când s-a arătat soarele dasupra talazurilor – „vecinica lor pomenire!“ – una! două! trei! i-au aruncat în adâncime… Pe mine, văzându-mă plângând, și-a făcut pomană căpitanul de m-a luat pe procopseală – întâi slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăș… Nu-ți mai spui, dragă kera Marghioalo, pân câte necazuri am trecut; câte ocări, înjurături și bătăi am înghițit; de câte ori era să pier în vultoare; de câte ori m-au amăgit împrejurările și înșelat lumea – mai ales de când am încăpuit eu singur o corabie și m-am apucat de negoț pe seama mea, fără alt stăpân nici tovarăș decât norocul meu! Nu-ți mai spui cum am scăpat odată cu viața numa-n pielea goală, că, după ce umblasem șapte luni pe ape, tocmai când să intru în Țarigrad, mi s-a aprins corabia încărcată cu cositor și chihlibar de peste două mii de lire, pe care le cumpărasem cu piper și curmale nici de trei sute! Nu-ți mai spui câte și mai câte am pătimit, prin atâtea depărtări, pe mări și pân țări, cu fiarele, și, încă mai grozave, cu oamenii!… Destul să-ți spui că, încet-încet, m-am chivernisit cumsecade, ajungând să am o stare destul de bună pe potriva mea… Am învățat, cât am colindat pân lume, purtările cele frumoase; știu destule limbi străine – încai despre a rumânească, pot zice, fără să mă laud, că o știu cu temei; măcar că de viță sunt arvanit și nu prea am învățat buche, dar, drept să-ți spun, la asta nu mă dau pe nici un rumân, fie cât de pricopsit cărturar. Îmi plac cu deosebire limba și lumea de-aici, și, așa, fiindcă m-am săturat de atâtea primejdii ale călătoriilor, de atâta bătaie de cap și de inimă ale negoțului, am venit să m-așez aici, în Valahia, la București; să mă bucur în *isihie* de rodul îndelungatei mele trude…

– Doamne, kir Ianuleo, a zis kera Marghioala; pân multe ai mai trecut și dumneata!… Dar să nu-ți pară rău! Încai n-ai pătimit ca atâția alții degeaba! Frumos ești, voinic ești, bogat ești! de trăit știi să trăiești!… Halal să-ți fie!

Iar kir Ianulea a adăogat:

– Uitam ceva… Ascultă, rogu-te bine, dragă kera Marghioalo: să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin, ori altcuiva – da' măcar tatii, de s-ar întoarce din fundul mării – câte le aflași acu de la mine, că, vezi dumneata? câtă nevoie am de slujba dumitale, ca femeie cinstită și credincioasă ce te știu; cât sunt eu de blând și cât ești de bătrână, nu-ți caut!… te cotonogesc! îți rup ciubucul ăsta pe șale și te dau ș-afară din pâine cu ocară!… Ai priceput?

– Vai de mine! a zis bătrâna; s-ar putea?… N-am obiceiul!… În viața mea n-am mâncat labe de pui!… Hei! kir Ianuleo; eu am slujit la case mari boierești… Câte am văzut ș-am auzit eu!… n-am vreme acuma să ți le povestesc!… dar, lasă…

– Ei, eu atâta-ți spui dumitale… te nenorocesc!… s-a isprăvit!

– Să mă omori! a zis jupâneasa și n-a mai stat; s-a ridicat de pe chilim și a plecat degrabă cu cheile la treburile ei.

Până seara, toți ai casei; până-n două zile, mahalaua-ntreagă; până-ntr-o săptămână, tot târgul… toată lumea a știut istoria lui kir Ianulea mai bine chiar decât el; corabia arsese de trei ori; chihlibarul prăpădit făcea douăzeci de mii de lire; iar de atunci, în post, nu mai mănâncă nimini ridichi cu fasole, toată lumea mănâncă fasole cu ridichi.

Cu azi, cu mâine, a făcut cunoștință kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba și de boieri; a-nceput să meargă pe la ei și să-i poftească pe la el, la sindrofie. Și la toată lumea plăcea, fiindcă era om deștept și blând, cu multă știință despre ale lumii, cu purtări alese și, mai vârtos, cu dare de mână: levent și galantom, pătruns de filotimie și de hristoitie – într-un cuvânt, adevărat om de omenie. Astfel, care dintre negustori ba chiar dintre boieri aveau mai multe copile decât stare, umblau cu dinadinsul să-l ginerească. În vremea asta, el și pusese ochii pe o tânără din vecini – o chema Acrivița, fata a mai mare a lui Hagi Cănuță, toptangiu pe vremuri. Hagiul,

văduv, era om de seamă, însă cam ififlíu pe potriva greutăților casei lui, fiind împovărat de trei fete, una după alta gata de măritat, și încă doi feciori – băieți buni, aminteri, da' cam nepricopsiți; așa că puțină nădejde de zestre de la Acrivița. Dar zestre-i trebuia lui kir Ianulea? Fata era vestită de frumoasă; numai atâta cusur avea și ea, că se uita, uneori, nu totdeuna, cruciș; dar tocmai asta îi plăcea lui cu deosebire. Fata-l plăcea și ea pe el… A cerut-o hagiului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o.

Fiind și kir Ianulea, ca tot omul, supus slăbiciunilor omenești, era stăpânit de patima fuduliei; îi plăcea să trăiască domnește, numa-n petreceri scumpe, împărțind în dreapta și-n stânga daruri prețioase. Așadar, a făcut o nuntă strălucită cum nu se mai pomenise vreodată în mahalaua Negustorilor; încât bărbații ziceau: „Trebuie să fie putred de bogat arvanitul!… Văzuși, nene, ce bine a lovit-o sărăcia de hagiu!" iar femeile: „Poftim, soro, noroc pe chioara lui Cănuță!"

Cum a adus-o kir Ianulea în casă cu lăutari, parc-a întors-o pe dos. Până la sfârșitul cununiei, duminică seara, era blândă și supusă ca o mielușea; dar, luni dimineața, s-a ridicat din pat ca o leoaică… A chemat toate slugile, femei și bărbați; s-a uitat o dată chiorâș de i-a băgat în spaime pe toți și, de față cu bărbatu-său, le-a zis:

– Să știți că de azi încolo sunt eu stăpână aici! Și să mai știți că cu Ianuloaia n-o să vă meargă cum vă mergea cu prostul de Ianulea! și încă să mai știți că eu am toane: pe cine m-o supăra cu atitica măcar, îl plesnesc și-l trimit numaidecât la agie să-și ia merticul și de-acolo! Scurt!… Ați înțeles?… Aid-acuma! ieșiți afară!

De atunci, zi cu zi, cocoana se făcea mai aspră și mai țanțoșă; și, de ce era ea mai țanțoșă și mai aspră, d-aia kir Ianulea o iubea mai tare; și de ce creștea dragostea dumnealui, de-aia-i creștea și ifosul dumneei. Toată ziulica ofta omul după o vorbă

mai dulce, or după un zâmbet… Ea sta tot posacă și-ncruntată. Daca s-apropia de ea și da s-o mângâie, ca s-o mai îmbuneze: „Dragă Acrivițo, de ce ești supărată?“ ea-l împingea cât colo:

– Ah! Ianuleo, fugi că n-ai haz deloc… nu vezi?

Alt bărbat, în locul lui, și-ar fi pierdut răbdarea și ori îi punea picioru-n prag, s-o potolească, ori o trimitea-napoi la babacă-său, la Hagi Cănuță… Dar el, unde? Când îl împingea, el îi cădea-n genunchi: „Dragă Acrivițo, iartă-mă!“ și da să-i sărute mânile; dar ea:

– Uf! Ianuleo, scoală-te! nu mai mă plictisi!

– Nu mă scol până nu mă ierți!

– Atuncea, stăi așa până poimâine, daca poftești!

Și se scula ea și pleca, după ce-i da cu tifla.

Kir Ianulea, ce să facă? Se uita după ea lung cum ieșea înțepată fără să-și întoarcă ochii, măcar că o ruga cu lacrimi să nu-l părăsească așa… ofta, se ștergea la ochi și… o iubea și mai mult.

A mers așa cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei să-ntoarcă foaia, să-l prăjească și pe altă parte: s-a prefăcut că-l teme, că e zuliară. S-a prefăcut azi, s-a prefăcut mâne, pân-a-nceput chiar să crează. Omul da bani cu împrumut, și firește veneau la el boieri, cocoane, negustori, slujbași, fel de fel de lume cu daraveri. Cocoana Acrivița sta cu urechea la ușă, s-auză tot; și nu s-a mulțumit s-auză numa; a sfredelit ușa cu un burghiu, ca să și vază. Și-ncai, nu tăcea? Îi spunea fără sfială ce auzise și văzuse, și ține-te: că ăla ți-a zis așa și i-ai răspuns așa; că pe aia ai strâns-o de mână și i-ai sărutat-o de trei ori, și, pe urmă, când a vrut să plece, ai luat-o de mijloc și te uitai la ea așa galeș, și ai dus-o până la ușă și iar i-ai sărutat mâna – și câte alte ponosuri și mai și.

Iar daca el se jura că pe nedrept îl bănuiește, că el e dator să se poarte politicos cu lumea și mai ales cu cocoanele, ca orice negustor – ea începea să-l ocărască, făcându-l nerușinat și

mincinos. Nu mai putea kir Ianulea; îi venea să se strângă de gât ca pițigoii și mai multe nu. Dar nici cu atâta nu se mulțumea cocoana. Nu-i era de ajuns cum le încornora toate câte le auzea și le vedea pe ascunsele; ca să afle și mai multe, da bacșișuri la slugi să-l iscodească; ba a pus chiar pe un frățior al ei să nu-l slăbească de pe urme, să-i descopere toate „berbantlâcurile dumnealui". Firește că nici slugile, nici frățiorul, n-au putut afla nimica, fiindcă omul era un bărbat nu se poate mai de ispravă. Cocoana s-a pornit atunci cu ocări pe slugi, că-i mănâncă pâinea, ca niște „păcătoase, ticăloase și necredincioase"; frățiorului i-a strigat că ori e haple, ori „pes… semne altceva", și i-a poruncit să nu-i mai calce pragul, că-i rupe picioarele; iar pe slugi chiar în fața lui kir Ianulea, le-a smintit în palme și le-a dat afară.

Cum a schimbat slugile, alte bănuieli și alte certuri… Dar nici nu putem zice așa, fiindcă la ceartă unul spune una, altul alta, ori pe rând, ori amândoi deodată; în sfârșit, are parte fiecare de cuvânt; pe când aicea, țipa, ocăra și blestema numai dumneei, iar dumnealui asculta, înghițea și tăcea. Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoșul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoși, care de care mai umflate pe placul dumneei: că dumnealui face și drege, că umblă așa și pe dincolo; și, fiindcă Ianuloaia era mulțumită cu astfel de slugi, apoi și ele-și făceau de cap; furau de stingeau.

Totodată, Acrivița mai căzuse și la darul foițelor: casa plină de jucători, masă lângă masă – otusbir, ghiordum, ba și stos – și dulcețuri, zumaricale, vinuri, cafele și vutci, și ciubuce peste ciubuce, ziua până seara, și noaptea până la ziuă. Pe lângă asta, era și agiamie și-nfumurată că nimini nu știe juca mai bine ca ea – și, se-nțelege, pierdea gros. Toate cheltuielile și pierderile astea îl dedeau mult îndărăt pe kir Ianulea; nu se mai ajungea din venituri. De regulă nu zicea nimica; dar așa, uneori, cam în glumă, se-ntâmpla să-i scape și lui câte o vorbă, bunioară:

– Numa' de nu ne-ar bate odată toba cu atâtea cacialmale! Nu-i trebuia mai mult cocoanei…

– Da' ce? nici atâta petrecere nevinovată să n-am în casa mea?… Dumneata nu trebuia să te fi-nsurat, daca te știai pârlit, să iei pe Acrivița, fata lui Hagi Cănuță, care n-a fost învățată la casa părintească să-și mănânce de sub unghie!… Să fi luat o mahalagioaică sârmană, s-o ții încuiată pe măsline și pe mămăligă, să-ți spele rufele și să nu se-ndure s-aprinză un muc de lumânare-n casă! ori una, să-ți puie niște coarne, să nu le poți duce!… Nu ți-e destul că sunt cinstită, după ce că-ți rabd, ca o nenorocită, toate ticăloșiile și murdăriile dumitale?… Eu voi să trăiesc, d-aia m-am măritat; aminteri mă duceam la călugărie!… Și-n sfârșit, dacă-ți place, kir Ianuleo! de unde nu, du-t' te plimbă, și să ne vedem când mi-oi vedea ceafa… fără oglinzi!

Într-o zi, stând ei la masă împreună cu o sumă de musafiri, până s-aducă ciorba, a-nceput din chiar senin Ianuloaia să vorbească despre o prietină măritată, care nu se afla de față:

că s-a ținut cu beizadea cutare, un copil! și Vodă, supărat foc, era să puie să-i taie coadele și s-o trimită surghiun la un schit, tocmai în fundul munților;

că a prins-o odată bărbatu-său, ziua-n amiaza mare, la Țurloaia, la chiolhan, la iarbă verde, cu consulul muscălesc și cu alți drăngălăi; – țiganii îi trăgeau de unul singur „Măi, cazace, căzăcele!" și ea chiuia și juca numa-n papuci, cu palmele-n ceafă, apilpisită, ca un maladeț zaporojean;

că-ntr-un rând, a plecat la Căldărușani, s-o spovedească sfinția-sa părintele Ioanichie, și a stat acolo de miercuri în săptămâna Patimilor până-n săptămâna luminată după Izvorul Tămăduirii; – se plimba toată noaptea cu duhovnicu-n luntre pe lună și cânta de răsuna lacul: „Frunzuliță lobodă, of! țato, gura lumii slobodă!" iar părintele lucra din lopeți și-i ținea isonul pe glas al optulea…

Și câte alte grozăvii.

Musafirii și mai ales musafirele făceau haz: iar bietul kir Ianulea, om cu hristoitie, făcea fețe-fețe. A răbdat el cât a răbdat, și zice, întâi cu destulă blândețe:

– Bine, Acrivițo, scumpa mea! cum poți dumneata, mai ales că știi ce bun prietin sunt cu bărbatu-său… cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără nici un temei, să catigorisești astfel pe o prietină, pe care o primim aproape în toate zilele în casa noastră?… Îmi pare rău!

– Ei! apoi vezi bine că dumneata o s-o aperi… că vă scoateți ochii unul la altul!

Și apoi le spune tutulor că acuma prietina nu se mai duhovnicește la Căldărușani: i-a pus lui kir Ianulea gândul… „să-mi spargă casa!". Da' o s-o prinză odată și n-o s-o ierte cum a iertat-o Vodă; o să puie s-o tunză ca la cazarmă pe… și din „muscălească" și „călugărească" n-o mai scoate.

N-a mai putut suferi kir Ianulea; s-a ridicat foarte turburat și s-a răstit odată tremurând:

– Ascultă-mă, Acrivițo! nu-ți dau voie, mă-nțelegi, să mai zici o vorbă măcar despre o femeie care – poți spune dumneata toate murdăriile ce-ți trec prin gândul dumitale! – este mai cumsecade ca dumneata; că dumneata ești, mă-nțelegi, mai îndrăcită decât talpa iadului, și oricât de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările! Să taci din gură, scorpie nebună, că pui de te leagă și te trimit la balamuc, mă-nțelegi!

Cocoana s-a ridicat și dumneei și s-a năpustit asupra dumnealui, să-i arză o palmă; dumnealui s-a ferit repede-ntr-o parte; iar dumneei, de necaz că nu l-a putut nemeri, a luat castronul cu ciorbă de pe masă și i l-a aruncat în față – l-a opărit de sus până jos. Kir Ianulea și-a ieșit din pepene; s-a repezit cu pumnii-ncleștați, s-o pilduiască; dar musafirii s-au pus la mijloc și l-au oprit în piept:

– Nene Ianuleo! stai, omule! nu șade frumos!

Și, pe urmă, către dânsa:

– Mai potolește-te și dumneata, coană Acrivițo, pentru Dumnezeu! nu-l mai turba!

Ți-ai găsit!… S-a pornit cocoana pe răcnete, să rădice mahalaua-n picioare.

– Săriiți! săriiiți, oameni buni! că mă omoară păgânul, arvanitul!… Mă bați, ai? după ce-ți râzi de casa și de cinstea mea, hoțule și pehlivanule!… Daca te-ai îmbătat și ai poftă de bătut, du-te de-ți bate țiitoarele de pân fundul mahalalelor, pe care le-ndopi cu pumnii de lire și-n casă te calicești până la lescaie, râtane!… Da' pe mine să mă bați? pe mine, mă! spurcăciune de bădăran?… pe mine, fata lui Hagi Cănuță, să-ndrăznești tu să mă bați, păcătosule, janghinosule și râiosule!?… Stăi tu, că te-nvăț eu pe tine, cenghenè turcească!

Și până nu i s-a stins glasul, n-a contenit… Firește că petrecerea n-a mai mers înainte… Au sărit toți musafirii, care mai de care: „Nene Ianuleo!", „Cocoană Acrivițo!"… că „la necaz spune omul multe"; că „are mâna cinci degete și nu se potrivesc unul cu altul"; că „și măruntaiele din om tot se ceartă uneori"; dar orșicum, „nu e bine să s-auză-n lume de așa-ntâmplări într-o casă de seamă!"… și așa mai departe, cu chiu cu vai, i-au împăcat. Dar, firește, s-a știut îndată în toată mahalaua că „biata Acrivița lui Hagi Cănuță a ajuns de-o bate arvanitul – la masă! față cu musafirii! – după ce o-nșeală cu care-i iese-nainte!…" și pe urmă prietenele: „Cum a fost ea crescută, mititica, și pe ce mâini a-ncăput!… o s-o bage-n pământ păgânul!"

Lui kir Ianulea i-a trecut repede necazul și iar „dragă-n sus! dragă-n jos! puiule și suflete!" și orce poruncea dumneei, dumnealui răspundea:

– Cum poftești dumneata, *fos-mu, parighoria tu kosmu*! (vorbe frumoase, care-nsemnează, pe elinică: *lumina mea, mângâierea lumii!*).

În vremea asta, cocoana Acrivița se gândea:

„Eu cu budalaua, cu capsomanul ăsta de Ianulea, mult n-am să mai fac purici… Ia să mă gândesc la viitorul meu…“

Astfel, zi cu zi, i-a luat diamanticalele și sculele și argintăria, și le-a pus la păstrare acasă la Hagi Cănuță; pe urmă, a-nceput să vânză și de pân lucrurile de preț ale casei, despre care „budalaua“ habar n-avusese să facă și el, ca orce negustor cuminte, o catagrafie. Totodată, s-a luat cu binișorul pe lângă el; a-nceput să-l mângâie și să-l mâgliească. După ce l-a răsucit și l-a fermecat cum a știut ea, când erau într-o seară amândoi singurei la iatac, s-a pomenit kir Ianulea că se repede dumneei și-l ia strâns în brațe și pupă-l!… El zice:

– Mă iubești, dragă Acrivițo?

Dar ea, uitându-se la el cruciș:

– Mai mă-ntrebi, Ianulică, *fos-mu*?

N-a putut kir Ianulea s-adoarmă toată noaptea de bucurie că s-a dat Acrivița lui pe brazdă… De-acu-ncolo, trai, neneco! Despre ziuă, când s-ațipească și el, hațl! îl ia dumneei iar în brațe și zice:

– Dragă Ianulică, am să te rog ceva… dar… să nu zici ba.

– Când am zis eu ba la vreo dorință a mătăluță, sufletul meu?

– Uite ce e… Tătița ar vrea să mărite și pe surioarele mele – să nu-i rămâie fete bătrâne-n casă – c-au și-nceput mahalagioaicele (le știi gurița) să le zică „iepele lui Cănuță“ – și nu prea are cu ce să le-nzestreze pe potriva lor; că daca nu era om cinstit și filotim cum e, ar fi avut astăzi stare!… Mulți bani are de luat de pe la boieri mari; ce folos, dacă deocamdată nu-i poate scoate?… Dar, după ce o-nchide el ochii, firește, dumneata ai să fii mai mare între clironomi; ai să strângi pe boieri în chingi negustorește și o să-ți intri-n bani… Și… așa, m-am gândit să-l ajutăm noi; să le facem fetelor o zestre cât de micșoară; că, de! cine se mai însoară astăzi fără zestre, doar de

dragoste?… Numai eu am avut noroc să te găsesc pe dumneata – și plăcut și bogat, și galantom și să mă iubești atâta!

Și pe urmă, strânge-l iar și pupă-l.

– Bine, puică, să le dăm… Cam cât?

– De! știu eu?… cam câte o mie, două de galbeni.

– Bucuros, sufletele!… adu-mi aminte mâne să mergem la Hagiul, să-i numărăm paralele… Acu, aide, bibilico, să ne culcăm.

Dar ea îl strânge iar și zice:

– … Și pe urmă, uite… Frățiorii mei… Nu e bine să mai stea așa degeaba… M-am gândit să le faci dumneata rost de un capitălaș, să s-apuce și dânșii de vreo negustorie, că sunt gogeamite gâliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrânului: pun-te, masă! scoal-te, masă!… Ce zici dumneata, nu zic bine?

– Dragă puiule, nu știi că eu zic ce zici mătăluță?… Adu-mi aminte mâne dimineața… Acuma, hai să-i tragem un somn.

– Mai dă-mi o guriță, Ianulică, *parighoria tu kosmu!*

I-a mai dat o guriță, și au adormit ca niște copilași scăldați.

A doua zi, s-a isprăvit daravera: au fost înzestrate surioarele amândouă și amândoi frățiorii încăpuiți; iar peste vreo câteva zile, după ce i-a dăscălit pe larg cumnatul mai mare în toate privințele negoțului, ca om încercat, au pornit, cu chimirul plin, după marfă – unul, cu corabia, de la Galați cătră Smirna înspre părțile răsăritului; altul pân Brașov, spre părțile apusului către Lipsca, în chervan, cum umblau negustorii p-atunci.

Nu mai încăpea-n piele kir Ianulea de fericire… Ziafeturi peste ziafeturi zi și noapte, cu toate bunătățile și trufandalele; chef și tămbălău cu zeci de musafiri și de lăutari – și tot ce dorea Acrivița trebuia să se-mplinească: Turnul Colții să-l fi cerut pe masă, kir Ianulea pe masă i l-ar fi adus.

Au mers lucrurile tot așa și iar așa; a tot băgat mânile kir Ianulea în lada cu bani; a tot luat cu pumnul, la loc n-a mai pus nimic, pân-a dat într-o zi cu unghiile de fundul lăzii. N-avusese pân-acuma obicei nici vreme să numere ce-avea-n ladă; acu i-a dat în cap să facă și asta, și nu i-a trebuit multă răbdare… Mai rămăseseră vreo trei sute și ceva de lire – să tot ajungă pentru coșniță și cheltuieli mărunte pe vreo două-trei săptămâni… Dar, om cu fire neclintită, s-a gândit așa:

„Ei! ș-apoi?… ce-mi pasă?… Mâne, poimâne se-ntorc băieții cu marfa; ne apucăm de negustorie și, cu stăruință multă și puțin noroc, umplem lada la loc… Pân-atunci, helbet! avem credit destul!“

Și s-a pornit după împrumuturi… Alergau cu limba scoasă samsarii de colo până colo, să-i găsească bani cu orșice preț… Pân-acuma, el luase dobânzi cam sărate; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai pipărată. Mai întâi nu s-a prea băgat de seamă; dar n-a trecut mult și a aflat negustorimea că se clatină rău kir Ianulea; și mai ales că bântuia p-atunci mare chesat asupra târgului, i s-a scurtat omului creditul de tot: cu mai bine de sută la sută și de-abia găsea, și nu vreo sumă mai însemnată, doar num-așa de mezelic. Toată nădejdea lui se răzima pe întoarcerea tinerilor, care, nu-și putea el închipui, de ce zăbovesc atâta, când toți negustorii plecați totodată, ba unii chiar mai târziu, se și-ntorseseră de la tacsid, fiecare cu încărcătura lui, la potrivită vreme.

Pasămite, cumnățeii aveau cuvinte să zăbovească… Tocmai când să-și piardă kir Ianulea răbdarea, iacă-i sosesc, una după alta, două vești destul de urâte… Băiatului dintâi, pe când se-ntorcea de la Smirna, i se cufundase corabia încărcată; iar el, începător în ale negustoriei, a fost uitat s-o asigureze… Cel mai tânăr dedese la Lipsca, în iarmaroc, peste alt chilipir: se-ntâlnise cu niște elini, de care mișună todeuna pân îmbulzeala târgurilor mari; hoinărise cu ei pe la berăriile nemțești

toată ziua, iar, seara, merseseră-mpreună la cafeneluța unui simbatriot, într-o ulicioară dosnică de lângă Casa Sfatului, să-nvârtească un endekamisi, și pe urmă, la iuțeală, un stosișor; și așa, de pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinichea: nu mai avea băiatul nici cu ce să vie-napoi acasă.

Cum s-a răspândit vorba și despre astea, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mufluz, și s-au adunat cu toții la cafeneaua de la Hanul cu Tei, spre a se sfătui ce-i de făcut, ca să-l țină zi și noapte sub de aproape pază, nu cumva s-o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au muflujii obicei. Pe de altă parte, văzându-se scos la selemet, l-a apucat pe kir Ianulea un fel de groază… Ce are să facă el de-acuma, căzut în sărăcie, în necinste și-n ocară?… Or să-l vâre întâi în temniță, și, pe urmă, când i-or da drumul, să-ntinză mâna pe la porțile ălor de i-a-ndopat cu atâtea bunătăți și daruri!… Și încă, treacă-meargă toate!… Dar ce te faci cu fata lui Hagi Cănuță?…

N-a stat mult la gânduri spre a vedea că alta nu-i mai rămâne decât să spele degrabă putina – să se ducă, încotro vedea cu ochii, până dincolo de Mărul Roșu. Astfel dar, în faptul zilei, s-a sculat binișor, a strâns câtă drojdie se mai găsea pe fundul lăzii, s-a dat jos la grajd, a poruncit să-i puie șaua pe un buiestraș tătăresc, a-ncălecat, spunând argatului că merge până la Snagov după plătică proaspătă, că are deseară musafiri la masă, a ieșit pe poartă la pas și… pe urmă, cu ochii tot înainte, p-aci ți-e drumul…

Când a luat-o pe subt Mitropolie la stânga, către câmpul Filaretului, se luminase de răsărit, așa că, suind la deal, pân dreptul Cuțitului de Argint, și uitându-se-napoi în vale, a zărit un pâlc mare de călăreți în goană venind parcă pe urma lui. În adevăr, bănuiala i-era întemeiată… Prinseseră de veste negustorii și porniseră repede după el cu ceauși de la agie. El a vrut s-abată din drumul mare și s-o ia pe subt deal la dreapta;

dar a dat de niște șanțuri; buiestrașul s-a poticnit și l-a trântit cât colo… Atunci, omul s-a sculat, a părăsit calul și a apucat-o pe jos. A suit la niște uluci, le-a sărit; pe urmă, alt șanț și alte garduri, până când, rupt de osteneală, ajungând pe culme, s-a oprit în fața viișoarei unui mărginaș bondoc și-ndesat, care tocmai se spăla pe ochi de dimineață la soare în prispa cramei.

Kir Ianulea, cum l-a văzut, i-a zis gâfâind:

– Bună dimineața, neicuțule; cum te cheamă?

– Bună dimineața, jupâne… Pe mine Negoiță mă cheamă; da' pe dumneata?

– Kir Ianulea…

Și d-abia mai ținându-l balamalele, a pâșit pârleazul înăuntru și zice:

– Frate Negoiță, fă-ți pomană și mă scapă! Umblă niște dușmani să puie gheara pe mine, să mă nenorocească! Ascunde-mă undeva pe-aici, și eu te fac om bogat… Iar, dacă pân-oi pleca nu ți-oi dovedi că te pot procopsi, atunci primesc să mă dai chiar dumneata pe mâna dușmanilor… Mă rog dumitale, frate Negoiță, nu mă lăsa-n pierzare! mă rog și iar mă rog!

Negoiță s-a scărpinat în cap stând puțin la gânduri și a răspuns:

– Ascultă-mă, kir Ianulea; ce sunt dușmanii dumitale?… n-or fi boieri?… că de! drept să-ți spun, cu boieri în cârcotă nu mă bag…

– De unde, boieri? sunt negustori…

– Atuncea, te scap…

Cum l-a ascuns subt o claie de haraci, peste care a mai trântit și niște coceni de porumb, iacătă și dușmanii…

– Mă, neicuță, a-ntrebat unul, nu văzuși dumneata adineaori trecând p-aici un negustor – așa ș-așa?

– N-am văzut.

– Ți-am da un bacșiș bun, să ne spui încotro a apucat…

– Păi, daca nu l-am văzut…

– Spune, mă! a zis un slujitor ridicând gârbaciul…

– Dumneata mă poți și omorî!… da' daca nu l-am văzut…

– Daca n-a văzut omul, n-a văzut, zice altul… Hai degrabă-nainte, că pierdem vremea degeaba.

Și au plecat, care călare, care pe jos, unii-ntr-o parte, alții-ntr-alta, alergând ca nebunii… După plecarea lor, Negoiță s-a suit într-un dud mare și s-a uitat pretutindeni roată, să se-ncredințeze dacă s-au depărtat bine; pe urmă s-a dat jos încetinel și l-a scos pe fugar din ascunzătoare.

– Te-am scăpat! acuma, să te văz, kir Ianuleo… te ții de vorbă?

– Dragă neică Negoiță, nu știi cât îți sunt de-ndatorat și cât vreau din tot sufletul să mă țiu de cuvânt!… Iar ca să-nțelegi că mă pot plăti de dumneata, te rog șezi colea lângă mine să afli cine sunt eu și să asculți toate pățaniile mele.

Și i le-a povestit toate pe șart kir Ianulea lui Negoiță – de cum a fost plecat din adâncuri după porunca împărătească și până-n ceasul de față – toate, cu de-amănuntul toate, pe care Negoiță le-a ascultat cu plăcere mare și cu multă luare-aminte.

– Și acuma, neică Negoiță, ascultă bine cum te pot eu procopsi pe dumneata… De câte ori ăi auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie ori din ce loc, ori de ce neam ar fi, să știi că eu sunt ala. Numaidecât dar să vii acolo, că eu nu ies din ea până nu m-ăi goni dumneata… Firește că dacă i-ăi da de leac, degeaba n-are să-ți fie… Bărbatul femeii ori părinții fetei or să te răsplătească frumos… Ce zici?… îți vine la socoteală?

– Cum nu? a răspuns zâmbind Negoiță.

Iar kir Ianulea, după ce i-a mulțumit încă o dată, a plecat p-aci-ncolo.

Nu se-ncheiase nici o lună după astea, și coborând Negoiță-n târg cu niște vișine trufandale de vânzare, a aflat de

la precupeți că pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s-a logodit cu Ilie Bogasierul de la Bărăție, o muncește dracul de vreo zece zile… Ce nu i-au făcut?… Leacuri, descântece, molitve… degeaba! Părinții și logodnicul plâng într-una văzând-o cum se canonește… Vorbește în toate limbile fără să le fi-nvățat, și sporovește și-i turuie mereu gura și spune fel de fel de taine și pâre – de unde le-o mai fi știind? – încât o lume, care aleargă s-o asculte, stă și se crucește:

ba că „sacul cu lire de la paharnicul Iordache din Dudești, de nu i s-a mai dat de urmă – furat de grămăticul pe care l-au prins pe drumul Olteniței și a scăpat peste noapte din beciurile agiei – se află acuma pus bine, înfășurat într-un testemel ceadiriu, în fundul sertarului de jos de la scrinul de lângă soba din iatac la clucereasa Tarsița, mătușă despre mamă a lui aga, mai tânără ca dumnealui – se-ntâmplă! – și că cine nu-i știe merchezul poate scotoci-n sertar cât poftește, că nu-i dă de fundul adevărat“;

ba că „adiata lui Agop, tutungiul de la Sfinți, lăsată nepoati-si, nu-i scrisă de răposatul: a ticluit-o pe urmă, într-o noapte, bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata, care vinde și suliman și canà de păr… Tacor cu Avedic, paracliserul de la biserica armenească“;

ba că „fratele ăla tinerelul, de d-abia-i mijește mustața, călugărașul sprâncenat, care șade la preacuvioșia-sa părintele archimandritul Hrisant, în curtea Mitropoliei – chip și seamă la-nvățătura cântărilor – este fata a mai micșoară a lui Ristache Muscalagiul de la Ploiești“…

și câte și mai câte alte bazaconii – cine le mai poate ține minte?

Cum a auzit Negoiță toate astea, și-a desfăcut coșurile la precupeți cu rădicata pe ce a putut rupe și s-a dus d-a dreptul să vază și el pe fata apucată; și cum a ajuns acolo, s-a vârât pântre lumea adunată ș-a spus părinților și logodnicului că el

o scapă pe fată dacă i-or da o sută de galbeni. Firește că bieții oameni n-au mai stat la gânduri: o sută fie! Iar Negoiță s-a apropiat de urechea pătimașei și, făcându-se că o descântă, i-a zis încet și sfios:

– Am venit, kir Ianuleo, după vorba noastră…

– Am înțeles, i-a șoptit duhul; dar, drept să-ți spui, neică Negoiță, nu te-am crezut așa de nătărău, să te mulțumești cu o sută de galbeni… Ce o să-ți ajungă ție numai atâta? Trebuia să ceri gros! Dar fiindcă ai greșit, te iert de data asta… Acu mă duc la Craiova, să intru în soția Caimacamului. Săptămâna viitoare să te-nființezi acolo… Nu mă face să te-aștept prea mult; mai am și alte trebușoare, nu numa grija dumitale… Caimacamul își iubește nevasta ca ochii din cap, e și bogat și darnic. Socotește-te bine în talia asta, că de-acolea-ncolo nu mai ai nici o putere asupra mea; să știi că după aia sunt dezlegat de orce cuvânt și nu mai avem nimica de-mpărțit împreună!

Zicând acestea, s-a depărtat duhul… Tânăra s-a tămăduit. Toată lumea se-nchina; părinții și logodnicul nu știau ce să mai facă de bucurie, iar Negoiță, luându-și suta de galbeni, a pornit la vie să se gătească de drum lung.

Și-a vândut a doua zi rodul la un oltean; a treia zi și-a cumpărat un călușel, cu tot dichisul de călărie, de la pătură și șea pân' la ipingea; a patra, dimineața, a plecat. Asta era într-o miercuri… Ziua umbla, noaptea se odihnea; așa încet-încet, haidea-haidea, marțea următoare, pe la asfințit, a ajuns drumețul la straja Craiovei și, de acolo, întrebând din om în om că unde ar putea găzdui un negustoraș ca el, l-au mânat la un han peste drum de o biserică mare.

Cum a descălicat, a dat calul în primirea argaților și a intrat în cârciumă, unde mai erau și alți isnafi, să-și prinză inima cu un ciocan de rachiu și cu ceva mezelic, înainte să meargă la odaie. Înserase binișor. Până să-i frigă niște pastramă, sta la masă pe gânduri; stând așa, aude clopote, și întreabă pe un

arnăut, care trăgea ciubuc la altă masă, ce sărbătoare e a doua zi, de se face privighere mare. De la arnăut și de la cârciumăreasă, află îndată că nu-i a doua zi nici o sărbătoare, dar că așa se fac ziua și noaptea slujbe peste slujbe la toate bisericile pentru ușurarea tinerei soții a Caimacamului, care e chinuită de duhuri, și nu-i pot da de leac cu nimica: toate babele meștere, toți doftorii de la Sibiiu, pricepuți la așa boale, toate maslurile și molitvele, citite de Vlădica și arhiereii cu patruzeci de preoți – degeaba. Femeia are năvârlii grozave: într-una sare și joacă tontoroiul, că trebuie s-o lege; cât o țin legată, dârdâie din toate-ncheieturile și scrâșnește, parcă ar arde-o în foc; dacă-i dau drumul, iar începe să sară și să țopăie, și țopăie și sare, până o leagă iar; asta de peste o săptămână, fără clipă de odihnă și fără să primească-n gură măcar o picătură de apă… O lume se-ngrozește; iar soțu-i se jelește ca un nenorocit; și de-aia se fac slujbe peste slujbe la biserici, doar s-o milostivi Maica Domnului cu vreo minune.

Negoiță a dat țoiul repede pe gât, a-mbucat o fărâmă de pastramă, ca orce slugă, de teamă să nu-l aștepte prea mult stăpânul; a dat un icusar arnăutului și l-a rugat să-l ducă degrabă la curte. Când au ajuns acolo, fierbea lumea, că bolnavei i-era totdeauna mai rău când înnopta… O sumă de cucoane și slujitoare o țineau legată-n cearceafuri ude pe biata tânără, care se zbuciuma din creștet până-n tălpi; preoții-n odăjdii mari o slujeau ș-o afumau cu cădelnițele, iar soțul plângea, făcând mereu la metanii. Când iată că un arnăut vine și zice-n gura mare:

– Măria Ta, nu te supăra!… este aici un om prost, care vine tocmai de la București, într-adins; zice că el știe să descânte la boale ca a M. Sale și-și pune capul chezășie că o tămăduie îndată.

S-a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdii din urmă, și a strigat:

– Să vie!

Cum s-a arătat Negoiță în prag, până să-l întrebe cineva ce și cum, tânăra s-a potolit din dârdâială, a poruncit, parcă era sănătoasă la baie, să-i scoată cerceafurile; s-a uitat drept la el, a început să râză veselă, ca la vederea unui vechi prietin de mult așteptat, și i-a făcut semn să vie mai aproape, chemându-l chiar pe nume:

– Bine-ai venit, dragă Negoiță! ce mai faci? sănătoșel! vino-ncoace mai aproape, că am să-ți spun ceva, să nu ne-auză niminea!

Cine să-și crează ochilor și urechilor?… Negoiță a dat pe toți într-o parte, s-a apropiat prietenește de pătimașă și i-a șoptit:

– Drăguță, să mă ierți că te lăsai să cam aștepți, dar nu știi ce greu drum și ce gloabă de cal am avut.

– Nu face nimica, a răspuns duhul foarte încet; eu plec de aici… De-acuma, te-am procopsit; nu-ți mai sunt dator cu nimica. Să știi prin urmare, neică Negoiță, că asta ți-este a din urmă… Să nu care cumva să te mai văz că te ții de coada mea, că nu numai nu capeți nimica, dar încă mă și supăr, și dacă m-oi supăra, de! poate să-ți pară foarte rău… Atâta-ți spun…

A pierit duhul.. și firește și-a venit pătimașa-n fire, bună zdravănă ca mai-nainte, parcă și mai veselă… Acuma cu câte daruri și cinste l-a-ncărcat Caimacamul pe Negoiță, ce să vi le mai înșir eu? – că vi le puteți singuri închipui… I-a dăruit cu hrisov o moșie, s-o stăpânească de veci, și pe dasupra l-a și boierit.

Trăia acuma Negoiță în huzur, ce cu gândul nu gândise, de vreo trei luni și mai bine. Dar într-o zi, tocmai când își făcea după prânz tabietul boieresc, cu cafea și ciubuc în pridvorul lui de la țară, iacătă vede de departe, pe drumul care vine dinspre miazăzi, un vârtej de praf, care se tot apropie… Ce să

fie?… Sunt niște slujitori de la curte: vin în goană cu naltă poruncă să-l aducă napristan la Craiova.

Nu i-a prea plăcut lui Negoiță că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?… Ajungând la curte a sărutat mâna stăpânului; acesta l-a luat în brațe, l-a sărutat pe frunte, și i-a zis:

– Preaiubite frate Negoiță, daca ții la mine câtuș de puțin, să pornești fără clipă de zăbavă spre București: butea e gata; pe drum așteaptă cai de olac din poște-n poște… Fata Măriei Sale lui Vodă, Domnița, e apucată cum a fost și nevastă-mea, poate și mai rău, după stafeta ce primii… Numai dumneata o poți scăpa… Aleargă!

„M-am fript!“ s-a gândit Negoiță; dar de zis, n-a putut zice nimic.

Caimacamul l-a strâns în brațe, l-a suit în butcă, și, mânați, bre! Surugiii au dat bice și călcâie, pe urmă țipete și chiote… Până a doua zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoiță techer-mecher drept la scara palatului domnesc din București.

Vodă și Doamna, frângându-și mâinile, l-au întâmpinat în capul scării, și Vodă i-a strigat în grecește, cum vorbea p-atunci boierimea:

– Ah! Dumnezeu te-a adus, boierule! Poftim!

Dar Negoiță – de unde să știe grecește? – a răspuns într-o doară:

– Cine nu-l caută îl găsește, Măria Ta, dar cine-l caută! Să vedem!… să-l căutăm!… Dacă s-o putea, și mie mi-ar părea bine. Să vedem…

– Haide!

Și zicând asta, Vodă l-a-mpins pe Negoiță până-n sagnasiul din fundul sălii… Acolo sta Domnița grecește pe un covor jos, clătinând mereu din cap ca o păpușă cu gâtul pe sârmă; într-una se chinuia așa de cinci zile cu dinții-ncleștați și fără să-nchidă ochii o clipă.

Cum s-a arătat Negoiță, Domnița a stat din cap și a-nceput să țipe, apucată de toate năbădăile:

– Afară! dați-l afară! să nu-l văz în ochii mei pe râtanul de Negoiță! afară!… să vie băbaca!

Negoiță n-a așteptat mai multe și, în loc să se supere că-l gonește cu ocară, a ridicat așa din umeri, parc-ar fi zis: „De! dacă nu poftești!"… S-a-ntors în loc și a voit să plece. Dar Doamna l-a apucat de mână, iar Vodă s-a apropiat de fiică-sa:

– Aicea sunt! uite băbaca matale!

– Nu tu! țipa fata. Nu te-am chemat pe tine! să vie băbac-al meu!

– Eu sunt băbac-al tău! a zis cu lacrimi fierbinți prăpăditul de bătrân.

Dar copila, țipând și mai grozav:

– Nu! nu ești tu! tu ești urât! tu du-te cu Negoiță! să vie căpitan Manoli Ghaiduri, că el e băbac-ul meu adevărat!

La așa vorbe nebunești, Doamna a leșinat… Daca nu era Negoiță s-o apuce-n brațe, cădea lată. Au sărit cocoanele curții și au luat-o s-o frece cu oțet de trandafir și să-i dea pe la nas cu pene aprinse. Iar bietul Vodă a-nceput să se bată cu pumnii-n fes, pe câtă vreme copila tot mai tare țipa:

– Să-mi aduceți pe băbac-al meu! pe căpitan Manoli! p-ala-l vreau eu!

În sfârșit, Negoiță zice lui Vodă la o parte:

– Măria Ta, la așa pătimași trebuie să le facem cheful deocamdată; că dacă ne-mpotrivim, îi atâțăm mai rău.

I l-au adus prin urmare pe căpitan Manoli… Mai rar așa palicar! înalt, spătos și mustăcios – o mândrețe de arnăut! și muiat numa-n fireturi de sus până jos – să fie de fală pentru orce curte domnească!

Cu mustățile lui frumoase înecate de lacrimi, s-a apropiat căpitan Manoli, sluga credincioasă, de fiica Doamnei; iar mititica, îndată ce l-a văzut, s-a descruntat deodată, a zâmbit

dulce și, ca orce copil supus când roagă frumos pe tată-său să-i facă un hatâr, i-a zis cu multă blândețe:

– Băbacă! te rog, băbacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoiță nasul și urechile și să-l dai afară ca pe un obraznic… că e botos, e lacom și nemulțumitor!… să nu-l mai văz în ochii mei, că nu-l pot honipsi!

Căpitan Manoli iubea firește pe Domnița din tot sufletul; dar așa hatâr mare nu-i putea face fără voia stăpânilor. Iar Negoiță s-a gândit: „Așa ți-e vorba?… Bine!“ pe urmă s-a-ntors la Vodă și zice:

– Măria Ta, ia să se dea toți într-o parte, să văz și eu mai aproape pe pătimașa.

I-au făcut toți loc, iar Negoiță s-a dus drept la Domnița care se zbuciuma și răcnea cât putea:

– Afară Negoiță! Ieși afară, mojicule!

Dar el nu s-a sinchisit de pandoliile ei și i-a vorbit încet:

– Drăguță, eu aș zice să pleci mai bine de bunăvoie…

Aș! fata răcnea mai rău:

– Afară Negoiță!

– Și zi, așa, ai?… Nu vrei?

Ș-a dat s-o apuce de mână. Atunci Domnița l-a scuipat în față și i-a ars o palmă de i-a scăpărat ochii lui Negoiță.

El s-a șters cu mâneca pe obraz și-ntorcându-se-n loc spre Vodă, zice:

– Măria Ta, patima asta vine aicea cu o-mprejurare cum pân-acuma n-am mai întâlnit… Că n-ar fi leac de tămăduire, nu zic; dar, singur eu, nu pot face deocamdată nimica… îmi trebuie un ajutor… Am aicea la București, în mahalaua Negustorilor, o prietenă meșteră care știe să tragă de gâlci și de năjit; e văduva unuia care și-a prăpădit averea-n risipă și-n desfrânări; a rămas mufluz, și-a luat lumea-n cap și a lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame… O cheamă Acrivița Ianuloaia, fata lui Hagi Cănuță…

La vorbele astea, Domnița a-ncetat deodată cu țipetele ș-a-nceput să tremure, clănțănind ca-n toiul frigurilor.

– Așadar, rog pe Măria Ta să poruncească a pune iute caii, s-aduc numaidecât pe Ianuloaia.

A vrut să facă un pas; dar Domnița l-a apucat strâns de pulpană, țipând apelpisită:

– Stăi, Negoiță!

Și… ce să mai lungim acuma povestea? – că o poveste, cât de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face – i-a trecut copilei, parcă numai visase cineva c-ar fi fost bolnăvioară; s-a gătit frumos, ș-a plecat veselă cu Doamna la plimbare, în butcă deschisă… Patru telegari cu falaitar; doisprece arnăuți călări înainte și tot atâția în urmă fluturându-le fustanelele; iar Manoli, sus pe capră, cu mâna dreaptă pe prăselele hangerului din sileaf și cu stânga răsucindu-și mustățile… Și era mare bucurie pe sufletul lui Vodă, când se uita de la fereastră cum zbura butca departe…

Negoiță a rămas în gazdă la curte. Cam a treia zi, aducându-și aminte că mai are și alte daraveri în București, a mers drept în mahalaua Negustorilor, să-i ia urma Ianuloaiei… Casele cele frumoase le vânduseră creditorii… Sârmana! părăsită de bărbat, trăia acuma la tată-său, la hagiul… Acolo, găsind-o, a rămas încremenit de așa frumusețe, mai ales cum se purta ea acuma, cernită de sus până jos, ca orce văduvă jalnică… După ce i-a sărutat mâna, i-a zis:

– Uite, cocoană; eu mă știu dator lui kir Ianulea cu o sută de galbeni; ieri am aflat de nenorocirea dumneavoastră, și ți-am adus datoria… Poftim!

Cocoana a-nceput să plângă și să-l întrebe dacă știe el ceva despre ce s-o fi făcut omul ei, că ea nu mai poate – se frige, o să moară de dorul lui. Negoiță i-a răspuns că nu știe nimica; iar, ca mulțumire că bărbatu-l îndatorase la vreme de mare nevoie, a rugat-o pe cocoana să primească a stăpâni ea de veci

viișoara lui de la Cuțitul de Argint, și i-a și dat la mână hârtie de danie, întărită cu pecetie domnească. După aceea, ca să se mântuie el odată de slujba doftoritului, s-a gândit câtva și i-a mai spus:

– Cocoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale; în cinstea și pomenirea lui, vreau să te-nvăț ceva, cu care, la prilej, să te salți bine din lipsă… Ascultă, rogu-te, cu luare-aminte… De câte ori ăi auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie din orce loc, or de ce neam ar fi… numaidecât să mergi acolo, că nu iese din ea până nu l-ăi goni dumneata… Să-i zici pătimașei numai atâta, parc-ai fi-ntâlnind pe omul dumitale: „Aici mi-ai fost ascuns, Ianulică?… și eu te căutam ca o nebună… *fos-mu! parighoria tu kosmu!*"

– De unde știi dumneata vorbele astea? a-ntrebat cocoana privindu-l cruciș.

– Le-am învățat, demult, de la un prietin… a răspuns Negoiță, zâmbind la privirea cocoanei; apoi a adăugat: … Numai atâta să-i spui… Pe urmă, s-o apuci în brațe, tot cu gândul la kir Ianulea: să te uiți la ea așa frumos, cum te uiți acuma la mine, s-o săruți cu foc și să n-o slăbești din dragoste până nu-i trece de tot… Firește că, după potriva ipochimenilor, n-are să-ți fie osteneala degeaba… Ai înțeles?

– Am înțeles.

– Acuma, rămâi sănătoasă, cocoană! S-auzim de bine!

S-a-napoiat după acestea Negoiță la curte, unde a stat încă vreo patru-cinci zile, numa-n bunătăți și-n cinste mare. Când ședea el sus la masă cu Măriile Lor, cu protipendada și cu evgheniștii ăi mai simandicoși, cântau jos pe sub ferestre meterhanele și jucau soitarii pentru petrecerea isnafilor ș-a prostimii. A opta zi, s-a hotărât Negoiță să se pornească la urma lui înspre părțile Jiiului… L-au căftănit și i-au dăruit Vodă și Doamna câte trei pungi de ibrișim cu câte o mie de galbeni;

iar Domnița, un inel cu o nestemată cât o alună turcească, și cu sevas mare l-au petrecut toți până jos în capătul scării.

Căpitan Manoli s-a rugat de stăpâni să ducă el pe Negoiță pân-acasă. Toată vremea, pe drum, l-a-ngrijit căpitanul ca un frate ziua și noaptea, cântându-i din gură și cu tambura manèle turcești și cântece de palicari de pân munții lui depărtați – și cânta strașnic; avea și glas și pătrundere. I-a plăcut mult lui Negoiță tovărășia lui Manoli și, ajungând acasă la moșie, s-a crezut dator să poftească și el în gazdă pe căpitanul, care era tot atât de plăcut și de bun, pe cât de voinic și de viteaz… Seara au cinat împreună, cu vin vechi de Drăgășani, cu cafele și ciubuce până târziu; iar, după cină, la care, osteniți cum erau de drum, se cam trecuseră din pahare, căpitanul, cât era de mare palicar, înecându-l deodată așa un parapon, s-a lăsat să-l podidească plânsul ca pe o femeie, și căzând în genunche, i-a zis gazdei:

– Eu sunt sărac, *bei-mu* (adică *prințul meu*), n-am să-ți dăruiesc nimica de preț; dar numai Dumnezeu și sufletul meu știu cât îți sunt de recunoscător!… că, daca se prăpădea fetica, eu – uite, vezi hangerul ăsta?… până-n prăsele mi-l băgam în piept!… că, fără copila asta, ce s-ar mai fi făcut Manoli sârmanul, sârmanul Manoli?

Ș-a-nceput să sărute mânile lui Negoiță și l-a rugat să-i primească-n dar o pereche de mătănii de la Ierusalim.

Câtă vreme căpitan Manoli vărsa aici lacrimi de mulțumire, colo, departe, la București, se jelea de durere Mitropolitul, că una dintre nepoțelele Î.P.S. Sale începuse să aibă pandolii… Dar s-a-ndurat Pronia și nu l-a lăsat să plângă prea mult pe robul Iubitoriului-de-oameni… Cum a intrat coana Acrivița pân gangul clopotniței, parcă i-a luat tinerei boala cu mâna… Și a zis bodaproste Ianuloaia când a plecat blagoslovită și mulțumită destul de la Mitropolie.

Iar, noaptea aceea chiar, în adâncuri se aduna soborul demonilor dinaintea lui Dardarot, să asculte pe Aghiuță, care se întorsese și el la urma lui cu coada-ntre picioare, rupt de oboseală.

Le-a povestit el toate câte le pătimise dincolo, mai cu șart și mai frumos decât vi le-am putut eu povesti dumneavoastră. Împăratul a făcut un haz nespus și a zis râzând:

– M-am pătruns acuma cum merge pricina… Halal să-ți fie, dragă Aghiuță! frumos te-ai purtat, n-am ce zice… Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atâta osteneală?

– Întunecimea-ta, spre răsplată, două hatâruri am să-ndrăznesc a cere.

– Spune, puiule dragă.

– Întâi, pe Acrivița și pe Negoiță să nu-i văz vreodată p-aici!… Ducă-se la rai, să se-mpace Sf. Petre cu ei cum o ști.

– Bine… Și al doilea?

– Al doilea, să mă lăsați să mă mai odihnesc și eu puțintel acasă, că m-am dehulat de atâtea trebușoare pe pământ.

– Bine, ș-asta!… ai dreptul să dormi trei sute de ani de aci-ncolo fără să te mai supere nimini cu nimic!

Zicând acestea, Dardarot i-a tras un picior după obicei și l-a trimis să se culce.

Și așa, au mers cocoana Acrivița și Negoiță, fiecare la ceasul său, în rai; iar Aghiuță s-a pus să-i tragă la soamne… și dormi! și dormi! ș-o fi dormind ș-acuma, dacă nu cumva s-o fi sculat, mititelul, să se apuce iar de cine știe ce drăcii.

MAMĂ…

A fost odată un împărat și o-mpărătească sănătoși și voinici, dar tot mâhniți, fiindcă de aproape zece ani, de când se luaseră, duceau degeaba dorul unui copil măcar.

Venind vremea să plece împăratul la război departe, cum trebuie să se-ntâmple orcărui împărat într-o poveste, după ce și-a sărutat soția, i-a zis:

– Măria-ta, eu acuma plec și numa Cel-de-sus știe când m-oi întoarce. Să te găsesc sănătoasă! Dar să știi că la-ntoarcere trebuie să găsesc și copil în casă; de unde nu, pâine și sare cu mine nu mai mănânci!

Pe urmă a-ncălecat și a plecat cu oștile.

A trecut de la astea o lună… au trecut trei… cinci… aproape nouă – suna a pace – și nici un semn.

De grijă și de supărare, sta biata împărăteasa în odaia ei, fără să mai vază pe nimini decât pe o bătrână credincioasă, care o crescuse pe ea de mică, de când rămăsese fără mamă; sta închisă cu bătrâna, ofta și se jelea… Ce o să se facă ea când o da cu ochii de soțul ei?

Văzând că se prăpădește de atâta inimă rea, i s-a făcut bătrâ - nei milă, și s-a gândit cum i-ar mai risipi gândurile negre. Și așa, într-o zi, pe la scăpătatul soarelui, a luat-o, și amândouă, îmbrăcate ca niște cocoane de rând, să nu le cunoască nimini, s-au dus la plimbare într-o pădure.

Acolo umblând ele încet, duse pe gânduri, iată că găsesc o țigăncuță zdrențuroasă și lihnită, stând jos pe o buturugă în acea singurătate, cu un dănciuc aproape gol în brațe… Îi dedea țâță; el sugea și ea plângea.

– De ce plângi, fetico? a-ntrebat-o bătrâna.

– Cum să nu plâng, coconiță?… M-a amăgit hoțul, și după ce și-a bătut joc de mine, a fugit în lume și m-a lăsat să umblu așa, gonită de la părinți, cu pruncu-n brațe!… Nu mai mă țin picioarele de nemâncată… și pruncul nu vrea să știe – cere… Și n-am încai inimă să-mi fac seama singură: să-l omor și pe el și să mă omor și pe mine… că dă Dumnezeu prunci cui nu-i trebuie, la o păcătoasă ca mine, și la cine trebuie nu-i dă!

Împărăteasa a oftat adânc auzind vorbele astea atât de duioase.

– E băiat? a-ntrebat cocoana a bătrână.

– Băiat, săru' mâna!

– De câte luni?

– La noapte e de zece zile.

Bătrâna stă pe gânduri o clipă și, pe urmă, zice:

– Fetico, ești tu cuminte?

– N-am fost pân-acuma, coconiță, săru' mâna; da de-acu-ncolo, să fie ea a dracului care o mai…

De prisos să ne mai lungim la povestit cu de-amănuntul toate… Destul să spunem că, peste un an de la plecare, întorcându-se împăratul biruitor de la război, a găsit acasă mare mulțumire: cocon împărătesc de trei luni în vârstă, dar crescut cât unul de un an… și doica, o mândrețe de fată oacheșe, îmbrăcată numa-n mătăsării, ca orce doică de cocon împărătesc… și sânul! … și s-a bucurat foarte mult împăratul despre toate.

S-a făcut botez cu paradă mare și s-a-nveselit norodul întreg, că, firește, soarta împărăților este legată de a împăraților – și l-au botezat Florea-voievod.

Creștea voinicelul, și nu mai putea o lume după el, că, ce-i drept, mare minune de băiat! iar doica, la care mulți se uitau lung, le spunea:

– Ia, nu vă mai uitați așa, parcă n-ați mai văzut copil! să nu mi-l deochiați!

Când a ajuns băiatul la vreo șase anișori, împăratul a-nsărcinat pe un curtean de credință să-l învețe mânuirea armelor, călăria, înotatul, jocurile felurite și cântarea din harfă și din gură – în sfârșit toate câte trebuiesc pentru desăvârșirea unui tânăr care va să-mpărățească.

Doica, iubind foarte pe băiat, îl însoțea mereu la ceasurile de-nvățătură; astfel, învățătorul, care prețuia și el mult pe școlarul său așa de deștept și cu frumoase apucături vitejești, văzând-o zi cu zi, a ajuns să o placă atâta, încât, a răbdat cât a răbdat, până n-a mai putut, și a cerut-o în căsătorie; iar dânsa plăcându-l asemenea, că era om de seamă și mândru, și-l vedea că ține și el mult la băiat, bucuroasă l-a luat.

Și i-au cununat chiar împăratul cu împărăteasa, dându-le mare cinste și daruri scumpe.

Când a intrat în biserică mireasa – gătită de nună-sa sub ochii nunului – cu flori și beteală de aur în păru-i negru, cu chipul și trupul, și cu zâmbetul și mersul acelea, pășind așa de cuminte, nici îndrăzneață, dar nici sfioasă – a rămas toată lumea-ncremenită, nu altceva, că-n adevăr era o arătare.

Mai mulțumit ca oricine de această căsătorie a fost tânărul Florea-voievod; el îi iubea mult, și pe mama-doica și pe învățătorul lui; avea și de ce: și ei îl iubeau pe el destul.

Când îl vedeau aruncându-se pe cal sălbatec prins de coamă-n fuga mare, și când se-ntorcea cu calul, adineaori nebun, acu domolit și plin de spumă; când îl vedeau săgetând rândunica din zbor; când îl auzeau, pe urmă, cântând din gură și cu harfa, de te sfințea – amândoi soții nu mai puteau de mândrie, îl luau în brațe și-l sărutau, și femeia zicea:

– Mulți feciori de-mpărat or mai fi, da ca și ăsta al nostru, nu mai crez altul!… s-a isprăvit!

Au trăit ei așa cu toții, la curte, în bună pace, liniștiți și fericiți, fiecare cu partea și gândul lui, pân-a-mplinit Florea-voievod douăzeci și doi de ani – un flăcău ca un brad.

Dar într-o zi, iată că vine de la palat curteanul, învățătorul lui, acasă, și zice vesel:

– Știi tu un lucru, dragă nevastă?

– Știu, dacă mi-ei spune…

– S-a hotărât! îl însurăm pe Florea…

– Pe băiatul nostru?… cum asta?

– Ei! cum! … iac-așa, cum se-nsoară toți flăcăii.

– Cine-l însoară?

– Ei cine!… împăratul și împărăteasa.

– Cu cine?

– Cu fata unui crai vecin.

– Asta nu se poate! auzi? coșcogea fecior de-mpărat să ia o fată de crai!… Asta nu se poate!

– De ce nu?

– Fiindcă trebuie să ia fată tot de-mpărat, pe potriva lui… Nu! asta nu se poate, în ruptul capului!

– Dar bine, femeie, dacă așa au hotărât părinții lui?…

– Or fi hotărât ei… Dar eu?… eu unde sunt?

Și repede s-a gătit și-nvăpăiată s-a dus la palat să dea ochi cu împăratul și cu-mpărăteasa, să-i întrebe: cum se poate, fără știrea și a ei, care l-a crescut pe băiat, să hotărască dânșii așa de soarta lui? și, răspicat, le-a spus că Florică al ei nu poate lua pe orcine, că lui Florică al ei trebuie pe puțin o fată de-mpărat; de unde nu, nu trebuie! că, slava Domnului! tânăr e, frumos e, voinic e, fecior de-mpărat mare e! Are vreme să mai aștepte pân-o găsi una pe potriva lui.

Împăratul a zis una, împărăteasa două, doica nouă… au început să se-ntețească femeile la vorbă, și din vorbă

la-mpunsături, și de-acolea, ceartă la toartă… Împărăteasa, supărată de-atâta tevatură, ca s-o taie scurt, zice:

– În sfârșit, așa a hotărât politica măriei-sale împăratului, așa am hotărât eu – așa trebuie să se facă! destulă vorbă!

– Ba, nu!

– Ba, da!

Doica, înfierbântată grozav, a țipat o dată, ah! și a leșinat.

Sări, toți… O descheie la sân și dă-i cu oțet de trandafir.

Vine și Florea:

– Mamă-doică!

Și-ncepe să se vaite ca un copil mic și să se bată cu pumnii-n cap:

– A răpus-o pe mama-doica!… Aoleu! … nu mai e de rană!

Împărăteasa – leșină și ea.

Împăratul, strașnic de turburat de toate astea, strigă:

– Eu stric, că m-apuc să vorbesc politică cu niște femei nebune!

Împărăteasa se deșteaptă și pleacă foarte mâhnită de asemenea cuvinte.

Se deșteaptă și doica; se uită la-mpăratul și, lovindu-se cu pumnul pe sânul gol, începe să se bocească flăcăului:

– Nu se poate, maică! nu voi, maică, moartă tăiată! Nu te dau, Florică, decât după fată pe potriva ta! Să nu mă faci de rușine, Florică mamă, că mă omor!

Florică o mângâie plângând și zice:

– Nu, mamă, nu! fără voia ta nu fac nimica!

Împăratul, ținând și el foarte mult la doică și auzind și vorbele băiatului, nu s-a-ndurat să le strice hatârul, și le-a zis:

– Dacă nu vreți voi, bine!

S-a făcut război pentru asta; căci craiul vecin, care avusese făgăduială de căsătorie pentru fiică-sa, n-a putut suferi o astfel de nesocotire. Războiul s-a sfârșit, ca toate războaiele, cu pace. Iar peste un an, plimbându-se pe la curțile din lume,

Florea-voievod, însoțit de doica și de-nvățătorul lui, s-a dat în dragoste – că era ochios – cu o tânără vestită de frumoasă, fata unui împărat, mai mare chiar decât tatăl lui; și numaidecât între cele două curți s-a pus la cale căsătoria.

Când s-a făcut nunta aceea strălucită cu mari petreceri în grădinile-mpărătești, toată lumea s-a-nveselit; dar mai mult ca toți, doica.

A privit lung la mire și mireasă, cum se plimbau prin grădină, încet, strâns alături, șoptindu-și unul altuia cine știe ce nimicuri tinerești, i-a arătat soțului ei și, strălucindu-i ochii de mulțumire, a zis:

– Așa da, Floric-al mamei! așa-nțeleg și eu!… Să ia fiecare pe potriva lui!… așa trebuie!

PASTRAMĂ TRUFANDA

În portul Kavalei, de pe coastele Arhipelagului, – până nu se pomenea de vase cu abur, – într-o dimineață se pregătea o corabie mare, încărcată cu mărfuri și cu mulți călători, să pornească spre coastele de răsărit, la Iafa, în Asia Mică.

Între călătorii aceia, se afla și unul Iusuf, un negustoraș, mergând la Ierusalim după daraveri. Omul se suise de cu vreme pe corabie, să-și găsească loc bun și se așezase jos turcește, pe chilimul lui, mai la o parte, ca să nu stea în drumul corăbierilor, cari umblau de colo până colo serta-ferta, strângând frânghiile și-ntinzând pânzele, ca pe orce vas când mai sunt câteva clipe până să pornească dezlegat în largul apelor.

Iusuf sta liniștit și trăgea ciubuc, cu gândul pe de o parte la drumul lung ce-l avea de făcut, pe de alta la casa pe care și-o părăsea de nevoie… Când erau toate aproape gata, și căpitanul se suia la locul său, să dea semn de plecare, s-aude de pe mal, pân zgomotul și forfoteala mulțimii de lume, – unii cu treabă, alții numai așa gură-cască, precum e-n orce port la sosirea și plecarea unui vas mare – s-aude un glas strigând:

– Iusuf! Iusuf! unde-i Iusuf?

Și până să se ridice Iusuf, să vază dacă pe el îl cheamă, și cine, iacătă trece peste punte în corabie, gâfâind de alergătură, cu un sac în spinare, Aron, un ovrei negustor, vecin cunoscut al lui.

– Bine că te găsesc, dragă Iusuf, zice Aron; tot mergi tu la Ierusalim; fă-mi, te rog, o bunătate frățească… Uite sacul ăsta cu niște haine, – nu-i greu; nici douăzeci de oca – să-l duci lui frate-meu Șùmen… știi unde șade… Vrei?

– De ce să nu vreau? a zis Iusuf; nu-l duc în spinare; pe corabie e destul loc; de la Iafa la Ierusalim, tot o să iau or cămilă, or catâr, cum mi-o veni mai bine la-ndemână… ți-l duc bucuros.

– Și să-i zici lui Șùmen, dar să nu uiți! că numaidecât să facă 'pă cum i-am scris eu cu hainele astea rămase de la tata… și…

Ar fi vrut Aron să mai spuie ceva, dacă nu-ncepea să se legene corabia de plecare; a lăsat sacul lângă Iusuf și a sărit repede afară pe mal. A pornit vasul cu pânzele umflate, și până s-a depărtat bine, încă mai auzea Iusuf glasul lui Aron:

– Păstrează-l bine! să nu mi-l prăpădești!

Seara, i-a prins bine călătorului sacul prietenului; l-a pus căpătâi și, fiind marea liniștită, a dormit odihnit până la ziuă; dar toată noaptea a visat că mânca lucru sărat – firește, răsuflând aerul mării.

Când s-a deșteptat, a simțit mare poftă de mâncare, și iar i s-a părut că-i miroase a sărătură. A băut o cafea, a tras ciubuc; parcă i s-a mai potolit foamea, și s-a tolănit iar cu capul pe sac. După ce a stat puțin așa, se ridică iar…

„Bre, zice în gândul lui, eu am mai umblat pe mare, dar așa miros plăcut de sărătură!… ce să fie asta?"

Când se pleacă să-și strângă chilimul și căpătâiul, simte miros și mai tare; apropie nasul de sac și-nțelege sigur că din sac iese ce iese… Deznoadă sfoara și desface; când colo, peste ce dă? Sacul nu era cu haine, era plin îndesat cu pastramă trufanda.

„Al dracului șarlatanul de Aron!… ca să nu mă-ndemn să gust o bucățică din pastrama lui, m-a mințit că sunt haine."

Și gândind astfel, i-a lăsat gura apă… A scos din brâu cuțitașul, din legătura lui o bucată de pâine, și din sac o halcă de pastramă. A tăiat o felie… a gustat… Strașnică aromă! A mâncat Iusuf frumos, și a legat sacul la loc.

Din pricină că a-ntâlnit și vânturi în potrivă, ba de vreo câteva ori chiar furtuni, a umblat corabia mai bine de o lună până la Iafa. În vremea asta, Iusuf, care se spurcase la lucru bun, a tot dezlegat sacul și a mâncat; ba, a mai și vândut, cu paralâcul și cu bucata, să nu mai stea sa cântărească, la alți călători, cari nu sufereau și puteau să mănânce pe mare; și, firește, marfă bună, năvală mare; așa că, încet-încet, i-a tot scăzut căpătâiul, și când a ajuns la Iafa mai rămăsese-n sac numai frumusețea aceea de miros.

De la Iafa, s-a luat Iusuf cu mai mulți călători, și au mers pe catâri până la Ierusalim. Pe drum, i-a dat unul și altul să guste din pastrama lor…

– Ei! zice Iusuf, pastramă ce-am avut eu pe corabie, de la noi, de la Kavala! aia pastramă!… Ia, mă rog, poftiți dv. de vedeți numa ce aromă frumoasă! (și le da sacul pe la nas). Păcat că nu mi-a mai rămas! să fi văzut!… și fragedă… și grasă… o bunătate! așa pastramă, zic și eu…

Ajungând la Ierusalim, s-a gândit Iusuf:

– Ce să mai mă duc la Șùmen cu sacul gol? Frate-său, Aron, or din nebăgare de seamă, de degrabă, a luat un sac cu pastramă, în locul sacului cu haine; or că, de calic, să nu mă lăcomesc, m-a mințit. Orcum, am mâncat-o? am mâncat-o: o să i-o plătesc cinstit omului când m-oi întoarce la Kavala, și atâta tot… Nu mai mă duc la Șùmen!

Și s-a dus să-și vază de daraverile negustoriei lui. După ce și le-a isprăvit, s-a-ntors înapoi la Iafa, acolo s-a suit pe altă corabie și a pornit înapoi spre casă. Pe drum, mânca din pastrama altora, dar mirosea sacul lui Aron, și mereu, la toți călătorii:

– Ei! pastramă, dacă vreți, să poftiți la noi, la Kavala! – acolo pastramă!… E mai ales unul, Aron, un prieten al meu, face strașnică… Ia vedeți numa ce frumusețe de aromă!… Geaba! ca la noi, la Kavala, pastramă!…

Și, seara, se culca cu capul pe sacul lui Aron și visa noaptea că mănâncă sărătură; iar dimineața când se scula, își mirosea căpătâiul, și gândea:

„Cum ajung la Kavala, drept la Aron mă duc, după pastramă; să o fac eu, crestată și pârlită la spuză, ușor, să nu-și scoată sarea…“

Și-i lăsa gura apă lui Iusuf.

Cum coboară pe pământ la Kavala, să fi zis c-a dat în bobi! pe cine vede-ntâi?… pe prietenul Aron – parcă știa că sosește și-l aștepta cu patru ochi.

– Bre, Aroane, de ce ești șarlatan și mă minți că-n sac sunt haine vechi de la tată-tău?… de frică să nu ciupesc din pastramă…

Aron s-a făcut o dată galben, și, cuprins ca de un fior, d-abia a putut băigui:

– Ce? ce?

– Câte ocale era în sac, bre?…

Dar Aron mai rău:

– Ce? ce?

– … Că, să spun drept, ca om cinstit ce mă știi… eu… pe drum… ți-am mâncat pastrama toată, și…

Dar Aron țipă o dată și-ncepe să se plesnească peste ochi cu palmele, să se bată cu pumnii-n cap, să-și smulgă barba și perciunii; se vaită și urlă, ca de cine știe ce nenorocire grozavă.

– Ce urli, bre, așa, și faci atâta tărăboi? câte ocale a fost, eu sunt negustor de treabă, nu tăgăduiesc: ți le plătesc pân' la para.

Aș! ovreiul cade jos, se tăvălește, bătându-se cu fruntea de țărână și urlând mai tare, parcă-i ieșit din minți.

– Bine, bre, ți le plătesc; n-auzi?

Se scoală ovreiul de jos, apucat ca de turbă, îl înhață de piept pe Iusuf, și, haide, techer-mecher cu el, la cadiu, la judecată!

Cadiul face cercetare cum a mers pricina.

Iusuf spune tot cum s-a-ntâmplat: că el, întâi, a crezut că sunt haine; că, pe urmă, după aromă, a descoperit șmecheria, și a găsit în sac pastramă de oaie, și, ca omul, la drum lung, s-a-ndemnat și… a mâncat-o; dar el, negustor cinstit, nu tăgăduiește, și se dă autor să plătească până la para.

În vremea asta, Aron se jelește mereu smulgându-se de barbă:

– Bine, bre, zice cadiul, dacă omul nu tăgăduiește și se dă dator să-ți plătească cinstit până la para, ce mai faci gură?… ai?…

– Să plătească? urlă ovreiul… să plătească?… ce să plătească?… pe tată?… poate el să plătească pe tată?

– Care tată, bre? întreabă Iusuf.

– Tata meu!

– Care tată, bre? întreabă cadiul.

– Tata meu, Leiba Grosu, care a murit… și Iusuf l-a mâncat.

– Pe cine l-am mâncat, bre?

– Pe tată!

– Când, bre, l-am mâncat eu pe tat-tău?

– Când a fost pe corabie…

– A fost tat-tău cu mine pe corabie?

– A fost!

– Și l-am mâncat?… eu?

– Tu! tu!

– Efendi cadiu, zice Iusuf, nu vezi că e nebun ovreiul?

– Nu sunt eu nebun! zbiară Aron; tu ai fost nebun, că ai mâncat pe tată!

– Mai spune o dată: care tată?

– Tata meu, Leiba Grosu, care a murit!… parcă n-am spus?

– Apoi de, efendi! zice Iusuf.

– Carnaxi! nu mai zbierați, strigă cadiul… Stați, că nu mai înțeleg nimic!… Bine, nu zici tu că tat-tău a murit?

– A murit!

– Bine, dacă a murit, cum era să mai umble pe corabie, bre?

– A umblat!

– După ce a murit?

– După!

– Cum, bre?

– Tată, când a murit, m-a jurat să-l trimit să-l îngroape în pământul sfânt la Ierusalim, că acolo vrea el să putrezească… și eu m-am gândit că oasele tot nu putrezesc; le-am îngropat aici, și carnea am făcut-o pastramă…

Iusuf s-a-ngălbenit deodată și s-a apucat cu mâinile de pântece.

– … și, a urmat jelindu-se Aron, m-am gândit, de ce să nu fac iconomie la transport; am pus pastrama-ntr-un sac și i-am dat lui… să-l ducă la Ierusalim, la frate-meu, Șùmen, s-o îngroape acolo, că el a știut… Și el a mâncat pe drum pe tată!… Ce fac eu acuma?

Când le-a auzit toate astea Iusuf, i s-a-ntors inima pe dos; a-nceput și el să se bată cu pumnii-n cap și-n pântece, și să se vaite:

– M-a spurcat jidanul, efendi cadiu! aman! m-a spurcat! Ce mă fac eu acuma?

– Tu de ce-ai mâncat? zbiară Aron.

– N-ai zis tu că sunt haine?

– Și parcă trebuia să le mănânci?

– De ce nu mi-ai spus drept, că e tat-tău?

Și iar ovreiul, vei! și turcul, aman! Cadiul, ascultându-le toate, a zis:

– Bre! de treizeci de ani judec aicea la Kavala lume după lume, cu fel de fel de pricini; dar încă așa nebuni și așa pricină

ciudată nu mi s-a mai înfățișat… Asta… să aveți răbdare… că trebuie să chibzuiesc mai adânc!…

Și, după ce a chibzuit și iar a chibzuit adânc, a hotărât ca:

Turcul să plătească ovreiului, pe prețul zilei, douăzeci de ocale pastramă prima, pe care i le-a mâncat; iar ovreiul să plătească turcului douăzeci de lire, fiindcă l-a-nșelat dându-i un sac de haine, în care nu era haine, ci pastramă, și nu pastramă adevărată de oaie, ci de ovrei.

Și pe urmă, cu o vorbă scurtă turcească, i-a dat afară p-amândoi.

PARTEA POETULUI

„Nehmt hin die Welt!…“
SCHILLER

„Luați-vă lumea! a strigat Domnul; luați-o, oamenilor! a voastră să fie ca moștenirea-n vecii vecilor! și frățește v-o-mpărțiți!

S-au repezit care mai de care cu mânile-ntinse să-și apuce partea; mișunau tineri și bătrâni.

Plugarul se duse spre roadele câmpului; Vânătorul porni să bată pădurile; Negustătorul își înfundă hambarele; Viierul își alese zeama nobilă; Regele puse streji la poduri și drumuri și zise: «Dați-mi dijma!».

Într-un târziu, după ce se isprăvise-mpărțeala, iată vine și Poetul din depărtări… Nimic nu mai rămăsese de apucat; pretutindeni toate aveau stăpân.

– Vai! eu singur, strigă el cu mâhnire, eu singur fusei uitat, eu, cel mai supus copil al tău!

Și-ngenunchie înaintea Domnului, care-i răspunse:

– Dacă te-ai desfătat în lumea visurilor, ce stric eu? Unde erai când s-a-mpărțit pământul?

– La tine eram! zise Poetul. Ochiul meu țintea la fața ta; urechea mea la armonia cerurilor… Iartă sufletului care, îmbătat de lumina ta, nesocoti cele pământești!

– Ce-i de făcut? zise Domnul… Nimic de acolo nu mai e al meu; toate le-am dăruit! Vrei tu să trăiești în cerul meu?… Vino când dorești: orcând, bucuros îți va fi deschis!“

Pe urmă i-a adăogat Domnul cu multă bunătate:

– Ei, acuma, mai du-te pe pământ și te mai plimbă.

A mulțumit Poetul din fundul sufletului și a plecat măgulit de atâta frumoasă atenție din partea Domnului. S-a coborât pe pământ…

Acolo toată lumea forfotea în sus și-n jos, alergând fiecare fără astâmpăr după treburile sale: care mâhniți, care mulțumiți, toți îngrijați…

Poetul a salutat în dreapta și-n stânga; unii tot i-au moțăit din cap; dar alții, parcă nici nu-l văzuseră. A dat să intre-n vorbă ici și colo…

Unul i-a răspuns:

– N-am vreme de fleacuri… am treabă!

Altul, după ce l-a ascultat puțin, zice:

– Îmi pare rău, dar nu-nțeleg deloc… Salutare…

Pe altul, l-a povățuit Poetul cu blândețe să nu mai bea atâta bere, că berea multă tâmpește. Acela, pesemne tâmpit gata, i-a zis o vorbă foarte proastă și i-a turnat o halbă-n cap.

Poetul a căzut mâhnit pe gânduri – făr-a-nțelege cum poate avea o lume întreagă, stăpânind întreg pământul, atâtea griji, atâta bătaie de cap și atâta răutate, – și s-a hotărât să se-ntoarcă la Domnul.

Când a sosit sus, a dat la poartă de Sf. Petre, care-i era binevoitor.

– Ei! zice sfântul, te-ai întors iar? atâta ți-a fost plimbarea?

– Să-ți spun drept, Sfinte Petre, e tare urât pe pământ… și am venit, după cum mi-a spus Domnul…

Dar sfântu-i taie vorba:

– Drăguță, să ierți, Domnul acuma are alte treburi; mai du-te și te mai plimbă; vino aldată.

– Bine! a zis Poetul cuviincios.

Și s-a-ntors la plimbare jos. Dar nu s-a mai dus în oraș; s-a dus la țară…

Era o zi blagoslovită de vară… Limpede și cald… În depărtări se-ntindeau, cât apuca ochiul, câmpuri aurii cu spicele coapte, și aici aproape se auzeau într-o adâncătură fâșiituri de coase și cântece de cosași.

Poetul s-a apropiat de unul dintre muncitori, care trăgea cu gresia pe buza coasei, și i-a zis:

– Frumoasă e natura, ai?

Dar muncitorul asudat, punându-și gresia în brâu și ștergându-se cu mâneca pe frunte, i-a răspuns:

– O fi și frumoasă!

– E duioasa noastră mamă! a adăogat Poetul.

– Da, duioasă mamă, ce e drept… Trebuie numa s-o bați să-i sângerezi sânul până să se-ndure să-ți dea o picătură de lapte… Și încă vara, cât să fie de zăduf, calea-valea; dar să poftești d-ta iarna – că pasămite nu ești de p-aici – să poftești când turbă și urlă… atunci s-o vezi ce duioasă e!

– Da, știu; dar, chiar în furoare, ce sublimă este!

– Bag seama, zice muncitorul, d-ta or ești lovit cu leuca, or altă treabă n-ai decât să râzi de mine… Ia cată-ți de drum, domnule, că n-am poftă de glumă pe nemâncate!…

Și s-a pornit omul la lucru mai departe.

Vorbele și purtarea atât de grosolane ale acelui țăran l-au mâhnit pe Poet, îndemnându-l să se ducă-napoi, sus.

– Iar d-ta, drăguță? l-a-ntrebat portarul.

– Iar eu, Sfinte Petre, și te rog să mă lași a mă apropia de Domnul, care mi-a făgăduit că „orcând, bucuros cerul îmi va fi deschis“.

– Puiule, zice sfântul, eu știu ce ți-a făgăduit Domnul, că eram de față; dar acuma, drept să-ți spun, nu e vreme potrivită să i te-nfățișezi; e foarte supărat pe oameni, fiindcă-i vede cum se-nvrăjbesc și dușmănesc între ei și gata-gata să facă iar războaie și vărsări de sânge; și Domnul este peste măsură scârbit de purtările lor, și chiar se gândește cum să-i pedepsească

amarnic, cu foc, apă, cutremure și alte răni, ca să-i aducă la calea pocăinții… Prin urmare, mai plimbă-te…

– Bine, a zis Poetul.

Și iar s-a dus jos la plimbare… Dar nu s-a mai dus la țară; a mers într-un oraș foarte mare.

Umblând de colo până colo, cum umblă omul fără treabă, a intrat, către seară, pe gangul unui palat, s-a suit pe scări, pe unde se-mbulzea fel de fel de lume, și a nemerit într-o sală mare. Acolo țineau sfat diplomați și militari împrejurul unei mese, pe care, sub lumina a o sumă de policandre strălucitoare, stau întinse hărți, documente, tractate; iar în capul mesei, într-un jeț mai înalt, aromea dulce un împărat bătrân, cu toate că toți ceilalți făceau gălăgie strașnică, strigând înfierbântați, unii *pace*, alții *război,* alții cine mai putea înțelege ce.

Poetul a înaintat până la masă și, cu glas olimpian, a tunat:

– Pace ! Domnul este peste măsură scârbit…

Dar unde-a fost chip să urmeze mai departe?… Un general l-a luat de ureche și l-a-nvârtit în loc cu fața spre ușe și cu spatele spre-mpărat; iar un diplomat l-a consiliat de dinapoi, să zboare pe scară-n jos.

Plecând astfel, mai mâhnit de asta decât de mojicia cosașului, a dat pe stradă, noaptea, de o ceată de măști, care cântau, țopăiau și chihoteau, cum are tinerimea flușturatică obiceiul în carnaval. Îndată ce l-au văzut, au năvălit la el să-l tachineze; una dintre fete l-a apucat de gât cu mâinile ei subțiri și reci și l-a sărutat de l-a fript până-n fundul sufletului; pe urmă, l-a luat la brat pe sus, și au pornit cu toții înainte, să ridice târgul cu nebuniile lor. La o respântie, iată că se întâlnesc, în bătaia unui felinar, cu un bătrân gros și pântecos, roșu ca morcovul și cam prea-foarte vesel – un fel de negustor provincial, d-ăi de care se-ncurcă bucuros la petreceri pân orașele mari, mai ales în toiul câșlegiului. Cum dau de el, se

opresc derbedeii, iar măscuļița Poetului i se smulge de la braț și se repede la negustor strigând:

– Unchiule!

Iar „unchiul“ zice:

– Sufletu-meu! nepoțico!

Ea îl ia de gât cu aceleași mâini subțiri și reci și pupă-l… Poetul se repede să-i despartă; unchiul îi dă brânci încoace, nepoțica încolo, și pe urmă tifla… și pleacă toți încolo cu negustorul. Poetul rămâne în loc; își pune mâna la frunte și stropește cu lacrimi calde mormântul iluziunilor sale, ca să crească dasupra florile pe veci pierdutelor, în veci neuitatelor tinere sfinte amintiri…

Apoi, mai mâhnit chiar decât de consiliul diplomatului, merge iar sus…

– S-a isprăvit, Sfinte Petre; mă simt zdrobit de atâtea plimbări!…

Și-i povestește pe larg cu multă obidă, dar într-un stil nobil și susținut, toate câte le-a-ntâmpinat.

Sf. Petre, ținând la băiatul ăsta, se duce la Domnul și zice:

– Doamne, iar a venit Poetul… Eu aș zice să-l primești și să-i dai și lui ceva, că prea a rămas fără parte pe lume…

– Ce să-i dau, Petre?… Nu i-am spus că nu mai am ce-i da, daca au luat ăilalți tot?… Eu stric, dacă a umblat gură-cască și n-a mers și el la-mpărțeală?… Poate să mijlocim pe pământ pentru vreo slujbă…

– Nu e de slujbă el, zice sfântul… e delicat…

– Atunci, ceva bani…

– Nu-i trebuiesc… e dezinteresat.

– Vreo decorație…

– Aș? se supără… e și mândru.

– Ei! zice Domnul; mi-am găsit beleaua cu omul ăsta…

– Doamne, zice Petre, eu știu ce i-ar trebui lui…

– Ce?

– Nu-i vreun lucru mare: o cutie cu peniţe, un clondir cu cerneală şi trei topuri mari de hârtie.

– Dă-i-le, să ne scăpăm de el; că iar aşa într-una, toată ziua-bună ziua, a cam început să mă plictisească.

I le-a dat… A plecat Poetul foarte mulţumit.

Nu trec nici trei săptămâni, şi iar se pomeneşte sfântul cu el:

– Iar, iubitule?… ce mai poftești?

– Am isprăvit hârtia şi cerneala…

– Cum se poate?

– … şi am venit să vă rog, daca nu vă supăraţi, să-mi mai daţi.

Sfântul se uită lung la el şi, pe urmă:

– … Să-ţi mai dăm …

I-a mai dat două clondire şi patru topuri.

Peste o lună, iar…

– Nu mai pot de la mine, drăguţă, fără voia Domnului, că lucrurile astea le am şi eu luate-n primire cu socoteală… Aide de te roagă singur…

Şi Domnul s-a-ndurat şi i-a mai dat Poetului – cinci clondire şi zece topuri.

Dar când a vrut să plece Poetul, Domnul zice:

– Ia ascultă, mă băiete, nu mai strica atâta, fă şi tu niţică iconomie… vezi ce scumpă e acuma hârtia!

Iar după ce a plecat Poetul, senin, zice Domnul:

– Petre, bun băiat o fi ăsta; dar e cam…

– Cam cum, Doamne?

– … Cam… găgăuţă… Nu ţi se pare şi ţie?

– Dè! Doamne, răspunde Petre, fiecare cu partea lui!

DUMINICA TOMII

M-am dus să fac o vizită confratelui și amicului meu Tomița de ziua lui. L-am găsit într-o stare foarte proastă, plimbându-se de colo până colo ca o hienă în cușca ei, și văitându-se de durere; toată noaptea nu putuse închide ochii din pricina unei măsele.

L-am povățuit să meargă la un dentist.

– Nu pot, *mon cher*.

– De ce nu poți? ți-e frică?… Cu metodele de astăzi, nu simți nici cât o pișcătură de purece.

– Nu de frică; nu pot, că am de lucru; trebuie să dau până-n două ceasuri cronica mea la gazetă. La trei, vine băiatul de la tipografie să mă execute… Și cu durerea asta sunt incapabil să scriu un rând măcar. De o sută de ori de aseară m-am așezat pe scaun, am pus mâna pe condei; dar nu e chip să m-astâmpăr… o clipă nu-mi dă pace…

Și iar începe bietul om să se vaite și să se plimbe ca o hienă. La un moment, se oprește răcnind:

– E de nesuferit!… mă-mpușc!

– Omule, zic eu, du-te la dentist!

– Ei! dar cronica mea cine o scrie?

– Știi ce? zic; tu du-te fără frică, să-ți scoți măseaua; eu rămân aci; până te-ntorci, îți scriu eu o cronică… Ai vreun subiect anume, or pot scrie despre ce mi-o da pân' gând?

– Ba, chip, aveam un subiect…

– Despre ce?

– Despre credință și știință… cum adică știința distruge credința și nu o poate înlocui. Știi, *à propos* de sărbători…

– Ceva nou de tot… Am înțeles, zic; du-te și n-ai grije; aibi curaj!… cu metodele moderne…

Și pe când Tomița pleacă aiurit de durere, mă și așez liniștit la masă și, pe nerăsuflate, torn următoarele:

CRONICĂ

Sună clopotele… E primăvară… Sună clopotele.

Duminica Tomii… Cu această duminică se-ncheie săptă - mâna luminată și prima serie a celor mai mari sărbători creștine. Ce sublimă, ce providențială ordonare în mersul divinei tragedii a Fiului!

Umilirea, suferința, patimile Tatălui întrupat în Fiul; pe urmă, supliciul infamant între doi tâlhari și moartea; apoi, triumful asupra morții, învierea… În fine spulberarea ultimei umbre de îndoială a nenorocitului, care nu poate crede minunea până nu pipăie.

„Iară Toma, unul din cei doisprezece, carele se chema geamăn, nu era cu dânșii când a venit Isus.

Deci, zicea lui ceilalți ucenici: «Am văzut pe Domnul»; iar el a zis lor: «De nu voi vedea în mânile lui semnul cuielor, și de nu voi pune mâna mea în coasta lui, nu voi crede».

Și după opt zile, iar erau înlăuntru ucenicii lui, și Toma cu ei. Venit-a Isus, fiind ușile încuiate, și a stat în mijloc și a zis: «Pace vouă!».

După aceea a zis Tomii: «Adu-ți degetul tău încoace și vezi mânile mele; și adu mâna ta și o pune în coasta mea, și nu fi necredincios, ci crede».

Răspuns-a Toma și a zis: «Domnul meu și Dumnezeul meu!»

Zis-a Isus lui: «Dacă mă văzuși, Tomo, crezuși; fericiți cari nu au văzut și au crezut…».“

Da, fericiți; și așa fericit eram eu în copilărie! și așa era toată lumea împrejurul meu!

Cu adâncă pietate mi-aduc aminte de bisericuța albă din mahalaua noastră! Ce limpede suna toaca de fier subt atingerea ciocanelor măiestre ale dascălului Haralambie! ce vuiet armonic făceau cele două clopote, pe care le trăgeam de frânghii, noi, copiii, pe când, de jos, de la toaca de fier, fără să se-ntrerupă, el ne striga: „Mai încet, mă! că mi le dogiți!“ și ne-njura de feștila moașe-ni, după ce ne luase la fiecare câte doi gologani de trei parale și ouă roșii, ca se ne lase sus în clopotniță…

Dar venerabilul nostru preot, cuviosia sa părintele Marinache! Îl am aci încă, dinaintea ochilor. Ce înfățișare frumoasă! Barba lui strălucește mândră ca un fuior de borangic alb pe patrahirul roșu. Și ce glas! Îl auz încă: „Veniți de luați lumina!“ Și când năvăleau mahalagioaicele credincioase să ia, care mai de care, lumina, cu ce ton demn de autoritate le striga: „Ho! că nu sunteți la cocină!“

Pe urmă, evlavia aceea adâncă și caldă, de care erau pătrunse sufletele tutulor enoriașilor nostri, de la cel mai bătrân fără un dinte-n gură, până la cel mai tânăr încă fără dinți!…

Ce frumos erau împodobite sfeșnicele, de la cele de aur până la cele de pacfon, cu zambile în feluri de fețe… și un miros!… Țiu minte cum un nepoțel al mamei Zamfirei, văduva lui Papaiani, arnăut domnesc la pensie, a greșit odată, și, în locul sfeșnicelor umile ale bunică-si, a luat sâmbătă, de la epitaf, niște sfeșnice mari de argint masiv ale lui jupân Sfetcu lumânărarul, ctitorul bisericii. Când a băgat de seamă această confuziune, dascălul Haralambie i-a tras băiețelului o feștilă și două palme; după care, băiețelul a explicat dascălului cauza confuziunii: la amândouă perechile de sfeșnice, zambilele

erau pembè… Chiar un om în vârstă putea greși; darmite un copil nevinovat!

Dar apoi, cozonacii și plăcinta de drob, și căpățânile de miel la tavă pe orez, cu iaurt cu caimac, după opt săptămâni de fasole sleită și de varză acră!

Și părintele Marinache cu dascălul Haralambie cărând în curtea bisericii toată ziua, în niște basmale mari cadrilate, recolta de ouă roșii și de pască!

Sărmanul nostru bun protector, dascălul Haralambie! i s-a stins și lui feștila chiar într-o săptămână luminată din cauza unei excesiv de bogate recolte de ouă răscoapte! El trebuie să fie acuma, acolo, sus, alături cu drepții, și, desigur, când micii cheruvimi fac prea multe nebunii… „feștila"!

Și, pe deasupra tutulor acestor duioase amintiri, primăverile acelea dulci, pline de speranțe-n viitor, când, precum zice așa de frumos poetul, „natura, ca o mireasă răpită, care a dormit, vrăjită în lanțurile de gheață ale unui crud uriaș răpitor, se deșteaptă fericită, grațioasă, mândră, la mângâierile dulci, duioase, molcome ale tânărului și fierbintelui său mire, care o căuta de mult, și care vine de departe să dezlege vraja de gheață cu farmecul unei sărutări de foc… el, tânărul și zburdalnicul copil al lui Paște-împărat; el, minunatul făt-frumos April, cu părul auriu, care o ia în brațe pe adormita fecioară, o alintă, o leagănă, o mângâie și, cu mii și mii de sărutări, una mai înflă - cărată decât alta, o recheamă la o nouă și strălucitoare viață!"

Și-ntr-un rând, când am ieșit de la-nviere dimineața, un vânt și o ploaie!… n-a fost chip să ne-ntoarcem cu lumânărelele aprinse acasă; ne-a făcut leoarcă pe toți; încă dascălul Haralambie – asta era înainte de recolta prodigioasă – zice: „Maica ta Cristache! ce vreme!… feștila!" ba, pare-mi-se c-am auzit și „anafura!". Da nu pot să jur, că e foarte mult de atunci.

Unde sunteți, voi, sfinte vremuri ale copilăriei, când credeam? când totul mă făcea să cred?

„Cred tocmai că e absurd!“ așa a zis ilustrul fiu al sfintei Monica, el însuși sfânt, stâlp neclintit al bisericii, sfântul Augustin… *Asta* va să zică *a crede*;… nu ca Toma geamănul, numai după ce pipăi și pui degetul.

Da, credeam… și eram fericit.

Astăzi? O! astăzi…

Ați venit voi, oameni noi, cu știința, să smulgeți din rădăcini acea plantă divină, ce-și trăgea seva din fundul inimii noastre! Și nu v-ați mulțumit cu atâta! peste rană, în adâncul inimilor, de teamă să nu mai fi rămas acolo un germene cât de infim, din care să poată reîncolți, ați turnat leșia caustică, otrăvitoare, distrugătoare, otrava scepticismului, pesimismului, ateismului!…

Onoare vouă, distrugători ai fericirii umane!

Dors-tu content, Voltaire…? întreb și eu, împreună cu gingașul, duiosul poet de zahar al Namunei, el care a dat cel dintâi strigătul de durere când a simțit că se smulge cu atâta cruzime rădăcinile credinței din sufletele oamenilor. Și cu multă dreptate zice nemuritorul academician francez Ernest Legouvé, în nepieritoarele sale *Soixante ans de souvenirs*:

„Victor Hugo și Lamartine sunt, în câmpul poeziei, glasul epocei lor; Alfred de Musset i-a fost țipătul!“

Da! da! în noianul de necredință în care ne afundăm, când mi-ați luat credința mângâietoare fără să-mi dați nimic alt în schimb decât scepticismul deprimant, îndoiala distrugătoare, țipă și sufletul meu ca al lumii întregi, împreună cu poetul… împreună cu poetul… țipă…

. . . . . .

Aci, sunt întrerupt: iată confratele Tomița; se-ntoarce radios de la dentist… cu o măsea în mână.

– Triumf! trăiască știința modernă!

Încordat asupra lucrului meu, țip:

– Nu mă-ntrerupe, Tomițo!

Și urmez a scrie mai departe încheierea:

„… Mi-ați luat cu știința voastră măseaua!… ce mi-ați dat în schimb?… redați-mi măseaua!… îmi trebuie!…“

Pun puncturile și linie de sfârșit și, după ce Tomița, vesel, m-asigură că n-a simțit nici ca o pișcătură de purice, îi citesc cronica. Confratele meu îmi mulțumește încântat; decât – pretinde să facem numai o foarte mică modificare la încheiere: în locul măselei, să punem credința.

Conviu bucuros, și cronica noastră e trimisă la tipografie.

MONOPOL…

În vara anului 1907, aflându-mă în străinătate și având în țară daraveri, m-așez în trenul Berlin–București, cu gândul să m-abat o zi-două pe la Iași, unde să vizitez pe niște vechi și buni prieteni, familia Ronetti Roman.

A doua zi, mă cobor în gara Pașcani la 12.30 p.m. Numaidecât întreb cu respect pe un domn impiegat de mișcare foarte tânăr, care poartă o șapcă prea matură, odinioară desigur stacojie, „pe ce linie este tras trenul ce trebuie să plece peste câteva minute spre Iași“… Domnul impiegat îmi răspunde politicos că, „în legătură cu Berlin–București, pleacă din Pașcani spre Iași numai un tren, la 4.10, cu sosirea la 6.[0]5 p.m.“.

– Dar…

– Știu, mă-ntrerupe ghicindu-mi gândul; este și un tren cum vrei dumneata; dar acela nu umblă…

– Este, dar nu umblă?

– … nu umblă decât pe *zezonul* băilor.

– Am înțeles, răspund eu pe jumătate domirit.

Firește, e prea de timpuriu, înainte de sfârșitul lui mai, să-nceapă băile… Dar nu știam să fie acuma și-n Berlin pătimași cari vin să se caute la băile din Iași.

Trei ceasuri și jumătate în Pașcani – cam prea mult!… Dar ce pitoresc!

Ce glodăraie și colbăraie!… Ce abdomene de copii malarici! și se joacă și râd – cam trist, dar tot râd!… Ce grav municipalul care ține ordinea la fântâna din piața gării, unde se-mbulzesc multe vite însetate!… Ce jigăraie de câni costelivi cu ochii rătăciți și coada-ncârligată înspre pântece, furnizori ai amicului meu doctorul Lebel!… Și, cu tot regimul nostru protecționist, nici o fabrică de mănuși în tot ținutul!… Ai de ce să ți se rupă inima – de mila oamenilor, firește, după a vitelor și a câinilor. Bine că avem o S.P.A.; să sperăm că încet-încet, cu vremea, vom ajunge s-avem și o S.P.O.

4.10… Am pornit. Mergem și înaintăm domol în sus spre Ruginoasa, și ne apropiem de culme.

Soarele, aplecându-se către piscurile Ceahlăului, se ascunde după grămezi uriașe de nouri, cari se tot ridică una peste alta venind dimpotrivă, pe când largile adâncături din dreapta urcușului nostru se-nvăluiesc treptat în umbră.

Blânda melancolie a țarinelor moldovenești – un cântec de neam mâhnit, din glas copilăresc, ajungând la mine limpede din de-departe vale – închipuirea marelui sinistru de acum două luni – apropierea de Iași… Apoi dulci amintiri din zilele primei nesocotite tinereți – gândiri amare din pragul cu deșarte regrete ale bătrâneții… Toate mă-mpresoară, și care de care luptă să mă-ngenunche și să mă copleșească… Pe lângă astea, suflarea de monstru astmatic a locomotivei și țăcănitul din ce în ce mai obosit al roatelor… E penibilă mișcarea în alt *tempo* decât al sufletului…

În sfârșit, tica-taca, încetinel, ajung cu voia lui Dumnezeu joi seara, 24 mai, în gara Iași, unde sunt întâmpinat nu se poate mai frățește de prietenii mei.

Mă gândesc, cum sunt obosit de drum și de atâtea impresiuni, să mă duc repede la baie; dar îndată mi-aduc aminte de șapca odinioară stacojie: nu s-a deschis încă „zezonul“. Mă mulțumesc să mă spăl la bunele mele gazde cu

apă de Vichy-Célestins; apa comună de Iași e mult mai gustoasă și mai hrănitoare, dar costă mai scump și cam irită pielița, mai ales vara.

E, cum spusei, la sfârșitul lui mai. Găsesc iubitul meu Iași în tremurul alegerilor generale… Ce febră! peste 43 de grade; aproape să se coaguleze albumina!

Fierbe lumea de grija cea mai mare ce poate – cum să zic? – poseda pe un adevărat român – așa-numita despuiare a scrutinului… Scrutinul este pentru noi modernii, adică românii moderni, un fel de zeu, care s-arată în toată maiestatea lui despuiat: *Apollo resplendescens*…

Ziua de vineri, 25 mai, mi-o consacru deci de dimineață să vizitez redacția „Opiniei“ (o instalație în adevăr europeană; chiar un telefon; cam năzuros – e încă june), unde, în calitatea mea de confrate mai în vârstă, sunt primit cu destulă considerație. De aci, voi să contemplu apariția zeului – pe un potop de ploaie, să crezi că s-au rupt băierile firmamentului.

De cu noaptea a-nceput a turna, și toarnă… Piețele, ogrăzile, locurile virane sunt mări și lacuri; ulițele, fluviuri și niagare… Caii înoată; birjile plutesc; tramvaiele par niște vaporașe de curse intraurbane, ca la Hamburg.

Mă plâng unui amic, impiegat superior, om cu carte, de furia elementului.

– Las', coane Iancule, îmi zice, ploaia aiasta-i bună după atâtea călduri *dropicale!*

Și mă conving că are omul toată dreptatea… De trei ori binecuvântat, diluviu!

1) *ad rem*: căldurile au fost, ce-i drept, foarte tari și înainte de vreme;

2) *ad locum*; se spală Iașii; nu-i vorbă, Iașii sunt un târg tare curat; dar orșicât, cineva, cât de curat să fie, tot nu strică să se și spele din când în când; măcar dacă nu se spală singur, să se lase spălat, și

3) *ad personam*: servitoarea bunelor mele gazde a avut ingenioasa inspirație să pună la gurile zgheaburilor toate cofele și putinile din casă… Las să se premenească umplutura de mai multe ori până curge limpede de tot, și mă spăl bine cu apă de ploaie – excelentă pentru pielița.

Din adâncul sufletului zic: Domnul fie lăudat! el, care ne trimite răcoare după călduri tropicale; care ne spală câteodată cu d-a sila; care ne dă apă așa de ieftină, mult mai ieftină decât cea de Vichy – o bagatelă.

Mă aflu, cum zisei, la „Opinia" înainte de amiazi. După ce, ca musafir, îmi fac datoria să țin pe tinerii confrați vreo trei sferturi de ceas, cu palavre, încep a pricepe că le cam stau pe suflet… Eu n-am treabă; toată ziua mi-e de petrecere; pe când ei ard în toiul bucătăriei, unii cu condeiele-n mână, altul cu telefonul la ureche, celălalt cu nasul în listele electorale… În trei-patru ceasuri trebuie s-apară foaia.

– Domnilor, zic, de-acu vă las.

– Dar de ce te grăbești, coane Iancule?… de ce nu mai stai oleacă, olecuță?

Olecuță! diminutivul acesta îmi pare un categoric superlativ.

Tineri politicoși! nu-mi ascund pălăria, nici umbrela, nu-mi fac nici o violență… Mă lasă să plec… E și vremea. În față, la Mitropolie, sună 5 antemeridiane… La 12 fix ziua, sună în față la Mitropolie 5 antemeridiane; la 12 fix noaptea, 5 postmeridiane – dar foarte regulat.

Am plecat, spre marele regret al confraților, pe când potopul se-ntețește din ce în ce. Mă urc în luntrea mea cu un triton bătrân care tușește strașnic și strănută… Simptome alarmante la așa vârstă… Se vede bine că, în atribuțiunile amicului nostru doctorul Jocu, nu intră și inspectarea animalelor marine.

– *Avanti, gondoliere!* strig.

Bravul gondolier îi trage câteva tritonului cu coada lopeții. Bălăcind contra torentului, navigăm încet-încet la deal.

Unde să merg? La Smirnov, or la Ermacov? Sunt amândoi imperfecți; dar la primul merge colegiul I; eu merg la colegiul II, cu intelectualii. Oprim la Ermacov. Debarc. Am călcat pe pământ ferm.

Sui scăricica, intru, când… simt că-mi fuge pământul de sub picioare și, cât p-aci, dacă nu sare cineva repede să m-apuce, dau să cad pe spate înapoi afară, în valuri. Ca fulgerul mă săgeată un gând sinistru: un atac de dambla!… Sunt pierdut!… Dumnezeule! aibi milă de familia mea rămasă departe în străine locuri… Ce bucurie pe mine când, cu toată supărarea gleznei din pricina alunecării, aflu, după primul moment de groază, că damblaua mea a fost numai niște sâmburi de masline risipiți – pi gios!

Dugheana e plină de amici, toți funcționari publici și profesiuni liberale. Așteaptă aci de mult să se oprească potopul și, așteptând, ca să le pară timpul mai scurt, iau aperitive, țuică, mastică, pelin, mișmaș și gustă mezeluri, salam, ghiudem, cașcaval, masline…

Firește, mai cu samă cum sunt vesel că n-am avut dambla, intru și eu în combinație.

…Și aperitive, și mezeluri, și vorbă, și discuție asupra „situațiunii dificile în care se găsește țara în urma tristelor evenimente, ca să zicem așa, și-n fața atâtor reforme ce această situațiune le reclamă imperios, dacă ne putem pronunța astfel“, și apoi „asupra trecutului, prezentului și viitorului, ideilor și programului fiecărui ales și fiecărui candidat“ – și dezbateri, și vorbă, și aperitive, și mezeluri, și aruncăm sâmburii – pi gios!…

Dar e unu și jumătate; m-așteaptă la dejun. Am stat aci un ceas și mai bine! Vezi cum trece de ușor vremea vorbind despre chestii grele!… Cu multă prudență, de teama unui al doilea atac, mă mișc și vreau să-mi plătesc consumația. Dar amicii protestează: astăzi este rândul de plată al amicului X…, care

a repurtat, ca orator la o întrunire electorală, un fenomenal succes…

Încă un rând de aperitive și masline, și aruncăm sâmburii… Eu mă lipesc bine cu talpa de dușumea… Și încă un rând… cel din urmă! și masline, și aruncăm…

– Socoteala! în total!

Nu-i mult! Mezeluri și masline, 3.15; băuturi, 17.05; total 20.20.

Amicul X…, după ce plătește galant, se suie în gondolă cu mine; locuiește în drumul meu, pe un *canaletto* – să-l las acasă.

Pornim.

– Coane Iancule, îmi zice, 'm par' rău amu, după su'cesul meu, c-am cedat și nu mi-am pus cand'atura!

Face iconomie de silabe, probabil fiindcă mai avem puține momente de petrecut împreună; vrea omul cât mai scurt să-mi spună cât mai multe. Și, cum se clatină gondola pe valuri, amicul adaogă:

– Aveam o ide' de refo'mă… Nu mai me'ge, monșăr, cu țaranii… S' bețivi!… T'eb'e un mo'opol al… ac'… (gondola se clatină) al… *ac'cololului!…*

Ne-am oprit. Ne pupăm în gondolă ca doi patricieni de pe timpul ilustrului doge Francesco Morosini. Se dă jos încetinel pe trotuarul plin de apă și intră, leoarcă de ploaie, pe portalul bătrânului său *palazzaccio*.

– Ia sama (îi strig), pe *San Giovanni, padrone mio!* nobilul meu senior, să nu-ți fi rămas vreun sâmbure de maslină pe talpă!

El se-ntoarce-n loc, smulge cu vârful degetelor o sărutare unsuroasă de pe buze și mi-o aruncă magnific din depărtare.

Sunt opt ceasuri și trei sferturi… Gondola așteaptă… Îmi iau rămas bun de la grațioasa mea gazdă și plec cu Ronetti Roman la gară.

După ce-i mulțumesc de afectuoasa primire, urc în vagon.

– Amice, zic, știi d-ta cu ce mă duc eu de la Iași la București?

– … Cu trenul.

– Da, cu trenul, firește; dar nu numai cu trenul, merg și cu o idee…

– ?…

– … O idee de reformă!

– !?…

– Trebuie de înființat numaidecât un monopol al *ac'cololului*…

Trenul s-a pus în mișcare… M-aplec pe ușa vagonului:

– … la sate!… pentru rurali!

O CRONICĂ DE CRĂCIUN…

Într-o urâtă dimineață, pe la sfârșitul lui noiemvrie, – ploaie, ninsoare, vifor, să nu scoți un câne afară din bordei, – chem pe cel mai încercat colaborator al „Revoltei naționale“ și-i zic:

– Stimate domnule Caracudi, dumneata, care de atâta timp ne-ai dat ca reporter dovezi de strălucită imaginație, ești designat să faci ziarului nostru un important serviciu.

– Care, domnule director?

– Scoatem de Crăciun un număr „literar, științific și artistic“. Avem în sertare destulă materie; vom face o frumoasă selecțiune. Ne lipsește numai cronica specială pentru sărbătoarea Nașterii… Ce zici?

– Cu plăcere…

– Crăciunul cade luni; trebuie să apărem cel târziu joi la 21 de dimineață… Un număr de lux, îngrijit, nu rasolit ca numerele cotidiane; bine aranjat, tipărit frumos și nu ciuruit de greșeli…

– Binențeles; … dar…

– Dar ce?…

– … Ia priviți afară, ce vreme!

În adevăr, e un vifor strajnic.

– Ce are-a face vremea, zic eu, cu cronica noastră?

– Nu prea are; dar… mă cheamă părintele la masă; mereu îmi face semne: i-e foame – s-a sculat de dimineață.

Părintele este socrul confratelui. Domiciliază împreună, tocma peste drum de redacția noastră, în curtea bisericii Sf. Ion. De pe prispa caselor se vede drept în redacția noastră, și viceversa, firește. Vara, când ținem ferestrele deschise, îl cheamă reverendul pe ginere-său din gură: „Ignate, gata!". Iarna, îi face semne. De aceea, Caracudi lucrează totdeauna la masa de la fereastră.

– Prin urmare, zic, nu te mai țiu… ne-am înțeles: o cronică de Crăciun – „Betleemul, staulul, ieslea, steaua, magii șcl." – nici mai lungă de trei, nici mai scurtă ca două coloane… Mi-ai luat măsura, ca un bun ciubotar ce ești, calapodul mi-l cunoști… Încalță-mă, iubite confrate, încalță-mă frumos!

Drept orice răspuns, iubitul confrate deschide fereastra, pe unde dă năvală-năuntru ca un vrăjmaș viforul d-afară, și strigă tare peste drum:

– La moment! să puie ciorba!

Apoi mă salută și iese.

De prisos să fac istoricul căsniciei excelentului nostru colaborator. Mă mărginesc a reproduce câteva documente, după „Revolta națională", în ordinea lor cronologică; sunt ieșite toate din pana interesatului, prin urmare mai presus de orice bănuială de parțialitate:

„Aflăm cu deosebită plăcere că aseară, 11 ianuarie, s-a celebrat, în biserica Sf. Ion, căsătoria valorosului nostru colaborator Ig. Caracudi cu gentila domnișoară Florica, eminenta profesoară de istorie, fiica sf.-sale părintelui stavroforul Pantelie Bârzescu.

Nuni au fost simpaticul și iubitul nostru maestru, directorul «Revoltei naționale», cu grațioasa sa consoartă.

Felicitările noastre cele mai călduroase."

Cătră finele aceluiași an, la 21 dechemvrie, a doua zi de sf. Ignat, „Revolta" inserează în fruntea informațiunilor:

„Aflăm cu deosebită plăcere că gentila doamnă Florica Ig. Caracudi, eminenta profesoară de istorie, a dat aseară naștere unui drăgălaș băiețel *Traian*.

Fericită coincidență! În aceeași zi, norocosul tată, valorosul nostru colaborator, d. Ig. Caracudi, a împlinit 35 de ani.

Felicitările noastre cele mai călduroase."

Peste un an și două luni, iar „aflăm cu deosebită plăcere", minus „fericita coincidență", și-n loc de Traian, *Decebal.*

După un an și o lună, întocmai; dar, în loc de Decebal, *Aurelian.*

La anul în cap, asemenea; însă, în loc de Aurelian, *Mircea.*

Nu trec bine unsprezece luni, și iar „aflăm"; numai, în loc de Mircea, *Dan.*

Pe toți, de la Traian până la Dan inclusiv, eu i-am botezat. Care va să zică, vine că suntem rude prin alianță cu familia Caracudi și cu părintele stavroforul; de aceea, sf.-sa îmi zice: „n'ne Iancule!"

*

* *

După plecarea valorosului, caut să-mi aranjez materiile din sertare pentru numărul de lux… Ia să vedem ce putem stoarce cu foarfeca, această presă idraulică a redacției.

Artă fără tendință și tendință cu artă, sau *Artă cu tendință și tendință fără artă* – 65 de file, cu *va urma* – studiu estetic de palpitantă actualitate!

Rolul presei ca a patra putere în statul constituțional modern (Sfinte Ignate!) – 77 de file, și firește cu *va…*

În pustiul lumii mari, novelă – o sută de file, format ministerial, foarte mărunt și clar scrise, fără cea mai mică ștersătură sau îndreptare… Asta nu poate fi supusă presei idraulice: totul, silabă după silabă, trebuiește cu scumpătate respectat… Vom da numai începutul în numărul special, și *va urma* în numerele cotidiane, vreo treizeci de foiletoane duble – un noroc pentru „Revolta"!… Admirabilă povestire!

În pustiul lumii mari este istoria unui băiat de la țară, care, după ce face studii înalte, la noi și-n Europa, ajunge profesor

în mare vază la București. Suflet curat, plin de avânt, de iluziuni și de ideal, ca orice copil sănătos din popor, caută în lumea mare, unde este introdus de un coleg sceptic – lume putredă de corupție – un suflet, să-l înțeleagă… În zadar!… Măști pe obrazuri; în inimi, perfidie! fard și minciună! chloroză și parfum! putrigai în poleială!

Dezgustat de acest „pustiu", se duce-n vacanța mare acasă, la țară, de unde a plecat așa de demult. Acolo, i se redeșteaptă toate amintirile sfintei copilării: i le povestesc cu drag și pe rând, fiecare cu glasu-i particular, căsuța părintească, hanul, aria, pătulul, moara, pârâiașul, clopotele de la biserică și de la gâtul vitelor ce se-ntorc seara-n sat; apoi, potecuțele, păduricea, dealul, valea, soarele, luna, stelele, cântecul păsărilor sălbatice și domestice; în fine, picăturile de ploaie, adiarea vântului, miresmele fânețelor șcl.

Încântat de atâtea tainice povestiri, el se-ntâlnește la horă, într-o duminică, cu Neacșa, fată vânjoasă, roșie ca un bujor și „nefardată", care nu știe franțuzește, nici nu dansează bostonul și cake-walk; dar care vorbește o românească pură, plină de farmecul originalității folclorice, și joacă hora și bătuta, brâul și chindia, de dârdâie pământul, până dă de mal pe toți flăcăii satului, ba și pe alții, veniți de prin satele vecine de dor să joace cu dânsa…

El, transportat, supunându-se unei mișcări „lăuntrice", îi face un compliment – ea, asudată, îi arde o palmă; el se vâră s-o ia-n brațe – ea îi trage un pumn în falcă; el se-ndeasă mereu s-o sărute – ea îi zice: „O! călca-te-ar!" și-i dă un brânci de-l aruncă grămadă în șanțul drumului… El se scoală d-acolo zdruncinat, oftează din adânc, se scutură frumos, merge drept la tatăl Neacșei – moș Oancea Tureatcă, un bătrân român neaoș, cuminte și vesel, vestit pentru păcăliturile și glumele lui, șapte poștii de jur împrejur – și… cere mâna bujorului de fată.

E estetic, fiind natural și logic… Ceea ce se numește *le coup de foudre (*dragoste ca trăsnetul) se explică mai mult decât la

orașe la țară, unde nu se pomenește încă de paratonere… Mâna cerută este, după nazurile de rigoare ale copilei, acordată… Nuntă mare cu descripția amănunțită a tutulor străvechilor datine române, atât de originale și de pitorești… Și eroul e fericit.

„Uf! am scăpat de pustiul lumii!"

Zicând acestea, dă să-și îmbrățișeze nevasta, de față cu atâția veseli nuntași.

„Astâmpăr'te, mă! loi-te-ar!…" zice pudică Neacșa, ferin - du-se de indiscreta pornire a legitimului și repezindu-l cât colo…

Toți nuntașii fac mare haz, iar înțeleptul bătrân, moș Oancea Tureatcă, un fel de „povestea vorbei" în carne și-n oase, zâmbind cu adânc înțeles, șoptește:

„Vezi ce face pustia de dragoste, vere?… Aolică, ce-am ajuns, să iubim pe subt ascuns!"

Și așa sfârșește frumoasa povestire la fila o sută – prea degrabă!… păcat!

Desigur nu sunt un om mulțumit de sine însuși… Înțeleg destul de bine cu cât de nesuficiente mijloace m-au înzestrat zânele ursindu-mă carierii pline de-nalte răspunderi, nobilei misiuni de publicist român. Cu toate astea, niciodată n-am simțit sub coastele mele din stânga dureroasa (după cât văd la alții) rozătură a viermelui invidiei. Slavă ție, Doamne! în inima mea destule rele au putut încăpea; dar n-a fost locșor într-însa și pentru groaznicul parazit verde!… Și totuși, simt nespusă mâhnire la vederea unui pachet de atâtea file format ministerial, curat și mărunt scrise… A! de ce nu poate și pana mea, alergând făr-a se poticni, străbate întinsele albe câmpii?… Cum nu știu eu birui pe nerăsuflate candoarea câtorva testele de hârtie?… Pentru ce, crude ursitoare, nu e-n stare și mâna mea seacă să toarne atâtea generoase torente și cascade de proză?

Pe când fac tristele mele reflexiuni, intră, plouat ca un cățeluș lățos, tânărul și simpaticul nostru colaborator literar,

pseudonimul Piccolino – un copil care a primit de mic o distinsă educație literară franceză în casa părintească; la anul, termină liceul; e încă minor; dar ce talent! cu ce facilitate și personală apucătură își aruncă rima!

L-am întrebat, când, sfios, mi-a adus întâia oară câteva poezioare, niște adevărate perle: *„Enseigne-moi, jeune homme, où trouves-tu la rime“*? El mi-a răspuns îndată, modest, dar sigur: *„La rime, cher patron, est mon souci minime“.*

– Piccolino drăguță, tocmai la dumneata mă gândeam… Un număr special de Crăciun numai cu proză e ca un cozonac fără stafide. Poți, te rog, să-mi dai curând două-trei poezioare?

– Vi le aranjez îndată, maestre; le am aproape gata.

Și mititelul bard, după ce-și atârnă pălăria și paltonașul, își suflă în degetele-i delicate, se ghemuiește la un colț de masă cu spatele spre sobă și-ncepe să lucreze… I-auz pana scârțâind ca un șoricel care rontăie pripit în taină.

În mai puțin de o jumătate de ceas, minorul îmi prezintă trei pumni de stafide școală-modernă, pline de savoare.

– Bravo, tinere favorit al grațioasei Erato! Versurile dumitale sunt delicioase. Sper să scoatem un cozonac *hors concours*[1].

---

[1] Puțini desigur dintre cititorii acestor rânduri vor fi apucat pe vremuri „Revolta națională“, de mult acuma dispărută. De aceea, nu credem nepotrivit a da aci o probă de talentul precocelui nostru colaborator literar:

A b i s

Da, mă iubești; dar simt prea bine,
Cu cât te strâng la pieptul meu,
Că-i un abis până la tine…
Eu nu sunt tu – tu nu ești eu.

Și dragostea ce am simțit-o
Să umple-abisul nu putu…
De te-aș iubi oricât, iubito,
Tu nu ești eu – eu nu sunt tu.

P i c c o l i n o (n.a.)

*
* *

Au trecut peste două săptămâni de la acestea; vine Crăciunul. În fiecare zi, îl întreb pe amicul Caracudi:

– Dar cronica?

– E ca și gata.

– Când mi-o aduci.

– Mâine.

Tot așa de azi pe mâine, am ajuns marți în ajunul lui Ignat: poimâine dimineața trebuie să apară numărul… Materia ceealaltă e gata.

Aștept toată ziua – degeaba.

Îi trimit vorbă acasă peste drum – îmi dă răspuns să n-am grije.

Deschid fereastra; îl strig – nimic.

Se-nserează bine… Un gând neplăcut îmi flutură prin cap la amintirea proastei glume ce i-am făcut-o; să știi că am rămas fără cronică de Crăciun – m-a-ncălțat!… Cârpaciul tot cârpaci!

D-abia a zburat gândul meu, și iată d. Caracudi… Cum îl văd:

– Cronica! unde e cronica mea, nene?

– E dată la tipografie.

– Adevărat?

– Pe onoarea mea!…

Și zicând acestea, mă privește cu acel zâmbet și acea clipire din ochi caracteristice, cari, de câte ori le întâmpini, te fac să gândești: dacă ăsta nu este imbecil, atunci mă crede pe mine că sunt.

De vreo câteva zile se-ndreptase vremea; se zbicise bine; speram, după semne, s-avem zile frumoase de sărbători – când colo, peste noapte spre Ignat, se schimbă deodată vântul, și țin'te iar!!… Plouă, ninge, îngheață, se topește; vifor orb; o vreme – să nu scoți un reporter afară din redacție.

Mă scol dis-de-dimineață cu grije. Cum mă deștept, îmi dă servitoarea o scrisoare; e de la d. Costică, paginatorul ziarului:

„Domnule Iancule, cronica dată de d. Caracudi am oprit s-o culeagă; acuma nu merge; trebuie amânată pân' la primăvară. Stăm pe loc cu numărul. Ce e de făcut? Vă rugăm, veniți cât se poate mai curând."

Nu înțeleg… Ce să fie?

Iute, mă sui într-o birje… Ce vreme, Dumnezeule!… Am ajuns.

– Ce e, domnule Costică?

– Uite, domnule Iancule.

Citesc, ca dus de pe lume:

„Christos a-nviat!!

De la un capăt al globului la cellalt, din răsărit până-n apus, de la miazănoapte pân' la miazăzi, pe când natura se-mpodobește în strălucitele vestminte ale primăverii, în sunetele triumfale a mii și milioane de clopote de la mândrele catedrale ale celor mai splendide capitale de imperie, până la umilele bisericuțe din cele mai sărmane cătune, popoarele creștine se salută vesele cu magicele cuvinte: *Christos a-nviat!*"

– A! infamul! asasinul! strig eu. M-a omorât Caracudi, frate Costică!… ce e de făcut?

– Faceți dv. ceva la iuțeală.

Fuga, la redacție… Nu voi nici să-mi arunc ochii peste drum… Scriu și șterg, și iar încep și iar șterg… tremur și m-apucă un cârcel la deget… nu mai pot ținea condeiul… Și ceasurile sunt aproape zece!… și iar îmi blestem ursitoarele!… când – apare pe ușe, cine!… cine? – asasinul! D-abia pot ridica privirea și, cu glasul leșinat ca de lehuză după rea facere, îi zic:

– Mersi, nene Caracudi!… Bine ți-ai bătut joc de mine, drăguțule!

– Cum joc, domnule director?

– Poftim.

Și-i întind filele mototolite. Le privește și-ncepe să râză.

– Scuzați; a fost o mică eroare… Eu le am cronicele astea gata… Dar, prin ce am trecut de ieri până adineaori – dac-ați ști! – am greșit; n-am luat seama când am scos-o din sertar… (și cât îmi vorbește foarte volubil, mereu se uită pe fereastră). Merg să v-aduc una de Crăciun… știu sigur că am și una de Crăciun… trebuie să am și una de Crăciun… Numa s-o găsesc… fiindcă acuma e un deranj la noi… Nu v-am spus… A născut Florica…

Eu, din ce în ce mai leșinat:

– Când?

– Adineaori, pe la șapte dimineața…

– … Cum?

– E fată… dar are încă dureri.

– Atunci, nu mai trebuie să te duci, frate Caracudi. Tot ce te rog e să iei un condei, că eu nu pot scrie, am un cârcel la degete…

Scot din raft tomul 11 din *Larousse*, îl deschid și zic blând valorosului tată:

– Scrie, te rog.

El s-așează la locu-i lângă fereastră, pe care o șterge bine de abureală cu căciula. Eu dictez:

„Sărbătoarea Crăciunului este una din cele mai vechi ale creștinătății. Ca să ajungem la epoca instituirii ei, trebuie să suim până aproape de leagănul Bisericii. După unii autori, această sărbătoare a fost statornicită, la anul 138 al erei noastre, de către episcopul Telesfor…“

Văd pe Caracudi scriind cu ochii pe fereastră, fără să se uite la condei.

– Ce-am zis? îl întreb.

– „… anul 1883 al erei noastre de către episcopul Telefon…“

Și până să-i strig eu „ieși afară!“ trântește condeiul, pune mâna pe căciulă și iese ca din tun, bufnind ușa.

Peste un moment, Piccolino… Îi dictez articolul. Dup-amiazi tirajul a patru pagini e aproape gata…

Și iată iar d. Caracudi – foarte radios.

– Domnule director, am o informațiune care trebuie să treacă neapărat în numărul de lux. Știu că o să vă facă plăcere…

Și-mi citește:

„Aflăm cu deosebită plăcere că gentila doamnă Florica Ig. Caracudi, eminenta profesoară de istorie, a dat azi-dimineață, 20 decembrie, naștere la două fetițe, *Despina* și *Kiajna.*

Fericită coincidență! În aceeași zi, norocosul tată, valorosul nostru colaborator, d. Ig. Caracudi, a împlinit 40 de ani.

Felicitările noastre cele mai călduroase.“

Numărul nostru a ieșit tare frumos. Au făcut mult efect și articolele științifice și poeziile și începutul nuvelei; dar mai ales au impus un vădit respect confraților informația cu „fericita coincidență“ și savantul meu articol despre instituția sfântului episcop Telefon.

Duminică, în ajunul Crăciunului, primim la redacție vizita părintelui stavroforul Pantelie Bârzescu, care vine să ne heretisească cu Nașterea, însoțit de valorosul nostru colaborator – strașnic de veseli amândoi.

– Nașterea ta, Christoase Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței… șcl.

Și după ce isprăvește cântarea:

– La mulți ani, n’ne Iancule!

Eu mă închin smerit, sărut icoana și, aruncând ginerelui o privire dulceagă, răspund socrului:

– Adevărat a-nviat, taică părinte!

Ș-afară-i grozav… și plouă și ninge, și pică și-ngheață… o zloată cumplită… un vifor nebun… o vreme, prăpăd! să nu iasă un popă afară din casă.

ANTOLOGIE…

Sunt în lume amatori de fel de fel de colecțiuni curioase – și multe am văzut, de valori incalculabile.

În clasele primare, odinioară, cunoșteam un băiat care avea o colecție de peste cinci mii de nasturi; mai târziu, am admirat la un tânăr zeci de albumuri pline de fotografii de femei frumoase; apoi, la un bărbat, două colecțiuni: una, de cărți poștale ilustrate, și alta, de cărți de citit, strânse încet-încet, de pe la prieteni uituci, unele neilustrate.

Acum, în urmă, am făcut cunoștința unui domn care posedă o colecție de scrisori anonime – cea mai prețioasă desigur din câte, felurite, mi-a fost dat să văd… De la soață pe ale soțului, de la părinți pe ale copiilor, de la soacră pe ale ginerelui, de la stăpâne pe ale slujnicelor – ori, viceversa; unele cumpărate, altele dăruite, altele subtilizate; în fine – de unde, cum, cu ce răbdare, cu câte sacrificii le-a adunat – numai el știe… Cunoscându-i slăbiciunea, i-am dus și eu o anonimă, primită zilele trecute, în care o veche prietină (indubitabil, e dumneaei), iscălind „câțiva admiratori de odinioară", mă picnește, vorba de pe vremuri, la coadaișlicului… Posesorul colecției mi-a mulțumit; dar, deși l-a primit, n-a rămas, cum m-așteptam, destul de încântat de specimenul meu…

– Ei! mi-a zis; în genul ăsta, am mult mai picante.

– Tocmai d-aceea doresc să văd și eu mai de aproape colecția d-tale și, dacă-mi permiți, să copiez câteva…

– Bucuros, îmi răspunse el; trebuie însă să te ajut, fiindcă d-tale, mai puțin cunoscător în materie, ți-ar veni greu să faci repede o bună selecție din atâtea pachete.

– Domnul meu, îl întreb, după ce-i mulțumesc de atâta amabilitate, cum îți explici d-ta obiceiul ăsta de a scrie scrisori anonime?

– E foarte ușor de explicat… Pe de o parte, lipsa de ocupație serioasă și de griji proprii; pe de alta, ceva mai adânc… Exigențele sociale paralizează adesea francheța onestă; un individ nu le poate ușor înfrânge în orce moment; în fața lor devine laș; poate însă avea curaj să fie franc pe ascuns. E greu să arunci cu noroi în obrazul cuiva când îl întâlnești ziua-n amiaza mare față în față-n lume; noaptea însă, după spartul luminațiilor, pân îmbulzeală, poți să-l murdărești pe la spate de sus până jos… Va bănui aproape sigur pe cine l-a murdărit: atât mai bine! te știe fără a-ți putea cere socoteală… Și mai ales sexul slab, mai delicat, are nevoie de anonimat, ca să-și poată descărca sincer și leal tot fundul sufletului…

Nu i-am prea înțeles bine explicația, și, fără a mai discuta, m-am mărginit a lega câteva flori din grădina lui într-un buchet… Îl dedic blondei anonime care mi-a scris sâmbătă, în ajunul Învierii; i-l dedic, în speranța că, după modelel acestea, îmi va scrie în curând mai picant ca la prima încercare – încai, nu numai dumneaei și eu să avem mulțumire, ci și posesorul colecției clasice, atât de cunoscător și, prin urmare, de pretențios în materie… Iată.

*
* *

Preastimată doamnă, nu toate mamele sunt devotate cum sunteți dv., ceea ce ar trebui să le fie tot ce e mai sacru. Și eu sunt tată de familie, vă-nțeleg și vă admir. De aceea, în interesul scumpei dv. copile, așa de castă, dar totuși orbită de

un amor nenorocit, mă grăbesc a vă pune în vedere că acela căruia vreți să-i încredințați viitorul ei este un om pierdut. Pe lângă viţiul alcoolismului şi al variaţiei în ultimul grad, a fost şi în spital şi are şi patima foiţelor, care, în calitatea sa de mânuitor de bani publici, poate, desigur, îl va duce la ultima treaptă, pe banca infamiei, condamnat de justiţie pentru atât de colosale delapidări, ca mulţi alţi nenorociţi de această tristă speţă. Mi-am împlinit misiunea în conştiinţă. Rămâne ca dv., ca mamă devotată, înainte de a face pasul fatal, să avizaţi cu perspicacitate. (iscălit) *Un bun tată de familie.*

*
* *

(*De aceeaşi mână, pe acelaşi fel de hârtie şi cu aceeaşi cerneală; cu aceeaşi dată pe stampila poştei.)*

Tânărule, eşti în vârsta frumoasă a iluziunilor, când inima se deschide ca o floare cu toată sinceritatea… Onest, activ, fără nici un viţiu, virtuos, apreciat de superiori, iubit de inferiori, viitorul îţi surâde. Nu mai poţi trăi singur; doreşti, după ce ţi-ai cucerit o frumoasă situaţie prin propriile merite, ca fiu al operelor d-tale, şi eu cel dintâi te stimez pentru asta, să ai o soţie dulce spre a împărtăşi, la căldura căminului conjugal, bucuriile senine, şi, ca într-un mic paradis intim, a avea în jurul d-tale fructul amorului onest, micul îngeraş, care să te încânte cu zâmbetele şi cântecele sale… Iată un sublim ideal; dar… este un dar… de la paradisul închipuit şi până la infernul real, nu este, vai! decât un pas! Gândeşte bine în ce familie intri. Mama, o bătrână cochetă, care a ruinat doi bărbaţi. Zestrea promisă, o minciună sfruntată, nemaiavând decât şandramalele îngropate la Credit şi pensia nenorocitului căzut victima luxului şi desfrâului lor; căci mama denaturată a încurajat apucăturile fiicei – ce naşte din pisică – iar aceasta mai poate în orice caz face carieră romantică, dar nu copii. Întreabă pe omul ştiinţei,

un mamoș, dacă o pretinsă demoazelă de 28 de ani, care până azi are la activul ei trei-patru avorturi clandestine, cunoscute de toată lumea, mai are șanse a deveni mamă. Ia bine seama! Luxul și devergondajul atâtor femei de această tristă speță au aruncat pe mulți mânuitori de bani publici, naivi ca d-ta, în brațele prăpastiei dezonoarei! Mi-am împlinit misiunea în conștiință. Rămâne ca d-ta, tânăr luminat, înainte de a face pasul fatal, să avizezi cu perspicacitate. (iscălit) *Un binevoitor matur.*

*
* *

Stimate domnule, d-ta muncești la țară pe ploaie și pe arșiță, asudând ca un biet hamal; iar consoarta d-tale îi trage la Franțișbat checocuri apilpisite cu baronii cu pinteni, și pe urmă, noaptea pe lună, în otomobil, sus la munte… Să vă dea Dumnezeu și copii, că stare v-a dat destulă! (iscălit) *Un chelner de la Kurhaus din Franțișbat*.

*
* *

(Mână, hârtie, cerneală, stampilă, aceleași.)

Stimată Doamnă, d-ta te canonești la cură de apă minerală, exilată în Franțișbat, iar boierul d-tale face cură de șampanie la Lăptărie, cu marchizele apilpisite, cu taraful lui Ristache Ciolacu și cu cinci muscali cu cauciuc cu zece franci pe ceas până la ziuă… Să-ți trăiască scumpul bărbățel! (iscălit) *Un chelner de la Lăptărie.*

*
* *

Cher Monsieur, est-ce que les superbes cornes dont votre charmante épouse, le petite Esméralde, vous coiffe, avec la collaboration si assidue de votre brave neveu, Monsieur le

sous-lieutenant de Petits-Rouges, Arthur, ne vous gênent point lorsque, le soir, vous vous mettez au lit? Dites-nous, s'il vous plaît… Si elles ne vous gênent pas du tout, tant mieux! Nous vous souhaitons un doux dodo! (iscălit) *Plusierus voisins curieux.*

(Pe românește: Dragă domnule, spune, rogu-te, când te așezi seara în pat nu te supără mândrele coarne cu care te-mpodobește iubita soție, Smărăndița, cu colaborarea atât de stăruitoare a bravului d-tale nepot, d. sublocotenent de roșiori, Artur? Dacă nu te supără deloc, cu atât mai bine! Îți dorim să faci nani frumos! (iscălit) *Mai mulți vecini curioși.*

*
* *

Ilustre fruntaș, eu nu umblu niciodată cu plosca minciunilor; mi s-a părut degrădător să scrie un cetățean independent anonime. Totuși, azi, trebuie să recurg la asta, ceea ce în principiu detestez; dar țiu, ca român, la dv., gloria partidului și a țării. Vă atrag deci atenția asupra unui individ periculos care vă-nconjoară; acesta este d. Mandalache, ce-i mai zice și Capsomanul, și, în interesul partidului nostru, vă sfătuiesc a nu-i mai acorda încrederea nelimitată de care se bucură astăzi, jucând pe devotatul fidel; căci vă garantez că este spionul partidului contrar, plătit din fondurile secrete (rușine!) o pot proba oricând cu documente zdrobitoare. Până atunci, trăiască partidul nostru! (iscălit) *Un fanatic partizan al dv., alegător col. I de Cameră și Senat.*

*
* *

Doamnă Directoare, eleva Lucy N., din clasa V, are o purtare urâtă în societate, conversând totdeauna intim cu ofițeri și elevi din școala militară pe Calea Victoriei chiar târziu; și

primește mereu poezii și cărți postale cu poze de amor etc. etc. Pentru prestigiul școalei dar, vă denunțăm ca să luați urgent măsuri severe; aminteri, cu regret, vom fi silite a face reclamă ministerului relativ la tristul exemplu de imoralitate. (iscălit) *Mai multe mame îngrijate.*

*
* *

Preacuvioase părinte Matache, ca să știi cât ți-a zburat din căldărușă la 1 aprilie, întreabă pe Tanase rahagiul de câți gologani a vândut rahat și bastonache lui Giurgică, băiatul care ți-a purtat căldărușa; și să-ntrebi și pe tat'său, paracliserul: cine ți-a șters basmaua cu ouă roșii, care a zburat când v-ați încurcat la pelin, a treia zi de Paști, cu partidul, în colț la Savu, în odăiță, pe-nfundatele? (iscălit) *Un creștin enoriaș.*

*
* *

Sărut mâna, cuconiță; prin această mică epistolă, venim să vă facem un denunț, că alaltăieri, când a îngropat-o pe răposata cucoana mare, dv. nu știți, c-ați plecat cu cupeaua de la cimitir, și ați lăsat lui Ioniță, feciorul dv. de încredere parale să dea la sârmanii cerșetori, și el a luat toate paralele, și la sârmanii cerșetori i-a înjurat și nu s-a-ndurat să le dea nici măcar un franc de parale. Să știți cine e domnul Ioniță și cum ține la onoarea dv. (iscălit) *Mai mulți cari au asistat.*

*
* *

Domnule Jorj, desigur nu vei declara unde ai petrecut noaptea de vineri spre sâmbătă, căci ți-e teamă, ca un laș, să nu-ți spulbere creierii protectorul tău, a cărui casă o dezonorezi cu infama complice. Dar ai aflat, poate, că în aceeași noapte

s-a întâmplat nenorocirea junei orfane Matilda G., cu a cărei mătușe și tutoare se știe ce prietenie strânsă ai cultivat până la scandalul actual cu soția maiorului… Sunt o persoană leală; nu voi a-ți ascunde nimica; află dar că, tot astăzi, am înaintat parchetului alăturata scrisoare. Cred că de astă dată ți s-a înfundat! nu-ți mai rămâne decât să-ți tragi singur un glonț!

„Domnule procuror, un cetățean care dorește să aducă un serviciu justiției imparțiale a țării sale vă atrage serioasa atenție asupra faptului că, în afacerea cadavrului Matildei G., d. Jorj P… n-a fost până acum citat nici ca informator, deși sunt de notorietate publică relațiile strânse de până ieri cu tutoarea nefericitei victime. Vă asigur, totuși, că numitul domn n-ar putea răspunde clar unde a petrecut în noaptea crimei misterioase; căci acasă n-a fost; a plecat de cu seara, afirmând că merge la Ploești pentru afaceri; dar desigur nu va putea dovedi că a fost acolo, căci a fost… *în altă parte*, de unde s-a-ntors a doua zi foarte emoționat, în dezordine și confuz, cum poate mărturisi chiar bătrâna lui mamă, care s-a speriat când l-a văzut; și n-a ieșit trei zile din casă, dând ordine stricte să nu primească pe nimeni, că trage cu revolverul. În interesul instrucțiunii, mă abțiu deocamdată de a da acestea la lumina publicității. (iscălit) *Un om de bine.*“

*
* *

Domnule Nădrăgilă, suntem niște persoane de gust, care te cunoaștem din vedere și cărora ne erai oarecum simpatic până-n zilele trecute, când te-ai înțolit în costum complet de Paști. Să crezi, domnule Nădrăgilă, că cu mult regret venim a-ți scrie că ești chiar ridicul în acele haine, și că o singură iluzie ne mai rămâne despre gustul d-tale: cum te știm pârlit, poate nu l-ei fi cumpărat din biata lefșoară; ți le-o fi dat cineva de pomană, de sărbătorile Paștelui… Să-i zici bodaproste și să le

porți sănătos; dar să știi că faci cu ele un efect caraghios, de care te deplângem, dragă domnule Nădrăgilă… Tot mai bine ai face să le păstrezi în gardirop, să aibă la vreme cu ce să te-ngroape! (iscălit) *Câteva dame cărora le-ai fost odinioară simpatic.*

*
* *

Respectabile domnule Mache, băiatul dv. Lache din clasa II gimnazială, am onoarea a vă spune că o să aibă notă rea la conduită ca să rămâie repetent, pentru că înjură de grijanie și de ceară foarte trivial, și e dator la bragagiu, și vinde cărțile la ovrei pe bulevard, scriind scrisori anonime la școala profesională de fete, și fumează intim club. (iscălit) *Un bătrân amic sincer.*

GREU, DE AZI PE MÂINE…
SAU UNCHIUL ȘI NEPOTUL

„Nu trebuie, domnul meu, să aibă omul judecăți extreme, fiindcă lumea trăiește din pornire, nu prin judecată. Omul cuminte, mai cu seamă având norocul să fie sus-pus, este totdeauna îngăduitor cu lumea lui; de aceea, avem și vorba veche foarte înțeleaptă: lumea n-o putem îndrepta cu umărul. Fiecare dintre noi vede lipsurile și cususurile societății noastre; fiecare este dator a căuta să le constate, să acopere lipsurile și să depărteze cususurile, și-ncet-încet, fiecare luptând în sfera lui de acțiune, să realizăm cu toții, dacă nu idealul unei societăți, măcar o societate mai cioplită, mai cuminte și mai morală. Firește, când vedem atâtea nedreptăți, atâtea prostii și greșeli, atâtea fapte urâte, unele deplorabile, altele ridicule, se revoltă în noi dreapta judecată, și fiecare dintre noi, după putere, protestează și-ncearcă să-nfiereze răul. Dar să nu credem vreodată că protestările și opintirile noastre vor face să sară lumea din făgaș deodată, și, de unde se zbătea-n mocirlă, să iasă curată și să pornească pe calea cea bună și dreaptă. Greu și foarte-ncet, stimatul meu domn, se dezrădăcinează obiceiurile și năravurile vechi… Cu toporul, se curăță pădurea; lumea se curăță cu vremea și cu răbdare… nu așa, de azi pe mâine!…“

Cam astfel de predică am ținut eu odată între patru ochi unui bărbat foarte sus-pus, și – deși, în naivitatea mea,

credeam că am să-l ating și să obțin de la el, nu vreo nedreptate, ci dreptate, – mi-am răcit gura degeaba…

Un bărbat excesiv de scrupulos – o adevărată anomalie într-o vreme și într-o societate, care, dacă ne putem exprima astfel… – în fine, scrupulos prea din cale-afară!

Și ce așa de mare hatâr îi ceream?… Judece orcine.

Săptămâna trecută, venise la mine o vară bună a ilustrului meu… E o femeie foarte de ispravă; a rămas văduvă de tânără cu o pensioară de la bărbat, și n-a mai vrut să se mărite, ca să-și poată îngriji de copil, un băiat. A muncit, l-a crescut și, după atâta necaz, l-a văzut flăcău mare cu… cariera lui. Ceea ce e ciudat e că femeia asta are toate calitățile de inimă (cum ar zice un autor de novele, iubitor de amănunte psihice), toate calitățile morale; dar despre cele intelectuale, dacă vrem să fim drepți, trebuie să spunem că natura a fost foarte vitregă în privința-i!… Și cu toate astea, femeia și-a crescut băiatul foarte bine; e un tânăr model: aplicat la-nvățătură; examene strălucite – cam timid – asta nu face nimica: puțină timiditate nu șade rău unui tânăr când face în lume cei dântâi pași.

Cum spusei, cucoana a venit să mă roage să merg la văru-său, bărbatul cel sus-pus, să-l rog a proteja pe băiatul ei, care de șase luni s-a întors din străinătate cu diploma de doctor în drept și… nu poate căpăta o slujbă cât de mică.

– Bine, zic, de ce nu te duci d-ta în persoană? îți este văr bun, și știu cât datorește părinților d-tale care l-au ajutat pe vremuri să ajungă așa de sus.

– M-am dus de trei-patru ori; dar mă tot amână; și, drept să-ți spun, o dată… nici n-a vrut să mă primească; nu mai îndrăznesc.

– De ce nu se duce tânărul? ca nepot.

– S-a dus o dată; dar l-a primit foarte brusc… și cum e el timid, nu mai are curaj să meargă…

– Atunci lasă, zic, mă duc eu…

Și m-am dus.

Ilustrul, care mă primește totdeauna bucuros, ca să mă bată pe umăr cu multă bunăvoință protectoare, de la primele mele cuvinte în favoarea nepotului său, mi-a răspuns:

– *Mon cher*, trebuie să isprăvim odată cu sistema asta nenorocită: care cum vine din școală cu un petec de hârtie, nici nu știe să se șteargă bine la nas, și pretinde a-nvăța bărbieria pe capul statului, cu leafă și diurnă din buget! Să meargă tânărul să muncească; să se lupte cu lumea! Până când, orce tânăr, cum iese de la țâța mamei, să treacă la țâța școalei, și pe urmă, de la țâța școalei, la țâța bugetului? D-ta înțelegi că nu mai merge cu vechea sistemă: românul să se nască bursier, să trăiască funcționar și să moară pensionar… E vreme să isprăvim odată…

– Dar, în fine, zic, un băiat așa de distins… și nepotul dumitale…

– A! mă-ntrerupe ilustrul meu; un cuvânt mai mult… Trebuie să isprăvim odată și cu nepotismul!… Am fost și voi fi totdeauna contra nepotismului – este iar o bubă înveterată a societății noastre, o gangrenă a statului nostru, un dar funest pe care ni l-a lăsat epoca de neagră și infamă memorie a fanarioților!… Nu pot face nimic pentru protejatul d-tale, tocmai că mi-e nepot… Iartă-mă, am scrupulurile mele de conștiință…

– O, Doamne! am exclamat.

Și i-am ținut predica arătată mai sus. Pe urmă nu m-am lăsat și i-am adăogat:

– În fine, și eu sunt contra nepotismului, contra acestui năravstrăvechi, de care este atât de bolnavă societatea noastră; și nu pot decât aplauda pe un bărbat de stat, care are, ca d-ta, în programul său, stârpirea acestui dar funest pe care ni l-a lăsat mizerabila epoca a infamelor domnii fanariote; dar dacă trebuie să fim cu toții contra nepotismului, asta nu însemnează,

cred eu, că trebuie să fim și contra nepoților. Înțeleg, pe nepoți să nu-i protejăm îndeosebi; dar să-i persecutăm fiindcă ne sunt nepoți!… Atunci, la nașterea fiecărui român, părinții ar trebui să se roage lui Dumnezeu: „Ferește, Doamne, pe acest copil al nostru să n-ajungă vreun unchi al lui la putere!“

– Nu zic asta! mi-a răspuns ilustrul.

– Apoi, atunci, poate că are acest nepot vreun cusur ca om; căci, din faptul că întâmplarea l-a făcut nepotul d-tale, nu-i poate face nimini vreo vină… Și firește, dacă are protejatul meu vreun cusur, atunci altă vorbă… Aș dori însă să știu…

– Nu! zise cam nehotărât ilustrul; nu pot spune că are vreun cusur… dar… dar… oarecare veleități și pretenții de personalitate… de independență… de autoritate… cum am zice, fumuri juvenile… fiindcă așa sunt toți tinerii din ziua de azi… își închipuiesc că-n fața unei diplome, cu care vin de pe băncile școalei, are să le cază toată lumea-n genunchi și să-i urce-n cap… Asta nu merge!… Un tânăr trebuie să fie modest… În fine, deocamdată nu sunt locuri… Mai e vreme… e tânăr, poate să mai aibă răbdare… om mai vedea… să ne mai gândim…

„A! zic eu în gândul meu… atunci, partida nu-i pierdută!…“

Și, prezentându-mi umărul să mi-l bată cu bunăvoință protectoare, am salutat cuviincios pe ilustrul meu, și imediat m-am dus drept la nepotu-său.

– Tânărule, i-am zis, viu acuma de la unchiul d-tale, pe care desigur d-ta l-ai cam supărat…

– Eu? cu ce?

– Cu ce? cu ce? știu eu?… poate cu… oarecare veleități, or pretenții de personalitate… de independență… de autoritate… cum am zice, iartă-mă, fumuri juvenile… căci așa sunteți toți tinerii din ziua de astăzi… vă-nchipuiți că-n fața unei diplome, cu care veniți de pe băncile școalei, are să vă cază

toată lumea-n genunchi și să vă urce în cap… Asta nu merge!… Un tânăr trebuie să fie, cum să zic?… Modest…

– A! zice tânărul; am înțeles… Da! dumnealui, fiindcă dispune de putere și este unchiul meu, ar voi să renunț la scrupulurile mele de conștiință, să mă fac unealta oarbă a unor rancune de partid! în schimbul unui mizerabil salariu de magistrat inferior, să mă pretez la o infamie… la o înscenare contra unui adversar politic al regimului dumisale! Dar până când cu sistema asta a persecuțiunii? până când cu această bubă înveterată a societății noastre? cu acestă gangrenă a statului nostru? cu acest dar funest…

– … pe care, îl întrerup eu, ni l-a lăsat epoca de neagră și infamă memorie a fanarioților!…

– Neapărat!…

– Ia ascultă-mă, tânărule, zic eu… Știi cât am ținut la răposatul d-tale tată, bunul meu prieten, știi cât țiu la mama d-tale și la d-ta, ascultă-mă…

Și-i repet, cu mici modificări de circumstanță, predica neroadă pe care am ținut-o adineaori și lui unchiu-său, începând cu: „Nu trebuie să aibă omul judecăți extreme, fiindcă lumea trăiește din pornire, iar nu prin judecată… lumea n-o putem îndrepta cu umărul… etc.“ și sfârșind cu: „Greu și foarte-ncet, tânărul meu amic, se dezrădăcinează obiceiurile și năravurile vechi… Cu toporul, se curăță pădurea… lumea se curăță cu vremea și cu răbdare, nu așa, de azi pe mâine!…“

– În sfârșit, i-am adăogat, eu te povățuiesc părintește să mai mergi pe la unchiul d-tale, care am înțeles că te iubește mult…

– Eu? la el?

– Da, d-ta, la dumnealui, firește; că așa se cuvine: ăl mai mic la ăl mai mare… și… să nu-l mai iei așa de sus… cu darul funest de pe vremurile de neagră memorie… Să-i dăm odată

dracului pe fanarioți, să nu mai pomenim de ei! Acu, slavă domnului! suntem regat independent!…

– Niciodată, domnul meu!… sunt scrupuluri de conștiință peste care nu se calcă! Im-po-si-bil!

Care va să zică, și cu nepotul, mi-am răcit gura degeaba, ca și cu unchiul…

Un tânăr excesiv de scrupulos – o adevărată anomalie într-o vreme și într-o societate, care, dacă ne putem exprima astfel… în fine, scrupulos prea din cale-afară!

Am renunțat dar, cu părere de rău, a mă mai amesteca în această delicată afacere de familie… Cu oameni așa de căpătânoși în privința scrupulurilor de conștiință, nu e nimic de făcut…

A trecut câtăva vreme după nereușita tentativelor mele diplomatice, pe care aproape le uitasem – când…

Citim în micul „Ecoul patriei“, ebdomadar din urbea X…, titlu mare pe prima pagină:

„Panamaua de la noi!… Potlogăriile fostei administrații!… Mișeliile se dau la lumină!… Jaf în avutul public!… În sfârșit!… Jos masca!… Hoții la pușcărie!…“

Citim apoi în „Glasul țării“, tot mic, tot ebdomadar, tot din urbea X…, titlu tot mare și tot pe prima pagină:

„Mișeleasca înscenare!… Goana infamă contra cetățenilor onorabili!… Regimul proscripțiunilor și al terorii!… Cetățeni fruntași închiși ca tâlhari în ajunul alegerilor!… Ministrul fără de lege!… Procurorul zbir!… Nedemnul nepot demn de unchiul nedemn!… Vom vedea!… Sunt judecători la Berlin!…“

N-am avut curiozitatea să văd cine or fi potlogarii, nici ministrul, nici procurorul…

Mai la urmă, ce-mi pasă mie!… dacă sunt judecători la Berlin!…

METEAHNĂ…

În general, o stațiune de aer curat este un loc mai mult sau mai puțin pitoresc, unde te plictisești, până la înecăciune, dacă nu știi danța, ca să poți respira seara praful din salonul de bal de la Kurhaus. Însă astă-vară, fiind osândit să respir o lună aer curat, chiar dacă nu știu danța, am avut norocul să petrec împreună cu un tip de om foarte ciudat, un fel de maniac, și aș fi nedrept dacă aș zice că am petrecut prost. E adevărat că până la urmă, cu câteva zile înainte de a ne despărți, începuse să mă cam obosească cu atâtea – cum să zic? – cu atâtea prostii; dar cele două-trei săptămâni de la-nceput, nici nu știui când trecură, atât mi se părea tipul de interesant.

Mai întâi era un om foarte cumsecade – ungur. Pentru un român ordinar ca mine, adică nu un extraordinar român, se găsesc și printre unguri foarte cumsecade oameni; vreau adică să spun că un român cât de ordinar se deosibește în aceasta mult de ungurii imbecili – sunt mulți de aceștia și la unguri – care nu ar fi-n stare să admită că se pot găsi și printre români oameni cumsecade afară de românii renegați din regatul maghiar, care acolo sunt considerați ca oamenii cei mai cumsecade.

Deși eram cu ungurul meu totdeauna alături la *tòplito* (așa se zice pe ungurește *table d'hôte*), deși în cursul zilei ne întâlneam mereu la *pròmonat* (promenadă, pe ungurește), și deși din parte-mi, comunicativ ca orce român ordinar, îi dedeam

într-una ghes să-i fac cunoșința, nu era chip să mi-l apropiu. Instinctiv, mi-am dat seama că mi-l depărtasem: făcusem greșala să-i adresez la masă cuvântul în românește: el, om politicos, mi-a răspuns destul de aspru: „*Nem értek kérem szépen!*“ (adică: nu-nțeleg, mă rog frumos).

Înțelegând ce greșală făcusem și dorind neapărat a-i face cunoștința; pe de altă parte, pricepând de ce slăbiciune sufere omul meu, m-am gândit la o stratagemă, care mi-a reușit. Într-o dimineață, când ne-am așezat alături la cafea, după ce l-am salutat frumos, i-am zis pe ungurește: „Bună dimineața poftesc!“ Auzindu-mă, omul s-a transfigurat; de unde ieri sta posomorât cu ochii-n taler, acu deodată, radiând prietești din ochi, cu un zâmbet afabil, m-a întrebat în limba lui: „Dar domnul știe ungurește?“ I-am răspuns că am știut puțin când eram copil, că acuma mai înțeleg ceva, dar am uitat aproape de tot să vorbesc… Pe urmă (la noroc, am încercat) am urmat să-i spun pe franțuzește cât îmi pare rău că, neputând trăi printre maghiari, am uitat o limbă așa de frumoasă, care mi-amintește de copilărie și-mi face atâta plăcere când o aud vorbită mai ales de societatea cultă, sau de pe amvon, sau pe teatru.

Omul meu s-a găsit că știe franțuzește mai bine decât mine, și, din momentul acela, am fost o lună nedespărțiți. Stratagema mea a prins: ce e drept, nu era decât pe jumătate infamă: numai în privința regretului că n-am putut trăi printre maghiari; în privința limbii însă, era numai puțin cam exagerată; și cunosc mulți români ardeleni culți de aceeași părere cu mine și care vorbesc limba maghiară frumos cum mulți maghiari culți ar dori s-o vorbească.

Așadar, ne-am apropiat și ne-am împrietenit, și nu-mi pare rău: am putut studia de aproape fenomenul ciudat al maximului de tensiune sufletească, cum adică o apucătură bună a omului, trecând măsura, poate deveni pernicioasă, cum o

virtute împinsă peste o anumită limită începe a fi o curată meteahnă.

Ungurul meu, așa om cumsecade, și inteligent și cult, era în cazul acesta din urmă: întindea coarda patriotismului peste maximul de elasticitate; când vorbea inima lui de maghiar, judecata lui de om trebuia să meargă să se culce, nu mai avea de ce să mai stea de vorbă.

Câte minuni n-am auzit în patru săptămâni, pornite din inima patriotului maghiar! Le-aș mai putea ține minte pe toate? Câteva însă vor fi de ajuns să le rezum aici pentru a da o idee cititorului de meteahna mentală a tovarășului meu de cură la aer curat. Iată…

Mai întâi, maghiarul nu are nevoie de altă cultură decât de cultura maghiară; ceva mai mult: orice influență a vreunei culturi străine, mai ales europeană, este de-a dreptul păgubitoare maghiarismului; de aceea trebuiesc descurajate, condamnate, persecutate chiar (la nevoie, cu mijloace violente) toate apucăturile de contact, fie pe cale publică, fie pe cale privată, cu vreun curent de civilizație nemaghiară.

Limbă?… numai cea națională maghiară!

Literatură?… numai cea națională maghiară!

Artă?… numai cea națională maghiară!

Știință?… tot așa.

În fine, idee, muncă, invenție, spirit, judecată, rachiu, vin, brânză, ardei, dănțuri, costume, vite, capital, oameni, sfinți, Dumnezeu șcl. șcl. … toate, tot – tot așa!

Apoi…

Maghiarul nu se teme de nimini pe pământ; contra lumii întregi, maghiarul luptă nepăsător, sigur de victorie… fiindcă… are-ncredere în Dumnezeul strămbunilor săi… căci… maghiarul în veci nu piere!

Dar… este un însă… Însă: maghiarul este, din nenorocire, mâncat de străini! de nemți, de jidani, de slavi, de țigani, de

levantini, de germanism, de franțuzism, de pesimism, în fine de fel de fel de vrăjmași care pot să-l… distrugă!

Și, se-nțelege, o dată ce va fi maghiarismul distrus, firește nu va mai exista, și dacă nu va mai exista maghiarismul, atunci lumea are să stea pe loc, n-o să se mai învârtească pământul, soarele o să se stingă – cataclism universal! s-a isprăvit cu omenirea!

Până la *dar însă*, maghiarul meu avea aerul feroce și tonul tunător; dar de la *dar însă* încolo, lua aerul dulceag și tonul duios.

Așa m-a făcut să-mi petrec luna de vilegiatură într-un mod foarte plăcut.

Cu câteva seri înainte de a ne despărți, când începuse să mă cam plictisească, mi-a vorbit despre tricolorul maghiar cu un avânt într-adevăr „înălțător“. Mi-a spus că el mănâncă mai bucuros, și mai cu poftă chiar, săpun învelit într-o etichetă tricoloră maghiară decât cașcaval învelit în hârtie albă simplă.

Și, aminteri, om foarte cumsecade… inteligent și cult…

M-am gândit: „Doamne, un așa om de cumsecade, așa de inteligent și de cult, cu așa meteahnă… ce ușor i-ar fi unui șarlatan, prost și incult, să-l ducă de nas și să-și bată joc de el!“

Și după ce m-am despărțit de bunul meu maghiar, mi-am zis:

„Nu! patriotismul lui e o meteahnă; nu mai e o virtute. Bine că ne-a ferit Dumnezeu pe noi, românii, de așa meteahnă!“

IDENTITATE…

Stetesem două luni la țară, în Franța – zic la țară, cum zic francezii, fiindcă vila și mica proprietate unde mă găzduise prietenul meu Legrand se aflau la marginea unui mare oraș industrial și comercial; într-un ceas mergeam pe jos până-n centrul târgului, la Café Gambetta… Așteptam acum bani, ca să mă-ntorc în patrie. Într-o seară, iată primesc un cec de 350 de franci. A doua zi dimineața, merg în oraș, la sucursala locală a unei mari bănci din Paris, și mă prezint la *guichet* cu cecul meu. Impiegatul se uită bine la cec, apoi lung la mine, și zice:

– Hârtiile dv., domnule…

– Ce hârtii? întreb eu.

– Hârtiile dv. de identitate…

Mă caut în buzunar, să scot portofelul cu pasaportul și cu alte hârtii… Caut… caut… Am uitat portofelul acasă la țară. Zic:

– Domnule, iată, poftim scrisoarea prin care mi se notifică trimiterea cecului la adresa dlui Legrand, unde locuiesc de două luni, aci, afară din oraș… Portofelul cu hârtiile mele l-am uitat acasă; în orce caz, nu gândeam că or să-mi trebuiască din momentul ce prezint un cec…

Dar impiegatul mă-ntrerupe:

– Cu toate astea, vă trebuiesc… fără hârtii…

Și iar se uită, cu parcă un fel de bănuială, la cecul meu.

– Domnule, zic eu îngrijat, nu cumva, poate, bănuiți că este un cec fals?

– A! nu, domnule; cecul este foarte bun… decât fără hârtiile dv… Vă trebuiesc neapărat hârtiile dv. de identitate…

– Dar sunt cinci kilometri, domnule, până acasă, și-nțelegeți bine că, o dată cinci la dus, și-nc-o dată cinci la-ntors, fac zece… pe căldura asta…

Pe câtă vreme stăruiesc eu pe lângă impiegatul nenduplecat, se tot îndeasă-n mine un englez, un roșcovan cu haine cadrilate, tipul desăvârșit al gentlemanului cu stare, care nu mai știe încotro, în ce parte a pământului să fugă ca să scape de *spleen* – de plictiseala cetei britanice.

Mă dau la o parte și-i fac loc la *guichet.*

Gentlemanul scoate din buzunar un portofel mare de piele de crocodil cu o monogramă de argint la colț; deschide încet portofelul și trage dinăuntru mai mult hârtii, între care și un cec, și le dă impiegatului. Acesta le ia; înapoiază gentlemanului celelalte hârtii, oprește cecul și zice, cu un oarecare aer de cosideрație:

– 50 000 de franci?

– Gentlemanul, rece, dă din cap în semn de afirmare… Impiegatul îi dă un peticel de hârtie cu un număr și-i arată la ce *guichet* se face plata cecurilor… Eu stau alături și mă uit la ei.

Gentlemanul se duce la *guichet*, ridică un pachet de hârtii de bancă; le vâră pe nendoitele în portofelul lui larg; pune portofelul în buzunarul din partea inimii; se încheie la piept frumos și iese cu pasul demn și măsurat, ca orce gentleman care caută metodic, pe-ndelete, locul din lume unde să-și poată arunca din cârcă povara nesuferitului *spleen*.

După ce, cu oarecare invidie – mărturisesc – privesc pe englez ieșind cu portofelul plin, mă vâr iar la *guichet* și încerc încă o dată să conving pe impiegatul băncii… Zadarnic, orce încercare…

– Regret, domnule, îmi zice; peste putință! v-am spus… Fără hârtiile dv. … peste putință!

Văzând că-mi răcesc gura degeaba, rămân foarte vexat. Mă hotărăsc a mă-ntoarce acasă, s-aduc pasaportul, hârtiile, geamantanul, tot; la rigoare să aduc și pe gazda mea, pe amicul Legrand, om cunoscut în localitate, să garanteze că eu sunt eu, nu sunt altul.

A doua zi, mă prezint cu pasaportul, cu hârtiile toate, corespondență din țară și din străinătate (un dosar întreg), cu prietinul și gazda mea, d. Legrand, și cu o duzină de fotografii, care reprezintă pe amicul meu Legrand, pe soția sa, madam Legrand, pe cei doi copilași ai lor și pe mine, la masă toți, pe veranda vilei; madam Legrand, în fund, ține pe câte un genuchi pe copilași; eu și cu Legrand stăm în picioare și ciocnim, peste masa rotundă, paharele, închinând cu: pentru prosperitatea bătrânei Republice Fanceze! el: pentru progresul tânărului Regat Român!

După fotografie, putea impiegatul cu drept cuvânt să mă dea iar afară; însă, examinând cu mare atenție celelalte documente, binevoiește în sfârșit să-mi dea fițuica pentru achitare. Îmi iau banii și fotografiile, și mergem cu amicul Legrand în centru, la Café Gambetta, să luăm câte un aperitiv, după obiceiul locului.

Acolo – ce aflăm?

În ajun, banca locală a plătit un cec fals de 50 000 de franci unui cavaler de industrie; semnalmentele: gentleman englez; roșcovan; costum cadrilat; portofel enorm, crocodil veritabil, etc. etc. …

Nu! – pot mărturisi despre asta atâția prieteni ai mei socialiști, și liberali, și conservatori, și, puținii, rămași sadea pe dinafară, – nu! n-am fost niciodată socialist; n-am dușmănit cândva capitalul… Dar, când am auzit că infama întreprindere burgheză, care m-a necăjit și m-a vexat pe mine atâta, fermecată

numaidecât de un milord cadrilat și de o piele de crocodil, a fost pârlită cu o așa de frumoasă sumă rotundă… drept să spun, am jubilat…

Peste trei zile am plecat din Franța către patrie.

În drumul de fier, a doua zi, am avut norocul (să vedeți mai jos pentru ce zic „norocul") să mă-ntâlnesc cu un rus, un vechi cunoscut, foarte simpatic, pe care de mult îl știam că înoată în apele anarhismului terorist – un tip de om excelent, bun, onest și moral; dar… apostol… infatigabil și incurabil. Cum m-a văzut, rus comunicativ, m-a strâns de gât, să mă sărute. Ne aflam singuri într-o cabină mică a vagonului. Eu, cam în glumă, cam în serios, i-am zis:

– Ascultă-mă, maladețule, spune drept: ai în geamantan vreo cutiuță cu bomboane destinată vreunui tiran?… să nu se deschiză cutiuța singură pe drum, să-și verse asupra mea bunătățile, că m-ai nenorocit: am treabă acasă; m-așteaptă familia!

Maladețul meu a-ncept să râză și iar m-a strâns de gât și m-a pupat; pe urmă m-a asigurat că n-are la el nici un explozibil altul decât ura lui nempăcată contra intolerabilei de absurde organizațiuni actuale a societății. Eu, din parte-mi, i-am declarat că n-am nici un cuvânt spre a susținea o organizație, care, dacă n-o cred totdeuna intolerabil de absurdă, adesea mi se pare stupid de intolerabilă.

Asupra acestora, ne-am pupat iar muscălește, și, după ce am dat un bacșiș conductorului să ne lase singuri în compartiment, ne-am culcat… Am dormit bine până la ziuă, când am ajuns la graniță.

Anarhistul meu, mai deștept ca mine, s-a coborât întâi din vagon. Eu, puțin mai târziu, somnoros, dau să trec pe urmele lui… Un polițist, cu o voce foarte aspră, îmi zice, ținându-mi calea:

– Treceți întâi pe la revizia pașapoartelor!

Caut în buzunar… caut în săculețul meu de drum… Nu e… Afurisit pasaport!… iar pasaportul!… Zic:

– Domnule, nu-l găsesc; probabil, l-am pierdut pe drum; dar sunt român, domnule!…

Și voi să trec; dar el, și mai aspru:

– Nu se poate, domnule, fără pasaport! n-auzi?

– Dar am hârtii, altele, care probează că sunt român, dom - nule! cetățean român!…

Și iar dau să mă vâr. Aș!… Polițistul îmi dă un brânci în piept, și mă aruncă-napoi, cam departe, pe teritoriul străin, în brațele unui hamal, care, din spate, cu același procedeu, mă restabilește în poziția verticală.

„Ei! zic în gândul meu; de acum sunt pierdut! pierdut la pragul patriei mele!… Ce e de făcut?…“

Intru, foarte abătut, în restaurantul gării pe teritoriul neutru… Beau o cafea… amară cafeaua în țară străină… prea puțin zahăr și prea mult *frank-caffe!*… Gustând, foarte dezgustat, din cafeaua exilului, aud că afară se pregătește tre- nul de plecare către interiorul patriei mele… Mă uit la ceas; mai sunt douăsprezece minute… și pleacă fără mine, și eu rămâi în exil, și nu mai am parale nici de *frank-caffe!*

Desperat, mă-ntorc la polițistul meu și, cu lacrimi în gușe:

– Domnule! te rog, domnule… sunt cetățean român!… scap trenul!… nu mă nenoroci!

Dar el răcnește:

– Nu se poate fără pasaport? nu-nțelegi? idiotule!

Profund vexat de acest refuz astfel formulat, mă întorc demoralizat cu desăvârșire în restaurant… Ce să fac?… Să telegrafiez cu 50 de cuvinte răspuns-plătit și cu timbru de 30 de bani la poliția locului meu. Dar, până să-mi vie răspunsul pot pieri printre străini; în cel mai bun caz, alt tren de coincidență n-am decât peste 18 ore!… Orcum, tot bine!…

Fulgerându-mi acestea prin minte, intru în restaurant, unde găsesc pe maladețul meu bând ceai, fără zahar, numa cu rom. Foarte supărat îi povestesc nenorocita mea aventură… El începe să râză ca un sec; scoate din buzunar un pachet de documente; se uită la mine lung, parcă mi-ar lua semnalmentele, ca la un biurou de servitori pentru condicuță; alege unul dintre documente; mi-l dă discret pe sub masă, și-mi șoptește:

– Na pasaport! mergi degrab la revizie!

Mă uit la hârtie…

Mă cheamă Bob Schmecker; sunt cetățean american; prezidentul U.S.A. „roagă pe toate autoritățile civile și militare de pe globul terestru să mă lase să trec și să-mi dea ajutor și protecție în caz de nevoie".

„Hahà!" strig eu, și trec repede la domnul polițistul meu:

– Am găsit, în sfârșit, pasaportul meu!… poftim!

– Așa da! zice el.

Și mi-l vizează… Mă sui repede-n tren cu muscalul meu salvator. Ne pupăm… Trenul a plecat… Am intrat în patrie!…

Nu! – să mărturisească toți amicii mei anarhiști, fie liberali, fie conservatori – nu! nu sunt pentru răsturnarea societății actuale, mai ales prin mijloace violente… Dar, drept să spun, reintrând, după atâta necaz, cu așa succes, în patrie… am gândit… nu mai țiu minte ce… prostii, desigur.

Ajungând seara acasă, am fost întâmpinat de ai mei… Înainte de a mă apropia de ei, le-am strigat din poartă:

– Mă rog vouă, să nu-mi cereți hârtii de identitate, că n-am altceva decât un pasaport american, și sper că n-ăți fi inteligenți ca unul care m-a făcut idiot az-dimineață, numai pentru atâta să mă lăsați să intru.

Și-mpreună cu toată familia, care știe ciat-pat englezește, am cântat, de bucurie că ne-am revăzut sănătoși, mândrul cântec american: *Yankee doodle…*

AȘA SĂ MOR!

Am avut să fac multe alergături săptămânile trecute: peste cinci mii de chilometri în drum de fier. Am ostenit destul; dar nu-mi pare rău... cu prilejul acesta am făcut o foarte plăcută cunoștință – un om rar.

O zi întreagă, până la Budapesta, l-am admirat numai de la distanță; neștiind bine decât limba noastră, n-am avut îndrăzneala, cât mi-era de simpatic, să m-apropii de el și să intru în vorbă. L-am văzut în vagonul-restaurant, înconjurat de alți călători, conversând cu ei în mai multe limbi străine – nemțește, ungurește, italienește, franțuzește – un poliglot în toată puterea cuvântului.

Om tânăr, cam de treizeci de ani – foarte elegant; deschis la privire și la vorbă; vesel, deștept, vioiu; plin de glume și, mai presus de toate, om umblat.

Ceasuri întregi am tras cu urechea la conversația lui cu ceilalți călători, și, din câte am putut înțelege, am rămas cu convingerea – care, mai târziu, trebuia să mi se confirme cu prisos – că mă aflu în fața unui om extraordinar.

Acest tânăr, nu numai că știa atâtea limbi, dar cunoștea deaproape și țările lor: vorbea despre toate regiunile Europei civilizate, în lungul și-n latul continentului, cu mai mare siguranță decât aș îndrăzni eu să vorbesc despre mahalalele pe unde am copilărit; și, după cum se vedea bine, impresiile ce

le comunica erau de tot proaspete: de ieri, din Germania; de alaltăieri, din Franța; de acum trei zile din Italia!... un fel de pasăre călătoare care, cu o privire din înălțimi, apucă fizionomia întreagă a părții globului unde și-a petrecut vara, și-i strigă din depărtare, de sus, pe limba ei: „Să ne mai vedem cu bine la anul!“

Dar nu numai atâta! Tânărul călător nu trecea prin lume ca o pasăre; era o minte cugetătoare, înavuțită cu frumoase învățături; știa tot ce se petrece în lumea mare și-n cea mică. Vorbea, în perfectă cunoștință de cauză și cu egală competență, despre greva sindicalistă din Franța, despre reforma financiară a Germaniei; despre mișcarea sufragetelor din Ennglitera; despre expoziția secesioniștilor din Berlin; despre ultimele creațiuni a lui Carusso și a lui Rostand; despre situația incomodă a sultanului detronat, ca și despre puiul de girafă fătat săptămâna trecută în grădina zoologică dela Hamburg etc. etc.

Politică, finanțe, mode, navigație fluvială, maritimă și aeriană, industrie, arte, teatre, muzică, sport, mai cu seamă sport – toate, toate erau clar și metodic așezate în această puternică minte de om, și prin urmare, la nevoie, metodic și clar expuse.

Și toate astea, cu o siguranță, o dezinvoltură și o volubilitate încântătoare, spre uimirea tutulor ascultătorilor. Ce păcat, m-am gândit eu, că nu știu o limbă străină, să fi intrat și eu în vorbă. Câte lucruri aș fi putut afla și învăța dela un om atât de știut și de comunicativ!

Dar pe când gândeam astfel, iată că intrăm în gară la Budapesta, unde trebuie să cobor și să aștept câteva ceasuri până la plecarea trenului către București. Omul extraordinar coboară și el și dispare, spre părerea mea de rău, prin mulțime. Lung o să mi se pară drumul fără el, care m-a făcut, de ieri până azi, să nu bag seama cum a trecut atâta vreme!

Alerg repede la controlorul vagoanelor de dormit, să m-asigur din vreme de un pat de clasa a doua – dacă voi avea

noroc să găsesc, fiindcă e totdeauna îmbulzeală și locurile se vând mai dinainte. Dar am noroc; din întâmplare, în ziua aceea, sunt puțini călători; locurile toate sunt libere; am să fiu singur într-un compartiment de patru paturi... atât mai bine! nu ai totdeauna noroc să dai peste tovarăși de drum interesanți și plăcuți.

Ceasurile de așteptare au trecut – foarte încet, și mi s-au părut firește foarte lungi; dar cât de încet, ceasurile tot trebuie să treacă; și cât de lungi să fie, tot le înghite vremea pe unele după altele. Și așa, pe la două și jumătate, m-am suit în vagonul de dormit la patul cu numărul 13.

Ș-apoi mai spun unii ș-alții că 13 e număr fără noroc! N-apuc să m-așez bine la locul meu și să scot o carte de citit din săculeț, și cine intră, cu zgomot mare, în același compartiment?... Cine? tânărul meu! extraordinara pasăre călătoare! care ocupă în fața mea locul cu numărul 11!

Mă salută foarte grațios, pare că mă recunoaște. Eu, vădit mulțumit că-l revăz, îi răspund și mai grațios, și gândesc așa: de data asta, fiindcă suntem numai doi într-un compartiment, am să intru în vorbă – franțuzește, ori nemțește, cât mă pricep. Și pândesc momentul când să atac.

Dar până să încep eu, el, care și-a aruncat ochii pe cartea mea de cetire lăsată pe mescioară, îmi zice zâmbind foarte amical:

– Dumneata știi românește?

Înecat de admirație și de bucurie nu pot răspunde decât prin altă întrebare:

– Cum? dumneata... știi și românește?

– Perfect! răspunde omul extraordinar.

– Domnule, zic eu, nu-ți poți închipui câtă plăcere îmi face să călătoresc cu un om așa de umblat ca dumneata! Crede-mă că tot drumul de aseară și până adineaori am regretat că nu

cunosc și eu o limbă străină, să pot intra în conversație cu un tovaroș de călătorie așa de spiritual și care știe atâtea!

Tânărul mi-a mulțumit de compliment, și din momentul acela am fost buni prieteni.

Câtă admirație îmi inspirase în ajun nu fusese nimic pe lângă ce trebuia să-mi înspire de acuma încolo. Cum se poate un om să știe atâtea! Fenomenal!

Să las că știe pe din afară toată muzica din *Prințesa dolarilor* și din *Văduva veselă*, cu cuvintele cupletelor în nemțește și-n românește; căci asta se poate atribui talentului și memoriei, care adesea nu dovedesc prea mult în privința inteligenței; dar ceea ce m-a amețit a fost cunoașterea amănunțită a împrejurărilor politice de la noi.

Astfel, de la dânsul am aflat...

că Arhiducele moștenitor al tronului Austro-Ungariei va veni să facă o vizită la Curtea noastră, și că vizita aceasta are o mare însemnătate politică;

că Alexandru Davila deschide la toamnă un teatru nou național în București;

că, pentru moment, nu se face nici o remaniare în cabinetul Brătianu, fiindcă nu s-a putut ajunge încă la o înțelegere între cadrele vechi liberale și generoși, așa că intrarea lui Stere și a lui Radovici în minister nu se poate face decât la toamnă;

că magaziile economatului C.F.R. de la gara Filaret au ars până în pământ, iar pagubele se urcă până la peste trei milioane;

că bietul nostru Marion, poetul inimitabil al soacrelor, a dispărut dintre noi;

că Take Ionescu desminte că ar fi declarat lui Costică Arion cum că i-ar conveni să mai rămână mult liberalii la putere;

că recolta, dacă nu vine ploaie cât de curând, este foarte amenințată în partea de jos a României; șcl. șcl.

Și toate aceste afirmațiuni, confirmate cu: „așa să am noroc!“... „așa să trăiesc!“... „așa să chiorăsc!“... „așa să am parte de sănătate!“... „așa să mor!“.

După acestea, începe să cânte ceva din repertoriul lui Ristache Ciolacu, pe care-l cunoaște personal de la Lăptărie, precum cunoaște personal pe toate personalitățile noastre din lumea politico-economică, finanțiară, artistică etc.

Dar numai pe ale noastre le cunoaște?

În Paris, în Berlin, în Viena, în Milano, peste tot, pe toți îi cunoaște:

– Așa să am parte de ochii mei!

Pe urmă, îmi povestește cum a ars balonul lui Zeppelin. „Oi! mamă!“, și cum el îi spusese mai dinainte contelui că are să se-ntâmple o nenorocire:

– Așa să trăiesc, dacă nu i-am spus! par-că nu i-am spus!

Trecem după asta, iar la politica românească...

Lui Stere i-a spus el să nu intre până n-are o siguranță solidă, să nu pață și el cu liberalii ce a pățit Take cu conservatorii:

– Așa să mor, dacă nu i-am spus!

Apoi dela politică, trecem la teatru...

Cea mai mare artistă dramatică tot Sarah Bernhard rămâne, deși și Suzanne Desprès este admirabilă; dar creația cea mai frumoasă a Sarei nu este nici *Dama cu Camelii*, nici *l'Aiglon*, ci *Frui-frui*; rolul cel mai elegant:

– Așa să am bine, dacă nu i-am spus deja la Paris!... de ce să nu-i spui?... par-că mi-e frică?...

După atâtea minuni câte am auzit, pe la unu după miezul nopții, dorind somn ușor tovarășolui de călătorie, m-am culcat la locul meu, pe când el fredona încă un cuplet de operetă.

A doua zi dimineața ne-am deșteptat pe teritoriul românesc.

Până la București, am mai auzit destule. Pe la Chitila, am îndrăznit să-l întreb pe omul meu ce e de felul lui. Am aflat...

E *voiajor*... În „branșa“ *ilustrate, poștale...*

Cu toată veselia lui, are cauze să fie trist: fiind ocupat în Olanda cu așteptarea ușurării Reginei Wilhelmina, a scăpat ocazia să *lanseze* o serie de ilustrate române pentru *jubiloiu*.

– Așa să mor!

REPAUSUL DOMINICAL

Petrecerile cu mult înainte pregătite rar se întâmplă să iasă bine; câtă vreme, cele încinse așa la întâmplare, pe negândite, aproape totdeuna izbutesc frumos…

De ce oare? – De ce, de nece – nu trebuie să ne batem mereu capul să filozofăm, să tot căutăm cauza la orșice… Destul să constatăm cum se petrec lucrurile, și din constatarea asta să tragem învățătura că: nici la petreceri de mult puse la cale să nu mergem cu prea mari închipuiri de veselie, și nici să stăm la îndoială când, pe negândite, ni se ivește prilej de petrecere; să mergem cu voie bună, daca n-avem altă treabă mai serioasă de făcut – zic *mai* serioasă, fiindcă, în viața noastră scurtă și trudită, nici petrecerea nu e ceva atât de neserios cum spun câțiva înțelepți, unii ursuji și alții fățarnici.

Așa cel puțin gândesc eu, și de aceea am petrecut așa de frumos alaltăieri noaptea.

Joia trecută, 21 mai, neavând treabă, mă plimbam încet pe Calea Victoriei, pe la șapte seara, privind la forfoteala aceea de calești, birji, automobile – ce mulțime! ce eleganță! ce belșug!… cum rar se vede chiar în orașele cele mai prospere – și mă gândeam: cine or fi aceia care au scornit de la o vreme că-n țară e sărăcie, că s-a scumpit traiul și că suntem amenințați de o criză agricolă? ce moftangii!

Pe când gândeam așa, iacătă, dau piept în piept cu amicul meu Costică Parigoridi – care, contrariu felului său cunoscut de toți, are acum aerul unui om prea puțin vesel.

– Monșer, îmi zice, nevastă-mea s-a dus la țară cu copiii, la neamurile ei, tocmai în Muscel… Eu n-am vrut să merg… mai întâi, mi-a fost lene să mă scol așa de dimineață; și pe urmă, drept să-ți spun, nu-mi plac petrecerile patriarhale; eu sunt orășean; mie-mi place orașul… dar… nu duminicile și sărbătorile… N-am văzut ceva mai urât pe lume decât un oraș mare în zilele de repaus dominical! Toate prăvăliile cu obloanele lăsate ca pleoapele în somn… Ce somn!… Peste tot închis!… Să vrei să te spânzuri, n-ai de unde să-ți cumperi știreang… Lipsa asta de activitate, de viață, de mișcare comercială mă apasă pe umeri, mă trage și pe mine la somn; și nu pot dormi măcar – parcă sunt în stare de insomnie… Și când mai văd și toată mitocănimea asta parvenită, prostimea asta elegantă, învârtindu-și roatele cu cauciuc în neștire, îmi vin fel de fel de idei… primejdioase… De un ceas umblu să dau de un prietin… parcă toți au intrat în pământ!

– Iată, m-ai găsit pe mine, îi zic eu.

– Bine că te-am găsit, nene Iancule! Afurisit să fie repausul dominical!

– Dragă Costică, recunosc, în adevăr, că un oraș mare în repaus dominical nu este așa de frumos ca în plină activitate; și mie-mi face aceeași penibilă impresie ca și ție… Decât, ia să ne gândim și la oamenii care muncesc, o săptămână întreagă, de dimineață până seara târziu… Nu le trebuie și lor o zi de odihnă?

– Da, răspunde amicul meu; dar în loc să se odihnească, își fac bășici în tălpi umblând toată ziua gură-cască, și seara cad morți de oboseală.

– Bine; dar s-au recreat… au petrecut…

– Da! s-au îmbătat!

– Dar ce să facă?… să citească psalmii prooroculuí David?… Și pe urmă, dă-mi voie să-ți spun că-mi pare rău să te aud pe tine, spirit modern, suflet așa de uman, vorbind astfel despre lumea muncitoare… și asta numai de necazul urâtului.. Să presupunem că se-mbată și poporul… Ei! și?… parcă…

– Înțeleg ce vrei să zici!

– … Ei! apoi?

– Nu știu, monșer; dar sunt plictisit ca un cățel pe care stăpânul l-a uitat încuiat în casă… Îmi vine să urlu de urât… Ai treabă?

– Deloc.

– Unde mănânci astă-seară?

– Indiferent.

– Vrei să mâncăm împreună?

– Mai ales.

– Unde, zici?

– Unde poftești.

Pornim amândoi la vale. Pe drum, Costică, privind la obloanele prăvăliilor, bombănește mereu… În dreptul lui Capșa, întâlnim pe alt prietin; îl luăm, fără vorbă multă, ca de rechiziție; la răspântia bulevardului, încă doi; îi înhățăm; în dreptul legațiunii rusești, încă unul; e prizonier… Curios lucru! toți foarte plictisiți de repausul dominical; și cu cât banda sporește, cu atât dispare plictiseala! Toți șase – oameni de condiție frumoasă în societate – ajungem, aproape bine dispuși, la Iordache, în Covaci.

Sus, pe terasă…

– Domnilor, zice Costică, trebuie să știți că, grație întâmplării fericite că v-am întâlnit, mi-au fugit din minte niște idei foarte negre… Dacă, adineaori, nu-ntâlneam pe nenea Iancu, mergeam, cum eram de plictisit, drept la gară, să mă arunc subt roatele primului tren la-ndemână. Vă mulțumesc… Sunteți salvatorii vieții părintelui copiilor soției mele, care era

să citească mâine, la Câmpulung, în „Universul“, încă o nouă tragică sinucidere la stația B.M.!… Ei bine, faptul acesta, că, din fericire, v-am întâlnit, combinat cu faptul, nu mai puțin fericit, că astăzi este ziua mea onomastică, Sf. Împărați Constantin și Elena, ne obligă: pe mine să vă rog, iar pe dv. să primiți, a face eu cinste astă-seară.

Îl sărutăm cu toții și, care mai de care, îi urăm:

– La mulți ani, Costică! cu noroc, sănătate și veselie!… Și cinstit socru, dragă Costică!

Pe urmă, din parte-mi, îi cer scuze că am uitat să-l felicit, fiindcă, necăzând sub prescripțiile legii repausului dominical, nu țin niciodată socoteala sfinților.

Costică se-ntoarce-n loc și deodată, vesel ca totdeuna, strigă:

– Băiete! aperitive, lista și răcitori în lege! să vie!

Știu c-am petrecut!…

Ce chef!… și, dacă trebuie să fim drepți, Costică a plătit de două ori petrecerea improvizată – și cu bani și cu spirit – ce vervă!… Din când în când, constatând că lăsăm „să se răcească“ paharele noastre pline, ne striga, ridicând pe al său:

– Jos repausul dominical!… Să lucrăm!… lucrați, domnilor!

Iar noi, împărtășind părerile lui, lucram cu stăruință… Ce activitate!

Cinci ore fără-ntrerupere, pe nerăsuflate…

Cam pe la deșteptatul rândunicilor – țal!… Aperitive, 18; baterii, 8; șampanii, 12 și 22 pachete de regale… și 5 rânduri de marghilomane.

Foarte – cum m-aș putea exprima în termeni mai aleși, adică mai potriviți? – foarte… gata, coborâm frumos, însă pe tăcute – nu o tăcere lugubră, totuși solemnă… Ne reculegem.

Ajungem jos, unde moțăie câțiva birjari, pândindu-și prada matinală; ne oprim puțin, să aspirăm până-n adânc praful sănătos ridicat spre firmament de târnul municipal:

Costică, după o sforțare eroică, întreabă:

– Un'e me'gem?

Noi medităm un moment… Eu ridic din umeri… Ceilalți, ca și mine.

– Bi'jar!

Și, câte doi, câte doi, binișor, ne-am așezat frumușel în trei birji. Eu cu Costică pornim în frunte… Zic, eu acuma, lui Costică:

– Un'e me'gem?

Costică ridică din umeri, și pe urmă mă sărută; îi plătesc prompt cu aceeași monedă.

Din Covaci, apucăm la dreapta-n sus pân' Șelari; din Șelari, apucăm la dreapta pân' Lipscani; din Lipscani, la stânga – și Costică mă sărută și zice:

– Eș' du'ce, 'ne Iancule!

– Sun' tu'tă, Co'tică!

– Tu'tă du'ce, 'ne Iancule!

Și râzi… Și dând să mă pupe încă o dată, nu știu cum face, că-mi ridică pălăria, care-mi zboară afară din trăsură, înapoi spre Iordache.

– Bi'jar!…pă'ria lu 'nea Iancu!

Oprim… Birjarul mi-aduce pălăria. Costică mi-o pune pe cap… mai îndesat… ca să nu-mi mai zboare… Și râzi… Și ne pupăm du'ce…

Dar unde ne aflăm? Pe bulevardul Colței, aproape de Piața Victoriei.

—Un'e me'gem mă, 'mboule?… știi?… întreabă Costică pe birjar.

– La Lăptărie, conașule; cum să nu știu?

– E 'mb'avo! i răspunde Costică; și pe urmă către mine: auzi ce ide' f'umoasă a 'vut 'mbou!

Dar celelalte două birji nu se mai văd în urma noastră.

– Ne-a t'ădat, ca niște lași, 'ne Iancule!

Aerul de la Șosea ne face mult bine. Ajungem la Lăptărie. Plin!

Acolo, cei patru amici, care au sosit, prin Calea Victoriei, înaintea noastră, ne așteaptă; ei nu puteau crede că i-am trădat ca niște lași.

Câte un pahar de șampanie, la botul calului! – etc.!! etc.!!!

Se face ziuă… Rândurelele au și plecat la vânătoare… Reintrăm în Capitală, în căutarea unui jvarț cu *cognac* fin… Am găsit…

Ciudat efect face cafeaua tare!… Ni s-a dezlegat limba… Ieșim… E lumină mare… O aglomerație… Un accident?… Să anunțăm Salvarea!… Ne apropiem…

Un cetățean șade jos pe marginea trotoarului și nu vrea să se scoale, cu toate insistențele sergentului.

– Ce e? întreb pe sergent.

– E repausul dominical, domnule; nu mai poate umbla; trebuie să-l ridic de-aici, să nu-l calce vreo trăsură… Haide, sus!

Și dă să-l ridice; cetățeanul se lasă greu din balamale, scapă din brațele omului ordinii și se așează iar la loc. Îl privesc de aproape… Îl cunosc… Este un excelent culegător tipograf, om în vârstă și foarte cumsecade. Zic:

– Scoală, monșer, nu face pentru d-ta să te dai în spectacol… ești om serios, tată de familie…

– Ba, pe tat'to! răspunde el.

– Îmi pare rău, adaog eu, că n-ai înțeles bine morala mea…

– Ba am înțeles; dar vorba mea e: unde găsim noi acuma ciorbă de burtă?

– D-tale ți-ar trebui acuma un jvarț cu *cognac* fin… nu știi ce bine ți-ar face!

– Moft!… am băut jvarț la Comșa… ciorbă de burtă! n-auzi?

Dar Costică, foarte-ncântat de vorbele acestea, zice:

– N'ne Iancule, schembea, ca'va s'zică?… știi că are o idee frumoasă! hai la o schembea!

L-am suit pe cetățean în birje și am pornit la piață. Pe drum cetățeanul dormea strașnic în brațele lui Costică.

– Uite la el, în ce hal! zice Costică… Uite, domnule, efectele nenorocite ale repausului dominical!

– Dragă Costică, zic eu, orcum, lumea noastră are nevoie și de asta, de repaus dominical, după atâta trudă… Și mai la urmă, toți, toți suntem niște… stricați.

Și cu toții ne-am dus prin urmare să ne dregem lângă hală.

Adevărul e că schembeaua dreasă bine, cu puțin ardei roșu, este, la ocazie, superioară cafelei cu *cognac* fin – drege… lucru mare!

După schembea, pe la șapte de dimineață, în toiul halei, luăm seama că amicul nostru, culegătorul, a dispărut dintre noi.

– Ne-a trădat, zice Costică; amicul d-tale este un laș!

Dar n-apucă să isprăvească vorba, și iată iar amicul meu, spălat și dichisit, cât s-a putut mai bine… A fost la bărbier.

– Ei! acuma, unde mergem? îl întreabă Costică.

– Eu – răspunde omul nostru – mă duc la atelier… După repausul dominical, începem la șapte… Sunt șef de echipă, nu pot să fac blau.

S-a scuzat dacă ne-a făcut cumva vreo necuviință, ne-a mulțumit frumos de cinstea ce i-am făcut și a plecat la treaba lui.

Noi – am dejunat – mai devreme – la Lăptărie – până seara.

ȚAL!…

Țal… Ce este *țal*?

Este un substantiv român împământenit; înainte de-mpământenire, era verb german; însemna *a plăti* – se scria *zahlen* și se citea *țal'n*.

Foarte des se-ntrebuințează acest verb în lumea noastră, unde, cumpărându-se toate, trebuiesc toate plătite.

Când s-au înființat și la noi în țară berăriile, în secolul trecut, fiindcă la-nceput toți berarii și chelnerii erau nemți, s-a introdus și acest verb *țal'n*, dar numai în formă de infinitiv imperativ, cu însemnarea: *să plătesc! să plătim!*

În multe limbi europene, între cari și franceza și germana, infinitivul se întrebuințează ca imperativ impersonal, și la pozitiv și la negativ; dar, în limba noastră, forma infinitivului, și numai prescurtată, se-ntrebuința, mai-nainte, ca imperativ, numai la persoana a doua singulară și numai cu negațiune. Exemple:

„*Taci*, domnule! *Nu țipa*, cocoană!"

„*Plătește,* nene! *Nu plăti*, țață!"

Ce se-ntâmplă însă?

De la o vreme, grație dezvoltării necontenit crescânde a agriculturii, industriei și comerțului României (pentru care totuși, trebuie să mărturisim, rămâne încă destul de făcut), luând căile noastre de comunicațiune un așa de-mbucurător

avânt, onor. Direcțiune generală a C.F.R. a avut ocaziunea să constate sărăcia limbii române, și a trebuit să recunoască necesitatea introducerii, prin regulamente, a infinitivului ca imperativ impersonal, *fără* ca și *cu* negațiune; și asta (onoare ei!) pentru *toți* călătorii, fără excepție de clasă sau de distanță de parcurs, la *toate* trenurile, fie accelerate, fie de persoane, mixte sau de marfă.

Astfel, în toate vagoanele noastre de călători, citim:

pe uși: „A nu se deschide până trenul oprește";

pe ferestre: „A nu se pleca în afară";

pe semnalul de alarmă: „A nu se trage decât în caz de mare pericol";

în altă parte: „A nu se întrebuința în timpul opririi în stațiuni";

în clasa III: „A nu se scuipa pe covoare".

Iar în vagoanele de marfă, afară bineînțeles de cele cu încărcătură inflamabilă neasigurată: „A nu se fuma".

Critica istorică modernă ne învață că mersul înainte sau înapoi al omenirii este stăpânit de legi fatale; progresul o dată urnit, ori într-un sens, ori într-altul, nu poate fi oprit de nimeni, de nimic! Așa, inovația onor. Direcțiunii generale C.F.R. a prins: încet-încet pretutindeni la noi se introduce infinitivul ca imperativ chiar *fără* negație, pentru orice persoană și ocaziune.

Astfel, pe o sticluță de doftorie cu prafuri care s-așează la fund, citești: „A se scutura bine înainte de a se întrebuința", iar pe o cutiuță de alifie: „A se spăla întâi bine cu săpun partea, apoi a se unge și a se lega cu o cârpă curată – după povață".

La colțul unei case trase mai înăuntru de linia veche a stradei, citim, sub o ferestruică cu brizbize: „A nu se face murdării pe didul casei mele".

Mergem mai departe, după legea progresului, și citim: „A nu se lipi afișe și orce alte necurățenii".

La Moși, pe stâlpii unui mare umbrar de berărie: „A se plăti la moment. A nu se vorbi vorbe proaste. A nu se face scandal. A nu se pleca cu paharele și alte obiecte“…

În școlile primare, chemate, afară de instrucțiune, să dea și o educațiune civică tinerelor noastre generațiuni, adică nu numai să le lumineze spiritul, dar totodată să le cultive inima și să le formeze caracterul, fiindcă o națiune are nevoie, ce e drept, de ridicarea nivelului intelectual, dar iarăși fără caractere nu merge – în școlile primare, zic, citim pe toți pereții: „A nu se sufla nasul cu degetele. A se purta batistă curată“.

Iar când trage clopotul de ieșire, d. profesor se coboară de pe catedră și zice elevilor, cari fac zgomot, ridicându-se nerăbdători din bănci:

– A se tăcea! A se asculta!… Mâne vine d. revizor: a se ști bine Mircea cel Bătrân și Revoluția de la 48, Unirea Principatelor-Unite și Ștefan cel Mare!…

Băieții pornesc ca niște mici dorobanți ce sunt, bătând din talpă ostășește, foarte mândri – onoare lor! – pe când d. profesor strigă după ei, până ce ies pe poartă:

– A se ieși în ordine! A nu se face măgării pe stradă! A nu se-njura! A se păstra igiena! A nu se mânca mult rahat!

D. profesor, pedagog învățat, este nu numai infinitiv, este categoric imperativ.

Atâta destul despre imperativ! să ne întoarcem la substantiv, de unde am pornit.

Vom citi, la vreme, în Dicționarul Academiei Române, când va apărea:

Țal – substantiv comun, de genul masculin pentru amân - două sexurile – impiegat comercial sau impiegată comercială; persoană-însărcinată într-un local public de consumațiune cu încasarea plăților de la consumatori. Declinare regulată.

Nominativ – *Țalul* primește plata;

Genitiv – chiulurile *Țalului;*

Dativ – i-a tras două palme *Țalului;*

Acuzativ – a chemat *Țalul*; sau: l-a-njurat pe *Țal*;

Vocativ – *Țal!*

În general, *Țal* are numai singular; la ocaziuni de-mbulzeală însă (ca, de ex., sărbători naționale, vreo înmormântare de lux, ori vreo manifestațiune politică), în localurile mari, așezate la vad bun, trebuiesc și trei *Țali*. Atunci, la pluralul provizoriu, se declină:

Nominativ – *Țalii* sunt murdari;

Genitiv – obrăzniciile *Țalilor*;

Dativ – li se trag chiuluri destule și *Țalilor;*

iar, a doua zi, când nu mai e năvală și „nu mai face trebuință", patronul suprimă pluralul; dă afară (acuzativ) doi *Țali*, și rămâne numai cu singularul abitual – cu un *Țal* – destul!

Dar să lăsăm chestiunile academice, și să vedem cât înțeles filozofic, chiar din punctul de vedere al vieței practice, poate cuprinde acest cuvânt de o singură silabă – *Țal.*

Am un prieten care-mi zice totdeauna:

– Eu, nene Iancule, n-am avut noroc să dispun de părinți care să-nțeleagă de ce fel de copil dispuneau, pe onoarea mea! Păcat că nu m-au dat să-nvăț filozofia! eu ieșeam filozof, să nu crezi că spun mofturi! filozof: asta era nacafaua mea, nu negustor!

Și-n adevăr, Mitică este un cap filozofic. Totdeuna când ne vedem, trebuie să-mi toarne un aforism remarcabil. Cel din urmă, de exemplu, trebuie să-l comunic, având mai ales în vedere împrejurările interesante în care mi l-a spus.

Alaltăieri, întâlnindu-mă, zice:

– Nene Iancule, tocmai pe d-ta te căutam; deseară mănânci la noi – să nu zici nu! Avem un prânz!… și pe urmă, o surpriză… mare!… În sfârșit, imposibil să refuzi! Graziella ține foarte mult…

Pe consoarta amicului meu o cheamă din botez Nastasia, dar de mult, toată lumea i zicem Graziella… Este pseudonimul ei – o intelectuală… Multă activitate… A publicat, în diferite reviste de la noi și din străinătate, studii sociologice, importantisime, după cum susțin directorii respectivi… Graziella trebuie să fie cu un an mai tânără ca mine, dacă nu mai în vârstă; dar tot plăcută, plină de inimă, de avânt, de entuziasm… Nu putem zice că a fost frumoasă Graziella; dar grațioasă… și… oameni cu dare de mână.

Nici cuvânt, prin urmare, să refuz invitațiunea prietenului meu.

Ne-am întâlnit seara la Mercur – a se lua un aperitiv imperativ! – și apoi ne-am suit în sanie. Mitică, foarte vesel pe drum, mi-a debitat acest frumos aforism:

– Nene Iancule, toate mulțumirile în lumea asta trebuiesc plătite. Daca le plătești cu anticipație, ți se par mai ieftine; daca le plătești după, ți se par prea scumpe.

– Bravo, Mitică!

– Ei! nu, nene Iancule, pe onoarea mea, să fi dispus eu de părinți care… Dar, în sfârșit!

Am ajuns… Casele lui Mitică luminate *à giorno*… Sunăm…

Graziella ne-ntâmpină radioasă…

– Gândeam că n-ai să vii, îmi zice.

– Se putea să nu ascult, scumpa mea amică, de ordinele d-tale?

Suntem, cu toții, invitați vreo doisprezece inși, toți lume aleasă din litere, științe, arte, dintre cari vreo șase reporteri.

Ușile spre sala de mâncare se deschid.

La masă!… Dau brațul Graziellei…

Un prânz împărătesc! și tot lucruri ușoare:

Mezeluri, salam, ghiudem, limbă, licurini, masline, icre de știucă și negre; supă de clapon cu patèle; pană de somn rasol;

clapon ciulama; chifteluțe marinate cu tarhon; pârjoală de nisetru; patricieni la grătar; un purcel la frigare; cataif, tortă; brânzeturi, fructe diverse; vin alb, negru, șampanie etc.

Am mâncat din toate; trebuia! ca mai în vârstă în litere, științe și arte, eu stam la dreapta stăpânei casei.

După ce foarte greu m-am ridicat de la masă, pe la zece fără un sfert, am trecut în salon, unde ne așteptau țigări, țigarete, cafele, *des bonbons et des liqueurs* – adică pe românește bomboane și lichioruri… Îmi beau cafeaua și zic amfitrionului meu încet:

– Dragă Mitică, am consumat frumos, n-am ce zice; îți mulțumesc… Eu trebuie să mă retrag; mâne, foarte de dimineață, am treabă și sunt și cam rebegit de vremea asta; trebuie să mă culc mai devreme… Cum am face rost de o sanie?

– Ei! bravo, răspunde el, nene Iancule! Cum se poate să pleci așa, fără țal?

Și râde…

– Vezi că mâne trebuie… zic eu.

Dar el mă-ntrerupe:

– Peste poate, nene Iancule! are Graziella să citească un studiu nou al ei; nu ți-am spus că, după-masă, e și o surpriză… mare?… Uite-o, te caută.

M-a găsit Graziella… La rândul ei, îmi dă brațul, și trecem, urmați de toată lumea, în alt salon, unde trebuie să ascultăm lectura studiului celui nou:

Femeia în istoria și în poezia poporană a românilor, în trecut, și prezent și-n viitor…

Acest studiu va constitui subiectul a trei conferințe ce se vor ținea de către autoare la Ateneul Român.

Ce mai încape vorbă?… s-a isprăvit!…

Ne așezăm pe fotoliuri… Autoarea la masă, între două candelabre; eu, în fața ei; lângă mine, cam la spate, Mitică; de jur împrejur, ceilalți, mai tineri ca mine în litere, științe și arte.

Se începe…

„ Tabla capitolelor. – Introducție: Ce a fost femeia în timpii primitivi, în anticitate, în evul mediu, în timpii moderni… Ce are a fi, ce trebuie să fie în timpii viitori. – Cap. I: Femeia la români, în istoria și în literatura poporană, poezie, basme, proverbe, zicători, ghicitori etc., ca bunică, mamă și soacră, ca soție, fiică, nepoată și noră… în trecut…“.

Și așa mai departe, în prezent și-n viitor.

După citirea tablei capitolelor, Mitică s-apleacă la urechea mea și, râzând înfundat, îmi șoptește:

– Țal! nene Iancule…

Eu întorc gâtul să-i răspund ceva; iar autoarea, ridicând ochii de pe teancul de file, zice foarte grațios, dar destul de imperativ:

– Mă rog, a se asculta toți când se citește!…

Și citește…

Simt, la un moment dat, capul prietenului Mitică de la spate, căzându-mi dulce pe umăr… mă-ntorc și-i zic ridi - cându-l:

– Ce faci, Mitică?

– Mă rog, a nu se conversa nimini când se citește!…

… Și citește…

… Voi, patruzeci și nu știu câte mii de sfinți mucenici!… Să spun pe larg chinul meu?… de ce?… Să-și facă un martir din jertfa lui o glorie?… Nu! asta i-ar întuneca aureola… A mea trebuie păstrată pură, luminoasă, strălucitoare!… N-am furat-o!… Totuși, chinul mă biruie… Casc o dată, că s-aude peste masă, de unde, cu un zâmbet grozav:

– Mă rog, a nu se căsca!…

… Și citește… Și Mitică, de la spate, e fericit pe umerii bunului său amic, nenea Iancu.

… În sfârșit, la două și zece antemeridiane, introducția și două părți ale primului capitol s-au citit… Rămân așadar a se

citi în viitoarele ședințe, după-masă, urmarea din primul, celelalte două capitole și concluziunea, apoi notele…

Toți s-au ridicat de pe fotoliuri… Aplauze…

S-au risipit straniile celeste visuri ale chinului trecut dincolo de marginile puterii de-nregistrare a conștiinței!… Scutur din umărul meu pe Mitică… Voi să mă ridic… Nu pot… Sunt amorțit… înțepenit… Amicul meu, reconfortat, mă ajută, făcând să-mi trosnească încheieturile… Sunt în picioare… Sărut mâna crudelei Grazielle… Mitică mă duce până la sanie.

– Dragă Mitică, mulțumesc din suflet pentru buna ta invitațiune! am petrecut minunat – onoare ție!… zic eu cu un ton pe care filozoful meu îl înțelege până-n fund…

– De! nene Iancule; eu ți-am spus: așa e în lumea asta – a se plăti orce consumație!

– Mână, birjar!

E un ger!… Sania se dezlipește cu greu din loc și pornește scrâșnind, pe când amicul meu îmi strigă, râzând, infinitiv:

– Țal! nene Iancule!… a se revedea!

Mă-ntorc și-i strig și eu, categoric:

– A se slăbi, Mitică!

O CONFERENȚĂ

S-a hotărât! trebuie sâmbătă să țiu la S.P.M.D.R. o conferență în ședință plenară. Imposibil să scap: am apucat, într-un moment de slăbiciune, să promit junei mele amice din tinerețe, madam' Parigoridi – este pentru mine o chestiune de conștiință, de onoare, de inimă.

Eu țiu la madam Parigoridi, fiindcă și dumneei ține la mine. De atâta vreme suntem buni prietini, și nici un nor n-a venit să întunece… în sfârșit, ce să mai vorbim? îmi zice: „nene Iancule".

Asta, ce-i drept, nu-mi prea place…

Când eram sufler la teatru, acu vreo patruzeci de ani, damele aveau obicei să-mi zică „Iancule", ba, unele, chiar „mă Iancule" – nici un respect! Apoi, au mai trecut așa cam douăzeci de ani, îmi ziceau „domnule Iancule". Când am ajuns director, îmi ziceau „stimate domnule director…". Acu, după alți vreo douăzeci, toate – adică toate câte-mi mai sunt prietine – din „nene Iancule" nu vor să mai mă scoată.

Toată lumea în serviciu public înaintează – numai eu, din zece-n zece ani, regulat, degradat! De la „mă" de odinioară (uneori chiar cu ghionturi și fel de fel de alte maltratări… odată o prietină a mers cu îndrăzneala până chiar să-mi tragă palme, și, pe onoare, degeaba… cine știe ce i se păruse!), cum zic: de

la „mă“ de odinioară, am ajuns acum la „nene“ - și totdeuna cu mult respect.

Firește că asta nu-mi convine, fiindcă eu n-am fost în viața mea mândru, să țiu atâta la respectul prietenelor… Dar, în sfârșit! așa e lumea noastră, na-i ce-i face! dacă nu se poate altceva decât respect, trebuie să ne mulțumim și cu atâta – cu respect! Tot e bine; încai nu mai căpătăm palme – lucru care, putem zice, nu e frumos deloc; cu toate că… nu face mare rău, dacă ne putem exprima așa.

Dar să lăsăm astea, care sunt – adică, au fost – nimicuri trecătoare, și să ne gândim la viitor: ce fac eu cu madam' Parigoridi? Azi e joi; poimâne, sâmbătă, trebuie să mă-nființez la S.P.M.D.R. … la 2 1/2 d.a. pentru…

O să mă-ntrebați însă: se însemnează S.P.M.D.R.?…

– S.P.M.D.R. însemnează „Societatea Protectoare a Muzelor Daco-Romane“. Amica mea, madam' Parigoridi, este viceprezidentă la S.P.M.D.R.; dar, la drept vorbind, este chiar prezidentă, fiindcă titulara, venerabila madam' Trahanache, trăiește mai mult la Paris, și afară de asta este, cum zice viceprezidenta, „ramolisită“; și, dacă madam' Parigoridi nu s-ar ocupa de toate, „s-ar duce dracului S.P. …“. Și dacă s-ar duce S.P., ce s-ar face M.D.R.?

Două săptămâni, de când afișe, gazete, scrisori, persoane, anunță mereu că eu am să țin la S.P.M.D.R. o conferență: *Ce este arta?*, iar eu parcă trăiesc pe subt pământ – parc-aș fi sigur că-nainte de ziua de poimâine se-ntâmplă sfârșitul lumii… Dar îmi vin odată-n fire. Azi e joi… mai am numai două nopți de dormit, și, înainte de a treia, trebuie să mă execut… trebuie!

Noaptea de joi spre vineri o petrec rău… simț că am friguri… Vineri, umblu de colo până colo, fără să știu încotro… Nu pot mânca; am pulsul neregulat; mă încovoaie o frică nențeleasă; călcând, mi se pare că pun piciorul în gol… Îmi vine să merg la gară, să mă sui în primul tren și să fug la

Canada, unde, obscur, cu munca brațelor mele, departe de orice S.P. etc. …, să-mi câștig existența într-un mod onorabil… Dar n-am curajul să fug.

Umblu toată ziua să găsesc un colțișor pe care să nu văd afișul cu *Ce este arta?*… Imposibil!…

Mă-ntorc zdrobit acasă…

Vineri noaptea spre sâmbătă…

Nu pot închide ochii. La patru despre ziuă, sar din pat în culmea iritațiunii… Care? care este cel mai puțin dureros și cel mai expeditiv mod de sinucidere?

Să vedem…

… Să mor așa de tânăr? Dumnezeul meu! ce are să zică amica mea madam' Parigoridi când va citi în „Universul" tragica sinucidere a lui nen'su Iancu?!

– Nu!… Să ai așa curaj va să zică să fii laș! și, pentru nimic în lume, nu vreau să zică madam' Parigoridi că nen'su Iancu a fost un laș! Țiu la opinia amicei mele mai mult chiar decât la moartea mea, dacă mă pot exprima astfel… Nu! omul nu trebuie să abdice de la viață; el este regele creațiunii; trebuie să aibă răbdare, să aștepte cu demnitate până va fi detronat.

Sunt șase ceasuri dimineața… În sfârșit, Aurora cu degetele ei de roză a deschis porțile Orientului. Mă-mbrac și plec degrabă cătră prăvălia meșterului meu, d. Florian, care mi-a promis că astăzi, negreșit, îmi dă gata ghetele de lac, pentru conferență.

Aerul dimineții îmi face bine… Iar un afiș! *Ce este arta?* Intru repede la d. Florian, care a deschis prăvălia înainte ca Aurora cu degetele ei de roză…

Ghetele sunt gata și-mi vin de minune; foarte potrivite; cât mă strânge una-n dreapta, ailaltă tocm-atâta mi-e largă-n stânga; dar „elegant ceva".

– Frumos meșteșug este meșteșugul dumitale, nene Floriene!

– Este, nu pot pentru ca să zic; dar greu și migălos…

– Ei! care meșteșug nu e greu și migălos? zic eu.

– … Și cere multe… Știi d-ta, domnule, câte și mai câte trebuiesc pentru ca s-ajungem la o pereche de ghete elegante ca astea?

– Îmi închipui…

– … Ne trebuiesc: o cireadă de boi și de viței, o pădure de stejar și una de plută, un pogon de cânepă și altul de in, un lan de grâu, o mină de fier și câte altele!

– Nu-nțeleg…

– Cum nu-nțelegi? nu ne trebuiesc calapoade, talpă, față, căptușeală, ață, pap, cuie, scule?… și pe urmă, ce ne mai trebuie? să vedem, ghicești?

Am stat puțin la gânduri și apoi, privind în ochii amicului Florian, care aștepta zâmbind răspunsul meu, am zis:

– Pe urmă, firește, ne mai trebuiesc mintea și puterea care, din toate celea risipite-n lume, să ne pregătească materialele…

– Și pe urmă?

– Pe urmă… pe urmă, ne trebuie neapărat meșterul cizmar, amicul nostru Florian, care din toate, cu dibăcie, să ne facă o pereche de ghete elegante.

Și zicând acestea, am sărit din loc, l-am luat în brațe pe amicul meu și, sărutându-l cu multă căldură, i-am strigat:

– Meștere Floriene, destul! am înțeles! să trăiești! ești mântuitorul meu, daca pot pentru ca să mă exprim astfel.

Foarte calm, la 2 d.a., mă-nființez la S.P.M.D.R. Acolo, damele din comitet, cu viceprezidenta în frunte, mă primesc foarte amabil.

Sala este arhiplină.

Mă sui la tribună, pe o estradă, cu spatele la un perete pe care sunt reprezentate cele nouă Muze în pitorești costume naționale românești. Daca știam mai dinainte, veneam și eu în costum de ciobănaș doinaș, cu trei fluiere – unul de soc ce

zice cu foc, unul de os ce zice frumos și altul de fag ce zice cu drag – Apollo național.

Madam' Parigoridi, din rându-l întâi de jețuri, îmi face un semn grațios cu mănușa – adică: suntem gata să te ascultăm: poftim, nene Iancule, începe!

„Doamnele mele, zic eu, iertați-mă daca îndrăznesc, în fața unui auditoriu atât de select, să încerc, în marginile slabelor mele puteri, a răspunde la una din cele mai grele chestiuni, pe care de-atâtea secole și-o pune spiritul uman, și anume: «Ce este arta?» (Aplauze.)

Celebrul discipol al nemuritorului Platone, Aristotele – genialul filozof, născut la Stagyra, astăzi Stavros, în Macedonia, anul 384, mort la Chalcis, în Eubea, la 322 înainte de Christos; supranumit «prințul filozofilor»; întemeietorul vestitei școli a peripateticienilor; preceptorul, educatorul prodigiosului Alexandru cel Mare; – Aristoteles, zic, s-a-ntâlnit odată cu un tânăr zevzec dintre aceia cari desprețuiesc învățăturile înalte și caută totdeuna să-și bată joc de bărbații serioși și luminați, – unul din acel soi de coconași, cum se găsesc în toate vremurile și locurile, care se fac blazați înainte de a se fi bucurat de bunătățile lumii, ca niște pântece (iertați-mi expresia!) care simt greață, nu fiindcă sunt prea sătule, ci fiindcă nu sunt deloc hrănite. (Aplauze. Mare ilaritate.)

Și așa, coconașul zevzec, vrând să tachineze pe «prințul filozofilor», l-a întrebat:

– Spune-mi, ilustre, ce este frumusețea?

Iar ilustrul i-a răspuns:

– Amice, asta e o-ntrebare pe care numai un orb trebuie s-o facă.

(Aplauze furtunoase. Ovațiuni, nu pentru prințul filozofilor.)

Să venim dar, preastimate doamne, după această introducțiune, la obiectul conferenței noastre și să ne întrebăm: «Ce este arta?»“

Aci, spațiul măsurat nepermițându-mi a reproduce pe larg conferența mea, mă mărginesc a o da în liniamentele generale:

„O cireadă de boi și de viței… Pasc… Iarbă…

… Pădure de stejar, unde raza soarelui nu poate pentru ca să-ndrăznească…

… Un lan de grâu… Frumoasă e natura patriei noastre, când nu-și dezlănțuiește elementele cu furie, căci atunci este grozavă, daca putem pentru ca să…

… O recoltă de cânepă, alta de in… să nu uităm că suntem o țară eminamente agricolă…

(Aplauze. Bravo repetate.)

… Un munte, Carpatul, care-n profunzimile sânului său ascunde comori de fier… Dar petroleul? acest cărbune-sirop, daca putem pentru ca să…

Atunci mi se va spune că industria națională nu trebuie încurajată… *Il ne nous manquerait plus que cela!* (adică, pe românește: atât ne-ar mai trebui!)

(Aplauze zguduitoare.)

… Să luăm un exemplu concret, doamnele mele, un lucru de care ne lovim la fiecare pas… să luăm o pereche de ghete de lac, cum sunt ale mele…

(Oratorul se dă jos de pe tribună, la rampă, și, ridicând unul după altul picioarele, își arată ghetele nouă, apoi iar urcă la tribună. Râsete. Aplauze entuziaste.)

… Ei bine, preastimatele mele doamne, știți dv. câte și mai câte trebuiesc, afară de răbdare, spre a ajunge să obținem o pereche de ghete de lac elegante? căci, orice s-ar zice, e lucru greu și migălos, dintr-atâtea materii risipite, cum a vrut Creatorul, în natură, noi, grație geniului nostru, să ajungem, după nevoia și intenția noastră, să obținem…

(Aplauze asurzitoare. Oratorul se oprește, se șterge pe frunte și așteaptă, zâmbind, ca ovațiile să se potolească. Ovațiile se potolesc.)

… În fine, ca să-ncheiem, doamnele mele, voi răspunde încă o dată scurt la întrebarea noastră:

… Ce este arta?

… Arta este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc… care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacere tot din partea unui spirit, care și acela… în fine… da, în fine…

(Oratorul are, probabil din cauza oboselii spiritului prea încordat, un moment de amețeală. Aplauze călduroase îl revivifică.)

… Mai mult decât atâta nici Aristotele nu cred să fi putut spune… Și cine ar căuta să spună mai mult, desigur ar spune mofturi, ca tânărul zevzec, care încerca să-nfunde cu o întrebare neroadă pe ilustrul filozof, străbunul fraților noștri macedoneni!“

(Entuziasm la culme. Toate damele în picioare. Ovațiuni nesfârșite. Fanatism.)

Uf! un ceas și jumătate! Ce căldură! sunt leoarcă…

La ieșire, damele din comitetul S.P.M.D.R. îmi mulțumesc călduros, dându-mi flori, și care mai de care:

– Bravo, nene Iancule!

Iar viceprezidenta, amica mea, madam’ Parigoridi, îmi șoptește:

– Fie! frumos ne-ncălțași, unchiule!

Și-mi întinde mâna. I-o sărut și-i răspund și mai încet:

– *Merci* de compliment, nepoțică!… decât… mâna mi-o întinzi? ce! eu sunt mânușar? La cizmar, altceva se-ntinde.

– Tot obraznic ai rămas, nene Iancule!

ION…

Pe un zăduf de nămiez, la un han, cum erau în vremuri hanurile, a poposit un flăcău, drumeț sărac, ostenit și prăfuit. Cum a sosit, răsuflând greu de oboseală, a dat bună vremea la toată lumea și s-a așezat cuviincios pe o laviță, la un colț de masă subt umbrar, unde ospătau călători mulți, care treceau unii la deal și alții la vale; și a cerut hangiului să-i dea și lui un sfert de pâine, brânză și o bărdacă de vin mai ieftior.

Stând așa la un loc cu atâția inși, l-au întrebat unul și altul: cum îl cheamă, dincotro vine, încotro se duce, cu ce rost și daraveri, dacă are părinți și rude; în sfârșit, cum fac toți drumeții când se întâlnesc care de pe unde.

El le-a răspuns bucuros…

că pe el îl cheamă Ion;

că mai are o soră gemenă, cu care de mititel nu s-a putut împăca; iar părinții, văzându-i că necontenit se ceartă, și, cu cât cresc, din ce în ce mai rău se ocărăsc și se bat pân' la sânge, i-au gonit pe amândoi de-acasă, să se ducă-n lume, unu-ncoace, altu-ncolo, încotro i-o lumina Dumnezeu;

că soră-sa a avut noroc; iar el, ba: ea a ajuns procopsită, doamnă mare, primită pe la curți împărătești; iar el, umblând de colo până colo, slujind, când la un stăpân, când la altul, este, precum se arată, un… neprocopsit.

Și a oftat adânc de nedreptatea norocului.

– De, mă băiete! zice un bătrân; poate că și tu ăi fi vinovat! ăi fi având și tu cine știe ce cusur or slăbiciune, de schimbi mereu la stăpâni; și nu te poți tu, băiat voinic, sălta din nevoie.

– Poate oi fi având și vrun cusur, ce să zic?… dar despre slăbiciune, alta nu mă știu să am decât că nu pot suferi pe soră-mea… Și nu fac pas, să nu dau de ea, tot de ea și iar de ea. Și, cum o-ntâlnesc, nu mă pot stăpâni… mă reped ș-o apuc de piept… Chiar aseară am avut o întâmplare cu dumneei… M-au bătut ei, prietenii dumneei, strașnic, nu-i vorbă… halal să le fie!… așa mângâietură, n-am ce zice, de mult n-am mai căpătat; dar… nu-mi pare rău; încai mi-am sărat sufletul – i-am dat eu dumneei ce i se cuvenea…

Pe urmă, după ce soarbe din bărdacă, povestește, cui are vreme să-l asculte, întâmplarea.

Ieri, plimbându-se pân cetatea de scaun, a auzit sunând trâmbițe; a alergat să vază ce e… La o răspântie, unde se strânsese multă gură-cască, un pristav, cu o chivără mare de hârtie, striga din fundul bojocilor că „să vie diseară orcine poftește în grădina împărătească, s-auză acolo fără plată cum cântă un vestit măgar de prăsilă, sosit de curând de la-nvățătură, pe care împăratul, ținând la el foarte mult, l-a fost trimis cu cheltuială în străinătăți, să se desăvârșească-n școlile înalte la meșteșugul cântării frumoase“. Ion a-nceput să râză de mofturile caraghiozului; dar, pe urmă neavând altă treabă, s-a dus și el la grădina împărătească, foarte curios să auză cum o fi cântând un măgar învățat…

– … că eu, a zis Ion către ascultătorii de la masă, eu știu ce glas are măgarul, și știu asemenea că orce școală, cât de înaltă, nu poate da ce n-a vrut să dea nașterea… Așadar, m-am dus… am intrat fără supărare și am găsit multă lume adunată, și din boierime și din tagme și prostime – destulă. Grădina era luminată cu multe lumini în băsici de hârtie văpsită. În fundul grădinii, era o moviliță cu flori pe de margini, și acolo,

sus, de jur împrejur, lăsând un loc gol la mijloc, ședeau pe jețuri împăratul, împărăteasa și toată Curtea, și-ntre cei dintâi ai Curții, tocmai la față, surioara mea, îmbrăcată mai strălucit ca-mpărăteasa; îi sclipeau capul, pieptul și mâinile de diamanticale. Am așteptat cât am așteptat, înghesuit în fund, și-n sfârșit am auzit: *A! a!* și bătăi în palme din toate părțile. Se arătase sus pe movilă vestitul cântăreț, gătit cu un valdrap de mătase cusut numa-n fireturi, și decorații atârnate de gât, și fel de fel de zorzoane, și-n frunte, la coamă și la coadă, funde de panglici în trei fețe. S-a făcut tăcere mare… A-nceput măgarul să cânte… ce, credeți?… *Carnavalul de Venezia*!.. din ce?… din gură!… cum? cu variațiuni!

Aici, s-a oprit Ion și s-a uitat râzând ca un prost la ascultători. Dar, de unde să știe ascultătorii aceia din lumea de rând ce însemnează *Carnavalul de Venezia* și „variațiuni"!… și unul întreabă:

– Ei! și pe urmă?

– Pe urmă, după ce a zbierat măgarul aproape un ceas, surioara mea (că la ea mă uitam mereu) s-a ridicat în picioare, a-nceput să bată din palme, s-a repezit la el, l-a luat de gât și l-a pupat și p-o falcă și pe cealaltă, și, scoțându-și de la mână o brățară, care scânteia de departe, i-a petrecut-o pe dup-o ureche. Atunci, lumea toată de la mare pân' la mic a pornit să răpăie din palme și să țipe ca nebunii: *„bravo! bravo! bis! bis!…*"

Cântărețul a mulțumit foarte mândru, moțăind când în dreapta, când în stânga, și iar s-a pus pe zbierete. Iar surioara mea, la fiecare zbieret al lui, da din cap încântată, aruncându-i câte un trandafir, și se uita galeș când la-mpăratul și la-mpărăteasa, când la boieri și la prostime…

N-am mai putut suferi… Când s-a opintit odată dumnealui să ridice glasul sus de tot, am pus și eu două degete-n gură și-am început să fluier din răsputeri.

S-au ridicat toți în picioare…

– Cine?… cine a-ndrăznit?

Și-n turburarea aceea, am auzit glasul soru-mii:

– Obraznicul ăsta trebuie să fie ticălosul de frate-meu!

Numaidecât, care cum m-a ajuns, m-a luat în palme, în ghionturi, în picioare; m-au scuipat; și după ce s-au săturat, m-au aruncat ca pe o strachină spartă afară din grădină… Am stat puțin așa, până să-mi mai vie sufletul la loc; m-am sculat și am plecat șchiopătând… și până foarte departe, auzeam mereu zbieretele măgarului și bătăile-n palme ale celorlalți, și *bravo*! și *bis*!…

… Ei! vă place?…

Când să isprăvească Ion povestea, iată că sosește dinaintea hanului o caleașcă mare cu falaitar și cu o ceată de curteni călări. Opresc să răsufle caii; descalecă boierii, și coboară din caleașcă o mândrețe de curteană.

– Uite-o, strigă Ion, ridicându-se de pe laviță… Uitați-vă, asta e procopsita de soră-mea!

Dar ea:

– Nici aici nu scap de tine, neprocopsitule?

– Nici aici! răspunde fratele râzând. Unde te-i duce, tot de mine ai să dai. Om fi umblând, tu iute, că zbori pe sus cu falaitar, și eu încet, că mă târăsc pe jos; dar tot trebuie să ne-ntâlnim! n-am să te las! am să-ți dau mereu peste bot și la cap! să vedem: care pe care?…

– Ia-ți seama la gură, nebunule! a strigat un curtean strălucit, dându-i o palmă să-i strămute căpriorii.

– Poți să dai palme cât poftești, a zis Ion, sunt deprins cu așa mângâieri… Deocamdată, lasă-mă numa să-ntreb pe surioara mea iubită: când vă mai cântă, soro, măgarul?

– Ce-ți pasă ție?

– Cum să nu-mi pese, dragă?… Vreau să știu… să viu să-l mai ascult… că-mi place, de mă-nnebunesc, mai mult ca la toată lumea…

– Să știi tu că place la toată lumea! … Vedeți-l, oameni buni, pe nenorocitul ăsta!… Tutulor nouă, și împăratului și-mpărătesei, la toți boierii, la tot norodul, mie și dv., ne place la toți; numai dumnealui nu-i place! Toți, și eu și dumneavoastră suntem niște proști; numa' dumnealui, pricopsitul! mai cu moț… Vine să strice petrecerea și mulțumirea și cheful la o lume-ntreagă… Apoi de!

– Ia, ascultă, mă băiete, a zis unul de la masă, are dreptate dumneei: dacă place la toată lumea, ce te amesteci tu?… ce-ți pasă ție?

– Cum o să placă, nene, săracul de mine?… măgar! din gură! *Carnavalul de Venezia!!* cu variațiuni!!!

– Daca le place, mă! n-auzi?

– Ia m-ascultă și pe mine, flăcăule, zice altul mai dârz, pierzându-și răbdarea; de ce ești căpățânos și nu vrei să-nțelegi?… Dacă ne-o plăcea și nouă, ăstora de aici?

– Cum să vă placă, omule?

– Ei! uite așa: să ne placă!… Ce!… nu cumva o să cerem voie de la tine să ne placă?… Uite, mă!… Cine ești tu?

– Nu-i vorbă de cine sunt eu! strigă Ion aprins; e vorba: se poate să placă?… măgar – din gură, *Carnavalul de Venezia* – cu variațiuni?… Ai?…

– Nu zbiera așa la mine, că eu te plesnesc!… Uite-așa! o să ne placă!

– Lăsați-l, mă, zice altul; asta e părerea lui…

– Părerea lui, s-o ție pentru tat-său și pentru mă-sa! să nu ne-o vâre nouă cu de-a sila pe gât!

Și-ncep să vorbească tare toți deodată, unul așa, altul aminterea… Sora face haz… iar Ion strigă mai tare ca toți:

– Nu trebuie să vă placă!

– De ce mă, pârlitule?

– Că nu e de plăcut!

– Că nu vrei tu, ai? Ei! iaca, la toți ne place, să crăpi!

– Atunci daca la toți vă place, a strigat și mai tare Ion, să mă iertați, dar sunteți toți niște…

– Niște ce, mă?

– Niște urechiați mai mari ca el!

Maica ta, Christoase! ce foc pe Ionică!… L-au luat în palme, în ghionturi, în picioare… și trage-i, care mai de care, și tăvălește-l prin umbrar, unu-l lăsa de ostenit, ș-altu-l lua de odihnit… Au spart cu el toate borcanele și bărdacele hangiului – pe când surioara se suia în calească și pornea cântând, urmată de droaia curtenilor călări… Dar flăcăul nu se lăsa… când pe mese, când pe subt mese, într-una țipa: „urechiați“ și iar „urechiați“.

L-au lăsat măr, și s-a dus fiecare la treaba sa.

S-a sculat Ion, mulțumit de atâta-nvârtitură, și-a căutat căciula, a scuturat-o frumos și, cum parcă nu i s-ar fi întâmplat nimica, zice liniștit hangiului, care se uită cu milă la cioburile risipite pe jos:

– Nu se poate, mă omule, măgar, fie cât de-mpărătesc și de-nvățat, să cânte din gură… ce? *Carnavalul de Venezia,* și încă cu variațiuni – gândește și dumneata…

– Ei! du-te la dracul cu prostiile tale! a zis hangiul plictisit. Nu vezi ce tărăboi și ce pagubă mi-ai făcut?

Și s-a dus Ion cu pas potrivit – dracul știe-ncotro… să caute una mai bună.

CALUL DRACULUI

Era odată, la marginea unui drum umblat, o fântână, și lângă fântână ședea jos o babă, ghemuită pe niște zdrențe de cergă, și morfolea-n gingii un crâmpei de covrig muiat într-o năstrapă cu apă rece. Când vedea drumeț, or pe jos, or călare, or cu carul, lăsa baba covrigul din gură, întindea dreapta și se milogea tânguios numai din vârful limbii: „Faceți-vă milă și pomană, măiculiță, de o biată păcătoasă fără putere!“ Dacă-i da cineva ceva, zicea baba: „Bogdaproste, măiculiță! Dumnezeu drăguțul să primească!… de unde dai să sporească și să izvorească!“ Rar se-ntâmplă creștin drumeț să treacă pe lângă așa bătrână nevoiașă și să nu se-ndure măcar cu ce, după potriva lui; dacă nu o lescaie, măcar o fărâmă de pâine; dacă nici atâta, barem o vorbă bună. Când îi zicea vreunul: „Crede, bătrânico, aldată!“ ea răspundea: „Crez, măiculiță, crez… să ne crează Dumnezeu pe toți, drăguțul!“ Pe urmă își muia covrigu-n năstrapă și s-apuca iar de morfolit.

Într-o zi, fiind târg devale, a-nceput dis-de-dimineață să se care într-acolo lume după lume de la deal. La dus, i-au mai zis babei câte unii „crede“; da spre seară, la-ntors, i-au dat care ce l-a lăsat inima… Păcum e obiceiul la târg: târguiește omul ce târguiește, cumpără, vinde; apoi, mai cu rachiu, mai cu vin, mai cu vorbă, se-nveselește, și pe urmă își mai aduce aminte și de

sufletul răposaților și le dă pomană după putere. Și așa, a rămas baba pe ziua aceea mulțumită destul cu traista plină.

Încet-încet, pe-nserate, s-au împuținat drumeții; tot mai rari și mai rari, până n-a mai trecut nimini după asfințitul soarelui, când s-a arătat și luna la răsărit. Dac-a-nnoptat bine, a căutat baba-n traistă și a scos niște turtă dulce, căpătată de la una dintr-un cârd de fete, care trecuseră p-acolo cântând, chicotind și făcând fel de fel de nebunii, cum fac toate codanele când se-ntorc aprinse de la joc, că-n târg fusese horă mare. A muiat baba turta dulce, a gustat-o și zice:

– Bogdaproste! am avut zi cu noroc astăzi… S-o ție Dumnezeu drăguțul pe fata aia, s-ajungă la bătrâneți frumoase, ca mine!

Pe urmă s-a înfășat baba-n cerga ei, și-a pus traista căpătâi și s-a ghemuit de-a binele culcată pe partea stângă, cu spatele la lună, să nu-i dea lumina-n ochi… Tocmai bine de dormit!… Nici prea cald, nici prea răcoare; de vânt, nici suflare; pe câmp, așa liniște de toate patru părțile că se puteau auzi cum țârâiau și forfoteau gângăniile, miș-miș pân păiș, și apa cum gâlgâia afară din ghizdul fântânii pintre pietricele – că așa e apa, ca viața omului! atâta numa, că viața curge cât curge și pe urmă stă; dar apa curge mereu de când lumea și cât lumea n-o să mai stea…

Baba-nchisese ochii și, cu gândul cine poate știi la mai ce, ofta din când în când… și nu-i venea somnul; iar se mai gândea, ofta și mișca, să-și potrivească oscioarele mai odihnit, geaba! nu putea măcar ațipi. Se urcase luna cam de două suliți, când iacă, i se pare babei că vin pași de la deal dinspre partea apusului. Trage cu urechea și aude bine că s-apropie drumeț; mijește ochii, și-l și vede aci-aci. Se ridică de mijloc, întinde mâna și-ncepe duios, după canonul ei:

– Faceți-vă milă și pomană, măiculiță, de o biată păcătoasă fără putere!

Totdeodată, drumețul a sosit în dreptul fântânii; abate din drum spre babă și-i zice:

– Bună seara, băbuțo; da… n-ai adormit încă?

– N-am adormit, măiculiță; că n-am somn, vai de păcatele mele!

Drumețul se așază jos lângă babă, în bătaia lunii, și răsuflă adânc de oboseală…

– Da de unde vii dumneata, măiculiță, de-ai întârziat așa pe drum?

– Hei! de unde viu eu… viu de departe…

– De departe, ai?… Și… un' te duci?

– Hei! unde mă duc eu… mă duc departe…

– Departe, ai?… Da … cum te cheamă pe dumneata?

– Prichindel mă cheamă…

– Da… de câți ani ești?… că te văz crud de tot…

– Merg pe șaptesprece…

– Da… părinți ai?

– N-am, c-am fost copil lăpădat…

– Da… frățiori mai ai?… surioare?

– Oi fi având, da nu-i cunosc…

– Cum, ăi fi având și nu-i cunoști?… Ce vorbă-i asta?

– Păi nu-ți spusei c-am fost copil lăpădat?

– Bine, aia am înțeles eu; da vorba e, vreau să știu…

– Ia ascultă, babo, adică de ce m-ăi fi descosând așa?

– Că vreau să știu și eu…

– Da ce-ți pasă dumitale?

– Cum să nu-mi pese, mă? întreabă baba cu mirare… Știi că-mi placi! Cum, adicătelea! nu trebuie să știu eu ce pramatie de călător primesc noaptea-n gazdă? … ai?

– Da; da iar așa, să-mi numeri toți dinții din gură…

– Uite, mă!… da ce, ți-i scoț dacă ți-i număr?

A făcut haz băiatul de vorba babei și zice:

– Aoleu! la bună gazdă avusei noroc să pic!… În loc să mă-ntrebi: „Ai mâncat tu ceva, mă băiete, astăzi?… ți-o fi foame?“ dumneata îmi iei tacrirul pe nemâncate.

– Păi ce stric eu?… tu de ce ești găgăuță și taci?… N-ai aflat tu că, până nu plânge copilul, nu capătă țâță?..

– Ba, aia am aflat-o eu; da, daca m-ai năvălit cu întrebările, când era să-și spui?

– Vino-ncoace, terchea-berchea!

Și zicând astea, scoate din traistă o costiță de purcel, niște colaci și turtă dulce și mere, și i le dă:

– Ia colea și trage-i fălci, că dinți, slava domnului, văz că ai.

A mâncat băiatul cu poftă mare; i-a mulțumit gazdei și s-a aplecat la fântână să bea.

– Ce faci, mă?

– Ce să fac?… vreau să beau.

– Păi, apă rece să bei după costiță afumată? Ia colea!…

Și i-a dat din desagă un clondiraș cu rachiu de izmă.

– Să-nveți de la mine, mă băiete: să nu bei apă după lucru gras, că ți s-apleacă… Ai înțeles?

– Am înțeles… Da multe mai știi și dumneata.

– Știu, firește; cum să nu știu?… că pân' la vârsta asta, de mă vezi cu ochii verzi, n-oi fi trecut ca un câine pân apă… Vorba aia: uită-te la față și mă-ntreabă de viață… Ehei! fătu-meu; când aș sta să-ți spui cine sunt eu…

– Înțeleg, a zis băiatul căscând; da vorba mea e, noaptea asta nu ne odihnim noi deloc?… e cam târzior…

– Să se culce cui i-e somn, fătu-meu!… eu știu că mi s-a speriat de tot somnul; pot sta de vorbă pân' la ziuă, dacă poftești…

– Dumneata ăi fi putând, că n-ai umblat toată ziulica, două poștii ca mine, pe jos… Da eu tare aș vrea să mă odihnesc, drept să-ți spui.

Și iar a căscat.

– Atuncea, zice baba, culcă-te tu, somnorosule; că eu mai stau… Ia cerga asta și te-nvelește, că despre ziuă se lasă răcoare.

Dacă s-a culcat și s-a-nvelit băiatul, zice baba:

– Întoarce-te pe partea ailaltă, mă; să nu-ți dea luna drept în ochi… Vrei să-ți spui un basm, s-adormi mai bine?

– Spune.

– Da, vorba e, asculți?

– Ascult.

– … A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi…

– … nu s-ar povesti… a mormăit băiatul.

– Bag sama pe ăsta-l știi… zice baba.

– Știu numa-nceputul.

– Ei! începutul nu-i nimica; să vezi dumneata mijlocul și sfârșitul…

Și a urmat așa:

– … pe când se potcovea purecele cu nouăzeci și nouă de oca de fier și…

– … și sărea pân' la cer… iar a mormăit băiatul.

– Mă, spune drept… dacă-l știi pe ăsta, să-ți spui altul.

– Dă-i-nainte, babo, și nu mai mă sâcâi!

– Apoi, atunci, tacă-ți fleoanca ș-ascultă!… A fost odată un împărat ș-o împărătească, bogați nevoie mare, putrezi de bogați; și se tot ruga la Dumnezeu să le dea și lor măcar un copilaș… și se tot ruga, se tot ruga, și degeaba se tot ruga… Și așa, când și-a pierdut ei toată nădejdea, că erau bătrâni-bătrâni, cocliți de bătrâni, numa iacătă că vine o țigancă, mai bătrână ca ei, și zice să le dea cu ghiocul…

Aude baba ceva și se oprește din povestit…

Prichindel jos sforăia, și luna sus de trei suliți și mai bine…

Baba s-apleacă pe o rână, să-l vază dacă-i învelit cumsecade, că-i era milă de el; când se uită de-aproape, vede într-o parte învelitoarea băiatului cam ridicată; i-o apasă… cerga iar se

ridică; iar i-o netezește-n jos… cerga iar în sus. Zice baba-n gândul ei: „Ia să vedem mai bine“ … și trage încetinel cerga, pune mâna și dă de o coadă!… „Am înțeles!“ Lasă cerga la loc binișor peste băiatul adormit, și s-apucă să-l mângâie blând pân păr; o ia-ntâi de la ceafă și, când ajunge cu mâna spre frunte, dă de două cucuie tari – ce mai încape vorbă? – niște cornițe în lege.

– Ei! zice baba, d-ăștia mi-ai fost?… Lasă, că-ți cunosc eu dumitale meșteșugul!

Îi înfige o mână-n păr și cu alta l-apucă de coadă și trage ș-așa ș-așa.

Băiatul sare din somn:

– Ce e, babo?

– Bine, mă, pușlama, că n-am să-ți zic mai frumos!… după ce te-am găzduit, te-am ospătat și cinstit boierește, tu, gogeamite flăcău în putere, să-i tragi la aghioase, și eu, o biată neputincioasă, să moțăi deșteaptă, să-ți spui basme și să te apăr de muște… ai? Păi ce fel de vorbă-i asta?… Scoală, dulăule, c-ai dormit destul! Uite, ce lună frumoasă!… hai ne plimbăm…

– Ce, nu ți-e bine, babo?… Culcă-te acolo și lasă-mă să mă odihnesc… Nu ți-am spus ce obosit sunt?

– Ia, nu mai umbla tu cu mofturi… parcă nu știu…

– Of! că multe mai știi!

– Să știi tu, că, dacă-i la o adică, te știu și pe tine cine ești… Cui le tai tu?… ba, că ești copil sârman; ba, că n-ai frați; ba, că ești prăpădit de drum… Parcă nu ți-am văzut eu podoabele, ghiavole!… Ce crezi?… Hai scoală, să ne plimbăm! n-auzi tu?

Și iar îl zgâlțâie…

– Astâmpără-te, babo, și mă lasă!

– Nu te las, cioflingarule, pân’ nu ne plimbăm… num-așa, nițeluș, de colea până colea, doar de mi s-o face și mie somn… Haide, scoală!

– Ei! zice băiatul; mi-am găsit beleaua cu baba asta… Înțelege odată, babo, când îți spune omul!…

– Da tu, om ești?

– Da ce sunt?

– Om, ai? Da cine moaș-ta a mai văzut om cu codiță și cornițe, mă?… Vrei să mă tragi pe sfoară, tu, pe mine? Hehei, băiete! nu mă cunoști cine sunt… Eu… d-ăștia mărunței ca d-alde tine… Să-ntrebi odată pe frate-tău, pe Aghiuță – cu ăla barem ne cunoaștem de mult – să-ți spuie el; și tu să-i spui de la mine, c-am zis eu așa, că de ce nu mai dă p-aici?… ce?… e supărat?… Hai ne plimbăm… Scoală odată, că te plesnesc!

Da diavolul – ce alta are de lucru decât să ispitească și să păcălească pe bieții muritori, și să-și bată joc de sufletul lor? – ucigă-l crucea! Ce se gândește afurisitul de Prichindel, văzând că nu-i chip aminteri să scape de babă? se ridică de mijloc și zice:

– De! băbuțo, ce să-ți spui?… Cum mi s-a speriat și mie somnul, parcă-parcă mi-ar plăcea să mă plimb pe lună.

– Păi, atunci, ce stai?… Haide!

– Da, da nu pe jos…

– Da cum, mă?… călare?

– Călare, firește; călare, merg.

– Uite, mă! tu ești cam țicnit pesemne… Da un' să-ți găsesc cal acușica?… Ce, acilea sunt grajdurile lu tat-tău, să bați numa-n palme și să-ți vie bidiviul gata la scară?… Îmi pare rău de boiul tău!… ce nu te gândești când vorbești?… nu șade frumos!

– Păi, eu „cal" am zis?… am zis „călare".

– Adicătele, cum vine vorba asta?

– Și mie-mi pare rău de dumneata, că-mi spuseși adineaori că știi multe și le-nțelegi pe toate, și atâta lucru, bag seama, nu pricepi…

– Ce să pricep, mă?

– Dumneata vrei să mergem la plimbare…

– Ei! da…

– Ei! eu merg bucuros, da numa călare merg… Ei!

– Ei?

– Ei! ia-mă dumneata în cârcă, și hai să ne plimbăm… Uite, ce lună!

– Nu ți-e rușine! zice baba; coșcogea flăcăul zdravăn, în floarea vrâstii tale, să te bucuri tu la o biată șontoroagă de bătrână ca mine, fără putere… să te ducă-n cârcă oscioarele mele!… Auzi-auzi!

– Rușine, nerușine, asta e… Daca poftești, bine; de unde nu, lasă-mă să dorm.

– Așa ți-e vorba?

– Așa… Dacă ești bătrână fără putere, ce-ți mai arde de plimbare?… Stăi de-ți odihnește „oscioarele"…

Și zicând astea, Prichindel s-a așezat la loc să doarmă… Luna sclipea d'asupra de tot… Baba s-a culcat și ea; a-nchis ochii, și a stat așa cât a stat; s-a mai învârtit, s-a răsucit, când așa, când aminterea, și zice:

– Ai adormit, Prichindel?

– Iar, babo?

– Ia, scoală, mă, să-ți mai spui o vorbă…

– Care vorbă?

– Mă, Prichindel, da dacă nu te-oi putea eu duce, mă? că tu trebuie să fii greu, cum te văz eu, voinic…

– Noi să-ncercăm… Ce pagubă?

– Ei! bată-te vina ta să te bată!… Auzi dumneata, neiculiță, drăcia draculuí! ce i-a dat lui Tartorul pân cap: zor-nevoie, la plimbare de-a călare!!… Mă, băiete, hai mai bine pe jos, că-i mai frumos…

– Pe jos nu pot.

– Nu?

– Nu…

Mai tace baba ce mai tace, și pe urmă:

– Ei! hai, scoală… să vedem ce putem!… să-ți fac și hatârul ăsta… să nu zici!

S-au ridicat amândoi… Baba s-a pus piuă, și strigă lui Prichindel:

– Haide, hopa!

– Ține-te bine, babo!

Și țup o dată! în cârca babei; iar baba:

– Mă, băiete, ascultă; să nu te lași greu și să nu-mi dai prea des călcâie ca ageamiii!… Apucă-te numa bine cu amândouă mâinile pe după gâtul meu!… Haide, gata!

… Bine-i spusese baba că ea știe multe și el mai nimic. Prostul de Prichindel – drac-drac, da n-a-nțeles. Cum a luat-o de gât, baba s-a scuturat de zdrențele și de urâciunea ei și deodată s-a prefăcut într-o femeie tânără și voinică, înaltă și frumoasă ca o zână, strălucind și ea pe pământ cum strălucea luna-n cer – fiindcă baba asta era o fată de-mpărat mare, care, de mititică se dedese la știința fermecelor și la meșteșugul vrăjitoriei, și, pentru păcatele ei, fusese blestemată să se preschimbe în hodoroagă cerșetoare și să nu-și mai ia înfățișarea ei de mai-nainte decât atunci când o putea păcăli pe dracul, ba încă, și atunci, numa pe vremea nopții. Așa, până să vă lămuresc în aste câteva cuvinte, baba, adică fata de-mpărat, or zâna, cum poftiți, era departe cu Prichindel. Alerga ușor ca vântul de parcă n-atingea pământul; îi zbura pe dasupra capului lui Prichindel părul ei bălan despletit; iar în lumina lunii, fâlfâia în fel de fel de ape zăbranicul vioriu țesut în fluturi și-n fire de argint, cu care era-nvăluită…

Mult au alergat așa…

– Să stăm, să mai răsuflăm! a zis Prichindel ametit, când au ajuns într-o pajiște.

Dar ea, ce să-l asculte?… De unde-și mai potolise fuga, s-a pornit iar și mai repede, și tot mai repede, pân-au dat într-o

luncă plină numa cu trandafiri albi mirositori, și aici a-nceput ea să se domolească și încet-încet să meargă în pas… Apoi, oprindu-se locului, zice:

– Ascultă!

Și deodată, în tăcerea aceea plină de lumina lunii, s-a auzit din umbra unui tufiș glas de privighetoare.

– Îți place, dragă Prichindel?

– Strașnic! a răspuns el.

– Îți pare rău că ți-ai pierdut somnul pentru plimbare?

– Ei așș!

– Vrei să mai mergem?

– Hai-nainte!

Și iar a pornit fata de-mpărat…

S-au plimbat mult și multe lunci au văzut cu câte flori! și atâtea cântări de pasări, care mai de care, au auzit!… Dar când, departe de tot dintr-o pădurice ieșeau în largul câmpului înspre răsărit, deodată strigă cu groază Prichindel:

– Se crapă de ziuă!

Ea se oprește scurt, se uită-n zare, vede-n adevăr mijind zorile, și… p-aci ți-e drumul! Și ține-te, goană!… Zbura cum zboară calul-dracului, peste moșoroaie, gropi, mărăcini, bușteni, bălți – că bietul Prichindel vedea jucând pe cer trei luni în loc de una. Cum a sosit într-un suflet înapoi la fântână, l-a aruncat pe diavol cât colo mototol; iar ea s-a scuturat și-ntr-o clipă s-a ghemuit pe cergă jos – tot baba de cu seara… El s-a ridicat zdruncinat de căzătură, și zice:

– Mai rămâi sănătoasă, babo!

– Umblă sănătos, Prichindel, maică!

A plecat băiatul șontâc-șontâc înapoi la deal cătră asfințit unde scăpăta luna… Dar baba strigă după el:

– Mă! n-auzi tu?… când mai vii p-aici?

– Aldată… Cine știe când? a răspuns el fără să se mai uite-napoi.

– Mă, băiete, ascultă… să nu uiți să-i spui lui frate-tău că-l aștept negreșit… Ai auzit?

Da, până să isprăvească ea, băiatul a pierit, parc-a intrat în pământ.

Oftează baba și se culcă; dar n-apucă să-nchiză ochii bine și aude glasuri de drumeți. Se ridică de mijloc și, cu mâna-ntinsă, începe duios, după canonul ei:

– Faceți-vă…

Când unul dintre drumeți îi taie vorba:

– De dimineață te-ai sculat astăzi, băbuțo!

– Ce să fac, măiculiță? daca n-am somn, vai de păcatele mele!… Faceți-vă milă și pomană de o biată păcătoasă fără putere!…

– Crede, bătrâno! zice ălălalt.

Și își văd oamenii de drum.

– Crez, măiculiță, crez! să ne crează Dumnezeu pe toți, drăguțul!

Pe urmă, scoate din traistă o bucățică de covrig, o-nmoaie-n năstrapă și-ncepe s-o morfolească-n gingii.

FĂT-FRUMOS CU MOȚ-ÎN-FRUNTE

(după Charles Perrault)

A fost odată ca niciodată o împărăteasă tare frumoasă și voinică, și împărăteasa ceea, când i-a venit ceasul, a născut un prunc așa slut de chip și la trup așa pocit, că nu-i venea niminui să-l socotească făptură de om. Dar când s-a născut el, ursitoarea lui le-a spus, împărătesei și femeilor din casă, să nu se sperie, fiindcă băiatul ăsta o să iasă foarte plăcut om; o s-ajungă vestit de cuminte și de deștept, și-ndrăzneț nevoie mare; cum am zice, un om și jumătate. Ba, a mai spus că băiatul are să poată hărăzi ființei pe care o iubi-o el atâta minte câtă și a lui.

S-a mai mângâiat puțintel cu făgăduielile astea biata împărăteasă, care era firește destul de amărâtă că adusese pe lume așa spurcăciune de broscoi. Și, adevărat, nici n-a-nceput copilul să gângurească bine, că numaidecât s-a pornit să spună fel-de-fel de vorbe cumințI și pline de duh, și tot ce făcea îl prindea ș-avea haz, că o lume-ntreagă se minuna de el. Uitam să vă spun că se născuse mititelul cu un șomoiog de păr d-asupra capului, și de aceea îl porecliseră: Făt-frumos – că de! era doar și el fecior de-mpărat – Făt-frumos cu Moț-în-frunte.

La vreo șapte-opt ani după astea, împărăteasa din împărăția de-alături a născut două gemene. A care a văzut mai întâi lumina era mai frumoasă ca ziua. Atâta s-a bucurat mama de frumusețea copilei, încât le era tuturor teamă să n-o deoachie,

și să se-ntâmple, Doamne ferește, cine știe ce. De față, la naș - tere, stetea tot ursitoarea care ursise mai anțărț și pe Făt-frumos cu Moț-în-frunte; și, ca să mai potolească bucuria împărătesei, ursitoarea i-a spus că fetița asta n-o să aibă minte deloc; că, pe câtu-i de frumoasă, tot pe-atâta o să fie de neroadă. I-a păsut tare împărătesei de așa vorbe; dar ce să vezi mai pe urmă! pe lângă mâhnirea d-ntâi, i-a venit a doua, și mai mare; că de-ndată a mai născut o fetiță – urâtă, da urâtă de mama focului!

– Vai de mine, Doamne! a strigat lehuza; ce sluțenie mai făcui!

– Nu trebuie să te mâhnești până-ntr-atâta, Măria Ta, i-a zis ursitoarea; copila asta o să aibă parte pe lume de altă podoabă: o să fie înzestrată cu multă deșteptăciune, așa că n-are să ia seama nimeni la cusurul ei.

– Să te-audă Maica-Precista! a zis împărăteasa… Da… n-ar fi chip, a mai mărișoară, să capete și dânsa puțintică minte? că-i păcat de frumusețea ei!

– Eu, Măria Ta, nu pot nimica despre partea minții, i-a răs - puns ursitoarea; da despre partea frumuseții, da! pot orișice; și, fiindcă doresc a face un hatâr Măriei Tale, iacătă, o să-i dau copilei darul să poată hărăzi frumusețe ființei care i-o plăcea ei.

Au crescut copilele și au ajuns fete mari: și cu vârsta le-au crescut și darurile; lumea-ntreagă povestea de frumusețea celei mai mari și de mintea mezinei. Dar firește că și cusururile le-au crescut cu vârsta. Mezina din ce în ce se făcea mai slută; a mai mare din zi în zi mai neroadă; ori nu răspundea deloc dacă o-ntrebai ceva, ori îți trântea te miri ce neghiobie boacănă; și unde mai pui că era și tare ne-ndămânatecă: dacă apuca-n mână două strachini, trebuia să spargă măcar una; dacă aducea la gură o bărdacă de apă, peste poate să nu se facă leoarcă de sus până jos.

Mare-i darul frumuseții, nu-ncape vorbă, la tinerețe mai ales! Dar în adunări și la petreceri, tot mezina îi trecea înaintea

soră-sii. Toți se duceau mai întâi lângă a frumoasă, s-o privească de-aproape și să se minuneze; da, pe urmă, dădeau năvală lângă mezina, să asculte la câte toate le mai spunea. Și te mirai că încet-încet a frumoasă rămânea la o parte părăsită, și lumea toată sta grămadă cu gura căscată împrejurul celei sfătoase; așa că a mai mare, cât era de neroadă, a băgat și ea de seamă; și biata copilă și-ar fi dat bucuros toată frumusețea, numai să fi putut căpăta barem pe sfert din deșteptăciunea sorii-si. Împărăteasa, măcar că era prea înțeleaptă, își pierdea și dânsa răbdarea uneori; o apuca gura pe dinainte de ciudă, și-i zicea:

– Văleu, fată, că tare neroadă te-am mai făcut!

Și asta o amăra pe copilă până-n fundul sufletului; să moară de mâhniciune și mai multe nu!

Așa, odată, când se plimba singură printr-o pădure bătrână și plângea de nenorocul ei, se pomenește fata că-i iese înainte un prichindel de om, șchiop și cam ghebos, o pocitură; dar foarte strălucit îmbrăcat din cap până-n picioare: ăsta era Făt-frumos cu Moț-în-frunte. De mult ce tot auzise pân lume despre frumusețea fetei, și fiindcă-i mai văzuse și chipul făcut de un meșter mare zugrav, îi căzuse tânărului fata la inimă, și acum pornise de la părinți s-o caute; s-o vază aievea și să-i vorbească măcar o dată. Cum a dat cu ochii de ea, așa singură, a și cunoscut-o: s-a apropiat uimit de astfel de minune și i s-a închinat pân' la pământ. Dar, după ce i-a spus câteva vorbe tare fierbinți ca s-o încânte, a luat seama cât era ea de plânsă, și i-a zis:

– Nu pot pricepe, Domniță, de ce o făptură minunat de frumoasă cum ești să fie așa de amărâtă cum te arăți; căci eu, nu că să mă laud, sute și mii de ființe frumoase am văzut pe lume, da pân-acuma încă așa mândrețe ca Măria Ta nu mi-a fost dat să-ntâlnesc.

– Ei aș!

Atâta i-a răspuns tânăra, și pe urmă n-a mai zis boabă. Dar el, tot mai fierbinte:

– Este prea de-ajuns cuiva, Domniță, să aibă darul frumuseții; peste acest dar nu mai are ce dori, și dacă-l are, apoi nimica nu trebuie să-l mai mâhnească.

– Ba, mie, drept să spun, a zis fata, mi-ar părea mai bine să fiu slută și pocită ca dumneata și să am și eu puțintel duh, decât să fiu așa de frumoasă și toantă cum sunt.

– Nimica, Domniță, nu dovedește mai bine că are cineva duh decât credința că nu cam are; așa-i darul ăsta: de ce-l ai mai mult, de-aia ți se pare că n-ai de ajuns, și de ce-l ai mai puțin, d-aia ți se pare că nu-ți mai trebuie deloc.

– De-alde astea nu știu eu, a răspuns Domnița; dar de proastă, știu că sunt destul și prea destul; așa că, uneori pare că-mi vine să-mi fac seama singură de necaz și de amărăciune.

– Dacă-i pe aceea, Domniță, apoi eu pot să pun capăt necazului și amărăciunii Măriei Tale.

– Zău? se poate? cum?

– Foarte lesne. Eu, Domniță, a zis tânărul, eu am puterea să dau cât de multă deșteptăciune ființei pe care oi iubi-o, și fiindcă Măria Ta ești acea ființă, rămâne să dorești, și capeți atâta duh cât se poate pe lume – numa… de m-ăi vrea de bărbat.

A rămas Domnița cam la îndoială și nimica n-a răspuns. Iar tânărul a urmat înainte:

– Văz bine că ți-e greu, Domniță, să primești, și nu mă mir de asta; dar iacă, îți dau un an de zile ca să te hotărăști.

Domnița avea atât de puțină minte și totodată atâta dor s-o capete, încât și-a închipuit că n-are să se mai împlinească anul cât e lumea; așa că s-a învoit să urmeze după dorința tânărului… Și n-apucă să-i făgăduiască bine că peste un an de zile în cap are să-l ia de bărbat, și deodată se simte cu totul schimbată: pe loc începe să-i turuie gurița, și oricâte îi trec pân

gând să le toace iute, ușor și cu haz. Și întinde-te la vorbă și la șagă cu Făt-frumos, – mă rog ca orice tânără dezgheţată cu flăcăul care înţelege ea că o place – pe întrecutele, care mai de care; el îi spune una; ea îi răspunde două; el două, ea patru; așa că la urmă tânărul zice în gândul lui:

– Uite, mă! îi dedei ei toată deșteptăciunea, și eu nu rămăsei cu nimic.

Când s-a întors Domnița acasă la palat, părinții și toți curtenii împărătești nu știau ce să mai gândească despre așa repede și minunată schimbate; că, de unde până azi dimineață o auziseră spunând numa la prostii și neghiobii nemerite ca nuca-n perete, acuma, ce să te pomenești? tot vorbe care de care mai cu șart și cu mai cu haz: mărgăritare scotea din gură, nu altceva. Bucurie pe toată lumea, cum nu-ți poți închipui! Numai mezina nu s-a prea bucurat, fiindcă, nemaiavând cu ce s-o întreacă pe soră-sa, rămânea pe lângă ea spaimă curată.

Împăratul nu se mai mișca, nu mai făcea un pas fără povețele Domniței, ba câteodată aduna sfatul împărătesc chiar la ea în odaie. Când s-a împrăștiat în toate părțile vestea despre prefacerea asta, toți coconii împărătești care de pe unde, alergară să se înfățișeze dinaintea fetei, doar-doar or face-o să-i iubească, și apoi de-acolea, ține-te, peţitori peste peţitori. Dar fata pe nici unul nu-l plăcea, fiindcă nici unul nu i se părea atâta de deștept cum poftea ea; pe toți îi asculta, dar n-o-ndemna inima să se lege cu vreunul. Mai la urmă veni unul, – n-avea ce-i mai zice, – viteaz și bogat, om voinic, bine făcut și tare deștept – încât fata, ha-ha! gata-gata să-l primească. Văzând împăratul asta, i-a spus Domniței că o lasă stăpână să-și aleagă ea pe cine i-o plăcea, și să spuie fără sfială pe cine. Fiind însă că, de ce are cineva mai multă minte de-aia nu se poate hotărî așa degrabă să-și lege capul pe o viață întreagă, tânăra îi mulțumi întâi tătinii-său, și pe urmă îl rugă să-i îngăduie măcar două-trei zile să se mai gândească.

Așadar, tocmai ca să se poată gândi ea mai în ticnă, a plecat să se plimbe iar singură pân pădurea bătrână unde aldată întâlnise pe Făt-frumos cu Moț-în-frunte. Și, pe când se plimba binișor dusă pe gânduri, numa iacătă aude dedesubtul picioarelor un zgomot din afund, par-că erau mai mulți oameni umblând forfota de colo până colo, vorbind, cotrobăind și lucrând de zor. A stat pe loc, s-a aplecat să tragă cu urechea mai de aproape și a auzit limpede cum zicea unul: „Măi! dă-ncoa tingirea!“, iar altul: „Curățâ-mi degrabă tigaia și îngrijește de frigare!“, și altul: „Nu lăsa să se potolească focul“. Și deodată i s-a deschis dinainte pământul și a văzut Domnița la picioarele ei o cuhnie plină de bucătari și de ajutoare și de fel de fel de slujitori, și tevatură mare, ca de obicei la orice ziafet împărătesc. Iar dintre ei au ieșit vreo douăzeci și mai bine de inși cu frigări încărcate și s-au dus de s-au așezat, într-un luminiș al pădurii, împrejurul unor cotloane cu jarul potrivit, și s-au pus să învârtească frigările, și din când în când să ungă fripturile cu pene-nmuiate-n grăsime, să le rumenească în coaje, ca să nu li se prelingă mustul în spuză.

S-a mirat Domnița de așa priveliște, și i-a întrebat că pentru cine gătesc ei atâtea bunătăți.

– Măria Ta, Domniță, i-a răspuns unul care era pasămite mai mare peste toți, gătim pentru stăpânul nostru Făt-frumos cu Moț-în frunte, că mâne face nunta.

Domnița se miră și mai mult de vorbele astea; dar îndată își aduse aminte că se împlinea tocmai anul de când făgăduise să ia de bărbat pe Făt-frumos cu Moț-în-frunte, și-i veni nu știu cum. Firește că nu se mai gândea acuma la asta, fiindcă atunci când făgăduise era neroadă, și după ce căpătase atâta minte de la băiat, își uitase fata toate prostiile de mai înainte.

Dar n-apucă să pornească mai încolo la plimbare și în față-i dă, de cine? De Făt-frumos cu Moț-în frunte, mândru și strălucit, ca orice cocon de împărat când merge gătit la cununie.

– Iacă-mă, Domniță, la ziua sorocită, îi zise tânărul, ca să mă țin de cuvânt, și nu mă-ndoiesc că și Măria Ta vii, după cuvântul ce mi-ai dat, să mă faci omul cel mai fericit de pe lume.

– Drept să-ți spun, i-a răspuns Domnița, încă nu sunt hotărâtă la așa ceva, și nici nu prea crez să mă pot vreodată hotărî după dorința Măriei Tale.

– Mă mir foarte! a zis tânărul.

– Te-i fi mirând, cred, a răspuns fata, și firește, dacă aș avea a face cu vreun om de rând, necioplit și fără duh, ce să zic? mi-ar veni destul de greu… Parcă-l aud zicându-mi: „Făgăduința unei Domnițe nu e vorbă aruncată-n bătaie de joc: trebuie să mă iei de bărbat odată ce ți-ai dat cuvântul!“… Dar vorbesc unui om tare deștept și de neam mare; n-am teamă că vorbesc în vânt… Măria Ta știi că nici pe vremea când eram proastă, nu m-am hotărât așa deodată să te iau. Acuma, am minte, pentru care, nu zic, Măriei Tale trebuie să-ți fiu mulțumitoare; dar, din pricina ei, de! am și gusturi mai grele; cum vrei dar să mă hotărăsc mai iute acum decât mă puteam hotărî odinioară? Dacă ți-a fost atâta la inima Măriei Tale să mă iei de soție, nu trebuia să mă mântui de prostia mea și să mă faci a vedea mai limpede decât mi-era ursit să văd.

– Așadar, a răspuns Făt-frumos, un om prost, pă cum ai spus Măria Ta, ar avea drept să te învinuiască de călcarea făgăduinții, iar eu n-am, când e la mijloc tot norocul vieții mele… Apoi ce judecată-i asta? Care va să zică, proștii folosiți și deștepții păcăliți! Și să spui asta tocmai Măria Ta, care ai acuma atâta deșteptăciune, după ce din tot sufletul ai dorit-o? Dar, ia să ne-ntoarcem și altfel, mă rog… Afară de slutenia mea, spune-mi ce alt cusur mai am… Ce nu ți-o fi pe plac la mine? neamul meu? ori mintea, ori apucăturile sufletești, ori purtările mele, ori… ce?

– Doamne ferește! a răspuns Domnița; dimpotrivă, toate îmi plac destul…

– Dacă-i așa, a zis tânărul, atunci o să fiu norocit, fiindcă Măria Ta mă poți preschimba din cum sunt în cel mai plăcut om din lume.

– Se poate asta?

– Se prea poate… numa să mă iubești. Și, în sfârșit, ce să vorbim mai multe, Domniță?… să-ți spun pe față tot. Află că tot ursitoarea mea te-a ursit și pe Măria Ta: mie mi-a dat darul să pot înzestra cu deșteptăciune pe cine l-oi iubi, iar Măriei Tale ți-a dat darul pe cine l-ăi iubi să-l poți înzestra cu frumusețe.

– Apoi, dacă e așa, zise Domnița, doresc din toată inima și din tot sufletul să te prefaci îndată și să fii cel mai frumos și mai mândru fecior de împărat din toată lumea! Îți fac din toată inima darul întreg cât stă în puterea mea!

Pân-a isprăvit Domnița vorba, Făt-frumos cu Moț-în-frunte s-a și arătat dinaintea ei, desăvârșit din creștet până-n tălpi, așa cum îl dorea dânsa, cel mai mândru tânăr pe care-l văzuseră ochii ei vreodată.

Spun unii ș-alții că n-ar fi fost la mijloc puterea ursitoarei, ci că numai vraja dragostii a făcut așa prefaceri minunate. Și mai spun că Domnița, gândindu-se bine la statornicia tânărului, la bunele lui daruri și la frumoasele lui purtări, nu i-a mai luat seama la poceala trupului și la slutenia chipului; că gheba din spatele lui i s-a părut ei doar încovoiarea unui om înțelept care stă mereu pe gânduri adânci, și că, de unde-l vedea mai înainte schiopătând grozav, acuma i se părea că tânărul se leagănă într-adins când umblă, ca să se arate și mai nostim. Ș-apoi mai spun că Domniței i se părea ochii lui șașii strașnic de strălucitori; crucișătura privirilor lui, semn de văpaie a dragostii; în sfârșit, nasul lui borcănat și roșu, nas de voinic, de bărbat războinic… și câte și mai câte nu spun. Ș-apoi, dacă spun? Lasă-i să spuie! parcă avem noi cu ce astupa gura lumii!

Or cum să fi fost, destul că Domnița, fără mai multă vorbă, i-a spus că-l ia de bărbat, numai de s-o-nvoi și împăratul. Dar se putea împotrivi bătrânul? că și el își dedese fetei cuvântul. Ba, cum a aflat că tânăra are atâta aplecare către Făt-frumos cu Moț-în-frunte, pe care, și fără asta, îl știa ca vestit de înțelept și de duhliu, a primit cu dragoste să-l ginerească. Și așa, precum pusese de mult la cale tânărul, a doua zi chiar s-a făcut o nuntă mare împărătească să rămână pomina veci-de-veci.

Doamne! bine trebuie să fi petrecut câți au avut parte să se afle p-atunci acolo, dacă nu mai la față, barem pe la coada meselor de la margini!… Dar nouă să nu ne pară rău că n-am avut așa noroc, și să ne mulțumim că încai, din povestea lui Făt-frumos cu Moț-în-frunte, ne alegem cu o adevărată învățătură fiindcă tâlcul povestii acesteia vine cam așa:

Zi că-i dragoste, și pace!
Te-a vrăjit? atât ți-a fost:
Din pocit, frumos îți face,
Și deștept din ăl mai prost.

ÎN PERIODICE

CRONICĂ FANTASTICĂ

Suntem în anul grației 3874…

– Cum se poate?…

– Mă rog, mă iartă, amabile cititor. Dă-mi voie a te ruga să nu mă-ntrerupi până la fine. Îmi promiți că mă vei lăsa să termin ceea ce d-abia am început? Comptez pe promisiunea d-tale. Rencep dar.

Suntem în anul grației 3874; ne aflăm în cetatea Tâmpitopole, locuită de sinecorzi, ciudate ființe bipezi, cărora le lipsește partea stângă a toracelui cu toate ale ei. Sinecorzii sunt un trib de chinezi.

Deschid, cu permisiunea d-v., o mică paranteză istorică explicativă.

(Acum două mii de ani, chinezii declarară rezbel Rusiei, vastă țară ce coprindea jumătate din continentul Europei.

– Observați bine că narez numai faptele; nu fac nici un comentariu. – Bătaia a avut loc pe fruntaria celor două țări. Chinezii triumfară și, trecând peste regimentele rusești ca peste un imens bulevard de cadavre, în o săptămână fură în capitala inamică, în două săptămâni ajunseră în centrul Europei și în trei, după ce străbătură și bătură, una după alta, toate țările mari și mici, se opriră la țărmii Atlanticului. Poate c-ar fi mers și mai-nainte dacă ar mai fi avut cu cine să se mai bată… Lumea întreagă, zguduită, fu forțată a recunoaște realitatea

acestei invaziuni și i se-nchină. Două mii de ani au trecut, și chinezii, cu perspectiva d-a domni până la judecata din urmă, domnesc asupra continentului vechi pe care l-au chinizat – permiteți-mi acest singur novicism – cu totul.)

Închid aci paranteza crezându-vă luminați de ajuns.

Acum, grațioasă cititoare, și d-ta, amabile cititor, dacă doriți a face o excursiune prin cetate, procurați-mi plăcerea a vă-ncrede în mine și a mă urma. Voi fi prea fericit să vă serv de cicerone în Tâmpitopole, care, aflați și țineți minte, este numai o sucursale a Pekingului.

Pornim?… A! mă iertați, fiți buni a vă arma cu aceste foi de palmier; o să vă fie nedispensabili pentru a vă apăra d-arșița soarelui.

Acum, aidem! O singură recomandațiune am a vă face: strâmbați puțin picioarele în maniera chineză; este un mijloc prezervativ contra alunecușului porcelanului smălțuit cu care sunt acoperite stradele. Așa!

Priviți, mai întâi, aci, unul din cele mai superbe edificiuri; este pagoda idolului Kin-Lau; este locul unde se regulează afacerile privitoare la bramani. Aci este mai mare peste toți Mandarinul Ti-Li, mare învățat, care odinioară a fost trămis prin institute cu însărcinarea exclusivă d-a strâmba picioarele chinezilor de mici, pentru a le face să se bucure mai târziu de rahitism, calitate ce trece în mare considerațiune la chinezi. Așa e că este foarte mândră pagoda lui Kin-Lau cu arhitectura ei antică și coloarea ei galbenă? Cată să știți, coloarea chineză prin excelință este galbenul.

Aruncați-vă dincoace ochii; vedeți cazarma și cancelaria Mandarinului Păcei, Lis-Kyng, viceguvernator militar și civil al Tâmpitopolei; aci este rezervoriul ordinei și păcei, stabiliment liniștitor al spiritelor prea iuți și corigător al moravurilor. Ia uitați-vă la chinezul acela care iese din cancelaria Mandarinului Păcei, unde și-a petrecut noaptea din cauză că s-a aflat

dormind beat de opiu pe stradă. Vedeți-l, mă rog, ce deșelat pare a fi în urma corecțiunei ce i s-a aplicat.

Aici, este Casa Justiției. Ce severă fațadă! Totul respiră nepărtinirea și oarba dreptate. Întoarceți-vă puțin privirile spre acel nenorocit chinez care sosește asudat și gâfâind cu o hârtie în mână și năvălește pe scara principală a Casei Justiției! Îl cunosc, este bietul Pim-Pim. Nu vă uitați că e slab și lihnit; era gras și burtos acum vro cinci ani, când adversitatea soartei îl îmboldi să intente proces unui vecin care-i răpise un pui de curcă din curte. Vedeți-l, iese din Casa Justiției. Ce tristă figură! O să fie silit bietul chinez să bea cinci cești de ceai și șapte doze de opiu pentru a-și recăpăta buna umoare. Dacă nu vă este antipatică figura lui Pim-Pim și doriți să-l mai vedeți, veniți aci și mâne și-n orice zi voiți, pe la orele astea; pentru dânsul procederea d-adineaori este o sacră datorie pe care în toate diminețile o împlinește cu cea mai strictă fidelitate.

Edificiul de colo, pe ușa căruia se văd încrucișate două cotoare de lemn de banan – emblemă ce reprezintă libertatea-n alegeri – este așa-numita de chinezi Muma Tutulor. Câtă gingășie în nume chiar. Sunt foarte picanți chinezii într-ale lor.

Priviți dincoace, pe poartă, această imagine alegorică: plin de sudoare și despoiat, un chinez, condamnat la un supliciu analog cu al fetelor din Danaos, aruncă cu o lopată colosale cătățimi enorme de aur în gura mereu deschisă a unui monstru etern flămând. Lugubră fantazie!… Ați crede că această poartă este intrarea infernului, dasupra căreia geniul cel rău, așa, de gust, a pus să se zugrăvească un specimen de modul cu care cineva petrece în regatul lui; ei bine, nicidecum: aci, am onoare a vă spune, este casa numită Punga publică; Mandarinul cel mai mare peste astă pungă este Pungaciul, titlu dat prin simplă derivațiune etimologică.

Atențiune, doamnă! gravitate, domnule! Trecem pe dinaintea palatului lui Sik-Tir, guvernator general al Tâmpitopolei și

reprezintante al Fiului-Soarelui de la Peking. Aș avea și aș voi să vă spun multe despre Sik-Tir, dacă în jurisdicțiunea chineză nu ar fi scris că se taie limba oricărui va cuteza să puie-n discuțiune numele acestui suprem mandarin.

Să ne plecăm frunțile la pământ, după obiceiul pământului, și să ne vedem de cale.

Cred, acum, doamnă, că sunteți ca și mine de părere, după atâta umblet și fatigă, să intrăm în acest elegant stabiliment public. Vom lua și noi ceaiul și vom fuma opiul, repauzându-ne puțin. Din fericire, acesta este tocmai locul public de predilecțiune al tutulor notabilităților chineze din Tâmpitopole. Este adevărat, nicăieri aici nu se servă ceaiul în mai bună calitate. Să intrăm.

Priviți pe chinezii mei cum șed cu indolență pe tapetele lor bizar colorate; vedeți cum, prin o mișcare d-o regularitate perfectă și egală, clătinând capul când afirmativ, când negativ, sorbind cu deliciu ceaiul și aspirând cu încântământ opiul, ei își petrec inocent timpul! O, tabel admirabil de moravuri pacifice! O, fericiți chinezi!! Binecuvântate ființe bipezi, cât este de invidiat soarta voastră. Voi nu vă frământați cu firea pentru nimic. Nu este nimic în stare să aducă un moment măcar de excepțiune în viața voastră calmă și neofensivă: nici rahitismul prematur al micelor chineze; nici legenda bietului Pim-Pim, fidelul vizitator matinal al Casei Justiției; nici crâmpeiele de banan încrucișate pe ușa edificiului Mumei Tutulor; nici chinul sărmanului chinez care este condamnat la intrarea Pungei Publice să-ncerce a sătura pe năsăturabilele monstru; nici tăiarea limbei din jurisdicțiunea voastră. Vouă, ceaiul și opiul să vi se dea… și-ncolo, pace! O, de trei ori fericiți muritori!!!

Mă iartă, domnul meu, dacă mi-am uitat datoria de cicerone, lasându-vă un moment, pe doamna și pe d-ta, pentru a mă adresa chinezilor mei. V-o jur că am făcut-o numai dintr-o

mișcare interioară instantanee și nerezistibilă de sinceră admirațiune.

Pentru astă dată, vă cred satisfăcuți îndeajuns. Sunt fatigat; permiteți-mi să mă retrag; vă las.

. . . . . .

Cum vi se pare, grațioși cititori, apocalipsul meu?

– Ce va să zică purtarea asta, vor striga unii din dv.; întâi ne arunci peste două mii de ani în viitor, ne spui niște comedii extravagante, ne plimbi, ne-ncurci, și-apoi ne lași în Tâmpitopolea d-tale fără să ne spui cum să venim îndărăt; ne lași în un loc necunoscut, bizar, straniu, rătăciți…

– Iubiți lectori, nu sunteți deloc rătăciți. N-aveți nevoie de conducerea mea. Luați bine seama, a fost numai o glumă fantastică: sunteți acasă, la dv., între ai dv… în București, în Țara Românească. Priviți în jurul dv.; îmi pare că cetiți „Ghimpele“.

ZIG-ZAG!…

O armată formidabilă de lucrători, purtând topoare, ciocane, cângi, sape; în fruntea ei, o nenumărată companie de ingeniari; dupe dânsa un șir lung de nu știu câte căruțe încărcate cu instruminte mecanice, științifice și altele, și-n urma acestora, care cu proviziuni, pornesc spre miazănoapte din cetatea capitală, în aplauzele mulțimei entuziaste a bunilor români, cu scop de a merge să rază de pe fața pământului Carpații, pe cari, drept vorbind, se pare că bunul Creatore i-a pus, unde sunt, în necazul multora.

Eu zic, domnilor, că scopul este măreț și demn. Închipuiți-vă România, dupe terminarea acestei colosale expedițiuni: o imensă câmpie lucie, bătută ca-n palmă, curată și măturată cum sunt curțile oamenilor cu gust și dare de mână; nici pulbere, nici noroi; un bulevard cochet, pe care să poată trece, numa-n papuci, vecinii unguri la noi și noi să putem trece la dânșii; fără vame, fără formalități importune de *transit* internaționale. În treacăt, cele două specii de oameni, cu bunacreștere ce-i caracterizează, se vor saluta, vor schimba o strângere de mână cordială și-și vor continua calea. Ce tabel încântător! Dați-mi voie să admir astă pagină de istorie, în care străluce exemplul adevărat sublim al înfrățirei popoarelor!

*

Cum vă pare strofa de sus?
Mă prinz că vă place.

Mâncați, în ziua de Buna-Vestire, șapte feluri de bucate de pește-necate-n untdelemn, fără a cugeta măcar la cele ce spun sectarii sobrietății; îndată dupe prânz, lăsați perdelele de la ferestre, spre a nu vă supăra la ochi lumină prea multă, și lungiți-vă p-un pat moale culcându-vă pe spate; trageți apoi un somn adevărat călugăresc. Ei bine, sunt sigur, nu veți putea avea un vis mai gingaș decât cel din prima mea strofă.

Este un vis, mărturisesc; o specie de apocalips politico-socială.

*

Vouă, cari faceți parte din poporul inteligințe și nu voiți a-nțelege; vouă, buni negustători, cari moțăiți, de cum se face ziuă până ce-nnoptează, în fața magazinelor voastre; vouă, părinți, cari nu v-amintiți că sunteți datori a lăsa o moștenire cetățenească demnă fiilor voștri; vouă, juni de diferite specialități, profesionali liberi, după cari se scurg ochii părinților voștri, și cari ați uitat ce datoriți, în momente grele, societății și patriei; vouă, în fine, cari munciți din zi până-n noapte, din toate meseriile, și cărora nu vă vine ideea, o dată, prin simplă curiozitate, să vă strângeți și să vă numărați; vouă, la toți, îmi permit a vă adresa o-ntrebare: v-ar plăcea să vedeți realizat apocalipsul meu? Aș vrea prea mult să știu.

*

Veți zice că sunt capiu, pe onoarea mea, citindu-mi această invocare solemnă; îmi vor imputa unii din dv. c-am început prin absurd, pentru ca s-ajung la ridicul! Este adevărat, tonul de care am uzat mai sus este prea lugubru, prea mormântale, prea lipsit de poezie. Țiu să repar aceasta.

Ascultați dară.

Un consule – zic un consule cum aș zice orice alt – se suie pe creasta unui munte-nalt. Îmi pare, iubiți lectori, c-am

nemerit o imagine poetică aleasă. Acolo dânsul vede, aplecată și aproape să se surpe, o enormă bucată de stâncă. Dă cu piciorul într-însa; stânca se rupe din munte și pornește la vale în valvârtejiu. Cu cât cade, cu atât iuțeala căderei crește. În câteva clipiri, devine un adevărat monstru devastator: rupe, smulge, dezrădăcinează livezi întregi, prăpădește vite, distruge colibele șubrede ale bieților țărani de pe coastă, ajunge a fi fatalitatea și spaima simplilor munteni, și se rostogolește mereu, urlând și cu o iuțeală nebună. Și când ar sta cineva să cugete că nu trebuia cu câteva minute mai nainte, decât o buturugă țeapănă pusă-n calea ei, spre a-i înfrânge repezirea fatală!

Așa e c-am schimbat tonul?

Uite, astfel pare că-mi place și mie mai bine.

Știam eu bine că sunt mai tare-n descripțiune decât în invocare.

Doamnelor și domnilor, vă jur că d-acum nainte nu voi mai face invocări; ar fi absurd, din parte-mi, să cerc un genere, în care văd bine că nu reies.

*

Luați bine seama că, prin titlul chiar ce am pus la-nceput, v-am anunțiat că nu voi fi deloc fidele unității de idee. Să nu vă mirați dară dacă, cu sau fără vro analogie, mi-ar trăsni dodată prin cap să vă spui, în această ultimă strofă, o istorie curat americană.

O și-ncep.

În unul din statele confederate ale Americei de Nord, era să aibă loc o alegere de guvernator. Toți se preparau a merge să voteze. Unuia îi veni ideea americană – știți cât de ciudate sunt ideile americane – să joace o farsă concetățenilor săi. Strânse câțiva bandiți, le dete câteva donițe de *rhum* la dispozițiune, și, după ce-i adăpă astfel bine, merse cu dânșii în

sala alegerei, spre a se impune votului celorlalți. Trebuie să repet că ideea era demnă numai d-un american!

În trei rânduri de alegeri, reieși prin acest mijloc ingenios. A patra oară, însă, americanii hotărâră să-l joace la rândul lor. Se strânseră toți și porniră la alegere, cu cei mai bătrâni în frunte, având toți câte un revolver – arma de predilecțiune pentru americani este revolverul.

E de prisos a vă mai spune acum că farsa reieși de minune. Americanul farsor, cu toți banditii lui, o păți cât de bună.

Ce curioase moravuri cetățenești! Uite, numai americanii sunt capabili d-așa curiozități.

Nu știu dacă vă place istoria mea americană; însă, pre legea mea, din parte-mi, aș da mult să mă pot duce-n America, spre a mă bucura de spectacului unei așa ciudate scene.

CRONICA SENTIMENTALĂ

În una din livezile-nverzite ale Africei necunoscute de miazăzi, prin cari curge liniștită apa Zanzibarului, se rădică un cătun de bordeie locuit d-o populațiune barbară cât se poate de ciudată.

Veți crede că voi să vă serv un capitol de geografiă populară, sau că încerc a vă da introducțiunea topografică a unui roman de călătorii și aventuri.

Nicidecum! Voi să vă fac cunoștință pură și simplă cu o specie de oameni cari, mă prind, nu-și pot găsi semeni în nici unul din cele patru înghiuri ale pământului.

*

Liniștiți, pacifici și muncitori, ei cultivă pământul pe țărmii Zanzibarului. Nu au făcut nimenui nici un rău, și, cu toate astea, sunt în o stare… ca vai de capul lor.

Bieții mei africani, necunoscând până mai anii trecuți invențiunea salutară a pălăriilor, și șezând la muncă toată ziua cu capul gol, espus la razele fierbinți ale soarelui de miazăzi, și-au prăjit creierii până-ntr-atâta, încât toți călătorii carii s-au aventurat prin aceste ținuturi barbare, văzând pe africanii mei, cu drept cuvânt i-au numit: *tâmpiții.*

*

Imaginați-vă un beduin – știți că vorba beduin în Africa este sinonimă cu tâlhar – sălbatic, mâncăcios, nesățios, cu toate

instinctele rele, ingrat, rău, scelerat și câteodată chiar antropofag, stând pe un tron de nuiele de răchită, în mizlocul cătunului, sub un umbrar de frunze de palmier: este capul atotputinte al bieților *tâmpiți.*

În jurul lui, alți câțiva beduini, armați cu câte o lance-n mână, un arc și o tolbă cu săgeți la spinare și un cuțit enorm la brâu, purtând câteva pene de struț înfipte-n părul lor negru și creț, compun curtea și se numesc favoriții consiliari.

Aceasta este toată organizațiunea sociale a *tâmpiților.*

*

Acum, sunteți curioși să vă fac un tabel pitoresc de moravurile publice ale acestui trib barbar? Ascultați.

Curtea este strânsă în jurul tronului de răchită. Beduinul suprem cheamă pe primul consiliar, îi spune ceva la ureche, și apoi, cu un semn, congediază pe toți. Curtea se răsipește.

Șeapte beduini, mai-marii celor mari, se răped pe cai, ia cuțitele-n dinți, împumnă lancile și dau goană cailor prin cătun, zbierând ca niște posedați. Vai de *tâmpitul* care se va găsi-n calea lor! îl trag în lance ca p-un iepure-n frigare.

*

Bieții *tâmpiți* aud de departe zbieretele beduinilor și dau năvală-n bordeie; cei ce nu au avut pas să intre se trântesc cu fața la pământ, ating țărâna cu fruntea și, aducând mânile pe dasupra capului, fac semnul penitinții.

Beduinii, în goana lor, dau foc bordeielor, jefuiesc țarinele și averile *tâmpiților*, trag în lănci câțiva și se-ntorc, tot prin cătun, cu caii obosiți și-nspumați la pas.

Toată populațiunea d-astă dată le iese-nainte cu daruri și li se-nchină până la pământ.

Cam în toate zilele se repetă această scenă: este un remediu beduinesc pentru mânținerea liniștei și ordinei în spiritele bieților mei africani.

Sărmani *tâmpiți!* Beduin vă trebuia voă!?

*

Am călătorit odată prin acel minunat ținut, și-l voi pomeni și morților. Am admirat moravurile bizare ale acestor nefericiți. Am văzut de nenumărate ori repetându-se, din ce în ce mai cu furoare, scena de mai sus. Aproape să mă tâmpesc și eu de prea multă admirațiune, am atras într-o zi la o parte pe câțiva *tâmpiți* mai de căpetenie.

– Bine, nefericiților, le zisei, cum nu vă vine odată ideea să vă sculați cu toții-n o dimineață, să puneți mâna pe toți beduinii și să-i atârnați în rând la bătaia vântului de crăcile palmierilor voștri? Ce dracul! nu mai aveți nici instinct? Până când o să vă numiți *tâmpiți?*

Căscară toți gura, deschiseră ochii mari, rădicară din umeri și începură să cam surâză.

Nu-nțeleseseră ce le spusesem.

Adevărat *tâmpiți*, de trei ori tâmpiți, zisei în mine, sunteți demni de admirat!

*

Mă-ntorsesem de mult din călătoria ce făcusem la tribul *tâmpiților;* vă jur însă că nu mai cugetam decât la dânșii. Îmi rămăsese adânc săpată în memorie suvenirea nefericirei și mizeriei lor. Nu-i puteam uita.

Mai zilele trecute, întâlnesc un amic care necontenit călătorește. Se-ntorcea din Africa. Îl întreb cum a petrecut.

– Am văzut minuni, îmi zise. Ai auzit tu vreodată de *tâmpiți?*

– *Tâmpiții!?* strigai. O! îi cunosc! Am petrecut mult în mizlocul lor, sermanii! Ei, cum mai o duc dânșii cu beduinii?

– Din ce în ce mai rău!

– Bieții *tâmpiți!* sunt de plâns.

– Pre legea mea, îmi zise amicul, tu-i crezi de plâns, permite-mi să-i crez de râs.

– Bieții *tâmpiți!* repetai…

CRONICA FANTAZISTĂ

O sumă colosală de vase de comerciu, încărcate cu mărfuri de toate speciele, plutesc, în sus și-n jos, pe Dâmbovița canalizată; stradele, pavate cu tuci, sunt brăzdate, de la un capăt al cetății până la celalt, de o mulțime monstruoasă de linii de *tramways*; pe dasupra capetelor bunilor cetățeni, se-ncrucișează-n aer, în lung și-n lat, după sistema engleză, șinele unui număr nenumărabile de căi ferate, și o sumă absurdă de fabrici, în întrul cărora mii de drugi de fier, milioane de roate cu dinți mereu se sucesc și se-nvârtesc, funcționează necontenit cu o regularitate de desperat.

Sublimă civilizațiune!

Pretutindeni fier și oțel!

*

Trebuie să știți, doamnelor și domnilor, că nimic din toate acestea nu se vedea altădată pe aci. Capitala noastră nu era decât o imensă grămădire de case acoperite cu olane sau șindrilă, pardosite cu cărămidă sau pământ, urâte, nengrijite și neconfortabili, așezate pe o vastă mocirlă, când înghețată în gloduri de sărutările septentrionali ale crivățului, când înverzită de mucigai prin solicitudinea fierbinte a razelor solare.

Înainte de revărsatul zilei, cetățenii, îmbrăcați în maniera turcească, porneau d-acasă, încălțați cu picioroange. Străbăteau

astfel nomolurile stradelor, purtând în mâna stângă un felinar cu vopaiță de seu, și-n mâna dreaptă un baston lung cu cioc de fier, cu care necontenit încercând pământul înainte, se fereau să nu dea cu picioroangele în vreun băltău prea adânc. Așa, ajungeau în piață. Aci trăgeau din brâu o pungă de piele de oaie cu șireturi, scoteau din ea două parale turcești și-ncepeau să-și târguiască. Apoi, se-ntorceau purtând în spinare, atârnată de ciocul bastonului, tradiționala lor basma roșie cadrilată, încărcată cu d-ale casei.

În așa stare mizerabilă se afla buna noastră cetate; așa trăiau nefericiții noștri strămbuni. Să ne aducem aminte de dânșii cu pietate și… să nu ne uităm vorba.

*

Necioplirea, uitarea de sine, sărăcia, barbaria domniră mult timp asupra acestor locuri; dar, în fine, luară fuga-nspăimântate, când prima locomobilă a doctorului Strousberg, urlând ca o turbată și aruncând, prin gura coșului ei funinginit, nori negri de fum și aburi, veni să ne puie pe brațe pe câțiva fii amabili ai preaiubitului *Vaterland*.

Să citim cu respect această frumoasă pagină de istorie modernă; să ne amintim cu venerare d-acea minunată epocă, în care ni se dete să-nghițim și-nghițirăm cupa delicioasă a civilizațiunei, întocmai cum li se dă să-nghită și-nghit copiii mici doctoriile de friguri. Să aruncăm privirile în jurul nostru, să respirăm cu sete aerul curat al civilizațiunei și să surâdem, tâmpiți de fericire, dupe obiceiul pământului!

*

Pe malurile lacului din Cișmegiu, cinci mii de lucrători, toți feciori de oameni cumsecade, descendinții pacinicilor negustători cari odinioară își numărau boabele mătăniilor în ușa

magaziilor; cinci mii de lucrători sunt la muncă de cum se face ziuă până-nnoptează bine.

Întocmai ca indianii de la Gange – cari, sub jurisdicțiunea gârbaciului englezesc, lucrează la recolta indigului, zaharului și bumbacului, – lucrătorii noștri sunt despoiați până-n brâu pentru a duce mai lesne la iuțeala arșiței solare.

Cu aceeași procedere cu care se pescuiesc și se prepară țârii pe țermii Mărei Nordului, lucrătorii noștri pescuiesc și prepară broaștele din balta Cișmegiului. Unii le prind; alții le apucă de labele dinapoi și le ucid, bătându-le pe niște mormane de sare pisată; unii le usucă la soare; alții le-nșiră pe sfoară de Sibiu, pe când alții le așează în untdelemn în niște cutii de tinichea, pentru a fi trămise apoi la Berlin de către întreprinzătorul concesionar al pescuitului bălței, d. Karl Schweinmann, ca conserve alimentare.

*

Ce tabel minunat! Ce admirabilă mișcare de viață și civilizațiune!

Nu vă mirați, doamnelor și domnilor! N-am ajuns acele timpuri; dar, bun e Dumnezeu, le vom ajunge curând.

ZIG-ZAG

Cum să-ncep?… Pre legea mea, tocmai asta mă cam încurcă; dar, fiindc-am început, crucea-ajută, povestea vorbei… ce-o da târgul și norocul.

Țiu prea mult ca neapărat, chiar în primele rânduri, s-aduc adâncă mulțumire comitetului de redacțiune al „Ghimpelui“ pentru măgulitoarea bunăvoință cu care m-a admis în sânul său. Începutul e academic, nu-i așa? Și, – zeu – strivească-mă redacțiunea ziarului pus [sub] auspiciile nobile ale cavalerului Fâlfison, depozitarul și gardianul suprem al păcii publice din *Tâmpitopole*, cu înjurăturile sale ebdomadare, – m-am hotărât să vă dau pe fiecare săptămână câteva rânduri. Cum și ce fel? Nu pot spune; modestia nu mă iartă a-mi lăuda mai dinainte marfa; mie, vă pot asigura de p-acum c-are să-mi placă prea mult. Numai, doresc a face cunoscut că, nici cât negru sub unghie, nu mă voi ocupa de politică. Așa, cu voia d-voastre, doamnelor și domnilor, îmi termin cu cinste fraza și-i și pun punct.

*

Numele ce-am ales pentru a boteza strofele mele de simplă proză îmi permite, iubiți cititori, a-mi lăsa condeiul să meargă-n voia fantaziei mele rătăcitoare.

Fericiți-mă cu grațioasa d-voastre atențiune în ceea ce privește următorul tabel caracteristic.

Timpul în care se desfășoară acțiunea este aceea ce astăzi, lingându-ne pe bot, obicinuim a numi *Sărmana vreme veche*.

Încep:

E pe la Sântul Andrei, cap de iarnă, când plouă, ninge, îngheață, se topește, și e lapoviță și polei, și curg strășinile, și crivățul se bate-n cap cu austrul. Pe când mai este așa ca la vrun ceas și jumătate până la ziuă, de e-ntunerec beznă, cinstitul cetățean, îmbrăcat cu o precauțiune aproape siberiană, încălțat cu o pereche de picioroange solide, înarmat în mâna dreaptă c-un baston lung prevăzut cu o cange de fier la vârf și-n mâna stângă purtând un felinar cu vopaiță, pornește din fundul mahalalei, de la locuința lui, și, încercând înainte tărâmul cu vârful bastonului, spre a ocoli găurile și bălțăurile prea afunde ale podului, cu chiu, cu vai ajunge în piață. Aci trage din brâu pungociul lui de piele de oaie, scoate din buzunarul anteriului basmaua și-ncepe să-și târguiască. Pe la revărsatul zilei, se-ntoarce înapoi, purtându-și pe umăr bastonul, de ciocul căruia îi atârnă pe spete tradiționala basma roșie cadrilată, încărcată cu d-ale casei.

Inima se umple de duioșie la aceste dulci suveniri, și-mi pare, așa cred, doamnelor și domnilor, că nu se poate mai minunată ocaziune pentru ca să ridicăm ad-hoc rugăciuni spre pioasa memorie a preademnilor noștri strămoși.

Se sculau până-n ziuă și se culcau cu găinele, fără să tresară când, pe stradă sau la fereastra lor, glasul vătășelului de noapte intona răgușit vestitul „Cine-i acoloo…o…o?“. În viața lor, o programă onestă, etern neschimbată, totdeauna respectată până la venerare; în moravurile lor, o absolută dulceață amestecată din când în când cu un șmac bătând cam în sălciu; în purtarea lor, o regularitate cronometrică; în relațiunile lor, un mers curat

patriarhale, și-n simțimintele lor – deși nu erau toți hagii – o creștinătate nealterabilă.

Fie-le țărâna ușoară! Dumnezeu să-i ierte! Vezi că apucaseră și vremuri bune.

*

Comptez pe iertăciunea d-voastre că v-am scormonit, prin exces de fantazie, aceste suveniri. Sunteți atât de înduioșați încât, de voie, de nevoie, trebuie să schimb tonul cu desăvârșire pentru a vă lumina figurile posomorâte de prea multă pietate fiiască.

Fiți buni și mergeți-nainte.

De la un capăt și până la celalt, Capitala noastră este brăzdată de linii de *tramways*, cari-și îndeplinesc serviciul cu o punctualitate de desperat; nopțile, fie cât de întunecoase, stradele sunt înecate în lumina strălucitoare a gazului fluid, care se produce prin becuri aurite; aproape că nu mai avem caldarâm, pretutindeni granit, marmură, – ba încă se asigura mai zilele trecute, că s-a proiectat a se lucra, la colțul bulevardului, o bucată de trotoar în sidef, peruzele și mozaic –; hanuri mici nu se mai află nici la streajă, peste tot Grands hôtels.

Pe dinaintea Universității trece bulevardul, această ingenioasă și minunată producțiune a tehnicei moderne; o stradă lată pe care părinții orașului nu mai au nevoie s-o mature: e astfel așezată înadins că o mătură vântul trimis, se pare, spre acest scop de către solicitudinea cerească a Ziditorului; … și drept în față cu Senatul, pe bulevard, statua eroului Mihai călare și cu beldia rădicată, parcă tot ar vrea să se năpustească asupra cuiva. Găsesc, în treacăt, dacă-mi dați voie, că atitudinea eroului este prea bătă[i]oasă, mai ales prin considerațiune către maturul corp al reprezintațiunii naționale, în fața căruia, zău, nu știu bine cui i-a venit ideea atât de picantă și antitetică d-a-i așeza statua atât de amenințătoare.

Și apoi în toate colțurile, de la fiecare răspântie, începând de cum înserează, chiuiesc până la ziuă, toată noaptea, câte o așa-numită *café-chantant*, instituțiune publică dezmierdătoare, introdusă la noi numai și numai spre nobilele scop d-a susține la înălțimea lor moravurile publice. Aci, făcându-și cura de trândăvie, – care ne prieste foarte bine, să nu vă fie cu supărare – așezat la o masă și-nainte-i c-un pahar cu bere, ce necontenit se deșartă și se umplu la loc, cetățeanul român găsește fără greutate mijlocul cum să-și înece necazul, să-și stimuleze simțimintele naționali, să-și înavuțească spiritul și să-și dea zbor veselei fantazii, petrecând pacinic câte zece sau douăsprezece ore pe fiecare noapte. O! Doamne, sunt foarte lungi nopțile de iarnă.

Aci minunea minunilor! demnul locuitor al Capitalei vede desfășurându-se, înainte privirilor lui setoase de curiozități, spectacolul nostim al cantonetelor, producțiuni solemne de morală publică și la cari neapărat vor cugeta matur notabilitățile literarie de la noi; luând nobila hotărâre de a dota frageda literatură cu câteva bucăți alese de acest nou și demn genere.

Să luăm aminte! Domnișoara Rosa Schweinereien, membru feminin de clasa întâia din personalul artistic de la cutare café-chantant, și-a terminat cantoneta sa *Tifla cu piciorul*, și rădicându-și piciorușul rotund, o formă demnă de Thorwaldsen, la nivelul nasului unui zelos admirator al său – care a crezut oportun pentru sentimentele lui să-și bea paharul cu bere tocmai lângă scenă, – face un salut plin de grații onorabilul[ui] public și iese triumfătoare, gambadând cu furoare, așa dupe cum inima-i cere. Cortina, pe care se vede desenul alegoric al viitorului patriei încongiurat de nori naționali… tricolori, se lasă. Dodată, un corent electromagnetic de entuziasm rădic[ă] pe toți de la cincizeci și nu știu câte mese – șed câte doisprezece la o masă, și câte trei p-un scaun. Atunci, aplauze nebune, bătăi din mâni, din picioare, din pahare, din bastoane, din umbrele,

din scaune, fac a se rădica din nou cortina, și dșoara Rosa, atinsă până la lacrimi de gloria succesului, păstrându-și însă mereu binevoitorul surâs, vine la rampă să mulțumească și să-și primească *bene merente* aceste cordiali aclamațiuni. Toți se reașează, și într-actele, stropite cu bere-n abundența tradițională românească, se petrec tot așa de vesel. Totul însă merge cu o solemnitate impunătoare. Aci nu sunt pasiuni, porniri și zbuciumări politice: toate au pierit; în locul lor, se respiră o veselie și o pace demnă de invidiat; toți sunt frați întru a aștepta fericirea patriei cu venirea anului nou.

*

Termin pe dată. Strofa finale e scurtă, este însă aceea la care ține mai mult amicul Stoenescu, administratorele „Ghimpelui".

Vedeam totdeauna pe acest cetățean petrecându-și zilele cu a scrie mereu la epistole. Credeam că face un studiu practic de stil epistolar și-l lăsam să-și vază de treabă. Într-o zi, mai alaltăieri, îl găsesc sigilând un plic și având pe masă la dreapta un teanc de scrisori sigilate gata; la stânga, îl așteptau altele spre a fi supuse aceleiași operațiuni. Mă intrigai în sfârșit, și-l întrebai ce face.

– Scriu pe la abonați să-mi plătească datoriile!

– Bine, frate, în toate zilele le scrii?

– Dacă nu-mi răspund!

Cuvântul poate trece de istoric, pe onoarea mea; și bravul amic scrie mereu. N-ar fi rău, prin urmare, așa crez, doamnelor și domnilor – aceia pentru cari cetățeanul Stoenescu face cură de corespondință câte cinci ceasuri pe zi – să vă achitați de dânsul; vă asigur că-i veți face nespusă plăcere împlinindu-vă datoria.

DEPEȘI TELEGRAFICE.
SERVICIUL GRATUIT ȘI DE PORUNCEALĂ AL „GHIMPELUI“

Berlin, 2 ianuariu. – Pe d. de Bis-smârk l-a apucat sughițul și strănutatul de la proclamarea lui Don Alfonso ca rege al Spaniei. Popii îl felicitează de această reușită cu *carnacsin*. Numai de i-ar fi d-a bună. Popii sunt deciși a face un mare parastas pentru liniștirea d-lui de Bis-smârk și întărirea lui Don Alfonso, ale cărui balamale s-a cam slăbit din cauza oftatului dupe tron. Moriones a murit mortăciune, și Serano ș-a primit resplata pentru serviciile aduse cauzei lui Don Alfonso, dându-i-se și revașiu de drum.

Roma, 3 ianuariu. – Don Carlos, ca să-și rezbune pe popa Piu, pentru că l-a tras pe sfoară, a hotărât să se turcească cu toți ai lui. Castrat sufere de tecnefes din cauză că n-a fost vestit să ia și el parte la restabilirea Burbonilor pe tronul Spaniei.

Exarhina, aflând de hotărârea luată de Don Carlos de a se turci, i-a tremis un portret al ei și o scrisoare confidențiale, rugându-l a o îngagia între viitoarele sale cadâne. Don Carlos a primit cu bucurie și Exarhina se dispune a pleca. Toți cordialii tineri și voinici, cari, până acum, se bucurau de favorile Exarhinei, par foarte contrariați de apropiata ei plecare.

Pesta, 5 ianuariu. – D. Andrasy suferă tare de măseaua de *minte* de la schimbarea ministerului sârbesc. Un consult de

12 doctori de Staatsbahn s-a întrunit în jurul bolnavului și a opinat în unanimitate că esistența ministeriale a vestitului deplomat măghiar este foarte amenințată. Cura ordonată de consultul medical din nenorocire este imposibile din cauză că spițerii d-aci nu vor să facă rețetele pe credit. Să vorbește, însă, ca sicur, că d. Crucioiescu și Costea-chioru-Cantaridis, aginți diplomatici, vor interveni pe lângă guvernul lor respectiv spre a plăti rețetele necesarii pentru stabilirea sănătății ministeriale d-aci prin ipotecarea unor căi din țeara lor.

Constantinopole, 6 ianuariu. – Aflând despre venirea noului minister sârb la putere, *sultanului* i-a revenit pofta de mâncare și cheful pe care le pierduse de mult. Se sună pe aci că guvernele unor state vecine sunt foarte îngrijate de dispoziținunile padișahului.

Paris, 7 ianuariu. – Ultimele alegeri au fost un fel de *talmeș-balmeș*. Nu se știe încă cine va mânca *locmaua*.

Paris, 9 ianuariu. – Camera și guvernul s-au cam burzuluit cu ocaziunea legilor constituționali. Ministrii au mâncat păpara. Li s-au dat și revaș de drum. Nu se știe până acum dacă mareșcalul Mac-Manșon din ce parte își va recruta noul minister septenalist. Ceea ce este însă mai greu pentru marecalul prezident, este că nu poate mai curând să-și vază împlinite visurile în privința viitorului și preaiubitului său ginerică Luluță al IV[-lea], pe care l-a pupat în bot de Anul Nou, în loc de arvună.

Madrid, 9 ianuariu. – Primul act constituționale și liberale al lui Don Alfonso de Bourbon și-a produs efectele sale. Toate ziarele liberali sunt suprimate. D-aci începe opera glorioasă a lui Don Alfonso. Spania se poate felicita prin urmare de norocul ce-a dat peste dânsa. Ministerul lui Don Alfonso este terchea-berghea șeapte lei perechea și ceva de dăruială.

CRONICA

A! doamnelor și domnilor, sunt cronicar, și-mi este imposibile a nu fi indiscret – cu voia lui *conu* Gugumano, primarul Bucharei.

– Dară ce are a face primarul Bucharei?

– Mă rog, dați-mi voie! despre dânsul am să vă vorbesc. El este nobilul meu erou pentru cronica de azi. Îmi pare rău că nu am darul lui Apollon, ca să-l cânt în versuri.

– *Conul* Gugumano, primarul Bucharei, în versuri?

– Da! în versuri eroice. Nu râdeți. Adică, de ce nu! Să ne înțelegem: daca dumnealui a ajuns să fie primar la Buchara, pentru ce nu s-ar găsi și un fecior al muzelor ca să-l cânte în versuri? Nu mi s-ar părea rătăcirea a doua mai rea decât cea dintâi.

Conul Gugumano, prin urmare…

– Iar!…

– Iar și totdeauna. Ei, ce vreți! am și eu simpatiile și slăbiciunile mele… Mă rog, doamnelor și domnilor, lăsați-mă să-ncep cel puțin. Mă lăsați? Bine. Încep deci:

Conul Gugumano, în una din zilele trecute, a mers în calitate…

– Ce mai calitate!…

– Domnule, mă-ntrerupi iar. *Quand arriverons-nous, si nous marchons ainsi?* vorba poetului. Și apoi, dumneata n-ai parte

de cuvânt aici; dumneata ai antipatie vădită pentru *conu* Gugumano, fiindcă ești contribuabil la Buchara! Ei! și ce-a ieșit d-acolo? Ce-ți pasă dumitale de neomenia cu care onestul părinte al capitalei Turkestanului își tratează pe administrații lui? Și apoi chiar dacă ți-ar păsa dumitale de una ca asta, ce ne pasă noă că-ți pasă dumitale?… Te rog, lasă-mă să-mi încep cronica.

Ziceam că *conul* Gugumano este un… un…

Mi-am pierdut șirul!… Am început rău! Să încerc a începe din nou și mai bine, de se poate. Să vedem!

*

Mesdames et messieurs! Signore e signori! Doamnelor și domnilor! Vedeți că-ncep cu scamatorii. Atențiune!

Mai zilele trecute, *conu* Gugumano (citiți, ca tatarii, Gugù-manò), petrecu o noapte până aproape de ziuă cu condeiul în mână, vrând să facă socoteala banilor primăriei de la Buchara, câți n-au mai remas nici prin fundul lăzilor. Stete toată noaptea și nu putu măcar să-nceapă.

Se culcă despre ziuă obosit d-atâta lucru, și se deșteptă a doua zi târziu, mahmur ca un bașibuzuc și ursuz ca un cazac. Se spălă și se așeză la dejun. Pesemne, l-o fi supărat vro purdalnică de măsea, că trecu cu cinci litre fără una peste porția obicinuită; și mi se rădică de la masă făcând cu ochiul, din mahmur zefliu, și din ursuz chefliu, trandafiriu la obraz și cu barbișul cătând a gâlceavă.

„*A, saperlote!* își zise strașnicul primar, legănându-se într-un fotoliu măreț. *A, saperlote! a, sapristi!* (că-njură și mai și în franțuzește decât în limba lui). *A, crédieu!* ce dispus sunt! Unde dracul să mă duc eu să petrec câteva minute, ca să pot digera.“

Feciorul intră cu cafea și licoruri și întrerupe monologul lui *conu* Gugumano tocmai în partea cea mai caracteristică.

Conul Gugumano gustă un licor, și… i se pare apă goală. Cu toate astea, este de la Șapca! Mai înghite un păhăruț… Nu prea… dar, în fine, tot e ceva mai tăricel decât cel dintâi. Să vedem! un al treilea… și mai tare. Și așa, până la al șeaselea, care seamănă a licor cumsecade. Pesemne că se lăsase tăria la fundul clondirului, și apa se alesese dasupra. În fine, cafeaua. Două… trei picături de *vieux cognac* sunt indispensabili. Mâna primarului Bucharei, tremurând de primul period al frigurilor de dupe dejun, greșește, și ca la 25 de dramuri – pe nemințite – de *vieux cognac* umplură ceașca.

„A, saperlote! a, sapristi! repetă *conul* Gugumano. Ce nerod sunt! Unde dracul aș merge să petrec câteva minute, ca să diger!…“

Și rămâne pe gânduri.

Feciorul intră din nou ca să rădice serviciul.

– Cuconașule, zice feciorul umilit, aș îndrăzni a vă ruga…

– Îndrăznește, dobitocule! răspunde primarul Bucharei.

– Am o nepoată în glasa doa la scoala de fete din coloarea de ciadiriu de aici, și madama nu vrea să o treacă în glasa treia; zice că o s-o lase repedentă… Și v-aș ruga, coconașule…

– Bravo, măi! tu totdeauna ai avut mai mult cap ca mine!

– Sărut mâna, coconașule!

– Da, zise *conul* Gugumano cu un *laisser-aller* adevărat *gaillard*, ești mai deștept ca mine, dobitocule! Dar ce-i faci norocului? Eu, primar la primărie; tu, slugoi la slugărie! Bine că mi-ai dat ideea. Am să merg să vizitez esamenile scoalelor de fete, începând de unde este nepoată-ta; am să petrec câteva minute, ca să diger. Să-mi puie caii.

*

Scena se petrece în una din clasele primare de fete din coloarea de ciadiriu în Buchara.

Profesoara face esamenile anuali în prezința câtorva notabili ai mahalalei, părinții copilelor.

Dodată o trăsură coconească se oprește la poartă. Vine primarul Bucharei să asiste la esamene. Toată lumea se scoală.

Conul Gugumano intră cu pălăria la o parte și cu țigara în gură, urmat de fecior. Frigurile de dupe dejun sunt în al doilea period. Primarul tremură din genuchi și merge să șează, *à l'américaine*, călare d-a-ndoasele pe un scaun, în timp ce picioarele și le-ntinde pe un altul. Pălăria, pentru că nu și-o scoate, îi stă mereu pe cap. *Conul* Gugumano fumează și, din când în când, aruncă în aer și câte o roată de fum, care merge să se spargă în nasul unuia din asistenți.

– Fă, fetico! zice primarul Bucharei către copila care este în esamen, fata primului proprietar al mahalalei. Știi tu să-mi spui ce capitală are Tartaria *noastră?*

– Buchara, răspunde fata.

– Așa! Tocmai așa! replică *conul* Gugumano, zâmbind și privind galiș (frigurile de dupe dejun intrau în al treilea period). Tocmai așa! Buchara, unde sunt eu primar! Bravo ție! adică nu! Bravo mie! Știi tu, fă, fetico, că ești deșteaptă.

Toată lumea e indignată. Pălăria șeade mereu pe capul lui conu Gugumano, și dânsul trage din țigară ca un șearpe, sughițând, câteodată… ca dupe masă.

– Mă rog, reia dânsul, unde este nepoata ăluia? și arată pe fecior, care stă în picioare la ușă.

– Uite-o în fund, coconașule, zice feciorul. Vino, Mariță, de sărută mâna coconașului.

Asistenții își mușcă buzele; fetele râd; profesoara schimbă fețe-fețe, și Marița, nepoata feciorului, iese din bancă și vine să mânjească cu nasul mâna primarului Bucharei.

Conu Gugumano își scoate o gheată, se scarpină cu sete pe talpa piciorului, și esclamă:

– Dar mulți purici aveți p-aici!

Apoi se adresează cu bunăvoință către Marița, care i-a sărutat mâna:

– Bine! să trăiești! Ei, fă! știi tu carte?

– Hâhî, respunde fata.

– Prea bine, bravo!

Și pentru prima oară cinstind cu cuvântul pe profesoară, îi zice:

– *Madame*, să faci bine să treci pe fata asta cu premiul întâi în clasa treia: este nepoata ăluia – și arată pe fecior.

Apoi, trăgându-și gheata și sughițând încă o dată cu ton, își aruncă țigara aprinsă pe scânduri și ieși urmat de fecior.

*

Credeți că e un basmu? Credeți că sunt un mistificator, un farsor? Ziceți că nu se poate una ca asta? Și eu vă repet și vă jur că s-a putut. O făcu primarul nostru.

Și credem a nu putea termina mai bine această cronică, decât citând, la adresa *conului* Gugumano, primarul vestit al Bucharei, cuvintele lui Byron:

„Tu es passablement insolent, Bob Southey!"

CRONICA

Aflați-mi, iubiți cititori, o poziție mai dificile și mai încurcată decât a unui redactor al „Ghimpelui“ ca mine, care este dator să vă dăruiască pe fiecare duminecă cu câte două coloane de cronică. Mărturisesc că nu știu ce să vă scriu. Dați-mi o idee, bună sau rea, numai dați-mi una. Pe onoare vă spun, nu știu nici cum să-ncep. Cu ce oare să vă serv?

Și cu toate astea, pot, nu pot, vreau, nu vreau, trebuie neapărat să vă dau ceva, fiindcă amicul Toma Stoenescu, directorul-proprietar al „Ghimpelui“, căruia i-am îngagiat talentul meu, cere numaidecât, fără doar și poate, o cronică pentru cititorii săi. Ei!… ce voiți! are și el dreptate. Trebuie să mărturisim că directorul nostru se poartă cu redactorii săi mult mai bine decât îi permit mijloacele.

Așa, noi, redactorii permanenți ai „Ghimpelui“, primim pe lună leafă, cel mai mult 10 000 franci, cel mai puțin 5 000, – pentru cari împlinim fiecare niște îndatoriri fixe. Afară de aceasta, dacă producem ceva peste datoria noastră, primim pentru fiecare vers 50 franci, și pentru fiecare rând de proză 40 franci. În timpul cât lucrăm în redacțiune, fumăm din cutia enormă cu Bektemis a lui Toma; bem răcoritoare, luăm băi, dejunuri *à la fourchette*, cafele, *cognac*, în socoteala lui Toma.

La Anul Nou, primim fiecare câte un mic dar spre suvenire:

O păreche de butoni de mâneci cu câte o piatră de briliant mărește cât o alună turcească, 1 500 franci; un singur defect

au însă: nu poți intra seara în casă dacă e lumânarea aprinsă în întru; strălucesc așa de tare, că-ți pot prea bine pericula văzul.

Sau:

Un cronometru superb, de aur, cu două capace; pe un capac, un buchet în pietre scumpe cu deviza „Ghimpelui" în peruzele: *Ridendo, castigat mores!* – pe celalt capac, una din caricaturele cele mai reușite de peste an, lucrată, în mic, în smalțul cel mai fin. Cronometrul nu se-ntoarce niciodată; și merge mai regulat în buzunarul vestei d-tale decât soarele pe cer. Se-ntâmplă o dată să se oprească, să stea toate ceasornicele din București, toate, pentru că nici unul din ele n-a fost întors la vreme; se poate întâmpla una ca asta, nu trebuie să râdeți. Cerul este acoperit cu nori și ceasornicele de soare nu pot servi. Toate ceasornicele stând, confuziune generale în mersul afacerilor. Numai cronometrul d-tale merge, merge nencetat. Atunci, d-ta ești regulatorul tutulor ceasornicelor din București, gonești confuziunea și restabilești ordinea în afaceri. Toată lumea voiește a-ți vedea cronometrul, te-ntreabă cu cât și de unde l-ai cumpărat; și d-ta răspunzi cu bunăvoință:

„L-am primit în dar la Anul Nou de la «Ghimpele», unde sunt în calitate de redactor; îmi pare că costă 5 000 de franci".

Ori:

Un cal de călărie, arab alb, sau englez roib-auriu, sânge pur. Ești călare la Șosea. Senzațiune universale! Damele toate-l scuipă ca să nu ți-l deoache. Toți sportsmenii sunt entuzias - mați. Când treci pe dinaintea Bufetului, zece dintre acești domni, cari șed de vorbă cu o doamnă răsturnată-n o trăsură elegantă, – fără să-și mai ia ziua bună de la dânsa și proferind câteva înjurături franceze, – se ia [*sic*] călări dupe tine. Dai pinteni lui Bobo, – că așa-l cheamă, – și când sportsmenii tăi d-abia sunt pe la rondul al doilea al Șoselei, tu ai ajuns la Băneasa și te-ai și întors, spre a le face tradiționalul salut de *jochey*. Toți se confundă în complimente. Toți mângâie pe

Bobo și te năvălesc, care mai de care, cu întrebări asupra vârstei și genealogiei animalului. Toți se propun a ți-l cumpăra.

– Pe onoarea mea, domnilor, îmi este cu totul imposibil a vă satisface, fiindcă țiu acest cal în dar de la „Ghimpele", unde sunt redactor. Cât despre prețul lui, și cred că nu m-nșală memoria, este de 50 000 franci.

Și repetînd salutul cu biciușca, dai pinteni. Calul pleacă, zboară; și când sportsmenii d-abia au pornit, potcoavele lui *Bobo* aruncă în dreapta și-n stânga, pe Podul Mogoșoaii, snopi de scântei, – ocaziune de care pietonii de pe trotoare profită spre a-și aprinde țigările, fără a-și strica nici un chibrit.

Sau, mai bine:

O tabachere de tutun, de argint rusesc masiv, *à surprise.* Mergi la Fialcowsky, iei un scaun, șezi lângă câțiva prieteni, scoți tabacherea și o pui pe masă. Un amic îți cere o țigară:

– Cu plăcere, poftim!

Amicul apasă resortul capacului… și la moment, flașneta misterioasă din tabachere începe să cânte marșul de la 48. Toți sunt intrigați.

– De unde vin aceste sunete delicioase?

Atunci tu, măgulit de succesul tabacherii tale, cu modestia ce te caracterizează și zâmbind, zici în fine cuvântul cel mare:

– Domnilor, este o surpriză! aceste sunete delicioase vin din tabacherea mea!

Toți asistenții o ia [sic], o esaminează, o admiră, – și tabacherea, trecând din mână-n mână, termină marșul de la 48, pentru ca să-nceapă o mazurcă încântătoare.

– De unde ați cumpărat tabacherea asta?

– Domnul meu, este un dar de Anul Nou pe care l-am primit de la „Ghimpele", unde, deși scriu sub pseudonism [sic], toată cafeneaua lui Fialcowsky, știe că sunt redactor.

– Și cât costă, mă rog?

– 2 000 franci.

– Fie, că face!

Așa, doamnelor și domnilor, petrecem noi ăștia de la „Ghimpele". Vă mirați? cu toate astea, e foarte simplu. Câteva date din registrele de compatibilitate ale gazetei noastre vă vor lumina pe deplin. Dați-mi voie.

20 000 abonamente dă 40 000 lei noi; 10 000 foi vândute cu esemplarul la fiecare număr, cu rabatul de 20%, ne dă 208 000 lei noi; mici subvenționi, pe an 500 000 lei noi. Avem deci la venituri un total anual de 1 108 000 lei noi.

Totalul de cheltuieli anuale este de 500 000 lei noi.

Rămâne [sic] deci lui Toma Stoenescu al nostru anual 608 000 lei.

Și fiindcă, cu această ocaziune, tot am intrat în confidențe, trebuie să vă spun că Toma cheltuiește pe an pentru dânsul numai 108 000 franci, depunând restul de 500 000 la băncile străine. De aceea și eu îi zic, totdeauna în glumă:

– Tomo, prea grămădești la aur! Tomo, prea ești econom, prea ești avar! Tomo, ai să devii un Cresus!… Mai dă-mi o țigară, Tomo!

E monstruos ce vă spun; așa e? Dar, ce vreți! așa petrecem noi ăștia de la „Ghimpele".

*

Auzisem de atâtea ori lăudându-se virtuțile ciudate ale haccișului [sic], încât, pe onoare, n-am putut rezista tentațiunii, și am înghițit și eu o doză din această pastă minunată. Așa, vedeți, iubiți cititori, că, în cazul când v-ar displăcea cronica ce v-am servit, vina nu este a mea, ci a narcoticului ce prin escentricitate mi-am administrat.

Un cuvânt încă și termin.

Doamnelor și domnilor, câți datorați bani amicului Toma Stoenescu de la „Ghimpele"! grăbiți-vă a vă achita de datoriile d-voastre către dânsul, – care, cu toată cronica mea, este foarte strâmtorat și încurcat, – ca să vă scutiți de petrecerea d-a vă vedea trecuți în *Catastihul dracului.*

UNA-ALTA

Pe căldura – era să zic *tropicale*, boala epitetelor de care sufere d. *de* Marsillac e foarte contagioasă – pe căldura de care este năbușită Capitala, vi s-a întâmplat, pe la șeapte sau altă oră seara, să vă-ntâlniți cu o cunoștință, la Fialcowsky, Frascatti, pe bulevard sau la Giovanni? Prima mișcare când vă-ntâlniți este să vă opriți și să vă treceți o dată sau și de mai multe ori – dupe cum suferiți mai mult sau mai puțin de asudeală – cu basmaua, pe ochi, pe nas, pe obraz, pe gât etc.; a doua mișcare: vă dați mâna; vă strângeți cordial; voiți apoi să v-o retrageți, și, ce să vedeți! dreapta dumitale nu se mai poate dezlipi de dreapta amicului; trageți cu putere fiecare: peste putință! Mâinile d-voastră s-au încleștat. Atunci – și aceasta este a treia mișcare – d-o ordine superioară pentru că se petrece în onoratul d-voastră cap – atunci voiți neapărat a afla cauza acestui efect, cum adică și pentru ce mâinile d-voastră nu se mai pot desclești! Cel mai deștept dintre d-voastră – desigur unul e mai deștept decât celalt – se bate cu mâna stângă pe frunte.

– Am găsit: sudoarea mânii amestecată cu un strat de pulbere fină ce zboară în atmosfera Capitalei, amestecată cu al doilea strat de fum gros de asfalt, pentru că adineaori am stat poate zece minute, de m-am uitat cum se lucrează la palat asfaltul, au produs pe mâna mea această [*sic*] *mixtum compostum*

[*sic*] lipicios, care afirmă de astă dată strânsa și indisolubila noastră amiciție.

Și zicând acestea, lipiți prin mâini, vă apropiați de Fialcowsky, cereți un pahar de apă, vă depărtați unul de altul cât vă lasă mâinile, și rugați pe *garçon* să-l toarne pe mâinile d-voastră încleștate. Două minute, și efectul este obținut. Sunteți liberi a vă duce fiecare unde vă place, la *Union* sau la *Guichard*, la *Walhalla* sau la *Patzak*.

*
* *

O rudă de aproape a unei persoane influinte făcea, unui prieten, în serile trecute, catalogul slujbelor ce ocupă și lefurilor ce priimește: 300 franci cutare; 200 franci cutare; 150 franci bursa cutare; 150 franci bursa cealaltă.

– Cu toate astea, zise prietenul, când erați în opoziție, fratele d-voastră striga tare contra nepotismului.

– Ei, nene! firește că striga, pentru că era în opoziție; dar acum! Ce vrei? Între noi fie zis: cât vor fi în lume unchi și nepoți, nu se poate stârpi nepotismul!

*
* *

Vreți un doctor ferchezat, spoit, dichisit, pomaduit și *ticsit* de *capacitate* medicală? Vreți *bună educațiune* în specialitatea esculapică, și strașnică alababură de cerebeli?

– Adresați-vă și d-lui dr. *Pastramă-di-galați* și veți avea o complectă satisfacțiune în sensul de mai sus!

FELURIMI

La boîte aux lettres. – Acest mic pamflet, plin până dincolo de spirit, sau plin de spirit până dincolo, care încurcă așa de mult limba bieților băieți ambulanți cari-l vând pe strade, încât au trebuit să facă din el derivarea etimologică de *Batra letra, Biata lepra*, a dat loc la următorul dialog:

– Bine, frate, înțeleg că trebuie să existe în lume și oameni de aceia, ca cei de la pamfletuțul acesta; nu înțeleg însă cum de nu scriu ei în limba lor, în limba românească?

– Ei! se vede că nu te pricepi. Apoi bine, ce, crezi că *clasa aleasă* o să-și profane urechile cu scrieri românești?

– De una e bine, că există un pamflet românesc mai puțin!

*
* *

Ingenios de tot. – Prietenul X…, care, fără a face parte din comisia bugetară, se bucură de o reputație financiară foarte înaltă, ne comunică următorul mijloc de economii financiare, pe care, dupe rugăciunea autorului, îl recomandăm locurilor competente.

Iată mijlocul:

În cel mai apropiat număr al „Monitorului oficial“, guvernul să publice un manifest în următorul mod, sau cam așa:

„Guvernul, adânc atins de acest colosal exemplu de abnegare patriotică, nemaipomenită în analele regimelor constituționale din toată lumea, mulțumește, în numele patriei, lefegiilor săi administrativi, judiciari, școlari, militari etc. etc. etc. – cari *toți, din propriul lor avânt, în o absolută unanimitate* și *fără nici o excepție*, au renunțat *cu totul* la lefile lor pe anul curent."

Daca amicul X… ar fi ministru de finanțe, zău, ar face!…

*
* *

Două varietăți nostime din „Curierul de Galați":

Raportul comisarului din orașul N. către o autoritate superioară:

„În precedenta zi de… ale corentei, orele 6–7 seara, de către… s-au scos din apă cadavrul unui individ necunoscut, ce venea plutind despre B.; dupe observațiunile făcute de noi s-au văzut că este de *etate matură, de națiune bulgară, religia ortodoxă și de profesie liberă,* fiind îmbrăcat numai cu o cămașe și izmene; *iar dupe cercetările ce i-am făcut, nu am putut descoperi cu nici un preț numele și pronumele lui și nici locul de unde ar fi.* Am luat măsuri a i se face autopsie."

Un raport al unui șef de barieră, prin care voia a spune că la revizia ce împreună cu subcomisarul respectiv au făcut în cutare zi la tăietoarea de vite, au constatat că în acea zi s-au tăiat 40 boi.

El zice:

„La revizie ce am făcut azi la tăietoare, am dovedit că s-au tăiat 40 boi, împreună cu subcomisarul respectiv."

*
* *

Statistică. – O însemnată autoritate pentru statistică, dupe cercetări foarte minuțioase, a constatat că procentele damelor care, trecând pe lângă o oglindă, nu se pot stăpâni de a nu se uita într-însa, sunt douăsprezece – pentru o duzină.

PROFESIE DE CREDINȚĂ

Către cititori

În vremea caraghioază și „de mare cumpănă", prin care avem cinstea să trecem – când a ieșit iar la maidan chestia Orientului, și s-a tras a treizecelea ediție a *Hrismosului răposatului întru fericire ieromonah Agatanghel*; când în București ies mereu la gazete și gazetuțe, cum răsar ciupercile pe gunoi dupe ploaie; când fiecare ciocoi ori ciocorofleac s-amestecă cu câte un petec de jurnal în cearta împărățiilor – de ce adică să nu iasă la lumină „Claponul", buletin hazliu al întâmplărilor Orientului?

Unde mai pui la urmă că „Claponul" (după cum se și vede din numele cu care l-a dăruit nașu-său *Știrul,* hahamul din Beligrad) este un organ *eminimente neutral,* care nu ține nici cu rușii, nici cu turcii. Ce treabă avem noi cu împărățiile, și ele cu noi? Împarță-și părul cu furca – noi n-avem să ne amestecăm.

De altă parte, opinia publică și-a încărcat stomahul cu suliți, baionete, ghiulele, torpile, obuze și cu toate hapurile de soiul acesta; toate gazetele o îndoapă zilnic cu știri *pozitive*, care au băgat-o în draci. „Claponul" vine ca zaharicalele și cafeaua după masă, să-i dreagă gustul.

Drept aceea, acest organ *rococo* s-a hotărât să apară *meteoric* în broșuri de 32 de fețe, în cari un comitet de redacție

(patruzeci fără unu de colaboratori) va înșira producții variate, prea nostime și caraghioaze, ce desigur au să placă foarte mult, mai ales autorilor respectivi.

Pe urmă, „Claponul“ ia angajament în fața cititorilor să le dea noutățile cele mai sigure de pe tot pământul, căci a trimes corespundinți în toate unghiurile lumii pe apă și pe uscat.

Publicitatea română de mult simțea – vorba ceea – *o imperioasă necesitate* de a poseda între organele ei o foiță așa nostimă, și opinia publică aștepta – vorba cealaltă – cu *o legitimă nerăbdare* apariția „Claponului“.

Această foiță – nu că să o laud – se va tipări în 33 333 de exemplare, și va fi citită și foarte aprețuită chiar și de cei ce nu se pricep la citirea limbei românești.

În sfârșit și mai presus de toate, „Claponul“ a găsit de cuviință a lua drept deviză:

„Ieftin și bun! – 10 bani numărul!“

Cumpărați, lume! și, povestea vorbii, nu mă năvăliți, că vă dau la toți!

GOGOȘI

1

Întotdauna cocoanele din mahala sunt strașnice la închi - puire, dar niciodată fantazia lor nu s-a urcat mai sus, ca de când s-a îngroșat gluma cu chestia Orientului.

Moașa Sevastița Hurdubiloaia din Popa Nan mi-a spus următoarea noutate:

În Dușumea, o muiere însărcinată a născut alaltăieri un băiat îmbrăcat de sus până jos pihotaș muscal, cu cizme cu carâmb în picioare și cu chivără cu moț în cap. Cum a dat cu nasul de lumină, pruncul s-a ridicat chipeș în călcâie, a făcut smirna cu pușca la umăr și a strigat:

– *Zdrasti, brate! Davai cușai!!*

Moașa Sevastița e în stare să-mi spuie mâine că o altă clientă a ei a născut un cazac, călare pe cal și cu sulița în mână, care, fără să mai dea bună ziua moașii, a dat pinteni calului și a pornit în fuga mare la Plevna, cu buricul netăiat.

2

Pe vremea când se vorbea despre Moratoriu.

La o judecătorie de pace se înfățișează un proces pentru șapte franci și jumătate datorie de chirie. Judecătorul întreabă pe datornică:

– De ce nu vrei să plătești restul chiriei, babo, după învoială?

– Plătesc, măiculiță, da'… mi-e frică să nu pățesc ceva.

– Ce să pățești?…

– Vez' că mi-a spus ginere-meu, că s-a făcut la Mitropolie o lege cu *murături* – ce-o fi aia! – păcum că nu mai are voie nimeni să-și plătească datoriile…

3

Este atât de dumnezeiască morala încât numai ea însăși e destulă scuză pentru neamul omenesc, că nu o poate urma.

4

La judecătorul de instrucție.

Un țigan depune într-un proces de bătaie.

După depoziție, magistratul îl întreabă:

– Știi să scrii?

– Ba să mă ferească Dumnezeu, boierule, că destul scriți dumneavoastră!

5

Niciodată ca acum salonul profesorului de danț, cavalerul Corvin, nu a fost mai îmbulzit de școlărițe. O mulțime însemnată de dame din București învață cu multă stăruință, ziua și noaptea, să joace *Mazurca*, în vederea eventualităților chestiei Orientului. Se asigură că le pare foarte rău că n-au pentru ce să învețe și *Staierul* nemțesc.

De ce însă să ne mirăm de cocoane, când știm mulți bărbați de stat, cari ar pofti să joace *Ciamparalele*!

6

Boierul și cocoana ia [*sic*] cafea după masă și vorbesc politică despre chestia Orientului. Să nu uit a spune că cocoana e una din școlărițele de *Mazurcă* ale cavalerului Corvin, și că boierul, deși trăiește cu cocoana în căsnicie de vreo zece ani, nu se bucură încă de nici un moștenitor.

– Lasă, soro, să mai vie muscalii, să mai intre bani în țară.

– Firește, dragă, răspunde cocoana. Și apoi unde pui că se mai *înmulțește și lumea!*

7

Întrucât cocoanele pot fi constante în politică:

În mahalaua Oțetarii, vreo zece cocoane șed la sindrofie și fac politică. Un monșer din partea locului intră să le aducă știrea că s-a încheiat convenția cu Rusia, pe care începe să le-o citească.

La fiecare articol, toate cocoanele bat în palme cu bucurie, strigând într-un glas: *„Bravo guvern!“*

Însă când monșerul dă citire articolului în care se spune că muscalii n-au ce căuta prin București, întreaga sindrofie dă un țipăt grozav și leșină *in corpore.*

Când s-au trezit, trecuseră toate în opoziție.

8

Un țăran lovește câinele unui arendaș cu sapa și-l omoară. Arendașul îl cheamă la judecată să-l globească. La înfățișare, țăranul se apără, zicând că dobitocul s-a dat să-l apuce pe furiș de picior.

Judecătorul îl întreabă:

– De ce nu te-ai apărat cu coada sapii?

– M-aș fi apărat cum zici d-ta, daca s-ar fi dat câinele să mă muște cu coada și nu cu dinții.

9

Alt țăran trece pe dinaintea tribunalului. O sumă de avocați se suie și se coboară cu ghiozdanele la subțioară.

Țăranul întreabă pe unul:

– Da' oare, ce să fie în palatul ăsta, domnule?

– Moară de vânt, răspunse în glumă cel întrebat.

– Ei, că să zici! nu-mi dedea în gând: uite ce de măgari se suie cu sacii!

10

O cocoană intră într-o băcănie să târguiască.

– Cum dați zaharul? întreabă.

– Trei franci ocaua.

– Cum se poate! Am citit la „Claponul" că s-a ieftinit!

11

Iată un adevăr care poate să treacă de pe acum între proverbe: „Senatul fără d. Deșliu e ca nunta fără lăutari".

12

O sumă de cocoane fac politică în grădina Episcopiei. Una dintre ele, cocoana Tarsița, este muma unui ofițer de călărași.

– Tare trebuie să fii mâhnită, cocoană Tarsițo, cu bătaia asta!

– Dar pentru ce?… întreabă cocoana Tarsița.

– Pentru flăcăul d-tale… Doamne ferește de vreo primejdie!

– Aș, n-am habar. Nu știi că băiatul meu este asigurat la *Dacia?* Numai mă tem să nu-i răpuie calul, că ține băiatul mult la el.

– Apoi atunci, soro, pentru ce nu și-a asigurat și calul?

13

Despre cât sunt de nenorocite neprevederile legiuitorilor și *lacunele* legilor, ne poate da dovadă următoarea întâmplare a unei cocoane din Târgoviște.

Cocoana a pornit jalbă de divorț la tribunalul respectiv, pentru cuvânt că bărbatu-său nu vrea să o aducă și pe dânsa la București să vază pe Țarul.

Prezidentul a arătat cu regret cocoanii că, din nenorocire pentru dumneaei, legiuitorul a lăsat și aici, ca în multe părți, să se strecoare o *lacună* în condica civilă – căci, între cauzele determinante pentru divorț, a uitat să prevază și „refuzul bărbatului de a-și duce consoarta să vază pe Țarul".

14

Domnul X … este republican în toată puterea cuvântului, dar nu mai puțin și cucoana dumisale împărtășește cu prisos aceste salutarie principii.

În zilele trecute, după votarea decorației României, domnul X… vorbea cu cocoana politică.

– Dragă (zise dumneaei), vezi de ia și d-ta o decorație. Crez că ai drept. Nu ești și d-ta patriot?

– Nu mă pot pune, soro, în contrazicere cu principiile mele republicane. După ce am combătut toată viața decorațiile, ce aș semăna să ies cu decorația în lume?

– Să nu ieși d-ta (zise cocoana). Să mi-o dai s-o port eu din când în când: la Șosea, la teatru…

15

Un tânăr *monșer* (al cărui aparat digestiv, cu toată cura de apă de Buda, nu a putut înțelege însemnătatea igienică a cuvântului *regularitate*) intră în o prăvălie din Lipscani, să-și dea o pălărie de paie spre reparare.

După ce nemțoaica îi dă răbojul, *monșerul*, având nevoie de amândouă mâinile spre a-și drege cravata la oglindă, ia provizor răbojul în dinți. Din o nenorocită greșeală, însă, răbojul îi scapă pe gât.

– Peste două zile e gata, domnule, zice nemțoaica.

– Nu pot veni peste două zile, madamo (zice trist monșerul). Peste vro patru, poate: sunt tare de natură.

16

Un nou colaborator are să se producă în curând în paginile acestei foițe. Noul gogoșar va debuta prin un studiu foarte adânc, intitulat: *Patriotismul din punturile de vedere politic și psihologic.*

17

După moarte și cal de ginere…

Încurcătura cestiunii Orientului crește mereu. Complicațiuni noi se arată pe orizontul politic, spre a turbura și mai mult liniștea Europei. Iată în adevăr ceea ce comunică agenția Havas:

„Deodată cu plecarea d-lui Cogălniceanu la Viena, se anunță că și ambasadorul otoman din București, exc.-sa Vahit Abdulah, a primit ordin secret de la guvernul său să părăsească Bucureștii în 24 de ceasuri.“

Noi din parte-ne regretăm foarte mult plecarea din București a onorabilului Vahit Abdulah, care știuse așa de bine să capete încrederea înaltei nobilimi și onor. public.

18

Dăm ca foarte pozitivă următoarea știre, asupra căreia facem toate rezervele noastre:

În cazul când rușii vor amenința Țarigradul, reședința împărăției otomane se va muta la Mărul-Roșu.

19

S-au zis multe despre oamenii nenorocoși, dar cea mai nostimă vorbă în privința aceasta a zis-o chiar unul dintr-înșii:

„Sunt sigur că, în ziua când m-aș hotărî să fac negustorie cu pălării, toți oamenii și-ar pierde capetele."

20

Ce trebuie să fie măsurile *ne-urgente* ale Poliției! O circulară către ipistații unei mahalale:

„Acum *douăzeci de zile și mai bine,* femeia Stanca Văduva ne-a reclamat că i s-a furat din curte, peste noapte, o frânghie de rufe și o doniță.

Vă comunic, ca să luați măsuri *urgente* întru căutarea delicuentului."

21

Maisterul *Stultzpapferl,* șușter subțire, ține foarte mult la dreptul ce are de a exercita strașnic control în toate afacerile lui.

Maisterul este tras înaintea tribunalului corecțional, fiindcă și-a bătut cumplit pe *madama.*

– De ce ți-ai bătut nevasta? îl întreabă aspru prezidentul.

– Am prins pe ea, *her* prezident!

– Nu trebuia s-o bați: trebuia s-o dai în judecată pentru adulteriu.

– Eu nu bătut pe ea pentru asta, *her* prezident; bătut numai pentru ce nu spus și la mine!

22

O nouă aplicație de „Măsuri și Greutăți".

Un anunț al ziarului „Resboiul" de la 17 august, pagina IV-a, coloana 3-a, ne spune:

„LECȚIUNI PARTICULARE
75 FR. STÎNJENUL
DE
MATEMATICI
A se adresa" – etc. …

23

Cât sunt de grozave greșelile de tipar, ne dovedesc următoarele rânduri extrase din *Monitorul oficial:*

MINISTERUL DE FINANȚE

Prin *deriziune* ministerială cu data de la 23 corent, d-l Z…, actual vameș la vama…, pentru *rapacitatea* sa notorie, se trece în postul de *casier* al acelui județ.

24

Toți credincioșii căscau, și părintele Matache Sugăceanu citea cu glas tare, de un sfert de ceas, evanghelia Samaritencii.

Deodată popa întrerupe procitania și se adresează pe alt glas către ascultători:

– Nu vă miraţi, drept-credincioşilor, că e atâta vorbă lungă în evanghelia de astăzi, pentru că şi Samariteanca avea limba ca toate femeile.

25

Tot popa Matache, care în privinţa poftei de mâncare e mai popă ca toţi popii, merge într-o zi de post cu paracliserul să mănânce la un notabil al mahalalii, unde se făcea pomană.

Prânzul este de dulce şi de post.

– Poftiţi iahnie, părinte, zice stăpâna casii.

– Nu mânca, preasfinte (şopteşte paracliserul); adineaori am văzut pe slujnică în cuine, că a amestecat-o cu lingura de dulce.

– Ce treabă ai tu să umblă prin cuinile oamenilor?! strigă popa supărat.

26

Un sfat preţios către cititorii cu barbă ai „Claponului“:

Nu permiteţi niminui să înveţe bărbieria pe capul dumnea-voastră.

Un provincial intră să se radă în o bărbierie plină de muşterii. Toate calfele şi stăpânul fiind ocupaţi, un ucenic vine să săpunească pe provincial.

Când băiatul începe să tragă cu briciul pe curea, un câine foarte mare se scoală de sub bancă şi vine să se aşeze în faţa provincialului, lingându-şi botul şi fixându-l foarte expresiv, ca cum ar spera să-i arunce un codru.

Cinci minute – câinele aşteaptă mereu fără să-şi părăsească poziţia. În sfârşit, provincialul întreabă cu mirare pe bărbier:

– Ce are câinele ăsta? Pentru ce se uită aşa la mine?

– Pentru că a văzut că te rade băiatul (răspunde bărbierul).

– Ei! şi ce are a face?

– S-a-nvățat cu nărav dulăul (zice bărbierul). Băiatul e ucenic, acum învață meșteșugul: se-ntâmplă adesea de-i scapă briciul și taie urechea mușteriului: atunci dulăul gata o îmbucă!

Închipuiți-vă mutra provincialului la această candidă și lugubră deslușire…

27

Pe vremea când încă nu se afla în Capitală Compania barometrică, un boier tocmi și se învoi cu un întreprinzător în această ramură de industrie, ca să-i curățe… ceea ce avea de curățit.

Tocmeala se făcu, și treaba se isprăvi ușor și bine. La plată, însă, se ivi neînțelegere.

Industrialul pretindea că a ridicat 33 de butoaie; boierul nu voia să plătească mai mult ca 32. În sfârșit, după multă sfadă, industrialul se înduplecă și luă paralele. Însă la plecare, nu se putu opri de a zice clientului său, cu un accent de o foarte candidă imputare:

– Păcat de Dumnezeu, boierule! îmi mâncași un butoi!

28

Doamna *Briol–Robes et Confections*, calea Mogoșoaii, otelul Crețulescu – care are a încasa datorii vechi și noi pentru modesta suma de peste 100 000 franci, s-a hotărât a-și vinde drepturile către un bun advocat cu scăzământ de 50 la sută, după ce mai întâi va fi somat la plată de datornici și datornice.

Se zice că această amenințătoare știre ar fi făcut pe marele cartier general rus să dea imediat ordin tuturor ofițerilor muscali din București a se porni în grabă la Dunăre, oprind

în același timp pe toți ofițerii trupelor ce încă sosesc de a mai intra în capitală.

Cu toate acestea, I. S. principele Gorciacov, dibaciu și *cutezător* diplomat, care este foarte galant cu damele, a stăruit să se retragă acest ordin, promițând că, în orice caz, fără să se oprească ofițerii de a gusta din dulcețele micului Paris al Orientului, I. S. *se face forte* a împăciui singur afacerea Briol.

RĂZBELUL

Planul de bătaie al oastei rusești are de scop să bată pe turci – precum desigur planul turcilor e să biruie pe ruși. Dacă nu s-o întâmpla cea dintâi, are să se întâmple cea d-a doua… și daca nu s-or întâmpla nici una, nici alta, atunci o să se întâmple altceva – că ceva tot are să se întâmple.

Vapoarele turcești umblă pe apă, și când nu umblă… stă pe loc – iar oastea rusească stă pe uscat, și când nu stă… umblă. Aceste știri îngrijetoare produc senzație în toată lumea europeană, care a ajuns de nu mai are poftă de mâncare, fiindcă nu are ce să mai mănânce – criză mare!

Ca doi berbeci pizmătareți, cari stă gata să se arunce unul asupra altuia cu coarnele, astfel două împărății au pornit cu oștile respective să se întâlnească și să se facă praf. Să vedem care din doi are să rămâie până la urmă *berbec bătut*!

În această privință vederile noastre se rezumă în puține cuvinte.

Dacă s-o întâmpla – cum cred unii – să bată rușii pe turci, atunci o să facă Țarul chef mare și Sultanul are să se facă ursuz și mahmur de tot; iar – cum cred alții – la din contră… viceversa. Putem însă afirma cu siguranță că și unuia și altuia le-ar părea bine să facă chef.

În zilele din urmă în parlamentul din Stambul, un deputat (extrema-stângă, grupul Bogaci-Sadea-efendi) a interpelat pe

guvern să-i spuie că ce are să facă dacă n-o putea birui pe ruși – și ministrul de război a răspuns că dacă n-or fi turcii biruitori, or să fie biruiți. Parlamentul, mulțumit de răspunsul ministrului, a trecut la ordinea zilei, dând guvernului un vot de *aferim*.

De altă parte, un corespondent al nostru ne scrie că la un ziafet ce marele duce Nicolae a dat ofițerilor la pornirea lor din Chișinău, comandirul-duce le-a ținut un discurs scurt dar coprinzător, în următoarele cuvinte:

„Daca n-om bate noi pe turci, atunci au să ne bată ei pe noi!“

Iată, deci, că vederile noastre se întăresc prin glasurile oficiale ale celor două împărății cu pricina.

În tot cazul, însă, noi tot n-am pierdut speranța în diplomația Europei: tot mai credem că are să se facă pace… dupe ce s-o isprăvi rezbelul.

PROSPĂTURĂ

În vreme de băjenie și de răzmiriță ca acum, se găsesc creieri cari, ori prea zvântați ori prea mucezi, ori de frică ori că-și pierd sărita, sunt stăpâniți de fel de fel de temeri, una mai bizară și mai nejustificată decât alta. Pe de altă parte, toate gazetele (afară de a noastră, se-nțelege) caută să-și facă negustoria cât pot mai bine, răspândind în public noutăți false și curat născocite, spre amăgirea opiniei publice supraexcitate.

Conjurăm pe înalta nobilime și onor. public să nu mai dea nici un crezământ nicidecum la nici o știre din nici o gazetă – căci toate știrile de tot felul din toate locurile și din tot momentul, nimeni altul decât noi, noi și numai noi suntem în stare a le da.

*

O veste tristă pentru amatorii de ghiumbușuri ziaristice:

Aflăm că d. Al. Sihleanu, cu sănătate și voie bună, s-a convertit. Știrea aceasta a produs la bursă o scădere colosală în cursul acțiunilor ziarului „Reforma“, foaie cotidiană care apare la două săptămâni o dată.

*

Mișcările oștirilor rusești. – Mersul rușilor spre Dunăre se urmează cu mare iuțeală. Astăzi joi la nămiez în curtea

„Otelului de Orient“, de peste drum de grădina Episcopiei, au intrat 4 cazaci călări.

*
* *

Pentru a putea da cititorilor cât se poate mai multe gogoși proaspete, anunțăm că am angajat mai mulți corespondinți, câte unul pentru fiecare mahala din București. Astfel ne vedem puși în plăcuta poziție a da sub această rubrică gogoși pe cari nu oricine le poate procura publicului.

*

Ni se scrie din cartierul general al armatei otomane de la Dunăre, că starea sănătății başibuzucilor este minunată. Soldații turci cari n-au murit încă tot mai trăiesc, și cei cari nu sunt deloc bolnavi sunt foarte sănătoși.

*

Consiliul de igienă, de pe lângă cartierul general al başabuzucilor de la Dunăre, a votat în ședința de joia trecută următoarea propunere, pe care a înaintat-o către generalisimul respectiv:

„Considerând că e mai igienic pentru un başabuzuc să mănânce mai rar și mai mult decât mai des și mai puțin;

Că decât să se îndoape într-una ca vitele, mai bine să mănânce o dată cumsecade, și apoi să fie cu stomahul mai ușor pentru orice întâmplare –

Consiliem pe înaltul generalisim:

Să le mai sporească cu jumătate tainul zilnic de până astăzi, dispunând a li se da tainul astfel sporit la trei zile o dată regulat.“

Generalisimul, încântat de îngrijirea Consiliului pentru sănătatea başabuzucilor, a adoptat propunerea adăogând în turcește, cu chiar mâna lui, următoarele:

„Asemenea, oricâte de-ale mâncării vor putea başabuzucii să fure de pe ţărmul stâng al Dunării, sunt opriţi a le atinge cu gura sub pedeapsă a li se scoate toţi dinţii. Din potrivă, aducându-le acasă la subiscălitul, pentru această faptă bună, se va dispune a fi pomeniţi la giamia din Rusciuc de către Hogea, în toate zilele în cari nu li se cuvine tain dupe povaţa Consiliului de igienă.

Generalisim, H a g i - C a i m a c“

ÎN STILUL ȘI CU SINTAXA „MONITORULUI OFICIAL“

„În ziua de 22 corent, pe seară, între orele 10 și 11 ante - meridiane, locuitorul Ion Ciupitul din comuna Făcăleț, plaiul Podgoriei, județul Ialomița, care dormea pe prispa casii, fiind reținut în pădure cu cercuri de bute, o furtună care venea din sus despre miazăzi cu nor gros, rămâind trăsnit pe loc, arzându-i și un pătul plin cu porumb, în care nu se afla deloc bucate, fiind gol.“

ULTIME GOGOȘI CALDE
(SERVICIUL TELEGRAFIC PARTICULAR)

Țarigrad, marți

Ședința Parlamentului. – Deputatul Gianabet interpelează pe ministrul de rezbel, în privința bombelor cu cari se bombardează orașele românești. Interpelatorul întreabă daca ministrul știe pentru ce ghiulelele nu bat la țintă și nu fac explozie, spre rușinea lui Abdul-Kerim. Ministrul răspunde: *ioc*!

Dupe răspunsul ministrului, Parlamentul votează o moțiune de *sictir* ministerului, formulată de interpelator.

Anasini-Zavrac, capul centrului drept, este chemat a forma noul cabinet.

*

Vidin, marți seara

Materialul de artilerie din cetate a tras reveneală. Bombardarea cetății a început. Ghiulelele din Calafat fac stricăciuni mari. Lui Hogea din Vidin, o ghiulea i-a luat ceașca cu cafea din mână tocmai când o aducea la gură. Unui cadiu, o altă ghiulea i-a spart luleaua ciubucului. Pe ulițele Vidinului au rămas multe perechi de papuci fără stăpân. De trei zile câinii din cetate urlă a pustiu.

*

Agenția Havas a trimis din București către ziarele din străinătate următoarea depeșe:

„Toate silințele guvernului român, de a opri ca teritoriul său să devie teatrul rezbelului, au fost zadarnice. Ostilitățile au început aseară cu furie chiar în București. Un birjar muscal a bătut de moarte în Podul Mogoșoaii pe un calfă turc de la bragagiria lui Vahit-Abdula, cauzându-i pagube însemnate prin răsturnarea unei donițe plină cu bragă. Angajamentele de neutralitate date de guvernul român au fost pe deplin păstrate în această primă ciocnire. Sergenții de stradă au asistat la încăierare ca spectatori cu totul neutrali, până când bragagiul a fost silit să bată în retragere. Liniștea domnește în București."

*

Tot Agenția Havas mai trimite iarăși de aici următoarea depeșe cu aceeași destinațiune:

„În România, zaharul de la 2 franci și jumătate ocaua, a scăzut la 75 de bani. Această repede ieftinire se datorește împrejurării următoare. Patru monitoare turcești au bombardat portul Mizil (?) cu căpățini de zahar englezesc, dintre cari au căzut în oraș aproape la 15 000. Toate projectilele (din pricina căldurei exploziei) când au fost strânse de pe ulițe, erau reduse în stare de acadele. Liniștea domnește."

(*N.B.* Punctul de întrebare pus în această depeșe dupe cuvântul *Mizil* este al Agenției Havas. Se știe cu câtă băgare de seamă și rezervă, serviciul acestei Agenții dă știrile sale tele - grafice către ziare.)

*

Rusciuc, miercuri

Azi a plecat de aci la București un trimis expres al lui Abdul-Kerim, purtând asupră-i bonuri imperiale otomane în valoare de 11 parale turcești, ca să cumpere pentru generalisimul un exemplar din foița hazlie, ce apare mâne în București sub titlul „Claponul".

*

Turtucaia, joi

La bombardarea din urmă a acestui oraș, bașabuzucii au fost la înălțimea lor tradițională. Cu un sânge rece minunat au privit Turtucaia în flacări. Și ca să nu piarză ocazia a se bucura, ca niște adevărați artiști, de acest măreț spectacol, au dat fuga cale de trei sferturi de poștă afară din oraș spre miazăzi, ca să poată privi focul în perspectivă.

*

Țarigrad, vineri

Se afirmă prin cercurile înalte că Rusia cere pacea, rugând pe Englitera să intervie pe lângă Poartă. Guvernul britanic se ține greu. Știrea aceasta a produs o însemnată urcare a valorilor împărătești la bursa de aici. Hârtiile otomane, de la 63 s-au urcat la 64 de parale turcești… ocaua.

*

Londra, vineri

„Times", zicând că interesele Engliterei au fost lovite, declară prin urmare că ea e desfăcută de orice angajament de neutralitate.

Flota engleză a și primit ordin să pornească în grabă pentru a face o demonstrare energică în fața portului român Găiești, pe unde se dezbarcă mereu arme americane. Flota are să ție închis și să vegheze acest port, până la desăvârșita terminare a rezbelului.

*

Rusciuc, sâmbătă

Marele stat-major a adoptat invenția colonelului Hahaler-aga pentru trecerea bașabuzucilor pe Dunăre. Invenția

stă în aceasta: întocmai ca un balon, se umflă turecii șalvarilor fiecărui baș-abuzuc cu aer îndesat, până ajung ca două burdufe. Cu chipul acesta toți șalvarii fiind astfel umflați, baș-abuzucilor le va veni foarte ușor a trece Dunărea, umblând pe apă în picioare până-n genunchi.

*

N.B. Din cauza întreruperii căilor, neprimind de trei zile poșta din Urlați, nu putem da nimic nou despre mersul rezbelului în Asia Mică.

CĂTRE CITITORI

Nici nu vă mai întreb dacă v-a plăcut numărul 1, căci nu mai încape vorbă! Văzut-ați izbândă strălucită? *33 333* de exemplare se vândură toate până să n-apuci să te ștergi la ochi. O foaie n-a mai rămas, măcar de leac – fără să mai socotim că la cele din urmă, când ajunsese vânzarea pe drojdie, s-a urcat prețul unui exemplar până la un ban și jumătate, și asta pe trotoarul cafenelei Fialcowsky, unde se cheamă că se găsește elita cititorilor din București.

Tot publicul, cât a avut parte să cumpere numărul 1 al „Claponului", a râs și l-a aplaudat, și chiar cei ce nu l-au putut cumpăra din cauza crizei au făcut chef mare numai închipu-indu-și cele scrise în această foiță; – dar mai presus de toți, doi dintre colaboratorii noștri (de aminteri niște bărbați politici recunoscuți ca foarte serioși la sus-pomenita cafenea) erau cât p-aci să se strice de râs, citindu-și pentru a șaptea oară articolele, cu cari înavuțiseră paginile numărului 1.

Această izbândă, pe care nu ne iartă modestia să o atribuim la altceva decât la meritele „Claponului", ne îndeamnă a stărui în arena publicității, promițând cititorilor să aducem necontenit îmbunătățiri la această publicație populară. Nu vom cruța nici un sacrificiu (din cele cari nu ne vor costa nimic, se-nțelege) pentru a mulțumi pe cititori și a răspunde pe deplin devizei „Claponului".

Și drept dovadă, numărul 1 a fost ce a fost – acu să vedeți numărul 2, și apoi să vorbim.

SITUAȚIUNEA EUROPEI

(Articol de fond)

Săptămâna aceasta în Europa a fost ca toate săptămânile… de șapte zile tocmai.

În aceste șapte zile s-au petrecut fapte multe și mărunte, – dar numai două singure evenimente de adevărat calibru european s-au arătat pe orizontul politic, spre a face caracteristica săptămânii: apariția „Claponului“ în București și declararea neutralității Spaniei în chestia Orientului.

Lumea politică a primit cu bucurie arătarea acestor două fenomene, cari sunt de natură a exercita o înrâurire neașteptată asupra situației actuale.

Toate cabinetele europene au felicitat telegraficește foarte călduros pe redactorii noștri de nemeritata idee politică ce au avut, când dânșii au declarat cu energie și pe față neutralitatea Spaniei; – precum și toți cititorii „Claponului“ au rămas pe deplin mulțumiți de întreprinderea literară, plină de talent, a guvernului M. Sale Alfons XII, prin scoaterea la lumină a acestei foițe foarte hazlie.

… Aceasta numai și numai pentru că atât noi cât și guvernul spaniol am avut lealitatea a ne pune mai presus de sistema nenorocită, urmată până acum în diplomația europeană.

Ce ne-am zis noi?… Nimic mai mult decât că trebuie să avem tăria a proclama sus și tare neutralitatea Spaniei.

Ce a făcut guvernul de la Madrid? Nimic mai puțin decât a scos la lumină o foaie foarte nostimă, pe care toți cititorii au judecat-o vrednică a le lua cu cinste câte un ban pe săptămână din buzunar – dovadă că „Claponul“ se vinde ca lipia caldă.

De la o vreme încoace adevărul este că s-a urmat în politica Europei o școală nu prea cinstită. Diplomația nu mai avea decât un înțeles cu totul nențeles: mofturi, nazuri, giumbușuri… ba și chiuluri, și tot felul de secături nevrednice de fețele împărătești. Nu este dar de mirat că Europa, aderând fără rezervă la noua noastră școală diplomatică, a aplaudat cu mulțumire ferma atitudine politică luată de redacția noastră, cum și stilul hazliu și popular al guvernului din Madrid – (și între noi rămâie vorba, sperăm că și pe viitor, atât guvernul „Claponului“ cât și redacția Spaniei vor fi onorați cu aceeași încredere, ca și până acum, de către înalta nobilime și onor. public bucureștean).

Afară de aceste două evenimente ale săptămânii, pe cari le relatarăm foarte deslușit cititorilor, avem a înregistra între faptele, deși de o ordine secundară, totuși importante, aceea ce o știre din izvor sigur ne aduce la cunoștință. Faptul este cu atât mai regretabil, cu cât „Claponul“ însuși fără intențiune i-a fost cauza indirectă.

Guvernul otoman a destituit pe Abdul-Kerim din postul de generalisim al armatei de la Dunăre, din cauză că, dupe o denunțare anonimă, poliția din Rusciuc i-a călcat casa, și în urma unei strașnice perchiziții, a descoperit asupră-i numărul 1 al „Claponului“, pe care-l ținea ascuns într-unul din meși. La întrebările ce i s-au făcut a mărturisit că se prenumără și el între cititorii acestei foițe – a cărei trecere în țara turcească este oprită, fiindcă această foiță se bănuiește că ar fi organul oficios al cartierului general rusesc.

Întrucât ne privește, respingem cu indignare insinuările guvernului din Stambul. Am spus-o și o mai repetim:

„Claponul“ este un organ *eminaminte neutral*! Cel mult el poate fi gazeta oficioasă a stărostiei birjarilor muscali din București, însă niciodată al cartierului general rusesc.

Aceasta trebuie s-o știe foarte bine cabinetul de la Stambul, și daca umblă cu mofturi, ca să inducă în eroare opinia publică europeană asupra personalității politice a „Claponului“ – aceasta nu poate veni decât tot de la politica englezească. Noi știam foarte bine că nicidecum nu se va putea împăca cu ideile noastre politica egoistică a companiei engleze de tramvai, căreia de la un cârd de vreme birjarii muscali, neutri ca și „Claponul“, îi fac strașnică concurență; – ținem însă a nu răspunde decât fiind provocați d-a dreptul.

Acum că am limpezit o situație, care nu se mai putea prelungi, nu mai avem nimic de zis în această privință.

Am uitat însă a spune că multregretatul Abdul-Kerim a fost înlocuit la comanda bașabuzucilor cu un fin și rubedenie de departe al sultanului, anume beiul Hagi-Caimac. Să-i fie de bine, și la mai mari! Atâta pagubă!!…

Astfel s-a dus și săptămâna aceasta, cum bag seama or să se mai ducă multe, până când, dupe un vot secret dat de prooroci cu majoritate absolută de glasuri, Atotțiitorul, citind mesajul de dizolvare (menit a face senzație), o să închiză catastiful caraghiozlâcurilor omenești.

Daca „Claponul“ va apărea și pe atuncea, promitem a da cititorilor atât textul mesajului *in extenso* cât și darea de seamă în rezumat a acestei importante ședințe.

PARLAMENTARE

CAMERA DIN STAMBUL

Ședința de la 24 Ibricgiè 1294

Ședința se deschide cu formalitățile obijnuite la orele 7 1/2 turcești, sub președința lui *Haham-bașà*, prezenți fiind 125 deputați.

Sumarul ședinței precedente se ascultă în tăcere, fără să dea loc la nici o cerere de îndreptare, fiindcă toți deputații dorm.

Dupe citirea sumarului, prezidentul trage clopotul, și toți deputații se deșteaptă.

La ordinea zilei, dezvoltarea interpelării, anunțată de onor. deputat *Zăuc-agà*, asupra falsurilor și ingerințelor făcute de fostul mare vizir Midat-pașà în alegerile din urmă.

Hogea-Cauc arată că, nefiind încă de față interpelatorul, trebuie intervertită ordinea zilei. Propune dar ca Adunarea până la sosirea lui să se ocupe cu *fleacurile*, adică cu legile mărunte.

Se votează un credit de 5 lei turcești pentru cumpărarea unei harte a rezbelului și a unei duzine de steguleţe, trebuincioase statului-major al bașabuzucilor de la Dunăre.

Se aprobă un viriment de fonduri de 33 de parale, făcut de ministrul Trebilor Dinafară, prin cumpărarea a câte un exemplar din cele trei numere dintâi ale „Claponului“ – aprobându-se și o subvenție acestei foițe de 12 lei turcești pe

lună, pentru publicarea oficială a ședințelor Camerei din Stambul.

Calpuz-efendi anunță o interpelare ministrului de Justiție, în privința unui pungaș de cadiu din Tulcea, care a osândit pe un nepot al acestui deputat la plata unor datorii de bani.

Ischiuzar-Mehmet – Interesul poartă fesul!

O voce – I-a turtit fesul!

Calpuz-efendi – Cer cuvântul în chestie personală: m-a lovit la fes!

Președintele – Carnacsi! Nu mai dau cuvântul nimenui. Uite, a venit Zăuc-agà, a cărui interpelare este la ordinea zilei. Poftim la tribună, ago; să te văz!

Zăuc-agà suie la tribună.

Gianabet-Edin (către orator, care vrea să-nceapă) – Târziu te-ai sculat astăzi, ago!

O voce – A stat mult aseară la *café-șaitan*! (Râsete și chef pe toate băncile.)

Gianabet-Edin – Lăsați-l să înceapă. Dă-i-nainte, ago!

Zăuc-agà – Domnilor! urcându-mă la această tribună, îmi tremură toate încheieturile…

Ischiuzar-Mehemet – Daca umbli toată noaptea la crailicuri. (Râsete și giumbușuri.)

Zăuc-agà – Lăsați-mă, domnilor, să-mi dezvoltez interpelarea.

(În timpul acesta, prezidentul moțăie, iar unul din secretari îl gâdilă pe la urechi cu un pai subțire; prezidentul se apără cu mâna, crezând că-l supără vreo muscă. Toată adunarea râde.)

Zăuc-agà – Domnilor! de la facerea lumii sunt 5415 ani; de la Proorocul 1294; de la Constituție o jumătate de an.

Gianabet-Edin – Bravo! știe bine Istoria.

Zăuc-agà – Vream să zic…

Gianabet-Edin – Că nu știi ce să zici! (Râsete.)

Zăuc-agà – Rog Adunarea să nu mă mai zgândărească…

Prezidentul simte festa ce-i joacă secretarul cu paiul… și-i trage două palme strașnice.

Secretarul își formulează pe dată demisia către Adunare, pe motivul că a fost atins într-un chip puțin parlamentar.

Adunarea i-o respinge sub cuvânt că motivul nu e destul de puternic.

Zăuc-agà (urmând) – Am statornicit prin urmare datele istorice. Să trecem acum, domnilor, la partea constituțională a faptului. Mă explic. Ce sunt eu?

O voce – Un zevzec!

Prezidentul trage clopotul și cheamă la ordine.

Zăuc-agà – Nu sunt mai mult decât un deputat, și ca atare nu pot lăsa suveranitatea națională să fie câtuși de puțin atinsă. Am citit și am răscitit și am văzut că, în materie de drept constituțional, nimini n-a atins chestia, nimini n-a deslușit pentru ce când te mănâncă te scarpini.

Toată Adunarea – Bravo! (Aplauze prelungite.)

Zăuc-agà – Afară de asta, credeți că aș fi suit eu treptele acestei tribune, ca să mă fac caraghiozul dumneavoastră degeaba! Niciodată. Le-am suit, pentru că am ferma convingere că două și cu două fac patru, și că în materie de finanțe mofturile nu fac parale! – Domnilor! momentul e solemn! gândiți-vă bine! Care dintre dumneavoastră în viața lui, având prilejul să tragă pe cineva pe sfoară, nu l-a tras?

Gugum-efendi – Eu!

Zăuc-agà – Prost ai fost! Eu, domnilor, sunt mândru a vă mărturisi că fruntea mea nu e atinsă de astfel de pată, și de aceea am curajul a vă declara sus și tare că în ziua de astăzi mai bine să ai să dai decât să ai să iei – și aceasta numai și numai pentru cuvintele: *primo*: că nici Dumnezeu nu-ți poate lua daca n-ai de unde da; *secundo*, că nici dracul nu-ți poate da de unde n-ai ce lua.

Toată Adunarea – Aferim! (Aplauze turbate.)

Zăuc-agà – Sfârșesc deci, domnilor, rugând onorabila Adunare a vota cu unanimitate următoarea moțiune:

„Considerând pe de altă parte toate argumentele puternice, pe care Zăuc-agà ar fi putut să le invoace;

Considerând pe de altă parte părerile tutulor autorilor, despre cari era să vorbească interpelatorul –

Adunarea, deplin luminată asupra chestiei, dă în judecată pre fostul mare-vizir Midat, ca să fie dat prin târg cu nasul tăiat, ca unul ce a făcut falsuri și ingerințe în Bulgaria cu ocazia alegerilor din urmă.“

Ministrul-președinte, Zavrac-pașà, vrea să ia cuvântul ca să răspunză la interpelare.

Toată Adunarea îl oprește dându-i cu *huideo*! (Zgomot grozav pe toate băncile.) Asemenea se întâmplă și celorlalți miniștri.

Voci din toată sala – Să se puie capac discuției! Nu mai trebuie discuție!! Suntem luminați destul!!!

Discuția se închide.

Se pune la vot moțiunea lui Zăuc-agà.

Votanți 140; unanimitate *contra*.

Zăuc-agà – Protestez energic! Este scamatorie din partea biuroului! Să se mai voteze o dată!

Se pune a doua oară la vot.

Votanți 140; unanimitate *pentru*.

Prezidentul (către Zăuc-agà) – Te-ai săturat?

Zăuc-agà – Halal să-mi fie!

Orele fiind înaintate, ședința se ridică în entuziasmul general al Adunării.

MANIFESTUL „CLAPONULUI“

(Către cocoane)

Auzit-ați, cocoanelor! Nu e glumă! Până aci a fost ce a fost, văzurăți ce văzurăți – de acum să vă mai țineți, că aveți să vedeți minuni!

De când n-ați mai cetit „Claponul“, a mers chestia Orientului departe, cocoanelor! S-au hotărât împărații să-și lase daraverile, să fie în București, la fața locului ca portăreii, pentru a încheia procesul-verbal – și după aia să-i și bea adămașul chestiei Orientului.

Mai întâi are să vie Țarul rusesc – și are să iasă la paradă ocolit de 600 de cavaleri închivărați și împintenați, tot unul și unul, aleși pe sprânceană din toată împărăția lui, cari îi fac ștabul împărătesc. În capul alaiului are să meargă muzici și oaste multă; dupe aceea Țarul în mijlocul ștabului, și dupe ei alte muzici și oaste; iar mai nainte de toți și dupe toți și printre toți, să vă vârâți dumneavoastră cu copilele și cu copiii, să vă trăiască, să le sărutați cununiile!

Să vă feriți numai să nu vă calce caii, ori să nu facă cavalerii cu ochiul la copile, în loc să vă facă dumneavoastră.

Când ăți pleca de acasă, mâncați și beți bine, ca să vă ție toată ziua, fiindcă alaiul are să se spargă după miezul nopții, cu muzici, luminație, masalale și cu foc de artifiție. Să vă feriți la luminație *jupurile*, să nu vi le calce mitocanii pe coadă; să

nu vă aprindeți capelele de la vro masala, ori să vă cază în cap beţele tăciunite ale artifiţiilor; să nu vă pierdeți copiii mai mici la înghesuială!

Dacă v-o ciupi cineva prin lume dați-i cu *pardon*, și dacă cumva vreun *monșer* galant v-o face loc ca să vedeți pe Țarul drept în față, tratarisiți-l cu *mersi*. Când or trece pe lângă dumneavoastră ofițeri muscali, zor cu *paroldoner*, că dacă-i vorba la adică, vă pricepeți doară la franțuzească.

Drept aceea, v-am dat de știre din vreme, să scoateți la maidan toată *gardiropa*. Gătiți-vă care mai de care, și ieșiți din toate patru colțurile ale Bucureștilor: mai de la Delea Veche și Popa Nan până la Grădina cu cai și Sfântul Elefterie, din Dealul Spirii și din Izvor până-n Precupeții Noi și Tirchilești. Ce fel de paradă ar fi aia fără dumneavoastră?!

Toate să fiți în păr! Una să nu lipsească, că zău! o dau la „Claponul"!

[RESPECTUL DATORIT AUTORITĂȚII]

Întru cât cocoanele se pot lesne pătrunde de respectul datorit autorității.

Deși boierul ei este liberal, cocoana Z… este retrogradă, neputându-se despărți de tradițiile aristocratice, moștenite din casa părintească: tatăl dumisale fusese pe vremea lui cojocar subțire.

Lipsind într-o zi cocoana de acasă, comisia de rechiziții militare îi ia din grajd doi telegari, cei mai frumoși, dând chitanță boierului. Întorcându-se cocoana acasă, află trista știre și… cade pe loc leșinată.

Tablou!…

Pe dată însă dumnealui o deșteaptă, scăldând-o cu dragoste în o ploaie de oțet de trandafir.

După leșin și istericale, vin plânsetele și sughițurile…

– Bine, dragă! (zice dumnealui sastisit) nu știi că este lege, e ordinul guvernului? Cum puteam să nu-i dau? Și apoi tocmai eu să nu dau ajutor stăpânirii în așa vremuri!

– Să mă slăbești! (țipă cocoana furioasă). Nu voi să știu de guvernul dumitale! De ce ai dat caii?

– Ce eram să fac?

– Ah! de ce nu i-a adus dracul când eram eu acasă! că puneam slugile cu parul, să-i sature de jaf ziua namiaza mare!

– Să facem revoluție? Să ne împotrivim autorității cu parul? Se vede că glumești!

– Ba nu glumesc deloc!

Și se plimba turbată.

– Ba încă asta nu-i nimica, soro! (adaogă boierul cătând să o împace). Dar daca ne-om pomeni că ne trântesc la cvartir o duzină de ofițeri muscali, atunci ce ne facem?

– Ce să ne facem, dragă! (zice blândă dumneaei, foarte repede pătrunsă de respectul datorit autorității). Dacă este ordinul guvernului, trebuie să ne supunem; n-avem ce face!

MULȚUMIRE PUBLICĂ

Subiscăliții ne credem datori a aduce prin aceasta, pe calea publicității, mulțumire[a] și expresia recunoștinței noastre doctorului chirurg Leichtag din București, pentru minunata operație chirurgicală ce a făcut asupra noastră chiar în zilele trecute.

De mult auziserăm vorbindu-se de meritele acestui însemnat bărbat de știință – și în fine avurăm ocazie a ne convinge d-a dreptul de capacitatea lui mai presus de orice laudă.

Încă din copilărie, mulțumită caldarâmurilor din București, sufeream toți la picioare de bătături chronice, cari mai ales când se schimba vremea ajungeau a fi o adevărată calamitate.

Toate alifiile și plasturile de prin spițăriile Bucureștilor în zadar au fost, căci suferințele noastre mergeau mereu crescând și amenințând a ne învenina existența până dincolo de mormânt.

În așa desperată situație ne aflam, când doctorul Leichtag a luat briceagul și s-a prepus asupra vrăjmașelor bătături. Fără să simțim cea mai mică ciupitură, operația se sfârși repede – și în locul unde erau alaltăieri bătăturile, astăzi este mai curat ca pe o palmă vecinic adăpostită în mănușe.

Repetim deci mulțumirea noastră bravului chirurg, pe care-l recomandăm călduros tutulor interesaților în cauză.

Comitetul de redacție
al „Claponului“

IMPORTANTISIM

Ultima gogoașe

În momentul de a pune sub presă, aflăm de la oarecine (al cărui nume îl trecem sub tăcere) că ar fi circulând zgomotul, cum că azi vineri, pe la orele 12 1/4 la amiazi, M. Sa Țarul tutulor Rusiilor ar fi intrat în București.

Dăm deocamdată sub toată rezerva, ce ne caracterizăă, această importantă noutate.

ORIENTALE

Două documente

Imperiul otoman suferă și el astăzi, pentru a doua oară, de febra constituțională parlamentară. Este un caz de recidivă. Primul acces, mai ușor, l-a avut, precum se știe, în ajunul războiului cu rușii și românii, la sfârșitul anului 1876, când celebrul Midhat-pașa, în calitate de mare vizir, a proclamat o Constituție otomană, cu regim parlamentar, suspendată peste puțină vreme de M.S. Sultanul.

Printre niște hârtii vechi, am găsit acuma un exemplar dintr-o foaie obscură ce apărea, în 1877, la București, în limba bulgară, conținând mai multe documente privitoare la activitatea primului parlament otoman.

Oricât ne-am îndoit de exactitatea lor, în toate amănuntele, credem interesant a reproduce aici două din acele curioase documente, și, daca semnăm mai jos cu numele nostru, asta o facem, binențeles, numai ca simplu colecționar, iar nu ca autor.

I

MESAJUL DE ÎNCHIDERE A CAMERELOR OTOMANE

Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,

Pentru întâia oară a tunat și v-a adunat laolaltă aici, ca să faceți giumbușuri parlamentare. Trebuie să mărturisim, daca

voim a fi drepți, că ideea asta a trecut mai întâi prin capul fostului meu mare vizir Midhat-pașa.

Isprăvindu-și toate treburile ei, i-a venit poftă Europei să le reguleze pe ale noastre; nu-i mai rămânea altă treabă de făcut decât să pună la cale soarta supușilor otomani, cărora Allah numai știe cu câtă blândețe și regulă le-am administrat legile noastre echitabile.

Așa, văzând că tot mi se dedea zor să schimb chiverniseala împărăției, într-o dimineață, după ce mi-am băut liniștit cafeaua și ciubucul, am chemat pe Midhat-pașa și i-am grăit:

– Bre, pordecâine! (așa-i ziceam eu lui când eram cu chef). Toate bune! dar ce e de făcut cu Europa, bre?

– Eu am un plan, Prea Luminate stăpâne (mi-a răspuns), să Ți-l comunic!

– Pune-l în lucrare, pordecâine, fără să mi-l mai comunici; eu n-am vreme să mă ocup cu așa mofturi.

În adevăr, peste trei zile, moftul, Constituția adică, s-a promulgat, și i-am și băut aldămașul cu chef mare, după cum știți, în ciuda diplomaților.

Astfel și de data asta, geniul otoman a tras Europei un chiul, vrednic de vestitul nostru Nastratin Hogea, de clasică memorie.

N-a trecut apoi mult, și Midhat-pașa, despre care nu-ncetau a vorbi gazetele toate mai mult ca de Mahomet, – ba că e isteț om de Stat, ba că e bătut la cap ca berbecul la coadă, ba că e geniu și câte toate secături, – începu să-și ia nasul la purtare: prinsese muhalibiul coaje.

Să las că de câte ori îl chemam să mă frece, ca de obicei, pe tălpi, îmi trimitea vorbă că n-are vreme, că e ocupat cu treburile Statului; să las că l-am prins de câteva ori cu mâna în cheseaua mea cu tutun; – dar într-o zi, după ce cumnatu-meu Mahmud-Damat – care e un băiat foarte deștept, pot zice că e mai deștept ca mine și ca dv. toți la un loc – mă convinse, cu o gazetă englezească, că bulgarii sunt supușii mei, chemai pe Midhat-pașa. Nu-mi băusem cafeaua.

– Bre, pordecâine! (așa-i ziceam eu când eram mahmur). Auzi ce spune englezul, că bulgarii sunt supușii mei!

– Adevărul spune, Prea Luminate.

– Atunci, de ce nu mi-ai spus? să te-nvăț eu să regulezi chestia Orientului în trei zile, pordecâine?

– Cum, Stăpâne?

– Să-i spânzuri pe toți!

– Nu mai merge așa, Prea Strălucitule! acum avem Constituție.

– Constituție? (am strigat). Să-ți dau eu ție Constituție!

Și, cu mare părere de rău, i-am pus palma-n … ceafă și i-am făcut un vânt de i-a sărit pordecâinelui fesul cât colo.

Știți ce a urmat apoi.

Auz acuma că umblă dumnealui cu plosca cu minciunile pe la Curțile împărătești ca să mă *denigreze* – ce-o fi aia!… Ah! chiolhaniule! nu te-oi prinde eu odată, să-ți fac o mângâiere la tălpi, să mă pomenești!

Dar – să nu ne uităm vorba!

Lucrurile s-au încurcat rău…

Europa a îngăduit să ne încalce ghiaurii, muscalul și românul. Spun că sunt hotărâți să vie până-n Stambul, să ne facă ce ne-or face.

Prin urmare, nu rămâne decât la patriotismul nostru să ne învețe a ne apăra.

Zice că până acuma, noi am pierdut mult; mâine-poimâine poate să pierdem și Stambulul. Multe fesuri au rămas fără capete și de două ori pe atâția iminei și-au pierdut labele!… dar, nu face nimic! vorba bragagiului:

„Așa e negustoria: unde e marfă multă, și pagubă multă este!“

Domnilor Senatori,

Domnilor Deputați,

Vedeți dar că, întrucât privește politica din năuntru, stăm bine și temeinic; putem în adevăr zice că stăm turcește.

În privința politicei din afară, neutralitate desăvârșită; aceasta numai și numai fiindcă nu ne-am depărtat deloc de la-nțeleptul cuvânt al strămoșilor noștri:

„Pilaful să-l mănânci de desubt, iar ciorba de deasupra, și-ncolo, toate bune!“.

De vreme ce așa dară fiecare dintre dv. trebuie să se fi plictisit de atâtea îndelungi și mature deliberări, și fiindcă tot nu aveți de ce să mai încurcați lumea prin Stambul – m-am gândit că n-ar fi rău să vă trimit la urma voastră de unde ați venit.

Deci, aducând Proorocului laude și mulțumiri pentru succesele noastre, vă zic:

Hairolà!

Mergeți fiecare pe la casa cui vă are, și Allah să vă aibă întru sfânta sa pază spre fericirea țării turcești!

S-a isprăvit cu mofturile! sesiunea este închisă… Haidea!

Abdul Hamid

Miniștrii:

Zavrak - Pașa, Interne;
Bocluc - Agà, Externe;
Hatâr Plokon, Justiție;
Topà Loază, Război;
Hagi Buke, Instrucție și Culte;
Selemet Mofluz, Finanțe:
Tembel Efendi, Lucrări publice.

II

SENATUL ȘI CAMERA DIN STAMBUL

CORPURILE ÎNTRUNITE

(Ședința de închidere)

Ședința Corpurilor întrunite se deschide la orele reglementare turcești, cu mare solemnitate, sub președenția lui

Ciapcân-Agà, prezenți fiind toți senatorii și deputații. Domnește în toată adunarea o mare veselie.

La ordinea zilei:

Proiectul de lege pentru plata diurnelor reprezentanților națiunii otomane pe timpul vacanțelor, și

Citirea Mesajului de închidere a Corpurilor legiuitoare.

Iskiuzar-Mehemet, raportor, dă citire raportului și proiectului de lege:

„Art. unic. Cât țin vacanțele parlamentare, senatorii și deputații primesc diurna îndoită ca pe timpul sesiunii".

(Aplauze zgomotoase)

Geanabet Eddin – Am onoare a propune următorul meremet la art.1:

„Art. unic. Cât țin vacanțele parlamentare, senatorii și deputații primesc diurna împătrită…"

Voci – Prea mult, bre! nu fi botos!

Geanabet Eddin – „… întreită ca pe timpul sesiunii".

(Aplauze prelungite.)

Articolul unic, astfel meremetisit, se primește cu unanimitate, plus un vot. Prezidentul a votat de două ori.

(Aplauze zguduitoare.)

Zăuc-aga, care a dormit, deșteptându-se – Cer cuvântul! Am onoare a interpela guvernul asupra chestiunilor importante…

Prezidentul – Carnacsi! Suspend ședința pe cinci minute.

La redeschidere se citește Mesajul de închidere al Parlamentului (vezi mai sus).

Prezidentul – Fraților Senatori și Deputați, înainte de a pleca pe acasă să strigăm:

Trăiască sfânta Constituțiune!

Trăiască Imperiul!

Să trăim și eu și voi cu toate neamurile noastre!

Să trăiască în sfârșit toți câți n-or muri!

Să strigăm cu toții *ura!* și să azvârlim cu fesurile-n sus, că treburile țării turcești merg ibrișim!

(Aplauze torențiale.)

(Ședința solemnă s-a încheiat.)

Așa se încheiă documentele din obscura gazetă bulgară, pe care le-am reprodus cât se poate mai exact.

CORESPONDENȚĂ SENTIMENTALĂ

Întâmplarea, indiscreta întâmplare ne-a făcut să dăm peste scrisoarea de mai la vale, căreia e de prisos a-i mai face comentarie. Păstrăm cu cea mai mare scumpătate ortografia și punctuația originalului acestei scrisori.

Autorul, care e *Cunoscutul* domnișoarei *Mari,* aflăm că este amploiat superior în biuroul despărțirii VI a comisiei polițienești din coloarea de ⁎*⁎.

Juna *Mari*, cu domiciliul în mahalaua acelei despărțiri, se afirmă că ziua trăiește cu acul, iar seara se plimbă pe *bulivar*.

Despre cum merge toată șiretenia *Cunoscutului* cu domnișoara *Mari*, citiți și vă pătrundeți:

București, 2/14 apriliu

Domnișoară!!

Satisfacția ce v-ați făcut pentru mine instigatoriulu, nu erați în drept a lovi în mine, ci în rivali care poate a pronunțat nisce espresii supărătoare pentru D-ta. – Nu credeam că D-ta să fii astfel după cum am avut ocasiune, cu cele întâmpinate prin remiterea epistolelor – resbunarea care voiai a-mi impune, puteați foarte facile ca să decideți uă oră în care determinam bine frasați supărătoare care m-a indus într-o mare confusiune, și atunci tot ce puteai a-mi impune eram gata a fi ascultat și mă supuneam ordinelor: așa zicu (ce se facu, *je vous aime, mon*

ange, ma aimée), despreţuescu pe toate, şi voiu despreţui, însă pe tine nu potu, sum nebunu, anii tineri mi se ducu şi o dată cu ei se duce şi ai tăi şi atunci va fi tărziu, căci o să-ţi suveniezi că a fost o fiinţă care te-a iubit, şi chiar atunci blastfemu meu-ţi va cădea asupră-ţi, – căci cu multu se deosibesce când cineva se află *têt a têt*, şi cu atăt mai mult când o farsă se face prin cunosciinţa altor persoane.

Mari! (’mi iau curagiulu a vă esclama astfel fiind că tona - ţiunea de Mari’mi dă o vie speranţă, închipuiesciţi în ce stare deplorabilă se află acela când iubesce şi nu e iubitu) uă dată dupe cum te cunoscu erai naivă, blăndă, şi cu-n caracter foarte frumosu vis-à-vis de mine, astă-zi a perit acea modestie că mă vezi depasăndu strada şi stai foarte integră în ocupaţia ce o ai la fereastră.

Astă-zi Mari ceea ce doream, am reeşitu, dupe cum odinioară uă spuneam *au grandde Mama*.

Sunt adesea trei săptămâni de când se ţine de capu meu să mă insinuese uă familie, insa amorul de care poate cineva muri nu mă lasă, mi se pare că inaintea ochiloru este uă nălucă când ’mi pomenesce ’mi spune de uă altă fiinţă. – Nu vezi Mari, nu observi, că te iubescu, ah Dumnezeulu meu, aibi indurare, şi fă ca acea fiinţă pe care uă am, să cadă astfel cum sum, găndeştete Mari că poate să moru şi atunci, atunci când poate cellu de susu’ţi va reaminti suvenirea o să fugi de vederea ori şi cărei fiinţe, care-ţi va descria soarta sa ca şi mine, în fine găndeştete iubită, angelulu meu, găndeştete şi aibi indurare de cella ce te iubesce.

Deară ce se zicu, o nu, nu voi să cad pănă acolo, voi să viu în simţiri şi să revinu de unde am plecatu.

Alaltăieri m-am întălnit cu servanta D-tale, comunicăndu-mi că eu să iubescu o altă fiinţă (pe Eleonora), multu v-aţi inşelatu, că sărmana fată nici n-a depasatu cu mine în trăsură cu muma sa pe strada D-tale, dupe cum mi-a declaratu

servanta D-tale, căci deși am uă mică cunoscință, și aceasta făcută cu ocasiunea pe când fratele séu domicilia in familie, insă nu e bine Mari! ca să blami uă ființă asemenată ție, și mai alesu că mai toate sunteți feble.

Mari sum in nisce momente, așa de intunecoase, in cătu par-că sunt aruncat in abisu.

Fă ca tu să fii acea lumină prin care să-mi arate accellu drumu ca să-mi potu veni eară-și cum eram când făcurăm prima cunosciință.

Deară ce se zicu, poate se crezi că m-am superatu, da, eu nu, sum mai vesel că mi s-a intămplatu această farsă, care mi ai făcutu, căci atunci când voiu fi soțul tău 'mi voiu suvena că ai fost demnă de iubitu, și că ești.

Aduți aminte Mari, că dupe cum credu, ai făcutu lectură Romantică, și ai avut destulă probă cum respingătorul cade, iubesce, și aceasta o face târziu când primul respinsu e rece, nu se mai gândește la trecutu.

Acum 'ți spun nu făcea ca prin mine se faci subiectulu unei conjurațiuni contra mea. – Am greșitu ceva spunemu, ca să potu curege greșeala, ca să nu te lasu in așa opiniune dupe cum crezi.

Așteptu și de astă dată unu respunsu, căci sum palidu, fără curagiu și chiar fără speranță de a te mai vedea vr'o dată, căci deacă și acum voiu fi respinsu de a-mi trimite respunsulu satisfăcătoru nu voiu mai repassa strada unde domiciliați, – poate cu ocasiune și cu multă afacere se facu acestu gravu pasu.

Așteptu un respunsu agravantu

Cunoscutul.

[CURĂ LA APELE DE LA VĂCĂREȘTI]

Domnul X…, în toate dimineţele regulat, îşi ducea cocoana, care era foarte slabă şi suferindă, să facă cură la apele de la Văcăreşti. Cu adevărat cocoana suferea, însă suferinţa dumisale nu se putea tămădui cu apă minerală. Era o boală despre care patologia nu a vorbit până acum – o aţâţare a inimii celei simţitoare, patimă sufletească. Cocoana pătimea de *nu-ştiu-ce* pentru un tânăr *monşer*, care şi dânsul căuta vindecare la fântâna Domniţa Maria.

Cu toată cura, cocoana slăbea mereu, ceea ce întrista prea mult pe boierul. El nu bea apă minerală, fiind destul de gras şi rumen la obraji, şi astfel îşi lăsa cocoana să se plimbe singură după fiece pahar.

. . . . . .

Grădina de lângă binefăcătoarele izvoare este deasă şi umbroasă.

Într-o zi, după o plimbare prea îndelungată, cocoana vine să-şi ia pe dumnealui de unde-l lăsase. Faţa îi este trandafirie şi ochii-i sunt plini de un foc prea duios.

– Ştii, dragă, ce faţă frumoasă ai astăzi? zice boierul cu mare mulţumire.

– Am început (răspunse cocoana mişcată) să fac altfel cura, şi trebuie să mă plimb foarte mult. Daca nu vrei să aştepţi dumneata atâta, mâine viu singură.

– Ba dimpotrivă, sufletele (zise boierul), aștept cât poftești. Cum să n-aștept pentru binele matale?

E de prisos să mai spunem că după o cură foarte stăruitoare de câteva zile, cocoana se întremase de ți-era dragă lumea s-o vezi.

[CETĂȚEANUL GHIȚĂ CALUP]

Cetățeanul Ghiță Calup, băcan în mahalaua *** și gardist civic, este foarte gelos de cocoana dumisale. El are în prăvălie un tejghetar tânăr, anume Ilie, pe care-l iubește mult, căci este foarte harnic. Pentru aceea jupân Ghiță i-a dăruit la Sf. Ilie, de ziua lui, o legătură de gât prăzulie.

Când prietinii povățuiesc pe jupân Ghiță să trimeață în locu-i la gardă pe Ilie, jupânul le răspunde:

– Nu-mi pasă să lipsesc de acasă și un an de zile. Nu mi se simte lipsa. Ilie să trăiască! Am să-l fac tovarăș la parte!

Cetățeanul Calup, când îi vine rândul să facă de gardă, cheamă pe Ilie, și dupe alte multe, îi recomandă mai ales să păzească strajnic cinstea cocoanii.

– … Știi tu, Ilie, cum sunt muierile…

– Știu, jupâne…

– Ei! ia vezi… Păzește bine!

– Las' pe mine, jupâne; cât o trăi Ilie, cinstea dumitale e cinste…

– Bravos, Ilie! Am să te fac tovarăș la parte!

A treia zi de Sf. Ilie, jupân Calup, care plecase de dimineață ca să stea de gardă până a doua zi, apucându-l peste noapte oarecari dureri, e silit a se întoarce acasă la ceasul unu despre ziuă. După ce bate foarte mult în poartă, Ilie, *zăpăcit de somn*, vine să-i deschiză. Jupân Calup intră în odaie. Cocoana

doarme cu fața la perete. Când jupân Ghiță voiește să se culce, găsește pe plapuma dumisale de dumicaton alb o legătură de gât prăzulie… foarte zgârcită.

. . . . . .

A doua zi, jupânul a certat pe Ilie, că nu-și păstrează lucrurile și mai ales legătura, pe care i-a dăruit-o de ziua lui; însă această mică neglijență nu putea fi tocmai un cuvânt ca să nu-l facă tovarăș după făgăduială.

… În adevăr, chiar din acea zi, în casa cetățeanului Ghiță, Ilie este tovarăș *la parte* – la parte mai mare sau mai mică, după cum se întâmplă să-i vie rândul jupânului la gardă.

[CALENDAR]

IANUARIE, 31 zile – ziua de 10 ore – noaptea de 14.

La 7, luna plină; la 13, pătrarul din urmă; la 20, luna nouă; la 29, pătrarul întâi.

Frigul pentru cei fără paltoane e cu 15 grade mai mare decât pentru cei împaltonați.

FEBRUARIE, 28 zile – ziua de 11 ore – noaptea de 13.

La 5, lună plină; la 12 pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Carnavalul este în putere. Câți nu vor rămâne becheri se vor căsători. Balurile mascate vor hotărî pe mulți căsătoriți să pornească jalbă de despărțenie.

MARTIE, 31 zile – ziua de 12 ore – noaptea de 12.

La 6, luna plină; la 13, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 17, pătrarul întâi.

Se zice că preasfinții părinți de la Sinod vor posti tot postul, daca nu vor mânca dulce.

APRILIE, 30 zile – ziua de 13 ore – noaptea de 11.

La 6, lună plină; la 12, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Un orator în Cameră aduce un proiect de lege pentru stârpirea mușt elor, care prevede un al optulea minister cu un buget de 15 576 315 lei noi pe an.

MAI, 31 zile – ziua de 14 ore – noaptea de 10.

La 4, luna plină; la 12, pătrarul din urmă; la 20, lună nouă; la 27, pătrarul întâi.

Monșerii încep a-și umbri ceafa cu umbreluțe albe. Se așează băi mixte la Nicopole și Șiștov.

IUNIE, 30 zile – ziua de 15 ore – noaptea de 9.

La […]3, luna plină; la 10, pătrarul din urmă; la 18, lună nouă; la 25, pătrarul întâi.

Se inventează o nouă umbrelă pentru picioare, în vederea sistemului de stropire a stradelor Capitalei.

IULIE, 31 zile – ziua de 14 ore – noaptea de 10.

La 2, luna plină; la 10, pătrarul din urmă; la 17, luna nouă; la 24, pătrarul întâi.

Căldura crește: 45 grade. Primăria ia măsuri, ca stropitorii stradelor să administreze trecătorilor asudați câte o dușe rece. Pentru aceasta se va mai adăogi la biletul cel galben încă vreo câteva zecimi comunale.

AUGUST, 31 zile – ziua de 13 ore – noaptea de 11.

La 1, lună plină; la 9, pătrarul din urmă; la 16, lună nouă; la 24, pătrarul întâi.

Se deschid școalele. Un urecheat deschide o Academie de științe morale pentru amândouă sexurile. Se anunță de acum părinților că locurile sunt aproape pline: să se grăbească a-și înscrie copiii.

SEPTEMBRIE, 30 zile – ziua de 12 ore – noaptea de 12 ore.

La 1, lună plină; la 8, pătrarul din urmă; la 16, lună nouă; la 23, pătrarul întâi; la 30, lună plină.

Ploi mari. Dâmbovița se umflă. Primăria profită de ocazie pentru a o declara navigabilă, și a publica licitație pentru luarea în monopol a navigației *dâmbovițene* pe 10 ani.

OCTOMBRIE, zile 31 – ziua de 11 ore – noaptea de 13.

La 7, pătrarul din urmă; la 13, luna nouă; la 20, pătrarul întâi; la 27, luna plină.

Orizontul se întunecă. Culesul viilor începe. Apar în București 15 ziare cotidiane noi, având fiecare câte treizeci de redactori și cinzeci de corespondenți. Opinia publică le face o strălucită primire.

NOIEMBRIE, 30 zile – ziua de 10 ore – noaptea de 14.

La 5, pătrarul din urmă; la 12, lună nouă; la 19, pătrarul întâi; la 27, luna plină.

Monșerii fac ce fac și se împaltonează până în călcâie.

Dispar cele 16 ziare cotidiane precum și una veche. Opinia publică regretă abonamentele plătite înainte.

DECEMBRIE, 31 zile – ziua de 9 ore – noaptea de 15.

La 4, pătrarul din urmă; la 13, luna nouă; la 19, pătrarul întâi; la 27, luna plină.

Gerul îngheață becurile felinarelor pe ulițe. Primăria hotărăște a așeza la fiecare răspântie câte o sobă de tuci. Un amic al guvernului va fi însărcinat, fără leafă, numai cu diurnă, să meargă la Paris spre a cumpăra sobele, cari vara vor putea servi și la altceva.

REGENTUL ANULUI

Regentul anului 1878 este planeta *Venus.*

Odinioară *Venus* era zeița amorului și a tuturor comicilor și cabazlicurilor ce curg din această patimă universală.

De aici se vede că în anul acesta mai multora dintre însu - rați nu o să le meargă tocmai bine, iar cocoanele sub înrâurirea acestui regent vor face multe și mărunte, pe cari nu avem loc a le număra aici.

Multe căsătorii se vor face, și divorțuri de două ori pe atâtea. *Monșerii* becheri douăzeci și cinci la sută se vor căpătui; iar cei familiști cincizeci la sută vor văduvi.

Tot sub înrâurirea regentului, copiii 75 la sută se vor naște cu părul galben, cârni și cu ochii mici, spre marea mirare a tați-lor lor, cari nu-și vor aduce aminte de convenția ruso-română.

Regentul va aduce pe lângă alte bunuri și multe daraveri doctorilor specialiști.

Cocoanele vor merge de vară să facă băi la Șiștov și Nicopole, unde se vor face două așezăminte de băi mixte; vor fi toți admiși la scăldătoare, afară numai de bărbații însurați: și apoi să vedeți ce mai de comedii are să facă regentul anului.

Cocoanele prinse de către bărbații dumnealor în flagrant delict vor avea în fața judecătorilor o scuză nebiruită: *regentul anului.*

ECLIPSE

Vor avea loc două eclipse totale în anul acesta:

Întâia eclipsă totală, în lună, va fi la 30 fevruarie, pe la prânz, și se va vedea de pe piața Teatrului din București.

A doua eclipsă totală, în soare, va fi la 31 ale aceleiași lune și se va putea observa fără ochean pe la miezul nopții de pe movila Cișmegiului.

LACHE ȘI MACHE

Nuvelă

Multe și mărunte s-au vorbit despre inseparabilii Orest și Pilad din anticitate, însă, cu drept cuvânt, vremurile de acum se vor mândri cu povestirea istoriei lui Lache și Mache, căci în adevăr acești doi oameni nu pot avea decât una și aceeași istorie: ei vor da exemplu veacurilor viitoare despre puterea prieteșugului.

Cine a cunoscut pe unul și pe celălalt, fiindcă amândoi mai aproape trăiesc, mai aproape dorm, decât chiar frații cei lipiți din Siam.

Cine zice Lache zice Mache și viceversa. Cel dintâi s-a născut la Severin tot în ziua și ceasul în care a văzut cel d-al doilea lumina la Dorohoi: pe amândoi i-a tras ața la București, pentru a îmbrățișa cariera de copist.

Dacă la vreo răspântie vezi arătându-se mutra unuia, așteaptă puțin și vei vedea și pe celălalt, care, întârziind pentru cine știe ce, își grăbește pasul ca să-și ajungă jumătatea; în adevăr jumătate, căci Lache și Mache nu sunt decât unul și același în două fețe, doime de o ființă și nedespărțită.

Viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pe când celălalt i se rotește împrejur. Când buzunarul lui Lache înfățișează o greutate oarecare, dânsul este soarele sistemului, iar Mache

planeta respectivă. A doua zi însă vedem că Mache strălucește cu jiletca palpitând, iar Lache gravitează în spațiu, urmându-l foarte ascultător.

Amândoi fumează, însă nici unul nu are tabachere, și de aceea nici nu cumpără tutun, fiindcă s-ar usca în buzunar. Astfel când Mache se întâmplă să-ți ceară o țigară, trebuie să-i dai două, sau daca nu, dânsul face o țigară venerabilă de senator, și după ce-ți mai ia și câteva foițe de hârtie, merge să-mpartă prada cu celălalt.

Dacă vreun cunoscut voiește să cinstească cu o cafea pe Lache, acesta refuză cinstea în favoarea lui Mache, și astfel cunoscutul e silit să-i cinstească pe amândoi.

La teatru merg câteodată amândoi la galerie cu un singur franc: unul plătește, iar celălalt intră pe mofturi cu contramarca aceluiași bilet.

Biliard nu joacă niciodată, fiindcă în orice caz tot o jumătate din ei ar trebui să păgubească – ar fi absurd ca și când ar conspira Tatăl împotriva Fiului, ori Sf. Duh împotriva Tatălui. Când au poftă de joc, unul ia la carambolaj pe vreun ageamiu vădit, și cât ține partida, cel ce nu joacă stă împrejurul biliardului, făcând toate chipurile ca să demoralizeze pe adversarul jumătății sale.

Pentru că-și plătesc cinstit datoriile, când și le pot plăti, Lache și Mache se bucură de oarecare credit la cafeneaua unde beau regulat, mai de multe ori nu cu banii lor, cafea după masă. De aceea și chelnerul îi trece pe o singură foaie a catastifului, la una și aceeași partidă. Când datoria a atins o cifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi lei, atunci cel care intră întâi pe ușa cafenelii – acela fiind deocamdată soarele sistemului – plătește socoteala.

Lache și Mache sunt tineri cu carte; ei știu de toate câte nimic, așa sunt adevărații enciclopediști. Lache este înalt la închipuire, Mache e adânc. Așa dânșii iau parte cu mult succes

la toate discuțiile ce se ivesc la cafeneaua lor obișnuită: poezie, viitorul industriei, neajunsurile sistemei constituționale, progresele electricității, microbii, Wagner, Darwin, Panama, *Julie la Belle*, spiritism, fachirism, *l'Exilée* șcl. șcl.

În cea dintâi săptămână după luarea lefii, principiele lor se întemeiază: pe recunoașterea ordinii și scopului providențial în mersul omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăiește pentru a mânca și a bea, ci un agent dumnezeiesc, însărcinat cu misie înaltă în complexul universului; pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine, pe temeiuri pur conservatoare.

Deodată însă cu ieșirea celor din urmă gologani din jiletcile lor, Lache și Mache părăsesc aceste principii „uzate" și „false"; atunci lumea și omenirea sunt numai o confuzie fără plan nici ordine; guvernele toate sunt rele, dar cel mai rău e cel de față; omul este un joc nenorocit al oarbei întâmplări, o victimă a societății – principii aproape anarhiste – totul se stinge într-un mormânt! – amar scepticism!

„Mănâncă și bea, Lache ori Mache! că cu atâta ai să te alegi!" își zic ei adânc blazați.

Din nenorocire, ei își dăruiesc așa moderne povețe tocmai după o săptămână de la luarea lefii.

Și cine și-ar închipui că această inestricabilă armonie a lor era cât p-aci să se strice odată.

Lache era înamorat și își făcea curtea în mahalaua depărtată a slăbiciunii sale, însoțit de Mache. Persoana – din greșală, desigur – începu să palpiteze pentru acesta.

Imprudenta, la biletul anonim al unuia, răspunse celuilalt: *„D-sale d-lui Mache, funcționar"*. Adresantului îi fu peste putință să disimuleze, față de nefericitul prietin, aerul de satisfacție pe care-l dă omului orice triumf de care el nu era sigur. Figura adresantului era radioasă, a lui Lache lugubră: pentru întâia

oară de când se cunoșteau, cele două chipuri avură două deosebite feluri de expresie – și ce deosebire fatală!

De aci, urmă grozavul fenomen al rupturei prieteșugului lor. În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a tulburat, și cu trăsnete înfricoșate a căzut ploaie și piatră cât oul de gâscă asupra Bucureștilor, după care s-a arătat pe cer și o cometă cu coada zbârlită, spre marea indignare a astronomilor români, cari uitaseră s-o treacă la calendarul anului.

În seara acelei zile nefaste, Lache, bând trist și zdrobit cafeaua, a fost întrebat cu mult interes de toți mușteriii și chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Mache. El răspundea cu adâncă amărăciune și cu glasul înecat:

„De unde pot pentru ca să știu eu?… Nu știu!“

Pentru a o suta oară era să i se adreseze aceeași întrebare, la care probabil el ar fi răspuns cu aceleași amare cuvinte, când Mache, plouat ca un cotoi aventurier, intră în cafenea: nu se văzuseră de douăzeci și trei de ceasuri și trei sferturi! Aceea ce se petrecu în momentul acela între ei nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amândoi cu lacrimi în ochi se repeziră în brațe unul la altul cum se repede fierul la magnet:

– Lache!

– Mache!

Atunci, cerul se-nsenină de tot, trăsnetele și grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer, spre marea mulțumire a astronomilor români, cari se mângâiară, că, dacă uitaseră a o prevesti la călindarul anului, nu fusese cel puțin decât o cometă neserioasă.

BROAȘTE… DESTULE

Nuvelă pesimistă

Leonică era pe atunci șeful registraturii într-un minister. El era un băiat a cărui vârstă nu se putea ghici ușor: o mutră, căreia uneori i-ai fi putut da vreo patruzeci de ani trecuți; alteori nu ți-ar fi venit să crezi că merge pe al treizecelea – aceasta mai ales când ieșea *fresco* din frizeria unde, de când intrase în slujbă, era abonat: trei sfanți la început, apoi, de la introducerea sistemului nou monetar, patru franci pe lună, pentru: tuns la o lună o dată, frizat la zile mari și ras de două ori pe săptămână, miercurea și sâmbăta.

Părul lui nu era nici negru, nici galben, nici castaniu; fața nici oacheșe, nici bălană, nici smeadă; ochii nici negri, nici verzi, nici căprii. Nu era nici cârn, nici năsos și urechile le-avea potrivite. Nu era nici mare, nici mic, nici gras, nici slab, nici-nalt, nici bondoc, nici subțire, nici gros. Afară de astea, nu era nici bun, nici rău, nici moale, nici iute, nici deștept, nici prost. Cu un cuvânt o ființă nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Gusturile lui îl făceau cel mai distins dintre toți slujbașii departamentului. Pe lângă că era curat spilcă, apoi obișnuia să se îmbrace foarte galant… Gheroc negru la doi butoni; jiletcă de pichet în fața oului de rață, cu bumbi de sticlă mată cât o alună turcească, imitație foarte reușită de mărgăritar; sau altă jiletcă de plisă vișinie cu bumbi roșii de mărgean fals; pantaloni

de postav subțire *gris-perle*; pantofi de piele de mănușe cu funde mari și cu cataramă, și capelă-naltă. În toiul verii, o hăinuță scurtă, fără talie, de dril alb, încheiată într-un bumb; jiletca, pantalonii, pălăria și ghetele de aceeași materie; o statuă de iaurt, coborâtă de pe piedestalul ei… și altele și altele.

Fiece cravată apoi avea agrafa ei, și fiecare agrafă conținea o însemnătate simbolică… O inimă de mărgean străpunsă de o săgeată lucrată în diamanțele arăta că inima lui Leonică era foarte simțitoare la loviturile lui Cupidon; două cheițe de aur încrucișate însemnau că junele stăpânește secretul cu care se deschid inimile; un condei de pană zugrăvit în smalț pe o condică de aur deschisă spunea clar: sunt registrator etc.

Am cunoscut pentru întâia oară pe Leonică acum câțiva ani, vara, prin recomandarea unui prieten, la cafeneaua Fialcowsky. Încântat de cunoștință, noul meu amic îmi dete un plic, pe care scrise cu condeiul de la portofel adresa mea. Era o invitare la nuntă pentru a doua zi. Leonică se afla în dârdora căsătoriei.

Era sâmbătă. A doua zi seara mă gătii cum putui mai bine, și la ceasurile nouă fără ceva mă aflam la Sărindar. În loc însă de a găsi la biserică masalale și trăsuri ca la toate nunțile, găsii curtea pustie și ușa bisericii închisă. Gândii că m-am înșelat în privința datei, ceasului sau numelui bisericii. Mă apropiai de un felinar și citii încă o dată invitația: nu mă înșelasem deloc. Ieșeam din curtea Sărindarului fără a ști ce să crez, când mă lovii piept în piept cu… Leonică în original.

– Veniseși la nunta mea?

– Firește.

– Nu se mai face: am stricat. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaște… destule!

Peste vreo două luni mă pomenesc cu un plic: era o nouă invitație la nuntă, întocmai ca cea dintâi, numai numele

domnișoarii era altul. În ziua nunții lui Leonică am lipsit din oraș. Întorcând-mă a treia zi, îl întâlnesc mergând la cancelarie.

– Mă iartă, frate Leonică; n-am putut să-mi împlinesc datoria prietenească…

– Despre ce?

– N-am putut veni la cununia dumitale. Am fost la țară. Dar tot mai bine mai târziu decât niciodată: îți urez viață fericită și moștenitori câți dorești.

– Ce cununie? ce viață? ce moștenitori? Gândești că m-am cununat?

– Am primit invitația…

– Da, dar am stricat tot. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaște… destule!

Primisem al cincilea bilet de cununie din partea lui. Știam acuma bine că „broaște destule"! Mai au trecut apoi câteva luni, nu-l mai văzusem pe Leonică… Într-o zi, trecând prin Lipscani, mă întâlnesc cu un alai de înmormântare… Douăsprezece fete, îmbrăcate în zăbranic alb cu beteală pe cap, mergeau înainte… Era flăcău… Panglicele coșciugului le țineau patru impiegați de la minister, pe cari-i cunoșteam și între cari se afla și prietenul care-mi recomandase odinioară pe Leonică.

Mă apropiai prin înghesuială de dânsul și-l întrebai cine a murit:

– Leonică, îmi răspunse.

– Dumnezeu să-l ierte! zisei. Adio, Leonică… Lac să fie, că broaște… destule!

Unde e spiritul liber al lui Leonică în momentul acesta? În cer, în văzduh. Ce face el acolo? Asta o vom afla în viitoarele noastre comunicări spiritiste.

DIVERSE

CARNAVALUL ține cât țin balurile mascate, și balurile se fac numai în carnaval.

POSTUL CEL MARE, în anul acesta, ca todauna, pentru săraci ține tot anul, pentru bogați cât au poftă de icre moi.

ZILE NEFASTE pentru chiriași sunt două: Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru.

RĂZBELUL
1877

Dintre toți anii trecuți, cu drept cuvânt acesta se poate numi un an caraghioz, deși s-au petrecut în cursul lui lucruri foarte serioase, tocmai așa precum adunările legiuitoare sunt niște așezăminte foarte serioase, deși se petrec în ele prea adesea lucruri caraghioaze.

În acest an, târâș-grăpiș, ar fi mers treburile foarte bine daca n-ar fi mers rău de tot; politica iarăși nu s-ar fi încurcat așa de mult daca ar fi fost pace, și mulți onorabili deputați și senatori au dovedit eloc[u]ent, la „Idee", că ar fi fost desigur pace daca nu era războiu; apoi, întemeiați pe această matură judecată, membrii clubului „Lătrătorii la lună" s-au rostit în ședință solemnă că daca nu se făcea războiu era să fie pace bună.

Aceasta poate da o idee, deși slabă în adevăr, despre logica care a predomnit la mersul spiritului public în capitală.

Războiul – iată evenimentul cel mare!

Noi am zis-o și o susținem *sus* și *tare:*

„Vapoarele turcești umblă pe apă, și când nu umblă… stă pe loc; – iar oastea rusească stă pe uscat, și când nu stă… umblă.

Aceasta produce senzație în toată lumea europeană, care a ajuns de nu mai are poftă de mâncare, pentru că nu mai are ce mânca – criză mare!"

Apoi, întrucât privește acțiunea războinică chiar, ziceam:

„Ca doi berbeci pizmătareți, cari stau gata să se arunce unul asupra altuia cu coarnele, astfel două împărății au pornit cu oștile respective să se facă praf.

Să vedem care din doi are să rămâie *berbec bătut*."

Adevărul e că până acum nici unul, sau mai bine zis amândoi berbecii, se poate spune că au rămas bătuți.

Lumea politică stă pe gânduri și diplomația și-a pierdut catastifele.

În zadar au fost stăruințele, în zadar amenințările: nici un folos.

Țarul este neînduplecat; Sultanul este mahmur.

Cei doi berbeci voiesc cu orice preț să se bată reciproc.

Întrucât privește acest război, prevederile noastre sunt categorice:

Daca nu Sultanul, Țarul va fi învingător – și viceversa.

Aceasta încă nu o știu destul de bine diplomații, și pentru aceasta nu se pot pronunța deocamdată.

Domnea în cercurile diplomatice o mare nedomirire până în zilele trecute, când – Agenția Havas împrăștie în cele cinci părți ale lumii o depeșe de o importanță foarte gravă, în care se spunea:

„În Asia s-a făcut o mare bătălie. Se asigură că ori turcii ori rușii au fost învingători."

Atunci s-au pus oamenii la gânduri, ca să dovedească: este sau nu adevărată știrea dată de numita agenție.

După mature chibzuiri, cântărind probabilitățile, se pronunțară în cunoștință de cauză, că spusele agenției sunt curatul adevăr.

Atunci, pentru asigurarea opiniei publice europene, se hotărâră toți a stărui ca, cel puțin după sfârșirea războiului, să se facă pace.

Să sperăm prin urmare că stăruințele diplomaților vor ajunge la bun capăt.

[FORMULAR DE PROCESE-VERBALE POLIȚIENEȘTI]

La 1874, s-a publicat un *Formular de procese-verbale polițienești de d. D.R.R.* … Pe pagina 5-a, autorul arată motivul care l-a îndemnat să înavuțească publicitatea română cu această importantă lucrare:

„P r e f a c i a

N-am voit să fac altceva decât să *comblez o lacună,* ce crez că există în administrațiunea polițienească.

Știu că… etc. etc.“

După aceasta, într-un stil foarte *picant*, autorul se scuză de greșelile, ce poate a lăsat să se strecoare în producția sa.

Firește că cititorii vor fi *grați* autorului de acest *uvraj* și totodată noi din parte-ne îi *aportăm* ale noastre *remersimente* pentru *fatiga* ce și-a dat spre a *anrișî* publicitatea, deși pentru prima oară un așa *travaliu* nu putea să fie *exampt* de *foturi*.

*

* *

De la una la alta.

Cu voia cititorilor câteva rânduri de filologie aplicată.

A combla o lacună va să zică: *a înlătura o lipsă, a împlini un gol, a astupa o gaură.*

„Claponul“ propune deci, pentru întrebuințarea generală, adoptarea acestei minunate expresii, datorită autorului *Proceselor-verbale polițienești.*

Astfel, de acum încolo, în loc de a zice:

„Mă duc *să înlătur o lipsă, să împlinesc un gol, sau să astup o gaură“*,

vom zice:

„Mă duc *să comblez o lacună…“*

Societatea noastră academică este rugată a consfinți adoptarea acestei locuțiuni, pentru ca *se combledie acesta una singula lacuna asia de viu sentita in limb'a romanica*.

O ÎNTÂMPLARE LA IERUSALIM[1]

– Aidem degrabă la ziduri, – zise Avel-Fitim către Buzi-Ben-Levi și către Simion Fariseul, în a zecea zi din luna Tamuz, anul de la facerea lumii o mie nouă sute patruzeci și unul; – aidem degrabă la zidurile de lângă poarta lui Veniamin, în cetatea lui David, d'asupra taberei necuraților. A răsărit soarele, și închinătorii idolilor, ca să împlinească făgăduința lui Pompeu, trebuie să ne aștepte cu mieii pentru altar.

Simion, Avel-Fitim și Buzi-Ben-Levi erau Gizbarimi, cum le zicea pe atunci, un fel de preoți, cari adunau prinoase pentru altarul din cetatea sfântă a Ierusalimului.

– Adevărat, – zise Fariseul – ai degrabă; fiindcă dărnicia păgânilor este lucru rar, și totdeauna necredincioșii au fost închinătorii lui Baal.

– Că sunt necredincioși și înșelători, adevărat este, tot așa de adevărat ca și cele cinci cărți ale Scripturii; dar numai cu noi sunt astfel. Văzutu-s-au vr'odată Amoniții să fie necredincioși către dânșii și triburile lor chiar? Și nu mi se cam pare mare dărnicie din parte-le, că ne dă miei pentru altar în schimbul celor treizeci de arginți, pe care ni-i ia pe fiece cap de vită!

– Însă uiți, Ben-Levi – răspunse Avel-Fitim – că romanul Pompeu care a împresurat, ca un păgân ce e, cetatea Prea

---

[1] Din *Istoriile grotești* ale lui Edgar Poe.

Înaltului, nu are nici o dovadă că noi nu întrebuințăm mieii cumpărați pentru altar la hrana noastră chiar.

– Atuncea, – strigă supărat Fariseul, – pre cele cinci sfârcuri ale bărbii mele! pe care ca preot nu-mi e dat s-o raz, pesemne c-am trăit ca să ajungem ziua, în care trufașul închinător de idoli, pângăritorul din Roma să ne bănuiască că mâncăm prinoasele sfinte ale altarului! Pesemne c-am trăit ca să ajungem ziua, în care…!

– Ce ne pasă nouă de ce bănuiește Filisteanul păgân – întâmpină Avel Fitim, – mai ales că astăzi ne folosim pentru întâia oară de zgârcenia și dărnicia lui; mai bine aidem la ziduri, ca nu cumva să scăpăm prinoasele pentru altar, al cărui foc ploile cerului nu-l sting, și al cărui fum nici o furtună nu-l poate abate.

Partea orașului către care se îndreptară cei trei credincioși, și care purta numele lui David, era privită ca cea mai întărită a Ierusalimului, și era așezată pe dealul înalt și stâncos al Zionului. Șanțul larg și adânc dinprejur săpat chiar în stâncă, era apărat cu un zid de mare tărie, ce se ridica pe malul din lăuntru. Pe zid, potrivit departe unele de altele, se ridicau niște turnuri în patru colțuri de marmură albă, unele mai nalte și altele mai scurte. Zidul mergea până aproape de poarta lui Veniamin, și-apoi se înfunda în piciorul stâncos al muntelui Moriah. Așa că, sosind Simion și tovarășii lui în vârful turnului numit Adoni-Bezek, cel mai nalt din toate, putură privi la picioarele lor tabăra împresurătorilor, dintr-o înălțime care întrecea pe a piramidei lui Cheops.

– Cu adevărat – suspină Fariseul, privind cu amețeală în prăpastie, – necurații sunt ca nisipul pe țărmurile mării, ca lăcustele în pustiuri! Valea lui David a ajuns să fie valea lui Adomin.

– Lăsați scripetul și arginții! – strigă de jos un soldat roman, aspru și răgușit de parcă vorbea din fundul iadului; – lăsați

scripetul și banii spurcați cari mânjesc mâinile nobile de roman! Așa vă arătați recunoștința către marele Pompeu, care în bunătatea lui a binevoit să-și plece urechea la secăturile voastre păgânești? Zeul Febus, zeul adevărat, a pornit de mult, și trebuiați să fi venit de la răsăritul soarelui. Ce! nu cumva credeți că noi, stăpânii lumii întregi, nu mai avem nimic de făcut decât să stăm să negustorim cu câinii de pe lume? Lăsați mai iute scripetul, și luați seama să vă fie banii curați și drepți la cântar!

– El Elohim! – strigă Fariseul, pe când răgușitele cuvinte ale ostașului roman răsunau d-a lungul stâncilor prăpastiei stingându-se în vârful turnului. El Elohim! *cine* este zeul Febus? *cine* a rostit numele acesta necurat? Tu, Buzi-Ben-Levi, care ești citit adânc în legi, cărturar mare și mai știut ca toți, spune, oare de diavolul Nergal a pomenit păgânul? ori de Ashimah? ori de Nibhaz? ori de Tartak? ori de Adramaleh? ori de Anamaleh? ori de Lukot-Benit? ori de Dagon? ori de Belial? ori de Baol-Perit? ori de Baol-Peor? ori de Baal-Zebub?

– De nici unul din ei. Dar… ia seama, nu scăpa frânghia prea iute printre degete, să nu se lovească coșul de vr-un colț de stâncă și să se risipească banii.

Coșul se lăsă încet pe scripete în mijlocul soldaților, și din vârful turnului, credincioșii văzură pe romani năvălind asupra-i; însă înălțimea ametitoare și ceața dimineții nu-i lăsară să vază tocmai lămurit ce făceau soldații jos.

Soarele se mai ridicase de vreo suliță.

– O să întârziem, – suspină Fariseul, uitându-se cu nerăbdare în prăpastie. Au să ne apuce alții înainte la altar!

– Și n-o să mai putem intra și gusta din bunurile pământului – grăi Avel-Fitim; – n-o să ne mai putem unge bărbile cu mirodenii!

– Nu cumva – strigă Ben-Levi – necurații or fi având de gând să ne fure banii? ori, prooroace Moise! or fi cutezând să cântărească sfântul coș?

– Uite! ne-a făcut semn – zise Fariseul – a clătinat frânghia! Trage, Avel-Fitim; trage și tu, Ben-Levi; căci ori că necuraţii s-au apucat de căpătâiul frânghiei, ori că le-a dat Iehova în gând să ne puie în coș vreo vită mare și grea!

Și credincioșii începură să tragă frânghia din răsputeri. Sarcina se legăna greoi și se ridica încet prin ceață.

. . . . . .

– Blestemat să fie! – strigă Ben-Levi, după o muncă țapănă ce ținu cât se ridică soarele încă de o suliță și mai bine; când – începu să se zărească coșul încărcat.

– Blestemat să fie! Este vr-un berbec lânos din tufișurile de la Engadi.

– Este întâiul fătat din turmă, – grăi Avel-Fitim, – îl cunosc după spinarea lui cocoșată. Ochii îi sunt mai frumoși ca pietrele nestimate din Pectoral, și carnea mai dulce ca mierea Ebronului.

– E un viţel îngrășat în pășunile de lângă valea lui Iehosafat, – zise Fariseul; – păgânii s-au purtat bine cu noi! Să cântăm un psalm! Să ridicăm mulțumiri în trâmbițe și psaltirion, în harfe și țimbale, în surle și alăute!

Tocmai când ajunse coșul la vreo trei pași de Gizbarimi, o guiţare înfundată le arătă că era un *porc* d-o mărime cinstită.

– Doamne, Dumnezeule! – strigară tustrei credincioșii opăriți, ridicând ochii la cer.

Și scăpând frânghia din mâini, vita căzu înapoi în prăpastie cu repeziciunea vârtejului.

– Doamne Dumnezeule! Fii cu noi!… Era carne necurată!

SISTEMA DOCTORULUI CATRAN ȘI A PROFESORULUI PANĂ[1]

În toamna anului 18…, umblând prin părțile de miazăzi ale Franței, ajunsei la vreo câteva mile apropiere de o casă de sănătate, un spital particular de nebuni, de care-mi vorbiseră mult niște prieteni doctori la Paris. Fiindcă niciodată nu vizitasem vreun loc de felul acesta, mă gândii că prilejul era bun și trebuia să mă folosesc de dânsul, și zisei tovarășului meu de călătorie (un *gentleman*, căruia-i făcusem din întâmplare cunoștința cu câteva zile mai înainte) să ne abatem din drum vreun ceas, ca să intrăm în acel așezământ. El însă refuză, zicând mai întâi că-i e degrabă, și pe urmă aducându-mi înainte spaima ce insuflă de obijnuit vederea smintiților. Mă rugă cu toate astea să nu-mi stric eu mulțumirile curiozității pentru dorința de curtenie pentru dânsul, și-mi zise că el are să meargă cu calul înainte la pas, ca să-l pot ajunge dacă nu în ziua aceea, a doua zi măcar. Când să ne luăm ziua bună, îmi veni în minte că poate să întâmpin greutăți până să străbat în locul cu pricina și-i împărtășii și lui temerile mele în privința asta. Tovarășul meu îmi răspunse că în adevăr, dacă nu cunosc pe d. Maillard, directorul, ori dacă n-am vreo scrisoare de recomandație către dânsul, mi se poate întâmpla vreo greutate, pentru că

[1] Din *Istoriile grotești* ale lui Edgar Poe.

regulamentele acestor case de nebuni particulare sunt mult mai strajnice decât ale spitalelor de obște. Tovarășul îmi spuse, că vreo câțiva ani mai înainte, făcuse cunoștință cu Maillard, și că-i sta prin putință să-mi facă bunătatea de a mă însoți până la poartă și a mă înfățișa directorului; însă pentru că el nu putea suferi pe nebuni, nu voia să intre înlăuntru.

Îi mulțumii, și abătându-ne din drumul mare, intrarăm pe o cale piezișă înverzită, care peste o jumătate de ceas de umblet se pierdea într-o pădure deasă, ce acoperea povârnișul unui deal. Făcuserăm vreo două mile prin pădurea ceea umedă și întunecoasă, când deterăm cu ochii de casa de sănătate, – un castel fantastic, foarte ruinat, și care dacă judecai după aerul său de vechime și desgrădinire, abia mai se putea locui. Privelișteа aceasta mă înfricoșă cum se cade, și oprindu-mi calul, simții p-aci p-aci dorința de a mă întoarce. Cu toate astea, mi se făcu pe dată rușine de slăbiciunea mea, și detei înainte.

Îndreptându-ne spre poarta mare, o văzui deschisă, și în deschizătură capul unui om care privea afară. După un minut, omul înaintă, veni drept la tovarășul meu, îl chemă pe nume, îi strânse cu toată inima mâna și-l rugă să descalice. Era chiar d. Maillard, adevărat *gentleman* de școala cea veche: boi frumos, înfățișare nobilă, maniere alese și un aer de om prea cum se cade, care făcea o vie întipărire.

Prietenul meu mă înfățișă și arătă dorința ce aveam de a vedea așezământul; d. Maillard îi făgădui că o să aibă pentru mine toate îngrijirile putincioase, și tovarășul meu se despărți de mine.

După ce plecă, intrai cu directorul într-o sală de așteptare foarte îngrijită, în care, pe lângă alte dovezi de gust ales, erau și o mulțime de cărți, desenuri, glastre cu flori și instrumente de muzică. Focul flăcăra vesel în cămin. O femeie tânără și foarte frumoasă cânta la clavir o arie de Bellini. Când intrarăm, se opri și mă primi cu cea mai gingașă curtenie. Vorbea încet,

și în toate mișcările ei se vedea mare oboseală. Mi se păru că văz trăsuri de mâhnire pe față-i, a cărei gălbeneală peste măsură, după mine unul, nu o făcea tocmai neplăcută. Era cernită de sus până jos, și-mi deșteptă în inimă un simțimânt, amestec de respect, de interes și de mirare.

Auzisem la Paris că așezământul lui Maillard era alcătuit după ceea ce de obijnuit se zice *sistema blândeții;* că se ocolea întrebuințarea pedepselor; că închidea pe nebuni foarte rar; că bolnavii, păziți pe ascuns, se bucurau fățiș de o mare libertate, și cei mai mulți puteau să umble încoace și încolo prin casă și prin grădini, cum fac de obijnuit oamenii în toate mințile și în toată firea.

Toate aceste amănunte îmi stau de față în minte, și luam seama bine la tot ce-mi ieșea din gură de față cu tânăra cernită, fiindcă nu eram sigur dacă-și are ori nu mintea întreagă; și în adevăr, ochi ei aveau o strălucire neliniștită care mă cam făcea să crez că nu. Mă mărginii dar să vorbesc despre lucruri generale, sau despre lucruri pe care nu le credeam în stare a supăra sau atâța pe o nebună. Îmi răspundea la toate ca o femeie în toată firea și chiar vorbele și ideile ei se vedeau pornite dintr-o minte sănătoasă. Însă dintr-un studiu lung asupra fiziologiei nebuniei, învățasem să nu dau crezământ chiar la asemenea dovezi de sănătate morală, și mă purtai tot cuminte după cum începusem.

Un fecior îmbrăcat în haine de gală intră cu o tavă încărcată cu poame, vinuri și alte răcoritoare, din care-mi luai bucuros partea; puțin după aceea, tânăra femeie plecă din sală. Cum închise ușa, îmi întorsei ochii către oaspetele meu ca și când aș fi vrut să-l întreb:

– Nu! zise dânsul, o! nu… e o persoană din neamul meu… nepoată-mea, o femeie foarte cumsecade.

– Îți cer mii de iertăciuni că am bănuit, – îi răspunsei eu – însă trebuie să mă scuzi. Minunata administrare a casei d-tale

este foarte cunoscută la Paris, și gândeam că s-ar putea prea lesne… în sfârșit, înțelegi ce voi să zic.

– Firește, nu-ncape vorbă; dimpotrivă, trebuie să-ți mulțumesc de înțelepciunea ce-ai arătat. Rareori se poate găsi atâta prevedere la cei tineri, și de multe ori am văzut pricinuindu-se întâmplări mâhnitoare prin ușurința vizitatorilor noștri. Pe vremea când întrebuințam încă întâia mea sistemă, și când bolnavii mei se puteau plimba peste tot în bună voie, li se întâmplau crize primejdioase pricinuite de persoane nepricepute, care veneau să vază așezământul nostru. Am fost deci silit să pun o sistemă strajnică, și să nu mai primesc decât oameni pe a căror luare aminte să mă pot bizui.

– Pe vremea când întrebuințai încă întâia d-tale sistemă? – zisei eu repetând cu apăsare chiar cuvintele lui. Oare trebuie să înțeleg prin asta că nu mai întrebuințezi *sistema blândeței,* despre care mi s-a vorbit atât de mult?

– Acum vreo câteva săptămâni – întâmpină doctorul – ne-am hotărât să o părăsim pentru totdeauna.

– Zău! mă mir!

– Am crezut de desăvârșită nevoie – zise dânsul suspinând – să ne reîntoarcem la vechile rătăciri. Sistema blândeței era o primejdie îngrozitoare pentru fiece minută, și iarăși dacă am căuta bine, am vedea că prea se pusese mult preț pe foloasele ce aducea dânsa. Crez, domnule, că dacă s-a încercat această sistemă undeva mai cinstit, apoi s-a încercat în această casă. Am făcut tot ce-i poate cuiva trece prin minte pentru a ușura omenirea. Îmi pare rău că n-ai venit pe aici în vremea aceea. Ai fi putut însuți judeca lucrul. Dar crez că ești pătruns de toate amănuntele îngrijirii *cu blândețe*.

– Ba, nicidecum. Ceea ce știu despre asta este numai așa, din auzite.

– Îți voi arăta deci sistemul acesta cu cuvinte cât se poate de generale: o sistemă în care bolnavul este *cruțat*, o sistemă

în care bolnavul e *lăsat în buna lui voie*. Nu ne împotriveam la nici una din fantaziile care-i plesneau prin cap. Dimpotrivă, nu numai că-l ajutam, dar încă-l și îndemnam să dea înainte; și astfel am văzut săvârșindu-se un număr mare de cure radicale. Cu nici un fel de judecată nu atingi mintea smintită a nebunului decât cu *înfundarea*, cum am zice cu reducerea *la absurd*. Iacă, am avut aci oameni, cari credeau că sunt pui de găină. Căutarea acestei boale era: să-i recunoaștem, să primim lucrul ca *desăvârșit,* ca *pozitiv*; ba chiar să zicem că el încă nu știe, nu se cunoaște cât e de *desăvârșit* pui de găină, – și astfel să nu-i dăm zile întregi altă hrană, decât cea trebuincioasă puilor. Mulțumită acestei metode, erau de ajuns câteva boabe de porumb ori de mei pe zi, pentru ca să săvârșim minuni.

– Și numai cu atâta vindecai d-ta nebunia?

– Nu. Aveam mare credință și în petrecerile nevinovate și ușoare, precum muzica, jocul, îndeletnicirile gimnastice, cărțile de joc, cititul scrierilor liniștite și altele. Ne prefăceam că îngrijim pe bolnav pentru vreo boală obișnuită, și niciodată nu scoteam cuvântul *nebunie*. Un punct de mare însemnătate era să dăm fiecăruia nebun însărcinarea să păzească ce făceau ceilalți. Dacă vrei să câștigi pe nebun trup și suflet, să te prefaci că-ți pui toată încrederea în mintea și credința lui. Prin mijlocul acesta ne scuteam de nevoia de a ține paznici cu leafă, ceea ce ne-ar fi ținut mulți bani.

– Și nu întrebuințați pedepse de nici un fel?

– Nici una.

– Nu închideați niciodată pe bolnavi?

– Foarte rar. Câteodată, dacă se ridica boala vreunuia până la criză, sau da în furie fără veste, îl vâram într-o chiliuță ascunsă, de frică ca nu [cumva] zdruncinarea minții lui să molipsească și pe ceilalți, și-l păzeam așa până când îl puteam trimite acasă, la rude sau la prieteni: pentru că nebunului furios

n-ai ce-i mai face. De regulă așa bolnavi se duc la spitalurile obicinuite.

– Și cum ai schimbat toate? Crezi că ai să ieși la mai bună ispravă?

– Neapărat că da. Sistema aceea avea neajunsuri și chiar primejdii. În ziua de azi, slava Domnului, în toată lumea nu se mai întrebuințează, și încă de mult.

– Mă mir mult – zisei – de câte-mi spui: eu gândeam că în ziua de azi, în toată lumea nu se mai întrebuințează altă metodă întru căutarea nebuniei.

– Ești încă tânăr, prietene – zise oaspetele meu – are să vie însă vremea să judeci însuți lucrurile cari se petrec în lume, fără să te-ncrezi în fleacurile ce-ți spune altul. Nu crede nimic din câte auzi și crede numai pe jumătate din câte vezi. Astfel, în privința caselor de sănătate, cine știe ce secătură și-a glumit cu d-ta. După prânz, când t-ei odihni bine de oboseala drumului, o să am fericirea să te plimb prin casă, ca să te fac să-mi prețuiești sistema din urmă, care, după părerea mea și după a tutulor persoanelor care i-au putut vedea isprăvile, este cu mult mai presus mai sigură decât cele închipuite până azi.

– Și sistema asta e chiar a dumitale? – întrebai. Ai născocit-o dumneata?

– Mă fălesc să spui, – răspunse doctorul – că, cel puțin într-un chip, e chiar a mea.

Șezui de vorbă astfel cu d. Maillard vreo două ceasuri, în vreme ce îmi arătă grădinile și sădirile așezământului.

– Nu pot, – zice dânsul – să te las numaidecât să-mi vezi bolnavii. Pentru un om prea simțitor este ceva neplăcut felul acesta de vederi, și nu voi să-ți tai pofta de mâncare înainte de masă; căci avem să prânzim împreună. Am să-ți dau vițel, conopidă, iepure, și pe urmă un vin, care să-mi facă cinste, să-ți împuternicești bine nervii.

La șase ceasuri ne dete de veste că prânzul e gata, și oaspetele meu mă duse într-o sală mare de mâncare, unde erau strânse vreo douăzeci și cinci sau treizeci de persoane. După cât se vedeau, erau oameni de societate cumsecade, cu creștere înaltă, deși gătelile lor, după cum mi se părură, erau de o scumpete și o încărcătură prea întortochiată și se arătau a fi de o modă ciudată și trecută de mult. Văzui apoi că două din trei părți dintre meseni erau femei, și unele dintr-însele nu erau de loc îmbrăcate ca lumea, adică după moda primită de gustul tutulor și purtată de toți. Astfel câteva femei, nu mai mari decât șaptezeci ani, erau gătite cu o sumedenie de giuvaeruri, inele, brățări, cercei, și își arătau țâțele și brațele cam neobrăzat goale. Mai luai seama că prea puține din veșminte erau bine făcute, sau cel puțin mai toate nu se potriveau, nu fuseseră croite pentru persoanele cari le purtau. Uitându-mă, dedei cu ochii de tânăra persoană căreia mă înfățișase d. Maillard când sosisem, însă mare-mi fu mirarea când o văzui înfundată într-o rochie cu fioncuri, cu tocurile de o șchioapă la pantofi, cum se purta odinioară, și cu un bonet în cap cu mult prea mare pentru dânsa, ceea ce-i micșora chipul așa, că te făcea să râzi. Când o văzusem întâia oară, era de sus până jos în negru, și-i ședea minunat de bine. În sfârșit, un aer ciudat era în găteala tutulor; ceea ce-mi aduse aminte despre *sistema blândeții*, și mă făcu să crez că doctorul Maillard nu-mi spusese adevărul, ca să nu-mi pricinuiască neplăcerea să mă știu că stau la masă cu lunatecii lui; îmi amintii însă că mi se vorbise la Paris despre provincialii din miazăzi ca despre oameni foarte ciudați în felul lor și îmbuibați de idei învechite; afară de asta, intrând în vorbă cu unii dintre dânșii, simții pe dată că mi se risipesc temeiurile cu desăvârșire.

Sala de mâncare chiar, deși nu era lipsită cu totul de cele trebuincioase și era destul de încăpătoare, n-avea covor pe scânduri; adevărul este că în Franța nu se prea obicinuește covor

pe jos. Ferestrele n-aveau perdele; obloanele cari stau închise, erau strânse bine cu drugi de fier, înțepeniți d-a curmezișul, după cum se obicinuia mai nainte să se-nchiză obloanele prăvăliilor. Luai seama că pe trei laturi avea ca la vreo zece ferestre, iar pe latura a patra o ușă.

Masa era gătită măreț, acoperită cu tacâmuri frumoase și încărcată cu tot felul de mâncări gustoase. Era o îmbelșugare cu totul sălbatică. Se găsea atâta de mâncare, că s-ar fi putut sătura toți lacomii din lume. Cât trăisem, nu văzusem strânse la un loc în așa nemăsurată cătățime lucrurile cele mai bune ale vieții; adevărul e că nu prea erau de gust așezarea și orânduirea tacâmurilor și bucatelor. Ochii mei, obicinuiți cu razele dulci, se găseau crud supărați de nemăsurata lumină a unei mulțimi de lumânări, puse în sfeșnice și candelabre de argint pe masă și prin toate colțurile sălii, pe unde fusese loc. La masă slujeau câțiva feciori foarte sprinteni, și pe o masă mare, tocmai în fundul sălii, ședeau vreo șapte sau opt găligani cu viori, flaute, trâmbițe și o tobă. În răstimpuri, pe cât șezurăm la masă, mă asurziră cu zgomotul lor, care pesemne că ar fi vrut să fie muzică, și în care se vede că găseau mare plăcere toți mesenii, afară de mine se înțelege.

Astfel, în toate cele ce mă înconjurau vedeam multă ciudăție; dar, în sfârșit, lumea e făcută din multe soiuri de oameni, cari au foarte deosebite feluri de cugetare și o mulțime de obiceiuri cu totul după învoială. Și pe urmă eu călătorisem așa de mult, încât ajunsesem să fiu cu desăvârșire pentru *nil admirari*; astfel, șezui foarte liniștit d-a dreapta amfitrionului meu, și înzestrat cu o poftă de mâncare nespusă, făcui cinste deplină ospățului.

La masă se făcu vorbă destulă. Femeile, cum le e obiceiul, vorbeau mult. Văzui numaidecât că mai toți între cari mă aflam erau oameni prea bine crescuți, și oaspetele meu, el singur era o grădină de om, o comoară de povești vesele. Părea că are mult

chef să vorbească despre starea lui de director al unei case de sănătate, și, spre marea mea mirare, vorba de căpetenie între meseni ajunse a fi despre nebunie.

– Aveam odată aci pe unul – zise un domn scurt și gros, ce ședea la dreapta mea – care se credea că e ceainic; și am băgat de seamă că această nebunie ciudată intră foarte des în capul oamenilor. Nu crez să se găsească spital de nebuni în care să nu fie și un ceainic omenesc. Domnul *nostru* era ceainic de fabrică englezească, și îngrijea de se lustruia regulat în toate diminețile cu un petec de piele și cu tibișir pisat.

– Și pe urmă, – zise unul înalt și uscățiv, care-mi ședea în față – am avut, mai-când era, o ființă căruia-i trăsnea prin cap că e măgar, – ceea ce cum am zice, *metaforicește*, era cam adevărat. Ce bolnav supărător! ce ne mai băteam capul să-l oprim ca să nu facă prostii! Multă vreme nu voi să mănânce decât numai scăeți; dar l-am vindecat curând de ideea lui, stăruind să nu mănânce nimic alt. Și lovea mereu cu călcâiele… uite așa… uite!

– Domnule Kock! m-ai îndatora mult să te astâmperi! – întâmpină o bătrână, care ședea lângă povestitor. – Te rog, ține-ți picioarele! Mi-ai prăpădit rochia de mătăsărie! E numaidecât nevoie să-ți zugrăvești povestea cu mișcări așa de grosolane? Dumnealui te poate înțelege foarte bine și fără aceste arătări pipăite. Pe cinste-ți spun că semeni dumneata a măgar mai mult decât bietul smintit de care vorbiși.

– Mă rog de iertăciune, domnișoară Laplace! – răspunse d. Kock, astfel întâmpinat, – mă rog de iertăciune! zău, nu mi-a trecut prin minte să te supăr. Te rog fă-mi cinstea să ciocnim paharele amândoi.

Atunci d. Kock se închină, își sărută mâna singur foarte politicos, și ciocni cu domnișoara Laplace.

– Acum să-mi dai voie, prietene, – zise d. Maillard către mine, – să-ți dau o bucățică de vițel fript; o să-ți pară foarte gustos.

Trei feciori voinici izbutiseră să puie pe masă, fără primejdie, o farfurie cât o luntre. Mă uitai, și ce să văz! un vițel întreg fript, așezat în genunchi, și cu un măr în dinți după obicei.

– Foarte mulțumim, nu! – răspunsei, – nu prea mă bat după friptură de vițel, pentru că nici nu-mi prea prieste. O să te rog numai să-mi schimbe talerul, să gust puțintel iepure.

Pe masă împrejurul vițelului se mai aflau și alte farfurii, în care după câte vedeam era iepure rece, mâncare foarte gustoasă, și pe care vă îndemn să n-o treceți niciodată cu vederea.

– Petre! – strigă oaspetele meu – ia schimbă talerul dumnealui, și dă-i o bucată din iepurele cela *cu pisică*.

– Din ce? – zisei.

– Din iepurele *cu pisică*.

– Nu! foarte mulțumim. Mai bine iau eu singur o bucată de șuncă.

În adevăr, mă gândii eu în mine, ciudate mâncări obicinuiesc oamenii ceștia de prin provincii. N-am poftă deloc să gust din iepurele lor *cu pisică*, cum, pentru aceleași cuvinte, n-aș gusta nici din *pisică* cu iepure.

– V-aduceți aminte, – zise un domn cu chipul scofâlcit, apucând firul vorbei de unde fusese rupt, – v-aduceți aminte între alte ciudățenii, că aveam odată un bolnav care se încăpățânase să se crează cașcaval de Cordova, și care se plimba mereu cu cuțitul în mână poftind pe prieteni să taie un mezelic din pulpa lui?

– Mare nebun! drept să-ți spun – zise altă persoană; – dar tot nu e de asemănat cu cela, pe care l-am cunoscut toți (afară de dumnealui, care a venit acum). Știți bietul cela care se credea că-i sticlă cu șampanie, și care țâșnea mereu, cu *paf… pafff…* și *fâș… ș… ș… ș…!* uite așa!

Aici ritorul, foarte grosolan, cum mi se păru mie, își înfundă degetul cel mare în gură, își umflă bucile obrajilor, își trase afară repede degetul, făcând zgomotul dopului de șampanie când sare din gâtul sticlei, și apoi, cu mare dibăcie, plesnindu-și limba de cerul gurii și punând-o între dinți, ținu o șuierătură ascuțită câteva minute, cum face șampania când îi fierbe spuma. Purtarea aceasta, văzui eu, nu prea era pe placul lui Maillard; dar nu zise nimic, și începu înainte vorba un om mic și foarte pipernicit, cu o perucă cât el de mare pe cap.

– Mai era – zise – și nătărăul cela care se credea broască, și adevărul e că semăna grozav a astfel de dobitoc. Mult aș fi dat să-l fi văzut și d-ta, domnule (și se uita la mine); să fi văzut asemănare! Să mă crezi, domnule, dacă omul cela nu era broască, pot să zic că mare păcat că nu era. Uite așa orăcăia: *oac!… oac!… oacheche!… oac!… oac!…* Și când își punea coatele pe masă așa, după ce trăgea două, trei pahare de vin, și își întindea gura până la urechi așa, și blejdea ochii așa, și pe urmă clipea din pleoape cu iuțeală nespusă, uite așa!… zău, domnule, pot să-ți întăresc cu toată puterea că dedeai în alte alea în fața unei ființe înzestrate cu așa daruri firești.

– Fără îndoială, – zisei.

– Mai era, – zise altul – și măgădăul cela care ținea întruna că e tabac de tras pe nas și era mâhnit din suflet că nu se putea apuca singur între două degete ca să se soarbă cu nasul.

– Dar smintitul cela nostim, care înnebunise de ideea că e dovleac. Se ținea toată ziua de capul bucătarului rugându-l să-l puie în prăjituri. Și eu crez că dacă l-ar fi ascultat, ar fi ieșit niște prăjituri foarte gustoase.

– Știi că ești minunat! – zisei, întorcându-mi ochii spre Maillard.

– Ha, ha! he, he! hi, hi! ho, ho!, hu, hu! Minunat? Nu te mira – îmi zise Maillard, – prietenul e glumeț, așa vorbește el totdeauna.

– D-apoi, – zise altul – am cunoscut și pe altă ființă foarte ciudată în felul său. I se smintiseră creierii din dragoste, și-și închipuise că a dobândit două capete: stăruia că unul e al lui Ciceron și că celalt din creștet până la gură al lui Demosten, și de la gură în jos al lui lord Brougham. Poate că se-nșela; dar era în stare să te facă să crezi că are dreptate; pentru că era un om cu multă tărie de cuvânt. Avea adevărată patimă pentru ritorică, și nu-și putea ține limba deloc. Astfel, avea obiceiul să sară d-odată pe masă, uite așa!… și să…

Un prieten al povestitorului, și care ședea alături, îi puse mâna pe umere și-i șopti ceva la ureche; atunci celălalt se lăsă de ideea d-a se mai urca pe masă și se atâmpără binișor pe scaun.

– Ții minte – zise cel care șoptise ritorului la ureche – pe cela care se credea că-i sfârlează? Ciudată sminteală! drept să spui; cu toate că nu prea poți zice sminteală. Te prăpădeai de râs să-l fi văzut învârtindu-se într-un picior. Se-nvârtea în călcâie câte un ceas; așa… uitați-vă!…

Atunci prietenul, pe care-l oprise să se suie pe masă, șoptindu-i câteva cuvinte la ureche, îi întoarse la rândul lui aceeași îndatorire.

– Atunci, ființa de care vorbești – strigă o bătrână cu glasul ascuțit – era smintită cum se cade, și încă un smintit nerod. Auzi, să crează că e sfârlează! Lucru peste putință! Doamna Joyeuse era o persoană mult mai cuminte, după cum știți. Avea și ea toanele ei, dar toane insuflate chiar de mintea ei cea sănătoasă, și care făceau plăcere celor ce aveau cinstea să o cunoască. Ea, după multă și sănătoasă gândire, descoperise că din femeie ce era, fusese dintr-o întâmplare schimbată într-un cocoșel puiandru; dar ca cocoșel, se purta foarte regulat. Bătea din aripe, uite așa, cu putere, și cânta, … dar cânta frumos! uite: *Cucurigu…u…u!… Cutcutcut…curigu…u…u!*

– Doamnă Joyeuse, te rog să te astâmperi – strigă mânios oaspetele meu. – Dacă nu te porți politicos, cum fac toate femeile bine crescute, te poftesc să te scoli de [la] masă. Alege-ți!

Doamna (pe care, după povestea ei, mă crucii când auzii că o cheamă Joyeuse) se roși până la urechi, și se arătă a fi adânc umilită de mustrarea doctorului. Își plecă capul și nu mai zise nimic. Dar altă doamnă mai tânără începu să vorbească. Era tocmai ceea pe care o întâlnisem cernită la intrarea mea.

– A! – strigă dânsa – doamna Joyeuse *era* nebună! Cât însă despre părerile domnișoarei Salsafette, îmi pare că erau foarte înțelepte. Foarte frumoasă tânără! ce-i drept. Avea un aer foarte așezat și cumsecade; moda de acum i se părea prea necuviincioasă, și totdeauna voia să se îmbrace punându-se *afară* din haine în loc d-a se pune *înăuntrul* lor. Lucru lesne, firește. N-avea decât să facă iac-așa, … și pe urmă așa, … și apoi așa, … și în sfârșit…

– Ce faci, domnișoară Salsafette? – strigară d-odată mai multe glasuri. – Oprește-te! Destul! Destul!

Și câțiva săriră repede de la locurile lor, ca să oprească pe domnișoara Salsafette să nu se asemuiască cu statuele idolilor din vechime. Când deodată se auziră niște țipete și urlete dintr-o parte a casei. Și eu mă-nfricoșai foarte de acest zgomot, dar ți-era mai mare mila să fi văzut pe ceilalți. De când sunt n-am văzut oameni cu minte tremurând de atâta spaimă. Se făcură toți galbeni ca morții; tremurau cu scaune cu tot de le clănță - neau dinții în gură, și ascultau prăpădiți să auză ce se urmează. În adevăr se făcu a doua oară același zgomot, mai tare și parcă mai apropiat; și a treia oară, și mai aproape și foarte tare; în sfârșit a patra oară, dar mult mai depărtat. La această liniștire, toți își veniră pe dată în fire, și veselia și poveștile începură iarăși. Întrebai atunci de unde veneau și ce erau acele urlete.

– Nimica toată – zise Maillard. – Ne-am obicinuit, nu ne prea pălim noi d-alde astea. Nebunii din când în când se pun de urlă cu toții și se ațâță unul pe altul, știi ca câinii noaptea când dorm mulți la un loc. Se întâmplă, iar câteodată că după ce urlă, dă toți să scape, să fugă, și atunci firește că e de temut.

– Și câți aveți închiși acuma?

– D'ocamdată, toți cu toți sunt zece.

– Mai ales femei, gândesc.

– Dimpotrivă. Toți bărbați, niște găligani, țepeni și voinici, ce-i drept.

– Adevărat! Totdeauna am auzit că cea mai mare parte dintre smintiți sunt femei.

– De obicinuit da, dar nu totdeauna. Mai nainte, am avut aici vreo douăzeci și șapte de bolnavi, și dintre ei optsprezece erau femei; dar d-atunci s-au schimbat lucrurile, după cum vezi.

– Da, s-au schimbat mult, după cum vezi – strigă domnul care lovise cu călcâiele fluierile domnișoarei Laplace.

– Da! da! s-au schimbat mult, după cum vezi – zbierară toți d-odată.

– Țineți-vă limbile toți! ați auzit! – strigă amfitrionul meu foarte mânios.

Toată adunătura parcă amorți un minut. O femeie se supuse întocmai ziselor lui Maillard, adică își scoase limba, o limbă lungă cât toate zilele, vorba ceea, o apucă în mâini, și o ținu așa cu supunere până ne ridicarăm de la masă.

– Dar doamna ceea – zisei la urechea lui Maillard – doamna cu *cucurigu*, nu face deloc rău, gândesc, ai?

– Cum să facă rău? – întrebă el cu mirare. – Cum? ce vrei să zici?

– Adică, nu e smintită rău de tot, numai așa puțin.

– Vai de mine, cum ți-nchipuiești? Mi-este prietenă bună de multă vreme, doamna Joyeuse, și este sănătoasă la cap ca și mine. Ei! are și ea ciudățeniile ei; știi că toate bătrânele sunt ciudate.

– Fără îndoială, – zisei – neapărat. Dar ceilalți…

– Toți îmi sunt prieteni și păzitorii bolnavilor, – întâmpină Maillard luându-și aere – prieteni foarte buni, cari îmi sunt de mare ajutor.

– Toți? – îl întrebai – și femeile?

– Negreșit. Fără femei n-am putea face nimic; cei mai buni îngrijitori pentru nebuni sunt femeile; au ele ale lor. Știi d-ta, ochii femeiești fac minuni.

– Cum nu! Dar numai atâta mă mir, mi se pare că se poartă ciudat; ai: ce zici?

– Zău? ți se pare că se poartă ciudat? Adică drept vorbind, noi cești de la miazăzi nu suntem deloc ursuzi și posomorâți, noi facem ce ne place; știm să ne bucurăm de viață; și poate că obiceiurile noastre să ți se pară…

– Dimpotrivă, mi se par…

– Și pe urmă trebuie să ții seamă și de vinișorul ăsta, care e cam înșelător, cam iute, – zise Maillard legănându-se pe scaun cu chef.

– Mai e vorbă! Ascultă doctore, te auzii mai adineaori zicând că, în locul vechei *sisteme cu blândețe*, acum întrebuințezi alta foarte strașnică.

– Ba nu. Închisoarea este neapărată; dar îngrijirea și căutarea doctoricească este foarte plăcută bolnavilor.

– Și, nu-mi spuseși: d-ta ai născocit sistema asta?

– Nu tocmai. Câteva lucruri dintr-însa le datorim doctorului Catran, de care nu mai încape îndoială că ai auzit și d-ta; și pe urmă am mai făcut eu niște schimbări, ce sunt dator să le recunosc vestitului Pană, pe care, dacă nu mă-nșel, ai avut cinstea să-l cunoști foarte de aproape.

– Cu toată rușinea – răspunsei – trebuie să mărturisesc, că până acum nici nu mi-a trecut pe la ureche numele acestor învățați.

– Doamne sfinte! – strigă Maillard, trăgându-se repede cu scaun cu tot, și ridicând mâinile în sus. – Pă semne că nu te-am înțeles eu! Ia mai spune odată, frate. N-ai auzit până acuma de prea învățatul doctor Catran și de strălucitul profesor Pană?

– Sunt silit să-mi recunosc neștiința – răspunsei, – dar adevărul înainte de toate. Cu toate acestea, sunt foarte umilit că nu cunosc lucrările acestor învățați. Și îți făgăduiesc că am să le caut și să le citesc cu mare îngrijire. Drept să-ți spun, d-le doctor, m-ai rușinat foarte.

Și în adevăr așa era.

– Lasă astea, zise Maillard cu bunătate; – hai mai bine să mai bem un pahar.

Băurăm, și toți mesenii făcură ca noi. Vorbeau mult, glumeau, râdeau și făceau multe prostii. Viorile scârțiau, toba bătea din toate puterile, trâmbițele răcneau ca boii, – și toată mulțimea, smintindu-se mereu potrivit cu golirea sticlelor de pe masă, până în sfârșit ajunse un fel de chef curat drăcesc. În vremea aceasta, doctorul și cu mine, muncindu-ne la o parte cu câteva sticle de vin ales, ne urmam vorba începută, zbierând cu putere din fundul plămânilor, – pentru că dacă am fi vorbit cu glasul obicinuit, ne-am fi auzit și înțeles mai greu decât s-ar putea auzi glasul peștelui în fundul scocului de moară.

– Domnule doctor, îi strigai tare la ureche, – mi-ai vorbit înainte de prânz de primejdiile ce poate aduce *sistema cu blândețe;* ce primejdii sunt alea?

– Da! da, – răspunse doctorul tot pe glasul de sus – mare primejdie. Nu se poate să ne dăm socoteală de toanele nebunilor; și după părerea mea, a doctorului Catran și a profesorului Pană, *niciodată* nu e bine să lași pe nebuni să se plimbe în voie fără pază. Se poate să *îmblânzești* pe nebun, după cum se zice, pentru câtăva vreme; dar până odată tot își dă în petec. Afară de asta, șiretenia nebunului a ajuns de poveste. Dacă și-a pus ceva în cap, apoi știe să ascunză cu o dobitocie minunată. Viclenia cu care se preface că e *zdravăn* la minte, poate fi spre mare folos pentru cercetarea învățaților și filosofilor. Când ăi vedea pe nebun că s-a *zdrăvenit* de tot, că se arată în toată mintea, să mă crezi că e tocmai vremea să-l legi țeapăn.

– Dar primejdia, doctore, primejdia de care mi-ai vorbit? De când cârmuiești casa asta de sănătate, după cercarea dumitale chiar, avut-ai vr-odată cuvânt și dreptate destul de tari, ca să crezi că libertatea este rea pentru nebuni și că aduce primejdii.

– Aici? după chiar cercarea mea?… Firește, firește!… Iaca. Nu de multă vreme, s-a întâmplat o împrejurare foarte ciudată chiar aici la noi. P-atunci încă întrebuințam *sistema cu blândețe,* și bolnavii se plimbau în bună voie. Se purtau *nu se poate* mai bine; așa că o minte pătrunzătoare ar fi putut mirosi că se clocește între nebuni ceva diavolesc. Și în adevăr, într-o bună dimineață, păzitorii se pomeniră legați butuc cot la cot și aruncați în chiliuțe, unde fură puși sub cheie și păziți ca nebuni de către nebuni chiar.

– Ce spui, doctore! De când sunt n-am auzit așa comedie! Se poate?

– Iacă s-a putut. Și toate astea s-au întâmplat mulțumită unui dobitoc de nebun, căruia nu știu cum, i-a trăsnit prin cap că a născocit el o sistemă nouă de cârmuire a nebunilor, despre care, de când sunt nebuni pe lume, nu s-a auzit vorbindu-se nimic. Nebunul dori, se vede, să-și încerce născocirea, – și astfel, sfătuindu-se pe ascuns cu ceilalți nebuni, se hotărâră să răstoarne puterea domnitoare.

– Și a izbutit cu adevărat?

– Cu desăvârșire. Păzitorii și păziții își schimbară locurile, cu această deosebire însemnată însă, că nebunii fuseseră lăsați în voie, iar păzitorii fură pe dată puși la popreală și îngrijiți într-un chip nu prea politicos.

– Dar crez că desigur s-a făcut pe dată a doua răscoală din partea celor răsturnați. Firește că trebuie să fi venit țărani de prinprejur sau alții străini, cari au prins de veste…

– Tocmai aici te înșeli. Capul răsculaților era viclean tare și știu să se păzească bine. Închise porțile și nu mai primi pe

nimeni, afară de o singură dată, pe un tânăr cu un chip foarte nerod, care nu-i putea insufla nici o neîncredere. Îi dete voie să intre numai așa, ca să mai petreacă, să facă chef cu el. După ce-l ținu o zi, îl trimise de unde a venit.

– Și câtă vreme a ținut domnia nebunilor?

– Cam mult ce-i drept! ca la vreo lună; și apoi de aici încolo cât încă zău nu pot să spun tocmai hotărât. Cu toate astea, nebunii nu se purtau deloc rău; încă puteai să juri că sunt oameni în toată firea. Se dezbrăcară de zdrențele lor obicinuite, deschiseră dulapurile casei, luară haine, giuvaeruri și tot ce găsiră, și se îmbrăcară frumos de sus până jos. Pivnițele casei erau pline de vinuri, și drăcoșii de nebuni se cam pricep la băutură. Pot să zic c-au trăit un trai și jumătate.

– Și cum îngrijeau, cum căutau ei pe cei închiși, pe nebunii lor de porunceală?

– Cât despre asta, am luat seama că nebunii sunt foarte cu minte; căci după umilita mea părere, căutarea era cu mult mai bună decât cea care se întrebuința mai nainte cu dânșii, – îngrijire în adevăr cum se cade, ușoară, fără multă încurcătură, economică și chiar foarte plăcută și foarte…

Când să spuie înainte doctorul, s-auziră d'odată alte strigăte și urlete, tot de felul celor d-întâi. De astă dată zgomotul se auzea că se apropie foarte repede.

– Doamne sfinte! – strigai – au scăpat nebunii.

– Teamă mi-e și mie! răspunse Maillard și se făcu galben ca ceara.

N-apucă să-și isprăvească vorba, și o mulțime de glasuri începură să zbiere și să înjure la ferestre, și pe dată văzurăm că mai mulți inși de afară se munceau să intre cu d-a sila înăuntru. Se auzea bătând în ușe cu topoare, și cercevelele ferestrelor se zguduiau cu putere din țâțâne.

Înăuntru urmă cea mai grozavă încurcătură. Spre marea mea mirare, doctorul Maillard se ascunse sub masă. M-aș fi

așteptat la mai multă tărie din parte-i. Muzicanții, cari de vreun sfert de ceas, de beți ce erau, nu mai puteau cânta, se repeziră la viori, trâmbițe și tobă, și suindu-se iute toți pe masă, începură să tragă un marș, pe care, deși nu prea curat, îl cântară cu o tărie și cu o putere peste firea omenească cât ținu încurcătura.

Între acestea, domnul pe care-l oprise vecinul său să se urce pe masă, sări de astă dată între sticle, farfurii și pahare. Cum se așeză pe masă, începu ca un ritor să facă o predică, care fără îndoială trebuie să fi fost de mare preț, dacă s-ar fi putut auzi. Tot într-o vreme, cel cu istoria sfârlezei începu să se rotească ca un vârtej într-un câlcâi împrejurul mesei, cu mâinile întinse, doborând la pământ tot ce întâlnea în cale. Deodată auzii niște pocnituri și șuierături nespuse de șampanie; mă întorsei și dedei cu ochii de cel care povestise la masă istoria cu sticla de șampanie. Cam la o parte, omul-broască orăcăia din băierile inimii, parcă de la puterea cântării lui îi atârna mântuirea sufletului. În mijlocul tutulor, întrecând toate strigătele, se auzea mereu și regulat un glas puternic de măgar. Cât despre bătrâna Joyeuse, în picioare, într-un colț lângă sobă, lucra de foc pe toate glasurile pe *Cucuriguuu* al ei.

În sfârșit ajunseră la culme. Fiindcă cei dinăuntru alte piedeci nu puneau celor de afară decât năzdrăvăniile ce spusei, ferestrele săriră curând din țâțâni. Niciodată n-am să uit câtă spaimă mă apucă, când văzui sărind prin ferestre și năvălind asupră-ne, dând din mâini și din picioare, o întreagă oaste de lighioane grozave și urlând ca niște fiare.

Un brânci puternic mă rostogoli până sub pat, unde mă făcui mic de spaimă, fără să zic un cuvințel măcar.

Ascultai de sub pat tot ce se petrecu în sală, și mă lămurii destul de bine despre cele ce auzisem și văzusem în această casă. După câte auzii foarte deslușit, doctorul Maillard, povestindu-mi istoria nebunului care ridicase pe tovarășii lui la răscoală, îmi povestise chiar istoria lui. El fusese în adevăr cu vreo trei

ani mai nainte, doctorul așezământului; însă trăind mereu cu nebunii la un loc, i se smintise și lui capul, și fusese trecut în rândul bolnavilor.

Toate acestea nu erau cunoscute tovarășului meu de călătorie, care la sosire mă înfățișase doctorului; dânsul nu mai văzuse pe Maillard încă de pe când bietul doctor era în toată firea.

Astfel, doctorul și cu nebunii – tocmai după cum îmi povestise – apucaseră într-o zi fără de veste pe păzitori, îi legaseră cot la cot, și îi înfundaseră în pivniță. Mai bine de o lună șezură închiși primind ca hrană zilnică câte o bucățică de pâine și apă multă; afară de asta, în fiecare zi o tulumbă le arunca de sus, pe fereastra strâmtă a pivniței, câte o ploaie țeapănă de apă rece; – asta era *sistema cea nouă* a doctorului. În sfârșit în acea zi, un păzitor scăpă și dete drumul și celorlalți.

. . . . . .

Sistema cu blândețea, cu câteva schimbări mici, a început iarăși a fi întrebuințată. Trebuie însă să mărturisim că sistema doctorului Maillard era în adevăr în felul ei ușoară, fără multă încurcătură, iconomică și chiar… după cum singur spusese.

Înainte de a sfârși, mai am să spun câteva cuvinte. Am căutat prin toate bibliotecile din lume cărțile doctorului *Catran* și ale profesorului *Pană*, și cu toate silințele mele, n-am avut noroc să dau peste una măcar.

CORESPONDENȚA SENTIMENTALĂ

Un reporter al nostru ne împărtășește scrisoarea de mai la vale; ea este scrisă de un june, care, după mărturisirea sa, a trecut prin școli și prin străinătate; poate, mai știi! o fi chiar licențiat în drept și colaborator la vreun ziar liberal-național, – după ortografia lui așa s-ar putea bănui. Toate acestea însă nu ne privesc; destul e să știm că junele nostru sufere în tăcere de un interval, după cum se spune, și prin urmare dăm ospitalitate în coloanele noastre suspinelor lui amoroase. Scrisoarea este adresată unei zâne de teatru, după ce dânsa a cântat pe scenă pe „Vestitul Surugiu".

Iată acest prețios și interesant document sentimental cu propria-i ortografie și interpunctuație:

D-șoarei X… care a cântat aseară pe „Vestitul Surugiu"

„Te salutu dulce adorabila mea angelă!

Dorescu ca ephistola mea să te întâmpine în momentele celle mai splendide de fericire precumu anima mea doresce; prin această ephistolă viu ațu declara cu sinceritate ceea-ce nutrescu în animă; Creatură nobilă și plăcută, oh! câtu de multu meai rănitu anima, este un interval de când sufferu in tăcere fiindu că nam avutu cutesanța să-ți denunț.

Provedința tea insestratu cu acele talente maistose și agreabile alle naturii care îmi sântu mie atâtu de plăcute in cât sântu în stare sămu ecspui viuéța pentru uă ființă unită cu

asemenea calități înalte; îți spui pe sacra mea onóre că în-tro piesă la theatru cându ai căntatu matale pe vestitul surugiu am rămasu egstasietu când țeamu opservatu limba peltică tocmaiu ceea ce iubescu eu mai pre sus de oru-ce în lume și acéastă fixonomiă de o egspressiune ceréască. Oh! Dumnezeule! trimite și în ănima acestei dulci filomele cellu puținu uă fraacțiune din patima mea cea nesuferită cu care sântu predominatu.

Să mă credi ființă angelească îți juru pe scumpulu meu viitor că nu viu la théatru decăt numai pentru matale: căci când te vădu parcămu dispare tóte sufferințele și turmente de cari sântu obossitu: așu dori ca dile și seri întregi să stau și să te privescu cum cânți. Ah! eu credu că matale esci pentru mine și cându așu șci că nu țașu căsciga anima așu prefera de mii de ori mai bine să moru întro desperare; de cât să eau în maritagiu uă femeă neplăcută și disagriabile să trăiescu cu urâtulu in casa; după ce neamu bătutu peptulu pene acumu și amu statu pân școli și in streinătate; cellu pucinu să gustu și eu veruă câteva dile senine cu plăcere din cupa viueții sociale, cum dice proverbulu popularu; că astfelu muncindumu trupulu sămu fericescu sufletu.

Te rog cu lacremi fierbinți să nu mă refudi câciu atunci mă persecuți mai rău decât sórtea; compătimesce, câciu sântu și eu unu june inamoratu și nu sântu culpabile ci ochii cu care mai suptjugat, cred că indulgența mătăluță este mare! te rog fierbinte răspundemu câtu maiu curându ca se șciu daca eșci inmăritată și care vă este numele adevărat al mătăluță, câciu eu numai sâcritatea am aflato și răspundemu și daca imi admiteți amorul meu câciu cându țeau spune tóte câte sufferu eu pentru mata; ai plăngea cu lacremi de sânge, alt nemai având a scri termin, îți sărutu ochii și primește cu sânge ferbinte acéstă ephistolă d'ela scumpulu mătăluță adorante care te iubește cu uă simphatie infocată și pentru unu surâsu dulce meaș da viéța!

ah! gentilomă a umanității cu ce te voi putea compara, cu o ninfă de rai care sunt creaturile celle mai înalte alle cerului;
al mătăluță intim pentru o eternitae și per tujur.

S. A.“

POVESTEA ISPRĂVILOR DIPLOMATICE ALE DLUI C. A. ROSETTI

Consiliul de Miniștri sub prezidența dlui Brătianu se adună la ceasurile nouă seara pentru a primi pe d. C. A. Rosetti, care are să vie a-și povesti isprăvile sale diplomatice. Fiecare dintre miniștri arată în felul său nerăbdarea ce-l stăpânește: d. Brătianu este nervos, d. Stătescu este rumen și nu prea, d. Cămpineanu surâde cu nevinovăție, d. Cantili s-a descălțat și se freacă pe tălpi de păducei, d. Sturza mai îndulcește, pe ici pe colo, proiectul monopolului de tutunuri, d. Dabija schițează poza colegului său de la culte, iar d. Ferechide doarme cu coatele pe masă.

*

Nouă ore și cinci minute; nerăbdarea crește. Încă cinci minute, nerăbdarea e la culme.

D. Cantili (scărpinându-se cu putere) – Ei! apoi știi că mă plictisește nenea Costache; până când o să-l așteptăm?

D. Brătianu – Pesemne că nu s-a sculat de la masă. Așa are el păcate. După masă e ce e la el: vorba ceea, mâncarea e fudulie… Mă duc să-l caut.

Se face în anticameră un zgomot: ușa se deschide și în cadrul ușii se arată figura diplomatului. Toți îl îmbrățișează și-l sărută. D. Cantili sare-ntr-un picior, cu o gheată-n mână, și sărută la rându-i pe noul venit.

D. Rosetti – Dar ce, frate Cantili, tot nu ți-au mai trecut bătăturile?

D. Cantili – Ași! acum am și păducei.

D. Rosetti – Te mănâncă rău?

D. Cantili – Mă mănâncă al dracului!

D. Rosetti – Pune-ți în obiele sare măruntă, că-ți trece. (Văzând pe d. Ferechide ascuns, cu capu-n mâini pe masă). Dar ce, Ferechide e supărat pe mine? ce are?

D. Brătianu – Ași! doarme.

D. Rosetti – Ca după masă, ca după masă. Și eu mă dasem așa puțintel adineauri și mă furase un somnișor fără vise; daca nu mă deștepta Emil, puteați voi să m-așteptați până mâine, vi se lungea urechile.

D. Cămpineanu – Adică, nu sunt destul de lungi?

D. Rosetti – Bravo, musiu Iancule, nu-mi spui că faci calembururi?

D. Stătescu – Din nevinovăție, nu băgați de seamă, din nevinovăție.

D. Brătianu – Ei, haide, începe-ți povestirea.

D. Rosetti – Ce povestire?

D. Brătianu – Despre campania ta diplomatică.

D. Rosetti – Știi că-mi placi; eu m-am sculat din somn de-acasă ca să vă spun istorii triste! Fugi, nene, cu mofturile; m-am săturat de diplomație și de diplomați ca de mere pădurețe.

D. Cantili – Apoi, atunci de ce-ai venit? de ce ne-ai făcut să-ți așteptăm povestirea diplomatică?

D. Rosetti – Mă omule, du-te de-ți pune sare-n obiele, și las-o focului de diplomație, nu umbla tu să-ți bați capul cu așa fleacuri. Du-te de-ți vezi de bătături și de păducei; ai tu hal de diplomație! Ia scoală, frate Iancule, pe creștinul ăla, că i s-a strâmbat gâtul, nu vezi?

D. Brătianu (sculând pe colegul său de la lucrările publice) – Mișule! Mișule!

D. Ferechide (tresărind) – Mă abțin pentru cuvinte personale!

D. Rosetti – Visează bietul băiat! Pentru cari cuvinte, Mișule?

D. Ferechide (deșteptat) – Ei! bine ai venit, babacule! o mie de ani pace și la vară bătjenie.

D. Rosetti – Și calicii să biruie pe dușmani! (Se sărută.)

D. Ferechide – Ei! ce-ai făcut?

D. Rosetti – Am făcut pe dracul ghem!

D. Ferechide – Bravo, babacule! halal să-ți fie!

D. Rosetti – Dar tu, frate Mitiță, i-ai dat de rost cu monopolul?

D. Sturza – I-am dat, pe dracul!

D. Rosetti – Ce? nu vor băieții?

D. Brătianu – Ei, neică Costache, s-a schimbat băieții, a ajuns ca la vătășia țigănească, nu mai au cap, nu mai au chiulaf.

D. Rosetti – Ei! așa-i că fără vătaf nu merge? Ce-mi dai mie, frate Mitiță, să-i fac să-nghiță hapul?…

D. Cămpineanu (râzând) – *„Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule!"*

D. Rosetti – Bravo Ianache! Asta-i din Mitologie. Ei! are el ale lui: vorbește rar…

D. Stătescu – Dar prost!

D. Rosetti – Măi fraților, dar bere nu putem noi găsi p-aici? Cine face cinste? Ferechide, scoate rubla.

D. Cantili (care a izbutit să-și încalțe și gheata din stânga) – Ei, nene Costache, eu te las.

D. Rosetti – Lasă-ne, puiule.

D. Ferechide – Merg și eu, frate Iancule.

D. Rosetti – Adu rubla ș-apoi du-te. (D. Ferechide se execută.)

D. Dabija (după ce a retușat caricatura d-lui Cantili, o arată d-lui Rosetti) – Ia uite.

D. Rosetti – Bravo Dabijo! Știi că ți-ai greșit vocația. De ce nu te angajezi la „Bobărnacul“ să faci caricaturile? Îți plătește bine, și-ți faci și nume. Nu-i mai bine, decât să te prăfuiești la departamentul războiului degeaba, să faci și tu ceva pentru progres?

D. Cămpineanu – La revedere, babacule, eu mă duc.

D. Rosetti (oprindu-l) – Stăi; nu te las până nu mi-ei mai spune o vorbă de duh din Mitologie.

D. Cămpineanu – „Când alergi după spirit pui mâna pe nerozie“.

D. Stătescu – Ei, acu lasă-l; să mărturisești singur că n-ai prins ce căutai.

D. Rosetti (către d. Brătianu încet) – E pișicher Stătescu: îi face marț pe toți. Are stofă de diplomat; să-l luăm cu noi astă seară. Da Sturdza unde-i?

D. Brătianu – A plecat.

D. Rosetti – Călătorie sprincenată! Am să-i trag un chiul lui Mitiță să-l arză la ficați. Nu vrea să cază cu mine la-nvoială; lasă-l pe seama mea; îl ating eu la bubă.

D. Dabija – M-am închinat cu plecăciune.

D. Rosetti – Adu caricatura lui Cantili-ncoace, s-o dăm la „Bobărnacul“.

(D. Dabija dă caricatura și pleacă).

D. Brătianu – Ei! haide cu noi. Stătescule, mergi cu noi?

D. Stănescu – Merg.

D. Rosetti – Mă băieți, bodaproste că n-am mâncat și bătaie. Ei! am să vă spun halimale!

D. Brătianu – Bine, măi frate Costache, toți? și Gambetta?

D. Rosetti – Și el, pordecâinele; a prins mămăliga coaje, acu nu mai face cabul cu d-alde noi.

D. Brătianu – Haide.

*

Dl. Brătianu, Rosetti și Stătescu cobor scările palatului Consiliului de Miniștri, se suie în trăsură și merg la „Românul“; acolo trimet să ia bere pe rubla d-lui Ferechide, și d. Rosetti se apucă să-și facă povestirea, a cărei publicare, din cauza lipsei de spațiu, o amânăm pentru numărul viitor.

O ÎNTÂMPINARE

În urma corespondenței sentimentale, publicată de noi în numărul trecut al „Bobărnacului“, domnișoara Miților Fițoianu ne trimite prin portărei întâmpinarea de mai la vale. Domnișoarea Miților este o tânără coristă dramatică română, în disponabilitate; a rămas neangajată din pricină că talentele d-sale deșteptând invidia între camarade, le au făcut intrigă la Direcție ca s-o lase pe din afară. Domnișoara Miților a jucat în cor pe mai multe teatre române, și pretutindeni a fost încoronată de un succes imens. Ne facem o datorie a publica întâmpinarea d-sale. Iată-o.

Musiu redactor al „Bobărnacului“

Musiu!

Este un impertinent a mă vedea în gazeta la „Bobărnacul“ și voiu să întru într-o indignare din partea d-v, care m-ați tacsat de un așa ceva.

Marțafoiul cu scrisoarea care zice că sufere de un interval de mine este un amploiat jigărit, care nu mă catigorisesc a compătimi pentru dânsul. Eu sunt o artistă dramatică națională, și n-am de a face cu un marțafoi, cu un „azi aici mâine-n Focșani“, și vă rog a nu mai primi de la marțafoiul când mă tacsează că sunt peltică. Eu am demnitate și mă crez superioară. Iar cât pentru marțafoiul îl voi învăța eu conduita, când îmi va trece suferința mea prin care sunt bolnavă, de când

era într-o seară vânt pe bulevard și m-a tras, de am devenit într-o malandie.

Primiți musiu, expresiunea mea considerabilă.

Mițilica Fățoianca
artistă dramatică română

CRĂCĂNEL

Crăcănel era sentimental și gelos ca un cotoi. În copilărie, pe când învăța la școală, jucându-se o dată cu băieții, a sărit de la o înălțime foarte mare, și de atunci a rămas cu un beteșug, de care nu s-a mai putut meremetisi și pentru care era și scutit de garda națională.

Încolo, afară de asta, Crăcănel putea zice, era chiar un băiat foarte, n-avea nici un alt cusur, și s-ar putea zice, era chiar un băiat foarte plăcut.

*

El s-a dus o dată să-și afle viitorul la o cărturăreasă, care i-a prevestit cum că peirea capului lui are să-i vie de la o marșandă. Însă el, fiind sceptic, a râs de spusele cărturăresii, n-a luat în seamă fatala prevestire și s-a amorezat lulea de Liza marșanda, pentru care a făcut sacrificii mari și a căreia victimă a și căzut sărmanul în floarea tinereții.

*

Dânsul număra 49 de roze și dânsa 21.

Gelozia ardea ficații lui Crăcănel, și într-o zi i-a zis el Lizii:

„Lizo, tu ai să-mi albești părul de tânăr!“

Aceasta nu se putea, pentru că dânsul purta perucă; dar când Crăcănel se afla în situații mari, își uita peruca, și de câte ori și-o uita și era vremea igrasioasă, căpăta guturai.

*

Într-o dimineață, Crăcănel se sculî cu idei negre, cu presimțiri rele.

Se spălî, se îmbrăcî, își scoase scufia și tocmai se-ncerca să-și pue peruca, când se auziră trei ciocănituri la ușe.

Portarul otelului întrî și-i dete o scrisoare, spunându-i că o cucoană i-o lăsase de cu seară pentru d. Crăcănel.

*

Crăcănel luî scrisoarea cu mâna tremurândă… Slova Lizii… Ideile se întunecară și mai mult, presimțirile deveniră sinistre și mormântale. Curajul de a despecetlui scrisoarea îi lipsea. Un sfert de ceas, un sfert de veac, trecu, în timp ce Crăcănel era în prada celor mai grozave îndoielii.

*

În sfârșit după multă luptă sufletească, își recăpătă curajul, deschise plicul și, pentru nefericirea lui, citește:

„Bibiloiule,

Te las. Adio și n-am cuvinte… De acuma n-ai să-ți fie frică c-o să-ți albească peruca așa de tânăr.

Liza.“

*

Atunci Crăcănel s-a desperat așa de grozav și a mers cu disprețul vieții până-ntr-atâta, încât, uitându-și ca în toate situațiile mari peruca, s-a dus de s-a înscris ca volintir în garda națională, zicând în sine plin de adâncă blazare și de nemărginit dezgust de ale lumii.

„Ce-am avut și ce-am pierdut!?“

*

În trei săptămâni, apilpisitul Crăcănel a dovedit atâta bravură încât a căpătat trei decorații și a ajuns căpitan.

Ar fi înaintat și mai departe, dacă o moarte prematură nu-l smulgea de la cariera armelor. Cum și de ce a murit?

Iată în scurtă vorbă descrierea tragicei morți a acestui Crăcănel:

Într-o seară a postului curent, după ce a mâncat iahnie de caracatiță, mâncarea lui favorită, s-a culcat asupra mistuirii, și atât de mult s-a gândit la trădătoarea Liză, încât a doua zi l-au găsit țeapăn în patul lui.

*

El a știut deci să moară precum trăise, ca un brav.

De aceea amicii lui, dezolați de această pierdere nereparabilă, au săpat pe mormântul lui în litere de aur următorul epitaf:

Aici zace
CRACANEL
Căpitan în Garda civică,
VICTIMA A AMORULUI ȘI A
BRAVURII SALE.
I se va ierta mult, căci a iubit mult!

DIN FOLOASELE TIPARULUI

Dintre toate invențiunile, desigur că cea mai importantă este a scrierii. Mulți înțelepți nu au putut aduce îndestule laude acestei minunate descoperiri, cu care oamenii, în necazul naturei, își fixează pe niște petice de hârtie și-și comunică între ei gândirea lor peste mări și țări și, mai mult, peste veacuri întregi. Dar ce ar fi fost invențiunea scrierii fără invențiunea tiparului? O sămânță fără putință de a rodi, cel mult o floare de lux într-un ghiveci strâmt, incapabilă de a spori și de a aduce foloase la o lume întreagă.

O, fericite Gutenberg! Ce ar zice Moise, Omer, Aristotel, Orațiu, Evangheliștii când ar ști că rarele și prețioasele lor măzgăliturи pe tăbliță de ceară, pe curele, pe cârpe, pe scândurele, tu le multiplici la infinit prin talismanul tău, ca să le garantezi cu desăvârșire nemurirea? Gândirile lor vor trăi cât va trăi speța umană, și cel din urmă muritor va putea adormi somnul de veci cu un volum sub căpătâi, presupunând că, fiind singur rămas fără tovarăș pe scoarța rece a pământului, nu va avea cu ce să-și petreacă de urât decât cu un exametru profan sau cu un verset sacru.

Tu (Gutenberg) ai luat floarea cea de lux strânsă în pereții ghiveciului, ai răsădit-o în teren fără margini și ai reprodus cu ea păduri vaste, ale căror roade hrănesc cu prisos spiritul omenirii întregi.

Iată laude meritate, pe cari toți înțelepții le aduc lui Gutenberg. Aceea ce au uitat ei însă este că invențiunea iscusitului industrial de la Maienza, pe lângă aceste foloase, a mai adus și un altul. Unul dintre înțelepți a zis: „Proștii mor, dar prostia e nemuritoare"; și invențiunea tiparului este gata a documenta într-un chip strălucit această cutezătoare propoziție. Iacă un folos pe care înțelepții nu trebuiau să-l treacă cu vederea; și astfel putem zice nemuritorului Gutenberg pe lângă cele de mai sus: tu fixezi multe prostii, care sunt așa de nostime încât mare păcat ar fi să se piarză!

Spre lauda ta dar și a autorilor acestor producțiuni minunate, ne propunem a consemna în foiletonul nostru unele din aceste documente. Să începem deci.

*

La redacțiunea „Războiului"–Weiss[1] se prezentă în anul trecut, pe toamnă, un interesant specimen de surdomut, foarte interesant; iată în adevăr cât era de interesant, după cum spune numita foaie:

„*Un surdomut foarte interesant*, din Szegedin, ni s-a prezentat azi la redacțiunea noastră. El a absolvit institutul imperial de surdomuți din Viena și *vorbește deslușit* limbile *germană, franceză, italiană, engleză, română, greacă, turcă, arabă, spaniolă și chaldeică*".

Vorbea nenorocitul deslușit tocmai zece limbi! Poftim un *surdomut*, care trebuie să fie nesuferit în societate din pricina limbuției. Eu, care auz și vorbesc cumsecade, drept să spun îl invidiez; să fiu așa *surdomut*, eu aș găsi numaidecât un post de dragoman la o curte orientală.

*

Citim în „Telegraful" din 20 noiemvrie 1884:

[1] „Războiul", periodic ce apărea în tipografia Weiss, spre deosebire de „Războiul" lui Gr. H. Grandea.

„Domnule redactor,

În drumul pe care l-am făcut din centru prin stradele Șerban-vodă, Leon-vodă etc., mă aflai în noaptea aceasta în cea mai grozavă întunecime Felinarele erau stinse pentru că n-aveau gaz destul, se vede, încât era întuneric, după cum cu onoare v-am spus-o. La reclamația care o făcui sergentului *s-au condus* secției respective *sus-numitele felinare*.

Primiți, vă rog etc.

Ghiță V…
comerțant“

D. Ghiță V… este un iubitor de lumină, care urăște foarte mult întunericul. E bine – cu atât mai bine că *felinarele sus-numite* nu au fost supuse la tortură; mai ales cum sticla nu prea rezistă; afară numai că fiind rea conductoare, ea și-ar putea bate joc de tortura cu electricitate.

*

„Romanul“, din Roman, ne dă următoarea notiță *științifică:*

„Aflăm că s-au înaintat parchetului de către d. doctor Meixner mai multe *buruieni* otrăvitoare, precum: *cupru sulfuric, alumen crud, pucioasa graninacia, boz, amestecătura de cretă* și *pucioasă pisată* și o strachină cu alefiu, găsite la baba Plesca din Heleșteni, ce aceasta le întrebuința dând femeilor și fetelor asemenea *ierburi* și băuturi pentru a avorta“.

Sărmana baba Plesca la ce nouă clasificație a elementelor ne face să ajungem! „Romanul“ nu poate găsi emul în clasificația sa științifică decât poate în „Cultivatorul“, care susținea zilele trecute că *mălura* grâului este o… *insectă*, și că tot *insectă* e și răutăciosul criptogam *perinospora infectans*, de care se bolnăvesc cartofii. Se înțelege că tot atât de puțin sunt criptogamele *insecte*, cât sunt *buruieni* pucioasa și cuprul babei Plesca.

*

Dar să lăsăm seninele câmpuri ale științei, pline de buruienile babei și insectele „Cultivatorului“, și să trecem pe terenul politicei arzătoare.

Avem la îndemână următorul anunț pentru o întrunire publică:

„Domnii alegători *electorali* sunt rugați a se întruni în sala «Temelie» astăzi… ora… spre a se consulta pentru alegerea colegiului al doilea…“

*

Însă pacinicii alegători *electorali* nu sunt nimic pe lângă *inculpații* de care vorbește un domn judecător de instrucție:

„Considerând că, din menționatele acte de instrucție, rezultă că inculpații, porniți dintr-un spirit *cabalistic*, după ce au ținut ședințe secrete au cutreierat stradele orașului, vociferând, instigând și scandalizând pe pacinicii cetățeni, atâtându-i la acte de insubordonanță și sedițiuni contra primăriei constituite, după care în *capul unui tumult* de vreo 500 sateliți, recrutați din tot ce *populațiunea periferică* a orașului are mai vicios și inconștient, în zilele de 4 și 5 ale lunii, acești *corifei machiaveliști* au asediat și au năvălit cu vehemență asupra primăriei… au proferat insulte și au amenințat pe d. primar, precum și pe consiliu, care, sub imperiul panicei ce li se inspirase, au fost forțați să subsemneze o declarație, prin care primarul și consiliul comunal face cunoscut inculpaților rebeli și *inexorabili*, precum și celorlalți năvălitori *adepți* că a revenit asupra taxelor comunale și că a renunciat la împrumutul ce se proiectase în *interesul* utilității orașului…“

Nu știu cam ce era în *capul tumultului inexorabililor, sateliților și adepților corifei machiaveliști recrutați din populația periferică* și *porniți dintr-un spirit cabalistic*; știm însă că ce era în capul judecătorului nu era tocmai lucru bun. Desigur în capul anarhiei nu era nici o judecată, dar în capul judecătorului era destulă anarhie.

*

Un aviz:

„*D-na A. Alexandrescu*, cunoscuta *prezicătoare a trecutului, prezentului* și *viitorului*, prin știința de mistere și destinul omului, prin

mai multe feluri de cărți precum: turcești, ungurești, zodie etc., așezându-le în diferite forme, va putea arăta întreaga viață, gândurile și destinul, fără a lăsa ceva de dorit. *Consultațiuni* pentru: comerciu, judecăți, *furturi*, maritagiu și altele. Domiciliată în strada Traian 94 (la finele tranvaiului stradei Călărașilor la dreapta).

La 29 octombrie se va muta la nr. 73 tot în această stradă puțin mai-nainte".

Minunata doamnă A. Alexandrescu! dumneei *prezice trecutul*, dă consultațiuni pentru *furturi* așezând cărțile în diferite *forme*, domiciliază la finele tranvaiului la dreapta și tocmai a treia zi de Sf. Dumitru, la 29 octombrie, se mută la numărul 73, care e mai departe decât numărul 94!

*

Și acum, spre a termina pentru astăzi, o

ODĂ

La Regatul Român

Un soare nou străluce pe plaiul țărei mele
Și-n raze briliante – *înconjurat de stele*
Zâmbește cu iubire, cu grații și amor
La tot ce-i român astăzi, la toți câți țara ador!

Un stol de păsărele din regiuni înalte
Inton în armonie un imn de *bravitate?*
Urând cu bucurie ca țara lui Traian
Să meargă spre progrese mereu, din an în an.

Un rai de floricele împart a lor nectare
Pe aripi de refire din Tisa pân'la mare,
Și spun că România acum s-a renălțat
La rangul său *sublime* – la rangul de Regat.

Acum, ca niciodată, întreaga țară gustă
Din cupa amoroasă o *băutură-Augustă*
Prin care-și pregătește un falnic viitor,
Un viitor de aur, ce-i demn d-acest popor.

Prin astă băutură ce azi i se oferă
A noastră mândră țară s-avântă spre altă eră,
Și jură că va merge pe urma alor săi,
Ce orișicând știură a se lupta ca zmei.

De astăzi înainte străinul să cunoască
Ce poate românașul și țara românească,
Având în a sa frunte guvernul ca *un brad*,
Ce știe a ține cârma cu un amor viu, cald.

Înainte dar, române, cu forțe erculane,
Căci în a tale vine un sânge de roman,
Acuma oțelite la culmele balcane,
Tresaltă ca și-n timpul strămoșului Traian.

O, mare poet! tu care cu ochii geniului vezi pe cer ceea ce n-au putut vedea până acuma cele mai perfecte telescoape, *un soare înconjurat de stele*, ce imn de *bravitate* vei intona tu când România va deveni ceea ce dorește d. Dum. Brătianu, cel mai mare imperiu din lume? Ei vezi! Acela ar fi *un rang sublime* și *o băutură-Augustă*!

II

Aceste notițe literare sunt scrise mai ales pentru cine nu a văzut până acuma Sinaia.

În adevăr, e vorba să facem o mică dare de seamă asupra unei interesante broșuri, folositoare cu deosebire acestora, apărută în Ploiești la numărul 1 în strada *Științei*, tipografia „*Progresul*“ *(Știința și Progresul* – deja o frumoasă apropiere). Broșura de care vorbim poartă titlul:

„*Preumblările la Sinaia sau descrierea pe scurt a poziținilor celor mai frumoase ale Sinaiei, care se pot vedea în apropiere de ieromonahul Nifon…*“

Care va să zică cine n-a fost la Sinaia să știe dintru început aceasta, că trebuie *să fie în apropiere* de Sfinția sa ieromonahul Nifon pentru ca să vază pozițiunile cele mai frumoase.

Broșura Sfinției sale este foarte metodic împărțită în capitole scurte, scrise toate cu un stil foarte picant, din care vom extrage aci pasajele cele mai importante.

Mai întâi este *Introducerea.* Aci se arată că la Sinaia se merge… *cu trenul*, și al doilea că scopul publicațiunii a fost să orienteze pe vizitatorii Sinaii în preumblările ce vor să facă acolo.

Capitolul I cuprinde descrierea topografică a orașului Sinaia și împrejurimile sale muntoase. Din această descriere sunt de remarcat următoarele rânduri:

„Râul Prahova udă orășelul (care nu trebuie să uitați că e pe munte – *nota red.*) în tot lungul lui făcând un zgomot *asurzitor*, dar *plăcut*…"

Autorul trebuie să aibă o minunată înzestrare auriculară.

Mai la vale apoi se face istoricul întemeierii orășelului: cum M.Sa regele a venit odată la Sinaia, cum i-a plăcut M.Sale localitatea, cum a hotărât să facă un palat de vară acolo și cum

„Eforia spitalelor nu a voit să rămâie mai pe jos… ci trase numaidecât un plan pentru formarea unui oraș cu toate *comoditățile… necesare*".

Nu credem ca epitetul *necesar* să se acorde mai bine pe lângă un alt substantiv.

Apoi s-au făcut otele, între care otelul *Caraiman,*

„… care se deosebește atât prin poziținea, *stilul* construcțiunii cum și *al comodității*…"

Că e *necesară*, se-nțelege, dar să aibă și *stil*… după părerea noastră este un lux de prisos.

Tot la Sinaia, ne spune Sfinția sa, este și un atelier fotografic

„… renumit prin reproducerea peisagelor… *distinse (des paysages distingués)* ale Sinaiei".

Sfârșind capitolul întâi, autorul nostru declară că se mărginește a spune pe scurt că

„Sinaia în comparație cu celelalte orașe din țară, nu lasă nimic de dorit, ba chiar le dă mult înainte…"

Autorul se mărginește la atâta, fiindcă:

„…*a descrie* pe larg *situațiunea* va fi lucru imposibil, sau… mi-ar trebui… *talentul* unui *om de merit*…"

Sfinția sa este prea modest; d-sa are nu numai *talentul* unui *om de merit,* dar și *meritul* unui *om de talent*, pentru că într-o broșurică de 31 de pagine a știut să ne dea atâtea lucruri, și ca fond și ca formă, atât de interesante.

Capitolul al doilea este intitulat *Mănăstirea*. Această sfântă mănăstire, care se bucură a adăposti în sânul ei pe Sfinția sa autorul broșurii

„… datează de prin secolul XV; fondatorele său a fost spătarul Mihai Cantacuzino, care-i dete și numirea de *Sinaia*, după numele mănăstirii Sinaia… din Orient… (Africa)…"

E tare părintele în istorie, dar și mai tare în geografie!

Capitolul al treilea este *Castelul regal*. Părintele, modest cum îl știm deja, *nici nu cugetă* să descrie poziția locului și a castelului; totuși

„…așa din fugă vom spune ceva, nu *a-l* descri, ci dând numai o idee oarecare despre *el*" (adică despre poziție).

Apoi, mai jos, un minunat pasaj poetic:

„Stând pe malul Peleșului, în fața castelului, privind *magnificența* naturii și arta cu care a înzestrat aceste locuri, ascultând și *murmurul monoton* al izvorului, însoțit *totdeauna de freamătul frunzelor și ecoul munților* cari reproduc tremurânda vibrațiune a clopotului ce bate *orele*

și sferturile în turnul castelului, ți se pare ca cum ai fi trăind în timpurile secolelor *depărtate*, și fără voie, spiritul zboară către acele *splendide* și *dispărute* castele ale căror *ruine* le întâlnim azi numai… prin romanțe…“

Sfinția sa se vede de aci că n-a stat numai în mănăstire, a voiagiat prin romanțe, și în voiagiurile Sfinției sale s-a întâlnit cu castele *dispărute*.

Dar să revenim la castelul în ființă. Sfinția sa ne spune că:

„…Fondațiunea se puse în 1874… și la 1883 s-a inaugurat *terminarea*“.

După planul primitiv, castelul Peleș era să fie mai mare, însă s-a redus planul, pentru că, zice părintele,

„*solul terenului* era cam nisipos…“

Se înțelege; pentru că, voind cineva să construiască, pe lângă *terenul solului*, trebuie să mai găsească și *solul terenului* favorabil.

Capitolul al patrulea, *Casa de vânătoare*, merită a fi reprodusă întreg. Iată-l:

„Câteva minute mai sus de castel se află casa de vânătoare, construcțiune prea plăcută și curioasă, înconjurată de flori, brazi și cascade. Această vilă, situată aci în mijlocul frumuseților naturale și departe de zgomotul și luxul artificial, pare a fi *vila lui Avram în mijlocul Paradisului!* Aci e locul de retragere și meditare al M. S. reginei“.

Iată o descoperire arheologică. *Vila lui Avram* e desigur faimoasă!

Capitolul următor e *Sfânta Ana*:

„Aci se află două case rămase de la pustnicii ce în timpurile trecute trăiau aci; *un granit de stânci* formează partea despre nord a poziținii“.

Sunt ciudate pozițiunile de la munți: desigur, partea despre sud a acestei poziținii trebuie să fie formată *de stânci de granit*.

„În apropiere se află și un șipoțel de unde acei ermiți își procurau apa necesară: mai departe de acest șipot, pe *o potecă circulabilă* este alta a doua pozițione cu râul numit Sfânta Ana…“

Unul dintre pustnici a trăit până acum vreo douăzeci de ani. Într-o casă erau:

„…*o rogojină pe un pat de scânduri, o masă* cu mii de iscălituri pe ea și o *strachină spartă* cum și *soba…* “

Din nenorocire, însă, niște tineri deșucheați au dărâmat și sfărâmat

„cu dispreț toate aceste rămășițe… *de valoare*“.

În toate capitolele următoare: *Pustnicul, Poiana Stânii, Peștera din Piatra Arsă, Vârful cu Dor, Excursiunea* și *Concluziunea,* stilul Sfinției sale se ține la aceeași înălțime ca și în capitolele dintâi.

Câteva exemple și vom termina:

„…Drumul și pe de altă parte *frumusețea naturii* excită pofta de mâncare; altfel *stomachul fiind gol*, natura i s-ar părea a fi *îmbrăcată în doliu…*“

„Sunt mulți din vizitatorii Sinaii, cari poate pentru prima oară *văd* sau *vizitează* munții; ei bine, îi consiliez ca să nu se mulțumească în acest caz a privi și atâta tot, ci… să observe și… *să pipăie* curiozitățile munților.“

„Poziționea numită cu numele de Poiana Stânii este cea mai frumoasă și romantică din toate… Cine e dispus pentru un dejun pe munte, *aici în poiană își realizează dorința*, fiindcă pe lângă celelalte frumusețe ale naturii se află și oarecari *comodități.*“

Terminând, recomandăm și celor ce au fost și celor ce n-au fost la Sinaia interesanta broșură a părintelui Nifon. Sinaia, deși în realitate e foarte frumoasă, totuși văzută prin prisma poetică a Sfinției sale, mai câștigă.

VARIETĂȚI LITERARE

CANARD–RĂȚOI

Canard în franțuzește este numele speței *rață*; aplicat apoi la gen, înseamnă *rățoi*. Pe lângă aceste înțelesuri proprii, cuvântul *canard* mai are și un al treilea, figurat, când atunci înseamnă: *o știre de senzație născocită, o scornitură gogonată* a unui jurnal.

De unde vine această semnificație figurată? este interesant a ști. Iată.

Cam pân sfertul întâi al veacului nostru, un ziar belgian sau francez (datele nu le avem exacte) publică o foarte interesantă dare de seamă asupra unei experiențe făcute de un celebru profesor de zoologie. Experiența învățatului naturalist tindea la cunoașterea gradului de voracitate a rațelor. Lăcomia acestui soi de palmipede era îndestul de cunoscută; nimini însă nu și-ar fi putut închipui că ea ar merge până acolo încât o rață sau un rățoi să mănânce una după alta alte douăzeci și nouă (29) dobitoace de același soi.

Orice om de rând s-ar minuna când ar auzi de atâta canibalism, lucrul însă s-a întâmplat, și iată cum.

Naturalistul nostru era un om foarte înzestrat; el avea acea pătrundere intuitivă cu care geniul prevede adevărurile ascunse încă pe multă vreme pentru muritorii comuni; el poseda acea putere de a vedea departe și limpede în intimele adâncimi ale

naturii, – puterea cu care Newton a smuls taina dintr-o rază a diamantului și ne-a spus, cu aproape două veacuri înainte de a o putea constata noi înșine, că diamantul nu este altceva decât cărbune.

Astfel, savantul naturalist presimți gradul aproape incalculabil al voracității rațelor, și pentru că el era mai fericit decât Newton, deoarece avea mijloace de experimentare asupra obiectului de cercetat, luă fără întârziare treizeci de rațe bine crescute (adică nu bine educate, – sunt ființe incapabile de o bună educație! – ci bine dezvoltate ca corp) și le închise într-un țarc pe toate la un loc. Acolo le dete hrană din destul, așa încât să nu poată birui niciodată mâncarea.

Când văzu el că rațele sunt cât se poate mai îndopate, le tăie deodată tainul și le lăsă vreo câteva ceasuri fără mâncare. Trebuie să fi fost o măcăială grozavă. Protestările lor devenind nesuferite, el deschise uscioara țarcului; rațele se repeziră să iasă.

Experimentatorul puse mâna pe cea dintâia care scoase capul, o trase afară și închise uscioara repede la loc. Pipăie rața, o cântărește în mâini și rămâne foarte mulțumit.

Până aici lucrul pare foarte comun.

Care burghez – cuvântul e la modă – nu hrănește cu o grije mai mult decât părintească niște ființe hotărâte a fi victimele voracității lui?

Ce este oare vestita artă, cu care se fălește mai ales vremea noastră de astăzi, arta creșterii vitelor? Se fac expoziții speciale de vitele cele mai bune de mâncare și se dă premiuri acelor oameni cari au izbutit să facă dobitoacelor o viață cât mai bună de sacrificat lăcomiei omului.

Oamenii sunt niște fiare cari, cu o adâncă perfidie, cultivă victimele lor. Pentru o vulpe este indiferent dacă o găină este slabă sau grasă, e de ajuns să fie cantitativ îndestulătoare; pentru un lup, primul miel venit este cel mai bun. Pentru om lucrul se schimbă.

Răutatea și cruzimea oarbă a unor fiare – cum e la unele feline cari își fac o plăcere din torturarea și prelungirea agoniei victimelor, sau cum e la lup care ucide și fără foame – își găsesc la om corelativul în rafinarea mijloacelor de dezvoltare a victimelor și uneori chiar în artificiala bolnăvire a acestora. Sunt de exemplu animale care dintr-o boală oarecare, proprie speței lor, ajung la o creștere disproporționată a unor organe; aceste organe astfel dezvoltate anormal prin boală, și căpătând un gust particular, devin un obiect foarte căutat de lăcomia rafinată a omului. Atunci, pentru că ele sunt rare de găsit în stare naturală, se ocazionează animalului boala. Un exemplu este ficatul gras de gâscă. *Les pâtés de foie gras* sunt astăzi obiectul unei industrii foarte răspândite.

Cum se obține ficatul gras?

Iei o gâscă; o pui așa de legată și într-o cutie așa de strâmtă, încât cu picioarele, cu aripele, cu trupul să nu poată face absolut nici o mișcare. Îi dai apoi o hrană anumită. Pe de o parte ținturea pe loc, pe de altă parte hrana specială vițiază așa de mult digestia, activând nemăsurat funcțiunea ficatului, încât până la urmă nenorocitul animal ajunge a se stinge în economia lui totală, cum am zice românește aplà, a pieri pe picioare. Cu cât înaintează acest regim de tortură, cu atât animalul devine mai trist și mai posomorât; ochii i se sting încet; corpul se lăbărțează; gâtul i se înmoaie din pricina atoniei mușchilor; mănâncă greu, și atunci îl îndopi cu o tulumbă; dar în același timp organul devenit parazitar prosperează cu atât mai mult, și când, după ce ai pândit apropiarea momentului morții, iei degrab dobitocul și-l tai, găsești fructul dorit al acestei barbare îngrijiri: un ficat enorm, foarte gras, foarte pufos și cu un gust foarte delicat.

Și limbile de privighetori, de care vorbesc clasicii!… Câte jertfe pentru un blid de mâncare!…

Dar să lăsăm de o parte aceste reflexiuni, – care sunt foarte învechite, și care nu ne-ar corija niciodată de iubirea pentru ficatul gras și pentru alte așa-numite delicatețe, și să ne întoarcem la savantul experimentator cu rațele.

Digresia morală de mai sus am făcut-o tocmai ca să arăt că dânsul, prinzând una din cele 30 de rațe, o jertfi în adevăr, însă nu pentru folosul său personal, ci pentru amorul nobil al științei.

El tăie repede rața în bucățele foarte mărunte și le azvârli în țarc celorlalte 29, care măcăiau grozav. Într-un moment, care cum apucă, înghițiră bucățelele cu o poftă nespusă. A doua rață avu aceeași soartă: cele 28 rămase în țarc o înghițiră în bucățele; apoi alta fu victima celor 27; apoi încă una înghițită de celelalte 26; și așa, câte una tăiată și aruncată celorlalte, numărul scăzu mereu; rămaseră 6, apoi 5, 4, 3, în fine numai o pereche: o rață și un rățoi. Rața tăiată o mâncă rățoiul.

Experiența făcută dovedea încă o dată că pentru unele carnivore – poate pentru toate – carnea propriei spețe nu numai că nu e neplăcută, dar încă e foarte gustoasă, – ceea ce ar fi, daca nu o scuză, cel puțin o lămurire a gustului monstruos al canibalilor; ea dovedea apoi că în adevăr una din cele mai voraci bestii este rața, deoarece într-un singur rățoi putuseră încăpea 29 de alte animale asemenea.

Iată în esența ei darea de seamă a ziarului belgian. Ea făcu o mare senzație în publicitate. O sumă de alte ziare o reproduseră însoțind-o de reflexiuni proprii, științifice sau morale, și o sumă cu mult mai mare de rațe fură jertfite pentru verificarea experienței.

Nu se mai vorbea decât de canibalismul rațelor.

Deodată însă se descopere că experiența cu cele 30 de rațe fusese o curată invenție, o născocire a unui jurnalist care nu avusese altceva cu ce să-și umple coloana de cronică științifică pe ziua aceea.

Astfel, de atunci și până azi, orice născocire de senzație a unui jurnal se numește în franțuzește *un canard* – un rățoi.

Cum se numește pe românește *un canard?* – *Brașoave* și *gogoși*.

De unde să vie acestor cuvinte însemnarea figurată pe care o are *rățoiul* în franțuzește?

Sperăm că vom putea răspunde într-un număr viitor.

CRONICA

Câteva varietăți literare și lingvistice nu strică, pentru a mai lăsa politica să se odihnească.

I

Formule topografice

– Când un casier spală putina și lasă în casă *tufă de Veneția*, se cheamă că *a plecat la Mărul-Roșu*, sau că *s-a dus la Țurloaia*.

– Cineva nu trebuie să se îndoiască că feciorul n-o să găsească locul unde trimete, că doar *a nemerit orbul Brăila*.

– Ai bani, stai și poruncești ca *pașa de la Dii*.

– Un bătăuș trebuie *să-și găsească și el Bacăul*; o să capete și el odată una, *s-auză câinii în Giurgiu!*

– Ferește-te a acorda credit aventurierilor cari sunt *azi aici, mâine în Focșani*.

– Nu te încumeta la discuție cu un avocat limbut, că te biruie cu *gură de Târgoviște*.

– În fine, nu prea pune temei pe *Brașoavele reporterilor*.

II

Proveniențe popular reputate

Salamul și sfoara de Sibiu, – Ghiudemul de Botoșani, – Scrumbiile de Dunăre, – Pepenii de Brăila, – Noblețea de

Fefelei, – Mitocănimea de Tirchilești, – Mischetul de Filaret, – Cireșele de Pitești, – Pesmeții de Brașov, – Tutunul de Găiești, – Rahatul de Galați, Bella-Vista, – Vinul de Copăceni, – Jamaica de Bragadiru, – Coniacul de Ulmeni, – Cașcavalul de Penteleu, – Urda de Comarnic, – Stridiile de Ostenda, – Apa de Buda, și Hârtia de Letea.

III

Genitive personale cristalizate

Hapurile lui Morizon, – Apostroafele lui Iepurescu, – Picăturile lui Davila, – Reîntoarcerea lui Assachi, – Cimitirul lui Belu, – Colosseul lui Opper, – Reforma lui Luther, – Barometrul lui Pache, – Poznele lui conul Lascar, – Poșta lui Wilner, – Hârdăul lui Petrache, – Vinul lui Brătianu, – Țuica lui Marghiloman, – Ocaua lui Cuza, – Darul lui Brătescu, – Melisa arhimandritului Ghelasie, – Șoseaua lui Kisseleff, – Hanul lui Niculcea, – Cronicele lui Max, – Cotul lui Fălcoianu, – Turnul lui Eiffel, – Marșul lui Boulanger, – Mititeii lui Iordache și… și… și Porumbeii lui Carp.

LEAC DE GUTURAI

[După Mark Twain (Samuel L. Clemens)]
Din *Schițele americane*

Poate că e bine să scrii ca să amuzezi publicul; însă este mult mai înalt și mai nobil să scrii ca să-l înveți, să scrii pentru folosul lui actual și pipăit.

Iată unicul obiect al acestui articol. Dacă se va nemeri să redau prin acesta sănătatea măcar unuia dintre semenii mei, să aprind încăodată flacăra speranței și bucuria în ochii lui, să fac inima lui nimicită să bată iarăși viu și cald ca în zilele frumoase – eu voi fi răsplătit cu folos de munca mea; sufletul meu o să poată atunci cunoaște farmecul sfânt ce simte un creștin când a făcut o faptă bună și dezinteresată.

Când a ars în casa în care locuiam, mi-am pierdut colțișorul meu de adăpost, fericirea, sănătatea și geamantanul. Cele dintâi două nu erau mare lucru; colțișorul de odihnă ți-l faci ușor la loc, când în cel pierdut nu se află nici mamă, nici soră, nici vro rudă oarecare cât de depărtată ca să-ți amintească, îngrijindu-ți de rufe și de cizme, că se gândește cineva pe lume la tine; iar cât despre pierderea fericirii, zău, îmi pasă prea puțin, cu gândul că nefiind poet, melancolia nu stă multă vreme cu mine la un loc.

Dar să pierz eu bunătate de sănătate, și o mai bunătate de geamantan, asta era nespus de mai serios!

Chiar în ziua focului, sănătatea mea a căzut sub loviturile unui guturai grozav, pe care l-am apucat silindu-mă din răsputeri ca să-mi recapăt cumpătul pierdut. Și apoi osteneala nu mi-a servit deloc, pentru că planul pe care-l combinam eu ca să sting focul, era așa de complicat, că n-am putut să-i dau de căpătâi decât tocmai pe la sfârșitul săptămânii următoare.

Când am strănutat întâi, m-a povățuit un prietin să fac o baie în clocote de picioare și să mă așez în pat. Așa am făcut. Numai decât după aceea m-a povățuit alt prietin să mă scol din pat și să iau o dușe rece. Am făcut-o și p-asta. Îndată al treilea prietin m-a asigurat că trebuie să urmez totdeauna povața bătrânească, adică „guturaiul să-l îndopi și frigurile să le lași flămânde". Eu aveam și guturai și friguri. Așa, ce m-am gândit eu?... Zic, să-mi umplu mai întâi stomacul bine pentru guturai și pe urmă să-l tratez repede așa încât să rămâie frigurile flămânde. În astfel de împrejurări eu fac rar lucrurile pe jumătate. Mă pusei dar să mănânc cu toată pofta; mă abonai la un birtaș străin, care își deschisese prăvălia chiar în ziua aceea. Birtașul aștepta lângă mine cufundat într-o tăcere respectuoasă până ce isprăvii de îndopat guturaiul, și mă întrebă apoi dacă umblă mult pe la noi molima guturaiului. Eu i-am răspuns că da. Atunci el a ieșit, a dat tabla jos și a închis prăvălia.

Am plecat să-mi văz de treabă. Pe drum dădui de al patrulea amic intim. El îmi spuse că nu-i nimic pe lume mai bun pentru guturai decât un pahar de saramură fierbinte. Mi-era teamă că n-oi mai avea nici un locșor vacant în stomac. Ce-o fi să fie! încercai să-l dau pe gât. Rezultatul a fost minunat. Am crezut că-mi este sufletul nemuritor.

Aceste rânduri le scriu numai spre folosul acelora ce sunt supărați de aceeași suferință ca mine. Să se ferească de saramură caldă. Poate c-o fi bună doftorie, dar e doftorie de câine, nu de om. Dacă m-o mai lovi vrun guturai ș-o trebui, ca să mă vindec, să aleg între un cutremur de pământ și un pahar de saramură caldă, zău, crez că înghiț mai bine cutremurul întreg.

După ce s-a potolit furtuna din măruntaiele mele, n-am mai întâlnit nici un bun samaritean, să-mi mai dea vreo povață; și am început să culeg de peste tot basmale ca să le înmoi, tocmai ca la începutul guturaiului meu. Dar iată că întâlnesc o damă care-mi spune că vine dintr-o provincie foarte depărtată; pe acolo, bag seamă, nu era țara mai deloc bântuită de doftori, și astfel dama aceea fusese nevoită să se deprindă și să capete o mare iscusință la vindecarea boalelor mai ușoare și de toate zilele. Am înțeles că trebuie să aibă multă experiență pentru că era o femeie de vreo cincizecișicinci de ani.

Dânsa mi-a făcut o doftorie cu miere, rachiu, terpentin și multe feluri de buruieni amestecate, și mi-a spus să iau câte un păhărel la fiecare sfert de ceas. Cel dintâi mi-a fost destul. Cum l-am dat pe gât, mi-am sărit din balamale și m-am simțit târât în cele mai grozave ticăloșii ale naturii omenești. Sub influența lui pernicioasă, creierul meu concepu niște minuni de perversitate, pe cari însă mâinile mele au fost din norocire prea slabe ca să le săvârșească. Încercând atâtea și atâtea leacuri ca să scap de guturai, îmi slăbisem cu desăvârșire puterile; dacă n-ar fi fost astfel, aș fi mers cu perversitatea până la a dezgropa morții din cimitire.

Am și eu uneori ca multă lume gânduri de nemărturisit, cari sunt urmate de niște fapte nu prea de laudă. Niciodată însă n-am văzut la mine atâta depravare, o depravare supranaturală până la monstruozitate. Și am fost mândru de asta.

Peste zece zile încercam altă doftorie. Am luat încă multe doftorii suverane, și până în sfârșit am izbutit să-mi afund în piept guturaiul din cap.

Tușeam mereu. Glasul meu se coborâse sub zero. Fiecare cuvânt care-l scoteam hodorogea ca un tunet cu două octave mai jos de diapazonul meu ordinar. Noaptea nu-mi puteam asigura câteva ceasuri de odihnă decât numai după ce tușeam până mi se stingeau toate puterile. Ba încă, dacă mi se întâmpla

nenorocirea să visez și să vorbesc în vis, sunetul spart al vocii mele discordate mă făcea să sar din somn.

Starea mea se agrava din ce în ce. Cineva mi-a recomandat să iau spirt curat; am luat. Pe urmă spirt cu miere. Am luat și așa. Pe urmă spirt cu zeamă de ceapă. Am pus toate la un loc și le-am înghițit. Nici un rezultat apreciabil. A! ba nu, am început să fluier din gât oridecâteori răsuflam.

Am aflat apoi că trebuie să călătoresc ca să mă tămădui. Am plecat, cu un camarad al meu, reporter de gazetă. Toată ziua vânam, pescuiam, ne plimbam pe jos și în luntre, jucam, chefuiam; și noaptea îmi îngrijeam de troahnă.

Cu acest chip izbutii să-mi dau în fiecare minut de bine.

Dar boala se agrava mereu. Ciudat lucru.

– Fă o baie în cearșaf! Până acum nu mă dasem înapoi de la nici o doftorie; mi s-a părut rușinos, ridicul și slujind să încep a mă da înapoi în fața acesteia. Mă hotărâi deci să fac o baie în cearșaf, cu toate că nu aveam nici cea mai mică idee de ce vrea să zică o baie în cearșaf.

Mi s-a administrat baia în cearșaf la miezul nopții. Era tare ger. Eram cu pieptul și cu spinarea goală. M-am înfășurat într-un cearșaf înmuiat în apă cu gheață. Al dracului cearșaf! mi s-a părut că e lung d-o jumătate de kilometru. M-am înfășat până am ajuns un pachet enorm de otrepe.

Este în adevăr un expedient foarte crud! Când ți se atinge de pielea caldă cârpa udă și înghețată sari d-odată în sus; deschizi gura ca un cuptor, pare c-ai vrea să înghiți un obelisc; te îneci ca un om care își dă sufletul. Mi-a înghețat măduva din șira spinării; mi-a oprit bătăile inimii. Am crezut că mi-a sosit ceasul.

Nu faceți niciodată baie în cearșaf, niciodată!

După întâlnirea cu o cunoștință feminină care, pentru cuvinte pe care numai dânsa le știe, nu te vede când te privește, și nu te recunoaște când te vede, nu găsesc nimic mai plăcut decât o baie în cearșaf.

Dar să urmăm. Baia aceea nu mi-a fost de nici un folos (ba din contra!). Atunci o prietină mi-a spus să mă oblojesc pe piept cu făină de muștar. Cred că de astă dată m-ar fi tămăduit de-a binelea, dacă nu era prietinul meu reporterul. M-am așezat în pat și am pus mămăliguța de muștar pe masa de noapte ca să o am la îndemână. Dar tânărul meu s-a deșteptat peste noapte cu o foame îndrăcită și mi-a mâncat mămăliguța toată. N-am văzut în viața mea așa poftă nebună. Sunt sigur că mă mânca dobitocul și pe mine dacă eram sănătos.

După aceea am umblat și am călătorit de colo până colo câteva săptămâni, luând[,] afară de fel de fel de băi, o sumedenie de doftorii, care mai de care mai grozave. Până la urmă tot m-aș fi tămăduit, dar am fost silit să mă întorc acasă. M-am întors, și cu toate noile căutări la care m-am supus, mi-am agravat răul și mai tare prin toate felurile de imprudențe.

M-am hotărât să plec iar. Pe drum[,] o damă mi-a spus să beau câte un sfert de litru de rom tare în fiecare zi. Altul mi-a zis tot așa. Fiecare mă sfătuia să beau câte un sfert de litru, așa că am ajuns până la un sfert de vadră. Am înghițit și tot trăiesc. Minune!

Încă o dată trebuie să spun că, cu cele mai bune intenții, supun aci persoanelor mai mult sau mai puțin bântuite de aceeași suferință, lista doftoriilor pe care le-am urmat eu. D-aia doresc să le încerce și d-lor. În cazul când nu se vor vindeca, cel mai rău ce li se poate întâmpla, e să moară.

Nu-i nimic!

AFORISME

1

În război necurmat trăim: cu inimicii în luptă, cu amicii în armistițiu.

2

Toate mulțămirile trebuiesc plătite: înainte de a se căpăta, ni se par destul de ieftine, în urmă prea scumpe.

3

Dispreț desăvârșit pentru părerea mulțimii și milă adâncă pentru soarta ei – iată semnul înțeleptului.

4

O mare durere e să iubești; o mare nenorocire să scapi de această durere.

5

Dacă și între oamenii cuminți s-ar putea stabili înțelegere așa de lesne ca între nerozi, mulțimea acestora ar avea o soartă mai bună.

6

Voiești să cunoști lucrurile? privește-le de aproape. Vrei să-ți placă? privește-le de departe.

7

Pasivul și activul fiecărui pas al omenirii sunt totdeauna în echilibru.

Pasivul descoperirii tiparului: s-au recunoscut nerozii, s-au numărat și s-au găsit a fi dânșii cei mai mulți.

8

Când avem un sentiment fără speranță, o mare speranță ne mai rămâne: că niciodată nu-l vom pierde.

9

Opiniile sunt libere, dar nu și obligatorii.

10

Lumea este numai o poruncă a lui Dumnezeu dată unui suflet omenesc: fiecare cum poate ascultă.

MOFTUL ROMÂN

Eu – Ce mai spun gazetele, nene?
Nenea – Mofturi!

*

Eu – Ce era azi la Cameră?
D. deputat – Mofturi!

*

Un cerșetor degerat – Fă-ți pomană: mor de foame!
Un domn cu bundă – Mofturi!

*

Un june cu revolverul în mână – Acrivițo! dacă nu mă iubești, mă omor!
D-ra Activița (făcând două gropițe asasine în obraji) – Mofturi!

*

Eu – Ce crezi, părinte Zăbavă, de noul proiect asupra clerului?
Părintele (potrivindu-și culionul și șoptindu-mi discret) – Moft, taică!

*

Eu – Care e rezultatul final al afacerii de la Dorohoi?
Un reporter – Moft!

*

Dr. Babeș – Feriți-vă de apa nefiltrată: are germenii tutulor boalelor.
Un mitocan (fudul) – Mofturi!

*

Eu – Dar domnii X…Y…Z…, n-au nici un merit, nici o capacitate, nici un talent spre a fi puși în fruntea unor instituțiuni cari… și în sfârșit chiar despre onestitate… de!
Un amic – (tăindu-mi vorba și dând din umeri) – Mofturi!

*

Pacientul (foarte impacient) – Doctore, mor!
Doctorul (foarte liniștit) – Mofturi!

*

Librarul – Iată o carte nouă, foarte interesantă.
Un june cult (dând cu dispreț volumul la o parte) – Moft!

*

Un ipohondru – Ar trebui mai multă îngrijire: Doamne ferește! să nu ne pomenim la primăvară cu holera!
D. primar (foarte serios) – Mofturi!

*

Un cetățean – Săriți!
D. Procuror (grăbindu-se să suie la club) – Mofturi!

*

Eu – Eu crez că de astă dată guvernul a avut dreptate.
Un pesimist fără slujbă (scrâșnind fieros) – Mofturi!

*

Eu – Trebuie să mărturisim, cu toată părerea de rău, că în administrație… uneori se fură foarte des.
Un optimist cu slujbă (zâmbind foarte blajin) – Mofturi!

*

Un orator opozant – Câteodată, autoritățile… prin abuz de putere, se-ntâmplă prea de multe ori să comită…
Un ministru – Mofturi!

*

Un tată de familie – Am auzit că de la o vreme se-ntinde printre o seamă de tineri din București un vițiu rușinos și contra naturii.
Un altul cu mai mulți copii (râzând și făcând un gest de inteligență prea expresiv) – Mofturi!

*

Un spiritist (învârtind masa) – Ce e viața?
Spiritul (răspunzând foarte silnic) – Moft!

*

X… – Mâine seară e o eclipsă de lună.
Z… – Mofturi.

*

Iar Eu – *À propos*, iese o gazetă nouă.
Publicul – Moft!

Moft! Mofturi!

O, Moft! tu ești pecetea și deviza vremei noastre. Silabă vastă cu nețărmurit cuprins, în tine încap așa de comod nenumărate înțelesuri: bucurii și necazuri, merit și infamie, vină și pățenie, drept, datorie, sentimente, interese, convingeri, politică, holeră, lingoare, difterită, sibaritism, vițiuri distrugătoare, suferință, mizerie, talent și imbecilitate, spirit și spiritism, eclipse de lună și de minte, trecut, prezent, viitor – toate, toate cu un singur cuvânt le numim noi românii moderni, scurt: MOFT.

În genere națiile mari au câte un dar sau vreo meteahnă specifică: englezii au spleenul, rușii nihilismul, francezii *l'engouement*, ungurii șovinismul, spaniolii morga, italienii vendeta etc.; românii au Moftul!

Trăiască dar Moftul român!

Foaia ce apare astăzi, luându-și acest titlu eminamente național, este copilul adevărat, prâslea cel alintat al acestui secol pe sfârșite așa de bogat în mofturi; sperăm că va fi formula sinceră și exactă a spiritului nostru public.

Și acuma, dragă „Moftule", mergi de-ți fă și tu rostul în lumea asta. Locul tău aici este, a ta e vremea de astăzi.

Aruncându-te la lumină, strigăm cu toată căldura: Dumnezeul părinților noștri, el care a știut totdeauna să protege România, aibă-te în sfânta sa pază! deie-ți norocul ce-l merită orice moft român pe acest pământ stropit cu sângele martirilor de la 11 iunie 1848, 11 fevruarie 1866, 8 august 1870 și 14 martie 1888.

Publicului român, care-ți este tot sprijinul, îi zicem: ajută-ne și Dumnezeu te va ajuta; iar ție-ți dorim: „Moftul român" să fii, dar caută pe cât se poate de nu fi moft!

LA LUMINAȚIE

Aproposito de 24 Ianuarie, o reminiscență foarte depărtată. Odată răposatul „Nichipercea“, făcând darea de seamă despre paradă, scria:

„… Fu multă lume aseară la luminație, și domnii de la primărie și de la poliție fură la luminație.“

SPIRITISM ȘI TELEPATIE

Ce este *spiritul*? Este un ce de la Dumnezeu dat, care intră în corpul noului zămislit, – nu se știe când intră, dar de intrat pozitiv că intră – și iese când corpul moare, – pe unde iese nu se știe, dar se știe că iese.

Înainte de a intra și după ce a ieșit, se plimbă prin văzduh. Timpul petrecut de spirit într-un corp oarecare, fie acesta de orice sex, sau chiar de amândouă, se numește *incarnațiune*, și sunt de 7 ori câte 7 incarnațiuni în de 9 ori câte 9 veacuri. Timpul cât e liber spiritul, el vine bucuros să vorbească cu spiritele cari stau pe pământ incarnate, și să spună acestora lucruri de pe cea lume și secrete de pe lumea aceasta, secrete pe care spiritele incarnate nu le pot descoperi din pricina condițiilor greoaie ale corpului.

Despre mijloacele de comunicare între spiritele libere și cele incarnate, – începând de la visul ordinar și masa învârtitoare, metodele cele mai vechi și mai uzitate, și ajungând până la cea din urmă metodă, adică prinderea spiritului într-un clondir, vom vorbi cu de-amănuntul într-un număr viitor.

Până atuncea, câteva cuvinte asupra *Telepatiei* ne par indispensabile.

Telepatia este simțirea reciprocă la distanță. Această simțire pe nepipăite, nevăzute, neauzite, negustate și nemirosite, se

exercită între spirite incarnate precum și între acestea și cele libere și viceversa.

Telepatia poate fi de trei feluri: pozitivă-simpatică, negativă-antipatică și mixtă sau simpatico-antipatică și antipatico-simpatică.

Exemple:

Pleci de-acasă cu gândul a merge să ataci pentru ultima oară pe un amic cu o cerere de împrumut. Amicul d-tale, un mito - can, în momentul când pornești, te simte venind cu atâta pornire și dă ordin strașnic servitorilor să-ți spuie când vei sosi că domnul a plecat în străinătate și nu se știe în ce zi se-ntoarce.

Iată un caz de telepatie antipatică, un caz adevărat – întâmplat chiar mie.

Atunci consulți un spirit liber să vezi când poți pune mâna pe mitocanul d-tale și daca ai sorți de reușită. Spiritul, după ce face nazuri câtăva vreme, îți răspunde în sfârșit:

„Slăbește-ne, frate, cu mofturile d-tale!"

Deci, telepatie antipatică între un spirit liber și unul incarnat.

Supărat de așa cuvinte de refuz, ieși să iei aer, și de cine dai întâi cu ochii? de un creditor uitat. Ptf! *Ecce homo*! Cine ți l-a scos înainte? Telepatia simpatică.

Acum două exemple de telepatie simpatică între două spirite incarnate.

Te afli la o serată între mai multe dame, și de unde vorbești despre poezie, te pomenești cu o mâncărime grozavă într-o oarecare parte a corpului; dar o mâncărime nesuferită. Ce e de făcut?… A te scărpina în lume, peste putință. Biruit însă de fenomenul insuportabil al incarnatului d-tale, te hotărăști să părăsești societatea și să pleci afară ca să te scarpini. Dar, o minune! Când dai să pornești, mâncărimea a dispărut ca prin farmec.

Peste câteva luni după aceasta, întâlnești un bun prieten care se-ntoarce dintr-o călătorie îndelungată. Din vorbă-n vorbă îi spui istoria, și… ce afli de la dânsul? Minune!

La același ceas, în același minut, la aceeași secundă, amicului d-tale, aflându-se pe bordul unui steamer englez tocmai la antipozii Bucureștilor, i-a venit poftă, fără să aibă nici o mâncărime, să se scarpine exact la punctu-i respectiv unde respectivul d-tale punct te mânca.

De ce se scărpina el? pentru că te mânca pe d-ta.

De ce ți-a trecut d-tale? – pentru că s-a scărpinat el!

Cum devine asta? și cum se poate explica științificește altfel decât prin telepatie simpatică între două incarnate.

Și cazul acesta nu este un caz închipuit numai pentru a ilustra teoria; este un caz real, care s-a consemnat în toate revistele savante străine.

Tocmai de la antipozi! Auzi d-ta de la ce distanță!

În fine, un exemplu de telepatie simpatică între un spirit liber și unul incarnat.

Vrei să chemi un spirit, oricare ar fi el, și vezi că necontenit se prezintă același. Îl întrebi:

„Cine ești?“

„Sunt Draș, doctorul Draș, amicul tău Draș.“

Atunci vrei să știi ce părere are vestitul Draș despre d-ta și ce-ți prezice pentru viitor.

„Ce sunt eu?“ îl întrebi.

„Un bărbat eminent!“ îți răspunde spiritul.

„Ce mi se cuvine mie în țara asta?“ îi mai adaogi.

„O situație înaltă și un premiu și două lefi și trei diurne și locuință și toate accesoriile și bilet de liber parcurs pe toate liniile Europei.“

„Dar le voi avea oare într-o țară ingrată ca asta?“ întrebi sfios.

„Le vei avea, răspunde spiritul marelui doctor; nici răbdare nu-ți trebuie, căci le vei avea în curând.“

Și în cursul săptămânei, în adevăr că le și ai.

Iată un exemplu recent de telepatie simpatică între un spirit liber și unul incarnat.

Deocamdată, destul; credem că am pus solid bazele științei. Ne oprim aci pentru astăzi. În numărul viitor vom intra în cercetarea metodelor de comunicare între spiritele libere și cele incarnate: medie, speranțe, arbori, mese învârtitoare etc., le vom analiza și explica cu toate amănuntele.

ISTORIC

Spiritismul are un viitor vast. Între alte foloase, el este chemat a ne da și lămuriri definitive asupra punctelor încă obscure sau de amănunte din Istorie. Iată un specimen de acest fel. Într-una din seanțele oficiale ale Agenției spiritiste-telepatice Fachino, un spirit vioi și plin de haz – spiritul unui boier moldovean, anume Bălșucă, om de duh pe vremea lui, precum o afirmă singur – ne-a spus următoarea poveste. Dăm aci comunicarea spiritistă exact înregistrată *tale quale*:

Spiritul boierului vorbește:

„Știți că toate pricinile de familie, de ceartă, de ocară, de despărțenie, chestii delicate sufletești, se judecau pe vremea mea, nu de țingăi ca acuma la voi, ci de un sfat, care se chema Consistoriul și care era închipuit din episcopi și boieri de rangul întâi cu Mitropolitul în frunte. Pe vremea Mitropolitului Veniamin, eram și eu mădular în Consistor. Așa, ne vine odată să judecăm pe un mișel care nenorocise pe fata cea mai mică a unei biete văduve cu trei copile sârmane.

Înalt Preaosfinția Sa zice mișelului:

– Mișelule, cum ai făcut fapta asta?

Mișelul tace și nu vrea să spuie – de rușine.

– E păcat, mișelule! urmează Î.P.S. Sa, și păcatul trebuie *spălat*… Numaidecât să iei fata de nevastă, să cureți cinstea familiei.

– Nu pot, Înalt Preaosfințite, zice mișelul.

– Pentru ce nu poți, mișelule?

– Pentru că…

– Pentru că ce?

– Pentru că am avut legături și cu cea mijlocie.

– Ptf! nu te-ar mai răbda Dumnezeu, nemernice! Atunci să iei pe cea mijlocie.

– Nu pot, Înalt Preaosfințite!

– Pentru ce, mă?

– Pentru că am avut legături și cu cea mare.

– Anaftema! blestematule, ticălosule și răule! N-o să te mai rabde pământul de-un așa păcat! Să vie popa aici să-l cunune cu cea mare!

– O să vină popa degeaba, Înalt Preaosfințite! nu se poate.

– Ce! ai înnebunit? De ce să nu se poată, tartore? nu pot să înțeleg.

– Pentru că am avut legături și cu…

– Cu mai cine?

– Cu bătrâna!

Mitropolitul s-a făcut galben de ciudă, iar eu mi-am strâns poalele anteriului cu spaimă și am strigat plecând din presustvie:

– Înalt Preaosfințiților și boieri dumneavoastră, lăsați-l pe tâlhar în plata Domnului! nu vedeți c-aista-i om primejdios… Haid' să nu ni se-ntâmple ceva!"

CĂTRE SPIRITIȘTII ROMÂNI

Spiritismul ia un avânt din ce în ce mai puternic în România – e un lucru constatat. În cele mai multe case, și în familii și la becheri, atât în capitală cât și în districte, de la mândrul palat al bogatului până în coliba umilă a săracului, se constată cu cea mai mare sfințenie cazurile de telepatie și se țin regulat seanțe spiritiste, în care se primesc comunicări de cea mai mare importanță. O atare comunicare este aceea pe care o dăm mai sus în articolul nostru *Un vechi microb!*

Rugăm deci, în numele sfânt al științei, pe toți adepții spiritismului român, cari țin seanțe sau iau parte la ele, să ne împărtășească rezultatele lor clar înregistate precum și toate cazurile de telepatie constatate prin proprie experiență sau aflate numai din auzite. Nu vom face nici o rezervă în privința acestor din urmă: departe de noi cea mai mică bănuială de mofturi: cunoaștem destul de onești și de serioși pe spiritiștii români ca să avem toată încrederea în privința afirmațiilor lor chiar din a treia mână; de aminteri, agenția noastră telepatică Fachino, care are de trei ori pe zi serviciu de comunicare, va controla și verifica tot ce ni se trimete.

Astfel, de la numărul 2 încolo, „Moftul Român“ va afecta două rubrici speciale, una pentru „Comunicări spiritiste“, alta pentru „Cazuri nouă de Telepatie“.

MOFTUL

(Studiu de mitologie populară)

Din vremurile anteistorice, pe când era lupul cățel, și până la epoca de astăzi, *Moftul* a ocupat totdeauna locul de căpetenie în afacerile de orice fel ale oamenilor. De dânsul este legată viața mai tutulor popoarelor. Mare parte din faptele eroice, judiciare, familiare, didactice, religioase, regale șcl. au fost săvârșite numai și numai cu ajutorul acestui teribil demon sau al acestui nostim zeu, căci mitologiștii nu se învoiesc asupra chipului lui de a fi.

Daca ne vom urca la izvorul vremurilor și vom urmări cursul vieții planetei noastre caraghioaze pas cu pas, de la cele dintâi ființe cu două picioare și până la ultimele mari evenimente, – vom găsi totdeauna un *păcală* și un *păcălit*. Ca să susținem toate acestea nu vom căuta multe argumente; vom cita puține, însă puternice, așa că cel mai cârcotos dintre cititori să se pătrunză că noi spunem totdeauna adevărul când nu ni se-ntâmplă din contra.

Astfel, este cunoscut de toți că pentru un moft Adam a fost înduplecat să mănânce din mărul Evei (sunt unii autori cari pretind că a fost smochină); printr-un moft Iacov s-a furișat în neamul lui Isus în locul lui Isav; pentru un moft Mântuitorul a fost vândut; printr-un moft s-au născut Romul și Remu, și tot printr-un moft romanii își luară primele neveste; printr-un

moft s-a dărâmat Troia; *Moftul* în fine a făcut multe și de toate, și nu ne-am mai opri o lună spunând câte cinci pe minută, daca am voi să înșirăm câte s-au scris măcar în aste câteva zile în proză și versuri în gazetele de toate colorile din țara noastră.

Deoarece este așadară așa de bine constatat că *Moftul* ține un rang atât de înalt în mișcarea omenirii în genere și a patriei noastre în particular, vom căuta să-i găsim origina și chipul cum dânsul s-a introdus în lume.

În privința aceasta nu-i nimic mai bun, dar totodată și mai primejdios, decât de a consulta părerile mitologiștilor vechi și moderni și a studia cu de-amănuntul ideile ce, în felurite vremuri, s-au dat în această privire, și aceasta pentru că părerile lor sunt atât de contrazicătoare, încât, citindu-le cineva pe toate, crede că fiecare autor s-a silit să păcălească pe adversarul său.

Așa, Magul Tinichea și Dervișul Ceacșir (cel dintâi de viță de Persia și cel d-al doilea din Eghipet, despre carii ilustrul Nan-ba-ba-dan, în vestita lui carte *Stelele întunecoase,* spune că au viețuit cu 3102 ani și 1 lună înainte de era noastră) susțin în acord comun că *Moftul* este un demon cu trei capete oribile: *Minciuna*, *Bârfirea* și *Zavistia*. *Moftul* are în mână o sabie cu două ascuțișuri și cu vârful învârtit ca un burghiu, cu care mușcă și împunge și sfredelește pe cei ce vrea să-i tortureze. Mama lui a fost *Secătura*, o fecioară pe care o amăgise *Șmecherlâcul*; Secătura l-a născut pe Moft departe de casa părinților ei, *Netotul* și *Zevzecia*, într-o poiană misterioasă, – vorba „Constituționalului“ – asta numai de rușinea părinților.

El, *Moftul*, a crescut cu o iuțeală nepomenită și a fost alăptat de *Hârtia*, căreia i se făcu milă de copilul orfan aruncat de mama lui. Când ajunse în vârstă *Moftul*, doica lui, *Presa*, îl însură după *Opinia*, o tânără fată mai mult sau mai puțin publică, foarte mult curtată pe vremea ei, cu care tânărul avu o prăsilă mai numeroasă decât nisipul mării: pe fiece zi dedea lumii câte 10 000 de copii care de care mai fleac, și care toți aveau mai mult ori mai puțin trăsurile tatălui lor.

Acele arătate până aci, autorii le susțin bizuindu-se pe *bas-relieful* ce l-au găsit sculptat pe sahanul cel mare al Faraonului *Ghiveci* din a CXXV-a dinastie eghipteană, sahan ce s-a găsit în vremea săpăturilor spre punerea temeliei primei piramide, și pe niște pergamente, din cari se vede limpede că dânșii au dreptate.

Alți autori însă, apuseni, cum sunt *Sir Ylang-Ylang*, *Immerschnaps, Don Frigaros, Colorez* și alții susțin o părere cu totul deosebită.

Moftul, zic dânșii, este un zeușor gingaș și nostim, care a luat naștere din amorul din flori al *Hazului* cu *Gluma*. Ei îl înfățișează ca un băiețel tânăr și bălăior, purtând într-o mână *Râsul*, o floare, și în alta niște foarfece mari: cu cea dintâi dă pe la nasul celor ce-l ascultă, iar cu foarfecele taie la palavre. Autorii sus pomeniți privesc *Moftul* ca pe un zeu iubit, al cărui cult a fost răspândit mai ales la popoarele de ginte latină; are mulțime de temple; băieții și fetele, femeile și bărbații, moșnegii și babele îi sacrifică flori de câmp și mai ales *Parodia*, o floare multicoloră și pestriță. Icoana lui se află în toate familiile păstrată între zeii penați ai casei cu mare smerenie. Din vechime chiar, cultul lui s-a răspândit foarte iute între magistrați, medici, spițeri, avocați, în școale, în jurnalistică, în pensionate de ambele sexe, între artiști dramatici și (…) rați, popi, dascăli, capete încoronate și încornorate șcl., așa că astăzi rar se va găsi chiar în Parisul Orientului vreo ființă omenească care să nu-l adoreze.

Părerea acestor autori se reazimă pe manuscripte, colecțiuni, chronice, gravuri de metal, piatră, lemn, fotografii, pe care oricine le poate vedea în arhivele tutulor gazetelor hazlii și nehazlii din capitala Belgiei orientale, descoperite în deosebite timpuri și prilejuri, precum la săpăturile făcute la Turnul Colții, la străpungerea Tunelului de sub Pasajul Român, la punerea temelielor Teatrului Caragheorghevici șcl.

Noi dăm firește, din spirit de neutralitate, sub rezervă vederile acestor învățați în privința *Moftului*, deși înclinăm mai mult către cei din urmă, cari după părerea noastră au aerul mai serios.

Învățații apuseni însă au uitat să spună unde și cum dă oracolele sale zeul așa numit *Moftul*, căci fiecare zeu important care se respectă trebuie să dea oracole.

Nu putem prin urmare încheia mai bine acest studiu mitologic decât desăvârșind părerile lor și spunând că *Moftul* își dă oracolele prin ziarul cu același nume, „Moftul român", care apare în București de două ori pe săptămână a *15 bani* numărul – ieftin și bun!

O NECUVIINȚĂ

Poftește-l la nuntă, să-ți zică: la mulți ani! e o vorbă românească veche, care caracterizează pe omul fără tact, fără pricepere și fără gust, budalaua, mangafaua ce nu poate niciodată înțelege ce se potrivește și ce nu s-ar potrivi.

„Poftitul la nuntă“ de astă dată este Teatrul Național.

Se știe mai întâi că în admirabila feerie a lui Shakespeare *Visul*, motivul comic este rezultatul florii magice, pe care drăcușorul de Puck o dă pe la nasul mândrei Titania. Zâna, atinsă de parfumul fermecat, se orbește până într-atâta, că începe a adora pe gogomanul de Bottom, al cărui cap, printr-o ironie a lui Oberon, a fost preschimbat într-un cap de măgar. Mângâieri, sărutări, alintări, pe toate i le dă Titania, și el, Bottom, drept orice răspuns, mișcă plin de încredere și cu satisfacție din vârful urechilor.

Se știe apoi că presa noastră, a cărei licență trebuie să despere pe orice om onest, – o presă, care nu mai are nici un scrupul de limbagiu, o presă, care ar merita cenzura pentru nerușinatele ei abateri de la regulele bunei cuviințe, o presă, în fine, fără lege nici Dumnezeu, – se știe că presa noastră a exploatat, și publicul indus în eroare a primit și pus în circulație o sumă de glume, mai mult sau mai puțin mito - cănești, despre dezvoltarea anormală a ornamentelor auriculare ale prințului nostru moștenitor.

Ne întrebăm dar: când tânărul nostru prinț vine într-un Teatru Național, în așa circumstanță, însoțit de mireasa sa, e lucru cu minte, cu tact, cu pricepere, ca Teatrul Național să arate pe Titania mângâind pe urecheatul Bottom?

Credem că nu, și sperăm că daca pe viitor nu se va suprima scena dintre Bottom și Titania, cel puțin se vor scurta urechile fenomenale ale fericitului, pentru ca aluzia să nu fie prea din cale-afară transparentă și ireverențioasă.

POVESTE DE CONTRABANDĂ

S-a zis că, în război, culmea ar fi să descoperi un obuz care să poată străbate orice cuirasă și o cuirasă pe care să n-o poată străbate nici un obuz. La vamă, culmea ar fi să găsești un vameș căruia să nu-i scape nici un contrabandist, și un contrabandist pe care să nu-l prinză nici un vameș.

Am citit undeva sau mi s-a povestit, nu știu bine, o anecdotă, care sper că va interesa pe cititorii acestei reviste. Iat-o.

Vameșii francezi pe granița despre Belgia sunt de o asprime și de o isteține nemaipomenită. Fiscul francez are aci nevoie de copoii cei mai de rasă din cauza contrabandierilor de mărfuri de lux și mai ales de dantele. Călătorii, mai cu seamă cei bănu - iți, sunt supuși la revizii și scotoceli, cari răzbesc totdeauna până la piele.

Se-nțelege de la sine că pentru călătorii feminini este o anume sală de revizie și femei revizoare.

A amăgi, a dejuca vigilența acestui Argus fiscal s-ar părea absurd; sunt însă oameni și mai ales femei, cari încearcă uneori – nu că fac profesiune din contrabandă – să treacă în Franța, pentru personală întrebuințare, obiecte de lux, în genere dantele belgiene. Și nu rareori reușesc; fiindcă un călător care se vede cât de colo că vine de departe, că nu face călătoria pentru vreun câștig sau pentru afaceri, ci numai de plăcere, un călător care este însoțit de o familie întreagă, având aerul sigur

și nepreocupat, prezentându-și bagajele cu fruntea sus la revizie, poate strecura prin cutele și căptușelile hainelor și câte o bucățică de dantelă. Aerul onest și franc îl scapă adesea de bănuiala celor mai neîncrezători oameni din lume, care desigur sunt vameșii – adesea, însă nu totdeauna.

Călătorea odată pe drumul de fier de la Bruxelles la Paris o doamnă tânără. La o stație pe drum, se urcă în același compartiment un domn cu o înfățișare foarte elegantă, purtând pe mână un palton căptușit cu mătase. Domnul salută foarte politicos și se așază într-un colț în fața doamnei.

Cum sunt călătorii, după câteva minute se rupe tăcerea și încep întrebările indiscrete:

– Doamna merge departe?

– Da, domnule, merg în Franța.

– A! în Franța.

– Da, mă-ntorc acasă.

– A, acasă... Și doamna a fost la Bruxelles?

– Da, domnule.

– O călătorie de plăcere, desigur...

– Da, am fost la o rudă...

– A! la o rudă... Și n-ați profitat de ocazie să cumpărați ceva dantele?... Sunt foarte ieftine și de o calitate superioară celor franțuzești... E peste putință să cumpărați așa dantele fine în Franța fără să le plătiți întreit decât în Belgia...

Doamna schimbă puțin fața – o schimbare care pentru niște ochi nedeprinși ar fi trecut nebăgată-n seamă. Domnul însă, având ochii foarte pătrunzători, adaogă surâzând și privind țintă cu toată siguranța în ai doamniei:

– Spuneți drept, ați luat multe?... Pentru că trebuie să știți că la vamă... vi se pot întâmpla grozave neplăceri, dacă nu știți lua niște deosebite precauțiuni... Or să vă caute la sigur, și orice marfă nedeclarată e confiscată, și deosebit sunt și amende, câteodată, după gravitatea cazului, și pedepse...

– Atunci, zise doamna schimbând bine fața, atunci sunt pierdută...

– Nu tocmai... n-aveți teamă încă... poate să scăpăm... e foarte posibil să treceți... Eu sunt foarte cunoscut la vamă; trec p-acolo de două-trei ori pe săptămână. Intrăm în sala de revizie împreună, declarați bagajele și ați scăpat... Aveți dantele pentru o sumă foarte mare?

– Cinci mii de franci.

– Și, unde le aveți, sunt cel puțin bine prinse?... să nu se observe vreo umflătură neobicinuită.

– Sunt cusute în căptușala corsajului, zise doamna tot mai îngrijată.

– N-aveți teamă, vă trec eu; cu mine n-au să vă bănuiască.

– A, domnule, cât sunteți de galant! cum să vă mulțumesc?

– A! nu e nimica, doamna mea; călătorii sunt datori să se ajute între dânșii în contra accidentelor, tâlharilor și vameșilor... A! și dacă ați ști ce plăcere simț când pot înșela pe vameși, pe cari nu-i pot suferi și cu care am de furcă așa de des!

Din vorbă-n vorbă iată că trenul sosește-n sfârșit la vamă.

Domnul dă doamnei brațul drept, cu o mișcare foarte elegantă, își ia pe mâna stângă paltonul și înaintează cu pasul sigur; doamna îl urmează plină de încredere și de recunoștință, stăpânindu-și cât poate mai bine emoția.

Sunt în fața revizorului:

– Domnule revizor, zice galantul cavaler, dați pe doamna aceasta în primirea revizoarelor... s-o scotocească bine: are în căptușeala corsajului dantele de peste cinci mii de lei [*sic*]. Rog să se facă procesul-verbal și să nu se uite tantiema mea de denunțător... Trec mâine să ne socotim pentru toată săptămâna.

Infam! Auzi meserie! auzi mijloc de a-și câștiga o bucată de pâine pentru un bărbat în toată firea! A!

Să fi fost doamna aceea grasă sau sângeroasă, poate că din amestecul indignației, rușinii, necazului de pagubă și de

păcăleală, ar fi rezultat o fatală congestie cerebrală. Era însă slăbuță și de un temperament nervos; amestecul amar al acestor deosebite sentimente dete loc la o scrâșnire de dinți, la o privire plină de cel mai înalt dispreț și la următoarele cuvinte pronunțate cu toată liniștea și dignitatea cerute de o așa subțire situație:

– E de prisos să mă caute, domnule revizor; ceea ce a spus acest onest tovarăș de călătorie este exact. Trec eu singură în sala de revizie ca să predau impiegatelor d-voastre dantelele.

Apoi, întorcându-se către protectorul ei, adăugă cu un zâmbet nespus:

– Îți mulțumesc, scumpul și demnul meu cavaler, de omenia d-tale.

Tonul cu care au fost spuse cuvintele „acest onest", „scumpul și demnul", „omenia" nu se poate descrie.

Doamna s-a executat; dantelele i-au fost confiscate. contrabandista s-a suit în vagon și a intrat, destul de supărată, cum trebuie să-și închipuiască oricine, în Paris.

Trecuseră câteva zile de la această scenă. Doamna se afla acasă și se gândea cu necazul încă fierbinte la mișelia neagră a acelui om, la cât de adânc poate să meargă infamia omenească.

Servitoarea aduce o cartă de vizită: *D. Cutare* și spune că acest domn dorește cu multă stăruință să fie primit pentru că are o afacere importantă de aranjat și nu poate întârzia la Paris decât până seara.

– Poftește-n salon.

Mosafirul intră. Peste un moment intră și doamna... Dumnezeule, tu care ții vămile văzduhului!

Cine era?

Infamul!

– Ieși!

– Doamna mea, am să ies după ce vă voi da o mică explicație...

– Ieși!!

– Vă datoresc...

– Ieși!!!

– Șase mii de franci, pe cari vă rog să-i primiți.

– Ce?

– Iată-i... Vă rog să-i numărați, sunt șase bilete.

Și pune biletele pe masă.

– Ce-nsemnează asta, domnule?

– Asta însemnează, răspunse cu multă volubilitate vizitatorul, că dantelele dv. au costat cinci mii de lei [*sic*], iată-i; eu am luat premiu ca denunțător o mie de lei; cinci și cu una, șase. Aceștia sunt banii dv. Cât despre supărarea ce v-am făcut-o, vă cer milioane de scuze; vă rog, iertați-mă, trebuia să vi-o fac, veți vedea că nu puteam altfel. În privința aceasta, pentru că vina mea nu se poate plăti cu bani, vă rog să fiți bună a primi, împreună cu scuzele mele cele mai umilite, și această garnitură de dantele, cari vă rog să credeți sunt cu mult superioare pe lângă cele ce vi s-au confiscat; acelea le-am văzut, era marfă ordinară. Ia uitați-vă mă rog la marfa asta... vedeți ce lucru fin.

– Cum, domnule? întrebă doamna amețită, care va să zică... dta...

– Eu nu sunt spion fiscal cum ați crezut... sunt negustor cinstit... Trebuia să vă dau pe dv. ca să-i pot orbi să trec eu: aveam în căptușeala paltonului o avere întreagă – cele mai fine, aproape trei sute de mii *netto* – Bruxelles... Cu modul acesta, adăogă domnul râzând, am trecut până acuma de patru-cinci ori, așa că dobitocul de revizor e convins perfect că eu fac profesie de spion și că trăiesc din tantiemele lui... tantiemele lui! Atâta rău... Dar mă grăbesc și nu voi să abuzez mai mult de bunăvoința dv., doamnă. Sunt al dv. cu tot respectul și considerația.

Doamna a râs din toată inima și, dacă a râs, se-nțelege a primit și darurile și scuzele cinstitului negustor.

CULMEA NENOROCULUI

S-au zis multe despre oamenii nenorocoși.

Unul a spus:

„În ziua când m-oi face pălărier, sunt sigur că toți oamenii or să-și piarză capetele!“

Altul, un om adesea păcălit, a adaos:

„Dacă aș avea eu cap, sunt convins că nu s-ar mai fabrica pălării!“

Care ar fi însă culmea nenorocului?

Îndată după apariția „Moftului“, să nu mai aibă moftul căutare în patria română!

Imposibil!

JERTFE PATRIOTICE

În sfârșit… Mai erau câteva ceasuri până în dimineața de 11 Fevruarie, când trebuia să se dea lovitura. În cazarma lor din Dealul Spirii, tunarii îmbrăcau tunurile în paie, pentru ca, despre ziuă, să poată merge în dosul palatului spre a proteja operația conspiratorilor fără să tulbure liniștea nopții și să strice somnul pacinicilor mahalagii. Militarii își făceau datoria… da; dar nici civilii nu rămâneau mai prejos.

Era ultima întrunire a secțiunilor conspirației. Ca să înțeleagă mai bine cititorul, trebuie să spun că vasta urzeală se compunea din secțiuni cu număr restrâns de membri, de la zece până la optsprezece inși. Unul din aceștia, fără să știe ceilalți, avea relațiuni cu un altul din o altă secțiune; așa că, la un moment dat, chiar dacă s-ar fi prins una din acestea lucrând, nu s-ar fi putut descoperi nimic mai mult decât o mână de oameni. Această organizațiune mazziniană fusese combinată de răpostatul C. A. Rosetti, după reminiscențele-i clasice.

În seara aceea, într-una din secțiuni, compusă în jumătate din câțiva tineri entuziaști și din vreo trei negustori, prezidentul, un liberal fanatic, care mâncase la 48 jimbla exilului în formă de tainuri turcești, la Brussa, ținu o scurtă cuvântare, cam așa:

– Fraților! Vremea vorbelor a trecut; acum are să sune în sfârșit ceasul faptelor. Trebuie să avem curaj; momentul cel mare se apropie. Până să nu crape de ziuă, poate că vom fi

chemați să facem cea mai mare jertfă pe care are dreptul patria s-o ceară de la un om. Să fim gata la tot! Să nu ne dăm înapoi de la nimic pentru a ne împlini datoria de patrioți!

Când prezidentul a terminat solemna lui cuvântare, tinerii carbonari, scrâșnind din dinți, au ridicat pumnii încleștați în sus, în semn de aplauze și de aclamațiuni, știut fiind că într-o conspirațiune, zgomotul este interzis. În timpul însă când vorbea prezidentul, unul dintre negustori se căuta cu multă stăruință în fundul buzunarului de la nădragi. Îndată ce cuvântarea fu isprăvită, negustorul se sculă în picioare, scoțând din buzunar un pungoci unsuros, destul de greu, plin cu mărunțiș. Apoi, mergând hotărât la masa prezidentului, trânti zgomotos, între sfeșnice, pungociul, și zise:

– Dacă a venit vremea pe jertfă, apoi cât m-ajunge partea, nu mă dau în lături!

Zicând acestea, isnaful începe să dezlege baierele pungociului. Prezidentul și toți tinerii entuziaști au un moment de dezgust în fața acestui act. Unul din ei, cel mai înflăcărat, nu se poate opri a zice cu indignare: „Mitocanul, tot mitocan!". Dar cum sunt toți foarte lihniți, înfățișarea pungociului durduliu le răstoarnă cu desăvârșire mișcarea întâia. Încrucișându-și unii între alții niște priviri fulgerătoare și uitând că se află într-o cavernă de conspirație, încep să pleoscăiască din palme, strigând toți:

– Ura! bravo patriot! să trăiască nenea Niță!

Și palmele tinichelelor se pornesc toate cu degetele încovoiate către pungociul mitocanului; dar mitocanul, în același timp, ridică pungociul de pe masă și-l vâră în buzunar, zicând:

– Bine, eu dau partea mea… Care, ce dă?

Prezidentul, care se înțelesese din ochi cu tinerii, zice:

– Neică Niță, aici e pe frăție, dă fiecare ce poate și cum poate. Dumnealor, că sunt mai tineri și, vorba aia, ce-am avut

și ce-am pierdut! dumnealor o să-și puie, doamne ferește! viața în primejdie; că asta nu-i glumă ce facem noi! ia gândește-te dumneata: șapte puteri garante! nene Niță și Convenția de la Paris! Care va să zică, noi ne punem contra lui Napoleon III, neică Niță… te joci! D-aia spui că dumnealor, ca tineri, pot să meargă chiar până la moarte…

– Să ferească Dumnezeu! zice nenea Niță; ar fi păcat…

– Da, dar vorba e: să poate?… Însă dumneata, care ești altfel de om, om cu dare de mână, negustor, de, dumneata nu face pentru ca să te bagi unde să bagă dumnealor. D-aia a și împărțit Dumnezeu trebile pe pământ: unul, adică cu alergătura, și altul, vine vorba, cu capitalul; și pe urmă, toți la câștig, fiecare pe cât a pus, împart drept pentru interesurile patriei, fiindcă sunt patrioți!… nu-i așa?

– Așa da, zice nenea Niță, acuma te pricep.

– Ei vezi?… dă-ți partea.

Nenea Niță a scos iar pungociul, i-a deschis baierile și a vărsat pe masă un pumn de mărunțiș: icusari, nisifiele, sfanți, sfănțoaice, firfirici și gologani; le-a socotit până la suma de cinci galbeni; apoi a legat iar pungociul la gură, zicând:

– Ei! acu, cine-mi iscălește fitanția?

– Care fitanție?

– Pentru sumă.

– Cum, nene Niță? strigă prezidentul. Cum să poate să spui dumneata așa vorbă? să ceri hârtie la vreme de revoluție?

Dar nenea Niță acopere cu laba mărunțișul și dă să-l tragă iar la margine, ca să-l puie la loc.

– Fără fitanție, nu pot să dau, fiindcă n-am temei la catastif.

Atunci, cel mai tinichea dintre carbonari, văzând primejdia, se repede la mâna isnafului, pe care o apucă strâns, și zice:

– Stai, nene Niță!… Fraților, are dreptate nenea Niță, dacă varsă negustorul parale, trebuie să aibă adeverire la mână. Uite ce m-am gândit eu: să dăm toți iscălitura noastră cu girul prezidentului.

Toată asistența, cu ochii sclipitori, aprobă unanim propunerea, iar tânărul ia un condei și hârtie și scrie, citind în gura mare:

„Subtiscăliții patrioți, la un moment greu al nostru, pentru interesele patriei, am luat de la nenea Niță suma de 70 sfanți pe care i-o vom înapoia îndată ce vom izbuti să facem toate bune, ca să nu mai fie tiranie…"

Și iscălesc toți… Ședința se ridică; isnaful mai numără o dată paralele, ia țidula, o îndoaie și vrea să plece. Atunci, prezidentul îl cheamă de la ușă, îl trage la o parte și, pe când ceilalți ies binișor unul câte unul, îi spune la ureche:

– Nene Niță, eu zic că nu e bine să porți țidula asta în buzunar. Dacă, Doamne ferește! nu izbutim să dăm pe Cuza jos, și te calcă poliția, și găsește chitanța la dumneata?… ce te faci?

Nenea Niță stă un minut pe gânduri și răspunde, făcând cu ochiul:

– Las'că o pui eu bine; n-ai dumneata grije!

Prezidentul stânge lumânările, îl conduce pe nenea Niță până la poartă și, după ce-l vede depărtându-se, se întoarce în curte, o curte paraginǎ de mahala, și aprinde un chibrit. Într-o clipă, de pe lângă uluci, din fundul curții, răspund alte chibrituri, aprinzându-se ca niște ecouri luminoase: era semnalul de raliare al conspiratorilor. Toți își dau întâlnire, peste o jumătate de ceas, la Rașca, unde trebuiau să bea banii isnafului, așteptând ceasul abdicării lui Cuza. La Rașca, intră unul câte unul foarte veseli și încep să comande mâncare și băutură. Când sfanții isnafului erau pe sfârșite, tunurile, cu roatele îmbrăcate în paie, ajungeau în dosul palatului, în vreme ce, prin față intrau conspiratorii sus, salutați de garda vânătorilor…

A fost cuminte nenea Niță când a luat țidula la mână… Pe când, mult mai târziu, în fața Griviței, batalionul de vânători spăla în sânge steagul mânjit în noaptea de 11 Fevruarie, nenea Niță, fruntaș al comerțului român, ca intreprinzător de furajuri

și altele, încasa, în virtutea chitanței cu data de 10 Februarie 66, partea-i cuvenită după luptele sale pentru răsturnarea tiraniei; în virtutea aceleiași chitanțe, nenea Niță lua apoi parte printre fericiții subscriitori ai conversiei drumurilor de fier și ai „Băncei Naționale".

Astăzi vechiul patriot are un otel nobiliar în București, un echipagiu blazonat și câteva milioane; dânsul păstrează încă cu scumpătate bătrâna chitanță, pe care o arată la toată lumea ca un pergament de noblețe, pentru a proba câte sacrificii a știut el să facă odinioară, în vremuri grele, pentru patrie… Și încă tot mai face: de exemplu, a subscris pentru monumentul lui Brătianu douăzeci de lei și pentru al Vânătorilor cinci. Totdeauna entuziast și generos ca și în ajunul lui 11 Fevruarie, nenea Niță, cu calitățile lui de inimă, trebuia să prospereze și merită să fie stimat.

MEDIUL SPIRITIST

Mediul este un mijlocitor.

El mijlocește comunicarea între spirite, fie între unul incarnat și altul liber, fie între două incarnate, fie între mai multe.

Mediul trebuie să fie eminamente sensibil, discret, dezinteresat și sincer.

El trebuie să poată cădea în istericò după voință.

El trebuie să crează în Credință, să iubească Iubirea, să știe Știința, să spere Speranța: Iubire-Dezvăluire, Credință-Știință, Știință-Speranță, iată Mediul!

Cum lucrează Mediul?

El se așează pe un scaun înaintea unei mese, ține un condei în mână și cade, la o comandă dată, în stare de amorțeală completă; nu mai vede, nu mai aude, nu mai miroase, nu mai gustă, nu mai are pipăit.

Poți să-l înțepi, nu mișcă; vârî-i degetele în ochi, nu clipește măcar; trage-i cu tunul la ureche, nu se clatină; poți să-i dai pe la nas cu orice, nu strănută; pune-i pe limbă un lucru ce nu-i poate plăcea, nu se strâmbă; este în sfârșit fără a fi. Spiritul lui s-a dat într-o parte ca să lase să treacă prin corpul pentru moment vacant spiritul chemat din văzduh.

Atențiune! începem!

Un fachir, preot al spiritismului, pune solemn întrebarea către spiritul evocat ce trebuie să se prezinte în Mediu.

Mediul, până aci înțelenit cu condeiul în mână, începe a scrie răspunsul pe o bucată de hârtie; scrie, scrie până se oprește.

Fachirul ia răspunsul și-l citește în gura mare:

Senzație! Fachirul face un semn. Mediul este dezlegat: dezlegare – reincarnare – spiritul propriu al Mediului reintră în incarnațiunea sa. Mediul se deșteaptă și… pe onoarea lui! nu știe nimic din câte s-au petrecut.

Mediul scrie curat și în orice limbă vrea spiritul evocat să se exprime, chiar într-o limbă pe care n-o cunoaște decât un amic al Mediului. Programa evocărilor și chestiunilor trebuiește comunicată Mediului cu o săptămână înainte de seanță, mai cu seamă pentru a-i garanta sinceritatea acestuia.

Se întâmplă însă uneori că Mediul, nu destul de bine înțepenit, să facă mici greșeli în scriere, de aminteri ușoare de îndreptat.

Astfel, odată la întrebarea: „Bunicu-meu era muzicant: cu ce cânta el?“ Mediul – fără să știe bine franțuzește, notați bine – scrise: „Ah! flûte!“ în loc de: „De la flûte“, deosebire regretabilă.

Altă dată, preotul întreabă spiritul unui divin răposat: „Vremea trece, moartea ne sosește – ce trebuie să facem?“ și Mediul scrie: „Să mă slăbiți cu dragostea!“ în loc de: „Să mă slăviți cu dragoste!“

Altă dată, iar la întrebarea preotului: „Ador muzica – îmi pare rău că n-am învățat-o și p-aia, poate scriam și vreo operă – la vârsta mea cu ce mai pot învăța să cânt?“ Mediul scrie: „Cu Olga“ în loc de: „Cu orga!“

Dar nu face nimic. Asemenea mici greșeli lesne se trec cu vederea de inițiații sublimei științe a spiritismului.

O LĂMURIRE

Primim (de la o damă desigur, scriptura și felul de a judeca nu mai pot lăsa nici o îndoială) niște aspre critice asupra unor articole, și totodată și laude pentru altele. Doamna sau domnișoara – căci asta nu o putem ști la sigur, asta e cum se simte dumneaei – se vede că pe de o parte e mulțumită de unele dintre glumele „Moftului român", iar pe de altă foarte supărată pe modul nostru de a vedea lucrurile. N-avem alt ce răspunde decât că cu de toate nu se poate, că orice lucrare omenească este totdeauna sortită a nu fi perfectă, deși nu imperfectibilă.

Dama își însoțește criticele cu această măgulitoare întrebare: „Nu-i păcat ca autorul *Nopții furtunoase*, *Făcliei de Paști* șcl. să publice asemenea gazetă de *bas-étage*?"

Răspundem: O fi! însă autorul în cestiune s-a socotit că, pe potriva puterilor sale intelectuale și pe potriva cererii, a oferit destule mofturi până acuma onor. public. „Ia să dau la lumină și ceva serios!" și-a zis el, și a scos „Moftul român", care, slavă Domnului! până acuma vedem că merge binișor: n-avem de ce ne plânge!

Și mai la urmă, ce să mai vorbim una și alta! Nu poate cineva mulțumi pe toți bărbații, darmite pe toate damele!

POLEMICĂ ÎN PERSPECTIVĂ

În ultimul moment, punând mâna în mare grabă pe un număr al „Constituționalului", simțirăm că spiritualul oficios, liric la zile mari, dă să ne muște. E vorba de o notiță, plină de spirit de aminteri, intitulată *Știre falsă* – o rubrică de invenție proprie, care va rămâne clasică în jurnalistica noastră – în care foaia, cu frecuentele „poiene misterioase" și cu „mirosul de smirnă" atât de necesar în situație, ne impută că n-avem destulă sare și că de aceea noi cei de la „Moftul român" „am fi comandat la Ocnele-Mari un vagon de sare, care încă nu ne-a sosit!"

A! mii de poiene misterioase și de bombe! asta este prea mult! E o provocare în regulă, pe care ne-o fac spiritualii oficioși.

O primim! A! va fi o polemică foarte caldă. Până atunci le zicem adversarilor noștri cu poetul:

„Când mănânci așa iahnie
Nu mai face gălăgie!"

Iar dacă-i voba de sare, mai bine confrații s-ar gândi nu la noi, ci la iahnia dumnealor; ori, în fine, dacă le place și fără sare, să le fie de bine!

Atât pentru azi! La luptă în curând! La luptă, se înțelege nu dreaptă, căci la iahnie nu ne putem pune cu spiritualii noștri adversari.

MOFTANGIII

RROMÂNUL

Moftangiul este eminamente român; cu toate astea, înainte de a fi român, el este moftangiu.

Născut dintr-o familie săracă dar onestă, el este fiul operelor sale, și, deși democrat prin naștere, el face parte din aristocrația inteligenții, a meritului, științei, artei, culturii șcl.

Dar… născut dintr-o veche familie de adevărați boieri, cari au știut totdeauna să pună interesul patriei mai presus de interesele de clasă renunțând la privilegii, el, aristocratul get-beget, este adevăratul democrat…

Moftangiul este patriot hotărât, naționalist exclusiv, român până în măduva oaselor! toată lumea trebuie s-o știe!

Guvernamental, sau, când din nenorocire nu se poate asta, opozant, moftangiul felicită Rrromânia în cazul întâi, o deplânge în cazul al doilea, în ambele cazuri o iubește până la nebunie. De aceea, el urăște cu furie tot ce nu e român, tot ce nu e național.

El stimează agricultura, dar visează o industrie mare națională, care să ne scape de tributul ce-l dăm străinilor: ceea ce-l înspăimântă este o cucerire a Rrromâniei pe terenul economic de către infamii de străini, ajutați de copiii vitregi ai țărișoarii lui!

E om de partid, câtă vreme nu-i vorba decât de vederi asupra politicii interioare. Îndată însă ce e vorba de a ne

prezenta față cu străinii, el crede că toți românii trebuie să uite micile pasiuni și, dându-și mâna frățește, să pășească strâns uniți față cu primejdia economică, politică, socială și culturală a Națiunii! Inimicul comun este străinul! Jos Străinismul!! sus Rrromânismul!!!

Oricine gândește altfel… e un trădător!

Moftangiul se găsește în toate clasele sociale; speța lui furnică pe toate căile de comunicație (afară de rare excepții, cu bilet gratuit) și e încuibată din cele mai mândre palaturi până în cea mai modestă odaie de *hôtel garni*.

Moftangiul poate avea sau nu profesiune, poate fi sărac sau bogat, prost ori deștept, nerod ori de spirit, tânăr, bătrân, de un sex sau de altul sau de amândouă, el a fost, este și va fi rrromân adevărat… Să te păzească Dumnezeu să ataci Rrromânia lui oricât de pe departe, căci moftangiul român e aci gata să te zdrobească.

Moftangiul român este:

Din clasele primare până la bacalaureat – anarhist;

De la bacalaureat până la primul examen de universitate – socialist;

De la primul examen până la licență – progresist;

De la licență până la slujbă – liberal;

De la slujbă până la pensie – conservator.

De la pensie încolo, împărtășește principiile tinerimii universitare… Fii sigur că ai să-l găsești oriunde e vreo manifestație mai mult sau mai puțin politică ori nepoliticoasă a studenților mai mult sau mai puțin rrromâni!

RROMÂNCA

Fiică de arendaș, de negustoraș, de funcționăraș, de avocățel, de ofițeraș, de popă – să fi fost *papà* bulgăroi, sârbotei sau grecotei – moftangioaica este româncă și prin urmare nobilă, *et par conséquent* nu poate suferi mojicimea.

Ea este patronesă în comitetul unei sau mai multor societăți române de binefacere sau de cultură națională.

Moftangioaica română vorbește românește numai *avec les domestiques*, încolo franțuzește – acu ia lecții de limba engleză.

În fiecare zi, moftangioaica răstoarnă prăvălii întregi, de la raftul de sus până la cel de jos, căutând *eșantiioane* și negăsind, *malheureusement*, niciodată ce-i trebuie. Bogată ca și săracă, adeseori i se-ntâmplă din distracție, când se uită negustorul în altă parte, să-i scape ceva în manșon sau sub rotondă.

Moftangioaica își oprește totdeauna cupeul d-a curmezișul stradei.

Pentru dânsa sunt numai două orașe în care poate trăi cineva: *Paris et Bukarest!*

Dânsa are unul sau mai mulți adoratori, nu de plăcere sau de pasiune, ci de datorie: o femeie de așa înaltă extracțiune trebuie să aibă un *suivez-moi*.

Bogată, n-are plăcere mai mare pe lume decât să-și arate unei amice sărace toaletele și să-i spuie prețul lor fabulos, și apoi proiectele, planul și devizul toaletelor viitoare.

Moftangioaica săracă este foarte discretă; de aceea, nu disprețuiește fondurile secrete, ba chiar din contra. Pentru cine conspiră, e prudent să evite pe moftangioaica română.

Crudă, adică necoaptă, primește cadouri de la răscopți bogați; răscoaptă, face cadouri la săraci necopți, adică la cruzi:

– Ah! crudule!

Când e vorba de lista „victimelor“ ei, moftangioaica română uită șirul, numele și datele; are însă în privința aceasta despre amicele ei o memorie prodigioasă.

Când vrei să flirtezi cu moftangioaica, se rățoiește și fleorțăiește. Îi vorbești serios, râde; glumești, e foarte serioasă; o saluți, d-abia moțăie; o iubești, te spune târgului.

Moftangioaica e amatoare de înmormântări de lux. Trecând prin fața cluburilor, jalnica scoate capul afară din

cupeu. După cimitir, *un tour au bois*, cu ochii plânși și cu chipul încadrat în dantelă neagră, este obligatoriu.

Moftangioaica e o româncă bravă; ea știe suferi, cu hotărârea și eroismul caracteristice românului, tortura concertelor clasice, *fort en vogue* astăzi… Astfel, dacă-ți place muzica, ferește-te să mergi la acele concerte: de câte ori orchestra o avea un pianissimo, moftangioaica *commencera a causer fortissimo*…

Moftangioaica sufere în genere de stomac; oricând are să iasă în lume seara, nu mănâncă toată ziua în vederea corsetului. Astfel, e prudent să nu o prea iei la vals: suflarea ei te face să-ți aduci aminte cu mult regret de mirosul violetelor de Parma.

Poftită ori nepoftită, ea trebuie să se afle la toate balurile de rigoare, ale Curții, ale societăților, ale lumii mari, la reprezentațiile prime, extraordinare sau de gală.

Ea e abonată la „L'Indépendance roumaine" și trebuie să figureze neapărat în „Carnetul" lui Claymoor.

Fiecare moftangioacă spune bucuros din fir în păr toată conversația care a avut-o cu Prințesa moștenitoare „aproape o jumătate de ceas" la balul din urmă de la Cotroceni. Câte moftangioaice au fost la bal – că nu lipsește una! – vezi dumneata câte jumătăți de ceasuri a ținut acel bal minunat.

O moftangioaică gătită și împopoțonată de șapte ori mai scump decât s-ar putea explica prin mijloacele consoartelui d-sale, dacă o întrebi ce părere are despre prințesa:

– Fie, *mon cher*; nu zic! e tânără; frumușică, *si vous voulez*; da'… prea e luxoasă!

Când vorbește de regina, zice: *la pauvre!*

La balul Curții mai ales, cum s-a abținut toată ziua de mâncare, abuzează de șampanie, de icre, de înghețată, de bomboane – nu de plăcere ori de lăcomie, nu!… de datorie… O dată supează cu un „amic", pe urmă cu un curtezan, mai despre ziuă, se-nțelege, vine și rândul lui dumnealui: „Aide, cocoșelule, la bufet!" Așa, după înghețată, mănâncă iar icre moi,

și după Pomery *extra-sec frappé*, iar ciucalată fierbinte… A doua zi, doctorul *high-life* se vede silit a-i prescrie o cutie și jumătate de capsule de ricin.

După fiecare bal *du monde*, a doua zi, caii doftorilor *mondains* aleargă până le iese limba de un cot.

Culmea supărării – să o scape din vedere Claymoor.

Culmea ambiției – un minister pentru bărbat și un secretariat pentru amic.

A! să nu uit…

Când vezi două moftangioaice amestecându-și alifia de pe buze și țocăindu-se cu multă căldură, să știi că nu se pot suferi…

– Ah! *ma chère, je ne puis la sentir*!

SAVANTUL

Important bărbat – bărbat serios.

Membru în toate societățile culturale naționale și internaționale preferă dintre acestea pe cele de ginte latină. Dacă nu e încă în Academie, are să fie.

E un exemplar de lux în galeria moftangiilor români și costă scump.

Teorii nouă din cărți vechi, – invențiuni pe cari străinii, vrăjmașii Rromâniei, apucă de le fac mai-nainte, – studii speciale – misiuni la stațiuni balneare – comisiuni și delegațiuni – conferențe savante, un fel de *pot-pourri* de fapte diverse științifice – apoi direcțiuni de instituțiuni și publicațiuni – toate astea trebuie să coste scump.

Tipul nostru iubește, mai presus de orice, Știința și România, cărora le sacrifică activitatea, liniștea, sănătatea, familia sa, tot. El susține că știința, deși esențial umană, trebuie, mai ales la o națiune mică și tânără ca a noastră, să fie

națională. El constată în fiece moment cu mândrie progresul prodigios al științelor române.

El dirijează un institut național savant sau, dacă încă nu până acuma, va inventa unul sau două pentru a le dirija – institute absolut indispensabile Rromâniei, care este și trebuie să fie centrul și farul cultural în Peninsula Balcanică… Ar fi o rușine să lăsăm pe Bulgaria să ne ia înainte!

De exemplu. Este absolut indispensabil să întemeiem un institut, pentru domesticirea, prăsirea și educația licuricilor, – *lampyris resplendens* – având misiunea de a studia un nou sistem de luminare a orașelor Rregatului cu aceste interesante gângănii fosforescente. Închipuiască-și acu orice rromân cu dorr de țarră câtă economie și ce lumină! strălucitoare, gratuită și – igienică!

Dar pentru asta, savantul nostru, bărbatul ingenios, patriotul neobosit, care a descoperit această luminoasă idee, trebuie să călătorească în cele două emisfere, spre a studia *primo:* deosebitele sisteme de luminare a capitalelor mari, *secundo*: diferitele spețe de *lampyris resplendens…* După spusa entomologiștilor, există până acuma vreo patruzeci, afară, se-nțelege, de acele pe cari le va mai descoperi savantul nostru.

Moftangiul științific este sacrosanct.

Nici un guvern nu cutează, nu gândește măcar să se atingă de el și de institutul lui; sunt lucruri inviolabile: ar fi un guvern care ar vrea să stingă lumina, să rearunce România în obscuritate! Din contra, la fiece buget nou, trebuie să se crească cifra respectivă – progresul științei reclamă și alt progres: progresul paragrafului respectiv.

Și toate astea, fiindcă știința e mai presus de luptele politice; guvernele sunt trecătoare, știința e eternă: într-o țară eminamente constituțională, apa trece, moftangiii rămân.

Când moftangiul e un imbecil, îi pasă de critică mai puțin decât îi pasă unui suveran african de opiniile presei europene; când are oarecare talent și spirit, critica-l iritează și-l neodihnește ca pe o cochetă bătrână care se teme să nu se afle în sfârșit că

are dinți falși și păr prepus. De aci se vede cum între moftangii, cei de spirit și cu oarecare talent sunt mai slabi de înger decât imbecilii.

Culmea moftangiului savant: a-și comanda statua încă din viață și a prezida la inaugurarea ei și la apoteozarea sa – a acestui mare luptător național în ogorul științei rromâne!

UN TENOR SCĂPĂTAT

E frumoasă și strălucită cariera cântărețului. Adevărat că el nu poate lăsa nici o urmă vădită a talentului său, decât doar atestările contimpuranilor. Dar pot acestea să ne dea impresia ce ne-o producea chiar talentul cântărețului; a murit? nu lasă în urmă-i decât o vagă suvenire. Așa e cântărețul, așa actorul, tot așa orice executant instrumental.

Și poate tocmai pentru că sunt așa de ingrate după moarte aceste cariere, ele sunt așa de încoronate de glorie și de răsplată materială în viață: e o dreaptă compensare pe care publicul le-o dă instinctiv.

Prin contrariu ne-am explica de ce producătorii intelectuali, aceia cari după moarte lasă un patrimoniu durabil care să facă onoarea neamului lor, nu primesc, în cele mai multe cazuri, de la contimpurani decât spanac.

„Domnul acesta – gândește cu drept cuvânt lumea – are să capete de la copiii noștri destule laude și chiar statuie; asta o să coste destui bani: i-ajunge atâta; acuma să se mulțumească cu cartofi copți!“

Așa, Millo, care a dus o viață strălucită trăind ca un prinț, astăzi la adânci bătrânețe vegetează într-un ungher, uitat aproape de toți; iar lui Eminescu, care a dus o viață de pârlit, îi plouă onorurile, elogiurile și busturile.

Strălucea într-un timp oarecare pe scenele europene un faimos tenor italian *di primo cartello.*

Ovațiuni, buchete, coroane, ode și sonete, mai mult sau mai puțin cu știrea impresarului; daruri scumpe de la doamne, mai mult sau mai puțin fără știrea bărbaților respectivi; și aur… o mină: California toată într-un *do diez!*

Dar, vai! ce se-ntâmplă într-o zi? Artistul simți că-l râcâie în gât…

„O indispoziție trecătoare!“ – își zise el – și seara s-a amânat reprezentația.

Din nenorocire, însă, a doua zi, a treia și cele următoare, indispoziția a persistat… Până în cele din urmă s-a convins omul că glasul i s-a stins… California s-a sleit: adio, glorie și fericire!

Nesocotit ca cea mai mare parte dintre favoriții muzelor, el trecuse prin valurile de aur cum trece câinele prin apă: nu se lipise de el o picătură.

Ce să facă dar?

A coborât încet-încet treptele scenelor celor mari și s-a dus la teatrele de a doua mână, apoi de a treia și așa tot mai jos până când d-abia mai putu fi admis să zbiere pe un teatru de subprefectură.

Aci însă era dificil publicul, tocmai poate pentru că plătea locul întâi un franc și jumătate, iar galeria 20 de bani… și se juca de două ori pe săptămână.

Întâia seară, debutul „ilustrului“ tenor.

Ernani… Ruina apare: satisfacție mare în public. La primul recitativ, răceală. Începe cavatina… murmure. La cadență… fluiere, țipete, urlete: *Fuori! Abbasso! Mascalzone! Alla porta!*

Tenorul nostru rabdă și urmează acompaniat de un zgomot infernal.

A doua seară *Trovatore*… același succes.

A treia *Lucia*: apariția lui Edgar este primită într-un mod îngrozitor.

Atunci tenorul face semn publicului că vrea să vorbească. Deodată zgomotul se oprește. Artistul se apropie de rampă și spune:

„Doamnelor și domnilor,

Știți dumneavoastră cât sunt eu plătit aici ca să vă cânt?… 20 lei pe seară… Ei! Nu cumva o să pretindeți să vă cânt pe 20 de lei ca pe zece mii?… Apoi dacă aș putea cânta cum știu eu, aș fi ajuns să cânt aici la dumneavoastră?“

Micul spici al marelui tenor a produs efect. El a făcut o bună schimbare în opinia publică locală și artistul a putut obține acolo câteva zile fericite la sfârșitul carierii lui pierdute.

Rar publicul, afară de cel român se-nțelege și îndeosebi de cititorii „Moftului român“, are conștiință de ce poate și are drept să pretinză!

O REPLICĂ

Am avut onoarea să declarăm o dată că nu punem mâna pe „Constituționalul“ decât la cea din urmă nevoie; ca să te hotărăști a te pune la așa lectură serioasă, e treabă mare. Oricum însă, ești om și trebuie să te impui, ș-așa am văzut că spiritualii oficioși cu „poienele misterioase“, urmate de „binefăcătorul miros de smirnă“, ne răspund la notița din numărul nostru trecut: în ruptul capului, ei țin „să mai facă gălăgie“.

Într-o „știre falsă“, dar umplută de spirit, ca după obicei, spun că cei de la „Moftul“, nemulțumiți cu sarea națională, am avea nevoie să căutăm sare la Atena.

Adică cum, la Atena?

Dacă e vorba de Atena propriu-zis, ca aluzie la origina noastră mai mult sau mai puțin neromânească, răspundem: aducă-și primul redactor al oficiosului aminte că la noi, la gazete, e greu să găsești pe toți români *pur sang* „fără cusur“ originar. Un redactor mai la urmă e destul să nu fie nerod până să se crează de spirit fără să fie; acela e-n adevăr cusurul principal, căci acela se vede în public; celelalte privesc familia respectivă…

Dacă însă e vorba de Atena cu privire la sarea atică, apoi asta s-o recomande cine ar avea măcar atâtica.

*

P.S. – „Moftul român“ pune un premiu de 20 de lei pentru acel care va găsi în „Constituționalul“ o vorbă de spirit.

Condițiile concursului: bucata adusă la concurs, rugăm, dacă se poate, să fie originală.

CUGETĂRI

1

Evanghelistul ne spune: dacă-ți dă cineva o palmă, întoarce obrazul tău și pe partea cealaltă.

Bunătatea moralistului putea merge și mai departe: dacă prinzi pe cineva la nevastă-ta, cere-i pardon și poftește-l și mâine seară.

2

Într-o serată literară, opiniile cele mai sincere sunt adesea căscăturile.

3

Artistul trebuie să fie bărbat – muzele sunt femei.

4

În politică, un om fără principiile noastre e un om pierdut; el se poate regăsi când ni le îmbrățișează.

5

Deplorabil te poate face oricine; numai tu însuți te poți face ridicul.

LA TRIBUNAL

– Pune mâna pe cruce și zi după mine.

– Lasă, domnule prezident, știu eu (jură).

– Nu uita că legea pedepsește pe martorii cari nu spun adevărul.

– Lasă, domnule prezident: ce Dumnezeu! atâta lucru să nu știu?

– !?

– Sunt martor de-atâta vreme!

CHESTIUNI MILITARE. – PROGNOSTICURI RĂZBOINICE. FUMURI DE CUCERIRE

Depeșa cifrată a împăratului Germaniei către regele României:

Extraurgentă:

„În România ai tu tunuri bune?

Răspuns plătit zece cuvinte.“

Răspunsul regelui României:

„Da; așa zice directorul Regiei; dar eu obicinuiesc havane austriace“.

SUCCESUL „MOFTULUI ROMÂN“

Într-o țară tânără ca a noastră, intrată de curând în sistema constituțională și în concertul marilor puteri, gazeta este pâinea cotidiană a opiniei publice. Gazetarul prin urmare este brutarul inteligenții.

Nobila misiune el nu și-a luat-o din interes, pentru că n-ar fi putut face ceva mai de seamă; nu pentru un mizerabil câștig el și-a luat spinoasa carieră a luminării concetățenilor săi; nu din sentimente egoistice el luptă pentru ridicarea poporului român, pentru revendicarea suveranității acestuia uzurpate; nu pentru vreun interes personal, ca adversarii săi, s-a făcut el aprigul apărător, sentinela neadormită a principielor înscrise solemn în pactul nostru fundamental, și în sfârșit și mai presus de toate nu în necunoștință de cauză el se pronunță categoric sus și tare asupra atâtor și tutulor chestiilor de ordine politică, economică, finanțiară, științifică, literară, artistică șcl. șcl.

Nu! Un dor nesecat pentru binele națiunii rrromâne, patriei rrromâne, popporului rrromân l-a împins pe arena publicității… Afară de asta el știe de toate fără să fi-nvățat nimic și are ferma convingere că pentru Rrromânia câtă vreme va fi rău nu va fi bine!

Cu așa brutari conștiințioși, desigur că opinia publică trebuie să fie destul de bine hrănită.

Și iată dar ceea ce explică într-un mod neîndoios succesul „Moftului român". De la apariția lui, acest organ, care tinde a fi formula exactă a opiniei publice române, a întâmpinat, afară de mici excepții, o unanimă aprobare. De ce? Pentru că această modestă foiță, având în vedere numărul îndestulător de brutării pentru hrana zilnică a inteligenții române, a crezut de cuviință dintru început să s-apuce de franzelărie subțire, de unde (cum onor. public trebuie să se fi convins deja) își dă osteneala să scoată cât se poate mai bune gogoși!

LA POȘTĂ

Un domn către impiegat – Mă rog, n-a venit vreo scrisoare pentru mine?

Impiegatul – Nu… Dar de unde era să vă vie?

Domnul – Știu eu? de la cineva.

Impiegatul – Nu.

Domnul – Bine. (Pleacă.)

Impiegatul (scoțând capul pe ferestruică) – Mă rog…

Domnul (întorcându-se) – Poftim…

Impiegatul – Dar… cum vă cheamă pe dv.…?

Domnul – Ion Popescu.

Impiegatul – Îmi pare bine… Fiți sigur că vă vom anunța îndată ce va sosi ceva.

Domnul – Mersi.

Impiegatul – Pentru puțin (Își retrage capul.)

Domnul – Îndatorat. Vă salut. (Pleacă.)

Impiegatul (scoțând iar capul) – Mă rog.

Domnul (întorcându-se) – Poftim…

Impiegatul – Dar… unde ședeți dv…?

Domnul – La mătușă-mea.

Impiegatul – Mersi… (Își retrage capul.)

Domnul – Pentru puțin. Salutare.

O PILDĂ

A fost odată un francez, un anume marchizul de Bièvre, care a rămas până acum vestit pentru calamburile și jocurile sale de cuvinte, și cu drept cuvânt. Fiindcă își repeta glumele lui foarte des, oamenii târzii la pricepere îl bănuiau totdeauna, chiar când vorbea cu înțeles propriu, că face un calambur.

Așa odată, marchizul de Bièvre, ieșind de la Curte, poftește în trăsura lui pe un conte:

– Domnule conte, mă rog.

Contele stă și se gândește: „Iar un joc de cuvinte desigur!“ Și se gândește. După câteva momente, zâmbind:

– Domnule marchiz, nu-l înțeleg; e greu.

– Nu, domnule conte, nu-i nici un calambur. Poftiți, e târziu, ne-așteaptă la dejun.

– Nici p-ăsta nu-l înțeleg, trebuie să mi-l explici, zise contele și se sui în trăsură.

*

Nu în toate cuvintele „Moftului“ stă un îndoit înțeles.

TRECUTUL ȘI PREZENTUL
ISTORIE ȘI LIMBĂ

În cercurile literare și științifice din Capitală nu se vorbește decât de știrea îmbucurătoare că savantul nostru limbist d. B. P. Hăsdău va da la lumină în curând o publicațiune de cea mai mare importanță sub titlul „Trecutul și Prezentul – Istorie și Limbă".

Deși vastele cunoștințe ale bătrânului academician sunt o garanție că lucrarea aceasta are să fie din toate punctele de vedere eminentă, totuși naște întrebarea: în ce parte are să fie mai tare genialul autor: în istorie sau în limbă?

Se știe de aminteri că spiritualul spiritist încă de multă vreme a renunțat la istorie. Afară de mici încercări pasajere, istoria a rămas pentru d-sa ca și uitată. Pe lângă *Sic cogito* – monumentala expunere a spiritismului – d-sa nu a făcut și nu face de atât amar de vreme, și cu o activitate prodigioasă, decât limbă: limbă și spiritism, spiritism și limbă.

Cu oarecare siguranță prin urmare, se crede că partea principală a lucrării, istoria, va fi atinsă numai în treacăt, și din punct de vedere limbistic numai; iar limba, din punct de vedere istoric, va fi temeiul lucrării.

Așa fiind, noi credem că mai nemerit ar fi fost să se intituleze eminenta lucrare a savantului academic: „Istoria ca Limbă și Limba ca Istorie".

DIN ALBUMUL UNEI PIANISTE

Urare din partea vechiului său profesor,
maestrul T r e m o l o

Să-ți fie viața o *simfonie* cerească. Când te vei mărita să ai parte de un bun și vrednic *dirijor* care să știe bate bine *măsura*. Zi cu zi, *d-a capo al fine*, viața să vă fie un *acord perfect*. Să vă ferească Dumnezeu, marele *armonist*, de orice *disonanță*. Totuși să fii totdeauna *forte*. Chiar dacă te-i sfădi uneori cu dirijorul tău, ca *intermezzo*, fă-o *pianissimo*, însă *risolutto*; caută numai să ai un *motiv chiaro e brillante*; evită cu toate astea prea multele *variațiuni* și *fiorituri* cari nu mai intră în gustul modern. Dacă vezi că nu merge, poți s-o iei cu *o octavă* mai sus. Să trăiți *largo*, să petreceți *allegretto scherzando con brio*. Orice veți dori *presto* să se împlinească… Și când vei fi stăpână de casă, pentru ca menajul să meargă *cu tact* și *con motto*, nu uita să iei bine seama la *chei*.

INSTANTANEE

UN OFICIOS

Clasa reptilelor – Ordinul Saurienilor – subordinul Guvernului – Familia săracă, dar neonestă – Genul *ennuyeux* – Speța infectă.

Particularități: iubește cu deosebire fundurile secrete.

O RĂUTATE

Confrații de la „Adevărul“ publică instantaneul directorului nostru, pe care-l reproducem aci îndată. O singură observare avem de făcut: instantaneele trebuiesc totdeuna să aibă și o notă simpatică – nu trebuiesc să fie numai și numai răutăcioase. Bine că n-a adăogat „Adevărul“ că directorul nostru e așa de sceptic încât ar fi în stare să-și facă singur instantaneul simpatic:

I. L. C a r a g i a l e

Fost sufler, fost autor și director de teatru, a contractat din copilărie multe din apucăturile actorilor: e tipul cabotinului literar.

Autor a multor opere de mare valoare – pe cari are să le scrie… Dar nu! nu va mai lucra nimic serios într-o țară de mofturi, unde nu se încurajează arta și literatura adevărată. De aceea și pusese de gând să părăsească acest Orient incult și să se exileze de bunăvoie în Occidentul luminat – la Kecikemet.

Singurul bucureștean care s-a alipit de fosta „Junime“ literară din Iași – *rara avis*, gâscă rară.

În politică, lipsă totală de principii, totuși o extremă consecuență: votează regulat cu opoziția, deși îi este totdeauna antipatică.

Posedă secretul de a-și câștiga vrăjmași noi și de a-și pierde prietinii vechi. Dintre aceștia, puținii cu cari încă nu s-a certat îi găsesc oarecare merite ca prozator.

Neavând un unchi în America, a trebuit să se mulțumească cu o mătușe în Europa.

Și-a făcut studiile la școala lumii – unde nu se cer examene.

Particularități: Meloman; ureche, memorie și gust muzical bine dezvoltate. Superstițios; îi place să-i trosnească chibriturile: e semn că vin bani, de aceea nu uită niciodată să le usuce înainte de a le întrebuința.

ȘCOALA ROMÂNĂ

ORA DE RELIGIE

Un elev obraznic – Părinte, auzi ce spune domn'profesor de geografie: zice că pământul e rotund.

Părintele (supărat) – O fi și rotund… cum a vrut Dumnezeu să-l facă.

Elevul – Și zice că e turtit la poli. De ce-o fi turtit, părinte?

Părintele (plictisit) – Ia, pentru păcatele noastre!

ORA DE CALIGRAFIE

Profesorul – Unde-ți este caietul? pentru ce vii fără caiet?

Elevul – Eu la caligrafie sunt auditor.

ORA DE ARITMETICĂ

Profesorul – Dacă mi-ai dat dumneata împrumut pe o lună 17 lei…

Moriț – Zibețen (scrie).

Profesorul – Și ți-am plătit din ei 5.

Moriț – Finf (scrie).

Profesorul – Cât mai rămâne să-ți dau?

Moriț (socotind în gând) – 20.

Profesorul – Cum asta?
Moriț – Da ce! e mult, parcă?

ORA DE GIMNASTICĂ

Profesorul – D-ta de ce nu treci la rând?
Elevul – Iu sânt scutit.
Profesorul – Pe ce motiv?
Elevul – Iu sânt israilit.

ORA DE LIMBA ROMÂNĂ

Profesorul – Ce parche ghe cuvânt îi *musai*?
Elevul – Verb, dom'le.
Profesorul – Pentru ce?
Elevul – Pentru că exprimă ideea unei lucrări.
Profesorul – No! vez' bine! Când zicem *musai*, trebuie că pentru o lucrare zicem. Exemplu: băieții și băietele musai să știuduiască, ca mai apoi să cuvinke romaneaṣke în limba lor makernă pură… Bine. No! *musai* e verb; numai doară dup-aceea ce fel ghe verbu-i?
Elevul – Neregulat… Dar de ce conjugare e, dom'le?
Profesorul – No! prostule! dă-l la dracu! că-z dacă-i neregulat, apoi nu mai poake avea conjugăciune!

ACCIDENT PARLAMENTAR

D. ministru de externe a fost alaltăieri victima unui accident destul de neplăcut. D. Al. Lahovary, după o noapte de veghere și de studii, vine la Senat cu un teanc de note, materialul discursului d-sale în cestiunea comunală, pe care și le așază pe pupitrul ministerial.

Rândul ministrului de a lua cuvântul se apropie. Ministrul vrea să-și arunce încă o dată privirile pe notele sale, fructul unei nopți întregi de studii. Dar, Dumnezeule mare! notele au dispărut.

Caută-n sus, caută-n jos, nimic. Jumătate supărat, jumătate îngrozit, neștiind ce să crează, începe să-ntrebe în dreapta și-n stânga: nimeni n-a văzut notele. Pe sub pupitru, pe sub bancă – nicăieri; busola oratorică s-a pierdut!

– E o infamie! strigă mânios, trântind cu mâinile pe pupitru! Asta nu e parlamentar! asta nu se face!

– Ce e?.. ce e?… și un cerc simpatic începe să se strângă împrejurul ministrului, care spumează de ciudă.

– Mi s-au prăpădit notele! mi le-a sustras opoziția desigur! Asta nu e leal! N-am dormit o noapte întreagă ca să mi le aranjez, și poftim! Domnii din opoziție mi le sustrag! Astea sunt farse neomenoase!

În timpul acesta, domnul Urdăreanu ia cuvântul:

– Eu, domnilor senatori, aș fi avut multe de zis în chestia comunală, dar, fiindcă mi s-au prăpădit notele…

– Și dumitale? întrerupe ministrul. A! atunci e o sistemă: s-o știm.

– Dar cine poate să le fi luat? adaogă ministrul privind fulgerător pe un senator din opoziție care zâmbește în față-i și care-i răspunde dând din umeri:

– Știu eu?

– D-ta, desigur. Fii bun și dă-mi notele! nu umbla cu mofturi de-astea. Astea sunt glume puțin parlamentare… În nici un parlament european nu se fac astfel de farse!…

– Dar, domnule ministru, îți jur! și toată lumea începe să râză.

– Atunci desigur d-ta, zice ministrul către un altul.

– Pe onoarea mea!

Asupra acestora, Î.P.S. Sa mitropolitul, atras de aglomerația de dinaintea băncii ministeriale, se apropie cu zâmbetu-i sfânt și împăciuitor:

– Ce e, taică?

– Înalt prea sfințite părinte, mi-au luat notele; cine? cine?

– De! știu eu, taică? eu am demisionat de acu, nu mai m-amestec în politică.

– A! strigă atunci ministrul văzând pe Costache ușierul, cunoscut pentru nestrămutatele lui principii liberale. A! infam colectivist! tu mi le-ai luat?

Și se repede roșu ca focul, apucă pe adversarul său de piept și-ncepe să-l zguduie cu putere:

– Astea vi sunt mijloacele de luptă? Notele! Dă-mi notele! am lucrat o noapte la ele; dă-mi-le înapoi că te zdrobesc.

– Să n-am parte de ochii mei, coane Alecule! Să n-apuc să mai văz pe liberali la putere, dacă le-am văzut măcar!

Ministrul aruncă deoparte pe Costache și se-ntoarce bufnind la banca ministerială. Tocmai atunci, iată și conul

Lascarache, prezidentul consiliului, reintră, venind de-afară în bancă.

Ministrul de externe începe să povestească istoria notelor pierdute prezidentului, care-l ascultă distrat jucându-se cu un mototol de hârtie. D. A. Lahovary își aruncă ochii la mâinile prezidentului, și oroare! ce vede?

La moment îi smucește mototolul și-l desface cu o mișcare febrilă. Ce era? Un fragment din faimoasele note, fructul unei nopți întregi de studiu, un fragment cu care conul Lascar rămăsese în mână ghemuindu-l și mototolindu-l din distracție.

– M-ai nenorocit, coane Lascarache! exclamă exasperat ministrul de externe. Mi-ai prăpădit notele!

– Îrracan de mine, bre omule! răspunde prezidentul. Da eu stric? Mata de ce nu ți le păstrezi noatele și le lași de se târâie de colo până colo? Iaca, vezi! Se-ntâmplă: de degrabă pune mâna omul pe orice petică îi iese nainte! Amu, potrivește și mata discursul cu aiestea care au rămas… De unde să le mai luăm pe celelalte?

SFATURI

1.

Preferați săpunul român cașcavalului străin: o industrie națională nu se poate întemeia decât cu oarecari mici sacrificii din partea consumatorilor!

2.

Nu ziceți niciodată unei dame: vă cunosc de când eram copil, ci: vă cunosc de când erați copilă.

3.

Nu căutați totdeauna inspirația la un kilometru, ea ne stă foarte adesea sub nas – dacă n-o găsim, e că poate ne uităm pe deasupra ei prea departe.

4.

Luați o jumătate de afirmare a unui ziar opozant și ames - tecați-o bine cu o jumătate de dezmințire a unuia guvernamental – iată o rețetă adeseaori bună pentru a afla adevărul.

METEOROLOGIE

De două luni n-a dat o picătură de ploaie. Recolta este serios amenințată. Niță Pistrui și Mitru Buzatu vorbesc cu boierul, proprietarul.

Mitru (scărpinându-se-n cap) – … Și d-aia inisem pă la 'mneata…, zic: hai să mai mergem pă la boierul, că uite cu pustia asta de secetă… ne-am prăpăditără de tot de tot!

Boierul – Apoi nu mai ține mult seceta, Mitreo; mâine, poimâine, plouă.

Niță – Să dea 'Mnezeu! da nu-mi ine a crede, boierule.

Boierul – Dacă-ți spun eu! Sigur.

Mitru (învârtind căciula în mână) – De!… Poate-o hi știindă boierul, vere Niță…

Niță (scărpinându-se) – De, poate o hi știindă (uitându-se pe cer), da… vorba… nu prea are semne…

Boierul – Ce-ți spui eu! Aici la barometru scrie. Uite cum s-a lăsat de jos limba.

Niță (zâmbind sceptic) – De!… mai știi minunea!

Peste noapte, furtună grozavă… Ș-apoi ploaie… ploaie trei zile… o săptămână… două.

De o lună plouă-ntr-una. Niță și Mitru se-ntorc la boierul.

Niță (intrând cu căciula-n mână și-nvârtind-o) – Uite ce e, boierule, vorba ine, de ce inisem noi pe la 'mneata.

Mitru (scărpinându-se) – Ia vorbeam și cu Tudorache al Păunii să iie și el, da pasămite s-a dus să caute un bou, de s-a rătăcit, că ita ca ita, cum o știi și 'mneata, dar-ar lupu-n cornu ei…

Niță – … Inisem să te rugăm de-o istorie.

Mitru – … Că ziceam că de! și 'mnitale-ți pasă, dacă-i la o adică…

Boierul – Ce?

Niță – Vorba ine că adicătelea, să nu hie cu supărare, vorba lui nea Mitru, și 'mnitale ți-ar fi bine, că trecui pe colea pe devale de la aria nouă; să vezi grâul… e culcat de tot de tot… l-a prăpădit ploaia… boierule.

Boierul – Ei, ce?

Niță – Ine vorba… că dacă nu te-i supăra…

Boierul – Ei, ce? spune.

Mitru – Vorba e, inisem pă la 'mneata să te rugăm dacă poftești, să-ți faci pomană să mai dai cu deștu la bulametru ăla, să-i mai potriiești limba…

Niță – … Că ne potopește de tot ploaia asta, stare-ar pustie!

MANIFESTUL „MOFTULUI ROMÂN“

(Către cocoane)

Auzit-ați, cocoanelor! Nu e glumă! De acum să vă țineți! V-o spunem din vreme ca să vă pregătiți *tauletele*; iaca, cu treaba, cu una-alta nu bagi de seamă, și te pomenești că sosește 10 Mai și vă prinde.

Are să fie lată de tot în anul ăsta!

Au să vie împăratul Germaniei cu 500 de dragoni, țarul Rusiei cu 500 de cazaci, împăratul Austro-Ungariei cu 500 de husari: 1 500 de ofițeri, bașca de ai noștri, pe care-i cunoașteți. Și încă mai cine, credeți? Victoria, regina și împărăteasa Engliterii și Indielor, cu 500 de scoțieni, îmbrăcați foarte ușor, mai ușor decât baletistele de la teatru.

Care va să zică 1 500 și cu 500 fac 2 000. În capul alaiului are să meargă muzici și armată multă, pe urmă împărații și împărătesele, și după ei iar muzici și oaste. Iar mai înainte de toți și printre toți și după toți să vă vârâți dumneavoastră cu copilele și copiii, să vă trăiască! să le sărutați cununiile!

Să vă feriți numai să nu vă calce caii, ori cavalerii să nu facă cu ochiul la copile, în loc să vă facă dumneavoastră.

Când ăți pleca de-acasă, mâncați și beți bine ca să vă poată ține toată ziua, fiindcă alaiul are să se spargă după miezul nopții, și poate nu se întâmplă să găsiți un rahagiu. Or să fie muzici,

luminație, masalale, foc de artifiții și alte câte și mai câte; ce-a fost la 24 ianuarie are să rămâie moft pe lâng ce-o să fie atunci!

Să vă feriți la luminație *jupurile* să nu vi le calce mitocanii pe coadă! Să nu vă ia foc capelele, de la vreo masala, ori să vă cază în cap bețile aprinse de la artifiții! Să nu vă pierdeți de copii pân înghesuială!

Daca v-o ciupi cineva prin lume, dați-i cu *pardon*, și daca vreun *monșer* galant v-o face loc ca să vedeți pe împărați și pe scoțieni, maltratați-l cu *mersi*.

Când or trece pe lângă dv. ofițerii împărătești, zor cu *parol donèr* și cu *avec ça!* că dacă-i la o adică, vă pricepeți la franțuzește.

Drept aceea v-am dat știre din vreme să vă pregătiți *granderopa*. Gătiți-vă care mai de care și ieșiți din toate ale patru colțuri ale Bucureștilor: de la Delea Veche și Popa Nan până la Grădina cu cai și Sf. Elefterie, unde e acum capul *bulegardului* din Dealul Spirii și din Izvor până în Precupeții Noi și Tirchilești, unde vine de trece traivanul ăl albastru.

Ce fel de paradă să fie aia fără concursul dv.?

Toate să fiți în păr! să nu lipsească una, că zău! o dau în „Moftul“.

EPIDEMIE

Primăvara, cu toată reputația pe care au vrut poeții să i-o facă, este anotimpul epidemiilor: pneumoniile, pleureziile, scarlatina, gâlcile și mai presus de acestea o altă serie tot așa de grozavă: concerte de binefacere, reprezentațiuni în beneficiul unei familii mai mult sau mai puțin sărace, în profitul unui tânăr sau al unei tinere debutante, care încă de acum cincisprezece ani promite atât de mult, sau, în fine, pentru înființarea unei școli române *in partibus infidelium*, ori pentru ridicarea bustului unui nemuritor răposat, care a vegheat să și-l ridice singur încă din viață șcl.

Despre pneumonii, pleurezii, scarlatină, gâlci șcl. d. dr. Babeș a dat și dă totdeauna regulat cu o lună de zile înaintea votării bugetului – nu de altceva, dar fiindcă se nemerește tot primăvara să se voteze și bugetele – toate instrucțiunile necesare publicului; ele se rezumă în câteva cuvinte bine simțite: feriți-vă de apa filtrată după altă sistemă decât sistema Babeș – sistemă eminamente națională și istorică, cu piatră acră.

Este, credem, de datoria noastră să dăm la rându-ne instrucțiunile necesare pentru a preveni epidemiile din seria a doua. Aceste instrucțiuni vor fi scurte, ele nu cer nici un aparat special și le dăm gratuit poporului nostru așa de încercat în privința aceasta în timpul din urmă. Iată-le:

Ocoliți locurile frecventate de artiști, mai cu deosebire tragici și comici.

Evitați pe mama și pe soțul tinerei debutante care promite de atâta vreme un viitor deja trecut.

Când un om ras peste tot obrazul, sau o damă de la Comedia Română vă întâmpină cu ochi lacomi și cu surâsul pe buze – căutați numaidecât în fundul imaginației o călătorie depărtată la care trebuie să porniți chiar astă-seară, sau un doliu de familie, care vă oprește de a asista la petreceri publice, sau cel puțin o boală nervoasă, care vă obligă să vă culcați seara de la opt. În cazul cel mai rău: ați uitat punga acasă! luați biletul pe datorie și mergeți apoi de-l înapoiați în seara de reprezentație la casă, fiindcă ați plecat la țară încă de ieri.

Daca ați avut nenorocirea să nu puteți lua la vreme aceste măsuri profilactice, și n-ați putut scăpa neîncălțați cu un bilet, nu mergeți la concert sau reprezentație: veți găsi Ateneul sau teatrul încuiat: „*Din cauză de indispoziție* concertul se amână pentru altă dată“.

Feriți-vă primăvara de epidemii!

CÂTEVA CULMI ȘI REFLECȚII

Culmea reporterului – Să dea amănunte despre propria lui înmormântare.

A punctului de onoare – A provoca la duel pe cine a cutezat să-ți dea lemne un stânjen și două palme.

A astronomului – A calcula paralaxa stelelor pe care le vezi când primești un pumn în frunte.

Culmea atențiunii sociale – A recomanda o scrisoare.

Reflecția unui lăcătuș cooperator român – Mai nainte, Dâmbovița avea numai *broaște* – acu, are și *broaște și chei.*

Reflecția unui fotograf – Omul este un animal care pozează.

Reflecția unui papugiu – Vulgul cere să fie încălțat: deci, să-l încălțăm!

„MOFTUL“ ÎN FAȚA OPINIEI PUBLICE

Fără glumă, sunt oameni cari dau prea multă atenție și importanță „Moftului“; nu ne așteptam la atâta onoare. Critice aspre se îndreptează asupră-ne: ba că nu suntem serioși; ba nesărați; ba ne batem joc de națiune, de patrie, de idealurile mărețe etc., că ne batem joc până și de morți; că suntem o primejdie publică, o nenorocire pentru generațiile tinere, un virus social, o gazetă pornografică, ce ar merita să fie suprimată pe cale polițienească și pe care cineva nu o poate lua decât cu cleștele.

Mai întâi s-o luăm, metodic, de la coadă. Pe noi ne importă numai să ne citească publicul; apoi ne-o lua cu mănușa, cu cleștele ori cu mâna goală, de asta puțin ne pasă, și nici nu poate fi altfel, de vreme ce ne cunoaștem lumea și știm că, dacă e vorba de așa ceva, partidele politice au obiceiul să nu atingă organele de păreri deosebite altfel decât cu cleștele: așa iau liberalii „Timpul“, așa conservatorii „Voința“ șcl., căci, într-o țară constituțională ca a noastră, ce poate inspira un adversar „infam“ alt decât dezgust?

N-am râs de morți, feritu-ne-a Dumnezeu! am glumit numai despre mofturile debitate la ocazii funebre de către cei vii. Nu putem fi un ziar grav, fiindcă ne-am propus dintru început să ne ferim de asta, și ne-am propus-o pentru că, după o matură socoteală, am văzut că presa română are destule organe grave.

Nu ne batem joc de România și de românism, vorbe care se pronunță și se scriu cu un singur *r*, ci de *rrromânism* și de *Rrromânia* cu trei *rrr*; nu de popor, vai de capul lui! râd destul atâția de el! ci de *poppor*, ba câteodată și *bobbor*, când e *rromânul* „supărat“ și răgușit de supărare.

Ce-i drept, în politică parcă găsim până acuma chinorosul preferabil cotonogelii – nu ca chestie de coloare politică, fiindcă noi, ca niște moftangii sinceri, mărturisim că nu facem parte din nici un *marre partid historric!* – dar pentru cuvântul că chinorosul cu spălătură tot se ia, dar bătaia, după cum spune înțeleptul proverb, nu se mai întoarce.

Spunem pornografii?… Sfidăm pe cineva să ne arate un șir pornografic în „Moftul“. A! daca ar veni să ne interpreteze un Machiavel sau un Talleyrand, care se lăuda că din trei rânduri ale unui scriitor îl poate face să merite spânzurătoarea, se-nțelege că ne-ar băga la ocnă – neavând la noi pedeapsa capitală.

Dar la ocnă ne-au și trimis aceia cari ne imputau că n-avem destulă sare. Despre sare, ce să zicem? are omul câtă poate avea; dar și la aceasta avem o apărare: cel ce se știe a nu avea nici o lipsă în această privință, acela să ne arunce întâi piatra. Și ce-i drept numai unul s-a găsit până acuma așa de nevinovat, „Constituționalul“.

Că umblăm după câștig și am ales scandalul ca mijloc, asta ce e drept e cam așa; dar „scandalul“ este pare-ni-se un cuvânt prea aspru, „moftul“ credem că e de ajuns.

În fine, la amenințările cu suprimarea mai mult sau mai puțin apropiată a „Moftului“, strigăm sus și tare că Pactul fundamental, pe care și l-a dat Națiunea în suveranitatea ei, și toate *inst'uțiunile* noastre liberale se opun categoric la așa ceva. Mai la urmă, care guvern ar fi nebun să calce *Cons'tuțiunea*, să facă scandal pentru un „Moft“. Unde mai pui apoi că noi totdeauna vom fi de principiul că cu guvernul s-o lăsăm mai domol decât cu opoziția.

Ce, am fi copii? de-abia ne-am înjghebat o redacție cu două mese și trei scaune; să ne pomenim cu *bobborrul* „supărat“ că vine și ne strică mobilele și poate și cu ce ședem pe ele? Doamne ferește!… s-a mai întâmplat.

Ș-acum, dragă cititorule, după aceste deslușiri, urmează, te rugăm, a ne citi mofturile; fii indulgent cu slăbiciunile și prostiile noastre; ia-ne în nume de bine glumele, și nu uita că și un „Moft“ ca acesta reclamă oarecare necaz și bătaie de cap:

En faveur du badinage,
Faites grâce à la raison.

JUSTIȚIA ROMÂNĂ

SECȚIA CORECȚIONALĂ

Prezidentul (către reclamantă) – Spune-mi cum s-au petrecut lucrurile…

Femeia Caliopa, republicană română – Eu, domnule prezident, vine dumnealui la mine, care venea întotdeauna seara ca amic, încă era și dumneaei care mi-este amică, și ați chemat-o dumneavoastră martoră că a fost acolo și poate să jure cum s-a-ntâmplat.

Prezidentul – Las-o pe dumneaei; nu e aici; dumneaei o să răspunză când o vom chema. Acu spune d-ta.

Reclamanta – Spui. A venit dumnealui.

Inculpatul – Dumneata m-ai chemat; am biletul dumitale.

Prezidentul – Tăcere.

Reclamanta – Dacă știam ce ștofă ești, nu te mai chemam…

A venit și zice să nu mai învârtim masa, care vorbeam cu soră-mea, care a murit, și ne spunea poezii de Iminescu și de Victor Cucu. (ilaritate.)

Prezidentul – Cu sora dumitale care a murit?

Reclamanta – Da, la spital, de piept; ieșise din azil și-i plăcea poeziile… și eu o iubeam foarte mult, eu o băgasem în

azil că aveam o protecție. (Plânge) Și când vorbeam cu ea, apoi toată noaptea o visam.

Prezidentul – Cum vorbeai cu ea?

Reclamanta – Cu dumnealui: învârtea masa. Mi-a spus că e fericită și s-a întâlnit acolo cu mama; mă sărută dulce, dar mama nu poate vorbi că e în altă parte.

Inculpatul – Am zis că a trecut iar în incarnațiune.

Prezidentul – Tăcere. (Către reclamantă:) Și d-ta credeai?

Reclamanta – Cum să nu crez, dacă vorbea masa?

Prezidentul – Dar ceasul și cu inelele cum ți le-a luat?

Inculpatul – Fără să știu: eram mediu!

Prezidentul: Tăcere, inculpatule, de vrei să nu-ți agravezi situația. (Reclamantei:) Spune.

Reclamanta: A venit seara și zice că a învățat acuma să arate și persoana, dar nu cu masa, zice că l-a învățatără niște profesori de la minister, de unde face acuma pe popi. Zice: „dezbracă-te (senzație în auditoriu); scoate tot ce ai ori de metal, ori de imitație!“ și eu am scos ceasul și lanțul, care-l aveam cadou de suvenir de la un… de la o mătușă a mea și cu medalionul, cu o șuviță de păr de la soră-mea, și inelele, și le-am pus pe masă lângă lampă. Să vă spuie și Tincuța că poate să jure. Și zice dumnealui Tincuții, zice „tu du-te dincolo“, și a băgat-o în odăița ailaltă și a închis ușa, și „să nu vii până nu te-om chema!“; încă Tincuța râdea de noi; dar dumnealui, aș! avea alte motive, să vedeți. Și după ce am pus ceasul cu lanțul și ine - lele pe masă, m-a legat la ochi și m-a pus să stau într-un picior, și am stat așa… am stat… preț ca la un sfert de ceas, și zice…

Inculpatul – Nu-i adevărat.

Reclamanta (izbucnind) – Taci, șarlatane, care nu te-am crezut pentru ca să fii până-ntr-atât să râzi de o biată femeie ca mine!… Și după ce am stat așa, domnule prezident, de-mi amorțise piciorul și-mi făcea urechile *vuu… vuu…* că mi-era și frică, că spunea că o să vie soră-mea, dumnealui zice:

„ai adormit?“ zic: „da“, zice: „bine“, și mi-a venit așa un fel de amețeală; zic: „o să mă ție mult?“ zice: „nu mișca!“ și am auzit odată puf! în lampă, și ușa buf! și parc-am văzut pe soră-mea, am țipat și am căzut jos leșinată. Când m-a deșteptat Tincuța, ia-l pe domnul de unde nu e; caută ceasul și inelele în sus, caută-le-n jos – nicăiri.

Martora Tincuța face o mărturisire care confirmă în totul plângerile reclamantei.

Avocatul ex-officio al apărării (după o pledoarie de două ore, încheie) – Domnilor magistrați, voi fi scurt. Spiritismul, această sublimă știință a viitorului, este încă în fașe: ca orice copil în fașe poate face și greșeli; nu-i mai puțin adevărat că viitorul este al lui. Inculpatul, din greșală, în starea impersonală de mediu, a avut o mișcare de somnambul; a luat ceasul și celelalte, e adevărat, dar a făcut-o involuntar, era într-o stare de absolută iresponsabilitate. Știința modernă ne-a dat destule lumini asupra iresponsabilității: toată *asieta* sistemului nostru penal trebuie deci să se schimbe. Iată marele cuvânt al științei moderne: iresponsabilitate–impunitate; tutelă da, nu pedeapsă. Ești iresponsabil? poți să-ți permiți din când în când o greșală de care în urmă *ipso facto* nu ești vinovat. Ori, clientul meu nu e responsabil, pentru că n-a știut ce face!

Reclamanta – Da de ce le-a pus amanet la cofetărie?

Inculpatul – De rușine!

Avocatul – Vedeți, d-lor magistrați, de rușine… Apoi poate avea rușine un om responsabil? Nu. Eu deci cer achitarea; în orice caz, circumstanțe atenuante. Nu uitați că trăim într-o epocă unde nu e rău să menajăm spiritismul și pe spiritiști.

Tribunalul, sub impresia ultimelor cuvinte ale apărării, admite circumstanțe atenuante și condamnă pe tânărul mediu la șase luni închisoare și 25 lei cheltuieli de judecată.

Reclamanta iese din pretoriu plângând și sărutând obiectele spiritizate, ce i s-au restituit, reincarnate, de către d. prezident.

POETUL ȘI „MOFTUL“

M-am întâlnit alaltăieri cu poetul Caton X…, unul dintre cei mai talentați parnasieni români. El se afla într-o dispoziție de spirit cu desăvârșire sumbră: scrisese toată noapte o poezie și acum mergea la cafenea să bea un capuținer. Am intrat în vorbă. Omul acesta, cu drept cuvânt, e amărât de tot ce-l înconjoară. El se vede nenorocit într-o epocă și într-o țară unde talentul serios nu este apreciat și unde numai mofturile fac parale. Dar să dăm aci, mai bine decât o descriere, întreaga conversație ce am avut-o cu poetul: acest interview este plin de interes.

Eu – Salutare, ilustre Caton.

Cat. – Salutare.

Eu – Ce mai faci?

Cat. – Ce să fac… trăiesc… vegetez (zâmbind sumbru). N-am dormit toată noaptea… m-au torturat niște terzine.

Eu – Și le-ai reușit cel puțin?

Cat. (fără nici o falsă modestie) – O! eu le reușesc totdeauna terzinele. (O tăcere.)

Eu – Aproposito, ce zici de „Moftul“ nostru?

Cat. (aci dezgustul dispare de pe figura poetului, dând loc la o încruntare, care nu ține decât o clipă și dispare ca să dea loc iar dezgustului) – Ce vrei să zic? dacă sunteți, cum văd, mulțumiți…

Eu – Slava domnului! merge.

Cat. (dând din cap dezolat) – Da, da, merge și o să meargă, nu mă-ndoiesc; astea sunt lucrurile cari merg la noi: prostiile, mofturile – literatura serioasă nu merge. De la început am știut, văzând numai titlul „Moftul“, că o să reușiți. Iată țara în care trăim, iată publicul nostru. Îi dai ceva sănătos și muncit…

Eu – Dar îmi pare că și „Moftul“ e sănătos și muncit…

Cat. (izbucnind) – Sănătos și muncit… „Moftul“? A! asta e prea mult! o foaie fără nici o sare, fără nici un pic de talent, plină de pornografii, și care lovește în tot ce e ideal, mare și sfânt, care toarnă otrava batjocurii în spiritele din lumea asta și din cealaltă, împingând pe tineri la scepticism, la antipatie contra tutulor frumoaselor formule clasice ale patriotismului și ale artei! Sănătoasă?… o foiță infamă, care nu respectă nici morții, parodiând discursurile funebre!

Eu (dezmeticindu-mă din amețeala în care m-a aruncat cascada de elocuență) – Dar în fine…

Cat. (mai violent) – În fine, în fine mergeți înainte: asta reușește la noi. Bateți-vă joc de tot, de cer și de pământ, de vii și de morți, de „noi și de voi“. Ați găsit coarda care place unui public fără ideal și fără busolă morală; corupeți-l și mai mult decât este corupt; rătăciți-l mai departe pe căile necunoscute și-ntunecate ale scepticismului, ale blazării și lepădării de cele sfinte.

Eu (umilit) – Oricum, mi se pare că…

Cat. (întrerupându-mă cu adâncă amărăciune) – A! ce țară!

Eu (mâhnit) – Și eu tocmai vream să te-ntâlnesc, ca să te rog să colaborezi.

Cat. – Să colaborez eu la „Moftul“! să-mi prostituiesc pana cu pornografii și insanități?! A!

Și zicând el acestea, am intrat amândoi la Fialcowsky. Cu multă diplomație și cu puțină cafea cu lapte, am obținut pentru cititorii noștri frumoasa lui poezie *Erato, scapă-mă*, această

minune de rime și de fantazie, pe care o dăm mai sus, în numărul de astăzi.

Le-am citit aceste terzine în ședința plenară la redacție și am exclamat cu toții:

„Ei! Cine mai poate scrie ca Caton? Frumos, nobil, admirabil talent!“

Dar când te gândești cu câte amărăciuni este legat talentul unui poet ca Caton, atunci îți vine să zici: mai bine că nu am talent ca Caton. Noroc că nu sunt, că nu pot fi ca el! Mi-e frică de deziluzie și decepție! Nu vreau să trăiesc, nu vreau să beau, nici să mănânc atâta amar ca Caton: am groază de intoxicațiune prin caputine!

CACOFONIE

În momentul când punem sub presă și când nu e chip să mai facem corecturi, un amic indiscret (un deputat independent), aruncându-și privirea din întâmplare pe probele paginilor noastre, exclamă indignat:

– A! aceasta este un scandal. Cacofonia cu care se termină articolul dv. *Poetul și „Moftul"* este neiertată. Căci să vă pun imediat într-o dilemă. Din două una: ori ați făcut cacofonia fără intenție, ori ați făcut-o cu intenție… Apoi dac-ați făcut-o cu intenție, ați căutat cu dinadinsul efectul pornografic și n-aveți scuză…

– Nici o scuză? am strigat eu exasperat de strânsura inestricabilă a dilemii. Nici o scuză! (cu glas tare.) Mai întâi, jur pe sfânta Constituțiune, care garantează libertatea presei, câtă vreme aceasta nu e în opoziție! jur pe sângele martirilor de la 14 martie 1888, căzuți pe baricade la Orfeu, în Piața Teatrului și-n strada palatului! jur pe toate idealurile politice, economice, finanțiare etc., că cacofonia a rezultat numai din iuțeala condeiului!

(Și mai tare.) A! dar să admitem că este intenționată. Ei! și? pentru o mică cacofonie nenorocită, vrei d-ta să ne faci să credem că meritǎm ocna pe viață? Dar d-ta, care ești deputat, tocmai d-ta să te revolți? Dar unde se aud mai multe cacofonii decât în Camera dv. reacționară? Dar cine, în plin Parlament,

din cauza a două inocente inițiale, a lipit la trei colegi infamele sobrichete pe cari cerneala noastră ar roși să le scrie aici? De unde ați scos dv. că Camera să aibă singură privilegiul cacofoniilor? Și ce este această școală iezuitică, nedemnă de veacul XX [sic], care consistă în a învinovăți pe altul că uzează moderat de ceea ce d-ta abuzezi mereu? Și nu uita, domnule, că noi cel puțin avem scuza că cacofoniile ies din vârful condeiului, iar nu din viu grai!

MOFTURI

1

Spicuiri din diverse carnete:

Al unui pesimist – Se spune că nu-i amor fără stimă… cu toate astea eu iubesc omenirea.

Al unui critic – Fiecare stană de marmură e o nucă al cărei miez este o Venus sau un Apollo; trebuie să știi numai să dai binișor coaja la o parte.

Al unei înamorate – El!

Al unei cochete – Ei…

Al unui artilerist, tată de familie – Păziți-vă copiii de Crup.

Al unui fotograf – A flata… aci stă toată diplomația.

Al unui lampist – Nu fumați…

2

Politica la Kübler:

Un guvernamental dinastic (cu ifos) – Fiu-meu trece premiul întâi cu Coroană.

Un opozant antidinastic (cu pică) – Se-nțelege, daca sunteți vânduți Neamțului!

3

Justiția română:

Judecătorul (către martor) – Ițic Diamantberg, d-ta ești martor?

Martorul Iţic – Nu.
Judecătorul – Dar… ai jurat…
Martorul – Da, ai jurat.
Judecătorul – Cum s-a-ntâmplat bătaia?
Martorul – Tu n-ai văzut?
Judecătorul – Cum n-ai văzut? ai fost de faţă.
Martorul – Dâ… iu ai văzut, dar n-ai fost de faţă.
Judecătorul – Cum, n-ai fost de faţă? dacă zici c-ai văzut.
Martorul – Iu n-ai zis…
Judecătorul – Cine a început întâi bătaia?
Martorul – Niciună? ai dat amândoi udată…

4

La juraţi:

Martorul X…, un fel de n'nea Ghiţă, băcan fudul, „comersant, dom 'le!" a depus jurământul.

Prezidentul – Ai cunoscut d-ta pe servitoarea Maria?

Martorul (cu multă dignitate) – Eu n-am a face cu servitoarele, dom'le!

5

Micului Spanacovici îi place mult să se uite la jocul de maca ce se face la papa regulat în toate serile.

Profesorul îl întreabă la examen:

– Spune-ne, zece şi cu zece cât fac?

– *Bac!* răspunde micul Spanacovici.

6

Junele galant (cu avânt) – Domnişoară, ce zici de luna asta splendidă? de parfumul teilor şi de aerul răcoros al serii, cari ne-mbată… ne transportă…?

Domnişoara (cu dignitate) – N-avem obicei!

7

Iorgu, distrat, către Lina, cu dragoste – Mițo puică…

Lina, distrată, către Iorgu, asemenea – Ce, Nicule dragă…?

8

Micul Spanacovici se-ntoarce de la examen. Madam Spanacovici mama îl întreabă:

– Spănăcel dragă, ce notă ai luat?

– Nouă, mamă.

– Bravo!

– Da; trei la matematică, trei la gramatică și trei la istorie.

9

Din carnetul unui pungaș:

Iarna… la-nchisoare,

Vara… la răcoare.

10

Mititelul Spănăcel Spanacovici, rămas repetent, se consolă:

– Mai bine; tata e republican, e-n contra Coroanei.

11

Spănăcel Spanacovici a lipsit de la școală trei zile. A patra zi, aduce profesorului o scrisoare de la babaca:

„Domnule profesor,

Vă rog să scuzați absențele fiului meu Spănăcel, pe motivul că a fost cu mine la revoluție.

Primiți etc.“

12

– Fie, cocoană Mariţo, turbat îţi vine astăzi cu trandafirul ăsta alb în părul dumitale negru… E lucru mare…

– Cu plăcere, dar nu se poate!

HIGH-LIFE

O țară eminamente agricolă trebuie să aibă un *high-life*.

Ce este? ce numim *high-life*?

Este crema unei societăți.

Ca naștere? – nu.

Ca talent? – nu.

Ca avere? – nu.

Ca bravură? – nu.

Atunci… ca ce?

Știu eu?

Poți fi feciorul celui din urmă râtan; poți merita să fii hrănit cu paie; poți fi sărac lipit și incapabil a munci de două parale; poți fi o spurcăciune bună de aruncat în canal; un laș de cea mai deplorabilă speță – asta nu te-mpiedică de a face parte din *high-life*.

Vei merge alături cu un descendent direct al cutărui cruciat; vei concura pe toți oamenii distinși la favoruri și onoruri; vei cheltui și vei trăi ca un mare rentier; vei putea arunca disprețul tău oamenilor de treabă și sfida pe orice brav.

Și toate cu un succes desăvârșit.

Cum asta? vom întreba nedomiriții.

Iacă bine. Mergeți pe stradă, la Șosea, la spectacole, în magazine, în baluri, la București, la Constanța, la Sinaia, mergeți, vedeți și spuneți și dv. cum.

Iată ce bănuim noi.

Orice popor clasic – și suntem doară un popor clasic – fie cât de creștin, are nevoie de un Olimp, și fiece Olimp trebuie să-și aibă mica lui cronică scandaloasă.

Să ne amintim cu respect de Jupiter, de Venus, de Mercur și mai cu seamă de tânărul Ganimed, și să ne felicităm că avem și noi Olimpul nostru.

Voiți un Jupiter? Iată-l: un om este bunicul copilei sale proprie și prin urmare tatăl nepoțelii sale.

Voiți o Venus? … Dar atunci, o să ne cereți și un Mars, una fără altul nu merge… Căutați-i și poate-i veți găsi.

Un Mercur?…

Un Ganimed?…

Dar sunt destui.

Ce-i lipsește acestui Olimp? O mitologie metodică.

O vom da.

Moftul își ia rolul lui Esiod. În curând dar: „Teogonia Națională sau Moftologia Olimpului Român“.

LOGICA BAROULUI

Un profesor – avocat – face cu un elev al său următoarea învoială:

„Până-n trei ani eu, profesorul, mă oblig a te face avocat perfect. Dacă primul proces ce-l vei avea îl vei câștiga, atunci îmi vei plăti suma cutare; dacă-l vei pierde, nu-mi vei plăti nimic".

Cei trei ani s-au împlinit. Tânărul este avocat, după ce a depus un strălucit examen de admisiune la liberă practică.

Deștept băiat, dar ingrat. El refuză să plătească onorariul profesorului, care i-l reclamă cu stăruință.

Profesorul îl dă în judecată.

La înfățișare, tânărul se apără astfel:

– Domnilor magistrați, contractul dintre mine și onorabila parte adversă spune că dacă voi câștiga primul meu proces să plătesc atâta, dacă-l voi pierde să nu plătesc nimic. *Or*, acesta fiind primul meu proces, voi avea onoarea să pun, față cu dv., onoratei părți adverse, următoarea dilemă:

Din două una – sau dv. îmi dați câștig de cauză, respingând pretenția reclamantului, și atunci nu-i dau nimic; sau îi admiteți d-sale reclamația și-i dați dreptate, și atuncea eu pierz procesul, și pierzând acest prim proces al meu, după clauza contractului nostru, nu am să-i plătesc nimic. Deci și-ntr-un

caz și într-altul, nu voi avea să-i dau nimic: reclamația d-sale este nulă și neavenită.

Tribunalul rămâne adânc pătruns. Se dă cuvântul reclamantului:

– Domnilor magistrați, reclamația mea este dreaptă tocmai pentru că o fac: căci daca, după contract, n-am dreptul a-mi lua onorariul decât în cazul când discipulul meu ar câștiga primul său proces, atunci cum viu eu și cer acest onorariu înainte de a avea onorata parte adversă un proces? cum viu eu să-i ocazionez acest prim proces și să mă expun la acea grozavă dilemă pe care mi-a pus-o?

Vă voi arăta cum. Mai întâi îi fac acest proces, pentru că trebuie să-mi plătească înainte chiar de a avea un proces. Ce spune contractul nostru, știm cu toții: daca tânărul va câștiga primul proces, îmi va da atâta; dacă-l va pierde, nu-mi va da nimic. Apoi din două una:

Ori voi câștiga eu, reclamantul, partea adversă fiind condamnată să-mi plătească ce-i reclam; sau voi pierde eu, îmi veți respinge reclamația, dând câștig de cauză părții adverse în acest prim proces al său, și atunci, după litera contractului, partea adversă este datoare să-mi plătească ce-i reclam.

Sentința:

„Având în vedere că atât reclamantul cât și intimatul ar și pierde și ar și câștiga, și dacă ar câștiga și dacă ar pierde;

Hotărăște:

Respinge cererea reclamantului, dar condamnă pe intimat la plata datoriei".

*

Răposatul Bengea, de clasică memorie, pleda într-un proces contra a trei dintre cei mai de frunte jurisconsulți titulați.

După cele mai strălucite pledorii ale acestora, Bengea ia cuvântul și zice arătând cu degetul în condică:

– Domnilor magistrați, toate bune și frumoase câte le-au spus onor. mei colegi, dar articolul ăsta de ici… ăsta ce rahat mănâncă?

MAGNUM MOPHTOLOGICUM

De ce n-are ursul nici coadă nici urechi? Darwinismul și evoluționiștii nu ne-au putut-o încă spune: ei se învârtesc necontenit într-un cerc întunecos de supoziţiuni – mediu, adaptabilitate, lupta pentru existență… Mofturi! Uite care e adevărul. Pe vremea când trăiau fiarele și omul în bună pace, Adam l-a dus pe urs la un stup de miere să-l învețe la lucru dulce. Ursul nu vrea să bage nasul că-i era frică de albine. Adam l-a apucat de urechi, și trage și trage până i-a rupt urechile, dar l-a vârât cu botu-n fagur. Când a dat Martin de lucru bun, a început să lingă, și linge… linge… linge și nu mai isprăvea. Când a văzut Adam că s-a dedulcit din cale-afară fiara, a apucat-o de coadă, și trage, trage, trage, până i-a rupt coada… dar l-a scos din stup.

Va zice însă cititorul: ce are a face Adam, ursul și mierea cu „Magnum Mophtologicum“ al d-tale? Uite ce a face are. Aducă-și oricine aminte de poezia noastră cu acest titlu, din zilele trecute:

„Și s-a pornit bătrânu-atunci
La lucru cu ardoare,
Dar vai! păcat! s-a-nțepenit
Cu limba în *a* mare!“

Intrase ursul la miere, se dedulcise și nu mai vrea să iasă. L-au apucat însă de coadele gherocului unul și altul, și trage-l

și trage-l, până l-au scos din *a* mare. Acu în urmă din repezeala trăsăturii s-a înțepenit în *ban*. Ei vezi! d-aci e mai greu să-l scoți că n-ai de unde-l mai apuca; coada i s-a prăpădit de mult! Poate că să-l apuci de limbă; dar pe vreme de epidemie nu permite dr. Babeș să punem mâna pe așa lucruri!

OLGA ȘI SPIRIDUȘ

Basm

A fost odată ca niciodată, daca n-ar fi nu s-ar povesti; a fost odată un unchiaș și unchiașul acela avea două patimi – știința limbilor și învățătura lui Spiriduș, că era vraci ca Neftinav-împărat din Alixăndria, și procopsit nevoie mare, și umbla cu fel de fel de fermece și de iscodenii: că vorbea noaptea pe întuneric cu duhurile din lumea ailaltă, cu Aghiuță, cu Spiriduș și cu Belzebut și cu Avimelech și Luțifer și cu Avestița aripa Satanii; și era mare pehlivan și drăcos, că avea lefuri de la împărăție să înceapă cărți, care ar fi ieșit cât tratavanghelul de mari dacă le-ar fi isprăvit.

Și așa, s-a-ntâlnit unchiașul acela odată cu o fată tânără, pe care o chema Olga, și cum a văzut-o, ce-i dă Aghiuță în cap unchiașului? zice fetii:

– Unde te duci, puică?

– Acasă, moșicule.

– Da… mă iei și pe mine?

– Da' ce să fac eu cu dumneata?

– Te-nvăț eu.

– Da' ce mai poți dumneata să mă înveți?

– Hei-hei! ai să vezi. Eu sunt dascăl de limbi…

– Aoleu!

– Și știu și vrăjitoria cu Spiriduș…

– Piei, drace!

– Și am și părăluțe…

– Atuncea… haide, moșule, zise fata.

Și au plecat amândoi devale pân dosul Cișmegiului, și fata mergea hupa-țupa și unchiașul după ea tipa-tipa.

Și când a ajuns acasă, s-a pus s-o învețe vrăjile lui Spiriduș și știința străină, de o băgase pe copilă în draci, cu atâta învățătură, că nu mai știa unde e capul, și i-a dat parale pentru chirie, pentru lemne, pentru de toate care trebuiesc la o fată. Și prinsese unchiașul slăbiciune mare de dânsa că era ascultătoare și silitoare la învățătură. Atâta numai păcat! că fata avea un cusur: se gâdila când îi suflai în ureche, și unchiașul zor-nevoie să-i sufle în urechi; ea-l împingea, el aș! dă-i nainte! Și așa, ori din pricina învățăturii, ori pasămite din pricina duhului necuratului, începu fata să slăbească și să se usuce pe picioare de ți-era mai mare mila s-o vezi.

Într-o luni seară, tocmai mersese unchiașul la vrăjitoriile lui, unde se-ntâlnea cu alți spiriduși de-ai lui de vorbeau cu duhurile – ea sta singurică la fereastră și ofta… după ce? nici ea nu știa, dar ofta după ceva, și căsca de-i trosneau fălcile. Și numai o dată aude zdranga-zdranga, o sabie, și iacătă un ofițeraș tânăr, tistul de sergenți din Dealul Spirii.

– Bonsoar!

– Bonsoar!

– Da' ce stai la fereastră așa numai în cămășuță, nu ți-e frică să răcești?

– Aș! nu răcesc… am deschis nițel că mă simț nu știu cum nevricoasă. Dar nu poftești în casă?

– Ba da.

Și tocmai când ședeau tinerii la conversație, după ce-i spusese fata cum merge șiretenia învățăturii unchiașului, că a uscat-o de tot, începe să trosnească mobilile, și fata zice:

– Aoleo! de n-ar veni afurisitul de unchiaș, că așa-mi trosnește-n casă de câte ori se apropie el cu duhul lui.

Dar tistul zice:

– Aș!

Da' n-apucă să isprăvească vorba, și s-aude o uruială grozavă la poartă și trosnitură strașnică în odaie și fata puf! în lumânare și tistul hușt! subt pat. Și a intrat unchiașul în odaie cu o falcă-n cer și alta-n pământ și cu limba atârnând afară și bolborosind și duhnind flacări pe gură ca ducă-se pe pustii locuri. Și o dată strigă:

– Olgo! aicea miroase a duh străin.

– Nu se află.

– Mi-a spus vraja.

– Pe onoarea mea!

– Aprinde lumânarea…

Și caută unchiașul în pat, caută-n dulap, caută sub pat și dă de tistul din Dealul Spirii, care tremura de frica lui Aghiuță.

– Cine-i ăsta? strigă închinatul.

– Ăsta… ăsta…

– Cine ești? răspunde…

– Sunt în Dea-lul-Spi-rii-tist.

– Spiritist… Ești spiritist?… De ce nu spui, omule! bată-te norocul… Dacă ești spiritist, apoi ești de-ai noștri. Stăi să bem un ceai cu toții.

Ș-așa au petrecut seara-mpreună, și pe urmă a dat unchiașul lecția fetii, și zice unchiașul tistului:

– Vrei să te-nvăț și pe tine solomonia și știința străină?

Da tistul a răspuns:

– Mersi, nu, că am deocamdată altă ocupație.

Și de atunci s-a împrietenit unchiașul cu tistul și regulat, după lecția unchiașului, când era fata obosită de lecții și de solomonie, venea tocmai la vreme tistul să facă amândoi conversație. Iar, de mulțumire, unchiașul a stăruit, că avea putere mare în împărăție, de l-a înaintat pe tist în grad.

SCANDAL ACADEMIC

Ilustrul nostru limbist, d. B.P. Hăsdeu, revenind asupra hotărârii sale, de acum un an, de a nu mai pune piciorul în Academie, a luat parte anul acesta la dezbaterile academice din sesiunea ce s-a închis alaltăieri.

Se știe că bătrânul și neobositul limbist era supărat și cu drept cuvânt, pe colegii săi pentru că aceștia nu voiseră a admite în sânul lor pe un mediu spiritist, Speranță a acestei școale științifice. Și-a călcat însă pe inimă și s-a reîntors la Academie și iată pentru ce.

Cu câteva zile înainte de deschiderea sesiunii s-au consultat spiritele. Iată comunicarea lor prin mediul numit:

D. Hăsdeu – Ce să fac cu Academia, în anul acesta?

Spiritul – Să mergi la ședințe.

D. Hăsdeu – Dar Academia, fără ideal, fără credință, fără Speranță, e ca o femeie în stradă: ce să-i mai fac eu?

Spiritul – Să-i faci ce poți: literatură, poezie, basme, mofturi și limbă, mai cu seamă limbă, în asta ești prima: ai fi președinte.

D. Hăsdeu – Președinte?!… Atunci merg.

Și s-a dus.

Aci vine scandalul.

Academia alege președinte pe d. Bariț.

Limbistul căzut consultă din nou spiritul:

D. Hăsdeu – M-ai amăgit!

Spiritul – Eu?

D. Hăsdeu – Da, tu.

Spiritul – Cum?

D. Hăsdeu – Ai spus că or să m-aleagă președinte.

Spiritul – Când am spus eu asta?

D. Hăsdeu – Alaltăieri.

Spiritul – Nu-i adevărat; ai înțeles rău. Ți-am zis că ești prima în limbă: ai fi președinte… într-o societate de limbiști; nu m-am gândit la Academie.

Sunt indignări de acele care te înecă și nu te lasă să pronunți decât o scurtă, dar bine simțită exclamare.

Se zice că indignat astfel de greșala aceasta de interpretare, d. Hăsdeu ar fi zis către mediul său, foarte contrariat și acesta, unul din acele „cuvente din betrani“ așa de nemerite în multe ocazii ale vieții:

„Limba boului e mare, dar – e limbă și limbă – nu poate face limbistică!“

C.F.R.

Raport către șeful mișcării, din partea șefului unei gări

„În noaptea de… frânarul Ioan Popescu având serviciu de zi și fiind de ieri beat, care dormise la vagoanele încărcate cu vinuri și pesemne a abuzat prin efracțiune, sosind trenul de marfă 203, manevrând în stare de beție, a fost apucat între două tampoane și omorât, lucru care i s-a mai întâmplat de atâtea ori mai ales având serviciu la vagoanele cu băuturi.“

POLITICA

Nu mă pricep la politică – de ce n-aș spune drept? Pentru aceea, de câte ori orizontul politic se posomorăște, de câte ori văz că opinia publică este iritată, și-n aer miroase a evenimente de importanță deosebită, nu lipsesc a alerga după amicul meu Costică Budalaki, a cărui pricepere-n politică este astăzi mai presus de orice îndoială.

Când un om a știut să prevestească cu atâta siguranță atâtea și atâtea evenimente mari, desigur a trebuit să cucerească încrederea noastră a tutulor cari-l cunoaștem de aproape, într-atât, încât dacă mie, de exemplu, amicul Budalaki mi-ar spune că Rusia a pus ochii pe Țarigrad, fără să stau un moment la-ndoială l-aș crede orbește.

Acum în urmă, nu ne-a spus nouă amicul nostru Budalaki, cum avea să se termine procesul contra lui Sarafoff?

Noi toți credeam că Sarafoff are să fie spânzurat. Ei bine, singur dintre noi toți, singur amicul nostru Costică Budalaki a avut curajul să spună, cu un zâmbet de milă pentru ignoranța noastră:

– Pariez pe ce poftiți… să-mi radeți o mustață, dacă Sarafoff nu va fi achitat!

– Achitat? am strigat noi indignați. Peste putință!

Amicul Budalaki, subliniindu-și bine cuvintele și zâmbind și mai milos, s-a mărginit a ne răspunde scurt:

– … Sau nu mă cheamă pe mine Costică Budalaki.

Atât, și s-a depărtat de noi, cu aerul acela de siguranță caracteristic spiritelor de felul lui.

Ei? Așa e că Sarafoff a fost achitat? Ați văzut?

De atunci am jurat să crez pe Costică Budalaki chiar dacă mi-o spune că Țarul are să meargă la Paris fără nici un gând politic, sau că aliațele ce se fac astăzi chiar în America n-au altă țintă decât menținerea păcii în Europa.

Amețit de atâtea știri privitoare la chestia Orientului, am mers dar să caut lămuriri – unde? – ei, bravo! – unde alt puteam alerga decât la incomparabilul meu amic Costică Budalaki.

L-am găsit ca totdeauna dispus să mă lumineze și am abuzat de gentileța lui ca totdeauna.

– Dragă Costică, uite la ce-am venit: mi-au împuiat capul gazetele și lumea că se prepară evenimente grave în Orientul pravoslavnic; vreau să știu și te rog să-mi spui părerea d-tale. Ce crezi, frate? Se-ntâmplă războiu?

– Se prea poate, mi-a răspuns cu multă gravitate Budalaki.

Când Budalaki arată multă gravitate, desigur se petrec lucruri grave. Și până să n-apuc a zice încă o vorbă, amicul meu adăogă:

– Și cu toate astea, dacă eram prevăzători, puteam să-i împiedicăm.

– Cine să fie prevăzători? întreb eu.

– Noi! zice Budalaki.

– Cari noi?

– Noi, românii…

– Noi, românii?… Pe cine să împiedicăm?

– Cum, pe cine?… Pe dumnealor…

– Pe cari dumnealor, frate Costică?

– Ei! asta e! ce te faci prost?

– Ba, nu mă fac deloc; poate sunt chiar; dar îți mărturisesc că nu înțeleg pe cari „dumnealor“.

– Pe ruși.

– Pe ruși?!

– Da, pe ruși, cari vor să treacă la Constantinopol pe Marea Neagră și pân Bulgaria…

– Vor să treacă „dumnealor“ pe Marea Neagră și pân Bulgaria?

– Firește… Ei! N-am spus eu că fortificațiile noastre sunt de prisos! Cinci sute de milioane aproape, cheltuite în zadar!

– Apoi, zic, frate Costică, nu numai d-ta – care se cheamă că te cunoșteam cât te pricepi la politică și știai că „dumnealor“ pot trece și pe Marea Neagră – dar chiar eu, așa de puțin cât mă pricep și nici prin cap nu-mi trecea de Marea Neagră, și am spus absolut același lucru despre fortificații…

– Dă-mi voie, mă întrerupe amicul Budalaki, cu demnitatea caracteristică spiritelor de felul lui; dă-mi voie: n-ar fi fost de prisos fortificațiile, dacă mă ascultau domnii politicieni pe mine; dar s-au scumpit; n-au vrut să mai cheltuiască încă pe-atâta, să fi făcut o flotă strașnică pe Marea Neagră… Să fi poftit atuncea dumnealui…

– Care dumnealui?

– Muscalul!

Umilit de atâtea superioritate de vederi politice, am strâns mâna cu efuziune respectuoasă amicului Costică Budalaki și l-am părăsit.

„Ce așteaptă regele (am gândit eu) și nu-l cheamă odată pe Budalaki, să-l pună în fruntea consilierilor săi, mai ales în așa grave împrejurări?… Ce așteaptă regele – să ia rușii Țarigradul?“

ÎN TREN ACCELERAT

Anecdotă realistă

Doamna X…, o văduvă respectabilă, cunoscută în societatea noastră pentru spiritul său totdeauna prezent, ne-a povestit următoarea aventură, „a cărei eroină, din nenorocire, n-am fost eu – dar la care am asistat. Crez că o să se potrivească în foaia dv.“.

Iată povestirea doamnei X…:

„Plecasem din București cu acceleratul; mă aflam singură într-un vagon de clasa întâia și începusem să moțăi. La o stație apropiată, se urcă în cupeul meu închis – era un vagon de modă veche, care se-ncuia lateral pe din afară, – o pereche tânără, un domnișor și o domnișoară foarte aprinși la față și emoționați. Conductorul trântește ușa, o încuie, și «gata!» trenul pleacă.

Tinerii s-au așezat cu geamantanașul lor în extremitatea cealaltă a cupeului și vorbesc pe-nfundate foarte agitat… Fiindcă sunt discretă de felul meu, cum mă știți, ca să nu-i deranjez, mă fac că dorm și trag cu urechea și cu ochiul.

Deodată, tânărul, după ce se uită la mine lung, țoc! o sărută. Eu nu mișc. Încă o dată… De multe ori… Eu dorm… În fine, se scoală, scoate batista, o îndoiește, ca și cum ar vrea să se lege pe sub fălci, și ridicându-se hotărât, pornește spre mine… Se-nsera și lampele vagonului nu se aprinseseră. Atunci trec prin imaginația mea toate reminiscențele romantice, toate

istoriile de briganzi în drum de fier… vrea să mă sugrume banditul!… și n-apucă junele nostru să-ntinză mâna cu batista spre gâtul meu și sar în picioare și încep să țip desperată.

Tânărul rămâne încremenit, dar după o pauză, luându-și inima-n dinți, în timp ce tovarășa lui de călătorie își ascunsese capul în mâini, îmi zice solemn:

– Doamnă, mă iartă; nu vreau să vă fac nici un rău… Iată de ce e vorba. Eu am răpit pe domnișoara de la moșia părinților ei, unde o țineau închisă pentru a o face să mă uite. Sunt sigur că depeșile trebuie să curgă pe urma noastră: la prima stație, poate, poliția infamă va veni să ne despartă… Ei?… Ei!… înțelegeți bine că până la stația apropiată (și, febril, se uită la ceasornicul său) mai averm cinsprezece minute, până la stația apropiată domnișoara trebuie să fie nevasta mea".

. . . . . .

– Și dumneata până la stația apropiată ce-ai făcut? întrebai eu pe dna X…

– Ce să fac?… Eu sunt discretă: m-am făcut că mă uit pe geam… Ce câmpie frumoasă! O minunată priveliște, v-asigur.

– Ei, la stația următoare?

– La stație, noii mei amici, după ce m-au salutat cerându-și cu multă naivitate iertare (pentru ce, nu știu), s-au coborât – desigur ca să dejoace urmăririle… Dar, adaogă d-na X… cu un surâs particular, din norocire orice urmărire ar fi fost târzie: tren accelerat!…

ELOCUENȚA

Auzite la o întrunire publică:

„Ciocoii vor să meargă mai departe: ei vor să calce în picioare tot ce e mai înalt, religiunea, pentru ca apoi să ne poată pune taxe ca să ne omoare și să ne îngroape de vii și apoi să ne sugă toată sudoarea de la care atârnă viitorul copiilor dumneavoastră, pe când ei se resfață la putere, susținuți de cineva mai sus în contra voinței acelora ce le strigă: până când? Iată viitorul pe care l-am văzut de mult realizat sub guvernul reacționar!

Însă nu! Reacțiunea nu va reuși să asasineze o națiune care a știut așa de bine să moară la Plevna… etc.!…“

*

Auzit la înmormântarea unui om politic:

„… Decedatul era dintre acei bărbați cari-și ridică din viață un piedestal, de unde numele lor zboară din gură în gură și din secol în secol! Marile principii sunt totdeauna baza puternică și solidă care face frontispiciul oricărui edificiu național: răposatul era dintre aceia. Fără asemenea răposați, o națiune nu poate trăi. Să luăm dar cu toții stindardul patriotic care era infiltrat în vinele și-n inima ilustrului decedat, pe care-l plângem că nu mai este între noi, și să-l punem în fruntea noastră…“

CARNET HIGH-LIFE

Un ziar de provincie face darea de seamă a unei „mici serate dansante“ din localitate.

Reproducem câteva din șirurile și impresiunile confratelui nostru:

„Printre valurile legănătoare și *dulce* ale *primului* accent de vals am putut distinge:

… Doamna E…, o andaluză absolut inconcurabilă, briliantă și fermecătoare;

Doamna C… prea gentilă;

Doamna N… o tânără și *interesată* apariținne în roș…“

(Așa de tânără și interesată… păcat!)

Apoi „din buchetul de domnișoare“:

„D-șoara G… candidă ca Steluța lui Alecsandri și splendidă ca Luceafărul lui Eminescu (ce cumul!) purta o prea frumoasă toaletă *bleu*…“

Daca domnișoara N… ar fi fost ceea ce se zice în franțu - zește, în termeni *high-life*, cuiul seratei – s-ar fi putut spune că a fost un *cui de bleau*.

„D-șoara N…. *sublimă* ca «gândirea unui împărat poet»;

D-șoara D… *visătoare* și poetică ca o prea frumoasă zi de mai în negru.“

O zi de mai visătoare în negru trebuie să fie în adevăr foarte poetică.

Ș-apoi, după atâtea minuni, să nu zici că presa este a patra putere în orice stat!

JURNALUL NOSTRU

CE LIPSEȘTE „MOFTULUI“

Un vechi și bun prietin din Iași, de sentimentele căruia ne-am putut îndoi, pe nedrept, un moment, dar în judecata căruia am avut todeuna o egală și nestrămutată încredere, ne-a făcut zilele acestea nespusa plăcere să ne viziteze biurourile (sic) de redacție.

După ceremonialul de rigoare în așa împrejurări (când ai venit? când pleci? etc.), neapărat pe un om de a cărui inteligență avem atâta stimă, trebuia numaidecât să-l întrebăm ce părere are despre „Moftul“.

Întreprinderile intelectuale se deosibesc de cele comerciale prin aceea că, pe când acestea țin la sufrajele mulțimii amatorilor, cele dintâi se interesează de sufrajele unui număr mult mai restrâns. „Moftul“ fiind o întreprindere mixtă, și intelectuală și comercială, ține prin urmare și la unele și la altele.

Să nu se supere mulțimea *imensă* a cititorilor noștri dacă suntem sinceri și le spunem că, după succesul material pe care ni-l asigură totalitatea lor, noi mai suspinăm încă după apro - barea deosibită a câtorva inși anume – puțini, din nenorocire, dar dintre aceștia dumneata, care citești acum aceste rânduri, desigur faci parte.

Amicul acesta ține, după părerea noastră și a tutulor cari au norocul să-l cunoască bine, un loc de onoare între acei

câțiva, și iată pentru ce ne-am grăbit să-i punem întrebarea: ce zici de „Moftul“?

E pe de altă parte un om foarte franc, mai ales cu noi, așa de vechi și buni prietini, deprinși a ne spune pe față adevărul, tocmai pentru că voim să nu încapă între noi o clipă de îndoială despre stima ce ne datorăm ca bărbați cu mintea deplină – micile adulațiuni și complimente cu mari rezerve mentale sunt proprii iezuitismului feminin (– Ah! ma chère belle, comme vous êtes resplendissante aujourd'hui, on dirait une rose! – și peste câteva minute: À propos, j'ai rencontré tout à l'heure la Ioneasca; elle était atroce; elle avait une mine, ma parole d'honneur!…).

Spre marea noastră onoare, răspunsul inteligentului amic a fost cât se poate de favorabil nouă.

– Mai întâi, ce gândești de direcția noastră?

– Mi se pare sănătoasă și n-aș exagera dacă aș zice chiar patriotică…

– Vrei să glumești?… am zis noi, care cunoaștem curentul fals, ce voiesc unii răuvoitori sau nepricepători să-l facă în opinia publică asupra unei închipuite lipse de patriotism din parte-ne.

– Nu glumesc deloc: în materie de spanac, ironia și gluma sunt niște sterilizatoare eminente; pe unde trec ele, spanacul nu mai crește, sau în orice caz nu prosperează prea mult. În timpul din urmă, prețioasa legumă a luat în adevăr o extensiune colosală. Câmpul publicității avea nevoie numaidecât de plivit.

– Și cum îți pare că ne facem datoria? E bun „Moftul“?

– Da, „Moftul“ e cât se poate de bun[1]. Aveți adesea spirit, aveți ironia ușoară, caricaturile destul de picante, proza destul

[1] Să nu se uite că un om inteligent zice aceasta, și, pe onoare, dăm aici o relație absolut fidelă de o conversație reală, iar nu închipuită (nota „Moftului“).

de limpede, versurile destul de obscure… aveți tot… Un singur lucru vă lipsește… și e păcat.

– Ce? am întrebat noi, îngrijați de tonul trist al ultimelor cuvinte.

– Nu vă spun.

– Mă rog…

– Nu, căci v-aș mâhni… vă lipsește *ceva*, dacă l-ați avea și pe acel *ceva*…

Am stăruit mult de amicul nostru să ne spună acel „ceva"; i-am promis că vom avea tăria, în urma atâtor răspunsuri plăcute, să auzim și unul neplăcut – vai! trebuie să fie cineva filozof și să știe că viața aceasta nu e decât o pânză lungă, un fir alb și unul negru, adesea mai multe negre! – el a sfârșit prin a ceda pe jumătate.

– Voi spune; însă nici unuia din personalul redacției… voi spune numai administratorului.

Și aplecându-se la urechea numitului, bunul nostru amic șopti așa de încet încât să putem auzi și noi:

– *Sub-ven-ți-e!*

– În adevăr, ziserăm noi mâhniți.

Subvenție… asta ne lipsește.

A! suntem, în adevăr, oameni fără noroc: un singur moft trebuia să n-aibă subvenție în țara asta, și acela s-a nemerit să fie tocmai al nostru!

CĂTRE CITITORI

O eclipsă, din norocire trecătoare ca toate eclipsele, s-a produs pe arena publicității române. O eclipsă pe o arenă, iată un lucru care inspiră gânduri foarte pesimiste abonaților și mai cu seamă acelora cari nu și-au plătit abonamentul, și Dumnezeu, el care regulează mersul planetelor lăsând în părăsire pe al ziarelor, știe câți abonați de aceștia avem. Cauza acestei eclipse – cea dintâi și cea din urmă, sperăm – a fost necesitatea facerii unei catagrafii și a bilanțului pe cele patru luni de activitate a acestei foi. Catagrafia a ieșit bine, ce e drept: a ieșit exact la socoteală că au rămas tocmai atâtea foi câte nu s-au vândut și că mobila și iedecurile sunt în ființă. Din nenorocire, nu putem zice același lucru și despre bilanț… Dar ce să mai facem multe încunjure? să venim la fapt.

După toate socotelile, pe care le punem cu plăcere la dispoziția celui mai indiscret inspector financiar, „Moftul român“ nu mai poate merge-nainte fără să-și ridice prețul.

Astfel, de azi înainte, acestă foaie se va vinde cu *20 bani* numărul, atât în districte cât și în capitală.

Cum! vor striga unii; ridicați prețul unei gazete biebdomadare așa de populară, care este spanacul cotidian al spiritului opiniunii publice? Dar a supraimpune spanacul, asta va să zică a lovi populația săracă cu un impozit indirect asupra unui articol de primă și strictă necesitate! Este o infamie, un abuz

monstruos, incalificabil. Și cu ce drept o faceți? Unde este temeiul logic al acestei măsuri, care poate să exaspereze o populație întreagă și s-o împingă la excese, ale căror rezultate funeste nimeni nu le poate calcula și cari etc. etc. etc.?

Mă rog, s-o luăm cu binișorul, vom zice acelor ce vor striga astfel; să ne tălmăcim.

Suntem în drept s-o facem. Temeiul logic al acestei măsuri – și nu putem îndestul povățui pacinica populație a capitalei a se feri de excese – este, nu ezităm a o spune: legea Maximului.

Cum! când guvernul reacționar ridică impozitele și prin urmare prețul castraveților, lumânărilor, cartofilor, zahărului și altor legume, spanacul nostru să se vânză pe același preț ca mai nainte? Nu, bilanțul nostru stă de față ca să răspunză: nu, nu se poate.

Ni s-a dat în săptămâna cât n-am apărut atâtea dovezi de simpatie – ce-i drept mai multe decât în patru luni de apariție! – atâtea regrete am auzit exprimându-ni-se (mai ales din partea creditorilor) pentru o închipuită dispariție definitivă a „Moftului“ – încât avem încredere că cititorii noștri nu se vor indispune prea mult de sporirea prețului foii noastre.

Astfel dar, începând de astăzi, „Moftul“ va fi pus în vânzare regulat de două ori pe săptămână (atât în capitală cât și în districte) miercurea și sâmbăta dimineața, cu *20 bani numărul.*

SMĂRĂNDIȚA

Roman modern

[I]

Fata mamii Ilinchii era bălană, plăviță, cu părul galben-auriu ca spicul grâului copt, răscopt, tocmai cum e bun de secerat, cum e pâinea a bună de mâncat și-i place puiului golaș de pitpalac să-l ciugulească și să-l înghiță pe nemestecate în gușa lui îmbrăcată în puf bogat, moale și dulce.

Smărăndița mamii Ilinchii era tânără ca o dimineață de primăvară caldă, blândă, senină, mânoasă și încropită, când ciocârlia se avântă și-și dă drumul, nebună, săltătoare, zglobie, pe aripele vântului ușuratec și zburdalnic, spre a arunca, către cerul albastru și limpede, ca peruzeaua cea mai nestimată, ciripiturile ei argintii și călduroase, aprinse, fierbinți.

Copila avea ochii negri, negri ca mura de pădure coaptă, răscoaptă, cum e când e bună de mâncare, dulce și acră; dulce, nu să te lești pe inimă; acră, nu să strepezească dinții, ci dulce și acră, acrișoară și dulceagă cum îi place și ursului, cât e el de ursuz și de nemulțumitor, s-o guste.

Subțirică de se-ncovoia ca o nuia de corn verde, când o fluieri în vânt cu putere, și răsărită ca o ramură de garoafă bătută, căreia stă să i se deschiză-n vârf bobocelul ascuns, care de-abia așteaptă să-i plesnească gogoașa ca să te îmbete cu mirosul său din destul, arătându-și vesel frunzulițele catifelate

și crețe ca o horboțică de borangic subțire de poți să-l spargi cu limba.

Așa era copila Ilinchii, a Ilinchii, o gospodină bătrână, cinstită, harnică, vioaie, cuminte, neobosită și neodihnită, care începea munca de cu nopticica, până să nu înceapă cocoșul cel berc, fala satului întreg, să cânte la cântători *cucurigu gagu*, de cotcodoceau toate puicele și găinele, ba și cloștile pe cuibarele lor.

Și muncea și făcea pânză în patru ițe, fote și catrințe bătute și marame de borangic și velințe și scoarțe în zece fețe și chilimuri pestrițe și plocate flocoase și altițe cu cocoșei și păsărele și flori în fel de fel de ape, și toate le făcea.

Iar Smărăndița mamii Ilinchii mergea cu Murgana la apă, s-o adape, și cânta un cântec duios, plângător, o doină jalnică, molatică, domoală, pătrunzătoare, de răsuna peste toată valea-nverzită, înflorită și smălțată cu brebenei, viorele, didiței și micșunele, galbene, roșii, albastre, pestrițe de toate neamurile și de toate fețele.

Mama ei muncea toată ziulica, cât e ziulica de mare, de mândră, de albă, luminoasă și lungă și blagoslovită de Dumnezeu, muncea și lucra și-și bătea capul și mintea și gândul și zicea în sufletul ei:

– Helbet! Dumnezeu o fi bun și cu noi!

Și Smărăndița cânta și mâna pe Murgana la izvor, la șipot să-i dea apă proaspătă, rece și curată din inima pământului, și Murgana făcea: *Muu! muu!* după ce bea; și Smărăndița, nebună, zglobie, ca un fluture împistruiat pe aripe cu toate fețele câmpului și stelele cerului, răspundea mângâind-o pe Murgana:

– Helbet! Murgano, lasă că o fi bun Dumnezeu și cu noi!

Dar pe urmă, se gândea ce se gândea și o podidea plânsul, și plângi și plângi și plângi, de curgea din ochii ei mai bogat, mai limpede, mai cald decât din șipotul rece, în care Murgana

se juca cu botul ei dulce, moale și care mirosea a lapte muls numai de-atunci.

Murgana, după ce se mai odihnea, iar bea, și bea și bea, și apoi se uita la stăpâna ei și iar bea. Și Smărăndița zicea oftând:

– Aide, Murgano, sora mea; aide acasă: ne așteaptă mama… Mama?… nu!… ne așteaptă bătrâna…! Bătrână?… nu!… ne așteaptă… Doamne! Doamne!… ne așteaptă nenorocita!

Și Murgana părea că înțelege, părea că pricepe, părea că pătrunde și-și tălmăcește limpede și pe de rost dorul fetei… Și nu mai vrea să bea și pleca, și Smărăndița după ea.

Și șipotul rece în urma lor sta pe loc și plângea mereu…

De ce plângea Smărăndița?… De durere!

De ce o durea pe Smărăndița?… O durea că se gândea…

La ce se gândea Smărăndița?…

La ce?…

II

Sus pe dealul înalt, între salcâmii cari aruncă departe-departe talazuri-talazuri de un miros îmbătător, adormitor, omorâtor de dulce, amețitor, din ploaia albă ce cerne din crăcile lor verzi, pe o pajiște împodobită cu mii și milioane de pestrițături de flori, cari mai de cari întrecându-se în mândrețe, în strălucire, în fețe și în miresme, stau casele proprietarului, albe, drepte, înalte, mari, bogate și fudule, cu pridvorul lor cu stâlpi subțiri și încârlionțați, cu gârliciul beciului răcoros și tainic, plin cu butii de pe vremuri, cu alb, roșu, negru, profir, de-ți aprinde sângele în vine să fii măcar bătrân dintre oltenii lui Tudor Vladimirescu.

Și gârliciul este închis cu două uși cu găuri lucrate-n struncărie, de vine fiecari două găuri una în câte opt colțuri și alta în câte douăsprezece, și încuiate cu un lacăt mare și gros

cât o ploscă de nu-l poți sparge să se puie cinci voinici cu topoarele pe el.

Strălucește și bate la ochi de departe, hi! hi! tocmai de un sfert de poște boierească, tocmai de pe dealul de dincolo de moara lui moș Tanase Cârnul, bătrânul care are nasul tăiat de când venea turcii puhoi peste biata țară, că și spune bătrânul:

– Hei! hei! ce era pe vremea mea, voi n-ați apucat! Să fi văzut voi, dragii moșului!

– Da, ce era, moșicule! întreabă copiii și femeile, bărbații și fetele.

– Era nevoie mare, le răspunde moș Tanase.

Când răsărea soarele de primăvară, mândru, mare, aprins, rotund, și bătea drept în curtea din deal, sclipeau toate zidurile albe, de ți se părea că e o hârtie sclivisită ori o batistă spălată și-nălbită în două sute de ape.

Și care călător trecea pe acolo, ori pe jos, ori călare, ori în căruță, cu un cal, cu doi, cu trei, ori cu oricâți să fi fost, că era drum umblat și bătut, nu se putea opri să zică:

– Doamne! doamne! ce mândrețe de case, de parcă e un palat din poveste în mijlocul raiului!… Dar ale cui or fi, moșicule?

– Ale cui să fie? zicea Tanase, moșul bătrân, cuminte, liniștit, înțelept, domol. Ale cui?… Ale proprietarului.

Și oamenii ziceau încet:

– A! ale proprietarului!

Erau bătrâne casele proprietarului, dar proprietarul era tânăr. Tânăr de vârstă era el, dar bătrân de suflet, și casele erau bătrâne de vârstă, dar trainice și tinere-n ziduri. Și se vedeau… se vedeau bine ori de unde din sat.

Daca ieșeai dimineața în zori, când mugesc vitele spre pășune, ori la nămiez când e soarele-n puterea lui, de fuge vaca de muscă și stă la adăpost de umbră, și rumegă, ostenită, gâfâind de zăduf, răsuflând tacticoasă și apărându-se alene cu

coada, când la dreapta, când la stânga, când în sus, când în jos, tot de ele dai cu ochii; tot pe ele le vezi fudulindu-se tot acolo în vârful dealului și seara dupe soare-apune, când se potolește lumea și se joacă toți copilașii și vin să ceară la mama, din găleată, lapte muls cald, fiecare cu covățica lui și cu bucățica lui de mămăligă, și zice:

– Mamă, dă-mi și mie, mămucă, că și eu am fost cuminte…

Și mămuca îi zice:

– Iacă nu ți-oi mai da și ție, că destul lapte ai supt cât erai mititel; să mai dăm și vitelușului, săracul! că el e de țâță… Dar tu ești flăcău mare… mâine-poimâine te ia la oaste… parcă te văz cogeamite ofițer!

Dar copilul, jumătate mândru de vorbele mămulichii, jumătate supărat că nu vrea să-i dea lapte, zice:

– Ba, eu voi lapte.

Și mama îl pupă și-i dă lapte în covățica lui; iar copilul zglobiu râde și bea laptele, și mama iar îl pupă.

Din tot satul ca din tot satul, dar de nicăieri nu se vede mai bine casele proprietarului decât din bătutura curată, măturată, dichisită și îngrijită de parcă e linsă, a mamii Ilinchii văduva, mama Smărăndiții.

III

Murgana vine acasă mugind cu botul întins în aerul răcoros și mirositor al serii și pare că cere copăița ei cu tainul de mălai măcinat de-adineaori, cald ca laptele, și galben ca aurul, și mărunt de juri că-i dat prin sită de mătase, măcinat boierește, cum numai la moara lui moș Tanase se poate măcina.

Că are patru pietre și te întreabă, când vii cu sacul încărcat cu porumb de plesnește:

– Cum vrei să ți-l macin? mocănește, țărănește, negustorește ori boierește?

Și dacă zici *boierește*, apoi lasă-l pe moș Tănase: odată strânge șurupul uns cu săpun, și șterge și unge fusul cu seu de capră, și scutură bine piatra, și potrivește apa mai domoală ori mai iute, cum e tocmai potrivită, la scocul al doilea, și numai începe să curgă bogăția pe zghiabul de scândură lustruită în găleata pântecoasă, de ți-e mai mare dragul să vezi și să miroși și-ți vine să zici:

– Bogată și mândră țară!

Murgana a sosit și stă la poartă mugind plângător, prelung, leneș, ca copilul somnoros când vrea să zică:

– Mamă, mămucă, mi-e foame!

Smărăndica vine încet ștergându-și ochii negri cu șorțul alb, cusut cu flori mărunțele de jur împrejur peste tot.

Mama Ilinca sare să deschidă portița și Murgana dă năvală la copaia gata cu atâta gălbenet înăuntru, și Smaranda intră și ea și zice:

– Mamă, bătrânico! ți-era dor de mine? și o umflă plânsul cu hohot.

– Ce e, mamă? vai de mine! Ce plângi?

– Nu plâng, mamă… Ți s-a părut, mămuco dragă… Iacă vezi, acuma râz… Am fost o nebună… M-am gândit… m-am gândit… la tata.

Și Smărăndița se porni pe râs ca copilul nebun, vesel și fericit, care nu știe încă să-și posomorască fruntea curată și senină, să-și încrunte sprâncenele bălane și să-și muște buzele trandafirii, făcute toate într-adins parcă spre a râde și a înveseli pe mama bătrână, cum înveselește raza caldă a soarelui câmpia roditoare. Smărăndița râdea acuma, dar mama ei Ilinca nu râdea; ea își întorsese privirile de la copila ei; ea nu vrea să se mai uite, să privească, să vază pe copila ei. Îi era teamă, îi era frică, îi era milă și o durea văzând pe această copilă dragă că plânge, că sufere, pe această copilă, care era singura ei mulțumire, singura ei fericire, singurul ei noroc pe acest pământ,

după nenorocirile prin care trecuse, după atâtea ș-atâtea suferințe mari, groaznice, după atâta nefericire înfiorătoare, înfricoșată, cari o lovise fără cruțare.

A! ea își aducea aminte acum iar prin câte trecuse, prin ce dureri scrâșnitoare, și parcă voia să gonească departe-departe gândurile negre și-ntunecate ca bezna adâncă a unei nopți fără nici o rază de lumină; ea vrea parcă să stingă de tot-de tot amintirea trecutului ei, ca să nu-și mai turbure fericirea blândă care-i alinase sufletul ei chinuit, mâhnit, zdrobit. Smărăndița, fiica Ilinchii, asta era totul în lume pentru Ilinca, mama Smărăndiții.

Se gândea că această copilă, bucățică ruptă din soare, care dimineața se deșteaptă cântând cu glasul ei de zână din povești o doină domoală și pătrunzătoare, care toată ziulica îi stă împrejur și-i luminează zilele ei veștejite și ofilite, care seara adoarme ca un copil de țâță pe prispa de pământ în poala mămuchii sub mângâierile mâinilor ei bătrâne, fără să poată afla vreodată cum s-a isprăvit basmul ce-i povestește mămuca – cine a biruit: Făt-frumos ori Zmeul? și a putut Făt-frumos să deschiză lacătul de aur și de diamant al palatului de cleștar cu iarba fiarelor, pe care i-a dat-o Zâna-zorilor a bună și miloasă, și să scape pe fata împăratului?… și a găsit floarea care, până să clipești o dată, mugurește, îmbobocește, înflorește și se scutură, ca s-o deștepte pe fată?… și a descoperit izvorul cu apă vie de soare nevăzut, de jivine neatins, de suflet muritor negustat, cu care să-și vindece setea pe care i-a turnat-o în inimă săgeata otrăvită cu bale necurate ale Zmeului, până să se apuce la trântă dreaptă voinicește? Se gândea că acestă copilă este copila ei și a lui Mitran… Mitran! Doamne! doamne! Și cum se gândea la el, își întoarse fără să vrea privirile către Smărăndița, care-n adevăr acuma râdea din toată inima.

– Vezi? mămucă bună, vezi? iacătă, râz; iacătă, nu mai plâng.

– Să nu mai plângi, mamă, zise Ilinca mângâind-o frumos și domol și pe obrajii ei rumeni, și pe ochii ei negri, și pe părul ei plăviț. Vino de stai colea să-ți spuie mama un basmu, un basmu mândru.

– Tot cu Făt-frumos și Ileana, mămucă?

– Nu, mamă dragă; am să-ți spui astă-seară un basmu care n-o să te lase s-adormi; n-aș fi vrut să ți-l spui, ca să nu-ți întristez și să-ți posomărăsc sufletelul tău tinerel, dar m-am gândit că de! sunt bătrână, și n-ai auzit și tu la biserică pe moș popa cum citește la carte că omu-i ca iarba, zilele lui ca iarba câmpului! poate mâine-poimâine să mor…

– Mămucă! nu vreau! nu vreau eu să mori.

– Ei! mamă, tu ești tânără, tu nu știi: fiecare trebuie să-și facă rândul.

– Mămulică dragă…

– Și de-aia, m-am hotărât că trebuie să-ți spui odată ce mă arde pe suflet, trebuie să știi și tu. Nu se poate să mă duc lângă tatăl tău fără să știi și tu basmul meu.

– Spune, mamă dragă, te ascult, și-ți făgăduiesc că astă-seara n-am să mai adorm, măcar să știu bine că m-apucă sfântul soare aci pe prispă cu capul în poala ta.

Smărăndița aduse din odăița lor de culcare o pernă și o rogojină, o așează pe prispă, pe dasupra rogojinii puse un plocat, peste plocat o scoarță, pe urmă o velință, și pe dasupra un chilim, chilimul cel frumos și mândru, pe care a vrut să-l cumpere atâția boieri mari, dar mama Ilinca n-a vrut:

– Chilimul ăsta nu l-avem de vânzare, boierule; l-am făcut de zestre fetii.

Și după ce a așternut bine Smărăndița, un așternut moale ca într-un cuib cald, zice:

– Mămuco, aide și spune, nu mai pot de nerăbdare să te ascult.

– Aide, mamă, dragă, să-ncep să-ți spui.

Ilinca se așează pe așternut și copila se culcă cu capul în poala mamii ei iubite.

Se înnoptase d-a binele și printre vârfurile salcâmilor de pe dealul din față se vedea luna plină, care se ridica încet-încet aruncând o lumină de parcă erau valuri de diamant topit. Noaptea era senină, dulce, blândă și plină de îmbătătorul miros al salcâmilor pe care-l purta un vântișor liniștit pe aripele lui străvezii din vârful dealului peste toată valea adormită, cufundată în somn liniștit, adânc, binefăcător.

IV

Când luna măreață și plină, fără măcar cea mai mică știrbitură, fără nici cea mai mică urmă de dinte a vârcolacului, se ridică strălucitoare deasupra vârfurilor pomilor mirositori de departe, tot văzduhul fără margini închipuite al lui Dumnezeu, albastru și străveziu de parcă-i cleștarul mai curat ca apa limpede, și valea întreagă adâncită într-o tăcere vrăjită și prispa pe care ședeau mama Ilinca cu copila ei Smărăndița, se umplură de o lumină vie și bălaie de semăna că ți s-ar fi deschis fundul sufletului ca să prinză tainele firii, din adâncul căreia se varsă în gândurile noastre crâmpeie-crâmpeie de destăinuiri cari de cari mai amețitoare și mai pline de slava lui Dumnezeu.

– Asculți tu, mamă? întrebă mama Ilinca, mângâind pe fiica ei, Smărăndița.

– Cum să n-ascult, mămuco bună? răspunse Smărăndița mângâind pe mama ei, Ilinca.

Și bătrâna începu basmul făgăduit. Glasul ei, la început dulce, domol, trăgănat și duios, pătrundea ca niște boabe scumpe de mărgăritar nestemat, vorbă cu vorbă, în sufletul copilii, ce asculta cu sete arzătoare acel basmu năzdrăvan, pe care mama ei nu vrea să moară până nu i l-o povesti din fir până-n ață. Glasul bătrânii se aprindea povestind și din dulce

se făcea puternic, din domol bărbătos, din trăgănat și duios se făcea furtunos și zdrobitor.

– Ascultă, mamă dragă, și nu dormi.

– Ascult, zise Smărăndița potrivindu-și capul mai bine.

– A fost odată ca niciodată că de n-ar fi nu s-ar povesti; a fost odată un om frumos și cuminte și bogat.

Era frumos și voinic și mândru de nu se putea asemăna cu el niminea nu numai din satul lui, dar și din toate târgurile mari; nu era om, nu era femeie, nu era copil să-l vază și să nu stea pe loc să zică:

– Fie că frumos și voinic și mândru om! să trăiască și să aibă noroc!

Era cuminte cum nu mai era altul de cuminte, și cine-l cunoștea, bărbați, femei, copii, zicea:

– Fie că cuminte om! să trăiască să se bucure de viață!

Era bogat, că avea cuprinsul lui, tocmai de colo, vezi tu? unde e moara lui moș Tănase și până-n aria a veche și până-n dealul de dincolo de dealul ăsta al ciocoiului; și avea slugi douăzeci și patru, și douăsprezece pluguri oțelite și șapte vaci, Lunaia, Mărtica, Miercana, Joiana, Vinerica, Sâmbotina și Dumana, și paisprezece boi, că nu-i mai țiu minte pe nume, și patru mii de capete de oi și capre și porci, și poștalion cu șase cai, și un buiestraș care zbura ca rândunica, de puteai face cinci poștii cu el fără să-l adăpi, și să fi ținut paharul ras în palmă, nu se vărsa măcar o picătură, atât de lin zbura când se așternea la drum ca și iarba câmpului la suflarea vântului; și așa cine-i cunoștea bogățiile lui zicea:

– Fie că frumos și cuminte și bogat om! să-i ajute Dumnezeu să se bucure sănătos de bogățiile lui!

– Și cum îl chema, mămucă? întrebă Smărăndița pe mama ei, Ileana.

– O să vezi tu pe urmă, răspunse Ileana Smărăndiții. Și-așa, mamă dragă, omul trăia pe moșiile lui fericit, și era ferice de

toți câți s-apropiau de el; că nu venea sărac ori neputincios ori nevolnic la casa lui să nu plece miluit și ajutat; unuia îi pierea vitele, altuia îi ardea casa, altuia îi prăpădea voia lui Dumnezeu ogoarele, unuia îi murea copiii – pe toți, pe toți îi ajuta să puie la loc paguba. Omul lui Dumnezeu, suflet creștinesc și pace bună!

Când veneau seara oamenii de la câmp și vitele de la pășune, se umplea patru curți, și fierbeau opt căldări mari cu mămăligă de mălai măcinat boierește la moara lui moș Tănase, și se umplea douăsprezece putinele, de câte cinci găleți una, de lapte pentru saramură; și după ce se isprăvea treaba toată și se dădeau viței la vaci, mieii la oi, mânjii la iepe și iezii la capre, și mâncau oamenii bine și se săturau și se-nchinau, numai veneau femeile de ridicau mesele și făceau curat în bătătură cu tărnurile de nuiele de richită verde, și Radu cimpoierul își umfla cimpoiul și-ncepeau să-i tragă o horă românească pe nemiluite fete și flăcăi, și după ce jucau ei cât jucau, el din pridvor numa le zicea:

– Ei! acu, copii, mâncarăți, vă săturarăți, cântarăți, jucarăți, acu-i vremea de odihnă. Mâine până-n ziuă iar la treabă, c-așa e dat de la Dumnezeu omului: cât e ziua să muncească, noaptea să se odihnească. Mergeți fiecare pe la patul cui vă are; noapte bună și mâine cu bine și iar cu toții, cinstiți, sănătoși și veseli!

Iar oamenii răspundeau:

– Noapte bună, stăpâne, și mâine cu bine și cu toții veseli, sănătoși și cinstiți!

– Hei, hei! ce vremuri bune, doamne-doamne! urmă Ilinca… cu glasul înecat de un oftat prelung și adânc. Cine ar mai fi crezut?

Și fata simți pe fruntea ei bălană o ploaie fierbinte de lacrimi.

– Mamă – zise ea ridicând capul plouat – acuma tu plângi… Spune-mi, te rog, mămuco bună; spune-mi, dacă iubești tu pe Smărăndița, care te iubește așa de mult pe tine;

spune-mi daca ai iubit tu pe tata; spune-mi, te rog, mămulico dulce și sfântă, cine era acel om? cum îl chema? Pentru ce plângi tu când vorbești despre el? Tu de câte ori mi-ai spus basme frumoase, tu vorbeai de împărați mari, și de feți-frumoși mândri, și de zmei turbați, și de zâne minunate, și de cosânzene bălaie, și de păseri măiestre, și de flori cântărețe; dar tu n-ai plâns niciodată; niciodată n-a plouat din ochii tăi blânzi o ploaie ca aceasta care mă arde până-n suflet și-mi sfâșie inima de mila ta; spune-mi; te rog, te rog, te rog!

– Ai să vezi tu, așteaptă, zise mama. Iacătă nu mai plâng: să-ți povestesc mai departe.

– Bine, mămuco, zise Smărăndița. Ea luă colțul mărămii de borangic a bătrânii, îi șterse ochii mamii, își șterse fruntea ei și-și culcă iar capul pe genuchii Ilinchii, care urmă cu glasul potolit:

– Omul acela, când îi veni vremea să se însoare, trimese peținători la fata cea mai frumoasă din sat, o fată ruptă din stele, și mândră ca o zână, și cuminte ca o sfântă, și harnică și sprintenă ca o furnică ș-o albină, și bună ca o azimă caldă, și dulce ca fagurul de miere. Erau potriviți unul cu altul, parcă Dumnezeu îi făcuse într-adins unul pentru altul, pe el pentru ea, pe ea pentru el.

– Și s-au căsătorit amândoi, mamă? întrebă Smărăndița.

– Da, s-au căsătorit, mamă dragă.

– Și au avut copii?

– Numai una.

– O fată, desigur?

– Da, o fată.

– Și cum o chema, mamă, pe fată? întrebă Smărăndița.

– Ai să vezi tu, draga mamii, răspunse Ilinca.

– Bine, zise Smărăndița.

– Ascultă, urmă Ilinca.

S-a făcut nunta – nuntă mare, bogată, strălucitoare, veselă, românească, știi, cum ți-am povestit eu de atâtea ori ție că se fac nunțile mari, bogate, strălucitoare, vesele, românești, ca în toate basmele frumoase pe care ți le spui în toate serile ca să te adorm ca pe un copilaș gingaș, mititel, bun, blând și iubitor, cum adoarme cloșca puișorul ei auriu și micuț cât o gâgâlice sub aripele ei călduroase, și-i gungunește din cioc, și el, somnoros, chiorțăie mărunțel din gușuliță tot încet și iar încet și mai încet, domol de tot, până când își face bine loc în puful moale de la pieptul fierbinte al mamii, și pleoapele golașe i se-nchid binișor și dulce, și gâgâlicea de puișor adoarme și doarme, doarme fără nici un vis de grije, ori de necaz, ori de mâhnire care să-i turbure odihna, liniștea, mulțumirea, fericirea…

Nuntă mare – că s-au adunat de pe șapte hotare depărtare, din patru colțuri de zare luminoasă, nuntași și nuntașe, călări, în căruțe, în chirvane și pe jos, și cu plutele au venit din vârf de munte pe apa mare, care trece pe dincolo de iazul lui moș Tănase Cârnul, că încă zicea și bătrânul, dar p-atunci tot nu era așa bătrân ca acuma, acu vreo douăzeci de ani….

– Douăzeci de ani! zise Smărăndița.

– Da, douăzeci de ani, mamă dragă.

– Dar eu de câți ani sunt, mamă? întrebă Smărăndița.

– Tu?… Lasă, ai să vezi asta mai târziu; îți spui eu ție, mamă dragă, răspunse Ilinca. Ș-așa zicea bietul moș Tănase Cârnul: „Doamne, doamne! ce mândrețe! așa nuntă mare cu atâția colăceri și nuntași n-am văzut eu de când sunt, și nici nu mai crez să am eu atâtea zile să mai văz așa de mare“.

Nuntă bogată – că s-au tăiat atuncea peste o sută de capete de vite, boi, porci, miei, berbeci, și păsări o groază, curcani, rațe, găini, gâște, pui, boboci, și erau toate grase, dolofane și frumoase să le mănânci cu ochii, ca la curtea unui om bogat unde și-a pus Dumnezeu mâna lui bună ca să facă să curgă belșug din destul și cu prisosință, și s-au destupat și s-au secat

de istov treizeci de buriașe burtoase pline cu rachiuri bune de casă, și mai tari și mai potrivite, și mai dulci, încropite cu miere albă ca laptele, și zece boloboace pântecoase și trei buți ca niște namile cu alb, negru, roșu, profir, vechi ros, bătrân de când era moș Tănase copil, de zicea, după ce l-a-nțărcat: „Mamă! dă-mi tâtă, mamă că te bat“ că moș Tănase a fost întors la țâță și a supt până i-a crescut toți dinții; dar nu știu la alde mă-sa răposata, Dumnezeu s-o iete și s-o odihnească, cum o fi supt, dar la nuntă știu c-a supt, și era mucalit și glumeț nevoie mare, că zicea mereu, țiu minte ca acuma, când venea la cep unde-mpărțeau vătășeii vinul:

– Mamă! dă-mi tâtă, mamă, că te bat! și râdea lumea de se prăpădea de râs.

Nuntă strălucitoare, veselă și românească, că s-a ars patru butoaie cu păcură și două sute de brazi, de luminau toate dealurile că parcă era zio cu mândrul soare pe cer, și pălpăia flacăra și trosneau crăcile și frunzele brazilor, și în cinci bătături câte cinci cimpoieri au cântat zece zile și zece nopți d-a rândul de auiau văile și mușcelele, și chiuiau flăcăii și fetele și nevestele și bărbații și vădanele și copiii, și o râpâiau și o băteau în loc când la dreapta, când la stânga, dă-i așa ș-așa ș-așa; și numai după ce ostenea un rând, haid! altul la loc! și trage-i românește cu inima veselă, și a ținut cheful dintr-o duminecă până-n joia ailaltă, de gândesc că cine a fost la nunta aia mare, bogată, strălucitoare, veselă, românească, și la morți or pomeni așa ospătare, așa petrecere ș-așa mândrețe.

Ileana se opri să-și tragă sufletul.

– Dormi, mamă? întrebă ea pe Smărăndița.

– Nu, mamă bună; cum să dorm, când îmi povestești tu așa minuni?

– Adă-mi, draga mamii, o bărdacă de apă proaspătă, că tu ești tânără și eu bătrână, ș-așa e dat de la Dumnezeu că omul tânăr să nu lase pe ăl bătrân.

– Numaidecât, mamă dragă, zise Smărăndița. Ea se sculă sprintenă în picioare și când dete cu fața drept în bătaia lunii și se uită ea la lună și luna la ea, parcă erau mai frumoase, mai bălane, mai plăvițe, mai mândre și mai strălucitoare și una și alta.

Smărăndița își luă cofița, bărdăcuța și ștergarul și merse la șipotul care șoptea cu susurul lui tainic sub malul din fața căscioarelor lor. Aci își umplu pumnii ei mici și drăgălași cu apă rece și se spală pe ochii ei negri și se șterse cu ștergarul alb. Apoi spălă cofița și bărdăcuța smălțuită cu smalț verde, pe care o căpătase de la pomana mamii Catrinii, nășica ei a bună, de-o iubește ca pe copilul ei, de când i-a murit bietii bătrâne fata ei, Florica, Smărăndița clăti bine cofița și o umplu cu apa lui Dumnezeu a sănătoasă de-ți dă viață când o bei și-ți răcorește sufletul însetat, și se-ntoarse-n fuga mare, și luă o bărdăcuță și zise:

– Ține, mămucă dragă, c-așa e dat de la Dumnezeu: bătrânul să se odihnească și tânărul să-l slujească.

Ilinca bău trei bărdace pe nerăsuflate.

– Bogdaproste! să fie morților părinților! zise bătrâna, și tu să crești mare, cu minte și cu noroc! Să-ți dea Dumnezeu tot bine și tot ce dorești, după inima ta a bună, miloasă și darnică. Șezi colea la locul tău și să-ți povestesc mai departe.

Smărăndița sărută pe mama ei pe fruntea ei încrețită, pe obrajii ei veștezi, pe ochii ei blânzi și liniștiți, în care strălucea multă bunătate amestecată cu multă mâhnire și din care se vedea multă suferință, multă dragoste, multă iubire și multă nenorocire. Apoi fata se așeză iar frumos la locul ei în poala mamii, și Ilinca urmă basmul înainte:

– S-a isprăvit nunta. S-au dus nuntașii și nuntașele înapoi pe la casele și pe la treburile lor care-i doreau după atâta petre - cere, fiecare după cum veniseră, care călare, care în căruță, care-n chirvan, care pe jos; numai ăi de veniseră cu plutele nu s-au mai putut întoarce acasă tot cu plutele, că plutele nu pot să suie pe apă la deal; și-așa s-a dus fiecare după cum a putut.

Acuma a-nceput viața bună și sfântă pentru însurățeii tineri: el o iubea pe ea ca pe ochii din cap, ea îl iubea pe el ca luminile ochilor. Era o viață fericită și le mergeau toate în bine, parcă Dumnezeu le da în fiecare zi de dimineață blagoslovenia lui din toată inima. Curgea bilșugul mai mult ca apa la moara lui Tănase, că și zicea bietul bătrân:

– Să am eu atâta apă să poci măcina câte grăunțe aveți voi… hei! hei!

– Dar n-ai destulă apă de la Dumnezeu, moș Tănase? îl întrebau însurățeii.

– Așș! nici pe a mia parte câte grăunțe aveți voi! Da las' că-i bine: sunteți oamenii lui Dumnezeu; n-aveți numai pentru voi, aveți și pentru alții; să vă ajute domnul Christos să stăpâniți sănătoși și Maica Precista să vi le-nsutească și înmiiască.

La anul, Dumnezeu milostivul a pus vârf bunătăților lui, că le-a dăruit o copiliță ca o minune. Mare bucurie a fost la casa oamenilor, și bărbatul a zis:

– Nevastă, copila asta este norocul nostru ăl mare… S-o botezăm.

– Cum a botezat-o, mămucă dragă? întrebă Smărăndița.

– Lasă, c-o să vezi tu, mamă, îți spun eu, zise Ileana, mângâind-o ușor, blând, duios, dulce, milos pe păr și pe frunte, ca și cum îi era frică să nu strice cu mâinile ei ososase, veștede, bătrâne, frumusețea, frăgezimea, tinerețea acelui obraz strălucitor, acelui chip de zână bălană de soare neatinsă, de voinic nevăzută, de ochi omenesc nedeochiată, din povești.

– Bine, mamă dragă, zise Smărăndița; spune mai departe.

– S-o botezăm, zise nevasta…

Și s-a făcut botezul. Un botez tot așa de bogat, de strălucitor și de vesel ca și nunta. Și s-a-mpărțit la flăcăi o sută de perechi de bete, bătute cu mărgele de toate fețele și cu fir alb și galben, cu brâiele lor, cu chimire de curea galbenă, bătute-n ținte de alamă cu floare-n măciulie și-n nasturi de sidef cu fel

de fel de ape cum e curcubeul de pe cer; și la fete s-a-mpărțit pânză albă de târg lată de un cot și trei rupi[i], peste o mie de digrimele, și tot atâtea testemele și catrințe la neveste; și la bărbați și la copii fiecare pe potriva lui câte ceva, ba un bici de opt cai, ba un cojocel, ba o pereche de cizme ori de iminei, ba o iconiță, ba la cărturari *Visul Maichii Precistii* și *Alixăndria* ori *Avestița aripa Satanii* și *Halimaua* și câte toate, aduse în două căruțe pline, încărcate, ticsite, tocmai de la târg de la Drăgaica; și popii o sfită nouă, și la biserică două icoane împărătești și zece oca de lumânări de ceară albă și cinci oca de tămâie și un burdușel de untdelemn grecesc.

– Toate astea câte le-am cheltuit, Ileano, sunt în cinstea ta și pentru norocul Smărăndiții, copila noastră…

Smărăndița se ridică în picioare deodată, dând un țipăt prelung, plângător, dureros, sfâșietor.

– A! Mamă bună! mămuco dragă! ce-ai zis? ce-ai spus? ce-ai grăit? ce-am auzit?

Ileana își acoperise fața și tremura; ochii ei se umplură de lacrimi. Zisese, spusese, grăise acele cuvinte, acele nume fără să vrea, biruită de șivoiul puternic al amintirilor ce curgeau, se rostogoleau, se avântau în închipuirea ei, în gândul și sufletul ei, care putuse să le ascunză până acuma, dar ele, nemaiputând suferi tăinuirea, izbucniseră ca o apă de munte pe care în zadar un zăgaz slab, cletinat, zguduit și dezrădăcinat de vremuri se-ncearcă s-o mai oprească ori s-o abată din calea ei, unde e mânată cu o putere biruitoare, covârșitoare, neînfrântă.

– A! strigă Smărăndița, scuturându-și părul plăviț ca fuio - rul de borangic netopit în razele bălane ale lunii, ce parcă privea cu dragoste și milă caldă la mamă și la copilă și le-arunca razele mângâioase spre a le alina, domoli și potoli răscoala sufletului lor zbuciumat până în adâncul lui, ca un lac asupra căruia s-a abătut viforul îngrozitor ca să-l miște și să-l zbată până în fundul fundului.

– A!… Smărăndița! Ileana! Mitran!… Eu? tu?… el?… noi! Care va să zică tu îmi spui suferințele vieții tale, vrei să-mi arăți istoria lui bietu tata…?

– Da.

– A! zise Smărăndița… Voi să știu de ce a murit el? spune… spune! spune!

– N-a murit.

– Trăiește?

– Nu!

– A fost omorât?

– Da!

– De cine? spune…

V

Pe când jos, în valea scăldată-n lumina blândă, molatică și domoală a lunii pline, pe prispa săracă, umilită și nebătătoare de departe la ochi, stau o mamă și o copilă, una povestind și alta ascultând, o poveste tristă, neagră, înfiorătoare, grozavă, care le chinuie, le strivește, le sfăramă inima storcând dintr-însa valuri-valuri de lacrime de înduioșare, de milă, de sfinte amintiri neuitate – ce se petrece sus în deal? ce se petrece în casele mândre, cari se ridică albe, sclipitoare, bogate și fudule, înconjurate de pădurișteа de salcâmi înfloriți, din frunzetul cărora vântul se încarcă la fiecare bătaie cu miresme îmbătă - toare, pe cari, ca o cădelniță uriașe, le împrăștie în mișcări regulate pân toată valea ca într-o sfântă biserică largă, al cărei tavan albastru-argintiu e luminat cu atâtea mii de policandre ale lui Dumnezeu și cu o candelă mare-mare, aprinsă parcă de chiar mâna lui Domnul Christos pentru pomenirea mamei lui fecioare?

În casele de sus e petrecere strașnică.

În salonul cel mare, care dă cu patru ferestre largi și o ușe la mijloc pe pridvorul din față, este o adunare veselă, zgomotoasă, tânără, nebună.

Salonul, ca și încăperile celelalte, sofragirie, odăi turcești, salonașe mai mici, iatacuri pentru stăpâni și pentru musafiri, este o minunăție de frumusețe, mândrețe și bogăție. Tot ce poate să-și închipuiască mintea omenească mai strălucitor, mai mândru și mai bogat este grămădit în această încăpere; este un cuib de zână, un palat vrăjit din povești.

Un cuib de zână, în adevăr, pentru că stăpâna de odinioară a acestor minunății fusese marea logofetească Marghiolița Sorescu, soția marelui logofăt Iordache Sorescu și fiica marelui ban Ienăchiță Grozeanu. Marea logofetească Maria Sorescu fusese una din acele femei făcute parcă înadins ca să arate că una din cele mai mari puteri pe pământ este frumusețea, și pentru a face bine și pentru a face rău. Copilă a unui om mândru, bogat și puternic – pe acele vremuri când nașterea deosibea pe oameni, făcând încă din leagăn pe unii robi nenorociți, umiliți, osândiți și blestemați pentru vecii-vecilor la chin, rușine și suferință, pe alții stăpâni, fericiți, mândri, cruzi, ursiți pentru vecii-vecilor să stăpânească, să robească, să zdrobească pe semenii lor – Marghiolița era de o frumusețe rară, o icoană de sfântă, ruptă din peretele bisericii și aruncată plină de viață în lume, pentru ca toată lumea să-i cază în genuchi și să i se-nchine. Crescuse de mică în alintări și mângâieri și îngrijiri; tatăl ei, marele ban, nebun de dragostea părintească, mândru de numele lui, pierduse pe mama ei și patru copii în vremea ciumii și rămăsese numai cu această copilă, la care se uita ca zgârcitul la o comoară nestimată, care dacă ar fi atinsă, el ar muri, căci n-ar mai înțelege prețul vieții, n-ar mai pricepe pentru ce mai luminează soarele acest pământ ticălos, trist, nenorocit și pustiu.

Marghiolița era de șaisprezece ani când marele logofăt Iordache Sorescu veni să o ceară în căsătorie marelui ban. Era

o pereche potrivită. Marele logofăt era un tânăr frumos, înalt, chipeș, nobil, copil al unei familii mari, dintre cari atâția se arătaseră vrednici români pe vremuri întru apărarea moșiei strămoșești în luptele cu puhoaiele de vrăjmași de toate neamurile și limbile, ce năvăleau mereu asupra acestei mult-încercate țări blagoslovite de Dumnezeu.

La început, marele ban nu voise să-și dea copila în căsătorie, zicând că el nu se poate despărți de ea, pentru că n-are încredere că copila lui, Marghiolița, are să fie fericită, nu are încredere în nimini că va ști să prețuiască acest tânăr odor împărătesc și să o facă fericită pe potriva frumuseții și mândreții ei. Dar marele logofăt, Iordache Sorescu, nebun și deznădăjduit de acest răspuns, care i se da regulat la toate făgăduielile lui călduroase, la toate jurămintele lui de credință și de dragoste, a alergat la picioarele lui Vodă, i-a spus cum merge pricina și a plâns și a sărutat tălpile Măriei-Sale și a strigat:

– La mila Măriei-Tale alergat-am să nu te-nduri, daca mai vrei să păstrezi slujbele plecatei și credincioasei tale slugi. O poruncă a Măriei-Tale și robul Măriei-Tale, marele Măriei-Tale logofăt va fi fericit; iar daca nu, hangerul ăsta va intra în fundul inimii mele până-n prăsele.

Și a și scos înaintea Măriei-Sale hangerul, pe care i-l dăruise măria-sa pentru slujbele ce i le făcuse tânărul logofăt. Era un hangher de Damasc cu prăsele de sidef legat în aur și-n pietre nestimate, pe care-l purtase odată viteazul Soliman, și pe care Măria-Sa îl avusese trimis în dar de la vizirul.

Atunci Vodă a strigat râzând, cum era bun și glumeț:

– Stai, nebunule, că-ți rupt urechile! Să nu-mi faci piază rea în casă sâmbăta dimineața pe nemâncate!… Astea sunt parapone trecătoare de dragoste. Cine n-a trecut pân ele? Nu te apelpisi, *arhonda-mu*, că toate au să-ți iasă cu plin!

Și numaidecât a bătut Vodă de trei ori în palme și a venit un cavaz și l-a trimes Vodă s-aducă techer-mecher pe marele ban Ienăchiță Grozeanu, și când a venit bătrânul, Măria-Sa zice:

– Ei! ce am auzit? Dai marelui logofăt Iordache Sorescu pe fiică-ta Marghiolița? Bine faci, *arhonda-mu*! Tocmai vream să-ți spui că și eu pusesem, în mila mea pentru neamul și casa voastră, ochii pe tânărul ăsta. Să-ți trăiască și să-i vezi ani îndelungați fericiți… Eu le sunt naș!

Pas de răspunde, mare bane, ceva împotriva vorbelor Măriei-Sale!

Și astfel, a doua zi chiar, duminică, cu blagoslovenia Mitropolitului, fiind nuni mari Vodă și doamna, fiica marelui ban Ienăchiță Grozeanu, Marghilița, a fost cocoana mare logofetească a marelui logofăt Iordache Sorescu.

S-a prăpădit lumea aceea parcă n-a mai fost de când lumea!

Așa trec oamenii noștri valuri-valuri în clipe scurte și repezi pe acest pământ, în această viață în care toate sunt zădărnicii, afară de fapta bună ce trebuie să se socotească odată și-odată, fiindcă oamenii pier, sunt trecători și muritori, dar omenirea nu piere, e statornică și nemuritoare, și ea socotește și păstrează amintirea faptelor noastre, pe cele rele le uită câteodată, le iartă totdeuna, dar pe cele bune nu le uită niciodată și totdeuna le pomenește și le binecuvintează.

Din căsătoria marelui logofăt cu fiica marelui ban, a căpătat viață Mișu Sorescu.

De mic pierzând pe mamă-sa și pe tatăl său, el a fost crescut de rude. Trimes de mic la Paris, a șezut acolo peste douăzeci de ani și acolo a cheltuit, în desfrânări rușinoase și în ticăloșii nesocotite cu străinii și străinele, jumătate din averea lui uriașe. Purtând un nume mare, a fost chemat de prietini și rude în țară, atunci când, averea fiindu-i încurcată, nu mai putea să mai ducă luxul în care era obicinuit să trăiască în Babilonul modern; aceasta l-a îndemnat, fiind și sătul de atâta zgomot, de atâta viață destrăbălată, care-i ruinase pe jumătate averea și aproape de tot sănătatea, să vie înapoi în patrie, unde, fiind la putere guvernul reacționar, fu numit numaidecât într-un

fotoliu de deputat – ales de colegiul pe atunci al patrulea, astăzi al treilea, de colegiul țărănimii românești, în momentul când el nu intrase încă în țară, când era încă pe drum, fiindcă, din cauza întreruperii circulației prin inundații, fusese silit a se opri două zile la Viena. Depeșa de felicitare a partizanilor noului deputat l-a găsit tocmai la Grand Hôtel, unde făcea un chiolhan strașnic cu niște baletiste de la Operă. El a desfăcut depeșa care-i anunța alegerea sa și a strigat, beat de șampanie și de licoruri, luând în brațe și sărutând o baletistă:

– *Vive la Roumanie!*

Iar acele femei pierdute au repetat în cor, cu accentul lor vienez, făcând un zgomot infernal:

– *Fif la Tummanie!*

Acuma d. Mișu Soresco de Grozény – căci acest nume, combinat din al tatălui și din al bunicului, îl purta încă de la Paris – se afla la moșia Grozenii, veche clironomie rămasă de la bunicu-său, marele ban Ienăchiță Grozeanu. D. deputat al țăranilor, care d-abia știa românește, ospăta la Grozeni pe mai mulți prietini, dintre cari pe un june pictor francez de mare talent, Victor Bonnet, o cunoștință de la Paris, care călătorea de plăcere prin Orient.

Șampania înghețată curgea în valuri, fumul de tutun se ridica în tavan și pornea pe ferestre ca niște nori fantastici bătuți de vânturi, râsetele, glumele, jocurile de cuvinte nu mai conteneau.

– Tăcere! strigă un ștrengar bătrân, cănit și sclivisit, care avea obicei să facă mici servicii galante tinerilor săi prietini. Dacă mă iubiți voi pe mine, tăceți să ne spună Mișu o nouă aventură a lui.

– Iar amorezat, *mon cher*? strigă tânărul Costică Melinescu.

– Și încă așa cum n-am fost niciodată, *ma parole d'honneur*! zise Mișu; o adevărată pasiune! un…

– E turbat! e nebun! întrerupse Fănică.

– E o femeie *du monde*? întrebă Iorgu Doroneanu, care zicea că alte *femei* nu există pe lume, afară „poate“ de artiste.

Fănică, vecinicul confident, începu să râză cu hohot de întrebarea lui Iorgu, pe când Mișu tăcea și-și mușca buzele.

– E o artistă?

– E o…

– O ce?

– O țărancă, zise serios Mișu, încruntîndu-și sprâncenele-i negre cu un zâmbet trist.

– A! strigă Costică. Avem dar o idilă! Și cum se numește juna păstoriță, domnule Fănică? Să vedem daca d-ta, care le știi toate, o știi și p-asta?

– Să spun, Mișule?

– De unde știi? întrebă Mișu și mai încruntat.

– Ce-ți pasă?

– Mă prinz că nu poți să știi.

– Daca mă necăjești, o spui.

– Dacă o știi, spune.

– Ei bine, dacă vreți să știți cum o cheamă pe fericita care stăpânește astăzi inima tânărului nostru amic Mișu, ascultați… E o minune de țărăncuță, ce-i drept, și doar mă pricep și eu la asta, și o cheamă…

– O cheamă?…

– Smă-răn-di-ța!

NEDESCIFRABIL

Primim adesea scrisori care ne fac un efect analog cu întâlnirea neprevăzută a Sfinxului antic. Sunt oameni cari au urâtul obicei sau capriciul de a se iscăli așa încât nimeni afară de ei să nu poată citi iscălitura. Le recomandăm următoarea anecdotă istorică, ce se cuvine a le fi dedicată:

Împăratul Nicolae Pavlovici primește odată de la guvernatorul general al Siberiei un raport foarte frumos scris, iscălitura generalului însă nedescifrabilă. Numaidecât trimete stafetă să vie generalul la Petersburg în cea mai mare grabă. Peste trei luni sosește generalul. Cere audiență la împăratul, și i se răspunde să plece pe loc înapoi la post. Alte trei luni de drum înapoi. N-apucă s-ajungă la Tobolsk și o stafetă îl ajunge de pe urmă. Îndărăt, la Petersburg. Cum ajunge, cere iar audiență, și iar e trimes urgent înapoi la post. Alte trei luni pe drum. Și iar o stafetă, și iar îndărăt peste Ural și Volga la Neva. La sfârșit zdrobit, – cincisprezece luni de plimbare, trei ierni și două veri – ajunge la curte. Împăratul îl admite și cum îl vede:

– Cine ești dumneata?

– Sunt guvernatorul general al Siberiei, Sire.

– Ce poftești?

– M-ați chemat, nu știu de ce.

– A da! te-am chemat să te întreb cum te cheamă, căci iscălitura dumitale mi-a fost peste putință ca s-o descifrez.

– Boris Spanacof, Sire.

– Foarte bine… Pornește chiar astă-seară la post.

SPANACUL ȘI BOMBA

ÎNCĂ O LOVITURĂ DATĂ PRESEI

Când zicem: încă o lovitură dată presei, ne exprimăm inexact; ar trebui să zicem: încă mai multe lovituri…

A! dar sunt prea multe în adevăr… Până când?

Gazetele guvernamentale, cu o nedisimulată satisfacție, ne-au adus alaltăieri știrea că valorosul republicist republican – democratul hotărât, asupra căruia se îndreptează atâtea persecuțiuni, procese și condamnări infame, după ce a fost bătut de un mizerabil zbir pe care-l lovise cu bastonul într-un moment de legitimă indignare – a fost din nou bătut.

De astă dată guvernul a recurs la una din acele manopere rușinoase caracteristice tuturor guvernelor tiranice și machiavelice. Nu a pus pe un agent al forței publice să atace pe valorosul republicist: se temea de opinia publică, nu avea curajul infamiei sale. De astă dată, guvernul a pus pe un confrate al tânărului republicist, anume d. Bomba, să execute opera demnă de timpurile când presa era persecutată de zbirii venețieni în secolul al 11-lea.

Atunci cel puțin se explica lucrul: în secolul al 11-lea, Venezia era guvernată de o oligarhie care nu putea admite libertatea opiniilor; pe canalurile strâmte ale orașului dogilor, în lagunele atât de mocirloase cântate de poeți, nu era chip să prinză rădăcini și să crească frumoasa foaie a spanacului, el nefiind o plantă acuatică. Pentru aceea a și rămas în limbajul

popular metafora *spanac de Venezia*, când vrei să vorbești despre ceva ce lipsește cu desăvârșire.

Dar să lăsăm Venezia și secolele acelea de rușine și de tiranie, și să ne întoarcem la București, în capitala regatului Român, care se bucură de o constituție atât de liberală, ne garantează așa de larg cultura liberă a nobilei legume favorite.

Ce vrea guvernul? Guvernul vrea să distrugă libertatea presei, și neavând curajul s-o facă pe față, o face piezișș, neputând lovi spanacul, lovește în Spanachidi.

Cum s-a întâmplat cea din urmă lovitură? Iată:

D. Spanachidi era la masă într-un restaurant cu d. Bomba.

Se deschide o discuție despre republică și monarhie. Primul, republicist republican recunoscut, ia apărarea domniei pământene contra monarhiei străine. Principiile d-sale sunt destul de cunoscute ca să nu mai avem nevoie a le da cu de-amănuntul aici.

E destul să spunem că d. Bomba apără monarhia străină ca monarhist ce este; d. Spanachidi nu se lasă; discuția se-nfierbântă și d. Spanachidi aruncă cu dignitate, de la înălțimea principiilor sale, tot disprețul ce-l merită „un adversar malonest! vândut tiranilor!".

– Am spus-o bine că sunteți malonești în articolele mele asupra regelui Bomba.

– Nu-ți permit, domnule, a te atinge de numele meu de familie… Eu ți-am zis totdeuna Edgard, nu am pomenit de Spanachidi!

– Am spus-o: oricine apără monarhia este un malonest, iar regele Bomba…

– Iar?

Bomba atunci eclatează și pif! paf! puf! atinge în diverse puncte persoana inviolabilă a aceluia ce ține o pană în mână cu atâta dignitate, dezinteresare și abnegațiune.

Este trist, dar adevărat, căci, daca n-ar fi adevărat, gazeta lui Spanachidi înregistra de mult această nouă infamie a lui Bomba.

APA BLAGOSLOVITĂ

Legendă indică

Și a stat așa înțeleptul Buda Çakia Muni o vreme de zece zile încuiat în palatul lui, și, stând încuiat în palatul lui, nu ieșea deloc.

Și avea gânduri negre și vedenii urâte, și la a unsprezecea zi a sărit din patul lui cu capul amețit de mâhniri, și a zis:

– Astăzi negreșit trebuie să ies! nu mai voi, nu mai pot, nu mai sufăr să stau așa încuiat!

Și a părăsit palatul urmat de ai săi și s-a dus la plimbare și s-a rugat… Și nu-și putea ușura capul de îngreuiare și inima de durere.

Atunci tânărul prinț, el, înțeleptul Buda Çakia Muni, a zis curtenilor lui, care se țineau după dânsul, pas cu pas:

– Stați aici voi, lăsați-mă singur… Voi să mă duc singur în sfânta poiană misterioasă.

Iar curtenii s-au supus, și înțeleptul s-a afundat în gânduri și-n poiană.

A mers, a mers, a mers, și pe urmă a stat pe loc însetoșat tare de durerea inimii.

Un izvor tăinuit sub umbra copacilor șoptea încetișor… Aerul era frumos… și păsările cântau… Era o poiană minunată.

Înțeleptul se apropiă însetat de izvor, se aplecă și bău potrivit, cu cumpătarea înțeleptului… Și se plimbă încă

puțin, și apa sfântă îi tăiă durerile inimii și-i ușură capul de gândurile negre.

Atunci Buda Çakia Muni chemă pe curteni și le zise:

– Apa asta este minunată!

Și așa, Buda a blagoslovit apa și de atunci e blagoslovită apa de Buda!

ARENDAȘUL ROMÂN

– Și zici că te-am încărcat cu zece zile de prașilă, măi Ioane, așa?

– Păi?… eu știu că le-am făcut.

– În doi ani de când sunt aici, numai tu nu te-ai dat pe brazdă, așa?

– Păi, cocoane, am casă grea…

– Apoi eu n-am casă grea, măi Ioane? Vezi bine, patru copii aci, două fete la oraș în pension…

– Auleo, ai și la oraș!!

– Doi băieți la Paris…

– Săracii de noi!!

– Vezi că și eu am greutăți, mă Ioane.

– Da, cocoane, însă eu zic că fiecare să-și crească copiii.

– Apăi eu ți-i dau ție să-i crești, mă Ioane?

– Nu, cocoane, dar cu prașila, drept și drept.

– Stăi să-ți dau eu drept, mă Ioane.

Se apropie de țăran și începe să-i care la pumni în cap.

Țăranul iese năucit și se duce la primărie să se jeluiască.

După un ceas se ivește primarul cu căciula în mână la poarta boierului.

– Dar ce-a făcut blestematul ăla de Ion, cocoane?

– Nu-i treaba ta, primarule; ia vezi să am mâne oameni la muncă, și nu uita de datoria aia, știi, c-apoi…

– Bine, cocoane, sărut mâna.

A doua zi Ion se duce cu o petiție la subprefect; acesta pune rezoluție, recomandând petiția primarului.

Primarul văzând pecetea *tactului*, zice țăranului:

– Ce mi-o dai mie? Arat-o boierului.

– Ce, să mă bată iar? Arată-i-o dumneata.

– Ba eu nu mă duc la el, că m-apucă de datorie.

Țăranul se duce la târg cu chirie și dă o hârtie prefectului, jeluindu-se de încărcarea la datorie din partea arendașului și de bătaie.

Prefectul nu-și mai vede capul de treburi, căci e aproape să se declare o dizidență în partidul local guvernamental, și dacă guvernul pierde câțiva partizani, pierde și el funcția și… are familie grea.

Deci, recomandă subprefectului plângerea țăranului. Și subprefectul, având de regulat oarecare interese private cu arendașul, trimite pe țăran acasă, spunându-i că-l ajunge pe drum.

Și-l ajunge în adevăr și-l și lasă.

Sosind în comună, trage firește la arendaș.

Mănâncă, bea bine, doarme un ceas, două, vine la primărie la brat cu arendașul și cheamă pe țăranul cu hârtia la cercetare.

Îndată ce țăranul se ivește, arendașul, roșu de furie, începe să-i strige:

– Opincarule, mămăligarule, țopârlanule, să mă dai tu pe mine în vileag?…

Se apropie încet de el și începe să-i care la pumni în cap.

Subprefectul zice cu blândețe:

– Cocoane Arghir, cocoane Arghir…

Însă arendașul e prea mânios ca să-l audă. Dă înainte și tocmai după ce obosește, iese pe ușă răcnind:

– Să te saturi de cercetare!

Când țăranul își mai vine puțin în fire, subprefectul îl întreabă:

– Ei, ia spune, cum a fost…

– Păi dumneata nu văzuși?

– Lasă asta, ailaltă.

– Ailaltă întocmai ca și asta, încă una și zac toată vara și la iarnă mor de foame. Mai bine îi fac acele zece zile și Dumnezeu o știi…

– Ei, uite așa mai vii d-acasă; măi omule, când țăranii și arendașul trăiesc bine, le merge cu spor la toți; înțelegerea, dragostea între săteni și arendași este mana lui Dumnezeu pentru unii și pentru alții… că, nu-nțelegi tu?… omul cu bine și cu pace, mă-nțelegi, devine că poate pentru ca să, mă-nțelegi, să… cum să zic?… să… în sfârșit, să fie toate cu bine și cu pace.

Și tot așa, un ceas întreg, subprefectul îi dă sfaturi, neuitând a vorbi de grija guvernului pentru țărani, de legile ce face guvernul pentru apărarea țăranilor șcl. șcl.

Apoi face un raport prefectului, răspunzând la rezoluție că părțile s-au împăcat.

CULMILE REPORTERULUI

1. – Să-i chiorăie mațele de foame și el să se scobească-n dinți în fața lui Capșa, spunând c-a dejunat adineaori cu Arton.

2. – Să intervieveze statua lui Mihai Viteazul din fața Academiei asupra ierbii fără fum și puștii Manlicher și să-i afle opinia.

3. – Să afle pe impiegații din vina cărora s-a-ntâmplat o deraiare sau o ciocnire pe C.F.R.

4. – Să intervieveze pe Eiffel și pe Lesseps, ca să știe daca în vara aceasta o să se mai poarte pălării de Panama.

5. – Să arate într-o cronică „mondaine" care cucoană consumă mai multă *Eau de Lubin* la toaletă și mai multă piatră acră în menajul ei.

6. – Să afle de la un director general al teatrelor de câte ori *el a intrat pe mofturi.*

7. – Să reproducă *in extenso* zgomotul care circulă sub plapoma unui derviș care doarme obosit după bairam.

CULMI

Culmea dărniciei – Să dai dosul.
Culmea cuțitului – Să taie mofturi.
Culmea vânătoriei – Să împușți lei noi.
Culmea tragerii la semn – Să tragi într-un otel.
Culmea tragerii la țintă – Să tragi la măsea.
Culmea soldatului român – Să fie soldat de geniu.
Culmea intimității unui lăutar – Să-ți tragă brâul.
Culmea dantistului – Să-ți dreagă dinții unui pieptene și să-ți scoată o gheată care te doare.

PORUNCĂ DOMNEASCĂ

– Bucuroși la oaspeți?!

– Bucuroși! răspunde mama Catrina vătășelului, care-i aduse în gazdă doi soldați.

Și sărmana bătrână zise numai cu gura jumătate.

Dar ce-i faci obiceiului? Apucase și ea vremuri când acest cuvânt îl zicea din toată inima, și se deprinsese așa, că acum, chiar de n-ar fi fost bucuroasă de oaspeți, tot nu putea zice altfel.

Mai întâi că nu e frumos… și apoi de ce a dat Dumnezeu patru pereți la casa omului?

Soldații intrară în casă ca pe moșia lor – erau de-ai stăpânirii, și cu stăpânirea nu te joci! – iar Maria, fata mamii Catrinii, se ascunse de frică tocmai după cuptor.

Bătrâna, și ea biet! ospătă musafirii cu ce dăduse Dumnezeu: puțină mămăliguță și o fiertură de borș cu știr, dezvinovățindu-se către soldați:

– Ei! să fi poftit 'mneavoastră când eram și eu cu gospodăria mea, cu rostul meu! Atunci să fi văzut! Dar de când am rămas văduvă s-a legat și sărăcia de capul meu. Apoi și bătrânețele, bată-le pustia! și încă mai am și fata asta în grija mea… d-ar da Dumnezeu să-i vie și norocul mai curând, să o mărit, să mi se ridice o greutate de la inimă. Dar 'mneavoastră, maică, cu ce treabă ați venit pe aici?

– Uite, mătușe, răspunse unul, ce n-ai gândi… Am adus o poruncă tocmai din București, chiar de la Vodă, pe cum că de acum încolo, când o fi ca să se însoare cineva, dacă e flăcău să ia babă bătrână, iar dacă o fi moșneag să ia fată sau văduvă tânără.

– Dec! strigă tânăra de după cuptor.

– Dec, nedec! zise baba scurt, dacă e poruncă domnească, n-ai ce face, fata mea! Și decât să te amesteci nepoftită în vorbă, mai bine scoate din ladă niscai velințe mai moi, să așternem la băieții ăștia, că or fi ostenit sărmanii de atâta cale. Și fă de mai scotocește ale cuibare și cotinețe, să-i ospătăm mai bine, că ce o să le ție numai borșu ăsta!?

ADEVĂRUL

Bărbatul sosește la masă mai târziu ca de obicei.

– Scuză-mă, scumpă nevastă, azi am rătăcit afurisitul de bilet de tramvai, nu știu ce l-am făcut pe-aici prin casă; a trebuit să viu pe jos.

– Așa!… ah, dar ia te uită, ce-ți cade din mânușă? Nu e biletul de tramvai?

– Adevărat, răspunde bărbatul în încurcătură, cam roșind.

Apoi, redobândindu-și cumpătul, zice cu glas dres:

– Ei bine, am întârziat la „Carul cu bere“, na! ce e cu asta?

– O, e mult! Să mă minți tu așa… pe mine!… Ce nenorocită am fost, doamne!… și începe să plângă.

– Eleno, ce vrea să zică asta? exclamă bărbatul cu supărare; e ceva ridicul; și tu minți adeseori.

– Eu? ah! eu?… O! Să cauți a mă înșela în așa chip!… e ceva nemaipomenit! Eu nu mint niciodată.

– Adevărat? Ei, iată, eu mă prind cu tine că ai să minți pe ziua de azi de șase ori d-aci înainte.

– Domnule!… strigă nevasta, privindu-l cu indignare.

– Poți să mă privești cum poftești; țin prinsoarea și, de va fi să câștig, atunci să știi că n-am să-ți cumpăr pălăria pe care ți-am făgăduit-o. Din momentul ăsta încep a-ți număra minciunile, ia seama.

– Domnule, cum îndrăznești…

În acest moment bate cineva la ușă.

– Taci, taci, ce s-aude? Vin mosafiri.

– Intră.

Ușa se deschide și apare o femeie elegant îmbrăcată, prietena și rivala de toalete a stăpânii casii.

– Ah, scumpă amică, ce bine-mi pare că te văd, zice stăpâna casii cu bucurie prefăcută.

– Una la mână, zice soțul destul de tare.

Nevasta-l privește lung în vreme ce zice vizitatoarii:

– Poftim, șezi, drago Elviro.

– Mulțumesc, nu pot să stau așa mult; am venit să te întreb cum îmi stă pălăria asta nouă.

– O, minunat de bine; minunat, *c'est ravissant…*

– A doua, zice bărbatul.

– Da, în adevăr, asta e a doua pălărie, urmă vizitatoarea; am cumpărat încă una, cu panglici albastre, pe aceea am să ți-o arăt mâne, scumpa mea Elena.

– O să-mi facă mare plăcere.

– A treia, zice bărbatul, așa ca să audă numai nevastă-sa.

– Nu-i așa că o să te duci duminică la bal la Hugo? Dacă vrei, pot să te-nsoțesc, societatea ta îmi e atât de scumpă încât…

– O, da, îmi face mare plăcere.

– A patra, murmură bărbatul.

– În compania ta petrec așa de bine, urmează nevasta.

– A cincea, zice bărbatul.

– Te rog, scumpă amică, să mă ierți că mă retrag, urmează stăpâna casii uitându-se foarte încruntată la bărbatul său; mi-a venit rău așa dodată; nu știu ce am.

– A șasea! exclamă bărbatul și începe să bată din palme.

Vizitatoarea iese nedomirită.

– Domnule, zice soția înfuriată, să știi că n-am să-ți mai vorbesc o vorbă toată viața mea.

– A șaptea, zice bărbatul.

– Ah ah! ah! migrena… migrena! și se trântește palidă pe canapea. Ah! ce rău mi-e!

– A opta… ș-a noua!

ÎNTRE COROANĂ ȘI NAȚIUNE ȘI „LIGA LITERARĂ“

S-a dezbătut adesea în presa română dacă este sau nu un loc gol între Coroană și Națiune, și, după punctul de vedere din care s-au pus, sau mai bine au fost puși polemiștii, în această gravă chestiune, s-a dovedit clar și categoric că:

dacă ești în opoziție, dumneata ești Națiunea, iar între Coroană și Națiune este o prăpastie;

iar, dacă ești la putere, dumneata de ești neagra Reacțiune sau infama Colectivitate, după împrejurări, și, din nenorocire pentru România, peste prăpastia cea adâncă s-a […] un pod […] foarte solid.

Aceste două teorii erau pân-acum […] și, pe tema lor, publicistica română a cultivat mii de varietăți de spanac.

Astăzi o nouă teorie iese la iveală, iată-o:

Între Coroană și Națiune este… *o trăsură de unire.* Și ce, și cine este această trăsură de unire? La această întrebare ne răspunde „Liga literară“, o nouă foaie apărută pe ogorul verde al publicisticii naționale: trăsura de unire între Coroană și Națiune… este d. I. Petrescu, „secretarul petițiilor la palat“.

Iată ce ne spune direcțiunea „Ligii literare“ într-o introducție ce o face la un studiu al d-lui I. Petrescu asupra *școalei*, pe care-l publică numita foaie:

„D. Petrescu, prin înalta poziţiune ce ocupă, ca secretar general pe lângă persoana Suveranului încă din timpul domnitorului Cuza, a fost şi este *o trăsură de unire* între Popor şi Suveran; a fost *puntea pe care s-au scurs lacrimele pornite de la cei suferinzi către îndurarea Suveranului*. D-sa, în această calitate, a putut, mai bine ca alţii, cunoaşte *păsurile poporului* şi… *incomplectările* instituţiunilor noastre şcolare.“

Minunată trăsură de unire, care e o punte pe care se scurg lacrimi; dar şi mai minunate bucuriile poporului, cari, împotriva legii eterne a gravităţii, se scurg pe punte de jos în sus!

ISTORIA MUTULUI

Copil fugar și nesupus, cutreiera lumea în lung și în lat. Mânca ce găsea; câteodată chiar uita să mănânce; iar de culcat, se culca pe unde apuca. Cât pentru îmbrăcăminte, nu îngrijea măcar să-și prinză fâșiile și peticele ce-i atârnau ferfeniță de pe hainele lui. Umbla cu picioarele goale… Unul îi dăduse odată o pereche de cizme… A umblat cât a umbla cu ele, dar fiindcă-l îngreunau la mers, el le-a aruncat într-un șanț.

Venea de departe… Umblase toată noaptea, și despre ziuă, obosit, găsise aci loc potrivit pentru odihnă. Soarele răsărise de mult, și băiatul nostru tot dormea… Pălăria îi sta trântită cât colo pe iarbă.

… Călugărițele îl găsiră lângă zidul mănăstirii dormind frumos, ca și cum ar fi fost cel mai fericit prinț pe patul cel mai moale… Era, în toată goliciunea lui, un băiat zdravăn și frumos. La un spectacul atât de interesant, femeile închinate scoaseră niște accente de admirație și de uimire care deșteptară pe tânărul nostru.

În mișcarea pe care el, golanul surprins, sculându-se în sus, o făcu, nu putu pronunța nici o vorbă. Repede își adună poale[le] gherocului răpănos, privind zăpăcit la sfintele maici, când la una, când la alta, și, vrând să-și ceară iertăciune, d-abia bâlbâi ca un mut:

– Aa! aa! aa!

– A! mititelul este mut! zise maica starița, privindu-l cu toată compătimirea.

Atunci, maicele miloase îl băgară în mănăstire, îl ospătară, îl îngrijiră, și fiindcă tot aveau ele nevoie de un slujitor, îl opriră pentru slujbă, mai cu seamă cum era mut – că muții sunt răbdători și credincioși.

Mutu-n sus! Mutu-n jos! Mutu-n dreapta! Mutu-n stânga.

Mutu-și făcea treaba cu toată sârguința: pe toate maicile le slujea, pe toate le mulțumea. Dar pesemne era mănăstirea prea mare… După muncă de două-trei săptămâni, a ostenit mutul și a căzut la piroteală, zăcea [i]stovit toată ziulica pân grădina mănăstirii… Nu mai era bun de nimica.

Atunci, se adună soborul cu maica stariță în cap, și hotărâră maicile egoiste și interesate să-l gonească pe mutul netrebnic.

Mutul, luat de umeri și de-abia ținându-se pe picioare, îmbrâncit de maici, merse până la poarta pe care cu câteva zile-nainte intrase zdravăn și voinic și, când să închiză portăreasa poarta după el, mutul, scărpinându-se după ureche, zise zâmbind ostenit, după ce căscă bine:

– Sărut mâna, maică stariță: după ce m-oi mai întrema, să mai viu?

Grozavă ironia mutului.

FLĂCĂU

– Mă nepoate, da voinic te-ai mai făcut!

– Păi cum?

– Șezi pe laiță c-ai fi trudit. Da tătucu-tău, mămuca-ta sunt sănătoși, sunt bine?

– Păi cum?

– Mă, d-apoi tu ești holtei în formă; ți-or fi dragi și fetele.

– Păi cum?

– Da ți-ai pus ochii pe vruna?

– Păi cum?

– Da-i frumoasă, bre?

– Păi cum?

– Și… are ceva?

– Păi cum?

– Da are părinți?

– Păi cum?

– Unde! În satul vostru?

– Păi cum?

– Da părinții voștri se unesc la treaba asta?

– Păi cum?

– Mă, d-apoi tu ăi fi venit să te cunun, ha?

– Păi cum?

– Ș-apoi ți-e drag ție să fii însurat?

– Păi cum?

– Da-i tânără fata?
– Păi cum?
– Și ți-e tragă tare?
– Păi cum?
– Dar tu ei?
– Și ea mie!

PRECAUȚIE INUTILĂ

Un voinicel de român, mergând pe o cale cam lungă vara, însetează.

Nu găsea nicăiri apă să bea.

Ajunge la un bordei, unde găsește o babă mai mult putredă decât vie, de la care cerând apă, ea îi zice:

– Poftim. Iacă ulcica pe doniță; și baba începe să mozolească un măr.

În gândul său voinicelu-și zice:

„Pe la coada ulcelei am să beau, că baba n-o fi bând pe la coadă.“

… Și bea.

– Dragul mamei voinicel! Vin să te pupe mama; că din câți oameni se opresc să bea la mine, numai d-ta băuși pe unde beau eu! Vin să te pup și să-ți dau și o bucățică de măr – na-ți-l tot.

REȚETĂ PRACTICĂ PENTRU A FACE O LUCRARE LITERARĂ, ÎN GENERE

Iai o testea de hârtie, un condei, o sticluță cu cerneală. Dacă lucrezi numai ziua, nu-ți trebuie nici lampă, nici lumânare, și nici tutun, dacă nu fumezi.

Pui hârtia și cerneala pe masă, iai condeiul în mână, îl moi în călimară potrivit, ca să nu pice și să-ți facă ursuzlâc, te așezi frumos pe scaun și începi să scrii.

După ce ai scris o foaie, o dai la o parte, și te apuci de alta – e bine să scrii foile numai pe o față, nu pe amândouă, fiindcă e mai practic pentru zețar – căci desigur lucrarea d-tale e menită să vază lumina.

Scrii și scrii până ostenești, și pe urmă te oprești să te odihnești, și pe urmă iar scrii, și tot așa până isprăvești.

Acuma, ce scrii – asta e treaba d-tale. După părerea noastră însă, dacă scrii, fă încailea o lucrare mare și lungă – tot e mai lesne decât fleacurile mici și ușoare, când ai o dată rețeta sigură.

CUM SĂ ÎNȚELEG ȚĂRANII

Straja satului vine la casa unui țăran și-i bate în geam. Se încinge o conversație: – Hei, mă din casă! – Cine? – Tu! – Eu? – Păi cine! – Ce-i? – Cum ce-i? – Păi ce-i? – Ai o scrisoare! – Cine, mă? – Tu. – Eu? – Păi cine? – Ad-o-ncoa! – Ce, mă? – Scrisoarea. – Ce scrisoare? – Știu eu ce scrisoare? – Trebuie să plătești! – Ce, mă? – Cum ce? – Ce să plătesc? – *Porto*. – Cine? – Tu. – Eu? – Păi tu. – Ce porto, mă? – Iaca, porto. – Cum așa? – Păi, știu! – Nu-i plătită? – Ce? – Scrisoarea. – Ehei. – Cum ehei? – Ai să dai, măi! – Ce? – Bani. – Ce bani? – Porto. – Cât, mă? – Ce cât? – Câți bani, mă? – 15. – Cum 15? – Păi! – Dar de ce, mă? – Nu știu. – Iaca 15. – Așa. – Ei, dă-mi-o! – Ce, mă? – Scrisoarea. – Ce scrisoare? – Care ai adus-o. – Eu mă? – Păi cine? – N-am adus-o. – Păi cum? – Nu-i la mine. – Asta-i! – Cum asta-i? – Unde-i, mă? – Cine? – Scrisoarea. – La primărie. – Ba la dracul! – Ba, așa. – Păi, cum? – Să te duci să ți-o iei.

TARDIVITATE

Odată un boier mergea cu țiganul său de casă pe un drum strâmt. La o cotitură se-ntâlnesc cu un șir de care foarte împovărate:

– Dați-vă-n lături, mă! strigă țiganul țanțoș. Dați-vă-n lături să treacă boiarul!

– Dați-vă, voi, răspunde un țăran, că nu sunteți împovărați.

– Trage-le, mă! zice boierul.

Țiganul nici una nici două, șart! cu gârbaciul în om. Sar oamenii toți, și țin'te, nene: tăvălesc pe boier și pe țigan de mama focului, îi lasă snopiți bine-ntr-o parte, trec cu carele și-și văd de drum râzând.

Tocma-ntr-un târziu se scoală de jos țiganul ostenit și se scarpină-n cap:

– S-a dus, boiarule?

– S-a dus, ticăloșii!

– Nu se mai vede nici unul?

– Nu!

– Atuncea, hai să-i înjurăm și noi!

Așa și „Epoca" – ne amenință regulat cu sarcasme pentru a treia zi după-nfierbințeală.

A. ODOBESCU

Din sorginte autorizată. – Începutul romanului. – O contrarietate. – Incident neplăcut. – Femeia. – Inexplicabil. – Ruptură. – Reapropiere. – Către catastrofă. – La dejun. – Explicația. – Incurabil. – Împăcarea și iluziile din urmă. – Condiția. – O inimă sublimă. – O altfel de inimă. – Scenă oribilă. – Hotărârea.

DIN SORGINE AUTORIZATĂ

Amănuntele pe cari le dăm mai la vale, asupra sfârșitului tragic al lui Alexandru Odobescu, le-am căpătat dintr-un izvor nu se poate mai autorizat.

Odobescu a fost un om public. El a avut meritul literar așa de puțin contestat odinioară, așa de greu de contestat chiar și astăzi, încât moartea lui, atât de regretată, și mai ales felul acestei morți a trebuit, se-nțelege, să miște în cel mai înalt grad pe toată lumea noastră literară.

Amicul care ne comunică aceste amănunte, cu cea mai sinceră emoțiune, ne roagă să-i păstrăm anonimul, dintr-un exces de delicatețe.

Nu este o indiscrețiune și o lipsă de pietate din parte-ne, credem noi, că le dăm și publicului.

Din contra, credem a ne împlini o datorie către contimporani și către istoria vremii noastre consemnând aci următoarele notițe.

ÎNCEPUTUL ROMANULUI

Acum patru ani și jumătate, Alexandru Odobescu a venit la un bun prieten al său și i-a spus că-i place mult o femeie pe care prietenul o cunoaște bine.

Tonul cu care spunea acestea era tonul unui strengar pe care-l îndeamnă un capriciu de moment, și nimic mai mult. Nimeni n-ar fi bănuit că sub acel ton se ascunde flacăra unui *coup de foudre*. Cu delicatețea lui obicinuită, omul rafinat știa să ascundă tocmai sub masca contrară adâncul sentimentului.

Amicul a luat întâi în glumă vorbele lui Odobescu, spunându-i că dama aceea era prea cultă ca să nu respingă propoziții măgulitoare din partea unui om așa de remarcabil ca inteligență și ca educațiune.

Conversația s-a schimbat apoi în glume, și cei doi prieteni s-au despărțit.

O CONTRARIETATE

Peste câtva timp, Odobescu vine, foarte contrariat, la amicul său și îi spune că dama aceea este o femeie ori puțin inteligentă ori crescută rău, de vreme ce, la mai multe scrisori ale sale cu propoziții fățișe, ea n-a răspuns deloc și că, atunci când el a mers să ia răspunsul, în persoană, oamenii de serviciu i-au spus că au ordin expres ca pe acest domn să nu-l primească.

Amicul, care încă tot credea că pornirea lui Odobescu nu e decât un capriciu, s-a mărginit a-i spune că contrarietatea în care se află nu e decât rezultatul unei lipse de metodă. Nu trebuia să-i scrie femeii, pentru că metoda aceasta nu merge cu

orice femeie; trebuia să caute a-i face cunoștința, într-un mod convenabil, în vreo societate oarecare.

Odobescu s-a făcut că se dezinteresează complet de urmările unei așa de proaste aventuri, și iarăși conversația a pornit pe calea glumelor ușoare.

INCIDENT NEPLĂCUT

Cei doi amici s-au despărțit, la începutul verii, după examenele școlare, și nu s-au mai revăzut decât foarte târziu, toamna.

La întâlnire, Odobescu s-a arătat de o răceală neobicinuită. Toate încercările amicului său de a-l face pe Odobescu să zâmbească n-au mai prins. Omul acela era într-adevăr absolut schimbat. Amicul, atribuind această schimbare de înfățișare morală vreunor necazuri materiale, de cari Odobescu era, prea deseori, încercat, n-a fost atins afund de această neplăcută impresiune.

Întâlnindu-se însă mereu de acum încolo cu Odobescu, față cu care, oricât de prieten, era deprins să păstreze un ton de respect de autoritate, și văzând că necontenit Odobescu își accentuează tonul rece și înțepat, și-a propus să afle secretul enigmei.

FEMEIA

Secretul enigmei era femeia.

Odobescu, cât timp nu se mai întâlnise vara cu prietenul său, profitase de povețile acestuia; întrebuințase metoda mai îndelungă dar mai sigură, făcuse cunoștință cu acea femeie, intrase în de aproape relațiuni cu dânsa și ar fi fost în culmea fericirii, dacă o absurdă bănuială asupra unor relații de mai nainte dintre amicul său și acea femeie nu i-ar fi înveninat, moment cu moment, viața.

Când a aflat bunul său prieten despre această tortură a lui Odobescu, despre aceste ascunse gânduri cari turburaseră, încă de acum patru ani, o veche prietenie?

D-abia acum câteva zile.

INEXPLICABIL

Într-o zi, fără nici o cauză binecuvântată, numai sub pretextul unei umbre de nepoliteță, Odobescu rupe brusc relațiile cu prietenul său și imediat îi scrie o scrisoare, în care îi spune că e neobicinuit a fi tratat ca toată lumea, că nu primește a fi maltratat și că renunță la niște relațiuni cari, urmate în asemenea condițiuni, nu i-ar aduce decât mâhniri și supărări.

Prietenul primește scrisoarea și rămâne, se-nțelege, cu desăvârșire nedomirit. Nici prin gând nu-i trecuse să răneasscă câtuși de puțin pe un om a cărui inteligență și cultură le stima atât de mult și a cărui societate îi era atât de prețioasă.

RUPTURĂ

Relațiunile dintre cei doi prieteni au fost cu desăvârșire rupte, în urma unui răspuns foarte politicos pe care prietenul l-a scris lui Odobescu, căutând să-i dovedească că nu se simte deloc vinovat de pornirea inexplicabilă a *domnului* Odobescu. În același răspuns, prietenul adăoga cum că hotărârea d-lui Odobescu de a rupe relațiunile amicale, deși regretabilă, va fi respectată de un om care nu înțelege posibilitatea de existență a unui prieteșug forțat.

Acestea se petreceau acum patru ani.

De atunci și până acum vreo două-trei luni, cei doi prieteni s-au mai revăzut câteodată, dar n-au mai schimbat măcar un salut.

Aceasta este partea întâi a romanului.

REAPROPIERE

Acum două-trei luni…

Trebuie să spunem că între Odobescu și amicul său fuseseră și relațiuni de afaceri, acum patru ani, relațiuni cari au încetat deodată cu cele prietenești.

Acum două sau trei luni dar, vine la prietenul lui Odobescu o persoană care avea legături amicale cu amândoi, și-i spune că profesorul universitar n-ar primi cu neplăcere o propunere de a reîncepe relațiunile *de afaceri* cu vechiul său prietin.

Prietenul, – care, ca om cu minte, știa că la oamenii deosebiți toane de un moment pot determina o mare parte a vieții; prietenul, care cunoștea lumea, nu lăsase să se altereze în inima lui sentimentele de dragoste pentru Odobescu, din cauza toanelor acestuia – se hotărăște să meargă, foarte politicos, el, însoțit de persoana aceea, la Odobescu și să-i propuie, din toată inima, reînceperea relațiunilor.

Odobescu îl primește iarăși rece, totuși stabilește, în principiu, bazele afacerii propuse.

Se dă o nouă întâlnire pentru a vorbi în amănunt: un dejun la Odobescu acasă, între patru ochi.

Asta era ziua de duminică 20 octombre, acum trei săptămâni.

CĂTRĂ CATASTROFĂ

De aici încep ultimele peripeții ale catastrofei și deslușirea ciudatei purtări de patru ani a răposatului profesor.

Să nu uităm a spune că, în acest timp, bunul său prieten era deplin informat de cele ce se petrec cu Odobescu – de aminteri un secret public – și că începuse a cam bănui absurda cauză a răcelii acestuia față cu dânsul.

Era necesar să dăm această introducție pentru a putea lămuri mai bine cititorilor trista dramă, care începe așa de departe și așa de ușor spre a se sfârși într-un mod așa de neprevăzut și atât de tragic.

Spațiu[l] ne obligă a lăsa pe mâine descrierea ultimelor peripeții ale acestui dureros roman.

LA DEJUN

La ora convenită pentru dejun, prietinul sună la Odobescu acasă în strada Cuza Vodă. Odobescu, care-l aștepta cu nerăbdare, era într-o vădită stare anormală: desfigurat, cu trăsurile lui frumoase strâmbate și asimetrice, galben ca un cadavru, cu ochii rătăciți; chipul lui trăda clar o supremă durere, o zdruncinare din adânc a sufletului.

– Providența te aduce, zise Odobescu înecat.

– Ce e? întrebă prietenul.

– Providența te aduce, îngână pierdut omul în culmea obidei.

Prietenul nu știa ce să creadă.

– Sunt un om cu desăvârșire nenorocit. Șezi, să-ți spun o istorie, căreia-i cunoști foarte bine începutul. Dar cunoști numai începutul. Să vezi ce grozavă e urmarea.

O știi pe femeia aceea? Femeia despre care am vorbit odinioară.

– Da, o știu.

– Știi că am făcut cunoștință și am intrat în relații strânse cu dânsa, foarte curând după întrevorbirea în care mă plângeam de rezistența ei?

– Știu.

– Știi că m-am certat cu tine, unul din cei mai buni prieteni ai mei? știi de ce m-am certat?

– Nu știu până acuma.

EXPLICAȚIA

– Să-ți explic eu, zise Odobescu; pentru ea, m-am certat cu tine; pentru că eram gelos de trecutul ei, pentru că-mi închi -

puiam că tu ai fost amantul ei, și astfel nu te mai puteam suferi, te uram din toate puterile sufletului; tot răul posibil ți l-aș fi făcut, căci erai pentru mine cea mai îngrozitoare înfățișare.

– Dar îți jur, domnule Odobescu…

– Nu trebuie să-mi juri nimic. Am aflat pe urmă destule, care trebuiau să-mi șteargă cu desăvârșire gelozia trecutului, arătându-mi mișelia în care căzusem. Pentru această femeie am făcut fapte rele, pentru femeia asta, pe care o dumnezeiam, am călcat de mii de ori peste cea mai elementară datorie de conștiință. În schimbul a ce, crezi? Crezi că patru ani și mai bine am avut măcar o zi întreagă de fericire? Nu! Numai amărăciuni, înjosiri și infamii.

Odobescu se opri obosit.

– Le știam toate, răspunse prietenul; le știam din zvon îndeajuns de împrăștiat ca să le poată afla un om ce nu înceta, cu toată ruptura, să se intereseze din toată inima de soarta unui așa de distins prietin ca d-ta. Și dacă n-aș fi fost oprit de atitudinea d-tale hotărât rece, aș fi venit să-ți spun că rău face un om ca d-ta să se lase a fi așa de departe târât pe calea scandalului public…

INCURABIL

– Și cu toate astea, cu toată răutatea și trivialitatea acestei femei, o iubesc așa, încât sunt cu desăvârșire convins că fără amorul ei, ar trebui să mor; fără acest amor, viața n-ar mai putea avea nici un cuvânt pentru mine. Sunt nenorocit, sunt adânc nenorocit.

Și omul începu să povestească cu de-amănuntul toate mizeriile de patru ani ale contrariatei sale pasiuni: certuri, pretenții de cheltuieli absurde, trădări peste trădări, toate fățișe, minciuni și tertipuri înjositoare, urmate toate de iertare și de reconciliare din partea lui și de simulacre de înduioșare și de

dragoste din partea femeii. Și iar de-a capul amăgiri, lașitate și în fine un grosolan „dacă-ți place!".

Este imposibil de reprodus această istorie plină de cele mai dureroase amănunte; destul să spunem că cei patru ani n-a fost decât un lung fir pe care s-au tras ca niște mărgele în culori metodic așezate, înjosirea, umilirea, durerile geloziei, cererile de iertare pentru imputări mai mult decât întemeiate, în sfârșit toată gama chinurilor la care se expune sigur un amant ridicul și batjocorit față cu o femeie rece și rea, care nu vede în el decât o pradă de neiertat.

– Și cu toate astea, pe cari le știu și le văz bine, dacă femeia asta nu-mi mai permite să mă apropiu de ea, căci m-a gonit prin slugile ei, am să mor.

Iată ce mi-a scris. Și arată o scrisoare în care femeia îi impută că a compromis-o, prin relațiile lui, în fața opiniunii, și că îi interzice prin urmare a mai încerca s-o vază. În adevăr, cu o seară înainte, Odobescu se prezentase la casa ei, și slugile îi spuseseră că au ordin strict să nu-l primească.

Se înțelege că prietenul, văzând pe Odobescu în așa stare, a căutat să se retragă fără a mai încerca să-l mângâie.

După un dejun așa de trist, în timpul căruia Odobescu își povestise nenorocitele aventuri, au ieșit amândoi prietenii pe jos, – Odobescu avea nevoie de mișcare, – și s-au despărțit rămânând să se vază peste două–trei zile.

ÎMPĂCAREA ȘI ILUZIILE DIN URMĂ

Peste câteva zile, prietinul întâlnește pe Odobescu foarte vesel. Femeia îl iertase, îl primise, punându-i, pentru a-și repara reputația de femeie onestă, o condiție pe care el spera s-o poată împlini. Omul pasionat era vesel că obținuse o așa de grabnică iertare din partea necredincioasii.

Și de aci, încep apoi tiradele nesfârșite asupra fericirii: puterea femeii pentru a inspira pe artist, orizontul unor

succese literare și științifice a căror cucerire atârnă de ocrotirea dulce a femeii iubite, ce-ți mângâie fruntea ta care gândește; atmosfera aceea îmbătătoare pe care o face femeia ce umblă discret în cabinetul tău de lucru ca să nu-ți întrerupă firul unor gândiri fugitive de a căror expresie durabilă are să se mândrească mai mult ea, muza, decât tu, poetul… șcl. șcl.

Copil la 61 de ani!

CONDIȚIA

Condiția nu o pusese femeia; condiția și-o pusese nenorocitul singur. El voise să premeargă unor pretențiuni oneste pe care tot el și le închipuia acum, cerințe îndreptățite ce ea, din modestie sau discreție, nu îndrăznea să le formuleze.

Deși însurat, el, bizuindu-se pe înălțimea deosebită a caracterului femeii sale legitime, merse la amanta sa și-i propuse s-o ia în căsătorie, fiind sigur că legitima are să accedeze la propunerea unei despărțiri de bunăvoie.

Amanta se-mpăcă sub impresia acestor promisii solemne și făgădui să cheme telegrafic pe mama sa din provincie, pentru a-i căpăta binecuvântarea.

La ediția a treia vom vedea încheierea acestui roman.

O INIMĂ SUBLIMĂ

Până să sosească mama din provincie, Odobescu se și înțelesese cu femeia sa legitimă despre o despărțire de bunăvoie. Aci apare, în acest roman atât de necurat, o figură sublimă, o figură de sfântă martiră – este doamna Odobescu. Câtă înălțare de suflet a arătat această nobilă creatură se va vedea îndată.

Doamna Odobescu s-a dus de bunăvoie la o întâlnire cu mama tinerei sale rivale. Era așteptată.

Intrând, doamna Odobescu începu:

– Doamnă, știi că bărbatul meu iubește pe fiica d-tale și că fără dânsa nu mai poate trăi? Recunosc că fiica d-tale are dreptul să pretinză o reparație manifestă de la bărbatul meu, căruia, dintr-o slăbiciune femeiască, ușor de explicat și foarte naturală, i-a cedat. Știu că piedica pentru aceasta sunt eu, căci d. Odobescu vrea din toată inima să fie bărbatul legitim al fiicei d-tale. Eu îl ador pe bărbatul meu și n-aș fi în stare să mă refuz a-i face fericirea. De aceea viu să vă declar că sunt hotărâtă a intra îndată în călugărie și să vă rog totodată să nu puneți dv. vreo piedică la fericirea acestui om și a fiicei dv.

O ALTFEL DE INIMĂ

Să nu uităm a spune că Odobescu era ascuns în odaia de alături fără să știe nimeni și asculta tot, așteptând cu inima încordată rezultatul acestei întrevederi.

Mama din provincie, la sublima tiradă a d-nei Odobescu, răspunse pe un ton cu totul contrariu.

Fiica sa fusese înșelată, batjocorită, compromisă de un bătrân berbant, care ar trebui pedepsit pentru infamiile sale; ca mamă, nu poate aproba căsătoria fiicei sale așa de tânără cu un om stricat, o căzătură.

În fine, cele mai brutale imputări și cele mai absurde pretenții.

SCENĂ ORIBILĂ

Mama recalcitrantă fu întreruptă brusc de Odobescu, care apăru pe prag vânăt de indignare, cu pumnii încleștați:

– Așa? izbucni el. Sunt un om stricat, o căzătură? Mă azvârliți acum, după ce pentru voi am făcut atâtea; după ce m-ați exploatat, m-ați torturat, m-ați împins la ultima mizerie, nu mai sunt decât o otreapă de aruncat. Sunteți niște infame, infame… Știu ce-mi rămâne de făcut!

Odobescu, în culmea nebuniei, plecă urmat de d-na Odobescu, care nu știa cum să-l mai mângâie.

HOTĂRÂREA

Ajuns acasă, Odobescu scrise câteva scrisori; apoi luă o doză forte de laudanum. Rezultatul acestei prime încercări fu la timp combătut; îngrijirile îngerului păzitor îl scăpară de data aceasta. Odobescu, după câteva zile de liniște, hotărî pe d-na Odobescu să plece lângă fiica lor, d-na Damian, convingând-o că este cu desăvârșire vindecat de pasiunea lui.

Doamna Odobescu plecă; dar n-ajunse bine și o telegramă îi anunță moartea adoratului ei soț, pe care numai ea l-a iubit și pe care numai o așa inimă sublimă știe să-l plângă.

*
* *

Credem că cu atâta se completează romanul acesta, din nenorocire real. E de prisos să mai adăogăm amănuntele deja destul de bine cunoscute în privința ultimelor momente ale nenorocitului său erou.

ȘAH ȘI MAT !

Începuse războiul franco-german. De la rezultatul acelei măreţe lupte atârna poate tot viitorul nostru politic. Pe Rin nu se juca numai două soarte. Ca la toate luptele jucătorilor mari, unde pe de lături palpită o mulţime de mici pontatori pe mâna unuia sau altuia, aşa şi la războaiele între două puteri gigantice, sunt mulţi mititei pe de lături, cari, cu cât pontează mai mărunţel, cu atât privesc jocul cu mai multă bătaie de inimă. Pe Rin, între alte mize mărunte, era una, care pentru noi avea o importanţă colosală, cum s-a dovedit ulterior – soarta hotărâtoare a dinastiei noastre. Mica republică de zece ore de la Ploieşti, care pontase şi ea, putea avea urmări mult mai mari, dacă în jocul de la Rin s-ar fi amestecat altfel cărţile.

Aşa, era în toată ţara o agitaţie surdă, dar foarte adâncă, care în unele centre lua forme făţişe destul de ameninţătoare pentru ordinea generală. Unul din aceste centre mai agitat era şi Craiova, unde se afla prefect de judeţ răposatul Petrache Mănescu – un om original şi amabil, credincios şi devotat neclintit al conservatorilor.

De la dânsul ţinem această reminiscenţă anecdotică.

La guvern era cabinetul Manolache Costache, cabinetul numit *Cloşca cu pui*, pentru că prezidentul se înconjurase de câţiva tineri de talent, debutanţi în politică, între aceştia dd. A. Lahovary şi P. Carp.

Situația în Craiova încordându-se din zi în zi, prefectul este chemat telegrafic la București. Cale ferată între centru și capitala Olteniei nu era încă, așa că Petrache Mănescu vine în goana cailor pe brânci o zi, o noapte și o dimineață, și sosește-n București cu oasele pisate pe la 11 înainte de amiazi. Merge degrabă la otelul Caracaș, unde cobora regulat, își lasă sacul, și fără întârziere se prezintă la consiliul de miniștri.

Tot consiliul era adunat, lipsea numai prezidentul, pe care-l așteptau din moment în moment. Până să vie conul Manolache, prefectul expune consiliului nerăbdător situația din Craiova: era în adevăr foarte gravă – o turburare imensă putea izbucni, fără ca administrația să aibă destule forțe pentru a o năbuși.

Erau așa de interesante spusele prefectului, încât nimini nu băgă de seamă că trecuse un ceas de la sosirea lui – erau aproape 12… Consiliul fusese convocat pentru 10, și prezidentul tot nu sosea. Un aprod merge iute să-l caute… Peste câteva minute se-ntoarce: d. prezident a plecat de-acasă de la 9, a spus că merge la consiliu. Se trimit mai mulți aprozi prin toate locurile pe unde se putea bănui că l-ar putea afla… Se-ntorc toți fără ispravă… 12 și trei sferturi. Nerăbdarea și neastâmpărul cresc. La fiecare trăsură care trece, la fiece ușă care se deschide, la orice pași pe scări, sar toți… Vine!… Nu… Nu vine. Ce să fie?

Petrache Mănescu își cere atunci voie să se repează măcar să guste ceva: e obosit, toată noaptea n-a putut dormi în trăsură și n-a mâncat nimica din ajun. El merge să dejuneze în pripă la otel – să dea fuga aprodul să-l cheme îndată ce-o sosi prezidentul. Lasă consiliul într-o fierbinte discuție asupra întăriturilor de la Metz, și se duce la cafeneaua-birt a otelului.

Pentru ca să evite însă vreo indiscretă întâlnire, nu stă în sala cea mare; intră în una din odăițele de lături, unde seara se juca, și comandă ceva în grabă. Odăițele acestea dedeau

una-ntr-alta prin câte o ușă cu geamuri acoperite cu perdelușe verzi.

Acuma era 1 și un sfert.

Dejunează, trăgând mereu cu urechea dacă nu vine cineva să-l cheme… Nimeni… A isprăvit; fără să mai ia cafea, se scoală să plece… Mai întreabă încă o dată pe chelner… Nimini… Atunci, ce se gândește? pentru că n-a venit încă să-l caute, n-are de ce să se grăbească; își comandă cafeaua și se așează iar la loc să-și mai dezmorțească membrele… Acum, după dejun, îl ajun - sese pe om oboseala drumului. 1 și jumătate. Chelnerul aduce cafeaua… „Nimini să mă caute?“ – „Nimini!“ Ce să fie asta?

Pe când însă chelnerul iese, Petrache aude un zgomt într-una din odăițele vecine, unde până atunci fusese completă liniște, o mormăială și un haha! de triumf. Se-ntoarce spre partea aceea și ia seama că la ușa cu geamuri flutură perdelușa atârnată pe dincolo, trecând dincoace printr-un ochi – un geam era spart.

„Desigur, gândește el, sunt cartofori… de dimineață au luat-o… ori poate că n-a [*sic*] isprăvit încă de aseară…“ E aproape 2 și nimini nu vine să-l caute… Mormăiala însă crește dincolo… începe să se audă distinct o dispută de joc: regina! calul! pionul!… E desigur o partidă de șah tot așa de încordată ca și situația de la Craiova.

Dar între accentele amestecate ce trec prin ușa cu geamul spart, Petrache pare că aude un glas cunoscut!… Se ridică și ascultă mai bine…

Da!… E o iluzie? un joc al închipuirii stăpânite de un gând stăruitor? Dar e cu putință să se-nșele astfel? … Dar e peste putință să fie acela!… Dar e glasul lui!… Dar nu se poate!

În prada unei nedomiriri amețitoare, omul se repede la ușe, dă-ntr-o parte perdelușa de la ochiul spart, se uită-năuntru și nu se poate stăpâni a nu scoate un strigăt de uimire…

Cine? … cine era în odăiță încă de dimineață la o partidă de șah?… cine!?… Domnul prezident al consiliului, conul Manolache. Se-ntâlnise de dimineață cu amicul său, bătrânul Wiest, și se-ncurcaseră.

Desperat, Petrache Mănescu dă brânci ușii și năvălește înăuntru peste jucători strigând:

– Pentru numele lui Dumnezeu! coane Manolache, aici ai fost!?

– Ei, da, răspunde simplu prezidentul; nu mă vezi? și se pune iar pe gânduri ca să-și combine lovitura.

– Coane Manolache!! vă caută toți în toate părțile! v-așteaptă toți la consiliu de la 10 azi-dimineață!

– Iaca viu… Stai oleacă; mai am două lovituri, și-l regulez cu pe domnul Wiest! Și mută calul.

– Dar sunt 2 trecute, coane Manolache!

– Mat! strigă Wiest.

Conul Manolache deschide ochii mari pân ochelari și vede că-n adevăr partida e pierdută. Atunci, se ridică busumflat către Mănescu:

– Aracan de mine, bre omule, dă-mi pace! m-ai buimăcit de cap! iaca! pierz partida sigură cu vorba dumitale!

Cu multă greutate a putut Petrache să-l îmbuneze și să-l facă să renunțe la revanșă.

Amândoi apoi, pe la 2 și jumătate, intrară la consiliu, unde găsiră pe ceilalți – cam impacientați.

AUTORITATE

Toamna trecută am făcut o cunoștință foarte interesantă – un tânăr poet și literat, fruct prețios al unui gimnaziu de provincie: tânărul meu a renunțat să termine cursurile, neputând reuși la examenul de corigență de la septemvrie. Prețiosul fruct, după trei ani de gimnaziu, s-a simțit destul de copt și, revoltat contra unei discipline stupide de programă, s-a dezlipit cu dispreț de craca sa pentru a veni să-și debiteze savoarea în vastul târg al Capitalei.

Este un tânăr ca de vreo optsprezece ani, copil de văduvă; tatăl, fost impiegat comunal în orașul său, a murit de mult; mama, scăpătată, trăiește cu ce poate, coase, spală, calcă, servește la ocazie; are încă doi frați mai mici: aceia urmează la același gimnaziu. Poetul meu îmi spune cu oarecare ton de compătimire că aceia, ca niște mediocri ce sunt, vor să termine cursul și să caute a intra unul în seminar și altul în liceu ca bursieri ai statului; el nu s-ar fi înjosit niciodată să se facă bursier; e prea independent pentru asta, și apoi nu se simte atras decât de literatură.

Înfățișarea materială a acestui personaj nu e neplăcută. Deși foarte sărăcuț îmbrăcat, chiar hărtănit puțin, deși foarte nepieptănat, purtând plete, și foarte nespălat, purtând unghii nepilite, deși fumează foarte mult, așa încât e afumat la vârful degetelor și-mprejurul buzelor – totuși inspiră de la început

oarecare simpatie. Manierele lui sunt foarte primitive: despre așa numitul *l'usage du monde* nici nu poate fi vorba: în programul celor trei clase de gimnaziu, pe cari le-a urmat cu destulă lipsă de succes din cauză „că profesorii erau proști", nu se predă un curs de maniere – asta ar fi antidemocrație.

El se afla acuma de vreo câteva zile la București. Nu cunoștea aci pe nimeni altul decât pe un băiat de la o mare băcănie, un fost tovarăș al lui din școala primară. Acesta urmase numai două clase începătoare, venise acu șapte ani cu tată-său aici și intrase la stăpân, unde se afla și acuma. Acesta, care mă cunoștea pe mine, îmi recomandase pe tânărul poet.

Din vorbă-n vorbă, poetul mi-a mărturisit că a venit la București să găsească o ocupație, fie cât de slab plătită, orișice; el e modest, se mulțumește cu puțin. Impresia ce mi-a făcut-o fiind destul de bună, și de altă parte simțind că nevoia lui de stabilire e destul de urgentă, pe dată m-am gândit să-i fac rost de o situație solidă. Furia de poezii o să-i treacă cu vremea. Am mers degrabă la un negustor prieten, un toptangiu, și am avut noroc să aflu că are un loc vacant potrivit: 300 lei pe an, casă, masă și două perechi de îmbrăcăminte de sus până jos. Mi-a părut destul de bine, și cu multă bucurie a doua zi m-am dus la întâlnire să comunic tânărului buna veste.

Era foarte palid de astă dată, foarte obosit; glasul slab de tot; cam tremura și înghițea mereu în sec. I-am recomandat să nu fumeze așa de mult pe nemâncate, pentru că atribuiam abuzului de tutun starea lui manifest maladivă. Mi-a răspuns că nu a fumat astăzi deloc. Atunci poate e bolnav? Nu. Am mers încet-încet și i-am spus pe drum buna veste și condițiile ei. Nu mi s-a părut deloc foarte mulțumit de norocul ce-i găsisem; ba chiar îmi pare că am găsit fluturând pe buzele lui vinete și afumate un trecător zâmbet de dispreț… Dar – poate că mi s-a părut. La un moment, mergând, s-a oprit deodată-n loc, a îngălbenit foarte tare, a șovăit și, dacă nu-l luam la braț, ar

fi căzut – era fără-ndoială bolnav. L-am întrebat, fiind la amiazi, dacă a dejunat: mi-a spus că da. Apucându-l strâns de braț, am simțit că, sub mânecile lui, pielea era tot așa de largă pe oase ca și mânecile pe piele. Foarte rău trăit.

Am ajuns la birtul unde dejunam și l-am poftit să ia ceva. A căzut mai mult decât s-a așezat, foarte obosit, pe un scaun. Acum îl aveam în față și-l puteam observa mai bine. Nimica distins în figura lui: o frunte foarte îngustă, ochii foarte puțin expresivi, tăietura buzelor și structura nasului fără nici un caracter marcant, părul aspru și plantația lui nehotărât demarcată, în fine o creatură nici prea-prea, nici foarte-foarte – unul din exemplarele de duzină ale vastei fabricațiuni, exemplar care e greu de deosebit individual în pachetul întreg.

Cu toate astea, paliditarea lui îi dădea un aer mai interesant: era distincția suferinței. Deși îmi spusese că dejunase cu câteva minute mai-nainte pe drum, l-am invitat să guste ceva împreună cu mine și nu m-a refuzat. A mâncat: ochiuri la capac, varză cu carne, o friptură pe grătar, brânză de vacă cu smântână, mere, o țuică înainte, o sticlă de vin în timpul mesei și o cafea după masă, în sfârșit *une bonne fourchette*; apoi i-am dat țigări – nu știe că trebuie să zică *merci* când primește ceva – e și tânăr.

Cu multă satisfacție am văzut că paliditatea tânărului meu – îl cheamă Nicu Ionescu – dispărea încet-încet pe măsură ce înainta dejunul și cu ușurință m-am convins că d. Nicu este un mincinos – nu dejunase deloc, ba pare-mi-se că paliditatea lui și intențiile de leșin pe cale publică… dar în fine, îi trecuse acuma. Acum era foarte vioi, prinsese limbă… La căldura generosului vin, se aprinsese un șir de confidențe. Am constatat din conversația d-lui Ionescu că și la moral era ca și la fizic un om nu prea deosebit: pare că, pierzându-și paliditatea, pierduse singura lui virtute de a mă interesa; acum vedeam bine că tânărul meu este foarte ignorant, că nu știe să scrie și să citească

destul de bine, că nu știe nici cât un școlar mediocru de clasele inferioare și, în afară de asta, nu are nici o gândire deosebită, cu atât mai puțin vreuna ciudată.

Voia să scrie poezii, voia să facă literatură, voia să se facă ziarist; pentru aceea refuza cu dignitate locul pe care i-l găsisem la toptangiul meu. În zadar i-am dat povețe să fugă de un teren de viață și de luptă în care, chiar armat cum se cuvine, nu capeți vreun succes de seamă, în zadar am încercat să-l fac să-nțeleagă că merge la mizerie sigură. D. Ionescu a zâmbit iarăși cu zâmbetul d-sale caracteristic, și, aruncându-mi mult fum în nas, mi-a spus că o irezistibilă putere îl atrage în nobila carieră.

Ne-am despărțit, rugându-mă el să-i găsesc un loc la vreo gazetă – de aceea căutase a-mi face cunoștință – iar eu promițându-i ca orice Loyola, cu rezervă mentală, că-mi voi da toată osteneala să-i satisfac dorința… Că [nici] gând n-am! Nu puteam să-mi închipuiesc că d. Nicu Ionescu va fi vreodată primit și utilizat în publicitate, atât de puțin preparat cum era pentru o așa de serioasă carieră! și prin urmare nu puteam îndrăzni să recomand vreunui confrate oferta de servicii intelectuale a d-lui Ionescu.

Mai târziu am întrebat pe băiatul de la băcănie dacă știe ce s-a făcut tânărul său amic. Mi-a răspuns că nu-l văzuse de mult; dar că ultima dată când acela venise la băcănie era în mare strâmtoare. De atunci i-am pierdut urma poetului.

*

Mărturisesc că nu prea citesc gazete, nu doar pentru că n-am destulă considerație sau interes pentru mișcarea politică, dar pentru că operațiile mele nu-mi lasă vremea cerută pentru a-mi lumina opiniile. Cu toate astea, am fost silit odată să citesc regulat una și apoi mai multe, și iată de ce.

Am făcut o piesă de teatru, care a căzut la prima reprezentație – din cauză că actorii au jucat-o rău… Actorii! ce

oameni. Dar actrițele! închipuiți-vă că-mi aruncă tot mie vina nesuccesului! Gazetele toate m-au refecat rău de tot; una însă din toate a fost mai tare. Cronicarul teatral îmi contesta pe lângă talentul dramatic și cunoștința limbii românești, și aceasta cu o vervă, cu o malițiozitate, cu niște împunsături, cari firește m-au afectat foarte adânc: eram nu criticat, eram maltratat, bătut, zdrobit! Ba cronicarul promitea că *va reveni* – și iscălea *Hamlet…*

N-am mai putut răbda și am mers să caut pe *Hamlet*, să mă apăr, să-i captez bunăvoința și să încerc, de nu se poate cumva să-l fac să-mi fie mai indulgent. În redacția gazetei respective, mi s-a răspuns că *Hamlet* este pseudonimul unui tânăr care nu voiește a fi cunoscut. Am constatat atunci pe figurile redactorilor o mare satisfacție pentru succesul cronicelor teatrale, succes a cărui confirmare deplină era pasul de umilire ce eu făceam. Am salutat și am plecat.

Când să ies, iată că intră pe ușe, cine? vechea mea cunoștință, d. Nicu Ionescu. Toți încep să râză. Unul zice: când vorbești de lup, Nicu la ușe! nu înțelegeam… Am simțit însă numaidecât că d. Nicu Ionescu era aci ca la dânsul acasă, în cei mai intimi termeni cu „confrații".

M-am oprit să schimb câteva vorbe cu dânsul. Era redactor acolo, însărcinat mai ales cu partea literară și artistică…

– Atunci – i-am zis eu – fii bun și spune-mi, d-ta trebuie să știi, cine e *Hamlet*, care mă persecută așa de grozav?

D. Ionescu a început să râză răutăcios și mi-a răspuns cu o prefăcută ezitare:

– Zău… nu… știu!

– Hamlet! strigă un glas din odaia de alături, biuroul directorului, ți-ai adus urmarea la cronică?

– Da, răspunse d. Nicu.

Scoase niște file din buzunar, mă lăsă un moment singur și trecu în biurou. Am auzit bine cum îmi șopteau numele și cum râdeau înfundat.

D. Ionescu s-a întors și m-a invitat să luăm un aperitiv la băcănia din colț. Mi-a mărturisit că el e *Hamlet*; am început să discutăm asupra piesei mele, pe care mi-a nimicit-o… Acțiune… caractere… pasiuni… tehnică… ideal… tendință…. arta pentru artă… Shakespeare…. Molière… mediu social… unitate… logică… Hartmann… Ibsen etc. etc… și m-a nimicit și pe mine lângă piesă.

M-am crucit de câte a învățat Hamletul meu în șase luni! Ce schimbare! ce progres!

Nicu Ionescu este astăzi o adevărată autoritate. Ce trecut! ce prezent! și încă ce viitor!

SCRISORILE UNUI EGOIST

Notă

Să încep cu o minciună? De ce?

Să mă aflu rătăcit călare prin munți, într-o noapte înfiorătoare, a cărei beznă o stinge din când în când până-n adâncul prăpastiilor lumina prevestitoare a trăsnetului. Să simț îngrozit poticnindu-se calul sub mine și, prăvălindu-mă în fundul stâncilor, să am d-abia o clipă spre a recomanda Domnului sufletul meu păcătos, pe când, printr-un joc nepătruns al minții, să-mi fluture limpede la ureche motivul unui *scherzo* favorit din copilărie. Să am norocul, în căderea închipuită, a mă afla în poarta unui bătrân castel părăsit. Să bat, să mi se deschiză, să fiu găzduit de familia bunului meu îngrijitor: o vatră caldă, un pui rece și o cană de vin bătrâior; un așternut curat și o monografie sumară a negrului castel, pe care mi-o face grațioasa gazdă, pe când eu adorm. Să văz peste noapte portretele scorojite a atâtor nobili, coborând din cadrele lor ruginite și dezvoltând pe cale autobiografică interesanta mono - grafie, cu care am fost adormit. La răsăritul soarelui, a doua zi, să vizitez castelul și-un fundul unei lăzi pierdute în pod, lângă o ferestruică ogivală, să găsesc un vraf de-ngălbenite file, pe care mi le-nsușesc când îngrijitorul se uită-n altă parte – *Scrisorile unui egoist*…

Pot să spun astea?… Dar aș minți… Și de ce?

Sau să fiu chemat în grabă la căpătâiul unui prietin care moare în spital. Să găsesc pe nefericitul la ultimele răsuflări; să auz de pe buzele lui vinete o ultimă și supremă dorință, pe când mă înecă până în fundul creierului odoarea infectă a dezinfectantelor împrăștiate cu atâta profuziune. Să primesc de la mizerul muribund singura lui comoară, o colecție de *Scrisorile unui egoist*, – pe care să le public cu o prefață de mine foarte discretă, unde să dau și cititorului celui mai gros de cap să-nțeleagă că răposatul de la spital este numai un nou costum al meu de paradă…

Dar de ce să mint?

Atunci ce?

Într-o dimineață, trecând printr-o piață publică, văz multă lume grămădită, atrasă de uruiala tobii: se vând la licitație niște mobile vechi a unui mare berbant, mort fără moștenitori de seamă, și care a crezut că prețul vieții nu e decât plăcerea. Între atâtea hodoroage, îmi bate numaidecât la ochi un scrin vechi, mai bine păstrat între toate, de stil *rococo* original, pe ale cărui sertare sunt aplicate niște delicioase medalioane pe porțelan, reprezentând subiecte trase din berjeriile poeților cu peruca pudrată. Norocul mă ajută; nimeni nu se înjosește, din mulți - mea incultă și fără gust a negustorilor, să mă concureze. Cumpăr grațioasa mobilă; o transport acasă și m-apuc s-o studiez cu de-amănuntul ca orice amator pasionat. Pe când mă dedau cercetării mele, îmi trece pe dinaintea fantaziei un menuet monstru de păstori și păstorițe, marchizii magnifici, abații galanți, micele ducese de la curtea lui Louis XV. Trag cu greutate un sertar înțepenit, pe medalionul căruia un tânăr abate sărută discret ceafa catifelată a unei marchize adormite pe o bancă în parc, cu cartea în mâinile-i aplecate pe genuchi, pe când alături un Amor de marmoră cocoțat pe soclul lui râde șiret, privindu-i cu coada ochiului… Dar am biruit înțepeneala sertarului, și-n fundu-i găsesc o ascunzătoare; cunosc secretul

ascunzătorilor de felul acesta obicinuit la mobilele din veacul trecut; deschid și dau de un pachet prăfuit de hârtii – *Scrisorile unui egoist*.

Dar nu! nu e adevărat nimic din toate astea!… Și pentru ce n-aș spune drept?

Scrisorile unui egoist sunt de mine scrise. Nu doar că ele ar fi propria născocire a fantaziei mele; numai forma lor o au de la mine. Părerile atât de riscate cuprinse-n aceste scrisori, paradoxala și câteodată primejdioasa și detestabila morală ce ele respiră sunt ale altuia, și declar dintru început că eu nu le pot împărtăși. Dar totuși ciudățenia lor mi s-a părut atât de interesantă, încât nu am putut rezista îndemnului de a le aranja în o formă accesibilă cititorului, și într-un chip metodic: pentru aceasta forma epistolară mi s-a părut cea mai nimerită.

Pe omul cu acele păreri deosebite și cu acea stranie morală, pe egoistul acela, l-am cunoscut mai bine decât oricine altul; nu mă-ndoiesc că l-ai cunoscut și d-ta, dar mai puțin ca mine. Cu toată neomenia principiilor sale, pe care simțea plăcere să mi le dezvolte cu atât mai multă căldură, cu cât vedea că ele mă revoltă, era un om foarte plăcut.

Era inteligent, cunoscător de multe și priceput subțire la artă. Călătorise mult, multe văzuse și auzise, și chiar citise câte ceva; mai mult înțelesese poate decât citise. El nu ura pe oameni; ar fi nedrept să atribuiesc unui egoist așa pornire: cine urăște pe oameni trebuie să-i fi iubit odată prea tare, și el nu-i putuse iubi niciodată. Societatea lor nu-i displăcea, chiar din contra; și deși nu-l afecta aproape deloc dezaprobarea opiniei publice, el nu era tot așa de puțin simțitor la aplauzele semenilor săi.

Om perfect de binecrescut; incapabil de brutalitate; totdeauna gata a măguli fără exagerare; darnic fără generozitate, cheltuitor fără risipă, iubitor de plăceri până la limita cuviinței și-n măsura prudenții; îngrijindu-și viața cu luare-aminte, făr-a

avea însă câtuși de puțin o deosibită frică de moarte. Avea o avere considerabilă, pe care i-a moștenit-o *ab-intestat* un nepot unic, despre care el avea o foarte rea părere, o creatură ordinară.

L-am cunoscut pe egoistul de aproape, și de la el am aflat toată istoria vieții lui până în cele mai intime amănunte, câte mi le-a putut povesti, pentru că nici un om, fie cât de puțin egoist, nu-și poate spune toate amănuntele intime ale vieții și mai puțin încă toate gândurile ce s-au depănat în adânc pe fusul învârtitor al conștiinței: sunt momente, în viața cea mai umilă și cea mai curată, cari trebuiesc să fie uitate, fie de rușine, fie de teama unei nepotriviri prea izbitoare cu dignitatea și echilibrul complexului ființei, ori de teama unei consecuențe duse prea departe.

El fusese însurat odată cu o femeie încântătoare și foarte avută; dar nepotrivirea de caracter și de inteligență au făcut imposibilă continuarea căsniciei. S-au despărțit de bunăvoie, fără părere de rău și fără mâhnire, după trei ani de viață-mpreună. N-au avut copii și s-a simțit fericit pentru asta.

În urma morții lui, de atâtea ori mi-am adus aminte cu mare plăcere de interesantele serate ce le petreceam cu dânsul, și așa mi-am închipuit o absurditate: acel egoist, printr-un joc al capriciilor naturii, să fi avut și el o dată în viață o iubire mai accentuată, să fi iubit, de exemplu, pe micul său nepot, care să fi fost o creatură superioară. Egoistul, prin mândria proprie de numele lui, să-i fi lăsat nepotului averea, dându-i într-un șir de povețe amabile un întreg program de viață, așa cum se putea înfățișa viața în ciudata lui concepție.

N-am uitat nimic prea important din amănuntele vieții lui, nimic de seamă din sistema lui. Așa, sper că voi fi un povestitor conștiincios al vieții omului și un credincios traducător al sistemii lui, în *Scrisorile unui egoist*, pe cari le încep în numărul nostru următor.

DIN *SCRISORILE UNUI EGOIST*

Fragmente scurte

I

… și prin urmare, când fac o bunătate, vreau să-mi mulțumească în față acela ce o primește; aminteri, așa degeaba, pentru ce s-o fac? Viitoare binecuvântări după moartea mea din partea pomănuiților postumi vor avea tot atâta valoare pentru mine câtă lumină are să mai aibă soarele. Un „bodaproste", mai înțeleg, dar în nici un caz n-o să mă pot bucura de „Dumnezeu să-l ierte!". Și mai la urmă, crez că nici nu prea am nevoie de iertare, afară daca morala voastră n-o găsi că cea mai mare răutate nu e să faci o răutate, ci să nu faci bunătăți. Acolo unde nu voi mai avea desigur nevoie de umbrelă, ploaia de binecuvântări nu va mai însemna nimic pentru mine.

Așadar să n-ai un moment teamă, nepoate, că voi lăsa un ban din averea mea la vreun institut de binefacere sau la vreo Academie; în cazul din urmă, aș fi chiar imoral; versurile rele, ca toate faptele rele, nu trebuiesc niciodată încurajate –tot morala voastră spune. Ți-o las averea mea ție pentru că știi să-mi mulțumești mai nainte de a o atinge; te-ai plătit, prin urmare, cât ai putut; ești achitat: ești scutit să-ți mai tipărești la moartea mea, negustorește, pe panglică albă de o palmă de lată ale tale „Unchiului tău sublim, Regrete eterne" și impertinente, încolăcite pe un enorm covrig de violete de cârpă. N-am putut suferi în viață florile artificiale și cu atât mai puțin panglicele prea late de orice coloare, mai cu seamă politică.

Până să mă moștenești, primește de la mine o teribilă lovitură; îmi place să ți-o dau; asta intră tot în prețul moștenirii. Află, cu multă părere de rău, că sunt foarte sănătos și că, după spusa doctorului, care mă tunde și mă rade, trebuie să aibi mult curaj, să te-narmezi cu multă răbdare…

. . . . . .

II

. . . . . .

Sunt plictisit ca un suveran constituțional, care a trecut printr-o serioasă criză ministerială. Prezidentul consiliului, d. Ion Gafta, bătrânul intendent pe care l-am moștenit de la tata, și-a prezentat zilele trecute demisia irevocabilă: ți-a lăsat multă sănătate – un caz de anevrism. Moartea lui m-a afectat: dacă ar mai fi trăit măcar până-mi scotea vinul din primăvară! mi se pare că bolobocul de Uricani a-nceput să se oțetească. Era un an excepțional… O adevărată pagubă! Retragerea prezidentului a fost semnalul crizei generale. Tinca, faimoasa mea bucătăreasă, m-a lăsat, ca să ia de bărbat pe vechiul ei plăpumar, bețivul cela, care a deschis prăvălie pe seamă. Sper că-n curând se vor duce toate economiile făcute la mine, și Tinca se va-ntoarce pocăită de veleitățile-i de independență la vechiul ei secretariat de stat. Pe Leanca jupâneasa a trebuit, deși era foarte cinstită și ascultătoare, s-o dau afară: închipuie-ți că mă-sa i-a adus de la țară pe d. Nicu, fiu-său, un țopârlan mititel foarte urât, și mi l-a instalat în curte pentru câteva zile. Peste o săptămână am întrebat-o ce are de gând cu băiatul; îl bagă la stăpân, ori ce? Nu; voiește să-l bage în liceu. Foarte bine, am răspuns eu; încă un publicist, încă un bărbat de stat? foarte bine; dar în ghiveciul meu, nu am destulă încăpere să cultiv așa nobil răsad… Și am trimes pe mama viitorului om mare să se plimbe mai la larg.

Dar mi-am reconstituit ministerul și sper, ca orice rege constituțional în așa împrejurări, că am să domnesc în pace și fără necazuri… câtăva vreme… Poate să-mi aduc aminte din când în când cu regret de Tinca: costițele ei de vițel pe spanac… Dar în sfârșit… n-o s-o ducă ea mult cu plăpumarul!…

. . . . . .

III

. . . . . .

… Mă rugaseși să-ți trimet icre moi pe cari le dorești. De mirare cum într-un oraș ca Parisul nu se introduce odată în comerț acest excelent articol. Găsisem alaltăieri o cutie de o calitate rară; erau însă prea puține; de-abia mi-a ajuns mie… și mie îmi plac în orice caz mai mult decât ție; știi că am mai discutat noi despre asta. Îți promit că îndată ce vor începe să mai sosească – cam greu însă, nu crez să mai găsesc așa minunată calitate: nu-ți poți închipui ce era! – îți trimet și ție…

. . . . . .

IV

. . . . . .

… oricât ar costa! să nu uiți: un *saumon*, două languste șivreo trei duzine de pierseci de Montreuil. Stăruiește să le împacheteze bine în bumbac; să nu se bată pe drum – piersecele sunt grozav de delicate; foarte belalii, – dar bune. Le aștept toate cu nerăbdare, înaintea răspunsului tău…

. . . . . .

V

. . . . . .

Ai primit, sigur, scrisoarea de ieri în care te rog pentru un *saumon*…

… am împușcat-o pe bătrâna… O bănuiam. Când am aflat că s-a dat să muște feciorul, a trebuit să mă hotărăsc. Am luat pușca, am ieșit în prag; sta culcată și gâfâia. Am chemat-o tare: *Vidra!* S-a sculat, – avea bale la gură, – și a pornit șovăind către mine. Nu i-am lăsat al treilea pas. Am tras. Se vede că n-am nemerit-o destul de bine; a mai avut puterea să se târască până

la prag, unde-i era de obicei culcușul, și acolo s-a culcat de-a binele… Mi-a mânjit pragul de sânge: trebuie să pui să radă piatra… La institutul de bacteriologie s-a constatat că nu fusese turbată… Dar, în sfârșit; tot nu mai era bună de nimic; pierduse auzul și mai cu seamă mirosul. Era și bătrână – numai eu o aveam de peste zece ani… Excelentă cățea! Ți-aduci aminte la rațe…

… nu uita! un *saumon*, languste și piersicele… Sper că le-ai și expediat. Cu poșta… Asigurate!…

VI

… O mare greșală… Ar fi chiar o neghiobie. Ești nebun? Știu că ții foarte mult la această îndelungă partidă de plăcere, și tocmai, prin urmare, te invit categoric să refuzi invitația lui Berthaud. Ce ai să cauți tu la dânșii? Să petreci două luni de zile într-un mic castel romantic cu un savant migălos, cu o femeie bătrână și cu o fată excentrică de optsprezece ani, cu atât mai primejdioasă cu cât mama e surdă. Eu îi cunosc: știi ce vechi legături de prieteșug am cu dânșii. Ți-aduci aminte că s-a cam vorbit odată răutăți pe socoteala mea din pricina asta. Se-nțelege că toate erau minciuni; mă știi destul ca să nu-ți mai spun că nu aș strica niciodată o prietenie profitabilă pentru un roman banal. La castelul lor e un prea bun culcuș, o excelentă bucătărie și o prea rară pimniță, ca să mă fi gândit vreodată a turbura niște relațiuni solide pentru capriții trecătoare. Câtă vreme madam Berthaud auzea bine și nu fusese lovită de extincțiunea ei de voce, e drept că plăteam cam scump ospitali - tatea – ce gură! Acu doi ani însă, am petrecut minunat: vorbește de tot stins și n-aude deloc. Sper că de atunci până astăzi trebuie să fi ajuns la adevărata perfecție ideală a femeii. Care va să zică: o să te plictisești cu tatăl, o să te răgușești și tu cu mama, și o să te-namorezi cu fata. Ai minte? Să te supui la așa

ispită? Să stai două luni de zile, la vârsta ta, cu o fată de optsprezece ani, frumoasă și voinică; să umblați călare amândoi, să cântați la piano amândoi, să erborizați, să vă plimbați pe lună prin splendida alee… Dar asta va să zică să te duci la pieire sigură.

Știu ce o să se-ntâmple. O să te înamorezi ca un agiamiu, pentru că, cu toate poveștele mele, ești încă un agiamiu. Dar asta tot n-ar fi mare primejdie; ce e mai rău e că o să se-namoreze și ea de tine. Eu cunosc fata – e un cap prea cald. Atunci, ori o să abuzezi de amorul ei, singura scuză plauzibilă a prostiei că te-ai înamorat; ori o să o iei de soție; ori să o faceți un roman stupid fără spirit, fără interes și fără încheiere – un șir de foiletoane nesărate a unui ziar care a încetat să mai apară înainte de sfârșirea povestirii. În cazul din urmă, ai fi o secătură, de care mai târziu o să râză cu despreț tocmai tânăra; în cazul întâi, m-ai face să pierz prietenia lui Berthaud, ceea ce nu-ți permit; în cazul al doilea, ai pierde tu moștenirea mea – pentru că, încă o dată ți-o repet, te dezmoștenesc din momentul ce fiind eu în viață te apuci să prăsești, și chiar numai să-ți iei nevastă. După moartea mea, te poți duce și-n Orient, poți lua și treizeci de soții, dacă te simți în stare să hrănești și mai ales să auzi atâtea guri; poți prăsi, pentru gloria profetului, o sută de ieniceri, puțin îmi pasă; cât trăiesc însă, tu singur mi-ești prea destul: te rog nu te multiplica, e în interesul tău să nu mă silești a-mi împărți simpatia ce-ți port.

Și mai la urmă, te opresc să răspunzi afirmativ la invitația amicului meu Berthaud; locul la ei e prea strâmt pentru ca să găzduiască doi străini, – știi că o cameră trebuie să o păstreze totdeauna pentru bătrâna Berthaud, căreia-i abate din când în când să lase Parisul și să le pice pe spete fără să dea de știre, – și am pus de gând să mă invit eu la dânșii în vara asta. Tu, vino la Sinaia; îți pun la dispoziție vila mea; tot mai bine, decât s-o las închisă pe mâna slugilor, sau s-o închiriez la o familie cu copii, – să-mi devasteze grădina și să-mi ruineze casa. O să

petreci bine. În anul acesta se promit la Sinaia *monts et merveilles* – poate o vizită de suverani străini, festivități… mai știu ce! Pe urmă, nu e rău din când în când să-ncepi a frecuenta și societatea noastră. În orice caz, la Sinaia nu vei avea pas să regreți absența domnișoarii Berthaud – mult mai comod – și fără primejdie. În privința asta, ce e drept, nu dau societatea noastră pe cea franceză.

Complimente la Berthaud. Le-am scris și lor de proiectul meu; spune-le că mi s-a făcut dor de aleea lor și mai ales de pimniță. Sosesc la ei de azi în trei-patru săptămâni; te aștept prin urmare să-ți iei vila în primire. Știu că o să le facă mare plăcere. Să-mi gătească odaia albastră, care n-are după amiazi mult soare – lor le place soarele toată ziua; mie numai dimineața – și e și mai departe de piano: fata ciocănește dimineața într-un mod îngrozitor.

Te aștept la Sinaia…

VII

(*telegrafic*) Primit scrisoarea. Renunță München. Vino direct fără zăbavă. Voi timp; mă opresc pe drum, locuri favorite. Aștept nerăbdător.

VIII

… Îți scriu în fuga mare. Aici, la bietul Berthaud, s-a-ntâmplat ceva foarte neplăcut. Bătrâna ne-a căzut pe spate sub pretext că e prea cald la Paris; închipuie-ți ce sensibilitate termometrică la o veche roșcovă! îi era frică să nu se zvânte mai tare. Nepoată-sa Mariana, flușturatecă și răucrescută cum o știi, a vrut să aprinză în onoarea bunichii un mare foc de bengal; a umblat în borcanele și flacoanele lui Berthaud și, fără să spună cuiva nimic, și-a preparat compoziția.

Eram seara pe terasă cu roșcova și cu soții Berthaud. Mariana a plecat de lângă noi, ca să ne facă o surpriză: și ne-a și făcut-o, destul de plăcută, ce e drept. Nu mai știu de ce vorbeam, și ne pomenim deodată cu o pocnitură puternică; un nor de fum luminos vânăt ne orbește, și auzim țipetele Marianii! Alergăm iute.

Mariana se tăvălea pe iarba udă cu obrazul, mâinile și corsajul pârlite. Închipuie-ți petrecere! Doctorul a venit a doua zi: ochii, poate, or să-i scape; dacă nu amândoi, dar unul e garantat – pesemne că n-a stat tocmai drept cu fața când a dat foc fișicului cu ingenioasa ei compoziție; dar figura rămâne pe vecie arsă: e oribilă de văzut. Eu îți mărturisesc că nu mă pot uita la ea; nu-ți poți închipui ce dezgustătoare înfățișare. Dar văicărelile celorlalți! Așa că pentru mine, care știi ce milos sunt, a devenit insuportabilă șederea aici.

Totuși, nu pot să-i las în așa situație, pe niște vechi și buni prietini – bieții oameni! De aceea, îndată ce vei primi această scrisoare, fă-ți bagajul, închide vila, ia cheile și pornește spre Paris. Ești dator să vii să ajuți, să îmbărbătezi cu prezența ta, în așa momente grele, pe niște buni și vechi prieteni. În așa ocazii, se cunoaște prietișugul. Cu atât mai mult că acuma sărmana Mariana nu mai poate fi primejdioasă nici chiar pentru un agiamiu ca tine. S-o vezi! e oribil de slută! Cine strică? Îmi pare foarte rău, dar n-am ce-i face. Când spui eu că decât să facă cineva un copil, mai bine să înghită ca anticul cinic o caracatiță vie! În fine!

Pornesc odată cu aceasta spre Viena. Te voi aștepta de miercurea viitoare la Gara de Vest la trecerea trenurilor pentru Paris. Adu-mi cheile. Pecetluiește pimnița. *À quelque chose malheur est bon*. Mi s-a deranjat partida de odihnă la Berthaud; dar în schimb ajung la Viena tocmai bine: seara se dă la operă *Il Matrimonio segreto*. De mult n-am auzit-o!

Care va să zică la Viena… Nu uita să pecetluiești pimnița…

IX

… Îmi pare foarte rău de ea, dar trebuie să avem curaj a ne închina soartii. Oricum, dacă ochiul stâng îi rămâne, cum are destulă avere ca să trăiască bine, nu e complet nenorocită. O, Doamne! câți sunt mai nenorociți decât ea! nici nu-mi vine să mă mai gândesc. Daca rămânea frumoasă și întreagă, s-ar fi măritat desigur. Cine știe pe cine lua? cine știe ce se-ntâmpla? Bărbat… rude… copii… Nu se știe dacă mizeria ce și-a făcut-o singură n-a scăpat-o de alte mizerii mai mari ce puteau să i le facă alții.

À propos de mizerii cari ți le pot face alții. Ai cunoscut aici pe doamna Z…? În scrisoarea următoare, am să-ți povestesc proasta aventură în care m-a vârât această grațioasă veche cunoștință.

Spui că pe acolo vă plouă continuu; trebuie să vă plictisiți grozav. Am avut noroc: aci la Sinaia, e o vreme strălucitoare. Complimente la toată familia Berthaud. Crez că acum s-au mai obicinuit cu nenorocirea lor: nenorocirea e ca încălțămintea, care te bate câtva timp până se dă după picior…

DIN „PRINCIPELE“ LUI MACHIAVELLI

…Să vedem cum un prinț trebuie să se conducă față cu supușii și amicii săi. Și fiindcă știu că o sumă de scriitori au tratat această materie, mi-e teamă să nu m-arăt prea îndrăzneț dacă, studiându-o și eu, o împart altfel. Scopul meu însă fiind să fac un lucru folositor pentru aceia cari se pricep la asta, mi s-a părut mai convenabil să vorbesc după cele ce văd că există în realitate, iar nu după ceea ce își închipuie cineva.

Multă lume și-a închipuit republice și principate ce nici n-au văzut, nici n-au cunoscut vreodată. Căci, atât e de departe de la felul cum trăim până la felul cum ar trebui să trăim, încât acel ce lasă aceea ce se face pentru aceea ce ar trebui să se facă, se îndeletnicește a se ruina mai mult decât a se apăra, deoarece neapărat un om care vrea să fie cu orice preț bun cu totul în mijlocul atâtor altora, cari nu sunt deloc buni, are să piară mai curând sau mai târziu. E prin urmare necesar ca prințul care vrea să se menție să învețe a putea să nu fie bun, pentru ca să se servească sau nu de asta după cum cere nevoia.

Astfel, lăsând deoparte ideile numai și numai imaginare la un prinț, pentru a ne opri la cele cari sunt adevărate, zic că toți oamenii și cu deosebire prinții, de cari se vorbește mai mult, fiindcă poziținea lor înaltă îi pune mai mult în vedere, se deosibesc toți prin daruri de lăudat sau de dezaprobat. Unul e numit generos, altul zgârcit; unul darnic, altul răpitor; unul

crud, altul blând; unul om de cuvânt, altul fără credință; unul efeminat și mișel, altul crunt și bărbat; unul afabil, altul aspru; unul lasciv, altul cast; unul om fățiș și dintr-o bucată, altul viclean; unul grosolan, altul mlădios; unul grav, altul ușuratic; unul evlavios și altul lepădat de cele sfinte ș.c.l.

Oricine o să-mi spuie că ar fi o mare comoară un prinț care, din toate calitățile de care am pomenit, le-ar avea numai pe cele bune. Dar, pentru că nu le poate avea omul pe toate, nici condiția umană nu poate îngădui să ne servim de toate, trebuie să aibă cineva o prudență mai mare pentru a ști să evite infamia viițiurilor cari l-ar face să piardă puterea și a se apăra de celelalte, dacă e cu putință; dar, dacă e mai presus de mijloacele sale, nu trebuie să-și bată capul prea mult și să ia seama cu totul la defectele cari l-ar putea compromite. Asemenea nu trebuie să se preocupe de infamia ce ar cădea asupră-i din cauza viițiilor ce sunt necesare conservării Statului; căci, dacă ne uităm bine, cutare lucru ce pare virtute, dacă l-ar practica s-ar ruina; iar cutare lucru care pare un viițiu va fi pentru dânsul o cauză de siguranță și de fericire.

Ca să începem cu cele două calități arătate mai sus, zic că bine ar fi să te arăți generos; dar dacă îți exerciți dărnicia așa încât să nu se teamă nimeni de tine, îți va fi vătămătoare. Căci, dacă ești darnic într-un chip virtuos, cum trebuie să fii, dărnicia ta nu va fi cunoscută, ci vei trece drept zgârcit.

Dacă vrea cineva să merite printre oameni nume de darnic, nu trebuie să evite nici un fel de risipă măreață; dar se va întâmpla că prințul își va secătui astfel toate tezaurele și se va vedea silit în sfârșit, dacă vrea să-și păstreze reputația, să puie sarcini extraordinare asupra poporului, și să recurgă la confiscări și la toate celelalte mijloace ce trebuiesc întrebuințate spre a stoarce bani. De aci începe să devie odios supușilor săi, și să-și piarză creditul din pricina scăpătării, căci, fiindcă prin dărnicia lui a rănit mai multă lume decât a putut recompensa, devine

simțitor la cea mai mică nenorocire, și la cea mai mică primejdie e pierdut; iar dacă din întâmplare, văzându-și pieirea, vrea să-și schimbe sistema, trece numaidecât drept cumplit.

Dacă un prinț nu poate fi deci darnic fără a-și face pagubă, și fără a fi știut, nu trebuie, dacă e cuminte, să se teamă că va fi numit avar; căci mai târziu, văzând că-i ajung veniturile, că poate să se apere în contra acelora ce-i declară război, că poate face întreprinderi fără să-și împovăreze poporul, va fi considerat ca un om generos, deoarece, în fond, e darnic față cu cei mulți cărora nimic nu le smulge, și avar numai cu un mic număr căruia nu-i dă nimic…

…Unui prinț, prin urmare, puțin să-i pese că-l numesc avar, numai să nu-și jefuiască supușii, să se poată apăra, să nu devie sărman și disprețuit; căci acest vițiu, acesta, îl poate mănținea pe tron.

Dacă mi se spune că, prin dărnicia lui, Cezar a ajuns la stăpânire și atâți alții la cele mai înalte demnități, voi răspunde: ori ești prinț, ori vrei s-ajungi – în cazul întâi dărnicia-i vătămătoare; în al doilea e bine să te crează darnic; și Cezar era dintre aceia cari vor s-ajungă. Dar dacă, după ce ar fi ajuns acolo unde vrea, ar fi trăit mai mult și nu și-ar fi astâmpărat risipele, ar fi ruinat împărăția.

Dacă mi se împotrivește la aceasta că mai mulți prinți foarte darnici au făcut lucruri mari cu oștile lor, răspunz: ori cheltuiește prințul din al lui și din al supușilor săi, ori din al altuia – dacă e vorba de al său, trebuie să și-l păzească bine; dacă e vorba de al altuia, nu trebuie să se dea la o parte de la nici o dărnicie. Căci prințul care merge cu oastea sa, hrănindu-se din prăzi, din jafuri, din contribuții de război și cheltuind bunul altora, trebuie să fie risipitor, aminteri nu-l urmează bucuros ostașii. Din ceea ce nu-i al tău sau al supușilor tăi, poți fi cât de darnic, precum fură Cir, Cezar și Alexandru, pentru că,

cheltuind bunul altuia, câștigi faima, pe care ai prăpădi-o cheltuind din al tău.

Nu se tocește nimic mai mult ca dărnicia, căci, cu cât mai mult o faci, cu atât mai puțin o mai poți face, și ajungi sărac și de nesocotit, și apoi, dacă vrei să înlături sărăcia, trebuie să ajungi jăfuitor și odios; și de ce trebuie să fugă prințul mai mult este de nesocotire și ură, și dărnicia totdeauna ori la una ori la alta trebuie să te ducă.

Mai bine prin urmare să-ți iasă nume de avar, defect care nu te face odios, decât să cazi, prin mania dărniciei, în nevoia de a merita numele de jefuitor, de unde ți s-ar trage infamia și ura.

(Asta este minunat la oamenii de geniu… De unde știa Machiavelli în secolul al XVI-lea așa de exact istoria a două bune cunoștințe ale noastre – a lui Carol I al României și a lui Milan al Serbiei! – Ciudat!)

*

Nu voi să uit un articol important și o greșeală de care prinții se feresc foarte greu când nu sunt prea cuminți și când nu știu să-și aleagă bine oamenii. Voi să vorbesc de lingușitori, de cari sunt pline curțile, fiindcă oamenii au amor propriu și se amăgesc așa de lesne, încât de-abia pot să evite așa contagiune și, vrând s-o evite, se pot expune la primejdia de a fi disprețuiți.

Căci nu e alt chip de a te păzi de lingușiri decât să convingi pe oameni că nu te ating întru nimic spusele adevărului; însă iarăși, când orișicine îți poate spune adevărul, atunci va să zică orișicine poate să n-aibă respect de tine. Pentru aceea deci, un principe cuminte trebuie să ție calea mijlocie alegându-și oameni înțelepți, cari, singuri, pot să-i spună adevărul ce dânsul cere să-l afle asupra unor anumite întrebări, fără a se amesteca ei mai departe și în altele. El trebuie însă să-i întrebe despre toate, să le asculte părerea, și apoi să ia hotărâri după cum îl taie pe dânsul capul, purtându-se cu dânșii așa ca fiecare să

înțeleagă și să se pătrunză că, cu cât îi vorbește mai deschis, cu atât îi e mai pe plac. Afară de aceștia, el nu trebuie să mai asculte pe alții, ci să rămâie nestrămutat în hotărârile sale. Făcând principele aminterea, ori cade victima lingușitorilor, sau se schimbă de azi pe mâine după diversitatea părerilor altora – ceea ce-l face să fie foarte greu de stimat.

În privința asta, voi să aduc aci un fapt istoric. Un preot, Luca, spunea într-o zi despre stăpânul său Maximilian, împăratul Germaniei, că nu ia povețe de la nimeni, și cu toate astea niciodată nu face ceva după capul lui singur, și aceasta pentru că urmează o sistemă tocmai contrară aceleia pe care am arătat-o eu aci. Împăratul, fiind un om rezervat, nu-și spune proiectele, nici nu cere vreodată povață cuiva; fiindcă însă în momentul de a le executa toată lumea începe să i le cunoască, îndată fiecare din juru-i s-apucă să i le critice; el atunci renunță bucuros la ele. De unde rezultă că astăzi se desface ce s-a făcut ieri, că nimeni nu știe ce are de gând să facă împăratul, și nimeni nu se poate întemeia pe hotărârile lui.

Trebuie prin urmare ca principele să ia povață de orișiunde, însă numai când îi place, iar nu când le place altora; ba chiar trebuie să le taie tuturor pofta de a-și da vreo părere când el nu le-o cere. Principele trebuie să întrebe mereu, să asculte cu răbdare adevărul și să se arate supărat cu aceia cari, prin respect, nu i l-ar spune.

Se-nșală fără-ndoială aceia cari cred că un principe considerat din cauza cuminției sale nu este stimat pentru el însuși, ci pentru bunele povețe ce-i dau unii și alții; căci este o regulă generală și negreșită că principele care nu-i cuminte el însuși nu poate fi povățuit, afară numai dacă, printr-o rară întâmplare se lasă purtat numai de un singur om, care acesta să fie foarte cuminte. În cazul acesta, ar putea fi bine purtat; însă asta n-ar merge multă vreme, pentru că un asemenea ministru l-ar despuia curând de putere. Luând însă povețe de

la mai mulți, principele care nu-i cuminte însuși nu va avea niciodată povețe la un fel și nu va fi în stare să împace deosebitele păreri. Cât despre consilieri, ei nu vor gândi vreodată la alta decât la interesele lor, fără ca el să poată înțelege, și să le poată înlătura. Și fiindcă oamenii în genere sunt răi, dacă nu le este impus să fie de nevoie buni, prințul nu va putea avea altfel de consilieri.

Închei prin urmare spunând că mintea principelui trebuie să dea naștere la povețe bune, iar nu bunele povețe să dea minte principelui.

POETUL VLAHUȚĂ

Schiță

Orășelul Opidul Nou (pe ungurește *Ujvár* – desigur, o grosolană traducere arbitrară a numelui originar daco-latin) este de câteva zile în mare fierbere. Nu e, în adevăr, puțin lucru pentru acest Opid, care, cu toată modestia-i, numără până acum patru procese politice de trădare de stat maghiar, să adăpostească pe un luptător cultural din regatul liber, pe un fruntaș poet al neamului. De aceea și „Aquila carpatină", gazeta Opidului, în ultimul său număr, a putut zice cu mândrie:

„Avem în murii noștri o sublimă liră română liberă, pe fratele nostru preaiubit, pe poetul nostru transcarpatin, Vlahuță. Să strigăm toți cu bucurie: să trăiască!"

„Murii noștri"… asta e un mod particular de a zice al intrepidului Valeriu Chicoș, director și redactor al valorosului organ ebdomadar, care singur are onoarea a trei din cele patru procese. Muri nu are deloc – și e bine – acest pitoresc orășel: el e așezat în voie pe o largă pajiște, la poalele munților, străbătut drept prin mijloc de o gârlă limpede, care, repezită dintr-un izvor înalt din coastele vecine, alunecă, fără să-i poți prinde mișcarea cu ochii, pe patul ei de pietricele mărunte, printre două brazde îmbrăcate în niște iarbă verde și grasă, culcată tot la vale în snopi mari de pornirea neînduplecată a șivoiului.

De o parte și de alta a râului, urmează două alee mari, mărginite cu grădinițe; în mijlocul fiecărei din acestea, sclipește albă și curată câte o căsuță cu ferestre apărate de loduri verzi și acoperită cu olane roșii. Între toate aceste cochete locuințe, drept în fața punții celei mari, strălucește cu deosebire casa părintelui Ion Mantu, protopop cercual, unul dintre cei mai arzători și mai „valinți“ patrioți, care, cu toată îndrăzneala ce a dovedit, n-are până acuma nici un proces. Cu dânsul locuiește unica sa fiică, domnișoara Veturia, o minune de nouăsprezece ani – frumoasă și voinică, sentimentală, deși veselă: lucrează și-nvață mult și bine, cântă mult și frumoas, zâmbește toată vremea. Devotamentul ei pentru tată, pentru cauza națională, pentru micul institut de orfani, al cărui comitet de domnișoare îl prezidează cu atâta pricepere și tact matur, i-a atras respectul și simpatia tutulor concetățenilor și, pe drept, numele de Zâna Opidului din partea „Aquilei carpatine“ – niciodată nume mai meritat. „Păcat că au numit-o Veturia! gândește adesea tata; trebuia s-o cheme Aurora, pentru că-n adevăr copila asta luminează cu strălucita ei înfățișare.“

Casa domnului protopop are patru ferești spre alee în grădină și o elegantă intrare la mijloc. Sub ferești, de o parte și de alta a intrării, sunt așezați simetric câte șase stupi mari, cari, din faptul zilii și până-n noptate, bâzâie, zbârnâie și lucrează fără o clipă de preget. Privindu-i, părintele, care, deși matur și trecut prin multe, n-a uitat încă frumoasele vremi tinere, când învăța la Blaj, citează zâmbind cu satisfacție un crâmpei din clasicul său favorit: *fervet opus*…

În această casă se află în gazdă, de șapte zile acum, poetul; el mai are o zi de stat în acest orășel; mâine, duminică, seara, „jumătate la zece“, tot poporul român are să-l conducă la gara apropiată, distanță de o jumătat’ de ceas de orășel prin „promenată“.

Au fost pline aceste zile, pline de neuitate impresii, de puternice mișcări sufletești, și tocmai pentru aceea au trecut ele așa de iute. Împrejurările acestor zile frumoase din urmă se deapănă în gândul domnișoarei Veturiei, unele peste altele, mai grăbite decât undele gârlei dintre cele două alee, mai năvălitoare decât mișcarea neastâmpărată de la gura stupilor de sub ferestre. În zadar domnișoara Veturia vrea să și le așeze treptat și metodic în ordinea lor istorică; parcă toate s-au petrecut dintr-odată tot adineaori… Adineaori parcă – nu-și mai aduce aminte la ce se gândea atunci, cum ședea, ce făcea – a fost trezită de câteva lovituri la ușa din față.… A deschis… Un tânăr blond, înalt, cu ochii mari albaștri, cu o frunte deschisă, a apărut mândru înainte-i, întrebând de părintele Mantu… „Tata nu-i acasă, dar trebuie să vie…“ Noul-venit se recomândă – poetul Vlahuță!

Ce zile de-atunci! Ce triumf la conferența poetului! O să curgă multă apă prin mijlocul Opidului până să se mai audă acolo niște accente atât de virile. Poetul a vorbit cu cel mai înalt avânt despre limba națională; modest, el n-a pomenit de sine însuși și n-a citat din operile lui proprii decât numai de câteva ori, și aceasta ca simplă ilustrațiune a teoriei că, fără limbă, o națiune nu mai are glas în concertul umanității… Dar din toată năvala aceasta de reminiscențe, ceea ce se dezlipește mai clar și mai deosibit din mintea domnișoarei Veturiei este acea neuitată împrejurare când, rămasă singură cu poetul, își strânse cu putere tot aparatul de erudițiune pentru a face față înaltei situațiuni în care se afla.

– Care va să zică, citiți mult, domnișoară?

– Foarte mult, domnule.

– Ați citit ce-am scris eu?

– O, da, tot. Eminescu și dv. sunteți idolii mei.

Poetul făcu o mișcare de-naltă satisfacție.

– Și care vă place mai mult?

– Amândoi.

– Dar… mai mult?

– Dumneavoastră, se-nțelege.

Acest răspuns, e drept, fusese smuls: privirea poetului era prea din cale-afară arzătoare spre a nu impune răspunsul pe care îl dorea.

Urmară apoi, printr-o explicabilă delicatețe a poetului favorit, o serie de complimente asupra frumuseții, inteligenței, culturii și tutulor calităților de spirit și de inimă ale domnișoarei, complimente cari o făcură să roșască până la urechi – încă o calitate, ce nu-i sta rău deloc. Ca orice răsfățat al muzelor, și acesta era îndrăzneț și nemăsurat, așa că, de la complimente vagi, iute trecu la declarațiuni precise: un poet caută un ideal, fără speranță de a-l găsi, viața lui întreagă. Norocul se însărcinează să i-l scoată fără veste în cale; nici mai mult nici mai puțin, poetul găsise aci, în casa unde era găzduit, din două una: or culminația vieții lui, idealul, fericirea; or pierderea completă a sufletului său – și domnișoara Veturia trebuia să hotărască într-un fel de soarta lui.

Dar, nebun poet, mai întrebi? e cu putință să răspundă ea altfel decât cum dorești tu? S-ar îndura ea să sfărame o liră care-i chemată s-o facă pe dânsa nemuritoare? Dar ai putea s-o chemi în prăpastie, și ar merge după tine cu ochii închiși! Iată ce tremurătură a apucat-o la vorbele tale! Vezi cum scânteiază de ciudat ochii ei umezi! Uite ce fior îi trece prin păr! cu cât avânt îți întinde mâna, și ce triumf i-ai dat sărutându-i-o!

– Domnișoară, zice poetul, vrei să fii muza mea?

– Dacă nu cumva râzi de mine, răspunde Veturia, dacă nu visez, ordonă: fac ce vrei… faci cu mine ce vrei.

Domnișoara Veturia era un instrument bine acordat pentru cântarea virtuozului nostru, și n-ar fi fost de mirare ca îndrăznețul artist să încerce, fără siguranță de succes, dar totuși să-ncerce, un concert complet, dacă ușile nu s-ar fi deschis de

perete și întreaga societate de la „cassină“, având în frunte pe părintele Mantu, n-ar fi intrat cu cel mai ceremonios aer în salon.

Erau profesorii gimnaziului real, cei șase preoți greco-orientali, cei trei avocați cu secretarul camerii avocațiale, medicul orașului, o delegațiune a comerțului român, în fine tot ce orașul și cercul avea ca fruntaș. Atunci s-a organizat *ștante pede* programul celebrei serate literare, la care poetul și-a ținut conferența sa despre limba națională.

Toate acestea trec prin mintea fierbinte a domnișoarei Veturiei, care, împreună cu câteva prietene din elita locală, prepară cu ușa încuiată o surpriză poetului – o coroană de stejar verde, legată cu o fundă de panglici tricolore, desfăcute din costumul național în care domnișoara a asistat la 10 Mai, acu trei ani, în București. Pe când tinerele camarade lucrează, în salonașul de alături poetul improvizează pe albumul domnișoarei Veturiei câteva rime de adio. Adio? nu. Acest cuvânt e prea crud, el nu-l va zice niciodată; spiritul lui e prea inventiv pentru aceasta! Nu adio, ci la revedere… E ceva nou; aceasta iese cu desăvârșire din limitele banalului; e cu totul original. Poetul și-a terminat improvizația, când ușa se deschide și domnișoara Veturia împreună cu celelalte intră. Cu toată simplicitatea, poetul cere permisiune să le arată improvizația lui. Domnișoara Veturia îi smulge cu nerăbdare albumul, își aruncă privirile pe urmele de cerneală încă nezbicite, și în culmea emoției citește:

„DOMNIȘOAREI VETURIA MANTU“

E dat poetului în viață să vază-o dată steaua lui:
Pe-a mea eu am văzut-o-n fine și mulțumesc norocului,
Ea mi-a sclipit atât de vie și-atât de mult m-a minunat,
Că pot să merg de-acuma sigur, căci drumu-ntreg mi-e luminat.
Nu voi, nu pot să-ți zic adio, m-aș rătăci din calea mea…
Tu luminezi întreaga-mi viață: la revedere, scumpă stea!“

Domnișoara Veturia, terminând citirea, simți o căldură nespusă la frunte… ochii i se turburară, urechile începură să-i vâjie, – o amețeală. Ea închise binișor albumul, îl așeză pe măsuță și, întorcându-se extatică spre poet, îl întrebă:

– Care-i mâna care a scris versurile astea?

– Aceasta, răspunse modest poetul, întinzându-și dreapta.

Tânăra se repezi, apucă cu amândouă mâinile sale grăsulii dreapta care comisese capodopera și, până să aibă poetul vreme a și-o retrage, o sărută de mai multe ori cu cea mai fervență adorațiune. Dup-această scenă așa de atingătoare, urmare câteva vizite grave – Comitetul aranjator venea să dezbată încă o dată programul solemnității de a doua zi: dimineața, predică la Sf. Ion de părintele Mantu; după prânz, excursiune la Dumbrava-Înaltă; seara, banchet la locanda *Binschgauer-Hof*; apoi, conducerea *in corpore* cu care poetul trebuia onorat la plecare. Programul fiind definitiv votat, Comitetul aranjator salută cordial și se retrase.

Seara se petrecu în intimitate. În timpul cinei, domnișoara Veturia sta dusă pe gânduri, aruncând din când în când câte o privire din fundul sufletului asupra ilustrului oaspe; poetul afla din ce în ce mai minunat vinul părintelui; iar părintele povestea poetului frumoasa petrecere cu fiică-sa la serbările de 10 Mai, în capitala României. Erau trei de atunci; cu toate acestea, el reconstituia din amănunte întreaga minune complexă la care luase parte: zgomotul uriaș al Capitalei, pestrițătura infinită de colori, mișcarea de veselie a unui întreg popor liber, jocul fantastic al pădurii de steaguri tricolore fluturate de vânt, figura Reginii, trandafirul alb pe care încântătoare suverană-poetă l-a prins în treacăt cu mânile ei auguste în părul Veturiei, înfățișarea severă și măreață a Regelui, și defilarea armatei, „artilăria aceea“, și marșurile triumfale, și retragerea cu torțe; apoi seara, plimbarea prin Cișmegiu, lumina electrică, ploaia de artificii polichrome – toate îi treceau acum iar

limpede pe dinainte: ca printr-un ochean magic, părintele vedea în depărtarea trecutului un viitor strălucit, a cărui realitate era sigură, dar a cărui realizare el nu știa de-i va fi iertat s-o poată vedea! Poetul, găsind încă o dată minunat vinul, cu tonul unei inspirații profetice, asigură pe părintele că multdorita realizare e foarte aproape: ea atârnă numai de la bărbăția românilor, de la potențiarea neînduplecatei lupte fățișe contra apăsătorului… Părintele se ridică drept în picioare; mândru și cu pietul înainte, cu pumnii strânși, cu ochii ridicați spre cer, zise:

– Da, să fim! da, vom fi bărbați!

Era târziu; fiecare voi să se retragă: poetul, care, deși foarte aprins, clipea des, avea să săvârșească versurile-toast pentru banchet; părintele trebuia să mediteze asupra predicii de dimineață; iar domnișoara Veturia, zdrobită de atâtea impresii, avea nevoie de răpaos pentru a îndura emoțiile culminante ce o așteptau în ziua următoare. Își luară noapte bună și fiecare se retrase în odaia sa.

Somnul stăpânea acum de mult în murii Opidului. Domnișoara Veturia nu adormi decât după ce mai reciti de câteva ori improvizația ce-i dedicase poetul. Ea adormi ținând strâns sub căpătâi albumul scump. Într-un târziu, o umbră albă trecu discret prin liniștea nopții; pornind de la tinda din dos a caselor, umbra se apropie în vârful degetelor de ușa bucătăriei. O clipă se opri; apoi, ciocăni încetinel. Ușa se deschise, ca să primească umbra albă, și se reînchise la loc, fără cel mai mic zgomot.

Trecuse o bună parte din noapte. Era lună ca ziua. Prin aerul limpede de munte se auziră bătăile rare ale ceasornicului de la cazarma honvezilor – două și trei sferturi. Acum ușa bucătăriei se redeschise, umbra albă reapăru în prag, dar deodată se retrase repede; domnișoara era la fereastra din potrivă, în bătaia lunii. Ea sărise din pat – îi era peste putință să mai doarmă; simțea că se-neacă – îi trebuia aer. Se repezi la

fereastra care da în grădinița din dos, spre bucătărie, o deschise de perete și se așeză cu fruntea rezemată pe mână să aspire răcoarea binefăcătoare a luminoasei nopți.

Gârla își cânta cântecul știut; stupii dormeau; dar în toată pajiștea țârâiau miile de greieri de deal îngânându-se pe întrecute din deosebite depărtări. Fata stete multă vreme așa fără nici un gând hotărât; pieptul ei frumos se umflă din ce în ce, luptând să biruie o nedeslușită apăsare, până când, deodată, ea își încrucișă brațele pe firida ferestii, își aplecă pe ele capul mândru și începu să plângă fără să știe de ce… Un fior o scutură puternic; răcoarea nopții pătrunsese tânărul corp jumătate gol; ea-și șterse ochii albaștri, nu încă sătui d-atâta plâns fără socoteală, se retrase înăuntru, închise geamurile și lăsă perdeaua, ca și cum ar fi voit să gonească din odaia ei lumina de lună, să împiedice cântecul apei și vorbirea greierilor a mai ajunge până la dânsa: o așa frumusețe de noapte nu mai era de suferit!

… Mai trecură câteva minute după aceasta, și umbra albă se arătă iar în ușa bucătăriei: stete un minut cuprinsă parcă de îndoială; apoi, iute, se furișă pe lângă zid și intră în casă prin tinda dinapoi pe unde ieșise cu două ceasuri înainte.

Onoratul cititor trebuie să fi înțeles că tânărul poet, care e în gazdă la părintele Mantu din Opidul Nou, nu este în adevăr poetul Vlahuță, amicul nostru. Pe acesta toți îl cunoaș - tem, dacă nu chiar în persoană, măcar după portretul din ultima ediție Müller a operilor sale. Amicul nostru este de o talie potrivită, mai mult scurt decât înalt; e foarte brun, are ochii negri și o mustață tot așa, barba rade. Prin urmare, când am spus că un tânăr înalt, cu barba blondă și ochi albaștri se recomandă domnișoarei Veturiei ca poetul Vlahuță, cititorul a trebuit să-nțeleagă că acest tânăr e un prost glumeț, care voiește să speculeze naivitatea și sentimentele familiei Mantu și ale cetățenilor din Opidul Nou.

Dar nu numai atât. El nici nu există, și nici părintele Ion Mantu nu există, și nici domnișoara Veturia, și nici întreg Opidul Nou; prin urmare, nici gârla răcoroasă, care trece prin mijlocul Opidului, nici cele două alee, nici căsuțele cochete, nici grădinițele, nici stupii. Din toată povestea, un singur lucru e adevărat – luna; dar un novelist nu le poate inventa toate. Dacă găseam altceva să-i închipuiesc în loc, ca să luminez scena de la fereastră – care mi se pare că se cam aduce cu cea din actul al treilea al lui *Faust* – nu mi-ar fi părut rău să sacrific această planetă, atât de compromisă de la Eminescu încoace. Afară de lună dar, toate sunt tot așa de adevărate ca și multe infor - mațiuni pozitive, din sorginte sigură, ale unor gazete politice: curate născociri, ieșite din închipuirea autorului, și cari, prin urmare, nu merită nici un crezământ.

Dar, mă va-ntreba cineva, pentru ce atâtea deslușiri? Pentru că, răspunz eu, cu cât publicul este mai inteligent, cu atât se impun mai mult deslușirile asupra unei opere de artă; și cu cât o operă de artă este mai perfectă, și ca putere de concepție, și ca limpezime de execuție, cu atât cere mai multe deslușiri. Această datorie mi se impune în cazul nostru, și astfel nu mă pot da în lături de la îndeplinirea ei.

Când domnișoara Veturia este așa de romantică și de senti- mentală, atât de entuziastă pentru poezie, ea are nevoie neapărată de o deslușire, tocmai pentru că domnișoara Veturia nu există în realitate, ci este numai o arbitrară invenție. Domnișoara Veturia, naște întrebarea, poate fi așa cum o dă autorul? Este posibilă o așa creatură, pentru ca să fie admisibilă o așa creațiune? Autorul, cu toată imparțialitatea, susține că da. În adevăr, nu mi se pare nimica monstruos în tot chipul domnișoarei Veturiei de a fi și de a face. E adevărat că astfel de domnișoare se găsesc foarte rar, poate chiar deloc la noi. Da, dar cititorul să nu uite că povestea nu se petrece la noi, unde domnișoarele sunt prea cuminți ca să fie entuziaste, prea culte ca să aibă admirație pentru literatură și prea mândre ca să sărute

mâna ce-ar scrie un capodoperă. Povestea se petrece în Opidul Nou, unde se pot găsi și domnișoare naive ca eroina mea. Nașterea și creșterea acestor domnișoare sunt cu totul altele decât ale celor de la noi; și autorul, după toate regulile artei, trebuie să țină foarte mult la așa-numita coloare locală, căci aminteri invențiunile sale devin absurde: cititorul nu le mai poate admite.

Așa, de exemplu, dacă acest pseudo-Vlahuță, în loc să-și aleagă Opidul Nou și casa părintelui Mantu, și-ar fi ales pentru farsa lui un orășel din România liberă, ca, de pildă, Vălenii de Munte, și casa vreunui protopop local, – ar fi fost, nu un băiat deștept, cum vrea să-l facă autorul, ci un simplu neghiob. Fata popii din Vălenii de Munte e prea cuminte și prea binecrescută ca să aibă entuziasm și admirație pentru un poet de frunte, și prea cultă, mai întâi, ca să știe cine-i acela Vlahuță.

Dacă tânărul ar fi voit să joace o asemenea farsă la Văleni, apoi nu s-ar fi dat desigur ca poetul Vlahuță, ci ca un alt personaj, mai popular, ca bunioară tribunul Fleva. Fata popii nu poate avea, ca și părintele ei, decât cel mai adânc respect pentru apărătorul neobosit al sfintei Biserici, care a fost totdeuna paladiul naționalității noastre.

Îmi închipui ce colosală mișcare, ce entuziasm ar fi în Vălenii de Munte când un Fleva, fie chiar un Fleva fals, ar ține o întrunire publică!

Dar credem că ne-am deslușit îndestul în privința domnișoarei Veturia. De acuma putem să urmăm cu descrierea celor întâmplate în Opidul Nou, în ultima zi a ședерii pseudo-poetului Vlahuță acolo; căci înc-o dată, să nu se uite că acela nu-i adevăratul Vlahuță, ci un farsor care se dă drept Vlahuță.

*

Cititorul a înțeles, desigur, însă eu îmi fac totuși datoria de a-i explica unele puncte, de aminteri îndestul de clare, din partea-ntâi a acestei povestiri.

Umbra cea albă, care iese noaptea târziu din casă și merge la bucătărie și care apoi, vrând să iasă d-acolo despre ziuă, pe când domnișoara Veturia visează deșteaptă la fereastra ei, inundată de valurile de lumină a lunei pline, – acea umbră nu este o fantasmă, ci o persoană reală, este însuși poetul Vlahuță (adică nu poetul Vlahuță adevărat, ci farsorul, care se dă drept Vlahuță, și nici o persoană reală în sensul propriu, ci numai în sensul figurat, adică închipuit reală). Umbra se dă-napoi când zărește la fereastră pe domnișoara Veturia, pentru că nu-i convine să-l vază entuziasta tânără ieșind dintr-un loc atâta de prozaic. Aceasta ar zdruncina tot acordul de sentimente pe care el l-a scos din claviatura sensibilă a tinerei sale admiratoare.

Dar ce caută oare la un ceas așa de-naintat tânărul erou la bucătărie? Iată o-ntrebare care cere numaidecât un răspuns categoric. O, Dumnezeul meu! răspunsul este ușor. Tânărul erou de câteva zile seceră atâția lauri, mănâncă, bea și doarme atât de bine – pentru că trebuie să nu uit a spune că, totdeauna după prânz, poetul, foarte aprins la față, se retrage pentru două-trei ceasuri ca să mediteze în odaia lui, de unde cu multă grijă domnișoara Veturia a dat din vreme muștele afară. Când cineva, la vârsta aceasta – poetul n-are nici treizeci de ani – trăiește așa de bine, are nevoie și de alt fel de mângâieri decât sărutatul platonic al mânii care comite capodopere. Și iată ce caută tânărul la bucătărie, pe când în puterea nopții ceasornicul de la cazarma honvezilor sună „trei fârtale la trei“.

Acolo în bucătărie el află pe tânăra Marta, o maghiară tot așa de entuziastă, dintr-un deosebit punct de vedere, de neuitatul eveniment al trecerii ilustrului prin Opidul Nou. Și nu știu, zău, a cui va fi durerea mai mare, care va plânge mai cu foc dintre cele două tinere, la sfârșitul acestei povestiri, când tânărul erou, silit să-și dezbrace titlul și numele uzurpat, va trebui să iasă fără zăbavă, nici multă ceremonie, din „murii“ Opidului.

Norocos fiu al Muzelor, el găsește în salon ce nu poate găsi în bucătărie, și-n bucătărie, ce nu poate avea în salon: Marta este ca și patroana ei din Scriptură – care se mulțumește a sta umilă jos și a îmbrățișa genunchii Domnului, modestie pentru care domnul zice frumoasele cuvinte: „Adevăr zic vouă, că Marta și-a ales locul cel mai bun!“

Marta este, se-nțelege, o fată voinică, frumoasă și sănătoasă. A descrie cu de-amănuntul această rustică frumusețe, crez de prisos; cititorul și-o poate închipui, după pasiunea ce i-a inspirat poetului. Marta este prototipul femeii maghiare pasionate: geloasă până la nebunie de stăpâna ei, ea în fiecare noapte deschide capitolul romanului cu o scenă oribilă de gelozie, gesticulând cu cuțitul cel mare al bucătăriei și amenințând cu o crimă pe tânărul erou, în cazul când i-ar trece măcar prin minte s-o trădeze.

Dup-această intrare în materie, începe capitolul, care durează până se crapă de ziuă. Lumina zorilor îl întrerupe, în ciuda Martei. Sunt așa de scurte nopțile de vară! Ce fericită ar fi fost Marta dacă poetul venea în Ujvár iarna! Un sărutat gros încheie fiecare capitol, ca un „va urma“ la un foileton. Se poate-nțelege ușor cu ce nerăbdare așteaptă abonata asiduă numărul următor, și ce regret adânc îi umple sufletul când se gândește că și acest foileton, ca toate, are să se încheie odată cu „sfârșit“. La aceasta când gândește Marta, începe să plângă; dar o idee luminoasă i-a trecut prin minte: are să-și ia un pașuș și să urmeze pe erou până-n capătul lumii. Această hotărâre nu-i convine deloc poetului, căruia nu-i place să umble cu mult bagaj, mai ales că, după programul lui, are să viziteze și alte opiduri, unde, se-nțelege, dacă n-o mai găsi o Veturie, va găsi vreo Volumnie, și dacă n-o mai fi vreo Martă, o găsi vreo Magdalenă.

Acuma sper că cititorul a-nțeles cine era umbra cea albă și ce căuta la bucătărie, duminică despre ziuă, cu câteva ceasuri

înainte de a-ncepe solemna zi a cărei programă o stabilise așa de frumos comitetul aranjator.

Dar sunt cinci ceasuri dimineața. Poetul doarme dus; Marta își spală obrazul, care arde, cu apă proaspătă, în răcoarea grădinii; iar din odaia domnișoarei Veturiei se aude pianul: *Deșteaptă-te, române!*

Ziua se-ncepe bine – o zi senină și frumoasă. Vom vedea în numărul viitor dacă e totdeauna adevărată vorba că ziua bună se cunoaște de dimineață.

Noaptea nu a fost prea liniștită nici pentru părintele Mantu… A ațipit foarte târziu și curând după aceea s-a trezit – o stare nervoasă explicabilă la un predicator, care, iritat în grad suprem de tot ce-l înconjoară, e în ajunul operei sale culminante – o filipică din amvon. S-a coborât din pat, a deschis un geam, închizând la loc fereastra numai cu plasa de sârmă, care oprește albinele să se rătăcească prin odaie.

S-a luminat bine de ziuă. Stupii lucrează cu energia proaspătă a dimineții. Părintele se gătește, se-mbracă repede și iese din odaie prin față. Deși foarte emoționat de apropiarea marelui moment, el știe să se stăpânească… Face o mică inspecție mai întâi la *opus*, apoi la brazdele grădiniței.

Brazdele acestea sunt opera domnișoarei Veturiei. De o parte și de alta a intrării casei, în fața celor două șiruri de stupi, ele reprezintă câte trei coroane tricolore. Sunt așa de potrivite fețele florilor în vărgi unduioase: de la tonul cel mai deschis pân' la cel mai închis, garofițe și călțunași, roșii și galbeni, și albăstrele, iar în vârful fiecărei coroane câte-o cruce stufoasă de o singură coloare din cele trei, foarte aprinsă și hotărâtă.

Și ochii părintelui sunt acum mai iritabili, și brazdele tricolore sunt mai strălucitoare ca totdeuna sub roua dimineții, înainte de răsăritul soarelui. Deși nu suflă vântul deloc, câteva flori mai înalte, în vârful vrejului lor fraged și mlădios,

se leagănă molatec, biruite de zorul albinelor. Pe amândouă aleile, nimini – nimini încă nu s-a deșteptat în Opidul Nou.

În această singurătate, părintele privește mult armonica înfățișare a cuprinsului său, și e mulțumit. Dar un ton discordant îi izbește privirea: o buruiană! ea a stat ascunsă de privigherea grădinăresei, care, distrasă acum de alte preocupări mai înalte, și-a cam uitat de grija brazdelor; acu, buruiana a îndrăznit să-și ridice sus vânăta floare sălbatică. Părintele, după ce o privește lung, se încruntă și o jertfește fără milă din rădăcină: afară buruiana care vrea să strice armonia tricolorului! Apoi intră în odaie; obosit se trântește pe o canapea, cu capul spre fereastră, cu mânile încrucișate sub cerbice și, cu gândul încă la buruiana aceea îndrăzneață, începe să-și recapituleze punctele predicii… Gândurile, cari-n întunerecul nopții au fost încâlcite, ies acum pe rând la lumina dimineții să se limpezească.

Afară urmează cunoscutul preludiu cu nemărginit înțeles, pe care de-atâta vreme îl cântă gârla și stupii. Gândurile părintelui se rânduiesc și se pornesc încet-încet după adierile acestui vechi preludiu, se supun disciplinii ritmului neînduplecat și încep să curgă limpezi unele după altele, fără șovăire, fără piedică, fără moment de îndoință, urmând undele cântărețe ale gârlii și tactul clocotirii din stupi.

Aceluiași preludiu, vine acum să se superpuie alte vibrațiuni: din odaia domnișoarei Veturiei se aude în surdină pianul și-un glas tânăr: *Deșteaptă-te, române!* De astă dată simfonia e completă… Dar ciudat! cu cât mai mult ascultă părintele această sublimă și vastă cântare, cu atât pare că el se depărtează de dânsa… se tot depărtează… Fără nici un cletin, lin și treptat, se-nchide lumina sunetelor încetul cu încetul, precum încetul cu încetul se-nchide și lumina bolții seara, într-amurg, treptat, lin și fără nici un cletin.

Acum lumina simfoniei este stinsă aproape cu desăvârșire… Pleoapele părintelui s-au închis. De-abia mai clipesc încă

într-o nemăsurată depărtare acordurile vitejești: „Înalță-ți lata frunte și cată-n jur de tine…“ Părintele e pe alte locuri… departe, foarte departe –pe când aci, gârlă și stupi și piano și glas de nouăsprezece ani își urmează concertul cu mult *brio*…

S-a isprăvit în sfârșit cu bine un război uriaș, la care trebuia să-ajungă cândva două neamuri ce de-atâtea veacuri sunt osândite să trăiască împreună pe o așa de frumoasă țară, urându-se și dușmănindu-se din fundul rărunchilor, neștiind niciodată de ce, și având totdeuna pentru ce.

În fața puterii formidabile a celui apăsat, a îngenuncheat trufia apăsătorului secular. Au fost crude și negre aceste zile, nu atâta de durere cât de nerăbdare, nu atât de părerea de rău și de mila sângelui vărsat în valuri, cât de îndoiala izbândii. Dar în sfârșit a vrut Dumnezeu, și pacea s-a-ncheiat: e soluțiunea necesară a unei vaste conflagrații, ce amenință să năruiască un continent întreg. O mare cruce de aur cu pietre scumpe strălucește deasupra Sfintei Sofii, pe când o altă cruce strâmbă e frântă și smulsă din fundul unei vechi coroane, totdeauna trufașe și-mpilătoare.

Sângele a-ncetat să curgă, și, la lumina aceluiași soare de-acum trei sute de ani, porțile de fier ale cetății Alba-Iulia se deschid de perete să primească pe biruitor, pe stăpânul ce se-ntoarce în casa lui uzurpată de vremuri de către un sălbatic cutropitor. Din toate plaiurile și văile curg roiurile unui mare popor. O mândră oaste biruitoare s-apropie, cu steagul tricolor în frunte… În sunetul triumfal al muzicilor, un rege măreț și sever, încunjurat de un strălucit stat-major, înaintează încet, călare pe un cal alb. E o pădure de steaguri care i se-nchină… Zidurile cetății bătrâne parcă se zguduie de glasurile neamului întreg, care aclamează pe erou.

Părintele Mantu, ținând cu o mână pe poetul Vlahuță și cu cealaltă pe doamna Veturia Vlahuță, născută Mantu, care duce-n brațe pe primul ei născut, străbate cu greutate prin

mulțime, aproape de poarta deschisă a cetății: tocma acum Regele și statul-major au ajuns aci. De pe bastionul porții un steag se-nchină de trei ori; procesia se oprește, ca prin farmec; muzicile și uralele amuțesc. Rar și solemn bate de trei ori tunul puternic al cetății, căruia de trei ori pe rând îi răspunde imnul: *Trăiască regele!* O clipă, tăcere. Toată lumea ascultă pătrunsă până-n fundul rărunchilor; toți caii stau drepți, nemișcați, cu nările umflate, cu ochii țintă pe poarta pe care trebuie să intre; toate piepturile se umflă. La semnalul trompetelor, oastea apleacă armele ca pentru rugăciune, Regele își descopere capul încărunțit în câteva săptămâni – toată lumea se descopere. Regele își face cruce – toată lumea face-asemenea. Nici un zgomot, nici o mișcare, toate inimile au încetat de-a mai bate.

„Dumnezeu al românilor! zice Regele cu glas puternic – mulțumescu-ți pentru-ntregul meu popor și pentru mine, că m-ai învrednicit să calc pe urmele lui Mihai Viteazul. Privește, Doamne, din înaltul cerului, și de acum înainte pe poporul tău așa de crud încercat de veacuri, și ajută-l să-și stăpânească de-acum în pace moșia, pe care și-a recăpătat-o cu atâtea jertfe, după voia ta!“

Procesia intră pe poarta cetății. Iată trăsura Reginii, încărcată de flori și trasă de șase corcituri de zebra, foarte neastâmpărați. Augusta poetă privește țintă la locul unde stă îngenuncheată doamna Veturia Vlahuță, născută Mantu, o recunoaște, și-i trimete, cu un zâmbet și-o sărutare de inteligență, un trandafir. Regina e surprinsă văzând pe vechea și iubita ei cunoștință ținând în brațe un băiețel…

Regele a intrat în cetate și a mers drept la catedrală. După *Te deum*, a mers la casa orașului și a iscălit, în fața poporului, decretul prin care se amnestiază, după dezarmare, toți ungurii revoltați…

Marșul s-a repetat de-atâtea ori. Domnișoara Veturia l-ar începe înc-o dată, dacă din perete n-ar suna cucul „jumătate

la șăpte“. Părintele și toată lumea trebuie să meargă la biserică. E de mirare cum de nu s-a sculat bătrânul pân-acum…

Veturia merge în vârful degetelor mai întâi la ușa poetului. Ascultă… Nici o mișcare… Doarme… desigur a vegheat pentru a-și compune toastul. Fata trece la odaia părintelui. Ușa este crăpată. Ascultă. Nimic… A ieșit desigur… Ea îndrăznește și intră.

Părintele îmbrăcat doarme pe canapea cu fața-n sus. Chipul său are o stranie expresie. Omul e, desigur, zbuciumat de un vis puternic; se-ntinde țeapăn, își ridică bărbia încordându-și gâtul; geme, oftează și două lacrimi groase îi șiruie de-a lungul pe obraji… Trebuie să-l deștepte:

– Tată!

Părintele se scoală repede. O clipă stă uimit cu ochii mari, ca și cum nu și-ar putea da seama de locul străin în care se trezește deodată, fără să știe cum a ajuns acolo… Apoi deodată, încă nedezmeticit, apucă și strânge la piept capul copilei, mai frumos și mai luminos astăzi ca totdeuna, sărutându-i de multe ori frunea curată, peste care ea simte curgând bunele lui lacrimi de bucurie:

– A! zice părintele în extaz, ce vis, Veturio! ce vis mândru și frumos!

LUNGUL NASULUI

Basm oriental

Un împărat iubea foarte tare pe o fată de împărat. Însă aceasta nu putea să se mărite, fiindcă era vrăjită. Deci împăratul tânăr a mers să se sfătuiască cu o vrăjitoare ca să-i spuie: ce ar trebui să facă pentru ca să-l îndrăgească fata de împărat. Vrăjitoarea i-a zis:

– Știu că aceea are un cotoi mare și gras, și-l iubește foarte. Acestui cotoi cine va putea să-i calce coada va putea lua pe fata de împărat soție.

Împăratul a socotit cu gândul lui cum că acest lucru nu este prea anevoie și, ieșind de la vrăjitoare, a hotărât ca să zdrobească coada cotoiului. Astfel a alergat la palatul iubitei lui; acolo, iată că-i iese cotoiul înainte; împăratul ridică piciorul; însă, cotoiul se întoace cu atâta iuțeală, încât nici nu poate împăratul să-l atingă.

Trecuseră opt zile de când împăratul se silea să calce acea coadă, însă ea se arăta a fi plină de argint viu, căci necurmat se mișca. Dar în sfârșit odată găsi tânărul vreme cu prilej când cotoiul dormea, și atunci călcă pe coadă cu toată puterea. Cotoiul s-a deșteptat miorlăind, și numaidecât s-a prefăcut în chipul unui om înalt care, uitându-se spre împăratul cu ochi plini de mânie, i-a zis:

– Tu vei lua de soție pe fata împăratului, pentru că ai stricat vrajea care te oprea. Însă eu voi să-mi răzbun. Vei primi un fiu

care va fi totdeauna ticălos, până în ceasul ce-și va cunoaște lungul nasului; și de vei pomeni cumva de această amenințare ce-ți fac, să știi că vei muri pe loc.

Măcar că dintru început se speriase foarte împăratul, dară tot văzând pe acest uriaș, care era un vrăjitor mare, nu putea ca să nu râză în sine de amenințarea aceea ciudată; căci zicea în sine:

„Dacă fiu-meu va avea nasul lung, ce mai lucru! Ajunge numai să nu fie orb sau nesimțitor, ca să-și poată vedea și simți nasul.“

După ce s-a făcut vrăjitorul nevăzut, împăratul s-a dus să găsească pe fata de împărat, care a fost mulțumită a-l lua de bărbat. Însă împăratul n-a trăit mult cu dânsa, căci opt luni după căsătorie el a murit. La o lună după moartea împăratului, a născut împărăteasa un fecior, pe care l-au numit Dizir.

Ochii acestui copil erau mari și foarte frumoși, gura cu haz și nostimă, însă nasul lui era atât de mare, încât acoperea jumătate obrazul. Împărăteasa a rămas foarte întristată când a văzut nasul acela mare, iară muierile casei i-au zis ei cum că acel nas nu este așa mare după cum i se pare, ci este un nas vitejesc, după cum se arată în istorie, că toți vitejii aveau nasul mare.

Fiind dară că împărăteasa iubea foarte pe fiul său, s-au mângâiat cu această cuvântare și mângâia necontenit și pe Dizir, zicând că nasul lui nu i se părea a fi așa mare. Feciorul de împărat a fost crescut cu mare silință și, pe loc ce-a început a vorbi, toți cei de pe lângă dânsul se puseră a ocărî și a mustra pe cei cu nasurile mici; și nu sufereau pe nimenea lângă dânsul, afară de aceia ale căror nasuri semănau cumva cu al lui Dizir. După ce prințul acesta a mai crescut, dascălii lui l-au învățat istoria și, când vorbeau despre vreun împărat mare sau despre vreun viteaz, ziceau totdeauna cum că aceștia avuseseră nasuri lungi. Casa lui era împodobită cu chipuri cu nasuri mari, și Dizir, atât se obicinui a socoti mărimea nasului lui ca o mare

calitate, încât ar fi poftit mai bine să piarză împărăția decât să sufere a grăi cineva împotriva nasului său.

Când a ajuns la 20 de ani ai vârstei sale, a hotărât să se însoare. Deci i-au pus înainte chipurile a multor fete de împărați ca să-și aleagă. Dizir a rămas încremenit când a văzut chipul Caliroii, fata unui împărat, care era să moștenească multe împărății. Dară Dizir nu socotea acestea, ci numai frumusețea ei de care era stăpânit. Această fată de împărat, pe care el o judeca vrednică de dragostea lui, avea nas mic și cârneci, însă el făcea o minunată săvârșire în obrazul ei. Tocmai pentru aceea, acest nas puse pe curteni la o foarte mare grijă, fiindcă se obișnuiseră a batjocori pe cei cu nasul mic, și de multe ori nu puteau să-și ție râsul, văzând nasul fetei de împărat. Iară Dizir, neputând suferi râsul lor, a gonit din curtea lui pe doi curteni cari îndrăzniseră a batjocori nasul Caliroii.

Deci ceilalți, văzând acest exemplu, aveau la mare cinste nasul cel cârn al Caliroii și oarecare dintre dânșii zise către împăratul într-acest chip:

– Cu adevărat, bărbații nu sunt drăgăstoși, nici frumoși, fără de a avea nasul mare; iară frumusețea femeilor este deosebită, căci oarecare învățat mi-a spus dintr-o carte elinească veche că și Cleopatra ar fi avut nasul cârn.

Împăratul, auzind aceasta, a dat foarte mari daruri aceluia, fiindcă i-a spus acel meșteșugit basm, și pe loc a trimis soli ca să ceară pe Caliroe de soție. Cererea lui fiind primită bine, când a fost să vină fata, Dizir i-a ieșit înainte, cale lungă, ca să o întâmpine, atât de mult ardea de dor să o vază. Însă când s-a apropiat ca să-i sărute mâna, a venit făr' de veste vrăjitorul și a rădicat dinaintea ochilor lui pe împărăteasa, lăsându-l în mare întristare. Deci Dizir a hotărât să nu se mai întoarcă la împărăția lui până nu va găsi pe Caliroe, și pe nimeni n-a vrut să ia în tovărășie; încălecând un cal bun, i-a dat voie orice drum să apuce. Calul a intrat într-o livede mare și a alergat toată ziua

fără de a găsi vreo casă, încât și Dizir și calul mai mureau de foame.

Tocmai către seară a văzut o peșteră în care era lumină. A intrat înăuntru și acolo a găsit pe o babă bătrână-bătrână, care se părea a fi de o sută de ani. Aceasta, simțind că a intrat cineva în casă, vrea să-și puie ochelarii la nas ca să vază pe împăratul; însă a trecut mult până i-a putut potrivi, fiindcă-i era foarte scurt nasul. Împăratul și bătrâna, care era o mare vrăjitoare, începură să râză amândoi văzându-se unul pe altul, și bătrâna zise:

– O, ce nas frumos!

– Nu așa frumos ca al tău! a răspuns Dizir către vrăjitoare. Însă, o, preaiubito, să lăsăm nasurile cum le avem, și fă bine de-mi dă ceva să mănânc, fiindcă mor de foame eu și bietul calul meu.

– Din toată inima, a zis vrăjitoarea, ți-aș da, măcar că de nasul tău curios… Însă tu ești fiul bunului meu prietin; eu iubeam pe împăratul, tatăl tău, ca pe un frate… Ei! dar acela avea nasul foarte potrivit.

– Și ce-i lipsește la al meu? a întrebat Dizir.

– Nu-i lipsește nimic, a răspuns bătrâna, ba din potrivă are prea multă materie, dar… aceasta nu strică; poate fi cineva slăvit măcar de-ar avea și nasul prea lung. Eu dar ți-am spus că am fost prietina tatălui tău, carele în vremea aceea venea adesea pe la mine. Și să cunoști că eu atunci eram foarte frumoasă, după cum și tatăl tău mă lăuda. Trebuie să-ți povestesc ce am vorbit cu el cea din urmă oară când a fost aici.

– O, doamna mea, a zis Dizir, te voi asculta bucuros după ce voi mânca. Adu-ți aminte, te rog, cum că eu astăzi n-am mâncat nimica.

– Drept ai, fătu-meu, răspunse bătrâna; eu nici nu-mi aduceam aminte. Așadară am să-ți dau să cinezi și o să-ți povestesc istoria mea în câteva cuvinte, fiindcă mie nu-mi place vorba lungă. O limbă lungă este mai grea decât un nas mare;

și mi-aduc aminte că, pe când eram tânără, toți se mirau de mine că nu vorbeam mult, și ziceau către maică-mea împărăteasa… fiindcă eu, cum mă vezi, sunt fata unui împărat mare… Tatăl meu…

– Tatăl tău când îi era foame mânca? întrebă Dizir, tăindu-i cuvântul.

– Firește, răspunse vrăjitoarea, și tu o să mănânci – numaidecât… Vream să-ți spun numai că tatăl meu…

– Eu nu voi să auz nimic până nu voi mânca, zise Dizir, începând să-și piarză răbdarea. Însă având nevoie de bătrâna, îndată adăugă: știu că plăcerea care aș simți-o auzindu-te ar putea să mă facă să uit foamea, dar calul meu, care nu pricepe ce vorbești, are trebuință de mâncare.

Vrăjitoarea a fost biruită de aceste măgulitoare cuvinte.

– Nu vreau să aștepți mai mult; ești foarte de bun neam și foarte plăcut, măcar că ți-e nasul cam mare.

„N-ar mai fi pomană! zise-n gândul său Dizir, parcă i-am furat din materia nasului ei ca să adaog la al meu! Dacă n-aș avea trebuință de mâncare, aș lăsa pe limbuta asta bătrână, care zice că nu-i place vorba lungă. Trebuie cu adevărat să fie nesimțitor acela care nu-și cunoaște greșelile. Iată foloasele nașterii împărătești: lingușitorii au stricat-o vârându-i în cap că vorbește puțin."

În vremea când împăratul gândea acestea, slujnicele bătrânei pregăteau masa. Dizir se mira de vrăjitoarea că foarte multe cereri făcea slujnicelor, parcă numai ca să mai prelungească vorba. Mai vârtos se minuna el de o slujnică ce lingușea pe stăpână-sa c-un mijloc foarte meșteșugit.

„Pre legea mea, zicea în sine Dizir, mâncând, bine-mi pare că am venit aci; acu pricep eu ce înțelepțește am făcut de nu am dat ascultare lingușitorilor. Lingușitorii ne laudă fără frică, ne ascund greșelile și le prefac în daruri. Eu n-am

s-ajung niciodată în nesimțire încât să nu-mi cunosc cusururile mele.“

Așa socotind Dizir, nu pricepea că aceia ce-i lăudaseră nasul își bătuseră joc de el cum își băteau slugile vrăjitoarei de stăpâna lor. Împăratul luă seama că vrăjitoarea de multe ori se întorcea să râză; el însă nu zicea nici un cuvânt, ci mânca cu mare poftă.

– Împărate, zise vrăjitoarea când îl văzu că și-a mai potolit foamea; întoarce-te puțintel, te rog, fiindcă umbra nasului tău mă oprește a vedea ce este în taler. Aide acum să vorbim despre tatăl tău. Eu mergeam la curtea lui, când încă era copil; însă acum sunt patruzeci de ani de când am venit în această pustietate. Spune-mi ce fel de viață petreceți acuma la curte? În vremea mea, doamnele se arătau în toate zilele la priveliști, la plimbări și la jocuri… O, ce nas mare ai! Nu mă pot obișnui cu el…

– Adevărat îți spun, doamna mea – a răspuns Dizir înce - tează de a-mi vorbi de nasul meu; ce-ți pasă dumitale de nasul meu? eu sunt mulțumit de nasul meu, și n-aș vrea deloc să fie mai scurt; fiește care să-și poarte nasul după cum i l-a dat soarta.

– O! văz că-ți pricinuiește întristare aceasta, scumpul meu Dizir, a zis vrăjitoarea; însă nu este acesta gândul meu, nu vreau deloc să te supăr, fiindcă te iubesc și vreau să-ți fac tot binele; deși nu pot să sufăr împunsăturile pe cari mi le dă nasul tău, voi face fel și chip ca să nu ți-l mai aduc aminte; mai vârtos mă voi sili ca să te socotesc cârn, cu toate că, dacă vrei să-ți spun adevărul, materia nasului tău este destulă pentru a face din ea trei nasuri întregi!

Dizir, fiindcă cinase, atâta se turbură de cuvintele vrăjitoarii despre nasul lui, încât se sui pe cal și plecă. Prin orice loc trecea, socotea că toți oamenii sunt nebuni, fiindcă toată lumea vorbea despre nasul lui.

Bătrâna vrăjitoare, care vrea să-i facă bine, socoti să închiză pe Caliroe într-un foișor de cleștar, și puse foișorul în drum,

dinaintea împăratului. Dizir, răpit fiind de bucurie, voi să spargă foișorul, însă nu fu chip. Deznădăjduit, se apropie de foișor ca să vorbească cu împărăteasa, care de sus întinse mâna către el. Dizir voi să i-o sărute, însă de ce parte se întorcea, nu putea să-și apropie gura din pricina nasului.

Atuncea pricepu el întâiași dată mărimea nasului său, și apucându-l cu mâna ca să și-l dea la o parte, zise:

– Trebuie să mărturisesc că nasul meu este… cam lung.

Într-această clipă se zdrobi pe loc palatul cel de cleștar și bătrâna, care ținea pe Caliroe de mână, zise tânărului:

– Spune drept că mie-mi ești dator mare dar! Eu puteam să-ți zic orice aș fi vrut despre nasul tău; tu nu ai fi vrut niciodată să cunoști că e *cam* lung, dacă lungimea lui nu te oprea de la ceea ce doreai așa de mult.

MINCIUNĂ

Din snoavele populare

Au fost odată trei flăcăi ciobani. Ei s-au dus într-o zi la vânătoare, au rătăcit într-o pădure, și înnoptând, au mas acolo lângă un copac. Șezând ei acolo, li se făcu foame și, fiindcă n-aveau foc să frigă vânatul ce-l aveau, fratele cel mai mare se sui pe copac, doară va vedea vreo licărire, de unde să meargă să-și ia și ei foc pentru ca să frigă vânatul și să mănânce. După ce se sui în copac, zări o flacără mică în depărtare, și dându-se jos se duse acolo.

Acolo văzu o jumătate de om că frigea un om.

– Ce minune mare, mă! zise el; o jumătate om frige un om! lucru neauzit și nevăzut!

– Dar știi că o să te frig și pe tine dacă nu-mi vei spune o minciună bună, îi răspunse jumătatea de om.

– Nu știu nici o minciună, zise ciobanul.

Atunci jumătatea de om îl legă cot la cot de un copac și se puse iar la foc. Frații ceilalți așteptară câtva timp și, văzând că nu vine celalt frate al lor, fratele cel mijlociu se sui și el în copac și văzu aceeași flacără, și ducându-se acolo păți tot ca frate-său cel mare.

După-aceea se sui și fratele cel mai mic și văzând flacăra, se duse și el acolo.

– Ce? zise el, când văzu jumătatea de om că frige un om; dar o să poți tu să mănânci un om întreg?

– Dar nu știi că te frig și pe tine, dacă nu-mi vei spune o minciună bună.

– Pe cine? răspunse ciobanul.

– Pe tine, îi zise jumătatea de om.

– Bine, zise ciobanul, o să-ți spun o minciună, dar, dacă vei zice că mint, să știi că te omor.

– Bine, zise jumătatea de om, să mă omori dacă voi zice că minți.

Atunci ciobanul începu a spune așa:

„La nunta tatii, ducându-mă la moară ca să macin porumb să-l fac malai, am înjugat sacii la car, am pus porumbul și am plecat. Acolo am măcinat, pe urmă am pus boii în car, am înjugat sacii și am plecat acasă. Când am ajuns acasă, rămase mama grea cu mine. Mă făcu sâmbătă și se cunună duminică. Dup-aceea într-o zi tata îmi dete o bardă și mă trimise la pădure să tai lemne tocmai din vârful unui copac care ajungea la cer și care n-avea crăci decât numai sus de tot; îmi spuse că, dacă trebuie să mă urc în vârf, cată să înfig barda în pom și să pun piciorul pe dânsa; după-aceea s-o iau și s-o înfig mai sus, și iar să pun piciorul pe dânsa; și așa să mă urc până sus; dar să bag de seamă să înfig barda bine în pom, ca să nu caz, că, dacă voi cădea, barda va face șapte barde și-un bărdoi și va zbura cu mine la cer, unde sunt niște pui de rândunică, și dacă mă vor vedea, mă vor mânca.

Așa, ducându-mă eu în pădure, făcui după cum mă învățase tata și, din întâmplare, îmi scăpă barda și căzu jos. Barda făcu șapte berde și-un bărdoi, și zbură cu mine la cer, unde, dacă mă văzură puii de rândunică, în loc să mă mănânce, mă luară și mă băgară înăuntru în rai. Acolo cum intrai, văzui o fântână și mă dusei la dânsa ca să beau apă. După ce băui apă, mă dusei mai încolo să mă plimb; dar luai seamă că-mi uitasem capul la fântână. Când mă-ntorsei la fântână, văzui că făcuse capul două picioare și se da pe gheață. Îl luai și,

dup-aceea, nu-ș' ce-mi veni mie, că deodată îmi băgai iar capul în fântână. Când îl scosei afară, astă dată mă pomenii pe pământ și văzui pe tata și pe tată-tău că ședeau jos pe câte un trunchi de stejar și făceau oale; însă tata trântea în capul lui tat-tău toate oalele care nu le făcea bune…"

Atunci jumătatea de om îi zise:

– Minți!

– Eu știu că mint, răspunse băiatul; dar tu ți-ai uitat legământul ce am făcut amândoi, că dacă vei zice că mint, să te omor?

Și zicând aceasta, trase una în capul jumătății de om și-l omorî.

Dup-aceea, dezlegă pe frații lui și, luând foc, se duseră iar în pădure, fripseră vânatul și mâncară.

O BALERCĂ DE AMONTILLADO

după Edgar Poe

Destulă vreme răbdasem răutățile lui Fortunato; dar când în sfârșit m-a insultat de-a dreptul, am jurat să-mi răzbun. Îmi cunoașteți felul sufletului și n-o să vă-nchipuiți că mi-a ieșit de pe buze vreo amenințare. Cât de târziu, trebuia să fiu răzbunat; asta era hotărât lucru; dar hotărârea mea era așa de desăvârșită, încât nu putea încăpea nici un gând de pericol. Trebuia nu numai să pedepsesc, ci să pedepsesc fără grijă de pedeapsă. Ocara nu poate fi spălată, dacă acel ce încearcă s-o spele e atins și el de vreo pedeapsă, și iarăși nu se poate crede spălată dacă răzbunătorul nu se descopere în fața celuia ce i-a făcut ocara.

Trebuie să știți că nu-i dedesem lui Fortunato, nici prin vorbă nici prin faptă, vreun motiv, care să-l facă a se îndoi cumva de bunăvoința mea. După obicei, urmam să-i zâmbesc în față, și el nu ghicea că prietenia de acum ascundea gândul jertfirii lui.

Fortunato zâmbea din toată inima, deși era în toate privințele un om ciudat și de temut; – își închipuia că nimeni n-are nici curaj nici motive ca să-l lovească pe dânsul. Italienii foarte rar au darul admirabil de a se prezenta așa cum sunt din fire, entuziasmul lor mai totdeauna e împrumutat de la împrejurări; asta e șarlatanism. La pictură și la poezie Fortunato era șarlatan ca toți compatrioții lui; la vinuri vechi însă, era

sincer. În astă privință mă potriveam la gust cu el; și eu mă pricepeam foarte bine la vinurile italienești și, de câte ori puteam, cumpăram cantități însemnate.

Într-o seară, când se-ntuneca bine, tocmai în toiul carnavalului, întâlnii pe prietenul. Se apropie de mine cu multă cordialitate, fiindcă băuse mult. Prietenul era costumat ca paiață și purta pe cap o tichie țuguiată cu clopoței. Așa de fericit am fost când l-am văzut, încât nu mă putui sătura să-i strâng mâna.

– Dragă Fortunato, ce noroc că te-am întâlnit!… ce bine ești astăzi la față… Uite ce e: am primit astăzi o balercuță de *amontillado*, adevărat ori falș, nu știu… și mă-ndoiesc.

– Ce? de *amontillado?* o balercă? Peste putință… și încă în mijlocul carnavalului!

– De aceea mă și-ndoiesc, răspunz eu, și am făcut prostia de l-am plătit tot înainte, fără să te consult. Nu te-am putut găsi și nu vream să scap ocazia.

– *Amontillado!*

– Mă-ndoiesc.

– *Amontillado!* hm!

– Vreau să-l trag din balercă.

– *Amontillado!* aș!

– Dar văz că te grăbești, ești poftit poate; mă duc să caut pe Luchesi: acela știu că se pricepe…

– Luchesi?… Luchesi nu-i în stare să deosebească *amontil - lado* de *xeres*.

– Și, cu toate astea, sunt gogomani care pretind că e tot așa de tare ca și d-ta.

– Vezi bine! Aide.

– Unde?

– La pimniță.

– Nu drăguță; nu voi să abuzez de bunătatea d-tale. Ești poftit!… Luchesi…

– Da' nu sunt poftit deloc. Aide.

– Ei, nu! chiar așa să fie, văz că te-a pătruns frigul. Pimnițele mele sunt umede și reci; zidurile sunt acoperite de nitru.

– Ce-are a face! Aide… Nu mi-e frig deloc… *Amontillado!* sunt sigur că te-a înșelat… Luchesi?… da nu e-n stare să deosebească un *xeres* de un *amontillado*.

Fortunato, zicând acestea, mă apucă de braț. Pusei o mască de mătase neagră, mă învelii bine în manta, și mă lăsai să mă târască până la palatul meu.

Acasă nu era nici un servitor; se ascunseseră cine știe unde, să facă chef în onoarea carnavalului. Le spusesem că am să mă-ntorc tocmai despre ziuă și le dedesem ordin strașnic ca nu cumva să se miște de-acasă. Știam bine că atât era destul, pentru ca îndată ce voi întoarce spatele să nu mai rămână unul.

Luai două făclii de la oglindă, una o dădui lui Fortunato, și-l îndreptai politicos dintr-o odaie-n alta, până în gârliciul pimnițelor. Coborâi înaintea lui pe o scară lungă și sucită, întorcându-mă la fiece pas spre a-i spune să ia seama bine. În sfârșit, ultimele trepte, și puserăm piciorul pe pământul umed al catacombelor vechei familii a Montresorilor.

Prietenul șovăia și clopoțeii de la tichie sunau la fiece cletinătură.

– Unde-i balerca?

– Mai încolo, zisei; dar ia uite-te la țesătura asta albă de pe ziduri.

El se-nturnă spre mine și mă privi cu niște ochi mari, sticloși și umezi de lacrimile beției.

– Nitrul?

– Da, nitrul.

Un acces grozav de tuse îl apucă.

– Și când ai căpătat tusea asta?

Îi fu peste putință bietului prieten să-mi răspunză câteva minute.

– Nu-i nimic, răspunse în sfârșit.

– Aide, zisei hotărât, aide de-aici, să nu te-mbolnăvești… Am pe Luchesi…

– Ei, aș! zise el; tusea nu-i nimic. Ce! o să mor dintr-un guturai?

– Adevărat, și nu vreau să te sperii degeaba; dar oricum, tot trebuie să iei măsuri. O înghițitură din acest *médoc* are să te apere de umezeală.

Luai un șip dintr-un șir culcat pe pământ și-i frânsei gâtul.

– Ia bea.

Duse șipul la gură, privindu-mă cu coada ochiului, și, după o pauză, mă salută familiar (clopoțeii sunară) zicând:

– Beau în onoarea răposaților cari dorm împrejurul nostru.

– Și eu pentru îndelunga d-tale viață!

Mă luă la braț și urmarăm înainte.

– Vaste sunt pimnițele astea!

– Familia Montresorilor era mare…

– Am uitat marca d-tale…

– Un picior mare de aur pe un câmp de azur, piciorul strivește un șarpe târâtor, care-și înfige dinții în călcâi.

– Dar deviza?

– *Nemo me impune lacessit*.

– Foarte frumos! zise prietenul.

Vinu-i scânteia în ochi și tichia clopoțea mereu. Și mie *médocul* îmi înfierbântase ideile. Printre grămezi de oase așezate la rând și amestecate cu balerci și butii, am ajuns tocmai la capătul cel mai adânc al catacombelor. Mă oprii din nou, și acu îmi permisei eu să-l apuc de un braț, mai sus de cot.

– Nitrul, zisei; vezi ce mult e aici! Par-că e mușchi de-a lungul bolților. Aici suntem sub albia râului. Picăturile de umezeală se preling printre oase. Aide, să plecăm, până nu-i prea târziu… Tusea d-tale…

– Aide-nainte, zise el, nu-i nimic. Dar mai întâi o înghițitură de *médoc*.

Spărsei gâtul unui șipușor de vin de Graves. Fortunato îl dete peste cap dintr-o răsuflare. Ochii lui scânteiară foarte aprinși. Se porni pe râs și aruncă șipul în sus cu un gest ce nu-l putui înțelege.

Îl privii cu mirare, el repetă mișcarea, o mișcare grotească.

– Nu-nțelegi? zise el.

– Nu.

– Atunci, nu ești din lojă.

– Cum?

– Nu ești *maçon*.

– Ba da, ba da, cum nu?

– D-ta *maçon?* peste putință.

– Da, *maçon*.

– Dă-mi un semn! zise el.

– Iată, răspunsei, scoțând de sub cutele mantiei o mistrie.

– Vrei să glumești, zise el, dându-se-napoi… Aide la *Amontillado*.

– Aide.

Și, ascunzând iar sub mantă mistria, dau prietenului brațul pe care el se lasă greu. Trecem un șir de arcade foarte joase; coborâm și ajungem la o tainiță adâncă, unde îmbâcseala aerului roșește flacăra făcliilor.

Tocmai în fundul tainiții, găsim alta mai strâmtă. Zidurile acesteia au fost acoperite cu oase. Aici, trei pereți sunt împliniți. Din al patrulea oasele au fost dărămate și risipite neregulat pe jos, împiedecând prin grămădirea lor înaltă, trecerea. În peretele din fund, vedem o înfundătură adâncă de vreo patru picioare, largă de trei și-naltă peste un stat de om. Nu pare să fi fost într-adins făcută pentru vreo întrebuințare; e numai locul rămas gol între două proptele enorme, pe care stă așezată bolta catacombelor, având de o parte și de alta zidul de granit masiv al clădirii întregi.

Fortunato încearcă în zadar să pătrunză cu ochii în adâncimea înfundăturii, ridicând în sus făclia bolnavă. Lumina slăbită nu ne mai poate ajutà să zărim până-n fund.

– Mergi înainte; aci este balerca… Iar cât despre Luchesi…

– …E un gogoman! zice prietenul, trecându-mi înainte cu pasul împleticit.

Într-o clipă ajunge la fund și, izbindu-se orbește de peretele de stâncă, stă stupid…

O clipă apoi, și l-am lănțuit de granit.

În perete două belciuge de fier la o depărtare unul de altul, în linie orizontală, cam de două picioare; de unul e atârnat un lanț scurt; de celălalt un lacăt. Arunc lanțul împrejurul mijlocului lui Fortunato, îl birui, și totul e sfârșit până să te ștergi la ochi. Năucit, nici gândește să reziste. Trag cheia și mă dau înapoi afară din înfundătură.

– Ia pune palma pe perete! îi zic, să vezi nitrul. Așa e că-i ud? Lasă-mă să te rog încă o dată să te duci de-aici… Nu?… Atunci trebuie să te las desigur. Dar mai-nainte, o să-ți port de grijă cum se cuvine.

– *Amontillado!* bâlbâie prietenul, care încă nu s-a dezmeticit bine.

– Așa e, zău! *Amontillado!*

Și zicând aceasta, dau într-o parte grămada de oase, găsesc spărturi de pietre și tencuiala gata, și-ncep cu mistria.

D-abia așez un rând de zidărie, și înțeleg că prietenul s-a trezit binișor: un strigăt surd, un geamăt – un om beat nu strigă așa. Apoi, o lungă, și parcă înadins, tăcere. Așez al doilea rând, pe urmă al treilea, și al patrulea… Acum lanțurile se zbuciumă cu turbare – și clopoțeii. Zgomotul ține câteva momente, în vreme ce, pentru a mă desfăta mai în voie, las lucrul și m-așez pe mormanul de oase. Zgomotul în sfârșit se oprește, iau iar mistria și isprăvesc pe nerăsuflate al cincilea, al șaselea și al șaptelea rând. Zidul mi-a ajuns acuma până la piept. Mă opresc

iarăși și, ridicând făclia d-asupra, arunc câteva raze moarte asupra prietenului.

O pornire de zbierete nebunești mă face să mă dau repede înapoi. O clipă stau la îndoială… tremur. Trag spada și-ncep să-mpung în întuneric prin locul rămas încă neastupat; dar mă gândesc mai bine și mă liniștesc. Pun mâna pe zidăria masivă a tainiței și mă asigur cu totul. Mă apropii iar de lucrul meu. Răspunz la glasul prietenului, urlând și eu mai tare, așa de tare că-i acopăr zbieretele. – S-a liniștit.

Acum e miezul nopții… Am isprăvit aproape… Al optulea, al noulea, al zecelea rând… Cel din urmă, în sfârșit. Mai am o piatră de așezat, ultima răsuflătură de astupat… Acum, pornește din fund un râs năbușit care-mi ridică părul în cap. După râs, un glas trist, ce d-abia seamănă cu glasul nobilului Fortunato:

– Ahaha! Ehehe! Ce glumă! zău! ce prostie! Știu că o să râdem… la palat… de vinul nostru… ehehe!

– De *amontillado*, da? zic eu.

– Ehehe! da… de *amontillado…* Dar nu-i târziu?… Să nu ne aștepte la palat… signora Fortunato și ceilalți… Aide…

– Da, da, zic, aide!

– Pentru numele lui Dumnezeu, Montresor!…

– Da, pentru numele lui Dumnezeu, Fortunato!…

La acestea, nici un răspuns… Trag cu urechea – nimic… Pierz răbdarea… strig…

– Fortunato!!

Nici un răspuns… Mai tare:

– Fortunato!!

Nimic.

Vâr o făclie prin deschizătura strâmtă care a mai rămas neastupată și-i dau drumul înăuntru. Ca răspuns, o scuturătură de clopoței… Simț că-mi vine rău – fără-ndoială din cauza umezelii catacombelor…

Haide! să isprăvesc!…

Fac o sforțare, pun piatra din urmă și o tencuiesc; apoi, în fața zidului proaspăt, grămădesc mormanul de oase…

De o jumătate de veac nici un muritor nu le-a mișcat din loc…

In pace requiescat!

MASCA

după Edgar Poe

Multă vreme *Moartea Roșie* bântuise ținutul. Nicicând mai fatală și mai îngrozitoare ciumă. Avatarul ei era sângele – roșala și grețoșenia sângelui. Dureri de junghiuri, amețeală vârtejoasă, apoi sudori peste sudori, și topirea ființei. Pete stacojii pe trup, mai ales pe obraz, denunțau lumii victima, ca lumea să fugă nebună de groază refuzându-i orice ajutor, orice simpatie. Năvala, mersul și sfârșitul boalei – toate în mai puțin de un ceas.

Dar prințul Prospero era fericit, neclintit, cuminte. Când pe ținuturile lui moartea seceră jumătate din locuitori, prințul adună o mie de prieteni voinici și veseli, aleși dintre cavalerii și damele curții, și se retrase cu dânșii într-una din mănăstirile sale întărită cu ziduri înalte și trainice, cu porți de fier puternice. Era o clădire uriașă, închipuirea gustului prințiar, excentric și măreț. Curtezanii, cum intrară, aprinseră mangaluri, arseră fier, și, cu ciocanele lipiră verigele porților, ca să nu se mai poată mișca din loc. Erau acuma la adăpost de orice pornire de disperare din afară, orice ieșire pentru freneziile dinnăuntru era închisă. Mănăstirea era încărcată cu prisos de toate trebuincioasele; puțin le mai păsa celor dinăuntru de molimă: lumea d-afară facă ce-o știi. Deocamdată ar fi fost nebunie să se-ntristeze cineva; să gândească măcar la rău. Prințul îngrijise de toate mijloacele de petrecere: bufoni,

poeți, dănțuitori, muzicanți – frumosul sub toate formele – și vin, vin bun. Toate bunătățile, frumusețile și siguranța înăuntru – afară, *Moartea Roșie*.

Trecuseră câteva luni de la această retragere; afară bântuia acuma biciul cu cea mai fioroasă turbare; prințul se hotărî să dea un bal mascat de cea mai înaltă strălucire.

Ce voluptoasă arătare a fost mascarada aceea! Lăsați-mă mai întâi să vă descriu salele balului. Erau șapte – o perspectivă imperială. În multe palate, șirurile acestea de saloane stau în linie dreaptă; când ușile sunt deschise de perete, privirea se poate adânci până-n fundul celui din urmă, fără piedică. Aici era cu totul altfel, cum trebuia să se aștepte oricine de la un prinț al cărui gust foarte pronunțat pentru lucrurile bizare, era destul de cunoscut. Salele erau așa legate una de alta, că nu puteai apuca cu privirea decât numai una. La douăzeci-treizeci de pași era o cotitură repede de unde se descoperea un aspect nou. La stânga și la dreapta, în mijlocul fiecărui perete, o ferestruică gotică, înaltă și strâmtă, răspundea într-un coridor închis, care urma sinuozitățile apartamentului. Fiecare fereastră era de sticlă colorată în armonie cu tonul dominant al decorațiunilor sălii. Așa, aceea care era la marginea dinspre răsărit era albastră, ferestrele erau albastre închis. A doua era purpurie cu geamuri tot purpurii. A treia era verde, verzi și ferestrele. A patra portocalie, a cincea albă, a șasea vânătă. A șaptea era din tavan până-n podele în draperii de catifea neagră, care-mbrăcau pereții căzând jos în cute bogate pe un covor de aceeași stofă și de aceeași coloare. Numai în această încăpere geamurile nu erau la fel; erau stacojii, ca sângele proaspăt.

În nici una din cele șapte sale, printre ornamentele de aur risipite din destul peste tot, nu se vedea vreo lampă sau vreun candelabru. Nici o lumină de felul acesta. Dar în coridorul dimprejur, la fiecare fereastră, ardea câte un tripod enorm, o flacără puternică: razele treceau prin geamurile colorate și

luminau salele într-un chip uimitor. Astfel se produceau fel-de-fel de aspecte sclipitoare și fantastice. În sala dinspre apus, cea neagră, lumina, trecând prin geamurile stacojii și căzând peste catifeaua neagră, făcea un efect sinistru, dând chipului care intra acolo o înfățișare așa de stranie, încât foarte puțini dănțuitori aveau îndrăzneala să puie piciorul în acel colț magic.

Tot în sala neagră, sta atârnat în perete spre apus un ceasornic uriaș de abanos. Pendula se legăna cu un tic-tac surd, greu și monoton. Când minutarul, ocolind cadranul, atingea ceasul, ieșea din plămânii de aramă un sunet limpede și strălucitor, profund și cu totul muzical, de o așa particulară notă și de o așa energie, că muzicanții se opreau din cântarea lor ca să asculte pe a ceasului; o turburare de o clipă înfiora întreaga adunare veselă, și cât vibrau ciudatele sunete, se vedea bine că și cei mai nebuni se-ngălbeneau, cei mai în vârstă, cei mai încercați își treceau mâna pe frunte, sub care se petrecea o meditare sau un gând îmbătător. Când ecoul se stingea cu totul, o veselie ușoară înviora iarăși pe toată lumea; muzicanții se uitau unii la alții zâmbind de slăbiciunea lor nervoasă și jurau între ei că la o a doua sunare n-or să mai aibă nici o emoție, apoi, după fuga altor șaizeci de minute, care cuprindeau cele trei mii șase sute de secunde ale ceasului stins, sosea altă cântare fatală, și iar aceeași turburare, același fior, aceleași gânduri adânci.

Era cu toate astea o veselă și strălucită orgie. Gustul ducelui era cu totul deosebit. În privința colorilor și efectelor, mai ales, avea cea mai sigură judecată. Desprețuia așa numitul *decorum* la modă. Planurile-i erau îndrăznețe și sălbatice, și concepțiile-i aveau o strălucire barbară. Mulți l-ar fi crezut nebun. Curtezanii lui îl știau aminteri. Trebuia însă să-l asculți, să-l vezi de aproape, să-l atingi, ca să fii sigur că e în toată firea.

El îngrijise în mare parte de decorațiile și mobilarea celor șapte săli pentru bal, și tot după gustul lui personal se întocmise stilul costumelor. Erau desigur niște concepțiuni grotești; ceva uimitor, strălucitor, și picant și fantastic. Erau figuri în adevăr arabești, împopoțonate într-un chip absurd; fantazii monstruoase ca nebunia; erau figuri frumoase, dezmățate, bizare o mulțime, uneori grozave, și câte vrei dezgustătoare. În scurt era o defilare de visuri care se legănau de colo până colo prin cele șapte saloane. Și aceste visuri se amestecau și zburau în toate sensurile luând coloarea fiecărei săli, și ai fi zis că făceau ele cu picioarele lor muzica, iar cântările stranii ale orchestrei erau răsunetul pașilor lor.

Din timp în timp, se aude sunând ceasornicul de abanos din sala de catifea. La glasul ceasului, totul se oprește, totul tace. Visurile au încremenit pe loc… Dar sonăria se stinge după câteva clipe și deodată o veselie ușuratecă și nestăpânită începe a mișui pretutindeni. Muzica se umflă din nou, visurile încremenite reînviază zbuciumându-se de colo până colo, sub minunatele valuri de lumină colorată ce trec prin geamuri de la flacăra tripodurilor… Dar în salonul tocmai din fund spre apus nici o mască nu mai cutează a-și pierde pașii; noaptea e-n putere; o lumină și mai pătrunzătoare se varsă prin geamurile stacojii, făcând negreala draperiilor funebre și mai înfiorătoare; nesocotitului care pune piciorul pe întunecatul tapet, ceasornicul de abanos îi trimite niște sunete și mai adânci, și mai energice, și mai solemne decât acele ce ajung la dănțuitorii cari se învârtesc nepăsători în sălile depărtate.

În acelea, furnica lumea, acolo era toiul febril al petrecerii. Sărbătoarea era în culme, când se auzi sunetul ceasornicului de abanos – miezul nopții! Muzica amuțește, vârtejul valsului încremenește scurt: tăcere și imobilitate. Acuma sunt douăsprezece bătăi de sunat. De aceea poate mai îndelungată gândire s-a putut strecura în meditațiile celor ce gândeau

printre mulțimea veselă. Și poate tot pentru aceea, până când să moară cea din urmă bătaie, câțiva au avut vremea să zărească prin mulțime o mască, până atunci neluată în seamă de nimeni. Știrea acestei arătări nouă s-a răspândit de jur împrejur, producând în toată adunarea o șoptească, o murmurare semnificativă de mirare și dezaprobare, mai apoi de spaimă, de groază și de dezgust.

Trebuia fără-ndoială să fie o arătare extraordinară ca să poată face așa senzație într-o adunare de fantasme nebune precum am descris-o. În adevăr, aproape n-avea margini desfrâul de carnaval al acelei nopți; dar noua mască trecuse peste extravaganța unui Erod, depășise limitele destul de largi ale decorului impus de prințul Prospero. Sunt coarde care nu se lasă atinse fără emoțiune chiar în inimele cele mai oțelite. Chiar la cele mai stricate ființe, deși ele iau și viața și moartea drept o jucărie, sunt lucruri cu cari nu te poți juca. Toată adunarea fu adânc mișcată de prostul gust și necuviința purtării și costumului acestui străin. Era o persoană mare și osoasă, învelită într-un giulgiu din cap până-n picioare. Masca ei înfățișa așa de bine fizionomia unui cadavru țeapăn, că oricât de aproape nu s-ar fi putut descoperi meșteșugirea. Totuși, poate că flușturateca societate ar fi îngăduit măcar, dacă nu chiar aplaudat, această urâtă glumă. Dar masca împinsese lucrul mai departe – era costumată ca *Moartea Roșie*. Giulgiul îi era pătat de sânge de sus până jos, și fruntea-i largă și tot chipul stropite de îngrozitorul pojar stacojiu.

Spectrul se mișca încet, solemn, ca și cum ar fi voit să-și susțină mai bine rolul, plimbându-se mândru printre dănțuitori. Când prințul Prospero dete cu ochii de el, rămase o clipă înecat de un fior puternic de groază și dezgust; dar numaidecât fruntea prințului se roși de turbare:

– Cine îndrăznește, strigă el răgușit către curtezani, să ne insulte cu o așa ironie blestemată? Puneți mâna pe el! smulgeți-i

masca, să știm pe cine o să spânzurăm mâine de creneluri la răsăritul soarelui!

Asta se petrecea în sala despre răsărit, cea albastră. Cuvintele prințului răsunară tare și distinct până în fundul tuturor celorlalte saloane – prințul era un om voinic și aspru – muzica tăcuse la un semn al lui. Curtezanii palizi, la cuvintele prințului, deteră să facă o mișcare către străin, care le fusese o clipă sub mână și care acuma înainta către prințul cu pasul sigur și măreț. Dar îndrăzneala smintită a străinului, insuflând o teamă nedefinită tutulor, nimeni nu cuteză să-l atingă, așa că fără piedică el trecu aproape pe lângă prințul. Mulțimea se grămădi către pereți, dându-se înapoi și lăsându-i cale deschisă; masca porni înainte cu același pas solemn și măsurat, care de la-nceput o caracterizase: din camera albastră în cea purpurie, din aceasta în cea verde, din cea verde în cea portocalie, apoi în cea albă, în cea vânătă, înainte chiar de a se face vreo mișcare hotărâtă pentru a-i opri pașii.

Atunci, prințul Prospero, smintit de turbare și de rușinea mișeliei sale de o clipă, porni grabnic prin cele șase saloane, neurmat de nimeni, căci o groază de moarte apucase pe toată lumea. Prințul ținea în mâna-i ridicată un pumnal și se apropiase la trei pași de fantasma care se grăbea să nu fie ajunsă. Când masca fu în fundul sălii de catifea, se-ntoarse deodată față în față cu acel ce o urmărea. Un răcnet sfâșietor se auzi… pumnalul alunecă ca un fulger pe tapetul funebru, pe care apoi se prăbuși trăsnit prințul Prospero.

O grămadă de măști, apucate de îndrăzneala nebunească a deznădejdii, se repeziră în salonul negru. Necunoscutul sta ca o stană de piatră drept și nemișcat sub umbra ceasornicului de abanos. Năvăliră toți asupră-i, dar toți fură sugrumați de o groază fără nume când simțiră că sub giulgiul însângerat și cadaveroasa mască, pe care le prinseseră cu o așa supremă energie, nu se găsea nici o formă palpabilă.

Atunci cunoscură că le stă în față *Moartea Roșie*… Le sosise pe furiș ca un tâlhar de noapte. Unii după alții căzură grămezi prin salele de orgie, inundate de o rouă sângerată, unul câte unul se stinse în postura ultimelor cărceie. Și viața ceasornicului de abanos se stinse împreună cu viața celui din urmă dintre veselii tovarăși. Și bezna, și ruina și *Moartea Roșie* puseră asupra totului călcâi de stăpânire fără de margini.

NOROCUL ȘI MINTEA

Zice că odată norocul și mintea s-au prins tovarăși și au plecat amândoi în călătorie. Ei merseră ziua întreagă pe un drum de țară înainte, și mai cu vorbe, mai cu glume, iată că soarele se ascunde după un deal și noaptea i-apucă pe cei doi călători în mijlocul drumului, departe de satul la care gândeau că vor putea să ajungă în ziua aceea.

Ce era de făcut? Unde era să poposească peste noapte călătorii noștri?

– Ce atâta bătaie de cap! zise în cele din urmă norocul. Hai să ne trântim aicea în mijlocul drumului, că nu e cine știe cât până dimineață, și, osteniți cum suntem, ne vom odihni tot așa de bine, ca și când am dormi în perinile cele mai moi.

– Dar dacă va veni vreun car peste noapte, zise mintea cu glasul ei înțelept, și dacă va da peste noi, așa e că nu ne va merge tocmai bine? Hai mai bine să ne dăm la o parte din drum și să ne odihnim pe pajiștea cea de alăturea. Ș-apoi și altfel, nu e mai bine să ne așezăm pe iarbă verde, decât aici în pulbere?

– Fă tu cum știi, zise norocul; eu unul mă culc aici în mijlocul drumului!

Și zicând aceste cuvinte, își și trânti zăbunul din spate, se așeză pe el, își puse palma căpătâi și, cât ai da în amnar, adormi.

Mintea, mai cu grije, ieși din drum, își căută un locșor potrivit pe pajiștea moale ca mătasea, își așternu cum știu ea

mai bine, zise *Tatăl nostru*, își făcu cruce și apoi, ostenită cum era, adormi în curând.

D-abia ațipiră drumeții noștri, și iată, în tăcerea nopții, se aude o duruitură, care se apropia din ce în ce mai mult. Era un car cu coviltir de rogojină, tras de patru cai ca patru zmei. Roatele se învârteau cu repejune și acum-acum carul avea să sosească în locul unde dormeau drumeții noștri. Încă două-trei clipite, și norocul ar fi fost făcut praf și pulbere de copitele cailor sirepi și de roatele cele grele ale carului.

Dar norocul tot noroc!

Când mai erau numai vreo zece pași între car și el, auzind zgomotul, norocul se deșteptă din somn și sări drept în picioare. Caii, speriați la vederea lui, săriră la o parte, traseră carul din drum, razna pe câmp, și trecură tocmai peste picioarele minții, care nu se putuse deștepta așa de curând. Sârmana rămase multă vreme leșinată.

Nu-i vorbă, după ce se dezmeteci, ea cu înțelepciunea ei îi spuse tovarășului său de drum să-i caute niște ierburi, cu cari nu peste mult își vindecă ranele de la picioare; dar, la urma urmelor, tot n-avu încotro, ci trebui să-l cunoască pe norocul de stăpân.

Tot mai cuminte norocul decât mintea.

O PLIMBARE LA CĂLDĂRUȘANI

Ca să mergi din București la mănăstirea Căldărușani, ieși prin bariera Moșilor; apuci pe la zaană pe șoseaua care merge la Fierbinți; treci la Pantilimon peste linia ferată București–Fetești; mai departe, înainte de Ștefănești, treci peste linia ferată a forturilor; apoi, dincolo de Ștefănești, la kilometrul 21, lași șoseaua și apuci la stânga pe drum-curea; treci prin Vărești și Moara Săracă și ajungi la Căldărușani – cu totul o poștă și jumătate, cam la 32 de kilometri, cu cai buni cam în trei ceasuri. E un drum plăcut, mai ales pentru cine de multă vreme n-a umblat decât în vagon, dacă nu va fi prea frig, ori ploaie și noroi. Noi am avut parte de neplăcerea contrară: multă zăbușeală, o dogoreală de soare îngrozitoare și mai ales praf, mult praf. Către apusul soarelui mai cu seamă, un nor des albicios se lasă greu dasupra țarinii, oprindu-ți vederea chiar la câțiva pași și înecându-ți răsuflarea. Fizionomia marginii Bucureștilor și a satelor e foarte originală.

Mai întâi de la barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea niște băieți de la o cârciumă toacă fel de fel de cărnuri pentru cârnați, un vârtej de muște roiește împrejur; dincoace niște hârdaie cu struguri borșiți din cari un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce și de praf își umple mereu teascul, pentru must – un fel de sirop îngroșat cu țărână: aci un alt vârtej de muște clocotește fără astâmpăr;

pe jos e noroi de struguri, de prune și de spălături de tingiri. Pe niște cotloane se prăjesc la tavă niște cârnați exalând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua; miroase a hoit și sânge stătut în soare; scursorile de murdării strânse pe lângă drum îți întoarce sufletul. Aci, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte și de alta a șoselii fac chef negustorii, țăranii, soldați, bicicliști, mahalagioaice, popi etc., cu familia și copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnați și pastramă, și beau must, aspirând cu deliciu pe nas și pe gură mirosurile zaanalei și praful șoselii. Totul dă un tablou pitoresc oribil. Dar am scăpat de această zonă mefitică; am ieșit la largul câmpiei, lăsând la stânga mănăstirea ruinată a Plumbuitei. E praf și cald; dar cel puțin nu mai miroase. Soarele scapătă să apuie. Ne uităm înapoi; capitala acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără țărm.

Trecem Ștefăneștii, ieșim din șosea; apoi, Văreștii și Moara Săracă, sate murdare locuite de bulgari și de țigani. Se-nnoptează și răsare luna. Lăsăm la stânga pădurea bătrână a Căldărușanilor, vestită pentru multe isprăvi tâlhărești, trecem podul lacului, și pe o lumină de lună minunată ajungem la poarta dintâi a mănăstirii. Poarta e închisă. Bate și ți se va deschide, zice Scriptura – am bătut și un bătrân portar călugăr ne-a deschis pe dibuite. Impresia minunată ce ne-a făcut înfățișarea mănăstirii – o cetate tare – și a paraclisului din fundul curții sub razele lunii, ne-a plătit de toată osteneala drumului, de toată priveliștea și senzațiile neplăcute prin cari trecusem. Era o noapte feerică. Am intrat în clădirea mănăstirii la arhondaric și am pus la cale pentru gustare.

Părintele Silvestru, arhondarul, cu multă bunăvoință a dat fuga să ne pregătească cina. Clădirea mănăstirii e pătrată. Spre-nafară ziduri înalte de două caturi și groase d-abia să le apuc în brațe, cu ferestre mici numai la rândul de sus. Pe

dinăuntru la catul de jos arcade pe coloane scurte și puternice de jur împrejur. În mijlocul curții biserica, cu hramul Sf. Dimitrie. Până când să ne pregătească cina părintele Silvestru, ajutat de fratele Gheorghe și fratele Panait, mergem să vedem sala de trapeză a arhondaricului printr-un coridor lung. Din sala aceasta foarte luminoasă și largă se vede pe ferestre lacul sclipind la razele lunii. Ne întoarcem și trecând pe dinaintea unei chilii, auzim un glas cuvios citind cu cea mai adâncă evlavie și cu glas de cea mai convinsă pocăință sfaturile lui Sf. Ioan Gură-de-Aur. Ne oprim să ascultăm la ușă sfânta citanie, lăsându-ne penetrați de cuviosul glas. Suntem curioși să vedem figura venerabilă a monahului care-și citește așa de frumos rugăciunea de seară. Batem la ușă și suntem poftiți să intrăm.

Cine era evlaviosul bătrân? Imposibil să bănuiți măcar. Era d. Savu Georgescu, agent secret al poliției, pus aci să supravegheze mișcările mitropolitului Ghenadie și ale mulțimii vizitatorilor acestuia. D. Savu Georgescu, un băiat voinic, era în cămașa de noapte țărănească, cu papucii-n picioare; așezat la o parte a mesei citea tare, iar de partea cealaltă un coleg al d-sale, d. Ionescu, în aceeași misie delicată la mănăstire, asculta foarte pătruns sfintele cuvinte ale Chrisostomului.

D. Savu și colegul d-sale par cu totul mulțumiți de viața monastică, urmează regulat slujbele de peste zi și chiar de peste noapte; citesc viețile sfinților cu multă osârdie, se îndeletnicesc la cântări bisericești; și n-ar fi de mirare ca sfânta mănăstire Căldărușani, unde viața este mai liniștită decât în haosul Bucureștilor, să-i răpească de-a binele din serviciul profan al poliției.

Dar, părintele Silvestru ne anunță că masa ne-așteaptă. Pe când ne așezăm, vedem cu plăcere că Î.P.S. Sa mitropolitul Ghenadie, căruia ne anunțasem, vine să ne vază, știindu-și între noi pe un prietin intim. Înaltul prelat, deși atât de amar încercat

de atâtea prigonire fără seamăn, face o impresie excelentă; ține capul sus și mândru; e vesel și sănătos – un om pe care-l vezi pătruns de cea mai sinceră și mai adâncă încredere în dreptatea și voința lui Dumnezeu.

Am petrecut o seară foarte interesantă.

Înaltul prelat este un om cu care poți vorbi despre multe; are mult bun-simț, înțelege repede și bine, și mai presus de toate e cu totul lipsit de răutate. Modul cum vorbește de prigonitorii lui, de cari nu se teme câtuși de puțin, hotărât a-i sfida până la extremitate, arată multă tărie de caracter, o lipsă complectă de clătinare sufletească.

Mitropolitul s-a retras devreme.

Am dormit la arhondaric; paturi minunate, odaie bine aerată și luminoasă, cu trei ferestre mari dând spre curte, prin cari bate d'asupra turlelor bisericii razele lunii, de pe un cer senin și străveziu.

La 1 din noapte ne scoală toaca întâia și clopotele, cari sună așa de frumos în tăcerea unei așa nopți.

De dimineață, am făcut o vizită mitropolitului Ghenadie, după ieșirea de la liturghie. Era încă mai bine dispus ca seara.

Am dejunat, ca la chinovie: ouă, pește și brânză.

Dejunul l-am luat cu Î.P.S. Sa.

În timpul dejunului, încep să curgă vizitatorii, atât orășeni cât și săteni, cari vin să sărute mâna înaltului captiv și să-l asigure de devotamentul lor creștinesc, cerându-i binecuvântarea.

La despărțire, Î.P.S. Sa ne spune, cu multă intenție, vorbele psalmistului: „Ridicatu-s-au asupra mea mărturii mincinoase, și de cele ce nu știam m-au întrebat!"

Am pornit înapoi. Trei ceasuri până în București.

La zaană un infern de praf și de miroase; spre culmea neplăcerii, e greu de înaintat la trap; trebuie să mergem în pasul liniștit al cailor. E duminică seara: o mulțime de familii se întorc cu copii de la chef pe toate cărările șoselii – bărbații

chiuiesc turmentați, cucoanele mătură cu jupele drumul cântând vesele, copiii plâng obosiți.

Încet-încet, iată intrarăm în bariera Moșilor, cu nasurile și gâtlejurile astupate.

În sfârșit!

E frumos drum; e minunată mănăstirea; dar nu mai merg la Căldărușani, până nu s-o încheia campania pastramii și a mustului, și mai ales până n-o da Dumnezeu să plouă.

GRAV EVENIMENT LITERAR

Un eveniment de o extremă gravitate pe terenul literelor române. Iată ce ne-a comunicat aseară dintr-o sorgine autorizată un amic:

„Nora și Cornel s-au retras de la «Românul literar».“

Mărturisim că, deși avem toată încrederea în informatorul nostru și-n sorgintea autorizată de unde și-a luat informația, am zâmbit deocamdată cu neîncredere.

Cum se poate? Nora și Cornel să se retragă de la „Românul literar“? „Românul literar“ să se lipsească de colaborația lui Cornel și a Norii? Nu se poate!

Cu toate acestea, din nenorocire, știrea începu a se confirma.

Cineva, poate însuși Cornel, ori însăși Nora, ori chiar amân - doi, au lăsat astăzi la redacția noastră, în absența mea, următoarea informație;

„Se confirmă ca pozitivă știrea că atât Cornel cât și Nora s-au retras din redacția «Românului literar».“

Totuși, am crezut că este o mistificare; căci în adevăr e de necrezut. Cum? Nora și Cornel să se retragă de la „Românul literar“? Atunci, care va să zică „Românul literar“ nu mai are colaboratori pe Cornel și pe Nora? Dar asta e imposibil.

Și am alergat în persoană după informații la Fialcowsky. Aci, unde se adună tot ce are literatura română mai însemnat din școala nouă, am găsit pe un tânăr poet, prozator, dramaturg și critic de artă, bându-și cafeaua și dând ultima perietură unui sonet macabru, menit să facă epocă.

Am îndrăznit să mă așez aproape de tânărul inspirat. Mi-a zâmbit cu multă bunăvoință. E aminteri un caracter dulce, un tânăr foarte plăcut; dar grozav de pesimist, un spirit care, când râde chiar, scrâșnește, un suflet strepezit de acreala acestei lumi – pentru a-și drege gura, bea cafea cu mult zahăr.

Contând pe bunăvoința tânărului meu poet, cutez a-l întreba:

– Mă rog, ceva nou în literatură?

– Da, mi-a răspuns el, continuând a face pe degete socoteala silabelor.

– Cam ce?

– Nu știi?

– Nu.

– Nora și Cornel s-au retras de la „Românul literar“.

– Nu se poate! zic eu.

– Ba da; „Românul literar“ nu va mai avea colaborarea lui Cornel și a Norii.

– Irevocabil?

– Irevocabil!

– Pentru ce?

– Pentru ce? pentru că… Astea nu le-nțelegeți dv. gazetarii – e chestie de școală… O să vedeți asta în „Românul literar“.

– Care va să zică, „Românul literar“ tot va mai apare.

– Se-nțelege.

– Fără Cornel?

– Da.

– Fără Nora?

– Firește.

Am salutat pe poetul meu și am plecat zdrobit, nu atât fiindcă nu-nțeleg chestiile de școală, ci fiindcă știrea gravă mi se va confirma: așadar Cornel și Nora s-au retras irevocabil de la „Românul literar"!

Dar o să mă-ntrebe cititorul: domnule, fii bun și ne spune cine sunt Cornel și Nora?

Asta, ce e drept nu știu; ceea ce știu e că s-au retras de la „Românul literar".

P.S. În ultimul moment, aflu că Nora nu e femeie, ci băiat, și că din contra Cornel… Dar în fine, sexul nu ar prezenta nici o gravitate; ceea ce e grav e că s-au retras de la „Românul literar".

Tinerii noștri, poeți, prozatori, dramaturgi, critici de literatură și artă, ziariști etc., n-ar trebui să uite că pseudonimul își are și el dichisul și legile lui: pseudonimul trebuie să aibă, ca toate poreclele, o fizionomie personală. Pseudonimul caracterizează prin asociație de idei, printr-o întreagă atmosferă de reminiscențe literare și istorice, o întreagă personalitate literară… *Cornel* – bine, câtă vreme rămâi flăcău… Dar *Nora*?… Nora!… Nora… Nu știu de ce, Nora îmi aduce aminte de o vânătoare de prepelițe: *„Nora, apporte!"*.

CRONICA DE JOI

Alaltăieri, în faptul zilei, mă deștept tresărind: bate cineva foarte nervos la geam. Știu cine e și ce veste-mi aduce. E cumnatul meu, un tânăr funcționar la C.F.R. și poet liric în momentele-i pierdute. Soția sa e însărcinată – a doua naștere; la cea dintâia, acum un an și jumătate, a avut imperioasă nevoie de forceps. Desigur, mi-aduce poetul vestea că au început durerile unei nașteri mai grele decât a unei poeme lirice… De cu seară ne-am înțeles să ne dea de știre la primul semnal al multașteptatei ușurări. Fusese o sarcină din cale-afară grea; pe lângă asta, teamă de un nou joc de forceps, apoi socoteala greșită a termenului; dezmințit de întârziere, toate contribuiau să irite nerăbdarea familiei și mai ales a femeii. De două săptămâni, tot așteptam zadarnic… E curios cum întârzierea sosirii momentelor grele inspiră mai multă nerăbdare decât a sosirii momentelor plăcute.

La prima ciocănire în geam, sar din pat. Nu m-am înșelat. Deschid geamul. Au început durerile! Un fior rece, produs desigur de răcoarea dimineții, mă furnică până-n creștet. Poetul e foarte emoționat: se văd pe chipu-i urmele nopții nedormite și semnele fricei; îi clănțănesc puțin dinții.

Să mergem. Am ajuns.

Pășim pragul cu ezitare. În odaie nu se aude încă nimica. Moașa ne întâmpină. Excelenta practiciană are tot sângele rece

cerut; ea ne asigură că este un caz normal; că de astă dată n-avem nevoie nici de doctor, necum de forceps; primele încercări au început.

Bine c-au început!

S-a făcut ziuă bine… Eu – am treabă la redacție: nu pot să asist la ce se prepară. Las pe femei și pe poet și plec grăbit. E pe la 8 dimineața.

Merg la afacerile mele, se-nțelege, mereu cu gândul la ce are să se petreacă în lipsa mea.

Peste vreo două ceasuri, pe la 10 a.m., o birjă în goană dinaintea redacției: ultime informațiuni! E cumnatul, care a sărit înainte de-a se opri caii. Îl întâmpin. E încruntat.

– Ei? întreb.

– A făcut…

– În sfârșit!… Ce?

– Băiat.

– Bravo! să-ți trăiască, zic eu ușurat de grije.

El, mai încruntat:

– Da… dar…

– Dar ce?

– Dar mai are de făcut încă unul.

– Doi?

– Doi! zise omul dând din cap și clănțănind… Moașa m-asigură că nu e caz grav; dar, pentru liniștea mea… fiindcă sunt zdrobit de emoția prin care am trecut, te rog, aide să căutăm un doctor: nu mă simt în stare să mai trec prin ce am trecut fără asistența unui doctor.

Ne suim în trăsură… Aleargă… și gonește… În sfârșit, îl găsim pe doctor… Înapoi, birjar! Eu nu pot intra; eu – am altă treabă la redacție.

Peste un ceas, iar o birjă – iar omul meu. De astă dată, o figură oribilă.

– Ei? Ce e? Ce-a spus doctorul?

– A spus că… probabil… nu mai are încă unul de născut.

– Atunci ce?

– Că… mai are încă doi… că este un caz grav… o eventuală emoragie, frecventă în așa cazuri… ar fi o nenorocire… Mă duc.

Și pleacă aiurit.

A doua naștere nu vine încă după optsprezece ceasuri. Dureri îngrozitoare fără rezultat. Nu mai merge! Fiecare moment de întârziare poate provoca emoragia. În fața pacientei, care se vaită cumplit, doctorul începe să arză forcepsul. La vederea acestei pregătiri, femeia dă un răcnet – o supremă descărcare de energie… și apoi un țipăt straniu de broscoi răgușit!

Al doilea! alt băiat. Uf!

Să vedem acum pe al treilea.

Dar ce amăgire! Doctorul ne anunță că totul s-a isprăvit: n-au fost trei gemeni – o greșeală de auscultare.

Nu face nimica; ș-așa-i bine; și numai cu doi nu strică!

Totul s-a petrecut cu noroc și toți suntem veseli: doi! doi băieți!

Ei? dar cum să-i cheme?

Să procedăm în regulă. Un consiliu de familie se constituie *ad-hoc*. Se proclamă cu mare majoritate de glasuri, ca prezident, moașa, care, luând posesiune de jețul său, promite că va conduce dezbaterile cu imparțialitatea-i cunoscută.

Eu iau întâi cuvântul și într-o cuvântare pe atât de elocventă, pe cât e de erudită, propun să se boteze copiii: *Castor* și *Polux*. Această propunere e combătută cu multă vervă de leuză, care susține că numele acestea mitologice se obicinuiesc numai la câinii de vânat, cel mult la pseudonime literare, iar nu la creștini.

Prea bine. Atunci am onoarea a face altă propunere. Aducându-mi aminte de origina noastră ilustră de la Tibru, mi se indică neapărat două nume: *Romulus* și *Remus.*

La aceasta, părintele gemenilor spune, cu mult temei, că femeia sa nu este vestală. Adaugă că, dacă e vorba să dăm copiilor nume istorice, atunci ar dori ceva din istoria noastră națională sigură și pozitivă (aci, voi eu să întrerup; moașa-mi impune tăcere), iar nu nume din istoria fabuloasă și fantazistă a antichității. *Mihai* și *Ștefan* – da!

Cer cuvântul! În starea în care se află astăzi chestiunea națională, eu propun, dacă e vorba de nume sacre din istoria profană, nu nume de acelea cari, pe lângă glorie, ne amintesc tirania și iobăgia. Sunt prea democrat pentru a mă mulțumi cu gloria. Vreau numele acelor martiri cari au luptat pentru sfărâmarea tiraniei și abolirea iobăgiei. Propun dar: *Horia* și *Cloșca*.

Tot consiliul e foarte emoționat. Din toate părțile, și mai ales din partea fericitului tată, se exprimă regretul că doctorul s-a fost înșelat în părerea sa și că n-am avut și un al treilea de botezat.

Închipuiți-vă, să fi fost și un al treilea! După Horia și Cloșca, Crișan – se impunea!

Din nenorocire, Crișan lipsind, să nu mai vorbim de Horia și Cloșca.

După lungi dezbateri, se adoptă: *Gheorghe* și *Dumitru*, în amintirea fericitei mutări a celor doi gemeni în acest oraș, unul după altul, tocmai în ajunul mutatului, cu o punctualitate mai vrednică de un bătrân proprietar, decât de niște tineri chiriași.

Care va să zică: pur și simplu Gheorghe și Dumitru, ca toți creștinii.

Fie! Totuși, din dezbaterile acestea se va fi dovedit cel puțin, cu prisos, sentimentele naționale și patriotice ale familiei noastre.

Chestiunea numelor o dată rezolvită, să păsim mai departe după ordinea zilei. A doua chestiune: ce profesie să îmbrățișeze tinerii Gheorghe și Dumitru?

Urmează importante dezbateri, în cari se propun pe rând toate profesiile liberale, demonstrându-se cu de-amănuntul foloasele și neajunsurile fiecăreia.

Orele fiind înaintate, și neputând obține după mai multe încercări un vot categoric, cădem cu toți de acord a ruga pe sfinții patroni ai tinerilor Gheorghe și Dumitru să-i ajute a nu avea nevoie de nici o profesie liberală, făcându-i proprietari – profesie eminamente conservatoare.

În momentul când fac această dare de seamă, mama, gemenii, tatăl și moașa se află bine, în afară de orice pericol.

CUM SE NAȘTE O REVISTĂ?

Iată o întrebare la care desigur se poate răspunde în mai multe feluri. Eu, om practic, în loc să răspund prin o formulă teoretică, prefer să arăt cum s-a născut revista noastră „Avântul Tinerimii, Litere, Științe, Arte“ etc.

Într-o zi m-am pomenit cu următoarea circulară:

„Domnule,

Un cerc compus de mai mulți tineri, dorind a da la lumină o «Revistă literară, științifică și artistică», cunoscându-vă ca iubitor al literelor, științelor și artelor, vă roagă să luați parte la dezbaterile prealabile, ce se vor face asupra chestiunii înființării acelei publicațiuni periodice.

La ordinea zilei, fixarea titlului și alegerea comitetului de redacțiune.

Întrunirea se va ține la cafeneaua Fialkowsky, sâmbătă, 15 ale curentei la 8 ore seara.

Pentru comitetul provizoriu,
N. Ilie Constantinescu de la Țurloaia“

Comitetul provizoriu nu greșise. Da, sunt, în adevăr, un pasionat iubitor al literelor, științelor și artelor pe care le-am cultivat cu o egală mediocritate, ca să nu zic și modestie. Dar nu face nimica: asta nu mă poate descuraja. Când cineva începe, fie începutul cât de prost, asta trebuie să promită. După socoteala greșită a unor pedanți demodați, începuturile, ca să

poată fi considerate ca promițătoare, trebuiesc să fie stângace numai ca execuție; la noi, din norocire, începuturile promit mult chiar când sunt stupide ca intenție; căci, la noi slăbiciunea inteligenții și nulitatea imaginației sunt considerate ca stările primitive a spiritului și a talentului, și deci trebuiesc încurajate.

M-am dus la întrunirea unde eram invitat.

Amicul meu, d. N. Ilie Constantinescu de la Țurloaia, m-a recomandat cercului tinerilor: domnii Nicolae Georgescu, George Nicolaescu, Marin Dumitrescu, Dumitru Marinescu, Basile Ștefănescu, Ștefan Basilescu, Mihai Dobrescu, Dobre Mihăescu, Traian Necșulescu și Raul Popescu.

Eram cu toții 12.

După îndelungate dezbateri, ne-am stabilit asupra titlului – „Avântul Tinerimii".

Apoi, am procedat la alegerea Comitetului de redacție compus din 12 inși. Au întrunit majoritatea voturilor:

Președinte: d. N. Ilie Constantinescu de la Țurloaia;

Vicepreședinți, trei: dd. Raul Popescu, pentru partea literară; Traian Necșulescu, pentru partea științifică și Dobre Mihăescu pentru partea artistică;

Secretari, opt: dd. Nicolae Georgescu, George Nicolaescu, Marin Dumitrescu, Dumitru Marinescu, Basile Ștefănescu, Ștefan Basilescu, Mihai Dobrescu și subscrisul.

Am procedat apoi la aranjarea și stabilirea sumarului numărului întâi, sumar pe care l-am comunicat („cu rugăciune de a se publica împreună cu câteva cuvinte binevoitoare") la toate ziarele din Capitală.

„Avântul Tinerimii" apare irevocabil la 1 ale curentei cu următorul interesant

SUMAR:

PROGRAMUL AVÂNTULUI ..... de *N. Ilie Constantinescu*
..... *de la Țurloaia*
LA VENEZIA, sonet (poezie) ..... » *Raul Popescu*

ARTELE LA NOI . . . . . de *Dobre Mihăiescu*
O EPILEPTICĂ (poezie) . . . . . » *Ștefan Basilescu*
NATURA ÎN ARTĂ ȘI ARTA ÎN NATURĂ . . . . . » *Mihai Dobrescu*
ÎN SERAI, pastel (poezie) . . . . . » *George Nicolaescu*
CÂTEVA CUVINTE ASUPRA PELAGREI
(după un studiu statistic al d-lui Dim. Sturdza) . . . . » *Nicolae Georgescu*
ÎN SPITAL, sonet (poezie) . . . . . » *Basile Ștefănescu*
TEATRUL LA CHINEJI (studiu) . . . . . » *Ion*
MEDIUL SOCIAL ȘI VICEVERSA . . . . . » *Marin Dumitrescu*
LA MORMÂNTUL UNEI PROSTITUATE (poezie) . . » *Traian Necșulescu*
Recensiuni, Note, Bibliografie, Anunțiuri,
Premiile noastre etc. . . . . » *Dumitru Marinescu*

Trebuie să spun drept – toate bucățile din sumar erau absolut originale. Și studiul meu, *Teatrul la chineji*, îl alcătuisem într-un mod foarte original din citatele găsite într-o dare de seamă a unui jurnal francez de provincie, tradusă după un jurnal american, asupra unei interesante lucrări a lui Bob Schmecker, publicată la San Francisco și intitulată *Chineze* [sic] *Divertissments* [*sic*] (Petreceri chinezești).

Am primit multe complimente măgulitoare pentru studiul meu.

A trebuit, având afaceri de familie, să părăsesc București și să stau la țară vreo trei luni. Cum m-am întors, am dat fuga la Fialkowsky, să iau parte la ședințele academiei noastre libere. La Fialkowsky, nimeni. Chelnerul mi-a spus că de mai multă vreme întrunirile cercului nu se mai țineau. Am alergat la tipografie. Aici am aflat cu mâhnire că „Avântul Tinerimii“ încetase să mai apară.

Păcat! tocmai când, sătul de atmosfera rurală, mă pregăteam să caut un alt studiu.

Într-o seară, mă-ntâlnesc din întâmplare cu președintele, N. Ilie Constantinescu de la Țurloaia.

– Bine, zic: ce s-a-ntâmplat cu „Avântul“ nostru? de ce nu mai apare?

– S-au risipit toți, monșer.

– Raul Popescu?

– E în Târgul Jiului. L-a luat tat'său, popa – au venit ai lor la putere… e secretar la comitetul permanent.

– Dar ceilalți?

– Dracu știe.

– *À propos*… dar poetul Necșulescu?

– Necșulescu? Ce! nu știi?

– Nu.

– A murit!

– Nu mai spune!

Iată ce s-a-ntâmplat cu „Avântul Tinerimii". Iată cum se naște o revistă. Nu așa greu.

KARKALEKI

Odinioară, când era Vodă nemulțumit de administrație, chema la palat pe ispravnic, pe magistrat și sfatul:

– Bine, mă! da nu vedeți voi ce murdărie? Voi trăiți ca vitele, mă!

– Ca vitele, Măria Ta!

– O să vă dau afară, mă!

– Să ne dai, Măria Ta!

– Mari ticăloși sunteți, mă!

– Ticăloși, Măria Ta!

– Afară!

Astea se petreceau pe vremea de tristă memorie când națiunea română nu-și dăduse încă, în suveranitatea ei, o constituțiune belgiană, și când presa noastră politică se reducea la „Cantorul de Avis“ și la „Buletinul Ofițial“ al lui Karkaleki.

Acest celebru publicist, întemeietorul presei politice române, era însărcinat între altele să facă în „Buletinul Ofițial“ dările de seamă despre petrecerile de la palat.

Vodă, care ținea foarte mult să-și lumineze norodul, aduse cu mari cheltuieli de la Brașov vreo douăzeci de lăzi cu lumânări de spermațet – primele lumânări de spermațet cari veneau în țară. Pentru a face neuitat în istorie acest pas însemnat pe calea progresului – suprimarea mucărilor în așteptarea suprimării arhondologhiei și privileghiilor – Vodă

dăduse la palat o serată cu nouăle lumânări. Succes enorm și Vodă încântat.

A doua zi, îndată după apariția numărului din „Buletinul Ofițial“ cu darea de seamă asupra acestei minunate serate, se pomenește Karkaleki cu un dorobanț că-l cheamă în fuga mare la palat. Cum intră publicistul, Vodă sare de pe divan și, fără vorbă, șart-part! câteva palme și pe urmă trage-i pe spinare cu ciubucul.

– Știi pentru ce te-am bătut? întreabă Vodă ostenit.

– Nu, să trăiești, Măria Ta! răspunde amețit Karkaleki.

– Pentru că ești un ticălos!

– Ticălos, Măria Ta. Iartă-mă!

E drept că întemeietorul presei noastre politice merita palmele și ciubucele. Nu fusese destul de clar și de entuziast în darea lui de seamă asupra lumânărilor de spermațet și nu pomenise nimica despre suprimarea mucărilor.

Pentru aceea, a fost după bătaie dat în brânci afară de la palat.

Seara, după această corecțiune meritată, Karkaleki se afla la teatru. Sala, după înalta poruncă, era luminată cu lumânări de spermațet, dăruite de Vodă. Era multă lume – boieri și cocoane de toată mâna și negustorime de seamă, cari nu avuseseră parte să fie poftiți la prima experiență făcută la palat. Lumânările făceau mare senzație. Deodată se simte în sală o cletinătură puternică – cutremur. Vodă și toată lumea în picioare. Un moment se privesc unii pe alții galbeni de spaimă, când o a doua cletinătură pornește și mai tare. Dar Karkaleki, fără să-și piardă mintea, se ridică în picioare pe un scaun și, jucând ochii galeși, de la Vodă la policandru care se legăna, strigă tare:

– Stați! Toți să murim, numai Măria Sa să scape!

În următorul număr al „Buletinului Ofițial“, Karkaleki, dând seamă despre cutremur, a vorbit foarte puțin de panica

mulțimii, dar a accentuat cu multă căldură importanța suprimării mucărilor.

– Vezi așa, ticălosule! i-a zis Vodă mulțumit, dându-i cinci galbeni.

– Ticălos! sărut mâna! să trăiești, Măria Ta.

Ce vremuri de ticăloșie! ce moravuri rușinoase! ce putrejune socială!

Mi se revoltă sângele democratic când mă gândesc la așa ignominie! Bieții slujbași și isnafi, ispravnici, zapcii, magistrat, sfat, mai înțeleg; dar tu, tu publicist, tu om politic să mănânci palme și ciubuce, să te facă ticălos, să te arunce pe scară, și tu, ca un slugoi nemernic, să-i săruți mâna! Mă mir cum n-au murit de rușine cei ce au trăit în așa vremuri.

Dar, în fine, a bătut vântul puternic al liberalismului, vântul binefăcător al ideilor democratice, care a curățit atmosfera de miasmele infecte ale slugărniciei reacționare, ale târârii înjositoare, ale ciocoismului grețos.

Neuitată fie memoria martirilor de la 48! Să ne descoperim cu respect și recunoștință amintindu-ne de faimosul Popa Șapcă! Strălucită rămână în istoria noastră noaptea în care d. Carada cel dintâi a tradus pentru națiunea română constituția belgiană.

S-au dus de mult lumânările de spermațet: astăzi avem lampa electrică incandescentă. Astăzi suntem moderni: suntem departe de vremurile lui Karkaleki:

– Afară, ticăloșilor!

– Ticăloși, Măria Ta!

O REPARAȚIE

Pierdut în mijlocul unor dealuri păduroase, pe o movilă cu clină repede de toate părțile, stă Schitul-Mărului – o chinovie mică: un paraclis în mijloc și de jur împrejur patru chilii.

Curtea este încunjurată cu gard. Jos în vălceaua despre miazănoapte, e un șipot – așa apă rece și bună se găsește numai la Schitul-Mărului. Prin partea aceea este și intrarea principală – un pârleaz țapân în dreptul potecii care suie de la șipot.

În mijlocul curții, dinaintea paraclisului, se-nalță un măr, a cărui vârstă nu se știe și care face niște mere domnești de o mărime și de un gust extraordinare.

Locuitorii chinoviei sunt cu toții patru: trei călugări bătrâni și un țigan mut și palavatic – și are și boala copiilor. Dar tot e bun la ceva. Cară apă, taie lemne, mătură, fierbe fasolea, face mămăligă și aduce în spinare cu desagii târguielile de la satul cel mai apropiat, de unde am venit noi, cale de trei-patru ceasuri.

E un zaplan grozav de nețesălat: barba și pletele încălcite; picioarele goale, niște labe noduroase; îmbrăcat numai cu o pereche de itari ce putrezesc pe trupu-i, cu o ghebă pe piele, lăsând să se vază pieptul jupuit de scărpinături, și încins cu un crâmpei de fringhie… Și e și țâfnos!

Mutul e acuma în toane rele. Umblă foarte îndârjit de colo până colo prin curte; se bate mereu cu pumnul în piept, scrâșnind dinții; bolborosește și nu vrea să facă nici o slujbă.

Starițul, bolnav de podagră, stă cu blăni pe picioare, înțepenit într-un jeț. Ceilalți doi bătrâni ne-au pus la dispoziție una dintre chilii, păstrată numai pentru rarii musafiri ai acestei singurătăți. În vara asta, suntem d-abia al doilea rând care vine la schit.

Chilia noastră e o odaie mare, văruită, foarte luminoasă: două mese și două scaune de tei și-un fund de-a lungul zidului o sofa călugărească, unde de-a curmezișul pot dormi în bunăvoie zece inși. Pe fereastra zebrelită despre miazănoapte, se vede toată vălceaua – jos șipotul și poteca suind până la pârleaz.

Cei doi bătrâni nu sunt posaci deloc; ba unul, Ieronim, e chiar foarte limbut. A călătorit mult pe la Sfânta Agora și pe la Ierusalim, a văzut multe și povestește și mai multe. Această apucătură a bătrânului monah ni s-ar părea prea ciudată, dacă el nu ne-ar spune că-n tinerețe a fost bărbier.

Oricât de interesante însă să fie povestirile părintelui, obosiți de atâta umblet, ne e foame. Deschidem proviziile, pe cari nu ne căim deloc că le-am purtat în spinare – aminteri, trebuia să ne mulțumim cu fasole și mămăligă rece.

Părintele ne-a adus după masă mere. Nu ne-am putut opri să aducem laude minunatului pom. Dar bătrânul a oftat:

– Ei! pomul ar fi bun, dacă n-ar fi tâlharul!

– Care tâlhar?

– Ursul!

Și părintele ne-a povestit cum de câtăva vreme, de când a-nceput să se coacă poamele, vine ursul regulat peste pârleaz și dă iama-n ele… Pentru aceea, părintele a pus de gând să meargă la sat s-aducă pe cheltuială un vânător bun, ca să-i scape de fiară.

Pe la două după amiaz, înainte de vecernie, s-aude mormăind devale. Suie de la șipot pe potecă, sare pârleazul și merge drept la pom. Bătrânii se-nchid în chilii, și tâlharul pradă cât îi place. După ce se satură, pleacă pe unde a venit.

Ieri a vrut mutul să-l gonească, dar ursul s-a repezit și i-a tras mutului o palmă după ceafă de l-a trântit cât colo pe brânci. De aceea e mutul așa de supărat acuma.

– Iată, zice părintele Ieronim, se apropie de toacă… Să vedeți – acu trebuie să sosească.

Am închis ușa cu zăvorul și ne-am dus la fereastra deschisă să ne uităm toți printre zăbrele.

Dar ce vedem?… Mutul cu un par în mână sta pe vine pitit la pândă lângă pârleaz… E nebun! voiește pesemne să se măsoare cu namila! o să-l sfâșie fiara la sigur!… Îl chemăm. El, încruntat, ne face semn să tăcem, amenințându-ne cu parul.

Au trecut câteva minute de când așteptăm încordați.

În sfârșit, auzim bine o mormăială… Țeasta enormă a fiarii apare dasupra gardului. Fiara se înalță în labele dinapoi și încalecă pârleazul. O clipă, dând cu ochii de fereastra noastră, se oprește pe loc stând la gânduri. Dar, până să nu facă altă mișcare, mutul s-a ridicat în fața ei și a plesnit-o drept în frunte. Am auzit un hî! din fund de rărunchi și un trosnet surd. Ursul s-a cletinat și s-a prăbușit în afară; mutul a scăpat parul din mână și a căzut lung pe spate înăuntru.

Am stat mult să vedem ce are să urmeze… Nimic… Nici o mișcare afară… mutul, lungit, nu mișcă nici el.

Într-un târziu, văzând că fiara nu se mai întoarce, îndrăznim să ieșim din chilie. Binișor ne apropiem de omul lungit: e mort… nasul și gura pline de spumă sângerată. Ne ducem la pârleaz cu multă băgare de seamă; fiara e lângă gard, pe spate, cu labele-n sus și cu capul despicat.

Într-o singură lovitură mutul și-a cheltuit toată rezerva de energie; dar cel puțin a spălat în sânge ofensa din ajun.

Îl ridicăm pe mort și-l ducem la chilie, unde părintele Ieronim îi aprinde deocamdată o lumânare la cap, zicând:

– Dumnezeu să-l ierte pe nebunul! bine că ne-a scăpat de fiară!

Dar e ceasul vecerniei… Părintele Ieronim apucă funia de tei și-ncepe să tragă clopotul, uitându-se cu drag la mărul cel bătrân.

Niciodată un viteaz n-a avut ca mutul nostru atâtea glasuri de aramă să vestească lumii vrednicul lui sfârșit!

Schitul-Mărului are un singur clopot, și nu mare… dar e destul. Când sunetul acioaiei pornește limpede să rupă nemărginita tăcere a acestei sălbatice singurătăți, sute de alte glasuri, unul după altul învie în toate dealurile ca să-i răspunză pe-netrecute, și când s-a stins uietul din urmă în curtea chinoviei, și când limba s-a oprit inertă din legănatul ei, încă tot se mai aud răspunsuri jalnice stingându-se unul după altul încet-încet în depărtatele adâncuri păduroase.

PARADOXAL

N-am înțeles niciodată paradoxele prietenului meu, domnul Teofil. D-sa judecă toate d-andoasele; pentru fiecare împrejurare, la care suntem obicinuiți să dăm o explicare găsită gata, fără să ne mai batem capul a umbla după invențiuni originale, Teofil găsește o explicare cu totul deosebită. În toate este extravagant – dar unde e chiar absurd, e în morală.

Această știință așa de pozitivă a suferit de la d. Teofil o completă răsturnare. Ce e bine la toată lumea la d. Teofil e rău, și viceversa. De exemplu, alaltăseară l-am văzut făcând ceva, care m-a pus în mare mirare.

Exprimându-mi acest sentiment al meu, d. Teofil s-a apucat să-mi facă o teorie ridiculă asupra datoriei ce are societatea față cu virtuțile și viții individului. Să vedeți modul lui paradoxal. El susține că virtuțile sunt pavezele și armele individului în lupta sa cu societatea, iar viițiurile îi sunt părțile descoperite și vulnerabile.

De aci amicul meu conchide, cu spiritul lui sucit, că societatea n-are nici o nevoie să combată viițiurile indivizilor și să le încurajeze virtuțile – ba chiar dimpotrivă, pentru că virtuțile individului sunt păgubitoare autorității ce trebuie să exercite societatea asupra lui, pe câtă vreme viițiile lui îi sunt folositoare. Ce dreptate este prin urmare să pretinzi de la o societate să-și cultive vrăjmașii și să-și combată sprijinitorii?

Eu, mărturisesc drept, că după astfel de paradoxe încetez de a mai discuta. Dar să nu uit a spune faptul în urma căruia d. Teofil mi-a debitat ciudata d-sale teorie.

Amicul meu și eu ne întoarcem de la lucru pe aceeași cale. Pe strada principală, pe care trecem noi, ieșind din Podul Mogoșoaiei, stau doi cerșetori la două colțuri.

Eu dau din când în când câte un ban de cinci celui din stânga; e un om foarte cumsecade: nu umblă la cârciumi; pe câtă vreme cel din dreapta, ciungul – un fost mașinist, care la un moment de chef și-a lăsat mâna să i-o apuce un herestrău mecanic, este un stricat. Le dădeam la amândoi, mai-nainte; de când am aflat însă că ciungul nu face alta cu ce câștigă decât bețîi și fumează țigări Regale, m-am hotărât să dau numai celui din stânga, care singur merită ajutor.

Întâlnindu-mă cu d. Teofil, am apucat tot pe un drum. Aproape de colțuri eu am pregătit pentru nenorocitul meu gologanul, pe care i l-am și dat. D. Teofil i-a zis pur și simplu „iartă!“, m-a luat de braț, a trecut cu mine peste drum și a dat o băncuță ciungului cu nasul roșu.

Asta m-a revoltat.

– Cum? zic; dai bucuros cincizeci de bani unui bețiv, unui viționos, și nu te înduri să dai unui nenorocit de treabă un gologan?

– Se-nțelege.

– Știi d-ta cam ce are să facă cu băncuța d-tale?

– Știu! o să bea o litră de pelin turburel și o să cumpere trei țigări Regale.

– Ei! și-i dai?

– Tocmai de-aia-i dau. Eu îmi fac o datorie socială din încurajarea viționilor.

Și de aci, pe larg întreaga teorie expusă scurt mai sus.

– Care va să zică…

– Care va să zică, mi-a răspuns d. Teofil despărțindu-ne, eu urmez strict morala socială. Care este cel mai mare precept al moralei? caritatea! Ei? pentru individ, caritatea nu e un vițiu? Mi se pare că fac bine fiind caritabil să urmez de două ori morala creștină, dând de pomană și încurajând și vițiurile altuia.

– Dar știi, d-le Teofil, că nu e așa, mă iartă…

– Nu pot să mai stau, cu toată bunavoința ce aș avea să te-ncurajez a discuta filozofie morală… m-așteaptă la masă. La revedere.

Imposibil s-o scoți la capăt cu d. Teofil.

O BLANĂ RARĂ

E ger și ceață… ceață-nghețată… o vreme, să nu scoți un câine afară. Lumina fanarelor, roșie, e îmbrobodită într-o stranie aureolă irizată.

În gangul palatului dlui Psaridi, mare proprietar, arde, clipind arare, o mare lampă electrică cu arc, e ca un vis albastru și rece de poet dezgustat. Pe ferestrele mari, mate de aburea lă, ale palatului – ce cald trebuie să fie înăuntru! – ies, rupând pâcla groasă în bande largi și drepte, lumină și sunete armonioase și alegre. E un bal sus!

Un ceas despre ziuă, și încă intră trăsuri închise pe gang.

Aha! iată doamna Cuțopolu! iată cea mai splendidă, cea mai infatigabilă dintre elegantele bucureștene! E o arătare ca din povești… O rochie de catifea vânătă-deschis ca opalul… Pe cap, pe umeri, pe gât, pe brațe, în degete, în urechi, o avere, o avere întreagă în pietre scumpe!

De unde vine această scânteietoare apariție?

De la Capșa… A fost la Teatrul Național. A luat apoi la patisierul *à la mode, en petite chambrée*, un pahar de șampanie… și acum vine la amica sa madam Psaridi să-și facă actul de prezență… D. Cuțopolu este oprit acasă de afaceri politice… O criză… o nouă combinație ministerială… adunarea unui grup parlamentar… și o tânără slujnică unguroaică servește domnilor ceaiul – și face patul domnului… mai știu eu ce?

Doamna elegantă a intrat în salon.

Un vârtej de tineri din lumea mare au dat năvală împrejuru-i, ca tot atâți fluturi de noapte, ce s-ar repezi orbește asupra unei lămpi aprinse deodată într-o pădure întunecoasă! Ce triumf pentru frumusețe! Și frumusețea e lumină!

Ce vârstă să aibă doamna Cuțopolu? O, Doamne! Femeile n-au decât vârsta pe care o arată – minus cât nu le convine. Dar e tânără. E o diferență între ea și d. Cuțopolu, ca între o fiică și un tată.

Cine a fost? cine este doamna Cuțopolu?

E născută Popescu… Dar acest Popescu era numai tatăl oficial. El a fost luat pe madam Popescu, când aceasta era deja mama a două fetițe, Aglaia și Lucreția, cari au crescut în casa lui Popescu, vechi funcționar de la Finanțe, în mahalaua Dobroteasa, până la vârsta de cinsprezece-șaisprezece ani. Atunci Popescu, bătrânul arhivar, a murit, și Aglaia, sigur de desperare, a făcut – o greșală…

Ce? – Cine a zis ceva? Cine n-a făcut o greșală? O greșală? – asta este lucru care se face regulat.

Aruncată în valurile prăpăstioase ale lumii, ea, de atunci, s-a zbătut cu uraganul, dând din mâini și picioare, și a dat așa de bine, din fericire, că la fiecare mișcare, a nemerit cu mâna numai peste perle.

Cea din urmă perlă, cea mai prețioasă, cea mai fină a fost grosul Cuțopolu.

Când, după un bal mascat, s-a apucat de el, desperată de mișcarea nebună a uraganului lumii; când s-a hotărât să-și lege viața poetică și fluturatecă de viața prozaică și greoaie a unui arendaș, ea nu spera să-și vază încununat sacrificiul așa degrabă.

Cine o hotărâse să facă acel sacrificiu? Necazul… Căpitanul… Mișu!

„Ah! Mișule, poate că să mor!“ iată ce și-a zis ea, într-un moment de desperare amestecată cu dispreț.

Îl iubise pe Mișu! pe acel nenorocit!

Amorul ei nu fusese considerat de omul acela decât ca prilejul unor plăceri brutale și stupide!

Amor și înjosire!

„Nu! nu mai voi!“ și-a zis ea, și a urmat pe Cuțopolu.

Astăzi este femeia unui influent senator, de șapte ori milionar: Dă-te-n lături! nenorocitule căpitan Mișu; dă-te-n lături! te stropește!

Îl mai iubește ea?… Poate.

O mai iubește el? … Desigur.

Dar… ea este atât de sus astăzi și el… el e atât de jos! omul căzut, omul care a fost degradat pentru că și-a călcat onoarea, pentru că… a furat. A furat, da. Pentru ce a furat? Pentru copilul ei!

În seara când, dintr-un cabinet particular, după un bal mascat, Aglaia, amețită de băutură, a plecat cu arendașul, dându-i amantului ei cu tifla, acesta, în primul moment, n-a vrut să crează că-i adevărat. Era și el beat! atâta șampanie! Toată scena de despărțire atât de scandaloasă, acel *marș*! aruncat cu dispreț la plecare, nu aveau aerul destul de serios.

El a crezut că e ca todeuna o farsă. El spera că Aglaia are să lase la otel pe bătrânul Cuțopolu și, ca de regulă, are să se întoarcă a doua zi înapoi, căită, să-i ceară o iertare, despre care erau tacit înțeleși îndestul, și să-i dea jumătate din o sută de franci… Trebuiau bani, mai ales pentru copil, pe care-l creștea nenorocita de Lucreția, sora Aglaii.

O zi, două, o săptămână, o lună… Aglaia n-a mai venit. Unde era Aglaia? Era în Țopârleni, la arendașul. Când Mișu a aflat de urma ei, Aglaia Popescu se chema deja madam Cuțopolu.

Și căpitanul a trebuit, uimit de hotărârea Aglaii, să bată în retragere.

Adânc lovit de această schimbare, și foarte băut, a mers la Lucreția Popescu, să-și vază băiatul. A plâns! a plâns așa de sincer și de îndelung, încât Lucreția s-a hotărât să-l consoleze.

Dar d. căpitanul a început să joace cărți… a câștigat… a pierdut, pe urmă a pierdut iar… și iar, și pe urmă de tot, a alunecat la casa companiei: a furat… A fost judecat… condamnat, degradat și închis.

Până să scape de la închisoare, un an, cu mare greutate Lucreția a putut crește băiatul – băiat fără noroc, fiindcă Lucreția era foarte urâtă și posacă.

Căpitanul ar fi căzut în cea mai neagră mizerie, dacă nu găsea pe prietinul tatălui său, pe Psaridi, mare om de afaceri… Acum Mișu este omul de alergătură al lui Psaridi. Foarte credincios, binecrescut și discret, Mișu face afacerile domnului și doamnei – și-i plătit destul de binișor.

Ar fi fericit daca băiatul și Lucreția n-ar fi bolnavi!… o casă igrasioasă în mahala… Ș el n-are lemne… și n-are sfanț!…

Dar astăzi e bal la Psaridi, și Mișu dirijează bufetul și domesticitatea, cum odinioară conducea cotilioanele.

– Bună seara, căpitane, zice doamna Cuțopolu, când ex-căpitanul, îmbătrânit, o primește la scară.

– Sărut mâna, madam Cuțopolu, răspunde el.

– Ce face Lucreția?

– Tot bolnavă.

– Dar băiatul?

– Tot rău.

– Daca nu-l îngrijiți!… cine strică?

Și doamna Cuțopolu își lasă molatic în mâinile ex-căpitanului blana superbă de vulpe albastră, un giuvaer, un exemplar unic în București. Apoi desfăcându-și minunatul *évantail* de sidef și de pene de struț, urcă, luată literalmente pe sus de un stol de fluturi nebuni, treptele scării de onoare.

Ș-apoi, o dată sus în saloane, vârtejul…

E șapte dimineața… Aurora cu degetele ei de roză vine să deschiză porțile orientului.

Doamna Cuțopolu, zdrobită de oboseală, dar tot veselă, scoboară scara însoțită de toți fluturii… La garderobă, blana!… lipsește. Caută-n sus, caută-n jos: blana nu e. Unde e căpitanul?… caută-l în sus, caută-l în jos… căpitanul nu e nicăieri. Unde e căpitanul?

– Căpitanul, zice un fecior, a fost chemat repede acasă… Copilu-i e rău bolnav!

Dar iată căpitanul – palid, plâns, defigurat [sic]:

– Copilul! îmi moare copilul!

– Bine, bine, copilul, strigă madam Cuțopolu impacientată; dar blana? unde e blana?

– Blana? care blană?… răspunde aiurit căpitanul… și începe să urle iar.

– Copilul meu! copilul meu!

Și pleacă nebun iar înapoi.

Scandal! Blana! cum se poate?… blana! ia-o de unde nu e.

Copilul s-a făcut, din norocire, bine, dar, din nenorocire, blana nu s-a mai găsit!

A! ce mediu social!

GAZOMETRU

Duminică… Tren de plăcere… Sinaia… Lume! lume după lume!

O splendidă și generoasă zi de vară.

– Frumoasă zi! zice d. Iancu la dejun pe iarbă.

– Mai frumoasă nici că se poate! zice madam Ionescu.

– Asta e zi regală, domnule! zice d. Nae, mijind din ochi, că-i e foarte cald.

D. Nae și d. Iancu au chef de glume, și madam Ionescu a lui d. Nae și madam Niculescu a lui d. Iancu râd de se prăpădesc de râs, și d. Nae zice:

– Prea râdeți tare… ia băgați de seamă să nu…

Aș! madam Niculescu și madam Ionescu mai tare! și damigeana scade mereu.

– Uf! ce zăduf! zice madam Niculescu. Nu-i așa? că și dumneei i-e foarte cald.

– Teribel! zice madam Ionescu.

Da' d. Nae zice:

– Zăduf regal, domnule!

Și nu știu cum se-ntoarce spre răsărit și:

– Ia uitați-vă, zice, colo vizavi!

Pe Piscul Câinelui se arată în potriva soarelui, care se apleacă înspre Omul, un noruleț alb.

– Ce? adică?… întreabă d. Iancu.

– Aș! zice madam Niculescu.

– Acu vine! Ceva regal! să vedeți! zice d. Nae, și râzi toți, și râzi…

În adevăr, cu cât în valea Prahovei apasă mai greu pâcla, cu atât norulețul se ridică mai sus și se umflă mai tare, clocotind ca o gogoașă uriașă în vasta tigaie a firmamentului încinsă de flacăra colosală a lui Phoebus. Gogoașa a acoperit, de când au văzut-o, tot Piscul Câinelui, prea strâmt pentru pornirea ei de umflare, și acum se revarsă grozavă peste Valea Rea. Deodată, o detunătură titanică despică tăcerea făcând să se cutremure piscuri după piscuri, și o ploaie turbată pornește.

S-a dus petrecerea! s-a stricat cheful!

În picioare toată lumea! Fiștecare-și strânge pălării, umbreluțe, resturile dejunului. La gară, repede, să apucăm trenul întâi!

Leoarcă până la piele, cu toate umbrelușele, madam Ionescu și madam Niculescu cobor cât pot mai iute, drăcuind ploaia, și foarte necăjite pe d. Nae și pe d. Iancu, fincă nu vin mai degrab' și râd mereu ca nebunii, parcă e un ceva de râs. Ba încă d. Nae le mai și tachinează – mereu le strigă să-și ridice jupele:

– Mai sus, cocoană, mai sus, că nu ne uităm!

E potop…

D. Iancu zice:

– Strașnică ploaie, dle!

– Teribelă! zice madam Ionescu.

– Ploaie regală, dle! zice d. Nae.

La un moment, cocoanele alunecă pe clisa șoselii și cad pe șezute, poc! și fac amândouă: „hî!".

D. Nae se oprește și zice lui d. Iancu:

– Hahahaha! și-a ruptără gazometru!

– Pardon, asta-i vorbă de mitocan! răspunde madam Ionescu, și s-au ridicatără amândouă foarte supărate: pân' la București n-au mai vorbitără cu d. Nae. Da' d. Nae zicea mereu

la stăţii lui d. Iancu, că şedea alături amândoi, şi cocoanele amândouă vizavi – zice:

– Pardon, 'ne Iancule, mai strânge-ţi gazometru, că n-am loc!

Şi cocoanele se supăra şi mai tare – şi ei râdea – şi cocoanele se supăra şi mai tare… Pe urmă a râs şi cocoanele… „Ha-ha-ha! Gazometru!"

Apoi, nu! – le potriveşte d. Nae! Ceva regal!

BAIONETA INTELIGENTĂ

Origina gvardiei naționale nu se pierde în noaptea timpurilor: această instituție s-a născut la sfârșitul primei jumătăți a veacului XIX, într-o frumoasă dimineață de vară a anului 48. Omul de știință, care va voi în viitor să facă istoria vitejiilor și isprăvilor gvardiei naționale, va găsi izvoare destule pentru savantele lui cercetări; dar sunt sigur că, fără concursul meu, n-ar putea elucida așa de ușor o importantă chestiune: pentru ce gvardia națională s-a numit mai târziu „Baioneta inteligentă"? Depun dar astăzi pe altarul științei naționale un document prețios, menit să ajute cu putere la dezlegarea acestei chestiuni; și asta o fac fără de nici o pretenție, deoarece documentul mi l-a dat și mie un altul – un brav veteran de la 48. Iată…

Într-o zi fierbinte a lunei lui Cuptor, pe la nămiezi, apăsa deasupra mahalalii Mihai-vodă o pâclă strașnică. Malahagiii stăteau la umbră prin căsuțele lor. Era o moleșeală generală. Nu se vedea pe drum, sub arșiță, nici o mișcare. La simigeria din colț, unde vrei să apuci înspre Antim, aromea pe tarabă, în cămașă, cu picioarele goale, cu capul pe un vraf de simiți, chir Mihale, foarte asudat, apărându-se din când în când de muște, în vreme ce o calfă pisa alene și îngălat covrigi uscați pentru bogaci-sadea proaspăt. Alături cu simigeria, cucoana Marghioala, vestită în toată mahalaua, plămădea, pe prispă la umbră,

gogoși de ristic pentru suliman. Cocoșii cântau a secetă, trimețându-și răspunsuri unul altuia din depărtări; când deodată, zăduful nămiezii tremură, pătruns de un glas de vitejie: trivoga chema la arme gvardia națională.

Toată lumea tembelă sare în sus. Chir Mihale își vâră picioarele în calevri și iese în pragul prăvăliei; coana Marghioala, foarte sprâncenată, la portiță. Ulița începe să se umple. Căpitanul gvardiei se plimbă de colo până colo, urmat de doi țigani bucătari, robii lui de ieri, unul suflând într-o trâmbiță și altul bătând barabanciul. Căpitanul gvardiei e un fecior de boier velit; e un tânăr care, plin de entuziasm pentru ideile democratice și umanitare, a îmbrățișat cauza poporului suveran. Toate calitățile de inimă le are cuconul Iorgu, și numai un defect: vorbește cepeleag și sâsâit; de pildă, zice: *să fațem* în loc de *să facem*, *cigan* în loc de *țigan* și *țioară* în loc de *cioară*; pronunță *z* în loc de *j* și viceversa, și *ș* nu se pomenește. Dar asta o s-o auzim acum îndată…

Din toate părțile se strâng isnafii. Căpitanul se oprește în fața simigeriei. Țiganul, cu ochii umflați de atâta suflare în trâmbiță – un instrument cu care a învățat să cânte numai de câteva zile – se oprește un minut ca să-și șteargă cu mâneca coadele de la gură. Căpitanul, căruia i se pare că nu s-a strâns încă destulă lume, trage sabia din teacă și strigă:

– Suflă, cigane, că te tai! să vie mai mulci! să vie toci isnafii!

Trâmbițașul începe iar să-mbăleze trâmbița, umflându-și bucile și holbând ochii, iar toboșarul bate din răsputeri. Când toată răspântia e plină de lume, cuconul Iorga strigă țiganilor:

– Destul! hòxina! cigane… Acuzica luaci-mă în brace si m-aridicaci în sus!

Țiganii îl ridică fiecare de câte un picior și-l așează pe umerii lor, după cari căpitanul face mulțimii isnafilor următoarea cuvântare bine simțită:

– Fracilor, în numele populului suveran! respect la persoane, respect la propitate… Uite țe e, fracilor… Reacciunea a pus de gând să dea foc Bucurestilor si să-l arunțe în aer, ca să se nenorocească toată lumea nevinovată si să-si facă Reacci - unea mendrele, ca să stăpânească dumnealor cu gheneral Solomon, care s-a prins, fracilor, la capu Podului, pe meidanul de la streaze, patru buci mari cu iarbă de pușcă muscălească, fiindcă le-a adus doi cajați îmbrăcaci tiptil mocăneste, si să le badze noaptea în București, dacă nu era câciva simbatrioci democraci si s-a repejitără si a pusără mâna pe ele, care, ține stie țe primezdie, doamne fereste, se putea pentru ca să se-ntâmple, ca să se prăpădească oras domnesc întreg cu guvernul provijoriu si cu toci oamenii si negustorii cu familiile si cu copilasii, si Constućiunea, pentru că amândoi cajați a fudzit când le-a strigat: „stăi pe loc!“, fiindcă-i prinseseră pitulaci mititei între buci, care acuma, fracilor, trebuie să merdzem, să n-avem frică deloc, că tulumbadziii sint acolo si dă cu tulumbele, pentru căți guvernul a porunțit să apucăm bucile cu băgare de seamă, m-aci aujit? si să le dușem înțet-înțet, binisor-binisor, să le ajvârlim în helesteul de la Ciurloaia, ori si mai departe, la Țorogârla, ca să nu se mai poată ca să ia foc prin urmare! Aide, toci cu mine!… Suflă, cigane!

Calda cuvântare a căpitanului a făcut o profundă senzațiune. În adevăr, știrea nu era deloc fantazistă… La streaja Mogoșoaii se prinseseră, pe un maidan, într-un chervan mocănesc, niște butoaie pline cu iarbă de pușcă. Cei din gvardia națională, cari făceau slujbă de caraulă la streajă, zăriseră carul sosind, bănuiseră ceva, și, văzând că mocanii șoptesc între ei, se repeziseră asupră-le. Mocanii luaseră fuga lăsând ierbăria în mâna gvardiei. Ofițerul dăduse ștafetă la guvernul provizoriu. Acesta trimisese tulumbagiii să stropească butoaiele întruna, ca nu cumva să se încingă de arșița soarelui și să izbucnească; dăduse apoi ordin companiei lui conul Iorgu de

la Mihai-vodă, să meargă la fața locului spre cele de cuviință. Pacinicul guvern al Revoluțiunii hotărâse să se facă cu iarba de pușcă ceea ce cuconul Iorgu împărtășise companiei sale și poporului.

Încet-încet, gâfâind și asudând, cei doi bucătari în frunte, pe urmă căpitanul, apoi compania și în urma ei lumea, al cărei număr sporea cu cât înaintau, ajunseră din mahala în mahala, până la capul Podului. Aci se opriră toți, cuprinși de adâncă emoție în fața butoaielor, pe cari le răcoreau pe rând două țevi de tulumbe. La un semnal, tulumbagii se opresc, și, în culmea emoției lumii ce se grămădește de-a-ndărătele cu groază, cei doi țigani se apucă să destupe, tremurând, unul dintre butoaie, spre a se constata în fața poporului suveran infamia Reacțiunii și a lui gheneral Solomon. Pe când toate inimile bat cu putere, țiganii ferăstrăiesc cu blândețe cercurile de la un căpătâi, și apoi, cu un piron, ridică dulce fundul de sus al butoiului.

Un moment, toate inimele s-au oprit din bătăile lor, pe când cuconul Iorgu, galben ca ceara, tocmai la coada poporului suveran, își șterge broboanele de sudoare carii îi acopăr fruntea… Dar, spre asigurarea momentană a tutulor inimilor, se constată că în cel dintâi butoi nu este iarbă de pușcă, ci scrumbii sărate. Dar dacă acesta e un marafet al Reacțiunii, care vrea astfel să adoarmă bănuielile guvernului provizoriu?… Și astfel, unul câte unul, toate butoaiele au trebuit să fie răsturnate pe rogojini întinse, făcând, până la cel din urmă, tot atâtea mormane de scrumbii. Gvardia națională și poporul suveran au dat iama pe păr, și au început să-și încarce toți, cari basmalele, cari șorțurile. În zadar căpitanul striga: „Staci, fracilor! respect la persoane, respect la propitate!“ În câteva clipe rogojinile au rămas curate, și toți s-au împrăștiat pe acasă, veseli că n-au mers degeaba pe zăduf pân' la capul Podului.

Peste vreun ceas, iată și mocanii cu negustorul. Mocanii, văzându-se luați cu asalt de gvardia națională, o apucaseră razna

prin mahalale să caute precupețul căruia îi aduceau marfa de la Brăila. Ocolind pe mărgini, se rătăciseră și, tocmai după prânz, dăduseră de prăvălia lui. Acum veneau cu el în fugă, să scape taxidul de mânia poporului suveran. Era prea târziu: scrumbiile făcuseră de mult aripi. Poftim de te jeluiește! Și-n potriva cui? În potriva „populului suveran"?! … Se înțelege, că nu-i mai rămânea precupețului decât să dea jalbă la Carvasarà.

Din tot poporul, cucoana Marghioala, amatoare pasionată de sărături, a profitat mai mult de infamia Reacțiunii. Dar cine poate mulțumi vreodată pretențiile unei femei de gust? Mâncând seara cu chir Mihale, vecinul său, cu care era prietenă intimă de mult, scrumbiile fripte pe grătar, cucoana Marghioala zice:

– Păcat! chir Mihale, știu eu cum trebuia, dacă-i vorba: să fi adus cazacii lui gheneral Solomon și un chiup de undelemn.

– Și câteva leji de lemui a adăogat chir Mihale; fără lemui, scrumvii!… *enà 'mbarà den kani*.

… E mai mult decât probabil că de acest epizod și-a adus aminte răposatul C. A. Rosetti, când, la 1866, într-un moment de umor democratic, a dat gvardiei naționale numele de „Baioneta inteligentă".

POLITICĂ ȘI DELICATEȚE

Istoria e adevărată și merită povestită.

Într-un oraș mare de provincie, sau mai bine într-o capitală mică, numele nu importă, este un negustor băcan foarte deștept, partizan hotărât și neascuns al conservatorilor. Colectiviștii nu-l puteau suferi personal, însă n-aveau ce-i face, de vreme ce băcănia lui este în localitate singura prăvălie de clasa întâia în această ramură, fiind asortată totdeuna foarte bogat, după modelul băcăniilor de lux din orașele mari. Ce se întâmplă însă? Acum câtva timp, un fost ministru conservator merge să se așeze pe toată perioada electorală în acel oraș, fiind hotărât să candideze acolo în opoziție contra guvernului colectivist. Pentru aceasta, ia cu chirie rândul întâi al caselor negustorului conservator, pe strada principală, deasupra băcăniei. Asta a înfuriat la culme pe liberali. O deputațiune a lor se duce la băcanul nostru și-l interpelează foarte grav.

– Ai dat casa cu chirie ciocoiului?

– Da.

– Dă-i arvuna înapoi!

– De ce?

– Fiindcă nu face tocmai d-un negustor, de unul d-ai noștri, să-ți dai casa la ciocoi.

– Da' nu sunt d-ai dv. deloc; mă iertați; eu sunt conservator.

– O să te căiești!

În adevăr, numaidecât încep șicanele – la vamă, la accize, la drumul-de-fier etc. … și nu numai atât: colectiviștii încep să facă propagandă între ai lor, și în două-trei săptămâni, câte unu-unu, nici unul nu mai calcă în băcănia conservatorului. Negustorul, deși se știe boicotat, bagă de seamă că vânzarea în toate privințele rămâne aceeași ca totdeuna, afară, se înțelege, de țuică și pelin, unde constată o scădere de consum simțitoare. Dar în sfârșit, colectiviștii nu consumă numai țuică și amar, mai ales când nu sunt în opoziție. Atunci, negustorul inteligent pricepe cum merge treaba: liberalii, pentru a nu-și călca jurământul și totdeodată a nu se lipsi de trufandalele și delicatețele conservatorului, nu-i mai călcau în prăvălie, dar trimeteau om să le târguiască fără a spune pentru cine.

Într-o zi, din conversația mai multor mușterii la țuică, află că seara e masă mare la cuconul Iancu X…, un chiabur foarte colțat, inițiatorul boicotului. Cuconul Iancu cinstea cu un mare *dîner de gala* pe un ministru și vreo doi-trei oratori din București, cari veniseră cu ocazia alegerilor să ție o întrunire publică. Cucoana lui cuconul Iancu e tot atât de celebră pentru mesele-i de gală ca și pentru eleganța ei. Negustorul nostru tocmai în ziua aceea primise un mare taxid de prospătură și lipise pe geamurile mari ale prăvăliei: ICRI MOIU PRIMA – STRIDII PROSPEȚI – SOMONU DU RIHN ETC.

Era duminică, pe la unsprezece dimineața: prăvălia gemea de mușterii, cari își luau aperitivul și mezelicuri pentru dejun. Un ungurean intră cu zgomot:

– Câte parale icrele moi?

Dar negustorul, strângându-și sprâncenile, ca și cum ar fi voit să facă o asociație forțată de idei depărtate, răspunde prin o altă întrebare:

– Câte-ți trebuie, drăguță?

– … Vreo două-trei chile.

– Așa?… Da' de unde ești d-ta?

– De unde sunt, de unde nu sunt, câte parale?

– Dacă nu spui de unde ești, nu-ți dau: icrele sunt arvonite de boieri.

Ungureanul stă un moment la gânduri și pleacă.

Peste vreun sfert de ceas, în timp ce icrele se vindeau pe capete, intră o jupâneasă, o băbuță bătrână, care, uitându-se în toate părțile, zice:

– Sărut mâna, măiculiță; aici e băcănia a mare?

– Ia vezi, ce poftește dumneaei, strigă negustorul la un băiat.

– Icre moi aveți?

– Este.

– Cum dați ocaua?

—… Ocaua?… Câte poftești să iei?

– Vreo două-trei oca.

– Da' pentru d-ta?

– Aș! unde mănânc eu d-alea!? Să mă ferească Dumnezeu! eu postesc… Pentru boieri.

– Care boieri?

– Nu spui.

– Dacă nu spui, n-am icre.

Dar baba, mai deșteaptă decât ungureanul, face un semn discret, trage la o parte pe negustor și-i șoptește încet:

– Măiculiță, sunt de la conul Iancu; da' să nu care cumva să-i spui că ți-am spus, că mi-a spus să nu care cumva să-ți spui.

– Așa?… De la conul Iancu?… Atunci spune-i lui conul Iancu că pentru dumnealui le fac cu 100 de lei kilo.

– Vai de mine! unde s-a mai pomenit? Mi-a spus să dau, dac-o fi la o adică, pân' la 28 lei.

– Dacă-ți place; dacă nu, voia la dv., marfa la mine; dacă vrea să cumpere, să poftească conul Iancu aici, că ne învoim noi.

A plecat băbuța foarte mâhnită de insuccesul misiunii sale diplomatice. Înainte de amiazi, intră în băcănie un funcționăraș foarte pirpiriu, deși afară era destul de ger; zice:

– Băiete, o drojdie.

După ce bea drojdia și-și suflă în degetele degerate, funcționărașul își face loc cu pardon prin înghesuiala prăvăliei și ajunge până la taraba de marmură. Aci se oprește să dea un târcol cu ochii la marfă. În momentul acesta, negustorul scoate capacul de la putinica a doua de icre.

– Ei, bravo! zice tânărul; ți-a venit icre proaspete?… Cum dai kilo?

– Da' de ce întrebi?

– Vreau să cumpăr.

Atunci băcanul, gustând cu vârful cuțitului o probă din putinică și măsurând cu ochii de sus până jos pe mușteriu:

– Nu face pentru d-ta, zice… astea nu sunt de cosac.

– Da' ce-ți pasă d-tale, dacă vreau eu să cumpăr?… Câte parale?

– Vezi că marfă de-asta nu pot da cu paralâcul… Vrei să iei mai mult?

Tânărul, fără să șovăiască, răspunde hotărât:

– Trei chile.

– Cât? … strigă băcanul, pufnind de râs. Ei, vezi, aici mi-ai plăcut: auzi fason de trei chile de icre moi!…

Apoi, întorcându-se către unul din băieți:

– Băiete! încă o drojdie la domnul, că-i e frig.

Dar funcționarul supărat:

– Mersi, domnule, nu-mi trebuie; dar să știi că nu-ți mai calc în prăvălie.

– Păcum ești d-ta liberal – răspunse băcanul râzând și mai tare – mă mir că ai băut aici și drojdia întâia.

Tânărul a ieșit trântind ușa.

E aproape de amiazi, când o caleașcă mândră se oprește în fața prăvăliei. Feciorul sare repede de pe capră și strigă în ușă:

– Să vie un băiat afară!

Băiatul iese repede și se întoarce:

– Întreabă cucoana de icre moi.

– Cucoana lui conul Iancu?… Spune-i că nu prea sunt proaspete… nu face pentru dumnealor… Dar, dacă poftește, dă-i să guste.

Și-i trimite cucoanei din putinica nouă o linguriță plină pe o frunză curată de viță. Băiatul se întoarce:

– Zice că sunt bune.

– Mă mir. Tocmai la mine să fie icre bune…!

Zicând acestea, băcanul iese degrabă afară la caretă și, după multe reverențe, se adresează foarte miorlăit cucoanei:

– Sărut mâna, madam X…, sărut mâna… De ce nu poftiți jos? Nu-i nimeni în prăvălie; numai câțiva mitocani… nu vă cunoaște. Poftiți să vedeți și alte mezeluri… avem stridii, brânzeturi proaspete, ne-a venit o langustă vie…

… și-i înșiră, foarte volubil, toată lista prospăturilor sosite de dimineață.

Cucoana stă un minut pe gânduri, dar nu poate rezista mult; coboară din caretă și intră foarte înțepată în prăvălie… După o scurtă inspecție și o lungă tocmeală, în timp ce aspiră cu nesațiu caracteristica atmosferă, îmbibată de atâtea parfumuri grase și pofticioase, o atmosferă de care-i era dor de multă vreme, cucoana, îmbătată de atâtea bune emanațiuni, se pornește pe târguială, și negustorul scrie: două chile de icre moi, trei bucăți camembert, un kilo somon, una langustă vie, opt duzini stridii, un ananas, un flacon curaçao triplesec…

De mult nu mai intrase în băcănie cucoana! Acum își scotea din capete, pe când mușteriii ceilalți, între care mai mulți tineri ofițeri, în curent cu afacerea boicotului, privind-o cu admirație, își dedeau coate.

Cucoana, foarte satisfăcută, vrea să plece:

– Apropo, coniță, sărut mâna: șampanie? Am ceva bun de tot; un *Pommery extra*, garantat.

– Cum îl dai? întreabă cucoana, aruncând pe sub genele-i mai pudruite decât aripile unui fluturaș de noapte o privire galeșă către tinerii ofițeri.

– Mai ieftin decât oriunde, cuconiță. Dacă dv. găsiți cu preț ca la mine undeva, primesc să nu-mi dați nici o para.

– Atunci, să-mi trimeți și șase sticle de șampanie… *Bonjour!*

Și cucoana, salutată până la pământ de toți tinerii, iese condusă până la caretă de băcan, care-i zice:

– Sărut mâna, madam X… sărut mâna: nu ne uitați… avem totdeuna lucru proaspăt; imposibil să găsiți în altă parte.

Careta a plecat. Băcanul, frecându-și mâinile, se întoarce înăuntru și, pe când băieții încarcă în coșuri marfa comandată – un condei de peste trei sute de lei – zice, făcând cu ochiul către tinerii mușterii:

– Uite, d-aia îmi plac mie liberalii… oameni cilibii! când e vorba de delicatețe, nu se mai încape politică. Băiete! un rând de țuici la domnii!… fac eu cinste.

FĂRĂ NOROC

Snoavă populară

A fost odată un om foarte bun, dar fără noroc. Toate le încercase – meșteșug, negustorie, joc de cărți: pe ce punea mâna, praf și cenușe! Ș-apoi mai spune lumea că omul însemnat, ori e omul dracului ori are noroc mult, căci pe omul nostru îl însemnase Dumnezeu destul; dar ce e drept, îl însemnase așa că semnul nu se vedea, fiindcă era acoperit: în loc de două țâțe, ca toți oamenii, avea trei – una de o parte, alta de alta și încă una la mijloc.

Așa, omul acesta se afla odată la o petrecere cu mai mulți. Alături cu el la masă, ședea la dreapta un popă și la stânga un străin lăudăros și limbut, care povestea cum a umblat prin toate părțile lumii și cum pretutindeni a făcut fel de fel de prinsori ciudate și le-a câștigat –prăpăstii, nu altceva: ba că are să înghețe Dunărea la Paște, ba că are să tune la Bobotează, și câte și mai câte.

Omul fără noroc, plictisit de-atâtea palavre și lăudării, zice:

– Nene, cu mulți ai făcut dumneata prinsoare… faci una și cu mine?

– Bucuros, răspunde străinul: care?

– Uite: eu mă prinz cu dumneata că părintele și cu mine avem la un loc cinci țâțe.

– Ei, aș!

– Te prinzi?

– Mă prinz.

Și se și prind… Dar părintele de la stânga trage de mânecă pe omul fără noroc și-i șoptește la ureche:

– Taică, ai dumneata patru țâțe?… c-aminteri ai pierdut.

– Cum, părinte?

– De, taică… Eu am numai una.

PALATUL COTROCENILOR

Poate că la starea sufletească ce mă cuprinde, când intru în curtea palatului de la Cotroceni, contribuie și amintirea neuitatei nenorociri ce au trebuit să sufere odinioară suveranii noștri acolo; îmi pare, poate, că, din atâtea lacrimi ce s-au vărsat în acele locuri, iese încă o exalare amară; dar, când nici nu bănuiam că zidurile acestea erau menite să încapă iar atâta spaimă, priveliștea lor îmi pricinuia un fel de neînțeleasă neplăcere.

Rar am văzut o atmosferă mai supărătoare.

Când treci pe sub bolta bondoacă și pleoștită a clopotniței greoaie, care parcă așteaptă pe cineva, ca să-l strivească sub surpătura ei, și intri în curtea cea mare, dai drept în față de peristilul bisericii. Coloanele și frontonul lui sunt de tot ascunse sub un stufiș de verdeață acățătoare – ai crede că e intrarea unei peșteri cu emanațiuni năbușitoare. Este o biserică veche, după calapodul bizantin, fără vreo deosebită valoare arhitectonică. Silueta ei, care, privită la o anume distanță, ar avea oarecare eleganță caracteristică, nu se poate apuca cu ochiul, fiindcă masivul întreg e înconjurat de copaci mari și strâns prea aproape între clopotniță și noile clădiri ale palatului.

Acestea sunt o lucrare de un stil destul de îndoielnic; așa, de exemplu, palatul pare că ar voi să fie florentin, galeriile cari îl leagă cu atenanțele sunt de stil bizantino-mauresco boieresc,

iar stilul corpului de gardă e lipsit absolut de caracter – sunt scundele chilii vechi ale foastei mănăstiri, cârpite și văruite din nou. În tot, ca lucrare de pretenție, e prea bizară, și ca bizarerie, prea pretențioasă.

Imposibil să găsești, în această grămădire fantazistă de clădiri, o axă, o linie dominantă, un punct de reazim logic; este o amestecătură, în care arbitrariul ține loc de originalitate, – o frământare, o tortură de forme și de linii, în mișcarea cărora în zadar caută ochiul ostenit un moment de repaus.

În curtea cea mare, mai ales în partea dintre altarul cu absidele bisericii și clădirile noi, parcă lipsește aerul. Înălțimea clădirilor e așa de disproporționată cu lărgimea curții, încât, înaintând către scara palatului, simți că opresiunea de sub bolta clopotniței, în loc să dispară, devine mai stăruitoare: când ai vrea să răsufli, ai sentimentul că te îneci, așa că, instinctiv, ridici obrazul spre cer frângându-ți gâtul cât poți.

Pe lângă aceasta, atmosfera din jurul palatului e saturată de duhoarea specifică a mlaștinilor, izvor darnic de friguri, de mâhnire și de gânduri negre.

Zidurile au nu numai urechi; au și suflare și grai. Sunt unele, amabile și vesele, cari te întâmpină cu grație, și-ți mângâie sufletul chiar întristat, și cari risipesc gândul cel mai întunecat. Ele îți întorc razele soarelui cu aceeași generozitate cu care le-au fost aruncate și te atrag ca niște binevoitori prieteni. Sunt altele, posomorâte și încruntate, cari te privesc cu asprime; îți întristează sufletul, oricât ar fi de vesel; îți indispun și-ți înnorează gândul, oricât ar fi de liniștit și de luminos: acestea îți fac din raza soarelui o dizgrație.

Dintre acestea din urmă sunt zidurile Cotrocenilor. Și încă lumina zilei tot atenuează oarecum posomoreala acestor locuri. Când însă, după ce a scăpătat soarele, răsare întunerecul nopții și începe să crească încet-încet; când s-aprind luminile electrice, reci, fără viață și mișcare de flacără, prea slabe pentru

a putea birui pâcla neagră – impresia devine aproape insuportabilă.

Cu puțină imaginație, cine n-ar ști că aci e un castel de *plaisance* al unor copii regali, ar crede că palatul Cotrocenilor e un colț de retragere a unui bătrân ursuz, sătul de deșertăciunea luminii și zgomotului, scârbit de lume, fără putință de împăcare, sau poate locul de exil și de captivitate a unui răzvrătit felon.

Un cuib de cucuvaie mai lipsește sub streașina de la turla bătrânei biserici, pentru ca să desăvârșească armonia acestor locuri de cobe.

Nu înțeleg ce au căutat să se așeze doi tineri prinți veseli și răsfățați, cu doi fragezi copii, într-un palat atât de posomorât și plin de amintiri așa de triste.

ARTICOL DE REPORTAJ

Soliditatea informațiilor mele. Reportajul ca gen literar. Profesor dr. Leyden. Părerea doctorului german despre România. Microbul bolii. Băile reci. A. Sa Principesa Maria. M. Sa Regele. Criza culminantă. Prințul e salvat. Convalescență. Temeri de nouă complicațiuni. Un coș cu fragi. Iarăși dr. Leyden. Concluziune. Bârfitorii interesați. Post-scriptum.

SOLIDITATEA INFORMAȚIILOR MELE

Cu toate afirmațiile răuvoitoare ale acelora ce, în zilele de spaimă prin care au trebuit să treacă Dinastia și Națiunea noastră, aveau tot interesul să tăgăduiască soliditatea informațiilor mele și autenticitatea sau, cel puțin seriozitatea izvoarelor de unde le culeg de obicei, tinzând astfel aceia să arunce, prin mijloace de concurență nelească, discreditul asupra articolelor mele de reportaj și să lovească prin urmare în popularitatea și tirajul „Foiei interesante", la care am onoarea să colaborez ca reporter; cu toate acele informații răuvoitoare, o repet, eu sunt fericit a constata că nu a putut nimeni să-mi dea până acuma o dezmințire serioasă, că toate știrile mele au rămas și vor rămânea în picioare.

A. Sa Regală prințul Ferdinand, fiind acuma afară de orice pericol, e o plăcere pentru mine a recapitula principalele

informațiuni ce am servit iubiților și fidelilor mei cititori și drăgălașelor și amabilelor mele cititoare.

Acestea zise în treacăt, voi să spun câteva cuvinte despre

REPORTAJUL CA GEN LITERAR

Încercarea dureroasă prin care au trecut Augusta Familie Regală și Țara a avut nenumărate urmări binefăcătoare. Manifestarea spontanee de simpatie a poporului întreg a făcut indisolubilă pentru viitor legătura dintre Dinastie și neamul românesc. Dar pe lângă acest mare folos public, mi-a adus îndeosebi și mie unul foarte mare: m-a făcut să-mi fixez în fine o specialitate literară în arena publicității noastre.

În adevăr un prozator nu e un specialist. S-a zis cu multă dreptate, mai întâi, că tot românul e poet; mai târziu, cu mai multă dreptate, s-a susținut că tot românul e și critic, cu mult mai multă dreptate pot zice eu că tot românul e prozator. A scrie proză nu e o specialitate de artă ci o deprindere instinctivă a fiecărui cetățean.

Cu toate acestea, în zilele de urmă am constatat că se poate, chiar ca prozator, să devii specialist. Este un gen literar anume pe care nu orice român îl poate profesa: este reportajul; de aceea am zis „orice român", iar nu „orice româncă". Se știe că orice român de sex feminin, fie de orice vârstă, numai să poată vorbi, și fie de orice condiție socială, numai să aibă cui vorbi, este născut reporter. Cu românii de sex masculin, lucrul se schimbă; nu orișicare poate fi un reporter special.

Odată stabilit aceasta, să vedem cum am cunoscut eu pe

DR. LEYDEN

Eu am văzut pe profesorul Leyden, nu numai în trăsura Curții, în fuga pe stradă, sau într-un vagon de drum de fier, ori în treacăt în vreun salon. Eu am văzut pe acest ilustru specialist *en pantoufles* – cum ar zice francezul – *en pantoufles*

și el și eu. Am dormit două nopți în aceeași cameră la Hotel de Orient, peste drum de Episcopie, camera cu numărul 12, care dă pe balconul de deasupra gangului. Din balcon, seara mai ales, e o priveliște minunată; avea în față, spre dreapta, squarul, dominat de cupola Ateneului, pe când pe sub picioarele noastre uruie, fără o clipă de repaus, un fluviu torențial de trăsuri, de tramcare, de căruțe, de biciclete și de pedeștri. Spre complectarea acestei armonii de elemente, două flașnete cântă dinaintea hanului lui Gherasi și a treia în colț, la „Pisica neagră". Așa, noi cari stam în balcon, în halat și în papuci – eu și cu dr. Leyden – trebuia să strigăm foarte tare ca să ne înțelegem.

PĂREREA D-RULUI LEYDEN

Dr. Leyden, deși om în vârstă și plin de voiciune – *un causeur intarissable* – vorbește vreo patru limbi europene la perfecție, și acum de câteva zile o rupe binișor și pe românește.

E foarte încântat de modul cum a fost primit în România, pe care mi-a declarat că o consideră ca a doua patrie.

Eminentul specialist, între altele, mi-a zis în românește, cu un ușor accent caracteristic german:

– *Barol d'honneur! taca eu n-am vost german, am frut să vii rumen.*

– Ce impresie îți face, iubite doctore, capitala noastră?

– Îmi face, zise doctorul, impresia unei butii pe care o spală cu lanțuri, rostogolind-o într-un gang boltit, unde arhitectul a reușit să obție mai multă rezonanță, decât izbutesc în genere arhitecții la sălile de concert…

*

Din timpul suferinței A.S. Regale principelui moștenitor notez în treacăt câteva flori din recolta mea de informații. Astfel încep cu

MICROBUL BOLII

Medicii au constatat existența microbului. Dacă microbul nu reușește până mâine să perforeze plămânul, atunci el a scăpat…

Ca să împiedice aceasta, doctorii întrebuințează

BĂILE RECI

Îndată ce căldura pacientului crește i se administrează o baie rece, care variază după trebuință între 7 și 4 grade minus.

Să vedem ce făcea în vremea aceasta

A. SA PRINCIPESA MARIA

În timpul crizelor, principesa a avut ideea să meargă la călugărie într-o mânăstire din țară, în cazul de extremă nenorocire. A. Sa s-a ferit însă să exprime până acuma cuiva această intențiune, ca nu cumva să întristeze și mai mult pe

M. SA REGELE

Care a chemat la palat pe dl dr. Cantacuzino. Aci, mergând cu doctorul în bibliotecă, unde n-a mai permis să intre nimeni, l-a întrebat tremurând:

– Spune-mi drept, doctore, te conjur, cum merge?

– Sire, a răspuns doctorul, noi am făcut ce am putut. Dumnezeu rămâne să facă ceea ce n-a putut face știința. Regele în culmea emoției a concediat pe dr. Kremnitz, care a plecat degrabă înapoi la Cotroceni.

M.S. rămânând singur, a îngenunchiat și, ridicând mâinile și ochii spre cer, a șoptit:

– Doamne, aibi milă de mine și de poporul meu!

D. Buicliu, întors la palatul Cotroceni, a găsit pe bolnav, la căpătâiul căruia erau ceilalți dr. colegi, și

CRIZA CULMINANTĂ

Cât a ținut această criză, vreo 36 de ore, Augustul bolnav a avut rare momente de luciditate, în cari s-a gândit, fără a putea spune o vorbă, la soția și la copiii săi; apoi cădea iarăși în somnolență.

Dar grație tinereții, devotamentului și îngrijirilor oamenilor de știință

PRINȚUL E SALVAT

Medicii, după o cercetare minuțioasă, constată că boala face mari progrese spre vindecare. A.S.R. a intrat în

CONVALESCENȚĂ

Maladia foarte grea a trecut prin cea din urmă criză și acum se află în convalescență. Rămâne acum să fie Augustul pacient bine îngrijit, ca nu cumva să se ivească, precum e încă

TEMERI DE O NOUĂ COMPLICAȚIUNE

Aceasta ar putea să se ivească, dacă Augustul bolnav n-ar fi extrem de bine îngrijit; mai mult, e temere de o nouă maladie, așa numita *perforația intestinelor*; cu toate acestea, nici un semn nu anunță așa ceva. Din contră, s-a trimes A. Sale Prințului

UN COȘ CU FRAGI

Se știe gustul delicios al acestor fructe, dar s-a pretins că fragii, din cauza semincioarelor lor țepoase, iritează foarte mult pereții stomacului și mucoasele intestinelor, producând adesea chiar unelor persoane sănătoase așa numita *blânda urticarie*.

Cu toate acestea, i s-a permis A. Sale să mănânce o bună cantitate. Astfel, grație fragilor, pericolul e înconjurat; perforația nu se mai poate face;

IARĂȘI DR. LEYDEN

Care este hotărât a pleca peste vreo două-trei zile, înainte de a părăsi capitala, va prescrie confraților săi români tratamentul de care au nevoie în convalescență. Doctorul german susține că trebuie să fie cu atât mai lungă convalescența cu cât maladia a fost mai grea.

Și acum

CONCLUZIUNE

Să mai îndrăznească bârfitorii interesați, cari și-au pierdut mințile din cauza succesului de *tiraj*, din ce în ce crescând, al „Foii interesante“, să mai îndrăznească a spune că în articolele mele de reportaj am spus minciuni și neghiobii supte din deget.

Îi poftesc să îndrăznească!

POST-SCRIPTUM

În momentul când puneam foaia noastră sub presă, m-am întâlnit cu dr. Leyden, care trecea în trăsura Curții spre Cotroceni. Cum m-a văzut a oprit, ca să-mi comunice, cu amabilitatea-i caracteristică, ultimele sale impresiuni.

Dr. Leyden e așa de încântat de București încât vrea să rămână aci la noi, unde e vorba să i se creeze o catedră de patologie la Facultatea de medicină din Iași.

CAZUL DLUI PAWLOWSKY

Foarte rău a făcut d. Pawlowsky, recunosc și eu; dar oricât aș recunoaște-o, iarăși nu mă pot mulțumi să o constat numai. Cazul dlui Pawlowsky este grav; merită prin urmare o dezbatere mai aprofundată.

Să procedăm metodic.

Mai întâi și-ntâi, cine l-a autorizat pe d. Pawlowsky să vorbească? fiindcă, mai la urma urmelor, d. Pawlowsky, presupunând că este un om care se respectă, nu putea vorbi, fără o prealabilă autorizare, decât în numele d-sale personal, ca Pawlowsky, pur și simplu Pawlowsky.

Dar să meargă d. Pawlowsky și, fără nici o autorizare, să-și permită a vorbi ca și cum ar fi fost autorizat, mărturisesc drept că aceasta n-o înțeleg din partea dlui Pawlowsky!

Eu bănuiesc ce și-a zis d. Pawlowsky.

D. Pawlowsky și-a zis așa: nu sunt autorizat să vorbesc; dar mai la urma urmelor, ce-mi trebuiește? pot foarte bine vorbi și fără să fiu autorizat.

Ei bine, iată ce nu pot eu aproba la d. Pawlowsky: d. Pawlowsky a făcut rău că nu s-a îngrijit a avea la timp cuvenita autorizare. Căci, în definitiv, dacă d. Pawlowsky tăcea, n-ar fi vorbit. Ei? dacă n-ar fi vorbit, ce mare deosebire? Dar d. Pawlowsky a ținut să vorbească; foarte bine. Atunci mă întreb eu: dacă între a tăcea și a vorbi nu este nici o deosibire, fiind

vorba de d. Pawlowsky, pentru ce ar fi o deosibire, fiind vorba de același d. Pawlowsky, între a vorbi și a tăcea?

Cu sistema aceasta a d-sale, prin urmare, d. Pawlowsky poate avea mâine-poimâine o altă neplăcere: va trebui să justifice pentru ce, în cutare sau cutare împrejurare, a tăcut fără să fie autorizat a tăcea. Aceste sunt inevitabilele urmări ale greșelei dlui Pawlowsky.

Mărturisesc că alaltăieri, când am auzit că d. Pawlowsky a vorbit, am avut un moment de îndoială. Deși știrea era oficială, mai presus, prin urmare, de orice bănuială de parțialitate, mi-am zis:

Pawlowsky?… Imposibil. Pawlowsky nu poate fi capabil de așa greșeli politice. Pawlowsky, pe care de obicei îl știu toți rezervat, ducând prudența și tactul dincolo de limitele obișnuite – Pawlowsky? nu se poate. Atunci, nu e Pawlowsky acela; este desigur o regretabilă confuzie de nume.

Au trecut două zile. Să spun că uitasem de tot în vremea aceasta de Pawlowsky, n-aș spune adevărul. Din când în când și foarte des, îmi revenea în minte:

Cum dracu! Pawlowsky! nu crez! Pawlowsky e altfel de băiat. Dar. În fine… Pawlowsky…

Altă dată iarăși gândeam:

Dar adică de ce nu Pawlowsky? Poate… Omul e om… Omul e supus greșelii, cu sau fără autorizație. Pawlowsky, nu e și el om?… Atunci?… i s-a putut întâmpla… și lui Pawlowsky.

Tot însă nu-mi venea să crez una ca aceasta din partea lui Pawlowsky; îmi ziceam: nu se poate; trebuie neapărat să fie vorba de alt Pawlowsky – cine știe ce Pawlowsky!

Când însă ieri mi s-a confirmat că tot Pawlowsky acela este și mi s-a dovedit că Pawlowsky a vorbit chiar fără a fi autorizat, atunci am zis către prietinul care-mi aducea această gravă știre despre Pawlowsky:

– Dacă Pawlowsky a făcut asta, atunci nu-l mai cunosc pe Pawlowsky!

– Dar l-ai cunoscut – mă-ntreabă prietinul – pe Pawlowsky?

– Ba nu! dar…

– Cum? atunci de unde știi de ce e capabil Pawlowsky, dacă nu l-ai cunoscut niciodată?

– Bine, așa e; nu l-am cunoscut; dar, în fine, cum se poate?… Pawlowsky!… îți spui drept, nu m-așteptam la asta de la Pawlowsky.

P. S. Tocmai acum, am văzut cât eram de greșit când mă pasionam atâta asupra cazului dlui Pawlowsky. În adevăr, eu nu-l cunoșteam. Amicul meu mi-a repetat:

– În adevăr, nu-l cunoști pe Pawlowsky?

– Nu-l cunosc pe Pawlowsky, am răspuns eu.

– Atunci, dacă nu-l cunoști pe Pawlowsky…

– Să nu mai vorbim de Pawlowsky, am răspuns eu.

2. P. S. În momentul din urmă, aflu că Societatea presei va ține deseară o întrunire, la care sunt invitați toți ziariștii din Capitală, toți, chiar și acei cari nu fac parte din societate. Se va dezbate la acea întrunire asupra cazului dlui Pawlowsky. Mă duc negreșit: dacă toți ziariștii sunt acolo, o să am noroc să văz și eu pe d-l Pawlowsky.

La ediția a treia, amănunte asupra cazului dlui Pawlowsky.

ÎN VREME DE RĂZBOI

Schiță

[I]

În sfârșit, ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte-ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Întâi începuseră cu hoție de cai; apoi, o călcare două cu cazne; pe urmă omoruri. Între altele, făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână; rămas văduv, deși foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Îi mergeau treburile cât se poate de bine. În timp de un an și jumătate, cumpărase două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, și mai avea, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi: toată lumea credea că popa găsise vreo comoară. La așa stare, trebuia, se-nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Într-o seară, părintele Iancu a făcut prostia să rămână acasă de tot singur: pe bătrâna a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l-a mânat la câmp; pe alți doi, cu carăle, după lemne, la pădure. Pe la două după miezul nopții, iacătă oaspeții negri: l-au legat, l-au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânii că lipsea; făcea poate greșala să țipe, și tâlharii o omorau, cum s-a și-ntâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru – popa avea un buiestraș minunat și două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva și mai curios – câinii din curte, niște dulăi ca niște fiare, nu dedeseră măcar semn de viață! Hoții au fel de fel de meșteșuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici – le dă, pesemne, un fel de mâncare descântată, ori cine știe ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într-un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu călușu-n gură, d-abia mai putând geme. L-au dezlegat degrab, și bietul om a povestit, gâfâind și cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură două săptămâni și se auzi de altă călcare – aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendașul de la Dărmănești a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrijea de casă. Baba a făcut neghiobia să țipe și arendașul și mai neghiob a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! I-au chinuit, i-au fierăstrăit până i-au isprăvit. Nu se putea ști cât jefuiseră, desigur însă fusese o sumă însemnată – arendașul vânduse de curând o cătățime mare de bucate.

Dar în sfârșit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiți cu negru căzuseră în lanțurile dreptății az-noapte, tocmai când porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se-mprăștiase într-o clipă ca o lumină liniștitoare peste câtetrele hotarele bântuite.

Către seară se-ntorcea acasă, călare pe buiestrașul lui, popa Iancu. Și calul și omul erau zdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, – vindea vite și cumpăra porci. Pe unde umblase n-aflase nimica de prinderea tâlharilor lui. Maică-sa îl aștepta cu masa; fiul n-avea poftă de mâncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare.

Hangiul era foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum – mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea și așteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! negreșit trebuia să-i vie și lui rândul odată ș-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d. Stavrache se pregătea să-nchiză.

– Neică, zise el privind ciudat și sperios în toate părțile, aș vrea să-ți spui ceva numaidecât.

– Ce?

– Ai să vezi. Închide și aide-n odaie amândoi… am venit la d-ta ca la un duhovnic…

După aerul și tonul tânărului, fratele mai mare nu știa ce să crează; totuși înțelese că preotul avea lucruri serioase de spus. Trimise pe slugi și pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei și poarta hanului, și, după ce toată lumea se liniști, intră în odăița unde-l aștepta popa trăgând țigară și oftând greu.

– Ce e, mă?

– Am venit la d-ta ca la un duhovnic… N-aude nimini?

– Aș! cine s-auză?

– Neică Stavrache, zise popa înecat, m-am nenorocit!

– De ce?

Popa a-nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii-n cap. Neica Stavrache nu înțelegea de loc.

– Ce să mă fac?… ce să mă fac, neică?… spune d-ta, că mi-ești frate mai mare…

Ce avea preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de-nțeles, firește; așa de greu că d. Stavrache, mai întâi, nici n-a voit să crează.

Cum s-a putut?… Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi și cuprins, mai bogat decât multă lume dimprejur! – frate-său! preotul – să fi fost capul bandei de tâlhari! Și cu toate astea era adevărat. Dracu-l împinsese! Și nenorocitul își povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea

de la el fusese un marafet ca să adoarmă bănuielile. Cu câteva zile înainte, un notar de sat – era cam beat – dușman vechi al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: „Bun buiestraș ai, părinte! ăsta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile-n urmă!“ și pe urmă: „Bine-ți merge, părințele! mai cumpărași o sfoară de moșie! cum de nu ți-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că ești dres!“

Neica Stavrache ascultă în sfârșit și povestirea isprăvii din urmă de la arendașul Dărmăneștilor… Dar nu popa-l omorâse; el luptase cât putuse să-i oprească de la așa crudă faptă; ce era să le faci însă? erau îndârjiți: baba țipa și arendașul a tras cu arma – nu mai era chip să stăpânești pe băieți.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poterașii și pe el… Dar toți cetașii sunt prinși… Or să-i pună la cazne… ei au să spună tot… tot… Or să pună mâna și pe el. Și popa, apucat de cutremur, își smulgea părul din cap.

– Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă.

– Cum?… Nenorocitule! să fugi! să piei! să te-neci mai bine decât să puie mâna pe tine! În fundul ocnii îți putrezesc oasele!

Pe când vorbea d. Stavrache, deodată s-aud afară zgomot, strigăte și bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniți.

– Nu deschide! zice popa scoțând un revolver de sub anteriu.

Dar bubuiturile se-ndesesc, – sunt oameni mulți afară. D. Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popii, care tremură ca varga, îl împinge cât colo și trece-n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiul înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu râde și nu chiuiește așa cu chef pe la miezul nopții. Și d. Stavrache a ghicit bine. Strigând: „Numaidecât!“, aprinde lampa și merge să deschiză.

În adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri, claie peste grămadă în câteva trăsuri, conduși de un ofițer și doi sergenți rezerviști către Dunăre – la război. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească și caii; despre ziuă or să se pornească; trebuie s-apuce trenul militar care trece dimineața la stația cea mai apropiată – cale de vreo patruzeci de kilometri. Sunt mușterii buni, băieți cu dare de mână, și cântă și râd și fac fel de fel de nebunii.

D. Stavrache face tot ce poate ca să-ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binișor, se așternunul lângă altul, ticsiți în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiți, tinerii fără grije dorm buștean. Hangiul, posomorât, stă câteva minute la gânduri adânci; dar dodată fața i se luminează: înăuntrul frunții a scânteiat o mare inspirație. Omul trece repede în odaia unde-l așteaptă cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atât de-ncet și de discret și-au șoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s-a așezat pe scaun în mijlocul odăiții. D. Stavrache a luat o pereche de foarfece și a început să-i reteze pletele; apoi tot mai scurt și mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscălește. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine și la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte degrabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s-au deșteptat, s-au pus la rând și s-au numărat. D. Stavrache le-a făcut socoteala, a încasat suma de douăzeci și cinci de lei și, mulțumindu-le, le-a zis:

– Uite ce e… este aici un tânăr care ar vrea să meargă și el volintir cu dv.… Îl primiți?

– E vârstnic?…

– Da.

– Are părinți? ori copii?

– N-are nimic.

– Are formele gata? a întrebat ofițerul.

– Forme n-are; dar… să le faceți dv.

– Asta nu se poate; trebuie să se prezinte la divizie.

– Da' nu s-ar putea să-l luați cu dv. și să-și facă formele acolo unde vă duceți?

– Ba… s-ar putea.

– Atunci…

Și d. Stavrache aduse în fața camarazilor pe *domnul* Iancu Georgescu – un tânăr foarte voinic, frumos și curat, ras proaspăt – o înfățișare demnă și severă. Camarazii l-au salutat cu un ura puternic de s-a cutremurat hanul, și d. Iancu Georgescu, după ce s-a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite-napoi.

*

De mult nu se mai pomenea acum în sat de preotul Iancu… Se-necase? îl răpusese cineva? Nici urmă nu lăsase, parcă intrase-n pământ. În locul lui se orânduise alt preot; nu-l putuseră aștepta oamenii cât lumea; nu putea rămânea sat de creștini fără liturghie.

Când d. Stavrache se-ntorcea de la parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la-nceputul lui dechemvrie – (bătrâna, după ce zăcuse de inimă rea vreo câteva săptămâni, murise dimineața la 28 noiemvrie) – se-ntâlni cu factorul rural… O scrisoare cu timbrul de la Turnu-Măgurele și cu data din ajunul morții bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede, omul, de - prins a nu mai aștepta zadarnic vești de la acela pe care-l credea pierdut de-a binele, se închise în odăiță și desfăcu nervos plicul:

„Iubite neică, mai întâi nu lipsesc a cerceta despre scumpa dv. sănătate, a dumitale și a maichii…"

D. Stavrache își șterse ochii cu colțul șorțului și, foarte în - duioșat, urmă semnele pe petecul de hârtie, sosit așa de departe ca să aducă în liniștitul sat un fel de răsunet al zbuciumului din locurile războiului. Fugarul era dinaintea Plevnei. Se bătuse cu

mare curaj și cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag de la inimic, într-o încăierare unde ai noștri erau aproape zdrobiți, fusese numit sergent pe câmpul de onoare, căpătând „Virtutea militară“ și o decorație rusească. În curând Plevna era să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înțelesuri din chipurile omenești, ar fi rămas în mirare pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la citirea veștilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hârtia după ce mai privi bine data: în adevăr, scrisoarea era expediată cu trei zile mai-nainte de luarea Plevnei. Dar acuma… Plevna era luată – asta se zvonise oficial în toate unghiurile țării.

Primarul mai știa, tot din izvor oficial, că voluntarii au să fie liberați zilele acestea spre a se-ntoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s-a sfârșit.

– Dar… întrebă distras d. Stavrache, ce s-o mai fi făcut cu tâlharii prinși astă-primăvară?

Tâlharii fuseseră osândiți la diferite pedepse și desigur acum erau și așezați la locurile de muncă.

„Care va să zică, clipi gândul hangiului, nici vorbă n-a fost la judecată despre popa, despre capul și gazda tâlharilor. Aoleu! ce mai judecători!

… Dar o să-ndrăznească să se mai întoarcă?

… Dar daca îndrăznește și se-ntoarce?… Atunci, ce-i de făcut?

… Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

… Dar dacă-i vine așa o nebunească sergentului să spuie că el e stăpânul averii, întâmple-se orice s-o-ntâmpla! că odată a purtat barbă și plete…

… Da, dar atunci procurorul îl rade și-l tunde de-a binele.

… O veni?… n-o veni?…“

Pe când d. Stavrache își ridică așa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacată altă scrisoare: e tot de la Turnu-Măgurele – de astă dată însă e slovă străină… Slovă străină!… Ei! lucru Dracului!…

„Salutare, domnule Stavrache, n-avem onoare să vă cunoaștem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat din grad în grad în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare de trei gloanțe inimice primite în pântece. Am stat la căpătâiul lui plângând până a închis ochii. Mare păcat că s-a prăpădit așa viteaz soldat! Un moment nu a arătat lașitate; deși foarte slăbit de atâta durere și pierdere de sânge, tot glumea; zâmbind și-a cântat singur popește foarte frumos: vecinica lui pomenire! apoi ne-a dat adresa dumitale și ne-a rugat să-ți scriem negreșit să-l ierți, fiindcă acum s-a spălat în sânge, și să-i spui maică-sii, bătrânii, pe care o cunoști, să-i poarte regulat de grija sufletului. Pe urmă a-nceput să aiurească și s-a sfârșit.

Salutare: subloc. Marin Dobrescu; sergent-major George Popescu.“

D. Stavrache a plâns mult, mult, zdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebuie să-și facă inimă! nu trebuie să se lase copleșit așa de durere. A strâns bine scrisoarea; s-a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brișcă și a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n-are alt moștenitor.

II

De mult acuma, d. Stavrache stăpânește mirazul rămas de la frate-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s-a mai putut da și despre care nici nu se mai pomenește.

Avocatul povețuise destul de limpede pe hangiu…

Un om stăpânește o avere; cu drept ori fără drept, o stăpânește. Câtă vreme nu-l supără nimini, câtă vreme nu se ridică nici o pretenție asupră-i, el n-are nevoie să ia nici o măsură

legală. Și mai la urmă situația dlui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

– Averea a fost a popii?

– Da, a popii.

– Făcută de el, din munca lui…

– Cea mai mare parte.

– Popa are copii?

– N-are.

– Are femeie?

– Nu.

– Are părinți?

– Nu.

– Mai are alt frate?

– Nici unul, decât pe mine.

– Atunci… stăpânește sănătos, a adăogat avocatul, și daca te-o supăra cineva, atunci vino la mine… Numai unul singur pe lume te-ar putea călca…

– Cine? întrebă d. Stavrache.

– Popa.

Moștenitorul zâmbi și cu siguranță răspunse:

– Aș! nu mai poate călca, săracul!

Apoi, văzând că răspunsul său prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi s-adaoge cu tonul cel mai duios:

– Cine știe unde s-o fi prăpădit bietul frate-meu, dacă n-a mai venit el la avutul lui de atât amar de vreme!

Au trecut cinci ani de la război și nimini, în adevăr, n-a supărat pe d. Stavrache, afară decât popa Iancu volintirul, care venea din când în când de pe altă lume să turbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniștească pacinica stăpânire a hangiului.

Dar orice se-ntâmplă des nu ne mai mișcă; orice minune a treia oară trebuie să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea,

hangiul primi fără multă emoție vizita înstrăinatului, care venea cine știe de unde, de departe.

D. Stavrache sta în odiță căutând să desfacă niște socoteli încurcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu fața hiravă și cu ochii-n fundul capului ca în clipa morții, ocnașul era-mbrăcat în haina vărgată de la ocnă, de unde scăpase, ca prin minune, pilindu-și lanțurile.

Umblase prin codri nemâncat; trecuse prăpăstii; haina și nădragii îi erau numai zdrențe; opincile sfâșiate; palmele și tălpile picioarelor și gleznele pline de sânge. Dar în sfârșit, ajunsese la frate-său.

– Ticălosule! strigă d. Stavrache, ne-ai făcut neamul de râs! să piei să nu te mai văz! Pleacă! Du-te înapoi de-ți spășește păcatele!

Fugarul a plecat oftând și când a ajuns în prag:

– Nene, zice, fă-ți pomană, dă-mi o bărdacă de apă.

Atâta a putut să zică și a picat jos moale ca o cârpă.

Lui d. Stavrache i s-a făcut milă; s-a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat: nu-l putea lăsa să moară ca un câne. Ocnașul, în luptă cu moartea, s-a acățat de frate-său cu o mână de gât și cu alta de brațul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos; a încercat o dată, de două, de mai multe ori din răsputeri – degeaba: toate opintelile și sudorile fuseră de prisos; trupul greu ca plumbul era peste putință de dezlipit de la pământ.

Hangiul, simțind că se frânge de la mijloc, voi să dea drumul murindului și să se ridice-n picioare ca să răsufle și să-și recapete puterile. Dar încercarea acesta fu și mai grea decât cea dântâi: ocnașul, în ceasul morții, se-ncleștase cu o putere covârșitoare de gâtul și de brațul hangiului.

„Lasă-mă!“ vru să strige acesta înecat, dar glasul i se opri în gât.

Se opinti încă o dată cu supremă energie, ridică de la pământ pe nenorocit; dar acesta fu apucat de un cutremur

grozav, se zbătu din toate încheieturile și, biruind, cu greutatea-i de mortăciune cea din urmă putere de-mpotrivire a lui Stavrache, îl îngenunche, îl trânti jos și-i puse, ca un luptător teafăr, biruitor, genuchiul pe piept. Apoi, începu să râză ca un nebun scrâșnind din dinți și-i zise:

– Gândeai c-am murit, neică?

A stat mult astfel d. Stavrache supus sub călcăiul ocnașului; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit și el de frica morții, a făcut o săritură deznădăjduită… Ocnașul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în ușă, ușa s-a deschis de perete, și mototolul a pierit în întunerecul nopții.

D. Stavrache era-n picioare, în mijlocul odăii, tremurând din toate încheieturile și făcându-și cruci peste cruci… Dor de frate – bine; dar urâtă vizită!

Până la ziuă, d. Stavrache s-a plimbat pân odaie de colo până colo; s-a-nchinat întruna rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaților, și a băut mereu rachiu bun, ca să-și îndepărteze gândurile rele.

A doua zi s-a dus la biserică și a aprins lumânări pentru sufletele morților. Apoi, deși zdruncinat, și-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea… mai cu seamă și-a mai petrecut vremea cu niște vin care pornise să se turbure și să se oțețească… acu era limpede ca undelemnul franțuzesc și dulce ca mustul năsprit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză; tocmai înspre seară de tot a gustat nițel pește sărat cu usturoi și-a băut câteva pahare de vin nou. Pe urmă s-a-nchinat frumos și s-a culcat cu gândul la cine știe ce.

Afară ploua mărunțel ploaie rece de toamnă, și boabele de apă prelingându-se de pe streșini și picând în clipe ritmate pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într-adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate

de mișcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol în cercuri din ce în ce mai largi, și tot mai domol și tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse-n fine așa de larg încât conștiinții îi era peste putință din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta – omului i se pare c-aude afară un cântec de trâmbițe… Militari, desigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul strălucește din ce în ce mai tare. Se apropie.

D. Stavrache iese afară pe prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

În adevăr sunt niște militari, o companie care urcă la deal în marș de paradă. Tot satul: oameni, femei, copii, câini fac alai după militari.

Au ajuns în fața hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsnit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia-n teacă și-naintează către d. Stavrache; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede ușa și-ncearcă s-o încuie; dar până să clipească, ușa sare din țâțâni și căpitanul s-arată-n prag și, râzând cu hohot, strigă:

– Gândeai c-am murit, neică?

Stavrache trece-n tindă – căpitanul după el; fuge în odăiță – degeaba: nesuferita arătare îl urmărește de aproape.

Nemaiputând răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gât pe căpitan; acesta se lasă fără a face o mișcare.

Hangiul se-ndârjește și-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în mușchii grumazului strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheietura cerbicii. Dar cu cât strânge mai tare, cu atât chipul căpitanului se luminează; cu cât el scrâșnește, cu atât militarul râde

mai zgomotos și mai vesel. Și când d. Stavrache își descleștează dejtele amorțite și cade pe o laviță, căpitanul îl întreabă:

– Gândeai c-am murit, neică?

Și rămase multă vreme în picioare, cu mâinile-ncrucișate și cu privirea țintă asupra lui Stavrache. Apoi îi făcu un semn poruncitor, la care hangiul se supuse. Ieșiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbițile sunară, soldații își ridicară armele și urmată de obștea satului compania plecă, în frunte cu căpitanul, al cărui râs acoperea cântecul trâmbițelor și zgomotul mulțimii.

Dis-de-dimineață, d. Stavrache, tremurând de friguri, era la popa satului rugându-l să vie negreșit până seara să-i facă sfeștanie acasă.

III

Era o zloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică și vânt vrăjmaș, de nu mai știa vita cum să se-ntoarcă să poată răsufla. Deși aproape de nămiez, în tot satul era astâmpăr desăvârșit ca-n puterea nopții; ba nici glas de câne nu se mai auzea – cine știe în ce adăposturi se odihneau paznicii curților! Drumul parcă era pustiu: care om cuminte să-nfrunte așa tărie de vreme? Pe la toacă, s-a hotărât vântul să bată numai dintr-o parte; ploaia a contenit; a-nceput ninsoare mărunțică și deasă, și s-a pornit crivățul s-o vârtejească. Așa vreme ține trei zile și trei nopți: halal de cine n-are nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D. Stavrache n-a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă, ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfolește un covrig uscat și se gândește mai la una mai la alta. Dar e frig în prăvălie. Mai înțeleg să se canonească negustorul când știe pentru ce; dar așa, degeaba! Pe așa vreme e de prisos să mai aștepți mușterii. D. Stavrache încuie cicmigeaua, pe urmă prăvălia și trece-n odaie la căldură: călători n-or să mai treacă,

și toată lumea din sat știe să intre pe portiță-n curte și să bată la ușa de dindos.

În adevăr, după ce se dezmorțește bine d. Stavrache la gura sobii, iacătă, pe-nserate, că bate cineva la ușă.

– Care-i acolo? întreabă hangiul.

– Eu, domn' Stavrache, răspunde un glas slab de copil… Deschide…

Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhnește pe ușă aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită. Copila d-abia poate vorbi; fălcile i sunt înțepenite de frig, deși, pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată: are peste cămășuță minteanul lui tată-său; pe picioarele goale niște cizmulițe vechi ale mă-sii, și pe cap un testemel.

– Ce vrei?

– M-a trimes maica, să-i dai de un ban gaz, și taica, de doi bani țuică.

Și fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

– Da'… zice să nu mai pui gaz în a de țuică și țuică-n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate… și… să măsori bine…

– Da' bani ai adus?

– Ba!… zice că să scrii.

– Iar să scriu?

Și d. Stavrache urmat de fetiță trece-n prăvălie bolborosind:

– Scrie-v-ar popa să vă scrie, de pârliți!

În prăvălie d-abia se mai vede. Fetița, apropiindu-se de d. Stavrache, care-i toarnă țuica, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s-apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetița întinde mâna, ia covrigul și dă să-l vâre iute sub mintean; dar d. Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori știa că fusese un covrig pe tarabă și acu pierise? – că, fără vorbă, lip! o palmă peste fălcuța-nghețată:

– Lasă covrigul jos, hoațo!… De mici vă-nvățați la furat, fire-ați ai dracului!

Fata a lăsat covrigul și a pus mâna la fălcuța-ncălzită. Apoi, a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean și a pornit afundându-se în negura nopții viscoloase.

Hangiul a încuiat ușa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruț, a mai cotrobăit prin odaie… Să fi trecut așa ca la vreun ceas, când, prin urletul viforului, i se pare c-aude glasuri de oameni afară… Ascultă cu dinadinsul – urechea nu l-a amăgit. De astă dată se aud și bătăi în ușa de la drum a prăvăliei. Mușterii… Călători… Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare și trece-n prăvălie la ușe, unde cei de-afară bat mereu.

– Care-i acolo?

– Oameni buni!

E o sanie cu clopoței afară. D. Stavrache deschide.

– Bună vremea! zice o momâie de om înalt și spătos, cu o glugă mare, și intră, pe când altul, tot așa îmbrobodit, stă în fața cailor, cari nu se pot astâmpăra locului de bătaia vremii.

– Bună să-ți fie inima! răspunde gazda.

– Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte; caii, prăpădiți; noi, degerați. Să punem caii la grajd și nouă să ne dai un colțișor până la ziuă.

– Bucuros, zise hangiul… Dar dacă o fi poarta nemețită, e greu de deschis.

Din norocire, poarta era nemețită, însă pe dinafară; pe dinăuntru, fiind adăpostit dinspre partea hanului, locul era limpede. Doi argați ieșiră din grajd, poarta trosni spărgându-și lipiturile de gheață, sania fu trasă-n curte și caii puși la iesle.

Cei doi musafiri suiră pe prispă, își scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă și intrară-n căldură. Se vedeau, pe cât

se poate vedea pe-ntunerec, oameni cu dare de mână, cirezari, orzari, ori cine știe ce…

Când d. Stavrache se-ntoarse peste câteva minute în odaie, aducând pe tavă vin și pahare, găsi pe unul din musafiri în picioare încălzindu-se lângă sobă, acela care intrase întâi; celălalt era culcat pe pat cu fața la perete: drumeț obosit, se-ntinsese să-și dezmorțească oasele.

– N-ai și ceva mezelic?

Se afla… Măsline, costițe de râmător afumate, pastramă și telemea… Pe când gazda căuta în prăvălie, cu ușa de la mijloc deschisă, auzi pe musafiri vorbind așa de încet că nu putu înțelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amândoi musafirii erau tot la locurile de mai-nainte; ba cel culcat începuse să sforăie.

– Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, și așezându-se singur la masă, începu să guste cu mare poftă.

Mâncând, firește, începu vorba.

– Strașnic viscol, domnule!

– Da' de unde sunteți dumneavoastră?

– De departe…

– Și încotro vă duceți?

– Nu știu… Să mă crezi că nu știu. M-a luat prietenul cu el așa, tovarăș de drum, și uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

– Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicând sprâncenele; să umble omul așa pe drumuri fără să știe unde merge…

– Ei de! răspunse simplu musafirul; vezi?

Și-și urmă gustarea liniștit. După ce se gândi nițel, gazda:

– Dumneavoastră sunteți… negustori?

– Nu.

– Focționari…

– … Știi, nici tocma funcționari; dar… cam așa.

– Am înțeles: vorba vine, umblați la inspecții.

– Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

– Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

– De unde știi că mă cheamă Stavrache?

– Mi-a spus prietinul.

– Da'… dumnealui… de unde știe?

– Știu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-era frică să nu înnoptăm pe așa vreme; zice: n-ai grije; mânem aici aproape, la han la neica Stavrache.

– Pesemne că m-o fi cunoscând dumnealui! zise hangiul și dete să se apropie de pat, să vază mai bine pe omul care dormea cu fața la perete. Când, deodată:

– Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem frați buni? zise omul de pe pat, râzând și ridicându-se drept în picioare în fața hangiului.

Tot viforul care urla în noaptea grozavă să fi năpădit dintr-o dată în țeasta lui Stavrache nu l-ar fi clătinat mai cu putere decât înfățișarea și vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să scoată un sunet nu se mai putu închide; ochii clipiră de câteva ori foarte iute și apoi rămaseră mari privind țintă, peste înfățișarea aceea, în depărtări nenchipuite; mânile voiră să se ridice, dar căzură țepene d-a lungul trupului, care se-ntinse-n sus, nălțându-și gâtul afară din umeri, ca și cum o putere nevăzută l-ar fi tras de păr vrând să-l desprindă de la pământ, unde parcă era înșurupat… Dar după acest moment dântâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decât fusese, apăsându-și gâtul în umeri, ca și cum puterea nevăzută îl scăpase de păr; mânile se ridicară și-ncepură să frământe-n sec din degete; ochii-și întoarseră privirile din adânci depărtări de-afară afundându-le treptat înăuntrul bolții capului, în alte depărtări mai adânci poate; gura se-nchise și fălcile se-ncleștară.

– Șezi, neică, zise fratele mai mic, așezându-se la masă.

Hangiul ascultă.

– Te miri, firește, că mă vezi…

Hangiul zâmbi.

– Mă credeai mort, nu-i așa?… Aș! scrisoarea din urmă a fost o glumă…

Hangiul începu să râză.

– Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi… E vorba pe dreptate frățească… Dumneata ai la mână chezășie averea mea… Eu… de! până acuma m-am învârtit în lume cum am putut; de aproape doi ani nu te-am supărat… Acu… ce să-ți mai spui?… Am umblat cu banii reghimentului… și de-aia am venit… Să nu mă lași! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai… Nu bei și dumneata cu noi?

Zicând acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase-ncleștată. Tremurând și, ca și cum ar fi băut, deșertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

– … Daca până poimâine n-am cinsprezece mii, trebuie să mă-mpușc… Neică! adaogă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă lași… Nu zici nimic?

Drept orice răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniștit; se duse drept la icoane; făcu câteva cruci și mătănii; apoi se sui în pat și se trânti pe o ureche, strângându-și genuchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedomiriți, uitându-se când unul la altul, când la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare și să geamă.

Dormea?… Visa urât?… Așa de repede s-adoarmă?… Se preface? Dar n-apucară să-și pună din ochi atâtea-ntrebări și horcăielile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul adormit tremura tot mai tare și mai tare clănțănind din dinți.

Fratele se apropie de pat și atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine știe ce vis. La acea ușoară atingere, un răcnet! – ca și cum i-ar fi-mplântat în rărunchi un junghi roșit în foc – și omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu părul vâlvoi, cu mâinile-ncleștate, cu gura plină de spumă roșcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa și o trânti de dușumea, făcând tot țăndări.

Lumânarea căzând se stinse și odaia rămase luminată numai de candela icoanelor și de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai nalt, dete alt răcnet zguduitor și se năpusti asupra lui frate-său: îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

– Săi, că mă omoară!

Tovarășul voi s-apuce pe Stavrache de la spate; acesta părăsi pe cel trântit, se-ntoarse-n loc și-nhăță pe celălalt de gât: într-o clipă la pământ.

– Mă strânge de gât! vrea să mă muște!

Atunci începu o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârșită putere față cu amândoi uniți, hangiul mai avea și o repeziciune de mișcări nenchipuită. S-ar fi sfârșit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dedea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua de la brâu… Stavrache, ocupat cu tovarășul, nu luă seama că i se întâmpla ceva la picioare; fratele i le apucă, le-nfășură de două ori strâns bine și închise capătul curelii în cataramă; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăș, dete să se-ntoarcă în loc; dar picioarele nu se mai putură cumpăni. Fratele îi trase un pumn strașnic în furca pieptului, așa că Stavrache șovăind nu-l mai ajunse cu mâinile și se prăbuși ca un taur, scrâșnind și răgind.

Viscolul afară ajuns în culmea nebuniei făcea să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul într-un cot, îl răstigniră jos. Îi prinseră fiecare câte o mână, i le răsuciră-n loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului și i le legară strâns cu brâul tovarășului, pe când Stavrache îi scuipa și râdea cu hohot. Acu era legat butuc.

– Caută lumânarea! zise fratele stins de puteri, ștergându-se de sudoare.

Tovarășul se sui în pat, luă candela de la icoane, să caute lumânarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsi ș-o aprinse. Cum îi dete lumina-n ochi, Stavrache începu să cânte popește.

– Ce-i de făcut? zise tovarășul cu groază.

– N-am noroc! răspunse fratele.

Zdrobit de luptă și de gânduri, omul se așeză încet pe pat și privi lung asupra celui țintuit jos, care cânta-nainte, legănându-și încet capul, pe mersul cântecului, când într-o parte când într-alta.

ISTORIA SE REPETĂ

Alegerea parțială de la Ploiești m-a reîntinerit. Între altele, mi-a făcut deosebită plăcere revederea vechiului meu prietin, totdeauna verde și vesel, Stan Popescu, bravul garibaldian, care odinioară a luptat atâta pentru libertatea Poloniei.

Dar nu, nu-i adevărat! Stan Popescu n-a fost în viața lui amant al libertății! Dacă o clipă ar fi fost sincer liberal, astăzi ar avea, numai din chirii pe acareturi, 24 de mii de lei venit pe an, în loc de 200 de lei pe lună din slujbă! Și ce slujbă! El! luptătorul pasionat pentru libertate, să ajungă la bătrânețe subdirector a ce? a unui stabiliment oficial de robie – pușcăria locală! *O tempora! o mores!*

Am deplâns împreună cu bravul meu amic amăgirea vieții lui întregi.

Și cu toate astea a fost, îl știu bine, un fervent!

Alaltăieri mi-a adus aminte unul dintre episoadele vieții lui politice, pe care-l uitasem, și pe care nu-l pot lăsa nepovestit.

Era în 76.

Guvernul conservator căzuse și guvernul liberal era chemat să facă alegeri generale. Răposatul nostru prieten Tache Pandrav, prim-redactor la „Românul", scrie un articol, fulge - rând pe ciocoi, cari sugrumaseră atât timp voința alegătorilor, și cântând era de libertate electorală ce se inaugurează cu venirea patrioților la putere.

Pandrav se bucura de multă popularitate printre populația rurală din Prahova, unde fusese multă vreme funcționar cinstit și amabil cu publicul. Cum scrie articolul, se duce la „fundatorele și directorele“ „Românului“, C. A. Rosetti, și-i zice:

– Domnule Rosetti, eu îmi pui candidatura în Prahova la al patrulea!…

Rosetti se uită lung la el și-i răspunde îngâimat:

– Bine… Ai ceva șanse?

– Mai e vorbă!

– Bine… Să ne mai gândim.

– Ce să ne mai gândim?

– Mă rog: ai șanse multe? întreabă Rosetti zâmbind.

– Merg la sigur! răspunde Pandrav vesel.

– Bine… Du-te… Încearcă…

Pandrav, fără să mai stea de vorbă, se suie-n drumul de fier și merge la Ploiești, drept la Stan Popescu, care pe atunci, în tinerețe, era unul din cei mai bravi electori din localitate.

Să nu uit a spune că Rosetti era prezidentul consiliului electoral central al marelui partid.

– Stane, am venit…

– Bine ai venit!

– Îmi pun candidatura la al patrulea.

– Bravos!

– Știi câtă popularitate am…

Și începe să numere pe toți popii, primarii, notarii, dascălii și țăranii pe care-i cunoaște ca buni liberali și buni prieteni personali.

Stan și Pandrav merg să dejuneze. În cursul dejunului, cei doi vechi camarazi își dau drumul celui mai călduros entuziasm, zugrăvindu-și pe întrecute perspectiva fericirii poporului sub noua eră de libertăți publice ce se deschide. După ce plătesc dejunul, Pandrav se scoală și zice:

– Acuma, Stane, neică, la lucru!… Am trăsură… când plecăm?

– Unde? întreabă Stan.

– În județ… să lucrăm.

– Ce să lucrăm?

– Colegiul… Trebuie să-ncepem… Nu e vreme de pierdut.

– Apoi… zice Stan, scărpinându-și barba lui patriarhală… să începem… Dar eu zic că nu-i așa zor… lasă să plecăm mâine dimineață.

– De ce să nu plecăm numaidecât?

– Numaidecât! de ce numaidecât? Stai să mai vedem prietini în oraș… Mâncăm deseară cu mai mulți… mai ne chibzuim…

– Ce să ne mai chibzuim? răspunde Pandrav impacient… Îmi pun candidatura… Am șanse.

– Ei! șanse! să vedem.

– Ce să vedem? omule! tu nu știi ce șanse am?

– Ba știu, dar în sfârșit, acuma numaidecât nu pot pleca… Rămâi pe deseară aici, nu fi așa nevricos…

Și pleacă, lăsând în nedormire pe entuziastul candidat.

Seara se reîntâlnesc la prânz împreună cu alți doi prieteni și iar începe candidatul cu pornirea lui, Stan cu temporizările. La un moment, Pandrav, obosit de atâta sâcâială, se scoală și spune:

– Ia ascultă, mă Stane, ce mă tot fierbi cu diplomație? Ce va să zică asta? Răspunde scurt: am, ori n-am șanse?

– Bine, Tache, ai; nu zic ba.

– Apoi atunci, dacă am șanse…

Dar Stan, plictisit și el, la urma urmelor, răspunde scurt:

– Ei! știu că ai șanse… Dar batalamaua? unde ți-e batalamaua?

– Care?

– De la ogeac!… blagoslovenia hahamului!

– Care haham? ești nebun?

– De la Rusetache rabinul!… Ce te faci prost, că nu înțelegi?

Pandrav sare-n sus turbat:

– Cum! batalamà! ogeac! hahamul! rabinul! Care va să zică de asta am luptat noi contra ciocoilor! care va să zică, asta este era libertăților electorale! Ogeac, ai? batalamà, ai? Bravo, nenorocitule!

– Bine, toate bune, răspunde Stan liniștit, răsuflând că-n definitiv a ajuns să pună punctul pe i; toate bune și frumoase, dragă Tăchiță; dar fără batalamà nu se poate să ai șanse. Batalamaua, aia-i șansa, alta nu-ți mai trebuie.

– Așa! strigă Pandrav în culmea furiei, am să lupt contra voastră… și contez pe concursul moderaților.

Era în adevăr în Ploiești, pe atunci, o mână de politicaștri, cari se numeau moderați, un fel de lichele centraliste, avocăței și dăscălași, cari nu erau nici conservatori, nici liberali, băieți nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Când Stan a auzit de „moderați“, a bufnit de râs:

– Moderații! gogomanii! hahaha! auzi, moderații!

Și apoi foarte serios:

– Moderații, musiu Tache, sunt gogomani, dar nu până-ntr-atâta ca dumneata, să se puie împotriva stăpânirii!

Acest episod pe care-l uitasem mi l-a reamintit amicul meu Stan Popescu după primul scrutin al alegerii de la Ploiești, văzându-mă că am prea multe iluziuni despre rezultatul balotajului.

SLĂBICIUNE

Parizienii au aperitivul, vienezii fanfara, ploeștenii politica, alții alta: locuitorii capitalelor mari au totdeauna câte o deosebită slăbiciune, câte o patimă specifică.

Dar bucureștenii?

E ușor de răspuns:

Muscalul!

Muscalul, se-nțelege, nu atât din punctul de vedere politic sau social și cu atât mai puțin din punctul de vedere economic, fiindcă muscalul nu vrea să știe de regulamentele noastre polițienești, nu admite tarifele noastre oficiale; muscalul ține la tariful său autonom.

În adevăr, ia să vedem.

Tariful birjarilor de piață sună astfel:

„2 lei o oră în raza orașului;

1 leu o cursă ce nu trece peste 1/2 ceas;

2 lei cursa de la și până la gări."

Aș! crezi că vrea să știe muscalul de asta!

Dar putem noi tolera în statul nostru, în Capitală, ca niște străini să nesocotească regulamentele stabilite?

Firește că putem. De ce să nu putem? Nimic pe lume nu se poate mai ușor decât a tolera.

Dar e drept să îndoiască, să întreiască și, la zile mari, să împătrească prețul curselor?

Fără nici o ezitare, răspund: da, e drept. Nimic nu e mai drept pe lume decât prețul patimii.

*

Vedeți pe acest mic impiegat.

Știți câtă leafă are tânărul pe lună?

150 de lei… adică 150 în stat; în mână capătă 135; care va să zică, 1620 de lei pe an; prin urmare, are venit, din munca lui, câte 4 lei și 44 de bani fără ceva pe zi, în anii comuni, iar în anul bisextil, câte 4 lei și 42 de bani și ceva.

E cam prea puțin, ce e drept; dar pentru un tânăr fără vicii și cu socoteală, poate s-ajungă.

Ia, să-l privim, mă rog.

Unde-o fi mergând așa gătit acest june?

Se oprește în fața cofetăriei Riegler să-și așeze încă o dată cravata, care arde ca focul; își scutură cu batista pantofii de lac, își potrivește țilindrul, după ce-i trage apăsat o mânecă împrejur; se-nțepenește în călcâie și se uită spre fațada Teatrului Național…

La ce se uită?

Ei! la ce! la muscali…

După multă dezbatere interioară, își alege unul foarte *maladet*, îmbrăcat în catifea albastră, cu brâu pembè, cu doi *trotteurs* negri, ce mănâncă jeratic… Picior peste picior și:

– *Paidiom, gaspadin!*

Unde?…

Asta e! N-o să meargă omul cu muscalul să mănânce rahat la cișmeaua lui Cantacuzino de la Filaret… La Șosea! unde merge toată lumea bună.

*

Dar o să-mi zici dumneata:

– Cum se poate? Un om care câștigă pe zi 4 lei și 44 de bani fără ceva în ani comuni și 4 lei și 42 de bani și ceva în anii

bisextili, cum se poate să cheltuiască zece-doisprezece lei pentru birjă la Șosea?

– Iaca, se poate.

– Atunci, micul impiegat, Doamne iartă-mă!, ciupește din banii publici pe cari i-o fi mânuind…

– Doamne ferește! este unul din cei mai de treabă funcționari, onest în toată puterea cuvântului: să-i dai fără teamă sute și mii pe mână…

– Atunci, joacă și câștigă…

– În viața lui n-a pus mâna pe o carte de joc; din contra, jucătorii îi inspiră adâncă aversiune.

– Atunci… cum e tânăr, bine făcut și curățel…

– A! Domnule! e un băiat plin de frumoase sentimente morale; niciodată n-ar fi în stare să gândească măcar pe departe la o infamie. Și pe urmă, e înamorat de o jună modistă foarte frumușică, pe care e vorba să o ia în căsătorie. Și ea e o fată foarte cumsecade și meșteră. Are o mică economie și o s-o mai ajute și o mătușă ca să deschiză un magazin de mode… O să fie o căsnicie foarte potrivită. A! tocmai iat-o și pe ea.

*

Așa că-i foarte drăguță?… Cu cât gust se îmbracă! Ce pălăriuță cochetă! Ce botine elegante! Ia priviți-o cum calcă de ușurel, parcă e o păsărică!

S-a oprit…

Face un semn de chemare cu mănușa…

Cui?…

Ei! cui! firește că nu dumitale ori mie… Muscalului… Doi vineți superbi… roate galbene cu cauciuc…

A! cauciucul! mai ales pe pavajul ăsta nou de lemn și de asfalt și pe șoseaua bătută cu mașina…

– *Quelle volupté, ma chère!*

Și… zboară!

*

„Zboară, zboară, păsărică! zboară, cât ești tinerică!“ zice poetul, uitându-se lung după trăsura în care, sub umbreluța azurie, se vede sclipind părul cel blond și ceafa cu puf de piersică… (Ați observat, desigur, că-n anul ăsta se poartă foarte mult blondul).

– D-ta zâmbești, zice economistul sever. Dumitale îți place asta; aprobi luxul acesta nebunesc, din care are să rezulte ruina societății noastre… Dar ne ducem la faliment, domnule!

– Te rog, domnule, zic eu…

– Dacă dindărătul acestui lux (mă întrerupe un moralist), ne-ar pândi numai ruina materială, falimentul, încă n-ar fi o nenorocire destul de mare. Nenorocirea cea mai mare care ne pândește este decăderea socială, insanitatea, pierderea busolei morale… Mâne-poimâne, nebunia luxului va împinge pe micul împiegat să falsifice scripte, pe frumoasa blondă să…

– Mă rog, domnule, n-ai dreptul să bănuiești… Cum? pentru o plăcere inocentă, pe care ți-o poți explica prin…

– Nu ți-o poți explica, îmi zice un filozof, decât prin mania reprezentării…

– Nu-nțeleg, zice eu.

– Mania reprezentării se numește acea pornire foarte comună la oameni…

– Mă rog, întrerup eu pe filozoful meu, dă-mi voie: poți să mă-mprumuți cu douăzeci de lei până la 15 ale lunii viitoare? Am mare nevoie.

– Cu plăcere, poftim… Ziceam dar că mania reprezentării…

– Mă iartă, zic eu, îmi explici aldată… mă grăbesc.

– Ei! stai un minut.

– Nu pot, e târziu… Mă așteaptă nevasta gătită: i-am promis s-o duc la Șosea negreșit… La revedere…

Aha! apilpisiți *trotteurs:*

– *Paidiom, gaspadin!*

ZGOMOT

Pe vremea părinților noștri trăiau oamenii mai mult ca astăzi; sunt exemple destule: cutare a murit la nouăzeci de ani, cutare a ajuns suta, și cutare chiar a-ntrecut-o. Și nu se pomenea p-atunci nici de atâtea belele, nici de-atâția doftori. Așa e, pe de o parte; dar pe de alta, ia să ne gândim câți dintr-o generație ajungeau, nu la adânci bătrînețe, nici la bărbăție, dar măcar la tinerețe. Mureau o sută de copii și scăpa d-abia unul ca să ajungă la tinerețe; din o sută de tineri, unul ajungea la bărbăție, și din zece bărbați, unul d-abia pășea pragul bătrâneților. Care va să zică e cuminte să nu prea lăudăm vremile, nici pe cele trecute nici pe cele prezente; ba eu cred c-ar fi mai cuminte să nu le prea lăudăm nici pe cele viitoare.

Erau, și pe vremuri, și boale și doftorii, ca și acuma; ceea ce le lipsea părinților noștri, iar noi am început să avem, și firește o să avem din ce în ce mai multe, sunt mijloacele de întâmpinare a răului și-mpiedicare a răspândirii lui. Boale îngrozitoare, contra cărora aldată omul nu mai știa altă armă de luptă decât invocarea cerului sau a infernului – maslul ori descântecul – astăzi le putem birui sigur: dr. Babeș să trăiască! Molime cari pustiau continente întregi fără chip de împotrivire din partea bietei omeniri smintite de groază, „biciuri pe cari cerul parcă le născocise pentru a pedepsi fărădelegile pământului“ se dau azi înapoi neputincioase în fața unei circulări a

simpaticului director general al serviciului sanitar… Științei triumfătoare, omenirea recunoscătoare!…

Și cu toate astea, curios fenomen… Oricine se poate întreba: bine, dacă știința poate întâmpina și birui astăzi cauzele morții fără vreme, în copilărie, în tinerețe și la bărbăție, pentru ce atât de rar oamenii ajung astăzi la bătrânțe mai înaintate, necum la adânci? E ușor de răspuns: pentru că astăzi, înainte de bătrânețe înaintate, moartea e la vreme. Altădată oamenii trăiau mai puțini, dar trăiau mai mult; astăzi trăiesc mai mulți, dar trăiesc mai puțin. De unde, putem trage următoarea formulă savantă: longevitatea stă în raport direct cu mortalitatea. Care să fie cauza acestei aparente anomalii? Mulți au studiat întrebarea și au dat, după puterile lor, un răspuns mai mult sau mai puțin plauzibil.

De exemplu, unii zic că nu poate fi aci decât o chestie economică. Pe măsură ce se-nmulțesc oamenii, lupta pentru trai devine mai grea; de aci, exces de oboseală, uzură mai repede a energiei: omul de astăzi se trăiește în cinzeci de ani cât se trăia omul de pe vremuri într-o sută – viață mai scurtă, dar poate mai plină. Apoi… mașinismul, capitalismul, alcoolismul etc. Degenerescența! strigă alții. Omenirea slăbește pe zi ce merge. Armonia anatomică și fiziologică a omului se preschimbă mereu: unele organe menite să cheltuiască energie capătă putere covârșitoare asupra altora menite să strângă energia și s-o iconomisească: un caz analog cu al bugetelor vecinic soldate cu deficit, osândite a se echilibra vecinic cu împrumuturi. De unde – firească urmare – criză!

– Da, adaogă acești savanți; omul va ajunge cu vremea să aibă ca înfățișare normală înfățișarea caricaturilor multregretatului nostru amic Jiquidi: un cap foarte mare pe un trupușor mai mic decât capul… O domnișoară pudică n-are să-și mai poată acoperi ochii cu mânile… Așa ochi mari și așa mânușițe mititelușe!

Și totuși, cu așa capete colosale, omenirea va sfârși prin a fi nebună. Nebunia va fi odinioară starea normală a minții omenești! Planeta noastră va fi un vast balamuc! Biata omenire! După atâta prostie, frumos sfârșit! În fine, alți înțelepți pretind că scurtimea vieții se datorește numai și numai sistemei democratice, care tinde a egaliza, a nivela pe toți muritorii: să trăiască toți, puțin, dar egal!

Așa zic unii sau alții. Eu sunt de altă părere. Pricina pentru care omul, aibă cea mai solidă cherestea, nu poate ajunge astăzi la o vârstă în adevăr respectabilă este: zgomotul. Să nu uitați că, relativ cu populația, cazurile de longevitate sunt mai numeroase la sate decât în orașe, și în orașele mici mai numeroase decât în cele mari. Cu cât orașul e mai mare, cu atât longevitatea e mai rară… Zgomotul!… Cu cât omul are mai mulți copii cu atâta-mbătrânește mai degrabă. De ce? Învățătorii în genere se prăpădesc devreme… De ce?… Zgomotul!… Ați observat la Moși că de pe la zece dimineața toată lumea e mai puțin ori mai mult beată, și pe urmă, toată ziua, din turtă dulce-n turtă dulce, ajung seara toți turtă? De ce? Din băutură toți? Nu! din pricina zgomotului…

Bucureștí! oraș fără monumente și fără istorie până la istoria monumentală a lui Gion, există oare pe lume vreun loc unde să găsesc eu mai mult zgomot decât în sânul tău? Birji – tramvaie – tramcare – fluiere – sirene – clopoței – clopote –pre - cupeți – „Universul!“ – „Epoca!“ – „Adevărul“, „Moftul român“ de mâine! – căruțe de nisip goale în fuga mare – camioane cu șine de fier la pas – flașnete – carillonul de la „L'Indépendance“ – două muzici pe bulevard și una la birt la Cosman – vrăbiile de la palat… Și apoi se tot miră unii că se-ndesesc cazurile de nebunie și de sinucidere! Cum să n-avem clavir la cap! Sfinți împărați, patronii Bucureștilor, rugați-vă pentru noi bucureștenii!

Dar pentru numele lui Dumnezeu! mintea stă în cap, și urechile sunt niște uși ale minții, precum ochii îi sunt ferestrele: și ferestrele le poți închide, că ai perdele, dar ușile sunt deschise de perete! Iată anomalie! să ajungi a ferici cu atât mai mult pe cineva cu cât are ușile mai dărăpănate, mai în neputință de a funcționa cumsecade! Dacă vedeți pe un bătrân foarte venerabil pe stradele Capitalei, să știți că e surd: altfel nu putea ajunge la atâta bătrânețe. Dacă vedeți pe cineva preumblându-se vesel, cu figura senină, fără umbră de crispațiune, invidiați-l!… e surd, fericitul! Trecu de mult vârsta de aur, când alte sunete nu erau pe lume decât glasurile naturei generoase, acompaniate de ciobănașul arcadian pe un fluier cu două țevi de trestie. De atunci, încet-încet, longevitatea a ajuns tot mai rară; ea tinde a dispărea și va dispărea cu desăvârșire…

Se va mai întoarce oare?

Da! poate să se mai întoarcă, atunci când omenirea va intra în vârsta de cauciuc, atunci când vom avea șine de cauciuc, roți de cauciuc, potcoave, căruțe, fluiere, sirene, clopoței și clopote, tobe și trâmbițe de cauciuc.

Până atunci, ferice de acei ce au urechi de cauciuc.

[COMETA FALB]

Ziua de 1 noemvrie a trecut, din norocire, ca toate zilele.

Sinistra proorocire astronomică a renumitului geolog austriac nu s-a izbândit: Falb propune și Dumnezeu dispune.

Atât mai bine!

Acu, că ni-i spiritul mai limpede și inima mai liniștită, aș putea face o prinsoare:

Dintre câți știau de spusa lui Falb, de la cel mai din urmă poltron până la cel mai hotărât disprețuitor al morții, nici un om în toate mințile n-a fost, la apropierea ceasului, cu desăvârșire lipsit de grije; dacă nu de grije, măcar de un neastâmpăr neplăcut; dacă nici de asta, măcar de o netălmăcită și furnicătoare nerăbdare.

*

Cam cu vreo săptămână înainte de ziua fatală, am citit cu sfințenie toate gazetele, urmărind numai și numai știrile despre sfârșitul lumii.

Notițele, reportajurile și interviewurile ziarelor în privința tristului sfârșit al planetei nu mi-erau însă de ajuns. Îmi trebuia ceva mai pe larg.

Să spun însă în treacăt ce lucru ciudat se petrecea în spiritul meu: pe de o parte căutam cu dinadinsul să găsesc păreri savante cari să tăgăduiască posibilitatea cataclismului; iar pe de

altă parte, și mai cu dinadinsul dedeam crezământ părerilor cari înclinau a confirma prevederile lui Falb.

Îmi plăceau cele dintâi, dar cele de-al doilea mă stăpâneau.

Am zis că-mi trebuia ceva mai larg decât fugitivele note ale ziarelor. Am alergat dar la Enciclopedii.

*

Înarmat cu date pozitive și cu nume în orice caz mai ilustre decât ale domnului Falb (Seneca, Newton, Kepler, Herschell, pater Secchi, Faye etc.), am pornit să îndeplinesc o nobilă misiune; am alergat să-mbărbătez sufletele clătinate, mințile aiurite de apropierea dezastrului haotic.

Credeam în ce spuneam? – Nu știu.

Credeau acei ce m-ascultau? – Nu crez.

Și cu toate astea, ce limpede expunere, ce argumentare fără greș!

Întâi, partea istorică…

Seneca cel dintâi expune într-un chip magistral cunoștințele străvechilor chaldei asupra cometelor, și, din spusele lui, se vede că noi modernii nu știm, în privința acestor stele rătăcitoare, cu mult mai mult decât știau chaldeii.

Da, dar în orice caz știm mai mult.

*

De exemplu, știm că o cometă este un corp care descrie împrejurul soarelui o elipsă extraordinar de lunguiață, a cărei linie o calculează astronomii exact, afară de cazurile când cometa își schimbă mersul, ceea ce se întâmplă foarte adesea.

Mai știm – și asta trebuie să ne umple de bucurie – că materia din care se compune o cometă este de o consistență necunoscută pe globul nostru, și adică: pe pământ, materia se prezintă sensurilor noastre în trei moduri, solidă, lichidă și gazoasă; materia cometei nu este în nici unul din aceste trei moduri. Dacă ar fi măcar gazoasă, cum volumul ei este

gigantic, n-ar putea fi așa de transparentă; în orice caz, prin volumul ei luminos, n-ar putea traversa nefrânte raze străine ei. Dar cu toate astea, se știe că chiar prin sâmburele cometei, darmite prin coada ei, se văd perfect și tot în poziția lor normală, stele cât de mici.

*

Iată ce spune celebrul Faye:

„În comete materia este subțiată până la un punct de care nici o substanță de pe pământ nu ne poate da vreo idee".

Apoi, în privința efectelor mecanice ale unei întâmplătoare ciocniri între pământ și o cometă, același mare savant spune:

„Cea mai slabă pânză de paianjen ar opune mai multă rezistență unui glonț de pușcă".

Adică, adăugam eu, glonțul de pușcă e pământul și cometa pânza cea mai slabă de paianjen.

Toți astronomii serioși afirmă că fiind dată micimea corpurilor cerești față cu nemărginirea, după toate calculele de probabilități, din 281 de milioane de ori numai o dată s-ar putea întâlni două dintre acele corpuri… și poate nici atunci, adăugam eu.

Dar alta, și mai și: eminentul astronom Loewy spune că în ziua de 16 (28) iunie 1861, pământul a trecut prin coada unei comete.

*

Dar un fenomen și mai îmbucurător!

S-a văzut o cometă care a mers câtva timp pe cer și deodată, într-o seară, astronomii și chiar oamenii comuni, cu ochii nearmați, au văzut-o despărțită în două: două comete la fel, cari au început să se despartă încet-încet, și tot așa și iar așa, până s-au depărtat una de alta ca de la pământ la cer, și au dispărut în haosul fără fund, apucând fiecare pe deosebite cărări – așa că am putea zice aproape cu siguranță cum că n-au să se mai lipească la loc cât lumea.

Ei! cum ne putem explica fenomenul acesta?

Foarte lesne. Uşurateca stea cu coadă a trecut peste o planetă: aceasta n-a păţit nimic, şi stând ţeapănă a forţat pe cometă să se despartă-n două. Atât mai rău pentru cometă! De ce nu ia seama pe unde umblă!

…Vezi dumneata, cititorule, cum face omul de frică şi glume!

*

Şi pentru a sfârşi, aveam argumentul zdrobitor – celebra afirmaţie a genialului Newton:

„Cea mai mare cometă, fie mare cât de la soare până la Saturn, dacă o strâng până a-i da consistenţa aerului nostru, o pot vârî într-un degetar!“

Iar nu mai puţin minunatul Herschell zice:

„Coada întreagă a unei comete poate că nu-i mai grea decât câteva dramuri“.

Cu cât îmbărbătam pe alţii, cu atâta, parcă, mă-mbărbătam şi eu.

Într-o dimineaţă, însă, n-apucasem să arunc bine unui prieten îngrijat afirmaţiile celor două genii, şi pusei mâna pe „Universul“, să vedem ce mai nou în Africa…

Când colo, o depeşe din America:

Cometa!

Cometa… a apărut! Se vede cu ochii liberi în America de Sud!

Monstrul însărcinat cu executarea pământului osândit s-a arătat la poarta cerului nostru!

*

S-a isprăvit! S-a dus toată Enciclopedia!

Într-o clipă am uitat pe toţi savanţii eminenţi, iluştri, geniali, pe toţi astronomii serioşi, şi mi-am adus aminte de

uitatul cosmolog Maupertuis, care, gândindu-se la căldura ce trebuie să o capete cometele în apropiere de soare, zicea cu emfază:

„Căldura aceea ar preface pământul în cenușe ori într-un bulgăr de sticlă; numai coada cometei ar îneca globul nostru în valuri aprinse și ar nimici pe toți locuitorii lui. Tot așa vedem pierind un popor de furnici asupra cărora plugarul varsă apă fiartă în clocote."

De la depeșa din Valparaiso, n-a mai fost chip să-mi continui misiunea mea: n-am mai putut îmbărbăta pe nimini, și nimini și nimic nu m-a mai putut îmbărbăta.

*

Lungă a fost ziua de 1 noiemvrie!

Dar în sfârșit… Sinistra poorocire nu s-a-ndeplinit.

Atât mai bine!

N-a fost voința Domnului să se prăpădească bunătate de planetă, care sufere, fără să geamă, greutatea atâtor păcate și atâtor prostii.

Tatăl ceresc n-a voit nici de astă dată pieirea noastră, a greșitei vecinic și vecinic nepocăitei omeniri.

Cum s-ar fi plecat ea să-și pună mintea cu niște nemernici ca noi?

Cum s-ar fi-ndurat el să lase o cometă vagabondă să răstoarne atâtea statornice și măreațe temple, pe cari omenirea cu trudă de veacuri le-a rădicat lui, spre a-l slăvi pre el? atâtea locașuri sfinte, unde adesea îl rugăm așa de frumos să ne ajute cu puterea lui nemărginită a-ndeplini fapte, ce el, anume sub pedeapsa pierzării sufletului nostru, ne-a oprit să săvârșim?

El a poruncit cometei uriașe, care venea valvârtej asupra piticului nostru glob, să se abată din cale, și cometa s-a supus, ba încă așa de ascultătoare, încât, pare-mi-se că nici n-o s-o mai vedem cât de departe.

S-a dus să sperie, de pe alte ceruri, pe muritorii altor planete; să le aducă de aproape aminte, cum ne-a adus și nouă, întâi de puterea și apoi de bunătatea Celui întru toate fără de margini.

Ducă-se până dincolo de granițele stăpânirii soarelui că, slava Domnului! are loc destul.

DESPRE COMETĂ

Prelegere populară

D. Mariu Chicoș Rostogan, distinsul nostru pedagog și director al școalei model „Ulpiu Traian“, este destul de cunoscut tuturor acelora cari se interesează de mișcarea noastră culturală, așa ca să ne scutim de a-i mai face vreo reclamă. Ne mărginim doar să dăm aci, cu sfințenie, prelegerea pe care d-sa a ținut-o, în fața școlarilor săi, asupra cometei de luni 1, marți la 2 noemvrie.

Pentru ca să guste cititorul și mai bine această producțiune, trebuie să-i amintim că vechea noastră cunoștință, eminintele pedagog d. Mariu Chicoș Rostogan, totdeauna, înainte de *e* și *i*, prounță pe: *n* ca *gn* franțuzesc; *t* ca *k; d* ca *gh; g* ca *j; c* ca *șș* etc. Pe ici, pe colo, pentru a ține deșteaptă această amintire, transcriem cât se poate mai exact felul de pronunțare a eminintelui pedagog, lăsând cititorului să suplinească părțile din cale-afară originale.

Iată prelegerea d-lui Mariu Chicoș Rostogan:

Profesorul – Am primit ghe la onoratul Ministeriu următorul țircular:

„*Domnule Director*,

În apropierea zilei de prima novembre, lumea toată și mai cu seamă masele populare sunt adânc mișcate de profeția savantului Falb asupra sfârșitului lumii prin întâlnirea pământului cu cometa lui Biela.

Ministeriul vă invită dar cu onoare a face copiilor din școala dv., o prelegere populară despre comete în genere și despre falșitatea prevederilor sinistre, adică despre imposibilitatea unei ciocniri a planetei noastre cu un alt corp ceresc.

Știm cu toții că influența generațiunilor care trăiesc simultaneu este reciprocă. Astfel, copiii, mergând pe la căminurile lor, ar duce îmbărbătarea de care au astăzi atâta nevoie masele poporare ignorante, a căror imaginație este totdeauna pornită la superstițiuni și la credință în supranatural.

Primiți, domnule director, distinsa noastră considerațiune."

No! auzit-ați numa cum se esprime onoratul Ministeriu cătră migne, mă?… „cu onoare!" și…„ghischinsa noastră considerățiune!…". Numa voi, niște râtagni, nu cunoașteți răspectul, și doar ghestul vă muștruluiesc…

Ne vom îngheplini aședar misiugnea și vă vom face o prelejere ghespre comeată.

Școlarul Ionescu – Apoi, a trecut…

Profesorul (aspru) – Nu fă larmă, spurcăciune!… Silențium și atențiune, că-z intrăm în makerie!

Numele „comeată" iaște ghe jănul femenin: o comeată, două comeake, și gherivă ghe la *coma*, coamă, capelură, pleate lunji, respective: comată, comeată, astru pletos, *vulgo* stea cu coadă.

Apărițiunea comeakelor au esărțitat togheauna înrâurire asupra maselor populare, asupra prostimii, cu atâta mai mult că aceea apărițiune au fost prețesă ghe bolizi, mecheori, așteroizi, cari se arată ca o ploaie ghe steale și cari…

Școlarul Otopeanu (ridicând mâna-n sus) – Dom'le!…

Profesorul – No! ai vreo observățiune ghe făcut?…

Școlarul Otopeanu (în picioare) – Dom'le, mama-ntr-o seară, iarna trecută, a văzut ploaie de stele, afară…

Profesorul (impacientat) – He!… că-z doară nu era să le vază-n bordei…

Școlarul – Și eu și cu taica eram culcați, și când a intrat mama în casă și ne-a spus să ieșim afară să vedem, taica n-a vrut.

Profesorul (mai impacient) – Ha!

Școlarul – Zice taica: „Nu ies din plapumă pe gerul ăsta, să știu de bine că plouă și cârnați…“ (Școlarii râd.)

Profesorul (foarte impacientat) – Tată-tău este un azin, carele nu știe să-ți ghea o educățiune zolidă. (Copiii râd mai tare; profesorul foarte aspru:) – No! basta!

Merem mai gheparte și intrăm în ghemonstrățiune. (Coboară la tablă, ia tibișirul și desinează, nu tocmai exact, o elipsă cu focarele foarte depărtate.) No, acuma, Bârsăscule, tu carele ai mai multă aplicățiune la machemachică, spune-ne doară ce am vrut eu să prezent aici?

Școlarul Bârsescu – Un… castravete, domnule.

Profesorul (stăpânindu-și un zâmbet simpatic) – Mâncă-l cu mumă-ta! (Schimbând repede tonul:) Tot la foale ți-i gândul, să le-ndopi!… Nu-i castraveche, mâncăule!… e o elipsă, o curbă lunguiață, care are duplu țentrum; unul aici în punctul omicron, și alt țentrum togma dincoace, la ceilantă estremitache, în punctul omega. Aceasta-i calea comeatii.

No, acuma pornim, mă rog, cu comeata de dincolo de punctul omicron pe calea ei, și merem, merem, mereu merem cătră soare, carele iaște în primul țentrum, omega. (Urmând, după metoda intuitivă, cu creta pe linia elipsei, profesorul simulează creșterea și descreșterea mersului cometei.)

Cu cât se apropie ghe soare, astrul pletos își acțelărează amăsurat mersul său, nețăsare crescțendo, simțind acea atracți - une puchearnică, ca un școlar diliginche când s-apropie de focarul luminii intelectuale și morale, de școala și de profesorele său… Apoi, cu cât se depărkează de la primul țentrum și mere cătră al doilea țentrum, se leneveaște amăsurat și îmblă-ncet și tot mai încet, descrescțendo ca un școler puturos și fără aplicățiune (cu dezgust), carele preajetă la dătorință.

Exempla doțent: bunăoară, întâi ca Bărsăscu Știpiogne, și al doilea ca Ionescu Agnibal *alias* agnimal! (Râsete). Silențium!…

Pentru aceea doară, cu toate calculățiunile și operățiunile alghebraice asupra proțesului mehanic, că *a* plus *b* musai că este, mă rog, ecval cu *ț*, comeata nicighecât nu vine prețize.

Școlarul Ionescu – Zicea că vine ieri seara, dom'le.

Profesorul – Au zis tată-tău…

Școlarul – Nu, dom'le; Falb…

Profesorul – Ai văzt tu pe Falb…

Școlarul – Nu, dom'le, era în „Universul" și-n toate gazetele…

Profesorul (grav) – „Ugniverzul", doară și toate gazetele cvotighiene nu sunt compekenke în cauză; pântru așa un lucru trebuie să conzultăm publicățiunile spețiale, cum e bunăoară „Mundus" oder „Țodiacon", „Univerzal-transțedental-cosmologhișe-stronomișe-meteorologhișe Flighende Bleter", acea publicățiune de fală care apare o dată la lună și în care se arată țălebritatea erughițiunii germâne, pântru carea, ca s-o poată cineva pricepe, musai să aibă știință ghespre rățiunea pură, musai să știe jugheca ca Kant. (Școlarii râd tare.)

Faveke lingvis! vitelor și grobianilor, când caut să vă scot din acele credințe rătăcite, a căror consecvență este ignoranția și imbețilitachea!… Căci au fost proști și neghiobi, *ștultorum numerus infignitus!* cari au crezut cum că orice comeată iaste un sămn, o amenințare, o piază rea…

Școlarul Otopeanu – La noi, la Otopeni, spune, dom'le, tata, că s-a stârpit toate vacile când a venit cometa ailaltă.

Profesorul – Dar mumă-ta de ce nu s-au stârpit, boule?…

No, merem mai gheparke… fără *collocvium!* Să vedem numa care este posibilitakea ghe o întâlnire a globului terestru cu comeata lui Biela… (Hotârât:) Apoi, asta nu-i slobod, asta nu se poake, gheoarece toți erughiții au proboluit negativa!

(Cu siguranță:) *Natura non fațit zaltus*, mă prostovanilor! Ea au pus doară ghestul șpaț, ca să aibă loc corpurile cerești să îmble care-ncătrău în univerz, fără coliziune, fără craval: să aibă fiecarele pântru trubuințele respective comoghitachea lui! (Școlarii râd foarte tare și fac zgomot.)

Profesorul – Nu larmă, râtanilor inconștii! nu râdeți ca ruralii, cari n-aveți decât înștincturi chelurice și nu simțiți penetrățiune la contâmplățiunea naturii carea (cu multă elevațiune), după cum lucră este, mă rog, pântru spectatoriul cu perșpicațitache, un spectacol plin de admirățiune și venerățiune!…

No! acuma văz't-ați că ieri nu s-au întâmplat nimica… De ce n-ați vin't la școală ieri, să azistați împreună cu profesorel vost'?…

Școlarul Bârsescu – Ni-era frică de cometă…

Profesorul – Frică, ha?… No, du-che!

Școlarul Ionescu – Eu am venit, dom'le, cu Popescu Ion și cu Otopeanu Marin, și-am stat de la două până la patru, și dumneata n-ai venit.

Profesorul – Ha!

Școlarul – Și când i-am spus mamii, a zis că n-ai venit de frica cometii.

Profesorul (supărat, cu humor amestecat cu dispreț) – Pe mine să mă-nvățați corajul, tu și cu mumă-ta, niște loaze! pe mine? care, în cătane, la Zolfărino, unde au fost și cu franțozul și cu talianul, am avut un frache mai mare undrofițir în gavaliri și un unchiu de pe mamă fetfebel la granadiri!… și cari or mâncat acolo, mă'roc, ghimpreună cu drăguțul ghe-mpărat o paparadă ghe așele, mă rog. Voi! pe migne! Corajul? Vezi numa! (Transportat, cântă cu mult avânt eroic:)

„La Zolfărino ghe vale,
Mere-un ghenăral călare
Și tot strigă-n gura mare:
– Împărache înălțache!

Cu răcuke gnenvățake
Pugne pașe, nu che bache,
Că-ți perzi cătagnele toake!
…und zo waiter…“

(Copiii aplaudă și râd.)

Profesorul – Nu larmă, vitelor, cari n-aveți respect ghe istoria neamului!…

Merem acu mai departe, să vorbim de temp'ratura comeatii și apoi de conzistența ei, pentru ca mai apoi, la urmă, s-ajungem, mă rog, la concluziunea aceea, cum că nicicând n-avem să ne temem de sfârșitul lumii, carele nu se poate.

No! temp'ratura! (cu multă volubilitate:)

Vremea, mă rog, se-mparte, după cum au proboluit Țelzius, în două părți, cari se despart una de alta la acel *fixum*, carele se cheamă zero-graduri sau *nul*… De acolo, aceea care mere-n sus – Bârsescule, fii atent! – este partea călduroasă, și aceea care mere-n jos – Ioanescule, nu căsca gura, că intră musca! – este partea friguroasă, iar la nul, mă rog, apa – Popăscule, vrei să mânci bătaie! – apa prinde pojghiță.

De aceea, iaște iarnă și vară, după cum arată la termometerul lui Țelzius, respective țentigrad, iar acei cari știu carte, iar nu ca poporul de rând, numesc căldura plus și frigul minus. Prin urmare, e proboluit cu metoaghele moghearne cum că comeata este totdeuna în minus: despre o inflămățiune dară nu poate fi vorba.

No! acum conzistența. (Și mai volubil:)

Conzistența comeatii conzistă din materia cea mai fainâ din toate puncturile de vedere a senzurilor noastre; *mutachis mutanghis*, mai fainâ decât o beșică de săpun, mă rog!

Materia în jenăre e doar ceva, mă rog, carele nu esistă, ci e mai apoi numa o însușire a lucrului în sine, carele iaste o enerjie, carea nu se știe și pe carea *semper ignorabimus!*… Aceea apoi nu-i ghe nasul vost', niște mucoși! că e prea înalt; aceea

o veți ștudui când veți îmbla la Univerzitache, cum am îmblat și eu. De nasul vost' este doar aceea care vă spun eu, cum că destulu-ți-i vorba măiastră a marelui jeniu Neftone. că o comeată cât de mare, măcar ca de-aici pân' la Budopești, prin condensățiune, o poate vârî într-un… într-un fingherhut… pălăria ghejetului… ghejătar… *vulgo* năpărstoc.

Noi, acuma, concluziunea.

Mereți acasă și spuneți tată-tău și mumi-ti, respective părinților voștri ignoranți, să nu mai fie neghiobi să aibă frică ghe *fignis munghi*, că cine crede în superstițiuni devine riduculos față cu știința și merită ghesprețăluit.

(Școlarii râd, Ionescu mai tare ca toți.)

Profesorul (dând din cap cu dispreț către Ionescu) – Las' pe alții să rădă; nu râghe tu, urecheatule, că eu che urechesc înc-o toană; che fac numa apoi să vezi steale și comeache ziua miaza mare! înțălesu-m-ai?

(Copiii devin din ce în ce mai impacienți și mai zgomotoși.)

Profesorul – De aceea trubuie ca să avem pântru știință cel mai nalt respect, dar totdeodată cu ceea mai profundă moderățiune, mă rog. Că-z știința nu trubuie tractată în mod excluzivist, nici ca pe o zeiță ce stă în ceriu, cum spune Schiller, nici ca pe un dobitoc ghe muls!

(Copiii devin și mai impacienți, și mai zgomotoși.)

Profesorul (ridicând emfatic tonul pe măsură ce crește zgomotul școlarilor) – *Aignem ist ghi visenșaft, ghi hohe, ghi himlișe Ghiotin…* măgarilor! *ghem anghern, ghi tiuhtighe Kuh…* boilor! *ghi in mit Butern fersorct…* porcilor!

(Profesorul iese cântând „La Zolfărino ghe vale"; copiii ies foarte veseli după el, făcând un zgomot nemaipomenit.)

ACCELERAT No. 17

Un individ purtând pe umeri o șubă largă, cu o căciulă mare pe ceafă, stă la masă în restaurantul Gării de Nord și bea ceai. Are un geamantan de pânză cu cercuri de tinichea alături pe un scaun, și pe masă un sac de piele neagră, prin mănușa căruia își ține petrecută bine mâna stângă până la încheietura brațului. După figură, după maniere și port, trebuie să fie vreun negustor, ori arendaș din provincie.

Un domn bine îmbrăcat, blană cu guler de astrahan și căciuliță asemenea, bea cafea la altă masă, fumează și se uită din când în când către provincial, care nu ia seama deloc că-l observă cineva. În același timp, domnul trage cu ochii la ușă: așteaptă desigur pe cineva, și cu nerăbdare.

Negustorul plătește ceaiul. Îndată, iată și hamalul vine să-i spună că trenul a tras la peron; îi ia geamantanul de pânză și vrea să-i ia și sacul de piele, ca să-l ușureze pe pasager; dar acesta își trage repede mâna cu sacul și refuză serviciul. Sacul nu e mare, dar trebuie să fie greu, fiindcă pasagerul, ridicându-se, trebuie să-l țină și de dedesubt cu mâna dreaptă. Hamalul pornește spre ușă; negustorul după el.

Domnul, care n-a scăpat din ochi nici o mișcare, s-a ridicat și el și pornește pe urma negustorului la câțiva pași.

Negustorul s-a suit într-un vagon de clasa întâia, și șade pe coridor cu sacul lui în brațe.

Domnul se plimbă de colo până colo pe peron, trăgând cu ochiul aci către partea pe unde vin pasagerii, aci către geamul la care stă în picioare omul cu sacul, pe când acesta se uită foarte distrat pe geam la mișcarea de pe peron.

Mai sunt cinci minute…

Domnul de pe peron se vede bine că fierbe de nerăbdare… În sfârșit, un om îmbrăcat modest, un fel de fecior de casă, făcându-și greu loc prin mulțime, sosește gâfâind cu un geamantan frumos de piele rusească, cu un tartan și cu un bilet de clasa întâia.

– Dobitocule! era să mă faci să scap trenul!…

Apoi, luându-și bagajul și biletul, trage la o parte pe fecior și îi șoptește pripit și cu un aer foarte sever.

Mai sunt două minute.

Domnul, ajutat de fecior, se suie în vagon unde e negustorul. Acesta, îndată ce s-a suit domnul, trece din coridor în cupeu, pe când domnul face fel de fel de semne de inteligență feciorului său, care stă drept în fața-i pe peron.

Fluierul întâi… Apoi numaidecât al doilea… Frânele se desfac… Trenul a pornit.

Domnul intră în cupeu după negustor, care s-a dezbrăcat de șubă și șade cu sacul pe mână.

– Bonsoar, zice domnul.

– Bonsoar, răspunde negustorul.

Și domnul se așează pe fotoliul din față, după ce și-a pus geamantanul în plasă și tartanul la căpătâi.

Doi-trei kilometri tăcere.

– Mergeți departe? întreabă domnul.

– De! departe și nu departe…

– …?

– Până la Mărășești…

– Până la Mărășești?

– Da. Dar dv.?

– Și eu tot până la Mărășești.

– Vezi?… După daraveri…

– Da, după daraveri. Dar d-voastră?

– Tot după daraveri.

Conductorul… Taie biletul domnului și întinde mâna către negustor…

– 753, zice omul, care pare că deja moțăie, și pune mâna în buzunar să arate carta… Conductorul salută și pleacă.

– Aveți cartă permanentă? întreabă domnul. Sunteți poate la Senat…

– Ba nu… am bilet de abonament… Am multe alergături și-mi vine mai ieftin…

Chitila…

– Puțină lume astăzi în tren. În tot vagonul suntem numai noi și încă un pasager în alt cupeu. E bine… putem dormi până la Mărășești! zice domnul, lungindu-se pe fotoliuri și acoperindu-se cu tartanul.

– A! eu nu dorm niciodată în tren, zice negustorul… Știți, umblu cu bani… Pungași…

– Frate, să fie adevărat?…

– Ei, bravos! Nu s-a-ntâmplat și mai acu o lună?…

– Eu, drept să-ți spun, nu m-am gândit niciodată… S-o fi întâmplat așa odată.

– Numa o dată?

– În clasa întâia?

– Tocmai în clasa întâia, firește, zice negustorul. Mie, ce să-ți spui? mi-e frică al dracului. Mi se-ntâmplă câteodată să am sume mari cu mine… bunioară ca acuma…

– !…

– Glumă e să mă arză odată cu o avere de om.

– …!!!

– Patruzeci de mii de franci!…

– …!!!

– Să ferească Dumnezeu! M-ar omorî! adaogă provincialul.

– Nu ți se pare dumitale că e prea cald aici? întreabă domnul, ștergându-se de sudoare.

– Nu, răspunde negustorul, e tocmai potrivit.

– Mie mi-e grozav de cald.

Și domnul iese să se răcorească puțin în coridor.

Peste câteva momente, domnul se reîntoarce la locul lui.

– Mă rog, zice provincialul, trenul ăsta se mai oprește undeva până la Ploiești?

– Da… la Periș, două minute.

– La Ploiești, ne dăm jos, să luăm câte-o dulceață…

– …Ne dăm, dacă vrei, zice domnul distrat, ca de pe altă lume și se trântește să doarmă, învelindu-se cu tartanul peste cap.

Trenul a plecat din Periș. Negustorul scoate un măr din buzunarul șubei și începe să rontăie.

Deodată domnul se ridică:

– Peste putință să dorm… teribil de cald!

Apoi, dă geamantanul jos, îl deschide și scoate un șipușor elegant; deșurupează dopul și oferă negustorului.

– Cognac…

– Mersi… De zece ani nu mai pun spirtoase în gură…

– E extrafin…

– Mersi… Sunt oprit…

Domnul, mâhnit de refuz, înșurupează la loc dopul, pune șipușorul în geamantan, pe care-l aruncă iar în plasă. Apoi, suflând greu de căldură, iese iarăși în coridor, unde se plimbă de colo până colo.

Provincialul se lungește bine, punându-și sacul căpătâi.

Conductorul:

– Biletele pentru Ploiești, domnilor!…

Domnul din coridor dă discret biletul său… și reintră în cupeu, trăgând ușa cu multă băgare de seamă ca să nu deranjeze pe negustor, care are probabil intenții să aținească.

– Puteți umbla cât de tare, zice omul culcat; nu dorm. Unde pot eu dormi?… Mă lasă să dorm căpătâiul ăsta? și zicând asta, bate cu palma pe săculeț, care sună foarte plin.

Domnul scoate portabacul și oferă negustorului:

– Regale…

– Mersi, zice omul cu sacul; de zece ani m-am lăsat de tutun… Sunt oprit…

Apoi după o pauză lungă:

– Apropo, ziceai dumneata adineaori… de pungași… în tren. Să vezi ce s-a-ntâmplat unui negustor, un prieten al meu!… Venea cu doi inși de la Roman în clasa-ntâi… I-a luat vreo opt mii de lei… Știi cum? Unul i-a tot dat să bea niște vin dulce cu dresuri, și altul i-a dat să fumeze o țigară, cu afion, cu dracu știe ce… A adormit omul buștean… Când s-a trezit la București cu capul buimac, era singur în vagon, și tot, blană, geamantan, bani, ceas, tot îi luaseră.

– Ei! i-o fi luat și inelele din deget, zice domnul râzând ciudat.

– De unde știi asta? întreabă iute negustorul.

Apoi, după o pauză scurtă, râzând și el.

– Firește că i-a luat și inelele.

– Intrăm în Ploiești…

– Ne dăm jos? întreabă provincialul, și, ridicându-se, își petrece mâna prin mănușa sacului și ia bunda pe umeri.

Domnul stă o clipă la gânduri; apoi:

– Ne dăm… Nu-ți iei, adăugă zâmbind ironic, și geamantanul?

– De geamantan nu-mi pasă! câteva boarfe de schimbat.

Ploiești… Trenul stă la peron.

Negustorul coboară cu sacul; domnul după el cu geaman - tanul de piele rusească și tartanul… Dar, n-apucă să facă trei pași, și dau piept în piept cu doi vlăjari, niște mitocani, cari parcă le-ar ține drumul. Domnul vrea să dea pe de lături.

– Scurt mișcarea! comandă cu autoritate negustorul, și cele două namile au și-nhățat strâns pe domnul, fiecare de câte o mână… Orice luptă ar fi zadarnică!

– Luați-i sacul! ordonă aspru negustorul.

Oamenii ascultă.

– Legați-l bine!…

Pe urmă, către domnul, care tremură din toate încheieturile și nu protestează câtuși de puțin față cu așa sălbătăcie:

– Apoi, de când mă freci, amice! cât o să umblu după d-ta?… Cognac, a?… extrafin… Țigarete, a?… Regale, a?…

„NAȚIUNEA ROMÂNĂ“

Puțină lume astăzi și-o mai fi aducând aminte de o vestită foaie, care apărea odinioară în Capitală, pe vremea războiului independenței; voi să vorbesc de „Națiunea română“, pe care o dădeam la lumină Frédéric Damé și cu mine în tovărășie. Viața acelei foi a fost pe atât de scurtă pe cât de glorioasă, așa că o pot povesti în puține cuvine. Armatele creștine trecuseră Dunărea. Într-o dimineață mă pomenesc cu un bilețel de la Damé, cam așa:

„Iubite amice,

Treci îndată pe la mine. Este vorba de o afacere foarte importantă, care ne poate face norocul la amândoi.“

Îl cunoșteam pe Damé ca pe un om deștept și întreprinzător. Fără întârziere m-am dus să-l văz, torcând pe drum fel de fel de frumoase închipuiri. În câteva vorbe mi-a spus tot planul lui: o gazetă cum n-avusese țara până atunci; o gazetă fără coloare politică; o gazetă de informațiuni de pe câmpul războiului; o gazetă care să cultive entuziasmul popular pe chestiunea independenții… Să-i căutăm numele… Numele unei gazete e greu de găsit; dar după câteva minute de gândire, Damé a fost norocos: „Națiunea română“… Trăiască „Națiunea română“! Am lucrat o zi întreagă pe cale de tipar să-i nemerim fizionomia… Pe seară ne-am învoit cu amicul nostru Cucu tipograful. Capul gazetei s-a aranjat frumos și am

început să dăm materie. A treia zi a apărut primul număr: jumătate cu articole de entuziasm și jumătate cu depeși și corespondențe de pe teatrul războiului. Ceea ce era mai greu de făcut era jumătatea entuziastă: nici declamațiile zadarnice nu sunt ușoare, mai cu seamă când n-ai o deosebită înzestrare pentru așa ceva.

Depeșile însă și corespondențele curgeau ca din izvor, așa că încet-încet, afară de un prim articol declamator, gazeta nu mai conținea decât știri și iar știri, cari de cari mai amănunțite și mai senzaționale. De unde aveam atâtea? Le traduceam din gazete străine și le localizam. Luam dintr-o gazetă de la Viena o corespondență lungă de război, în care se vorbea de lucruri petrecute la Poradin, la Rusciuc, la Varna, la Vidin, la Constantinopol etc. Ei bine, din această corespondență făceam tot atâtea corespondențe câte lucruri conținea ea, și le datam pe fiecare ca din localitatea unde s-ar fi petrecut lucrul. Astfel, aveam corespondențe din Stambul, Vidin, Varna, Rusciuc, Poradin etc. și, ca să dăm o dimensiune convenabilă fiecărei corespondențe, peste faptul de care era vorba, turnam multă zeamă de fantazie, ș-apoi descrierea localității, notițe istorice și date statistice, mai toate luate dintr-un vechi, dar excelent pe vremea lui, dicționar de conversație.

„Națiunea română“ mergea cum nu mai mersese până atunci gazetă în țară. De unde până atunci gazetele politice nu se vindeau cu numărul, ci se împărțeau numai la abonați, tipărindu-se în cel mult 1 500–2 000 exemplare, gazeta noastră, fără nici un abonat, se trăgea de la 12 la 15 mii. Eram firește foarte mulțumiți și noi și tipograful, care avea parte de tovărășie la câștig. Tipografia „Cucu“ era atunci în Lipscani lângă hanul Șerban Vodă, exact pe locul unde este colțul grilajului Băncii Naționale cu strada Caragheorghevici. Ziua și noaptea trăgeau mașinile numai și numai gazeta noastră; iar, în ulicioară, care era pe atunci o înfundătură, făceau un

zgomot teribil vânzătorii țipând să li se dea foi: o activitate febrilă continuă. Biuroul redacției îl aveam într-o prăvălioară din aceeași fundătură, față-n față cu tipografia. De-acolo mânam oștirile, de-acolo ordonam atacul redutelor, de-acolo vedeam fierbând gândurile statelor-majore și samovarele de la Poradin. Damé era un om cu deosebite calități – foarte harnic, neobosit și înzestrat cu o fantazie rară. Aveam o hartă a Peninsulei Balcanice și o sumă de steguleț de hârtie pe ace cu gămălie. În fiecare zi își așeza armatele și combina mișcările probabile; și ce e drept, în cele mai multe cazuri nimerea mai dinainte mișcările, ghicind gândurile conducătorilor războiului. Mi-aduc perfect aminte că a prevăzut faimoasa diversiune a lui Mehmet-Ali pe Lom, îndată ce am primit gazetele din Viena cu descripția ei amănunțită. Dar gazeta mergea, progresa necontenit din succes în succes: 18 000. Armatele creștine împresurară acuma Plevna. Acolo trebuia să se termine la un fel războiul; către acolo prin urmare steteau ațintite cu încordarea crescândă toate privirile. Într-o zi Damé îmi zice:

– Gazeta noastră a întrecut așteptările mele. Am avut o idee fericită. Sunt acuma aproape sigur că ne-am făcut o situație. „Națiunea română“ are să fie o moșioară pentru noi.

– Să dea Dumnezeu! am răspuns eu fără mult avânt.

Nu știu de ce, dar aveam un fel de neîncredere în viitor. Pe de o parte consideram succesul spontaneu al gazetei ca un foc de paie, care trebuia să se stingă cu atât mai curând cu cât s-aprinsese mai iute. Pe de altă parte mă gândeam că războiul o să mai dureze o lună, două, cel mult trei, și că, nemaivând cu ce să hrănim curiozitatea publicului, o să rămânem și noi cu prea puțină hrană. Când n-o mai fi război, când s-or termina tratativele de pace – căci nu prevedeam că fără de un congres european harta Peninsulei Balcanice nu se putea modifica – ce noimă va mai putea avea o gazetă care trăiește exclusiv cu corespondențe și telegrame de pe teatrul războiului? Așa mă

gândeam eu; însă tovarășul meu, și mai optimist și mai prevăzător, socotea mai bine.

– Dacă războiul se termină, cum e lucru aproape sigur, în favoarea armatelor creștine, nu se poate închipui ce eră de mișcare publică se va deschide în România independentă, după două veacuri și mai bine de restriște. Mișcarea economică și politică va lua un avânt nemaipomenit, și „Națiunea română“ va fi primul jurnal european în țară.

– Să dea Dumnezeu! am repetat eu. Nu mi-ar părea rău deloc!

Pentru a întemeia însă cu desăvârșire succesul gazetei noastre ne mai trebuia ceva. În starea de încordare în care se aflau spiritele, așteptând rezultatul împresurării Plevnei, nu mai erau de ajuns corespondențele localizate după gazetele vieneze – veneau prea târziu. Ne-am gândit dar, fiindcă aveam acuma mijloace, să trimitem un corespondent special, întâi la Turnu-Măgurele și apoi chiar la Plevna. De cole până colo am găsit unul – un om cu un nume binecunoscut în societatea noastră, binecrescut, afabil și inteligent, dar boier scăpătat. Am hotărât așa: corespondențe prin poștă să ne trimeată în toate zilele, scriind în fiecare seară absolut tot ce ar fi putut afla peste zi; iar telegrame să ne trimeată imediat ce ar afla ceva important, a cărui comunicare ar prezenta vreun caracter de urgență. Pentru telegrame am aranjat un dicționar cu cheie. I-am dat boierului bani de drum, de cheltuială și leafa pe o lună înainte, și l-am expediat la Turnu-Măgurele. Acolo, om de lume, cunoscând multe doamne de la Crucea Roșie și pe ofițerii români, a intrat numaidecât în relațiuni și cu cei mai de seamă ofițeri ruși. Și în adevăr ne trimetea în fiecare zi corespondențe destul de interesante. Într-o zi, pe la începutul lui noiembrie, merg foarte de dimineață la redacție, înaintea lui Damé, care de regulă venea totdeauna înaintea mea. N-apuc să-mi scot haina, și intră factorul de la telegraf. Nu pot zice c-am

presimțit ceva, dar mi-a trecut un fior prin tot corpul. Am iscălit tremurând țidula, iar depeșa am aruncat-o pe masă fără s-o deschid. Mi-am făcut o țigară, am fumat-o, și tocmai apoi am luat încetinel depeșa și fără pripă nervoasă am deschis-o. Iată-i cuprinsul, pe care nu i l-aș putea uita vreodată:

„Médoc fini. Votca, Tzuica, dedans."

Cetesc de zece ori, ținând alături dicționarul cu cheie:

Médoc – Plevna; *fini* – luată; *Votca* – rușii; *Tzuica* – românii; *dedans* – înăuntru.

Ce să fac? Să stau să fac un număr de gazetă și tocmai seara să dau știrea? Peste putință! Vestea aceasta de bucurie o s-o aibă și alții; se răspândește de dimineață-n oraș, iar noi venim cu ea după-nfierbințeală. O idee. Alerg în tipografie și strig:

– Să nu se strice zațul numărului de-aseară!

Norocul meu! zațul era neatins. Ieșim tot cu foaia de-aseară într-o nouă ediție cu depeșa! În câteva minute, mașinile pornesc, și vânzătorii aleargă nebuni pe strade zbierând:

– „Națiunea română" *cu căderea Plevnei!*

Bucureștii întregi în picioare: fierbe lumea toată; încep să se arboreze drapelele tricolore… Un entuziasm furtunos…

Damé, bătându-mă pe umeri, îmi zice radios:

– *Notre fortune est faite, mon bon!*

Dar n-apucă să termine, și auzim un zgomot infernal afară. Publicul dă năvală în înfundătură; huiduiește, lovește, sparge geamuri.

– Fugiți! ne strigă un băiețel de la tipografie, intrând prin dos. Fugiți! vă omoară!

L-am văzut pe Damé galben ca un mort; nu știu cum m-o fi văzut el pe mine. N-am așteptat altă deslușire și am ascultat fără replică de comanda băiețelului.

Ce fusese? Din nenorocire, *Médoc* nu era încă *fini*, nici *Votca* și *Tzuica* încă nu erau *dedans*. Corespondentul nostru făcuse un chef strașnic, toată noaptea cu niște muscali, care-l

asiguraseră că, pe când ei beau, Osman-Pașa se predă armatelor crucii. Despre ziuă, afumat de șampanie, ne expediase telegrama cu alte băuturi… „Națiunea română“ trăise…

Peste o lună, când a capitulat în sfârșit Gazi-Osman, eu și tovarășul meu am plâns de emoție, ca fiecare român gândindu-se la națiunea sa… *Médoc fini!*…

LEAC DE CRIZĂ

Cu cât se accentuează criza aceasta economică și financiară, care ne bântuie de atâta vreme fără s-avem speranță a scăpa așa de curând, cu atât mi se lămurește mai bine amintirea lucrurilor de pe vremea războiului din urmă ruso-româno-turc. N-am pretenția să pricep economia politică și, prin urmare, nu voi căuta să fac vreo paralelă între starea actuală economică și starea în care se afla țara noastră până în ajunul marelui război. Știu însă că lumea toată se plângea tot așa de amar ca și astăzi de lipsa banilor pe piață. O sumă de negustori mari scrâșneau, văzându-și apropiata cădere; iar cât despre negustorii mici, aceia erau mai leșinați decât mușterele apucate pe neașteptate de o toamnă aspră și timpurie – d-abia își mai trăgeau sufletul. Când ajunsese criza în toiul ei și lumea era cuprinsă de ultima deznădejde, iată că se declară războiul. M-am dus la un prieten, băcan mare, la poziție principală în podul Mogoșoaii; îl știam la marginea prăpastiei: faliment sigur în negoț și casele, care erau proprietatea nevestii, ipotecate cu vârf.

– Ai auzit? război! îmi zice băcanul cu un ton cu totul altul decât al mâhnirii.

– Atâta ne mai trebuia! nene Matache, îi răspunsei eu. Război ne mai trebuia, ca să ne prăpădim de tot.

– Las' că-i bine, adăugă omul cu tonul și mai accentuat, frecându-și palmele cu multă satisfacție. Iei ceva? fac eu cinste.

A făcut cinste și, pe câtă vreme beam un păhăruț de pelin, mi-a ținut o lecție de înaltă economie politică:

– Criza, vezi dumneata, drăguță, este paregzamplu, cum să zic? pardon ca o boală, ca o bubă… coace, coace, mereu; coace pe dedesubt și te prăpădește. Care va să zică, dacă o spargi, te-ai ușurat…

Apoi, cu multă nerăbdare:

– Ei! când începe? când începe?

Pe urmă cu mult dor:

– Aah! să-i mai văz o dată pe amicii noștri! frații noștri! *nași brat maladeț!* că de mult nu i-am mai văzut!

Am înțeles îndată cu câtă nerăbdătoare dragoste aștepta neica Matache pe pravoslavnicii noștri amici și, ca să-i fac plăcere, i-am răspuns:

– Apoi, nene Matache, îi așteptăm; mult-mult peste vreo patru-cinci zile trebuie să-i vedem.

– Să te-auză Maica Precista!… Apoi nici nu mai mergea, domnule!… Ne prăpădeam de tot!… Să vezi dumneata ce-o să curgă peste câtăva vreme în Bucureștiul ăsta pârlit: lapte și miere, drăguță!

Mai nainte de cinci zile, primele regimente rusești au apărut; întâi, veneau câte puține, apoi din ce în ce mai multe, până ce, pornind în grămadă mare către Dunăre, au umplut Bucureștii. Și, în adevăr, previziunile băcanului meu s-au izbândit cu vârf și-ndesat. Sfinte Nicolae! ce ploaie, ce torente binefăcătoare de carboave și de poli asupra țării și capitalei. Ce berechet! ce belșug! Dacă armatele imperiale or fi datorit în parte succesul lor peste Dunăre armatelor noastre românești, nu puțin au datorit acel succes și binecuvântărilor sărăcimii și sărăciților din țară și din capitală. Averi întregi aproape de pieire au fost salvate; altele s-au făcut din nimic. Firește că așa trebuia să se-ntâmple. De unde lumea toată sta cu mâinile-n sân, deodată s-a pornit pe o activitate nebunească, imediat și

enorm de scump plătită. Un litograf avea numai o biată presă, la care tipărea cărți de vizită, câteva sute pe săptămână. Îndată și-a instalat cinci prese și s-a pus să tipărească etichete de băuturi de lux: *Martell, trei stele, Champagne veuve Cliquot, Xeres,* șcl. șcl. Și așa toți litografii și tipografii. Pe când ei trăgeau etichetele, căruțașii cărau în goană sticle la pimnițele cârciumarilor, prefăcute în tot atâtea laboratorii pentru prepararea conținutului: mii și sute de brațe nu biruiau să pritocească șampaniile, vinurile, cognacurile și licorurile fine, în vederea cărora lucrau presele.

„Odăi mobilate cu chirie!"

Cine n-avea odăi mobilate cu chirie? Familia toată se muta într-o șură, într-o magazie din curte, și odăile le dedeau mobilate muscalilor. Vezi ce politicoasă și ospitalieră populație! Două chichinețe cu câte un pat, o masă, un scaun, un lighean și o lampă – trei, patru, chiar cinci sute de lei pe lună. La drept, nu era mult, fiindcă nu se număra cu francul, ci cu carboava, ori mai bine cu polul: 15, 20, 25 de poli. Și muscalul galant dedea fără vorbă. Mulți plăteau astă seară pe o lună înainte, și a doua zi dimineață repede-și făceau geamantanul și plecau… Unde? unde poruncea împărăția. Cum pleca chiriașul, repede la loc biletul: „Două odăi spațioase mobilate cu luna!". Și iar: 15, 25 de poli. Până seara chichinețele erau închiriate din nou. În cârciume, în birturi de orice mână, în toate localurile publice, un minut nu se oprea deverul.

Într-un birt francez de cea mai naltă clasă, am văzut cu ochii mei următoarele. Au intrat și s-au așezat la masă un general cu familia. Era tatăl, mama, o fată tânără cu guvernanta și doi băiețandri. După toate aparențele era o familie foarte distinsă și foarte bogată. Au dejunat după maniera franceză, cu ouă, un fel de bucate, friptură, prăjituri, fructe și brânză; au băut bordeaux și șampanie (cunoșteam etichetele), apoi cafea, cognac și liqueur (asemenea). Socoteala: *quat' cents*

cinquante francs! adică pe românește patru sute cincizeci de franci! A plătit generalul fără să miște măcar din sprânceană, cum am plăti eu sau dumneata 2 lei și 50 la Ienache.

Într-o seară la Rașca-n salon, era multă lume. La o masă erau mai mulți ofițeri ruși, cam trecuți. Provocați în adevăr, sau numai porniți de țâfnă, au început să înjure franțuzește pe niște mușterii români de la o altă masă; românii au ripostat, și de aci, după câteva replici violente, s-a încins o bătaie în regulă. Muscalii erau în minoritate; ba încă unii de la alte mese, înțelegând că n-au dreptate camarazii lor, au intervenit în favoarea românilor. Totuși bătaia ar fi continuat și desigur ar fi luat proporții primejdioase, dacă un muscal, care intra pe ușă, n-ar fi strigat în gura mare un nume muscălesc foarte greu de ținut minte. Muscalii bătăuși s-au oprit ca prin farmec înlemniți. Asta a impus și românilor. Toți luptătorii au stat pe loc în picioare. Atunci a intrat, urmat de aghiotanți, un general – era comandantul pieții. S-a așezat și el la o masă, făcând semn ofițerilor să stea fiecare la locurile lor. Atunci ofițerii muscali și românii bătăuși au fraternizat și s-a băut șampanie până la ziuă de peste două mii de franci. Cine a plătit-o, nu trebuie să vă mai spun.

Bucureștii erau acum în culmea prosperității. M-am dus la nenea Matache. L-am găsit foarte vesel.

– Ai avut dreptate, neică Matache…

– Așa-i că s-a spart buba, drăguță? Îi știam eu leacul ei.

Zic:

– Da, neică Matache, dar eu nu-i credeam pe muscali așa galanți…

– E împărăție mare, drăguță; nu-ți spuneam eu?

În acel moment, iată că se opresc din goană trei cazaci călări, un ofițer și doi soldați. Nenea Matache și-a compus numaidecât surâsul oficial, plin de grație. Ofițerul a descălecat, a dat calul unui soldat și a suit treptele în prăvălie. Era un băiat

foarte frumos și foarte distins; o figură blândă și veselă; se vedea că venise în fugă de departe și-i era de grabă să meargă și mai departe. Iată ce a târguit. A băut un cognac și a gustat un sanwich cu icre. A dat o jumătate de oca de rachiu la oamenii lui, câte o jimblă și o bucată de brânză de burduf, cam tot de o jumătate de oca. Atât. A scos punga și a trântit un pol de aur pe tejghea. Nenea Matache a luat polul și i-a dat cazacului restul o jumătate de rublă. Cazacul a salutat, s-a suit pe cal și a pornit în trap mare către miazăzi. Nenea Matache a văzut ce ochi mari făceam și, om deștept, a înțeles că mi se păruse socoteala prea-prea.

– Vezi d-ta, drăguță, zice, ce e și cu războiul ăsta! Văzuși bietul băiat! om tânăr și de familie! cum îl trimete împăratul să-l prăpădească păgânii, pentru ca să ne apere pe noi creștinii! E lucru mare, drăguță!

– Da încă, zic eu, până la păgâni…

Nenea Matache a zâmbit cu mult înțeles:

– Lasă, zice, drăguță; sunt frații noștri. Cu atâta s-aleg și ei, cu ce cheltuiesc pe la noi; căci cine știe câți se mai întorc înapoi!

O lacrimă de compătimire pentru soldații împărătești și de recunoștință pentru Țarul liberator încolți în ochiul lui nenea Matache. În vremea aceasta, începu să treacă între garzi călări și pihotă sute de căruțe încărcate cu niște lădițe, foarte grele desigur, deoarece în fiecare căruță erau numai câte două. Erau bani – carboave și poli imperiali! Nu ne venea să credem ochilor.

– Uite, drăguță, uite! Bre! ce va să zică puterea împărătească, drăguță!

*

* *

L-am întâlnit zilele astea pe negustorul meu, foarte opărit.

– Ei? neică Matache, ce zici de criza asta?

– E lucru mare, drăguță! Așa ceva nu s-a pomenit de dinaintea războiului.

– Îți mai aduci aminte?

– Frumoase vremuri!… nu mai apucăm noi așa vremuri frumoase, drăguță!

– Și nu se vede, zic eu, nici o scăpare, nici un leac… doar poate recolta.

– Ce recoltă! drăguță, răspunde oftând negustorul… Îi știu eu leacul crizei; dar acu' nu prea sunt semne… Văz că fratele nostru nu mai vrea să dea pe la noi; se duce la Țarigrad prin altă parte… O fi supărat pe noi.

[SCRISORILE ANONIME]

Este aproape imposibil, crez eu, să se găsească un român, indiferent de sex, care să nu fi scris – chiar dacă nu știe să scrie, – care să nu fi primit, sau despre care să nu se fi scris… măcar o scrisoare anonimă.

Scrisoarea anonimă este unul din semnele caracteristice ale societății românești.

Românul începe să scrie și să primească scrisori anonime din cea mai crudă vârstă.

Foarte puține scrisori anonime au caracterul ostil.

Câteva cuvinte despre aceste foarte puține.

Când un om vrea să-și verse focul necazului asupra cuiva spunându-i lucruri foarte neplăcute fără nici o teamă de neplăcută urmare, îi scrie o scrisoare anonimă injurioasă.

Astfel face gugumanul care nu admite vederile unui publicist, sau invidiosul care oficează de succesele omului cu un nume public; astfel face secul căruia o femeie îi nesocotește curtea nesărată; astfel face femeia geloasă de triumful alteia.

Întotdeauna scrisoarea anonimă injurioasă este opera unui neputincios laș: femeia bătrână și slută, care găsește voluptate în a scoate ochii portretului unei femei tinere și grațioase, crezând că aruncă un farmec, o piază-rea cu urmări fatale pentru ochii cei frumoși.

Dar încă o dată, scrisorile d-a dreptul ostile adresantului sunt foarte puține.

În genere scrisorile anonime sunt inspirate de un cald interes ce-l poartă autorul discret pentru adresant.

Ele sunt foarte rar pur și simplu nesemnate.

În imensa majoritate a cazurilor scrisorile anonime sunt iscălite, cu nume închipuite câteodată, mult mai des cu:

„Un amic", „un om care ține la d-ta", „un binevoitor", „o veche cunoștință", „un tată de familie", „un cetățean mâhnit de câte vede", „un sincer liberal", „un nestrămutat conservator", „un român neaoș" șcl. șcl.

Cu cât o persoană are o situație mai înaltă în societate, sau cu cât atârnă mai multe interese ale altora de la opinia și sentimentele acelei persoane, cu atât este mai des și mai stăruitor onorată cu scrisori anonime.

De exemplu, cei ce se bucură mai mult de așa onoare sunt miniștrii, directorii generali ai marilor administrațiuni și ai marilor gazete, mitropoliții și episcopii, generalii, inspectorii superiori, primarii, soacrele fidanțaților și fidanțatelor șcl. șcl.

Scrisoarea anonimă are o putere magică, formidabilă.

Interesează, captivează, subjugă; amețește, orbește și stăpânește cu cea mai neînfrânată, cu cea mai diabolică tiranie.

Cine poate avea tăria să arunce o scrisoare anonimă și să rămână cu sufletul și cu mintea nealterate de atingerea ei?

Dar ministrul află că unul din cei mai fervenți partizani ai lui, din Cameră sau din Senat, îl sapă; că unul din cei mai importanți impiegați ai departamentului său este un gheșeftar, care poate, din moment în moment, să-l expună la grea răspundere, să-l compromită. „Un binevoitor" îi atrage toată atenția, și el să nu-i acorde nici o atenție?

Un director general al cutării mari administrațiuni află că inginerul cutare fură de la materiale, încarcă foile de plată cu

nume de lucrători fictive, ori este de-a dreptul tovarăș cu întreprinzătorul unei imense lucrări publice.

S-ar putea să rămână directorul general indiferent?

Când află generalul de brigadă, de la un „admirator al bravei armate române“, că d. căpitan cutare a omorât un sergent-major, fiindcă acesta a refuzat să împuște pe un soldat bacalaureat, pe care-l bănuia că-i curtează șcl. șcl. – se poate să nu se altereze până în suflet d. general?

Se poate mitropolitul sau episcopul să nu sară în sus când un „adevărat ortodox“ îi spune cu lacrimi de mâhnită evlavie că popa din mahalaua cutare umblă beat și face liturghia cu bragă?

Soacra, în ajun de a se despărți de copila ei, spre a o da în brațele unui necunoscut, care i-a întors capul bietului înger nevinovat, se poate să dea din umeri când „un tată de familie, vechi prieten al răposatului, onorabilului și multregretatului vostru soț“ se grăbește a-i spune, „cât mai e timp ca să se evite o mare nenorocire“, că viitorul ei ginere este cartofor, bețiv și altceva; că are două țiitoare în două mahalele deosebite și că cu știrea lor se-nsoară, ca să scape de mizerie și să aibă cu ce le întreține mai departe din venitul zestrii?

Câte majorități parlamentare slăbite, câte cariere publice zdruncinate, câte prieteșuguri sfărâmate, câte logodne stricate din cauza minunatei scrisori anonime!

O! neînțeleasă și nelimitată putere! cum stăpânești tu mințile noastre!

Eram odinioară revizor școlar.

Întorcându-mă de la revizie, aflu acasă între alte scrisori una iscălită tot de „un tată de familie“.

Ce-mi spunea onorabilul tată de familie?

Îmi atrăgea serioasa atenție asupra purtărilor învățătorului de la școala mixtă din satul cutare.

Pe scurt: bețiv; nu dă pe la școală cu anii; se ocupă cu cultivarea unei moșioare, și dă bani cu camătă pe la nenorociții

consăteni; când merge din joi în paști la școală, bate pe copii de-i umple de sânge; pe unul l-a bătut până i-a venit copilului boala rea; în fine, există bănuieli că o elevă de 11 ani, o nenorocită fetiță a unei biete văduve școl. școl.

N-apucasem să termin interesanta scrisoare, și primesc un ordin de la Ministerul Școalelor, prin care mi se spune ca imediat să fac cercetare la fața locului asupra învățătorului aceluia, în privința purtărilor căruia s-a primit și la minister o scrisoare anonimă identică, cu însemnarea că „s-a trimes una asemenea și revizorului, dar că revizorul protejază pe învățătorul cămătar și nu vrea să meargă a cerceta, deși a primit scrisoarea de vreo zece zile".

A doua zi după amiazi, pe o vreme de toamnă foarte aspră, am plecat cu căruța să calc fără veste pe monstrul acela.

Am ajuns plouat și înghețat la școală, unde am găsit… ce se găsește la o școală de sat – mizerie, neagra mizerie, mizeria română!

Ce am constatat? ești nerăbdător să știi, firește. Iată:

Învățătorul era plătit de comună cu 20 de lei pe lună; dar nu luase leafa de aproape un an.

Era văduv cu doi copii mititei. Amândoi zăceau de febră tifoidă în aceeași odăiță unde dormea și tatăl.

El trăia din pomana arendașului, un evreu, care-i trimetea din când în când mălai și uneori fasole și brânză.

Cât despre eleva de 11 ani, nenorocita copilă a bietei văduve, acea elevă nu se știa să fi existat în comună, pentru simplul motiv că nici biata văduvă, mama ei, nu existase vreodată.

L-am întrebat pe nenorocitul cine poate fi „tatăl de familie", autorul scrisorii anonime.

Îl știa: era băiatul popii, un flăcău de vreo douăzeci și unu de ani; vrea să fie el învățător acolo, ca să scape de armată.

Trebuia să mă-nvăț minte – nu-i așa? – să nu mai alerg gâfâind prin zloată la porunca unei scrisori anonime. Aș!

Nu știu dacă, fiind revizor școlar, am făcut altă treabă decât să dau credincios urmare la scrisori anonime, și, se-nțelege, cu același rezultat ca și întâia oară.

Așa e cine are un cerc oarecare de autoritate: cine, prin opinia și sentimentele lui, poate ocroti sau primejdui interesele altcuiva este supusul ascultător al scrisorii anonime.

Dar asta nu va să zică, firește, că numai înalții demnitari și soacrele se bucură de scrisorile anonime.

Oricât de infimă și umilă, o creatură umană trebuie să aibă cercul ei cât de meschin de protecțiune.

Un cerșetor schilod și orb stă la o răspântie, trăind din resturile ce i se acordă de la bucătăria unei bogate case vecine.

Are acel schilod nenorocit, poate oare avea un cerc în care să-și exercite și el protecțiunea?

Da, poate avea.

Alături de el s-a lipit un câine jigărit, care așteaptă hrana de la pomana lui, resturile din resturi.

Orbul primește o scrisoare anonimă și mă roagă să i-o citesc:

„Nenorocitule! javra pe care o protejezi, rupându-ți de la gură bucățica pentru ea, nu știi câte bucățele îți fură din strachină câtă vreme îți faci cruce și zici bogdaproste!

Un binevoitor care te compătimește."

Dumnezeule! zic eu; cine să fie câinele „binevoitor"?

CUM DEVINE CINEVA REVOLUȚIONAR ȘI OM POLITIC…?

Un fel de răspuns la această întrebare găsesc în una din vechile mele notițe, care cred că poate interesa pe mulți dintre numeroșii noștri cititori.

Din rândurile de mai la vale se va vedea că poate cineva deveni revoluționar și om politic nu numai prin vocațiune, ci și prin noroc. Se va vedea cum, dintr-un copil care era hotărât să se devoteze altarului credinței, poate ieși un brav slujitor al unui altar și mai sfânt – altarul libertăților publice.

Pe Niță îl luasem de la mamă-sa, o văduvă săracă, pe procopseală: dorea să se facă popă. Era băiat voinic, blajin și cinstit. Pentru aceasta, câtăva vreme, îmi păru foarte bine că luasem sarcina întreținerii și educației acestui tânăr. Veni însă un moment când nu mă putui căi îndestul că l-am luat de la țară și i-am înlesnit șederea în capitală.

Locuiam în fundul unei mahalale depărtate de centru, tocma spre Obor. Într-o zi îl trimet pe Niță al meu să-mi cumpere cărbuni de la magazia de lângă gară. De la locuința mea până acolo era o cale ca de un ceas.

Niță a plecat de mult.

Aștept trei ceasuri, patru… Băiatul îl știu cinstit… N-o fi găsit cărbuni acolo și s-a dus în altă parte. Dar trec încă trei ceasuri, se-nnoptează bine, și Niță nu s-arată.

Ce să fie? I s-a-ntâmplat ceva… Ce?

Mă sui repede într-o birjă:

– La gară!

Birjarul, în loc s-apuce pe drumul drept, o ia pe un drum de ocol.

Îl opresc.

– Ți-am zis la gară!…

– Da…

– Ei! pentru ce nu mergi de-a dreptul? pân Piața Teatrului, pân Știrbei-vodă…

– Nu se poate, coconașule; pe-acolo e revoluție…

– Iar?…

– Revoluție mare!

Cu toată curiozitatea ce am să asist la așa spectacole, de astă dată m-am gândit că nu e vreme de petrecere: trebuie să caut pe Niță – băiatul e dat de maică-sa în grija mea.

Ajung la depozitul de cărbuni: se încărcaseră sacii și Niță plecase cu căruțașul.

Mă-ntorc înapoi acasă: Niță n-a venit încă.

S-a-nnoptat de tot…

E peste putință să mă culc, să las o noapte-ntreagă fără să dau de urma copilului.

Mă duc să reclam la poliție. Aci dau peste o mișcare neobicinuită – jandarmi, sergenți, agenți, funcționari, bătăuși, umblă toți forfota de colo până colo foarte aprinși.

În fiece moment sosesc arestați, pe cari sergenții și bătăușii îi aduc în ghionturi, ca să-i toarne la beci – s-a isprăvit revoluția!

O idee îmi clipește prin minte… Dar… s-ar putea?… Niță?… Băiatul cel cuminte?… De unde știi?

Rog pe d. inspector să cerceteze, nu cumva în învălmășeală se află și un băiat așa ș-așa, unul care se cheamă Niță… Niță al Păunii-văduvii…

Le prefectură nu se află; dar… poate la vreo secție, fiindcă partea cea mai mare dintre arestați au fost aduși deocamdată la secțiile mai apropiate de locul unde au fost prinși.

Se telefonează – și aflu că domnul Niță al meu se află-n adevăr la una dintre secții.

Dau fuga. Comisarul respectiv îmi spune că blajinul fecior al Păunei-văduvii a făcut isprăvi mari la revoluție, și acum e ținut la secret sub învinuiri grave… Acum doarme în arest.

A avut mare noroc d. Niță cu mine: cunoșteam personal pe comisarul și mă găseam și cu ceva parale asupră-mi. M-am rugat, iar m-am rugat; în fine, am făcut ce-am făcut, și am obținut liberarea tânărului pe garanția mea morală.

D. comisar mi-a zis:

– Știi? asta o fac pentru hatârul dumitale; aminteri, pe un spânzurat ca ăsta, să fi venit tata!… știi?

Mi l-au adus pe tânărul… Dumnezeule! în ce stare! cu falca jupuită, cu un ochi vânăt, umflat cât pumnul și cu mâna dreaptă scrântită, ori ruptă, nu se poate ști, fiindcă dacă i-o atingi cât de puțin, rage ca un bou.

Cea dintâi vorbă a fost:

– M-a omorât, domnule…

– De ce?

– Am fost și eu…

– Unde?

– La revoluție…

– Cine te-a pus, nenorocitule, să te amesteci?…

– Dracul!… nici eu nu știu… ceasul rău!

Am ajuns acasă… Am chemat degrabă un doctor.

Omul științei n-a găsit nimic alt grav decât starea ochiului, care nu se putea deschide din pricina umflăturii.

Doctorul a prescris reconfortante, oblojeli reci, cu gheață și apă de plumb, și odihnă – o complicație cu erisipel ar putea fi primejdioasă.

I-am dat eroului supă caldă ș-un pahar de vin negru; l-am oblojit; l-am legat la cap ca pe o jupânească care, după baie, și-a cănit părul, și l-am culcat la căldurică.

A dormit bravul meu de la zece seara și până a doua zi la amiaz', gemând din când în când.

Tocmai pe la cinci seara s-a dezmeticit bine și mi-a povestit tot ce i se întâmplase.

Iată:

Plecase, după cum spusei, pe la zece dimineața, și ajunsese fără accident la depozit pe la unsprezece.

Umblase repede pe jos și se-nfierbântase; acu, stând pe loc, până să-i cântărească sacii cu cărbuni, s-a simțit răzbit de frig și apucat de fiori.

A plecat după căruță. Căruța mergând încet, băiatul a început să dârdâie de frig.

Atunci s-a oprit la o cârciumă, să bea o țuică fiartă cu candel – a băut două, și văzând că-i face bine, a mai băut încă una.

Simțindu-se destul de încălzit, s-a suit peste saci în căruță, că era și ostenit.

Astfel, încet-încet, a ajuns în dosul Teatrului și a voit să treacă peste piață în strada Regală, de acolo pe la Colțea și pe urmă pe la Sf. Gheorghe în Calea Moșilor – pe drumul cel mai drept.

Dar, vrând să treacă pe piața Teatrului, nu știe cum, se pomenește într-o grozavă învălmășeală: în față-l năvălea poporul, în spate-l pridideau jandarmii călări.

A simțit un fel de ameteală; au început să-i vâjâie urechile și să i se tulbure vederea…

S-a ridicat drept în picioare peste saci; căruța sta locului – calul se desprinsese din ulube și nu se mai vedea.

Fără să ia seama cum calcă, Niță sparge un sac – se revarsă cărbunii.

Atunci, de necaz, începe să scrâșnească dinții și să-njure cu pumnii încleștați. Turburarea era în toiul ei – țipete, huiduituri, blesteme…

În toată învălmășeala, un jandarm călare se repede spre Niță cu sabia ridicată să-i despintice capul.

Niță s-apleacă în căruță, ia de la picioare un grunj mare de cărbune și plesnește drept în ochi pe jandarm, care, cu obrazul scăldat în sânge, se prăbușește de pe cal.

Omul meu începe să râză cu hohot. S-apleacă iar și trage iar cu un grunj, și înc-o dată ș-altă dată, trage orbește în grămadă…

Pe urmă?

Pe urmă… își mai aduce aminte că a simțit o zguduitură în cap… ș-a adormit. Pe urmă, s-a trezit la secție… și altă zguduitură-n cap… și iar a adormit.

Bravul meu revoluționar!… „Numa, de nu și-ar pierde ochiul – am gândit eu – că nu se mai poate popi!…“ Ochiul nu și l-a pierdut, din norocire; dar nu s-a popit; fiindcă de când cu împrejurarea din piața Teatrului, a prins băiatul gust de politică.

Atât mai bine!

Ce ar fi ajuns? – popă la țară.

Nu e mai bine om politic în capitală?

Se pot oare compara modesta carieră și activitatea umilă a unui biet preot de sat, cu cariera și activitatea unui cetățean din capitală, care e chemat o dată pe an, regulat, în fiece primăvară, să determine direcțiunea politică a regatului român?!

LA PAȘTI

10 ceasuri și jumătate seara, în sâmbăta Paștelui…

„Marele Magazin de Coloniale, Delicatese, Comestibile et Colori și mare Depou de Vinuri et Băuturi Jndigene et Streine“, cu firma „La trei struguri tricolori“, și-a lăsat obloanele și închis gazometrul.

Tânărul Lache, funcționar comercial în acest mare magazin, își pune costumul cel nou și cravata cea nouă, își încalță ghetele cele nouă cu bizețuri, își ia pălăria cea nouă și pornește.

Douăzeci și patru de ore de absolută libertate…

Să-l urmărim ceas cu ceas și pas cu pas.

11 și jumătate, sâmbătă noaptea.

Clopotul de la Mitropolie…

Un tun…

Lache trece podul de la Palatul Justiției în direcția sud.

Al doilea tun…

Lache a intrat în curte la Doamna Bălașa.

În biserică nu mai e loc.

Lache stă afară… Se închină… Cuprins de o adâncă evlavie, își aduce aminte cu dor de părinții lui de la Otopeni.

Încet-încet, tot vârându-se, reușește să suie treptele de la intrarea templului.

Aude corul… dar nu poate vedea decât marele policandru învăluit într-o ceață groasă.

Se ridică în vârful picioarelor, rezemându-se cu mânile întâi pe umerii unei cocoane, care-l face obraznic și măgar, pe urmă pe una dintre coloanele de marmoră imitație.

Stă câteva minute cu capul întins și în vârful picioarelor.

Parcă ar vedea mai bine așa, însă o gheată, a din dreapta, îl supără când stă în vârful picioarelor.

Lache rabdă cât rabdă, apoi se hotărăște să se mai lase și pe călcâie.

Lumânările se aprind.

Lache scoate din buzunar o portocală, îi trage coada afară și ia, de la cucoana care l-a făcut măgar și obraznic, lumină.

12 și un sfert…

Lache suie la Mitropolie cu portocala aprinsă.

Suind, gândește… La ce? La un lucru foarte ciudat: de ce totdeauna gheata din dreapta supără mai tare decât cea din stânga? Și apoi: de ce la suiș supără gheata din dreapta mai tare decât pe drum drept?

1 și trei sferturi…

Lache coboară dealul Mitropoliei, ținând strâns portocala aprinsă…

Ciudat lucru! la coborâș, gheata din dreapta parcă supără și mai mult ca la suiș…

Cu cât îl strânge gheata, cu atât Lache strânge portocala… O strânge până o sparge.

Suflă, o stinge și o pune în buzunar.

5 și jumătate dimineața…

Lache umblă pe stradă fără să știe exact unde vrea să meargă, fără să fi hotărât cum să-nceapă petrecerea de Paști.

Ciudat lucru însă!

Și pe loc drept, gheata din drepata supără tot așa de tare ca și la suiș ori coborâș.

7 ceasuri dimineața…

Lache se-ntâlnește cu un amic, alt funcționar comecial, tot comestibile et colori.

– Cristos a-nviat!

– Adevărat a-nviat!

Oricât să zici, teribilă potrivеală! Ghete la fel!

Da, dar pe amicul nu-l supără gheata din dreapta – îl supără a din stânga.

A! care va să zică, atunci – ce e de făcut?

E lucru simplu. Lache ia la braț în stânga pe amicul său, care primește bucuros, și așa pornesc înainte, rezemându-se unul de altul în partea piciorului la care nu-i supără gheata.

8 ceasuri dimineața.

Sunt pe bulevard…

Lache are o idee: să șază pe o bancă.

Amicul aprobă ideea lui Lache…

Șed, și unul întinde piciorul din dreapta, adică Lache, iar celălalt întinde piciorul din stânga, amicul, care va să zică…

Și șed așa foarte melancolici, privind cum trec fel de fel de trecători și de trecătoare, unii mai încet, alții mai iute, ba unii chiar aleargă, parcă ar fi cu picioarele goale.

9 ceasuri.

Lache zice:

– Ai să mai umblăm… mai rău e când șezi!

Și amicul zice:

– Și mie mi se pare…

Se ridică și, mușcându-și fiecare buza de jos, iar se iau la braț.

Spre Cișmegiu…

Coborând, văd cadre atârnate pe grilajul grădinii…

Amândoi, amatori de bele-arte, au deodată același gând, să stea puțin să se uite la cadre.

Se opresc, rezemându-se bine unul într-altul și ridicând picioarele de afară: Lache pe cel din dreapta, cum ține pe amic de braț în stânga; iar amicul, pe celălalt.

Dar o galerie de pictură este cea mai obositoare distracție intelectuală.

După câteva momente de admirațiune, Lache zice:

– Ai să umblăm… e rău când stai!

Și amicul zice:

– Și mie mi se pare.

Atunci pornesc ca doi frați din Siam și încet-încet trec la maidanul Duca.

10 ceasuri.

Lache și amicul se dau în leagăn, fiecare întinzând piciorul din partea unde s-au ținut la braț…

Parcă vântul face bine, la început…

Dar peste câteva momente, cei doi amici se satură de leagăn și pornesc după metoda lor.

1 și jumătate după-amiazi.

Lache s-a desfăcut pentru un moment de brațul amicului, care stă rezemat de un perete al vestibulului Teatrului Național.

Lache cumpără de la casă două staluri III la *Sinzeana și Pepelea*.

E îmbulzeală la casă.

Un glas sfâșietor:

– Nu mai mă călca și d-ta, domnule!

4 și jumătate d.a.

S-a isprăvit spectacolul…

Lache coboară, cu amicul său la braț, cele trei trepte ale vestibulului.

Se opresc în fața băncii, pe trotuar.

O inspirație trece prin mintea lui Lache:

– Hai să ședem!

Șed, și Lache zice:

– Eu o scot.

– Și eu o scot, zice amicul.

Atunci fiecare își scoate gheata de la piciorul din partea unde nu se țînuseră la braț, adică Lache pe a din dreapta, și amicul pe a din stânga.

O, sfântă libertate!

Am putea pentru ca să zicem că nu e ceva mai sfânt pe lume! și putem pentru ca să afirmăm că n-au fost vreodată două picioare mai fericite decât acuma piciorul drept al lui Lache și piciorul stâng al amicului său.

De fericire, ele nu mai știu ce să facă cu degetele lor – parcă ar cânta la clavir.

Și teribilă potriveală, domnule! amândouă poartă ciorapi crem și cam largi, care vin de fac cute și, firește că, dacă face cute ciorapul, e mai rău când e gheata strâmtă.

Foarte frumos pe piața Teatrului! stai, mă-nțelegi, la umbră și te uiți… și vorbești și râzi, și se mai zbicesc și ghetele de lacrimile picioarelor…

5 ceasuri d.a.

Lache zice:

– Hai să mergem!

Amicul zice:

– Hai!

Și amândoi își potrivesc ciorapul crem, trăgându-l bine și făcând o cută sistematică sub călcâi… apoi, fiecare ia gheata și vâră piciorul în ea…

Vârful merge… călcâiul nu vrea și scârțâie, și picioarele, cari au gustat odată libertatea și lumina, încep să palpite și să zvâcnească nebunește la ideea că o nouă eră de sclavie și de-ntuneric trebuie să-nceapă: o adevărată revoltă, care n-ar putea fi năbușită decât cu praf de federvais; dar praful lipsește, și revolta triumfă.

Lache zice:

– Nu merge!

– Nu merge! zice și amicul.

Și amândoi lasă ghetele jos, fiecare în partea lui, și amândouă picioarele încept iar să joace din degete ca niște mâini de harfonistă.

8 ceasuri d.a.

Lache și amicul beau bere la Gambrinus, unde e lume destulă.

Amândoi sunt cu piciorul respectiv liber și cu câte o gheată alături.

Plătesc și vor să plece.

Se apleacă să-și ia fiecare gheata.

Caută în zadar: ghetele lipsesc amândouă.

Un mare hohot de râs pornește dintr-un colț al berăriei. Toată lumea se uită-ntr-acolo.

Ce e?… Un câne englezesc al unui ofițer, câne dresat la circ să servească pe stăpân ca fecior în casă, face sluj ținând două ghete-n gură.

8 ore seara.

Lache și amicul stau în trăsură picior peste picior, cel de deasupra numai în ciorap crem.

Lache zice:

– Hai să le schimbăm! Să vedem.

– Haide… Oprește birjar!

Genială inspirație a avut Lache!

Ghetele schimbate merg minunat. Dau drumul birjarului și se-ntorc în târg cu tramvaiul, la Mitică Georgescu.

Dar, vai, fatalitate, ca să zicem așa!

La Mitică, amândoi sunt forțați să scoată iar câte una, însă acuma viceversa: Lache p-a din stânga și amicul p-a din dreapta… și cu mai multă precauțiune decât la Gambrinus – fiecare și-o ține dinainte pe masă…

[DĂRÂMAREA BISERICII VĂRZARU]

Atenția publică urmărește cu încordare atâtea ș-atâtea împrejurări de înaltă ordine politică și socială, interioare și internaționale – criză finanțiară, război, expoziție universală, întrevederi de împărați, o nouă lege a pensiilor, un monopol asupra alcoolurilor șcl. – încât se pot întâmpla multe lucruri foarte interesante care să treacă absolut neluate-n seamă, mai ales dacă se-ntâmplă în vreun colț lăturalnic, mai la o parte de drumul cel mare.

E natural ca ochii publicului, ațintiți la Londra, Berlin, Paris, Viena, București, să nu bage de seamă și la ce se petrece p'în Târgoviște.

Și cu toate astea, se petrec lucruri destul de interesante și la Târgoviște.

Cer voie cititorului să-i distrag un moment atenția de la marile chestiuni interne și internaționale și să-i povestesc ce s-a petrecut acuma-n urmă în vechea capitală a lui Matei Basarab.

La o margine a orașului, se ridica de pe vremuri o biserică, pe care lumea de acolo o numea biserica Vărzaru.

Din ce pricină se numea astfel, nu putem ști, și nici nu e treaba noastră să știm; asta e treaba istoricilor noștri. Ceea ce putem spune cu siguranță este că dintr-o anume pricină nu s-a putut numi astfel, și adică din pricina hramului; căci biserica

era pravoslavnică, iar nu gregoriană; prin urmare, după hram, nu se putea numi astfel, fiindcă noi pravoslavnicii nu prăznuim pe Sf. Agop Vărzaru.

Dar, în sfârșit…

Biserica era ruinată de demult și părăsită.

Deoarece venerabila ruină era la marginea orașului, populațiunea locală creștină, geloasă de strălucitele tradiții naționale, cu aceeași evlavie cu care strămunii aduceau odinioară prinosuri în sfântul locaș, își ducea și ea acum gunoaiele și murdăriile…

Duce fiecine ce poate. Dumnezeu nu ține la scumpetea darului, ci la osârdia cu care i-l aducem: prețul darului stă afară din acesta, anume în fundul inimii aducătorului!

De sub bolțile de sub cari, odinioară, pe vremea vitejilor strămuni ieșeau în valuri mirosul de smirnă și de tămâie, ieșea acuma, prin ușile și ferestrele vraiște, alt cu totul fel de valuri…

O timpuri! o mirosuri!

Venerabila ruină, mai ales pe căldurile cele mari, devenea o groaznică amenințare pentru vechea capitală a lui Matei Basarab.

Între zidurile ei, pe cari d-abia se mai zăreau stinse chipuri de sfinți și de drept credincioși ctitori; pe pardoseala ei, sub care zăceau osăminte de viteji jupani și strălucite jupanițe, se prăseau acuma, pe mormane de putrejuni dospite-n umbră, tot soiul de muște și fel de fel de gângănii infecte; de acolo, ieșeau la soare, să roiască de jur împrejur, într-o dogoare pestilențială, la o distanță mai largă de câtă ar fi-ncăput altădată mulțimea norodului la un mare praznic domnesc.

Primăria celebrei urbi istorice, voind să cinstească cu sfințenie regulamentele de salubritate publică, fără să indispuie pe alegători, cari țineau să nu fie deranjați în practica tradiției

lor de a aduce prinosuri sfântului locaș, s-a pus pe gânduri: ce e de făcut cu biserica Vărzaru?…

După multe și mature dezbateri în consiliul comunal, primarul a înaintat ministerului o adresă, prin care cerea autorizație să dărâme biserica pentru cauză de salubritate publică.

În alți termeni decât noi, firește, dar cu aceeași convingere, primarul arăta că bătrâna ruină, după afirmările oamenilor științei, poate deveni la un moment dat un izvor de mari primejdii, o calamitate, pentru populațiunea târgovișteană.

D. primar termina, rugând cu profund respect pe onor. minister să-i răspundă de urgență, până nu-nviază muștele albastre.

Destul de urgent, peste vreo patru–cinci luni, ministerul răspunde primarului că nu poate acorda autorizația cerută până când, conform legii, comisia monumentelor istorice nu va merge la fața locului și nu va face un raport asupra stării și importanței acelei biserici ruinate.

În adevăr, iarăși urgent, un membru al comisiei primește ordin să meargă la fața locului și să constate dacă, din punctul de vedere al legii pentru conservarea monumentelor istorice, este admisibilă cererea primarului.

Însărcinatul ministerului caută o zi-ntreagă și nu găsește monumentul. Merge la primărie și-ntreabă:

– Mă rog, unde e biserica Vărzaru?

– Unde a fost…, vreți să ziceți.

– ?…

– A! am dărâmat-o!

– !…

Și de la primărie, îl conduc pe d. comisar al monumentelor la locul unde se poate convinge singur că biserica Vărzaru a fost.

În locul ruinei, o movilă gigantică de moloz și de cărămizi sparte.

– Bine, domnilor, pentru Dumnezeu și pentru memoria lui Matei Basarab! ce-ați făcut? cum v-a venit să dărâmați?

– Nu se mai putea, domnule! începeau căldurile și-nvia musca!

Solid clădeau bătrânii!

Iată ce am aflat de la comisarul însuși, amicul meu, d. Gabrielescu, arhitectul, care e dezolat de această împrejurare.

Dărâmarea a fost dată pe seama unui întreprinzător s-o facă în schimbul materialului ce ar putea scoate de acolo. Zidăria însă era foarte solidă; a trebuit multă muncă pentru a o distruge. Tencuiala fiind fiartă de pe vremuri cu cărămida, cărămizile se spărgeau mai des decât tencuiala, încât întreprinzătorul, văzând că n-are să se poată alege cu nimic, a părăsit lucrarea și astfel au mai rămas câteva părți neatinse, îngropate sub movila de dărâmături.

Printre acestea, d. Gabrielescu a găsit o cărămidă spartă în două cu o inscripție parte slovenește, parte românește. Inscripția a fost făcută cu un vârf de fier, un cui, pe cărămida crudă și apoi au pus-o la cuptor.

Inscripția arată că biserica Vărzaru fusese clădită chiar pe vremea lui Matei Basarab și maistru fusese unul Dima.

D. Gabrielescu observă că tot *Dima* îl chema și pe artistul care a zidit baia turcească din Iași a lui Vasile Lupu. Poate să fie același: în Târgoviște sunt două biserici, Stelea și Sf. Constantin, zidite de domnul Moldovei, desigur pe când era în bune relațiuni cu domnul Munteniei.

Am întâlnit alaltăieri pe d. arhitect Gabrielescu; era revoltat de fapta d-lui primar.

D-sa va înainta ministerului un raport energic, în care va cere să se pilduiască numaidecât fapta acelui părinte denaturat al vechii capitale.

Raportul va conchide la darea-n judecată a primarului pentru:

1. a i se aplica art. 352 și 353 din codul penal, privitoare la dărâmări prin samavolnicie; și

2. a se osândi la punerea lucrului dărâmat în starea dinaintea dărâmării.

– Domnule, i-am zis eu, pretențiile d-tale sunt absurde, fiindcă:

1. legea prevede reaua-voință, adică intenția de a face rău, prin urmare priceperea gravității faptului, și aci se vede lămurit că priceperea a fost nulă; și

2. mulți, chiar dintre d-voastră arhitecții restauratori de monumente istorice, nu se vor găsi să știe clădi la loc aceea ce, și mai ales cum, a clădit maisterul *Dima*.

Astfel, din cauză de salubritate publică pe de o parte, iar, pe de alta, pentru a nu contraria sentimentele de evlavie ale alegătorilor târgovișteni, deprinși să aducă prinosuri din inimă la vechea biserică Vărzaru, primarul local, – în loc să îngrijească a se curăța venerabila ruină și a o îngrădi, iar apoi a pune strajă cu strașnică poruncă să rupă urechile oricărui cetățean, aibă și zece voturi la colegiul întâi, când l-a prinde că mai aduce prinosuri – primarul local, doritor de binele public, n-a mai avut răbdare să aștepte decizia comisiei și, scurt! a suprimat monumentul istoric.

Unde? unde să-și mai verse evlavia cetățenii târgovișteni?

Gion, istoricul capitalelor noastre! ce o să zică amicul meu Gion, când îi voi spune fapta primarului de Târgoviște? când îi voi zice:

– *Gion, sais-tu, mon vieux coco, que Varzaro vient d'êtr'rasé?*

– *Pas possib'!* o să-mi răspundă el.

– *Ma pa'o' d-honneu'!* o să-i zic eu.

– *Et par quel raseur? nom d'un Bassaraba!* o să întrebe el.

– *Par le maire de la bonne vieille capitale des Bassarabas mêmes!* o să răspunz eu.

– *Allons donc! c'est bizarre autant qu'étrange!…*[1] o să zică dânsul.

[1] – Gion! știi tu, vechiul meu prieten, că Vărzaru e dărâmat până în temelii?

– Nu se poate!

– Pe onoare!

– Și de cine? pe numele unui Basarab!

– De primarul bunei bătrâne capitale a Basarabilor chiar.

– Aida de! e bizar pe cât e de straniu! *(n.a.).*

EMULAȚIUNE

Două zile întregi, 10 și 11 mai, vechea noastră cunoștință, d. Marius Chicoș Rostogan, pedagogul absolut, a urmărit cu cel mai viu interes, pas cu pas, pe elevii liceului „Traian“ de la Severin, cari au fost aceea ce se numește *le clou* (cuiul) cu ocazia festivităților naționale în anul acesta.

Prin multe emoțiuni a trecut ziua eminentul pedagog, și ceea ce vedea ziua nu-l lăsa să doarmă noaptea. Acel cui al sărbătorilor regale i-a rămas la inimă.

După două zile de emoțiuni adânci și de gânduri înalte, după două nopți de insomnie, d. M. Ch. Rostogan intră vineri, 12 mai, dimineața, în clasă foarte posomorât.

Se vede bine, după fizionomia și după mișcările eminentului profesor, că sufletul i-e încărcat.

De ce, oare?

Vom vedea îndată ce-l vom asculta.

Cititorul știe, fără să mai alterăm modul normal de a scrie românească, micile particularități de pronunțare ale eroului nostru național-cultural.

Profesorul intră, cum am zis, posomorât; se uită lung la școlari, clatină din cap considerându-i, apoi începe solemn.

Să-l ascultăm cu atenția cuvenită:

Profesorul – No!… care dintă voi au fost ieri ș-alantăieri la paradie?

Școlarul Ionescu – Am fost toți, domnule…

Profesorul – Toți?… bine! Văz't-ați numa la paradie pe colejii voști din ghimnazium „Traian" de la Turnul Zeverin, cari au vin't…

Școlarul Georgescu – Numa' după ei ne-am ținut toată ziua, domnule; d-aia n-am venit ieri la școală.

Profesorul – N-ați vin't ieri la școală, ha?…

Școlarul Otopeanu – Nu, domnule, că te-am văzut și pe dumneata că umblai după ei, și…

Profesorul – No!… văz't-ați numa?…

Școlarul Ionescu – Dumitale ți-era cald, domnule…

Profesorul – Ha!

Școlarul Otopeanu – Te ștergeai mereu cu basmaua…

Profesorul (impacientat) – Tu închide-ți râtul!… No!… văz't-ați numa ieri ș-alantăieri la paradie cum au fost cununate cu lauri și înaltă aprobățiune disțiplina aceea și aplicățiunea aceea, m' rog, pe carea au arătat-o școlerii aceia?

Otopeanu – Păi?

Profesorul – No!… văz't-ați numa ce iaște lucrul acela, m'rog, carele se cheamă reșpectul dătorinții (cu elevațiune) carele este fundământul acelui lucru, m'rog, carele se cheamă adevăratul romăgnism?… Că-z eu ce vă spun în toate zilele, măgarilor! și vă muștruluiesc (foarte sentimental) cu aceea dragoste, cu acel devotământ ca un adevărat părinte pentru copiii lui m' rog! ca să scot și din voi, oameni… și voi (foarte mâhnit) n-ascultați!

Școlarul Otopeanu (afectat de mâhnirea profesorului) – Ba, ascultăm, domnule!

Profesorul (schimbând tonul, foarte aspru) – Ba n-ascultați, râtanilor! că dacă ați fi ascultat, în atâta vreme, de patru ani, de când fac cu voi rotățiune, mi-ar fi succes și mie să vă scot o dată la un defilir în paradie; să capăt și eu aceea înaltă aprobățiune, carea este ca o recompenză, m' rog.

Școlarul Anibal Ionescu (făcând zgomot în bancă, cu tonul înfudnat către camaradul său Otopeanu) – Astâmpăr'te, dom'le!

Profesorul (tunător) – Ce-i acolo, animale? (ia rigla de la tablă și o joacă-n aer)

Ionescu – Domnule! Otopeanu nu mă lasă-n pace.

Profesorul – Otopene! socotești că nu ți-s urechile destul de lunji?

Otopeanu – Nu… domnule! nu i-am făcut nimica… el nu mă lasă pe mine.

Ionescu – Nu, domnule!

Profesorul (cu toată asprimea) – Silențium! No!… uitați-vă numa vitele, cum nu știe asculta cu atențiune când le vorbesc de un așa lucru, m' rog, care ar trebui să provoace o emulățiune… Pântru aceea, toate ostenelile mele cu cele mai din urmă metoade nu mi-au succes! (se emoționează treptat) Pântru aceea doară ieri ș-alantăieri am simțit acel simțământ carele se numește, m' rog, penetrățiune, când am văzut aceea mândreță de școleri ca o lejiune din acelea cari au vin't cu divul Traian și au trecut întâi pe la Viminacium – Ionescule! – și al doilea pe la Egreta-Drubetis – Ghiorghiescule! – pe podul lui Apolodor – Otopene!!! – …aceea mândreță de școler, cu peptu-naintre, cu capu-ndărăpt, cu pas amăsurat pe muzică! (ridică linia ca o sabie, scoate pieptul, înalță fruntea) Așa școleri să fi avut, ca să fac cu ei, m'rog, un defilir! (pornește) *Links! rechts! links! rechts! links! rechts!* (defilează pe dinaintea băncilor cu mult soldățesc)

Școlarii aplaudă foarte veseli.

Profesorul (oprindu-se ostenit) – Așa școleri romani îmi trubuia mie! da nu niște loaze levantine ca voi, care nu știți decât numa doară să vă rânjiți și nu aveți respect pentru dătorință!

Școlarul Ionescu – Domnule, tata spunea aseară c-a citit la gazetă, că zice că e acolo la Severin un profesor mare, l-a decorat regele, că zice că el…

Profesorul (cu humor) – Ce e tată-tău?

Ionescu – E de aici, domnule!

Profesorul – Nu te-ntreb de unde-i, prostule! te-ntreb, ce-i?

Ionescu – Ce să fie, domnule!

Profesorul – Ce meșterșug are, boule? Ce-i? popă? negustor? hengher?

Ionescu – Nu, domnule… pantofar, zice că-l cheamă d. Costescu.

Profesorul – Pe cine-l cheamă d. Costescu? pe tată-tău?

Ionescu – Nu, domnule; pe profesorul de la Severin; zicea tata: așa profesor, halal să-i fie!

Profesorul – Spune-i tată-tău, șușterului, așa de la mine: *ne, sutor, ultra crepidam*, că-z doar nu toți șuștării or să aibă compekența să se pronunțe obiectiv asupra metoaghelor de pedagojie care iaște cea mai înaltă știință. Înțelesu-m-ai?

Ionescu – Nu, domnule!

Profesorul – Vina tată-tău și mumii-ti, că te-or făcut prostovan!

Școlarul Georgescu – Domnule, pe mine a zis tata că mă trimete la Severin în gimnaziu… la d. Costescu.

Profesorul – Da tată-tău ce-i?

Georgescu – Avocat și deputat…

Profesorul – Te poate trimite și la Kecikemet! tot dejaba! dacă n-ai aplicățiune, n-are ce-ți face, să fie nu Costescu, să fie, m' rog, și cel mai emininke pedagog, m' rog să fie măcar și Peștaloțiu! că-z doară te-am proboluit de atâta vreme, de patru ani, de când fac cu tine rotățiune!

Otopeanu – Și eu o să rog pe taica să mă trimeată tot la d. Costescu…

Profesorul – Da trimeată-te și la furci!… (schimbând tonul) No! basta cu colocvia! Nu vreau să vă las să mereți mai departe în ghimnazium fără să aveți și voi o disțiplină. Curând acuma va veni finele anului, când vom arăta, m' rog, cu toții onoratului ministeriu cum am știut să ne împlinim dătorința, ca să căpătăm și noi o înaltă aprobățiune.

Pântru aceea dar, m-am hotărât ca de astăzi o oară pe zi să aibă o destinățiune hotărâtă pântru muștruluială, ca să proboluim, m' rog, spiritul nostru de emulățiune. De astăzi, vom începe să facem până la împărțirea premiilor ecserțir. Aceia dintă voi, cari vor avea mai multă aplicățiune, vor fi amăsurat, corporali și undrofițiri, iar acele loaze, cari vor fi proști, vor rămâne cătane proaste. Trubuie ca să arătăm și noi, m' rog, onoratei azistențe, care va fi de față ca să ne onorează la un defilir, că ne-am dat osteneala, așa că toți musai să strije cu patriotism: *virtus romana rediviva!*

No!… acum să vă văz! toți după mine la ecserțir, ca o lejiune traiană!

(Merge la ușă, o deschide de perete; apoi se-ntoarce, ia rigla ca o sabie, așează pe copii în linie de companie, și pornește urmat de micii legionari, comandând:)

Peptu-naintre! capu-ndărăpt! forverț! marș! Links! rechts! links! rechts!

(Iese pe ușe. Copiii urmează foarte mândri pe comandantul lor. Ajung în curte.)

Profesorul (se oprește și comandă) – Halt!

Școlarii se opresc în repaos pe loc.

Profesorul (asudat, se șterge cu basmaua) – No! Văz't-ați că nu e v'un lucru mare, dacă aveți o țâr de atențiune și de aplicățiune?… Gândiți-vă numa la reușita aceea măreață – când onoratele matroane romane ale soțietății (cu mândrie prospectivă

crescândă) vor arunca cununi de flori asupra voastră, și feld-mareșalii și gheneralii, și onoratul ministeriu, și toți spectații inspectori, și rejele și rejina, și cronprinții, cari sunt, m' rog, mai mari ca un erțherțoc, vă vor da înaltă aprobățiune, și mie, profesorelui vost', pântru împlinirea dătorinții după metoada mea, o distincțiune, m' rog, o decorățiune până să mă pună în penziune, cum i-or dat și Costescului, m' rog! – gândiți-vă numa la reușita aceea măreață, care, neam de neamul vost', niște râtani! nu s-au învrednicit, mă rog!

Ionescu – Da!… da noi n-avem ca băieții lu' d. Costescu, muzică.

Profesorul – Muzica nu-i de lipsă!… Destulu-ți-i un trombetaș și un dobaș la o mică lejiune romană!

Otopeanu – Eu bat toba, domnule!

Profesorul (obosit) – S-o bați pe pielea lu tată-tău, măgariule! No!… destulu-i pântru astăzi. Mereți acas' cu mândrie la mamele voastre, și mâne cu toții iar la ecserțir!

Copiii vor să iasă în neregulă. Profesorul zbiară: „halt!". Ei se pun în rând și ies pe poarta școalei, militărește, pe când profesorul le comandă cadența pasului: „links! rechts!"

DASCĂL PROST

Foarte de dimineață, într-o mahala depărtată, bat la ușa amicului meu Pricupescu, profesor de cursul secundar – predă istoria în clasele inferioare la un liceu.

Deși foarte buni prieteni, n-am fost niciodată la el acasă; așa, nu mă mir că i se pare ciudat a mă vedea la dânsul.

– Ei! ce cauți tu prin mahalaua noastră așa de dimineață?

– Am trecut pe aici, zic eu, și am intrat să-ți dau bună ziua… Știu că pe la ceasul ăsta pleci de-acasă… și… zic: haide să văz… o fi plecat Pricupescu? dacă o fi plecat, bine; dacă nu, merg cu el până-n târg… Azi o să fie o căldură… mai teribilă ca ieri… S-a pus pe călduri… O să ne topim în vara asta…

Pricupescu este un om bănuitor; zice:

– Fac prinsoare pe ce vrei, că și tu ai venit să mă rogi pentru vreun măgar, pentru vreun leneș, pentru vreun ticălos…

– Aș! zic eu…

– Măi! adaugă el… mai am doi ani până să ies la pensie… douăzeci o să mi se pară… Uf! să mă văz odată scăpat de canonul ăsta, care a ajuns de la o vreme nesuferit… Uite! până viu eu, citește!

Și zicând acestea, scoate din buzunar un vraf de scrisori, mi le trântește dinainte pe masă și iese.

Pricupescu este indiscret.

De vreme ce mi-a dat voie, m-apuc să-i citesc scrisorile.

„Iubite Domnule Pricupescu,

Știți că de când am fericirea a vă cunoaște, și e cam mult de atunci, nu v-am supărat cu vreo rugăciune de favoare, fiindcă nu-mi place să importunez pe cineva în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl știu de o corectitudine exemplară ca dv. Crez că a venit momentul ca, mai ales în școală, de la care depinde viitorul națiunii noastre, noi românii să încetăm odată cu nenorocita sistemă a favoritismului, a îngăduielii, a hatârului. Când mai cu seamă ne aflăm în fața unui bărbat devotat datoriei, cum sunteți dv., și conștiincios, fără nici o umbră de bănuială, trebuie să-l lăsăm a-și îndeplini misiunea așa cum crede el, în matură lui judecată nepărtinitoare. Profesori ca dv. fac onoarea unei școli, ei sunt o garanție că tinerele generațiuni cari le trec prin mână, când vor deveni cetățeni, vor fi perfect educate și solid instruite, și vor face fala națiunii. Pentru aceea, când frate-meu Ghiță Postolache, deputatul, m-a consultat în ce liceu să-și dea copilul la București, i-am spus numaidecât:

– Dacă vrei să învețe o bună creștere și carte ca lumea, dă-l la liceul unde este profesor amicul meu d. Pricupescu… acolo poți fi sigur și-n privința educațiunii și-n privința instrucțiunii!

Băiatul, Costică Postolache, după cum știți, stă la mine; eu îi țiu loc de tată; prin urmare, înțelegeți de ce mă interesez, și de ce-mi permit, în puterea prieteniei ce mi-ați acordat-o totdeauna, a vă importuna cu o mică rugăminte. Nepotul meu, precum veți fi observat cu perspicacitatea ce vă caracterizează, este foarte timid; pe lângă aceasta, a fost și cam bolnav în anul acesta, a trebuit să-i scoatem o măsea, așa că are o mare frică de examen. Ne-ați îndatora foarte mult și pe frate-meu și pe noi mai ales, pe mine și pe soția mea, căci în grija noastră am avut pe copil, dacă ați fi, nu indulgent, aceasta nu v-o putem cere, dar nici prea sever cu el, care nu știți câtă iubire vă poartă și cu cât respect pomenește totdeuna de dv.

De aceea, fiindcă vedem cât ține Costică la d-voastră, ne-am hotărât să vă luăm pe d-voastră ca meditator, începând chiar din vacanță. Știți că mergem la țară, la munte. Am fi fericiți dacă ați primi, cum n-aveți îndatoriri de familie, să veniți cu noi, neavând altceva mai bun de făcut, bineînțeles. Am dori ca și-n vacanță să se mai ocupe cu cartea.

N-ar fi rău prin urmare să ne vedem cât mai curând, ca să aranjăm această afacere. Până atunci, primiți, stimate domnule Pricupescu, cele mai afectuoase salutări din partea soției mele și din partea devotatului dv.

Nicu Postolache
senator“

Halal de Pricupescu! zic în gândul meu, eu, care cunosc bine și pe nenea Nicu Postolache și moșia lui și gospodăria lui, și mai ales pe madam Postolache… În paradis îl invită nenea Nicu și consoarta! mâncare, băutură, aer, călărit… plus două sute de lei pe lună cel puțin… Oameni cu dare de mână!

Dar nu mai vine Pricupescu!… Să citim mai departe:

„Amice Pricupescule,

Mâine încep la voi examenele. În interesul tău îți atrag atenția încă o dată, nu fi sever cu băiatul persoanei cunoscute. Ar fi o prostie din partea ta să faci exces de zel, când știi bine că, și fără să vrei tu, băiatul tot va trece. Pentru ce tu, un dăscălaș, numai ca să te faci grozav, să indispui pe niște oameni cu atâta influență? Nu e mai bine să ți-i faci binevoitori?

Aseară am prânzit acolo. Era o sumă de oameni mari. Toată vremea la masă s-a vorbit rău de profesori, cari, după ce că nu sunt buni de nimic, apoi sunt și brutali și mojici, mai ales cu copiii de familii bune.

Le plecare, cucoana a spus că dacă cumva persecuți pe mititelul, n-are să-ți meargă comod.

Eu am garantat pentru tine. Ia seama, în interesul tău.

Amic,
N. N.“

Alta:

„Dragă Bică, cocoșelule moțat,

Dacă ai ținut tu vreodată la mine măcar a suta parte din cât mi-ai spus, sper că n-ai să mă refuzi. A venit Mița Popescu la mine cu lacrimi în ochi, și m-a conjurat pe tot ce am mai sacru, să-ți vorbesc în privința

băiatului ei, Octavian Popescu, care zice că tremură toți băieții de frica ta, că ești prea sever, și el are groază când se gândește la ziua de mâine.

Biata Miță este desperată, fiindcă Octavian i-a spus curat că, dacă rămâne repetent, se împușcă. Pune-te tu în locul ei, ca mamă.

Astă-seară, nu se poate… Dar mâine seară la ceasul știut, negreșit, cocoșelule moțat. Când ăi veni la puiculița ta, să-i spui că l-ai trecut pe Octavian.

Puiculița“

Bravo, domnule Pricupescu! gândesc eu… Cine să fie puiculița?

A! un plic *rose-pâle* cu un blazon aurit într-un colț… Să vedem.

– Sunt gata; aide, că e cam târziu; am treabă la școală.

– Uite, frate Pricupescule, de ce venisem eu la tine, zic eu și înghit în sec… apoi, îmi iau inima-n dinți.

– De ce?

– Venisem să te rog să-mi faci un mare hatâr.

– Am înțeles… Nu ți-am spus eu?… ghicisem…

– Ei! nu fi și tu așa de… cum să zic… de sever… Știi că de când te cunosc… și de! slavă domnului! ne cunoaștem din copilărie… nu te-am supărat cu vreo rugăminte, fiindcă nu-mi place să importunez pe cineva, cât de prietin să-mi fie, în îndeplinirea datoriilor sale, mai ales când îl știu de o corectitudine exemplară, cum ești tu…

– Apoi, atunci…

– Firește, nu zic; trebuie să ne hotărâm odată, mai ales când e vorba de școală, de la care depinde viitorul națiunii noastre, noi românii, să încetăm, mă-nțelegi…

– Astea le-ai citit undeva.

– Pe onoarea mea, nu. Ei bine tu… tu ești un bărbat devotat și conștiincios, fără nici o umbră de bănuială, care trebuie în misunea lui să fie, mă-nțelegi…

– Îți spun eu că le-ai cetit undeva.

– Zău, nu… Uite ce e: un băiat… timid… și a fost cam bolnăvior iarna asta… a trebuit să-i scoată o măsea…

– Când îți spun eu…

– Pe ochii mei!… și în sfârșit, ce mai una-alta?… ce să mai umblu cu mofturi?… De colea ar fi pentru tine, un dăscălaș pârlit, pe timp de vară cinci sute de lei?

Am aruncat vorba cea mare…

Pricupescu e nebun!… a început să zbiere la mine… să-mi spuie că: nu mi-e rușine! prieten vechi! Dar eu, cuminte, zic:

– Nu-ți cunoști interesul! de ce să te pui cu niște oameni mari, cari au atâta influență?… De-aia v-a ieșit vorba la toți dascălii că sunteți mojici și brutali, mai ales cu copiii de familie bună!

– A! strigă Pricupescu… Iar?

– Secule! am strigat eu… Dacă e vorba de zbierete, apoi zbier și eu… Un băiat cu atâtea rude, cari ți-ar fi de mare sprijin…

– Ești un prost! strigă Pricupescu.

– Ba tu ești prost!… Mă-sa e văduvă, bogată, frumoasă și de familie mare… În loc să te iei cu binele, să te ia meditator!…

Am strigat degeaba; a fost peste putință să-l scot pe pedant din ale lui.

Mare dobitoc d. Pricupescu!…

PREMIUL ÎNTÂI

O reminiscență din tinerețele pedagogului

Era la școala No. 1 de băieți „Decebal“ din urbea G… Trei ani de-a rândul, din clasa întâia primară și până-n a treia, doi școlari eminenți și-au disputat cununa de merișor, smulgând admirația profesorilor, revizorilor, inspectorilor și tutulor autorităților.

Acești doi școlari sunt Artur Ionescu și Ioniță Păunescu.

Cel dintâi este fiul unic al lui d. Mandache Ionescu, mare proprietar, omul cel mai influent și mai cu greutate din tot județul și stâlpul oricărui guvern. Asta e bine; căci fără d. Mandache cu greu s-ar putea guverna în acel județ.

Cel d-al doilea este copilul natural al Păunii văduvei, menajeră, care trăiește cu lucrul pe la case boierești.

În clasa întâia au obținut:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 97 și trei sferturi;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 98 și un sfert.

Premiul întâi cu cunună: Ioniță.

În clasa a doua:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 98 și jumătate;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 99 și un sfert.

Premiul întâi cu cunună: iar Ioniță.

În clasa a treia:

Artur Ionescu, media 9 și fracția 99 și jumătate;

Ioniță Păunescu, media 9 și fracția 99 și 3/4.

În sfârșit, acuma termină acești doi eminenți școlari clasa a patra.

D. Mandache Ionescu a zis scurt lui Artur:

– Dacă iei premiul întâi cu cunună, te duc la expoziție; daca nu, mergem la țară.

Și când d. Mandache zice ceva scurt, apoi e lucru zis.

Toată urbea așteaptă cu încordată nerăbdare să vină rezultatul examenului anual și împărțirea premielor.

Cetățenii de marcă încep să facă prinsori: reacționarii pariază pentru Ioniță, progresiștii pentru Artur.

La cafeneaua centrală, sunt în prinsoare peste treizeci de dulceți și cam tot atâtea cafele, plăcinte, brânzoaice și mișmașuri.

Numai d-ta, iubite cetitor, numai d-ta, care încă n-ai fost mamă, nu vei putea înțelege emoția și neastâmpărul din ce în ce crescânde ale mamei lui Artur, grațioasa madam Aglae Ionescu.

Madam Ionescu stă, umblă, mănâncă, doarme, face orișice, fără să poată părăsi un moment gândul că și-n anul acesta fracțiunea lui Artur are să fie covârșită de a lui Ioniță; căci, se-nțelege, nu poate fi vorba decât de o mică diferență de fracție a fracției, amândoi concurenții fiind eminenți.

Chinuită de gândul ei, mama lui Artur, întâlnind în stradă pe d. Tiberiu Bumbeș, institutorul, care o salută până la pământ, se hotărăște să-și calce pe inimă, oprește caleașca și strigă:

– Pardon, domnule Bumbeș! un cuvânt…

– Cu tot respectul! zice foarte unsuros tânărul Tiberiu și se apropie cu capul gol de scara trăsurii.

– Aș dori să vă vorbesc ceva… Puteți, dacă nu vă aduce prea mult deranj, să poftiți chiar astăzi pe la mine…

– Doamna mea… zice d. Tiberiu încântat.

– …Pe la ceasurile unu și jumătate după amiaz'…

– Cu păcere, doamna mea… cu mare plăcere…

– Atunci, la unu și jumătate negreșit… Să vă aștept?… Veniți?…

– Nesmintit, doamna mea!…

O salutare grațioasă!… Trăsura pornește… D. Tiberiu se acopere și merge la bărbier, să-și potrivească ciocul, mustățile și părul, pe care-l piaptănă drept în sus.

De ce adică, se-ntreabă cetitorul, madam Ionescu trebuie *să-și calce pe inimă*, când oprește trăsura spre a vorbi d-lui Bumbeș?

O! răspunz eu; este un lucru intim, pe care am uitat să-l spun mai dinainte. Iată:

D. Tiberiu este tânăr, și este un secret public în tot orașul că acest tânăr adoră-n tăcere pe grațioasa Aglaia, care nu poate să sufere pe tânărul Tiberiu, fiindcă acesta se uită foarte cruciș.

De câte ori, în treacăt, îl vede aruncându-i ocheade galeșe pe sub ochelarii lui albaștri, fiindcă poartă ochelari albaștri, o apucă un fel de leșin la inimă cu dureri de cap; începe să caște, și cască, și cască și trebuie să meargă numaidecât acasă, să puie să-i descânte de deochi.

La un bal de binefacere, iarna trecută, d. Bumbeș sta într-un colț al salonului și privea pe grațioasa doamnă Ionescu dansând. A privit-o mult; ea a început să caște, a căscat mult, până când, în mijlocul unei figuri de cadril, a dat un țipăt năbușit, i-a venit rău, a vrut să cază, și au trebuit s-o scoată pe brațe afară la aer și să-i descânte.

Dacă-n treacăt și de departe, ochii sașii ai d-lui Tiberiu exercită așa influență asupra nervilor acestei dame, firește că pasul ce s-a hotărât ea să-l facă, trebuie să-l fi făcut călcându-și pe inimă. Trebuie să aibă mult curaj această persoană ca să se supună de bunăvoie maleficului, așa de aproape, piept în piept.

E unu și douăzeci și cinci de minute…

Iată că sună cineva… Doamna Ionescu simte că-ncepe să-i zvâcnească în partea stângă a corsetului.

E omul cu ochelari albaștri.

Jupâneasa-l introduce în salon.

Tânărul institutor poartă o redingotă neagră foarte lungă-n poale; în schimb, pantalonii tot negri sunt destul de scurți; jiletca albă deschisă; o fundă mare *rose-pâle* la gât, ale cărei căpătâie fâlfâie la fiecare mișcare pe manișca egretie ca porțolanul; în picioare pantofi galbeni și ciorapi *crême*; în mâini mănuși *gris-perle*; o pălăriuță canotieră de paie de deosebite fețe, cu panglica *ecosează* asortată și umbrelă cenușie de soare. Fiindcă-i vânt afară, pălăria este garantată cu șiretul petrecut printr-un nasture al redingotei.

În salon nu este nimeni.

D. Bumbeș își scoate pălăria pe care o ține-n mâna stângă, pune umbrela lângă un scaun, apoi trece drept la oglinda din față, își potrivește cravata și manișca egretie, care tot iese afară din jiletcă, își scoate bine manșetele și așteaptă-n picioare.

O ușă se deschide… E stăpâna casii, mai strălucitoare ca totdeauna, sorbind pe nări dintr-o batistă înmuiată în triplu extract de vervenă. Femeia se oprește palidă-n ușă, ca sub puterea unei fascinațiuni.

D. Bumbeș încă se recomândă.

După salutările obligatorie în așa circumstanță, doamna face, cu o sforțare eroică, doi pași, și poftește pe tânărul să ia loc, apoi șade și ea, ștergându-se cu batista udată.

Tânărul ia cu precauțiune de la spate poalele redingotei, le aduce bine în față și se așează.

– De mult nu am avut plăcerea a vă vedea, domnule Bumbeș…

– Ei! doamna nu m-a văzut; dar eu am văzut pe doamna de multe ori, când umblă, mă rog, în promonadă și prin bolți…

– Eu, drept să spun, nu v-am văzut de la balul de astă-iarnă…

– Iè! răspunde tânărul, privind galeș sub ochelari și zâmbind foarte ciudat. Iè! când tonțolea doamna așa delicat și eșpanzibil… și i-au vint un acțes… cu doi ofițiri, mă rog…

– Știți pentru ce v-am chemat, domnule Bumbeș?

– Ba!

– …Să vă rog de un lucru.

– De un lucru? să-l știu numai cum că… carele-i acela, mă rog frumos la doamna.

Și zicând acestea, se uită grozav de adânc pe sub ochelari.

Doamna tace un moment, apoi cască și se șterge pe frunte.

– No! numai doamna să spună, mă rog, apoi eu sunt gata la comando, mă rog. No! ce poruncește doamna, mă rog?

Și iar se uită…

Doamna cască grozav, apoi, mirosind batista și aplecând ochii-n jos:

– Aș dori ca Artur al meu să ia și el o dată premiul întâi; destul l-a tot luat feciorul Păunii. Până când atâta persecuție pentru copilul meu?

– No! că-z asta, mă rog frumos la doamna, nu-i perzecuțiune; asta, mai apoi se conzidărează după coefițenturi, mă rog.

Doamna ridică ochii și, întâlnind privirile de sub ochelarii albaștri, înghite-n sec și iar și-i pleacă.

– Eu tocmai de asta am ținut să vă vorbesc, ca să vă rog… ca să vă rog să fiți mai indulgenți cu Artur… Ce Dumnezeu, pentru un punct la sută!

– Ei! ei! un punct… Apoi aia trubuie ca să fie conziderat, mă rog frumos la doamna.

– Ei!… dacă ai vrea d-ta!

Se aud trosnind fălcile doamnei.

– No! că-z aia altcum nu depândă de la voința mea, mă rog; aia s-a hotărât în conziliul inștitutorilor.

– Cum, s-a hotărât deja?

– Iè! s-a hotărât, mă rog, de aseară, după călculațiunea coefițientelor.

– Și… cât a avut feciorul Păunii?

– Apoi, mă rog frumos, putem să spunem la doamna prețize.

D. Bumbeș scoate o hârtie din buzunar și citește:

– Păunescu Ioanițiu, media 9 și fracțiunea 99 și jumătate, mă rog.

– Și… Artur?

– Apoi, mă rog frumos, putem să spunem și aia la doamna prețize… Ionescu Artur, media 9 și fracțiunea 99 și un sfert, mă rog.

Doamna se scoală, și hotărâtă:

– Și pentru atâta diferență, nici în anul ăsta, Artur să nu ia premiul întâi?… Atunci pentru ce ai venit aici?

D. Tiberiu, foarte afectat, ridicându-se și potrivindu-și poalele:

– Apoi pentru că m-au chemat doamna, mă rog. Că-z eu dacă nu mi-ar fi făcut onoare doamna să mă cheme, eu apoi n-aș fi cutezat altcum să mă prezentez la doamna, mă rog frumos… Zic zeu lui Dumnezeu!

Doamna sună. Jupânesa intră.

– Să-l dați afară pe domnul.

– Să am iertare, mă rog…

– Afară!

Doamna iese pe unde a venit, foarte nervoasă.

– No! că-z nu trubuie să fie grobiană doamna! mă duc, mă rog… Cu tot respectul și conziderățiunea… am onoare.

Jupâneasa îl împinge. D. Tiberiu pleacă înjurând ungurește.

De prisos a mai spune că, seara, la d. prefect al județului, unde era de față și d. Mandache Ionescu, s-a petrecut o scenă foarte penibilă, când d. prefect, în vreme ce d. Mandache citea o gazetă, i-a zis d-lui Bumbeș cu toată asprimea:

– Și, în sfârșit, alege! vrei să rămâi aci la noi, ori vrei să pleci mâine? Ai înțeles?

La acestea, d. Bumbeș a avut curajul să răspunză:

– Iè… Că-z asta nu-i greu lucru de ales!… Să am iertare, nu trubuie să se supere d. prefect și să fie grob, mă rog frumos… Facem apoi la fracțiune o micuță rectificățiune…

Și, scoțând catalogul: …Păunescu Ioanițiu, media 9 și fracțiunea 99 și jumutate; apoi, Artur Ionescu, mă rog frumos, media 9 și fracțiunea 99 și trei firtale… No! vezi numa!

CUM STĂM…

– Cum stăm cu bulgarii? întreb pe amicul meu X…

– Nici așa, nici aminteri.

– Nu-nțeleg…

– Cum, nu-nțelegi?

– Firește… fiindcă, păcum spui d-ta: nici așa, nici aminteri, însemnează parcă n-am sta în nici un fel, și într-un fel oarecare trebuie să stăm.

– Nu; voi să spun că nu stăm nici bine, nici rău. N-ai citit ziarele?

– Le-am citit; dar îți mărturisesc că din ziare înțeleg și mai puțin decât din vorba dumitale.

– Cum se poate? pesemne că nu ești deprins a le citi. Ia să le citim împreună.

Atunci amicul meu scoate un vraf de gazete din buzunar și începem a citi cu toată atenția:

„Ieri și azi-noapte au circulat în oraș fel de fel de știri, care de care mai alarmante, asupra celor ce se petrec la granița Dobrogei.

Din informațiuni foarte pozitive aflăm că bande de bulgari ar fi trecut granița și că s-ar fi încăierat cu anteposturile române.

Nu se poate ști până acuma rezultatul acestor ciocniri, cari pre cât aflăm au fost foarte înverșunate.

Ceea ce putem spune cu siguranță este că aceste lupte sângeroase trebuie să fi făcut victime de o parte și de alta.

Guvernul nu mai poate tăcea! guvernul trebuie să vorbească! guvernul nu poate lăsa țara în grozava neliniște, în care o aruncă lipsa de știri pozitive de pe câmpul luptei.“

– …trecut granița… încăierat… ciocniri înverșunate… lupte sângeroase… victime… câmpul luptei… A! zic eu, atunci stăm rău de tot.

– Așteaptă, spune amicul X… Citește aici.

Citesc:

„Voim a proba încă o dată publicului, cât crezământ trebuie să acorde știrilor răspândite asupra unor conflicte la granița dobrogeană între niște bande bulgare și oștirea noastră.

Iată ce știri primim din localitate, de la o persoană foarte serioasă, incapabilă de a altera adevărul:

«Câteva cete de bulgari *muncitori cu pașapoarte în regulă* s-au prezintat la pichetul de la Ostrov pentru a trece granița. O persoană care a văzut aceasta, fiind desigur foarte impresionabilă, a alergat imediat să înștiințeze autoritățile militare române, exagerând faptul, ca toate persoanele impresionabile. Bulgarii aceia erau oameni pacinici… Altfel, aici pace și liniște.»“

– A! zic eu, răsuflând, dacă erau muncitori nearmați, având pașapoarte în regulă, și dacă altfel e pace și liniște – atunci stăm bine!

Amicul X… zâmbi de credulitatea mea și începu să-mi citească:

„Știrile de la graniță devin din ce în ce mai alarmante.

La Silistra este o fierbere militară neînchipuită.

Acolo colonel Dandaneski și cu Sarafoff țin discursuri nebunești trupelor regulate și bandelor de revoluționari, cari bande ar număra până acum aproape 50 000 de oameni.

Dintr-un moment în altul trebuie să ne așteptăm la o lovitură a acestor descreierați, cari dictează azi în Bulgaria.

Să fim gata!“

– Am înțeles, zic eu mâhnit. Guvernul bulgar, oricât ar vrea să fie de cuminte, nu mai poate înfrâna pornirile militariste ale lui Dandaneski și turbarea șovinistă a lui Sarafoff… Atunci, se-nțelege, stăm rău!

– Poate că nu, zice X… și-mi dă să citesc altceva:

„Dăm din sorginte autorizată știrea că în Bulgaria de răsărit, adică spre granița Dobrogei, și mai cu seamă în districtul Varna, a izbucnit revoluția printre țărani, din cauză că sunt amenințați a li se ridica dijma de pe câmp.

Țăranii sunt furioși și gata a lupta până la extremitate.

Corespondentul nostru ne dă cu foarte puțină rezervă știrea cum că palatul prințului Ferdinand de la Euxinograd este amenințat a fi dărâmat și incendiat de țăranii revoltați.

De aceea, prințul Ferdinand nu s-a oprit la Sofia, ci a plecat numaidecât la Varna."

– Puțin îmi pasă de palatul prințului Ferdinand! zic eu. Și dacă e vorba, chiar nu-mi pare rău… O revoluție agrară la vrăjmașii noștri nu ne poate face nici rău, ba, poate, din contra… Atunci stăm bine!

– Iar atât de bine, nu. Ia să mai citim:

„Un ziar din Budapesta sosit azi-dimineață ne spune că o presoană din *anturajul* prințului Ferdinand ar fi declarat într-un interview că, după cum stau spiritele în Bulgaria, războiul ar fi inevitabil."

– Aoleu! strig eu.

Dar amicul X…, trecând cu ochii pe o altă coloană, urmează:

– „Oficioasele austriace susțin că, oricât de înăsprite ar fi relațiile celor două tinere state vecine, este mai mult ca probabil că totul se va termina prin aplanarea pacinică a acestui regretabil conflict."

– Bravo!

– Stăi nițel.

„La Silistra se aduc mereu tunuri… Totul ne face a crede că bulgarii, cari voiau să facă a izbucni răscoala în Macedonia, văzându-se descoperiți, vor acum să precipite deznodământul complotului lor, aprinzând focul mai devreme decât se putea cineva aștepta.

De aminteri, un ministru al lor, Karaveloff, a zis:

«Un război, oricât de improbabil ar părea, poate fi totdeauna posibil!»“

– Atunci, ce mai vrei? este o declarație oficială… Stăm rău!

– Încă nu!

Și urmează citirea:

– „Noi nu vrem deloc război, a zis ministrul Ivancioff…“

– Atunci, dacă nu vor, stăm bine!

– „Trei șalupe bulgare cu explozibile…“

– Stăm rău!

– „Supraexcitarea populației rurale bulgare, în ajunul ridicării dijmei, este desigur una din cauzele desfășurării de forțe armate dincolo de Dunăre. Guvernul bulgar profită de conflictul cu România, ca să poată chema rezerviștii, cari în revoluția agrară din urmă au condus pe rebeli.“

– Bine!

– „Corespondentul nostru ne telegrafiază că depeșile-i sunt refuzate la telegraf. E o fierbere grozavă la Silistra, Arab-Tabia și Ostrov.

Peste putință să mai treacă cineva la bulgari fără să fie împușcat.“

– Rău!

– „Mă duc astăzi la Silistra și la Arab-Tabia.“

– Bine!

– „Bulgarii nu mai lasă vaporul nostru să intre în oraș.“

– Rău!

– „Agentul navigației noastre secuestrat pe ponton.“

– Rău!

– „În Sofia panică… Agenția română în primejdie…“

– Rău!

– „Alaltăieri, am văzut, în Sofia, plimbându-se prin oraș pe dna Mișu, soția agentului nostru diplomatic, cu copiii.“

– Bine!

– „Românii din Sofia tremură de groază… n-au curaj să iasă un moment pentru a-și vedea de afaceri…

– Rău!

– „Ieri s-a deschis cu multă solemnitate cursurile școalei primare române din Sofia, în prezența dlui Mișu, agentul nostru diplomatic pe lângă guvernul bulgar.“

– Bine, zic eu.

– Ei? întreabă X…

– Ei! zic eu.

– Așa e că pân-acu nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici aminteri.

– Așa e! răspund eu.

BACALAUREAT

Când ies de dimineață din casă, o trăsură din trap mare intră pe strada mea; în trăsură, madam Caliopi Georgescu, o bună prietină. O salut respectos. Cum mă vede, oprește trăsura, înfigând cu putere vârful umbreluței în spinarea birjarului.

– Sărut mâna, madam Georgescu, zic eu, apropiindu-mă.

– La dumneata veneam! răspunde cucoana emoționată.

– La mine?

– Da… Te rog să nu mă lași!

– ?!

– Să nu mă lași! Trebuie să-mi faci un mare serviciu amical… La nevoie se arată amiciția; să vedem cât ne ești de prietin!

– Cu cea mai mare plăcere, madam Georgescu, dacă pot…

– Poți!… să nu zici că nu poți!… știu că poți!… trebuie să poți!

– În sfârșit, ce e? de ce e vorba?

– Dumneata cunoști pe… Știu că-l cunoști!

– Pe cine?

– Ți-este prietin… știu că ți-e prietin! să nu zici că nu ți-e prietin!…

– Cine?

– Popescu, profesorul de filosofie.

– Suntem cunoscuți, ce e drept; dar iar așa buni prietini, nu pot să zic.

– Las' că știu eu…

– Ei?

– Ei! trebuie numaidecât să te sui în birje cu mine, să mergem la el, să vorbești pentru Ovidiu.

Cititorul trebuie să știe că madam Caliopi Georgescu are trei copii – Virgiliu, Horațiu și Ovidiu Georgescu. Virgiliu este în anul al treilea la Facultatea de drept, Horațiu în al doilea, și Ovidiu vrea să intre în anul întâi, la aceeași facultatea. Ovidiu trece acuma examenul sumar de șapte clase liceale, și, cu toată bravura lui, pe cât spune cocoana Caliopi, după ce a biruit toate obiectele, s-a-nțepenit la Morală.

– Închipuiește-ți, zice mama emoționată. Să-l persecute pe băiat! să-i zdrobească băiatului cariera!… Cum este el simțitor, e în stare să se prăpădească… Știi ce mi-a zis? „Mămițo, dacă pierz un an, mă omor!…" E în stare, cum e el ambițios… Închipuiește-ți, să-i dea nota 3, și lui îi trebuie 6… și la ce? tocmai la Morală… Acu, dumneata îl cunoști pe Ovidiu de când era mic… Știi ce creștere i-am dat!…

– Ei! bravo!

– Auzi, tocmai la Morală… Suie-te, te rog.

Și, zicând acestea, cucoana îmi face loc lângă dumneaei în trăsură.

– N-ar fi fost mai bine, madam Georgescu, zic eu, să fi mers d. Georgescu în persoană la profesor?… Știți…, d. Georgescu, om cu greutate… ca tată, altfel… Eu… de… străin…

– Aș! ți-ai găsit! Georgescu! nu-l știi pe Georgescu ce indiferent e cu copiii? Daca ar fi fost după Georgescu, nici Virgiliu, nici Horațiu n-ar fi fost în facultate… Despre partea lui Georgescu, rămâneau băieții fără bacaloriat!… Suie-te, te rog!

– Dar nu e nevoie de trăsură, madam Georgescu, mă duc pe jos.

– Vai de mine! dacă avem trăsură… Suie-te, [te] rog…

A trebuit să mă sui, și am plecat.

– Unde mergem? întreb eu pe cucoana Caliopi.

– La profesorul…

– Nu știu unde șade…

– Știu eu… ce-ți pasă! La dreapta, birjar!

Și cucoana lovește tare cu umbreluța peste brațul drept al birjarului.

– Mână mai iute!

Lovește la stânga, lovește la dreapta, apoi iar la dreapta, apoi la stânga; în fine, înfige iar vârful în spinarea birjarului, care oprește.

– Uite, zice madam Georgescu, căsuțele ale galbene de lângă băcănie; intri în curte, casele din fund, la dreapta… Acolo șade… Eu te aștept aici.

Mă dau jos din birjă și pornesc, ridicând rugi călduroase la cer, să dea Dumnezeu să nu fie acasă d. profesor de filosofie. Intru, ajung la locuința lui, bat. Cerul n-a voit s-asculte rugile mele: d. profesor este acasă… Cum să încep? Să-l iau pe departe… zic:

– Frate Popescule, ciudate sunt și programele și regulamentele școalelor noastre: prea se dă o importanță egală tuturor obiectelor de studiu, și asta este dăunător mersului, adică, vreau să zic, progresului; căci, în definitiv, ce vrea să facă școala din tinerile generațiuni, cari vin și caută, mă-nțelegi, o cultură sistematică, pentru a deveni cetățeni utili, fiecare în ramura sa de activitate socială?…

Profesorul se uită la mine aiurit, fără să-nțeleagă. Eu urmez…

– Bunioară, am văzut absurdități în școalele noastre; am văzut copii cu excelente aptitudini la studii, condamnați a sta

un an repetenți, fiindcă n-au avut notă suficientă la muzică sau la gimnastică… Înțelegi bine că un an de întârziere, pentru inaptitudine la muzică sau la gimnastică!… Dar asta, trebuie să convii și dumneata, e tot așa de absurd ca și când ai împiedica pe un tânăr dispus să învețe Dreptul, să piarză un an, fiindcă nu e tare la Morală… Ce are a face Morala cu cariera de avocat, pe care vrea tânărul să o îmbrățișeze?… Ba nu, spune d-ta!

Profesorul holbează ochii la mine și mai aiurit… Văzându-l așa, îmi zic: „nu merge! nu merge cu sistema mea pe departe! trebuie apucat boul de coarne!“

– Uite, frate Popescule, să lăsăm chestiile de principiu. Știi de ce am venit la d-ta?

– Ba!

– Am venit să te rog să dai lui Ovidiu Georgescu – pe care l-ai examinat ieri la Morală și i-ai dat nota 3 – să-i dai nota 6…

– !

– Să nu zici că nu poți!… știu că poți! trebuie să poți!

– Atunci trebuie să le dau la toți…

– Să le dai la toți!

– Bine, dar…

– Să nu zici că nu poți!… Știu că poți, trebuie să poți!… să le dai la toți! Sunt toți copii de familie bună!

Profesorul – e și el om de familie bună – zice:

– Bine! dacă sunt de familie bună, vom căuta să le dăm la toți nota 6.

– Îmi promiți?

– Pe onoarea mea de profesor!

Am plecat încântat. Madam Georgescu mă aștepta foarte nerăbdătoare:

– Ei?

– Ei, le dă la toți.

– Cum, la toți?

– Firește… fiindcă toți sunt de familie bună.
– Cum, de familie bună?
– Ca Ovidiu.
– Nu-nțelg.
– Le dă, zic eu, notă bună la toți băieții.
– Și lui Ovidiu?
– Mai ales… Le dă nota 6 la Morală, pentru că toți sunt de familie bună.

După-amiază, primesc de la madam Georgescu o scrisorică, prin care mă anunță că Ovidiu a obținut nota dorită și mă roagă să iau prânzul deseară la dumnealor. Se-nțelege că n-am lipsit a profita de grațioasa invitațiune.

A fost o masă splendidă. S-a băut șampanie în sănătatea lui Ovidiu Georgescu, urându-i-se o strălucită carieră. Cocoana Caliopi, în culmea fericirei, a sărutat cu toată căldura pe iubitul ei prâslea, cu examenul căruia s-a încheiat deocamdată palpitațiile ei de mamă.

– Uf! mi-a zis norocita matroană română, oferindu-mi un pahar de șampanie; am scăpat! Am dat și bacaloriatul ăsta!

DEZIDERATE LEGITIME

Urbea Târgul de Munte, numărând vreo 3 600 de locuitori, vreo 6 biserici, 4 școale primare și 180 de cârciumi, se află destul de pitoresc așezată pe malul stâng al Dâmbului Sec.

Se cheamă Dâmbul Sec fiindcă, între cele două maluri râpoase, înalte cam de vreo cincisprezece metri și departe unul de altul la tot cam atâția, nu curge aproape tot anul nici atâta apă câtă ar ajunge rațelor din mahalaua mărginașă să [se] bălăcească pe arșită. Dar ca o ironie, în pofida numelui ce i-au dat riveranii, Dâmbul Sec se pornește vajnic către sfârșitul primăverii cu valuri posomorâte, și umple vâlceaua și, urlând nebunește, prăvălește la vale buturugi și fel de fel de rupturi, și surpă din maluri, și face peste putință să mai treacă de la un mal la altul altcineva decât zburătoarele.

E mare piedică pentru comerțul local; căci capitala districtului se află în partea de dincoace, așa că, dacă s-a pornit odată Dâmbul Sec, nu mai e chip să comunice Târgul de Munte cu sediul prefecturii, la o distanță de douăzeci și cinci de kilometri, decât ocolind foarte pe departe. Trebuie să meargă omul la vale tot pe cursul Dâmbului Sec, să ajungă, la o distanță de șaizeci de kilometri. Cum am zice, în loc de o poștă, să faci șase; în loc de două ceasuri, douăsprezece.

Ei! dacă ar fi un pod peste Dâmbul Sec!

De aceea, toți cetățenii din Târgul de Munte, văzând că nenumăratele petițiuni ce au adresat Ministerului Lucrărilor Publice au rămas fără rezultat, se hotărăsc să adreseze, prin reprezentanții lor, Camerelor Legiuitoare o petițiune, rugându-le ca din inițiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care statul să se oblige a face în sfârșit ceva și pentru Târgul de Munte, ridicând un pod de piatră peste Dâmbul Sec, dacă nu de piatră, măcar de lemn, dar să fie solid.

*

Târgul de Munte numără între cetățeni săi 39 de alegători de colegiul I și 390 de al doilea.

Mai toți au la școlile locale copii, cari termină în anul acesta cursurile primare și cari trebuiesc de acolo să intre la liceu, pentru ca de acolo să intre în Facultatea de Drept, pentru ca de acolo să intre în Cameră și de acolo în diplomație ori în minister: trebuie să faci copiilor o carieră.

Ei! e greu unui părinte să se despartă de copii așa de fragezi; nu-i vine ușor unei mame să trimită între străini pe copilașul ei de la vârta de 10–11 anișori.

Să-l bagi în pensionat!

Ce educațiune poate căpăta un copil într-un pensionat, unde s-amestecă la un loc cu atâția alții?… Și toate ca toate, dar la educațiunea copiilor mamele din Târgul de Munte țin foarte mult.

Dar, în sfârșit, să zicem că s-ar găsi pensionate, în capitala districtului sau la București, convenabile, garantând o excelentă educațiune. Cât costă însă?… Cui îi dă mâna, pe vremea aceasta de criză, să plătească atâta, fie chiar alegător de colegiul I?

Ce e prin urmare de făcut?

Să se adreseze cetățenii din Târgul de Munte Ministerului Instrucțiunii Publice, cerând înființarea unui liceu clasic – dacă

nu chiar un liceu clasic, măcar un gimnaziu deocamdată, și peste patru ani adăugarea încă a celor trei clase superioare.

Dar de câte ori nu s-au adresat ministerului!

Înalta autoritate școlară a rămas totdeauna surdă la legitimele reclamațiuni ale cetățenilor din Târgul de Munte.

Nu le rămâne dar altceva de făcut decât să înainteze, prin reprezentanții lor, o petiție către Camerele Legiuitoare, rugându-le ca din inițiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care statul să se oblige a face în sfârșit ceva și pentru Târgul de Munte, înființându-i un liceu, dacă nu un liceu, măcar un gimnaziu deocamdată, dar să fie clasic.

*

Târgul de Munte am spus că se află la o distanță de o poștă departe de capitala districtului, care este legată cu București și cu toate orașele țării prin calea ferată.

Astfel, cetățenii din Târgul de Munte, ca să se pună în contact cu capitala județului și cu capitala țării, trebuiesc să meargă cu căruța cale de două ceasuri și jumătate.

Asta este un adevărat scandal, mai cu seamă pe vreme rea!

De câte ori nu sunt și ei jinduiți de o plimbare pe un bulevard, de o plimbare la Șosea, de operă, de concert!

Dacă ar fi o linie ferată care să-i lege cu capitala județului! ce viitor ar avea Târgul de Munte!

De ani de zile, acești cetățeni protestează că urbea lor e lăsată afară din mersul progresului! Sute de alegeri au trecut cu promisiuni din partea candidaților că nu vor dezarma până când legitimele pretenții ale Târgului de Munte nu vor căpăta deplină satisfacere! Odată, în ajunul unor alegeri generale, s-au și arătat în localitate niște ingineri cari au măsurat, au studiat și au arătat cetățenilor o schiță de plan pentru construirea liniei salvatoare intereselor și viitorului Târgului de Munte, ale cărei lucrări trebuiau să înceapă îndată după

deschiderea Camerelor, fiindcă, până la votarea creditului necesar la acea lucrare, nu se putea face nimic, în lipsă de fonduri disponibile.

Planul era minunat; nu costa decât vreo trei milioane, dacă s-ar fi așezat gara pe malul drept al Dâmbului Sec, cum hotărâseră inginerii; dacă însă, precum pretindeau cetățenii, s-ar fi așezat gara pe malul stâng, atunci, adăogându-se costul podului, ar fi costat toată lucarea vreo trei milioane și un sfert.

Dar, fatalitate! Camerele s-au deschis și s-au închis, și, cu toate protestările Târgului de Munte, nici pomeneală să înceapă lucrarea liniei.

Plictisiți, cu drept cuvânt, cetățenii alegători de atâta așteptare și atâta dezamăgire, s-au hotărât să înainteze, prin reprezentanții lor, către Camerele Legiuitoare o petițiune, rugându-le ca din inițiativa parlamentară să vină cu un proiect de lege prin care statul se va obliga a face în sfârșit ceva și pentru Târgul de Munte, construind linia ferată, dacă nu cu gara pe malul stâng, măcar pe malul drept.

*

Pe când se gândesc la acest pas, iată că se împrăștie în lume vestea despre intenția guvernului de a veni, pentru acoperirea în parte a deficitului bugetar, cu o lege asupra fabricațiunii țuicii, lege care etc. etc.

Târgul de Munte este o urbe care lucrează foate mult cu țuica.

Cetățenii alegători sunt dar cuprinși de panică auzind despre intențiile guvernului.

Ce e de făcut?

După mature chibzuiri, se hotărăsc să înainteze, prin reprezentanții lor, la Camerele Legiuitoare o petițiune, în care să repete cererea ca din inițiativă parlamentară să vie cu trei proiecte de lege: 1. pentru podul solid de piatră pe Dâmbul

Sec; 2. pentru înființarea unui liceu în Târgul de Munte; 3. pentru construirea liniei ferate de la această urbe până la capitala districtului, și 4. să stăruiască a se retrage proiectul asupra țuicii, care lovește interesele cetățenilor alegători din Târgul de Munte!

Toate patru – deziderate destul de legitime…

CAM TÂRZIU…

Târziu de tot în noapte, trei vechi prieteni stau de vorbă într-o berărie – despre ce?… Ei! despre ce pot sta de vorbă trei români așa de târziu… despre politică, fără-ndoială.

În toiul discuțiunii, vorbind despre noul impozit asupra țuicii, printr-o asociațiune de idei inexplicabilă altfel decât numai prin telepatie, unul dintre ei, ca și cum s-ar întoarce cu gândul de foarte de departe, zice tam-nisam:

– Frate, ce s-o fi făcut Costică?… Costică Panaite… știi…

– Costică Panaite?… zice altul. Curios lucru! Cum ți-a venit?… Tocma la el mă gândeam și eu, la Costică Panaite.

– Domnule, zice al treilea; asta este ceva care o spui ori la cine, nu te poate crede. La cine credeți că m-am gândit eu acuma, când ai întrebat dumneata întâi: „Frate, ce s-o fi făcut Costică!“

– ?…

– La Costică, domnule… la Costică Panaite!… Comèdie!… Așa e… Ce s-o fi făcut bietul Costică?

– E în provincie… la o moșie, mi se pare… S-a apucat de comerț… Nu l-am văzut, poate, de opt ani… Dar e curios lucru, domnule, cum să ne aducem aminte de el, așa…

Și toți trei prietinii tac și stau mirați pe gânduri.

Câtă vreme nu vorbesc, gândurile lor umblă departe pe cărările pe cari ei le-au bătut odinioară în tinerețe, întovărășiți

de Costică Panaite; și cu cât mai mult umblă acele gânduri, cu atât le reînviază în față, din ce în e mai palpabilă, figura vechiului prietin cu toate atributele ei caracteristice.

Când figura amicului Costică s-a-ntrupat întreagă în imaginația lor, toți trei îi zâmbesc cu dragoste, și unul după altul:

– Ei! aș!

– Parol?

– Ce! ești copil!?

Dar, ca prin minune, de la ușa berăriei de-afară, se aude ca un ecou un glas străin:

– Ce! ești copil!?

Toți trei rămân încremeniți la auzul acestui ecou ce pare că vine dintr-o altă lume care a fost și nu mai este.

Până să se domirească prietenii, iată că apare în ușa berăriei o figură jovială de provincial, un roșcovan pârlit de soare, urmat de un birjar. Birjarul stăruie:

– Conașule, de la gară…

– Ei, aș! zice roșcovanul.

– E doi franci…

– Parol?

– Taxa, conașule!

– Ce! ești copil!?

Costică!… Costică este!…

– E Costică! strigă prietenii, și se ridică toți trei, și se reped să-l ia-n brațe, și-l sărută care mai de care cu mai multă căldură.

Dar Costică se-ntoarce către birjar:

– Și ce poftești acuma?

– Încă un franc.

– Ce! ești copil!?

Și zicând aceasta, dă un franc birjarului, și se-ntoarce către prieteni, cari iar îl sărută.

Se așază toți la masă în culmea veseliei.

– Mă, Costică!… știi tu la cine ne-am gândit noi toți trei adineaori?… de cine am vorbit noi acuma până să intri tu?

– De cine?

– De tine.

– Ei, aș!

– Zău, de tine.

– Parol?

– Parol!

– C-ești' copil?

Nu mai trebuie să spunem că sosirea iubitului Costică gonește orice gând de plecare acasă, și că imediat se comandă patru halbe, după care începe o anchetă în regulă asupra activității lui Costică în toată vremea îndelungată de opt ani, de când lipsește din capitală.

Din această anchetă, rezultă deocamdată că simpaticul amic, după ce a renunțat acum opt ani a mai susținea licența în drept, s-a hotărât a îmbrățișa cariera de cultivator de pământ, și s-a dus să exploateze o moșie de munte în tovărășie cu un unchi al lui; în tot timpul de opt ani, n-a mai venit la București decât de două-trei ori, când, deși a stat aci câte o săptămână, nu a avut plăcerea să-ntâlnească pe vechii lui prietini, fiindcă „s-a-ncurcat cu alții!" și că acuma e foarte mulțumit că i-a putut în sfârșit revedea.

După tonu-i de extremă jovialitate, după ochii lăcrămoși și maniera cu care articulează vorbele, se vede bine că d. Costică s-a mai întâlnit astă-seară și cu alți prietini.

Continuând ancheta, se descopere că simpaticul amic a sosit astă-seară cu un tren întârziat; că de la gară, s-a suit în tramvai; a mers până în colț la Matache Măcelaru; acolo, simțind că-i e foame, s-a dat jos, să ia un mezelic, la o băcănie în colț; colo a-ntâlnit niște vechi prieteni, cari beau must, și a băut și el…

– Vrea să mă-ncurce dumnealor… Zice: „Încă un rând!“ zic: „C-ești copil!?“

S-a suit apoi în birjă, a lăsat geamantanul la Metropol și a venit aci.

Ceea ce e curios e că și dânsul avea o presimțire; venind în birje dinspre Matache Măcelaru către centru, îi trecuseră prin gând atâtea și-atâtea amintiri de pe vremea când petreceau toți patru, studenți săraci, împreună.

– Ei! frumoase vremuri! exclamă unul.

– Ei, aș! răspunde amicul Costică.

– Nu mai apucăm noi așa vremuri! zice altul.

– Parol? întreabă Costică.

– S-a dus! suspină al treilea… Am trei copii, Costică.

– C-eșt' copil!?

Și iarăși un rând de halbe, și iară urmează înainte ancheta, dovedind că simpaticul Costică a venit la București cu o afacere foarte importantă; că a plecat de-acasă acum câteva zile, cu intenția să sosească chiar a doua zi în capitală. De ce n-a sosit decât peste trei zile și jumătate, se explică ușor.

De la moșia lui, din vârful munților, este o distanță de cincizeci și mai bine de kilometri cu trăsura până la Ploiești.

S-a abătut la Vălenii de Munte și s-a-ncurcat o noapte; apoi a ajuns la Ploiești; s-a abătut pe la Valea Călugărească, la un prietin, cu ocazia culesului; s-a încurcat o zi și-o noapte; prietenul a vrut să-l mai ție, ca să vie amândoi în București; dar Costică i-a zis: „C-eșt' copil!?“ și a plecat.

– Îmi par' rău că vă-ncurcați la bere, zice Costică; bine, nene, acu e vreme de bere? Ai la o… mustărie, frate…

– Fugi, nene, că mustul strică stomacul! zice unul.

– Ei, aș! răspunde Costică.

– Nu m-am bolnăvit alaltăieri din două pahare! zice altul.

– Parol?

– Cea mai infamă băutură! zice al treilea.

– C-eșt' copil!?

După o pauză, Costică întrerupe tăcerea:

– Frate, n-au ăștia un mezelic, ceva? nițică pastramă…

– Ți-ai găsit! la berărie, pastramă…

– Da' ce?

– Crenvirș!

– Ei, aș!

– Or salam…

– Parol?

– Ori șvaițer…

– C-eșt' copil!?

Și ancheta își reia cursul.

Moșia unde Costică face „agricultură de fân și de prune", este așezată într-unul din cele mai sălbatice și mai sublime puncte ale Carpaților; acolo, în creierii munților, trăiește el de atâta timp foate mulțumit, departe de zgomotul capitalii…

– Bine, Costică, vara ca vara; dar iarna, nu ți-e urât?

– Ei! aș!…

– N-aș putea iarna să stau nici o săptămână…

– Parol?

– În sălbătecia aia…

– C-eșt' copil!?

Încă un rând de halbe…

– Ei, aș!

– Ale din urmă.

– Parol?

– Și pe urmă, un șvarț!

– C-eșt'copil!?

Până să se golească cele din urmă halbe, un supliment de anchetă nu strică. Cât de important va fi acest supliment se va vedea îndată.

Prietenii țin să afle pentru care afacere „foarte serioasă" a venit în capitală munteanu' lor. Nu le trebuie multă stăruință,

ca să obțină satisfacție curiozitatea lor. Costică a venit aci cu o petițiune iscălită de mai mult zecimi de cultivatori de prune: trebuie s-o dea mâine unui deputat, s-o prezinte la Cameră, ca să oprească votarea impozitului pe grad.

– Bine, Costică, acuma vii?… ai venit cam târziu!

– Ei, aș!

– S-a votat legea!

– Parol?

– Camerele s-a-nchis de sâmbăta trecută!

– …'Ș'copil!?

IMAGINAȚIE, STIL ȘI CLISTIR

D. dr. Petrini-Galatz, luând în stăpânire postul de director general al serviciului sanitar, a înaintat o „Circulară – către domnii medici primari de județe, medici de orașe, medici de spitale, medici de plăși și către toți veterinarii oficiali", pe care n-o putem îndestul recomanda și profanilor iubitori de lecturi interesante.

Din această admirabilă circulară rezultă adevăruri nouă, necunoscute până astăzi; astfel, rezultă că:

„…preocuparea principală a serviciului sanitar a fost întotdeauna scăderea morbidității și mortalității…"

Prin ce însă s-ar putea scădea morbiditatea și mortalitatea? Nimini n-a știut-o până acuma, nici chiar medicii, nici chiar veterinarii. Astăzi toți o putem ști, toți, chiar medicii, chiar veterinarii.

Iată prin ce:

„…prin îmbunătățirile zilnice în exigențele igienii…"

Care va să zică îmbunătățindu-i exigențele, igiena devine mai ușoară de înțeles de oameni și de vite, și prin urmare mai lesne de practicat.

Circulara apoi conține maxime și aforisme filozofice de o profunditate în adevărat clisterică. De exemplu:

„…Spre a ajunge să fim utili țării și familiei, trebuie să muncim cu râvnă și cu inteligență."

„…Când principiile și cunoștințele igienice vor fi cunoscute și apreciate de toată poporațiunea noastră, rolul medicului va deveni mai eficace…“

„Apostolul științei umanitare trebuie să se deosibească de ceilalți funcționari.“

Prin ce? întreb eu.

D. director general al serviciului sanitar răspunde îndată:

„…prin îndeplinirea exactă și conștiincioasă a funcțiunii ce-i este încredințată și printr-o conduită *exemplară*.“

A! care va să zică ceilalți funcționari…

„Vedeți dar, domnule medic, adaogă îndată circulara, că nu vă cer lucruri imposibile.“

Dar deși le cere *la toți* aceste lucruri nu imposibile, directorul general se grăbește a adăoga:

„…sunt sigur că *mulți* dintre dv. țineți ca și mine, ca medicul să fie apreciat la justa lui valoare.“

Și acum o anecdotă pentru a termina.

La răspântia bulevardului, o teribilă mișcare de trăsuri, tramcare, tramvaie electrice, automobile, biciclete. Prin învălmășeală, o babă surdă beată frântă trece d-a curmezișul, copăcel-copăcel, ca pe câmpul larg de la Obilești. Birjarii, vizitiii de la tramcar îi strigă – degeaba; un automobil era cât p-aci s-o calce, două biciclete au ocolit-o ca niște rândunici; dar iată! o clipă, și baba are să dispară sub roatele tramvaiului electric, care trece ca prăștia. Un sergent de stradă vede; sare degrabă, o înșfacă pe babă de ceafă și-o smulge de la atingerea morții grozave. Tramvaiul a trecut fără s-o atingă. Baba smucită scapă o legătură care o purta în mână; din legătură sar cât colo niște ouă, cari se fac terci, și o sticlă cu rachiu de drojdii, praf. Baba se-ntoarce indignată și ocărăște pe omul autorității. Maica ta, Christoase! În exercițiul fonctiunii? ceara și anafura! Și omul autorității îi arde babii surde două palme de-o face să auză la moment din două părți clopotul de la Mitropolie. Baba,

auzind după atâția ani, cade de bucurie pe șezute la marginea trotoarului și-ncepe să plângă făcându-și cruce.

Minunea minunilor!

Salvată!

Ei? Ce fel de om este acest brav sergent?

– Un brutal! zici d-ta.

– Un făcător de minuni! zice un altul.

– Un salvator! zice un al treilea.

– Nu, domnilor, zic eu. Răspunsul cel mai nemerit la întrebarea mea, îl găsesc tot în circulara d-lui director general al serviciului sanitar:

„Când cineva-și alege mediul în care trăiește, când își îndeplinește datoria cu abnegațiune și caută a da repede ajutorul său celor suferinzi, contribuie la înălțarea prestigiului medical…“

– Aceasta a făcut-o dar sergentul meu, a contribuit la înălțarea prestigiului medical… și astfel:

– „…merită stima tutulor!“ adaogă minunata circulară.

TRIBUNA LIBERĂ!

Pătrunși pe deplin de legile progresului și de nevoile de civilizație mereu crescânde ale societății noastre, voim să facem o inovație în presa română: deschidem în coloanele revistei noastre așa-numita „Tribuna Liberă“ sau „Stâlpul Infamiei“.

Este o rubrică de care direcția, nici redacția nu răspund – o rubrică de care dispune oricine poftește, cu intime condițiuni între dânsul și administrația foii.

Cititorule, ești om, ești român! ia uite-te cu atenție la icoana de mai sus[1]. Ai văzut? Ei! acum, ascultă bine.

Un croitor nu voia să-ți lucreze pe datorie;
o soacră te supăra;
te jena un rival;
o slugă-ți cerea simbria întârziată;
nu voia un stăpân să ți-o plătească înainte de termen;
un bucătar bun te părăsea;
îți prindeai iubita cu altul mai galant;
te insulta un mitocan;
un om distins te nesocotea;

[1] Un desen, în frontispiciul paginii întâi, reprezentând, pus la stâlp, un individ, cu inscripția „Moftul român“, „Tribuna liberă“, scuipat, ciomăgit și lapidat.

un creditor te prigonea;

te ocolea un debitor;

un profesor pedant îți lăsa copilul repetent;

un concurent te distanța;

te mată un adversar politic;

o femeie-ți desprețuia stăruințele;

nu se grăbea un impiegat să te slujească pe dumneata întâi în îmbulzeală;

un reprezentant al autorității publice voia să-și exercite atribuțiile față cu dumneata ca și cu oricine – a! cu dumneata!

un judecător nu-ți dedea dreptate când și cum îți trebuia;

talentul și succesele d-lui Cutare nu te lăsau să dormi;

într-un cuvânt, erai de atâtea ori lovit în amorul propriu! și, se-nțelege, așa de adânc lovit, simțeai acolo buba cocând; te durea, scrâșneai și nu vedeai leacul mântuitor, neavând măcar cui să te plângi.

Așa era înainte de inovația noastră în presa română.

A! dar astăzi lucrurile s-au schimbat.

Cui să te plângi? cui?

– Opiniei publice!

Da! Ia uite-te încă o dată la icoana de mai sus…

Vezi-l pe acel nenorocit legat cobză la stâlpul infamiei! Uite, ce canon cumplit pe el! uite, ce furie în mulțimea răsculată împotrivă-i! Auzi huiduiturile, fluierăturile, ocările, blestemele opiniei publice! Iată cum, mici, mari, femei, bărbați, copii, îi dau unii cu tifla, pe când alții îl bat cu pietre și cu lături, și pe când acei ce l-au legat la stâlp, unul îl stupește și altul îl chiorăște cu cerneală!

Ei?! Ai pe cineva la inimă? Haide? Ce mai aștepți? Ce stai? Repede vin și-l dă la „Tribuna Liberă“ a „Moftului român“! Și daca are tată, mamă, soție or soț, copii, fete mari –atât mai bine! Adu-i aci pe toți! pe toți să-i legăm la stâlpul infamiei – să-ți sară inima, văzându-i cum se canonesc ca niște mucenici sub turba și oprobriul public!

ECONOMII…

Directorul „Moftului român“ fusese numit impiegat la Regia Monopolurilor Statului, două luni după venirea partidului conservator la putere, în 1899. Împrejurări politice, asupra cărora, chiar dacă ne-am permite, n-avem deocamdată loc să dezbatem, au făcut să revie la putere partidul liberal.

Țara trecea printr-o criză nemaipomenită: trebuia degrab găsită o soluțiune care să restabilească față cu Europa creditul mai mult decât compromis al regatului român, amenințat a fi pus sub interdicție ca orice tânăr stricat și risipitor. Atunci s-au propus trei soluțiuni:

1. Impozite indirecte fără economii;

2. Impozite directe și mici economii;

3. Mari economii și mici impozite directe și indirecte.

Această a treia soluțiune – a liberalilor – a convenit M. Sale Regelui; M. Sa Regele a chemat pe liberali la putere, și astfel, firește, aceeași soluțiune a convenit și țării.

Atunci, individul numit de conservatori în slujbă, ca recompensă pentru mici servicii aduse prin publicitate în opoziție, a primit de la noul director general al Regiei, onor. d. C. Mănescu, următoarea adresă, cu data de 30 martie, când, printr-o stranie prevedere, primul număr al „Moftului român“ ieșise de sub tipar:

„D-lui I.L. Caragiale, registrator etc.

Domnul meu,

Postul de registrator ce ocupați în administrațiunea centrală fiind suprimat prin budgetul exercițiului 1901–1902, cu regret vă facem cunoscut că rămâneți în disponibilitate pe ziua de 1 aprilie 1901.

Director general
C. M ă n e s c u "

Acel „cu regret" era prea delicată vorbă, ca să nu merite un răspuns politicos. De aceea, directorul revistei noastre se grăbește a răspunde d-lui director general al Regiei prin numărul acesta:

„D-sale d-lui Director General al Regiei M.S.

Prea stimate domnule,

Înțeleg și, dacă voiți, împărtășesc chiar regretul dv. pentru aceea ce mi-ați făcut cunoscut pe ziua de 1 aprilie. Trebuie însă să ne resemnăm: țara are atâta nevoie de economii! Când mă gândesc că numai prin suprimarea postului meu de Registrator, regatul face o economie enormă! Dv., ca om de calcule, veți înțelege îndată.

În adevăr, eu primeam efectiv pe lună lei 389, bani 50; asta face câte 4 674 lei 40 bani pe an. Ei! dacă slujeam 30 de ani, asta făcea 140 220 lei; daca apoi, după acei 30 de ani, slujiți fără să fi fost lovit de vreo penalitate, care să mă facă a-mi pierde dreptul la pensiune, m-aș fi retras, regulându-mi acest drept, și aș fi profitat de el, încă, să nu zic alți 30 de ani, dar măcar 25, câte 300 lei pe lună, 3 600 pe an, și asta face un condei de 90 000. Care va să zică: 140 220 lei, leafă, și 90 000 pensiune, fac un total de 230 220 lei.

Să nu regretăm dar, stimate domnule, când prin sacrificiul nostru, fie chiar silit, se poate aduce atâta folos statului, înecat aproape în ruină prin atâtea risipe, atâtea lefuri exagerate și pensiuni exorbitante.

Convins că împărtășiți și dv. sentimentele mele patriotice, sunt și rămân al dv. devotat servitor.

I.L. C a r a g i a l e
fost impiegat clasa I în ad-ția centrală R.M.S.

P.S. – Știind că administrația centrală a R.M.S. are pe de o parte o sumă alocată în budgetul său pentru abonamente la ziare și deosebite reviste, iar pe de altă parte face, în ziare și reviste, publicațiuni în interesul serviciului de exploatare, – profit de ocaziune, prea stimate domnule Director General, spre a vă ruga să binevoiți a onora și revista noastră cu un abonament și să-i primiți și ei oferta pentru publicațiuni și anunciuri ale Regiei. Mai ales în această privință, cred că administrația dv. ar face bine, în interesul său, să trateze și cu noi, pretențiunile noastre fiind cu atât mai modeste cu cât tirajul nostru e foarte însemnat și foaia noastră, ca ebdomadară, citită cu multă insistență și atenție în toate straturile sociale.

Cu tot respectul,
I.L.C.“

EDUCAȚIUNEA SENTIMENTALĂ LA VITE

Gazetele toate ne-au povestit minuni despre expoziția de vite care s-a ținut zilele trecute la domeniul Cocioc, nume vestit pentru crema, laptele bătut, coșulețele, ștreangurile și sforicelele sale. Cu drept cuvânt, gazetele au adus și de astă dată laude administratorului domenielor Coroanei, onor d. I. Kalinderu, pentru patriotismul cu care d-sa se sacrifică pentru îmbunătățirea producțiunilor diverse ale acelor domenie. Expoziția de vite de la Cocioc a dovedit o dată mai mult că, cu metodă științifică și cu stăruință, se pot obține și la noi dobitoace bine cultivate, cu instrucțiune și educațiune raționale.

Până unde a putut merge omul cu știința în cultura vitelor, se va vedea mai la vale dintr-un singur exemplu, pe care probabil nu l-a aflat nici o altă gazetă înaintea noastră; căci, dacă l-ar fi aflat, n-ar fi lipsit să ne ia înainte și să aducă laudele pe cari noi ne simțim datori a le aduce d-lui administrator al domenielor Coroanei. Dar să nu fim adulatori cu un bărbat, care nu poate suferi adulațiunea! să nu facem reclamă unui personaj așa de sus-pus, care, știm bine cu toții, n-a umblat și nu umblă după reclamă; și să venim d-a dreptul la fapt – faptul va vorbi de sine. Iată.

Un negustor econom de vite a mers la Cocioc să cumpere un taur de prăsilă de rasă elvețiană. Și-a ales unul tinerel de vreo trei ani, foarte frumușel.

– Câte parale? întrebă negustorul.

– Un franc kilogramul, i se răspunse.

Negustorul, om fără educație sistematică, crescut pe alte vremuri și locuri, zice:

– Apoi, nu vreua să-l tai… Îl iau de prăsilă.

– Nu face nimica; dacă-l iei, poți face ce poftești cu el; noi ți-l dăm pe cântar.

– Foarte bine.

Îl trag pe tăurel la cântar și iese 400 de kilo.

– Greu e! zice negustorul.

– E taur cultivat! i se răspunde.

Și negustorul numără 400 de lei; ia vita, o încarcă în gară la Periș, se suie și el în tren și pleacă acasă.

A doua zi, ajungând la descărcare, de-a minune, negustorul, prietin cu șeful de gară, îl roagă să-i cântărească tăurelul. Cântarul gării arată: 320 kilograme.

Negustorul sare-n sus:

– Nu se poate!

– Ba se prea poate.

– E stricat cântarul, șefule!

– Stricat?

Și șeful verifică cu greutăți: cântarul e exact.

– Atunci?

– Atunci… o fi stricat cântarul de la Cocioc.

O telegramă… De la Cocioc se răspunde că s-a cântărit taurul exact. O a doua telegramă, același răspuns.

Negustorul merge-n persoană la domeniu.

– A slăbit taurul pe drum, desigur.

– Cum, domnule, să slăbească o vită îngrijită bine în timp de douăzeci de ceasuri cu optzeci de kilo? nu vedeți dv. că vine câte patru kilo pe ceas?

– Se prea poate!… de dor.

– Cum de dor!

– De dorul mă-sii! de dorul nostru care l-am crescut… asta e vită cu educație de familie… Glumești cu dorul de mamă?… Dacă-i așa educația lui!

– Mie mi-e frică să nu fie mai mult educația cântarului.

– Domnule! nu-ți permitem astfel de reflecțiuni.

– Bine, văd eu asta; dar fie! zice negustorul scărpinându-se în cap; dor, dor? dar și optzeci de kilo pe zi scădere de dorul mă-sii – prea e prea… laptele mă-sii!

POLITICĂ ÎNALTĂ

Am un isnaf de la țară bun prietin, care crede orbește în ce-i spun eu, mai cu seamă atunci când îi convine să crează. Mai ales în politică mă consultă ca pe un oracol. A venit alaltăieri la mine; mi-a spus că a intrat într-o daraveră de păcură și m-a rugat să-i spun tot ce știu despre americanul ăla, care vrea să ne cumpere țara.

Eu, care, în privința acestei afaceri, nu știu nimic decât că odată ne-a trecut Rockfeller pe la nas și n-am știut să-l prindem, n-am vrut să-l las pe provincial să plece deziluzionat de mine, să mă socotească lipsit de orice cunoștință a culiselor politice – și, tot sunt gazetar, zic: de ce nu i-aș clădi amicului meu câteva caturi de baliverne, cu cari și el la rându-i să facă furori la cafeneaua centrală din orășelul lui?

– Ascultă-mă, neică, zic eu, îți spun ce știu, ce am putut afla până aseară; însă te rog să rămână-ntre noi; nu voi să se afle că eu am dat sfoară-n țară.

– Doamne ferește! zice isnaful.

– Uite ce e… Știi că venise odată americanul cela cu bani buni, și făcea propunere foarte folositoare pentru noi, și nu s-a putut face nimica.

– De ce?

– De ce, de ne ce! nu s-a putut.

– De ce nu s-a putut?

– Pentru că n-au vrut liberalii.

– Apoi, acuma auz că ei vor…

Văzând eu că isnaful mă-ncurcă, zic: să-l iau repede…

– Uite ce e, neică, zic, dumneata ești de la țară, nu pricepi cum se joacă de sus politica subțire.

– Spune dumneata, ca să pricep; de aia am venit.

– Când era să se isprăvească daravera cu americanul, a venit altcineva și a zis: nu se poate!

– Care altcineva?

Eu, văzând că isnaful mă ține de scurt, ca să-l amețesc, zic:

– Disconto-Gesellschaft!

– Cum?

– Disconto-Gesellschaft! ai auzit dumneata de Disconto-Gesellschaft?

– Nu! tot american e?

– Nu, zic eu, e neamț.

– Ei și, ce treabă are neamțul să se amestece?

– Știu eu?

– Și atunci?

– Atunci americanul a înțeles cum merge șiretenia, și, se zice, a propus neamțului… să-l ia tovarăș la parte… Dar…

– Dar ce?

– Dar, s-a întâmplat și liberalii să se hotărască atunci să strige, ca să auză țara, că vor ciocoii să o vânză la americani… Și când au văzut ciocoii că nu merge, s-au închinat cu plecăciune americanului, și americanul a-nțeles cum devine politica, și-a luat geamantanele și a plecat.

– Care va să zică am rămas cu buzele umflate.

– Ba nu, fiindcă au căzut ciocoii și au venit liberalii, și acuma…

– Ce?

– Acuma, zice că vine neamțul…

– Apoi, neamțul dă cât da americanul?

– Dacă n-o da tocmai atâta, tot o să dea ceva…

– Apoi are de unde?

– Are; și dacă n-o avea destul, o să ia acuma el tovarăș pe americanul la parte…

Isnaful, auzind balivernele mele, zice:

– Ia ascultă-mă, de la țară oi fi eu, dar așa de prost nu sunt să-ți crez toate mofturile dumitale.

– Ce mofturi, nene? întreb eu serios.

– Astfel de lucruri numai pân capul celui mai mare moftangiu poate să treacă!

Și a plecat isnaful meu cam supărat, înțelegând că dacă ar fi adevărat ce spun eu, ar fi prea-prea, că vreau adică să-mi bat joc de el.

O ȘEDINȚĂ LA „JUNIMEA“ ÎN AJUNUL ANULUI NOU

Berbantul Ghermani, cel dintâi sosit, se plimbă agitat prin salon și învârtind bastonul cântă:

Ființa-mi *junǎ* duios te cere,
Scoțând suspinuri neîncetat,
Iar tu, iubito, vreo mângâiere
Nu-i dai să fie mai ușurat.

Jak Negruzzi, intrând, cu voce stinsă[1]:

La jocuri cu Lucsița ades mă întâlneam,
Când ea era copilă și eu copil eram,
Aveam în tot momentul certări și împăcare,
Eu mă certam prin semne și ea cu vorbă tare.

Menelaos, după ce a ascultat uimit, dus, transportat cu gândul în Câmpina-Wagon:

Aferim, bre, Jak,
Ce craidon, ce drac,
Mare șarlatan,
Ih! Aman, Aman!

---

[1] Și lebăda, se zice, la moarte glăsuiește,
Mirare deci nu fie că Iacob chiar vorbește (n.a.).

Jak Negruzzi:

Un fruct este puterea, ce-nșală la privit,
Frumoasă-i este coaja, dar miezu-i putrezit.[2]

Menelaos, exclamând cu regret:

Putere... oh! puterea,
Ioc, puterința mea.

Marghiloman, copilul Eyolf al lui Titu, intră călare pe băț:

Frunză verde de susai,
Oh! vai!
Ca mâni vine luna mai
Și-alergările de cai,
Hi, hai!

Tache Laurian apare cântând:

Nevastă, bărbatul tău
Prăpădi-l-ar Dumnezeu,
Căci p-acasă nu-l mai ții,
Și se ține de prostii.
No, frache, No!

Ștefan Mihăilescu:

S-au dus Tachii amândoi.
Vai de noi!
În comisii n-om mai fi,
Candidați n-om mai trânti,
Și nici n-om mai întâlni
Candidate durdulii,
Cu ochi negri, ochi căprii...

. . . . . .

Orologiul cu cuc, hărăzit clubului de conu Lascar, cântă 12 ore.

---

[2] Vezi *Opere complecte* de Jak Negruzzi, în pod la librăria Socec (n.a.).

Carp proorocul intră ca un duh și văzând fața junimei, o înfierează cu cuvintele poetului:

Du-te, du-te, du-te de unde-ai ieșit,
Pasere de pradă, *ziua* a sosit.

Titus Livius Barbișonus, care se oprise-n prag, cu mâna stângă sprijinită de brațul drept, iar cu făcătoarea de cruci ținându-și elegantul și elocventul său barbișon, încruntând schopenhauerica sa frunte, adaogă cu vocea cavernoasă a unui alt pater al lui Hamlet:

„Alles bis hier,
Alles ist hin.“

În vremea asta cineva de afară se aude fluierând o arie din *Rotarul* de Pascally, care finește așa:

S-a dus, măre, dura, dura,
Peste mări și peste văi,
S-a dus, măre, dura, dura,
Ciocoimea de lingăi.
A scăpat iar biata țară,
Și-ăl serac, și-ăl impilat...

În sală... o tăcere Negruzziască!

TATĂL NOSTRU

Bunica s-a sculat de dimineață cu spatele-n sus.

Nepotica ei s-a sculat din contra foarte bine dispusă.

Bunica o spală, o gătește ș-o piaptănă; nepotica, la fiecare trăsătură a pieptenului, se strâmbă.

Gata…

Bunica – Așa. Acu zi „Tatăl nostru".

Nepotica (stând dreaptă-n picioare și cu o figură gravă, plină de componcțiune) – „Tatăl nostru carele ești… carele ești… ești în…"

B. – În ce, proasto?

N. – „…carele ești în…!"

B. – Iar ai uitat!

N. – N-am uitat, bunico!

B. – Atunci, de ce nu zici? Unde ți-e gândul? Începi iar! „Tatăl…"

N. (repede) – „Tatăl nostru, carele ești în ce…"

B. – „…ruri!…"

N. – „…ruri!…"

B. – Ei?

N. – „…sfințească-se numele tău, vie… vie… vie…

B. – Ce să vie, urâto?… Vezi că iar nu știi?!

N. – Ba știu, bunico!

B. (pe același ton) – Apoi, daca știi, de ce nu spui, ciumulico?

N. (reculegându-se) – „Facă-se voia ta!…“

B. – Hoho! nu așa, strâmbo! „Vie-*mpărăția ta*, facă-se voia ta, precum în cer și pe pământ…“

N.: – „…precum în cer și pe pământ…“

B. – Mai departe!

N. (ca și cum ar recita, distrată) – Mai departe…

B. (zgâlțâind-o de braț) – Nu „mai departe“, toanto! Ai uitat-o și asta? Astăzi n-ai să mănânci?

N. – Ba da, bunico!

B. – N-o să ceri, pâine?

N. – Ba da!

B. – Apoi, atunci? (Gravă:) „Pâinea noastră…“

N. (repede) – „Pâinea noastră cea din toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi și…“

B. – „…și ne…“

N. – „și ne…“

B. (impacientă) – „și ne iartă nouă greșelile noastre… precum… precum…“

N. – „…precum… precum…“

B. (plictisită) – Precum ce?

N. – …„precum ce…“

B. (scoasă din răbdări) – „…precum iertăm și noi“

N. – „…precum iertăm și noi… și noi…“

B. (exasperată) – „greșiților noștri!“ măgărițo! (Îi arde o palmă peste zulufii de la ceafă.) „Și nu ne duce pe noi în ispită, ci…“

N. – „…ci… ci…“

B. (tare) – „…ci ne izbăvește de cel rău!“

N. (răsuflând) – „…ci ne izbăvește de cel rău!“ (Își face cruce și pleacă din loc.)

B. (apucând-o de un zuluf și oprindu-o) – Numai atâta?

N. (plictisită) – Numai atâta, bunico!

B. – N-ai mai uitat nimica, diavole?

N. – Nimica, bunico!

B. (iritându-se treptat) – Nimic?

N. (asemenea) – Nimic!

B. (Vrând s-o arză la ceafă, face o mișcare rău calculată și cade) – …A!…

N. (aducându-și aminte) – Amin, bunico! (Fuge-ntr-un picior.)

TEATRUL LA ȚARĂ

În sfârșit, conform circulării onor d. administrator al domeniilor Coroanei, despre care am vorbit la timp, s-a și constituit la Cocioc săptămâna aceasta prima „Societate dramatică națională rurală".

După statutele pe cari ne-a făcut onoarea a ni le trimete (ca unora ce am relevat cei dintâi în presa română ingenioasa idee patriotică a onor. d-lui I. Kalinderu), se vede că această societate se compune, ca și cea din București, din 18 societari, și anume: 16 societari de clasa întâia, 1 societar de clasa a doua și 1 societară de clasa a treia.

„Societatea dramatică națională rurală de pe domeniul Cocioc" are de scop cultivarea și dezvoltarea treptată a artelor dramatice, lirice și coregrafice, în toate genurile lor; și dacă judecăm după repertoriul pe care-l anunță pentru stagiunea 1901–1902, are să fie desigur la înălțimea intențiilor inițiatorului.

În adevăr, afișul prealabil pentru stagiunea viitoare ne spune că, în afară de piesele clasice, ca *Hamlet, Maria Stuart, Regele s-amuză*, se vor juca și cele mai în vogă piese moderne ca: *Cyrano de Bergerac,* de Rostand; *Rosmersholm* de Ibsen; *Onoarea* de Sudermann; *Șoricelul* de Pailleron; *Dama de la Maxim* și altele.

Iată acuma și personalul „Societății dramatice naționale rurale“ de la Cocioc, care așa cum e organizată, fără îndoială o să facă destul brânză:

Societari de clasa I-a

Bărbați

Dl. Niță Zâmbatu,
» Mitrică Șontoroagă,
» Gheorghe Fleașcă,
» Vasile Boaică,
» Neacșu Buleandră,
» Zamfir Boblete,
» Vlad Huțupină,
» Niculae Pârțan.

Dame

D-na Zamfira Zâmbatu,
» Sultana Buleandră,
» Stanca Boaică,
» Smaranda Boblete,
D-ra Niță Șontoroagă,
» Ancuța Fleașcă,
» Ilinca Zâmbatu,
» Sultănica Pârțan.

Societari de clasa II-a

Dl. Stan Făcăleț.

Societară de clasa III-a

D-ra Neacșa Huțupină.

Regisor: d. Oancea Toroipan, primar;
Sufler: d. Pană Foale, notar;
Director de scenă și administrator: d. I. Kalinderu.

UN FRIZER-POET ȘI O DAMĂ CARE TREBUIE SĂ SE SCARPINE-N CAP…

Se știe că-n genere frizerii sunt, ca toți artiștii, foarte pasionați și foarte credincioși amanți ai fiicelor Melpomenei… În momentele sale pierdute, între curățitul pieptenilor și ascuțitul bricelor, orice frizer ortodox care se respectă trebuie să se dedea cultului măcar a unei muze profane… Unii cântă cu flautul ori cu ghitara; alții zugrăvesc sau compun tablouri, în fel de fel de nuanțe, cu firele de păr măturate din prăvălie; alții sculptează în miez de pâne ori în săpun-rachiu; alții fac versuri care de care mai nepieptenate, și alții scriu poeme în proză, care de care mai despletite.

Unul dintre aceștia din urmă, d. C. A. Ionescu, un lirico-decadento-simbolisto-mistico-capilaro-secesionist, turbat de impresia stupefiantă ce i-a produs-o capelura d-auro-blondo-irizo-bronzată a *aceleia care etc*., ne trimite, cu rugămintea de a o publica, următoarea capodoperă în genul ei, pe care o dedică părului *aceleia care etc*.

Să ascultăm și să admirăm pe acest eminent *raseur*:

CAPUL EI!… PĂRUL ACELEIA CARE…

… Și e o întreagă lume, lume plină de farmec și de lumină.

O lume plină de soare, o lume plină de miresme dulci e în părul ei mătăsos, și în flacăra adormită a părului ei resfirat, plutește o întreagă patimă, patima sufletului meu bolnav.

… Și profundul ei păr de bronz, profundul și frumosul ei păr, cuprinde farmecul lumelor astrale, cuprinde mireasma drăgălașe și îmbătătoare a unei lumi-poeme.

Și cum aș dori să-mi pierd fruntea în părul ei de foc, nimb sacru, aureolă divină, castă ca și casta fecioară ce-l poartă.

Și aș vrea, aș vrea în părul ei sublim, în părul ei mătăsos să-mi ascund ochii, ochii mei uimiți de frumusețea ei divină.

… Și e o întreagă lume, o lume, plină de lumină, o lume plină de soare, părul ei bronzat.

Farmecul dulce al apusului de soare, aurul aprins al amurgului de zi și poezia suavă a dangănului ce plânge trist peste holdele aurite, poezia astrală a unei lumi divine se află cuprinsă în părul ei înflăcărat, nimb sacru; nimb sfânt și drăgălaș.

Și în profunzimea înflăcăratului ei păr, în bronzul divin și mătăsos, mi se pierde sufletul meu, rătăcește mintea mea ametită de mireasma părului ei superb.

Și superbul nimb de foc, superbul păr, cuprinde ceva din poezia aspră a lumilor slave, din poezia unui neam ce moare, cuprinde farmecul lui, al națiilor ce se sting pe slabe coarde de ghitară.

Și sublimul păr al iubitei mele cuprinde focul dragostelor aprinse, cuprinde suavul subtil al unei lumi virginale și demne.

Și cum aș dori să mă sting amețit de mireasma fascinatoare a părului ei bronzat, să mă sting sub parfumul delicat al visului cast, al fecioarei ideale, să adorm surprins de blând și sfânt extaz.

… Și eram beat, eram beat de părul ei, de mireasma nimbului ei sfânt, și eram fascinat de razele astrale, de flacăra suavă a profundului ei păr.

Și beat de lumina părului ei, visam vise drăguțe, visam vis bronzat de nouăsprezece ani.

Și-aș vrea să mă sting sub mireasma crepusculară a părului ei, să mă sting de dragoste, luminat de lumina sfântului ei nimb.

… Și e o întreagă lume, *o lume plină de farmec* în părul ei sublim, haos profund…

C. A. I o n e s c u
friseur-poet-critic-raseur etc. român

Toate bune, turbatul meu *friseur-raseur*! dar, de atâta lume în capul dumneei, tare trebuie să se scarpine iubita dumitale, câtă vreme îi scrii d-ta așa minuni!

De ce nu-i dai mai bine și nițică alifie calmantă, pe lângă atâta iritantă proză?

MOȘII

(Tablă de materii)

Turtă dulce – panorame – tricoloruri – bragă – baloane – soldați – mahalagioaice – lampioane – limonadă – fracuri – decorațiuni – decorați – donițe – menajerii – provinciali – fluiere – cerșetori – ciubere – cimpoaie – copii – miniștri – pungași de buzunare – hărdaie – bone – doici – trăsuri – muzici – artifiții – fotografii la minut – comèdii – tombole – „Moftul român“ No. 8 – oale – steaguri – flașnete – înghețată de vanilie – fleici – stambă – căni – pelin – călușei – scrânciob: *cele din urmă invenție care era și la expoziția americană* – pinteni – biciclete – cai – vite – jandarmi – basmale – telegrafiști – nepoate – mătuși – țațe – neni – unchi – veri – văduve – orfani – portretul Țarului – „Moartea vânătorului“ – icoane – bricege – săpun – lumânări – panglici – prescuri – măcelari – grâu – cofeturi pentru colivă – beți – căciuli – cojoace – căpestre – boi – hârâitori – Prima societate de bazalt și terracotă – Stella – sticle – fân – cercuri – doage – buți – plăpumi – saltele – perne – flori – scaune – paturi – mese – beteală – oglinzi – cercei – inele – ibrice – turci – lighene – doftorii de bătături – săpun de pete – madipolon – ace englezești – mere – portocale – năut – floricele – șerbet – răcoreală – *Marsilieza* – lulele – luleaua Neamțului – *Deșteaptă-te, române!* – sacâz – sifoane – ciucalată – acadele – plesnitori – tunuri – călușari – smochine – păpuși – poame –

capul vorbitor – Leul de mare – „Vasilache“ – copilul cu trei picioare – încercarea puterii – distracția americană – belciuge – fonografe – războiul român pentru țesut – mingi – urcioare – bere – cruci – Dumnezei – fluiere – alune prăjite – Bragadir – fisticuri – Luther – beigălă – Opler – călărești – orbești – birji – schilozi – automobile – zamparagii – guvernamentali – opozanți – *Visul Maichii Precistii – Minunile lui Sf. Sisoe – Alexe, omul lui Dumnezeu* – borangic – țări – sardele – lămâi – brânză – urdă – cașcaval – slănină – roabe – velințe – altițe – bibiluri – fote – perdele – ștergare – marame – furci – căldări – pirostrii – lopeți – ălbii – copăi – fedeleșuri – porci – mătănii – paiațe – rogojini – parfumuri – ciorapi – iminei – ghete – cizme – papuci – mătăsării – piepteni – drâmburi – darace – cobze – pomadă – clarinete – maimuțe – orice obiect 30 de bani – certuri – chefuri – aldămașuri – tămăbălăuri – „Numai 40 de bani ocaua de Drăgășani, vechi veritabil!“ – „5 bani cafea gingirlie!“ – nuci – sare – salam de Sibiu – „Hop și eu cu Țața Lina! adevărata plăcintă română și cozonaci moldovinești!“ – prafuri de pureci – covrigi – roșcove – frânghii – stafide – curele – șei – hamuri – clopote – căruțe – coșuri – bomboane – rahat – muzici – gogoși – pălării – testemele – muște – popi – cocoane – mateloți – impiegați – pensionari – suprimați – popor – seniori – dame – MM. LL. – AA. LL. – târgoveți – târgovețe – țărani – țărance – intelectuali – artiști – poeți – prozatori – critici – burgheji – tramcare – tramvaiuri – capele pârlite – jupe călcate – bătături strivite – copii pierduți – părinți beți – mame prăpădite – guri căscate – praf – noroi – murdărie – infecție – lume, lume, lume – vreme frumoasă – dever slab… Criză teribilă, monșer!

TOT MITICĂ

– De ce trage clopotele, Mitică?
– De frânghie, monșer.

*

Doi jucători de biliard, unul mult mai forte ca altul, fac o partidă.

Mitică s-a încurcat la privit și numără punctele. După o serie a jucătorului forte, Mitică cu glas tare:

– 25 cu nimic-spre-zece!

*

– Ai fost la Cotroceni, Mitică?
– Nu, monșer, am scăpat tramcarul.

*

– Mitică, prea te izmenești!
– Din contră, monșer, că nu port vara!

*

Întâlnesc azi-dimineață pe amicul Mitică foarte abătut.

– Ce-ai pățit, iubitule?

– Închipuiește-ți, dragă, am tras pe dracul de coadă două luni, și acum mi-a intentat proces cerându-mi daune-interese!!…

*

– Ce ai, monșer, de calci așa? întreabă Mitică pe un amic.

– Mă supără o gheată teribil.

– Du-te la Kibrik, să ți-o scoată.

*

Pe stradă. E îmbulzeală. Mitică cu un prieten face drumul de la Bulevard la Teatru. Din greșeală prietenul îl calcă pe Mitică pe gheată:

– Pardon! se grăbește a zice Mitică, te-am călcat sub talpă…

*

În tren.

Mitică, având bilet de clasa întâia, intră în clasa a doua să vorbească cu un prieten.

Conductorul cere biletele.

Mitică, prezentând pe al său și cu un zâmbet către conductor:

– Cât vine să-mi plătești diferența?

*

– Unde mergi de vară, Mitică?

– La munte…

– În ce loc?

– La muntele-de-pietate, monșer.

*

Mitică, cu un aer dezolat:

– Nu știi ce i s-a întâmplat lui bietul Iancu Niculescu actorul?

– ?

– Închipuie-ți, monșer, și-a deșelat bicicleta.

*

Mitică – Mi-am comandat, monșer, un pardesiu nou.
Amicul – Ce coloare?
Mitică – Coloarea vântului.

*

La Palatul Justiției.
Mitică umblă de colo până colo prin sala pașilor pierduți.
– Pe cine cauți, Mitică?
– Caut un avocat, monșer, să mă apere…
– Ce! ai și tu proces?
– Nu, monșer; să mă apere… de muște.

*

Mitică, plecând foarte de dimineață de la berărie:
– Tot m-am hotărât eu să merg acasă… încai să-mi iau și pălăria.

*

În trenul de plăcere. Vagonul este plin de lume.
O doamnă, intrând:
– Nu mai e nici un loc liber pentru mine…
– Ba da, doamnă, mai este unul, cel mai comod…
– Unde?…
– În inima mea…

*

La cafenea.
Mitică – Băiete, un jvarț!…
Chelnerul pleacă să execute comanda.
Mitică – Băiete!
Chelnerul se-ntoarce.
Mitică – Să fie mai negru!…

*

– Ce zici, Mitică, mai plouă astăzi?

– Nu pot pentru ca să mă pronunț, monșer: m-am tămăduit de bătături.

*

Mitică într-o discuțiune asupra situațiunii politice:

– Lăsați-l, monșer, și pe bietul Regele! I-a făcutără politicienii capul Calinder.

*

La telegraf.

Mitică a predat o telegramă.

Telegrafista (după ce a tăiat chitanța) – Un leu și cinci bani, domnule.

Mitică (cu zâmbetul lui cunoscut) – Parol?… Nu-i prea scump, domnișoară?

*

La restaurant.

Mitică sună.

Chelnerul Costică se prezintă.

Costică – Ce-a comandat don Mitică?

Mitică – Dragă Costiță, să-mi puie la grătar o costică de purcel.

*

Mitică a cam prea băut; e foarte ciupit, și-i vine poftă să fredoneze:

„De ar fi noaptea trei coniace…
M-aș… miș… m-aș… miș… miș-maș…!“

*

Mitică – Amice Costică, nu mai merge cu căldurile acestea dropicale; m-am hotărât în fine să plec mâine dimineață.

Costică – Unde?
Mitică – La băi… să-mi scrii.
Costică – Adresa?
Mitică – Nu știi?… „Mitică“.
Costică – Bine, „Mitică“ știu; dar unde?
Mitică – „Mitică la băi“.
Costică – Bine, la băi, știu; dar unde la băi?
Mitică – „Mitică… la băi… în Europa“.

*

În trenul de plăcere. Lume multă. Căldură sahariană. Mitică și Costică merg spre Sinaia.

Mitică (făcându-și vânt cu „Moftul român“, se oprește deodată ca și cum și-a adus aminte de ceva) – Tii! Ce-am uitatără?

Costică – Ce?

Mitică – Șubele.

*

Un necunoscut, semuind pe Mitică cu altcineva, îl salută:

– Salutare, musiu Costică.

– Pardon, din contra, că mă cheamă Mitică.

*

La birt.

Chelnerul – Avem carne cu cartofi.

Mitică – Nu primesc: nu sunt cartofor.

*

La debitul de tutun.

Mitică – Două țigarete de damă: am musafiri deseară.

*

Costică – Haide, Mitică, la Herestrău.

Mitică – Nu, monșer; nu-mi face trebuință; eu cumpăr lemne tăiate gata.

*

La telefon.
Mitică sună. Soneria răspunde.
Mitică – Alio!
Un glas de damă (răspunzând) – Allo!
Mitică – Cine-i acolio?
Glasul – Centrala întâia.
Mitică – Domnișoară, vă iubesc.
Glasul – Cine ești dumneata?
Mitică – Mitică.
Nici un răspuns… Mitică sună prelung. Soneria răspunde.
Mitică – Alio!
Glasul – Cine-i acolo?
Mitică – Mitică, domnișoară.
Glasul – Ești un măgar!
Mitică – Aulio!
Glasul – Și la prima ocazie, îți trag palme…
Mitică – Olio!

*

– Dă-mi un pahar de apă, zice Costică băiatului care servește.

– Din contra, zice Mitică, mie să-mi dai un pahar *cu* apă!

*

– Haide, Mitică, zice Costică, pune-ți galoșii-n picioare, să mergem.

– Adică, vrei să zici, răspunde Mitică, să-mi pun picioarele-n galoși!

*

– Mă rog, domnule, zice ușierul de la teatru către Mitică, să vă scoateți pălăria din cap.

– Pardon, răspunde Mitică, eu nu-mi scot pălăria din cap, îmi scot capul din pălărie!

*

– Mare mucalit ești, domnule Mitică, și de spirit.

– Mersi, domnișoară, că mă-ncântați cu migdale amare.

*

La parada de 10 Mai, cucoanele se-ndeasă să spargă cordonul de sergenți și să pătrunză în bulevard.

Mitică (cu ton marțial) – În front, că vă atacă marinarii călări!

*

Mitică e dezolat.

– Închipuiește-ți, dragă… m-a lovit o nenorocire ireparabilă.

– Ce-i frate? ce s-a întâmplat?

– Mi-a stat ceasornicul!

*

La birt.

– Băiete, un pahar de protoxid de hidrogen.

– …?!

– Atunci dă-mi unul de H_2O.

– …?!

– Cum? nici măcar apă n-aveți? zbiară Mitică.

*

Mitică șovinist:

– Și când voi fi mort, monșer, nu doresc pentru ca să mi se cânte altceva decât: *Deșteaptă-te, române!*

*

Costică se plânge lui Mitică la birt că sufere de insomnie și nu știe ce doftorie să mai ia ca să poată dormi.

Mitică îi recomandă:

– Ia o plachie de somn!

*

La cafenea:

– Nu iei nimic, Mitică?

– Ba da. Băiete, o scobitoare, un chibrit, un pahar cu apă și o gazetă, strigă Mitică.

*

Mitică, în compania unei amice, așteaptă să treacă tramvaiul, și tramvaiul nu mai trece.

– Ah! domnișoară, toate trec în lumea acesta, numai tramvaiul nu trece.

*

Un amic, poet, explică lui Mitică:

– *Călimari*, sau, mai corect, *călămări*, vine de la *calamus*, care însemnează condei.

– A! zice Mitică; am înțeles… tot de-acolo trebuie să vie și calamitate.

*

Mitică, pedalând alături cu amicul său Costică, zărește, venind în față-le cu mare viteză, un automobil:

– Ține bine, Costică! să nu se sperie bicicleta!

*

– Monșer, știi că Tocilescu mai organizează o excursie?

– Serios?! Unde?

– La București Noi.

*

La birt.

Costică (dulce) – Ce mai faci, Mitică?

Mitică (mâncând cu lăcomie) – Mă apăr de moarte, monșer!

*

– Câți ani aveți? întreabă o domnișoară pe amicul nostru.

– Doisp'ce, mamazel!

– Ei aș! face domnișoara uimită!

– Nu te speria, duduie, am doisp'ce ani numai pe o coastă!

*

Trenul de plăcere, care merge la Sinaia, se oprește în stația Buda.

E foarte cald.

O damă întreabă:

– Musiu Mitică, nu s-o fi găsind apă la stația asta? că mor de sete…

– Ba da… dar aveți gazete? întrebă Mitică cu un surâs plin de aluziune depărtată.

– Da de ce?

– Fiincă, madam… dacă n-aveți gazete, nu v-aș consilia să beți… Mai avem vreo două ceasuri până la Sinaia… și știți… apa de Buda lucrează iute.

*

Costică se plânge că și-a pierdut mănușile…

– Desigur mi le-a furat cineva la berărie.

– Altă dată, ia-ți o casă de fier, să nu ți le mai poată fura! zice Mitică.

*

La cafenea. Doi amici joacă table și unul din ei, după ce aruncă zarurile, strigă:

– Cinci cu doi!

Mitică replică imediat:
– Cinci Cotoi!

*

Mitică e în divergență de opinii cu Costică, amicul său, care, după o lungă discuție, nu vrea să se lase învins. Mitică îl bate pe umăr:
– Nu face pe prostu', monșer, c-apoi te pomenești că rămâi așa!

*

Costică încheie așa, la cafenea, un violent discurs politic:
– Domnul Carp e autocrat!
Mitică – Ba pardon, e moftocrat!

*

Miticæ (cu glas drăgostos) – Amice Costică, fii bun și mă-mprumută cu trei lei.
Costică – N-am!
Mitică – Nu te face al dracului, că știu bine că ai.
Costică – Bine, să zicem că te-mprumut; dar când mi-i dai înapoi?
Mitică (repede) – Un franc când voi avea, altul când voi putea, iar pe celalt după moarte!

*

La berărie.
Costică (cu tremolo în glas) – Miță, dragă, te rog nu face mofturi…
Mitică – O fi abonată la „Moftul", monșer!

*

E serată literară la amicul Costică. Un poet citește o poemă, care cuprinde o sumedenie de flori.

La un moment dat, Costică zice autorului:

– Pardon, monșer, da floarea asta e de câmp, nu de munte, cum zici dumneata.

– E de munte, domnule Costică, replică autorul cu autoritate.

– Ba e de coastă, domnilor, strigă Mitică, spre a tăia controversa.

*

Mitică asistă la botezul copilei unui amic al său; la un moment dat fetița începe să țipe strașnic, în timp ce muma ei face toate sforțările ca s-o îmbune.

Mitică (dulce) – Las-o, cuconiță, să țipe; asta v-anunță că o să ajungă primadonă la Operă!…

LIGA

„Moftul român“ vrea și trebuie să fie cronica vremii în care i-e dat să trăiască, sub soarele todeuna vesel al acestei adesea mâhnite patrii. Istoricul viitor, voind să așternă povestirea interesantei noastre vremi, nu va trebui, credem, să nesocotească nota noastră, daca va dori, în folosul lumii lui, să dea acordul exact al împrejurărilor lumii noastre românești!

– A! dar ce-i asta? iată că „Moftul român“ își permite să ia un ton grav!

– Ei! și de ce nu, domnule cititor?… De ce, o dată, la o ocazie mare, „Moftul român“ să nu-și permită și el un ton grav, când atâția confrați gravi, foarte adesea în cele mai mărunte ocazii, își aleg de preferință tonul caraghioz?

Da… Luăm tonul grav, firește, fiindcă voim să vorbim de un lucru sacru, la care trebuie să se-nchine orice român – de „Liga pentru Unitatea culturală a tutulor românilor“.

Știm că s-au găsit pe ici, pe colo pesimiști și sceptici – pădure fără uscătură nu se poate – cari au zâmbit maliții când, acum câțiva ani, națiunea noastră, toată românimea, străfulgerată de unul și același fior, a înființat Liga… Ridicau din umeri la orice manifestație –și trebuiau să ridice foarte des; pufneau înfundat în fața acelui entuziasm grandios; de câte ori le arătai pornirea aceea generoasă a unui neam întreg, acel uragan de patriotism și românism, îți răspundeau ca niște cobe: urma alege!

A! n-am să uit vreodată ce mi-a fost dat să văz!

Era în primele zile ale înființării acestei sacre instituții naționale – o zi strălucitoare. Orașul sclipea adornat cu flori, ramuri și colorile noastre. Un popor întreg în veșminte de sărbătoare. Clopotele sfinte umpleau largul cu glasurile lor evlavioase. Sus, albastrul topit în lumina soarelui; jos, păduri imense de tricoloruri, fâlfâind mândre la bătaia vântului, dasupra unui vast ocean de capete omenești. Un popor întreg, vrăjit de atâta frumusețe dinafară și de atâta avânt din sufletu-i, avea deodată una și aceeași halucinație: năluca lui Traian!… Iată-l! vine călcând rar cu mândria romană, cu fruntea-i și privirea maiestoasă peste capetele tutulor! iată-l vine să cheme la triumfuri nouă pe acești coloni ai lui, părăsiți de-atâta vreme mizeriei seculare!… Și poporul românesc plângea de bucurie.

Priveam și eu, uimit ca tot poporul, magica nălucă imperială și tremuram în fața acelei sublime priveliști, când simții că mă bate cineva pe umăr. Mă-ntorsei… Era una din acele cobe… Rânjind, îndrăzni să-mi propuie o prinsoare – că „în vreme relativ scurtă, Liga are să iasă un moft ca toate mofturile!“

A! ticălosul!

Am făcut rău, știu, să accept prinsoarea lui infamă; trebuia să-l desprețuiesc, să nu stau un minut la vorbă cu un copil atât de pervers al patriei mele. Un astfel de rămășag este, în orice caz și din orice parte, o impietate… Dar m-am gândit că poate a mai rămas sub cenușa sufletului lui o scânteie ascunsă: atunci când eu voi câștiga rămășagul, voi scormoni cenușa, și scânteia aceea captivă, pâlpâind iar liberă, îi va renflăcăra credința.

A! am făcut rău!

Știți până unde merge acuma omul meu cu infamia? nu-și poate închipui o minte sănătoasă: pretinde pur și simplu că, în urma congresului Ligei, a câștigat definitiv prinsoarea.

Și se apucă a-mi argumenta.

– Bine, ticălosule, îi zic, o instituție întemeiată pe dragostea și jertfele unui popor mare, o instituție menită să cultive și să

apropie din ce în ce idealul unui neam mândru, de atâtea veacuri călcat, ofensat și umilit – poate fi profanată? Cum îndrăznești? O instituție care a răspândit atâta cultură națională în toate unghiurile locuite de ai noștri, a susținut atâți misionari ai sfintei idei, atâtea școli și atâtea biserici, învârtind în mânile ei sute de mii de lei, peste milion, poate – cum îndrăznești să susții că a ieșit un moft ca toate mofturile, numai și numai fiindcă la congres nu s-au adunat nici atâția membri cât să poată face o partidă completă de popici, și fiindcă nu se potrivește în catastife o mizerabilă sumă de câteva mii de lei, nici măcar o sută!?

Cu cea mai grețoasă nerușinare, omul meu mi-a răspuns:

– Toate bune cum le spui d-ta; dar eu știu că am câștigat rămășagul… Nu-mi dai banii?

– Nu ți-i dau, cobe!… Ieși afară!

Nu mai puteam suporta prezența unui așa ticălos!

ȚARA LUI HÜBSCH

Iată în sfârșit, iubite cititor, că se face dreptate unui nume ilustru atât de scump nouă ca și tutulor bunilor români! iată că se realizează dorința tutulor câți țin să venereze memoria bărbaților cari au gândit bine și drept pentru și despre patria noastră română!

Uite-te în numărul nostru de astăzi și vezi proiectul statuei nemuritorului nostru amic Hübsch.

Cine a fost Hübsch, toți o știm.

Muzicant de mare talent și om de mult spirit – în afară de atâtea frumoase compoziținuni muzicale și în afară de atâtea și atâtea glume neuitate, – el ne-a lăsat două producțiuni ale spiritului său în adevăr neperitoare.

Cât va exista o țară românească, se va cânta mărețul imn regal *Trăiască Regele!* compus de Hübsch! cât va fi țara românească, ea va fi țara lui Hübsch!

Țară frumoasă cu veselă lume! nimini nu te-a caracterizat mai bine decât bunul nostru amic Hübsch cu *două vorbe!*

Două vorbe! pe cari le spun copiii tăi la toate împrejurările mari și mici, de la cel mai neînsemnat accident până la o adevărată catastrofă publică! două vorbe pe cari le aruncă românul și asupra unui act de supremă și sfântă dreptate și asupra celei mai monstruoase și mai diabolice nedreptăți! două vorbe, pe cari le aruncă fiii tăi și celor din urmă secături ca și

celor mai talentați și mai distinși dintre dânșii! două vorbe, pe cari românul le scuipă și asupra făcătorului de rele și asupra eroului, asupra opincii ca și asupra Vlădichii, asupra celui mai mic ca și asupra celui mai mare lui!

Țară și lume cuminți și egale de humor și de filosofie față cu orice, cu binele și cu răul, cu urâtul și cu frumosul, cu adevărul și cu minciuna, cu Dumnezeu și cu Dracul!

Trăiască țara lui Hübsch!

Rămână vecinic în picioare statua eroului nostru spre pomenire!

– Ei! dar ne va întreba cititorul. Bine, Hübsch merită fără-ndoială o statuă și proiectul „Moftului Român“ este admirabil, o adevărată operă de artă, operă plină de adevăr și de inspirație. Dar fondurile? unde sunt fondurile?

– O, Doamne! am putea răspunde noi; am văzut multe fonduri fără statue, ce mirare să vedem odată o statuă fără fonduri? Și pe urmă să nu uităm a spune că și noi ne-am gândit să deschidem liste de subscripțiuni pentru scopul nostru, și punem multe speranțe în obolul publicului românesc.

Haide! grăbiți-vă de subscrieți voi toți câți n-aveți de dimineață până seara pe buze decât vorbele sacramentale cari le-a prins Hübsch ca să pecetluiască locul și vremea noastră!

Voi toți câți ați smintit cinzeci de ani o lume întreagă cu panglicării sau cari o smintiți cu aceeași metodă, ridicându-vă din gunoi la treapta celor mai superbe boierii și, zâmbind, proferați la adresa neghiobilor, aiuriți de suferințe morale și materiale, cele două celebre vorbe;

Voi cari, cuminți, nu mai credeți în nimica și ziceți despre orice nerod, care mai are naivitatea să crează în ceva, cele două faimoase cuvinte;

Voi toți, mulțime înțelepțită de necazuri, cari, ori la ce lovitură primiți, ridicați din umăr și vă răcoriți sufletul smăcinat mormăind cele două sacramentale cuvinte;

Veniți toți de subscrieți pentru ca să ridicăm cât mai degrabă la lumina soarelui nostru statua aceluia care a scris mărețul imn regal și a consemnat spre vecinică neuitare cele două cuvinte-pecete.

Sus Hübsch!

Trăiască țara lui Hübsch!

LUNĂ DE MIERE

Pe-nserate, după o zi foarte călduroasă, aștept într-o stație mică, de pe linia Brașov–Cluj, trenul accelerat care merge spre Pesta… N-aștept mult… Trenul sosește… Repede-mi iau sacul de drum și mă duc la cel mai apropiat vagon de clasa a doua; n-am vreme s-aleg: trenul pleacă-ndată.

M-am suit, a fluierat, pornește.

E foarte cald în vagon și lume multă mai ales în coridor, unde se vorbește tare în mai multe limbi și miroase strajnic a funingine de lignit amestecat cu trabuco popular. Intru într-un compartiment, unde văd loc gol; îmi pun sacul în plasa de sus și m-așez într-un colț lângă ușă.

În compartimentul meu, sunt deocamdată numai două persoane, alături pe bancheta din potrivă, în colțul opus, de lângă fereastra vagonului. Deși lampa îmbrobodită aruncă o lumină foarte slabă și nu pot distinge figurile, înțeleg după siluete că e o pereche tânără, un domn și o damă, cari șoptesc foarte încet; cât de încet însă, și cu toată uruitura ritmată a roatelor, cari sfârâie acum cu o viteză onorabilă, tot prind din șoaptele tinerei perechi câtva cuvinte:

– Dracul l-a mai adus și p-ăsta! zice dama.

– Taci! zice domnul; să n-auză! poate-i român…

„A! așa ți-e vorba? zic eu în gândul meu; bine!“

Gândind astfel, mă-nchei până jos la *waterproof*, îmi apăs șapca pe ochi și mă rezem cu ochii mijiți, ca și cum m-aș așeza pe somn. Dar n-apuc să isprăvesc mișcarea și aud lângă mine, la ușa compartimentului, tușind cineva tare și scurt de trei ori, așa că fără voie mă ridic și mă uit ca la un semnal ce mi s-ar da după-nvoială. O doamnă în vârstă – o văz bine la lumina lămpii din coridorul vagonului; ea a tușit. E un fel de mahalagioaică… N-o cunosc… Mă reașez la loc, și, întorcând privirea înăuntrul compartimentului, văz că domnul a trecut lângă ușă în capătul cestălalt al banchetei, drept în fața mea.

Închiz un moment ochii.

– Pardon! auz un glas de femeie…

Și simț că mă-nghioldește cineva împingându-mi genuchii. Mi-i retrag cât pot și deschid ochii.

Cocoana care a tușit adineaori ajută pe un domn destul de burtos să treacă din coridor în compartiment. Domnul intră cu pasul nu prea sigur și, ținut de cocoana de-aproape, merge, clătinat de mișcarea trenului, să se așeze greoi în capătul celălalt al banchetei mele lângă fereastră, față-n față cu doamna cea tânără, care pare c-a adormit.

– Cocoană Sofițo, zice domnul cam gâfâind, dă-ntr-o parte perdeluța de la lampă, mi-am pierdut pernița…

Cocoana care a tușit se urcă pe banchetă și face lumină.

Acum pot vedea bine pe tovarășii mei de călătorie.

Doamna cea tânără, care stă cu capul pe rezemătoarea banchetei, cu ochii-nchiși, este o strălucitoare frumusețe blondă, de vreo douăzeci și doi-și trei de ani. Domnul cel tânăr care-mi stă în față, în aceeași poză ca și doamna, însă invers, ca un *pendant* arhitectonic, este un bărbat oacheș de vreo treizeci de ani, voinic și frumos, totuși cu o expresie foarte blândă. Domnul cel gros – care acuma și-a găsit pernița și s-a culcat, ghemuit pe jumătatea banchetei, cu fața la perete cum s-ar zice, adică cu spatele spre bancheta din față – este un om

nu tocma bătrân, între cincizeci și șaizeci de ani; pare că e foarte obosit de drum; poate chiar să sufere de ceva, judecând după îngrijirea cu care-l conduce cocoana. Aceasta a patra tovarașe a mea de compartiment este o femeie uscățivă de vreo patruzeci și ceva de ani; trebuie să fi fost tare frumușică pe vremea ei; un tip picant, și niște ochi scânteietori, plini de vioiciune și de viclenie.

Îndată ce și-a culcat pe domnul cel gros, cocoana se urcă pe banchetă și dă la loc perdeluța peste lampă.

În toată vremea asta, eu mă fac că dormitez trăgând cu ochiul pe sub cozorocul șepcii.

– Mamițo! întreabă încetișor doamna cea tânără, ridicând capul de pe rezemătoare; ce face Mișu? doarme?

– Ei! aș! răspunde și mai încet domnul cel din fața mea.

– Atunci, de ce nu vii la loc? șoptește doamna.

– Mai stăi un minut, soro, zice cocoana, că nu mori! Uite e și omul ăsta străin.

– Fir-ar al dracului! Dracul l-a mai adus și p-ăsta!

– Taci, soro! dacă aude și-nțelege românește!

Și zicând acestea, cocoana vine de s-așează brusc lângă mine și mă-mpinge. Eu sar ca din somn, și cocoana:

– Pardon! v-am făcut deranj… Dv. știți românește…

– *Nem tudom*! zic eu…

– Dv. ungur?

– *Ighen*…

– Și nu-nțelegeți deloc… deloc?…

– *Nem tudom!*

– Bată-te Dumnezeu de boanghen! zice tânăra.

Pe urmă cu humor:

– Mișule! Mișule! ci, haide o dată!

În același moment domnul care doarme începe să sforăie. Domnul cel tânăr se scoală din fața mea și trece iar la locul unde

l-am găsit întâi, lângă doamna cea tânără. Cocoana se scoală de lângă mine și-mi trece în față în locul tânărului.

– Culcă-te și dumneata, mamițo; e târziu! zice tânăra.

În adevăr, e cam târziu; toată lumea s-a retras din coridorul vagonului în compartimente, și, din norocire, toată lumea a avut locuri; la noi n-a mai venit nimeni.

Cocoana se culcă pe jumătatea de banchetă din față-mi; eu mă culc pe jumătatea mea de banchetă în sens invers cu domnul care sforăie cu putere.

Am închis ochii, sincer; tot nu-i destulă lumină: cu ochii-nchiși, o să aud mai bine…

– Ah! suspină doamna, ah! Mișule, încă o zi! încă douăzeci și patru de ceasuri! mâine seară, suntem singuri!…

Și… se sărută… Aud bine… Se sărută: o dată lung, apoi, de mai multe ori pe rând, scurt și des și tare…

– Ați nebunit de tot! mormăie cocoana.

– Ci, dormi odată, mamițo!

– Nu e vorba de mine; mai e și om străin…

Eu horcăi.

– Dă-l dracului de boanghen! nu-l auzi cum mână porcii?… Mișule! dragă Mișule!

Și iar sărutările…

Apoi, din adâncul sufletului:

– Off!… Mișule!… Mamițo!… mamițo!…

– Ei! ce e, soro? ce mai poftești?

– Tot nu dormi?

– Mi-e cald! nu pot să dorm…

– Atunci, du-te puțin p-afară.

Cocoana se scoală și trece-n coridor…

Și mie mi-e grozav de cald; mă fac că mă-nvârtesc în loc… Un sărutat prelung amuțește… Mă ridic de pe banchetă și, fără să mă uit în partea opusă, ies după cocoana în coridor.

Cocoana vrea să-și răsucească o țigaretă de tutun; eu scot tabacherea mea și-i ofer galant țigarete cu carton.

– Mersi.

– *Keirem*… zic eu, și-i dau foc.

– Care va să zică nu știți deloc, deloc românește?

– *Mit?* întreb eu.

– …românește.

Eu dau din umeri cu vădit regret că nu o pot pricepe; totodată, îi ofer, din ploscuța mea de drum, cognac. Cocoana primește bucuros, apoi:

– Bravos cognac! așa zic și eu… Mersi!… Trebuie să fie scump…

Eu iar dau din umeri și-i ofer altă țigaretă.

Sunt hotărât – deși nu-nțeleg românește – să stau în compania cocoanei în coridor, până o crede dumneaei de cuviință să intre iar la loc în compartiment.

A trecut, nu pot să-mi dau seama bine, cât timp, și din compartimentul nostru se aude tușind de trei ori… Cocoana intră… Peste două-trei momente, intru și m-așez la loc, lungindu-mă cât mă-ncape jumătatea mea de banchetă.

…Aha! trenul nostru trece pe sub o ploaie; răpăie pe acoperișul vagonului și plescăie pe geam.

– Mamițo… culcă-te… și… matale.

– Iacă… mă culc… Dar… culcați-vă… și voi… fiți cum…

. . . . . .

…Îmi pare c-auz o muzică… Ce strălucitoare armonie!… un marș maiestos!… da!… o paradă… ce de lume!… armată… multă armată… a! nu! e la teatru… nu! nu armată… parcă e un stol de porumbei… iată doi… cum se sărută și se giugiulesc… Visez?…

Dar ce e? ce bufnitură!… ce duduială! Sar în sus… Am dormit! am visat! E lumină bună de ziuă. Cum m-am speriat!

am crezut că e un accident… Când colo, ce? Doamna cea tânără, cine știe cum, din somn, a alunecat de pe bancheta ei și a lovit cu picioarele pe domnul cel gros, care s-a deșteptat speriat și el. Ce e însă curios e că toți din compartiment ne-am deșteptat; numai tânărul domn doarme… acum în colțul din fața mea.

Eu mă culc la loc: mai am nevoie de odihnă.

E ziuă mare… Domnul cel gros se ridică și șade pe banchetă cu picioarele descălțate-n jos. Doamna tânără s-a rezemat iar cu ochii-nchiși. Cocoana-n vârstă, alături de ea, cască.

– Coană Sofițo, zice domnul cu glas blajin, ia vezi unde mi-e cornul…

Cocoana caută în plasă și dă jos un cornet acustic, domnul îl ia și-l pune cu gura cea strâmtă la ureche, apoi:

– Coană Sofițo! cum zici dumneata să-ncep? cum mi-a spus Buiucliu? cum mi-a spus Schachmann? ori cum mi-a spus Urechiă?

Cucoana, vorbind aproape și tare în gura largă a cornetului:

– Cum ți-a spus Buiucliu?

– Patru luni de zile cura lui Kneipp, acolo la loc…

– Da Schachmann?

– Mașina electrică…

– Da Urechiă?

– Hapurile alea americane… cum le zice?

Cocoana, tare și adânc în cornet:

– Pink…

– Héhé… da…

– Eu zic să le-ncepi pe toate odată.

– Așa zic și eu.

– Tot ai vreme acuma: și Mița are să stea la Franțișbat vreo două-trei luni.

– Cât? întreabă domnul.

– Vreo două-trei luni! strigă cocoana în cornet.

– Cel puțin patru, a spus doctorul! răspunde domnul.

Și zicând acestea, dă cocoanii cornetul și se culcă la loc cu spatele spre bancheta din față.

„Am înțeles!“ zic eu în gândul meu.

Domnul începe să sforăie.

– Mișule!… Mișule!!… Mișule!!!

– A adormit! zice cocoana.

– Bravo! zice tânăra… Da boanghenul doarme, mamițo?

Eu horcăi.

– Nu-l auzi?

Tânăra se scoală de la locul ei și trece lângă Mișu, în fața mea, pe câtă vreme cocoana ia locul din fața domnului care horcăie.

…A trecut poate un ceas… parc-a fost o clipă… M-a lovit ceva peste picioare… Deschid ochii; e lumină de soare…

Domnul horcăie mereu… Cocoana fumează veghindu-l…

În față-mi, perechea cea tânără doarme zâmbind: femeia cu capul cel frumos pe umărul și pieptul voinic al omului, care o reazimă cu brațul drept pe după spate, pe când în mâna stângă îi ține amândouă mânușițele.

Ne-apropiem de Pesta.

Cocoana a moțăit cât a moțăit și a adormit și ea… O! Argus!

Domnul care horcăie face o mișcare… vrea să se scoale… Se scoală!

Eu mă ridic desperat și, apucând cele trei mâni din față, le zgudui puternic.

Tânăra pereche sare drept în picioare.

– Ptfiu! fir-ai al dracului de boanghen! Cum m-ai speriat!

Dar eu, neînțelegând românește, i-arăt pe domnul care se-ntoarce și deschide ochii, pe când tânărul a și pierit în coridor.

În splendidul restaurant al gării, la Pesta, stau la o masă, luând cafea cu lapte, domnul cel în vârstă, doamna cea tânără și mamița. Pe masă, alături de ceașca domnului, stă cornetul acustic… La o masă foarte aproape e tânărul meu tovaroș de compartiment, care răspunde la numele de Mișu.

Eu mă apropiu de masa unde sunt damele, salut politicos, iau cornetul, și-l pun cu deschizătura cea mică în urechea domnului; domnul și-l așează cum știe, mai bine; apropiu gura de deschizătura cea largă și zic tare și răspicat:

– Boierule! deși n-am onoare să vă cunosc… vă rog să vă uitați încoace…

Și-i arăt masa unde e d. Mișu. Boierul se uită încotro i-arăt; cocoanele au înlemnit.

– Boierule! adaog eu, vezi pe tânărul acesta?… îl vezi?… îl vezi?

– Ei! da; ce?

– Te-ntreb numai de curiozitate!

Apoi, întorcându-mă către damele aiurite:

– Călătorie și petrecere bună, coconițelor! Vă sărut mânușițele!

…Și boanghenul pleacă mândru că nu s-a-ndurat să-și răzbune pe o tânără ușuratecă, turburându-i mai mult decât o clipă luna de miere.

TALMUDIC

– Rabi, zice Sura foarte mâhnită, bărbatu-meu a nebunit.

– După ce cunoști? întreabă rabinul.

– A tăiat vecinul nostru o purcea și l-am prins pe Șmil mâncând cu vecinul.

– E un ticălos, zice rabinul; dar n-a nebunit; du-te liniștită acasă…

Sura merge acasă. După trei zile, se-ntoarce iar, de astă dată desperată.

– Rabi, acu a nebunit de tot!

– Ce-a mai făcut?

– L-am prins pupând pe bucătăreasa.

– E un mare ticălos, zice rabinul, dar n-a nebunit; du-te liniștită acasă…

– Cum, rabi? alaltăieri, nu; azi, nu; nu mai înțeleg.

– Firește, zice rabinul; dacă ar fi nebunit, mânca pe bucătăreasă și pupa purceaua!… Dar așa…

O CULME

Din articolul unui antisemit: „…jidanul a fost prins vânzând ciorapi albi, cari ieșeau la spălat…“

CELE TREI ZEIȚE

Poemă pedagogică

Junele Mișu Guvidi dă examenul de clasa VII… Trei profesori infami îl persecută. Mișu cade la trei obiecte: la matematice, la istorie și la morală.

Junele Mișu declară mamiții că e hotărât a se sinucide.

Dar Mișu are trei zeițe protectoare: una mai mult decât acheii, două mai mult decât troienii. Trei zeițe: pe Juno, pe Minerva și pe Venus.

*
* *

Juno e mamița lui; Minerva, sora mai mare a mamiții, și Venus, sora ei mai mică.

Și cătetrele zeițele țin sfat.

Și mândra Juno zice:

„Cunosc pe Popescu, profesorul de istorie: el are un frate, care nu-i împământenit și care dorește a fi; eu am un bărbat care e deputat, orator, Jupiter Tunătorul. Mă însărcinez cu d. Popescu!“

Și a plecat mândra zeiță; și l-a găsit pe Popescu, și scurt: Popescu a schimbat pe 5 în 6. E așa de ușor a face pe șase din cinci!

*
* *

Minerva cea cu socoteală a zis:

„Știu bine că Vladimirescu, profesorul de matematice, a pierdut aseară la poker o sumă-nsemnată și că n-are cu ce pleca la băi în vacanță. Mă însărcinez eu cu Vladimirescu."

Și a plecat înțeleapta zeiță; și a găsit pe Vladimirescu, și scurt: Vladimirescu a schimbat pe 3 în 8: e așa de ușor să faci pe opt din trei!

*

* *

Mai a rămas morala…

Și Venus zice:

„Asta e partea mea – morala. Îl cunosc bine pe Mititelul Parisache, profesorul, el nu e în stare să reziste poruncilor mele… Mă-nsărcinez eu cu morala și cu Parisache."

Și a plecat frumoasa zeiță… și a găsit pe Parisache, și mai mult sau mai puțin scurt: Parisache a schimbat pe 1 în 10. O! când îți ordonă Venus, e așa de ușor să faci din unul zece!

„MOFTUL“ FĂCĂTOR DE MINUNI

De la Paști de când a apărut „Moftul român“, Institutul nostru meteorologic a observat că, în afară de ploile ordinare, cari cad aproape în toate zilele săptămânii, cade regulat, în fiecare vineri de după amiază până noaptea și sâmbăta, o ploaie torențială, ceea ce face o foarte simțitoare pagubă atât agriculturii cât și spanacoculturii, adică vânzării gazetelor în genere și-ndeosebi a celor cari apar o dată pe săptămână, ca noi.

Nu știm daca stimatul nostru amic d. Ștefan Hepites, directorul Institutului meteorologic, își dă seama pe calea științei de cauza „regularității periodicității“ ebdomadare a acestui fenomen. Noi, însă, cei de la „Moftul român“, urmând calea credinței, am ajuns să descoperim acea cauză: ea nu este, ea nu poate fi atribuită decât norocului nostru.

În adevăr, vinerea după amiazi apare foaia noastră.

Ce se-ntâmplă vineri după amiazi?

Începem să facem paginile: începe să se strângă norii.

Isprăvim corectura paginilor: începe să fulgere și să tune.

Dăm paginile la mașină: începe să pice.

Se trag o mie de exemplare și-ncepem să dăm în vânzare: potop!

Suntem siguri că dacă acum trei ani, când, cu toate moaștele lui Sfântul Dumitru Basarabov și ale Sfintei Paraschive, a bântuit seceta aceea îngrozitoare, care ne-a nenorocit, daca ne

dedea prin gând să scoatem la vreme „Moftul român“, s-ar fi spart ursuzlâcul și nu era să cază țara în așa cumplită criză agricolă, economică și financiară.

Iată puterea credinței, pe care nu o aveam atunci, dar pe care o avem astăzi!

Ce mai Sf. Dumitru și Sf. Paraschiva?

Vrea statul, vor agricultorii să potrivească mersul regulat al robinetelor cerului, n-au decât să intereseze foaia noastră, asigurându-i o convenabilă situațiune cu o modestă subvențiune.

Plouă prea mult?

Să se trimită redactorii noștri în vilegiatură cu oarecari misiuni; să nu mai apară „Moftul“ și cerul se va-nsenina, robinetele cerului se vor închide, și recolta va fi asigurată.

Va fi secetă?

Să reapară „Moftul“ făcător de minuni în țara noastră, și cataractele cerului se vor deschide, și potopul nu se va opri decât când iarăși vom fi trimiși în vilegiatură.

Când scriem aceste rânduri, joi dis de dimineață, o potopeală strașnică s-a dezlănțuit asupra Bucureștilor.

Suntem siguri că omul științei, d. Șt. Hepites, directorul Institutului meteorologic, nu-și dă seama de ce potopește iar cu atâta furie: stimatul nostru amic nu știe că de data asta ne-am hotărât să facem paginile de joi.

ORIBILĂ STAGNAȚIUNE

Mările despre miazănoapte, în genere foarte mișcătoare, iau câteodată înfățișarea perfectă a unei oglinzi. Pe vaste întinderi, suprafața lor nu mai prezintă nici un creț; nici o suflare nu mai este în aer; pe cer, nici un nor; parcă marea a murit; e un cadavru nemișcat; și această înțepeneală durează uneori săptămâni întregi. Navigatorii cu pânze, de orice vajnică furtună, de orice uriaș ciclon, n-au mai mare groază decât de această stare cadaverică a mării, pe care ei o numesc *calme plat*, *liniște lată*. O corabie cu pânze, în mijlocul unei liniști late, rămâne pe loc fără putință de mișcare, ca o bucățică de hârtie lipită pe o oglindă. Marinarii cad într-un fel de melancolie zdrobitoare, ca niște prizonieri închiși într-o temniță cu șapte verigi; ei se uită pierduți în zare, așteptând să sosească suflarea de grație; ei se roagă deseraţi la cer să le trimită furtuna, care să spargă calmul plat, redându-le libertatea sau moartea expeditivă.

Ceea ce este pentru marinari calmul plat, pentru noi gazetarii este uneori așa-numita *morte saison*, adice stagiunea moartă, și nu cred să fi trecut ziaristica română vreodată printr-o stagiune mai moartă decât cea actuală.

A! Dumnezeule! când mi-aduc aminte de verile trecute!

Războiul sud-african! chestia nenorocitului Dreyfus! remanierea ministerială din iunie! uciderea lui Mihăileanu! uciderea

lui Umberto! și mai presus de toate, conflictul româno-bulgar! Sarafoff! Dumitroff! Trifanoff! Ciciu-Penciu șcl.!

Atunci era de navigat pentru noi gazetarii!

Dar astăzi?

Iată intrăm în toiul verii, și nici un conflict interior sau exterior, care să pasioneze publicul cititor! Calm plat!

Două nenorocite capete în Cișmegiu! și pe urmă, ce? Afacerea se clasează.

Câteva biete cazuri de ciumă la Constantinopol, și acelea, din nenorocire, nu destul de mortale!

Câteva cazuri de insolație în New York! ș-apoi ce? Căldura tinde să dispară și-mpreună cu dânsa și insolațiile.

Revoluția îngrozitoare ce amenință să izbucnească din cauza scandalului provocat de profesorii cari lăsaseră atâția repetenți la examene e conjurată printr-o măsură ministerială: se reînființează corigențele!

Ei! și pe urmă?

Ultima genială ispravă a simpaticului nostru amic, a tânărului dar deja celebrului jude de instrucție d. J. Th. Florescu: prinderea ilustrului bandit Lache Țiganul!

Și apoi?

Apoi, nenorocire! Numai cu atâta nu se poate naviga pe oceanul publicității române! *Morte saison! calme plat!*

Sfinte Karkaleki, patron al ziariștilor români! scrie numaidecât un articol de fond senzațional în „Monitorul paradisului", buletinul oficios pe care-l redactezi cu atâta talent și cu așa de frumoasă subvenție, – scrie un articol de fond, sau mai bine o serie de articole de fond cu va-urmale, în care, atrăgând atenția asupra responsabilităților în direcția mișcării universale, să provoci pe Creator a ne trimite și nouă câteva zeci de mici scandaluri, ori măcar o mare calamitate publică – conflict intern sau extern, călduri și dezastru agricol ca la New York, ciumă măcar ca la Constantinopol, ori altceva din vastul arsenal

de bice cu care din când în când obicinuiește El să bată omenirea păcătoasă!

Ne trebuie, sfinte Karkaleki, ceva *senzzațional!* Aminteri, leșină, piere ziaristica română de acest oribil calme *plat!*

ÎNFIORĂTOREA ȘI ÎNGROZITOAREA ȘI ORIBILA DRAMĂ DIN STRADA URANUS

Nu știm dacă „Moftul român“ are vreo trecere în fața cititorilor, dar suntem convinși că e bun la Dumnezeu. În numărul din urmă, am fost făcut apel la sf. Karkaleki, patronul gazetarilor români, să pună o vorbă bună pe lângă Atotțiitorul, rugându-l a ne trimite în această *morte saison*, dacă nu vreo duzină de mici scandaluri, măcar câteva cazuri de ciumă, măcar o calamitate publică sau un cataclism, un mare scandal cosmic, fără de cari presa română rămâne leșinată de tot.

E drept că bunul Creator n-a ascultat în întregime rugăciunea lui sf. Karkaleki; ciuma n-a venit, calamitate publică sau vreun cataclism nu s-au arătat; dar tot nu ne putem plânge că puterea dumnezeiască n-a ținut deloc seamă de exigențele presei române.

Căci, iată că, îndată după apelul ce l-am făcut către sf. nostru patron și după intervenția acestuia în favoarea noastră, Dumnezeu ne trimise oribila dramă din strada Uranus, dramă menită să rămână în analele criminologiei universale, după ce va fi înviorat leșinata presă română, măcar pentru o lună de zile.

O lună! o lună întreagă salvată!

Ascultați țigănușii pe stradă:

„Drama din strada Uranus!

Noi destăinuiri asupra dramei din strada Uranus!

Adevărul asupra dramei din strada Uranus!
Portretele eroilor dramei din stradaUranus!
Epilogul dramei din strada Uranus!
Mama dramei din strada Uranus!
Fratele dramei din strada Uranus!
Fidanțatul dramei din strada Uranus!
Justiția în fața dramei din strada Uranus!
Societatea în fața dramei din strada Uranus!
Adevărul adevărat în privința dramei din strada Uranus!"

Sfinte Karkaleki! patron al presei române, roagă-te la bunul Creator să ne trimită curând altceva, ca să isprăvim odată cu:

Toate mofturile în privința înfiorătoarei și îngrozitoarei și oribilei drame din strada Uranus!

ULTIMA ORĂ

În momentul de a pune sub presă, reporterul nostru special află chiar de la nenorocita victimă a îngrozitoarei drame din strada Uranus că ea nu s-ar fi sinucis de bunăvoie, ci că o mână criminală, al cărui [sic] nume ne scapă încă, dar care, desigur, grație neobositului și inteligentului jude de instrucție J. Th. Florescu, va sfârși prin a fi descoperit, i-a pus pumnalul în mână, obligându-o să-și tragă în inimă o lovitură de revolver.

Nu ne-ndoim un moment de imparțialitatea și zelul justiției noastre și sperăm că ea va descoperi lucruri cu deosebire *senzzaționale* privitoare la această groaznică, fioroasă și oribilă dramă din strada Uranus, care a emoționat atât pe acei cari citesc „Moftul român" cât și pe acei cari nu-l citesc.

MARELE CONCURS LITERAR AL „MOFTULUI ROMÂN“

Deși afacerile „Moftului român“ nu merg destul de strălucit – ba tocmai pentru asta – direcțiunea revistei noastre s-a hotărât să publice un concurs literar cu următoarele condițiuni:

„Moftul român“ propune trei premiuri pentru trei lucrări literare: o novelă, o poezie și un articol critic.

Termenul de prezentare al acestor lucrări va fi 1 octombrie viitor 1901.

Lucrările vor fi trimise în plic sigilat conținând, în alt plicușor mai mic, tot sigilat, numele autorului.

O comisiune de trei redactori ai revistei noastre și două persoane recunoscute ca amatoare luminate de literatură vor cerceta lucrările și vor acorda premiile. La lucrările găsite că merită premiul, li se vor deschide plicușorul, în care va trebui să se găsească, înscrise foarte clar, numele și adresa autorilor respectivi.

Lucrările cari vor rămânea nepremiate vor căpăta toate mențiune onorabilă.

Sinceritatea judecării lucrărilor este cu jurământ garantată.

Atât cele cu premii cât și cele cu mențiune onorabilă vor fi publicate pe rând în coloanele revistei noastre.

Premiurile vor fi: premiul de 15 lei și un abonament de o jumătate de an la „Moftul român“; al doilea de 10 lei și un

abonament de trei luni; al treilea de 5 lei și un abonament de o lună.

Autorii lucrărilor cu mențiune onorabilă vor primi gratuit numărul în care se va fi publicat producțiunea respectivă.

Precum am zis, lucrările vor fi novele, poezii, sau articole de critică literară sau artistică, de orice dimensiune; fie cât de lungi, nu strică.

Autorii sunt absolut liberi să aibă orice vederi sociale, morale, politice, filozofice, estetice etc.; pot trimete lucrări vesele, triste, hazlii, lugubre, sentimentale, răutăcioase, infame, candide, grave sau umoristice, orișicum; pot scrie după orice școală le convine, clasică, romantică, națională, realistă, idealistă, decadentistă, parnasianistă, fantazistă, secesionistă, optimistă, pesimistă, obscurantistă etc.

O singură condițiie li se impune pentru a putea căpăta un premiu sau măcar mențiunea de onoare: lucrarea lor să fie stupidă.

Destul au fost și sunt premiate talentul și inteligența! Stupiditatea – iată ce voim noi să premiăm!

Și acum, porniți din toate unghiurile patriei române, de pe unde se află un petec de hârtie virgin încă și o pană sau orice alt instrument de însemnat cuvinte – porniți, plicuri și plicușoare iubite, către Onor. Redacțiune a „Moftului român"!

Vă așteptăm cu ferma încredere că nu cresc numai talente pe ogorul literelor române și că, orice s-ar zice, sămânța stupidității nu s-a stârpit încă!

O CULME

Care e culmea artei la un mezelicciu?
– Să facă cârnați de porc de câine!

INFAMIE…

Mi s-a-ntâmplat să pierz un amic, un bun amic, și nu mă pot căi îndestul de această nereparabilă pierdere; de aceea trebuie să spun, oricui vrea să m-asculte, trista mea întâmplare. Iată.

Știam că amicul meu, bunul meu amic, are multă influență asupra unei persoane, de care atârnau la un moment niște interese ale mele de extremă importanță. Am alergat la el.

– Amice, bunul meu amic, zic eu, te rog, nu mă lăsa! contez pe tine să mă salți în această ocazie; o vorbă bună din partea ta către persoana, pe care o știi, poate să-mi facă norocul… Dă-mi o scrisoare călduroasă de recomandație… te rog!… faci un mare bine pentru mine și pentru familia mea… copiii mei…

– Vai de mine! zice bunul meu amic, jenat de tonul meu din cale-afară milos… Ce trebuie atâta insistență?…

Și, după ce-i explic bine de ce e vorba, se așază la biuroul său și începe să scrie.

După ce termină, se ridică și, cu scrisoarea-n mână, îmi zice:

– Iată ce am scris.

Apoi citește scrisoarea lui:

„Iubite amice,

Amicul meu, aducătorul acesteia, vine la dumneata să-ți ceară un serviciu și mă roagă să pun o vorbă bună în favoarea lui. Nu știu cu cât mai multă căldură să ți-l recomand. Contez pe amiciția d-tale, că

ai să-l tratezi ca pe mine însumi, pe amicul meu, pe bunul meu amic. Aș fi fericit să aflu că acest om, pe care-l iubesc ca pe un frate, cunoscându-l ce om de treabă și capabil este, a obținut de la dumneata ce a dorit și ce, desigur, merită.

Mulțumiri anticipate etc.“

Pe când eu nu știu cum să mai mulțumesc bunului meu amic pentru atâta bunăvoință el pune scrisoarea-n plic, lipește plicul și scrie adresa; apoi îmi dă plicul…

Iau plicul și încântat plec, după ce îmbrățișez cu multă efuziune pe bunul meu amic.

Mă duc degrab’ la locuința persoanei în chesiune. Pentru moment omul meu nu e acasă; dar după-amiaz’, îl găsesc negreșit – așa a lăsat vorbă feciorului.

Sunt unsprezece ore înainte de amiazi… Ce să fac până la două, când pot vedea pe omul de la care atârnă viitorul meu și al copiilor mei?

Intru într-un birt modest să gust ceva și, așteptând pe băiat să mă servească, privesc cu ochii plini de speranță plicul ce mi l-a dat bunul meu amic și clădesc mii de castele strălucite…

A! ce afacere!… ce caldă recomandație!… ce amic! ce bun amic!

Pun plicul, pe care nu mă pot sătura să-l privesc, alături de farfuria mea și mă uit la el ca la o lumină conducătoare în calea vieții mele.

Pe masă, în fața mea, stă într-un peș un serviciu șchiop de salată.

Băiatul mi-aduce un borș… Nenorocitul! Vrea să-mi toarne borșul din ceașcă în farfurie și, stângaci, face o mișcare cu cotul și răstoarnă peste plicul meu serviciul cel șchiop.

Piază rea! zic eu în gândul meu… S-a vărsat undelemnul!

Dar n-apuc să gândesc bine, și prostul de băiat, întorcându-se brusc să vază ce a răsturnat, apleacă ceașca și varsă și ciorba pe masă.

Plicul! plicul meu!

Îl iau repede și-l șterg…

Din nenorocire, hârtia plicului a înghițit destul undelemn și destulă zeamă caldă…

Ce e de făcut? să-l mai șterg! Tot ștergându-l în amândouă palmele cu șervetul… altă nenorocire!… plicul se dezlipește!

E peste putință să duc persoanii o scrisoare în așa hal.

Să alerg la amicul meu, să-l rog a-mi da o a doua ediție, revăzută poate și considerabil augmentată.

Maltratez încă o dată pe secătura de chelner și plec furios, cu plicul în mână, pe bulevard.

Pe drum, dracul – că nu pot zice altfel – n-are de lucru? Ce-mi șoptește? Plicul e dezlipit… Ia să mai citesc o dată călduroasa scrisoare a bunului meu amic.

O scot frumușel din plicul soios… Undelemnul și grăsimea borșului au pătruns până la hârtia dinăuntru, pe care au făcut-o transparentă; pe dos, într-o parte, se pot citi câteva vorbe de-a-ndăratele… Mă uit d-aproape, și văz bine literele… *ragăm nu*. Citite pe dos, cum este scris pe față, aceste litere fac vorbele *un măgar*…

Un măgar!… zic eu fără să-nțeleg… Ce caută vorbele astea aici?… *Un măgar!*… Mi-a citit amicul meu adineoari scrisoarea: n-am auzit așa vorbe… Și-apoi, ce noimă? Cum s-ar putea potrivi?… Ce-i asta?

Aiurit, dezdoiesc scrisoarea, și cu ochii mei citesc:

„Stimate amice,

Moftangiul, care-ți aduce această scrisoare, mă roagă cu insistență să ți-l recomand: e vorba de o afacere, pretinde el, de la care ar atârna viitorul lui și al copiilor lui, o afacere cu tine. Îmi fac o datorie amicală să-ți atrag atenția asupra acestui caraghios, și de aceea m-am și grăbit a-ți scrie, nu cumva să alerge la altă intervenție pe lângă tine și să te-ncurce.

Ia seama, nu-i acorda nici un crezământ. E un măgar și jumătate. Atât în privința caracterului. Cât despre inteligență, poate că ar avea câteodată ceva spirit, dar foarte superficial și cu deosebire zevzec.

Primește-l dar, pe acest stimabil amic, în consecuență,

Al tău etc.“

Mă șterg bine de sudoare pe frunte și m-arunc într-o birje. Când să intru în strada unde locuiește amicul meu, iată-l, îmi iese în față. Opresc birja și sar jos foarte vesel.

– Ei! mă întreabă amicul meu. Ai fost? L-ai găsit pe omul d-tale?

– Da, zic eu, râzând.

– Ei! ai reușit? ce ți-a zis?

– Ce să-mi zică? că sunt un moftangiu, un caraghios, cu care nu vrea să se-ncurce… că sunt un măgar… și jumătate… Atât în privința caracterului… Cât despre inteligență, a zis că am câteodată ceva spirit, dar superficial… că adică sunt un zevzec…

– De unde știe astea?

– Din scrisoarea d-tale.

– Ți-a spus el că din scrisoarea mea?

– Nu! știu eu că din scrisoarea d-tale.

– Cum?

– Am deschis-o.

– A! domnule, strigă indignat amicul… Ai deschis scri - soarea!… Asta e o infamie!

Eu, drept orice răspuns, îi trag două perechi de palme, mă sui și… mână birjar!

Se-nțelege că după infamia ce am comis, orice legătură între mine și amicul meu a trebuit să se rupă…

Ah! cât de rău îmi pare! am pierdut un atât de bun amic!…

LA PELEȘ

– Douăsp'ce trecute, Măndico! ce naiba faci, soro?

Așa strigă cocoana Lucsița, foarte nervoasă, intrând în odaia unde-și face toaleta madam Piscopesco.

Iar madam Piscopesco, din fața oglinzii, răspunde și mai nervoasă:

– Uf! lasă-mă dracului și dumneata, mamițo! nu vezi cum m-a pocit dobitoaca? fir-ar afurisită să fie!

Dobitoaca este guvernantă la copii, și piaptănă și pe madam Piscopesco; cocoana Lucsița este mama lui madam Piscopesco, iar madam Piscopesco este soția lui d. Piscopesco, proprietarul uneia dintre cele mai elegante și mai confortabile vile din Sinaia, vilă care poartă frumosul nume al fiicei cocoanei Lucsiții, vila „Esmeralda".

De la șase ceasuri dimineața, pe când soarele nu s-a ridicat bine peste Piscul Cânelui, locuitorii vilei „Esmeralda" umblă de colo până colo, cuprinși toți ca de niște friguri.

Ce este? ce s-a-ntâmplat în familia Piscopesco pentru ca toată lumea din vila „Esmeralda" să fie așa de emoționată și de nervoasă?

O bucată de bristol, care strălucește dasupra vrafului cărților de vizită lăsate de amicii din lumea mare la vila „Esmeralda", ne va răspunde la această întrebare. Să ne aruncăm ochii pe acea bucată de bristol și vom afla că din

înaltul ordin al Maiestăților Lor, doamna și domnul Zefir Piscopesco sunt invitați pentru astăzi, la ora 1 d.a., a lua dejunul la castelul Peleș!

– Unde-i dobitoaca, mamițo? trăsni-o-ar Dumnezeu s-o trăsnească! zice madam Piscopesco, ciufulindu-și tare necăjită cârlionții de la ceafă, cari nu vor să stea cum vrea dumneaei.

– Lasă-mă, soro, să te potrivesc, îi zice coana Lucsița.

Și trage lângă fereastră-n lumină pe frumoasa ei fiică; ia fierul de frizat de dasupra flacării de spirt, îl apropie de buze, suflă-n el și-l vâră apoi în cârlionții rebeli.

– Ești nebună, soro! țipă madam Piscopesco, ce dracu! chioară ești?… m-ai fript!

– Daca te miști! daca bâțâi mereu din picior! Fie, soro, la naiba! că prea ești nevricoasă!… A' să văz.

Și coana Lucsița se uită-n ceafa grăsulie a lui madam Piscopesco și o scuipă, pe de o parte să-i mai potolească usturreala, pe de alta să n-o deoache: în adevăr, are de ce să se mândrească o mamă.

Apoi, cu mai multă atenție, supune și aranjază cârlionții rebeli așa de frumos că madam Piscopesco a și uitat de arsură.

– Douăsp'ce și un sfert, soro! ce dracu faceți? tot nu te-ai mai isprăvit?… vrei să-ntârziem? nu face pentru ca să ne aștepte, mai ales întâia oară!

Dar madam Piscopesco, fără s-asculte vorbele domnului Zefir Piscopesco, și încovoindu-se de talia ei elegantă în fața oglinzii, așa ca să-și poată vedea turnura, întreabă:

– Sunt bine la spate, mamițo?

– Ești surdă, soro? zbiară cu severitate d. Piscopesco; vrei să ne atârne lingurile de gât? nu face pentru ca să ne aștepte! întâia oară! înțelege-mă!

– Uf! fir-ar a dracului și-afurisită de viață! zice madam Piscopesco. Unde-mi sunt mănușile?

Caută cocoanele-n sus… caută-n jos…

– Cheamă pe dobitoaca… Unde-i dobitoaca? fir-ar a dracului să fie! ea știe unde le-a pus.

– Uite-le! strigă coana Lucsița.

– Haide odată, soro! că te las și merg singur!

Sunt douăsprezece și jumătate.

Încă o privire-n oglindă.

În sfârșit, madam Esmeralde Piscopesco suie în trăsură cu soțul său.

– La Peleș! și mai iute! zice către birjar d. Piscopesco, după ce și-a încrucișat brațele și s-a așezat bine.

Birjarul mână.

– Mamițo! strigă madam Piscopesco, uitându-se-napoi către coana Lucsița, care de pe verandă o scuipă, să n-o deoache; mamițo, bagă de seamă la cheile dulapului, că iar fură zahar dobitoaca, fir-ar a dracului să fie!

POLITICĂ

– Domnule, mai trebuie materie, îmi zice tipograful.

– Multă?

– Multă.

– Bine, așteaptă.

Poftim, zic eu în gându-mi, poftim de scrie mofturi fără inspirație. A! de ce n-am avut bunul gând să scoatem un ziar politic grav, în loc de „Moftul“ ăsta! Ce abundentă materie! Ce comodă viață! Și ce onoare! Ce satisfacție morală! Un redactor grav, al unei gazete grave – asta este o situație socială înaltă… Dar niște moftangii!

Da, dar avem satisfacția că…

– Domnule, mă-ntrerupe zețarul, să mai aștept?

– Da, să mai aștepți, și daca asta te ostenește prea mult, fii bun și dă-mi o idee, o inspirație… Ce rubrică lipsește?

– „Politica“.

– „Politica“? așteaptă… Mă execut la moment!

Și încep să scriu și dau filă cu filă pe nerăsuflate acestui monstru de zețar, care se hrănește cu manuscris… Brrr! murdară hrană!

*

„LEGEA MAXIMULUI

Destul!

Națiunea este sătulă de turpitudinile, mișeliile, jaful, corupțiunea, infamia, trădarea intereselor ei celor mai sacre, de cruzimea, cinismul,

sfruntarea, ticăloșia și scârba acestui regim poreclit conservator, regim vitreg și căzut, corupt și corupător, infam și infamant. Națiunea e sătulă: Destul!

Ce vor oamenii-strigoi, ieșiți din tenebrele reacțiunii la lumina zilii? Ce vor aceste fantome plămădite din rachiu, spirt, basamac, ciomag, chinoros și sânge?

Vor oare să arunce țara pe calea desperării, pe calea deznădejdii, pe calea exasperării, pe calea celor mai extreme mijloace de rezistență? O vor aceasta? să ne spună.

Până atunci le zicem încă o dată: destul – Națiunea este sătulă de faptele voastre!“

*

– Dar bine, domnule, – zice zețarul, venind cu corectura – ăsta este un articol de opoziție, și mi se pare că „Moftul“ nu e ziar opozant; ați făcut poate greșală.

– Tovarășe, răspund eu ca un adevărat socialist, ai dreptate; am făcut o greșală pe care trebuie s-o repar. Mergi și culege și aceasta:

„LEGEA MAXIMULUI

Domnii colectiviști sunt incorijibili și imposibili.

După ce Națiunea, sătulă de turpitudinile, mișeliile, jaful, corupțiunea, infamia, trădarea intereselor ei celor mai sacre, de cruzimea, cinismul, sfruntarea, ticăloșia și scârba acelui regim poreclit colectivist, regim vitreg și căzut, corupt și corupător, infam și infamant, după ce Națiunea sătulă le-a strigat destul! ce mai vor oamenii ieșiți din tenebrele demagogiei la lumina zilii? Ce vor aceste fantome plămădite din rachiu, spirt, basamac, ciomag, tibișir și sânge?

Vor oare să împingă pe guvern la măsuri desperate, deznădăjduite, exasperate, pe calea celor mai extreme măsuri pentru apărarea ordinii? O vor aceasta? să ne-o spună.

Până atunci, le zicem încă o dată, destul… Națiunea este sătulă de frazele voastre!“

*

– Domnule, mai trebuie materie.

– Să se usuce cerneala aceluia ce a pronunțat aceste cuvinte! Mai trebuie! mai trebuie! strig eu exasperat Dar crezi tu, tovarășe, că mintea mea este o fântână nesecată? Ți-am dat două articole de fond, de vederi și de forme așa de deosebite, și tot ți se pare că nu-i de ajuns!… Cât mai trebuie?

– O bucată mică.

– Așteaptă.

*

„LEGEA MAXIMULUI

Întrebăm pi Lascar Catargi, racul din Menajeria regală, până când cu enfamiile? Până când, călcând peste *cuvântul de onoare* ce *m-o tradat* când mi l-o spus în ședința solemnă pi care s-o giurat la Ieși cu opoziția unită, care guvernul o fost combătut din *cauza enfamiilor*, că **Shylockul încoronat**, **papistașul catolic**, împreună cu **nepoțelul seu** nu vor mai capata nouă domenii, sau daca *o mințit* atunci, să vină să ne spună acuma ca *să știe publicul,* **să știe țara** cu ce **ramolit bătrân** avem a face!

Voi stigmatiza…“

*

– E destul atâta, mă-ntrerupe zețarul.

– Crez și eu! numai eu știu cât am muncit.

GREȘALĂ DE TIPAR

Dintr-un roman:

„… mobilele prețioase ale bătrânului și nobilului castel, odinioară atât de strălucit și somptuos, erau toate *urinate*…“

POVESTE DE PAȘTI

Soarele era aproape de asfințit.

La o răscruce de drum, iată că se întâlniră ouăle roșii și ouăle albe.

– Sară bună, grăiră ouăle roșii.

– Mulțumim d-voastre, suratelor, răspunseră ouăle albe.

Cele roșii, se vede că erau grăbite; celor albe le era lor de vorbă:

– Da unde vă duceți, rogu-vă, de v-ați gătit cu broboade roșii, de v-ați pus benchiuri albe, galbene și brăulețe albastre?

– Păi, unde să ne ducem – răspunse cu glas de mândrie un ou roș, mai mult lungăreț decât rotund – unde să ne ducem? În sat, suratelor, că mâine e doar sfintele Paște…

– Ce spui? Sfintele Paște? strigară ouăle albe și se cruciră.

– Ce? D-voastre adică nu știați? le spuse în râs un coșcogemete ou roșu, curat roș, dar frumos nevoie mare.

– Apoi de unde să știm, căci noi venim de peste graniță – răspunse un ou alb – noi am auzit că în țara d-voastre țăranii nu știu să se îndeletnicească cu înmulțirea și cu creșterea găinilor și uite, de! ca negustorul cinstit am alergat năvală să vă umplem târgurile.

– Cam târziu v-ați gândit suratelor, că uite, mâine este Paștele… cum v-am spus… le răspunse un ou roșu, gătit de parcă era mire.

– Știți ce una – grăi atunci un ou roșu, brobonat cu bobițe albe – mai bine rămâneați acasă la voi, suratelor… că suntem de ajuns în țară la noi. Unde o să întâlniți moldovan, să nu-și fi strâns oușoare pentru sfintele Paște! V-ați grăbit cu lăcomia și o să vă fie a așteptare și a stricăciune.

Ouăle albe se uitară unele la altele și se înfiorară, firește, dacă era Paștele a doua zi, cine era să le mai cumpere, căci toată suflarea creștinească avea.

Unul spuse la întâmplare: s-o prinde, nu s-o prinde:

– Da' nu ne-ați îngădui să mânem în sat la d-voastre?

– Ba cum nu, suratelor, răspunse oul roș, cel curat roș.

Atunci s-auzi în ceata oulor roșii un fel de râs mărunt.

– Da' de ce râzi, mă? zise un ou roș înflorit cu ceară, pe [*sic*] un altul scris cu apă tare.

– Apoi, cum să nu râd dacă mi-am adus aminte de Leana?

– Care Leană?

– Uite, de leneșa satului, vecină cu alde nea Toader Hrișcă!

– Ei, și ce ți-o fi adică cu Leana ceea?

– Mie nu mi-e nimic, fiindcă o să intru în casă de moldovan harnic; dar îi este Lenei, fiindcă nu știu dacă vreunul din noi o să-i treacă pragul!

– Bănuiești că n-a făcut și dânsa ca alți creștini?

– Bănuială, nici gând, bre! Dar lucrul cum e, fără doar și poate: Leana așteaptă de-a gata…

– Păi, atunci, hai să-i trimitem în gazdă pe rătăcitele iestea de drum mare.

– Păi, vezi, iaca de ce am râs!…

Atunci oul roș, înflorit cu ceară, zise oulor albe:

– Haideți cu noi, suratelor, că se face târziu și vă găsim noi loc de mas.

Și iată-le dura-dura, prin iarba neatinsă încă de rouă, luară cu toatele drumul satului.

Când trecură prin dreptul bisericei, Stan țârcovnicul tocmai închisese ușa și răsucea cheia.

Ouăle, cum îl văzură, grăbiră din pas, cotiră pe după biserică și cele roșii aratară celor albe o casă fără poartă:

– Iaca, opriți-vă și bateți la cea ușă, suratelor.

– Cu sanatate.

– Cu voie bună.

Cele roșii se departară dura-dura, fiecare pe unde avea să se ducă.

Leana lui Înghite-Pușcă crescuse cum dăduse Dumnezeu, ca firul de grâu picat din car pe pământ nearat.

Crescuse și ea și parcă mai repede, fiindcă se lungise de munca pe la toate casele oamenilor; adică vorba vine: muncă; biata Leana scotea doar gunoiul din ochii cioarelor și da jos de pe corlată făcălețul, ca alții să învârtească mămăliga. Dacă o puneai să care apă, zicea că n-ajunge cu funia în fântână; dacă scotea alții apa, o vărsa pe jumătate ca donița să nu-i scoată brațul din umeri.

Dar fiindcă pesemne tot sacul își află petecul și Leana află unde-i bârlogul dragostei, că se îndrăgostise de un pui de flăcău harnic.

Nu stricase Dumnezeu două mușiroaie de furnici, ca să împărecheze pe Leana cu Sava Înghite-Pușcă.

Cum muri mama lui Sava, căscioara cea curată ca un cuib de privighitoare ajunse cuib de ciori; iar după ce-i trecu pragul Leana – ori cuib de pupăză, ori casa Leanei, era totuna.

Numai ce dădu și focul războiului. Sava, de leneș, leneș era, dar la război se duse, dar nu se mai reîntoarse.

Înghite-Pușcă îl porecli satul; pușca vrăjmașului îl înghiți și pe el, săracul…

Leana rămase singură de capul ei. Cum trăia, cu ce se hrănea, nu știa nimeni. Iacă oule albe prinseră a bate la ușa,

care sta închisă, fiindcă era aplicată după uși și ușorii după pereți…

– Da' cine-i acolo? întreabă Leana, lung, alene, pare-se și cu fălcile la urechi, de căscat.

– Iaca noi…

Leana, cu mare ce, deschise ușa și se ivi culcată pe brânci, de două ori pare că mai lungă și mai uscată… cu capul cât o baniță, de scărmănat ce-i era părul.

– Elei! ouă… lefăi dânsa, trăgănat… V-o fi trimes nașa… și v-a trimes neroșite, lenșa dracului… Hai intrați și grămădiți-vă după sobă, sau sub pat…

Ouăle intrară fără să grăiască o vorbă macar, de ostenite ce erau, și care unde apucară acolo rămaseră…

Într-un târziu clopotul bisericei se auzea sunând: dang! dang! dang!

O clipă, două – și cu un fel de fluturare de aripi prinse a se ridica toate lelile satului… Și, om lângă om se strângea în biserică, iar clopotele, toate acuma, începură a-și amesteca glasurile și a duce departe, departe, răsunetul.

În locașul domnului prinse a străluci lumină din lumină. Preotul se ivi în ușa cea mare, cu lumânarea Paștelor aprinsă și la glasul lui: „Veniți de primiți lumină", cei mai bătrâni își dau lumină unul de la altul…

Dar, taina cea mare și sfântă nu era vestită încă.

Numai o clipă însă mai fu să treacă, și preotul, înaintea bisericei și în fața firei tăcute, izvorî din adâncul credinței cuvântul tresăltător al adevărului…

„Hristos a înviat!"

Chipurile omenești se luminară întru viața mângâierei și a nădejdei.

„Hristos a înviat!"

Vântul ușor al nopței prinse vestea și o spuse dealurilor care vegheau și așteptau neclintite…

„Hristos a înviat!“

Stelele pogorâte pe drumul de lumină se întoarseră nevăzute și nesimțite ca să spuie lumei suratelor de sus, bucuria lumei de jos…

În vremea pe când lumea asculta afară glasul sfintei Evangheliі, paștile și cozonacii așteptau clipa sfințirei.

Printre dânsele ouăle roșii ședeau cuminte și mulțumite că ajunseră cu bine în fiecare casă și că se aflau acuma în locașul Domnului.

Și numai într-un loc, fără umbră, o pâne neagră, înconjurată de câteva ouă albe, care nu știau cum să-și ascunză rușinea că nu purtau veștmântul marei sărbători.

Iar într-un colț al bisericei, mai mult furată de somn decât cu simțirea deșteptată, își aducea gura la ureche de multă căscătură și abia clipea Leana lui Înghite-Pușcă…

Când preotul strigă din nou mulțimei „Hristos a înviat!“ ouăle cele albe s-au înroșit, iar biata Leana nu le-a mai cunoscut.

FĂCĂTOARE DE MINUNI…

Am cumpărat de la un anticar cu toptanul, pe câțiva gologani, un vraf de cărți vechi, toate desperecheate și hărtănite. Bănuiam că între atâtea mardale de tipar, avariate de câte și mai câte împrejurări, tot se găsește poate ceva interesant; asemenea, într-o ladă de gunoaie se-ntâmplă să găsim un crâmpei de sârmă, un nasture sau măcar cine știe ce lucru de nimic, care să mai poată fi-ntrebuințat la ocazie cu folos…

Omule, nu disprețui lucrurile fie cât de nensemnate! Valoarea lor se măsoară cu nevoia ce ai de ele la un moment anume, și, uneori, nevoia rară de o clipă acordă un preț exorbitant la un lucru nesocotit cu desăvârșire în împrejurările comune ale vieții… Un ac cu gămălie… Ce valoare poate avea un biet ac cu gămălie?… Și totuși un ac cu gămălie poate salva onoarea tânărului gentlemen care, în mijlocul unui bal high-life, se pomenește trădat de un nasture prea slab cusut tocmai acolo unde trebuia cusut mai trainic…

Dar să lăsăm altora, mai preparați pentru aceasta, sarcina de a filozofa despre valoarea lucrurilor și nevoilor oamenilor, și să ne întoarcem la vraful nostru de vechituri zdrențuite, unde, în câteva foi răzlețe din cine știe ce carte, găsim rândurile de mai la vale (scrise, foarte probabil, de un dușman al preoțimii și călugărimii catolice), care sperăm că vor face pe cititorul nostru să petreacă două-trei momente. Iată…

Pretutindeni în Italia se află pe la biserici moaște sfinte, care toate sunt, firește, autentice. Ar trebui un catastif enorm ca să le poți înșira anume pe toate… Să lăsăm dar moaștele și să trecem la icoanele făcătoare de minuni, tot atât de numeroase. Una dintre acestea se află la Florența în strălucita biserică numită *Annonciada* [*sic*]– adică Buna-Vestire. La această vestită icoană, lume după lume aleargă de se-nchină și se roagă pentru fel de fel de păsuri – unele care nici duhovnicului mai aspru nu i s-ar putea spune. Să vedem de unde a-nceput faima icoanei făcătoare de minuni…

Se povestesc despre aceasta următorele.

Odinioară, au chemat părinții din mănăstirea de care ținea biserica pe un zugrav tânăr cu nume și l-au însărcinat să le facă icoana fecioarei, după cum arată datina de la Roma că se afla Maria când i s-a înfățișat îngerul trimis a-i aduce o floare de crin și vestea cea de bucurie – adică stând îngenuncheată în cămăruța ei și citind proorocirea lui Isaiia. Zugravul s-a pus pe lucru, și-ncet-încet a isprăvit toată icoana, afară de obrazul fecioarei, pe care, lăsându-l să-l facă la urmă, nu-l putea nemeri cum credea el că trebuie, deși îl muncea mintea în toate chipurile.

Astfel, muncind, de dimineață până seara, zi după zi, deznădăjduit și zdrobit de osteneala minții, a adormit, acolo în biserica unde lucra, pe scaun în fața icoanei neisprăvite. Și a dormit așa cât o fi dormit, și pe urmă deodată s-a deștetat, și ce să-i vază ochii? Minune! Chipul fecioarei era zugrăvit gata, frumos și strălucitor de sfințenie cum și-l închipuise el și nu-l putea face, ba chiar și mai și.

Aiurit de așa minune, a dat fuga gâfâind și le-a povestit părinților și fraților din mănăstire că, pe când el dormea dus, un înger trimis din cer venise și, cu putere dumnezeească, desăvârșise icoana, cum un muritor n-ar fi putut face. Părinții și frații merseră degrab să vază icoana, și după aceea alergară

care-ncotro prin toate unghiurile cetății, să vestească lumii minunea. Îndată, firește, s-a pornit lumea din toate părțile cetății și au dat năvală toți cu toții să vază fiecare cu ochii lui, de aproape, icoana cu chipul fecioarei zugrăvit de un înger trimis din cer. Și de-acolea, ține-te! s-a pornit la sfânta mănăstire râul pomenilor, și curge și curge până-n ziua de astăzi, și cât lumea n-are să sece.

Pădure fără uscătură nu se poate… Între atâta lume credincioasă, s-au găsit și lepădați de cele sfinte câțiva, care au bârfit. Unii au spus că zugravul a mințit, ori ca să se arate lumii ca un om iubit de Dumnezeu, ori ca să mai câștige ceva de la călugări, cărora nu puțin folos le aducea minunea. Alții au spus că desigur zugravul, fiind cam după masă, o fi adormit și, pe când dormea el, vreun călugăr meșter a zugrăvit chipul fecioarei. Alții au adăogat că dacă s-ar fi coborât în adevăr un înger din cer, acela neapărat ar fi făcut ceva mai de seamă; pe câtă vreme chipul zugrăvit în somnul zugravului este tot așa de slăbuț ca operă de artă ca și tot restul icoanei.

Oricum, papa de la Roma, auzind despre acea minune și despre ce bârfesc câte unii lepădați de cele sfinte, au proclamat că povestea zugravului este adevărată și au aruncat blestem asupra acelora cari o puneau la-ndoială. Astfel, câtă vreme Toscana a fost mare ducat, la Florența, capitala ei, marele-duce mergea în toate serile la slujba bisericii cu icoana făcătoare de minuni. Acolo mergeau toți străinii să vază curtea marelui-duce. Acesta făcea regulat pomeni săracilor grămădiți la intrarea bisericii, și cari, pe cât se spunea, erau oameni cu dare de mână; dar firește seara se-mbrăcau în zdrențe și venea fiecare să-și apuce locul, luat cu chirie de la mănăstire; așa că vreun cerșetor străin nu se putea apropia de Buna-Vestire.

Pentru a se întări în mintea lumii și mai bine credința, icoana fecioarei a făcut odată o minune, despre care până-n ziua

de astăzi încă se mai vorbește în toată Florența, și care trebuie povestită, fiindcă-n adevăr e mare.

Un gentilom dintr-o strălucită familie florentină, după ce avusese o stare însemnată, pe care o prăpădise în întreprinderi nenorocite, căzuse într-o cumplită sărăcie. Ceea ce adăoga la mâhniciunea lui era și împrejurarea că se afla omul la bătrânețe împovărat de două copile destul de coapte, care trebuiau numaidecât măritate, și el n-avea para frântă, nemite cu ce să le-nzestreze pe potriva lor și a numelui părintesc. La cine să alerge după ajutor? La cine să se roage? La cine altul decât la sfânta icoană făcătoare de minuni, la Buna-Vestire.

Astfel, ca să se apropie de mila ei, s-a legat să i se-nchine toată viața lui vecinic în genuche dinaintea icoanei. Dis-de-dimineața se scula în toate zilele și mergea să se roage în amvonul bisericii până să se deschidă ușile. După ce și-a urmat el așa cu toată osârdia închinăciunea vreme îndelungată, iată că s-a milostivit preasfânta de el și s-a hotărât să-i trimită omului nevoiaș, atâta de mâhnit, o mare bucurie, și iată cum…

A insuflat sfânta la doi cerșetori orbi, mai lacomi decât alții, gândul să vie-ntr-o diminață mai de timpuriu ca toți și să se așeze la locurile lor știute de la intrarea bisericii. Cum s-au ghemuit ei jos și s-au simțit unul pe altul, s-au dat în vorbă. Unul a povestit celuilalt cât de îndatorat se știe el cătră sfânta icoană, care, din sărac prăpădit ce era mai nainte, l-a ajutat să se ridice frumos, din atâtea pomeni ce i-a trimis; că, afară de banii ce-i are strânși și ascunși acasă, mai are și două sute de pistoli de aur cusuți în fundul pălăriei. Celălalt, din parte-i, a mărturisit că el se știe și mai dator făcătoarei de minuni; căci are și el bani destui ascunși acasă, iar cusuți în pălărie are cinci sute de pistoli de aur. Și amândoi au început să se-nchine și să aducă laude sfintei.

Gentilomul, care sta îngenuncheat mai la o parte și se ruga și el, a tras cu urechea și a-nțeles, auzindu-i, că cu așa prilej

de-mbogățire trimis de sfânta, nu se mai întâlnește multă vreme. S-a apropiat binișor fără să sufle de cei doi cerșetori, și cu câte o mână le-a smuls și unuia și altuia pălăria din cap, după care, iar fără să sufle, s-a dus p-aci-ncolo.

Cei doi orbi au rămas o clipă aiuriți, dar, după ce și-au venit în fire, au crezut fiecare că tovarășul celălalt îi smulse pălăria; și unul după altul: „Măi, nu face jucării proaste! dă-mi înapoi pălăria!“ Ba: „Hoțul tâlharule!“ Au început amândoi să zbiere și să-și tragă-n cap cu toiegele; să s-apuce de piept, să se tăvălească și să se muște urlând; s-ar fi ucis, dacă n-alerga lumea de pe-mprejur să-i descleștеze pe unul de altul.

Gentilomul s-a dus acasă, a scos din căptușeala pălăriilor pistolii de aur, a aruncat pălăriile soioase în foc și a binecuvânt pe sfânta făcătoare de minuni pentru darul frumos și bucuria ce-i trimisese. Fiind încă un om de omenie, nu a voit să-i stea greu pe suflet blestemele orbilor, și astfel numaidecât s-a dus la arhiepiscopul cardinal de Florența și, căzându-i în genuchi, i-a povestit minunea.

Arhiepiscopul a primit darul ce i-l adusese gentilomul de omenie și l-a dezlegat de orice blestem, deoarece era vădit lucru că nu fusese la mijloc decât o minune a preasfintei; și pentru întărirea credinței tutulor în puterea icoanei făcătoare de minuni a poruncit să se tipărească povestea aceasta, fiește fără numele gentilomului, și să se-mpartă la lume în toată Florența…

Aici se isprăvesc foile răzlețe… Păcat! Totuși rămâne adevărat ce am spus, că omul nu trebuie să desprețuiască cele mai de nimic lucruri. Iată ce de înțelepciune se poate găsi în câteva foi zdrențuite dintr-un vraf de mardale tipărite. Tot așa într-o căruță plină cu noroi și pietriș scoasă din fundul gropilor diamantifere, se găsește o bucățică de piatră prețioasă.

POEME ÎN PROZĂ

PREFAȚĂ

Atomă, celulă, organism; plantă, planetă; flori, sori; individ, familie, societate, umanitate; ieri, alaltăieri: înapoi; azi, nimic, deși tot, tot nimic, nimic tot; mâine, poimâine: înainte. Fizic, psihic, metafizic, epipsihic… tot: evoluțiune!

Cheia oricărei probleme, *Passe-partout*, – evoluțiune!

Mode, religiuni, sisteme filozofice, economice, politice, culinare, tot! O revoluțiune chiar, tot o evoluțiune – violentă; dar evoluțiune: fire, venire, devenire, parvenire; a parveni, deveni, veni, a fi…

Și iar și iar.

Momentul? – ceva *nu eu* față cu ceva *eu*; *eu* și *non-eu* față-n față: iată momentul… stadiul actual al evoluțiunii…

Stadiul actual al evoluțiunii literaturilor națiunilor civilizate este caracterizat prin pornirea, nu! prin școala, nu! prin biserica, daca ne putem exprima astfel, simbolisto-mistico-enigmatico-chintesentistă, *Pontifex Maximus Mauritius Maeterlinckus.*

Doritor a fi omul stadiului actual, depun aci, ca umil prinos la biserica maeterlinckă, câteva *poeme în proză*…

Literatura – Sat…

Opinia publică, critica? – Câini? nici gând…

Scrii… Umbli slobod…

Ba bine că nu!… Ciomag nu-ți trebuie…
Dar trebuie limbă… limbă frumoasă…
Bei tutun ori altceva?… limbă afumată…
Atât… Destul…

*
* *

ASTRUL AMANȚILOR

Sfântul Gheorghe. Primăvară. Tinerețe. Noapte neagră și tăcută. Nici un zgomot. Pace adâncă. De departe doar, s-aude colo-n vale, apa de la scocul morii – curge, curge.

Satul doarme. Câte visuri! câte câte! felurite…

Din culcușu-i, Sultănica se ridică binișor. Mama Leana nu o simte. Ostenită. Somn adânc.

Fata iese-n cămășuță. E răcoare… dar i-e cald. Stă pe prispă și oftează. Merge-n vârful degetelor pân' la gard unde-i pârleazul, și ascultă apăsându-și sânul, care-i bate strașnic.

Și așteaptă…

Pași aproape…

Este Niță!… Niță este!

O ia-n brațe… Dulce clipă!…

Când deodată, ca prin farmec, zboară norii. Luna mândră se ivește învelind în strălucire satul cufundat în visuri, în atâtea felurite…

„Fugi degrabă, că ne vede!" zice fata…

Niță fuge… fuge Niță.

Dânsa merge iute-n casă.

Mama Leana se deșteaptă, suflă nasul cu trei degete și întreabă:

– Măiculiț-ai fost afară?

– Da, bunico.

– Cum e vremea?… tot a ploaie?

– Aș! a ploaie! e o lună, lua-o-ar dracu!

Și s-așează la culcușu-i, apăsându-și sânul, care-i bate strașnic.

*
* *

ORGIE ANTICĂ

E cald. Cuptor. E Ilie Pălălie.

Phoebus îneacă sub o ploaie de săgeți de foc suburbia lipsită de scutul umbrei. Iar Eol nu se îndură să trimită pe micul zglobiul Zefir, măcar de o mângâiere.

O liniște, o pâclă de plumb apasă asupra răspântiei mărginașe. Și muștele dorm. Doar, care de pe unde, cocoșii însetați cântă răgușit o secetă, iar de departe, de la o bisericuță, s-aude din când în când clopotul sărac, jelind pe cine știe cine n-a mai avut zile. Din maidanele virane se ridică mirosuri de buruiană răscoaptă, iar în aerul înțelenit joacă tremurând apa morților.

Poetul șade la masa lui „de brad", pe jețul bătrân din care i-au ieșit atâtea și atâtea inspirațiuni.

El ține pe genuchi, mângâindu-l cu mâna stângă prin părul bălan ca mătasea porumbului, pe copilul său, micul Vergiliu, – Gilică, – un îngeraș.

Cu mâna dreaptă ține pana… El vrea să cânte… *Orgie antică*:

„Mai dați-mi o cupă! mai toarn-Aspasio! Să râdem de-a vieții necazuri și chin! Să bem, buni tovarăși să bem pân' la zio! În vin, adevărul! plăcerea, în vin!… E prost cine nu bea…"

Poetul se oprește. Se șterge de sudoare pe fruntea-i apoloniană și mai înstrunează o coardă a lirei, simțindu-o puțin cam lăbărțată de căldură. Își reia pana și răsuflă greu.

Când, în liniștea largă a suburbiei, se aude un glas molâu:

– Aăăă… breaga bù!…

– Gilică! zice poetul către îngerașul său blond; ia aleargă, taică, de cheamă bragagiul… strașnic mi-e de sete!

*
* *

DOINA

Carpatul ’și înalță semețe bătrânele culmi spre albastru, scăldându-le-n ploaia de raze de soare d-amiază de vară… E sfântă și vastă tăcere sus colo, departe de zgomotul vast și profan al cetății. E limpede aer și vântul adie alene și doina doinește… Mioarele pasc îndelete pe clina cea verde… e turma bogat-a lui Oancea: în târguri din lume, vestită-i e lâna, vestită-i e brânza, vestit cașcavalul… Mioarele pasc îndelete sub grija-a doi baci de credință, sub paza dulăilor aprigi, de sfâșie ursul… Alături la umbră de stâncă stau bacii. Sunt frate și frate. Cel mare, cu pleoapele-nchise, își trage luleaua. Iar fratele tânăr, culcat stând pe spate, doinește o doină din fluieru-i magic… Și cântă și cântă flăcăul, de dor și de jale, un cântec pe care Carpatu-l cunoaște d-atâtea ș-atâtea vițe de oameni. Trecut-au destule și alte-or mai trece: Carpatul și doina de veci sunt prieteni, de veci or să fie… Și cântă flăcăul, de plânge și frate, de plâng și mioare, de plâng toți dulăii, șiroaie de lacrimi, atât e de dulce! Dar iată-l deodată, în sus se ridică și fluieru-și trage din buze… l-întoarce la ceafă și-l vârâ-n cămașa soioasă de zer și scorțoasă… Se scarpină bine; răsuflă… Și iar îl ia-n buze și iar se pornește… Carpatu-și înalță semeț bătrânele culmi spre albastru, scăldându-le-n ploaia de raze de soare d-amiază de vară… E sfântă și vastă tăcere sus colo, departe de zgomotul vast și profan al cetății… E limpede aer și vântul adie alene și doina doinește… Ce vraje!

*
* *

PREMIU

Bobotеaza. Ger de arde. Îți îngheață apa-n nară. Sună clopotele. Tunul tună brav în Dealu-Spirii. Bat din talpă și din brațe polițiștii și sergenții. Lume multă. Pe pavaju-nnisipat de dimineață, [umblă-ntruna serta-ferta][1], trec trăsuri, otomobile, biciclete și „Salvarea".

O băbuță surdă bute, c-o ulcică (varză acră) tot se-ndeasă pântre lume… Se tot vâră, se tot vâră… I-e degrabă. Vrea să treacă peste drum.

– Nu-i voie! strigă polițistul.

Dar băbuța nu ascultă: i-e degrabă, vrea să treacă… peste drum.

El o-mpinge înapoi.

– Vai de mine, măiculiță!

Dar el aspru:

– Nu e voie! nu e voie! nu-nțelegi?

– De la domnu Panaite! strigă baba.

Trâmbițele! Vin jandarmii! trece Prințul!

– La o parte!

Și stă smirna.

Sună clopotele. Tunul tună brav în Dealu-Spirii.

Baba scapă pântre lume… I-e degrabă… vrea să treacă…

Zboară ca o rânduric-o bicicletă: o s-o facă praf pe baba.

Polițistul se repede desperat. Strâns o-nhață de la ceafă și o smulge de la moarte.

Baba țipă. Oala scapă. Numa cioburi. S-a dus zeama. Lumea râde. Baba zbiară. Polițistul o cârpește ș-o aruncă la o parte…

E salvată…

El e mândru…

SePeA îi dă un premiu!

---

[1] Cuvintele dintre paranteze drepte sunt adăugate de autor într-o tăietură din ziarul ce conține poemele (vezi *Note și variante*).

*
* *

CUMINTE

Moriț este supărat… La Canadă vrea să plece… El deja s-a hotărât:

– Nu mai am ce face-aicea!

– Stăi și cere drepturile!

– Parcă drepturile-mi trebui!… Mie-mi trebui capital!

INIȚIATIVA…

– Stăm rău, foarte rău, domnule!… Statul nu vrea să se gândească!… Nu este nici o încurajare; ba, putem zice că este chiar o persecuțiune… Și asta – să-mi dai voie să-ți declar – este trist, nu numai pentru noi, agricultorii, care nu suntem capabili să mergem cu egosimul pân-acolo; este trist pentru țară; căci, în definitiv, noi plugarii suntem, ca să zic așa, topor de oase; noi ăștia devastații…

– Pe d-ta, zic eu, nu te-a devastat.

– Te rog, nu mă-ntrerupe; lasă-mă să termin… Noi ducem greul țării ăștia, care fără noi, ce să zicem?… Parcă n-ar mai merge, să fluieri numa din buze și să umpli doldora punga statului, din care pe urmă să vie și să sugă țâță atâtea lipitori declarate și clandestine, care trăiesc pe spinarea noastră, care, vai de capul ei! numa sufletul nostru știe!… Nu, domnule! până nu vine statul cu o lege nu mai merge!… Statul trebuie să se gândească serios!

Acestea mi le debitează iritat amicul meu, nenea Stasache, unul dintre marii noștri agricultori.

Eu, care nu sunt în curent cu chestia agrară, mă mărginesc a-i răspunde printr-o întrebare:

– Nene Stasache, nu s-ar putea să lăsăm statul și să-ncercăm o îmbunătățire prin – cum să zic? – prin inițiativă privată?

Dar amicul meu se iritează mai rău:

– A! care va să zică, și d-ta ești d-ei cu inițiativa privată?… Îmi pare bine!… Mersi!

– Mă iartă, nene Stasache, zic; eu, să-ți spun drept, nu cunosc chestia, și…

– Apoi, dacă nu cunoști chestia, mă-ntrerupe el și mai iritat, de ce te pronunți?… că toți dv. vă pronunțați fără să cunoașteți chestia… Nu, domnule!… Asta, nu noi, eu și cu d-ta; asta, statul trebuie!… înțelegi?

– Înțeleg; decât eu ca publicist ce vrei să-ți spun decât că trebuie numaidecât să deschidem o campanie energică pentru ca în sfârșit statul să-nceapă odată să se gândească…

– S-o deschideți, domnule! asta este datoria dv. de publiciști imparțiali, dacă sunteți adevărat la înălțimea misiunii dv. atât de frumoase; căci, să nu uitați, v-a dat Dumnezeu o pană care este o armă; prin urmare, trebuie să aveți un ideal pentru țara asta care aminteri se prăpădește… Și, dacă m-ascultați pe mine, aici s-o bateți dv.: statul trebuie să se gândească serios!

M-am despărțit de Stasache jurându-i că niciodată n-am considerat pana mea altfel decât ca o armă, și promițându-i că îndată voi deschide campania.

Pe când mă gândeam cum s-atac chestiunea, iată că mă-ntâlnesc cu un eminent artist dramatic, un om plin de încredere-n sine, așa de plin că alta nimic nu mai poate-ncăpea.

– Teatrul nostru național și literatura noastră dramatică au ajuns într-o stare proastă, domnule, foarte proastă… Statul nu vrea să se gândească serios! Nu e nici o încurajare; ba, chiar putem zice că este o persecuțiune… și, permite-mi să-ți spun, e trist, nu numai pentru noi, – căci artistul nu poate niciodată merge pân-acolo cu egoismul – deși suntem, orice s-ar zice, prea din cale-afară desconsiderați, cu toate că se declamă și se cântă pe toate tonurile că fără cultură o țară nu poate-nsemna nimica; și este foarte adevărat: numai cu cereale și cu zarzavaturi, și chiar cu petrol, nu se poate pune o țară față cu

cultura europeană, care merge cu pași gigantici – îi mai trebuie să-și manifesteze și mentalitatea; și mi se pare că arta și literatura sunt cele mai înalte manifestațiuni ale mentalității unui națiuni; căci, în definitiv, nu se prezintă cineva în lume cu pântecele și cu organele inferioare, ci cu fruntea, cu acel aparat al gândirii sublime, care face din om regele creațiunii… Și ce se face pentru arta și literatura naționale?… Nimic! E trist! Ne trebuiesc mai multe teatre… Statul ar trebui să se gândească serios!…

Am ascultat cu toată atenția frumoasa tiradă, și numai când m-am convins sigur că s-a terminat, am răspuns:

– În fine, dacă trebuiesc, dacă-n adevăr trebuiesc mai multe teatre, asta se poate face prin inițiativa privată…

– Și dumneata ești de cei cu inițiativa privată? Bravo!… Nu umblați cu mofturi, domnule, cu inițiativa privată!… Aici statul trebuie să se gândească!

– Amice, zic eu, înțeleg, decât ce vrei să-ți spun ca publicist alta decât că putem duce o campanie pentru ca statul să se gândească-n sfârșit…

– S-o duceți, domnule! și mai ales d-ta ai aci o datorie de conștiință, în calitate de publicist și de vechi sufler, care-înțelegi durerea și porți o spadă nobilă, care este pana d-tale… Și aici s-o bateți dv. mereu: statul trebuie să se gândească.

M-am despărțit de eminentul artist cu hotărârea să-ncep campania… Dar mai întâi, trebuie să stabilesc cu cine încep: cu nenea Stasache ori cu eminentul?… În adevăr, plugarul are întâietatea de timp; da, dar artistul, deși i-am promis după, are întâietatea de cauză: chestiunea artei și literaturii naționale reclamă mai urgent o soluțiune. Dar iată, tocmai când încep, d. Caracudi, reporterul, care le află toate cu câteva minute înainte de-ntâmplare, vine, știindu-mă cât mă interesez ca vechi sufler de artă, să-mi comunice o veste, menită să mă bucure: zilele astea se va depune în Cameră un proiect de lege pentru

reorganizarea Teatrului Național. Iată, în rezumat, economia acestui proiect:

În fiecare comună urbană se va organiza câte o societate dramatică, în proporție se-nțelege cu numărul locuitorilor respectivi, și care va primi de la comună și de la stat câte o subvenție suficientă pentru bunul progres al artei și literaturii dramatice române.

Societatea va fi condusă de un director numit de minister, și de un comitet compus din cinci membri, și adică din: primarul local în persoană sau prin delegațiune; un mare comerciant și un mare industrial (cetățeni români); un profesor cu titlu definitiv de la școala de grad superior, tras la sorți, în prezența societarilor, și cel mai în vârstă preot ortodox din localitate; în orașele de reședință județeană, protopopul va trece de drept în acest post onorific, indiferent de vârstă.

Sunt încântat… Victorie!… Am scăpat de o campanie!… Să vedem acuma de plugari… Unde-i arma mea? Să-ncepem!… Dar, iată amicul meu Mitică, foarte enervat:

– Monșer, stăm rău! foarte rău! e ceva deplorabil și ridicul în același timp… Și asta, să-mi dai voie să-ți spun, e trist nu numai pentru noi ca părinți, care orișicum e o durere, nu poți să zici! ca să-ți expui un copil în cea mai fragedă vârstă; căci în definitiv un părinte mai poate avea un copil; și nu din egoism o spun; dar e trist pentru țara întreagă să te vezi la discreția capriciului unei doici! pentru că, imaginează-ți că existența unui copil – Sisilica, fetița noastră, de exemplu – este, din cauza ei periclitată; căci doctorul pretinde că noi n-am păzit-o îndeajuns, și laptele este stricat, ceea ce nu mai poate conveni pentru nutriție, neavând încă formate sucurile gastrice; și firește suntem desperați, încât nu mai avem alt refugiu decât la biberon, fiind d-abia la șase luni!… Și ea, mizerabila! n-a mai avut răbdare! să fi avut măcar încă patru luni: puteam s-o-nțărcăm. Înțelegi?

– Cum să nu-nțeleg, dacă sunt pățit? Copil… doică… știu! știu ce lucru belaliu!

– Și statul, urmează, din ce în ce mai enervat, bietul părinte, stă cu mâinile-ncrucișate, și nu vrea să se gândească serios, când este vorba de o chestiune care interesează țara întreagă, secerând atâția copii, chemați să dea tributul lor de sânge… Este o chestie mare, domnule, chestia alăptării!… să nu glumim!

– Dragă Mitică, zic, înțeleg prea bine enervarea ta; dar eu crez că-n privința asta, ar trebui și inițiativa privată…

– A! care va să zică și d-ta, ca și doica noastră, ești d-ei cu inițiativa privată! Bravo!… Nu, domnule! destul cu inițiativa privată, care i-am văzut cât de triste consecințe! Nu! Statul este dator să se gândească, în sfârșit, să ia inițiativa; căci e păcat! suntem părinți!…

– Atunci, să ducem o campanie prin presă…

– S-o duceți, domnule! asta e datoria sacră pentru dv. publiciștii, dacă sunteți adevărați publiciști, nu moftangii!…

– A! Mitică!

– Nu! strigă el în culmea enervării; trebuie statul!… Auzi! doică fără lapte!… Auzi! doică să… Bravo!… Și statul, indiferent… și laptele… laptele ei!…

Și pleacă necăjitul părinte, să caute biberon, probabil.

Ia, să vedem: cu teatrul am isprăvit; mai am două campanii; cu care să-ncep?

Firește că agricultura ar trebui să ne intereseze în primul rând, ca fiind o țară eminamente agricolă; dar tocmai pentru asta, mă-ntreb: ce poate face o țară agricolă fără brațe? Atunci, natural că trebuie să ne gândim mai întâi la chestia poporațiunii; prin urmare, las deocamdată pe nenea Stasache și-ncep cu chestia doicii; curaj!

„O chestiune vitală pentru țara noastră… Chestiunea alăptării… Ce facem cu cetățenii, cu soldații de mâne?… Până când din partea statului această indiferență condamnabilă, acestă criminală incurie?… Până când copilul român… laptele… etc.…“

OUĂLE ROȘII

Cronică veche

(Până către sfârșitul veacului al 14-lea când a ars mănăstirea Sf. Pafnutie, se găsea acolo, într-un dulap, la păstrare – scrisă, probabil, de vreun călugăr cârpocitor de slove, cum erau mulți pe vremurile acelea, – o cronică în care se povestea fioroasa-ntâmplare petrecută, în castelul contelui Fékete Láioș, cu prilejul Paștelui din anul de la facerea lumii 6659, iar de la mântuire 1151. Conținutul acelei cronice arse s-a păstrat însă prin tradiție, din generație în generație, de către călugări, și mai târziu a fost, după o viață-ntreagă de cercetări adânci, reconstituită de către savantul Laurentius Ferax (*vulgo*, Lorenz Reichlich). După versiunea acestuia, foarte rară, o dăm și noi aci.)

În seara de Vinerea Patimilor, au mers bătrânul conte Fékete Láioș, care-mplinise în duminica floriilor șaptezeci și cinci de ani, la capela castelului, împreună cu soția sa Virág, care, zicea ea, trebuia să-mplinească, în Sâmbăta Rusaliilor următoare, patruzeci. După dânșii veneau nobilii curteni și copiii de casă, care țineau, unii coiful contelui, iar alții coada rochiei contesei. Și după ce au ascultat slujba, au purces să se grijească cu toții. Pe când lua sfânta cuminecătură, cel dintâi, cruntul conte Fékete Láioș, iată că aude la spatele lui aceste cuvinte de-abia șoptite între contesa și Dóboș Iánoș, cel mai de seamă cavaler al castelului.

– Aș fi fericit, zicea cavalerul, să-mi pot da tot sângele pentru a face o cât de mică plăcere nobilei mele stăpâne.

– Nu cred până nu văd! răspundea tânăra Virág.

Cruntul conte Fékete Láioș a mușcat în gingii lingurița preotului și a-nghițit cu noduri sfânta grijanie. Apoi, după ce s-au grijit toți de la mare pân'la mic, s-au întors împreună în castel. Cum au intrat acolo, contele a strigat:

– Dóboș Iánoș! Dóboș Iánoș! te-ai spovedit?… te-ai grijit?

– Da, nobilul meu stăpân.

– Adevărat?

– Zic zău lui Dumnezeu!

A scrâșnit contele Fékete Láioș din gingii… Sâmbătă, pe urmă, către miezul nopții, au fost toți la slujba Învierii – toți; toți, afară de tânărul Dóboș Iánoș. A întrebat contesa:

– Unde e Dóboș Ianoș?

– Nu știu! a răspuns Fékete Láioș și iar a scrâșnit; nu știu unde-i Dóboș Iánoș!

După slujbă s-au dus iar în castel, toți, toți, afară de Dóboș Iánoș; și s-au așezat la masă mare, să ciocnească ouă roșii. Pe masă erau panere mari pline cu sute de ouă. Contesa luat unul și a zis:

– Dar vreau să ciocnesc cu Dóboș Iánoș!… unde e Dóboș Iánoș?

Contele Fékete Láioș a ridicat din umeri încruntat – și iar… din gingii. Contesa a rămas pe gânduri…

– Minunate ouă roșii! a zis ea; ce frumoasă față!

– Se-țelege că-i frumoasă, a strigat rânjind ca o fiară contele; și firește are să-ți placă, nobilă doamnă! dacă sunt văpsite chiar de mâna nobilului tău soț în sângele lui Dóboș Iánoș!

– Dóboș Iánoș! a strigat ca o nebună tânăra contesă Virág… Și el…? unde e el?

– El? el, a răspuns scrâșnind Fékete Láioș, el trebuie să fie în iad acuma, după ce și-a văzut visul împlinit, dându-și tot sângele ca să facă o mică plăcere nobilei sale stăpâne!

S-au ridicat în picioare toți nobilii cavaleri meseni.

– A! a țipat contesa. La mine toți câți mă iubesc!… Luați-l pe acest gunoi spurcat, pe atât de xenamorasit pe cât de crud!… legați-l și îngenuncheați-l!… trebuie să-l pilduiesc pe loc!

Până să tragă Fékete Láioș spada lui de oțel de Damasc pe care o avea amintire din vremea Cruciadelor, au năvălit toți tinerii cavaleri; l-au legat burduf și l-au pus în genuchi.

– Acuma, a strigat contesa, spargeți-i toate aceste ouă în cap!

Sub grindina de ouă roșii, leșină, scrâșnind, cruntul Fékete Láioș, cu capul plin de sânge și de gâlbenuș… Dar încă mai răsuflă…

– Nu e destul!… Dați-i lovitura de grație!

Atunci, tânărul copil de casă Béla Șándor se duce aproape și-l lovește cu un ou în moalele capului, de-i țâșnește creierul înmuiat. S-a sfârșit cu bătrânul, cruntul conte Fékete Láioș…

L-au târât afară, să-l arunce în prăpasia din spatele castelului.

– Acum, a strigat contesa Virág, să ciocnim!… Acela care-mi va sparge cel dintâi trei ouă pe rând, acela, pe lângă titlul de conte, pe lângă stăpânirea acestui castel și a moșiilor de veci, va avea și mâna mea!

Au ciocnit… Contesa a schimbat mereu la ouă… Nici un mesean n-a izbutit până-n trei ori. La urmă, a venit tânărul copil de casă Béla Șándor să ciocnească și el, cu același ou cu care dedese lovitura de grație. S-a apropiat cu multă îndrăzneală și… unul!… două!… trei! – pe toate le-a spart…

Și astfel, tânărul copil de casă, Béla Șándor, cu oul lui tare ca piatra, a câștigat coroana de conte și… mâna tinerei Virág.

DINTR-UN CATASTIF VECHI

Să mă ierte confrații noștri reporteri dacă nu rămân todeauna uimit de rezultatele activității lor… Eu am cunoscut în copilăria mea, înainte de a merge la școală, pe patroana reportajului român; și iată de ce zic „patroana".

Toate corporațiile bine organizate au câte un patron sau chiar câte doi: pianiștii au pe Sf. Cecilia; vânătorii, pe Sf. Hubertus; călăreții, pe Sf. Gheorghe; chiriașii pe Sf. Gheorghe și pe Sf. Dumitru; doftorii, pe Sf. Cosma și Damian; birjarii, pe Sf. Ilie șcl.

Și să se noteze bine că pe vremea când trăiau acești patroni, nu se știa nici de Chopin, nici de pianolă; armele cu repetiție nu se inventaseră încă; societățile pentru îmbunătățirea rasei cavaline și Creditul urban nu erau înființate; despre antisepsie și roate de cauciuc nici pomeneală…

Tot astfel, când eu am cunoscut-o pe patroana reportajului român, nu se pomenea de serviciu telegrafic și telefonic nici cu fir, dar încă fără fir; nu se știa de căi ferate, de biciclete, de automobile, de atâtea ș-atâtea mijloace de locomoțiune și de corespondență, de care se bucură confrații reporteri actuali.

Ușor îi vine intrepidului confrate astăzi, firește!

Telefonul… Alo!… Un enorm scandal!… O crimă groaznică… o tragică sinucidere… un sinistru colosal… o catastrofă pe C.F.R.…

„Mână, *chauffeur!*…“

Și, „în mai puțin de trei sferturi de ceas, cu o viteză de o sută de kilometri pe oră, am ajuns cei dintâi la locul dezastrului; am scos carnetul și am notat rezultatul primelor noastre investigațiuni, pe care le comunicăm telefonic ziarului nostru… Cititorii noștri vor afla cei dintâi… etc.“

Să fi poftit însă intrepidul confrate, să mă facă să aflu cel dintâi, atunci când de la București până la Ploiești se călătorea în birjă de Herasca cu coviltir și codirlă, cu patru cai în rând, doi la oiște și doi la cetlău!

La 9 dimineața ieșeai din București pe la capul Podului Mogoșoaii și, după trei opriri (la Săftica un sfert de ceas, la han la Țigănești după două ceasuri și jumătate de prânz, și iar un sfert de ceas la Puchenii Dorobanțului), intrai în Ploiești, pân straja Bucureștilor, pe la 6 trecute seara… O diligență făcea o dată pe zi cursă de poștă între cele două orașe; astfel, scriai din Capitală o scrisoare luni după-prânz; o aducea marți seara diligența, și o primea adresantul în Ploiești miercuri la amiază.

Și totuși, serviciul de reportaj îl făcea cocoana Luța, de la Sf. Voievozi din Ploiești, cu o celeritate și cu o exactitate, care ar putea face gelos pe cel mai neadormit dintre confrații noștri speciali în materie.

Niciodată provincialii nu eram jinduiți de știri de senzație din țară și din Capitală mai ales; și firește că cei dintâi care le aflam eram noi, mahalagiii de la Sf. Voievozi, vecinii coanei Luței.

Văduvă; posedând o avere modestă; ocupându-se cu preparațiunea medicamentelor inofensive, a sulimanului pentru obraz, a boielii de păr și a lepădatului, după farmacopeea orientală; precizând în cărți, în drojdii de cafea, în palmă, după uitătură, prezentul, viitorul și trecutul; făcând serviciul de mică corespondență intraurbană, scrisă sau orală – îi rămânea destul timp ca să nu neglijeze un moment măcar serviciul de

reportaj; și să nu uit a spune că deși primise o educațiune foarte-ngrijită, fiind de o politeță, de o discreție și de-o urbanitate exemplare, cocoana Luța nu știa nici să scrie, nici să citească, cu nici un fel de slovă. În schimb însă, ce memorie!

Dar să dăm, până una alta, o probă de reportajul ei…

Câțiva ani înainte de unirea principatelor, s-a petrecut în Muntenia, un scandal senzzațional, cum se zice astăzi, menit să emoționeze îndeosebi pe creștinii pravoslavnici de „ambe sexe", cum se zicea pe-atunci.

De la cine l-am aflat noi mahalagiii de la Sf. Voievozi din Ploiești, atunci când nu se pomenea de gazete?… De la cine altul decât de la cocoana Luța, chemată de mult acuma, din principatul Valahiei, întru împărăția cerului.

Și, fiindcă oricine poate-nțelege că mi-ar fi greu să reconstituiesc din memorie, după peste o jumătate de veac, o povestire cu atâtea amănunte subtile, mărturisesc de la început că mă voi mărgini să reproduc, după niște hârtii vechi, darea de seamă asupra știrilor cocoanei Luței. Acele hârtii – un dosar gros, învelit într-o cămașă de mucava și legat cu sfoară – le-am găsit din întâmplare în podul unei case dărăpănate de la Sf. Voievozi din Ploiești. Sunt toate scrise cu slovă popească; iar dasupra cămeșii, stă însemnarea: *Catastiful cocoanei Luței*.

În acest prețios dosar, se găsesc notate, atât pe scurt de transcriitor, într-o formă mai puțin originală, cât și pe larg, în forma originală a reporteresei – cum, la citire, mi-o aduc bine aminte – o sumă de anecdote din viața de pe atunci, pe care parcă încă o auz pe răposata povestindu-ni-le din viu grai.

Să începem cu scandalul menit să…

Urlă Bucureștii. Încotro te-ntorci tot de pățenia arhipăstorului vorbesc oițele și berbecii.

Ce-i lipsea?… Ce n-avea? ce cu gândul nu gândise când era arhondar la Cernica și pe urmă mai mare peste vătășia de țigani de la Cozia… Și ce om voinic! ce bărbat arătos! ce barbă

cuvioasă! și ce venit frumos: peste șaptezeci de mii de galbeni pe an!

Dar Duhul cel rău, pizmașul, s-a însărcinat să turbure liniștea robului lui Dumnezeu; căci, precum aflarăm de la cocoana Luța astă-seară, iată cum s-a petrecut pricina:

„De un an și mai bine, chiar peste vreo lună după ce doftorul Limbric (?) s-a fost cununat la Mitropolie, era știut de toată lumea că peste casa lui revarsă acela care-l cununase, harul Domnului, ploaie de aur.

În seara cununiei, înaltul slujitor al altarului, vrând să dea binecuvântarea lui tinerei perechi, a rămas încremenit când a dat cu ochii de mireasă; așa s-a simțit trăsnit de nurii ei, încât n-a mai putut cânta mai departe; a-nceput să-i tremure glasul și barba, și venindu-i un fel de istericò, cu căscături și zvâcnituri ca de deochi, a rasolit slujba și le-a dat drumul mai degrabă tinerilor cununați să meargă acasă.

Toată noaptea următoare, Duhul cel rău nu i-a dat pace; până la ziuă n-a putut bietul părinte să închiză ochii o clipă măcar… tot cu gândul la mireasă. A doua zi de dimineață, a pus pe urma căsătoriților fel de fel de gonaci iscusiți – călugări, călugărițe, boieri, cocoane, care se pricep la așa binefaceri – și, aflând că nu prea trăiesc în huzur tinerii căsătoriți, a-nceput să le trimiță daruri, apoi să-i poftească la masă, apoi să se poftească el la dânșii; pe urmă tot după-mboldul Duhului, a chemat pe doftorul să-l îngrijească, fiindcă se simțea părințelul cam bolnăvior de piept, nu putea răsufla slobod și-i venea mereu să ofteze – vorba cântecului: «de oftat ce-am oftat tare, furca pieptului mă doare!». – Azi așa, mâine așa, înce-încet, s-a-ncins prietenie la toartă între doftor și bolnav; iar tânăra doftoroaie, din zi în zi, speria mai tare lumea cu falaitarurile, cu catifelele, cu blănurile, cu diamanticalele dumneei.

Lumea, cum e lumea, s-a apucat să bârfească – mai ales cocoanele care n-aveau bărbat să-ngrijească de piept pe

părințelul. Doftorul, care știa bine cum merge boala și vedea că-i dedese de leac, s-a hotărât, ca să astupe gura lumii dușmane, să părăsească pe bolnav, măcar pentru câtăva vreme.

Astfel dar, și-a luat soția și, fără să spună nimica bolnavului, s-a dus cu ea și a ascuns-o la țară, într-o casă boierească. A doua zi, când merge bolnavul la casa doftorului în oraș, o găsește încuiată – și doftoroaia… nicăieri. Aman! unde-i?… Nu se știe…

Cade bolnavul la pat, și rău, și rău, se prăpădește și mai multe nu!… aleargă gonacii și cercetașii în toate părțile, și, de colea până colea, dau de culcușul doftoroaii… și din vorbă-n vorbă, ajung să-nțeleagă pe cum că, de ochii lumii și ai bărbatului, s-a dus tânăra la țară, până să se mai potolească bârfelile dușmanilor; dar că și ei îi e dor de părintele, și că noaptea aceea chiar, doftorul are să lipsească, și prin urmare bolnavul poate să poftească.

Cum a auzit bolnavul vestea cea de bucurie, a sărit din pat. Când a-nserat bine, s-a suit într-o caretă cu patru telegari, îmbrăcat tiptil ca un mirean, însoțit de un credincios, și… mână, băiete! nici caii tăi, nici drumul tău! Ajungând la izvorul tămăduirii, ca prin farmec i s-au deschis porțile curții; în scară l-a-ntâmpinat tânăra prietină, care l-a luat repede la brațetă și l-a dus înăuntru, într-o odaie din fundul caselor.

Bolnavul, care de atâtea zile suferise de-nțărcatul leacului, având bătaie de inimă, a-nceput să tremure din toate-ncheie - turile și atât a zis numa: «Ah! cum te-ai îndurat să mă lași, *psihachi-mu!*?» (vorbă dulce elinică; adică pe românește *sufletul meu*), pe urmă i-a venit rău cu sughiț și s-a așezat pe un divan.

Doftoroaia l-a frecat cu oțet de trandafir pe tâmple; bolnavul a deschis ochii galeși și a zis cu mult foc: «Ah! *psihachi-mu*, spune mai bine că vrei să mă omori?» și, simțind că-i vine rău, a năvălit s-o ia-n brațe, ca să se rezeme, să nu cază jos. Atunci ea a țipat, de frică firește că se prăpădește omul, și a pierit ca o șopârlă printr-o uscioară ascunsă; și numaidecât tot pe

acolo, iacătă s-a arătat și d. doftor, și, după el, doi arnăuți cu hangerele scoase din teacă și un fecior cu un șorț alb.

– A! părințele; d-ăștia mi-ai fost? umbli noaptea tiptil pân casele oamenilor, să necinstești femei cinstite? Nu ți-e rușine! Să vezi acu ce operație am să-ți fac!

Bolnavul, mai mort decât viu, a căzut în genunchi ca babele la sfintele daruri, și a mormăit:

– Să nu mă nenorocești, doftorașule!

Arnăuții l-au ridicat de subțiori, l-au așezat și l-au legat bine pe un jeț, cum se face la orice mitropolit pentru îngropăciune. Pe urmă, a venit feciorul cu un lighenaș cu săpun și cu briciul, – să-l radă.

Bolnavul a dat un răcnet:

– Stați!… să ias-afară slugile, să-ți spui numai o vorbă!

Când au rămas singuri, doftorul și bolnavul… aman-zaman, hâr-mâr: ori barba, ori paisprezece mii de galbeni!

A pornit credinciosul înapoi cu carăta, și pe la două despre ziuă s-a întors cu zece mii, tot cât găsise în ladă. Pentru alte patru mii, a iscălit părintele o poliță pe termen de trei zile.

După aceea, feciorul a adus pe tavă dulceață și cafea, iar părintele, om politicos, a zis:

– Da' de ce vă mai supărați, taică?

La trei zile, polița a fost achitată. De atunci bolnavul tot mai vrea să se tămăduiască, și, firește, peste casa doftorului plouă harul Domnului ploaie de aur.

Așa spune cocoana Luța."

Aci se-ncheie documentul din Catastif. Nu i s-ar putea da ușor crezământ, daca faptul n-ar găsi confirmare într-o cărticică, probabil inspirată din cercuri iacobine, apărută puțin mai târziu, cu singura deosebire a numelui doftorului: nu Limbric, cum a zis cocoana, ci Lemberg.

Credem că reproducerea acestor documente astăzi va interesa pe iubitorii de istorii, care sunt prea mărunte ca să poată-ncăpea în istorie. Ne propunem deci a da din când în când aici ceea ce ni se va părea mai de samă din vechiul Catastif.

PESTE 50 DE ANI

Sunt aproape cinzeci de ani de când am fost față la o strălucită solemnitate.

Era găzduit în Ploiești Cuza-vodă. Primul domn al țărilor unite, înconjurat de toți notabilii orașului și de mulțimea poporului, venea să asiste la deschiderea anului școlar.

Într-o baracă vastă, unde se țineau, după metoda lankasteriană, cursurile de clasa întâia și a doua primare, plină de copii, care de care mai sărăcuți, îmbrăcați de sărbătoare – stam toți în picioare, tremurând de neastâmpărul emoției.

Deodată se aud afară de departe urale zguduitoare; încet-încet, se apropie… În sfârșit!… vine… vine… A venit… Drepți!

Smirna toți! și din toate piepturile, la comanda neuitatului nostru dascăl, inimosul Basile Drăgoșescu, pornește un întreit ura! de pârâie din încheieturile bătrânelor ei bârne vasta baracă.

Vodă s-a oprit în prag; se uită la noi dintr-un capăt la altul al șirului de bănci, și cu glas măreț ne strigă:

– Să trăiți, băieți!

Iar noi, încă de trei ori ura!

Vodă s-așază lângă catedră pe un jeț mare, și toată lumea, fiecare după potriva lui, de jur împrejur.

Dascălul nostru, adânc emoționat, cu spatele la tablă și cu fața către domn, zice, d-abia stăpânindu-și tremurătura bărbii:

– Măria-ta, Dumnezeu știe numai ce se petrece acuma în sufletul unui biet dascăl ca mine, venit aici din părțile românești de dincolo. Rog pe Dumnezeu să te ție sănătos și voinic pentru fericirea poporului românesc. Mintea, brațele, sângele nostru și al acestor copii sunt de-acuma închinate neamului român, patriei române, domnului român, Măriei-tale!

La aceste vorbe, toată lumea s-a ridicat în picioare, și vodă asemenea; nimini nu mai putea sta jos – prea se ridicaseră sufletele.

După ce și-a scos focul de la inimă, dascălul a luat o bucată de tibișir, s-a-ntors către noi, și a zis:

– Copii! după secole de-ncruntare, astăzi ne zâmbește și nouă, românilor, bunul Dumnezeu. De astăzi încolo, ne-am căpătat iar onoarea de popor liber, de popor latin. Jos slova străină! sus litera străbună!

Și cum scria el frumos, ca de tipar, a scris pe tabla neagră cu litere străbune:

Vivat România! Vivat Națiunea Română! Vivat Alexandru Ion întâi, Domnul Românilor!

Și bravul nostru dascăl n-a mai putut stăpâni emoția și s-a pornit pe plâns; a plâns toată lumea, și părinți și copii; iar vodă, ținându-se cât putea și ștergându-se la ochi cu batista, a bătut pe umeri pe dascăl și i-a zis:

– Să trăiești! cu români ca tine n-am teamă!

Ne-a mângâiat apoi pe noi, ne-a-ndemnat să ascultăm de dascălul nostru și a plecat cu suita, cu poporul și cu noi toți după el. Seara, luminație. A doua zi, l-am dus, iar toată lumea, pe jos împrejurul și-n urma trăsurii mergând la pas, până la Bărcănești, la câțiva kilometri afară din oraș. Acolo s-a oprit trăsura domnului, iar el, ridicându-se-n picioare, a strigat:

– Vă mulțumesc de buna voastră primire. Acum, duceți-vă acasă, că nu puteți merge cu mine până la București; și eu am

treabă mâine acolo; trebuie să dăm bice cailor. Să mergem fiecare la datoria noastră și de-acu, toți, pe treabă! Rămâneți sănătoși! să ne vedem sănătoși! și de-acu, toți, pe treabă! Rămâneți sănătoși! să ne vedem sănătoși!

Am strigat ura! până când într-un nor de praf s-au pierdut departe trăsura domnească cu ale suitei.

Așa entuziasm n-am văzut altul de-atunci și cred că numai odată s-ar mai putea vedea; dar acea *odată*, sunt prea bătrân ca s-o mai sper apuca… Îmi pare destul de rău de asta, dar nu atât de rău cât daca n-aș crede că alții, mai târziu ori mai curând, tot o vor apuca; fiindcă, desigur, cine gândește că are să scape de asta se amăgește; căci de asta n-are să scape, decât poate atunci când Oltul și Mureșul or să pornească a curge d-a-daratele de la vale la deal către munții Ciucului, de unde izvorăsc din același sân adânc – și nici atunci!

*

Ne-am întors seara-n oraș cântând *Hora Unirii*. A doua zi, la școală. De-acum, pe treabă, copii, cum a poruncit vodă!

Să-i dea Dumnezeu odihnă bună bravului nostru dascăl, neuitatului meu domnul Basile Drăgoșescu! În trei ani m-a-nvățat, cu litere străbune, românească toată câtă o știu până-n ziua de azi, că mai mult, după el, nici n-am mai avut unde-nvăța; și tare bine-mi prinde! cum n-am fost bun la nimic, ce mă făceam, daca nici atâta nu știam, barem românește?

Să las că domnul Drăgoșescu avea știință de carte și talent la predare, dar mai avea și o nuielușe, care ardea ca focul… Ah! sfinte analize, gramaticală și logică! și încă și mai sfântă nuielușe! Să fi poftit să scrii, la *dictando*, indiferent *numai* sau *nu mai*, sau măcar să fi confundat pe *și* conjuncția cu *și* adverbul!… or să nu fi pus virgulele și celelalte semne la locul cuvenit!… Unde ești acuma, tu, magică nuielușe, să te arăți

numai în pragul unei redacțiuni de revistă literară, enciclopedică, critică șcl….?

De cinzeci de ani scriem cu litere latine. Limbi străine, de alte familii decât familia noastră romanică, au ajuns de mult să fie scrise perfect, logic și sistematic, cu literele noastre – limbi slave și limbi germanice; maghiara chiar, atât de deosebită de toate limbile indo-europene!… iar limba noastră, de cinzeci de ani ne tot batem capul și nu reușim s-o scriem cu literele străbune cumsecade… De ce oare?… Numai și numai, fiindcă ne-a intrat în cap că o știm scrie, fără a-nvăța s-o scriem… Dormi în pace, alături cu nuiaua ta, binefăcătorul meu dascăl!

Auzi dumneata! cuvinte romanice, patrimoniul la care avem drept sfânt ca toate limbile de aceeași familie, să le luăm noi, românii, în forma și cu accentul caracteristic al limbilor germanice!

„Senzație, senzațional, univerz, univerzal, seziune, conceziune, penziune, perzecuțiune, perzeverență, furnizor, penzulă“; că te apucă plânzul!

Pe urmă: „femeile însuși, noi însuși, eu și tu și voi însuși“; și: „femeia aceia, și oamenii aceea“; și „instrucțiunei, obligațiunei, seziunei“… Puțin ne mai trebuie să ajungem a ceti: „băiatul *mămăi* și fata *tătăi* “.

Să nu mai vorbim de aceia cari sunt în stare a scrie: „prefer mai bine“ sau: „mai superior“, „mai inferior“; „foarte sublim“; și „reclamă“ în loc de „reclamație“; „denunț“ în loc de „denunțare“, și „complect“ și „complectare“…

*

Zilele astea, am citit într-o mare revistă literară (de rangul întâi – ca dorință măcar), un articol atât de binevoitor pentru modestele mele încercări literare, încât nu știam ce să mai fac de bucurie, deși eram convins că bunăvoința criticului meu e din cale afară exagerată, mai ales că pune numele meu alături

cu al altor scriitori români, fără-ndoială superiori ca factură și concepție. Totuși nu știu cum să-i mulțumesc binevoitorului meu critic; căci îmi zic: O, Doamne! de câte ori n-am fost înjurat și calomniat cum nu meritam, și de ce? numai de răutate! pentru ce dar să nu mă bucur când îmi vine ca o compensare, din bunătate, o laudă mai presus de meritele mele?

Dar iată, zic, cum soarta află plăcere adeseori să ne toarne câteva picături de amărâciune în cel mai dulce pahar! și mi-a fulgerat prin gând amintirea nuielușii de odinioară.

Să nu mai vorbim de ortografie și de interpunctiune; dar, într-un articol, de critică literară, despre un cetățean care trăiește încă și care mereu e osândit a-și scrie numele întreg cu litere străbune, prin tipar, de două ori pe săptămână (adică nensemnatul meu nume), să vezi numele acesta, pe aceeași pagină, în vreo zece rânduri, scris în trei deosebite feluri, e cam prea-prea: *Carageali, Caragiali, Caragiale*…

Și să se mai mire un biet publicist nensemnat ca mine, în secolul XX, că numele prodigiosului Shakespeare, din secolul XVI, ne-a rămas scris în atâtea feluri!

Astea le spun eu cinzeci de ani după ce am *învățătără* să scriem cu litere latine.

*

Sârmana limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! a ajuns o buruiană sălbatică!… Multe vânturi au bătut-o! odată o bătea vântul franțuzesc; acu o bate vântul nemțesc. Noroc că mai are rădăcini adânci; aminteri, i s-ar stârpi soiul! și ar fi păcat de ea, fiindcă (nu că s-o laud eu!) îngrijită, ce flori frumoase și ce sănătos rod ar da această voinică buruiană de veacuri desprețuită, cu care veacuri s-a hrănit și ținut sufletul unui întreg neam de oameni!

Care cum se scoală astăzi o calcă-n picioare, și, drept îngrijire chip și seamă, și spre păstrare, o opărăsc cu cerneală

de scris și de tipar; și ea rabdă, ținându-și ascunsă puterea de viață în rădăcinile-i adânci, cât și-o mai putea-o ține și acolo; căci și acolo a-nceput s-o prigonească și s-o ajungă soarta rea prin așa-numitele „metoade moderne“.

Dumnezeu să-l odihnească pe domnul Basile Drăgoșescu!

PRADĂ DE RĂZBOI…

Anecdotă orientală

Cine n-a auzit vreodată despre vestitul Nastratin-Hogia și despre năzdrăvăniile lui, dintre care minunatul nostru poet Anton Pann ne-a povestit câteva atât de frumos?

Acest Nastratin-Hogia este, pe cât știm, o persoană destul de cunoscută la noi, așa că nu mai avem nevoie să-l mai recomandăm cititorilor, ca om de duh și nerod, cuminte și zevzec, păcală uneori, alteori, păcălit: în sfârșit, om o dată și jumătate – în toate privințele.

Noi ne mărginim acuma a spune încă una din năzdrăvăniile lui, despre care credem că nu s-a povestit încă la noi, și pe care am aflat-o dintr-o carte prețioasă tălmăcită din turcește. Noi o povestim aci pe românește, ținând seama nu atâta de textul străin, cât de firea limbii noastre și prin urmare de priceperea românului. Iată.

Într-un rând, ajunsese Nastratin într-o foarte proastă stare: nu mai avea în casă nici un pumn de făină, nici lescaie frântă și hainele de pe el hărtănite de tot – de azi pe mâine, gol și muritor de foame… Ce să facă? Sta turcește pe pat și se gândea ce e de făcut; ofta și nu știa ce să pună la cale. Nevastă-sa, văzându-l așa, îi zice:

– Omule, mai du-te și tu pân târg…

– Dacă n-am treabă, ce să fac în târg?

– Treabă, netreabă, du-te de te mai întâlnește cu bărbați; poate să dai de vreo treabă, să ne mai săltăm din lipsă… Așa, ce folos, să tot stai, să clocești acasă cu muierile?

A plecat Hogia; a umblat cât a umblat fără treabă pân târg pân-a ostenit; pe urmă, pe-nserate, se-ntâlnește cu un vecin:

– Mă rog ție – îi zice Hogia – tot treci tu pe la mine pe-acasă, fă bunătate, întreabă pe nevastă-mea e destul cât am umblat astăzi, că mi s-a cam făcut foame, și fiindcă știu că tot n-avem demâncare acasă, m-aș duce-ncai să mă culc.

– Cum n-ai demâncare?

– Ei cum?… că mi s-a isprăvit… Uite și uite…

Și din vorbă-n vorbă-i spune vecinului cât stă de prost.

Vecinul, om bun, zice:

– Măi omule, uite, nici eu nu prea mă-nlesnesc deocamdată, pot să te ajut cu un leu de parale, să-ți ajungă pe o zi-două; dar eu crez că, până una-alta, până să-ți găsești o treabă, ai putea, cum ești om cunoscut, să ceri ajutor din casă-n casă; n-are să te lase lumea.

Hogia îi mulțumește și merge acasă.

– Bine-ai făcut, nevastă, că m-ai trimis în târg; m-am ales cu mare învățătură.

A doua zi dimineața, pune o desagă pe măgarul lui și pleacă mânându-l binișor de la spate; și mergând așa încet-încet, bate dintr-o dairea și cerșește din ușă-n ușă, cum fac toți orbeții pân părțile Răsăritului. Oamenii îi pun în traistă, care ce se-ndură, ba o pâine, ba câțiva pumni de bulgur, ba o felie de pastramă, alții și o para-două. El le mulțumește la fiecare frumos și merge mai departe bătând din dairea. Către seară, ajunge la poarta unei curți mari cu o casă frumoasă în mijloc, casa unui negustor chiabur și filotim. Oprește măgarul și-ncepe să pocnească-n dairea; bate cât bate și vede că nu iese nimini. Unul din canaturile porții fiind deschis, Hogia mână măgarul

de la spate și intră cu el în curte: în curte, liniște și tăcere, parcă n-ar fi fost casa locuită.

Ce să facă? Nu-i vine să plece cu mâna goală de la așa casă bogată. Ce se gândește? Lasă măgarul sub șopron, se mai uită-ncoace-ncolo; și se hotărăște să se suie în cerdac pe scara din față. Din cerdac, intră-un sală; din sală, într-o încăpere frumoasă, și nu dă cu ochii de nimini. Când se gândea, cum se poate așa casă să fie părăsită astfel, iată că aude glasuri și chihoteli de femei într-o odaie de-alături; se apropie de ușă ș-ascultă:

– Unde-o fi negustorul nostru? pe ce mări o fi umblând? zice una.

– Aide degrabă, piaptănă-mă! zice alta. Acu pică efendi cadiul; să nu-l facem s-aștepte, că-l știi ce iute și nerăbdător este!

Nu i-a trebuit mai mult lui Hogia, că nu era om prost, ca să-nțeleagă ce drăcie e la mijloc: negustorul, departe pe talazuri; cadiul, iute și nerăbdător pe drum de seară; iar stăpâna casei se gătește frumos să-l primească. Și-n adevăr, n-apucă Nastratin să se ascunză bine după niște perdele, iată intră stăpâna casei gătită strașnic numa-n zăbranic și-n fireturi, și după dânsa o jupânească bătrână, care o stropește cu mirodenii.

Stăpâna s-așează pe o sofa, se mai uită-ntr-o oglinjoară, își mai potrivește cârlionții pe frunte și pe lângă urechi, zâmbește și pe urmă zice bătrânei:

– Auzi-l! vine efendi cadiul! vine! aleargă!

Bătrâna face un pas spre ușe, când se arată și efendi, gătit și el de sus și până jos ca orice bărbat când vine la o întâlnire iute și nerăbdător pe drum de seară. Și cum a intrat el, bătrâna s-a făcut nevăzută.

Cadiul s-a repezit lângă sofa și căzând în genuchi a-nceput să sărute mâinile cocoanii și i-a zis:

– Ah! un veac mi se pare de când nu m-am mai învrednicit…

– Și mie, două! a răspuns cucoana, luându-l în brațe.

– Mare dor am să facem iar un război: inima ta e o cetate, iar dragostea mea e ca un împărat care vrea s-o stăpânească. Dacă se dă cetatea de bunăvoie…

– De bunăvoie? a zis cocoana râzând; de bunăvoie n-are haz să se dea o cetate…

– Atunci – a zis cadiul – împăratul trebuie să ia cetatea prin silă.

– Să poftească!

Hogia, de după perdele, auzind acestea, a zis în gândul lui: „Care va să zică, așa merge treaba? pe război?… Atunci, dacă-i așa, la cetate nu se năvălește fără tobă!“ și a-nceput să bată strașnic din dairea și să strige ca un nebun cât a putut mai tare iuruș, după obiceiul turcilor când dau năvală la ziduri.

Într-o clipă a-ncetat războiul; iar luptătorii au pierit amândoi prin ușa dimpotrivă. Hogia a ieșit de după perdele, a luat hainele și chiulaful cadiului (căci uitai să vă spun că era vară și cadiul se dezbrăcase) și s-a coborât cu brațele-ncărcate pe scară jos. A mers la șopron, unde a găsit, alături de măgarul lui, pe al cadiului, i-a-ncărcat pe amândoi și a pornit cu ei acasă.

S-a bucurat nevasta când l-a văzut venind cu atâtea daruri bogate.

– Unde le-ai găsit?

– La război, răspunde Hogia.

Nevasta, scuturând bine hainele căpătate de bărbatu-său, zice:

– Uite! și scoate din buzunarul ciacșirilor o pungă de ibrișim.

Hogia o deznoadă și găsește o sută de lire.

– Ce tot umblă – zice el – unii și alții cu mofturi, că războiul e așa și pe dincolea; că e o pacoste pe lume; că n-ar mai trebui războaie?… Ei! nevastă, ce bun e și războiul câteodată!

A doua zi, s-a gătit Nastratin cu hainele și cu chiulaful cele frumoase, a-ncălecat pe măgarul cadiului și a mers drept la judecătorie. Cadiul judeca o pricină. Cum l-a văzut pe Hogia, s-a uitat bine la el, a-ntrerupt vorbirea împricinaților și l-a poftit pe noul-venit, cu care se cunoștea firește, ca oameni de carte amândoi, să stea alături de el, și a poruncit să-i aducă o cafea gingirlie și un ciubuc, și l-a-ntrebat:

– De unde ai cumpărat chiulaful și hainele astea frumoase, Hogia efendi? Știi că te prind bine?

– Nu le-am cumpărat, răspunse Hogia.

– Le ai, poate, de dar?

– Nici de dar…

– Atunci, cum?

– Să-ți spun drept, efendi: ieri am fost de față la un război crâncen: un împărat da năvală să ia prin silă o cetate, care nu se preda de bunăvoie. Tocmai în fierbințeala luptei, cine știe de ce, a intrat groaza în amândouă oștile; eu, văzându-i cum o iau la fugă, am adunat câtă pradă am găsit, știi, ca la război!

– Dacă-i așa – zice cadiul – să le porți sănătos! partea dumitale… Acuma, te rog, să mă lași că mai am pricini de judecat… Și ne mai vedem noi, că am să-ți fac un dar…

Nastratin a mulțumit pentru cafea și ciubuc și, închinându-se frumos, a vrut să plece.

– Ascultă-mă, Hogia efendi – a adăogat cadiul încet –te rog, dacă ții să rămânem prietini, nu mai spune la nimini istoria războiului…

– Se poate? îmi pare rău, efendi cadiu! Nu mă cunoști ce om de omenie sunt?

– Cui te-o mai întreba, spune-i că le-ai cumpărat… Cine ce treabă are?

Hogia s-a ținut, ca om de omenie, de cuvânt: afară decât nevesti-sii, n-a mai spus la nimini.

– Atunci, o să mă-ntrebați, dumneata de unde o știi?

– Cum să n-o știu, dacă o știe tot Țarigradul?

SFÂNTA GHENOVEVA

Cam de acum o mie cinci sute de ani, ocrotitoarea cetății vestite între vestite, patroana Parisului, a fost sfânta Ghenoveva.

Despre sfânta aceasta au rămas, în istoria scrisă de oameni învățați, dar mai ales în pomenirea poporului francez, multe povestiri pline de frumusețe, dintre cari credem că nu va fi neplăcut cititorilor noștri să le dăm, de pe unde le-am putut culege, câteva, pe scurt. Iată…

Sfânta Ghenoveva s-a fost născut, în anii dintâi ai veacului al cincilea de la Mântuitorul nostru, într-un târgușor numit Nanterre, aproape de Paris, cale de vreo trei ceasuri bune cu piciorul; și a trăit peste nouăzeci de ani. Acolo la Nanterre era o cetățuie întărită cum erau pe atunci, în vreme de războaie piept la piept. Unii povestesc că ea ar fi fost copila unui senior, păgân mai-nainte, iar acuma închinat cu tot sufletul la credința creștinească, după povața sfântului Gherman, episcopul din partea locului, care cu neobosită râvnă propovăduia cuvântul Domnu - lui pântre necredincioși; și că astfel, Dumnezeu, spre a-l răsplăti pe acel senior de osârdia lui, îi trimisese bucurie, pe acea copilă minunată, ca să-i rămână ca părinte numele pe veci cinstit. Alții iar povestesc că Ghenoveva era fata a doi sărmani muncitori de pământ, cari d-abia-și duceau bordeiul de azi pe mâine.

Ce o fi adevărat nu se poate ști bine; destul ți-e că, până-n ziua de azi, lumea arată acolo lângă târgușorul Nanterre, pe un

deal, tăpșanul unde ar fi umblat Ghenoveva în copilărie păstorind câteva oi ale părinților și închinându-se mereu, de dimineață până seara, Mântuitorului. Pe urmă, devale, la poalele tăpșanului, mai dă încă și azi apă rece și limpede fântâna sfintei Ghenoveve. Și-i zice așa, iată pentru ce. Într-o zi sfântul Gherman a găsit-o pe păstoriță în deal, îngenucheată cu fața către răsărit, rugându-se și făcând mătănii; și văzând-o așa, a blagoslovit-o, și-ndată a căzut din cer o cruciuliță, pe care sfântul i-a atârnat-o păstoriții de gât. Fata a rămas multă vreme în rugăciuni, și-n ziua aceea s-a-ntors cu oile de la pășune mai târziu ca de obicei. Mamă-sa, pe care o chema Gherontia, supărată de cine știe ce necazuri, a mustrat-o cu asprime, și dacă a răspuns Ghenoveva, bătrâna i-a tras o palmă, ca mamă ce-i era. Ce să te pomenești? Cum i-a tras palma, numaidecât Gherontia și-a pierdut vederea… A-nceput să se vaite că, după ce e sărmană, ce are să se facă ea de-acuma așa prăpădită, fără luminile ochilor. Atunci Ghenoveva a dat fuga la fântână, a scos apă proaspătă, a spălat ochii bătrânei și i-a dăruit iar puterea vederii.

Asta a fost a dântâia minune a ei. Peste câtva timp, un păgân a ocărât-o și a dat s-o atingă; dar n-a apucat să ridice nemernicul mâna și a picat grămadă trăsnit. Puțin mai târziu, iată că se apropie de Paris năvala hunilor; vine asupra Galiei Attila, ca un potop, în fruntea a nenumărate valuri de oști sălbatice, cum nu s-a mai pomenit pe fața pământului… Jaf și prăpăd, pieire cu foc și sângiuri – adevărat (păcum i-a și rămas numele de pomină, acelui turbat păgân) „biciul lui Dumnezeu“. Lumea toată, aflând că vine grozăvia, pornește să fugă nebună. Dar sfânta le iese-nainte pe o moviliță și le strigă:

„Oameni buni! stați! E adevărat că vine Attila; dar n-aveți teamă, căci m-am rugat eu la Dumnezeu să vă scape, și Dumnezeu mi-a făgăduit că vă scapă, și m-a trimis într-adins la voi să vă spui că sălbatecul trufaș nu numai n-o

să-ndrăznească să vă calce, dar încă în curând are să fie doborât să nu se mai ridice!“

Lumea îmbărbătată s-a-ntors între întăriturile cetății, fiecare la căminul său; și-n adevăr, Attila s-a abătut din drumul către Paris; iar peste puțină vreme năprasnica lui oaste de netoți a fost sfărmată de oastea galică în câmpiile catalonice, unde s-a făcut nemaipomenită vărsare de sânge, după care câți puțini au mai rămas dintre acei sălbatici s-au împrăștiat care-ncotro fără urmă.

Așa a scăpat Parisul și lumea toată după rugăciunile sfintei Ghenoveve.

De aici s-a dus apoi vestea pretutindeni de minunile sfintei acesteia, așa că un episcop din orașul Tirului spunea cum că sfântul Simion Stâlpnicul, care patruzeci de ani a petrecut sus pe un stâlp în post și-n cucernicie, când vedea pântre mulțimea târgului negustori din Galia, le zicea:

„Dar sfânta voastră Ghenoveva ce mai face?… Să-i spuneți când v-ăți duce la urma voastră multă închinăciune din partea robului lui Dumnezeu Simion, care o roagă să-l pomenească și pe el în rugăciunile sfinției sale“.

Odată sta Parisul împresurat de vrăjmași. Era mică p-atunci cetatea; toată încăpea în insula cuprinsă între cele două brațe ale Senei; dar tocmai pentru asta era tare și foate greu de luat. Astfel, vrăjmașii nu s-au încumetat s-o ia prin silă, ci s-au mărginit s-o ție strâns împresurată, doar de-or obosi-o prin foame. Încet-încet, s-au sleit neapărat toate mijloacele de hrană ale cetății, și a-nceput să bântuie o foamete cumplită, că piereau oamenii cu zecile. Atunci a venit sfânta Ghenoveva și a spus că va aduce ea, cu ajutorul lui Dumnezeu, hrană. S-a suit pe un caic, a luat după dânsa mai mulți pescari voinici și vrednici cu caicele lor, și au ieșit cu toții în susul apei din cetate noaptea, fără să simță nimic vrăjmașii cari pândeau pe maluri. Cât au umblat caicele pe apă, de multe piedici au dat, dar pe

toate acestea le-au biruit sfânta cu semnul crucii; că dacă năvăleau, venind pe unde la vale, bușteni și răgălii, la un semn al sfintei se dau în lături, lăsând cale deschisă caicelor, cărora vântul, la poruncă le bătea mereu din spate. Cât au umblat așa pe apă, tot la deal, a tămăduit sfânta pe amândouă malurile orbi și schilozi, muți și surzi și apucați, și morți a înviat; iar lumea toată, binecuvântând-o, i-a umplut caicele, cât puteau duce, cu grâne și cu toate bunătățile. Și așa s-a-ntors ea cu hrană destulă și iar a scăpat Parisul.

A mai făcut pe urmă și altele multe, care nu se pot număra toate, și, după ce a-mplinit nouăzeci de ani, a adormit; și au îngropat-o în biserica sfinților apostoli Petre și Pavel pe un deal, ce s-a numit d-atunci Dealul Sfintei Ghenoveva.

După moartea ei chiar, a urmat să facă minuni peste minuni. De câte ori a fost Parisul bântuit, ba de molime, ba de războaie, ba de înecuri, scoteau moaștele ocrotitoarei cetății, și îndată simțea lumea ușurare.

Acu vreo sută și cincizeci de ani, s-a fost hotărât să-i ridice întru pomenire, cu hramul ei, o biserică nouă, unde să-i așeze și moaștele. Dar ce s-a-ntâmplat? Până să se isprăvească biserica, a izbucnit Revoluția cea mare, una din cele mai mari întâmplări ale lumii, care a răsturnat lumea cu josu-n sus. Revoluționarii, în loc să ducă racla cu moaștele la biserica anume clădită, au prefăcut argintăria raclei în bani la monetărie, iar moaștele cu îmbrăcămintea, le-au ars pe rug în piață unde tăiau capetele protivnicilor Revoluției, și cenușa lor au aruncat-o vânturilor.

Asta, firește, a mâhnit pe sfânta. Auzi! în mijlocul cetății, pe care în vreme de veacuri ea a apărat-o și a scăpat-o de atâtea ori de fel de fel de primejdii și pieire, să sufere rămășițele ei pământești asemenea ocară!… Nu-i vorbă, mai târziu, drept-credincioșii slujitori ai altarului au adus niște oase, pe cari le scăpaseră ei de foc, și cenușa, pe care n-o putuse spulbera

vântul – și iarăși le-au pus într-o raclă frumoasă și, cu slujbă strălucită, le-au așezat în altă biserică… Dar ce folos! Sfânta tot mâhnită a rămas acolo sus, zicând:

„Dacă Parisul meu nu mai are nevoie de ocrotirea mea, atunci cu de-a sila nu i-o voi mai da!“

Și nici nu i-a mai dat-o… Când în anul 1871, generalul Trochu, apărătorul Parisului, împresurat de germani, a văzut că nu-i mai rămâne nimic de făcut soldățește, a dat faimoasa proclamație creștinească prin care chema ocrotirea sfintei Ghenoveve, mântuitoarea Parisului în vremuri de năvală a barbarilor… Dar sfânta, nevrând să-l asculte pe acel soldat, a zis:

„Eu pot ajuta pe cine a crezut înainte, nu pe cine crede pe urmă“.

Așa că degeaba ar mai scoate astăzi parizienii racla cea nouă a sfintei… Nici moaștele ei n-ar mai voi să poruncească, nici apele poate n-ar mai vrea să asculte… Cu sfânta Ghenoveva împăcare nu se mai poate.

Împotriva inundațiilor la altcineva trebuie să alerge… la geniul civil francez… El poate scăpa pe viitor cetatea vestită între vestite de bântuirea înecului – geniul civil francez, care și el a făcut și poate face încă destule minuni.

Mare este puterea lui Dumnezeu, și în fel și chipuri se arată, după vremuri, minunile lui!

UN INCIDENT DE SENZAȚIE

Pe la mijlocul veacului trecut, s-a petrecut în Germania un incident de mare senzație – am putea zice un mare scandal bisericesc – despre care găsim, într-o publicație de pe vremuri, niște documente ce, poate, vor interesa pe cititorii noștri… Uneori și scandalurile sunt interesante – chiar cele bisericești. Iată de ce e vorba.

În catedrala vestitului oraș Trier, de pe râul Mosel, a fost expusă în anul 1844… „hlamida pe care a purtat-o mântuitorul când l-au dus la Golgota ca să-l răstignească pre el spre îndeplinirea scripturilor și spre a noastră, a nepocăiților, răscumpărare de blestemul păcatului strămoșesc…“

„Gazeta“ orașului Metz, în număru-i de la 20 septembrie același an, scria următoarele:

„Un litograf de la noi a cumpărat de 20 000 franci stofă de mătase, pe care s-o taie în bucăți ca să tipărească pe ele desenul «hlamidei». O singură casă de comerț tot de aici a vândut în aste trei săptămâni 80 000 de medalii cu chipul fecioarei; altul, 52 000. Vaporașele de pe Mosel au transportat în același timp 6 000 kilograme de cruciulițe, iconițe, mătănii și alte obiecte plăcute evlaviei…“

Își închipuie prin urmare oricine ce năvală de credincioși a trebuit să fie la catedrala din Trier în ziua când, cu slujbă mare, episcopul și tot înaltul cler au desvălit cutia în care sta închisă de mult „hlamida mântuitorului“.

Lume după lume a alergat… Orbi, surzi și muți, ologi, schilozi și betegi, nebuni, apucați și càpii – veneau care de pe unde, din patru părți ale țării, să caute să afle ușurare numai apropiându-se de cutia făcătoare de minuni. Și care cum venea, după puterea credinței sale, se tămăduia.

Poliția însă, bănuitoare ca todeuna, nu s-astâmpără?… Începe să cerceteze mai de aproape pe pătimașii cari tot soseau cu grămada, și, din cercetare în cercetare, descopere că aproape toți erau niște prefăcuți, și că veneau acolo pentru ușurarea nu a închipuitelor lor beteșuguri, ci a buzunarelor drept-credincioșilor și tutulor gură-cască, adunați cu miile în fiece zi la catedrală, să vază și ei cutia cu hlamida. Ba ceea ce e mai grav, se descopere că nenorociții aceia nu veneau, ci erau duși acolo de cătră fețe bisericești, ca să-ntărească în popor încrederea în sfânta hlamidă, prefăcându-se că vin betegi și se-ntorc teferi.

Pe lângă asta (și aci începe-n adevăr scandalul), iată că un preot catolic din satul Lauranütte, în Silezia prusiană, anume părintele Ronge, om nu se poate mai de ispravă și iubit foarte de poporeni pentru omenia lui, îndrăznește să tăgăduiască în gura mare autenticitatea „hlamidei“. În fața lumii, de pe amvon, ține o cuvântare strălucită, înfierând „pe acei slujitori ai altarului cari-și bat joc de nevinovăția și de prostia mulțimii drept-credincioșilor“. Cuvântarea părintelui Ronge s-a tipărit îndată la Lipsca în 30 000 de exemplare, cari s-au vândut într-o săptămână în folosul săracilor.

Dar nu s-a mulțumit părintele Ronge numai cu atâta; a adresat episcopului de la Trier o scrisoare deschisă, care a zguduit opinia publică. În vestita carte a preotului protestant Gabriel d'Emiliane, intitulată *Ruses et fourberies des prêtres et des moines* (Leipzig, 1845), găsim textul acelei scrisori. Fiind prea lung, nu-l putem da aici întreg; ne mărginim deci a-i reproduce câteva părți. Din citirea acestora, se va vedea cum

patriotismul și dreapta conștiință pot adesea birui disciplina clericală – cum un german patriot și om de ispravă, cât de credincios catolic, rămâne tot om de ispravă și patriot german.

„Cum se poate? zice preotul Ronge… Cinci sute de mii de germani să meargă să se-nchine la un veșmânt! Cea mai mare parte dintre acești pelerini sunt din clasa sărmană, ignoranți, tâmpiți, superstițioși și foarte adesea cu desăvârșire degenerați… Și iată-i că deodată își părăsesc munca pământului, meseriile, necazurile căminului lor sărac, grija de copii, și dau năvală la Trier să adore un idol de cârpă și să vază un spectcol pus la cale de ierarhia bisericii romane! Da, asta este idolatrie păgânească, nu credință creștinească, să se-nchine omul la un lucru făcut de mâna omenească! Și pentru asta, nenorociții, ca să facă și drumuri și daruri clerului, trebuie, după ce că n-au cu ce se hrăni, să se mai împrumute cu camătă. Adesea cerșesc pe drum și se-ntorc la vatra lor, rupți de oboseală, bolnavi, stinși de foame și mai săraci ca totdeauna, după ce și-au lăsat a din urmă lăscaie la cutia făcătoare de minuni…

…La acestea se mai adaugă și alte pagube morale… Câte femei și fete nu-și pierd curăția lor în aceste pelerinajuri, și apoi vai de fericirea și de pacea familiilor lor!

…Ție, Episcop Arnoldi de la Trier, ție mă adresez, în virtutea funcțiunilor și darului meu de preot și de învățător al poporului german, în numele creștinătății, în numele națiunii germane, în numele tutulor învățătorilor germani, și te somez să suspenzi expunerea hlamidei făcătoare de minuni!…“

Atât e destul să extragem din scrisoarea preotului german, ca să-nțeleagă oricine ce scandal a trebuit să producă.

Totodată o foaie germană din Düsseldorf, comentând această scrisoare, publică următoarele rânduri:

„Librarul Buddeus va publica zilele acestea o carte conținând cele mai exacte informațiuni și note asupra celor 18 hlamide ale Mântuitorului, cari se găsesc în deosebite ținuturi al creștinătății, cu desenuri și medalii și cu arătarea tuturor minunilor săvârșite de fiecare hlamidă. Acuma, numai atâta ne rămâne să știm care din cele

18 hlamide o fi cea pe care-n adevăr a purtat-o Mântuitorul suind spre Golgota."

Firește că părintele Ronge, dacă trăia cu trei veacuri mai-nainte, ori n-ar fi-ndrăznit să meargă atât de departe cu patriotismul lui german, ori, dacă-ndrăznea, s-ar fi ars, ca atâția alții. Nepedepsit însă tot n-a rămas: autoritatea bisericească numaidecât l-a dat afară din slujbă și i-a ridicat darul – spre marea părere de rău a poporenilor lui. Se zice că, pentru a-l despăgubi întrucâtva de prigonirea episcopatului, i s-ar fi făcut prin subscriere publică o mică donațiune, cu care să-și poată duce modest viața, din partea mai multor patrioți germani – firește protestanți.

Știindu-se omul cu cugetul împăcat că și-a făcut datoria în adevăr creștinească, s-a mângâiat și cu atâta de fulgerele episcopatului.

De acolo de unde extragem aceste note și documente, dăm, spre încheiere, următoare anecdotă cu privire tot la moaștele făcătoare de minuni:

Un călugăr catolic umbla odinioară din sat în sat prin Germania cu o cutiuță în care era un fir de păr din capul Fecioarei. Într-o zi, pe când călugărul arăta cutia și lăsa lumea adunată să o sărute, care pe ce putea să dea de pomană pentru sfânta lui mănăstire, iată că un tânăr obraznic s-apropie și zice:

– Părinte, eu îți dau tot ce am în buzunar, numa să deschizi cutia, să văd și eu firul de păr…

Da' călugărul:

– Știi că-mi placi, drăguță? Vrei adică să vezi dumneata firul dintr-o dată… Ei, băiete! eu… de patruzeci de ani îl arăt, și nu m-am învrednicit să-l văz pân-acuma.

CURIOSUL PEDEPSIT

(după Cervantes)

Erau odinioară la Florența, în Italia, doi tineri, anume Anselmo și Lotario, amândoi cavaleri de neam bun și cu dare de mână. Fiind de aceeași vârstă și având aceleași gusturi și apucături, trăiau atât de legați unul de altul, încât lumea le zicea *prietenii nedespărțiți*. Anselmo era de fel mai iubeț, îi plăcea s-alerge după drăgușe, pe câtă vreme Lotario umbla la vânătoare, la care avea deosebită aplecare; dar și Anselmo își părăsea ușor drăgușele de hatârul lui Lotario, precum și Lotario, de dragul lui Anselmo, da bucuros uitării petrecerea vânatului.

Pe neastâmpăratul Anselmo l-a prins în mrejele ei o tânără frumoasă, Camilia, și atât l-a amețit, încât l-a hotărât s-o ceară în căsătorie. Unirea lor era foarte potrivită, fiindcă și dânsa îl iubea, și peste puțin s-a și făcut cununia.

În zilele dintâi după aceasta, Lotario mergea să-și vază prietenul după obiceiul său de mai nainte. Dar încet-încet a rărit-o cu vizitele: nu că se temea să deștepte vreo bănuială în sufletul prietenului său, dar nu vrea să dea de vorbă lumii rele, trăind așa prea de aproape în casa unei tinere de curând măritată. Anselmo luând seama la asta, i-a spus lui Lotario, că mai bine nu se-nsura, decât să ajungă a vedea răcindu-se astfel bunul lor prieteșug, apoi l-a rugat să-i vie iarăși ca mai nainte

în casă, că și nevastă-sa ar fi foarte mâhnită, aflând, că dânsa e pricina răcelii dintre cei doi *prietini nedespărțiți*. Lotario n-a mărturisit adevărata pricină a purtării lui, ci a căutat să născocească fel de fel de cuvinte; dar, văzând că Anselmo stăruie și nu vrea s-asculte de nimic, s-a gândit să-i facă pe plac, să împace cât o putea mai bine prietenia și cumințenia.

A trecut câtăva vreme astfel; Anselmo se tot plângea, că prea rar îl vede pe prietenul său, iar Lotario se ferea cât putea de îndemnul bunului prieteșug. Într-o zi când cei doi prieteni se plimbau împreună, tânărul însurățel a vorbit astfel:

– Iubite Lotario, tu mă vezi pe mine om în floarea vârstei, cu avere frumoasă, având o soție după dorul inimii mele, și un prieten ca tine, cel mai bun și mai statornic prieten de pe lume… și gândești, că eu trebuie să fiu fericit… Să nu crezi asta, că te amăgești; nu sunt fericit deloc. O dorință ciudată, smintită poate, mă urmărește și mă chinuie; cu judecata n-o pot birui; stăpânirea ei n-o mai pot înfrâna. Ți-o spun ție, prietene; ai milă de rătăcirea mea, și gândește, că sau dorința asta, trebuie să mi se-mplinească, sau dacă nu, eu trebuie să mor.

Lotario, îngrijat de vorbele astea, a strâns cu dragoste mâna lui Anselmo și i-a făgăduit că va face orice pentru liniștea lui.

– Află așadar, a urmat acesta, taina mea de care față cu oricine altul decât tine m-aș rușina, taina de la care-mi atârnă viața… Vreau să pun la încercare pe nevastă-mea; vreau să m-asigur, că mă iubește; că cu orice făgăduieli, stăruință sau daruri, și cu toate silințele, nu i-ar fi cu putință cuiva s-o scoată din minți; în sfârșit vreau să-i pun credința și cinstea la cea mai grea cumpănă… Și fiindcă nu cunosc pe nimeni mai vrednic de iubit, pe tine te-am ales pentru încercarea asta. Dacă nu vei putea tu să birui pe Camilia, atunci sunt sigur că este nebiruită; mă voi bucura de fericire și de liniște fără de nici o îndoință și numai ție am să ți le datoresc. Iar dacă, din nenorocire

stăruințele tale pe lângă dânsa ți-ar făgădui vreo izbândă, te cunosc ce prieten îmi ești; sunt liniștit, știu că n-are să te lase cugetul a merge mai departe. Orișicum, cu tine, îmi știu și cinstea la adăpost și-mi îndeplinesc și dorința pe care numai moartea mi-o poate stinge.

Lotario a stat mult să răspundă, privind în ochii prietenului; pe urmă i-a zis:

– Ascultă-mă, iubite Anselmo… Dacă n-aș fi bănuit, că pe mine vrei să mă pui la încercare, nu te ascultam până-n capăt… Eu cred, că n-ai vorbit serios, și nu vreau să-ți amintesc, că unui prieten îi face mare cinste cerându-i orice jertfă, dar că-l jignești adânc cerându-i fapte vinovate. Cere să-mi dau viața pentru tine; asta ești în drept să mi-o ceri, și ți-o dau bucuros; dar nu-mi cere să fac o faptă urâtă.

Anselmo a-ngălbenit și a plecat capul.

– Cum? a urmat Lotario, mai blând… E adevărat ce mi-ai spus? Vrei să ispitesc eu pe nevastă-ta!… Dar tu, nenorocitule, o crezi cinstită și fericirea ta atârnă de la această credință! pentru tine e bine să se-ntâmple ceea ce nădăjduiești, ceea ce dorești, adică să rămână femeia cinstită; și cinstită are să rămână, eu de asta nu mă-ndoiesc… Atuncea, spune-mi, ce ai câștigat? ce folos ți-a adus această înșelătorie? Nimic alt, fără numai căință veșnică… Să nu-mi spui că nimeni altul n-are s-o știe. Tu, tu, singur o să-ți amintești totdeauna, că fără nici un cuvânt ai supus la ocară pe cea mai curată soție; tu însuți ai să te mustri fără-ncetare, fără să te mai poți bucura o clipă de dragostea ei; fiindcă un glas tainic îți va șopti mereu, spre a-ți amărî viața zi și noapte, că nu mai ești vrednic de așa bucurie…

Vezi dară, iubite Anselmo, că-ți vorbesc numai și numai de ce datorești ție însuți și soției tale… Nu-ți mai spun nimic de ce-mi datorești mie; asta să ți-o spună prietenia ce mi-ai arătat-o întotdeauna.

Anselmo a ascultat posomorât, și, după ce a stat mult la gânduri, a zis încet și mâhnit:

– Lotario, numai un singur cuvânt am să-ți mai spun: sunt bolnav și sunt sigur că am să mor de asta, dacă tu nu vrei să mă lecuiești. Omenia și cumințenia ta și-au făcut datoria; gândește-te acuma dacă prietenia ta nu va fi cuprinsă de mustrare când eu, pierzându-mi nădejdea în ajutorul tău, m-oi duce să-l cer altuia, să încredințez cine știe cărui lipsit de omenie cinstea mea și a Camiliei, liniștea și fericirea mea… Căci sunt hotărât să fac și asta, dacă tu nu vrei să mă scutești de așa primejdie, lăsându-te pe voia slăbiciunii, nebuniei mele. Îți făgăduiesc, mă jur că numai o singură încercare îmi va fi de ajuns… Camilia niciodată n-are să greșească; nu-ți cer mai mult, și voi fi liniștit apoi toată viața.

Lotario s-a îngrozit auzindu-l pe Anselmo că are de gând să încerce cu altul, și numaidecât s-a hotărât.

– S-a isprăvit, a zis Lotario… Dacă omenia, cumințenia, dreapta judecată nu mai au nici o putere asupra gândului tău, atunci trebuie să ascult numai de glasul prieteniei și să-ți mulțumesc nebunia. Nu da nimănui însărcinarea pentru care m-ai ales pe mine; îți făgăduiesc să-ți îndeplinesc pe deplin dorința…

La aceste cuvinte, Anselmo îi sare de gât și-l strânge în brațe cu căldură; îi mulțumește din suflet și-i cere, îl roagă să înceapă îndată a se lega de Camilia. Lotario s-a învoit și plin de compătimire pentru sminteala lui Anselmo, a făgăduit că va merge să prânzească la ei chiar a doua seară… Și, în adevăr, a și mers.

Camilia l-a primit cu inima deschisă ca orice prietenă nevinovată. D-abia s-a sfârșit masa, și Anselmo, spunându-le că are numaidecât treabă în oraș, a plecat grabnic, foarte încântat că-i lasă singuri între patru ochi. Lotario toată vremea a vorbit cu Camilia despre soțul ei, despre dragostea lor, și

despre fericirea unei bune căsnicii. Camilia era și ea de părerea lui, și așa au stat amândoi de vorbă frumos vreo câteva ceasuri, după care Lotario a plecat de-acolo. Anselmo îl aștepta în uliță și, cum a dat cu ochii de el, l-a întrebat:

– Ei! ai făcut ceva? i-ai spus că ți-e dragă? Ce-a zis? Ai?

– N-am putut, a răspuns Lotario, să încep deodată; e greu așa numaidecât… Dar am cam adus vorba pe departe și crez, că peste puțin să-ți spun ceva mai mult.

– Bine, a răspuns Anselmo, răbdare! trebuie răbdare… Din partea mea fii sigur, că te ajut cât se poate; în fiecare zi am să vă las singuri și așa încât ea să nu poată cârmi.

În adevăr, acele întâlniri au urmat așa vreo două săptămâni. Lotario nu a făcut nimic în toată vremea asta; dar a început să-i fie frică de Camilia, care din ce în ce și ca frumusețe și ca blândețe, i se părea și mai fermecătoare și mai primejdioasă. De aceea mereu îi spunea lui Anselmo, că toate silințele îi sunt zadarnice; că femeia nu numai nu-i dă nici o nădejde, dar încă l-a amenințat că o să-i închidă ușa, ba chiar o să-l spună lui bărbatu-său.

– Foarte bine, a zis Anselmo, dar până acu i-ai vorbit numai; trebuie să-ncepi a-i face și daruri: pe o femeie cât de tare, o birui cu galantomia. Iacă patru mii de scuzi de aur; cumpără, rogu-te pietre scumpe și giuvaeruri și dă-i-le Camiliei.

Lotario i-a răspuns, că asta este o bătaie de joc, că el nu întrebuințează așa mijloace rușinoase. Dar Anselmo i-a făgăduit că asta este cea din urmă încercare; iar Lotario, deși sătul să-l tot înșele, s-a hotărât să-l înșele mai departe.

În sfârșit, după vreo câteva zile, ieșind Lotario de la Camilia, i-a spus prietenului că darurile ce i le dăduse au supărat-o atâta, încât l-a ocărât ca pe un nerușinat și i-a poruncit să nu mai calce prin casă, să nu-l mai vază-n ochi. Anselmo îl asculta trist și nemulțumit.

– Ah! Lotario, Lotario! ce puțin te arăți tu vrednic de prietenească mea încredere! Am văzut, am auzit tot; eram ascuns în cămăruța de-alături. Nu i-ai spus nici o vorbă, și după cum v-am auzit eu vorbind, văd că din nenorocire tu n-ai de gând măcar să-i pomenești de dragoste.

Lotario s-a supărat, văzându-se prins cu minciuna, și cu rușine și-a mărturisit-o, făgăduind cu hotărâre de a se ține de-acum de vorbă. Anselmo l-a pus să jure; și ca să-i netezească și mai bine calea, a spus acasă, că niște daraveri grabnice îl silesc să lipsească opt zile trebuind să meargă la o rudă la țară. Plecând, n-a lipsit s-o roage pe nevastă-sa ca, pe tot timpul cât el nu va fi acasă, ea să primească regulat pe prietenul lui; și cu toate împotrivirile femeii, el a stăruit, ca în fiece zi Lotario să vie a prânzi cu ea și să nu se despartă de ea nici o clipă.

De! vezi ce ticălos smintit! auzi dumneata ce nenorocit vrăjmaș al lui însuși!…

De a doua zi chiar după plecarea lui, prietenul Lotario a venit la Camilia; dar n-a mai găsit-o singură. Dedese mai dinainte poruncă uneia dintre slujnicile ei, anume Leonela, să stea cu dânsa în salon. Purtarea de femeie cinstită a Camiliei, pe lângă asta farmecul ei, care i se părea lui acuma din ce în ce mai puternic, hrăneau și sporeau o patimă ce prea târziu și-a înțeles-o Lotario. Nu mai era chip să și-o stăpânească: cu groază și-a simțit bine nenorocirea; a voit să fugă, dar nu i-a fost cu putință; și, uitându-și de prieteșug, de cinste, de omenie, a căzut în genunchi dinaintea Camiliei și i-a mărturisit, turburat, pierdut, că el este nebun după ea. Camilia s-a ridicat mândră și aruncând asupra lui o privire plină de dispreț, a ieșit de-acolo, lăsându-l prăpădit și aiurit.

S-a gândit femeia mult, ce e de făcut. După porunca hotărâtă a lui Anselmo, neputând închide lui Lotario casa, i-a scris chiar în seara aceea un răvaș bărbatului și i l-a trimis cu un om într-adins, așa:

„Încrederea ce îmi arăți lăsându-mă singură acasă, îmi face mai multă cinste decât mâhnire. Dacă însă ai să mai întârzii, atunci te rog dă-mi voie să mă duc la părinții mei până vii să mă iei acasă. Cel puțin la părinții mei o să stau de vorbă cu dânșii despre dragostea mea pentru dumneata și despre mâhnirea ce mi-o face îndelungata dumitale lipsă. Despre asta nu pot vorbi cu prietenul pe care mi-ai poruncit să-l primesc în toate zilele: lui îi place să vorbească numai de el însuși. Nepotrivirea aceasta dintre el și mine mă face a crede, că ar trebui să te întorci cât mai degrabă."

Anselmo n-a mai putut de bucurie când a primit scrisoarea: nu s-a mai îndoit că Lotario s-a ținut de vorbă, și i-a răspuns femeii, că nu cumva să meargă la părinți că el se-ntoarce acasă cât de curând. Acest răspuns, mai ales, că nu pomenea nimic despre cele cuprinse în scrisoarea ei, nu i-a plăcut Camiliei; cu toate astea, ea s-a hotărât să-și aștepte bărbatul, fără să se plângă și fără să-i mai dea zor, și fiindcă era sigură de cinstea ei, l-a lăsat pe Lotario să vie mereu pe la dânsa.

Prietenul, cu cât da de mai mare împotrivire, cu atât mai adânc simțea focul patimii; nu se mai putea stăpâni; a venit și mai des la Camilia; n-a pierdut o zi, un ceas, a întrebuințat toate mijloacele ca s-o îmblânzească, să-i atingă inima, să-i insufle milă măcar.

Lotario era om plăcut, bine crescut și cu purtări foarte frumoase. După stăruințe neobosite, ajutate de nebunia lui Anselmo, care sta mereu la țară, a simțit Lotario că femeia începe să cam șovăie. Atunci și-a îndoit stăruințele; a rugat-o în genunchi, a vărsat lacrime, s-a tăvălit la picioarele ei, pe care i le-a atins cu fruntea ca ieșit din minți, și, zi de zi, și tot așa, și iar așa… până când…

Auzi! Ar fi crezut, ar fi gândit cineva? Camilia și Lotario! Amândoi erau născuți cinstiți; niciodată vreo dorință vinovată n-ar fi încolțit în sufletele lor curate, dacă nebunia lui Anselmo

nu i-ar fi silit zi de zi să se apropie încet-încet și unul și altul de o primejdie care trebuia până la urmă să le pună capul.

Anselmo s-a întors de la țară, și a d-intâi grijă i-a fost să alerge la Lotario. Acesta, ascunzându-și cât a putut mai bine turburarea și rușinea, i-a zis:

– Prietene, poți fi mulțumit. Am întrebuințat toate stăruințele pe lângă nevastă-ta, toate mijloacele pe care le poate insufla patima dragostii, în zadar: întâi s-a mâniat; pe urmă și-a bătut joc de mine. De alte amănunte, nu mă mai întreba; căci m-ai umili degeaba. Poftim, ia-ți diamantele-napoi, și bucură-te-n liniște de fericirea că ai de nevastă pe cea mai credincioasă femeie din lume.

Anselmo, încântat de vorbele acestea, l-a îmbrățișat cu multă căldură pe bunul, pe cinstitul și credinciosul său prieten, care-i făcuse o așa de mare îndatorire… și i-a mai adăugat:

– Da! decât te rog, dragă Lotario, te rog foarte mult să vii pe la mine ca și când nu eram acasă; să-i arăți nevesti-mii că tot ții la dânsa, să oftezi, să vază că tot o iubești, și să faci că te ferești de mine. Eu te ajut la asta cum nu-ți poți închipui; căci înțelegi tu că ea nu trebuie să bănuiască deloc că a fost înțelegere între noi.

Lotario, aplecându-și ochii, a răspuns că firește așa va face.

A trecut câtăva vreme așa: fericiții îndrăgostiți n-aveau nevoie de multă șiretenie ca să înșele pe soțul care le înlesnea fericirea. Camilia, vinovata Camilia, fusese silită să-și descopere taina tinerei Leonele, una din slujnicile ei, la care ținea ea mai mult. Până la o vreme, Leonela fusese fată foarte cuminte; dar văzând ce face stăpână-sa, i-a dat și ei drăcii prin cap: și-a găsit și ea un drăguț; și de-acu, fiindcă o avea la mână pe Camilia, a îndrăznit să-și aducă noaptea drăguțul în casă. Stăpâna a aflat de asta, dar a fost nevoită să rabde obrăznicia slujnicii. Simțea ea bine că, după vina ei, nu mai avea drept a cere nici slugilor

s-o mai cinstească, că trebuia să fie și ea tăinuitoarea slujnicii, cum și aceasta îi era ei.

Lotario nu știa nimica de încurcăturile Leonelei. Odată, când aștepta să se crepe de ziuă pe dinaintea caselor lui Anselmo, vede coborând un om de pe o fereastră de la odăile Camiliei. Numaidecât a turbat; a gândit că-i alt drăguț al femeii, că ea îl înșeală și pe el cum a înșelat cu el și pe bărbat; s-a luat repede după omul acela, dar, la o cotitură, l-a pierdut din vedere. A rămas nenorocitul Lotario în drum, cu mintea rătăcită; și, ce să facă? S-a dus îndată la Anselmo, l-a sculat din somn și i-a spus gâfâind pe nerăsuflate:

– Prietene, de multă vreme îți ascund o taină grozavă. Camilia nu mai e Camilia; slăbiciunea ei n-a putut înfrunta îndelungata încercare la care am supus-o; mi-a făgăduit să mă primească în taină cum vei mai pleca de-acasă. Fă-te că pleci undeva, întoarce-te binișor și te ascunde: vei vedea cu ochii vina ei și pe urmă… pedepsește-o cum crezi de cuviință!

Anselmo a-ngălbenit, a-nceput să tremure și i-a răspuns cu glasul înecat că așa are să facă; pe urmă a început să plângă ca un nenorocit și, fără să facă vreo mustrare prietenului, l-a rugat să-l lase singur.

Lotario îndată s-a căit de ce făcuse; dragostea biruise necazul. L-a apucat deznădejdea că dedese pe mâna soțului înșelat sarcina răzbunării, în loc să-și răzbune el însuși, într-alt chip poate mai puțin crud; și n-a găsit altă îndreptare la greșeala lui decât să-i dea de știre în grabă Camiliei: i-a scris făcându-i amare mustrări că l-a înșelat și pe el și arătându-i ce primejdie o amenință fără întârziere.

Leonela i-a adus răspunsul, și i-a arătat cu dovezi netăgăduite că omul care se dedese jos pe fereastră era drăguțul ei, nu al stăpâni-sii. Fără multă greutate a înțeles Lotario ce mare greșeală făcuse descoperindu-și bărbatului taina…

– Liniștește-te, i-a zis Leonela, o să scăpăm ușor din încurcătura asta; numai atâta trebuie să faci dumneata, să m-aștepți gata până viu eu să te iau.

În vremea asta, nenorocitul Anselmo îi spusese nevestei că iar e silit să plece de-acasă pe mai multe zile, și, făcându-se că pornește, s-a-ntors pe furiș din drum și s-a ascuns într-o cămăruță, alăturea cu odaia Camiliei. Femeia, știindu-l acolo, se plimba de colo până colo prin odaia ei, se făcea că e smăcinată până-n fundul sufletului, se oprea pe loc, ofta, vorbea singură; pe urmă iar, de colo până colo. Anselmo d-abia își ținea răsuflarea urmărindu-i cele mai mici mișcări… Deodată femeia cheamă cu glasul tremurând pe Leonela și-i zice:

– Du-te de-mi adu pumnalul bărbatului meu.

– Pumnalul?… Doamne sfinte! ce vrei să faci cu pumnalul stăpână?

– Nu răspunde!… Fă ce-ți poruncesc!

Leonela a adus pumnalul. Camilia l-a tras din teacă; i-a încercat vârful și l-a ascuns în sân. Apoi privind la Leonela cu ochii plini de mânie, i-a zis:

– Acum mergi la neomenosul, la lipsitul de suflet, la mișelul de Lotario, care vrea să mă necinstească, și adu-mi-l aici, acu, numaidecât.

– Stăpână, a răspuns Leonela făcându-se că tremură de spaimă, pentru Dumnezeu gândește, ce vrei să faci! Vrei să ucizi pe Lotario? dar o să ai atâta putere? și cum o să ascunzi omorul? și ce are să zică bărbatul dumitale? cum o să-i poți spune adevărata pricină a acestei grozave fapte? și chiar cinstea dumitale, atât de scumpă, n-are să fie întunecată când s-ar zvoni în lume de această întâmplare? Gândește-te, rogu-te, la ce primejdii te duci!…

– Ce-mi pasă de orice primejdii! a strigat Camilia; numai de o primejdie, numai de o nenorocire mă cutremur: să nu calc credința ce am jurat-o celui mai iubit și mai nobil soț. Un om

cu sufletul de câine jucându-se cu încrederea soțului meu, vrea să ne facă de ocară casa: nu! n-ascult nimic! nu mai mă gândesc la alta decât la ticăloșia lui și la răzbunarea mea… Du-te Leonela, și fă ce ți-am poruncit!

Șireata Leonela s-a supus. Anselmo, în culmea fericirii și recunoștinții, pătruns de dragoste pentru scumpa lui soție, era cât p-aci să iasă de unde sta ascuns și să-i cază în genunchi; dar s-a gândit mai bine să se bucure de această neprețuită priveliște; și-a șters lacrimile de bucurie și a stat nemișcat în cămăruță.

Lotario nu s-a lăsat așteptat mult. Cum l-a văzut, Camilia a scos pumnalul și întorcându-l cu vârful spre sânul ei, a zis:

– Oprește-te Lotario! un pas să nu mai faci! și… Ascultă-mă… Ai îndrăznit încă de mult să-mi vorbești de dragoste. Eu i-am dat bărbatului meu să-nțeleagă ce fel de prieten îi ești; dar n-a putut înțelege… Era firește sigur și de mine ca soție și de dumneata ca prieten. Atunci am crezut că disprețul meu, tăcerea mea, purtările mele au să te vindece de patima dumitale, pe care eu o socotesc drept o ocară pentru mine. Dar pesemne că fără să vreau ți-oi fi dat pricina să mă disprețuiești dumneata pe mine, fiindcă am văzut că, uitându-ți de cinste și de datoria prieteniei ai urmat înainte cu neomenia. M-ai obosit cu stăruințele dumitale până-ntr-atât încât, spre a scăpa odată pentru totdeauna de ele m-am hotărât să te chem astăzi, când iar sunt singură, fără ajutorul lui Anselmo, ca să te răsplătesc de dragostea dumitale. Nu te aștepta la nici o mustrare; crez că numai și numai femeia e vinovată când un om cutează să-i vorbească a doua oară de dragostea lui și de necinstirea ei. Ai crezut că mă poți necinsti: e vina mea, și pentru asta eu însu-mi trebuie să mă pedepsesc!

Zicând acestea, și-a ridicat brațul încet ca să o poată opri la vreme Leonela, și făcându-se că luptă cu slujnica, s-a împuns ușurel în umărul stâng și a căzut jos plină de sânge. Bietul Anselmo, a leșinat în cămăruță. Lotario, îngrozit de până

unde poate merge prefăcătoria unei femei vinovate, s-a repezit s-o ridice, i-a legat rana care era numai o zgârietură de nimic, și pe urmă a alergat să îngrijească de prilostitul său prieten.

Acesta, fiind de acum sigur că nevasta lui e cea mai credincioasă soție de pe fața pământului, a întrebat întâi spăimântat, nu cumva rana e primejdioasă. Lotario l-a încredințat că nu-i nimic; iar Anselmo l-a luat în brațe și l-a sărutat pe bunul său prieten, care mâhnit și zdrobit de mustrarea cugetului, nu știa cum să scape de atâtea dovezi de prietenie. Dar Anselmo n-a luat seama la sila prietenului; s-a făcut că se-ntoarce seara acasă din călătorie; și-a găsit nevasta cam bolnăvioară, și a mângâiat-o cu mai multă dragoste ca niciodată… Și astfel cu așa groaznică șiretenie cei doi îndrăgostiți au mai încornorat încă multă vreme pe acel nenorocit smintit, a cărui nebunie după ce i-a prăpădit cinstea, trebuia până la urmă să-i ia și viața.

Trăia acum liniștit amăgitul, fericit în rătăcirea lui, între necredinciosu-i prieten și vinovata-i soție. În fața lui, Camilia se arăta tot mânioasă pe Lotario, care nu se plângea deloc de asta, fiindcă avea cu ce să se mângâie: dar Anselmo îi spunea mereu femeii că rău face de-l prigonește pe prietenul lui cel mai iubit, și, afară de asta, altă neînțelegere nu era între cei doi soți.

Leonela firește, fiindcă stăpână-sa îi trecea acum toate voile, ajunsese de nu se mai sfia de nimica; mai ales de când cu istoria pumnalului, se făcuse foarte obraznică: în fiece noapte își primea drăguțul în odaia ei, despărțită numai cu o ușă de odaia stăpânei. Într-o noapte se deșteaptă Anselmo din somn și i se pare că aude zgomot la Leonela. Sare din pat, ia o armă și se repede la ușă; împinge; ușa nu se lasă. Atunci trage un picior, ușa se dă de perete; Anselmo intră și vede un om sărind pe fereastră afară; și totdeodată Leonela cade în genunchi și-i strigă:

– Liniștește-te stăpâne, liniștește-te! Omul care a fugit de-aici este bărbatul meu.

Anselmo, mânios, trage spada și amenință pe Leonela, care, tremurând de groază, îl roagă să-i cruțe viața, și-i făgăduiește să-i descopere niște taine foarte însemnate pentru cinstea lui.

– Spune numaidecât, răspunde Anselmo, or te omor acu.

Leonela îl roagă cu lacrimi fierbinți să aștepte până a doua zi și se jură pe ochii ei că are să-i spună tot. În vremea aceasta, Camilia deșteptată de zgomot și văzând că bărbatu-său lipsește, începe de-alături să țipe și să-l strige. Anselmo auzind-o, încuie pe Leonela în odaia ei, ia cheia și se-ntoarce repede să-i spună nevestii ce s-a întâmplat.

Camilia, mai mult moartă decât vie, nu s-a-ndoit că a doua zi Leonela o să i le dea toate pe față. Atât i s-a turburat mintea de spaimă încât n-a mai văzut alt mijloc de mântuire decât să fugă de-acasă. A așteptat până ce a adormit bărbatu-său; s-a sculat binișor, și-a luat giuvaerele și o pungă cu aur, și ieșind în vârful degetelor, cu mare luare aminte, pe ușa de către uliță, a alergat până încă nu mijea de zori să bată în poarta lui Lotario. Omul s-a deșteptat și-a aflat de la dânsa în ce primejdie se aflau și, ca să-i scape măcar viața nenorocitei, a dus-o numaidecât într-o mănăstire din oraș, unde era stariță o soră a lui. După ce a lăsat-o în bună siguranță, s-a întors iute acasă, a încălecat și, fără a spune încotro se duce, a ieșit repede din cetate.

Când s-a deșteptat Anselmo de dimineață, a rămas încremenit văzând că nevastă-sa lipsește; a chemat-o, a căutat-o în toată casa; femeia nicăieri; s-a dus în odaia Leonelei, și acolo a văzut atârnând de fereastra deschisă două pânzetuiri înnodate: slujnica fugise. S-a întors iar în casă, a-nceput să strige, să zbiere după Camilia; a ridicat toată casa-n picioare: nimeni nu putea ști ce s-a făcut stăpâna. Atunci Anselmo a mers într-un suflet la Lotario; la poartă i-a spus sluga credincioasă a prietenului că stăpânu-său își luase toți banii și plecase călare

de vreo două ceasuri dis-de-dimineață fără să spună unde se duce.

Din ce în ce mai aiurit, Anselmo s-a-ntors înapoi, unde și-a găsit casa deșartă: slugi, slujnice, toți dosiseră de frică să nu-i bănuiască pe ei că au ajutat-o pe Camilia să fugă. Anselmo, singur, părăsit de nevastă, de prieten, de oamenii lui, de toată lumea, a crezut o clipă că pică mort de durere. Dar tot a mai putut să-și facă inimă să meargă a afla vreo mângâiere la un neam al lui de la țară; a-ncălecat și a pornit. N-a putut însă merge prea departe; la vreo jumătate de poștă, a simțit că se-nvârtește pământul cu el; a descălecat, s-a lăsat d-a lungul pe brânci subt un copac; și luându-și obrazul în amândouă mâinile s-a pornit pe plâns… și a plâns… a plâns, până n-a mai putut nici să plângă.

Sta de mult acolo în așa stare vrednică de milă, când, ridicându-și puțin capul, văzu trecând un călăreț, care venea încetinel dinspre Florența. Anselmo l-a salutat și l-a întrebat obidit ce se mai aude nou prin cetate.

– Lucru mare, a răspuns călărețul oprindu-și calul: Lotario, știi, ăi fi auzit de el și de Anselmo, cei doi *prietini nedespărțiți*… Lotario i-a furat nevasta lui Anselmo și a fugit cu ea aznoapte. Azi până-n ziuă au prins-o oamenii stăpânirii pe o slujnică tocmai când fugea și ea de-acasă; ea a mărturisit că era dragoste veche la mijloc. În tot târgul numai de asta se vorbește.

– Și, a-ntrebat nenorocitul, știe cineva pe ce drum au apucat fugarii?

– Aș! a pornit multă lume a stăpânirii în goana lor; dar nu le-a putut da de urmă, că ei au fost plecat de cu noaptea.

Zicând acestea, călărețul a dat călcâie și și-a urmat drumul.

Anselmo în culmea deznădejdii nu s-a mai îndoit de adâncimea ticăloșiei lui; s-a târât cum a putut până la casa rudei lui; și acolo, stins de puteri, cu ochii rătăciți, d-abia mai

ținându-se pe picioare, s-a rugat să-i dea un pat să se odihnească și să-l lase singur. A doua zi până foarte târziu nu s-a arătat: ruda a început să intre la bănuieli, și a intrat în odaie; acolo a găsit pe bietul Anselmo jumătate culcat pe pat și jumătate rezemat cu capul pe masă, ținând încă o pană și cu o hârtie scrisă dinainte-i. L-a chemat de mai multe ori, crezându-l c-a adormit așa; l-a mișcat; nimic; l-a apucat de mână, și a văzut că mâna îi era țeapănă și rece ca ghiața… Murise… murise de mâhnire scriind aceste cuvinte:

„Curiozitatea cea mai nebunească o plătesc cu cinstea și cu viața. Dacă află Camilia de moartea mea, să știe, să fie sigură că mor iertând-o. Eu singur sunt de vină; mi s-a cuvenit să pierz dintr-odată și nevasta și prietenul, căci numai eu i-am împins la ce trebuia neapărat să se…“

Atât. Mai mult nu putuse scrie. Vestea despre moartea lui s-a răspândit îndată. Camilia s-a călugărit chiar în mânăstirea unde fusese adăpostită, și puțin după aceea a murit și dânsa. Lotario, zdrobit de mustrarea cugetului, s-a dus în război să-și găsească liniștea prin moarte, și a găsit-o. Așa s-au sfârșit acești nefericiți, toți vrednici de plâns, numai și numai din pricina unei jucării nebunești.

FECIOARA-DIN-LUNĂ

[Poveste japoneză]

Bătrânul Sanuki, care trăia din culesul trestiei de făcut împletituri, rămase încremenit, când într-o trestie ce tocma îi bătuse la ochi prin strălucirea ei neobișnuită, găsi o ființă drăgălașă, de nici o schioapă – o fetiță care-i zâmbi prietenos cu privire blândă de copil.

O aduse acasă și o lăsă în paza nevestei. Creștea de vedeai cu ochii și, spre mirarea tuturor, la câteva luni, se făcu fată mare. Preotul Akita o botează: *Nayokate Kaguyahime*, adică *trestie mlădioasă*.

O pieptănară ca pe o fată în vârstă de a fi măritată și casa de obiceiu liniștită a lui Sanuki răsună trei zile și trei nopți de muzică și de veselie.

Și avea și dreptate să se bucure de ce găsise: decând intrase ea în casa lui parcă intrase și norocul, nu era zi de la Dumnezeu să nu găsească omul în trestii aur, încât degrabă făcu avere frumoasă.

În curând se răspândi în țară vestea despre nemaipomenita frumusețe a Kaguyahimei, așa că nenumărați petitori începură să se arate.

Dar Sanuki spunea fiecăruia:

– Kaguyahime nu-i fata mea, să facă ea cum i-o plăcea ei! Scrieți-i ei!

Fata însă nu răspundea la nici o scrisoare și poeziile pe cari le primea, le arunca, fără să se uite la ele.

Toți petitorii își pierdură nădejdea, afară de trei: prinții Iținu, Kuromahi și Otomo, un sfetnic al împăratului.

Tustrei se rugară atâta de bătrân, încât se horărî omul să mai vorbească și el cu fata.

Ea ascultă toate stăruințele bătrânului și, după ce el tăcu, zise:

– Bine! Cu unul dintre ăștia trei tot am să mă mărit, dar, deoarece nu știu care ține mai mult la mine, vreau să le pun iubirea la-ncercare, rugându-i să săvârșească pentru mine o faptă de mare bărbăție.

Când Sanuki intră în odaia unde steteau cei trei, unul fluiera din flaut un cântec, celălalt spunea vorbele, iar al treilea bătea măsura cu un vântar. Bătrânul dete la fiecare câte o tăbliță, pe care fata scrisese cuvintele următoare:

„Prințul Iținu să-mi aducă un veștmânt căptușit cu blana șoarecelui de foc din China.

Otomo să-mi aducă nestimata cu cinci fețe, care se află pe capul zmeului.

În marea răsăriteană se găsește un munte, purtat de broaște țestoase; pe el cresc copaci cu rădăcinile de argint, cu crengile de aur și cu poame de nestimate.

Dacă mă iubește prințul Kuromahi să-mi aducă o creangă de acolo.“

Când citiră aceste cuvinte, tustrei simțiră că trebuiau să piară, și numai iubirea care-o aveau pentru Kaguyahime le mai dete încă putere să meargă după lucrurile dorite, fie ce-o fi!

Prințul Iținu scrise negustorului Okai, care tocmai se pregătea de plecare, către China, să-i caute și să-i aducă blana șoarecelui de foc.

Negustorul, știind bine că nici în China, nici în India, nici oriunde pe pământ nu era de găsit blana și nevoind să supere

pe prinț, îi trimese după câteva luni o blană albastră de mare preț, închisă într-o cutie, numai și numai cu nestimate.

Prințul, fără să mai se gândească, plăti ce-i ceru negustorul și, cu ochii înspre China și cu mâinile împreunate, căzu la pământ.

Pe urmă se grăbi înspre casa lui Sanuki, căruia îi lăsă darul ca să-l dea iubitei. Kaguyahime, când îl văzu, zise:

– Ia să vedem, o fi chiar blana șoarecelui de foc? De-i așa, atunci nu va arde și eu voi fi a prințului!

Dar blana, cum o puse pe foc, s-aprinse și arse cu flăcări mari, ca orice altă blană.

Când fata văzu asta, bătu de bucurie în palme și îndată trimise peținitorului cutia înapoi, împreună cu câteva glume răutăcioase.

Otomo adună pe toți oamenii lui și le spuse că aceluia, care îi va aduce nestimata de pe capul zmeului, îi va împlini orice dorință.

Deoarece nimeni nu se-ndemna, îi trimese pe toți în lume, bogat îmbrăcați, cu poruncă să caute pe zmeu și să-i smulgă nestimata.

Oamenii, crezând însă orice încercare zadarnică, împărțiră banii între ei și plecară spre alte ținuturi.

În vremea asta, Otomo pusese să se ridice pentru Kaguyahime, o casă minunată smălțuită, și împodobită, de sus până jos cu mătăsuri zugrăvite în fel-de-fel de fețe. Dete drumul la toate femeile din casă și trăi singuratic doar cu dorul după iubită.

După ce așteptă un an întreg, în zadar, reîntoarcerea oamenilor, plecă el însuși pe o corabie în căutarea nestimatei.

Pe mare lângă Țucuși se ridică însă o furtună care amenința să sfărâme vasul și, abia-abia, cu multă muncă și noroc putu să scape cu viață.

Atunci văzu că nu era pentru el Kaguyahime și, mâniat foarte, dărui tot ce-i mai rămăsese și se retrase în singurătate.

Prințul Kuromahi merse la un giuvaiergiu și-i porunci să strângă pe cei mai îndemânateci lucrători ai lui și să-i pună să lucreze pentru el o creangă de aur cu poame de nestimate.

Cum fu gata creanga, Kuromahi, îmbrăcat cu haine de călătorie, parcă ar fi sosit acuma de la un drum lung, merse cu ea la bătrân și-i zise:

– Viața mi-am pus-o-n primejdie pentru creanga asta, că numai eu știu prin câte am trecut până să o capăt! Dă-o fetei tale și spune-i să nu uite ce mi-a făgăduit!

Kaguyahime se sperie rău; de data asta credea că s-a și isprăvit, trebuia să meargă cu prințul.

Pe când stăteau așa de vorbă, pe neașteptatele, intrară în odaie șase lucrători giuvaiergii, se închinară toți în fața lui Kuromahi și cel mai în vârstă zise:

– Stăpâne, noi la creanga aceea cu nestimate am muncit o sută și mai bine de zile și, uite, până azi, meșterul nimic din leafă nu ne-a plătit.

Prințul rușinat se strecură degrabă printre ei. Kaguyahime îndată îi trimise creanga înapoi și plăti cu prisos lucrătorilor.

În vremea asta auzind și împăratul despre frumusețea acelei fete, porunci să i-o aducă la palat și pentru aceasta făgădui lui Sanuki bogății și mare cinste.

Dar pe fată nimeni n-o putu hotărî să iasă în fața tinerei curtene, trimise ca să o întâmpine.

Când i se spunea ce o putea aștepta dacă s-ar supăra împăratul, Kaguyahime răspundea:

– Mai bine să mă omoare, decât să mă facă să merg acolo!

Acest răspuns îndrăzneț, pe care Sanuki a trebuit să-l dea curtenei, necăji mult pe împărat, care se gândi să pună mâna pe ea prin viclești.

Într-o zi fiind la vânătoare pe lângă casa bătrânului, intră pe neașteptate în ietacul Kaguyahimei și o văzu înconjurată cu o cunună de lumină. O prinse iute de o mânecă dar ea trase numaidecât vălul pe obraz și îi zise:

– Dă-mi drumul! De-aș fi din lumea voastră, te-aș asculta. Cum sunt, nu pot!

El o strânse mai tare și, în nebunia lui, vroia să o târască, când ea deodată pieri, parcă topită în aer.

Acuma înțelese el că avusese a face cu o ființă din alte părți, nu de pe pământ.

O rugă să ia din nou chipul de mai-nainte și, văzând că orice rugăminte este de prisos, plecă cu inima frântă înapoi înspre palat.

Peste câteva zile îi trimise niște stihuri, la care ea îi răspunse prin altele, agățând hârtia pe cari erau scrise, de o creangă înflorită.

Schimbul acesta de stihuri dură timp de trei ani și mai bine și fu singura mângâiere a împăratului.

Când sosi primăvara înc-odată, și când din nou înfloriră cireșii, începu Kaguyahime să fie din zi în zi mai mâhnită; ofta mereu și lacrămi îi șiruiau pe obraz.

În zadar o rugau părinții ei să nu se mai uite atâta în lună – că uitatul în lună aduce bătrânețe grabnică și necazuri; în zadar o întrebară din ce pricină plânge și iar plânge.

În sfârșit, când luna într-o seară se ridică aproape plină, fata le zise:

– Ce am să vă povestesc astăzi, de milă nu v-am spus-o pân-acum; să știți că eu nu pe pământ m-am născut; eu am venit de colo de sus din lună. Acolo am eu tată și mamă și numai după o veche lege a împărăției noastre m-am coborât jos pe pământ. În cea dintâi noapte de lună plină trebuie să mă duc. Toți ai mei au să vie jos și va trebui să merg cu ei – zadarnice au să fie lacrimile!

Și o podidi plânsul.

Atât de mare fu durerea lui Sanuki, când auzi că trebuia să se despartă de ea, încât i se înălbi barba, i se pocâlti spinarea și pleoapele îi sângerară.

În sfârșit bătrânul jură să facă tot ce i-o sta în putere ca s-o oprească, așa că rugă chiar pe împărat să-l ajute.

În ziua în care fata trebuia să se întoarcă în lună, împăratul trimise două mii de arcași subt comanda lui Takomo Okuni, spre a împiedica pe locuitorii de sus să o răpească.

Nevasta bătrânului se ascunsese, cu Kaguyahime în brațe, într-o pivniță bine închisă.

Dar fata zâmbea, văzând toate pregătirile, și zicea:

– Cu arme pământești nu le puteți face nimica; unul doar să vie, și toată îndrăzneala voastră va pieri. Mie mi-era milă de voi și, cu toate că sus orașul strălucește de lumină și minuni și că oamenii de-acolo, nemuritori, fără necazuri și griji, trăiesc o tinerețe fără sfârșit, m-am rugat să mai mă lase un an încă pe pământ… dar ruga nu mi-a fost primită. De aceea, ochii mi se umplu mereu de lacrămi!

La ceasul șoarecilor, după miezul nopții, se făcu lumină, ca și cum ar fi ieșit pe cer deodată și soarele și luna.

De sus din lună veneau pe nori străvezii ființe de o frumusețe nemaivăzută pân-atunci pe pământ.

Cea mai mare dintre ele făcu un semn și, ca prin farmec, toate ușile se deschiseră.

Arcașii rămaseră orbiți, aiuriți și cu armele nu putură nimic să facă.

Una dintre ființele din lună aducea o cutie unde erau închise o ie cu aripe și o floare, – floarea care face nemuritor.

Kaguyahime o mirosi, scrise împăratului o scrisoare, mulțumindu-i pentru bunătatea pe care i-o arătase, puse scrisoarea lângă floarea făcătoare de minuni și le dete amândouă lui Takomo Okuni, să le ducă stăpânului… Mai îmbrățișă o

dată pe părinții ei de pe pământ, apoi își lepădă veșmintele, se îmbrăcă în ia cu aripe, se sui pe un nor și, ca un fulg, se ridică în sus înconjurată de tovarășii ei de pe altă lume.

Nu mai puteau de mâhnire Sanuki și cu nevastă-sa; de când plecase Kaguyahime viața nu mai era pentru ei viață. În curând se culcară, ca să nu se mai deștepte.

Și împăratul – și el – fu prăpădit când îi aduseră vestea că fata cea minunată se dusese… Citi scrisoarea cu multă durere, posti nu știu câtă vreme, se depărtă de toate femeile lui și trăi numai din amintiri.

Floarea făcătoare de minuni – floarea care dă nemurirea – el nu voi s-o miroasă; o-nveli în scrisoare și trimise pe un curtean credincios să le arză colo sus, pe Fuzi-Yama.

Și astăzi încă, de-acolo, de pe vârful înalt, se mai ridică fumul către cer.

UN BĂIEȚAȘ RĂU

(de Mark Twain)

A fost odată un băiețaș rău, îi zicea Jim… deși pe băieții răi îi cheamă mai întotdeauna Iacob, cum veți vedea, dacă citiți cărțile pentru școlile de duminică. Era ciudat, dar adevărat, că pe acesta îl cheamă Jim.

Acesta n-avea o mamă bolnavă… o mamă bolnavă, evlavioasă și picnită de oftică, care bucuros s-ar fi culcat în mormânt, ca să se odihnească, dacă n-ar fi oprit-o marea ei iubire pentru fiul ei, și teama că lumea are să fie prea aspră cu el, când nu va mai fi ea. Cei mai mulți copii răi din cărțile de duminică se numesc Iacob și au mame bolnave, cari îi învață să zică: „Doamne sfinte și îndură-te, varsă-ți marea bunătate“ etc., și-i adoarme în cântece dulci tânguitoare, îi sărută zicându-le „noapte bună“, îngenunche la căpătâiul lor și plâng.

La băiețașul acesta era cu totul altfel. Îl chema Jim și mama sa nu suferea de nimic… n-avea nici oftică, nici nimic. Dimpotrivă, era voinică și deloc evlavioasă; și nici nu era îngrijită de Jim. Chiar dacă ar fi fost să-și rupă gâtul, ea zicea că nu era mare pagubă. Îl culca în bătăi, nu-l săruta niciodată și nu-i zicea „noapte bună“; dimpotrivă îi trăgea palme când pleca să se culce.

Într-o zi băiatul acesta stricat fură cheia de la cămară, intră și mâncă un borcan de dulceață de mure negre, umplu apoi

vasul cu păcură (materie rea neagră ce vine din izvoarele de petroleu) fără ca mama sa să fi putut vedea deosebirea; dar, lucru ciudat, sufletul nu-l mustra și nici un glas nu-i șopti:

– Bine e să n-asculți de mama ta? Nu e păcat? Unde să duc copiii care mănâncă sufletul bunei lor mame?

Și apoi nu îngenunchie de bunăvoie și nu făgădui că n-are să mai facă vreun rău, și nu să sculă cu inima ușurată și fericită și nu să dusă la mama sa, să-i spună totul, și să o roage să-l ierte, mama sa nu-l binecuvântă cu lacrimi de mulțumire în ochi. Nu… așa fac toți ceilalți băieți răi din cărți; cu Jim însă era altfel. El mâncă dulceața și zicea că era o faptă de ispravă, și râdea când să gândea „ce mutră are să facă baba", când o vedea ce e în vas? Și când mama sa dete peste borcan, răul tăgădui totul și ea îl burduși în bătăi.

Toate erau ciudate la băiatul acesta… toate ieșeau altfel la el, decât la Iacob-ii cei răi din cărți.

Într-o zi să urcă în mărul arendașului Acorns, ca să fure mere, și craca nu s-a rupt, Jim n-a căzut și nu și-a rupt brațul, n-a fost sfâșiat de cânii arendașului, ca să stea apoi săptămâni de zile la pat și să se căiască și să se facă de treabă. Nu! fura la mere cât a vrut și să dete jos cu bine; de câne nu îi era frică, îl lovi cu o cărămidă, când sări la el. Era lucru foarte ciudat… Nimic din toate acestea nu să întâmplă în cărticelele acelea cu scoarțe marmorate și cu icoane scrise pentru copii.

Într-o zi fură briceagul învățătorului, și fiindu-i frică să nu-l afle, îl băgă în căciula lui George Wilson, – fiul văduvei Wilson, băiatul model, cel mai bun copil din sat, care *asculta* totdeauna de mama sa și nu spunea niciodată un neadevăr și-i plăcea să se ducă la școala de duminică. Și când cuțitul căzu din căciulă, și bietul George lăsă capul în jos și să roși parc-ar fi fost vinovat, și învățătorul îl învinui de furt și voia să-l lovească cu nuiaua, nu să ivi deodată în mijlocul lor un judecător cu părul alb, care să strige: „Nu te atinge de acest băiat nobil… uite, colo e lașul

făcător de rele! Eu am trecut nevăzut pe dinaintea ușei școalei și l-am văzut când a furat briceagul! Și apoi Jim a fost bătut, și venerabilul judecător n-a ținut nici o cuvântare în clasă, care să topea în lacrimi, și nu luă pe George de mână ca să zică că astfel de băiat merită să fie înălțat, și nu-l luă ca să șează la el, să mătură cancelaria, să facă curse prin oraș, să taie lemne și să studieze dreptul, să dea acasă o mână de ajutor nevestei sale, iar restul timpului să se joace, să câștige patruzeci de lei pe lună și să fie fericit.

Nu; aceasta s-ar fi întâmplat în cărți, dar la Jim a fost cu totul altfel. Nu veni nici un judecător bătrân, cicălitor, ca să facă zâzanie, și așa băiatul model George fu bătut, iar lui Jim îi creștea inima pentru că, cum știți, Jim ura pe copiii cei buni. El zicea, că are un năcaz grozav pe nătăfleți de aceștia.

Dar lucrul cel mai ciudat a fost că Jim s-a plimbat cu barca duminică și nu s-a înecat, că altă dată a fost la pescuit, tot duminica, unde-l apucă o furtună și trăsnetul tot nu l-a ucis. Zău puteți citi toate cărțile de duminică, de azi și până la Crăciunul viitor și nu veți găsi ceva la fel. A, veți găsi că toți băieții răi în loc să meargă la biserică, să plimbă duminica cu barca (luntrea) pe râu, să înece toți, fără osebire, că pe toți băieții răi, cari să duc să pescuiască, îi apucă furtuna și-i ucide trăsnetul. Bărcile cu băieți răi să răstoarnă totdeauna duminica, și mereu să stârnește furtună, când băieții răi să duc duminica la pescuit. Cum scapă Jim, o să rămână pe veci o taină.

Jim acesta era vrăjit… aceasta trebuie să fie dezlegarea acestei taine. Nimic nu putea să-l atingă. Dădu chiar elefantului din menajerie o priză de tabac, elefantul nu i-a zdrobit capul cu trompa sa. Scotoci dulapul ca să mănânce prăjituri și nu greși și nu bău apă tare. Fură pușca tatălui său și să duse duminica la vânat, și nu să împușcă la mână. Pe surioara sa o lovi, în furia sa, cu pumnul în tâmplă și nu muri cu dulci cuvinte de iertare pe buze. Nu, ea să făcu bine.

În cele din urmă fugi de la părinți și să făcu marinar, și nu să întoarce acasă, nu să pomeni, singur pe lume și trist, nu găsi pe ai săi dormind la cimitir, casa părintească pustiită și dărâmată. Nu! El să întoarsă beat turtă și s-a dus mai întâi la poliție.

Să făcu mare, să însură și avu o fată; a făcut avere mare prin fel de fel de înșelătorii și ticăloșii; acum e cel mai mișel din comuna sa și e cinstit de toată lumea și face parte din statul comunal!

Cum vezi, în cărțile de duminică n-a fost niciodată un Iacob rău, care să fi avut mereu noroc, ca păcătosul acesta de Jim cu viața vrăjită.

POSTUME

ABU-HASSAN

Era odată la Bagdad, sub domnia strălucitului calif Harun-al-Rașid, un negustător bogat, care avea o nevastă bătrână și un fecior, Abu-Hassan, crescut până la vreo treizeci de ani strâns de aproape în toate privințele. Negustorul a murit, și Abu-Hassan a intrat în stăpânirea avuției pe care o grămădise tată-său o viață întreagă. Fiul a făcut altfel de cum făcuse tatăl. În tinerețe nu căpătase niciodată o para mai mult decât îi trebuia ca să-și ducă viața; acum a pus de gând să cheltuiască potrivit cu mijloacele pe care i le adusese soarta. Astfel, și-a împărțit averea în două părți: cu o parte a cumpărat acareturi care îi aduceau destul venit, ca să poată trăi, cum se cuvine, fără să s-atingă de capete; iar cu cealaltă jumătate, în bani sunători, a hotărât să se pună pe petreceri, încailea să-și destoarcă răbdările suferite sub strășnicia în care îl ținuse tată-său până la așa vârstă coaptă; dar s-a jurat că n-are să mai cheltuiască apoi nimica peste această sumă, după ce și-o face toate chefurile. În acest scop, Abu-Hassan a strâns împrejuru-i o ceată de tineri de vârsta și de teapa lui, și de acolea s-a gândit numai cum să-i facă a-și petrece vremea în chipul cel mai plăcut. Așadar nu s-a mărginit la prânzuri și ziafeturi cu mâncări și băuturi care de care mai rare și mai scumpe; a adus și tarafuri de lăutari și cântăreții cei mai vestiți; și pe urmă, dănțuitoarele și dănțuitorii cei mai aleși din orașul Bagdad.

Toate chefurile astea, din zi în zi mai costisitoare, l-au aruncat pe Abu-Hassan în cheltuieli atât de nemăsurate, încât n-a putut-o duce așa mai mult de un an.

Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuți; ba nici nu-i mai întâlnea oriunde i-ar fi căutat, fiindcă fugeau de el îndată ce-l zăreau, și dacă, din întâmplare, da piept în piept cu vreunul și vrea să-l oprească să-i spună ceva, acela își cerea iertăciune, că-i e degrabă și n-are vreme de vorbă, și pleca repede p-aci încolo.

Pe Abu-Hassan mai mult l-a mâhnit părăsirea din partea prietenilor, decât îl încântase mai înainte semnele lor de dragoste. Odată, mâhnit, dus pe gânduri, cu capul plecat, a intrat în odaia mă-si și s-a așezat pe marginea divanului, departe de ea.

– Ce ai, fiule? a întrebat bătrâna. De ce ești așa de pocâltit și n-ai chef deloc? Să fi pierdut tot ce ai pe lume și tot n-ai fi așa de opărit… Știu că, după câte cheltuieli nebunești ce ai făcut, nu-ți mai rămân mulți bani sunători. Erai stăpân pe avutul tău, și eu n-am vrut să mă-mpotrivesc purtărilor tale nesocotite, mai ales știind că ți-ai păstrat cuminte jumătate din avere… Și d-aia nu văd ce te poate adânci acum în așa neagră mâhnire.

Pe Abu-Hassan, la vorbele bătrânei, l-au podidit lacrimile, și a zis:

– Mamă, știi în ce chip m-am purtat un an de zile. Am strâns atâția prieteni împrejurul meu, i-am îndopat cu câte bunătăți mi-a dat prin gând, până n-am mai putut, și acuma, când nu mai am ce le da, văd că toți mă părăsesc. Când zic că n-am cu ce-i mai îndopa, mă gândesc la banii pe care-i hotărâsem pentru asta; că despre venitul meu, slavă Domnului, mi l-am păstrat, și acuma știu cum să-ntrebuințez ce din fericire mi-a rămas. Vreau numai să încerc până unde pot merge prietenii cu nerecunoștința. O să mă rog de ei să pună fiecare, de la mână la mână, să m-ajute a mă sălta din starea nenorocită

în care am căzut. Dar asta, precum ți-am spus, o fac numai ca să văz dacă voi găsi la dânșii vreo recunoștință.

– Băiete, i-a răspuns mama, nu vreau să te opresc de la ce ai pus de gând; dar îți pot mai dinainte spune că degeaba tragi nădejde. Tu încă nu cunoști ce va să zică prietenii de petrecere; dar o să-i cunoști…

– Mamă, a zis Abu-Hassan, eu înțeleg și cred ce-mi spui; dar tot vreau să mă luminez singur despre mișelia și neomenia lor.

Abu-Hassan a și plecat; a făcut ce-a făcut și a găsit pe toți prietenii. Le-a arătat în ce mare strâmtoare se afla și i-a rugat să-și dezlege pungile ca să-l ajute. N-a uitat chiar să le spună că în mare parte a scăpătat din pricina cheltuielilor nemăsurate cu atâtea petreceri și ziafeturi, că doar i-o atinge la omenie. Nici unul dintre prieteni nu s-a lăsat înduioșat de vorbele lui frumoase, ba, unii, chiar, l-au dat afară. S-a întors acasă, amărât până în fundul sufletului și i-a zis bătrânei:

– A, mamă, bine mi-ai spus tu: în loc de prieteni am găsit niște ticăloși nerecunoscători. S-a isprăvit; să nu-i mai văz în ochi!

Abu-Hassan s-a hotărât dar să se ferească de acu încolo de orice galantomie. După ce și-a socotit venitul bine, și l-a împărțit astfel încât să-i ajungă de cheltuială în fiecare zi, regulat, dându-i mâna să poftească în toate serile la masă câte un singur musafir, pe care să-l ospăteze cumpătat, dar cuviincios. Pe urmă s-a jurat că acel musafir să nu fie localnic din Bagdad, ci un străin care ar fi picat chiar în ziua aceea, și pe care să-l poată trimite pe-aci încolo după ce l-a găzduit frumos o noapte.

După cum pusese la cale, Abu-Hassan își îngrijea de dimineață să cumpere toate trebuincioasele pentru cină, și pe seară, mergea să se așeze lângă podul Bagdadului; cum vedea un străin, ăl dintâi care-i ieșea înainte, măcar de orice teapă ar fi fost, îl poftea politicos să-i facă cinste a veni să cineze și să petreacă noaptea aceea la dânsul.

Cina lui Abu-Hassan nu era foarte bogată, însă bună și curată, așa ca să poată mulțumi destul pe un oaspete drumeț. Mai ales nu lipsea de la masă vin și veselie, căci în loc să vorbească cu oaspetele său despre politică ori despre daraveri negustorești, îi plăcea mai bine să povestească despre lucruri plăcute și hazlii. De felul lui era om vioi și bun de petrecere, și știa să-nveselească pe un tovarăș, oricât de posomorât. A doua zi dimineața, Abu-Hassan îi zicea musafirului:

– Când te-am poftit aseară la mine, ți-am spus obiceiul meu: să nu te superi că acum te poftesc să pleci; am eu cuvinte să mă port așa. Mergi de-ți vezi și de treburile dumitale… Umblă cu Dumnezeu!

Într-o seară, când ședea după regula lui la capătul podului, iată că trece califul Harun-al-Rașid, îmbrăcat tiptil, așa ca să nu-l cunoască nimeni. Stăpânitorul acesta, deși avea destui slujbași foarte pricepuți și strașnici, tot voia să cunoască el singur cum merg lucrurile în împărăția lui; și pentru acest scop umbla adesea tiptil în felurite chipuri prin orașul Bagdad. În seara aceea era îmbrăcat ca un negustor de la Musul, care s-ar fi dat chiar atunci jos de pe corabie, în partea dimpotrivă a podului, și în urma lui mergea un rob mare și voinic, o namilă de om.

Califul, sub îmbrăcămintea lui, se vedea a fi un bărbat de seamă, vrednic de toată cinstea. Abu-Hassan s-a ridicat de unde ședea jos și, după ce i-a făcut o temené până la pământ, i-a zis politicos de tot:

– Prea-cinstite domnule, bine-ai venit sănătos la noi în Bagdad; te rog prea-plecat să-mi faci cinstea să poftești la cină cu mine și să-ți petreci noaptea asta în casa mea, ca să te odihnești bine de oboseala călătoriei.

Și, ca să-l îndatoreze și mai mult a pofti la el, i-a spus în câteva cuvinte ce obicei are dânsul cu musafirii lui.

Califul a făcut haz de gustul lui Abu-Hassan și a voit să cunoască mai de aproape pe acest om ciudat. I-a spus numaidecât că de la un bărbat așa de politicos e încântat a primi găzduire, fie pe cât de scurtă vreme, și că e gata să-l urmeze.

Abu-Hassan, care nu bănuia că soarta îi scosese înainte un oaspete așa de înalt, se purta cu califul parcă ar fi fost deopotrivă amândoi. L-a dus acasă, l-a băgat într-o odaie foarte curată și l-a poftit să șadă pe divan, la locul de cinste. Cina era gata și masa pusă. Mama lui Abu-Hassan, pricepută la bucătărie, le-a dat trei feluri de mâncări: niște porumbei gătiți cu zarzavaturi și cu orez, apoi o gâscă la tavă și pe urmă un clapon fript cu patru puișori rumeniți de jur împrejur. Altceva nimica; dar toate erau bine făcute.

Abu-Hassan a stat la masă în fața musafirului; au mâncat amândoi din toate pe tăcute și pe nebăute, după obiceiul locului. După ce au isprăvit de mâncare, mama lui Abu-Hassan a ridicat masa și le-a adus fel de fel de poame de care se găseau în acea vreme a anului și niște turte uscate de migdale. Când s-a-nnoptat bine, au aprins lumânările; apoi Abu-Hassan a adus niște urcioare cu vin și bărdace, le-a pus lângă el și a rugat-o pe bătrâna să-i dea de mâncare robului care venise cu musafirul. Când s-au așezat iar la masă, Abu-Hassan a luat o bărdacă, a umplut-o cu vin și, ridicându-se în sus, a zis către musafir:

– Prea cinstite domnule, te poftesc să faci ca mine… Nu știu ce-i fi gândind dumneata; dar, după mine, drept să-ți spun, omul care urăște vinul, vrând să se arate înțelept, nu-i înțelept deloc. Veselia e lucru bun; trebuie s-o căutăm, și s-o găsim în fundul bărdacei!

Abu-Hassan și-a golit bărdaca, în vreme ce califul i-a răspuns:

– Vorba dumitale e cuminte, ești un om de ispravă; îmi place că te văz chefliu și vesel, și te rog să-mi torni și mie.

Abu-Hassan a umplut bărdaca musafirului, zicând:

– Gustă, te rog, prea cinstite domnule și spune drept: așa-i că-i bunicel?

Califul a băut; iar Abu-Hassan i-a mai zis:

– Eu, cum te-am zărit pe dumneata, am priceput că ești un om care știi ce va să zică să trăiești. Ce să-ți mai vorbesc ?… Sunt cum nu se poate mai mulțumit și mai vesel că m-am întâlnit astăzi cu un bărbat așa de deosebit cum ești dumneata. Îmi placi foarte mult… Halal să-ți fie! Să trăiești!

Vorbele lui Abu-Hassan îi făceau mare plăcere califului, care fiind și el om foarte vesel, își îndemna mereu gazda la băut, ca să o cunoască mai bine. Din vorbă în vorbă, Abu-Hassan a spus cum îl cheamă, cum trăiește, prin ce întâmplări neplăcute trecuse, și a încheiat zicând:

– Dar nu-mi pare rău că am fost amăgit de prieteni, fiindcă dacă nu se-ntâmpla ce s-a-ntâmplat, poate nu-mi scotea norocul în cale un străin așa de prețios ca dumneata.

Califul, mulțumit de lămuririle lui Abu-Hassan, i-a zis:

– Ești vrednic de laudă, prietene, că ai luat astfel de hotărâre înțeleaptă, și mai ales că te ții de ce ai hotărât și, drept să-ți spun, îți pizmuiesc fericirea. Dumneata ai în fiecare zi plăcerea să primești la masa și-n casa dumitale un om de treabă cu care stai frumos de vorbă și-l îndatorezi așa, încât unde s-o duce, să te pomenească și să-ți laude casa, masa și primirea dumitale atât de cuviincioase… Decât, din vorbă-n vorbă, și dumneata și eu, nu luăm în seamă că prea lăsăm vinul să se trezească… Te rog, bea, și toarnă-mi și mie!

Și așa au băut amândoi înainte povestindu-și unul altuia lucruri plăcute. Acu era târziu; musafirul a spus că, fiind obosit de atâta drum cât făcuse, are nevoie de odihnă, și a adăugat:

– Și pe urmă, nici dumneata nu voi să-ți pierzi odihna pentru mine. Haide, să ne culcăm; și fiindcă poate mâine dimineață eu am să plec până nu te deștepți dumneata, îți spun de acuma că am rămas foarte încântat de ospătarea ce mi-ai

făcut așa de îndatoritor. Numai de un lucru îmi pare rău, că nu știu cum să-ți arăt recunoștința mea. Spune-mi, rogu-te, dumneata, cum m-aș plăti de atâta bunăvoință, ca să vezi că nu ai avut a face cu un nerecunoscător. Un om ca dumneata nu se poate să n-aibă vreo daraveră, vreo nevoie, și să nu dorească a i se face pe plac. Uite, cât mă vezi pe mine așa, negustor, poate să fiu în stare să te îndatorez și eu cu ceva, dacă nu de-a dreptul, măcar prin mijlocirea vreunuia dintre prietenii mei.

La aceste vorbe politicoase ale negustorului, Abu-Hassan a răspuns:

– Prea-cinstite domnule, nu mă îndoiesc câtuși de puțin că, nu numai așa, doar ca om politicos, îmi arăți bunăvoință. Dar, pot să te asigur că n-am nici păsuri, nici daraveri, nici vreo dorință, și n-am să cer nimănui nimic. N-am cea mai mică poftă de mărire, și sunt foarte mulțumit cu soarta mea. Prin urmare, foarte-ți mulțumesc numai și numai că ai poftit în casa mea și mi-ai cinstit masa, așa bună, rea, cum s-a putut găsi… Cu toate astea parcă aș avea și eu ceva care mă supără, dar iar nu până-ntr-atâta încât să-mi pierz liniștea pentru asta. Să vezi ce e… Aici la noi, în Bagdad, fiecare mahala își are giamia ei, cu câte un iman, adică popă, care e dator să facă rugăciunile la ceasurile hotărâte după lege. Imanul de la giamia noastră este un bătrân înalt și uscățiv, posomorât și tare fățarnic. Ctitorii, câteșipatru, vecinii mei, sunt ca și el bătrâni ursuzi și zavistnici, lucru mare. În toate zilele se adună împreună cu toții și alta n-au de vorbit decât bârfeli și răutăți, ca să vâre fitiluri și zâzanie în toată mahalaua; crapă de necaz că nu poate să stăpânească dumnealor pe toți mahalagiii noștri, să-i poarte ei de nas după cum le place lor. Ei! vezi, asta mă strânge pe mine de gât, în loc să-și vază popa de legea lui și ctitorii să se îngrijească de giamie, dumnealor se leagă de lume și n-o lasă să trăiască în bună pace.

– Cum văz eu, a zis califul, dumneata ai dori să le mai scurtezi limba acelor bârfitori?

– Precum zici, tocmai! a răspuns Abu-Hassan. Ah! de ce nu mă face Dumnezeu pe mine calif o zi măcar, numai o zi!

– Ei! să zicem că ai fi calif… ce-ai face?

– Ce-aș face?… Aș face să rămână de pomină… i-aș pildui strașnic pe dumnealor, ca să aduc o mulțumire lumii de ispravă; aș pune să le tragă la fiecare ctitor câte o sută de bețe la tălpi și imanului patru sute; să-i învăț eu pe dumnealor, mă-nțelegi, că nu-i treaba dumnealor să tulbure viața mahalagiilor, mă înțelegi!

Califului i s-a părut foarte nostimă ideea lui Abu-Hassan, și zice:

– Îmi place dorința dumitale, mai ales că o văd pornită dintr-o inimă dreaptă, care nu sufere să rămâie răutatea nepedepsită; și tare aș dori și eu să ți-o văd îndeplinită… Și, de! poate că lucrul să nu fie chiar peste putință, cum îți închipui… Eu cred că dacă ar afla ce gânduri ai, califul ar fi în stare să-ți încredințeze puterea lui pe o zi… Și cât mă vezi dumneata, așa un negustor ca toți negustorii, cine știe de nu ți-aș putea ajuta s-o dobândești.

– Ei! ia lasă, a răspuns Abu-Hassan, nu-ți mai bate joc de mine și dumneata, cum și-ar bate, firește, și califul, dacă ar afla de neroziile mele… Poate doar atâta, să afle și el de purtările cuviosilor noștri și să-i osândească el la vreo pedeapsă.

– Ba, Doamne ferește, nu-mi bat joc nicidecum, a zis musa - firul, și desigur că nici califul nu și-ar bate… Dar să lăsăm astea; uite, e aproape miezul nopții, haide să ne culcăm!

– Bine zici; dar, fiindcă urciorul nostru mai are ceva în fund, eu crez că ar trebui mai întâi golit, și pe urmă să ne ducem la culcare. Un lucru numai te-aș ruga: mâine dimineață, când ăi pleca, dacă n-oi fi eu deștept, să nu lași ușa de la drum deschisă.

Pe când vorbea Abu-Hassan, califul, ridicând urciorul, și-a umplut bărdaca și a golit-o, mulțumind încă o dată de buna ospătare. După aceea, pe furiș, a aruncat în bărdaca gazdei, așa cât poți lua cu vârful degetelor, dintr-o cutiuță cu niște prafuri, pe care o purta cu sine, și peste ele a turnat vinul tot cât mai rămăsese în urcior; pe urmă, întinzând bărdaca a zis:

– Acuma te rog, iubită gazdă, să iei de la mine bărdaca asta și s-o deșerți în cinstea și pentru dragostea mea.

Abu-Hassan, foarte bucuros, a luat bărdaca în mâna dreaptă și a ridicat-o-n sus; cu palma stângă la piept s-a închinat prea plecat și apoi a băut tot până-n fund dintr-o sorbitură… Dar n-a apucat să lase jos bărdaca goală, și, simțindu-se înmuiat în toate încheieturile, s-a lungit binișor pe divan, unde l-a și furat somnul, așa degrabă, că musafirul a început să râză, și, chemându-și robul, care aștepta gata la ușă, i-a zis:

– Ia-l pe omul ăsta în cârcă, și bagă de seamă, când ieșim, în ce loc se află casa, să știi unde ai să-l aduci înapoi mâine, când ți-oi porunci.

Și, fără zgomot, au ieșit din casă, robul ducând în cârcă pe Abu-Hassan adormit adânc, și califul care a lăsat într-adins ușa de la drum deschisă.

Cum au sosit la palat, au mers până în odaia unde așteptau toți curtenii:

– Dezbrăcați-l pe omul ăsta și culcați-l în patul meu!

Curtenii l-au dezbrăcat binișor pe Abu-Hassan, l-au îmbrăcat în halatul califului și l-au culcat frumos în patul împărătesc. După aceea califul a chemat în juru-i pe toți ai curții, bărbați și femei, și le-a zis:

– Vedeți pe omul care doarme colea? Mâine dimineață, la ceasul hotărât, întocmai cum faceți când mă deștept eu, așa să faceți și cu el, fără nici o deosebire, să nu vă mai gândiți la mine câtă vreme v-ăți afla în fața-i; în sfârșit, până nu poruncesc eu altceva, poruncile lui să fie sfinte: el este califul vostru!

Curtenii și curtenele fără vorbă s-au închinat pân-la pământ, și fiecare s-a gândit cum să se supună mai bine, după puterile sale, poruncilor stăpânului. Întorcându-se la palat, califul trimise după marele vizir Giafar, și cum a sosit acesta, i-a zis:

– Uite de ce te-am chemat, Giafar: mâine dimineață, când vii după porunci, să nu te miri dacă vei vedea șezând în tronul meu pe omul acesta, care doarme colea. Ascultă-i și-i îndeplinește cu sfințenie toate poruncile. Are să se arunce la galantomie, o să-ți poruncească a împărți daruri în dreapta și-n stânga: fă tot ce-ți spune, măcar de-ar fi să-mi sleiești toate lăzile împărăției. Nu uita să vestești pe toți curtenii, de la mic până la mare, să-i dea mâine, la ceasul hotărât pentru înfățișare înaintea mea, toată cinstea ce mi se dă mie… Du-te acuma și caută să-mi faci întocmai pe plac!

După plecarea marelui vizir, califul a mers să se culce și el într-altă odaie, poruncind robului său de încredere, anume Mesrur, să-l scoale mâine până nu s-a deșteptat Abu-Hassan.

Și astfel, a doua zi dimineața, califul a trecut într-o cămăruță cu câteva trepte mai sus, de unde, de la o ferestruică cu gratii, putea vedea fără a fi văzut, toată odaia unde dormea încă prietenul de cu seara.

Toți curtenii și toate curtenele intrară numaidecât pe rând, și se așezară binișor, în tăcere, fiecare după treapta sa, ca după obicei, la locu-i cuvenit. Începuse acum să se lumineze de ziuă; era vremea de deșteptat pentru rugăciunea de dinainte de răsăritul soarelui, după cum cere legea musulmană. Curteanul cel care sta la căpătâiul califului, apropie de nasul adormitului un burete înmuiat în oțet de trandafir. Adormitul strănută îndată și miji din ochi; deși nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari, foarte bogată, împodobită cu vase mari de aur, cu perdele și covoare țesute de mătase; și de jur împrejurul lui niște tinere curtene, unele

cu harfe, altele cu alăute și cu dairele gata să înceapă a cânta, și toate de o frumusețe nespusă; iar la spatele lor niște robi arabi în veșminte strălucitoare, stând toți cu mâinile la piept. Uitându-se la învelitoarea cu care dormise acoperit văzu că e de catifea stacojie, țesută cu fir de aur, și cu mărgăritare; iar lângă pat un veșmânt tot așa, și alături, pe o perină, o tichie de calif.

Văzând toate astea, Abu-Hassan rămase aiurit… și, aducându-și aminte de ce vorbise seara la masă cu musafirul, gândi:

„Asta-mi place! Ajunsei acuma și calif! auzi vis!“ și închizând ochii își așeză iar capul să-și urmeze somnul. Dar un rob, aplecându-se până la pământ, îi zise cu sfială:

– Stăpânitor al credincioșilor, Strălucirea Ta să nu mai adoarmă, e vremea rugăciunii de dimineață, soarele stă să se arate.

Vorbele acestea l-au amețit pe Abu-Hassan: „Sunt deștept ori dorm?… Ași! dorm; nu se poate!… dorm!“ Și ținând ochii tot închiși, n-a mișcat. Dar n-a trecut mult, și robul, văzând că nu capătă răspuns, a zis iar:

– Stăpânitor al credincioșilor, Strălucirea Ta să nu se supere dacă iar îndrăznesc a-i spune că trebuie să se scoale, afară numa dacă nu vrea să lase a trece ceasul rugăciunii de dimineață.

„M-am înșelat, gândi Abu-Hassan; nu dorm!“

Deschise ochii bine și, fiind acuma ziua mare, văzu foarte limpede tot ce zărise nedeslușit la lumina slabă de-adineauri. Se ridică de mijloc și privi de jur împrejur zâmbind ca un om care se deșteaptă plin de mulțumire după un somn bun cu vise plăcute.

Atunci tinerele curtene i se închinară prea-plecat, și deodată harfele și tamburele, alăutele, dairelele începură o cântare îngerească de care Abu-Hassan rămase atins până la suflet.

Cu toate astea tot și-a venit iar la gândul dintâi:

„Bre! ce să fie asta? unde mă aflu eu? Ce e palatul ăsta? Ce sunt minunățiile astea? robii și curtenii ăștia strălucițI? frumusețile astea de curtene și cântările astea care te ridică în slavă? Cum adică? să nu pot eu înțelege: visez ori sunt treaz?“

Când îi treceau prin minte aceste întrebări, iată că s-apropie Mesrur, căpetenia robilor și-i zice:

– Stăpânitor al credincioșilor, Strălucirea Ta să-mi dea voie a-i spune că n-are obicei să se scoale așa de târziu, afară numa dacă, Doamne-ferește, nu se simte bine; așadar, trebuie Strălucirea Ta numaidecât să se suie în tron, iacătă a sunat ceasul sfatului împărătesc.

După vorbele lui Mesrur, Abu-Hassan înțelese că nu mai doarme și că prin urmare tot ce i se întâmplă nu-i în vis, ci aievea! Dar încă nehotărât ce are să facă și cum trebuie s-o ia, stetea la gânduri. După câteva clipe de îndoială, se uită lung la Mesrur și-i zise:

– Ia ascultă-mă, cu cine vorbești? și cui îi zici dumneata „Stăpânitorul credincioșilor“?

– Strălucirea Ta, răspunse Mesrur zâmbind, îmi vorbește astfel ca să mă pună la încercare, ori ca să glumească… Cine altul să fie stăpânul credincioșilor decât Strălucirea Ta? Mesrur, ticălosul rob, nu poate uita asta, și bănuiește că poate vreun vis urât o fi tulburat azi-noapte odihna Strălucirii Tale.

Abu-Hassan, pufnind, s-a trântit iar cu capul pe căpătâi și… după ce s-a săturat de râs, s-a ridicat iar de mijloc și, întorcându-se către un arap mititel, negru ca și Mesrur, i-a zis:

– Ia ascultă, piciule: spune-mi tu cine sunt eu?

– Prea înalte, a răspuns piciul clipind din ochii-i aplecați, Strălucirea Ta este stăpânitorul credincioșilor, care ține pe pământ locul stăpânului lumii.

– Mare mincinos ești, cât ești tu de micuț! Pe urmă a făcut semn unei curtene să se apropie și, întinzându-i mâna, i-a zis:

– Drăguță, fii bună și mușcă-mă de vârful degetului, să văz: dorm ori sunt deștept?

Tânăra l-a apucat cu dinții de vârful degetului și l-a strâns puțintel… Abu-Hassan și-a tras repede degetul…

– Nu dorm!… Dar cum? Cum, fără știrea mea, să ajung eu peste noapte calif? Asta e ceva minunat, de neînțeles… Și zise apoi, foarte dulce, către frumoasa curteană:

– Mă rog, spune-mi drept, așa să trăiești, adevărat e, drăguță, că eu… sunt stăpânitorul credincioșilor?

– Mai adevărat nu se poate, prea-luminate stăpâne! a răspuns tânăra; e atât de adevărat, că noi rămânem toți pe gânduri văzând că Strălucirea Ta se miră de asta…

Abu-Hassan s-a uitat lung la ea și cu zâmbet de bunătate i-a răspuns moțăind din cap:

– Am înțeles! și mătăluță ești o… mincinoasă!… Lasă că știu eu bine cine sunt.

Căpetenia robilor văzând că stăpânul voia să se dea jos din pat, îi întinse mâna și umărul să-l ajute. Cum se puse Abu-Hassan pe picioare, rezemându-se pe umărul robului, curtenii, bărbați și femei, i se plecară până la pământ, strigând toți într-un glas:

– Să fie de bine Strălucirii Sale; zi fericită și noroc să-i dea Dumnezeu!

– Ah! Doamne, ce minune! a strigat stăpânul… Ce mă culcai aseară și acum ce mă trezesc?… Vezi cum se poate schimba viața, de cu seara până dimineața… Mare lucru! Ce să spun?… Să mor dacă-nțeleg ceva!

Până să-și isprăvească vorba, câțiva curteni l-au și îmbrăcat de sus până jos, pe când ceilalți, curteni și curtene, și robi, arapi, s-au așezat în rând de o parte și de alta, până la ușa prin care stăpânitorul trebuia să meargă în sala sfatului împărătesc. Mesrur, căpetenia arapilor, îl duse până la treptele tronului.

Abu-Hassan, rezemându-se pe umărul robului, sui treptele și se așează pe tron.

Totdeodată Harun-al-Rașid trecuse repede la altă ferestruică cu gratii de unde se vedea în sala tronului.

Abu-Hassan, aruncându-și privirile în dreapta și-n stânga, văzu pe toți curtenii și ofițerii palatului stând frumos la rând, drepți ca lumânarea, cu ochii țintă în ochii lui, fără să clipească măcar și parcă fără să răsufle.

Lui Harun-al-Rașid, care se uita cu multă luare aminte, de sus, prin gratii, îi plăcu dintru-nceput ce vrednic și ce mândru se pricepea Abu-Hassan să-i țină locul.

Îndată ce s-așează califul pe tron își ridică fruntea, rezemându-și palmele pe genunchi și totodată marele vizir Giafar se-nchină dinainte-i până la pământ, zicând:

– Stăpânitor al credincioșilor, Dumnezeu s-o acopere cu harurile sale pe Strălucirea Ta, iară pe dușmanii ei în flăcările iadului să-i prăvălească.

Abu-Hassan, după câte văzuse și auzise de-adineauri din pat, și până acum pe tron, începu să crează că e de-a binele calif. Nici n-a mai voit să gândească prin ce minune a soartei ajunsese aici, și, hotărât, s-a apucat de treabă ca un calif ce era. Astfel a întrebat pe marele vizir dacă are să-i spună ceva deosebit. Giafar i-a răspuns:

– Stăpânitor al credincioșilor, emirii, vizirii și toți ofițerii așteaptă porunca să vie a se-nchina Strălucirii Tale.

Abu-Hassan a zis:

– Să poftească!

Marele vizir s-a întors atunci către portarul cel mare:

– Stăpânitorul credincioșilor poruncește să-ți faci datoria.

S-au dat de părete ușile, și toți ofițerii cei mari, muiați din cap până-n picioare numa-n mătăsuri și-n fireturi, au intrat și, cu pas falnic unul după altul, au venit să se-nchine dinaintea tronului, îngenunchind și atingând podeaua cu fruntea, după

care, iar la rând, au mers să se așeze frumos unii de o parte, alții de alta. Când s-a sfârșit ceremonia, marele vizir a început să-și facă raportul despre felurite treburi după hârtiile pe care le ținea în mână. Treburile acelea în adevăr nu erau nici foarte însemnate, nici prea încurcate; totuși erau treburi politicești. Abu-Hassan, fără să stea mult pe gânduri, le-a dat la toate dezlegare potrivită, scurt, fără să se-ncurce la vreuna, și toate dezlegările erau nemerite, după cum îl povățuia mintea lui cu scaun sănătos.

Până să-și isprăvească raportul, Abu-Hassan, zărind în mulțimea ofițerilor pe căpitanul poliției, pe care-l cunoștea, că-l văzuse de atâtea ori prin oraș, a zis marelui vizir:

– Ia așteaptă puțintel; am de dat o poruncă grabnică polițaiului. Căpitane, ia poftim mai aproape!…

Căpitanul s-a apropiat de tron, închinându-se și a ascultat, iar califul a urmat:

– Căpitane, să mergi acu într-un suflet în ulița cutare din mahalaua cutare (i le-a spus pe nume); în ulița aceea se află o giamie; la giamie acolo, ai să găsești stând la taifas un iman și patru bătrâiori cu barba albă… Să-i ridici numaidecât și să pui să le tragă, de față cu dumneata: câte o sută de vine de bou la tălpi, fiecăruia dintre bătrâiori, iar imanului, patru sute… Și pe urmă să te întorci fără zăbavă să-mi spui cum mi-ai îndeplinit porunca… Ai venit?

Căpitanul, fără vorbă, s-a închinat adânc și a plecat degrabă să-și facă datoria.

La auzul acestei porunci, date așa de scurt și hotărât, Harun-al-Rașid a zâmbit de mulțumire, văzând că Abu-Hassan nu-și pierde vremea cu nimicuri, ci se folosește degrabă de prilejul domniei spre a pedepsi cum se cuvine pe zavistnicii bârfitori.

Totodată, marele vizir își urma mai departe raportul, și până să nu și-l isprăvească bine, iată se-ntoarce polițaiul și zice:

– Stăpânitor al credincioșilor, am găsit pe iman și pe cei patru bătrâiori stând la taifas în giamia aceea și, ca dovadă că mi-am îndeplinit cu credință datoria, întocmai după porunca Strălucirii Tale, am adus și adeverința aceasta.

Și scoțând din sân o hârtie a înfățișat-o califului. Abu-Hassan a citit în de-amănuntul arătarea celor petrecute în curtea geamiei și s-a uitat de-aproape la numele mahalagiilor, toți cunoscuți de-ai lui, care întăreau cu iscăliturile lor acea arătare, ca martori ce stătuseră de față la săvârșirea pedepsei și, după ce a sfârșit, a zis foarte mulțumit către polițai:

– Bun! treci la locul dumitale!… Acuma, dumneata, vizirule, spune vistiernicului să ia o pungă cu o mie de bani de aur și să o ducă tot în mahalaua aceea unde a fost polițaiul, mamei unuia Abu-Hassan, e om văzut în partea locului, măcar cine îi cunoaște casa. Du-te și te întoarce degrabă!

Marele vizir a dus el însuși punga și i-a spus bătrânei numai atâta că este un dar trimis din partea califului, fără altă deslușire. Bătrâna cu destulă mirare a primit darul; nu-și putea închipui de unde până unde să-i dea prin minte califului a-i trimite atâta bănet; de unde era să știe dânsa de cele petrecute la palat?

În vremea cât a lipsit marele vizir, și-a făcut raportul și polițaiul despre toate cele întâmplate peste noapte în tot Bagdadul, fel de fel, pe care le-a ascultat califul cu multă luare aminte. Întorcându-se vizirul și spunând califului cum îndeplinise întocmai porunca, califul i-a zis:

– Bine; dar nu ți-a dat în gând să întrebi pe bătrâna: fiu-său, Abu-Hassan, e acasă? ce face?

– Ba da, strălucite stăpâne, cum nu? am întrebat-o și mi-a răspuns că fiu-său e acasă, dar că doarme în odaia lui și nu-l poate trezi, fiindcă azi-noapte a stat până foarte târziu la petrecere cu un musafir.

La aceste vorbe, califul nu și-a mai putut stăpâni râsul și a râs cu mare poftă, de care, firește, toată lumea s-a bucurat, văzând veselia stăpânitorului lor atotputernic. Mesrur atunci a făcut un semn către toată adunarea prin care le arăta că sfatul s-a încheiat și că fiecare poate pleca; și au plecat toți, trecând și închinându-se pe dinaintea tronului, rând pe rând, ca la sosire, rămânând împrejurul tronului numai Mesrur, marele vizir și ofițerii de pază. Abu-Hassan s-a coborât de pe tron cum se urcase, rezemându-se cu o mână pe umărul credinciosului Mesrur, și cu cealaltă pe umărul unui ofițer voinic și astfel s-a dus în odaia de unde venise; totdeodată Harun-al-Rașid a trecut la altă ferestruică zăbrelită, de unde se poate urmări tot.

Mesrur a dus pe Abu-Hassan într-o altă odaie, unde așteptau o droaie de cântărețe, care, cum l-au văzut, au și început cu toatele să sune din harfe, din chitare, din tambure și dairele și să cânte din gură în fel de fel de glasuri, atât de frumos încât Abu-Hassan a rămas fermecat.

De acolo, cu muzicantele după el, Mesrur l-a trecut într-un salon unde sclipeau bogății peste bogății, numai catifele, mătăsuri de aur și nestimate; șapte policandre de aur greu, cu câte șapte sfeșnice, atârnau din tavanul lucrat în feluri de sclipituri care-ți luau ochii. În mijloc, sta așezată o masă cu șapte talere tot de aur greu cu mâncăruri din care se ridicau aburi de deosebite mirodenii. Pe de lături, s-au așezat muzicantele în șapte tarafuri și din fiecare taraf ieșind înainte câte una, una mai frumoasă ca alta, îmbrăcate de sus până jos numa-n borangic străveziu, au venit mai aproape de masă.

Când a intrat Abu-Hassan, cu fetele cântând în urma lui, a stat o clipă în loc aiurit de atâtea minunății. S-a uitat mult de jur împrejur, din tavanul sclipitor până-n covoarele în care i se îngropau picioarele și, numa îndemnat de Mesrur, care i-a spus închinându-se plecat, că se răcesc bucatele s-a hotărât să se miște din loc și să meargă a se așeza la masă. Cum s-a așezat el, cele șapte dimprejurul mesei au început să-i facă vânt cu

niște apărători de pene mlădioase de păun. Abu-Hassan încântat, după ce s-a uitat la fiecare din ele zâmbindu-le dulce, le-a zis:

– Drăguțelor, de ce vă osteniți să-mi faceți vânt toate? poate să mă răcorească numa una singură… alelalte șase, mă rog să poftească la masă alături cu mine, să-mi ție de urât, că mie, ce să spui? oricâte bunătăți să am, singur la masă, nu-mi ticnește…

Tinerele s-au așezat îndată la masă; dar Abu-Hassan văzând că nu pun nimica-n gură de sfială, le-a dat el la fiecare-n taler și foarte politicos le-a poftit să guste măcar; pe urmă le-a întrebat cum le cheamă. Le chema așa: *Gură de mărgean, Lună plină, Raze de soare, Bucuria ochilor, Puful piersicii, Vraja inimii.* Pe urmă a întrebat pe cea care rămăsese să-i facă vânt să-l răcorească și dânsa i-a spus că o cheamă *Acadea de miere*. Strașnic de frumoasă.

Abu-Hassan fiecăreia i-a spus, potrivit cu numele ei, câte o vorbă de duh potrivită, așa că adevăratul calif, care le vedea și auzea toate de sus, s-a întărit în credința ce și-o făcuse mai dinainte că prietenul este un om prețios. Când au văzut tinerele că Abu-Hassan s-a săturat de mâncare, una dintre dânsele, în picioare, a zis către un rob care sta cu mâinile încrucișate la slujba mesii:

– Stăpânitorul credincioșilor vrea să treacă la dulcețuri; aduceți de spălat!

Toate s-au ridicat de la masă, au luat din mâinile robilor una un lighean de aur, alta o cană cu cioc, tot cu aur, și a treia un peșchir de mătase, și îngenunchind câteșitrele dinaintea lui Abu-Hassan, care ședea pe scaun, i-au dat de spălat. După ce a făcut și asta, s-a dat de o parte o perdea de catifea și s-a deschis ușa de la alt salon.

Mesrur a trecut înainte, poftindu-l cu multe temenele pe calif în celălalt salon încă și mai strălucit și, pe urmă, iar într-altul și mai strălucit, și în fiecare câte șapte tarafuri de cântărețe tot una și una, și mese încărcate cu poame, dulcețuri,

prăjituri, fel de fel de bunătăți neînchipuite. L-au plimbat așa toată ziua până a-nceput să însereze. În cel din urmă salon, Abu-Hassan a văzut ce nu mai văzuse pân-aci:

Pline cu vin împărătesc, șapte cane mari de argint și de jur împrejur niște cupe tot așa suflate pe dinăuntru cu aur. S-a așezat la masă, încremenit de frumusețea altor tinere care îi așteptau poruncile – a voit să știe cum le cheamă, și a bătut în palme făcând semn tarafului de cântărețe să se oprească. Deodată s-a făcut tăcere; iar el, luând de mână pe una dintre cele șapte tinere, care era mai aproape, a poftit-o să șază alături și a întrebat-o cum o cheamă, iar dânsa a răspuns: *Salbă de mărgăritare*.

– Nu se putea nume mai potrivit, a zis Abu-Hassan; bine te-a botezat cine te-a botezat; decât eu tot aș zice că dinții matale întrec toate mărgăritarele din lume… Drăguța mea *Salbă de mărgăritare*, tare m-ai îndatora să-mi umpli, cu mânușițele matale, o cupă de vin.

Fata a îndeplinit porunca. Abu-Hassan luând cupa plină și privind foarte duios, când la cupă, când la fată, a zis:

– *Salbă de mărgăritare*, în sănătatea mătăluță… Te rog, fă-mi și matale tot așa hatâr!

Dânsa își umplu o cupă și, ridicând-o în sus cântă un cântec cu glas îngeresc, de care Abu-Hassan a rămas foarte-ncântat. După aceea, luă pe altă tânără și o pofti să șază alături de el, întrebând-o cum o cheamă, iar ea a răspuns: *Steaua zorilor*.

– Nu se putea nume mai potrivit, a zis Abu-Hassan, bine te-a botezat cine te-a botezat, decât… eu tot aș zice că ochii mătăluță întrec toate stelele de pe cer… Drăguța mea *Steaua zorilor*, tare m-ai îndatora să umpli două cupe, una pentru mine și alta pentru mătăluță…

Și tot așa, una după alta, pe rând, până la cea din urmă pe care o chema *Lumina zilei*, și a băut șapte cupe pline. După

aceea, *Salbă de mărgăritare* a mai umplut o cupă și foarte veselă a zis:

– Stăpânitor al credincioșilor, îndrăznesc prea-plecată a mă ruga Strălucirii Tale de un mare hatâr: să bea această din urmă cupă, după ce va asculta și de la mine un cântec, pe care, nădăjduiesc, n-o să-i pară rău că l-a ascultat.

– Cu dragă inimă, sufletu-meu! a zis Abu-Hassan luând cupa, ba chiar, ca un stăpânitor al credincioșilor ce sunt, îți poruncesc să mi-l cânți, că nu se poate o frumusețe de copilă ca matale orce-o face să nu facă frumos și drăgăstos.

Tânăra atunci i-a cântat din tambură și din gură de l-a ridicat în slava cerului pe calif, care după ce s-a isprăvit cântecul, i-a strigat cântăreței:

– Să trăiești, drăguță! Halal să-ți fie! și a sorbit cupa până la picătura din fund, apoi s-a întors să-i mai zică încă o vorbă, însă d-abia a putut deschide gura mormăind ceva neînțeles; și-a și așezat brațele pe masă, și-a lăsat fruntea pe brațe și a adormit adânc.

Se înnoptase acuma bine. Harun-al-Rașid, care văzuse și auzise tot, a coborât degrabă în salon, bucuros că toate îi ieșiseră după plac. A poruncit să scoată lui Abu-Hassan veșmântul de calif și să-l îmbrace în hainele cu care-l aduseseră aseară la palat. A chemat apoi pe robul cel voinic și i-a zis:

– Acuma ia-mi-l binișor în cârcă și du-te de-l culcă pe divan acasă la el, și când ăi ieși, nu uita să lași ușa de la drum deschisă.

În scurtă vreme, robul s-a întors la palat să-i spună califului că îndeplinise porunca întocmai.

Abu-Hassan întins frumos pe divan, a dormit până a doua zi foarte târziu… Mijind ochii, l-a prins mirarea să se vază în casa lui, și a-nceput să cheme cu glas mângâios:

– *Salbă de mărgăritare! Steaua zorilor! Guriță de mărgean!* unde sunteți? Veniți încoace, drăguțelor!

Mă-sa, care l-a auzit de alături, a venit degrabă.

– Ce ai, fătu-meu? ce ți s-a întâmplat?

Abu-Hassan a ridicat mândru capul și a întrebat:

– Babo, cui îi zici tu fătu-meu?

– Ție, cui să-i zic? nu ești tu băiatul meu, Abu-Hassan?

– Eu băiatul tău? ce nu-ți iei seama la vorbă? Eu Abu-Hassan? ce trăncănești? Eu sunt stăpânitorul credincioșilor, bre!

– Pentru Dumnezeu, fătu-meu, taci să nu te-auză cineva, să crează că ești nebun!

– Nebună ești tu, babo! încă o dată îți spun că eu sunt stăpânitorul credincioșilor.

– Ah, fiule, a strigat bătrâna, ce duh rău te canonește pe tine de aiurezi așa? Nu vezi că ești în odaia ta, în odaia în care te-ai născut și-ai trăit până acuma?

– Mi se pare și mie că ai dreptate! a zis Abu-Hassan ștergându-se la ochi, parcă așa ar fi. Eu sunt Abu-Hassan, tu ești mama, și amândoi suntem în odaia mea.

Baba gândi că și-a venit fiu-său în simțire și vrea să-nceapă a râde, când Abu-Hassan, de unde ședea lungit, se ridică de mijloc, se uită de jur împrejur, apoi își acoperi cu palmele amândoi ochii și strigă strașnic:

– Piei dinaintea mea, scorpie bătrână! Nu sunt fiul tău! Sunt stăpânitorul credincioșilor, auzitu-m-ai? Piei!

– Pentru numele lui Dumnezeu, fiule, vino-ți odată în fire! Taci, să nu te-auză cineva!

– Să nu te văz! Lipsești!

Biata babă, văzând că nu-i chip de-nțeles, a început să se bată cu pumnii în cap și să se bocească. Dar Abu-Hassan s-a mâniat și mai tare, a început s-o înjure, ba, ca un copil blestemat, s-a repezit și-a îmbrâncit-o de perete s-o strivească și mai multe nu.

Bătrâna a început să țipe de s-au strâns mahalagiii. Ce e? Ce e?

Au sărit toți și au dat-o într-o parte pe bătrâna…

– Ce faci, Abu-Hassan? ți-ai pierdut mintea și frica de Dumnezeu, omule, de ridici mâna asupra mă-ti?

Abu-Hassan, fierbând de mânie, se uită cu ochii rătăciți de jur împrejur și zise:

– Cine este Abu-Hassan acela despre care vorbiți?… Cum îndrăzniți să-mi ziceți mie Abu-Hassan?… Mă cunoașteți voi pe mine cine sunt? Eu sunt stăpânitorul credincioșilor, bre! Afară toți! Lipsiți!

Vecinii au înțeles că omul înnebunise și, ca să-l oprească de a face vreo boroboață, l-au legat de mâini și de picioare; dar tot n-au voit să-l lase numai cu bătrâna; unul din ei a alergat la îngrijitorul balamucului să-i dea de știre și, fără zăbavă, s-a și întors cu câțiva slujitori care aduceau cu ei funii, chingi și vine de bou.

Abu-Hassan, cum i-a văzut, a început să se zbuciume și să urle, dar îngrijitorul l-a domolit degrabă cu vreo două-trei vine de bou pe spinare; l-au legat burduf și l-au dus la balamuc.

Acolo, după ce i-au tras, după regula casei, vreo cincizeci de vine de bou, l-au închis într-o colivie zebrelită; și pe urmă trei săptămâni d-a rândul același tain în fiecare zi, după care regulat îl întreba îngrijitorul:

– Ei! Spune: tot mai crezi că ești stăpânitorul credincioșilor? Mă omule, vino-ți în fire, ascultă-mă pe mine!…

– N-am nevoie de poveștele tale, răspundea bolnavul; nu sunt nebun; dar, dacă ai să mă schingiuiești și să mă stâlcești multă vreme tot așa, firește c-o să mă înnebunești de-a binele…

Nenorocita bătrână venea în toate zilele să cerceteze cum îi mai merge; plângea de se prăpădea când îl auzea văitându-se de dureri și-i vedea spinarea și șalele umflate, pline de vânătăi, așa că nu mai știa, sărmanul, pe care parte să se rezeme, ca să aibă puțină odihnă. De câte ori deschidea ea gura, vrând să afle

cu vorbă bună, nu cumva și-a mai venit în minți, el o ocăra ș-o gonea, încât totdeauna se întorcea acasă nemângâiată cu gândul că fiu-său nu mai are leac.

Încet-încet începu să se stingă închipuirea lui Abu-Hassan că fusese îmbrăcat în caftan de calif, că avusese netăgăduită putere de calif, că poruncile lui de calif fuseseră îndeplinite cu sfințenie; începu să se gândească și altfel: „Bine, să zicem că sunt calif, apoi atunci dacă sunt calif, cum de m-am deșteptat la mine acasă? De ce nu m-am trezit înconjurat de robi și de curtene? De ce marele vizir și atâți ofițeri dimprejurul meu m-au părăsit?… Nu, nu se poate!… A fost numa vis!… Da; dar am poruncit polițaiului să pedepsească pe cei cinci bârfitori, și vizirului să ducă o pungă mamei, și poruncile mi-au fost îndeplinite. Atunci?

Nu știu eu ce să mai zic; nu-nțeleg deloc… Ei! dar câte și mai câte nu le-nțeleg eu și n-am să le-nțeleg niciodată!“

Cam așa se gândea Abu-Hassan când a sosit mă-sa, care, cum l-a văzut așa de zdrobit și de prăpădit, a început iar să se bocească, și pe urmă l-a-ntrebat:

– Ei, fătu-meu, cum îți mai e? Cum stai la cap? Te-ai mai dezbărat de duhul necurat care te canonește?

– Mamă, a răspuns foarte liniștit Abu-Hassan, acum văd și eu bine că am fost ieșit din minți și te rog să mă ierți de păcatul groaznic ce l-am făcut ridicând ca un ticălos nebun mâna asupra ta. Și rog pe vecinii noștri să mă ierte, dacă i-oi fi supărat cu ceva când am fost apucat. Un vis m-a smintit; un vis ciudat din cale-afară, care, desigur ar fi smintit pe orice om mult mai cuminte ca mine. Oricum o fi fost, de-acuma știu că a fost numa-închipuire: sunt sigur că nu sunt stafie de calif strălucit, ci numai și numai bietul Abu-Hassan cu oasele rupte! Da, sunt fiul tău care te-a cinstit totdeauna până în ceasul acela blăstemat al păcatului și care de-acum pocăit are să te cinstească până la moarte!

La aceste vorbe cuminți, mama, plină de bucurie a strigat:

– Fătu-meu, eu te-am iertat, să te ierte Dumnezeu, și noi să-i mulțumim că te-a mântuit de duhul necurat!

Și numaidecât a alergat bătrâna mângâiată la îngrijitorul balamucului și i-a spus că fiul ei este tămăduit de tot. Îngrijitorul a venit și el, l-a sucit, l-a învârtit cu fel de fel de întrebări și, văzându-l teafăr, în toată firea, i-a dat drumul să meargă-n voie cu mă-sa la casa lor.

Abu-Hassan, întorcându-se acasă, s-a așezat la pat să-și caute de sănătate. După câtăva vreme, simțindu-se iar în puteri a-nceput a i se urî să stea serile singur în casă, și astfel s-a hotărât să se apuce de tabietul lui de mai înainte. A plecat, așadar, într-o seară pe la asfințit, era tocmai zi-ntâi a lunii, a plecat să-și caute un musafir; a mers de s-a așezat ca de obicei la capătul podului și a așteptat să-i pice un străin. Tocmai în ziua aceea avea obicei și califul să umble tiptil prin târg până dincolo de porțile cetății, afară. Nu se așezase Abu-Hassan de mult pe o laviță când zări venind de peste pod pe negustorul lui de la Musul, ca și întâia oară cu zaplanul de rob după el. Și sigur fiind că numai de la acest negustor i s-a fost tras lui atâtea boroboațe și supărări, lăsându-i ușa de la drum deschisă, și-a zis în gând: „Doamne iartă-mă, mi se pare că ăsta e vrăjitorul care m-a fermecat!“ și a întors ochii în altă parte să nu-l vază până n-o trece. Califului i se aduseseră știri despre tot ce i se întâmplase prietenului, deșteptându-se a doua zi după petrecerea de la palat în casa lui din mahala; și fiind stăpânitor bun la inimă și iubitor de dreptate, s-a gândit să-l ia pe Abu-Hassan pe lângă el de aproape și să-l răsplătească de câte pățise. De aceea acuma, îmbrăcat tiptil, tot ca negustor de la Musul, își căuta prietenul la locul știut. L-a zărit șezând pe laviță și a luat seama că-și întoarce capul într-adins, ca să nu-l vază. Atunci a ocolit binișor pe după laviță și aplecându-se, i s-a arătat ochi în ochi, zicându-i:

– Ei!… Dumneata eşti, frate Abu-Hassan? mă-nchin cu plecăciune… Dă-mi voie să te sărut!

La acestea, Abu-Hassan, întorcându-şi ochii încolo, a răspuns:

– Ba eu nu mă-nchin dumitale cu plecăciune deloc, că n-am nevoie nici de închinăciunea, nici de pupăturile dumitale… Hai du-te, vezi-ţi de drum!

– Cum se poate? a zis califul: nu mă mai cunoşti? Nu-ţi mai aduci aminte ce bine am petrecut împreună acu o lună, seara, la dumneata acasă, când mi-ai făcut cinste să mă ospătezi aşa de frumos?

– Nu! nu te cunosc şi nu ştiu despre ce vorbeşti… Hai du-te, lasă-mă!…

Dar califul nu s-a dat cu una cu două, şi a adăugat:

– Nu-mi vine a crede că nu mă cunoşti: că doar nu de mult ne-am văzut; trebuie să-ţi aduci aminte cum ţi-am mulţumit de buna d-tale găzduire, ce bune urări ţi-am făcut şi cum ţi-am făgăduit să te ajut măcar la ce, ca om cu trecere în lumea bună…

– Nu ştiu, a răspuns Abu-Hassan, ce trecere ăi fi având şi în ce lume, şi n-am căutuşi de puţin dorinţă să ţi-o pun la-ncercare; dar ştiu că după urările d-tale am ajuns nebun!… Rogu-te, dacă iubeşti pe Dumnezeu, vezi-ţi de drum; dă-mi pace!

– A! frate Abu-Hassan, să mă ierţi: nu mă pot despărţi de dumneata în aşa chip! trebuie să fii bun încă o dată să mă poftesti la dumneata, să mă ospătezi şi să mă găzduieşti: să am încă o dată cinstea a bea un pahar cu dumneata.

– Măi omule, nu-nţelegi? de câte sute de ori să-ţi spun? Du-te cu Dumnezeu, drăguţă!… destule am tras de pe urma dumitale, destule… mi-e peste cap, nu mai am poftă şi de altele!

– Iubite frate Abu-Hassan, prea eşti aspru cu mine! Te rog nu-mi mai spune astfel de vorbe că mă mâhnesc. Fă-mi mai

bine hatârul și-mi povestește, ca la un adevărat frate, ce ți s-a-ntâmplat, ca să-ndreptez răul ce zici că ți l-am făcut, și să-ți cer iertare că, și de ți-oi fi făcut poate vrun rău, n-a fost nici cu voia, nici cu știrea mea; crede-mă, rogu-te, să te crează Dumnezeu!

Negustorul a rostit vorbele acestea cu glasul așa de cald, pornit din inimă, că Abu-Hassan s-a mai îmbunat, și, după ce și-a întors ochii către el, i-a zis mai blând:

– Poftim de șezi colea lângă mine, să ți le povestesc toate, ca să vezi că nu degeaba sunt supărat pe dumneata.

Și astfel, Abu-Hassan și-a povestit toate întâmplările cu de-amănuntul, de când s-a fost trezit din somn dimineața, în palat, până a doua zi dimineața, când s-a trezit la el acasă, și le-a povestit ca și cum s-ar fi petrecut toate într-un vis; și pe urmă a adăugat:

– Și să nu te miri când îți spun că d-ta ești vinovat de toate câte mi s-au întâmplat; adu-ți aminte că te-am rugat, dacă pleci de dimineață, până n-oi fi eu deștept, să închizi ușa de la drum, și d-ta n-ai închis-o, ca să intre duhul necurat să-mi umple capul cu visul acela care, n-am ce zice, era frumos, dar pe urmă numai eu știu ce a tras pielea mea după urma lui. D-ta ești vinovat, că ai fost uituc, de toate câte le-am pătimit…

Pe când Abu-Hassan își povestea foarte aprins pățaniile, negustorul a pufnit de râs; l-a mâniat tare pe povestitor, care a strigat:

– Așa? care va să zică dumneata îmi și râzi în nas când eu mă jeluiesc dumitale de răul care mi l-ai pricinuit? Ori gândești că-ți spun moși pe groși, ca să glumesc cu d-ta… Poftim, uite colea că nu-ți mințiii… Uite! Uite!

Și zicând acestea s-a aplecat de mijloc și, descoperindu-și umerii și sânul, i-a arătat urmele umflăturilor și vinețelelor de pe trup. Califul nu a putut vedea acele semne fără să fie adânc mișcat de compătimire și, foarte mâhnit că gluma mersese prea

departe, a luat în brațe pe Abu-Hassan și l-a sărutat foarte duios, zicându-i:

– Ridică-te, te rog, prea iubite frate, și vino… Haide la dumneata acasă!… Doresc să mai petrec încă o dată astă-seară cu d-ta… și mâine, cu voia lui Dumnezeu, ăi vedea că toate or să meargă bine… bine de tot… ascultă-mă pe mine: mai bine nu se poate…

Încet-încet, cu mângâieri și vorbe pline de bunătate, negustorul a potolit cu totul supărarea prietenului, care i-a zis:

– Eu te iau și astă-seară, dar să te juri că mâine dimineață nu mai uiți ușa deschisă, de la drum, să mă pomenesc iar cu duhul necurat.

Negustorul a făgăduit că de data asta, Doamne ferește, n-are să mai uite. Ridicându-se amândoi de pe laviță, au pornit spre casă; și pe drum negustorul, ca să-l îndemne și mai bine pe prietenul său, îi zicea mereu:

– Ți-am dat odată cuvântul, ți l-am dat, s-a isprăvit! Să nu mă crezi vreun terchea-berchea: eu sunt negustor cu vază și om de omenie… În mine poți avea încredere.

Așa, au mers amândoi alături, cu robul în urma lor, până au ajuns acasă, pe înserate. Abu-Hassan a aprins lumini în odaie; amândoi s-au așezat pe divan, și masa fiind gata, s-au apucat să cineze, ca doi vechi prieteni ce erau. După cină, bătrâna a curățit masa, a adus pometuri, uscături și băutură, și s-a dus lăsându-i singuri. Au băut fiecare îndelete câte cinci-șase bărdace, vorbind una-alta despre lucruri neînsemnate… Când musafirul l-a văzut pe Abu-Hassan încălzit bine, i-a deschis vorba despre dragoste și l-a întrebat dacă iubise cumva în viața lui vreo femeie.

– Frate dragă, ce să-ți spun! a răspuns Abu-Hassan, mie, cel puțin până acum, dragostea mi s-a părut un fel de robie; uite, să-ți mărturisesc drept, mie atâta mi-a plăcut în viața mea: să mănânc, nu ceva scump, dar bun și curat, și mai ales să beau

un vinișor cum știu eu, dar nu singur; mi-a plăcut să petrec totdeauna cu prietenii, mai ales cu un om deștept… La dragoste nu m-am prea gândit… Dar iar nu pot zice că sunt de tot neștiutor… Dacă s-ar întâmpla să dau peste o femeie frumoasă și veselă ca una dintre celea din visul meu de care-ți povestii; să văz eu că și ea mă face haz așa cum sunt, că mi-e urât serile cu mine; să-mi cânte frumos și să mă țină de vorbă căutând în toate chipurile cum să mă facă s-o plac și eu pe ea – de, parcă-parcă n-aș zice ba… Poate chiar, dimpotrivă, m-aș lipi de ea cu tot sufletul și m-aș simți fericit să-i robesc. Ei! dar unde să găsesc eu așa femeie?

Abu-Hassan a oftat ca de un dor mare și, umplând două bărdace, a adăugat:

– Dar ce să ne mai gândim la d-alde astea? mai bine să ne vedem de petrecerea noastră așa de plăcută… Ia, poftește!

După ce și-a golit fiecare bărdaca lui, musafirul a zis:

– E păcat, un om așa de plăcut, bun și deștept ca dumneata care, cum văz eu, ar fi simțitor la dragoste, să duci astfel de viață singur cuc, fără să te bucuri de plăcerile lumii…

– Nu mi-e greu, a răspuns gazda, să-mi duc viața asta liniștită; mai bine așa, decât să dau peste cine știe ce femeie ciudată și ursuză și care să-mi amărască zilele.

Musafirul a luat bărdaca lui Abu-Hassan și a zis:

– Știi ce? las-pe mine: am să-ți găsesc eu ce-ți trebuie dumitale; eu am să te căpătuiesc, și ai să vezi că am să-ți nemeresc întocmai după pofta inimii.

Și după aceste vorbe, a turnat vin și i-a întins gazdei bărdaca plină, adăugând:

– Poftim, poți bea chiar de-acuma în sănătatea aceleia care-ți va face fericirea vieții!

– Fie! a zis gazda, dacă poftești să beau în sănătatea aceleia care… cum îmi făgăduiești, cu toate că nu pun temei pe făgăduiala dumitale.

A dat bărdaca peste cap, și firește, numaidecât l-a luat gaia…

Robul l-a ridicat în cârcă, iar califul, ieșind după el, hotărât să nu mai înapoieze pe Abu-Hassan ca întâia oară, a închis bine ușa de la drum.

Ajungând la palat, aceeași punere la cale, aceleași porunci, aceeași rânduială, întocmai toate, ca și întâia oară.

A doua zi dimineața, Abu-Hassan, când s-a trezit din somn, cam târzior, și a mișcat puțin, au început șapte tarafuri să cânte lin și dulce numai cu jumătate glas. Abu-Hassan a deschis ochii privind de jur împrejur… Cântările au contenit deodată. Abu-Hassan a închis ochii și, mușcându-și degetele, a strigat îngrozit așa de tare încât de sus auzea califul:

– Iar m-a apucat! Acum ține-te! iar la balamuc, iar vine de bou, Doamne sfinte, ia-mă în paza ta! iar mi-a făcut-o afurisitul de musafir! mi-a lăsat ușa de la drum deschisă! iar a intrat la mine duhul necurat! iar mă chinuiește cu închipuiri și cu vedenii! Nu mă lăsa, Doamne, pradă Satanei!

După această scurtă rugăciune, a-nchis ochii acoperindu-și-i cu palmele, doar o mai putea adormi. Dar una dintre curtene, pe care o mai văzuse el bine o dată, îi zise, apropiindu-se de căpătâiul lui:

– Stăpânitor al credincioșilor, fiindcă Strălucirea Ta nu se ridică, deși i-am arătat că s-a făcut ziuă, atunci trebuie să-ndeplinim porunca pe care ne-a dat-o pentru asemenea împrejurare.

Și deodată au sărit mai multe fete; l-au ridicat din pat pe sus, l-au pus să sară jos pe un covor în mijlocul salonului. Apoi șapte tinere frumoase, ținându-se de mână, s-au pornit să joace de jur împrejurul lui, în vreme ce tarafurile cântau din toate puterile, sbârnâind și sunând din dairele.

Abu-Hassan sta jos pe covor dus pe gânduri, aiurit cu desăvârșire:

„Adică să fiu eu în adevăr stăpânitorul credincioșilor?“ Și gândind aceasta a făcut semn către *Salbă de mărgăritare* și către *Steaua zorilor*, care jucau. Hora s-a spart, cântările au contenit și fetele s-au apropiat de el, care le-a zis zâmbind prostește:

– Fetelor, spuneți-mi drept, dar drept: cine sunt eu?

– Stăpânitor al credincioșilor, a răspuns *Steaua Zorilor*, Strălucirea Ta vrea să glumească, ori poate cine știe ce vis i-a tulburat închipuirea; asta se poate, fiindcă Strălucirea Ta a dormit astăzi peste obicei. Dacă mi-este îngăduit, am să povestesc Strălucirii Tale cele întâmplate până aseară.

Și i le-a povestit cu de-amănuntul cum fuseseră pedepsiți imanul și niște bătrâiori din mahalaua cutare, cum îi fusese trimisă o pungă cu aur mamei unuia Abu-Hassan, tot din mahalaua aceea, cum a petrecut el toată ziua, ce mâncase, cum îi cântase și cum, după ce băuse cu ele, adormise…

– Și de-acolea Strălucirea Ta a dormit peste obicei până acuma…

– Haide-haide, a răspuns el clătinând din cap, nu mai spune… Află că de când v-am mai văzut pe voi, am fost la mine acasă, la mine, Abu-Hassan, acolo am lovit-o pe mama, apoi de-acolo m-au dus la balamuc, unde am stat legat ferecat trei săptămâni și-n toate zilele am căpătat tain câte cincizeci de vine de bou… Și voi vreți să crez că toate astea au fost vis, ai? Haida-de! mai bine spuneți că vreți să râdeți de mine…

– Stăpânitor al credincioșilor, a zis *Steaua zorilor*, suntem toate-n stare să jurăm pe tot ce are mai scump Strălucirea Ta, că tot ce ne spune e numa un vis. Strălucirea Ta n-a ieșit de aici de ieri seara, și d-atunci a dormit toată noaptea nemișcat până acuma.

– Bine, bine, a răspuns el, eu auz ce spui matale; dar mă rog ia uitați-vă și colea!

Și descoperindu-și umerii, le-a arătat tuturor urmele loviturilor.

– Poftim, mai spuneți că nici astea nu sunt aievea, că doar le simț și acuma durerea…

Apoi a chemat aproape pe un ofițer și i-a spus:

– Apucă-mă cu dinții de vârful urechii și strânge; să văz, de visez ori sunt deștept…

Ofițerul a îndeplinit porunca, așa că Abu-Hassan a dat un țipăt; atunci deodată s-au pornit chitarele, toate tamburele, dairelele și glasurile să sune din răsputeri, iar tinerele și ofițerii să dănțuiască chiotind ca niște nebuni. Abu-Hassan, în fierberea de zgomot, s-a ridicat de jos și numa-n cămașa de noapte s-a repezit între dănțuitoare, a apucat pe două de mâini și s-a pornit să sară și să țopăie mai nebun ca toți… Și trage-i danț și ține-o aci, și nu te da!

Califul, de sus de la ferestruică, n-a mai putut, a deschis gratia și hohotind de râs a strigat tare încât a acoperit tot zgomotul:

– Stăi, Abu-Hassan, oprește-te, că mă omori, nu mai pot!

La glasul califului au amuțit toți, încremenind pe loc. Abu-Hassan s-a oprit și el ca toată lumea și, întorcându-și capul în sus, a dat cu ochii de negustorul de la Musul și, într-o clipă, ca și cum i s-ar fi ridicat o perdea de pe ochi, a înțeles cine era negustorul. Dar asta nu l-a zăpăcit; ba, dimpotrivă, văzând acuma limpede că toate fuseseră aievea, a pătruns îndată noima glumei și a răspuns de jos, vesel:

– Ei! dumneata ești negustorule?… Îmi pare bine!… Și te mai plângi că te omor… când numa d-ta ești de vină pentru toate câte le-am pățit!… Dumneata ai poruncit să-mi bată imanul și bătrâiorii mahalalei, că nu eu, eu de asta mă spăl pe mâini… În sfârșit, dumneata ești capul răutăților și eu sunt păcălitul…

– Ai dreptate, Abu-Hassan, a răspuns de sus califul și gata sunt să te răsplătesc de tot ce ai pățit cum vei socoti tu însuți de cuviință.

După aceste vorbe, califul a coborât în salon și, după ce tinerele curtene l-am îmbrăcat pe prietenul din cap până-n călcâie numa-n mătăsării, califul l-a luat în brațe și l-a sărutat, zicându-i:

– De acuma, Abu-Hassan, ești ca și un frate pentru mine; cere-mi orice gândești că-ți poate face plăcere și al tău să fie!

– Stăpânitor al credincioșilor, a zis Abu-Hassan, prea plecat, rog pe Strălucirea Ta deocamdată numai atâta înaltă bunătate să-mi facă: să-mi spună cu ce mijloace mi-a zăpăcit astfel capul, vreau să știu, ca să-mi pot liniști de-a binelea mintea cletinată.

Califul a binevoit să-i facă pe plac și i-a povestit toate cele întâmplate, pe care cititorul le cunoaște cu de-amănuntul.

– Tu însuți mi-ai povestit, a adăugat califul, câte ți s-au întâmplat de a doua zi încolo. Nu-mi puteam închipui că ai să pați și să suferi atâtea de pe urma unei glume; dar fiindcă eu am făcut greșeala, tot eu trebuie s-o îndreptez; eu sunt dator a te înlesni să uiți toată supărarea ce fără să vreau ți-am pricinuit. Spune-mi tu, te rog, ce pot face pentru asta?

La asta, Abu-Hassan, mai încântat ca de orice până acuma, a răspuns, cu glasul înecat de bucurie:

– Stăpânitor al credincioșilor, oricâte rele am pățit, s-au șters din amintirea mea din clipa când am aflat că mi-au fost pricinuite de califul, de domnul și stăpânitorul meu. Cât despre bunătățile cu care îmi făgăduiește atât de milostivă Strălucirea Ta să mă acopere, nu mă îndoiesc câtuși de puțin; dar fiindcă pe mine nu gândul oricăror foloase din lume m-a putut stăpâni, și fiindcă mi-este îngăduit să aleg eu ce-mi place, atunci iată ce-ndrăznesc a-mi alege: să mă pot cât mai adesea apropia de Strălucirea Ta, ca să am toată viața fericirea a mă închina înaintea-i și a o slăvi.

Această din urmă dovadă de deșteptăciune și de mărinimie din partea lui Abu-Hassan i-au câștigat întreagă dragostea califului.

– Dragul meu prieten, i-a zis acesta, din suflet îți mulțumesc că numai atâta lucru ușor mi-ai cerut, pe care din toată inima ți-l dau: oricând poftești, poți intra aici în palatul meu să te apropii de mine.

Totodată, a poruncit să-i dea o locuință în palat, pe seama lui, și i-a dăruit o pungă plină cu aur. Abu-Hassan s-a închinat până la pământ dinaintea califului, iar acesta a plecat acolo unde erau adunați mai marii împărăției, așteptându-l la sfat.

Vestea despre întâmplarea lui Abu-Hassan s-a răspândit îndată în tot Bagdadul. Fiindcă era din fire om cu inimă deschisă și cu vorbele lui prietenoase și cu glumele lui bine potrivite, împrăștia veselie oriunde se afla, califul nu se mai putea despărți de el și, la fiece petrecere, trebuia să-l aibă alături; uneori îl lua chiar la soția sa, Zobeida, căreia îi povestise toată istoria. Domnița aceea, care îl făcea mult haz pe Abu-Hassan, a luat seama de mai multe ori, că de câte ori venea la ea califul cu prietenul lui, prietenul trăgea mereu cu coada ochiului la una din roabele ei, pe care o chema *Vraja inimii* și astfel Zobeida s-a hotărât să-i spună odată califului, când erau singuri:

– Iubite stăpâne, eu am luat seama că de câte ori vine Abu-Hassan nu-și mai ia ochii de la *Vraja*, și ea, cum îl vede, se zăpăcește de nu mai știe ce face; știi că eu țin la fata asta, cum și Măria Ta ții la Abu-Hassan. Ce zici? N-ar fi bine să-i căsătorim?

– Draga mea, a răspuns califul, îmi pare foarte bine că mi-ai adus aminte; eu chiar i-am făgăduit prietenului Abu-Hassan să-l căpătuiesc, să-i găsesc o femeie pe placul lui, și atât mai bine că s-a nemerit să și-o găsească el singur…

Până să isprăvească bine califul, iată-i intrând amândoi, Abu-Hassan și *Vraja inimii*.

Abu-Hassan, auzind ce pusese la cale stăpânul lui prea-iubit, a căzut în genunchi și a zis:

– Nu puteam primi o soție mai scumpă din mai binecuvântate mâini: dar oare pot nădăjdui că are să se învoiască și *Vraja*?

– Tu ce zici? a întrebat-o Zobeida pe fată.

Fata n-a știut răspunde nimic; numai s-a roșit până-n vârful urechilor și cu mâinile la sân și-a aplecat fruntea, ceea ce arăta mai bine ca oricâte vorbe frumoase că și ea a se supune la ce hotărâse prea iubita ei stăpână.

Nunta s-a făcut îndată la palat, după care multe zile au urmat petreceri pline de veselie, iar apoi însurăției au fost lăsați să se bucure în pace de dragostea lor. Abu-Hassan și soția sa într-adevăr se iubeau foarte și, afară de ceasurile când trebuiau să se înfățișeze înaintea califului și a Zobeidei, toată vremea și-o petreceau nedezlipiți unul de altul. Adevărul e că *Vraja inimii* avea toate darurile cu care să poată robi pe Abu-Hassan, nu numai că era frumoasă, dar, după dorința lui, știa să-l înveselească serile, la masă, ținea una cu el și la glume, și la bărdacă.

Așa au trăit ei amândoi împreună cuminți, veseli și fericiți sub ocrotirea strălucitului calif Harun-al-Rașid și a minunatei Zobeide, până la adânci bătrânețe.

POVESTE

Au fost odată doi împărați prietini, Crin și Bujor, stăpânind alături – cel dintâi o împărăție mare, cel d-al doilea una mai mică. Și amândoi erau văduvi. Soția lui Crin se prăpădise din facere dând naștere la doi gemeni: Verde-voievod și Floarea-Doamna; iar a lui Bujor, care născuse cu vreo cinci ani mai-nainte pe Roșu-voievod, s-a fost molipsit, când bântuia o boală năprasnică asupra norodului, de la pătimași îngrijindu-i, și din împărăția, a căreia era ca o podoabă, s-a mutat întru împărăția cerului, de care altă femeie mai vrednică nici nu putea fi. Așa spunea chiar văduvul jalnic. Cei doi împărați, ca să strângă și pe viitor legătura dintre împărățiile lor, s-au hotărât să căsătorească pe Roșu al lui Bujor cu Floarea lui Crin; și când au împlinit flăcăul douăzeci și cinci și fata douăzeci de ani, i-a cununat. La un an după cununie, au mers tinerii să vază pe Crin-împărat și să petreacă la curtea lui o lună, dar d-abia au petrecut acolo câteva zile și iată că Roșu-voievod primește știrea că tată-său Bujor e pe moarte. Sosind copiii de zor acasă, l-au găsit în adevăr pe bătrânul spovedit și grijit gata să treacă pragul veciniciei, pe care, d-abia a apucat să-i binecuvânteze și l-a și trecut.

– Fătul meu și fata mea, mie-mi sună ceasul să-mi plătesc datoria, ca orice muritor. Îngrijiți de moștenirea pe care v-o las. Nu uitați niciodată că stăpân este împărăția, iar împăratul slugă.

Rugați-vă la Dumnezeu pentru sufletul robului său… Bujor-împărat…

Și zicând acestea, Bujor-împărat a închis ochii, ca să nu-i mai deschidă vreodată. Mult l-au plâns o lume, fiindcă fusese om cuminte și drept; iar pe tron s-a ridicat fiul său, cu numele de Roșu-mpărat, un tânăr tot așa de ispravă, și de aceea toată lumea îl cinstea și-l iubea ca și pe răposatul.

Cam la doi ani după aceasta, simțind Crin că i se apropie și lui sfârșitul, a lăsat cu limbă de moarte, fiei-sii [sic] Floarea, soția lui Roșu-mpărat, ca danie, un țînut la hotar, neam de neamul ei să-l stăpânească, rămânând țînutul nedezlipită parte din trupul împărăției; și în inima acelui țînut ridicase el, întru pomenirea răposatei sale soții, Mânăstirea Crinului, cu hramul Troiței, și o înzestrase cu multe podoabe și avere mare. Puțin pe urmă, Crin a plecat după prietinul său Bujor, iar în locul lui s-a suit pe tron fiu-său cu numele de Verde-mpărat. Acest tânăr, care de mic nu prea călca a popă, fiind totdeauna arțăgos, batjocoritor și lepădat de cele sfinte, cum a-nchis ochii bătrânul, s-a arătat nesocotit din cale-afară; n-a așteptat, cum cerea cuviința, să treacă măcar nouă luni de la moartea tatălui, în care timp să-nștiințeze după datorie pe toți împărații despre suirea sa pe tron, ci îndată ce s-a-ntors de la-ngropăciune, a poruncit să s-adune a doua zi dimineața tot sfatul și toți fruntașii împărăției, și alești tagmelor și ai breslelor, și spătarul cu căpeteniile oștilor, și Mitropolitul cu episcopii și arhiereii, ca să fie față la încoronarea sa ca împărat. S-au adunat firește toți, tare-ngrijați în sufletele lor, că unde se mai pomenise un așa început de domnie? Mitropolitul era un bătrân de aproape nouăzeci de ani, foarte înțelept, smerit și cucernic; era slăbuț de trup, cumpătat în trai, toată viața și-o petrecuse-n rugăciuni și faceri de bine. O dată nu fusese măcar bănuit de vreo faptă necuviincioasă – în sfârșit adevărat omul lui Dumnezeu. După ce l-a uns cu sfântul mir pe tânărul împărat, acesta și-a

pus singur coroana pe cap, așa cam la o parte, încât unii din cei de față au zâmbit, iar Mitropolitul, neluând seama la asta, și găsindu-se dator să-i țină o cuvântare după datină, a-nceput astfel:

– Preaslăvite-mpărate, Sfântul apostol Pavel, în cartea lui întâia către Râmleni, ne-nvață că puterea de stăpânire de la Dumnezeu purcede…

Dar tânărul, coborându-se de pe treptele tronului, i-a tăiat vorba, și zise:

– Lasă astea, Înalt Prea Sfinte, și spune-mi drept: îți mai dă brânci inima să faci cu ochiul la oițele Domnului?

Și i-a arătat cu mâna spre tinerele curtene de față. Câteva dintre ele au început să râză-nfundat. Toată lumea cealaltă a rămas cu ochii-n pământ; iar bietul Mitropolit, zdruncinat până-n suflet, s-a-ntors către lume și tremurându-i [sic!] din bărbie a zis:

– Dacă spre ocara unui netrebnic păcătos ca mine au fost rostite asemenea vorbe de duh, eu trebuie să le sufăr, fiindcă Dumnezeu, care, pentru mântuirea oamenilor, a suferit ocări și palme, mi-a poruncit să port crucea, semnul jertfei lui, iar nu sabia pedepsitoare; iar dacă spre ocara celor de față au fost rostite, gândească oricine ce poate gândi… Oricum, eu rog pe milostivul stăpân al tutulor împăraților să fi zburat vesele-n vânt acele vorbe, făr-a fi fost semnul unor mari primejdii ce vor să s-abată peste împărăția noastră și… peste capul tânărului nostru-mpărat!

Și, zicând acestea, cuviosul bătrân a plecat cu pasul mărunțel, blagoslovind în dreapta și-n stânga lumea care-și pleca fruntea în calea lui.

Într-un an după asta, încet-încet s-au depărtat dimprejurul tronului unul câte unul toți sfetnicii cu greutate, iar noul împărat a rămas cu o droaie de tineri curteni care de care mai veseli și mai „dă cu barda-n Dumnezeu“ și cu toții s-au pus pe

petreceri, să se ducă vestea, iar de trebile-mpărăției să mai vază și Cel de sus.

Roșu-mpărat, auzind despre toate astea, se mâhnea foarte și zicea soției sale:

– Daca fratele nostru merge tot așa cum a apucat și nu intră pe altă cale, o să-și dea împărăția de râpă.

Iar soția sa îi răspundea:

– Ei, și? N-avem noi destulă grije cu împărăția noastră? să purtăm grije și de a lui? Cine și-o poate păstra, bine; cine nu, piarză-și-o!… O, Doamne! un cal pierde o potcoavă, și se găsește cine s-o strângă de pe drumuri; darmite o-mpărăție! Împărăție să fie, că împărați, destui!

Roșu-mpărat avea la curtea lui cumnatu-său un sol foarte deștept și dibaci. Acesta le trimetea în fiecare săptămână cu de-amănuntul știri despre tot ce se-ntâmpla acolo, scrise cu semne-nvoite, așa că să fi căzut chiar o scrisoare în mâna cuiva străin, nimica n-ar fi-nțeles din acea îngrămădire de slove, dacă nu le avea cheia.

În scrisoarea din urmă spunea că Verde-mpărat, aflându-se în mare lipsă de mijloace, desființează jumătate din oastea lui; că e-n vorbă să ia bani mulți cu împrumut de la negustori din toată lumea; că a hotărât să dărâme câteva dintre cetăți, și cu piatra lor să clădească niște palaturi nouă, unul, în vârful munților, pentru o curteană care-i cânta și din gură și din tambură la petreceri; și că lumea toată e-ngrijată că anul următor amenință cu foamete mare.

Când i-a arătat împăratul acestea, Floarea a zis oftând ca de-ndoială:

– Numai de nu le-o fi încornorând omul nostru!

Împăratul n-a prea-nțeles cum vinea vorba femeii, și zice:

– De-ar da Dumnezeu să le fi-ncornonat!

Da-mpărăteasa a răspuns[:]

– Ba dimpotrivă.

Peste câteva zile alta:

„Verde-mpărat, cu o ceată mare de tineri și tinere, mergând la vânătoare, au gonit o ciută sălbatică până-n curtea Mânăstirii Crinului. Ciuta strânsă din toate părțile n-a mai avut încotro să fugă și a dat năvală orbește în biserică, unde slujeau părinții vecernia; iar Verde-mpărat și tovarășii, cu un haitic de câini chiaunând și urlând au năpădit în sfântul lăcaș, au ajuns-o de urmă și-au străpuns-o cu sulițele în fața altarului, unde gâfâind de osteneala căzuse-n genuchi. Începuseră scurt slujba și cântările; călugării steteau înlemniți în stranele lor; vânătorii au luat hoitul de labele dinapoi și l-au târât afară, lăsând pe lespezi o dâră de murdărie. Toate astea s-au petrecut în câteva clipe; dar părintele starețul, dezmeticindu-se repede, a strigat:

– Să iasă toți! s-a văzut sânge în casa Domnului! Să se stingă toate luminile! să se acopere fețele icoanelor!

Dar Verde-mpărat s-a-ntors în loc supărat și aruncându-și lancea după umere, zice:

– Ce zbieri așa, popo?

Și l-a apucat cu mâna stângă de piept, ridicând dreapta.

– Să nu mă lovești, a strigat bătrânul tremurând, că te lovește Dumnezeu!

N-a apucat însă a rosti întreg sfântul nume, și palma tânărului i-a căzut grea peste obrazul bătrânului, care s-a făcut ghem jos pe lespezi… Apoi toată ceata a plecat râzând și chiuind de răsunau dealurile, și pe urmă au dat foc și pădurii – a venit peste noapte un potop de ploaie, aminteri ardea și pădurea întreagă și Mânăstirea Crinului până-n temelii.“

Citind aceste vești, împăratul a rămas dus pe gânduri; iar împărăteasa, luând o pană, a-nceput să scârțâie pe hârtie, și isprăvind pe nerăsuflate îndată i-a dat împăratului să iscălească degrabă, pentru ca numaidecât omul care adusese scrisoarea solului să-i ducă-napoi și răspunsul împărătesc. Și era scris așa: că „s-a aflat cu mare mâhnire despre cele-ntâmplate la Mănăstirea

Crinului pe moșia împărătesei, moșie asupra căreia nici un drept n-are nimini decât ea, moștenitoarea lui tătâni-său Crin-împărat, pe acel ținut; că Verde-mpărat trebuie cu cheltuiala lui să pună a se sfinți din nou biserica pângărită, până cel mai târziu într-o lună; că toți tovarășii care au călcat sfântul lăcaș împreună cu vinovatul, oricare va fi fost acela, față de stareț, să stea în genuchi la slujba sfințirii, iar după slujbă să ceară iertare de la cuviosul bătrân. Tăgăduindu-se cumva dreptatea tutulor acestor cereri și nedându-li-se deplină mulțumire până-ntr-o lună de la împărtășirea lor, orice legătură de bună prietinie și de vecinătate între cele două împărății va fi cu desăvârșire ruptă, iar de urmări va răspunde acela care, prin nesocotita-i purtare, a pricinuit această ruptură."

Împăratul deocamdată s-a codit să iscălească:

– Draga mea, nu e bine să ne grăbim așa… Făcând un pas ca acesta, nu mai putem da napoi… Să lăsăm câteva zile încă… să ne mai sfătuim…

– Nu, Măria Ta, asta nu se poate. Eu nu sunt călugăriță! Dumnezeu nu mi-a poruncit să port crucea și să iert pe cel ce mă lovește! Eu port coroană și soțul meu poartă sabie!

– Dar nu putem uita că ne e frate…

– Cu atât mai mult, a zis Floarea ridicându-se drept în picioare, am drept să-l pilduiesc pe acest nemernic, care bat-jocorește fără rușine cinstita pomenire a părinților mei… care, fără frică de Dumnezeu, pângărește sfântul lăcaș; care, fără nici o sfială, calcă-n picioare drepturile mele… care… În sfârșit, aici nu e vorba de mine, e vorba de împărăția lui Crin, pe care n-o pot lăsa eu s-o dea de râpă un lipsit de minți!… El vrea s-o prăpădească, s-o scăpăm noi… și cu un ceas mai potrivit pentru asta cine știe când mai ne-ntâlnim!

N-a avut ce să facă împăratul; a iscălit, și a trimis solului scrisoarea.

Cerând solul să se-nfățișeze înaintea lui Verde-mpărat cu o scrisoare, acesta l-a primit, și, ținându-l în picioare, i-a poruncit scurt să i-o citească față cu toți veselii curteni; după ce a auzit cele cuprinse, a-nceput întâi să râză ca de o glumă proastă, apoi a cerut să vază și el acea hârtie și aplecându-și ochii pe ea, a zis solului:

– Ascultă-mă, unchiule, pe unde ai venit pe acolo să te duci îndată-napoi și să spui cui te-a trimis că daca i s-a scrântit mințile, am eu pe cine mână să i le pună la loc.

Apoi, mototolind în mâni hârtia, a aruncat-o în barba solului, strigând:

– Ai plecat?… Ieși!

Peste două săptămâni, Roșu-mpărat călca granițele împărăției lui Verde-mpărat. În alte trei săptămâni, oastea câtă putuse strânge-n grabă Verde-mpărat era parte risipită, parte prinsă; iar el, cu câțiva credincioși, împresurați de toate părțile, chefuiau într-o cetate de margine. După câteva zile, isprăvindu-se mâncarea și băutura, cerea pace. Împărăteasa, sora lui, care primea zilnic vești de la soțul său, aflând despre acestea, a trimis repede răspuns:

„Pune stăpânire pe toată-mpărăția. Pacea nu acolo trebuie-ncheiată, ci aicea. Mi s-a făcut dor de frățiorul meu. Adu-mi-l aci îndată. Dacă te-ntorci fără el viu ori mort, pâine și sare cu mine nu mai mănânci!“

Roșu-mpărat a urmat întocmai: l-a strâns în cetate și prin foame și sete l-a silit pe cumnatu-său să deschidă porțile și să i se predea. L-a luat cu blândețe și l-a trimis sub bună pază la Floarea; iar el s-a dus cu oastea să isprăvească odată și cu un mic voievod de margine, care se trăsese într-o cetate de munte și singur din toată-mpărăția, când chiar împăratul se predase, nu vru să se supuie și să cunoască pe biruitor. Dar în creierii munților era să meargă mai greu ca pe loc șes, fiindcă vizuina neînduplecatului voievod era așezată pe niște colți de stâncă,

pe care degeaba se cățărau vitejii oșteni, căci până s-ajungă rupți de oboseală la ziduri, apărătorii de sus porneau asupră-le bolovani mari și brațe de vreascuri aprinse, și apă, și smoală în clocote, și-i prăvăleau în prăpastie; iar prin foame nu era chip să-i strîngi, fiindcă aveau pe creste și pe brâie cărări ascunse cunoscute numai lor, și fântâni cu destulă apă în curțile cetății.

Și cu cât întârzia războiul, cu atât își pierdea răbdarea împăratul, că și el era om, i se făcuse dor de-mpărăteasa, măcar că ea era tare așezată, nu de-alea de se prăpădesc cu dragostea.

În vremea aceasta, Verde[-mpărat] trăia mai bine decât biruitorul lui; soră-sa nu știa cum să se poarte mai frumos cu el, parcă n-ar fi fost biruit și prins, ci poftit la petrecere și cinste: prânzuri, plimbări, vânători – doar atâta că singur, neprivegheat de aproape nu rămânea, și numai o mână dumnezeiască l-ar fi putut scoate viu din capcană. Soră-sa, stând cu el, seara târziu, îi spunea cât e de nerăbdătoare să vază odată-ntors pe soțul ei, și pe frate-său luându-și iar stăpânirea lui; mereu aducea vorba despre acel voievod care singur e de vină că se-întârzie atâta încheierea păcii, și-l ruga pe frate-său cu lacrimi să-i spună el: cum s-ar putea îngenunchea acel neînduplecat și isprăvi cu atâtea jertfe de viteji.

Într-o seară, după ce iar pierduse mulți oșteni fără nici o ispravă, stând Roșu-mpărat scârbit și dus pe gânduri în cortul lui, iată-i sosește stafetă; deschide cartea soției sale și citește:

„Într-un pahar de vin mai mult stă ascuns adevărul. Aseară am petrecut foarte târziu cu frate-meu. Trimite îndată noaptea oameni încercați să calce Mănăstirea Pajiștea și să-ți aducă de acolo, unde stau ascunși, în vestminte de călugăriță, pe nevasta și băiatul voievodului. Cetatea ori capetele lor. Dumnezeu să ție în sfânta sa pază pe M. Ta.“

La aceasta, Roșu a răspuns peste câteva zile:

„Lăudat fie Domnul care face să rodească vița noastră! Viteazul voievod ni s-a închinat jurându-ne credință și lăsând ostatec pe copilul lui, pe care îl luăm împreună cu noi să crească la curtea noastră… Dumnezeu șcl.“

A doua zi, pasămite stafetele se-ncrucișaseră pe drum, primea împăratul de la soția sa următoarea tristă veste:

„Nepătrunse de slaba minte omenească sunt cărările Domnului! Cu sufletul zdrobit aduc la cunoștința M. Tale că fără să ne fi dat mai dinainte nici un semn de neliniște, ba din potrivă petrecând vesel împreună cu noi până târziu seara, frățiorul nostru iubit, Verde-mpărat, în cine știe ce clipă de scârbă sau deznădejde, și-a pus singur capăt vieței peste noapte, lăsându-ne în cea mai adâncă jale, la care nici o mângâiere nu-i cu putință. Azi-dimineață, slujitorii l-au găsit fără suflare în cămara lui. Așadar M. Ta, în cea mai mare grabă, trebuie să mergi la cetatea lui de scaun cu oastea, să aduni pe toți sfetnicii, fruntașii și căpeteniile tutulor stărilor și să-i mângâi arătându-le că pierderea unui om, fie cât de strălucit, nu poate opri în loc mersul lumii ale cărui socoteală și capăt numai Dumnezeu le știe, iar apoi să le faci cunoscut că M. Ta, prin dreptul nostru de moștenire de la tată și frate, și prin dreptul biruitoarei săbii a M. Tale, iei frânele stăpânirii și răspunderea toată despre liniștea și fericirea întregei împărății. Dumnezeu șcl.“

Nu s-a pomenit așa jale pe o femeie la moartea fratelui. După ce, învălită-n negru din cap până-n picioare, l-a dus cu mare cinste până la lăcașul de veci, a pornit în grabă: întâi a mers la Mănăstirea Crinului. Acolo a stat în paraclis pe post și-nchinăciuni trei zile și trei nopți cu priveghere, cerând ca din partea frățini-său iertare starițului, i-a dat bani să-nfrumusețeze biserica și s-o sfințească din nou și patruzeci de zile pe rând să se roage pentru mântuirea sufletului răposatului Verde-mpărat; după aceea a mers la cetatea unde o aștepta nerăbdător soțul

ei și-mpreună cu el s-a dus la Mitropolie unde dormeau alături părinții ei, să-ngenuche amândoi, și ea vărsând lacrimi multe a atins cu fruntea lespedea mormintelor și a zis:

– Am scăpat împărăția: rugați-vă pentru iertarea mea!

A lepădat apoi vestmintele ei negre, și amândoi ca urmași ai tatălui și fratelui ei, încoronându-se cu mare pompă, cele două-mpărății s-au contopit într-una singură, și lumea peste lume, de toate stările, veselă că se iertase tutulor plata rămășițelor de biruri, și-mbrăcată-n haine de sărbătoare mișuna pân toate părțile cetății, că era și o vreme strălucitoare, și pretutindeni sunau surlele și peste toată cetatea fluturau mândre-n lumina soarelui păduri de steaguri roșii și verzi împerecheate.

Ceilalți împărați dimprejur, ca și cei mai depărtați, intrând la grijă mare, și-au ridicat glasurile lor împotriva apucăturii lui Roșu-mpărat, în care vedeau o amenințare primejdioasă pentru siguranța lor. Mai întâi unul, apoi al doilea, pe urmă trei deodată au pornit război împotrivă-i. Pe unul câte unul, și la urmă pe toți trei la un loc i-a pilduit scurt, luând de la fiecare câte un petec din împărăție ca să-și întărească granițele spre liniștea lui.

După ce și-au statornicit astfel Roșu-mpărat stăpânirea, i-a dăruit Dumnezeu două mari bucurii: într-un an de zile împărăteasa Floarea a dat naștere la doi coconi; p-ăl dântâi l-au botezat Ler-voivod, iar pe al doilea Mezin-voivod. Nu-mplini - seră feciorii nici doisprece-treisprece ani și mama i-a pornit sub bună îngrijire să vază lumea și să se arate pe la toate curțile-mpărătești, pe unde-i primeau toți cu brațele deschise, nu numai că erau odraslele unui puternic împărat, dar fiindcă și ei de felul lor erau niște copii minunați, nu se poate mai plăcuți și mai binecrescuți, și nu știa lumea pe care să-l mângâie mai întâi. Așa de tineri și erau o podoabă la toate sărbătorile împărătești. Călăreau frumos, mânuiau armele cu dibăcie. Ler cânta frumos din gură și Mezin din harfă, și

împărătese, doamne, domnițe, curtene nu mai puteau după ei, încât se dusese vestea-n lume de cei doi minunați coconi ai lui Roșu-împărat și ai împărătesei Floarea. Au umblat astfel amândoi împreună până când au ajuns Ler vârsta de 19 ani și Mezin la 18, și un an apoi au umblat unu-ntr-o parte și altu-ntr-alta. Și-ntorcându-se acasă din călătorie unul după altul (?) i-a pus părinții să le povestească cum au petrecut; Mezin era foarte vesel și spunea multe și fel de fel, iar Ler sta tot dus pe gânduri, spunea puține și într-una ofta.

După ce se plimbaseră ei de mici sub bună pază pe la toate curțile-mpărătești, când au trecut de douăzeci și unu de ani, împărăteasa s-a sfătuit cu soțul său, și într-o dimineață s-a hotărât: să plece-n plimbare ea cu Ler la Albu-mpărat care stăpânea la hotarul lor de miazăzi o împărăție de seamă, iar împăratul să plece cu Mezin, în plimbare la Negru-împărat cu împărăția căruia se-nvecinau spre miazănoapte. Albu-mpărat avea doi copii, pe Mugur-voivod care era cam schilod și tot tânjea de mic, fiindcă mamă-sa îl născuse înainte de vreme, dintr-o mare spaimă, când luase peste noapte foc palatul; și pe Liliana-doamna, o fată ruptă din stâncă, nu atât de frumoasă cât de vioaie și de arătoasă, și nu prea apropiată și zâmbitoare. Ajungând acolo, Floarea-mpărăteasa cu Ler-voievod au fost întâmpinați de Albu-mpărat, de împărăteasa lui, de copii și de o ceată-ntreagă de fruntași. Au mers cu toții la cetatea de scaun unde erau pregătite sărbători mari în cinstea lor. Acolo, Floarea și-a făcut prilej de vorbă și fără mult încunjur a spus gazdelor că vine să pecetluiască prietinia celor două curți prin încuscrire, că în numele soțului, cere în căsătorie pentru fiul său Ler-voivod pe Liliana-doamna. Și a adăogat că fiind Mugur-voivod fratele fetii, asta are să prindă bine [nu] numai lor, cari știu prețui darurile fetii, dar în viitor și împărăției, căci, la vremea lui, dea Dumnezeu să fie cât mai târziu, rămânând Mugur moștenitor al tronului, nu de puțin sprijin îi va fi cumnatul lui Ler-voi[vod], când la vremea lui – dea Dumnezeu

să fie cât mai târziu – va pune pe cap coroana tatâni-său. Lui Albu-vodă și soției lui de bucurie nu le venea să crează; firește – nu era glumă să ia de ginere pe moștenitorul celei mai strălucite coroane. Seara după ospăț, Floarea a luat pe Ler, iar Albu-mpărat și soția lui pe Liliana și s-au dus în odăile lor.

– Fătul meu, a zis Floarea lui Ler, poate ai înțeles de ce am venit împreună aici. Nu mai ești copil, ai împlinit douăzeci și unu de ani, trebuie să te căsătorești. Ți-am găsit o femeie cum nu se poate mai de potriva… noastră, cuminte, vrednică și cu… mare viitor… Ai înțeles pe cine?

– Nu, mamă, a răspuns băiatul, care era cu gândul foarte departe.

– Pe Liliana… Ce zici?… Nu răspunzi?

– Ba da, mamă! la ce?

– La ce ți-am spus…

– Ce mi-ai spus?

– Ce fel, n-ai auzit tu când ți-am spus? pentru ce am venit aici? că am hotărât să iei de soție pe Liliana, fata lui Albu-mpărat.

– Pe Liliana, eu? a întrebat domirit Ler.

– Da, tu, pe Liliana!

– Apăi, asta, iartă-mă, mamă, nu se poate.

– De ce nu se poate? a-ntrebat mama nențelegând.

– Fiindcă eu am făgăduit să iau pe alta.

– Pe cine?

– Pe Viorica-doamna, fiica lui Negru-împărat.

– Când ai făgăduit?

– Acum șase luni când am fost la curtea lor.

– Cui ai făgăduit?

– Ei.

Mama a-ngălbenit și a strigat:

– Și cum ai îndrăznit să făgăduiești fără voia mea? fără voia împăratului? De când un copil care n-a rămas încă sărman de

părinți poate să facă de capul lui ce-i place? Și de când un voievod care are să moștenească una din cele mai mari împărății ale lumii are voie să pornească în lume încotro-i abate?… Pe Viorica? fata lui Negru-împărat?… Da știi câți feciori are și câtă împărăție stăpânește acel crăișor care s-a împopoțonat și el cu numele de-mpărat; du-te, și trei zile călare ți-ajung să-i măsori în lung și-n lat întreaga împărăție, dar pe urmă-ți trebuie tot atâtea ca să-i numeri prăsila… îm-pă-rătească. Să nu te mai aud cu asemenea copilării!

Totdeodată, în altă parte a palatului, Liliana spunea părinților că ea, daca e să se mărite, numai pe Mezin-voievod, fratele lui Ler, îl ia, pe altul nu, că lui i s-a făgăduit de-acum un an de când a fost pe-aici, ori… merge la călugărie!

– Dar Ler are să moștenească tronul celei mai mari împărății de pe lume, fată!

– Ș-apoi? fiecare cu dreptul lui.

– Dar Mezin are să moștenească un mic ținut, și supus fratelui său, care o să aibă moștenitori, voievod de margine în cine știe ce munți în veci a să rămâie.

– Ș-apoi? fiecare cu partea lui.

– Atunci! o să te duci la călugărie.

– Ș-apoi, fiecare cu norocul lui!

N-a fost chip s-o domolească-n seara aceea pe-ndărătnica Liliana – ei! că n-avea o mamă ca Floarea!

Când au ajuns Ler cu maică-sa înapoi, au găsit acasă pe împăratul și pe Mezin, întorși de cu seara de la curtea lui Negru-voievod. Frații s-au grăbit să se ducă a vorbi împreună, iar împărăteasa rămânând cu împăratul i-a povestit toate. Împăratul a râs și i-a povestit și el soției sale cum Mezin nu vrea să se-nsoare cu Viorica, fiindcă a făgăduit Lilianei s-o ia pe dânsa, și cum Negru-vodă i-a răspuns că Viorica lui nu vrea în ruptul capului să-l ia pe Mezin, fiindcă fără știrea părinților ea s-a fost făgăduit lui Ler, și că el, ca tată, nu-ndrăznește să

calce pe inima ei, că o singură fată are… și pentru nimic în lume nu-i poate strica hatârul.

– Da, a răspuns Floarea, s-aștepte; fiindcă ai mei până la urmă s-au învoit: Ler a stat la masă alături de Liliana, a jucat toată seara numai cu ea și, când s-au despărțit, fata i-a dat băiatului o rămurică de liliac, și la plecare i-a strigat „Ler-voievod, să nu uiți!“ și până nu ne-am pierdut din ochi el a privit tot înapoi la năframa ei care fâlfâia de departe.

– Da, a răspuns împăratul, și Mezin a stat la masă alături cu Viorica, și toată seara a jucat numai cu ea, și când s-au despărțit fata i-a dat băiatului un mănunchi de viorele, și la plecarea noastră i-a strigat: „Mezin-voievod, să nu uiți!“ și până nu ne-am pierdut din ochi el a privit tot înapoi la năframa care fâlfâia de departe…

„Statornicia tinereții!“ a gândit Floarea zâmbind foarte mulțumită.

– Ia ascultă! a zis împăratul trăgând cu urechea, și au mers amândoi să se uite pe fereastră; de acolo au văzut pe flăcăi; ședeau amândoi pe o laviță; Ler cânta din gură, iar Mezin îl ținea din harpă. Au bătut părinții din palme de mult ce le-a plăcut cântecul flăcăilor și i-a chemat sus, i-a sărutat, și mama zice lui Ler, care purta la piept mănunchiul de viorele vestejite adus de frate-său:

– Care va să zică, ne-am înțeles? Tu iei pe Liliana!

– Nu, mamă, iartă-mă, daca e să mă-nsor numaidecât, eu iau pe Viorica.

– Ieși! a strigat mama.

Și Ler a ieșit.

– Tu, a urmat ea către Mezin, care purta la pălărie o ramură ofilită de liliac, tu ești mai cuminte, tu ai să iei pe Viorica, nu el, așa vreau eu.

– Mamă, iartă-mă, a răspuns băiatul, daca e să mă-nsor numaidecât, apoi pe alta decât pe Liliana n-o iau.

– Ieși!

Și a ieșit și Mezin.

Împăratul a-nceput să râză, parcă era lucru de râs. Iar împărăteasa a-nceput să se plimbe de colo până colo mai turburată și mai învăpăiată decât o văzuse el vreodată, și cam de multe ori o văzuse, așa încît strălucitul ei soț n-a îndrăznit să mai zică o vorbă; s-a plimbat ea cât s-a plimbat fierbând și pe urmă s-a așezat la masă, și a scris în fuga mare, de scârțâia pana strașnic, două cărți, le-a-ndoit și a trimis să-i aducă pe băieți îndată dinaintea ei:

– Acum, fără zăbavă, trebuie să plecați. Tu, Ler, să mergi cu cartea asta la Albu-mpărat; acolo ai să petreci până te chem eu înapoi; tu, Mezin, tot așa, la Negru-mpărat cu cartea asta. Nici umbră de-ndoială n-am că veți ști să vă purtați cuviincios, așa cum se cuvine coconilor lui Roșu-mpărat și Floarei, mamei voastre, care vă iubește și numai la binele vostru se gândește.

Au plecat amândoi, dar fiindcă scaunul împărăției nu sta tocmai în mijlocul țării ci cam la o parte, au trebuit aproape până seara să meargă împreună pe aceeași cale mare până la un loc, unde era o cetățuie mică și de unde să pornească a doua zi dimineață, unul spre miazăzi și altul spre miazănoapte, precum li se poruncise hotărât.

Seara, ajungând la cetățuie, s-au oprit să poposească, și după cină mergând la culcare, ce le-a dat băieților în gând? să încerce n-or putea să vază și ei ce scrisese mama în cărțile cu care-i trimisese.

Și așa le-au scos din sân și uitându-se bine la scrisul de dasupra au rămas în mare nedomirire.

– Nouă ne-a poruncit altfel: tu n-ai auzit?

– Ba da.

– Atunci se vede că e greșală; de grabă ție ți-a dat-o pe a mea și mie pe a ta.

– Să vedem, dacă se poate, ce spune-năuntru.

Și fiindcă tot de degrabă, pesemne, uitase împărăteasa, îndoise numai cărțile și nu le mai pecetluise, ei le-au deschis și au găsit că și cuprinsul se potrivea cu ce era scris dasupra: de preastrălucitul prieten Albu-mpărat se ruga să-l primească bine pe Mezin, ca pe-un copil al lui, iar credinciosului vecin Negru-mpărat îi spunea între altele: nu mă-ndoiesc că Ler-voievod va fi cinstit precum se cuvine… Negru pe alb.

N-au așteptat să se lumineze bine de ziuă și, urându-și drum bun și petrecere frumoasă, au plecat flăcăii, nu cum de degrabă le poruncise greșit mama, Mezin spre miazănoapte și Ler spre miazăzi, ci – cum sta limpede și potrivit la carte – Ler către Viorica, iar către Liliana, Mezin.

După câteva zile, stăteau părinții înainte de culcare într-un pridvor la răcoare fără să vorbească, și le era dor de feciori – că poate fi cât de-mpărat, părintele e tot părinte, – și împărăteasa a pus mâna la ochi, a stat așa cât a stat parcă ar fi adormit, și pe urmă zice:

– Uite, eu văd acuma pe Liliana jucând cu Ler…

– Cum asta?

– Nu știi? Ia pune și Măria Ta mâna la ochi și gândește-te acolo cu dor adânc, dar adânc de tot, cât poți mai adânc.

Împăratul și-a rezemat coatele pe spetezele jețului, și-a acoperit ochii cu amândouă mâinile și s-a gândit cât a putut mai adânc, și pe urmă zice:

– Așa e, da! adevărat, o văz pe Liliana, dar nu joacă Ler cu ea, joacă Mezin.

– Ba Ler! nu vezi?

– Ba văz… Dar e Mezin… Uite!… uite! Ler se plimbă cu Viorica!

– Ba, cu Liliana.

– Ei aș!…

Ba Ler, ba Mezin, ba Viorica, ba Liliana!

S-a cam îmbufnat împărăteasa și zice:

– În sfârșit, rămâi Măria Ta cu părerea Măriei Tale, eu rămân cu a mea. Hai să ne culcăm că e târziu.

Nu prea-i era somn împăratului, ar mai fi stat de vorbă, dar după obiceiul lui, a ascultat-o ca totdeauna.

În odaia lor de culcare ardeau zi și noapte la icoane două candele mari de argint, una-n dreapta, alta-n stânga, alături de căpătâie. S-a-nchinat fiecare sub candela lui, și fără să mai schimbe alte vorbe decât „somn ușor" s-au așezat la culcuș, și n-a trecut mult și-au adormit amândoi.

Despre ziuă, tocmai când era somnul mai dulce, ce să se pomenească-mpăratul? începe să geamă împărăteasa grozav și apoi să strige ca-ntr-o pieire de moarte. Sare-mpăratul din somn și-o deșteaptă.

– Ce e?

Iar împărăteasa, cu ochii mari, luându-l strâns în brațe, ca să se-ncredințeze că e aievea, oftează greu și zice:

– Ah! ce vis am visat! și întorcându-se către icoane se-nchină.

– Ce vis?

– Mi-e groază parcă să ți-l spun.

Apoi trăgându-și sufletul, urmează:

– Se făcea că mă rătăcisem într-un palat pustiu și-ntunecos. Treceam dintr-o sală-ntr-alta, căutând să dau de o ieșire, și cu cât umblam, cu atât mă rătăceam mai adânc. Era tăcere mare… când auz deodată-n urma mea trosnind podelele putrede ca de pas de om… Trec din sala aceea și merg mai iute, pașii vin și mai iute după mine… tot mai aproape… îi aud la spatele meu… M-a ajuns, dau să fug; dar nu mă țin picioarele. Atunci m-apucă o mână uscată și grea de umăr; îngheț și caz în genuchi cu ochii-nchiși; dar îndată simț că mă ridică cineva cu putere, și când deschid ochii văd dinaintea mea un pustnic sălbatic cu părul și barba vâlvoi, și-mi zice râzând urât:

„Ce? nu-ți mai aduci aminte? Ori ești mândră și nu mai vrei să cunoști pe frățâni-tău, pe Verde-mpărat?“

Și se pornește pe un râs cu hohote de răsuna pădurea.

„Frate, iartă-mă!“ iar el m-a luat de mână și râzând mereu ca un nebun zice:

„Vino să-ți arăt ceva.“

Și m-a dus într-o sală mare și acolo m-a poftit să șez alături cu el pe-o laviță de piatră; am șezut; el a făcut un semn cu mâna și s-a arătat numaidecât o femeie zdrențuită și despletită, s-a așezat jos în fața noastră, a scos dintr-o desagă un cap de om, și-a-nceput să-l mângâie și să-l pieptene cu unghiile ei, și să-l sărute… și… era capul băiatului meu, al lui Ler… și capul clipea din ochi… și o săruta și el, și pe urmă l-a pus la loc în desagă și s-a făcut nevăzută.

Și a-nceput să tremure de groază și până nu s-a făcut ziuă bine și n-a dat cu ochii de soare, nu s-a putut astâmpăra.

De acum îi era peste putință mamei să lase a o mai prinde o noapte acasă; trebuia fără întârziere pentru liniștea ei să-și vază băiatul, și astfel chiar în acea zi, n-a fost chip să se-mpotrivească Roșu-mpărat, împărăteasa a pornit urmată de călărești și de curteni spre unde știa că-l trimisese pe Ler. Zi și noapte, fără popas a tot umblat până când a ajuns către seară aproape de cetatea de scaun a lui Albu-mpărat. Și iată că la o înfurcătură de drumuri, de pe un drum lăturalnic vede apropiindu-se către drumul ei o ceată veselă de călărești tineri, care pesemne se-ntorceau împodobiți cu flori de liliac de la plimbare în pasul cailor; cântau cu toții încetinel, iar pe deasupra tutulor se auzea în liniștea câmpiilor un glas de fată mare. Când s-au apropiat una de alta cetele la-nfurcătura drumurilor, unul dintre tineri, care mergea în frunte alături cu fata cântăreață, zice:

– E mama, și dă pinteni calului, fata după el, iar când ajung în dreptul călăreților dinaintea trăsurii împărătești, ridică mâna dreaptă și strigă: Opriți. Oamenii opresc. Toți stau.

Cântecul încetează, flăcăul sare jos răpede de pe cal, ajută pe tovarășa lui să coboare și ea, și amândoi dau fuga la trăsura împărătesei:

– Mamă! zice Mezin.

Dar mamii nu-i vine să-și crează ochilor.

– Tu, Mezin! ce cauți tu aicea? Unde-i Ler?

– Unde l-ai trimis măria-ta.

– Unde l-am trimis eu? strigă nedomirită împărăteasa.

– La Negru-mpărat, răspunde Mezin-voievod.

– Eu? pe Ler? La Negru-mpărat?

– Da! mamă.

– Nu te-am trimis pe tine la Negru-mpărat?

– Nu, mamă, pe mine m-ai trimis aici la Albu-mpărat, așa scrie-n scrisoarea Măriei Tale.

– Arată scrisoarea.

– I-am dat-o lui Albu-mpărat.

Împărăteasa n-a mai zis nimic, a luat-o pe Liliana în trăsura ei și amândouă cetele amestecându-se au pornit împreună pe tăcute spre cetate.

La palat n-au dat tocmai peste veselie, căci Mugur-voievod era greu bolnav, încă mai dinainte chiar de sosirea lui Mezin și nu-i puteau da cu nimic de leac. Cum a sosit, Floarea a cerut așa de o doară lui Albu-mpărat cartea cu care-l trimisese pe Mezin, și după ce încruntând sprâncenile a citit-o din slovă-n slovă și iar a mai citit-o, s-a pătruns că graba strică treaba; a-nceput să râză singură, ridicând din umeri: „Să vedem, a gândit ea, până unde merge norocul lui Mezin!“ Și-ndată a mers să vază pe împărăteasa care nu se dezlipea o clipă de la căpătâiul bolnavului. A găsit-o zdrobită de veghere, moțăind pe un jeț: lui Mugur-voievod îi fusese tare rău peste noapte și toată ziua, de-abia acum spre seară atipise puțin. Așa din ce în ce tot mai rău, până nu se plece Floarea de-acolo s-a stins bietul Mugur-voievod, sămânță degerată, la vreo trei-patru zile după

astea, lăsând în adâncă mâhnire pe toată lumea și mai ales pe biată mama lui.

Să vă povestesc despre jalea ei… dar se poate cu vorbe arăta atâta adâncime? Ori, poate, să fac și eu ca alți povestitori? În loc să vă arăt scurt ce nenorocire s-a-ntâmplat femeii, să-ncep a vă spune cu ce mi se pare acuma mie că seamănă acea nenorocire de-atunci a unei împărătese? Dar inima acelei mame se poate sămăna, pentru cine are vreme de pierdut ca cititor, hârtie și cerneală de pierdut ca scriitor, cu un turn înalt pe care grozavul cutremur îl năruie dintr-o zguduitură, făcând din el, care, pân-adineaori își înălța sprinten vârful aurit spre-nălțimile albastre, o grămadă pleoștită de bolovani sparți, risipiți fără altă socoteală decât nebunia oarbei întâmplări… sau cu un sârman, plăpând, gingaș trandafir d-abia-nflorit, pe care viscolul vrăjmaș l-a smuls cu cruzime din crenguța lui subțirică, spulberându-l mort cu fragedele-i foițe smulse, în șivoiul turbat, năvalnic, prăpăstios?… sau mai bine cu o mândră stâncă de cremene, pe care trăsnetul năprasnic, într-o clipă a despicat-o în două, din frunte până-n temeliile ei? ori și mai și: cu un stejar plin de viață, pe care securea nemernică… șcl., șcl….

Cu care poftiți să v-o asemăn, cu una, cu două, ori cu toate odată? Aș putea-o face și așa de hatârul dv… dacă de dragul cuvintelor am căutat anume să vă născocesc o povestire. Dar nu credeți asta. Eu de hatârul povestirii caut într-adins cuvinte, cu care să v-o spun cum mi-o închipuiesc eu, cât mai degrabă și mai limpede pot.

Și asta, fiindcă – povestirea nu este ori este și ea un meșteșug? Daca nu este meșteșug, atunci ce să mai vorbesc, dacă toată lumea o poate face; dar daca este și ea meșteșug, ca toate meșteșugurile, ca, bunioară, ciubotăria, apoi ia să vedem: ciubotarul cât de prost, oare de hatârul sculelor lui (cuțite, pile, calapoade, sule, ciocane, undrele, ace și câte și mai câte, unele mai mari, altele mai mici), oare de hatârul lor s-apucă să lucreze

ciubote? ori de hatârul ciubotelor ia, numai la trebuință și cuminte, sculă după sculă? Apoi atunci, cum? ciubotăria care va să zică să fie mai subțire meșteșug decât povestirea?… Și pe urmă, când vă povestesc, pe cât mă taie capul să fac meșteșugul meu, nu voi să pat măcar cu unul dintre dv. ce a pățit odată un om sașiu, pe care într-o seară un călător rătăcit l-a întrebat încotro s-o ia ca s-ajungă mai drept în cutare loc, și sașiul i-a arătat așa cu mâna-ntr-o parte; dar călătorul l-a întrebat: „Mă omule, spune drept, că mi-e degrabă s-ajung până nu-nnoptează: încotro s-apuc? încotro mi-arăți cu mîna, ori încotro te uiți cu ochii?…“

Așadar, destul e să vă spun că oricât de nevolnic de viață fusese Mugur copilul ei, pe-mpărăteasa așa jale a cuprins-o încât, fără să se fi bocit grozav, ba chiar zâmbind uneori, nu mult după aceea, din asta i s-a tras și moartea ei. Dar înainte de moarte s-a-ndurat Milostivul de ea, și i-a trimis o mare mângâiere: fiică-sa Liliana-doamna s-a căsătorit cu Mezin-voievod, și auzi dumneata! zi cu zi la nouă luni în cap a născut cocon frumos pe care biata bunică l-a botezat Mugurel în cinstita pomenire a răposatului ei fecior. Și era strașnic de voinic Mugurel! – și vesel copil! Când l-a cufundat mitropolitul în cristelniță, el, în loc să zbiere ca alți copii, după groaznicul obicei prost al acestor îngeri nevinovați, el a-nceput să râză ca o călugăriță gâdilată… A râs toată lumea, iar Î.P.S. Sa zice:

– Ei, așa băiat îmi place și mie! să nu-i fie de deochi! ăsta o să iasă un bărbat și jumătate.

Ei! n-ai ce-i face! Așa e lumea noastră: bine și rău, rău și bine! Dumnezeu a dat o dată de toate din destul cu ridicata; iar omul tot cântărește cu mărunțișul; și vine cântar după cântar: marfa tot aia și cântarele tot altele; unul bate mai la dreapta, altul mai la stânga, unul simte mai mult, altul mai puțin; dar să tragă vreunul drept de tot, adică fără greș deloc, peste putință omului! Ei! ș-apoi? mai la urmă, ce supărare

poate-ncăpea? Cântarul fiecăruia tot pe el îl înșală, și dacă-l înșală tot într-o parte, nu când într-una, când într-alta, va să zică îi iese omului totdeauna socoteala la fel… Numa daca n-o fi omul așa de sec să nu crează-n cântarul său, ci să umble pân vecini luând împrumut cântarul când de la unul când de la altul… Sunt și d-ăștia destui, care ard lumânare în toate serile să-și facă socoteala cât a păgubit el ziua după atâtea cântare străine, nu cât ar fi câștigat după cântarul lui.

Dar, în sfârșit, să lăsăm nimicurile astea negustorești, cu socoteli și cântare, și să ne-ntoarcem mai bine la povestea noastră.

MARE EXCURSIUNE ROMÂNĂ PRIN JUDEȚUL NEAMȚ

În patru zile: joi 20 – duminică 23 august 1898

PROGRAMA OFICIALĂ

ZIUA I

Adunare generală a comisiunii petrene la gara Piatra-Neamț, orele 8 a.m. Primirea oaspeților bucureșteni la sosirea trenului 25, orele 8,10 dim. Schimb de discursuri. Îmbrățișări cordiale. Excursioniștii iau loc în trăsură. Sunt toți veseli. Plecarea 8,30 dim. Amiazi dejun Văratic. În timpul zilei, vizita la Agapia; apoi la Oglinzi. Aci, li se administrează la toți dușuri reci. Seara, cină, panțarolă, table etc., și noaptea, odihnă la Mănăstirea Neamțului.

ZIUA II

Dis-de-dimineață, borș, moară (zeamă) de castraveți acri, sau simplu bicarbonat de sodă numai cu vin vechi, la Mănăstirea Neamțului, înainte de plecare, pentru dregere. Amiază, la Petru-vodă, 999 metri și 33 de centimetri dasupra nivelului Mării Negre. Aci, dejun cu băutură: toți sunt obligați a se ținea la înălțime, până vor da din coadă-n vale. Seara, cină, panțarolă, table etc. și odihnă la Durău.

ZIUA III

Dis-de-dimineață aceeași dregere ca și ieri: apoi, când soda își face efectul, un salut Ceahlăului. Amiazi, dejun Hangu. Vizită la Bicaz. Seara, cină, panțarolă, o tăblică etc. și apoi odihnă la Tarcău.

ZIUA IV

Iar dregere și iar stricare, la Tarcău. Seara, reintrare triumfală în reședința județului Neamțu.

N.B. – Pentru repatriarea bucureștenilor se va dezbate ulterior, luându-se în considerare gradul de zăpreală în care respectivii se vor afla la sfârșitul zilei a patra, când se-ncheie excursiunea oficială, rămânând, ca la Moși, afară din program, încă o zi pentru spălătură de ploscă.

Extract din regulamentul pentru excursiuni române

§ Despre purtări:

Art. 11. Jocurile de știință și de noroc se vor juca în genere păstrându-se condițiile admise la Clubul Tinerimii din capitala Regatului.

Art. 12. În specie, la panțarolă, nu se va juca de subt as decât în cazul când jucătorul de subt mână va fi prea avansat în puncte.

Art. 13. La table, când adversarul are zarul înainte și mai are numai patru puluri de luat la as, iar tu ai cinci, ești obligat să-i cedezi partida.

Art. 14. – Nu se vor trânti cărțile, ziarul și tibișirul în nici un caz. Asemenea este strict oprit a se scuipa cărțile, zarurile și creta; deoarece, pe lângă că nu e lucru convenabil, un zar scuipat, fiind aruncat cu meșteșug, se așează pe partea scuipată, și astfel Norocul își pierde vechea reputație că e orb; iar creta scuipată nu mai poate scrie pe tăbliță.

Art. 15. – La caz de supărare pentru goană de carte sau de mâhnire de ghelele, se poate înjura, însă nu direct personal pe adversar; nu cad, se-nțelege, sub previziunea acestui articol, cazurile de conștiință, când înjuri pe adversar în gând; însă chiar aceasta nu se cuvine decât în cazuri de manifestă goană de carte sau de ghelele insuportabile.

Art. 16. – În mănăstiri de ambe-sexe nici un excursionist, indiferent de naționalitate, protecțiune sau confesiune, nu are voie a înjura, sub nici un cuvânt, de cruci, troiță, iconostas, aiasmă, în fine de tot ce privește religia strămoșilor noștri, paladiul naționalității române. Alte înjurături inocente, de domeniul strict familial, sunt permise, de exemplu: de moși, mătuși, soacră, tată, mamițică, cu restricția de la articolul precedent privitoare la respectul datorit persoanii partenerilor, ascendenților, descendenților și colateralilor acestora.

Art. 17. – Nu e permis a se blestema și înjura decât cartea sau zarul său propriu; întrucât privește pe ale partenerilor, se permite numai râsul sardonic și aluzia ironică asupra noroacelor pe cari le au în genere ageamiii.

Art. 18. În caz de joc la băutură, aceasta din urmă primează, și viceversa: în caz de băutură la joc, primează acesta din urmă. Dacă din băutură prea-prea ori de multă scârbă de carte sau zar, va voi cineva să părăsească desperat panțarola sau tablele, poate juca chindia. Este însă absolut interzis a se juca chindia la interes.

Art. 19. La caz de excesivă bună dispoziție, este absolut oprit excursioniștilor a se deda, mai ales în mănăstiri de bărbați, la scandaluri nocturne.

Art. 20. Pe tot teritoriul excursiunii, băutura este permisă fără nici o rezervă; dar nici nu se bucură de vreo primă de încurajare.

Art. 21. La excursiunile pe uscat, boala de mare nu este obligatorie.

[REPERTORIU DE NUME PROPRII]

I

Artorosidi
Aliman/u
Agurídă – Agurizoaia
Amărăzoiu
Anadolu
Andòni
Abulidi
Agapiu
Andòhi
Alunică
Ampotrofagu (vezi E)
Anaconda – Anacondi
Angùri – di
Adrianopolu – Adrianopulos
Amaràdi – Amaridi
Andropol – Andropulos

Bălmăjeanu
Bizim (v. comp.)
Buzdrogovici

Bâzoiu
Bumbea – Bumbeș
Boaică – Boaită
Boghici
Boanghea
Boantea
Babacu
Băbăiță – Băbătia – tie
Bădicul
Bădârl/eanu/an/ète
Bălăbănèscu – Bănăbănèscu
Bălărie
Bălțatu
Bondocea
Bastangèa – giu
Brobodeanu – Broboadă
Bodogan
Buză – Buzoiu
Bùcă – Bùche
Bumbuianu
Bunghinescu – el
Boștină
Butucanu
Bașordin
Boancea
Boboliu
Boblete
Bulgur
Burlan
Boldeiu
Bârdacu
Bardă
Brobonel etc.
Boblète

Băncuță
Bănuță
Basmangiu – Basmangea – giopol – gioglu
Budaliu
Butuc – anu
Bodog/anu/escu
Bobu
Bontu
Bàbiță
Baciu
Bănănău
Broscoveanu – Broscov – vski
Burtea
Bostanu – Bostandaki
Bulamacu
Bracu
Burghiù
Bolboacă
Barabanciu
Bosmac – g – ci – gi
Betelie
Bitalia
Bucurescu
Buimacu etc.
Bàbiță
Babancu
Banabacu
Bojoc
Bolocànu etc.
Barabànciu
Bălărie

Cotârleț
Corcodeanu
Chiriță
Catrafusea
Chicoșiù – Chicoșan
Chirchiropol
Chirchirizopol
Chirchidopol
Cochinò
Ciulete
Cotocea – Cotoceanu
Cănuță – Canu
Cavgadi
Cioplițeanu
Cochidi
Cochinatu
Calaicanu
Covășel – ea
Covăsescu – eanu
Clăbuc
Culea
Calevra – Calevri
Calamari
Chiorsantim
Calihronidi – Calihroni
Califurnache
Conduri – ache
Cocioabă
Cocoloșescu
Calapod
Calapăr
Călțun – aș – el etc.
Căpuș – ă

Carapanu
Ciacâru
Chițcanu
Cilibiu
Coșcov/eanu – escu – ăț
Cociov/eanu – escu – ăț
Ciocov/eanu – escu – et
Ciurucliu – idi
Coli/liu – e – viu – e etc.
Coclețeanu – Coclete
Cufurescu (vezi M. 16)
Columbache
Corcoveanu – escu – eț
Clăpău
Clăpan
Ciripìu – escu
Cocoranu
Coconaru – Coconari
Categuridi
Carachefali
Corianò
Cuțiteiu
Colindeiu
Ciorteiu
Cuca
Cucuiu – anu – Cucuiete
Cocoeț – Cucueț
Chiulopol
Cidariu – Ciadiriu
Conabiu
Căpătâiu
Castropolu
Ciupicescu – Ciupic

Cumbaru – Cumbara – che – Cumbari
Ciutu
Copcă
Cotărez
Carapalea
Cara/giulea – cudi
Catortosidi
Cotrorosescu
Codriște
Codirlă
Cobiliță – oiu
Condu – o, etc.
Cucurez – Cucuruz – Cucuruzi
Cotoiu – Coteiu – Còtea
Chiostec
Cupa
Calpacciu
Caracudi
Crâmpoțeiu – el – eanu – escu etc.
Crupea
Candriu
Cioacă
Corbu – Corbea
Croncanu
Cubeiu
Chingă
Cârsteiu
Corciu
Ceală
Cerceluș
Cegă
Chichineț – eață
Coclеală – Coclitu

Cuțu – ache
Cuculeanu – escu
Ciorteiu
Cotonog – eanu – ea – Cotonò–gea
Crăciun
Clefăiescu
Chiostec
Cùtri – Cùtră – Cùtrea
Cenușe – escu – eanu – Cenùș
Caraul – ă – ea
Chefsidi – Chepsidi – Clepsidi
Còrbaci
Chefeneață – Cafeneață
Cucumis – Cucumi – di etc.
Culă (Niculae)
Cațiki – Catzica
Cipciapcec
Chițcanu
Cucută – eanu
Căpușă etc.
Colochithi – Colochitachi
Ciciu – Ciuciu
Cotonog Ispas
Codiriște
Codirlă – ârlă
Cotonog – oagă
Cocor/eanu/ăscu/oiu
Criță
Ciovlică

Dondopolu
Dimi/e – u – anu
Dopu

Duduianu – Durduianu
Duracu – of
Durduliu – etc.
Dulamà – che
Doljan/u – Doljan – u – Dolojan etc.
Dragodan
Dănăcel
Dobrocostea
Dugheanu
Dârmon
Daracopol
Drugu – Drùgov – an
Dolofanu – Dolofani
Dopșoreanu
Dadanco
Danu v. c.
Dulanu – Dulău
Dămigeanu – Damigeanu
Dedu &
Durău
Dardarot (Tartare)
Domadi
Dragan – escu – el
Dănăuț
Diminciuc
Dobrovèci
Drăgan – el – elea – ete – ău
Drăngan – el – elea – ete – ău
Drângu – oteiu – otin
Drâmbu – otescu – otineanu
Dâmbu – oteanu – otinescu

Tarquinius Frișcă

Tarquinius Dudulu
Tarquinius Oprea Troacă
Tarquinius Gârlea
Numa Pompic
Vergiliu Bumbea
Cicerone Mazăre
Coriolan Oancea
Tiberiu Moachea
Nerone Boaică
Romulus Boghici
Trăian (Baghea) Oprea
Marius Sùlea
Veșpazian Pițiclă
Horațiu Fleașcă
Ovidius a Tomiții – Nòdea – Plòdea
Septimiu Culea (Nojiță)
Caius Brutus Burtea
doispreace apoștoli mă! zic zeu lui D-zeu!
toți la Vindobonae Universae Medicinae, mă! …
…oezofagu mânisa și Șfinctărul tătiniseu… morții tei, no! meri numa!
Epiroti
Epitaki
Coriolan Drăgănescu
Vică Poponaciu
Tănase Teleleu Atanasiu
Lina Mazurca
Lingopolu Panaiotache
Solomon Davicion Mamàciu
Nică Alunică
Tache Bizim (hartofori)
Ivanciu Gagùlea
Bravul Cufurenko

Guță Băncuță
Iancu Dadù
Cecilia Pavugadi, pianistă
Ispas
Tache Ampotrofagu, agent politic de văpsea
Oprea Troacă
Niță Firimiță
Mișu Biju
Ercole –
Renato –
Ernesto –
Gianbattista Viscolini
Iancu Dadu
Carolina Libi Madam Bibi Libi
Badea Lume
Ristache Zoraliu Emancipatul

Mache… P… S… L… N… T… R…
Bică… S… N… L… T… P… R…
Christea Turcu Zaaria
Sasu
Neamțu
Rusu
Frâncu
Alimanu
Rumânul
Sârbu
Tătaru
Ungureanu
(Olteanu Munteanu Moldovanu etc.)
Grecu
Leahu
Arapu

Chinezu – Cneazul
Horvatu
Vlahu
Ţânţaru
Ţeranu
Boeru (Bauer)
Ivanciu Gabroveanu

Filigeanu – Fidigeanu – Fidigiu
Frichinescu
Făcăleţ
Fâstâcu
Faţandac – che
Fâştoc
Finţescu – Fintea
Fişcălie & Fişcăliu, Fişcă
Fiscùlea
Fudulu
Felferiţă – Ferfeliţă – Ferfeniţă
Firfiriu – Firfiropol &
Feşteleiu
Furdà – ki
Forfota
Fonfopolu
Fleică
Fleaşcă
Farmachi &
Făcău/etc.
Fâţă – Fâţoiu
Fofòlea
Ftiriadi – Ftiridi
Firimiţă Firimel etc.
Funduc/u/ă

Fanarachi
Fengari – aki

Guvidi
Ghiodănac
Gafta
Gogonel – ea & Gorgonel – te
Grindeiu
Gagùlea & v. c.
Gogoșeanu
Gogoianu – Gogoiu
Gătej
Glâmboc
Goangă
Gareciu
Gagu
Griva
Ghindă & eiu, oiu, ocul
Gutu
Gutuianu &
Gliganu – Gâliganu
Guguianu – Gurguian
Gurguiu
Gaia – Gaiu
Gușă – Gușan
Ghirdoveanu
Gămălie
Gârlici
Gudureanu
Gudurău
Ghidi – molu
Gaganc/iu/ea – Ganciu
Gureiu & Gurică. Gurel. Guroiu

Gătăianțu (ă)
Găinață – Găniață
Guleiu
Gulea
Găit/ă – eanu
Gâscanul
Gareci – u
Ghiviziu
Gogoiță
Goița
Ghaiduri
Gabroveanu v. E.

Haihuiu
Herete
Huzur/ău – eanu – escu – iuolu – opol – idi
Haraxidi
Hambari – di
Hoinaru – &
Harbaru – i
Hoisea – Hoisa
Hrapocek
Hulubariu – Hulubi – Hulubă
Haitaș
Hulp/aki/ei
Hroni
Hondropulos
Habaru
Hapcan/u
Haramolu
Hapsini
Jintiță – escu – eanu – el
Jugu – aru – Jugureanu

Jupuiescu – eanu
Juratu
Jiblea
Jimblea

Inacciu
Icușaru
Iupa
Ipacu
Ispisoacă
Ispisoiu – Ispas
Ițcanu
Ițaru
Ipceanu
Istoveanu – escu &
Isnafu – Isnafi
Ivorescu – Ivărescu
Jugurău – Jugureanu
Ipingescu
Iupale
Imbricopol
Jinghir – eanu
Jitaru
Ipirot – u – i

Lera
Labă
Leică
Lulea – Lulete
Leapșa
Leanca
Lupa
Leoacă – Leoarcă – Leucă

Limbuianu
Leușteanu
Lambadà – che
Lolsiescu – eanu
Ludea
Luludi
Lăptuc – că
Lingopolu
Leva
Lipsidi
Lipie – Lipon – i
Lipiu
Lipic – i
Licurici &
Licurini
Lalâu
Leahu
Lolvață
Libadea
Libi vezi E.
Lume
Lovelake (Lake) mare craiu
Liliachiu
Loază

Mistopolu
Matracucu – ca
Maloteanu
Miculi
Moachea – Moache
Mango – gu – gopol
Mălăieru – Mălăiescu
Modroghiu – Modrighiu

Măcău &
Mânjoală
Măscurel – eanu &
Mozolescu
Mucu
Măciulie
Mangosidi
Măcufurescu v. C. 44 v. comp.
Mamu
Mera – idi – opol
Moțățel
Moțu
Mazaridi – Mazarache
Miștoc – Gniștoc
Mindiru & Mindiriu – rigiu
Mugureanu – Măg…
Marțapiu
Muhalibiu
Malacu
Mardà – chi
Mazur – u – ca
Măturel – ică – eanu
Mamàciu Ghidale Davicïon
Manafu – Manafi
Mototoc
Modoran
Mursicatu
Misculea & Pișculea
P. Mișculescu et M. Pișculescu
Michidi/u/opol

Napu
Năpărstocu

Năsoganu
Nisteà
Nòdea
Nenicu – că
Nucă
Năpristanu
Nederbàcu
Năstrapă/eanu
Năstrăpalea
Neacșu
Naramzi
Năpădescu/eanu etc.
Năzăreanu/escu/Nazaridi
Nojiță
Nătruț
Nanàciu
Niciu
Nefliu
Negoianu
Negoiță

Oancea
Ogoiu – eanu
Otopeanu
Oală
Oinac
Oboreanu
Obroceanu
Obială – Obilescu – Obileanu
Opincaru
Oișoru
Ogurliu
Oprișoru

Omușor – u
Oprea – Oproiu – Oproianu
Odagaci
Ondoc/olu/
Ondocuzoglu
Oarză
Orzoiu

Poponeci (v. comp.)
Paftali (D. căpitan)
Pripici
Parmac – olu – Parmaclidi
Pritoc – cciu
Pandoliu
Pùpea
Paparovici
Prescurea etc.
Popic – Pòpici Pomp…
Papucolu
Papanaș &
Poporanu
Pospaiu &
Pàlici
Pănătău
Popăuț
Păpădie
Patàca
Pițulă – Pițulea
Pitulici
Papainog
Pițingău
Plopea – Plopu
Pricop/oiu

Puiu – eanu – escu Puicanu Puicaru
Puțintelu
Psaridi
Profiriu
Pripon &
Priboaică
Pambriu
Pișculea
Părpălescu
Păstrăvăț
Pazarghideanu
Ponor etc.
Pepenel – Pepenică
Pasturmadi – che &
Panduri – iu
Pisoiu
Pitpalacu
Pica
Porumbacu
Prava
Procopcea
Paparudi
Păcură, deriv. el, ică, eanu, escu, oiu etc.
Pârlea
Panaghiu &
Prigore &
Prapàlea
Pirpiriu/el/opolu/escu e/idi
Proțăpeanu
Palavati
Pârciu – lescu – Pârcea
Plòdea
Papaluca – Papaludi – Papalulùdi

Pavugadi
Ploscă/aru &
Părăuță
Păpădie et Păpădiu, Păpădin/ă – u
Potroc – Potroacă
Popovăț
Perjoiu
Pervoiu
Pișculescu – Pișculea
(M. Pișculescu și P. Mișculescu)
Pandurel – Pandurică
Pont/ureanu/urici/uroiu/uriu/urov/uroski
Pond/ubrat
Parigoridi
Preduceanu
Preducel
Preduț
Pòsea – Posescu
Păstrugă
Pistruiu
Padroni
Patropulos
Patridi
Pandopulos
Pandoni

Răpițeanu
Rìgani – Riganì
Răzor
Rudu – Rudaru
Rogozeanu
Rogojină
Rogodel &

Racu
Ròdea
Rostoganu
Rățoiu/escu/eanu
Resteiu
Retev/eanu/oiu/oianu
Raita
Rânz/ă/oiu
Rufeano
Richițescu – Richită etc.

Sarma – che – copol – cov
Simigeanu
Surchididi/escu/eanu/opol
Sùlea
Săpunel &
Serpengea
Suhăleț
Surcea &
Suduc
Scoică
Scrumbie – Scrumvidi – Scumbriu – Scumbridi
Scufie & fea/fescu/feanu/fidi
Știucă
Siminoc etc.
Scurteiu &
Sorcovăț
Șașiu
Stupin
Stupici – Stupan – Stupescu
Scuipici
Socoteanu/ache/ea etc.
Siripeanu

Spanga – etc. – netti
Smotocea
Suhăleț
Spisoc – oacă &
Sàlep
Scaloiu
Stăncuță
Scaiu &
Simbriadi
Sivu
Sângeapu
Ștulète
Sulfin &
Stegaru
Șoimar – u
Șerpoiu
Șătraru (Scutaru)
Sfredel/eanu – oiu
Șugubeiu – Șugubin – Șugubeț – Șugubău
Stuparu
Sinetti
Sorcov – ăț – ete
Servanò
Șolticov/sky/Șoltichiu
Sotirescu
Scanavi
Spatiu

Turlacu
Tulumbache & Tulumbechiu etc.
Tilivichiu
Țăcălie
Terciulescu

Teleleu v. comp.
Tontea
Tăgârță
Ţapu
Ţupa
Tărtăcuță – Tătar… Tărtăcuț
Tătucu – Tatu
Tumbechiu &
Tiscovin
Ţuguiu – eanu
Telegaru
Ţobaru
Ţâmboiu – oaică
Tinghel etc.
Tafturolu – Tafturu
Tureski
Tumurluc
Ţutică &
Ţurloiu
Ţapan/diu & dache
Topciu
Tufecciu
Ţoiu
Ţurcă – anu &
Tiriac
Ţumburuș
Ţintezoiu/eanu &
Ţârcădău
Titirez/eanu/opol
Tăbăreu
Ţopăianu
Ţăpoianu
Tureatcă

< Taşcă (existent) >
Ţidulea – Ţidul – ă
Ţucu
Ţipic
Ţancu – o
Tângu – Tângă
Târsână
Troacă – Toacă
Turtur – /eanu – ău – escu – iu – oiu – ea
Tutuiescu
Trepăduţă
Tembelìu
Ţimbalà – Ţimbalake – Ţimbanaki
Tirchilescu
Ţară
Ţăndăr/ică/el
Tanàci
Tanacopol
Tufănescu – Tufan/u

Umezeanu
Ulceà
Urdă
Urzicaru
Uluc – aru
Uluianu – Uluieni
Urloiu
Urluianu
Uitucu etc.
Urdubiloaia
Ulieru
Udrea

Vighiveciu
Vlasidi – Vlăsiu
Vlangopol
Valea
Vlangadà
Vlăjaru
Verigopolu v. Z. 6.
Vutcanu
Viforescu &
Vârtop &
Viscoliu – Viscolini v. comp.
Voroveanu
Vătuiu
Virgùlea – Virguli
Vindireu
Viezureanu
Vacă – Vacu
Văculescu
Vasilatu
Vătășoiu
Velcu Velicu
Vășcălie
Vidrea
Vraiște

Mitică Miticescu, autor dramatic
Legalianu, președinte de Trib.
Paragrafescu, jud. » »
Codicescu jud. de trib.
Penalianu, Procuror

Flecărescu avocat
Palavrescu »

Cârciocoreanu avocat
Articolianu »

Opinianu ziarist
Polemițchi »
Polemicescu »
Născoceanu reporter
Minciunescu »
Intervivescu »
Inventivian »

Hapurian farmacist
Riținescu »
Chininescu »
Sublimatin »

Krupescu of. de artilerie
Obuzian » » »

Lăncescu of. de cavalerie
Pintinescu » » »
Cravașian » » »
Baionetescu » » infanterie

Vaporian căpit. de marină
Busolescu » » »
Torpilorian » » »

Stafidescu băcan
Sardelescu »
Scorțișoreanu »
Cuișoreanu »
Mustărian »

Măslinescu	băcan
Mezelicescu	»
Comestibilian	»
Siropescu	cofetar
Dulcețeanu	»
Prăjiturescu	»
Bombonescu	»
Prozodianu	poet
Versurian	»
Strofescu	»
Scrisorescu	factor poștal
Plicurian	» »
Politicescu	ministru
Intrigescu	»
Reformian	»
Chefereanu	»
Culturian	»
Clistirescu	medic spițer
Rețetescu	» »
Vizitescu	» »
Curățenescu	» »
Chininescu	» »
Plasturescu	» »
Guturăian	medic
Căldurian	»
Frigurian	»

Febrilian medic

Clavirescu pianist
Fortepianu »

Viorescu violonist
Arcușia »
Armonescu, Melodiano
M-me Triluriano, primadonă

Ion Revoluțian țăran
Ioniță Răscolescu »
Niță Revoltescu »
Oancea Amnistian »

Autorul dramatic,
Dramaticescu
Comicescu
Sceneanu
Cortinian

Zmeureanu
Zavrac/u/olu
Zapisescu
Zipceanu
Zulea
Zăvorăscu (v. V. 7)
Zefliu
Zurba/cu/ncu/colu
Zlatkov (existent)
Zeamă
Zaimis

Zâmbrea
Zambil/a/oiu/eanu
Zamfiroiu
Zapadi – Zapadache – Zapadeanu – in
Zărzăreanu
Zorzoană
Zâmbatu
Zuiliu Dampfiresco
Zăvoiu – anu
Zăvorăscu
Zaim – i
Zoraliu
Zimbalà – laki

II

Boloboc
Caridi
Gaganciu
Pipòti – ă
Pupăză
Tiftiric

III

Bozu
Bucă
Caisu
Cobilitoaia
Curcuduș
Dudu
Duduianu
Grivian
Griujan

Gruiu
Gutu
Gutuiu
Măru
Măzăreanu
Măzăroiu
Nucu
Păru
Prunu
Scorușu
Zărzăreanu
Zărzăchel
Zărzărel

IV

Burguiu
Calaican
Caravidi
Mătăierul
Papadinò
Papadinopolu
Papă – pară
Pârguiu
Tăgârță
Tiftiric
Țuguiu
Vlăjaru

DĂ-DĂMULT… MAI DĂ-DĂMULT

Dă-dămult, mai dă-dămult stăpânea o împărăție fără margini Barlaboi-împărat, ce-i mai zicea și Ciungu-mpărat…

– Dă ce-i mai zicea și Ciungu-mpărat?…

– Iac-așa! Îi mai zicea de pe când era tinerel și Ciungu-mpărat, fiindcă mai târziu era să-și piarză o mână… în război…

– Bietul împărat Barlaboi!…

Și era și însurat Barlaboi-împărat. Avea nevastă, și cu ea o fată. Altceva niciodată. N-avea noroc… băiat… deloc.

… Lucrau femeile toată ziulica, toată nopticica: țeseau, îmblăteau, înalbeau, depănau, torceau, dregeau, cârpeau, însăilau, coseau, tigheleau, tot așa și iar așa, ș-una ș-alta zor zoreau: ba din ac, ba din undrea, mama-mpungea, fata trăgea.

Împărăteasa, părul ca cerneala… Fata, ca cânepa.

*

… La fără cinsprezece zile al cinsprecelea an, la același ceas taman-taman, Ciungu-mpărat, cu amândouă mâinile a plecat.

A plecat Barlaboi, la război, să se bată-n duel cu Stacojiu-voievod, ce-i mai zicea și Sontâc-vodă până nu-l făcuse mă-sa.

– De ce-i mai zicea și Sontâc-vodă până nu-l făcuse mă-sa?

– Iac-așa!… Îi mai zicea Sontâc-vodă până să nu fi cunoscut tat-so pe mă-sa, pentru că atunci când o fi Stacojiu om dă peste

cinzeci de ani o să se provoace la duel și adversarul o să-i taie piciorul de la genuchi mai sus…

– În duel?… vai de el!

*

… Femeile…

– A plecat, mamă?

– A plecat, mamă.

– De ce, mămucă?

– De! de ce mămucă.

– Bine, maică!

– Bine, maică.

Iar zoreaua.

– Și războiul cât *ține*?

– Cât o *ține*.

– Și-mpăratul *când* vine?

– Când vine!

– Când vine!

– Biine…

– Biine.

Și iar zoreaua…

*

– Hai și noi, mamă, zicea împărăteasa.

– Unde, mamă? întreba fata împărătesei.

– La război.

– Cum, mamă?

– Cum a mers și tat-to, mamă.

– Călare?

– Nu, mamă, pe jos. Numa bărbații merg călare; hei! altfel sunt ei; noi suntem femei.

– Ce să facem acolo, mamă?

– Ce-om putea, mamă.

– Bine, mamă, tata, Barlaboi, ca Barlaboi; dar și noi?
– Și noi.
– Să ne batem și noi, mamă, la război?
– Nu, mamă: la război, *țesem* noi!
Se duceau și ele la război, în fuga mare, da pe jos, nu călare.

*

Sfâr! suveica, sfâr! sfâr! sfâr!
Și cățelul, fidelul, mâr și mâr.
– De ce mârâie Lăbuș, mamă?
– Că nu s-ajunge, mamă.
– Cu ce să s-ajungă?
– Cu laba.
– Și cu mai ce?
– Cu botul.
– Unde să s-ajungă, mamă?
– Unde s-a ascuns purecele, mamă.
– Unde s-a ascuns?
– Unde nu-l ajunge.
– De ce să-l ajungă?
– Ca să se scarpine.
– De ce să se scarpine?
– Că-l mănâncă.
– Adică cum?
– Asta nu trebuie să știe copiii până nu i-o mânca și pe ei.
– Atunci, o să se scarpine și ei, mamă?
– Și ei, mamă.
– Da dacă nu-l ajunge, maică?
– Rabdă, maică.
– Supără, mămucă?
– Hehehei!
Și pe urmă, mama o lua în brațe, o săruta și o strângea tare, mai tare, foarte tare, mai tare decât putea.

*

… Cald. Căldură mare. Cuptor. Zăbușeală, nădușeală, toropeală, topeală.

… Drăgan!… un gâligan de țigan! un balaur cât un taur… Și purcar și murdar!… leneș, puturos… Măgar! Găsește un baboi în noroi.

– Să-l duc la halde mama… Ce mai ciorbă, iu, iu, iuu!

Dar ce se pomenește? acel pește, după ce zvâcnește, și vorbește:

– Dragane, gâligane, țigane, nu mă face ciorbă.

– Hatunci, rasol.

– Nici rasol.

– Hatunci, humplut.

– Nici umplut.

– Hatunci, iachnie!

– Nici iachnie.

– Hatunci, plachie.

– Nici plachie.

– La cuptor.

– Nu.

– La tigaie.

– Nici.

– Pa spuza, mă!

– Nici pa spuza, mă!

– Hatunci, cum, mă?

– Să-mi dai drumul, balaure!

– Haoleu! păi cum rămân eu?

– Eu sunt norocul tău… Dă-mi drumu-n iazu-mpărătesc, și nu voi fi ingrat cu tine.

–Hatunci daca nu vei hi hingrat, hai să te emancipez!

L-a emancipat… I-a redat-o… – libertatea.

*

… Cald. Căldură. Cuptor. Zăbușeală. Nădușeală. Piroteală. Toropeală. Topeală. Tâmpeală.

… Femeile… iar ele! Tot ele!… Femeile…

– Vreau să mă scald, mamă.

– Scaldă-te, mamă.

La iaz. Bâldâbâc o dată la fund. Iar dasupra. Iar bâldâbâc! iar dasupra… Iar bâldâbâc! iar dasupra. Iar bâldâbâc… La fund… Dasupra.

– Mamă! am înghițit ceva, mamă!

– Ai înghițit apă, mamă.

– Nu! apa e mai subțire, mamă.

– Atunci, ce, mamă?

– Altceva, mamă.

– Ce, mamă?

– Nu știu; unsuros, mamă.

– Unsuros?

– Unsuros ș-alunecos… Și-a scăpat pe gât în jos! Să știi, mamă, c-a fost vrun baboi.

– Da, mamă!

– Vai de noi!

– Haide de te hodinește, puiul mamei!

– Haide să mă hodinesc, mama puiului!

*

… O lună…

– Mi-e greață, mamă.

– Baboiul, mamă.

… trei luni…

– Crește, mămucă.

– Baboiul, mămucă.

Cinci.

– Mișcă, mamiță.

– Baboiul, mamițo.

Nouă…

– Aoleu, doare, mamițico.

– Baboiul, mamițico!

*

S-a făcut baboiul broască.
La trei luni vorbea trei limbi.
La un an și jumătate, broasca din baboi cânta din cimpoi.

*

Vine! vine! vine!
Cine vine?

Împăratul vine! Barlaboi vine.
Vine Barlaboi. Dă la război.

În sfârșit, s-a isprăvit. Adversarul l-a ciuntit; dar și el, la duel, l-a betegit; mâna i-a luat-o, laba i-a luat-o, cu paloșul din dă sus dă genuchi i-a retezat-o.

Oaste. Oaste. Oaste – nebiruită, nepilduită, nemiluită. Piotă, liotă, pedestrime, călărime, arcași, trâmbițași, buciumași, toboșari, stegari… Din pricina tunului, care pe atunci nu se știa, artilerie deloc nu era.

*

A descălicat Barlaboi-împărat, pe împărăteasa a sărutat:
– Unde-i copila tatei?
– Cam bolnăvioară.
– Ce are?
– Din mâncare!
– Ce-a mâncat? întreabă Barlaboi.
– Mai nimic: un broscoi.
– S-o văz!
– Nu se poate.
– Voi.
Un picior în ușe.
Ușa de perete.
Mititelul cântă duios din cimpoi.
– De unde acest broscoi? strigă Barlaboi.

– Dintr-un baboi.

– Al cui este acest broscoi de baboi?

– A nost.

– Anost.

– Cu ce rost? Aici altă drăcie a fost.

Coiful strălucios și oglindos și-a scos și fără cap, mânios l-a trântit jos.

Și ciunta-n sus a ridicat, grozav a amenințat și foarte turburat a zbierat:

– Bine! bine! nu zic: se-ntâmplă uneori copil din flori! dar din pește, doamne ferește! nu se pomenește.

Împărăteasa a leșinat. Barlaboi, făcând spume la gură de-i curgeau pe barbă, a ordonat:

– Să vie Hârca roaba, baragladina, harapoaica, vrăjitoarea, la palat!

*

Vine roaba-ndat!

– Cu ghiocul ori cu bobii să-mi dai, să-mi ghicești, că te tai! a urlat Barlaboi. Al cui? al cui? al cui a fost acel baboi, din care a ieșit acest anost broscoi, care cutează când venim noi, noi Barlaboi, triumfător de la război, să facă aicea tărăboi, cântând ca un iaurgiu pavlichean de la Cioplea, din cimpoi?

– Hapoi…

– Hapoi! nici un hapoi.

– Să lasam pa mâine joi.

– Nu! acuma, miercuri, voi.

*

Dă baba-n bobi. Și dă și dă, și-i învârtește, șoptește, dăscălește, îi descântă, îi vrăjește.

– Patruzeci de bobi, bine știți, bine-mi ghiciți; de-o hi de deochi, din uitătură, ori din apucătură, pa știute, ori neștiute,

pa vazute, ori nevazute! de-o hi alb, de-o hi negru, ori pistriț, de-o hi balaoacheș, de-o hi oacheș ori plăviț, de-o hi mare, de-o hi mic, de-o hi uriaș, de-o hi pitic, de-o hi subțire ori frumos, de-o hi gros, urât și burtos! de-o hi nărod, de-o hi cu cap, ori nătot, ori harap! ori cuminte, ori buimac, hie turc, hie turleac, ori lunatic, palavatic și zănatic! de-o hi așa! aminterea eteterà!…

Pe urmă, pune fruntea la două dește și zice:

– Măria-ta, să aducă un hârdău, nou, da sa nu hia de dogar, sa hia de alt meșteșugar, măcar de croitor hor de cismar, ca tot meșteșugul își are și hicleșugul și beteșugul, un hârdău dă doagă dă stejar hor dă arțar, hor dă paltin, hor dă pluta, plin cu hapa nenceputa, dă soare nevazuta, nici hierbinte nici rece, când o bei dă dor îți trece, incropita, potrivita, numa buna dă laut, cu sapun de împrumut, și un cheptene des, și unul mijlociu, și unul rar dă corn dă caprioară dă munte, care n-a cunoscut la sufletul ei caprior – și copilul hăsta din pește sa le pazească trebuiește, și sa horrdoni sa vie haicea toți cu toții și tineri și batrâni, și urâți și frumoși și curați și puturoși și sa treaca pa dinaintea lui, și la care i le-o da broscoiul, sa știi ca tot a hăluia a fost și baboiul.

*

Împărăteasa iar a leșinat.

*

Barlaboi-împărat a ordonat și toate s-au executat.

Întocmai s-a făcut: toți cu toții au trecut; au defilat și s-au închinat dinaintea copilului nevinovat; iar copilul nevinovat niminui nimica nu i-a dat.

La urmă, iacă și Drăgan, janghinos, urduros, păduchios, de la nas până-n gură cu muci, la labe jeg, fără papuci.

Cum l-a văzut cimpoierul mititel, cu dragostea-a surâs la el; pe urmă a luat într-o mână hârdăul, într-alta săpunul,

într-alta un pieptene, într-alta altul, în ailaltă p-ălălalt, și, su - nând frumos din cimpoi, i le-a dat…

I le-a dat. Lu Drăgan.

Lu Drăgan i le-a dat.

*

Împărăteasa iar a leșinat.

*

Barlaboi, turbat, a urlat:

– Care nu e dogar dintre voi să facă din pădure un butoi, să băgăm în el pe fii-mea, pe țigan și pe broscoi, și să le dea drumul pe ape, nici unul să nu scape!

Și care nu era dogar a dat să plece la pădure.

Dar Barlaboi a strigat:

– Nu! stați. Mai bine luați pe Drăgan, pe acest țigan… Du-te, balaure, și mărturisește-le, unde ai ascuns peștele.

*

L-au luat. Bătut. Torturat.

Bietul Drăgan! Bietul țigan! într-una zicea:

–Uite, mă! ce facui eu, măi neiculiță, sărac de maica mea!

Tortură!

– Uite, mă! ce facui eu, neiculiță?

Barlaboi vine și zice:

– A mărturisit?

– Nu vrea, Măria Ta.

– Cum, nu vrea?

– Iac-așa!

– Ce facui eu, măi neiculiță, sărac de maica mea!?

– Dă-i mereu!

– Aoleu!

– Dă-i de tot.

– E netot.

– Ce facui eu, măi neiculiță? mă mir.

– Dă-i la mir.

*

În sfârșit, a mărturisit. A spus unde fusese ascuns baboiul.

Împăratul cu mâna care nu era ciuntă a apucat baboiul și l-a strâns să-i iasă sufletul,

– Să spintecați baboiul ăsta și să-l facem ciorbă! să-l dăm diavoliței să-l mănânce!

Dar ce se pomenește? acest pește, nu numai zvâcnește, și vorbește…

– Nu mă face, împărate, ciorbă.

– Atunci, rasol.

– Nici rasol.

– Atunci, umplut.

– Nici umplut.

– Atunci, iachnie.

– Nici iachnie.

– Atunci plachie.

– Nici plachie.

– La cuptor.

– Nu.

– La tigaie.

– Nici.

– Pe spuză.

– Nici pe spuză.

– Atunci cum?

– Dă-mi drumul.

– Atunci cum rămâne cu răzbunarea mea?

– Dă-mi drumul! eu sunt norocul împărăției tale.

– Cum?

– Cum? Iaca cum. Uite-te la țigan! privește pe Drăgan!

*

Când a privit împăratul, tatăl, desperatul, n-a mai văzut pe Drăgan, pe țigan, pe acel murdar nerod, a văzut un viteaz voivod, parcă rupt din soare din cap până-n picioare.

Și de bucurie a ridicat ciunta lui și cu ea pe moalele capului l-a mângâiat pe voivodul încoifat, înarmat, înzălat, împlătoșat, împintenat.

*

Împărăteasa, care dormea în altă parte a palatului fără a ști nimica de toate astea, văzând cum se bucură soțul ei, Barlaboi-împărat, de bucuria lui iar a leșinat.

*

Și așa, toate cu bine s-au terminat.

Și s-a făcut nuntă mare, cum nu s-a pomenit *dacindeà*…, vorbă veche și frumoasă, de noi ăștia de-acuma nențeleasă, că unii zic *dàcindea*, alții *dacìndea*, iar alții *dacindeà*, care cum îi place, c-așa la orice nuntă mare se face – să fie numa sănătate și pace.

*

Iar împăratul, de vesel ce era, nu mai știa ce făcea: barba vâlvoi la cap își aducea, și pletele ciuf în bărbie și striga și râdea hahaha! Și stând pe tron, l-a pupat și a zis către nepoțel:

– Măi, broscoi! Dumnezeu te-a trimis între noi! cântă ceva frumos lui bunicâ-tu-n cimpoi.

Și-a umflat bucile broscoiul, și le-a umflat și busumflat, și a umplut cimpoiul țiplă, cât a răbdat, doar n-a crăpat, și a cântat:

„La moară la Ciorogârla,
Hop, zârna-zârna!
S-a-necat o fată-n gârlă,

Hop, zârna-zârna!
C-un baboi de peşte-n gură.
Hop, zârna-zârna“ şcl.

*

S-a sculat încântat împăratul de pe tronu-i şi l-a pupat, şi a bătut cu ciunta în palma ailaltă şi a zis:

– Bravos! bis!

*

Şi eu încălecai pe şea, de trei ori m-am pus ş-aşa ş-aşa, şi am căzut de pe ea; şi-n sfârşit, m-am pus pe ailaltă, să vă spun ce-a fost păţit o fată de-mpărat în baltă.

[ULTIME CUGETĂRI]

Pentru un român care știe citi, cel mai greu lucru e să nu scrie.

Despre un copil legitim, trebuie să fii prea inteligent să spui că nu-i al tău, și prea prost ca să juri că e al tău.

Trebuie să nu mă cunoască un om ca să nu mă bănuie că n-aș avea milă de oameni; asta e tot așa de absurd ca și când cineva m-ar bănui că aș putea avea stimă pentru dânșii.

Am văzut mulți oameni fără calități; fără defecte nici unul.

Norocul e prea puțin și lumea prea multă.

Prietenul prost ne numără cusururile; vrăjmașul cuminte calitățile; vrăjmașul prost ne tăgăduiește calitățile, prietenul cuminte ne uită cusururile.

Unde toți oamenii mari sunt secături și toate secăturile sunt oameni mari.

Trebuie să știi avea răbdare să mângâi multă vreme măga - rul, până să-l încaleci.

Da, da, te cunosc, patrie!

Mai adesea coroana-i pentru cap, decât capul pentru coroană.

NOTE ȘI COMENTARII

ÎN VOLUME

TREI NOVELE (1892)

(p. 3) PĂCAT…

Nuvela este tipărită în „Universul literar“, VIII, nr. 3, 20 ianuarie / 1 februarie 1892, p. 2–3; nr. 4, 27 ianuarie / 8 februarie 1892, p. 2–3 și nr. 5, 3/15 februarie 1892, p. 2–3. La sfârșitul nuvelei, semnată *I. L. Caragiale*, se specifică: „Dreptul de reproducere rezervat de autor“. Apare, apoi, în volumul *3 novele. Păcat, O făclie de Paște, Om cu noroc* (1892). Este cuprinsă, consecutiv, în *Schițe* (1897), p. 58–102, și în *Novele, povestiri* (1908), p. 21–62. Reprodusă în ediția Zarifopol, *Opere,* I (1930), p. 22–53 și în ediția Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, *Opere*, 3 (1962), p. 48–69 (în continuare: ediția Cioculescu). Manuscrisul nuvelei se păstrează la Biblioteca Academiei Române, sub cota: **ms. rom. 2067**. O pagină a nuvelei, cu corecturi ale autorului, se găsește la Muzeul Literaturii Române din București (**ms. 5435**). Datele de apariție în periodic lipsesc în ediția Zarifopol și sunt greșit menționate în ediția Cioculescu.

Textul de bază în placheta din 1892.

Paul Zarifopol comentează autograful primit de la doctorul Urechia: „Valoarea lui pentru cunoașterea metodei

de lucru a dificilului artist o va înțelege oricine își va da osteneala să-l cerceteze. […] Scrisul mărunt, nervos, grăbit, caracterele micșorându-se tot mai mult spre sfârșitul cuvintelor. Punctuația adeseori omisă; uneori lipsesc și semnele diacritice. Ștersături necontenite, dar astfel încât cuvintele anulate pot fi în cea mai mare parte citite. Câte două sau trei proiecte de fraze sunt aliniate unele sub altele, pentru ulterioară alegere. Indicații fugare pe margine făcute de autor numai pentru dânsul, pentru fixarea ideilor. În sfârșit, bucățile nu sunt înșirate peste tot în ordinea acțiunii: de ex., pe f. 11 e schițat sfârșitul nuvelei; pe f. 17 e notată audiența preotului la prefect, scenă ce nu e dezvoltată decât pe f. 20 și următoarele. Toate acestea arată, credem, îndeajuns, că avem de-a face cu un «prim manuscris», precum scrie pe copertă mâna străină. Bucata nu poartă nici un titlu. La sfârșit, sub text, se poate citi bine: Ca.“ (*Opere,* II, 1931, *Addenda,* p. 384).

C. Dobrogeanu-Gherea comentează „frumoasa nuvelă *Păcat*“: „Neliniștea sufletească, neegalitatea, impacienta, nesiguranța se oglindesc în modul de a zugrăvi al lui Caragiale ca și în stilul și forma lui. Comparați, vă rog, stilul liniștit, hotărât și puternic al clasicilor cu stilul enervat, zbuciumat al lui Caragiale din *Păcat*. Fiecare frază, fiecare cuvânt e scris pentru a enerva și a neliniști, și de aceea stilul ajunge aproape telegrafic. […] Zicem nuvelă pentru că așa-i zice autorul, pentru că nici noi nu-i găsim alt nume. În adevăr, însă, în această nuvelă, vreo 40 de pagini obișnuite, Caragiale a găsit cu putință să concentreze două romane complete, cu începuturile și sfârșiturile lor“[1].

Nicolae Iorga face o analiză amănunțită a întregului volum din 1892, insistând asupra a două idei: puterea observației

[1] C. Dobrogeanu-Gherea, *Artiștii proletari culți*, în *Opere complete*, vol. 7, Editura Politică, București, 1980, p. 82.

psihologice și simțul tragicului. Cu privire la nuvela *Păcat*, tânărul critic notează că „tragicul situației nu crește deloc puterea reprezentativă a operei", iar soluția finală o găsește „melodramatică": „Autorul caută să înspăimânte și, în dauna logicei caracterelor sau măcar infailibilității lor, reușește. Cauza ar fi fost mai nobilă dacă crizele i-ar fi fost cerute, ca în teatrul lui Ibsen, în al lui Alexandre Dumas, fiul, de dorința răspândirii ideilor sale în materie de morală. Cei doi scriitori pomeniți exploatează într-adevăr crizele pentru a da soluții problemelor sociale moderne […]. D. Caragiale n-a avut această intenție, opera sa nu predică, și face bine că nu predică"[1].

În mod curios, I. L. Caragiale, autor cu un simț al proprietății literare dezvoltat, nu-și păstra manuscrisele. Puținele autografe care au ajuns până la noi au intrat în fondurile publice datorită prietenilor săi sau redactorilor unor publicații. Având la îndemână, din fericire, manuscrisul nuvelei *Păcat*, am urmărit în paralel textul din placheta *3 novele* (1892) și paginile originale scrise de mâna autorului. Am putut, astfel, constata inconsecvențe în alegerea și ortografierea cuvintelor. De pildă, I. L. Caragiale scrie *genuchi*, formă regională mun - tenească, dar și *genunchi*, ca în limba literară de azi. La fel *ușe* și *ușă*, ș.a.m.d. Am păstrat aceste alternanțe.

Paul Zarifopol, în notele la ediția sa din 1930, încearcă să explice de ce a ales drept text de bază *prima* apariție în volum a nuvelei *Păcat* (1892), ci nu tipăririle ulterioare, în *Schițe* (Iași,

---

[1] Nicolae Iorga, *Trei nuvele de I. L. Caragiale*, în „Adevărul", organ democratic, V, nr. 1155, 20 aprilie 1892, p. 2. Între 24 martie 1892 și 2 iulie 1892, ziarul „Adevărul" al lui Al. V. Beldiman apare cu o dublură, identică după format și data de apariție, dar diferită din punct de vedere al conținutului. Această serie este scoasă de Toma Basilescu, cu care Al. V. Beldiman era în proces privind paternitatea ziarului, proces pe care fondatorul „Adevărului" îl va câștiga. N. Iorga publică articolul despre Caragiale în dublura lui Toma Basilescu, păstrată la BAR sub o cotă diferită: PIV 372.

1897) și *Opere complete* („Minerva“, 1908): „Greșelile persistente ne fac să credem că retipăririle cele două n-au fost revăzute de Caragiale“[1]. Șerban Cioculescu preia ideea și supralicitează: „Ediția de față reproduce textul ultim văzut de autor, cu excepția celui din ediția Minerva, 1908. Stabilit la Berlin, în acea vreme, autorul nu și-a putut citi corecturile, de unde numeroasele erori de tipar și, mai grav, înlocuirea arbitrară de către editor a unor forme de limbă prin altele“[2]. Adevărul este că greșelile sunt prezente și în edițiile *supravegheate de autor*. Numai când se vor urmări variantele la literă în toate edițiile antume – ceea ce nu ne-am propus în ediția de față – se va vedea exact amploarea acestor erori. Surprinzător, Șerban Cioculescu îndeosebi reproduce uneori formele textului ediției incriminate (Minerva, 1908): „Cafegiul *fu gata* ***ca*** *să-i dea*“, „fusese“, „stinse iar lumina“, „rătează“, în loc de „Cafegiul *fu gata să-i dea*“, „fuseseră“, „stinse iar“, „retează“, cum le găsim în placheta din 1892. Semnalăm, de asemenea, modificările voluntariste ale semnelor de ortografie din textul caragialean. În ceea ce ne privește, am reprodus cât mai fidel textul din ediția de bază, rarele modificări operate fiind greșeli evidente.

(p. 36) O FĂCLIE DE PAȘTE

Apare, pentru prima oară, în „Convorbiri literare“, XXIII, nr. 5, 1 august 1889, p. 369–384; preluată în „Constituționalul“, I, nr. 36, 29 iulie/10 august 1889, p. 2–3 și nr. 37, 30 iulie/11 august 1889, p. 2–3 (Foița ziarului „Constituționalul“). Cu specificarea „Din «Convorbiri literare» – august 1889“; „Tribuna“, Sibiu, VI, nr. 181, 9/21 august 1889,

---

[1] *Opere,* I (1930), p. 338.

[2] *Notă asupra ediției*, în *Opere,* 1 (1959), p. 6.

p. 721–722 și nr. 182, 10/22 august 1889, p. 725–727 („Foița «Tribunei»“). Se menționează sursa: „Convorbiri literare“; „Anuar pentru israeliți“, XIII, 1890–1891, p. 30–42. Inclusă în sumarul volumului *Păcat... O făclie de Paște, Om cu noroc*, *3 novele* de... (București, Tip. Gutenberg, J. Göbl, 1892), p. 71–102; retipărită în *Schițe*. Traduceri și originale (Editura Librăriei Școalelor Frații Șaraga, Iași, 1897), p. 133–154 și în *Novele, povestiri*. *Opere complete* („Minerva“, București, 1908), p. 1–20. Publicată în *Opere,* I, Nuvele și schițe. Ediție îngrijită de Paul Zarifopol (București, Editura „Cultura Națională“, 1930), p. 54–68 și în *Opere*, 3. Nuvele, povestiri, amintiri, versuri, parodii, varia. Ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin (Editura pentru Literatură, București, 1962), p. 29–39.

Textul de bază în placheta *Păcat…* (1892).

Geneza nuvelei lui I. L. Caragiale ar putea fi în romanul lui Apuleius, *Măgarul de aur*. Cartea în limba latină, din secolul al II-lea d.Hr., este o culegere de fabule mileziene și de povești despre întâmplări extraordinare ale unor bande de hoți. Într-una din aceste istorioare se relatează cum un anume Lamachus, șeful tâlharilor, încearcă să intre în casa zarafului Chryseros. Când își bagă mâna, printr-o gaură, ca să deschidă ușa pe dinăuntru, zaraful îi țintuiește laba cu un cui. Pentru a scăpa, Lamachus cere tovarășilor săi să i se reteze mâna de la încheietură. I. L. Caragiale ar fi putut lua cunoștință de textul lui Apuleius prin intermediul unei traduceri franțuzești sau din povestirile unui prieten latinist, „care știa gustul lui Caragiale pentru cazuri «excentrice»“[1]. Prietenul putea fi Anghel Demetriescu. În *Introducerea* la ediția sa, Paul Zarifopol considerase drept motiv central al dramei lui Leiba Zibal „cruzimea ingenioasă a omului smintit de frică“. Constantin

[1] Constantin Fântâneru, *Un caz literar de „cruzime ingenioasă“*, în „Revista Fundațiilor Regale“, V, nr. 10, 1 octombrie 1938, p. 198.

Fântâneru era de părere că „în romanul lui Apuleius, găsește întocmai tiparul «cruzimea ingenioasă» din *O făclie de Paște*“[1]. Cu singura deosebire că la Apuleius faptele sunt privite *din afară*, la Caragiale – *dinăuntru*.

La apariția nuvelei, ecourile critice au fost puține. I. L. Caragiale inaugurase, cu *O făclie de Paște*, o nouă perioadă a creației sale, trecând de la comedii la un neașteptat registru tragic. Poate așa s-ar explica reacția negativă a lui Duiliu Zamfirescu, într-o scrisoare către Titu Maiorescu, datată „Frascati, 11 septembrie 1889“: „Ce ziceți de novela lui Caragiali? Eu o găsesc slabă, cu o invențiune absurdă[2] și cu o totală lipsă de estetică. Jidanul, dintr-un ridicul hangiu ce e, devine o monstruozitate inaccesibilă formulei mele de ethică literară. Vizitiul, dintr-un vagabond foarte posibil ce e la început, se preface într-un caraghios sinistru, a cărui mână ce se prăjește la lumânare (cu tot efectul dramatic căutat de autor), e de un comic respingător. Știu că sunt rău judecător, dar vă spun drept că după ce am isprăvit novela de citit, îmi simțeam mușchii obrazului strâmbați de dezgust“[3]. Titu Maiorescu îi răspunde prompt: „Nu-ți place novela lui Caragiale? Mie-mi place *foarte mult*. Nici lui nu-i place novela D-tale *Alessio*. Mie-mi place. Este și bine așa: fiecare *autor* are prisma lui proprie și trebuie să rămână cu vederea în lăuntrul ei. Eu sunt ca *publicul* cel mare, receptiv pentru toate prismele, numai să fie curate în transmiterea razelor“[4]. Duiliu Zamfirescu crede că mentorul său îl socotește un „invidios“ și se lansează într-o

---

[1] *Ibidem*, p. 197.

[2] Cuvântul „absurdă“ este eludat, în mod inexplicabil, de Șerban Cioculescu, în notele sale din *Opere,* 3 (1962), p. 615.

[3] BAR, S 88(22)/XVIII. Am preferat să citâm din originalele epistolelor, ci nu din ediția, cu greșeli de transcriere, *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori* (1937), de Emanoil Bucuța, folosită de Șerban Cioculescu.

[4] Scrisoare din 14/26 septembrie 1889, BAR, S 40(1)/XV

mărturisire „cu sinceritate creștinească“ privind relațiile lui cu I. L. Caragiale. „În primele timpuri, când «Junimea» de la București păstra încă inutila brutalitate a redactorilor lui Balzac din *Illusions perdues*, care dase atât de puternice rezultate cu 20 de ani în urmă, grosolănia lui Caragiale și naivitatea mea mă făceau să sufăr groaznic, și dacă n-aș fi fost fricos sau aș fi avut aplombul pe care-l dă [*sic*] vârsta și succesele, aș fi strigat în gura mare ori de câte ori îl auzeam citind piese slabe cu râs mult, ori masacrându-mă cu nedreptate pe mine sau pe alții. Dar mai târziu, cunoscând pe om și văzând marea lui inteligență, infinita nestatornicie a simțirilor sale, slăbiciunile acestei inteligențe, fondul fără nici un punct de reazim, nu numai sentimentele mele pentru el s-au îndulcit, dar am sfârșit prin a-mi fi drag și a avea un fel de compasiune pentru o fire atât de fantastică și de muncită, în care arama și diamantul sunt legate împreună spre a da iluzia unui inel ducal. Căci, cu toată aparența calculelor și izbânzilor lui, Caragiale e un mare vizionar – ceea ce e de recunoscut spre onoarea sa.“[1] Totuși, părerile sale despre „novelă“ rămân neschimbate: „Ce dovedește asta. Că d-voastră una vă place mai mult decât alta, iar că lui Caragiale nu-i place *Alessio*. Dar cu asta nu s-a dovedit că *O făclie de Paște* e o bună novelă. Negreșit opiniunea d-voastră este un început de dovadă în scris, cum se zice în probele de la tribunal – e mult“[2]. După o aluzie răutăcioasă la adresa lui Delavrancea, romancierul, rănit în orgoliul său, încearcă să explice impresiile sale negative la lectura nuvelei lui Caragiale, făcând apel la ultimele sale lecturi din literatura universală: „E un mediu fals, care-ți lasă o penibilă impresie de inverosimil, de chinuit, și nimic din iluzia realității. Apoi, domnule Maiorescu, Dostoyewski în *Crimes et Châtiments* [*sic*] face pe eroul său să comită o serie întreagă și groaznică de

[1] S 88(24)/XVIII. Scrisoare din 11 octombrie 1889.
[2] *Ibidem*.

omoruri cari te înspăimântă, fiindcă sunt crime, și mai cu seamă inutile față cu scopul ucigașului. Dar una aduce atât de fatal pe alta, încât logica nu sufere un moment. Töpffer în *La peur*, cât e de firesc! Poate numai Poe rămâne fără control și neestetic, dar cu ce putere de impresionabilitate răscumpără aceste lipsuri. Așa că, pentru mine, *Feștila* intră în categoria întâi: e nereală și neestetică“[1]. Titu Maiorescu îi răspunde, preocupat fiind doar de a înlătura susceptibilitățile confidentului său. Așa am înțelege caracterizările dure ale criticului asupra temperamentului și caracterului autorului *Făcliei de Paște*, în ciuda recunoașterii inteligenței sale: „Știu cu câtă minte cumpătată și bună ai trecut peste legitima revoltă ce te cuprindea de aroganța lui Caragiale în observările sale literare, uneori nemerite ca fond, adeseori exagerate și mai totdeauna nechibzuite. [...] Și pe de altă parte convingerea ce o am despre Caragiale este că are una din cele mai vioaie inteligențe ce le poate produce natura, electric, bună memorie, momente în cari această extraordinară vibratilitate celulară a materiei cenușii din creieri îl scoate mai presus de el însuși și-l face capabil de scrieri literare de mare valoare. Din cauza acestei părți a lui eu închid ochii la toate celelalte, pe care însă le cunosc. Știu adecă caracterului lui; după acesta Caragiale e o canalie“[2].

Într-o ultimă scrisoare către Titu Maiorescu pe această temă, din anul următor, Duiliu Zamfirescu respinge nuvela *O făclie de Paște* și drama *Năpasta*, teoretizând artificios fondul dramatic al romanelor lui Dostoievski, Turgheniev și Tolstoi: „Cu *O făclie de Paște* și mai ales cu *Năpasta*, Caragiale pare a intra într-o fază nouă, aceea a înrâuririi romanelor rusești, a lăsa amorul la o parte, a ceti partea lăuntrică a complexului

[1] *Ibidem*.

[2] BAR, S 40(2)/XV. Șerban Cioculescu pare a nu fi văzut originalul acestei scrisori, citând din ediția mai sus menționată a lui Emil Bucuța care elimină ultima propoziție ca fiind „prea tare“.

firii omenești, a alege din această parte unele excrescențe și a le studia până în particularitățile lor patologice“[1].

Primul critic mai important care s-a pronunțat despre nuvela *O făclie de Paște*, C. Dobrogeanu-Gherea, este preocupat mai mult de deosebirile dintre Caragiale și Dostoievski decât de apropieri. Opera scriitorului rus ne sugerează „groaza, groaza de ucidere și mai cu seamă martiriul căinței, remușcării omului care a ucis și ale cărui forțe sunt consumate, distruse prin ucidere. În nuvela lui Caragiale nu e simțământul groazei și al remușcării unui om care a ucis, ci groaza, frica omului de a nu fi el ucis, frica de moarte. Simțământul de groază e tot ce au comun *Crimă și pedeapsă* a lui Dostoievski și nuvela lui Caragiale. Exprimarea însă a acestei simțiri e cu desăvârșire personală lui Caragiale; este însuși Caragiale care a simțit această groază, și prin Leiba Zibal, eroul nuvelei, ne sugerează acest simțământ“[2]. Criticul de la „Contemporanul“ găsește „nimerită“ alegerea unui evreu fricos drept unealtă a dreptății, pentru pedepsirea lui Gheorghe, tâlharul, ce-l amenințase cu moartea. G. Călinescu dezvoltă ideea printr-o analiză de „caz“ deoarece „Caragiale este, după Delavrancea, scriitorul cel mai zolist, naturalistul nostru prin excelență. [...] Naturalismul lui Caragiale învederat e radical și e de mirare că n-a fost luat în serios. Dar poate fi la mijloc puternica impresie de viață care acoperă ținuta scientistă. E cu putință oare o nuvelă mai pozitivistă decât *O făclie de Paște*? I s-a zis des nuvelă psiho - logică, deși ea este mai mult fiziologică, etnologică, în sfârșit într-un câmp de relații ce depășesc cu mult conștiința. [...] Caragiale tratează un caz de clinică, compunând o foaie de observație, cu date ereditare, antecedente, stare somatică,

---

[1] BAR, S 88(27)/XVIII. Scrisoare din Roma, ianuarie 1890.

[2] C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 6, Editura Politică, București, 1979, p. 330.

prodrom și celelalte“[1]. Revenind la C. Dobrogeanu-Gherea – la ideile căruia se raportează *nolens, volens*, mai toți criticii ulteriori – reținem rezerva acestuia față de finalul nuvelei: „prea brusc, prea neașteptat, pare a fi înadins căutat pentru a produce efect“. Ultimele cuvinte ale lui Leiba Zibal „sunt cam teatrale“. Mircea Tomuș consideră, dimpotrivă, că avem de-a face cu o „valoare de clasicitate“, „accentuată și mai mult prin tehnica finalurilor, de esență și ținută clasică. [...] În *O făclie de Paște, Păcat* și *Năpasta*, scena finală are valori teatrale spectaculoase: judecata finală, triumful dreptății și al legii morale își caută spațiul public cel mai adecvat de desfășurare: din zbuciumare internă, din ciocnire individuală de voințe, drama își asumă un spațiu și o audiență publice. În jurul mutei și îndelungatei ciocniri de voințe, care s-a consumat în gestul cu valori simbolice al arderii unei părți din trupul lui Gheorghe, măsură concretă a incandescenței la care a ajuns tensiunea conflictului[2] se strâng șirurile de țărani cu făclii în mână (altă sugestie de mare forță dramatică“[3]. Un impetuos critic, tânărul Nicolae Iorga purcede la o paralelă între nuvelele tragice și drama *Năpasta*, concluzionând că ele „aparțin aceleiași direcții“, confirmând în Caragiale un analist de valoare universală. Opiniile sale din „Adevărul“ lui N. Basilescu se complinesc cu cele ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. El insistă însă asupra „omului moral“ și a „rugăciunii“, care „singură chiar, mângâie ca o revărsare a durerii, care înăuntru te arde. Poate să se arunce orb înaintea vrășmașului, slab, bolnav de friguri, fără nici o armă, mânat de intensitatea groazei, care a făcut dintr-însul, pentru o clipă, un erou. În sfârșit, și autorul a ales posibilitatea

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, p. 436–437.

[2] După Gherea, carbonizarea mâinii lui Gheorghe ne produce, în loc de groază, scârbă.

[3] Mircea Tomuș, Editura Minerva, București, 1977, p. 278.

din urmă, poate să-și piardă mințile, să râdă liniștit în închegarea unui întreg plan foarte rafinat de apărare, pe care în starea obișnuită a minții niciodată nu l-ar fi putut închipui, să privească liniștit oribila carbonizare a mâinii în spasme, să audă urletele deznădăjduitului, fără ca un mușchi să se miște pe fața lui lividă, pentru ca apoi să plece în gestul lui larg de nebun pe drumul Iașilor. «Și omul plecă încetinel spre răsărit la deal, ca un călător cuminte, care știe că la un drum lung nu se pornește cu pasul pripit», zice fraza splendidă a autorului"[1]. Dacă N. Iorga insista asupra marilor resurse ale talentului lui Caragiale, care se ilustrase până atunci în domeniul comediei, criticii mai noi observă că, în spațiul comicului sau tragicului, întâlnim, de fapt, aceeași lume: „Subprefectul din *O făclie de Paște*, magistratul sever, ajuns apoi prefect, din *Păcat...,* și, din aceeași nuvelă, polițaiul care subtilizează cu atâta pricepută iuțeală «pachetul» de la sânul preotului, probabil o pungă burdușită cu monede de aur, nu sunt deloc altfel decât oamenii ordinii și ai legii din comedii, din «momente» și din schițele comice, deși apar în contexte fundamental diferite estetic; iar primarul Cuțiteiu se înrudește cu venerabilul prezident Zaharia Trahanache – pe filiera «diplomației». Ei toți sunt cei care modelează materia socială și umană a lumii lui Caragiale, dându-i forma și totodată constituindu-se în exemple de urmat. Aparțin acestei lumi, dar îi și prefigurează viitorul"[2].

Dintre contemporani, merită să reținem și părerile ardeleanului Mihail Canianu: „Cine a asistat la teatru și a văzut *Noaptea furtunoasă* ori *Scrisoarea pierdută* și-a format o convingere că autorul pieselor e un talent superior și ales. Cine

---

[1] Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 2.

[2] Mircea Iorgulescu, *Marea trăncăneală – Eseu despre Lumea lui Caragiale*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994, p. 34.

i-a citit cele câteva nuvele și mai cu seamă ultima, *O făclie de Paște*, a putut vedea din ce stofă e zămislit creierul lui Caragiali. Dacă dânsul ar fi scris numai *O făclie de Paște*, Caragiali trecea drept cel dintâi prozator român. Și totuși nu cred că sunt 200 în țară care să știe că Caragiali a scris o bucată de puterea *Făcliei*“[1]. În altă parte de țară, în Moldova, apărea „studiul critic“ al lui Adolf Last: *Nuvela lui Caragiale – O făclie de Paște!* Autorul și-a datat scrierea: „Fălticeni, martie 1891“[2], iar redacția ținea să menționeze anterioritatea față de Gherea a contribuției colaboratorului lor. Studiul îl regăsim și în revista Cercului socialist din București, „Emanciparea“[3].

Din referințele critice de epocă, mai reținem că articolul lui Gherea din *Studii critice* îl găsim reluat în „Egalitatea“ (I, nr. 21, 22 noiembrie 1891), cu titlul *Cercetare critică asupra „Făcliei de Paște“ a lui Caragiale*. A. Alexandrescu-Dorna publică o cronică la placheta din 1892, în „Constituționalul“[4]. N. Petrașcu, în același număr, este pentru receptarea literaturii străine, dar nu în detrimentul valorilor naționale. Să nu aruncăm „*O făclie de Paște* pe oricare roman de Ohnet“[5]. În „Egalitatea“ întâlnim impresii despre nuvela lui Caragiale. Se remarcă spiritul obiectiv uman al scriitorului, apropiindu-se de condiția omului evreu[6]. Constantin Mille evocă „tabloul zugrăvit de Caragiale în *Făclia de Paști*, când evreul pe jumătate nebun, ținând strâns legată mâna cotului în care a pus făclia,

---

[1] Mihail Canianu, *Salon*, în „Familia“, 25 decembrie 1892.

[2] În „Anuarul pentru izraeliți“, XIV, 1891–1892, p. 61–82.

[3] I, nr. 21, 22 noiembrie 1891, p. 3.

[4] Alexandrescu (din Dorna), *Păcat..., O făclie de Paște, Om cu noroc, trei nuvele de I. L. Caragiale*, în „Constituționalul“, IV, nr. 933, 6/18 septembrie 1892, p. 1.

[4] N. Petrașcu, *Sentimentul național în literatură*, ibid.

[6] A.N.-R., *Impresii. „Făclia de Paști“,* în „Egalitatea“, XII, nr. 9, 2 martie 1901, p. 68.

vede... Învierea pe dealul din fața cârciumei“[1]. Îl compară cu tabloul lui Theodor Aman, *Noaptea de Paște*. H. Sanielevici apropie povestirea *Dușmanii* de M. Sadoveanu de „nuvela care i-a servit de model: *Făclia de Paști* a dlui Caragiale“. Îl critică pe Iorga pentru o pretinsă „ostilitate față de Caragiale“, pe care el îl consideră „o minte în care arde flacăra creațiunii originale“[2]. Mihail Dragomirescu crede că chiar și cititorii antisemiți vor putea totuși admira adâncul adevăr sufletesc întrupat în „figura lui Leiba Zibal din *Făclia de Paște*“[3]. Peste numai câteva numere, criticul junimist dizident citează din nou nuvela *O făclie de Paște*, alături de *Alexandru Lăpușneanu* și *Moș Nichifor Coțcariul,* pentru „ingeniozitatea artistică și adâncimea psicologică“[4]. Într-un periodic mai puțin cunoscut, „Biblioteca modernă“, se acredita ideea că *O făclie de Paște* s-ar putea reprezenta pe scenă[5]. Peste ani, ideea a fost pusă în practică, la Iași, jucându-se, la Teatrul Național, o „dramatizare într-un act“, după celebra nuvelă a lui I. L. Caragiale. A fost tipărită chiar și o broșură: Adrian Pascu, *O făclie de Paște*, Iași, Tipografia „Viața Românească“ S. A., 1923. Reproducem nota autorului dramatizării: „A încerca dramatizarea «*Făcliei de Paște*» e o îndrăzneală, mai ales când dl Octav Minar a dramatizat-o, după rugămintea și sfaturile maistrului. Eu nu l-am cunoscut și n-am putut colabora măcar prin spiritism cu

---

[1] Const. Mille, *Letopiseți*, în „Adevărul“, XVIII, nr. 5642, 26 aprilie 1905, p. 1.

[2] H. Sanielevici, *Cum imită d. Sadoveanu*, în „Curentul nou“, I, nr. 5, martie 1906, p. 277–287.

[3] Mihail Dragomirescu, *Către scriitori și cititori*, în „Convorbiri“, I, nr. 1, 1 ianuarie 1907, p. 3.

[4] Mihail Dragomirescu, *Trei scriitori: Cerna, Sadoveanu și Iorga*, idem, nr. 3, 1 februarie 1907, p. 184.

[5] M. A. Renert, *Literatura și teatrul*, în „Biblioteca modernă“, II, nr. 8 (20), 30 aprilie 1909, p. 12.

dânsul. Deci toată vina e numai a mea. E destul de mare impietatea ce-am făcut-o alăturând gândurile maistrului lângă ale mele, nu vreau să-l mai fac părtaș la o crimă ce-i va tulbura liniștea și în mormânt. Fiindcă nici admirația pentru acel ce-a fost I. L. Caragiale și opera lui nu poate fi o scuză. Deci «mea culpa». A.P. Iași, 5 oct. 1923". O adaptare pentru scenă, sub titlul *Un soir de Pâques,* se produce la Paris în 1912. Autorii piesei sunt Albert Klein și Alfred Gragnon. Drama într-un act s-a reprezentat la Théâtre des Variétés din Paris în seara morții lui I. L. Caragiale, la Berlin. Pe afiș nu se menționa numele autorului român, ci era considerată o legendă românească[1]. Dramatizarea *Făcliei de Paște*, fără indicarea adevăratului autor, a scandalizat întreaga presă din România. Se ia atitudine în ziarele „Adevărul" și „Dimineața". În „Viitorul" se titra: *Mistificare literară. Caragiale plagiat în Franța. La „Variété" s-a reprezentat „Un soir de Pâques", dându-se drept o „legendă" românească și adaptată scenic de doi necunoscuți.* În rolul evreului Avram, juca actorul român de Max[2]. În „Rampa", Matei Rusu vorbește de *Un plagiat scandalos*[3], iar o cronică din Paris, publicată în „Românul", este intitulată *Plagiatorii lui Caragiale*[4]. Un actor al Teatrului Național din Craiova s-a aflat la Paris și a asistat la reprezentarea dramei. I se ia un interviu, la întoarcerea în țară: „Ei bine, știi cum figura pe afiș subiectul acestei piese. Emoționantă dramă după o legendă românească. Nu se pomenea nimic despre numele lui Caragiale, autorul

---

[1] *Nuvela „O făclie de Paște". Cercetare critică,* în „Egalitatea", XXIII, nr. 26, 6 iulie 1912, p. 205–206, cu o continuare în numărul următor.

[2] Adrian Corbul, *Dickens și Caragiale. Degenerarea semită*, în „Românul", II, nr. 161, 22 iulie/4 august 1912, p.1.

[3] T., *Un tip etern: Avarul*, în „Viitorul", V, 1621, 13 august 1912, p.1.

[4] *Triste coincidense*, în „L'Indépendance Roumaine", XXVI, nr. 11161, 14/27 juin 1912, p. 1.

nuvelei cu acest nume, ba ceva și mai mult, cuprinsul piesei era cu totul altul decât acela al povestirii românești“[1]. Într-o altă publicație citim: „Societatea Scriitorilor Români va adresa Teatrului din Paris o protestare împotriva reprezentării piesei *O seară de Paști*, fără indicarea numelui autorului. Această piesă e luată după *Făclia de Paște* a lui Caragiale“[2]. Matei Rusu comunică, din Paris, că a reușit să fie trecut, pe afișul spectacolului cu *O seară de Paște*, numele lui I. L. Caragiale[3]. Într-un articol din „Egalitatea“ se dau noi amănunte. Matei Rusu [Feinsilber] era un ziarist din Iași stabilit la Paris. El a depus mari eforturi în presa franceză pentru a restabili adevărul: *Un soir de Pâques* este o compilație după *O făclie de Paște* de I. L. Caragiale. Unul din autorii piesei, Albert Klein, și-a recunoscut greșeala, dar se credea nevinovat. El a scris piesa cu doi ani în urmă după o poveste împărtășită lui de de Max, acesta declarând că o auzise de la actorul P. Liciu[4].

Moartea lui Caragiale resuscită interesul pentru opera marelui scriitor. Revista „Egalitatea“ reproduce, în două numere consecutive[5], vechiul studiu al dr. Adolf Last, apărut în 1891 în „Anuarul pentru israeliți“. Adrian Corbul face o paralelă între *Oliver Twist* și *O făclie de Paște*, concluzionând că Leiba Zibal ar ilustra „degenerarea semită“[6]. Tot în această linie, întâlnim în „Viitorul“ o paralelă între Leiba Zibal și Shyllock (*Negustătorul din Veneția*, de Shakespeare)[7].

---

[1] Gr. Tăușan, *Mistificare literară...*, în „Viitorul“, V, nr. 1563, 16 iunie 1912, p. 1 și 2.

[2] În „Rampa“, I, nr. 205, 26 iunie 1912, p. 11.

[3] În „Românul“, II, nr. 141, 27 iunie/10 iulie 1912, p. 4.

[4] Traian Cristescu, *De vorbă cu dnul I. Stănescu-Popa*, în „Lumina“, I, nr.1, 22 august 1912, p. 2.

[5] *Ultime informațiuni*, în „Mișcarea“, IV, nr. 131, 15 iunie 1912, p. 3.

[6] *Izbânda noastră, izbânda dreptății*, în „Rampa“, I, nr. 209, 4 iulie 1912, p.1.

Nuvela *O făclie de Paște* a fost tradusă în alte limbi destul de curând după publicarea ei de către I. L. Caragiale. Un „profesor și talmudist" din Craiova, B. Souffrin, lucra la traducerea *Făcliei de Paște*, „în limba psalmilor"[1].

Adolf Last chiar realizează o traducere, pe care o publică în „Rumänische Revue" din Viena, cu titlul: *Eine Osterfackel*[2]. Nuvela apare și în Germania, în prestigioasa editură Philip Reclamjun. (Universal-Bibliothek) din Leipzig, într-un volum intitulat *Sünde… und andere Novellen und Skizzen*[3], cu următorul sumar: *Sünde, Eine Osterfackel, Ein Glücksmensch, Fünfundzwanzig Minuten, Nirvana, Die zehnte Muse, Grand Hotel „Victoria Romana"*. Traducătorul era Ludwig Klein de la „Bukarester Tagblatt". La Paris, Hortense Paquier, fiica maiorului Lupașcu din Iași, căsătorită cu un ziarist francez, publică, în nr. 4 al revistei „La Renaissance latine", traducerea nuvelei *O făclie de Paște*[4]. Adolphe Clarnet reușește să tipărească în Franța un volum: *„Le Cierge de Pâques*, traduit du roumain par... Paris, Edition Du Feu, Prix 2 fr"[5]. Iosif Nădejde laudă traducerea și pe traducător, cu ani în urmă „tânăr din sărăcimea evreiască a Capitalei", autodidact, colaborator la ziare și reviste românești cu traduceri din literatura germană.

În ceea ce privește stabilirea textului, am păstrat alternanța *diligența/dilijența*. O greșeală evidentă, „S-a *sculat* devreme...", în loc de „S-a *culcat* devreme" a persistat în toate edițiile antume, deși în „Convorbiri literare" era forma corectă.

---

[1] Condei, *Știri literare*, în „Ecoul săptămânii", I, nr. 9, 11 august 1891, p. 101.

[2] *Ultime informațiuni*, în „Românul", XXXVI, 18/30 martie 1892, p. 197.

[3] B. Brănișteanu, *O bibliotecă populară*, în „Adevărul", XII, nr. 3703, 13 noiembrie 1899, p.1.

[4] Const. C. Brăescu, *Literatura română în străinătate*, în „Adevărul", XV, nr. 4682, 12 august 1902, p.1.

[5] *Cărți și reviste*, în „Dimineața", IX, nr. 2882, 14 martie 1912, p. 4.

Greșeala a corectat-o Paul Zarifopol, iar, după el, toți editorii ulteriori. Se pune iarăși problema supravegherii plachetei din 1892 de către autor, element esențial în alegerea ei ca text de bază. De altfel, Șerban Cioculescu recurge adeseori, – și bine face – la formele din ediția *nesupravegheată* din 1908, de la „Minerva": *asupră-i* > *asupra-i; cleatină* > *clatină; întunerec* > *întuneric; înviere* > *Înviere.* O dată dă dovadă chiar de exces de zel și introduce un *și* parazitar, din ediția 1908: în loc să păstreze forma din plachetă, din „Convorbiri literare" și din ediția Zarifopol („mai rar și tot mai rar, înmuind formele și colorile"), Șerban Cioculescu optează pentru o formă hibridă, ceva între textul de bază și ediția „Minerva": „mai rar și tot mai rar *și* înmuind formele și colorile".

(p. 52) OM CU NOROC

Apare, întâi, în „Timpul", 15 iunie 1890; aproape concomitent este publicată în „Era nouă", I, nr. 38, 24 iunie, 1890, p. 3–4; reluată în „Familia", XXVI, nr. 26, 1/13 iulie 1890, p. 312–314, la rubrica „Salon". Nuvela este introdusă în sumarul volumului *Păcat...* (1892), p. 103–113; retipărită în *Schițe* (1897), p. 118–124, apoi în *Novele, povestiri* (1908), p. 221–227. O regăsim în *Opere,* I (1930) și în *Opere,* 3 (1962), p. 44–47.

Textul de bază în placheta *Păcat…* (1892).

În cronica largă a lui Nicolae Iorga la placheta din 1892, partea rezervată celei de-a treia scrieri este destul de severă, insinuând chiar că ea ar fi putut lipsi, fără ca volumul să fi pierdut nimic: „Această a treia nuvelă e o schiță satirică. Se cheamă *Om cu noroc*, un titlu ironic, care ar putea numi o întreagă categorie socială demnă de a figura vreodată în albumul scriitorului, care a fixat atât de fericit tipurile

respingătoare ale Brânzoveneștilor și blajinilor din clasa lui Trahanache. De astă dată acest tip a rămas din nenorocire atins numai și atins atât de ușor încât nici liniile principale nu sunt coborâte pe hârtie în așteptarea tabloului viitor“[1]. În comentariile lui Șerban Cioculescu din ediția sa am întâlnit următoarele rânduri: „*Om cu noroc* deschide ciclul scrierilor în care I. L. Caragiale a denunțat imoralitatea ca principiu al «eticii» burgheze“[2]. Fraza este emblematică pentru gradul în care critica sociologist vulgară a timpului a atins considerațiile critice ale distinsului editor, în monumentala sa ediție.

Sunt cunoscute reflecțiile lui I. L. Caragiale pe tema „fatalității“, el însuși considerându-se un „om fără noroc“. În „Flacăra“ lui Constantin Banu a apărut, după moartea sa, un text, sub titlul *Caragiale inedit*, cu următoarea explicație: „Încercăm să reconstituim acum următoarea întâmplare din viața marelui dispărut, întâmplare pe care el a povestit-o de nenumărate ori prietenilor săi, și pe care, dacă ar fi avut timp, poate ar fi scris-o“[3]. Povestirea atribuită lui Caragiale se încheie cu următoarea frază: „Om fără noroc! Așa am fost toată viața. Săracu domnu Gheorghiu“. Pe tema „norocului“, Caragiale publică, fără semnătură, schița *Un bărbat vrednic*, în „Moftul român“[4].

---

[1] Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 2.
[2] I. L. Caragiale, *Opere*, 3 (1962), p. 627.
[3] „Flacăra“, I, nr. 36, 23 iunie 1912, p. 15.
[4] „Moftul român“, I, nr. 39, 23 iunie 1893.

NOTE ȘI SCHIȚE (1892)

(p. 58) ÎN NIRVANA

A apărut prima dată: în „Constituționalul“, I, nr. 5, 20 iunie/2 iulie 1889, p. 1, ca editorial, semnat *C*; în volumul *Note și schițe*, 1892, p. 6–16. Retipărit în: „Generația viitoare“, I, nr. 2, noiembrie 1899 (fragmentar, sub titlul „*Constituționalul“ vorbește prin gura D-lui Caragiale*); „Eminescu“, septembrie 1890, p. 3; „Protestarea“, nr. 7–8–9–10–11–12, 1898, p. 118 (fragment); „Floare albastră“, număr comemorativ „Mihai Eminescu, 1889–1899“, 15 iunie 1899, p. 1; „Eminescu“, 15 iunie 1899, p. 1; „Familia“, XXXV, nr. 26, 27 iunie/9 iulie 1899, p. 308–309; „Calendarul nostru“, 1900, p. 42–48; „Noua revistă română“, vol.V, nr.23, 15 martie 1909, p. 358–362 (fragment citat în articolul *Pesimismul lui Eminescu*); „Eminescu, iunie 1909, p. 5–7; „Luceafărul“, VIII, nr. 13, 1 iulie 1909, p. 288–290; „Conservatorul Constanței“, I, nr. 22, 27 septembrie 1909; „Românul“ (Arad), II, 129, 13/26 iunie 1912, p. 1, 3; „Biruința“, VII, nr. 573, 16 iunie 1912, p.2; „Olteanul“, IV, nr. 25, 21 iunie/4 iulie 1912, p. 3, 4, 5; „Drapelul“, III, nr. 54, 24 iunie 1912, p. 2. De asemenea, a apărut împreună cu *Ironie* și *Două note*, ca prefață la volumul:

M. Eminescu, *Diverse* (Critici, vederile sale politice), cu o prefață de I.L. Caragiale, Editura Librăriei școalelor Frații Șaraga, Iași, [1895], XX + 127 [– 130] p., Colecțiunea Șaraga [38].

Inclus în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 278–284; *Opere*, III (1932), p. 1–5; *Opere*, 4 (1964), p. 9–13.

Textul de bază este cel din volumul *Note și schițe* (1892).

„Amintire", „articol necrolog", „eseu", acestea sunt câteva încadrări generice frecvent utilizate cu privire la *În Nirvana*, scriere greu de clasificat ca atâtea altele semnate de Caragiale. Faptul că scriitorul o include în volumul *Note și schițe* (1892) și în cel de *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908) nu ne ajută prea mult în operația de catalogare, în afara sugestiei de a o considera în seria „amintirilor" (reminiscențelor), așa cum a procedat primul editor al *Operelor*, Paul Zarifopol. Acesta o așază în deschiderea tomului al treilea, sub genericul *Reminiscențe și notițe critice*[1], reluând aici o parte din cuprinsul volumului *Note și schițe*.

Un deceniu și jumătate mai târziu, într-o analiză aplicată volumului *Note și schițe*, Tudor Vianu observa că *În Nirvana* „este mai degrabă o bucată literară decât depoziția unui martor"[2]. Citățm considerațiile sale ca argument pentru încadrarea scrierii la capitolul prozei: „Este foarte interesant de analizat acest volum, fiindcă din el se constată progresele artei scriitoricești a lui Caragiale față de felul în care ea s-a manifestat în prima și a doua perioadă, adică în perioada

[1] Cf. I.L. Caragiale, *Opere*, III, *Reminiscențe și notițe critice*, Ediție îngrijită de –, Editura „Cultura Națională", București, 1932; în *Prefață*, la pag. XIII: „O amintire despre Eminescu în ziarul numit [«Timpul» – n.n.], o alta la fel în «Constituționalul»..."

[2] Tudor Vianu, *Opere, 13, Cursuri universitare*, ediție, note și postfață de George Gană, Editura Minerva, București, 1987, p. 558 (cf. Cursul *I.L. Caragiale*, din 1944–1945, Prelegerea a IX-a).

«Ghimpelui» și a «Claponului», și, în același timp, este foarte interesant de considerat și de studiat volumul *Note și schițe* pentru a vedea și motivele noi în fața cărora Caragiale se oprește, pentru a vedea cum lucrează și unele din resorturile sale sufletești active în acest moment și mai târziu.

Epoca aceasta, care se întinde în jurul anului 1890, să zicem de la 1889 și apoi până la 1892, în momentul în care apare [vol.] *Note și schițe*, se caracterizează, printre altele, prin atenția pe care Caragiale o acordă problemei artistului. Încep să se dezvolte din acest moment în sufletul lui Caragiale atitudini noi față de problema artei și a artistului.

Poate că unul din motivele care au pus în mișcare ideile lui Caragiale în această privință a fost evenimentul morții lui Eminescu, adică a aceluia de care-l lega o strânsă prietenie, o prietenie care nu era lipsită, de altfel, de unele rezerve și poate de unele reticențe, căci, într-adevăr, n-au existat doi oameni mai deosebiți în această lume decât Eminescu și Caragiale. Cu toate acestea, evenimentul morții așa de tragice a lui Eminescu îl zguduie profund pe Caragiale. Sub influența acestei emoții, Caragiale scrie două bucăți, și anume *În Nirvana* și *Ironie*, apărută cea dintâi în «Constituționalul», o gazetă la care colaborarea lui Caragiale este întâmplătoare, și a doua bucată, *Ironie*, un an mai târziu, adică la 15 iulie 1890. Aceste bucăți, completate cu *Două note* pe care le citim mai întâi în *Note și schițe*, constituie foarte prețiosul material pe care contimporanul Caragiale îl oferă posterității cu privire la Eminescu.

Evident, Caragiale l-a cunoscut foarte bine pe Eminescu. Cu toate acestea, astăzi, când examinăm portretul moral al lui Eminescu în bucata *În Nirvana*, nu ne putem opri de a spune că acest portret este oarecum stilizat; avem impresia că Caragiale descrie mai degrabă un geniu romantic decât pe omul viu care va fi fost Eminescu. *Nirvana* este mai degrabă o bucată literară

decât depoziția unui martor. Caragiale îl vede pe Eminescu prin prisma unor concepte, a ideilor curente ale vremii asupra firii neliniștite, când plină de melancolie, când plină de elanuri mari de bucurie care străbat ființa geniului solitar și bizar.

Cealaltă bucată, *Ironie*, pune bazele procesului pe care, în legătură cu Eminescu, de aici înainte, timp de decenii, publicistica română îl va face împotriva societății românești. În foile conservatoare sau socialiste, necontenit va fi acuzată societatea românească în care o personalitate ca a lui Eminescu a trebuit să sufere, să înnebunească și să moară în împrejurările tragice cunoscute. Câteva din atitudinile tipice pe care le va lua literatura românească de aici înainte față de «cazul Eminescu» sunt fixate în această bucată, *Ironie*.

Prin urmare, iată-l pe Caragiale reflectând la natura scriitorului și la destinul lui în această lume în legătură cu Eminescu. Dar problema aceasta, problema artistului, este o problemă care-l urmărește mai insistent pe Caragiale în această vreme“[1].

Dintre modificările operate de Caragiale asupra versiunii din „Constituționalul“, la trecerea textului în volum, semnalăm doar patru, constând în extensia, contragerea sau inversarea unor segmente, reformularea altora sau chiar suprimarea unei propoziții:

– „Oamenii superiori nu au voie să aibă și defecte“ = în volum: „Plăcerile materiale ale vieții sunt privilegiul lor exclusiv și că oamenii rari nu au voie să aibă și ei defecte“;

– „Cea mai luminoasă inteligență în capul cel mai bolnav, în trupul cel mai trudit, cel mai mâhnit suflet!“ = În volum: „În capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență; cel mai mâhnit suflet, în trupul cel mai trudit!“

[1] T. Vianu, *Op.cit.,* p. 557–558.

– „Acest Eminescu *a fost odată fără nici un motiv aruncat pe drumuri de un ministru liberal!!*“; C. a renunțat la textul subliniat.

– „Generații întregi *de oameni ca și ministrul acela* or să suie“.

(p. 64) IRONIE

A apărut prima dată în „Timpul“, 15 iulie 1890, p. 1; în volumul *Note și schițe*, 1892, p. 17–21, cu modificări substanțiale. Retipărită: în „Scânteia“, I, nr. 10, 17 ianuarie 1893, p. 75–78; împreună cu *În Nirvana* și *Două note*, ca prefață la volumul M. Eminescu, *Diverse* [1895], (v. nota la *În Nirvana*).

Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 285–291; *Opere*, III (1932), p. 6–10; *Opere*, IV (1964), p. 14–18.

Textul de bază este cel din volumul *Note și schițe* (1892).

În a doua piesă din tripticul dedicat de Caragiale lui Eminescu, *Ironie*, tipărită un an mai târziu decât *În Nirvana*, Caragiale reia liniile de portret eminescian, într-un diapazon ușor diferit, insistând asupra condiției morale și sociale a poetului. Interferat cu acest prim-plan, care continuă aproximarea felului de a fi al lui Eminescu, eseul dezvoltă un plan polemic: suferințele din timpul vieții omului și creatorului sunt puse în contrast cu o recunoaștere postumă, pe care Caragiale o vede ca inautentică, interesată, mistificatoare („Ce Dumnezeu! doar n-a trăit omul acesta acum câteva veacuri, ca să ne permitem cu atâta ușurință a băsni despre trista lui viață!... a trăit până mai ieri, aci, cu noi, cu mine, zi cu zi, ani întregi... Pe cine vrem noi să amăgim?“). Aluziile, mai mult decât transparente, vizează aserțiuni din studiul lui Maiorescu,

Eminescu și poeziile lui, publicat în „Convorbiri literare“[1] și acțiunea inițiată de studenții Universității din București și Iași pentru așezarea unui bust al lui Eminescu la Botoșani.

Tudor Vianu a formulat cu exactitate semnificația „mărturiilor“ caragialeene despre poet (v. nota la *În Nirvana*).

Între versiunea din „Timpul“ și aceea din volumul *Note și schițe* există diferențe numeroase, de la eliminarea de cuvinte și nuanțarea (în sensul îmblânzirii) unor afirmații până la reformulări ample.

Consemnăm câteva dintre cele mai importante:

– după „o iubea atât de mult“, în ziar urma: „Era, în sfârșit, un om cu care o națiune întreagă se poate făli dincolo de existența ei proprie“;

– în „Timpul“, fără „Sărmane omule! dac-ai învia, ai vedea că de ce te temi nici moartea nu te poate scăpa!“;

– „Îmi pare foarte rău să contrazic“ devine „Îmi vine destul de greu să contrazic“;

– „o autoritate eminentă în materie literară, căreia mai ales eu îi datoresc foarte mult, dar trebuie să afirm aci că poetul de care e vorba a trăit material foarte rău“ reformulat astfel: „niște autorități în materie literară, știind bine cât le iritează contrazicerea și cât de primejdioasă e iritația lor pentru soarta și reputația unor simpli muritori ca noi; dar trebuie să spun odată că poetul de care e vorba a trăit material rău“;

– de la „a fost o nenorocită realitate“ până la sfârșitul alineatului în volum apare text nou;

– „felul morții, mai ales la oameni ca el, este strâns legat de felul vieții; însă neajunsurile materiale ale traiului – hrană proastă, pat rău, pofte ieftine scumpe de împlinit, nevoie

[1] Apărut în „Convorbiri literare“, XXIII, nr.8, 1 noiembrie 1889, p. 625–645, și, într-o formă mai scurtă, în același an, ca prefață la ediția a IV-a a volumului *Poesii* de M. Eminescu.

continuă de muncă obligată și slab plătită – i-au trebuit scurta calea către tristu-i sfârșit“ este reformulat în volum;

– „și atâta solicitudine după moarte!“ e completat astfel: „atâta solicitudine și închinăciune după moarte“;

– în volum apare datarea: „1890, iulie“.

(p. 70) DOUĂ NOTE

A apărut prima dată în volumul *Note și schițe*, 1892, p. 22–27. Retipărit, împreună cu *În Nirvana* și *Ironie*, ca prefață la volumul M. Eminescu, *Diverse* (v. nota la *În Nirvana*), fără modificări.

Inclus în edițiile: *Momente schițe amintiri. Opere complete* (1908), p. 292–298; *Opere*, III (1932), p. 11–15; *Opere,* IV (1964), p. 19–23.

Textul de bază este cel din *Note și schițe* (1892).

Două note încheie tripticul dedicat lui Eminescu, dezvoltând la limită linia polemică din *Ironie*. O interesantă descifrare a acestui al treilea episod al evocărilor caragialeene privindu-l pe Eminescu propune Maria Vodă Căpușan:

„Valențele simbolice ale toposului lumii în carnaval apar cu alte conotații și în *Două note*, cutremurătoare mărturie asupra vieții lui Eminescu. Hotărât să apere memoria prietenului său de denigratori și scrierile lui de corecturile binevoitoare, Caragiale își începe incidental pledoaria cu o amintire aparent neînsemnată, înfățișându-l pe poet în mijlocul unui bal mascat, la care participase cu adevărat, mânat de o patimă nefericită, «amestecat prin mulțimea de gură cască», în lumea «sub mască și domino», care-l durea prin «trivialitatea» ei, în voia norocului ce de astă dată nu-i surâdea. Printr-o alăturare deloc întâmplătoare, dobândind adeseori, la Caragiale, valoarea unei metafore «in praesentia», ecourile acestei lumi

de carnaval se regăsesc indirect în ceea ce urmează, în agitația criticilor și negustorilor de spirit, profanând opera poetului după moartea sa“[1].

(p. 76) GRAND HÔTEL „VICTORIA ROMÂNĂ“

A apărut prima dată în „Convorbiri literare“, XXIII, nr. 11, 1 februarie 1890, p. 959–964; în volumul *Note și schițe*, 1892, p. 37–46. Retipărită în: „Foaia populară“, IV, nr. 16, 1901, p. 8, 9, 10; în „Almanahul S.P.A. pe anul 1913“, p. 67; în volumele: *Schițe*, 1897, p. 125–131; *Momente*, 1901, p. 296–302. Inclusă în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 228–236; *Opere*, I (1930), p. 74–78; *Opere*, 3 (1962), p. 40–43.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Grand Hôtel „Victoria Română“ face parte din seria prozelor caragialeene cel mai des citate și comentate. Cronologic, ea se ivește într-un moment semnificativ pentru desfășurarea și metamorfozele operei lui Caragiale, respectiv „anii din jurul lui 1890“, „cu prima perioadă a «Moftului...»“ numit de Silvian Iosifescu „momentul de maturizare a schiței caragialeene“[2]. Dintre schițele concepute și publicate acum, scriitorul reține, pentru ansamblul monumental al *Momentelor*, doar două: *25 de minute...* și *Grand Hôtel „Victoria Română“*. Până atunci, el le reia, pe amândouă, într-un volum pe care l-am putea numi „intermediar“, *Schițe (originale și tălmăciri)*, din 1897, menți - nând astfel în continuitate linii de viziune definitorii pentru

[1] Maria Vodă Căpușan, *Despre Caragiale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 34.

[2] Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene*, Editura Eminescu, București, 1972, p. 135.

ceea ce va fi, cu multiplele sale fațete, genul caragialean prin excelență, *momentul*.

(p. 82) UN ARTIST

A apărut pentru prima dată: în „Claponul", nr. 2, 1877, p. 6, fără titlu, în seria *Gogoși*; în volumul *Note și schițe*, 1892, p. 47–52, cu modificări substanțiale și cu acest titlu. Reluată în „Calendarul Claponului pe anul 1878", p. 70–73, fără titlu, în seria *Gogoși*. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 203–206; *Opere*, III (1932), p. 16–18; *Opere*, 3 (1962), p. 9–11.

Textul de bază este cel din volumul *Note și schițe* (1892).

Cu versiunea originară, din 1877, a contra-apologiei *Un artist* (1892), tematic, în scrisul caragialean își face debutul „savuroasa profesiune de frizer"[1], pe al cărei traseu cronologic se cuvine să înregistrăm, mai întâi, comedia *D-ale carnavalului*, publicată în 1885. Cum se știe dintr-o scrisoare a lui Caragiale către Petre Th. Missir[2], titlul inițial al ultimei mari comedii a dramaturgului era *Bărbierul.* Protagonistul acesteia, Nae Girimea, este „frizer și subchirurg", iar unele note din profilul lui evocă, fie și parțial, liniile de viziune schițate în proiectata apologie a breslei bărbierilor. Cel puțin o replică, dacă nu mai mult, înscrie personajul în sfera de înțelesuri a unei observații din „gogoașa" menționată, anume aceea că „o pornire nenvinsă către artele frumoase este caracteristică la toți bărbierii.

---

[1] Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale*, I, Editura Minerva, București, 1977, p. 338.

[2] Scrisoare din 5 noiembrie 1884; cf. *Opere, VII. Corespondență*, 1942, p. 530.

Mulți dintre dânșii, împinși de patima lor pentru teatru, s-au făcut actori". Nae Girimea are o asemenea „pornire" și o asemenea „patimă", câtă vreme caruselul întâmplărilor, pe care în mare parte le-a provocat, îi apare „curat ca la «Norma»", („să juri că devine ca la Teatru"), așadar, ca în scenă. Apoi, și el este „artist" în felul lui, actor în scena lumii, cu un rol în acest, putem spune, „joc al dragostei și al întâmplării": „legă - turile primejdioase" (cu „violenta" republicană din Ploiești, Mița Baston, legăturile nu pot fi decât primejdioase!) și arta „traducerii" în amor (în care e mai puțin păgubos decât rivalul Crăcănel) reprezintă domeniul său.

După avatarul comic (dramatic), tema revine în spațiul epic prin schița memorialistică *Un artist*. Rezultată din rescrierea „gogoașei", aceasta este, de fapt, o contra-apologie. Redimensionând textul, Caragiale îi finalizează intenționalitatea abia enunțată acolo: „Mai mult ca oricare breaslă, cea bărbierească este foarte hazlie, și de multă vreme pusesem de gând să-i fac *apologia* (s.n.). Cum se poate constata din compararea versiunilor, scriitorul a amplificat îndeosebi partea introductivă, creând altă perspectivă narativă. Faptul de viață, relatat inițial în forma anecdotei, este contrabalansat de o meditație-mărturisire, care creează proiecția contrastantă și declanșează jocul infinit al contrariilor.

Analizând volumul *Note și schițe*, Tudor Vianu[1] acordă multă atenție acestei „schițe", considerând-o drept „una din cele mai caracteristice, una din acelea care ne introduc mai profund în lumea de motive interioare a scriitorului". În viziunea exegetului: „Cunoașterea și analiza acestei bucăți este una din operațiile menite să dea rezultate mai interesante pentru aprofundarea acelei lumi de motive ascunse, greu de

[1] Tudor Vianu, *Opere, 13, Cursuri universitare*, ediție, note și postfață de George Gană, Editura Minerva, București, 1987, p. 558–560 (cf. cursul *I.L. Caragiale*, din 1944–1945).

descifrat, care lucrează în sufletul lui Caragiale atunci și mai târziu". Două sunt, în principal, argumentele evaluării citate, și anume… (1) „Această bucată este foarte tipică pentru ironia caragialeană. Atât în operă, cât și în viață"; (2) „aceasta nu este singura bucată din volumul *Note și schițe* care se învârtește în jurul problematicei artistului, a scriitorului, a publicistului". Vianu pune în relație contra-apologia *Un artist*, în special, cu textele dedicate lui Eminescu: *În Nirvana, Ironie, Două note*, fără să ignore „basmul" *Norocul culegătorului* sau schița, emblematică pentru metoda lui Caragiale, *Temă și variațiuni*, pentru că tema artistului, mai precis meditația caragialeană a temei, îi pare generată de moartea poetului: „Poate că unul din motivele care au pus în mișcare ideile lui Caragiale în această privință a fost evenimentul morții lui Eminescu, adică a aceluia de care-l lega o strânsă prietenie, o prietenie care nu era lipsită, de altfel, de unele rezerve și poate de unele reticențe, căci, într-adevăr, n-au existat doi oameni mai deosebiți în această lume decât Eminescu și Caragiale. Cu toate acestea, evenimentul morții așa de tragice a lui Eminescu îl zguduie profund pe Caragiale. Sub influența acestei emoții, Caragiale scrie două bucăți și anume *În Nirvana* și *Ironie*..."[1].

În același sens, citățm și opinia lui Florin Manolescu, similară sub raportul explicației, dar fără trimitere la schița contra-apologie *Un artist*: „Evenimentul care l-a determinat pe Caragiale să-și reia activitatea literară pare să fi fost moartea lui Eminescu, la 15 iunie 1889, căci primul text cunoscut, după tăcerea de aproape patru ani pe care și-a impus-o, este articolul necrolog *În Nirvana*, apărut în «Constituționalul», la 20 iunie 1889. Din acest moment și până în 1883, când scoate «Moftul român», Caragiale procedează la o reorganizare sistematică a repertoriului carierei sale scriitoricești, publicând nuvelele

[1] *Op. cit.*, p. 557.

O făclie de Paști (1889) și *Păcat...* (1892), curioasa schiță *Grand Hôtel «Victoria Română»* (1890) și drama în două acte *Năpasta* (1890)[1].

Dăm în continuare versiunea din „Calendarul Claponului“:

„Mai mult ca oricare breaslă, cea bărbierească este foarte hazlie, și de multă vreme pusesem de gând să-i fac apologia.

Fiecare membru al acestei importante corporații merită osebită-luare aminte, pentru particularități mai mult sau mai puțin ciudate. O pornire însă nenvinsă către artele frumoase este caracteristică la toți bărbierii. Mulți dintre dânșii, împinși de patima lor pentru teatru, s-au făcut actori; mulți iar scriu poezii, de obijnuit poezii galante, mai toți trebuie să știe cânta cu un instrument, prin ajutorul căruia, în momentele pierdute, își traduc în melodii patimile nobilului lor suflet.

Toți ca toți – dar să-mi dați voie să pui mai presus de toți confrații lui pe chir Năstase Știrbu, bărbierul meu. În tinerețe a fost corist la teatru. Știe să cânte cu ghitara, cu flautul și cu țimbalul; are două pisici foarte bine educate: una învârtește la o minavetă mică ce cântă Mazurca, și cealaltă joacă. Toți pereții prăvăliei lui sunt garnisiți cu colivii mulțime, în cari ciripesc fel de fel de păsărele.

Pe sub colivii, se văd o sumă de cadre, cari dovedesc un gust ales. Aci se vede planul Sevastopolului cu luarea turnului Malacof, dat la lumină de neobositul nostru maior Papazoglu, dincolo capitulația lui Napoleon la Sedan, apoi chipul răposatului sultan Abdul-Medgid... și altele.

Între aceste cadre se află și o operă originală a lui chir Năstase. Cadra înfățișează un munte depărtat în fund; pe vârful lui stă un călător și la poale curge o apă mare. Dincoace de apă e un cioban, care păzește niște dobitoace, ce nu se află trecute încă la istoria naturală: dacă n-ar părea că sunt porci,

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale*, p. 150.

ar semăna că sunt oi. În sfârșit, călătorul din vârful muntelui își aprinde țigara la luleaua ciobanului.

Am admirat destul tăria lui chir Năstase în perspectivă și o admir de câte ori mă rade, căci mă pune cu fața spre opera lui: știe că-mi place.

Chir Năstase avea odată doi cocoși, pe care-i învățase la darul beției și încă beție de rachiu, pentru că le dedea boabe de porumb zăcute în rom. Am văzut de multe ori pe desfrânații lui cocoși beți lulea, făcând mustră și defilând soldățește pe două cărări pe dinaintea unui cățel alb și creț muiat în boia de băcan, care ședea sluj în două labe, foarte încântat de poziție. Chir Năstase le comanda cântându-le din ghitară marșul de la 48.

Ca să aveți însă o idee desăvârșită de comediile bărbierului meu, trebuiesc a vă spune, în sfârșit, că astăzi, afară de un mierloi care fluieră *căzăceasca* ca un adevărat artist, se mai găsește la prăvălia lui chir Năstase și o gaiță diplomată.

Cum intră mușteriul în prăvălie, pasărea îl întâmpină țipând:

«*Zdraste! Zdarov!*»

După ce-ți trage chiar Năstase perdaful din urmă și-ți dă voie a te scula prin un *să-ți fie de bine!* – gaița, schimbând tonul, strigă foarte deslușit:

«*No, haraṣò! davai paruski!*».

(p. 85) NOROCUL CULEGĂTORULUI

A apărut prima dată: în „Globul", II, nr. 99, 4 martie 1892; în volumul *Note și schițe*, 1892, p. 53–59, cu dedicația „Dedicat Ucenicilor-tipografi". Reluat: în „Constituționalul", III, nr. 794, 12/24 martie 1892; în „Familia", XXVIII, 1892, nr.16, 19 aprilie/1 mai, p. 187 (r. „Salon"); în „Săptămâna

ilustrată“,I, nr.3, 17 ianuarie 1893; în volumul *Schițe*, 1897, p. 49–52, fără dedicație. Inclus în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 235–238; *Opere*, III (1932), p. 19–21; *Opere*, 3 (1962), p. 70–72.

Textul de bază este cel din volumul *Note și schițe* (1892).

Interesul lui Caragiale pentru pretextele narative din fondul folcloric are caracter de permanență și poate fi exemplificat în toate etapele creației, fiind tot atât de pregnant ca și interesul pentru anecdotă (sau pentru miezul anecdotic al întâmplărilor din cotidian). Este, în fond, o fațetă a gustului pentru epicul fabulos, vădită încă din anii începuturilor sale scriitoricești: „basmul oriental“ *Unul care nu-și cunoaște lungul nasului*[1], din 1877, ilustrează elocvent deschiderea timpurie a unei asemenea îndrumări creatoare.

În comentariile critice mai recente, aceste aspecte ale prozei lui Caragiale sunt abordate pe larg, în perspectiva cronologiei interne a operei și în perspectiva tipologică a formelor literare practicate de scriitor.

Astfel, Mircea Tomuș observă amplificarea în timp a filonului:

„După 1890, prelucrările unor pretexte aparținând acestui tezaur [folcloric – n.n.] sunt destul de numeroase și ritmice: la 1892, apare *Norocul culegătorului*, un an mai târziu, *O invenție mare*, apoi, în 1894, *Poveste*, în 1897, *Între două povețe*, în 1898, *La hanul lui Mânjoală*, în 1900, *La conac* și în 1909, *Pastramă trufanda, Kir Ianulea* și *Calul dracului*“[2].

Pentru același critic, seria „rodește cu strălucire la nivelul operelor majore“, pe o linie care interferă cu aceea a „fanteziei anecdotice“:

---

[1] Vezi nota pentru *Lungul nasului. Basm oriental* (p. 1753).

[2] Mircea Tomuș, *Opera lui I.L. Caragiale*, I, Editura Minerva, București, 1977, p. 362.

„*Partea Poetului, Norocul culegătorului, O invenție mare* reprezintă transpuneri, în atmosfera și cu mijloacele unui epos fabulos sau ale unei imitații de epos fabulos, ale unor realități pe cât de moderne, pe atât de amar umane. Ele pot constitui elementele fundamentale ale unei adevărate mitologii a profesiunii de scriitor; *Mamă* și *Ion* reprezintă fragmente ale unui epos familial, iar ciudata *Pastramă trufanda* se înscrie, alături de *Kir Ianulea, Abu-Hassan* și altele, în capitolul oriental al mitologiei caragialeene“[1].

Evaluând aceste proze sub semnul „fantasticului“, Florin Manolescu[2] nuanțează problema și conchide că:

„În realitate, fantasticul lui Caragiale este de cele mai multe ori *miraculosul* și *feericul* din povești, cu totul în spiritul mitologiei folclorului balcanic, unde întâlnirile cu diavolii, cu sfinții și cu Dumnezeu, la o răspântie de drumuri, sunt obișnuite, și unde *profanul* intră la tot pasul în atingere cu *sacrul*, nu din dorința săvârșirii unei convertiri mistice, ci în vederea satisfacerii, pe această cale, a unui sănătos instinct justițiar. Erorilor din aceste texte, care visează în secret la o soartă mai bună, li se îndeplinesc pe neașteptate dorințele, ca tipografului necăjit din *Norocul culegătorului* (1892), pe care Maica Precista îl îmbogățește în proporție directă cu ororile tipărite în «*ziarul cotidian*» la care lucrează: «Trei parale bârfirea, două minciuna și nerozii... două de-o para». Chiar negustorul Abu-Hassan, care crede un timp că visează că a fost fermecat de un duh malefic, intrat pe ușa casei, rămasă noaptea deschisă, are și el o dorință îndeplinită foarte repede: să fie calif «*o zi măcar*», pentru a face ordine în mahalaua lui. Mai severă este providența în cazul poetului care, în ciuda credinței sale adânci în

---

[1] *Op.cit.*, p. 366.

[2] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Editura Cartea Românească, București, 1984 p. 181.

divinitate și în autoritatea acesteia, rămâne un neînțeles și pentru cel de sus, și pentru cei de pe Pământ.

Norocul culegătorului, O invenție mare sau *Partea Poetului* sunt foarte aproape de *apolog* și de *anecdotă*, în slujba cărora pun elementele miraculoase ale basmului și, în ciuda dimensiunilor, același lucru se întâmplă cu nuvela *Kir Ianulea*, în care femeia se dovedește a fi mai rea decât diavolul, pe care îl îmbrobodește cum vrea".

(p. 88) 25 DE MINUTE...

A apărut pentru prima dată: în „Constuționalul", I, nr. 44, 8/20 august 1889, într-o formă schematică, sub titlul *Cronica* și cu semnătura Falstaff; în volumul *Note și schițe*, (1892), p. 59–65. Reluată: în „Convorbiri literare", XXXIII, nr. 12, 1 martie 1890, p. 1042–1047, cu modificări substanțiale și cu acest titlu; „Conservatorul", XII, nr. 210, 25 sept. 1912, p. 1, 2; în volumele: *Schițe* (1897), p. 102–108; *Momente* (1901), p. 289–295. Inclusă în edițiile: *Nuvele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 179–185; *Opere*, I (1930), p. 79–83; *Opere*, 2 (1960), p. 14–18.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Având în vedere că în prima lui versiune acest text datează din august 1889, comentatorii operei lui Caragiale îl consi - deră drept primul, în ordine cronologică, dintre „momente". Itinerariul publicării până la așezarea prozei în structura volumului *Momente* înregistrează patru apariții (în două periodice și în două volume), semn că autorul însuși îi acordă un rol major în reconfigurarea artei sale scriitoricești. *25 de minute...*, cel puțin în variantele sale din presă, ilustrează o etapă de căutări, indicând una din direcțiile viitoare ale

desfășurării creației. După drama *Năpasta*, scrisă în 1889 și tipărită în „Convorbiri literare“ în ianuarie 1890, Caragiale nu va mai scrie, practic, teatru. În scrisul său se produce „o schimbare de gen (trecerea de la *teatru* la *proză*)“[1]. Cu prozele, concepute între anii 1889–1892, cărora le alătură câteva dintre prozele elaborate în paralel cu comediile, scriitorul va alcătui două volume (*3 novele* și *Note și schițe*). Tot acest interval, cum a observat pertinent Mircea Tomuș, arată că „spiritul creator oscilează între formule destul de diferite: nuvela tragică sau drama, amintirea sau reminiscența, povestea sau anecdota“[2].

(p. 94) TEMĂ ȘI VARIAȚIUNI

A apărut prima dată: în „Voința națională“, II, 22 august 1885, p.1, la rubrica „Foileton“, cu titlul *Varietăți politice. Temă și variații*, fără semnătură; în volumul *Note și schițe* (1892), p. 69–76, cu modificări și cu acest titlu. Reluată în „Schinteia“, I, nr.12, 31 ianuarie 1893, p. 91–92. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 378–383; *Opere*, III (1932), p. 22–26; *Opere*, 2 (1960), p. 9–13.

Textul de bază este cel din volumul *Note și schițe* (1892).

Schița este unul dintre textele emblematice pentru scrisul lui Caragiale: titlul numește procedeul compozițional, frecvent exploatat, al „temei cu variațiuni“. Totodată, proza aceasta rămâne exemplară pentru implicațiile atitudinii parodice a

---

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale, Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 169.

[2] Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale*, I, Editura Minerva, București, 1977, p. 273.

scriitorului. Silvian Iosifescu a semnalat că „atitudinea parodică are la Caragiale o mai largă aplicație decât o implică parodia «propriu-zisă»“[1]. În același sens, Al. Călinescu aprofundează ideea, pe baza unor analogii elocvente: „Ca și celebrele pastișe ale lui Proust după Balzac, Flaubert sau Saint-Simon, multe din textele lui Caragiale sunt în fapt studii asupra stilului, studii atestând un excepțional simț critic: astfel de texte sunt adevărate demonstrații de *practică* scriitoricească, și – așa cum foarte bine a observat Paul Zarifopol – ele ar putea servi admirabil educației stilistice în școli. [...] Parodiile în proză sunt, toate, memorabile. Scriitorul depășește de fapt parodia, și textele nu trimit atât (sau numai) la un anume autor, cât la un stil sau la un curent literar“[2]. În consecință, criticul evaluează schița *Temă și variațiuni* ca „text exemplar“ în seria celor în care „e pus în cauză discursul jurnalistic“: „O narațiune minimală, sobră și exactă, este reluată în câteva variante care reprezintă nu numai viziuni diferite asupra aceluiași fapt (ceea ce implică o parodie a presei timpului ca *instituție* condiționată de luptele politice), ci și ipoteze stilistice, versiuni posibile dintr-o gamă – teoretic – inepuizabilă“[3].

Într-o excelentă analiză, Mircea Tomuș sistematizează problematica implicată de această proză. Proiectată în cronologia internă a operei, apariția schiței *Temă și variațiuni*, în 1885, marchează „încheierea operei comediografice“[4] și „inaugurarea unui registru nou“ al scrisului caragialean: „subiectul adevărat al schiței al constituie dramaturgia subtilă,

---

[1] Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialeene*, Editura Eminescu, București, 1972, p. 121.

[2] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 60–61.

[3] *Op.cit.*, p. 72–73.

[4] Mircea Tomuș, *Opera lui I.L. Caragiale*, Editura Minerva, București, 1977, p. 316.

de minunate efecte comice, a diferitelor stiluri de interpretare. Stilul este, așadar, component epic.

Dar ideea, procedeul și chiar titlul acestei bucăți vin din cultura și practica muzicală mai întâi de actor, om de teatru, apoi de meloman a lui Caragiale. Succesivele interpretări reprezintă ceea ce se numește, în această practică, variațiuni pe o temă dată. Față de posibilitatea unei variațiuni absolut contrastante, după schema A (tema) + B și C (variațiunile), pe care scrisul lui Caragiale o conține în principal, prin jocul dintre realitate și iluzie (exemplu: A, tema = situația lui Trahanache; variațiunea B = el nu știe că este înșelat; variațiunea C = el știe că este înșelat), avem aici o atenuare a contrastului, o nuanțare a pozițiilor și o complicare a schemei din care rezultă un desen grațios, de un farmec baroc: A (tema) + B (prima variațiune) + C (a doua variațiuni) + D (accidentul gratuit pur ornamental, textul al treilea, în limba franceză) + E. Aici doar A și E contrastează fundamental; A: «Aseară, pe la 6 ore, un foc a izbucnit la o casă peste drum de cazarma Cuza în Dealul Spirii». E: «Din sorginte oficială aflăm că nu a fost nici un incendiu ieri în Dealul Spirii». Între reperele acestei opoziții se desfășoară linia ondulată a variațiunilor, ce culminează în textul francez, tocmai în cel în care pretextul real este mai îndepărtat și a devenit subiect de amuzament gratuit sau estetic. Dar, continuând analiza pe adâncime, constatăm că și a doua variațiune, textul dintr-un «*Ziar opozant cu câteva programe, nuanță trandafirie*», pe lângă substratul ideatic și lingvistic, hotărât alunecat în comic, evidențiază o schemă muzicală. Mai întâi, să se observe că poziția lui echivocă reprezintă încercarea de a împăca muzical tendințe opuse: ziar *opozant*, cu *câteva programe* și de *nuanță trandafirie*. În primele trei paragrafe, care reprezintă introducerea, ni se face, de fapt, o prezentare a temelor; este expoziția muzicală a fragmentului: [...]/Temele, în înțelesul muzical al termenului, sunt: *cetățiani,*

cetățiane, pompiari, serginți și *oficiari*. Să se observe că expoziția lor se face într-un text muzical legănat, a cărui turnură melodică este punctată de câteva aliterații, rime și asonanțe: *vântului violinte, occccidinte spre oriinte, cetațiani și cetățiane*, într-o primă mișcare, și apoi, ca un ecou mai îndepărtat și pierdut, două asonanțe la rimele de mai sus: *serginți și oficieri*, și iar o rimă plină, care pune accentul necesar pe puternică legătură: *absinte*.// După această expoziție, urmează prima prelucrare a temelor, printr-o frază interogativă, de mare efect muzical, și o seară descendentă pe treptele rimelor și asonanțelor. Cuvintele au încetat să poarte numai mesajul înțelesului lor: ele a rol de element muzical într-o construcție care vizează efectul de amănunt și global; iată primul component al acestei mișcări, fraza interogativă:

«Să avem patriotismul a lăsa deoparte spiritul de partidă și să ne întrebăm:

Până când cu spediinte?»

Întrebarea se reia, de încă două ori, dar de data aceasta alternează cu o încrucișare de rime, într-o construcție de perfectă simetrie:

«Este cineva pompiar? – trebuie să fie și cetățian;

Este cineva cetățian? – trebuie să fie și pompiar». Principiul simetric este urmat de o succesiune descendentă de accente:

«Aceasta este eficace,

este ecttabile,

speditiv,

iust».

Urmează iarăși un text de legănată melodie, care răspunde ca un ecou muzical expoziției, dar cu un accent melodic subliniat printr-o insistentă succesiune de aliterații:

«*Spe*riința din Dealul *Spi*rii până la *stre*mitate ne-a probat că *spe*rietura cetățenilor *nespe*riinți causa lățirii *stra*ordinare a *si*nistrelor este» [subl. ns.]. De observat că aliterațiile sunt

dispuse în două grupuri principale, simetrice între ele: *sper*iința, *Spi*rii, *stre*mitate și *stra*ordinare, *si*nistrelor, și că axa de simetrie a acestei construcții este marcată prin două asonanțe: cetă*țianilor* și cet*ățianelor,* căreia i se adaugă ca un ecou, o aliterație imperfectă: *nesper*iinți, variațiune a elementelor principale ale mișcării.

După care, o nouă reluare a dialogului agitat al temelor muzicale principale:

«Să căutăm deci:

a avea pompiari cetățiani,

a avea cetățiani pompiari», cu încheierea necesară:

«Numai cu condițiune d-a fi și cetățian cineva un bun pompiar este, și viceversa».

Și o ultimă variațiune mai apăsată, în care tema muzicală este mai serios alterată; din *cetățian* s-a ajuns la *sătian*:

«Și se-nțelege că aceea ce zicem în cetăți despre cetățian, vom zice la sate despre sătiani:

pompiari – sătiani,

sătiani – pompiari».

Prelucrarea temelor se apropie de final; au fost epuizate resursele simetriei, variațiunilor și ale celorlalte procedee muzicale; o nouă frază interogativă, cea mai puternic accentuată, ridică tensiunea dialogului muzical pe cea mai înaltă treaptă:

«Dar ne vor întreba protivnicii noștri:

Cine va comanda pe pompiarii-cetățiani? pe pompiarii-sătiani?»

Răspunsul vine cu o notă gravă, un bubuit al orchestrei:

«Răspundem:

Ingeniarii...»

După care, o succesiune de accente finale apăsate, biciuind din coada rimei lor, oferindu-și o pauză pentru a introduce rima finală, încheierea:

«Ingeniarii compe*tinți*, inteli*ginți*, pru*dinți*, indepen*dinți*, sper*iinți*.

Numai astfel instituțiunea pompiarilor, puternică, va da roade sce*linți*» [subl. ns.]. Procedeul deschide, în materia momentelor și schițelor, o serie nu mai puțin strălucită decât cea a scenelor de gen"[1].

[1] *Op.cit.,* p. 319–322.

SCHIȚE UȘOARE (1896)

(p. 99) UN PEDAGOG DE ȘCOALĂ NOUĂ

Publicată în 1893, în „Moftul Român“, începând cu numărul din 3 februarie, sub formă de „serial“, sub titlul generic *Școala română* (fiecare din secțiunile componente sau „capitolele“ textului întregit în volumul *Schițe ușoare* apărând într-un număr diferit al ziarului, dar nu în ordinea în care sunt așezate în volum, ci după cum urmează: *Inspecțiune* în „Moftul român“, nr. 3, 3 februarie 1893, p. 2–3; *Examenul anual* în „Moftul român“, nr. 10 [28 februarie] 1893, p. 3–4; *Conferință* – fără acest titlu, în gazetă, ci doar cu titlul *Școala română* – în „Moftul român“, nr. 20, 8 aprilie 1893, p. 5–6; *Ajunul examenelor* în „Moftul român“, nr. 34, 3 iunie 1893, p. 4–5) și fără semnătură. Inclusă în volumul *Schițe ușoare* (1896), p. 8–21. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 88–98 și în *Opere,* 2 (1960) p.19–28.

A fost întregită de schițele *Despre cometă* și *Emulațiune* (publicate în „Universul“, în noiembrie 1899, respectiv în mai 1900), care se încadrează în mod evident în aceeași „serie“. Caragiale însuși lua în considerare la un moment dat proiectul – nerealizat – de a reedita textele care-l au drept protagonist

pe Mariu Chicoș Rostogan grupate într-un volum, cu eventuale adăugiri (în iulie 1905, în scrisori către Paul Zarifopol și Alceu Urechia, scriitorul vorbea de acel proiect: „Printre picături aș vrea să completez pe Rostoganu și să fac o ediție frumoasă [...]"; „Bine zice amicul nostru Rostoganu (la completarea portretului căruia lucru acuma, eu): «*Non este magnum injegnium, signe mixtura dementiae, Otopegne!*». [...] Ia miroase cu nasul tău de perfecțiune – nu cumva o ediție absolut completă, cu vreo 10 capitole inedite, peste cele cunoscute, ar avea vreo șansă?" și formula chiar titlul posibil al proiectatului volum: „*Mariu-Chicoș Rostoganu / pedagog absolut / Viața lui – operele – activitatea – etc.*").

Înrudite, prin tematică și realizare, chiar dacă nu-l pun în scenă pe personajul Mariu Chicoș Rostogan, sunt și alte texte caragialeene (ori poate, datorate altor autori care au preluat un „filon" lansat cu succes de I.L. Caragiale). Lui Caragiale îi aparține, fără îndoială, *Școala română* (publicat în „Moftul român", nr. 8, 21 februarie 1893, deci în aceeași epocă în care apăreau textele grupate ulterior sub titlul *Un pedagog de școală nouă*). Nu știm cine a fost autorul textului *Metoda lui Pestalozzi*, apărut în „Zeflemeaua", II, nr. 57, 2 octombrie, 1902 („Profesorul: Băieți, la lecția viitoare, vă voi demonstra că pământul e rotund. Ca să vă convingeți despre aceasta, fiecare din voi să aducă de acasă câte un ou. Un elev: Apoi noi nu avem ouă acasă. Profesorul: Nu e nimic, să aduci brânză"). Prin abordarea similară, ironică, a unor particularități onomastice și dialectale, înrudit cu schițele „rostogănești" e și un pasaj din *Repertoriu de nume proprii* („Marius Sulea/ Veșpazian Pițiclă / Horațiu Fleașcă / Ovidius a Tomiții – Nodea – Plodea / Septimiu Culea (Nojiță) / Caius Brutus Burtea / doispreace apostoli, mă! zic zeu lui D-zeu! / toți la Vindobonae Universae Medicinae, mă! / …oezofagu mânisa și Șfinctărul tătiniseu... morții tei, no! meri numa!").

Ca probabil „model“ real pentru figura lui Mariu Chicoș Rostogan contemporanii l-au recunoscut pe un V. Gr. Borgovan, existând și alte „identificări“ de acest gen, dar este evident că personajul, ca atare, e rezultatul transfigurării artistice, în cheie marcat satirică, operată de autor.

Diferențele dintre textul din gazetă și cel din volum sunt mărunte și neesențiale.

(p. 111) REFORMĂ…

Publicată în „Vatra“, I, 1894, nr. 1, p. 26; retipărită fără modificări în *Schițe ușoare*, p. 22–28. Reprodusă la scurtă vreme după apariția volumului în „Familia“, XXXII, nr. 22, 2/14 iunie 1896, p. 256, „drept specimen“ a *Schițelor ușoare* către cititorii „Familiei“. A fost republicată în mai multe rânduri în periodice, uneori cu prilejuri aniversare sau comemorative (respectiv semicentenarul nașterii scriitorului, moartea lui și funeraliile naționale): „Calendarul Românului“, XIV, 1902, p. 153–155; „Calendarul Săteanului“, XV, 1906, p. 45–48; „Conservatorul Constanței“, II, nr. 35, 24 octombrie 1910, p. 2; „Seara“, III, nr. 865, 13 iunie 1912, p. 1; „Calendarul Drobetae“, 1913, p. 53, 55–56. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 42–45, și în *Opere,* 2 (1960), p. 38–40.

Caragiale povestește o anecdotă – poate preluată din „folclorul“ oral, poate inventată – avându-i drept personaje pe Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu, tâlcul fiind de a învedera dificultatea modernizării mentalităților chiar la promotorii acelei modernizări, dificultatea de a armoniza reacțiile spontane din sfera cotidianului cu principiile generoase sincer împărtășite.

(p. 115) STATISTICĂ

Publicată în „Moftul român“, nr. 21, 11 aprilie 1893, p. 2. În *Schițe ușoare* (1896), p. 34. Republicată (sub titlul *Caragiale despre mulțime*) în „Mișcarea“, IV, nr. 260, 24 noiembrie 1912, și (cu titlul *Despre mulțime*) în „Românul“, II, nr. 263, 29 noiembrie / 12 decembrie 1912 (republicări cu semnificație omagială, în contextul funeraliilor naționale organizate cu ocazia reînhumării, în țară, la 22 noiembrie 1912, a rămășițelor pământești ale scriitorului, decedat și înmormântat în iunie, la Berlin). În *Opere*, III (1932), p. 36–37.

Numele fantezist și burlesc – așa-zis „american“ – „Schmecker“ se mai regăsește în *Identitate* și în *Cum se naște o revistă*.

(p. 117) CONGRESUL COOPERATIV ROMÂN
ȘEDINȚA DE INAUGURARE

Publicată în „Moftul român“, nr. 4, 7 februarie, 1893, p. 1–3. Inclusă în volumul *Schițe ușoare* p. 45–54. În *Opere*, III (1932), p. 31–35; în *Opere*, 2 (1960), p. 29–33.

Acumularea de calambururi – implicând onomastica personajelor sau, mai ales, ocupația acestora – pare să definească o piesă „ușoară“, de umor așa-zis facil. Scriitorul a avut însă o adevărată slăbiciune pentru astfel de jocuri de cuvinte – o dovadă fiind și reluarea textului în volum –, ca și, în general, pentru atmosfera și viziunea carnavalescă, voit „neverosimilă“, expresivă la nivel secund, prin supralicitare. Lectura adecvată e, probabil, cea în cheie ironică și parodică, spre care îndeamnă

pertinentele observații formulate de Florin Manolescu: „Demersul [...] de compromitere prin repetiție a unei figuri de stil, a unui procedeu, text sau chiar a unei întregi direcții literare, reprezintă una din tehnicile esențiale ale parodiei și singura împrejurare în care un clișeu poate fi întrebuințat cu succes, a doua oară, înainte de a fi abandonat. Pornind de la ideea preeminenței capodoperelor asupra celorlalte texte din seria de opere complete ale unui scriitor, critica mai veche a ignorat semnificația parodiilor lui Caragiale, deși cele mai multe din textele sale satirice sau umoristice se bazează pe un gest parodic, care depășește cu mult importanța redusă a unor simple exerciții de stil“[1]. Putem recepta *Congresul cooperativ român* ca pe o dublă parodie: pe de o parte, a stenogramelor parlamentare și a „minutelor“ altor întruniri, de pe altă parte, a glumelor bazate pe calambur. Constrângerii retorice și tematice (decurgând din cadrul pronunțării intervenției lor și din afilierea lor politică ori din identitatea profesională etc.) căreia îi sunt supuși implicit, de obicei, oratorii, Caragiale îi substituie burlesc o „constrângere“ cu fundamentare arbitrar-ludică și cu manifestare marcat lingvistică (respectiv semantică, potențată aluziv prin exploatarea omofoniilor și polisemiilor etc.), procedeul aplicat fiind însă, la rândul lui, ironizat prin supralicitare.

Procedări în parte similare observăm în *Parlamentare. Camera din Stambul* și *Orientale, Două documente* (afectarea formei de minută a unor ședințe ori recursul la calambur, de exemplu în lista miniștrilor otomani: „*Zavrak-paşa*, Interne; *Bocluc-aga*, Externe; *Hatâr Plokon*, Justiție; *Topa Loază*, Război; *Hagi Buke*, Instrucție și Culte“ etc.).

---

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1982, p. 92.

Ca și alte proze caragialiene, *Congresul cooperativ român* se prezintă sub aparențele unui text destinat reprezentării scenice, ale unei scenete (text format exclusiv din replici ale unor personaje și din explicații parantetice, similare didascaliilor teatrale). Un comentariu în această chestiune a formulat Maria Vodă Căpușan: „Cu toată prezența indicațiilor parantetice de regie, acest text nu este realmente teatral. Relatările sunt numeroase, «mimează» dialogul prin jocul de cuvinte; profesiunea vorbitorului determină câmpul semantic al dialogului, dar și al comentariilor marginale. Aceeași conivență ca și în *Camera de la Stambul*, deopotrivă imposibil de clasat. Caragiale pare să joace aici, deliberat, cu dramaticul și epicul așa cum se joacă și cu vorbele, creând un text inclasabil. Textul său are de fapt un statut ambiguu, cele două genuri se întrepătrund într-un dublu tâlc, în concordanță cu sensul dublu al cuvintelor într-un neîntrerupt calambur“[1].

Diferențele dintre textul din gazetă și cel din volum sunt mărunte și neesențiale.

O precizare: nu am semnalat ori „explicat“, în note de subsol, toate aluziile și calambururile depistabile în text. Descoperirea și savurarea lor de către cititor face parte din plăcerea lecturii, pe care o pedantă explicitare prealabilă ar putea-o diminua. De altfel, autorul a semnalat el însuși calambururile prin utilizarea caracterelor *cursive*. Atragem însă atenția că nici el nu le-a indicat pe toate. În pasajul final, legat de intervenția directorului companiei barometrice (companie care, o reamintim, se ocupa, printre altele, de vidanjarea latrinelor), există o întreagă serie de aluzii buf coprologice, marcate doar prin punctele de suspensie ce precedă vocabulele sau sintagmele respective.

---

[1] Maria Vodă Căpușan, *Despre Caragiale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 84.

(p. 123) NOAPTEA ÎNVIERII
NOVELĂ

Publicată în „Adevărul“, IX, nr. 2489, 21 martie 1896, p. 2–3 (secvența inițială a textului, intitulată în volum *Notiță explicativă*, apărută în gazetă sub titlul *Literatură*, la rubrica „Cronica de joi“) și nr. 2494, 29 martie 1896, p. 2–3 (restul textului, sub titlul *Noaptea'nvierii. Novelă*, la rubrica „Cronica de joi“), semnată: Luca. Retipărită în volumul *Schițe ușoare* (1896), p. 55–70, sub titlul *Noaptea Învierii*. *Novelă*. Republicată în „Conservatorul Brăilei“, III, nr. 28, 27 martie 1904, p. 1–2. Se află cuprinsă în *Opere,* III (1932), p. 179–185 și în *Opere,* 3 (1962), p. 85–90.

Text meta-literar, de fapt un mic eseu – cu „exemplificare practică“ – de estetică, de teorie și ideologie literară, format din „*Notița explicativă*“ inițială, din „*Novela*“ propriu-zisă și din *Nota* finală (continuare a celei introductive). *Notița* explicativă și *Nota* au un vădit ton ironic, așa cum ironică este și *Novela*, cu valoare de „exemplu negativ“, elaborat ad-hoc și vizând, evident, literatura convențională a unor contemporani fără har ori fără scrupul artistic. În *Novelă*, cu o măiestrie impresionantă, Caragiale acumulează clișee stilistice și de construcție (repudiate de propria lui viziune estetică), pe care le ridiculizează prin supralicitare. Se poate spune că, prin acest text – ca și prin altele din aceeași plămadă –, e un precursor al literaturii meta-livrești, de „simulare“ vicleană (și, implicit, critică) a unor texte, literatură practicată cu multe decenii mai târziu de reprezentanții „Școlii de la Târgoviște“ și chiar de textualiștii care se revendică din postmodernism.

Pentru „exemplificare“, Caragiale alege, deliberat (și, din nou, ironic), subiectul propriei lui nuvele *O făclie de Paște*. Observăm că nucleul epic propriu-zis e „expediat“ în scurte secvențe de text, presărate în corpul „novelei“ parodice (în total,

cam o cincime din corpul acesteia, adică cel mult o pagină), în vreme ce restul de patru cincimi e ocupat de: clișee convenționale de descripție a naturii („Natura, ca o mireasmă răpită...“ etc.), clișee de imagologie cu tentă șovină, antisemită („... un jidan, un om, prototipul rasei lui în veci persecutate pentru defectele ei sociale, laș, fricos, slab, temându-se și de o umbră și urând pentru aceasta pe români“ etc.), clișeul, de aceeași inspirație, al portretului „jidanului“ („mic, slab, pipernicit, nervos, bolnav de friguri“ etc.), clișeul, de sorginte publicistică, convențional-„progresistă“, al studenților („tineri cari înțeleg năzuințele unei lumi viitoare“ ș.a.m.d.), secvențe prozastice (în mod deliberat) banale, previzibile (în orizontul epocii) și, mai ales, parazitare, disproporționat de lungi, neconvingătoare, nule estetic și neinteresante narativ, „lipite“ – și nu organic implicate – de trama propriu-zis epică (de altfel precară și stângaci rezolvată și aceea, tot deliberat, bineînțeles). Resorturile psihologice intime ale comportamentului personajului sunt descrise expozitiv, „povestite“ și explicate, iar nu reconstituite admirabil și convingător, așa cum erau în cazul nuvelei „serioase“ *O făclie de Paște*, capodoperă a prozatorului. În genul său, *Noaptea Învierii*, text greu clasabil – „notiță critică“, mic eseu de critică literară cu „exemplificare“ inclusă, literatură parodică și satirică... –, e, la rândul său, o capodoperă, față de obiectivul vizat.

Un comentariu adecvat a formulat despre acest text Florin Manolescu: „În *Noaptea Învierii* [...], parodie a nuvelei *O făclie de Paște*, în afară de un cumul premeditat de procedee din categoria elementelor supratemporale (descrieri de natură, aforisme și exclamații retorice, antiteze sublime și digresiuni), care fac ca naratorul să se îndepărteze, fără nici un alt scop, de narațiunea propriu-zisă, este ironizat procedeul dezvăluirii informațiilor tematice, care în *Făclia de Paște* urmează să fie deduse, iar în parodie sunt enunțate explicit, răpindu-i-se astfel

cititorului orice posibilitate de a mai participa la activitatea pe care o presupune lectura unui text, ceea ce reprezintă, după cum vom vedea, una din exigențele esențiale ale programului literar pe care îl construiește Caragiale"[1].

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 97.

SCHIȚE (1897)

(p. 132) O INVENȚIE MARE

A apărut prima dată: în „Moftul român“, I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 6, cu subtitlul *Poveste* și dedicația „Amicului meu Iosif Göbl“; în volumul *Schițe* (1897), p. 53–57. Reluată în *Conservatorul*, XII, nr. 199, 11 sept. 1912, p. 2. Inclusă în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 239–243; *Opere,* III (1932), p. 38–41; *Opere,* 3 (1962), p. 73–75.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe* (1897).

O invenție mare este, în același timp, „poveste“, cum indică subtitlul (care sugerează disimularea), și satiră a unui fapt din realitatea imediată. În versiunea din revista „Moftul român“, țintele concrete ale ironiei erau mult mai explicite, iar acestea aproape în majoritate, trimit la Hasdeu. În volum, o parte din aluziile directe a fost eliminată: după „grei de cap“, în revistă, textul era astfel: „–Vorbe de-ale tale... *Verba volant,* fătu-meu, dac-ăi fi știind latinește. – Tocmai eu să nu știu? Îmi pare rău! Eu toate limbile le știu. Cine le-a-ncurcat limbile oamenilor, dacă nu eu? Cine i-a învățat limbistica?... *Aghiuță*, săracul“. Turnura poveștii este aceea de fantezie anecdotică, în care, însă, faptul real se convertește în fabulos.

(p. 136) POVESTE

IMITAȚIE

A apărut prima dată în „Vatra“, I, nr. 2, 1894, p. 38–42 (cu mențiunea, la sfârșitul textului: „Subscrisul roagă pe onorata și competenta critică română să nu-i denunțe acest plagiat. E o poveste veche pe care o iscălește numai întrucât i s-a părut că nu-i rău s-o înnoiască“); în volumul *Schițe (originale și traduceri),* (1897), p. 109–117. Retipărită în „Calendarul Minervei“, V, 1903, p. 156–160 (reluare din „Vatra“). Inclusă în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 212–220 (cu subtitlul *Imitație*); *Opere,* I (1930), p. 117–123; *Opere,* 3 (1962), p. 76–80.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe* (1897).

Paul Zarifopol a indicat, ca punct de plecare al prozei, una din povestirile antonpannești: „Motivul e luat din Anton Pann, autor pe care, din tinerețe, Caragiale l-a prețuit cu deosebire (în «Claponul», sunt reproduse câteva anecdote din Pann): e povestea slugii în *Șezătoare la țară*, partea I, București, 1851, p. 61–71“[1]. Șerban Cioculescu, pe urmele predecesorului, precizează titlul acelei povestiri (*Un împărat oareunde, în ce țară o fi fost*) și insistă asupra originalității în tratarea motivului[2]. O făcuse și Zarifopol într-un segment plin de sugestii din *Introducere*[3] la ediția începută de el. Primul editor al lui Caragiale a intuit cu exactitate importanța acestei proze pentru caracterizarea „metodei artistului“. De aceea, recompune tabloul momentului respectiv din cronologia creației caragialeene și aproximează particularități ale artei sale de povestitor:

„În prima serie a «Moftului român» (1893), bucățile pur narative sunt rare: în afară de Rostogan, numai scena la

[1] Cf. *Note și variante*, în I. L. Caragiale, *Opere,* I (1930), p. 342.
[2] Cf. *Note și variante*, în I. L. Caragiale *Opere,* 3 (1962), p. 663.
[3] Cf. *Opere,* I (1930), p. XXIX–XXX.

judecătoria de ocol (*Justiție* din *Momente*). Notița critică și parodistică primează în anii aceia (*Statistică, O invenție mare, Smărăndița*), și încep «Reminiscențele»: *Entuziasm și hotărâre,* (dezvoltată mai târziu sub titlul *Jertfe patriotice*) și *Reformă*, amintire despre Kogălniceanu publicată în «Vatra» din 1894. Dar în același an, din «Vatra», Caragiale publică prima lui *Poveste*, cu subiect luat de la favoritul său Anton Pann. Cui n-a luat în seamă grija extremă, care, de la început, călăuzea scrisul lui Caragiale, părea surprinzătoare în ultimul grad siguranța în tratarea unor forme de stil deosebite cum nu se poate mai mult. Sigur e o poveste glumeață; schimbul de vorbe între băieți și părinți, apoi între tată și mamă, fac o clipă strălucită de comedie. Dar iată altceva: [...] E o icoană plastic desăvârșită și pătrunsă de mișcare, ca pentru strofa unei balade epice. Apoi, discret strecurată, o comparație, una singură: «parcă era, când s-arăta în fața bătrâneților lor, ca un luceafăr scânteietor și vesel, în fața unui drumeț ostenit». Irezistibil, Caragiale scurtează și iuțește mișcarea cât poate. Aplecarea firească spre schița dramatică nu se dezminte nici aici; iar nevoia de dialog stăpânește până într-atât că sfârșitul povestei e o dezbatere între cetitorul închipuit de față și povestitor".

Caragiale abordase și anterior forma de basm: *Unul care nu-și cunoaște lungul nasului* (1877, reluat în 1896 cu titlul *Lungul nasului. Basm oriental), Norocul culegătorului* (1892) și *O invenție mare* (1893). În *Poveste* (1894), Caragiale se arată interesat, în primul rând, cum sugerează termenul generic din titlu, de forma narativă ca atare, proza fiind, simultan, studiu (aplicat) și demonstrație de virtuozitate.

(p. 143) RĂZBUNARE
DE CARMEN SYLVA

Apărută în „Vatra", I, nr. 2, 1894, p. 54–55; nr. 3, 1894, p. 80–82; nr. 4, 1894, p. 114–115; nr. 5, 1894, p. 138–139;

nr. 6, 1894, p. 187–188; nr. 7, 1894, p. 214–215. Cu subtitlu: „Traducere liberă de I. L. Caragiale". Reprodusă în *Schițe (Traduceri și originale)*, Editura Frații Șaraga, Iași, 1897, p. 3–39. Republicată de Paul Zarifopol în *Opere* II (1931), p. 303–328.

Textul de bază în volumul *Schițe* (1897).

(p. 172) BROASCA MINUNATĂ
SCHIȚĂ AMERICANĂ DE MARK TWAIN

Publicată, întâi, în „Vatra", I, nr. p, 1894, p. 275, cu mențiunea: „Traducție de I. L. Caragiale". Introdusă de I. L. Caragiale în sumarul volumului *Schițe (Traduceri și originale)*, Editura Frații Șaraga, Iași, 1897, p. 40–48. Reluată în volumul postum, *Reminiscențe*, Editura Flacăra, București, 1915, p. 218–228, cu titlul *Broasca minunată după Mark Twain*. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p 329–334. Paul Zarifopol, în notele sale, precizează: „Textul ediției de față reproduce pe acel al ediției Șaraga, după un exemplar corectat de Caragiale însuși".

În ediția noastră, am luat drept bază ediția Șaraga, cu modificările lui Paul Zarifopol, neavând la îndemână exemplarul cu corecturile lui Caragiale.

NOTIȚE ȘI FRAGMENTE LITERARE (1897)

(p. 179) ÎNTRE DOUĂ POVEȚE…

SCHIȚĂ

A apărut prima dată în: „Literatura și arta română“, I, 1897, p. 274; în volumul *Notițe și fragmente literare* (1897), p. 166–177. Reluată în: „Epoca“, III, 2 aprilie 1897; „Foaia poporului“, VI, nr. 4, 15 februarie 1903, p. 4, 5, 6; „Conservatorul Constanței“, I, nr. 29, 15 noiembrie 1909, p. 2–3; „Cosânzeana“, II, nr. 6, 11 februarie 1912, p. 89–91. Inclusă în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 204–211; *Opere,* I (1930), p. 124-129; *Opere,* 3 (1962), p. 95–98.

Textul de bază este cel din volumul *Notițe și fragmente literare* (1897).

Între două povețe… este, în viziunea lui Pompiliu Constantinescu, o povestire în care „Caragiale dă un ușor tâlc simbolic ispitei“. Într-un studiu din 1946, criticul o interpretează în seria povestirilor cu diavoli:

„Tânăra Nina, care-l obsedează cu prezența ei fascinantă, la un bal mascat, e travestită în Mefisto; ea devine astfel «Drăcușorul», care-l urmărește cu privirile și a cărei respirație caldă emană tulburător, chiar când se află-n spatele bărbatului.

Povestitorul oscilează însă între două ispite femeiești: între Nina, al cărei magnetism se exercită puternic, dar scurt, și între o văduvă care-i propune o plimbare în Italia, unde o și însoțește; reîntorcându-se după câteva luni, își prelungește nostalgia după posibila aventură cu «Drăcușorul», pe care nu-l poate uita. Elementul fantastic este atenuat, până la o simplă convenție; ființa umană e direct tangibilă, iar efectul magic al satanismului se reduce la un obișnuit *travesti*"[1].

Trei decenii mai târziu, în eseul *Satiră și viziune*, Valeriu Cristea identifică în această povestire „unul dintre cele mai surprinzătoare texte ale scriitorului":

„Schiță, după cum se subintitulează și aceasta, a unor posibilități greu de întrevăzut la un artist de structura lui Caragiale, *Între două povețe...* este mai mult decât una din bucățile «serioase» ale autorului *Momentelor*; mai mult chiar decât una din rarele sale piese poetice; este, dacă așa ceva se poate închipui, o evocare turghenieveană, singura de acest fel din cuprinsul unei opere de semn opus, un interesant unicat. Desigur, afirmația noastră se referă la miezul povestirii și nu la, să zicem, alegoria caducă a celor «doi consilieri intimi», contrazicându-se întotdeauna pentru că figurează glasurile unei conștiințe în dezacord cu ea însăși. Turghenieveană este însăși scurta poveste a unei iubiri neîmplinite, învăluită în ușoara tristețe a aducerii aminte, istoria unei pasiuni fulgerătoare, născute parcă din surescitarea unei nopți de bal, cu o eroină aproape copilă, de o candoare și de o îndrăzneală specifice vârstei. Aventură aparent frivolă care ascunde poate marea dragoste a vieții, ratată printr-un moment în plus de reflecție. Nu este «domnișoara Nina» cea mai feminină dintre eroinele lui Caragiale? Și nu reprezintă această schiță ipostaza cea mai

[1] Pompiliu Constantinescu, *Satanismul la I. L. Caragiale*, în *Scrieri*, 2. Ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, cu o prefață de Victor Felea, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 158.

lirică a erosului caragialean? O «excepție curioasă», într-adevăr, această bucată, după expresia lui Paul Zarifopol[1], care nu vedea însă în ea «decât corectitudinea gramaticală»"[2].

(p. 186) O VIZITĂ LA CASTELUL „IULIA HASDEU"

A apărut prima oară în: *Epoca*, III, nr. 491, 27 iunie 1897, p. 1, 2; nr. 492, 28 iunie, p. 1, 2; nr. 493, 29 iunie, p. 1–2; nr. 495, 1 iulie, p. 1, 2, cu titlul *De la B.P. Hasdeu*; în volumul *Notițe și fragmente literare* (1897), p. 140–165, cu acest titlu. Reluată: în Familia, XXXIII, nr. 39, din 10 octombrie 1897, p. 457–459; nr. 40, din 5/17 octombrie 1897, p. 470–472 și în Apostolul, I, nr. 20, din 11 februarie 1901, p. 2 (Cu o *Notă a redacției* care anunță că în semn de omagiu pentru „eminentul prozator", cu ocazia sărbătorii sale de la 15 februarie, la un sfert de veac de activitate literară, se reproduc „aceste splendide pagini"). Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 299–316; în *Opere,* III (1932), p. 166–178, și în *Opere,* 4 (1964), p. 96–106.

Textul de bază este cel din volumul *Notițe și fragmente literare* (1897).

O vizită la castelul „Iulia Hasdeu" face parte din categoria prozelor caragialeene dificil de clasificat între publicistică și literatură. Reportaj „declarat", proza ilustrează în registru „serios" o ipostază a acestei specii de frontieră, completând o serie de „veritabile capodopere ale genului în literatura noastră" (Al. Călinescu)[3], pe care le-a dat Caragiale. Același critic menționează alte câteva scrieri exemplare: „Trebuie neapărat

---

[1] *Introducere* la I. L. Caragiale, *Opere*, I, 1930, p. XXXI.

[2] Valeriu Cristea, *Alianțe literare*, 1977, p. 81–82.

[3] *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 73.

citate *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu,“*, *O plimbare la Căldărușani*, reportajul politic – redescoperit de Șerban Cioculescu – *culisele chestiunii naționale (Opere*, V, 1938), *Al. I. Odobescu* [*sic!*] și, mai ales *Articol de reportaj“*.

Dar, scris după toate regulile genului, cu amprenta caragialeană inconfundabilă, prin contrapunctul ironic, prin modul în care articulează descrierea, portretul, interviul, prin tonalitatea narațiunii, reportajul vizează un sens transfigurator. Reporterul își precizează mereu postura umilă, joacă rolul unui personaj copleșit de revelația care, așteaptată și căutată, se încăpățânează să nu se producă. În același sens, este mereu afirmată – ideea revine ca un leit-motiv – incapacitatea cuvintelor de a exprima adevăratele dimensiuni și înțelesuri ale faptelor. Implicit, Caragiale pune în discuție posibilitățile discursului jurnalistic.

Prin nota malițioasă, remarcată de G. Călinescu[1], în capitolul dedicat lui Hasdeu („La Câmpina își construi, tot prin inspirație spiritistă, un castel de care râse subțire Caragiale“) și prin temă, reportajul se racordează la seria anterioară de ironii din „Moftul român“ (1893), vizând preocupările spiritiste ale lui B.P. Hasdeu.

În „Epoca“, publicarea reportajului începe vineri, 27 iunie, cu precizarea pusă în paranteză: „Cercetarea literară, despre care am vorbit în numărul nostru de luni, e pornită. Începem astăzi a da cele dintâi rezultate ale ei, anume darea de seamă despre vizita ce unul din reporterii noștri a făcut-o d-lui Hasdeu, în castelul «Iulia Hasdeu» de la Câmpina“.

Primul episod se încheie la „să-mi spui multe, multe…“, după care urmează: „Despre astea, mâine“. Ultima frază a episodului al doilea se încheie, în ziar, astfel: „le voi reproduce cât se poate mai exact în articolul următor“. Al treilea episod

[1] *Istoria literaturii române...,* 1941, p. 323

sfârșește la: „d. Hasdeu face o bogată digresiune asupra școlii «Junimii»“, după care urmează: „Dar spațiul mă obligă să mă opresc aici. În numărul de luni dimineață pentru marți, voi continua“.

MOMENTE (1901)

(p. 200) LA HANUL LUI MÂNJOALĂ

Publicată în „Revista ilustrată Gazeta Săteanului", XV, nr. 1, (288), 5 februarie 1898. Retipărită în volumul *Momente* (1901), p. 1–12, și în *Novele, povestiri* (1908), p. 85–96. Reprodusă în câteva periodice, în 1912, cu prilejul jubileului ori al morții scriitorului („Românul", II, nr. 24, 29 ianuarie / 11 februarie 1912; „Revista pentru toți", I, nr. 3, februarie 1912; „Conservatorul", XII, nr. 221, 7 octombrie 1912). În *Opere,* I (1930), p. 139–147; în *Opere,* 3 (1962), p. 106–112.

Nuvelă fantastică exemplară, în care ambiguitatea (între recursul la fabulos și, respectiv, compatibilitatea cu cadrele esteticii realiste) este menținută riguros pe întregul parcurs al textului, fără să intervină sugestia vreunei „explicații". Amintește de nuvela renascentistă (Boccacio ș.a.), dar și de proza fantastică a unui E. A. Poe, oferind, în același timp, un exemplu de viziune realistă și de atmosferă autohtonă convingător reconstituită, fără tezismul ori clișeele lirice ale autohtonismului programatic și minor.

Străvechiul *topos* literar al hanului ca scenă a unor întâmplări stranii ori dramatice fusese actualizat, la noi, cu

aproape două decenii mai devreme, dar pe alte coordonate – pur realiste – de Ioan Slavici, în *Moara cu noroc* (1881).

La Hanul lui Mânjoală a fost – pe bună dreptate – considerată ca fiind înrudită, tematic și compozițional, cu *La conac* (cele două texte fiind, nu o dată, comentate împreună, utilizându-se procedeul paralelei). A mai fost semnalată înrudirea cu nuvela *Calul dracului*.

Paul Zarifopol nota, în *Introducere* la primul volum al seriei *Opere* (1930–1942): „În *Hanul lui Mânjoală* parfumul local și vechi e tot atât de magistral concentrat ca în *Kir Ianulea* sau în *Calul dracului*. Localizarea e pregătită cu un simț al culorilor și accentelor care minunează la fiecare cuvânt, căci fiecare, ori în dialog, ori în descriere, detaliază conturele și întărește culorile. Caragiale a lăsat exemple rare de câtă bogăție în efecte se poate obține prin sobrietatea rafinată. Totdeauna te gândești la sosirea pe-nserate la han, la chirigiii de pe lângă focuri, la țiganii care târâie oltenește, la odaia albă cu miros de mere și gutui, – dar îmi pare că te oprești deosebit la Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni. Numele lui, locul și momentul când îl întâlnești, cum vorbește cu capra și cum răspunde celui ce-l strigă să-l ajute, sunt așa încât, pare că din pricina lui Nătruț îndeosebi îți aduci aminte de hanul Mânjoloaei și de toată povestea ca de o întâmplare a ta“[1].

În aceeași epocă, Pompiliu Constantinescu a comentat nuvela printr-o parafrazare rezumativă împletită cu observații revelatoare: „De la această nevinovată povestire, întemeiată pe convențional [*Între două povețe* – n.n.], până la admirabila *La hanul lui Mânjoală*, trecem dintr-o dată dacă nu la fantasticul pur, în tot cazul pe un plan în care fantasticul magic

[1] Paul Zarifopol, *Introducere*, în I.L. Caragiale, *Opere,* I, Editura „Cultura Națională“, București, 1930, p. XXXIII.

apare simbolic organizat; dar și aici Caragiale pornește de la elementele realiste cele mai vădite.

Magia este un accident, impresionant, firește, care turbură profund pe erou, îl scoate un timp din ritmul lui obișnuit de viață, zvârlindu-l într-o aventură neașteptată.

Tânărul care se ducea să se însoare cu fata polcovnicului Iordache face un popas la hanul Mânjoloaiei. Emanația senzuală a hangiței se complică cu elemente exterioare; obsesia ispitei se prelungește pe planul fantastic cu potriviri ale hazardului, în care prezența diavolului se întrupează într-un cotoi și un ied; aceștia par emisari la dispoziția femeii, care lucrează asupra tânărului cu mijloace satanice. Drumul prin viscol al călărețului, pornit spre viitorul socru, după ce s-a smuls cu greu de lângă ispită, apariția ciudată și apoi dispariția și mai ciudată a iedului, lupta cu elementele naturii și rotirea într-un vicios cerc magic, care-l ține tot în preajma hanului, revenirea la Mânjoloaia și stăpânirea pe care o pune asupra simțurilor lui adânc turburate, anihilându-i voința, sunt magistral împletite. A trebuit să-l scoată cu sila din această vrajă polcovnicul Iordache și să-l ducă la o mănăstire, să se lecuiască de puterea satanică, ce-l luase în stăpânire.

Mânjoloaia pare o vrăjitoare care i-a luat mințile, folosindu-se de intermediul diavolului; ispita femeiască s-a exercitat asupră-i cu acele forțe ale subconștientului care țin de magie“[1].

Mai aproape de zilele noastre, Florin Manolescu a formulat un comentariu extrem de pertinent, care merită reprodus *in extenso*:

„Mai aproape de o definiție modernă a fantasticului sunt povestirile *La conac, La hanul lui Mânjoală* și *Calul Dracului*.

---

[1] Pompiliu Constantinescu, *Satanismul la I.L. Caragiale*, „Revista Fundațiilor Regale“, an XIII, nr. 2, februarie 1946, p. 359–360.

La conac și *La hanul lui Mânjoală* seamănă foarte bine ca structură, în ciuda amănuntelor diferite, care fac din a doua poestire un text mai complex.

În ambele cazuri avem de a face cu o «*victimă*», căreia i se întâmplă ceva deosebit pe parcursul unei scurte călătorii, și pe care și-o dispută două grupuri adverse, unul «pozitiv», care reușește să intervină în ultima clipă, celălalt «negativ», exercitând o forță de atracție irezistibilă.

Victimele celor două întâmplări sunt doi tineri neexperimentați, un «țângău mucos», «sec» și «nătărău», în *La conac*, un tânăr pețitor «curățel și obraznic», în *Hanul lui Mânjoală.*

Împotriva bunelor intenții pe care le au, ambii eroi sunt reținuți într-un *spațiu închis*, în care se petrec lucruri ciudate, și este o intuiție excepțională operațiunea prin care prozatorul fixează ca scenă perfect plauzibilă a unor experiențe de viață extreme *hanul* rustic sau *conacul*, în loc de a fabrica un cadru în genul castelului bântuit sau al subteranelor sepulcrale din romanele gotice sau din nuvelele lui E. A. Poe, care pentru cititorul român ar fi fost neverosimile.

De fiecare dată, un plan de viață normală este modificat prin intervenția unor factori «de întârziere», așa încât victimele rămân în spațiul periculos al tentației mult peste termenul pe care și l-au propus inițial [...].

În nuvela *La conac*, victima este ademenită prin manevrele unui personaj misterios și *roșcodan (omul roșu* din povestea despre Harap-Alb, a lui Creangă), cu privire de *șașiu*, penetrantă. Sub influența acestuia, tânărul se angajează într-o partidă interminabilă de stos, la capătul căreia pierde aproape tot ce are.

În *Hanul lui Mânjoală*, atentatorul este totuna cu obiectul tentației, o femeie atrăgătoare, care se uită și ea cruciș și întreprinde o mulțime de activități ambigue, între care un rol

important par să-l joace incantațiile și mișcarea imprevizibilă a unui cotoi bătrân.

În finalul primei nuvele, Neica Dincă, «frate bun cu taica flăcăului nostru», îl smulge pe jucătorul imprudent din mrejele roșcovanului și îl expediază la datorie, după ce i-a aplicat palmele de rigoare și morala pedagogului experimentat.

În *Hanul lui Mânjoală*, victima este eliberată din spațiul hipnotic al hanului de un fel de expediție de salvare, sosită din afară și condusă de însuși polcovnicul Iordache, viitorul socru, care îl transportă pe erou «legat cobză», la un schit de munte, pentru a-l curăța de păcate prin «post, mătănii și molitve».

Ambele texte sunt perfect ambigue și în interpretarea lor poate fi vorba de o metaforă a drumului, cu un sens general inițiatic (ca în *Povestea lui Harap-Alb*), sau de un sens fantastic, căci întâmplările prin care trec eroii s-ar putea să fie regizate de forțele infernului, mai presus de puterea noastră de înțelegere. «Ochiul ciudat» al roșcovanului, aparițiile și disparițiile lui bruște, din *La conac*, sau absența icoanelor, căciula răsucită insistent de Marghioala și «jocul» cotoiului, din *Hanul lui Mânjoală*, pot fi aparții și coincidențe întâmplătoare, din registrul normal al realității, dar și semne ale fantasticului, care face concurență realității și amenință să-i smulgă pe oameni din locul lor obișnuit. Replica finală din *La conac* («Ia seama, că te ia dracul dacă te mai iei după el, nătărăule!») poate fi interpretată și ea în sens propriu sau în sens aluziv, iar în finalul din *Hanul lui Mânjoală* putem recunoaște, în plus, situația tipică a unui joc de inițiere, în care «maestrul» dă de înțeles «discipolului» său că a trecut el însuși prin aceleași experiențe, ca orice bun educator [...].

Zarifopol avea dreptate: o explicație rațională a întâmplărilor din aceste nuvele este posibilă de fiecare dată, dar trebuie adăugat că ea nu rămâne nicidecum singura cu putință

și că tocmai pe această dialectică a duplicităților de semnificație (*normal / anormal, explicabil / inexplicabil, real / supranatural*) se bazează literatura fantastică“[1].

(p. 210) CĂNUȚĂ, OM SUCIT

Publicată pentru prima oară în „Gazeta Săteanului“, XIV, nr. 22–23 (285–286), 20 decembrie 1897/5 ianuarie 1898, p. 478–482 (cu dedicația: „Lui Delavrancea“). Republicată în „Libertatea“, II, nr. 322, 17 ianuarie 1898, p. 2 (se preciza: „din «Gazeta Săteanului»“), „Conservatorul“, XII, nr. 221, 7 octombrie 1912 (în contextul apropierii funeraliilor scriitorului, cu ocazia reînhumării sale în patrie) și (probabil cu aceeași ocazie) în „Amicul poporului“, LIII, 1913 (preluată după volumul *Novele, povestiri*). Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 13–23, și în *Novele, povestiri* (1908), p. 97–109. Reprodusă în edițiile critice: în *Opere*, I (1930), p. 130–138, în *Opere,* 3 (1960), p. 99–105.

Nuvelă care a putut părea, în contextul operei lui Caragiale, mai puțin „obișnuită“, impresionând prin „minimalismul“ ei tematic, prin insistența asupra existenței omului obscur, prin înșiruirea de pățanii mărunte, și nici măcar bizare, dar consecvent păguboase, defavorabile (însoțite de o elaborată „îngrijire“ a expresiei și de o ironie neagresivă față de personaj). Se observă că textul oferă de fapt un fel de „roman“ super-concentrat, „înfățișând“ întreaga viață a protagonistului.

Episodul marcat de nemulțumirea „jupânului“ (patronului) lui Cănuță față de două acțiuni contrare ale acestuia („Pentru ce ai apucat pân ulicioară, afurisitule? Nu puteai merge pe

---

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 184–186.

podul Mogoșoaii, pe unde e măturat și cu cenușe pe jos? Ai?“ și, respectiv: „ – Am dat pe podul Mogoșoaii, jupâne, pân ulicioară alunecă – Pe podul Mogoșoaii?... ca să caști gura la prăvălii!... Și șart! part! o pereche de palme fierbinți“ etc.) e asemănător cu cel din *O noapte furtunoasă*, al nemulțumirii lui jupân Dumitrache manifestată și atunci când, întorcându-se de la „Union“, îl găsise pe Spiridon treaz, și atunci când, într-o împrejurare identică, îl găsise culcat.

Analogii au fost depistate între *Cănuță, om sucit* și, respectiv, *Două loturi* sau *Inspecțiune* (în care, pe alt ton, e adevărat, sunt „examinate“ drame prozaice, cumva înrudite, ale unor oameni „fără noroc“). Motivul „lipsei de noroc“ sistematice a putut fi legat și de un filon „autobiografic“, al „mitologiei personale“ a scriitorului. Pe de altă parte, prin identitatea umanității mărunte reprezentate și prin umorul trist, *Cănuță, om sucit* a putut fi apropiată și de *Ultima emisiune*.

Comentariul lui Paul Zarifopol, din *Introducerea* la volumul I din seria de *Opere* a cărei editare a inițiat-o, e reprezentativ pentru o anumită receptare a acestui text caragialean mai „puțin obișnuit“: „*Cănuță, om sucit* e schițarea în negru a unei vieți și a unui caracter de orășean, om ciudat din naștere, și ciudățenia lui dă un relief asupra mizeriilor tipice ale clasei sale. E un umor trist până la sinistru în soarta acestui țâcnit, în care și mintea, și simțirea sunt de o cinste grozavă, totdeauna îndreptată de-a-ndoaselea. Cănuță nu-și află pereche, în Caragiale, decât pe nenea Anghelache, casierul: raționamentul acestuia, paradoxal și furios, împotriva inspectorilor care-l lasă-n pace fiindcă e «cinstit», l-ar fi putut zbiera, întocmai, și Cănuță, din adâncul ființei sale de maniac virtuos. Întâmplările băiatului Cănuță sunt triste și amare; inima bunicei este, firește, plină de duioasă durere pentru nepotul care, tocmai în noaptea când împlinește treisprezece ani, bătut și degerat, șade plângând pe

marginea lăzii și se șterge la ochi cu căciula; sfârșitul lui nenea Anghelache este o tragedie exasperantă și stranie“ etc.[1].

Mai aproape de zilele noastre, un comentariu consistent și seducător a fost formulat de Liviu Papadima: „Atunci când scrie despre soarta șuie a unui personaj «sucit», Cănuță, naratorul comite un act inedit în repertoriul său de modalități de relatare. Inedit nu este faptul că naratorul abandonează la un moment dat perspectiva din afară, că o renegă chiar, exhibând, pentru o fracțiune, o tentativă de a privi lucrurile dinăuntru. Ne-am întâlnit deseori cu această perspectivă «dinăuntru», folosită în construcții ironice. De această dată însă ea are un cu totul alt înțeles. E una din foarte rarele dăți când ni se atrage atenția că personajul are un înăuntru al său, la care nici măcar naratorul nu poate ajunge [...]. Concesia făcută aici personajului nu poate să nu impresioneze. Simpatia, preocuparea autentică pentru personaj, se exprimă destul de reticent, însă înseamnă foarte mult în contextul general al atitudinilor naratorului față de personaje în schițele caragialeene. «Suceala», la Cănuță, e semnul sufletului: viața psihologică are alt puls decât viața biologică, de unde și defazarea derutantă a reacțiilor lui Cănuță. «Durata», măsura interioară a trăirii, se află în neconcordanță cu timpul exterior. Sufletul, văzut din afară, e de aceea «suceală» iar înăuntru nu se poate pătrunde. Acesta este, cred, și sensul poantei, cam sinistre altfel, de la sfârșit. Prin ea suntem iarăși avertizați să nu sperăm să ajungem stăpânii vreunei noime. Ne aflăm deja pe fața ascunsă a lunii, unde metafizica se împletește cu simpatia și cu sarcasmul“[2]. Observațiile sunt completate de comentator într-o notă: „S-a văzut [...] cum naratorul întinde

[1] Paul Zarifopol, *Introducere*, în I.L. Caragiale, *Opere*, I, Editura „Cultura Națională“, București, 1930, p. XXXII.

[2] Liviu Papadima, *Caragiale, firește*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 70.

adesea capcane cititorului, trucându-și vocea, opiniile, mimând interioritatea privirii prin rostire deghizată, intrată sub masca personajului. Acest procedeu de *distanțare prin apropiere* – total opus empatiei autentice (dar neputincioase) din *Cănuță, om sucit* – ar merita, cred, o cercetare aparte. În prezentarea lui Cănuță avem de a face cu o *inversare de semn* în funcționalitatea tehnicii de relatare «dinăuntru» caragialeene. De regulă, ea e folosită pentru a discredita personajul, denunțându-i nimicnicia lăuntrică (meschinăria, golul afectiv, autoiluzionarea etc.). Aici, dimpotrivă, tehnica *creditează* ideea unei substanțe lăuntrice de o profunzime inaccesibilă“[1]. În același sens, observații ale aceluiași comentator: „Spuneam [...] că povestea lui Cănuță reprezintă o surprinzătoare metaforă caragialeană a sufletului omenesc. Surprinzătoare, întâi de toate, pentru că metaforizarea nu-i stă prozatorului sau dramaturgului în obicei, nici ca figură de stil, nici ca predispoziție spre subordonarea epicului sau dramaticului unei semnificații simbolice. Mai mult chiar, acolo unde s-a căutat așa ceva – *Inspecțiune* e un exemplu notoriu – în loc să se găsească cheia interpretativă, s-a zgândărit și mai mult impresia de nedumerire în fața unei insolvabile *mise en abîme*“[2].

(p. 220) DOUĂ LOTURI

Publicată, sub titlul *Două bilete pierdute*, în „Gazeta săteanului. Revistă ilustrată“, XV, nr. 3 / 290, 5 martie 1898, p. 64–71. Dedicație: „Lui Gherea“. Retipărită, cu același titlu, în broșură: *Două bilete pierdute*, Tipografia Eminescu, București, 1901, 30 p. La BAR, se păstrează placheta in-32ș,

[1] *Op.cit.,* p. 81–82.
[2] *Op.cit.,* p. 148–149.

sub cota: Arhiva I.L. Caragiale, I, Imprimate 3. Pe ultima filă a cărții, câteva însemnări autografe în creion, privind diferențele față de volumul *Momente*. Este selectată pentru volumul *Momente* (1901), când i se schimbă și titlul în *Două loturi* (p. 24–43). Reluată în *Opere complete. Novele, povestiri* (1908), p. 63–84. Paul Zarifopol o introduce în primul tom al ediției sale critice, *Opere,* I (1930), p. 148–163. Reprodusă de Șerban Cioculescu în *Opere,* 3 (1962) p. 113–124. Textul de bază în volumul *Momente* (1901). Ecaterina I.L. Caragiale notează câteva „amintiri" despre tatăl său, din care Șerban Cioculescu reține un fragment „inedit": „În scrierile tatii regăsesc multe din obișnuințele, gesturile și întâmplările din viața lui. Farfuriile cu dungă «conabie» din *Două loturi* au existat cu adevărat la noi în casă la București. Mama era foarte gospodină și își împodobea avuția casnică făcând schimb în natură cu chivuțele. Când își căuta tata o haină veche, de care i se făcea dor, mama vinovată trebuia să recunoască ce comisese: «Dar era de nepurtat – se disculpa ea stângaci – nu le mai puteai purta... nu știi ce farfurii frumoase cu dungi roz am luat pe ele...» Dacă tata era bine dispus, totul se sfârșea cu glume și râsete, dar dacă, doamne ferește, tata avea o zi rea, totul se transforma cu adevărat în tragedie, ca și în nuvela scrisă de el"[1].

Scriitorul a luat parte la câteva ședințe literare, unde obișnuia să citească din lucrările sale. În martie 1898, a conferențiat la Ateneul Român, în octombrie 1898, la Constanța. Peste un an, îl găsim din nou la Ateneu. Iosif Vulcan își amintește: „Joi la 25 martie (6 aprilie) s-a dat o mare serbare literară și artistică, sub patronajul dnei Ana Sp. Haret, în folosul cercului studențesc «România rurală» pentru răspândirea culturii în popor. [...] Pe mine mai mult m-a interesat lectura

[1] Ecaterina I.L. Caragiale, *Amintiri despre I.L. Caragiale*. Apud Șerban Cioculescu în *Opere,* 3 (1962), p. 126.

dlui I.L. Caragiale, care anunțase în program schițe umoristice și pe care nu-l auzisem încă niciodată citind. Curiozitatea mea s-a împlinit numai pe jumătate, căci d-sa n-a citit o lucrare nouă, ci schița *Două bilete de loterie*, publicată an și în «Familia». Însă [în] ceea ce privește însăși citirea, aceea a fost atât de frapantă și de caracteristică, încât uitasem că ascult o lucrare cunoscută; totul îmi părea nou. Dl Caragiale n-a făcut o simplă citanie, ci așa-zicând a jucat-o, imitând atitudinea și glasul tuturor personajelor și scoțând astfel la iveală toate meritele povestirii sale hazlii, care a și produs ilaritate generală“[1].

(p. 237) LA CONAC

Publicată întâia oară în „Gazeta Săteanului“, XVII, nr. 2, 5 martie 1900, p. 59. Retipărită – cu modificări cu totul neînsemnate – în *Momente* (1901), p. 44–51 și *Novele, povestiri* (1908), p. 110–118. Reprodusă în „Cronica“, I, nr. 140, 16 octombrie 1901 și în „Tribuna literară“, nr. 115, 1902. În edițiile critice: *Opere,* I (1930), p. 219–223; *Opere,* 3 (1962), p. 128–132.

Povestire care a fost apropiată de *Hanul lui Mânjoală* și de *Calul dracului, La conac* se distinge printr-o mai discretă marcare a elementului posibil fantastic. Totuși, înrudirea – mai ales cu *La hanul lui Mânjoală* – e indiscutabilă.

Paul Zarifopol era de părere că: „*La conac* este o replică palidă a motivului cu diavolul din *Hanul lui Mânjoală*. Păcatele tânărului ageamiu la conac, unde cade sub toate ispitele clasice ale dracului, sunt cuprinse, foarte neobișnuit pentru Caragiale,

---

[1] Iosif Vulcan, *Salon. De la București. Cum citește Caragiale*, în „Familia“, 16 aprilie 1899, p. 165.

între o introducere și o încheiere – care-i repetare în chip de refren a introducerii –, amândouă cu o intenție pitorească și poetică care nu cade în gama, oricât ar fi ea de bogată, a scriitorului. Totul rămâne în stare de schemă, dă impresia de încercare, de exercițiu pare că“[1].

Pompiliu Constantinescu, în studiul *Satanismul la I.L. Caragiale*, după ce comentase *La hanul lui Mânjoală*, urma: „Satana, ca factor al răului, care pune stăpânire pe voința omului și care exprimă tâlcul ispitei, nu acționează numai asupra subconștientului erotic.

În *La conac*, un tânăr care e trimis de taică-su, arendaș, să plătească cincizeci de galbeni, câștigul datorat boierului, se întâlnește în drum cu diavolul, întrupat într-un călăreț, cu înfățișare de negustor [...]. Elementul fantastic e mai atenuat aci, deși suficient sugerat ca să ne limpezească simbolul.

De două ori tânărul își face cruce: când dă cu ochii de biserica din Sălcuța și când se-nchină ca să-i ajute Dumnezeu să dea lovitura orzarilor adormiți, care i-au câștigat toți banii la stos, sub îndemnul diavolului, întrupat în negustor. Și de două ori satana piere, la semnul crucii, ca-n poveștile populare. Iar basmaua narcotizată, pe care i-o dase diavolul să vrăjească pe orzari, să nu se mai deștepte până la ziuă, ca să-și fure banii pierduți la jocul de noroc, îl adoarme pe el însuși, pe prispa casei; și în tot timpul jocului, ochiul dracului îl obsedase, anihilându-i voința. Sfârșitul, cu restituirea banilor de către unchiu-său, pe care întâmplarea i l-a scos în cale, printre jucătorii de la conac, după ce a scăpat de vraja ispitei, îi limpezește mintea și explică simbolul povestirii; mustrându-l, unchiul său îl întreabă:

« – Cine te-a pus să joci dacă nu știi jocul?»

---

[1] Paul Zarifopol, *Introducere*, în I.L. Caragiale, *Opere*, I, Editura „Cultura Națională“, București, 1930, p. XXXIII.

și flăcăul răspunde:

« – Dracul m-a pus!»

Ca și în *La hanul lui Mânjoală*, ieșit din cercul magic al ispitei, tânărul din *La conac* reintră în viața lui normală, după ce l-a încercat întâmplarea, sub forma diavolului. Aci este și mai caracteristic realismul povestirii, în care numai hazardul o-mpinge spre planul fantastic“[1].

Un comentariu consistent, sub forma unei paralele între *La Hanul lui Mânjoală* și *La conac*, a formulat și Florin Manolescu (v. în acest volum nota la *La hanul lui Mânjoală*), căruia îi aparțin și următoarele observații asupra specificității fantasticului caragialesc: „*La conac, La hanul lui Mânjoală* sau *Calul dracului* sunt [...] texte în mod diferit fantastice, dar, în orice caz, nu în spiritul tenebros sau filozofic al fantasticului anglo-saxon, ci în spiritul inițiatic al literaturii populare, în care chiar experiențele extreme pot fi privite cu umor și rezolvate la sfârșit printr-un joc de cuvinte. După experiențele romantice ale prozei lui Eminescu, prin care nuvela românească se întâlnea cu realismul magic al lui Novalis, cu Hoffman și cu Tieck, fixând, cu autoritatea incontestabilă a geniului, aria sensibilității noastre spre nord, Caragiale se plasează în extremitatea sudică, poate mai tipic românească, a tipologiilor culturale europene, acolo unde se află și Cantemir, Budai-Deleanu, Anton Pann sau Ion Creangă. Spectrelor și magicienilor misterioși sau fenomenelor evident oculte din povestirile lui Poe sau Brentano, pe care le-a citit și care i-au plăcut, Caragiale le preferă decorul mai plauzibil pentru el al literaturii populare balcanice, cu hanuri în jurul cărora se țes legendele, cu fete frumoase transformate în cerșetoare bătrâne și cu diavoli răutăcioși sau hazlii, care stau de vorbă cu sfinții

[1] Pompiliu Constantinescu, *Satanismul la I.L. Caragiale*, „Revista Fundațiilor Regale“, anul XIII, nr. 2, februarie 1946, p. 360–361.

și cu Dumnezeu, folosind vocabularul maliții și insinuațiile ireverențioase ale străzii“[1].

(p. 244) REPORTAJ

A apărut prima dată: în „România jună“, I, nr. 21, 23 decembrie 1899, p. 1–2, cu titlul *Reporter-reportaj*; în volumul *Momente* (1901), p. 52–60, cu acest titlu. Nu se cunosc reluări. Inclus în edițiile: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 118–127; *Opere,* 2, 1960, p. 71–77.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Reportaj face parte din seria așa-numitelor „momente ale presei“ (Ion Vartic), care alcătuiește împreună cu *Ultima oră, Boris Sarafoff* și *Groaznica sinucidere din strada Fidelității,* un grupaj distinct și semnificativ în sumarul volumului din 1901. În acest sens, observația profesorului clujean identifică „un aspect care […] a fost complet ignorat până acum“[2] și anume: *Momentele* constituie un volum gândit și construit de Caragiale conform tehnicii muzicale, în care o *temă* anunțată și fixată de către o schiță se dezvoltă în diverse *variațiuni* prin intermediul schițelor subsecvente. *Reportaj* este, aici, piesa inaugurală a seriei. În formula unei povestiri autobiografice, momentul creionează tipul „infatigabilului reporter“ care își inventează știrile. De reținut că tema căutării / investigației este substituită de tema urmăririi – prezentă cu nuanțe variate atât în „momente“ cât și în comedii (*O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, D-ale carnavalului*).

---

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 189.

[2] I.L. Caragiale, *Temă și variațiuni. Momente, schițe, amintiri*, ediție îngrijită și prefață de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988. (v. *Notă asupra ediției*), p. 51.

În afara modificării titlului, varianta din volum nu conține diferențe importante față de textul din „România jună".

(p. 253) ULTIMA ORĂ!…

A apărut prima dată în „Universul", XVIII, nr. 226, 18 august 1900, p. 1, 2; în volumul *Momente* (1901), p. 61–67. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 32–38; *Opere,* II (1931), p. 9–13; *Opere,* 2 (1960), p. 150–154.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

După *Reportaj*, pe care-l și succede în cuprinsul volumului *Momente, Ultima oră!...* este al doilea moment cu titlul preluat din nomenclatorul speciilor/formelor jurnalistice. Spre deosebire, însă, de primul, unde cuvântul este utilizat în sensul generic, noțional-demonstrativ, cel din urmă apare marcat expresiv. Variațiune, ca și *Boris Sarafoff!…*, pe tema conflictului româno-bulgar, *Ultima oră!...* e și o variațiune pe tema presei de scandal, o succintă comedie a mistificării. Dacă, așa cum a remarcat Al. Călinescu, „*Reportaj* ne arată cum se face un reportaj... imaginat", momentele subsecvente, *Ultima oră!…, Boris Sarafoff!…*, „indică urmările intoxicației cu știri de senzație"[1]. Titlul particularizat exclamativ-imperativ funcționează ca semnal ironic pentru comica „goană informațională", veritabil *qui-pro-quo* al știrilor inventate pe loc, într-un crescendo care le îndepărtează tot mai mult de realitate. Citățm, pentru acest sens, observația Mariei Cap-Bun: „Când momentul istoric nu oferă presei senzaționalul, pâinea ei cea de toate zilele, acesta trebuie anticipat, inventat cu orice mijloace, și adevăratul concurs de «gogoși» din parcul Sinaia

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, 1976, p. 13.

o dovedește cu prisosință, distorsionând, caricând realitatea, care se încăpățânează să rămână în cadrele înguste și restrictive ale normalității“[1].

(p. 259) BORIS SARAFOFF!…

A apărut prima dată în „Universul“, XVIII, nr. 233, 25 august 1900, p. 1, 2 și în nr. 240, 1 septembrie, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 68–79. Retipărită în „Conservatorul“, XII, nr. 213, 28 septembrie 1912, p. 1, și nr. 214, 29 septembrie, p. 1. Inclusă în edițiile: *Nuvele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 128–140; *Opere,* II (1931), p. 14–22; *Opere,* 2 (1960), p. 155–162.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

În „Universul“, *Boris Sarafoff!...* începe cu o precizare temporală și meteorologică, eliminată la culegerea momentului în volum („*Marțea trecută, vreme posomorâtă ca și orizontul politic – ploaie de toamnă aspră și vânt rece*. La cunoscuta ospătărie...“), iar după prima secvență, ca într-un serial polițist cu subiect de senzație, apare, anticipat în rezumat, viitorul foileton: după „prins de noi“ urmează: „(*vom vedea joia viitoare, cum cei trei confrați au reușit să facă singuri, fără ajutorul domnului judecător, captura cea mai importantă, cea mai incredibilă, în trista afacere bulgaro-română – cum au pus mâna pe celebrul Boris Sarafoff)“.* Turnura de cronică de actualitate a prozei este, astfel, orientată spre formula istorisirii, deci „ficțiunii“, aspect discret accentuat în versiunea din volum, prin renunțarea la reperul calendaristic.

---

[1] Maria Cap-Bun, *Oglinda din oglindă. Studiu despre opera lui Caragiale*, Editura Pontica, Constanța, 1998, p. 188.

Eroul schiței, judecătorul de instrucție J. Th. Florescu, a fost un personaj real în epocă, notoriu „în mitologia politică și mondenă bucureșteană a zilei“[1]. Implicat în evenimente, el se afla în atenția opiniei publice[2].

(p. 269) GROAZNICA SINUCIDERE DIN STRADA FIDELITĂȚII

A apărut mai întâi în „Epoca“, 1 și 2 august 1897, sub titlul *Fapte diverse*. Retipărită în „Moftul român“, nr. 16, 15 iulie 1901, p. 44. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 80–97, și în *Novele, povestiri* (1908), p. 141–154. În *Opere,* II (1930), p. 118–127; în *Opere,* 2 (1960), p. 41–49.

Scriitorul parodiază, cu intenție satirică, presa „populară“, pastișându-i limbajul (tonul, lexicul și sintaxa) și supralicitându-i procedeele gazetărești deplorabile (exploatarea „senzaționalului“, romanțarea ieftină a faptului divers, recursul la clișee retorice și imagistice *kitsch* aflate în contrast cu natura prozaică sau sordidă a faptelor relatate, partizanatul grosolan și lipsa de rigoare în ce privește veridicitatea relatării, mergând până la prezentarea drept creditabile a unor imposibilități evidente): „Astfel, d-na X... moașe, una dintre primele eleve ale răposatului doctor Capșa, proprietară alături de d-ra în chestiune, ne-a afirmat că-și aduce aminte exact de timpul când își clădea casele răposatul Nerone Popescu, pe care parcă-l vede încă în cămașe de noapte și-n papuci, conducând lucrările zidăriei în persoană și înjurând ungurește pe salahori (era în vacanța mare), deoarece, în același an d-sa, d-na X... moașa,

---

[1] Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 365.

[2] Pentru detalii, v. Notele la *Ultima oră!...* și *Boris Sarafoff!...*, în *Opere*, 2, 1960, p. 637–639.

s-a născut. Ei bine, pe atunci, Țica, adică Porția, era fetiță măricică: se juca cu păpușile".

Referitor la pasajul citat mai sus, e oportună furnizarea unor informații probabil utile pentru cititorul de azi. Ștefan Capșa (1821–1885) a fost un renumit medic mamoș și ginecolog, cu titlurile de doctor în medicină și în chirurgie și de magistru în obstretică, obținute la Viena în 1849, și cu o frumoasă carieră în București, unde a profesat din 1851 (devenind, în timp, medic primar, profesor universitar, director al Serviciului sanitar). În 1854 a devenit profesor la școala de moașe. Facem această precizare cronologică pentru a permite cititorului să savureze caracterul grotesc al exagerărilor răuvoitoare din subtextul ironiilor gazetarului la adresa vârstei nefragede a Porției. Într-adevăr, „una din primele eleve ale răposatului doctor Capșa" ar fi trebuit să aibă, în „prezentul narațiunii" (pe la 1897), cel puțin șaizeci de ani, iar Porția, după mărturia (neverosimilă!) atribuită acelei „d-na X... moașa", ar fi fost cu încă vreo câțiva ani mai vârstnică...

Republicarea textului în „Moftul român" poate fi pusă în legătură cu vâlva stârnită în epocă de un „caz" așa-zis „senzațional", real, care fusese exploatat cu mult zgomot în presă și la care Caragiale se referise în articolul satiric *Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din strada Uranus*, publicat în „Moftul român" cu o săptămână mai devreme decât schița de față, la 8 iulie 1901.

Se remarcă anumite „coincidențe" deliberate și burlești, anumite „trimiteri" intertextuale și aluzii interne ale textului: teza „doftorașului" Mișu Z... avusese drept temă *Simptomele la diverse intoxicări violente*, iar Porția Popescu simulează o tentativă de sinucidere prin... intoxicare violentă; „drama" provocată de *infidelitatea* tânărului Mișu are loc în strada *Fidelității*; tinerii interni de la spital recurg în două rânduri la jocuri de cuvinte zeflemitoare la adresa Porției, implicând

prenumele acesteia și substantivul comun „porție“: „Pentru d-ra Porția, a fost porția prea mică; cum e dumneaei solidă, îi trebuie o porție mult mai zdravănă!“, „închipuie-ți, atâția ani de-a rândul, tot o porție, și ce porție!“.

Pe de altă parte, „strada Fidelității“ este botezată astfel de scriitor după un procedeu utilizat și în alte ocazii (străzile Pacienții, Sapienții, Emancipării ș.a., în alte texte ale autorului), cu dublă bătaie satirică (la adresa pretenției de „elevație“ terminologică afectată de municipalitate în stabilirea denumirilor străzilor și, respectiv, la adresa contrastului între caracterul livresc și „nobil“ al denumirilor și natura plebee a realităților vieții locale). De remarcat că, în textele în care apar, asemenea nume de străzi sunt dotate de autor cu o – glumeață ori ironică, bineînțeles – aparență de „motivare referențială“: în *Două loturi*, chivuțele locuiesc pe strada Emancipării, iar Lefter Popescu, un martir al răbdării devenit brusc impacient, pe strada Pacienții; în *Căldură mare*, unde personajele dau dovadă de un prisos sau de un deficit de pacință și de sapiență, se face confuzia între străzile Pacienții și Sapienții. De remarcat și faptul că I.L. Caragiale s-a putut desigur „inspira“ din numele de străzi de acest gen, nu puține în realitatea epocii lui (ca și de atunci încoace, până azi: și în zilele noastre există în nomenclatorul străzilor Bucureștiului o stradă a Sapienței și una a Emancipării).

Răposatul Nerone Popescu, profesor de latină, care-și numise copiii Porția și Cicerone și care – o putem deduce din informația că știa să înjure pe ungurește – era originar din Ardeal, ne apare ca o eboșă de variantă a memorabilului Mariu Chicoș Rostogan. Observăm că prenumele „Nerone“ e o marcă a maliției autorului, fiindcă, în realitate, atribuirea acestui prenume e fie imposibilă (Nero fiind un împărat „rău“, nu un personaj exemplar ca, de pildă, Octavian, Cezar ori Cicero), fie o dovadă de incultură. Pentru motivul caragialesc al onomasticii burlești de inspirație latină, cf. *Repertoriu de nume*

proprii („Tarquinius Oprea Troacă / Tarquinius Gârlea / Numa Pompic / Vergiliu Bumbea /Cicerone Mazăre / Coriolan Oancea / Tiberiu Moachea / Nerone Boaică“ ș.a.m.d.).

Clișeele publicistice despre studenți pot fi asemuite cu cele din *Noaptea Învierii*.

„Duelul“ publicistic dintre ziarele „Aurora“ și „Lumina“ ține de motivul „temei cu variațiuni“, dezvoltat de autor și în alte scrieri similare (*Temă și variațiuni, Atmosferă încărcată*).

Pe de altă parte, cele două gazete rivale și atât de asemănătoare oferă o întruchipare complexă a altui motiv caragialesc, cel al „perechii“ de entități (personaje, situații, nume etc.) diferite și totuși asemănătoare, omoloage, simetrice ori complementare (Lache și Mache, Mitică și Costică, Ghiță Nițescu și Niță Ghițescu, perechile de texte din *Antologie* ș.a.).

Procedeul colajului de texte așa-zis „apocrife“, adică pretins reproduse sau citate, așază schița în aceeași „serie“ cu *Temă și variațiuni, Antologie, Urgent, Telegrame*. Împăcarea finală între părțile în conflict amintește de cea din *Telegrame* („Pupat toți piața endependenți“).

În textul din „Epoca“, pe lângă câteva deosebiri mărunte, două sunt mai consistente:

– după „vom reveni“, un asterisc trimite la următoarea notă:

„Pierzând aceste două numere din urmă, al «Aurorii» și al «Luminii», am mers să mi le procur la administrațiile respective, fiindcă fac colecție. N-am avut noroc, mi-au rămas colecțiile știrbite: ediținea era *epuizată* și la «Lumina», și la «Aurora», și, pe cât mi s-a spus, se trăsese câte două mii de exemplare mai mult ca de obicei“.

– după „vom reveni”, textul continuă astfel:

„Citim în «Monitorul oastei»:

Pe ziua de 1 ale lunii curente Cicerone Popescu este eliminat, pentru insubordonanță, din rândul elevilor de administrație și trimis la corpul său“.

(p. 280) AMICUL X...

A apărut prima dată în „Universul“, XVIII, nr. 191, 14 iulie 1900, p.1; în volumul *Momente* (1901), p. 93–98. Reluată în „Românul“, XLIV, 23 iulie / 5 august 1900, p. 395–396; în „Conservatorul“, XII, nr. 260, 25 noiembrie 1912, p. 2. Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 39–44; *Opere,* I (1930), p. 298–302; *Opere*, 2 (1960), p. 139–142.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Comentând arhitectura interioară a volumului *Momente*, criticul clujean Ion Vartic observa că „ordinea schiţelor nu este una aleatorie, ci premeditată de autor, bine calculată în vederea obţinerii unor anumite efecte“[1]. Din acest punct de vedere, *Amicul X...*, aşezată în volum imediat după „seria de momente dedicate presei şi acelor «infatigabili reporteri» din speţa lui Caracudi“, este „o schiţă înrudită“, în care „eroul, colportor de informaţii prelucrate fantezist, realizează un soi de gazetă vorbită“. De altfel, cum a arătat Şerban Cioculescu, „această schiţă reflectă un moment din viaţa publică: schimbarea de guvern petrecută la 6 iulie 1900, noul cabinet constituindu-se în compunerea exactă anunţată de atoateştiutorul erou“, interesant tip de „fanfaron, care-şi arogă familiarităţi închipuite cu mai-marii zilei“[2], cu sentimentul hiperbolizat că are un rol în desfăşurarea evenimentelor, în „facerea lumii“[3].

---

[1] Ion Vartic, *I. L. Caragiale şi schiţele sale exemplare*, prefaţă la: I. L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni*, *Momente, schiţe, amintiri*, ediţie îngrijită şi prefaţă de -, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 29.

[2] Cf. *Note şi variante* la ediţia I. L. Caragiale, *Opere*, 2, 1960, p. 635.

[3] Vasile Fanache, *Caragiale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 222.

(p. 285) CAUT CASĂ…

A apărut în „Universul“, XVII, nr. 255, 17 septembrie 1899, p. 1 (*Notițe critice*). Preluată în *Momente* (1901), p. 99–103, și în *Opere complete. Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 45–50. Reprodusă de Șerban Cioculescu în *Opere,* IV (1938), p. 6–9 și în *Opere,* 2 (1962), p. 125–127.

G. Ibrăileanu disjunge între tonalitatea din *Grand Hôtel „Victoria Română“* și *Caut casă*: „Cu alte cuvinte d. Caragiale a început să devină mai blând – am putea hazarda chiar cuvântul sentimental. Altădată, foarte de mult, în *Grand Hôtel «Victoria Română»,* unde povestește o vizită în orașul în care s-a născut, d. Caragiale și-a bătut joc cu mult spirit de obișnuitele accese de duioșie după locul natal. – Dar mai târziu, într-o schiță din *Momente* (*Caut casă*…), d. Caragiale a evocat cu o căldură puțin obișnuită la acest scriitor impasibil, casa unde a copilărit, casa lui Hagi Ilie lumânărarul de la Sf. Gheorghe, nume care, singur, spune atât de mult“[1].

(p. 290) DE ÎNCHIRIAT

Publicată, mai întâi, în „Universul“, XVIII, nr. 114, 28 aprilie 1900, p. 1. Reluată în *Momente* (1901), p. 104–109 și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 51–56. Reprodusă de Șerban Cioculescu în *Opere,* IV (1938), p. 10–14, în *Opere,* 2, p. 116–119.

O eventuală sursă de inspirație pentru schița *De închiriat* ar putea fi propriile întâmplări ale familiei Caragiale. Iată ce își amintește fiica scriitorului, Ecaterina, căsătorită Logadi: „Din

---

[1] G.I., Caragiale, *Schițe nouă* (Recenzii), în „Viața Românească“, nr.10, octombrie 1910, p. 153.

anul 1900, când am părăsit casa bunicilor, a început seria mutărilor noastre. Schițele *De închiriat* și *Caut casă…* ilustrează viața noastră din București când, în trei ani, am schimbat patru locuințe. Văd casa în care am stat cândva și care există încă și azi, pe str. Maria Rosetti nr. 5, pe atunci Sf. Spiridon, și unde, ca și în schița *De închiriat*, se află lipite, spate în spate, două clădiri gemene: «identice la fel». Locuința noastră era orientată spre nord, iar cea locuită de proprietar spre sud. Tot ca și în nuvelă, tata a propus proprietarului să facem schimb de locuință. Refuzat, el s-a supărat și ne-am mutat la mică distanță de acolo, în str. Rotari, azi I.L. Caragiale. Casa există și azi la nr. 21–23. Proprietarul avea un cățel foarte răsfățat, pe care-l chema Bùbico, și care era sortit să treacă la nemurire în schița cu același nume"[1].

(p. 295) PROCES-VERBAL

A apărut în „Universul", XVII, nr. 297, 29 octombrie 1899, p. 1–2. Textul este introdus în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 110–114. Reprodus în *Opere complete. Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 57–62. Publicat de Paul Zarifopol, în *Opere,* I (1930), p. 189–192, și de Șerban Cioculescu, în *Opere,* 2 (1960), p. 57–60.

În nota sa editorială, Paul Zarifopol consemnează: „În general textul din «Universul» e mult mai puțin consecvent în ce privește prostiile gramaticale decât acel din *Momente*; acesta din urmă a fost perfecționat la maximum. Începutul acestui gen de *sottisier* dezvoltat l-a făcut Iacob Negruzzi în

[1] Ecaterina Logadi, *Din amintirile mele despre tata*, în vol. *Amintiri despre Caragiale*. Antologie și prefață de Șt. Cazimir, Editura Minerva, București, 1972, p. 110–111.

Còpii de pe natură, unde a publicat, în bucata intitulată *Gramaticale,* un proces-verbal încheiat de un subcomisar de poliție din Iași („Convorbiri literare", III, 15 februarie 1870, p. 426)"[1]. Editorul citează și alte texte asemănătoare: un raport al unui comisar către Agie din 4 februarie 1839, din *Istoria teatrului în Moldova* (Iași, 1915, p. 162) de Teodor Burada, și un fragment dintr-o sentință a Tribunalului Ilfov din 21 septembrie 1892. Concluzia se impune de la sine: „Texte autentice ca acele pomenite, provenind din timpuri considerabil depărtate unele de altele, comentează desăvârșit sinteza artistică a lui Caragiale"[2]. Șerban Cioculescu preia integral nota lui Paul Zarifopol, la ultimele două exemple de încheiere lipsind ghilimelele de rigoare.

Textul din „Universul" are următorul final: „Pentru conformă reproducere – Caragiale".

(p. 300) URGENT...

A apărut pentru prima dată în „Universul", XVII, nr. 346, 17 decembrie 1899, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 115–120. Reluată în: „Foaia scolastică", XIV, nr. 5, 1 martie 1912, p. 153–159. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 63–69; *Opere*, I (1930), p. 203–207; *Opere*, 2 (1960), p. 66–70.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Momente configurează o „cronică", mărturisind felul personal al scriitorului de a se opune lumii. Este o „cronică" (referințele la calendar, la evenimente, stări și locuri concrete sunt foarte frecvente) subiectivă, „fantezistă", o viziune a lumii

[1] În *Opere,* I, p. 344–345.
[2] *Ibid.,* p. 345.

(obiectivată într-o succesiune de parabole, nuvele, apologii, povestiri scenice, evocări, comedii concise, proiecții în imaginar) și, totodată, o demonstrație de virtuozitate scriitoricească. Pe bună dreptate, Paul Zarifopol considera volumul, în întregul lui, „un manual de exemple al artei narative caragialeene aproape complet". Evantaiul formelor cuprinde și cazul ilustrat de schița *Urgent...,* „textul alcătuit numai din citate" specificat de „o artă a montajului de o rară temeritate"[1].

(p. 306) DL GOE…

Apărută sub titlul *La 10 Mai*, în „Universul", XVIII, nr. 128, 12 mai 1900, p. 1, 2. Paul Zarifopol și, după el, Șerban Cioculescu, în edițiile lor „critice", notează greșit titlul schiței din „Universul": *De 10 Mai.* Schița este introdusă în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 121–127, cu titlul schimbat: *Dl Goe…* Reluată în „Monitorul", Craiova, I, nr. 48, 9 octombrie 1905, p. 2–3. Semnată: *Luca Caragiale*. Reprodusă în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 70–77. Paul Zarifopol publică schița în *Opere,* I (1930), p. 267–272, iar Șerban Cioculescu în *Opere,* 2 (1960), p. 120–124.

Într-un dialog din schiță, principalele personaje stâlcesc numele de „marinar". I. Suchianu, în amintirile sale[2], face o precizare:

„Într-o zi, amploiatul vine cu un cățel, pe care îl botezase *Gorceacof*, nume celebru în București, în timpul războiului, căci era oaspetele nostru cel mai ilustru, după împărat. Întreb

---

[1] Maria Vodă Căpușan, *Despre Caragiale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 53, 61, 63.

[2] Apud *Opere,* 2 (1960). *Note și comentarii*, p. 629. Exemplarul cărții lui I. Suchianu, *Diverse însemnări și amintiri*, s-a pierdut la Biblioteca Academiei.

într-o zi pe domnișoara Alexandrescu cum îl cheamă pe cățeluș, ca să-l dezmierd și eu, că era frumos și se împrietenise și cu mine. Ea îmi răspunde: *Girtacof,* dar tata nu poate să-i zică *Gărțacof*, și-i zice *Mintercof*.

Acest: *râde dracu de porumbe negre* l-a amplificat Caragiale în schița *Dl Goe…*, așa că aproape să nu-l mai cunosc, mai ales că trecuse și timp mult de când i-l spusesem:

– Vezi ce bine-i șade (lui Goe), zise mam'mare, cu costumul de *marinel*?

– Mamițo, nu ți-am spus că nu se zice *marinel*?

– Dar cum?

– *Marinal*.

– Ei, ziceți voi cum știți, eu zic cum am apucat. Așa se zicea pe vremea mea, când a ieșit moda asta la copii – *marinel*.

– Vezi că sunteți proaste amândouă? întrerupe tânărul Goe. Nu se zice nici *marinel*, nici *marinal.*

– Dar cum, procopsitule? întrebă tanti Mița cu un zâmbet simpatic.

– *Mariner*.

– Apoi, de, n-a învățat toată lumea carte ca dumneata, zice mam'mare, și iar sărută pe nepoțel, și iar îi potrivește pălăria de «mariner»"[1].

Paul Zarifopol, în note la ediția sa din 1930, ține să menționeze într-o *nota bene*: „Mama mare zice *mariner,* în ambele sale replici, iar Goe explică: *Marinar*. În *Momente*, mama mare zice întâi *marinel*, a doua oară *mariner*; e inconsec - venţă voită, pentru a caracteriza pe bătrâna mahalagioaică ramolisită, sau greșeală de tipar? Goe (în *Momente*, pag. 122, corectează: *mariner*". În „Universul", schița are următorul final: „Ar fi interesant să știm cum își petrec cele trei dame cu puișorul toată ziua de 10 Mai în Capitală. O vom ști poate

[1] *Opere,* I (1930), p. 348.

dacă nu vom avea nenorocul să le pierdem din vedere în atâta îmbulzeală“.

(p. 312) VIZITĂ...

A apărut prima dată în „Universul“, XIX, nr. 7, 10 ianuarie 1901, p. 4; în volumul *Momente* (1901), p. 128–133. Neretipărită în presă. Inclusă în ediţiile: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 78–83; *Opere,* I (1930), p. 273–277; *Opere,* 2 (1960), p. 233–236.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

După poziţia în sumarul *Momentelor* şi după temă, *Vizită...* poate fi înseriată, cum a procedat şi Ion Vartic, în grupul de „momente ale educaţiunii“[1]. Însă, cum sugerează acelaşi critic, sunt posibile şi alte „grupaje semnificative“. Schiţa gravitează şi în sfera tematică a momentelor „mondenităţii“, precum şi, dacă ducem la limită ideea variaţiunilor, în seria de momente „ale familiei“.

(p. 317) TRIUMFUL TALENTULUI…

Publicată întâia oară în „Universul“, XVIII, nr. 342, 12 decembrie 1900, p. 1, 2; republicată în „Foaia poporului“, IV, nr. 3, 1 februarie 1901. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 134–140, retipărită în *Momente, schiţe, amintiri* (1908), p. 84–90. Reprodusă în ediţiile critice: *Opere,* II (1931), p. 68–73; *Opere,* 2 (1960), p. 192–196.

---

[1] Ion Vartic, *Caragiale şi schiţele sale exemplare*, în I. L. Caragiale, *Temă şi variaţiuni*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 21.

Face parte din „proza [...] tragicomică mărunt-anecdotică“ (Mircea Tomuș) a scriitorului. Tema este cea a corupției și nepotismului, ca și în *Lanțul slăbiciunilor, Bacalaureat, Premiul întâi, O reminiscență din tinerețele pedagogului*, cu deosebirea că aici sunt vizate respectivele practici nu în mediul școlar, ci în administrația de stat.

Diferențele dintre textul din „Universul“ și cel din *Momente* sunt mărunte. Cea mai însemnată (care atestă o actualizare, la includerea în volum, a schiței, plasată inițial, cu „prudență“ ironică, în trecut): după „or să se mai ivească locuri“, urma: „*Asta, înțelege cititorul, se petrecea pe vremea de demult, când erau numai șapte ministere*“, frază eliminată în volum. (În consecință, în „Universul“, numărul ministerelor era mai mic cu o unitate în continuarea textului, și anume: „cinci ministere“, „mai erau încă patru ministere“, „încă la trei ministere“, în loc de „șase ministere“, „cinci ministere“, „patru ministere“.)

(p. 323) ÎNTÂRZIERE

A apărut în „Universul“, XVIII, nr. 184, 7 iulie 1900, p. 1, 2. Retipărită în *Momente* (1901), p. 141–146, și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 91–97. Reluată în *Opere,* I (1930), p. 293–297, și în *Opere,* 2 (1960), p. 134–138.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Bucată din seria schițelor gen *C.F.R.*

(p. 329) PETIȚIUNE

A apărut prima dată în „Universul“, XVIII, nr. 268, 29 septembrie 1900, p. 1, 2; în volumul *Momente* (1901), p. 147–153. Neretipărită în presă. Inclusă în edițiile:

Momente, schițe, amintiri. Opere complete (1908), p. 98–105; *Opere,* II (1931), p. 34–39; *Opere,* 2 (1960), p. 163–168.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Petițiune este o schiță cu mișcare epică minimă, ca un succint scenariu de pantomimă, în cursul căruia sunt decupate repetat câteva imagini, de ciudate înțelesuri simbolice (căderea geamului ghilotină, băutul apei, „împrumutul" batistei), alternate cu dialoguri aparent fără noimă.

Într-un comentariu critic recent, Marina Cap-Bun descifrează în *Petițiune* un experiment narativ, „ce vizează nivelul organizării epice a materialului, aducând în prim-plan problema succesiunii episoadelor": „Scena în care «petiționarul» cere apa și apoi se șterge cu batista funcționarului se reia exasperant, ca și când timpul s-ar întoarce mereu, în mod inexplicabil, cu câteva momente înapoi. Se construiesc, astfel, inelele închise ale lanțului narativ, care, prin finalul deschis, promite să continue la ghișeul unei alte administrații"[1].

(p. 336) LANȚUL SLĂBICIUNILOR

A apărut prima dată în „Moftul român", nr. 13, 24 iunie 1901, p. 4–5; în volumul *Momente* (1901), p. 154–159. Neretipărită în presă. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 106–111; *Opere*, II (1931), p. 113–117; *Opere*, 2 (1960), p. 229–232.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Aparent surprinzător, *Lanțul slăbiciunilor* este așezată, în volum, după *Petițiune*, într-un contrast care atrage, însă, atenția asupra multiplelor corespondențe lăuntrice specifice operei caragialeene. Țesătura de motive a acestei proze conjugă

[1] *Oglinda din oglindă*, Editura Pontica, Constanța, 1998, p. 195.

elemente ale unei „mitologii mondene, de care autorul se declară cu deosebire amator“, cum a observat Mircea Tomuș[1], care detaliază în continuare semnificațiile cu trimiteri la unitatea de viziune a operei comice:

„În *Lanțul slăbiciunilor*, într-o suită de mici scene fermecătoare prin autentic și prin fascinația feminității, de care autorul se arată nu o singură dată atins, apar motive și procedări obișnuite în literatura lui Caragiale. [...] După cum se știe, fiecare personaj uită numele băiatului protejat, ceea ce face ca toate pledoariile, insistențele și rugămințile să-și pună încă o dată în evidență latura lor strict formală. Importantă este relația interumană de natura unei încadrări bucuroase într-o unică, mare convenție. Exact pe urma viziunii din comedii.“

(p. 341) LA MOȘI...

A apărut mai întâi, în „Universul“, XVIII, nr. 152, 5 iunie 1900, p.1. Semnată *Caragiale*, după care urmează locul și data scrierii: București, 3 iunie 1900. Schița este inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 160–165. Retipărită în „Generația nouă“, XXII, nr. 9–10, iulie–august 1902, p. 9–11, cu aceeași semnătură: *Caragiale*. Reluată în *Opere complete. Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 192–197. Paul Zarifopol selectează schița pentru primul tom al ediției sale de *Opere,* I (1930), p. 278–282. O regăsim în *Opere,* 2 (1960), p. 125–128.

Atmosfera aiuritoare de la Târgul Moșilor, sărbătoare populară ce avea loc în fiecare an în luna mai, este înfățișată printr-o aglomerare de substantive, în schița *Moșii (Tablă de materii)*, publicată în „Moftul român“ din a doua serie (nr. 8, 1901). Se pare că autorului îi plăcea asemenea gen de petreceri

[1] *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 340–341.

ale mahalagiilor. Un contemporan, G. Panu, dezvoltă, într-un articol, o adevărată diatribă împotriva mizeriei din cârciumile instalate în Târgul Moșilor. El se miră cum pot exista intelectuali și artiști rafinați care să guste asemenea ospețe deșănțate. Referința la Caragiale este mai mult decât transparentă: „Sunt oameni foarte inteligenți, foarte instruiți și mai cu seamă cu un gust foarte rafinat în materie de artă, literatură și muzică, și cu toate acestea, când ei voiesc să petreacă, preferă mijlocul de petrecere la Moși oricărei alteia. Așa, am cunoscut un om de o inteligență și o cultură excepțională, om de litere cu gust rafinat, dispoziții artistice admirabile, cunoscător și amator de muzică clasică, pasionat de Beethoven, și căruia cu toate acestea îi plăceau mâncările prin birturile de ordinea a treia, alergând într-un birt pentru borșul de miel, aiurea pentru o fleică sau pentru mititei, convins cum că borș ca la «Mielul alb» sau fleică ca la «Costică» din nu mai știu ce stradă nu se poate mânca în toată țara“[1].

Eugen Simion, într-un important studiu al său, abordează tema „reveriei gastronomice“ în opera lui Caragiale. Considerațiile sale pornesc tocmai de la personajul central al schiței *La Moși*, moașa diplomată, coana Lucsița: „Dincolo de ironia groasă a textului, există, aici, o fantasmă alimentară care de altminteri se repetă în *discursul gurmand* (să-l numim astfel) din proza lui Caragiale: *fantasma voracității*. Ea se asociază cu aceea a heterogenității nutritive. Coana Lucsița înghite, s-a văzut, orice, cu o lăcomie fără saț, sugerând o dereglare gravă a simțurilor și o lamentabilă lipsă de educație gastronomică. Nu degeaba se apără ea (deturnând, din ignoranță, sensul cuvântului): «Pe mine așa m-a făcut Dumnezeu, voluptoasă! Cui îi place... Cui nu...». Corpolentă și robustă (cum o prezintă naratorul), coana Lucsița încurcă termenii, dar nu greșește prea

[1] „Săptămâna“, II, nr. 41, 23 mai 1903, p. 2.

mult când este vorba de natura simțurilor ei gustative. Este, cu adevărat, *o voluptoasă* bântuită de o foame devorantă și de o sete fără limită. Puse cap la cap, elementele înghițite de moașa diplomat, din momentul în care se urcă în tramvai până ce, sub puterea fierberii din interior, se pierde «în învălmășeala» Moșilor, dau imaginea unei *pofte* neîndestulate. Simbolul ei este «sahanul» în care sunt prăjite, în ulei rânced, gogoșile...“[1] Criticul observă că, în scrisori, I.L. Caragiale ni se revelă ca având o reală „poftă fără seamăn“. Aflat la Berlin, tânjește după gastronomia daco-romană, gândul lui zburând la „tocănici, la fripturică“, „varză acră“, „fasolică cu ardei“, „marinată de heringi prima“, „curcănoi rumen pe varză“, „icre tescuite prima“, „măsline amestecate“, într-un cuvânt la ceea ce el numește „mucegăiala orientală“[2]. Nenea Iancu este un cetățean al urbei. El se simte bine în birturile Capitalei, unde își întâlnește „amicii“. Nu însă și la periferia orașului, pe care o descrie în tonuri sumbre, în povestirea aproape biografică, scrisă, oricum, la persoana întâi și cu multe elemente de reportaj, *O plimbare la Căldărușani* (1906):

„Mai întâi de la barieră dai de o murdărie vrednică de cei mai originali africani; colea niște băieți de la o cârciumă toacă fel de fel de cărnuri pentru cârnați, un vârtej de muște roiește împrejur; dincoace niște hârdaie cu struguri borșiți din care un zaplan cu mâinile pline de zeamă dulce și de praf își umple mereu teascul, pentru must – un fel de sirop îngroșat cu țărână; aici un alt vârtej de muște clocotește fără astâmpăr; pe jos e noroi de struguri, de prune și de spălături de tingiri. Pe niște cotloane se prăjesc la tavă niște cârnați exalând un miros puternic de grăsime arsă. Mai departe e zaanaua; miroase a hoit și sânge stătut în soare; scursorile de murdării strânse pe

---

[1] Eugen Simion, *Fragmente critice*, III. Mit. Mitizare. Mistificare, Fundația Scrisul Românesc, Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 69.

[2] *Ibidem*, p. 76–77.

lângă drum îți întoarce sufletul. Aici, sub umbrare improvizate pentru campania zaanalei, de o parte și de alta a șoselei fac chef negustori, țărani, soldați, bicicliști, mahalagioaice, popi etc., cu familia și copiii; mănâncă fleici, frigărui, mai ales cârnați și pastramă, și beau must, aspirând cu deliciu pe nas și pe gură mirosurile zaanalei și praful șoselei. Totul dă un tablou pitoresc oribil“[1].

O primă formă a schiței *La Moși* a apărut în „Foaia interesantă“, în 19 ianuarie 1897, semnată *Caragiale*. Paul Zarifopol publică schița cu titlul *Planeta*, în *Opere,* II, p. 417–418, însoțind-o de următoarea notă: „Neobositul și generosul meu sfătuitor în pregătirea acestei ediții, dl Barbu Lăzăreanu, mi-a semnalat de curând, în «Foaia interesantă» (București, 1897), o primă redactare a schiței *La Moși* (vol. I al acestei ediții, p. 278). Bucata poartă acolo numele *Planeta* și stă sub titlul general *Idile bucureștene*“. Reproducem integral această variantă:

„Planeta

La Moși... în toiul târgului... S-a-ntâlnit care va să zică o companie.

Întâi, a găsit d. Mitică, ceaprazarul, cu nevastă-sa, madam Georgescu, pe d. Guță de la Domene, cu nevastă-sa, madam Petrescu, când ieșea de la Menajerie... și, bonjur, bonjur, s-a-mpreunat și a plecat toți înainte spre oale, că vrea madam Petrescu să cumpere un fluier pentru fetița lu’ madam Ionescu, stăpâna casii.

Când s-apuce la stânga de pe șosea, ce să vezi? Moașa Lucsița, diplomată, tușica lu’madam Georgescu – mânca gogoși de post prăjite-n unt de nucă... A mâncat vro opt, și madam Georgescu zice, că se grăbea:

– Aide, țațo, odată! că-ți strici stomacu!

Da moașa zice:

---

[1] Apud Eugen Simion, *op. cit.*, p. 74.

– Ass! numa de-atâta? Hehei! am mâncat și turtă dulțe! că vorbește peltic.

A plecat toți la grădină la Iliad.

La poartă, iacătă unu cu fes și cu limonadă... Zice coana Lucsița:

– Pfu! era rânțede... Mă, dzeanabet – ăla cu sampanica! dă-mi o limonadă!... și pe urmă: E rețe, bravos! Mai dă-mi una!

După aia, vine una cu flașneta și papagalul, să tragă toți planeta. Moașa a tras așa – a citit-o d. Mitică.

«Ai să capeți toate după inima ta cea largă...

Ai să pați însă multe după urma ei, dar să ai coraj, căci vei fi fericită și vei trăi mult!».

– Ei ass! Țe să pațț? pe dracu să mai pați acuma! zice coana Lucsița. Dacă n-am pățit cu cât am fost zună; da acuși? habar n-am!

A umblat așa compania pân grădină de colo până colo, și d. Mitică a tratat-o pe țața cu două bărdace de floricele calde. Și pe urmă s-a așezat compania la o masă în fund, la Busuioc. D. Mitică și d. Guță a comandat cârnați și fleici și două baterii cu sifon mare. Și coana moașa a strigat:

– Mă băiete! la fleiți să le puie țimbru mai mult, stii?... si să le frețe bine cu țeapă!... ai auzit?

Lăutari cu țambalul, și cimpoieri cu tobița, și flașnete și clanarete cu toba mare de la călușei și trâmbicioare, și fluierașe, și hârâitori, și clește clănțănind pe grătare, și strigăte, zbierete și chiote – e o plăcere!... și un miros de grătar încins! – e o bunătate.

– Ce cioarle, țațo? zice madam Georgescu, iar mănânci?

– Țe mănânc? țe mănânc?.. Țe-am mai mâncat? și s-a făcut odată roșie până la urechi,parcă ar fi vrut să ridice de jos ceva greu, și pe urmă a băut un macmahon pe nerăsuflate.

Când – nu știu cum – s-a oprit într-o clipă și lăutarii, și cimpoierii, și clanaretele și toate glasurile, și-n clipa aceea s-a auzit, ca o cadență de fagot, *solo obligato ad libitum,* banca pe care ședea moașa Lucsița făcând: scââârț... Apoi deodată a pornit iar grandioasa simfonie wagneriană a Moșilor, muzici, jucării, clește, glasuri – *tutti fortissimo*.

Toată masa și lumea dimprejur a început să râză ca nebunii.

– Țe?... țe râdeți?

– Nu-i nimica! strigă d. Mitică tare, ca s-o dreagă. Sifonul meu a făcut așa: e stricat!

– Ce sifon! zice madam Petrescu. N-am văzut noi că nici n-ai pus mâna pe el?

– Parcă d-ta n-ai mai văzut sifoane să scârțâie singure... Dacă răsuflă la mașină.

Da, până să isprăvească explicația d. Mitică, moașa s-a sculat de la masă și s-a pierdut în învălmășeală.

– Unde-i țața? unde-i coana moașa? toți.

– S-o fi supărat tot dumneei! zice madam Petrescu.

– Nu se poate! zice d. Mitică. S-a dus în grădină, să-i mai tragă o planetă!

Al dracului d. Mitică!“[1]

(p. 346) TREN DE PLĂCERE

A apărut prima dată în „Universul“, XVIII, nr. 212, 4 august 1900, p. 1 și nr. 219, 11 august 1900, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 166–175. Reluată în „Conservatorul“, XII, nr. 231, 19 octombrie 1912, p. 1, 2. Inclusă în ediții: *Novele, povestiri. Opere complete* (1908), p. 155–165; *Opere,* II (1931), p. 1–8; *Opere,* 2 (1960), p. 143–149.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

---

[1] În „Foaia interesantă“, I, nr. 2, 19 ianuarie, p. 2.

Prima secvență publicată în „Universul“ se încheie la: „Va trebui să răspunză însă... Ce?“ Urmează precizarea: „(*Spațiul fiindu-mi limitat, rog pe cititor să-mi dea voie a-i spune aceasta joia viitoare*)“. Al doilea episod începe cu un paragraf la care scriitorul a renunțat: „O săptămână întreagă mi-aș fi bătut capul degeaba, dacă m-aș fi aflat în situația d-lui Georgescu, fără să pot găsi o soluțiune. Eroul meu, cât ai clipi de două ori, a găsit-o: «Trebuie să-i caut!». Astfel și-a zis cu multă hotărâre d-l Georgescu, apoi a întrebat pe chelner: – Crenvirști este? – Este. – Dă-mi o pereche și o halbă... Chelnerul pleacă... – Ascultă, băiete – zice d. Georgescu – nu cu guler de gheneral. D. Georgescu a mâncat crenvirștii, a băut halba, se simte mai tare. Se scoală, plătește și pleacă de la Voinea în pas cuminte către centrul Sinaiei, unde se-nvârtește lumea bună...“

Încă înainte de alcătuirea volumului *Momente,* povestirea *Tren de plăcere* a stârnit interesul critic. H. Sanielevici intuia intenția lui Caragiale și își arăta, într-un comentariu, opțiunea pentru această proză:

„Desigur, cândva d. Caragiale va strânge în volum foiletoanele din «Universul», alegând numai pe acelea cari sunt în legătură cu concepția d-sale despre societatea românească.

În frunte ar trebui să puie, după părerea noastră, cele două foiletoane întitulate *Tren de plăcere*“[1].

Majoritatea criticilor care au comentat opera lui Caragiale au avut sentimentul că *Tren de plăcere* este o capodoperă pe tema „triunghiului conjugal“. Citățm din Mircea Tomuș:

„Marea performanță de aici constă în ducerea la desăvârșire a stilului capcană, a stilului aparență. Naratorul se ascunde cu totul în umbra întâmplărilor, a personajelor și a vorbirii lor, ceea ce s-ar mai putea presupune a fi discursul lui transcriind, de fapt, elemente dintr-o presupusă vorbire a eroilor. Stilul,

---

[1] *Foiletoanele d-lui Caragiale*, în „Noua revistă română“, II, nr. 28, 15 februarie 1901, p. 1946–1949 („Literatură“).

de o aparență perfect limpede, ascunde, în realitate, straturi de subteran numeroase și succesive, astfel încât, la un moment dat, impresia este că pe cât autorul caută să fie mai clar, pe atât este mai confuz, iar acțiunea ajunge să semnifice, pe alocuri, exact contrariul ei. Povestirea se intitulează *Tren de plăcere*, iar acest titlu, care este el însuși o capodoperă, nu ascunde numai falsitatea, nereușita unei experiențe singure, ci a unei existențe; ne este cinematografiat numai un sfârșit de săptămână al unei familii burgheze, plecată la Sinaia, pe urma destinderii, ce întâmpină câteva neînțelegeri și încurcături, dar realitatea subiacentă nevinovatei istorii este mai gravă: familia Georgescu duce nu numai într-o singură privință viață dublă, ea este social stratificată, scindată între grupul răsfățat al celor trei, d. Georgescu, mamița și puiul, și biata gramamà, cocoana Anica. [...]

Finalul insinuează posibilitatea unei complete răsturnări a valorilor din povestire, făcând să vibreze coarda unei trăiri afective cu atât mai profunde, cu cât este mai deghizată și ridicând un colț de perdea de pe misterul lanțului de ghinioane; aparenta ordine burgheză ascunde, sub iluzia perfecțiunii ei, un tumult al contradicțiilor pentru care amuzantele încurcături de la Sinaia servesc drept mască veselă, care ascunde și deconspiră totodată..."[1]

(p. 355) ATMOSFERĂ ÎNCĂRCATĂ

Publicată în „Universul" din 10 martie 1900, sub titlul *Fantasie*. Reprodusă în „Generația nouă", XX, nr. 11–12, noiembrie–decembrie 1900. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 176–180, și în *Momente, schițe, amintiri* (1908),

[1] *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 314–315.

p. 112–118. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 241–249, și în *Opere,* 2 (1960), p. 98–102.

Schiță „politică", înrudită tematic cu *Cum devine cineva revoluționar și om politic* și *Tempora* (de altfel apărute în „Universul", în aceeași perioadă, respectiv prima la 2 martie, a doua la 17 martie 1900). Satirizează, între altele, procedeele presei partizane (prilej, ca și în alte texte de Caragiale, pentru ilustrarea motivului „temă cu variațiuni": v. versiunile contradictorii ale relatării acelorași evenimente, coroborate de narator pentru a obține o imagine apropiată de adevăr); sub acest raport, după ce-și pierduse actualitatea timp de decenii, în vremea regimului totalitar, schița și-a redobândit-o, spectaculos, în primele luni ale anului 1990, odată cu restabilirea pluripartitismului, a libertății presei și a libertății manifestațiilor de stradă. Schița e, desigur, o „mărturie" – cu mijloacele artei literare, bineînțeles – despre o anumită exaltare „politică" din mediul orășenimii de condiție mărunt-mijlocie, pentru care agitația în stradă, citirea gazetelor și perorația pe teme politice folosind frazeologia limbajului din gazete reprezenta o adevărată „beție" (asociată, de altfel, cu... consumul de bere!) și se substituia judecării independente a datelor realului („Dar iată sosește un băiat cu gazetele. Lumea i le smulge..." etc.).

Remarcile despre „repausul dominical" le anticipează pe cele din textul care poartă chiar acest titlu, *Repausul dominical.*

(p. 361) TEMPORA…

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 75, din 17 martie 1900, p. 1. Reprodusă în „Familia", XXXVI, 20, din 14/27 mai 1900, p. 236–237. Retipărită în *Momente* (1901), p. 182–187, și în *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 119–124. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 246–249 și în *Opere,* 2 (1960), p. 103–106.

Înrudită tematic cu *Cum devine cineva revoluționar și om politic* și *Atmosferă încărcată* (apărute în „Universul“ în aceeași perioadă, respectiv prima la 3 martie, a doua la 20 martie 1900). Numele „Coriolan“ trimite – evident, cu ironie – la personajul istorico-legendar Caneus Marcius Coriolanus, din antichitatea romană, devenit prototipul luptătorului care trece fără scrupule de partea adversarului. Pe de altă parte, se poate presupune că scriitorul s-ar fi putut inspira, pentru schițarea personajului Coriolan Drăgănescu, din „modelul“ oferit de biografia contemporanului său – pe care l-a cunoscut: v. *Boborul!* – Alexandru Candiano-Popescu (1841–1901), fost inițiator al mișcării republicane, antidinastice, de la Ploiești, din august 1870, devenit ulterior un devotat slujitor al regimului pe care voise să-l răstoarne. Este însă evident că nu *un* „model“ anumit va fi avut scriitorul în vedere, ci un fenomen cu oarecare valoare de generalitate, cel rezumat în următoarele rânduri din *Moftangii* (*Rromânul*):

„Moftangiul român este:

Din clasele primare până la bacalaureat – anarhist:

De la bacalaureat până la primul examen de universitate – socialist;

De la primul examen până la licență – progresist;

De la licență până la slujbă – liberal;

De la slujbă până la pensie – conservator.

De la pensie încolo, împărtășește principiile tinerimii universitare... Fii sigur că ai să-l găsești oriunde e o manifestație mai mult sau mai puțin politică ori nepoliticoasă a studenților mai mult sau mai puțin rromâni!“

(p. 365) O LACUNĂ...

Publicată pentru prima dată în „Universul“, XVIII, nr. 313, 13 noiembrie 1900, p. 1, 2. Inclusă, practic fără modificări,

în *Momente* (1901), p. 188–194. În *Opere,* II (1931), p. 54–58; în *Opere,* 2 (1960), p. 178–182.

Schița este datată de autor: 11 noiembrie 1900. La 10 noiembrie se pronunțase sentința în procesul intentat celor acuzați de complotul și asasinatele politice care declanșaseră, în vara aceluiași an, ceea ce s-a numit „conflictul româno-bulgar“ (v. și schițele *Ultima oră!…, Cum stăm* și *Boris Sarafoff!*...). Inculpații au fost condamnați la pedepse cu închisoarea sau cu munca silnică (pe viață, pentru unii). Pedeapsa cu moartea nu exista, în vremea aceea, în România, ceea ce stârnește, în schița *O lacună*..., revolta obsesiv-ilariantă a micului funcționar Lache Diaconescu, revoltă indusă, fără îndoială, de lectura presei (din care Lache a deprins, cu siguranță, și frazeologia justițiar-retorică pe care, în discursul propriu, o mânuiește confuz, la limita galimatiasului).

Cei doi camarazi de birou și amici ilustrează motivul perechii, frecvent la Caragiale; în cazul în speță, simetria ori identitatea între cei doi termeni ai perechii nu e totală (cum e în *La Paști*, de pildă): Mache Preotescu păstrează încă o comportare firească, „normală“ (în sensul că interesul erotic și buna-cuviință îl determină să cenzureze „inconștiența“ amicului), în vreme ce Lache Diaconescu e complet acaparat de morbul verbigerației de cafenea pe teme civice (e adevărat că se poate presupune că o anumită rutină domestică îl face să prefere domiciliului spațiul public, „agora“ reprezentată de cercul virtualilor parteneri de sporovăială de la berărie, unde își poate da măcar iluzia propriei importanțe, probabil minimalizată în contextul conjugal).

În legătură cu numele personajelor, se cuvin citate observațiile lui G. Ibrăileanu: „În *O scrisoare pierdută*, pe cei doi institutori, agenții lui Cațavencu, îi cheamă Ionescu și Popescu [...]. Aceasta înseamnă că ei sunt de extracție populară, feciorul popei și feciorul lui Ion. Fac parte dintre cei care se ridică din

poporul de jos. (Până atunci «poporul» era burghezia.) E un episod al «ridicării noroadelor», care începe mai pronunțat atunci. Aceste nume, împreună cu Diaconescu, Protopopescu, Iconomescu (feciori de diaconi și preoți de diferite grade: mulțimea lor *constată* faptul real că, la începutul «ridicării noroadelor», mai ales preoții, mai înstăriți și deja diferențiați de norod, puteau furniza fii cu oarecare învățătură de carte, ca să ocupe funcțiile create de formele nouă – deocamdată funcțiile mici), așadar, aceste nume vor mișuna *mai târziu*, în *Momente*"[1]. Așadar, înscrierea patronimelor derivate din denumirile cinurilor bisericești nu e un simplu artificiu ludic al autorului, ci are (și) valoarea unei mărturii privind o realitate sociologică.

Cât privește „bucata" muzicală pe care urmează să o interpreteze dna Pavugadi, o investigație instructivă a întreprins Ștefan Cazimir: „Așa-zisa «bucată nouă» (*Alla stella confidente*, romanță de V. Minuti, muzica de Vincenzo Robaudi) se bucură, de mai mulți ani, de o vogă nemaipomenită și devenise piesa favorită a diletanților. Statul, scrie Caragiale, «învață gratis pe oricine să cânte *Stella confidente* din gură, din vioară, din trâmbiță, din ocarină ori xilofon» (*Solicitudine de stat*). Despre celebritatea în epocă a bucății, al cărei text fusese tradus în franceză, germană, engleză, română („Astru d-amor, ce știi/ Iubirea-mi înfocată, /Privirea-mi înnorată /O scaldă-n raze vii..."), vorbește și faptul că Biblioteca Centrală de Stat [azi, Biblioteca Națională – n.n.] din București posedă partitura în nu mai puțin de șase versiuni: pentru mezzosoprană sau tenor cu acompaniament de pian, pentru contralto sau bas cu acompaniament de pian sau violoncel, trei transcrieri pentru piano solo etc. Astăzi, nici o enciclopedie (nici măcar

[1] G. Ibrăileanu, *Numele proprii în opera comică a lui I.L. Caragiale*, în *Studii literare*, Editura Cartea Românească, București, 1930, p. 80.

Enciclopedia Italiana, în 35 de tomuri) nu consemnează numele lui Vincenzo Robaudi“[1].

Numele „Pavugadi“ – care apare și în [*Repertoriu de nume proprii*] „Cecilia Pavugadi, pianistă“ –, burlesc, ne-„realist“, e obținut prin enumerarea, în limba greacă, a primelor note ale gamei muzicale.

(p. 371) SITUAȚIUNEA

Publicată în „Universul“, XVIII, nr. 170, 23 iunie 1900, p. 1. Reluată în *Momente* (1901), p. 195–200, și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 132–138. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 288–292, și în *Opere,* 2 (1960), p. 129–133.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Eugen Simion, în studiul mai înainte citat, observă: „Se bea mult și se mănâncă enorm în proza lui Caragiale. Tot ce se petrece, aici, se petrece la masă sau în preajma mesei. Pasiunea *politicii* (temă prioritară a personajului caragialian) este însoțită, invariabil, de pasiunea bucătăriei. Nae, din *Situațiunea,* e revoltat pe «sistema» politică a statului și se îndreaptă în zori de zi spre simigerie pentru a nu rata covrigii calzi“[2].

(p. 377) 1 APRILE

Publicată în „Universul“, XVIII, nr. 89, 31 martie 1900, p. 1. Retipărită în *Momente* (1901), p. 201–206 și în *Momente,*

---

[1] Ștefan Cazimir, *I.L. Caragiale față cu kitschul*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 77–78.

[2] Eugen Simion, *op.cit.,* p. 69.

schițe, amintiri (1908), p. 139–144. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 250–254 și în *Opere,* 2 (1960), p. 107.

Se remarcă folosirea procedeului „citării" unor texte apocrife, atribuite personajelor; prin aceasta, schița se înrudește cu alte texte ale autorului, precum *Telegrame, Urgent* și, mai ales, *Antologie* (unde există, ca și aici, un mic comentariu așa-zis explicativ, „teoretic", ironic sub aparențele sale voit serios-naive).

(p. 382) FIVE O'CLOCK

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 54, 25 februarie 1900, p. 1. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 207–212 și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 145–151, în *Opere,* I (1930), p. 231–235 și în *Opere,* 2 (1960), p. 93–97.

Satira vizează discrepanța între pretenție și realitate, și nu e deloc „ușoară". Despre satirizarea „mahalagismului" – care nu e neapărat legat de mahalaua propriu-zisă – a formulat un pertinent comentariu G. Ibrăileanu, în *Spiritul critic în cultura românească*: „Începând cu *D-ale Carnavalului* (1885), urmând cu câteva schițe în *Convorbiri literare* și isprăvind, mult mai târziu, cu admirabilele *Momente*, Caragiale va satiriza, dacă voiți, mahalaua. Dar trebuie să ne înțelegem asupra acestui cuvânt. Mahalaua, pe care o satirizează Caragiale, nu e o categorie socială, clasa de mici burghezi, de mici funcționari, care stă în suburbie, și ale cărei mijloace materiale, ca și intelectuale, sunt restrânse. Mahalaua, pe care a satirizat-o Caragiale, e o categorie sufletească. E vorba de mahalaua intelectuală în care intră oameni de toate categoriile sociale: și mici burghezi, și funcționari inferiori, dar și oameni bogați, sus-puși și funcționari superiori, și chiar uneori progenitură din clasa «nobilă». În *25 de minute…,* în *Telegrame*, în *Vizită*,

în *Five o'clock*, în *Reportaj,* în *Boris Sarafoff!…*, în *Ultima oră!…*, în *Atmosferă încărcată*, în *High-Life*, în *Cadou*, în *Diplomație,* în *Mici economii*, nu e vorba de clasa socială mahala. În aceste bucăți, personajele sunt, toate, din lumea «bună», uneori dintre «stâlpii societății», dintre oamenii care sunt puși pe ultima scară a situației sociale și ca rang, și ca avere.

Dar cu toată această deosebire de clasă socială a personajelor, ele fac parte, toate, din aceeași categorie sufletească, – culturală mai bine, dacă se poate întrebuința acest cuvânt. Când le citim, toate schițele lui Caragiale sunt de aceeași natură, au același aer, în ele e vorba de același lucru. Și acest lucru este ridicolul ce rezultă din neasimilarea civilizației, din spoiala de civilizație, din contrastul dintre pretenție și realitate, din amestecul de civilizație și barbarie, – amestec manifestat în idei, în simțiri, în purtări și în limbaj.

Limbajul, dialogul este partea esențială a acestor schițe. Mai întâi, pentru că ele sunt foarte dramatice, – Caragiale fiind mai înainte de toate un dramaturg, – și în genul dramatic limbajul are tot rolul: prin el se zugrăvește personajul. Și apoi pentru că limbajul, prin incoerența și împestrițarea lui, e de ajuns, el singur, să ne arate și incoerența ideilor unei societăți informe, ori în stare de formare, și acel amestec de civilizație, redat prin amestecul de cuvinte vechi și nouă, stropșite, schimonosite ca și ideile pe care le reprezintă.

Dar toate personajele schițelor sale fac parte din clasele nouă, din acele categorii de oameni care au primit formele nouă și le reprezintă, le exercită. Burghezimea mică muntenească, burghezimea mare, funcționarii mici și mari, gazetarii etc.“[1]

---

[1] G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească,* Editura Viața Românească, Iași, 1909, p. 235–237.

Diferențele de text între gazetă și volum sunt neînsemnate. Cea mai importantă dintre ele: în „Universul“ – „Popescu“, „Piscupescu“, „Potropopescu“, în loc de „Popesco“, „Piscupesco“, „Potropopesco“.

(p. 388) HIGH–LIFE

A apărut pentru prima dată în „Universul“, XVII, nr. 352, 24 decembrie 1899, p. 1–2, cu subtitlul *Carnet mondain*; în volumul *Momente* (1901), p. 213–218. Reluată în „Calendarul Minerva“, XI, 1909, p. 282–286, cu mențiunea: „Din vol. *Momente, schițe, amintiri*, în Editura Minerva“. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 152–158; *Opere*, I (1930), p. 208–212; *Opere*, 2 (1960), p. 78–81.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

În grupul momentelor mondenității, *High-life* reprezintă o variațiune pe tema farselor. Aici, farsa e jucată de cuvântul tipărit, așadar travestit. O „îngrozitoare greșeală de tipar“ transformă petrecerea (balul filantropic) în scandal, provocând căderea măștilor. Structurată anecdotic, proza urmează, deci, un parcurs specific caragialean: situația inițială se inversează, metamorfozându-se în negativul ei. Proza desfășoară, de fapt, un oximoron, într-o compoziție minuțios condusă pe un traseu ambiguu, întreținând jocul iluziei și realității, prin registrele contrastive ale textului. Acest aspect compozițional este analizat pertinent de Mircea Tomuș:

„Cele câteva straturi stilistice ale bucății sunt dozate și asociate cu mare savanterie: stilul neutru al relatării servește de montură hazliei întâmplări: «Tânărul Edgar Bostandaki este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă și religie de la gimnaziul clasic înființat de curând în urbea sa

natală». Acest stil contrastează vădit cu elementele de parodie a cronicilor mondene: «S-a petrecut până la șapte dimineața, când aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la ușa orizontului și să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănțuitori că trebuie, cu regret, să se despartă». Dialogul dintre aceste două teme majore ale bucății, tema și contratema, este punctat prin scurte notații de limbaj provincial și familiar, ceea ce produce efecte de un comic cu atât mai substanțial, cu cât este mai discret: «– Domnule Turturel! uite-te la mine... Te opresc, magariule, să faci *de mauvaises plaisanteries* pi conta doamnei Gregorashko, soția mè!»"[1].

(p. 393) CADOU...

A apărut prima dată în „Universul", XIX, nr. 1, 2 ianuarie 1901, p.1. Introdusă în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 219–223, și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 159–164. Paul Zarifopol o reproduce în *Opere,* II (1931), p. 74–77, iar Șerban Cioculescu în *Opere,* V (1960), p. 197–200.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

În „Universul", înainte de începutul propriu-zis al schiței, găsim o introducere, la care autorul a renunțat la publicarea în volum:

„Zilele trecute trebuia să aleg o temă dintre mai multe, pentru o cronică de Crăciun, o temă nouă... De exemplu... Era odată un copil rămas foarte demult sărman de amândoi părinții și mai ales de mamă – a! un copil fără mamă! El avusese durerea s-o piarză îndată ce se născuse! În lunga și trudita lui viață, acest copilaș n-avusese și el măcar parte să puie mâna pe o jucărie; de aceea nu stricase nici una...

[1] Mircea Tomuș, *Op. cit.*, 1977, p. 327.

Sau:

Odată s-a întâlnit Moș Crăciun cu Sf. Niculae...

– Bună ziua, Sfinte Niculae.

– Sărut mâna, Moș Crăciun.

– Da-ncotro?

– Ei! nu știi Sfinția ta? Ce mai întrebi? Mă duc pe pământ să pun la copiii cuminți jucării și cofeturi sub căpătâi... Dar Sfinția ta, de unde vii? – Ei nu știi, Sfinția ta? zice Sf. Niculae, ce mai întrebi... Vin de pe pământ... Am fost de am căpătuit câteva fete cuminți. Dar cum bag seama ți-ai ras barba, Sfinte Niculae, și te-ai îmbrăcat subțirel de primăvară.

– Apoi de! mi-am ras-o că începuse să mă mănânce și trebuia să mă tot scarpin... Dar eu ca eu, dar Sfinția ta!... Fără barbă, n-or să te mai cunoască bieții copii ș-o să strici toate piftiile.

– Lasă, Sf. Niculae, a răspuns Moș Crăciun, nu purta grije de barba mea! îmi crește ea mare, frumoasă și albă până la ziua mea...

Ș-așa mai departe. Și aceasta e o temă destul de nouă... E bună pentru anul viitor. Deocamdată m-am hotărât: un studiu! –

Un studiu critico-istoric asupra sărbătorii Nașterii: ce înțelegem prin vorba Crăciun; – Crăciunul la primii creștini; – Crăciunul în evul mediu; – Crăciunul în timpii moderni; – Crăciunul în diferite timpuri și la diferite popoare, și-ndeosebi la romani și la români: Steaua, Vicleimul, Irozii, Moș-Ajunul, Colindele, bolindele etc., – datine, moravuri, obiceiuri, tradițiuni, instituțiuni, superstițiuni etc.

Să-ncepem... Dar când voi să pun pana în călimară, iată că primesc, printr-un comisionar de stradă, o scrisoare: «Iubite amice, astă-seară...»".

Paul Zarifopol explică: „Introducerea aceasta face parte din grupa satirei gazetarilor literalizanți: *O cronică de Crăciun,*

Duminica Tomii“[1]. Schița, însă, este o ironie subțire la adresa femeilor măritate, dar întreținute, sau, cum se exprimă Șerban Cioculescu, ea face parte „din seria schițelor și povestirilor cu fenomenul propriu moralei conjugale burgheze“[2]: *Om cu noroc, Diplomație, Mici economii.*

(p. 398) DIPLOMAȚIE

A apărut în „Moftul român“, nr. 4, 22 aprilie 1901, p. 2. Reluată în *Momente* (1901), p. 224–228, și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 165–170. Paul Zarifopol o retipărește în *Opere,* III (1931), p. 91–94, iar Șerban Cioculescu în *Opere,* 2 (1960), p. 214–217.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Moravuri de familie de totdeauna, ca și în *Mici economii* sau *Om cu noroc*. În nota sa, eminentul editor este necruțător: „Titlul eufemistic denunță de fapt procesul de descompunere morală a familiei burgheze, în care luxul provine de pe urma soției ușuratice, cu consimțământul soțului cointeresat“[3].

(p. 403) MICI ECONOMII...

A apărut întâia oară în „Universul“, XVIII, nr. 296, 27 octombrie 1900, p. 1, 2. Retipărită în „Caragiale“, 23 februarie 1901, și în „Federațiazo“, nr. 1, noiembrie 1912. E inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 229–234, și în

[1] *Opere,* II (1931), p. 428.
[2] *Opere,* 2 (1962), p. 644.
[3] *Opere,* 2 (1960), p. 646.

Momente, schițe, amintiri (1908), p. 171–177. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 45–49, și în *Opere,* 2 (1960), p. 169–173.

Face parte – alături de *Diplomație, Cadou..., Om cu noroc!* – din seria de schițe sau povestiri satirice care tratează motivul adulterului venal, tolerat ori încurajat de soțul așa-zis „înșelat", de fapt complice sau profitor al infidelităților erotice ale soției, cointeresat la beneficiile materiale obținute. Foarte asemănătoare cu *Mici economii...*, aproape un fel de primă versiune a acesteia, e schița *Slăbiciune* („Universul", 1 octombrie 1899). Ca și în celelalte texte înrudite tematic, situația nu este expusă explicit, ci sugerată aluziv (dar peremptoriu!). Naratorul simulează naivitatea, atitudine care, însă, poate fi „descifrată" și ca o ironie foarte fină, ori ca o paralizantă perplexitate față de imoralitatea „amicului" Verigopolu.

Diferențele mai semnificative între textul din ziar și cel din volum:

– după „a privi la trecători", în „Universul" continuă: „*Tare natură! Frumos caracter!*".

– după „destul de amărât", urmează: „*am zis văzând pe acele ființe cari se plimbă liniștite înainte de masă: toți! toți! și acesta, și acela, toți! Ori nu se mută mâine, ori, dacă se mută, au o casă de unde se mută și altă casă unde se mută; numai eu, eu nenorocitul! N-am decât casa de unde trebuie să mă mut*", apoi continuă ca în volum.

– „și aruncă pe masa de *simili-marmură*".

(p. 409) INSPECȚIUNE

A apărut întâia oară în „Universul", XVIII, nr. 324, 24 noiembrie 1900, p. 1, 2 și nr. 331, 1 decembrie 1900, p. 1. Retipărită în volumul *Momente* (1901), p. 235–246 și în

Novele, povestiri (1908), p. 166–178. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 59–67, și în *Opere,* 2 (1960), p. 183–191.

Inspecțiune pune, ca și alte proze ale lui Caragiale, problema „clasificării“ ei. Unora, furați de identitatea personajelor și a recuzitei, ea le poate părea o „schiță“ (ceea ce, cu siguranță, *nu* este). Este, desigur, un „moment“ dintre cele mai caracteristice, dar pare mai degrabă a fi o *nuvelă* (prin amploarea și gravitatea subiectului, deși textul e relativ scurt), asemănându-se în bună măsură cu *Două loturi* (considerată, aceea, unanim, *nuvelă*). În fond, ea învederează – ca și atâtea alte texte – dificultatea de a clasa tranșant și infailibil scrierile caragialiene pe genuri și specii.

Că este înrudită cu *Două loturi*, dar și cu *O făclie de Paște*, prin ceea ce a fost numit „tema obsesiei“, nu încape discuție. Mircea Tomuș, între alții, a sesizat această înrudire și a examinat-o cu sagacitate într-un context mai larg: „Am văzut că există, anticipând uneori materia vastă și diversă a momentelor, alteori alături de ea, o etapă intermediară a prozei lui Caragiale care, deși prin anumite aspecte de suprafață ne îndrumă spre universul acestora, prin semnificațiile interne practică deschideri spre alt orizont. Sunt cele două bucăți aparte, *Două loturi* și *Inspecțiune*, mai ales prima de o aparență comică sau, cel puțin, satirică. Dar dacă cea dintâi propune o temă nouă și insolită (jocul orb al întâmplării, șansei și nesansei) într-un registru tragicomic, cea de-a doua, cu toată dificultatea și divergența interpretărilor, trebuie să admitem, până la urmă, că introduce o altă temă, oarecum apropiată: aceea a necunoscutului, misterului, din reacțiile omului, răspuns la propriile întrebări ale scriitorului privind valabilitatea metodei deterministe și izvor al tragismului. Se închide, cu aceasta, pregnanta experiență a momentului nuvelelor tragice: *În vreme de război, Păcat, O făclie de Paște*, dublate, pe de o parte, de puternica dramă *Năpasta* și, pe de alta, de proza

tragică sau tragicomică mărunt anecdotică, de felul lui *Cănuță, om sucit* sau *Triumful talentului*“[1].

Viziunea și atmosfera gravă, diferită de cea maliții-os-burlescă a altor „momente“ din viața micii funcționărimi bucureștene, a fost semnalată de comentatori. Ea e marcată și de tonul naratorului – neutru, nu fețetios ori histrionic-naiv, ca în unele „momente“ satirice –, și chiar, după cum a observat G. Ibrăileanu, și de numele personajului principal, unic în repertoriul onomastic caragialesc și cu sonoritate și conotație mai „solemne“ decât recurentele Lache, Mache, Mitică, Costică: „Ce rol are la Caragiale numele în conceperea personagiului se poate vedea mai bine decât oriunde într-o schiță din *Momente*, unde a luat ca erou un Mache, dar l-a pus într-o situație serioasă și tragică. E *Inspecțiune*, în care e vorba de sinuciderea unui casier.

Schița are ca personagii exact personagiile din celelalte *Momente*.

Dar aici pe erou îl cheamă Anghelache, tot nume de om din clasele inferioare, dar rar și mai serios și nemaiutilizat de Caragiale aiurea. Iar celelalte personagii din *Inspecțiune* (adică Lachii, Machii, Ioneștii și Popeștii din alte schițe) aici n-au nume. Caragiale le-a ascuns numele, căci dacă-i numea, trebuia să-i cheme ca în toate schițele, cu atât mai mult cu cât e vorba de o petrecere la o berărie între exact aceiași «amici» din restul *Momentelor*.

Dar acești funcționari *acum* nu mai vorbesc fleacuri. Ei sunt îngrijorați de soarta lui Anghelache, pe care o presupun teribilă. Iată de ce Caragiale n-a putut să le spună pe nume. Numele acestea, comicizate atât de mult de el, ar fi dăunat atmosferei grave a bucății. Dar nici n-a putut să le dea alte nume, adică altfel de nume, căci și-ar fi falșificat realitatea.

---

[1] Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale*, Editura Minerva, București, 1977, p. 385–386.

(Când însă, în peregrinațiile lor nocturne ca să dea de urma lui Anghelache, întâlnesc un «amic» al lor, care nu luase parte la afacerea asta gravă, – acesta are nume și-l cheamă firește: Mitică).

Și iarăși în deosebire de toate *Momentele*, acești Lachi și Machi acum nu vorbesc cu caragialisme“[1].

S-a speculat mult asupra cauzei sinuciderii lui Anghelache, s-au avansat ipoteze și chiar demonstrații. „Soluția“ adecvată e, probabil, aceea a totalei obscurități ori ambiguități, voită de autor. Paul Zarifopol relata: „Caragiale iubea tot ce poartă accent apăsat. Îl amuza fără încetare enigma pe care a lăsat-o în sinuciderea casierului Anghelache. «De ce s-o fi omorât Anghelache? Nici eu nu știu», spunea el de nenumărate ori cu o satisfacție aproape copilărească. Această «*pointe*» în chip de ghicitoare îl desfată tot atât de mult ca și întrebarea tachinantă, dacă Trahanache știa ori ba, că Zoe e amanta lui Fănică“[2].

O „soluție“ de fond, nu factologică, ci de hermeneutică literară, a formulat Mircea Tomuș, cu o argumentație con - vingătoare:

„O atmosferă de mister niciodată lămurit [...] înconjoară figura și fapta lui Anghelache. Reactualizând precizarea pe care același Zarifopol o făcea în legătură cu intenția expresă a autorului însuși, de a lăsa învăluită în taină sinuciderea casierului și adăugând acestei ipoteze argumentul importanței deosebite pe care, în opera lui Caragiale, o are necunoscutul, suntem obligați să nu mai căutăm în altă parte nici o explicație; de altfel nici una dintre variantele propuse până acum nu rezistă argumentelor contrarii, decât dacă am presupune, din partea

---

[1] G. Ibrăileanu, *Studii literare*, Editura Cartea Românească, București, 1930, p. 83–84.

[2] Paul Zarifopol, *Introducere,* în I.L. Caragiale, *Opere*, II, Editura „Cultura Națională“, București, 1931, p. XVII.

autorului, intenții neexprimate prin text. Dar textul ne spune numai câte ne spune. Iar nuvela, care conține o suită de căutări (ale unui personaj, ale unei explicații), în care personajele vor să găsească și să știe, se încheie fără ca cineva să afle ceva și fără să intervie vreo explicație.

Însă raportarea la suita de nuvele în care am încadrat-o și pe aceasta din urmă poate risipi orice ezitare: după ce prozatorul experimentase, în nuvelele tragice și în dramă, cea mai riguroasă determinare a faptelor și destinelor omenești, în *Cănuță, om sucit...,* el dă câmp liber de manifestare naturii umane nealterate; în *Două loturi*, personajul și soarta lui sunt hotărâte de o instanță crudă și glumeață: culmea ghinionului; în *Inspecțiune*, faptele omului nu mai au nici o explicație, misterul cel mai desăvârșit le înconjoară. Din jucărie a lanțului cauzal mecanic, din victimă a propriei porniri sau a nesănsei, omul a devenit un continent necunoscut:

«– De ce?... de ce, nene Anghelache? a întrebat plângând ca un prost cel mai tânăr.

Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspunză». Rezerva de necunoscut a experienței umane rămâne suprema înțelepciune și împăcare“[1].

Se remarcă, în *Inspecțiune*, ca și în alte proze caragialeene „bucureștene“, grija autorului pentru situarea plauzibilă a ficțiunii într-un cadru fizic real, cunoscut și recognoscibil: drumurile camarazilor lui Anghelache în căutarea lui, din Dobroteasa până la „Lăptărie“ și înapoi, apoi pe lângă fostul sediu al Institutului Medico-Legal de pe malul Dâmboviței (demolat în anii ’80 ai secolului al XX-lea), pot fi urmărite pe un plan al Bucureștilor din epocă.

Câteva cuvinte despre „Lăptăria“ care apare în mai multe proze ale lui Caragiale (*Inspecțiune, Antologie…, Repausul*

[1] Mircea Tomuș, *op.cit.*, p. 300–301.

dominical): era, de fapt, un restaurant renumit, numit, la începutul secolului al XX-lea, „Lăptăria Flora“ (se deduce însă că oferta nu se limita la produse lactate!) și care funcționa încă prin 1940, ca restaurant de lux, situat în șoseaua Kiseleff, nr. 39 (în mai 2000, clădirea exista încă, dărăpănată și aparent abandonată, într-o grădină cu arbori bătrâni). Locul era, pe vremea *Momentelor*, în afara orașului propriu-zis (care se termina practic la bariera Mogoșoaiei, zisă „capul Podului“, azi Piața Victoriei), într-o zonă cu copaci, propice pentru escapade discrete.

O coincidență (ori o convergență frapantă între viață și literatură!): nu departe de locul în care s-a sinucis (în ficțiune) Anghelache avea să-și pună capăt zilelor, cu vreo două decenii mai târziu, scriitorul Urmuz, alias Dem. Demetrescu-Buzău, grefier la Înalta Curte de Casație (care s-a împușcat în noiembrie 1923, în boschetul din spatele „Bufetului de la Șosea“, actualul restaurant Doina, din șoseaua Kiseleff nr.4).

Deosebirile dintre textul din „Universul“ și cel din *Momente* sunt minime.

În gazetă, proza a apărut în două foiletoane, la interval de o săptămână unul de altul; la sfârșitul primului foileton figura fraza „Vom vedea joia viitoare unde l-au găsit camarazii pe nenorocitul“, care, bineînțeles, a dispărut în volum.

Precizăm că, pentru replica unuia dintre cei trei camarazi ai lui Anghelache, din scurtul conciliabul deliberativ de după tentativa, infructuoasă, de a-l găsi pe Anghelache la „lăptărie“ („– Haid iar acasă? Trebuie să se fi întors?“), am păstrat, deliberat, punctuația din volumul *Momente*. Alți editori au considerat semnele de întrebare ca pe greșeli de tipar (apărute printr-o presupusă „contaminare“ din replica următoare, care, și ea, conține două semne de întrebare) și le-au eliminat, cu argumentul că tonul interogativ ar fi ilogic, în context. Opțiunea e acceptabilă, însă nu și inatacabilă. E foarte posibil ca întrebuințarea semnelor de întrebare în cazul respectiv să

fi fost dorită totuși de autor. Caragiale era întotdeauna atent la nuanțe (după cum o certifică nu numai textele sale, dar și mărturiile contemporanilor), și se poate ca el să fi vrut să noteze astfel un ton de interogație „slabă", deliberativă, tonul unei propuneri avansate cu ezitare, cerând de la interlocutor fie confirmarea, fie respingerea ei argumentată. Se poate și ca scriitorul să fi avut în vedere tonul semi-interogativ al încercării de a ghici raționamentul antevorbitorului. Să analizăm puțin situația (din „realitatea ficțiunii"): cei trei camarazi, după o febrilă căutare prin tot orașul, nu l-au găsit pe Anghelache nici la „lăptărie" și nu mai au nici o „pistă" de urmat. Se sfătuiesc, în grabă, fără exces de explicitări; de fapt, unul se întreabă ce-i de făcut, altul, mai hotărât, cere birjarului să se întoarcă (spre oraș), în fine, al treilea își prezintă, sub formă de dublă întrebare, propunerea (și supoziția pe care se sprijină ea), cu sensul aproximativ: „N-ar fi oare bine să mergem iar la el acasă? Nu s-ar putea oare să se fi întors până acum, cine știe?" (propunerea de „explicitare" ne aparține, dar ni se pare plauzibilă), ori, eventual, într-o altă „lectură", sondează intențiile antevorbitorului: „Adică vrei să trecem iar pe la el pe-acasă? Bănuiești că s-o fi întors între timp?". Dată fiind situația, propunerea ori supoziția e exprimată succint și, poate, ambiguu, dar, în orice caz, pe un ton interogativ-dubitativ, nu pe tonul ferm al propozițiilor enunțiative încheiate prin punct. Astfel, s-ar putea foarte bine ca grafia: „Haid iar acasă? Trebuie să se fi întors?" să nu fie rodul neatenției tipografilor din 1901, ci expresia maximului rafinament al scriitorului în captarea nuanțelor exprimării orale.

(p. 420) ULTIMA EMISIUNE...

Publicată în „Universul", XVIII, nr. 306, 6 noiembrie 1900. Inclusă în *Momente* (1901), p. 247, și *Momente, schițe,*

amintiri (1908), p. 178–183, în *Opere,* II (1931), p. 50–53 și în *Opere,* 2 (1960), p. 174–177.

Considerată deseori a fi o „schiță", această proză diferă totuși de schițele caragialeene „tipice", atât prin mediul uman reconstituit – sub acest raport, poate fi apropiată de *Cănuță, om sucit* –, cât și prin informația destul de bogată despre personaje, furnizată sub formă de mici „romane"-pilulă, introduse ca „sertare" în discursul naratorului: „romanul" vieții lui Iancu Bucătaru, cel al Zamfirei și cel al lui Tomița Barabanciu, textul putând fi apropiat și prin aceasta de *Cănuță, om sucit* (mic „roman" compact, deși ceva mai extins decât cele ale cerșetorilor care se adună în cârciuma de mahala, al unei biografii obscure și păguboase). În relatările biografice despre personaje, se remarcă distanțarea – caracteristică pentru Caragiale – ironică între autor și narator: partitura naratorului recurge la clișee ale romanului popular sau ale gazetăriei „literaturizante", într-un stil *kitsch*, romanțios. Pe de altă parte, povestea vieții Zamfirei mimează o structurare non-realistă, de basm, cu coincidențe semnificative, învestită de asemenea cu o ironie plină de ambiguitate (tânăra Zamfira era fata unui *ghitarist* sedusă de un *viorist*, apoi de un *cobzar* etc.). Un umor caracteristic decurge din utilizarea unor clișee ale stilului gazetăresc *kitsch,* în legătură cu realități contrastante cu cele cărora le sunt aplicate de regulă clișeele respective (de ex.: „cântând bucăți alese din repertoriul părintelui ei" e o expresie adecvată unui context așa-zis „nobil", conotând stima și valoarea, prestigiul social, dar aici e utilizată cu referire la un obiect trivial – tatăl era „cel mai vestit ghitarist fără perdea").

Începutul acestui „moment" era admirat în mod deosebit de însuși autorul, ca exemplu de stil „potrivit", brevilocvent și totodată evocator al unei atmosfere; avem în acest sens o mărturie a fiicei scriitorului, Ecaterina I. Caragiale, care își amintea:

„Era modest, totuși conștient de valoarea operei sale. Ne dădea ca exemplu o scurtă descripție din *Ultima emisiune*…

– Asta este arta – ne spunea el cu mândrie – din câteva vorbe să redai atmosfera fără prea multe detalii.

Apoi ne citea pasajul acela preferat, cu o vădită emoție:

[urmează, citate în întregime, primele rânduri ale textului, până la «– Bună ziua» inclusiv.]

– Voi nu știți câtă migală, câtă trudă m-au costat aceste rânduri, dar am reușit să pictez acest colț de mahala cu cârciuma îmbrobodită în ceață și amorțită în frig"[1].

Excelența artei autorului e, însă, de admirat în toate pasajele componente ale povestirii, inclusiv în cele în care stilul se află în aparent contrast cu obiectul căruia îi este aplicat. Mircea Tomuș a putut remarca, pe bună dreptate: „[...] echivocul rămâne întreg și, prin aceasta, deplin fermecător; textul povestirii [*Tren de plăcere* – n.n.] nu spune ce povestește, este drept, dar nici nu încetează a rămâne principalul mijloc de referință, principala ei realitate, care ascunde fără a dezvălui complet, permițându-și să recolteze maximum de profit artistic din jocul iluziei deasupra feței nevăzute a adevărului. Ca și în *Ultima emisiune…*, al cărui cadru sugerează deplina putere a iluziei: «razele lămpii din tavan trecând afară prin clondire pline cu deosebite vopseli străvezii», și în care opoziția iluzie-realitate se convertește în opoziția stil-realitate: un triumf al stilului, exagerat până la faza lui protocolară maximă, exprimă condiția umană cea mai decăzută, precum în portretul cocoanei Zamfira Muscalagioaica [...]"[2].

Observații interesante în aceeași chestiune a formulat și Liviu Papadima: „Se poate, cred, alcătui o ierarhie a formelor

---

[1] Ecaterina I. L. Caragiale, *Amintiri despre I. L. Caragiale* (fragmentul e reprodus după I. L. Caragiale, *Opere,* 2, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960, unde este citat la *Note și variante*, p. 641–642, fără informații precise despre natura sursei – dacă e manuscris sau tipăritură, locul și anul apariției).

[2] Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale,* Editura Minerva, București, 1977, p. 315.

de expansiune – pe orizontală și pe verticală – ale oximoronului, de la «curat murdar» al lui Pristanda, până la tehnicile recurente de a construi discursul în contradicție cu referentul, ca în *Ultima emisiune*… Se suprapun aici realitatea promiscuă a lumii prezentate, realitate descifrabilă în subtext, și idealitatea edulcorantă acreditată de narator în planul superficial al textului. Textul și subtextul sunt două entități în relație oximoronică“[1].

„Tobosarul municipal“ era – pe vremuri, când radioul nu exista și când multă lume nu știa să citească – agentul municipal care, după ce atrăgea atenția publicului prin bătăi de tobă, recita cu glas mare, pe la răspântii, diferitele măsuri luate de autorități și care reclamau conformarea cetățenilor; „Barabanciu“ înseamnă „tobosaru’“, și este, deci, ca și în cazul lui Iancu Bucătaru, un nume „motivat“, o fostă poreclă devenită nume.

Personajul „părintele Matache“ – de fapt, un crochiu de personaj, o figurină de preot de mahala, epicureu și cu maniere plebeiene – apare și în alte texte ale lui Caragiale (în *Antologie* și în două dintre *Gogoși*, unde prenumele Matache e completat cu un patronimic burlesc: Sugăceanu); o siluetă înrudită cu părintele Matache e și părintele Marinache, din *Duminica Tomii*.

Deosebirile dintre textul din „Universul“ și cel din *Momente* sunt neînsemnate.

În ediția de *Opere* (vol. II, 1931, ediție îngrijită de Paul Zarifopol), Paul Zarifopol a schimbat începutul textului, față de versiunea din *Momente* („La răspântia unei mahalale mărginașe...“), în „La o răspântie de mahala...“, explicând opțiunea prin conformarea la voința autorului: „într-un exemplar al *Momentelor* în posesiunea mea, Caragiale a schimbat începutul bucății așa cum se vede în ediția de față.

---

[1] Liviu Papadima, *Caragiale, firește*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 78.

[...] «Nu vezi cât e de lung?... Mă ține în loc degeaba... Dacă e mahala, firește că e mărginașe...!» exclamă Caragiale, îndreptând fraza“[1].

(p. 425) AMICI

A apărut prima dată în „Universul“, XVIII, nr. 40, 11 februarie 1900, p. 1, 2; în volumul *Momente* (1901), p. 253–259. Reluată în „Luceafărul“, XI, nr. 26, 24 iunie 1912, p. 460–462. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 184–191; *Opere*, I (1930), p. 225–230; *Opere*, 2 (1960), p. 88–92.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Într-o recenzie, nesemnată, din „România ilustrată“, ecou la apariția volumului *Momente*, se recunoaște în *Amici* „o mică dramă“, „schițată cu mână de maestru“[2]. Cartea este considerată „o sărbătoare literară“, deși „nu este un volum de lucrare mare și susținută: Caragiale n-a scris niciodată de acestea“.

(p. 431) TELEGRAME

Au apărut mai întâi în „Universul“, XVII, nr. 283, 15 octombrie 1899, p. 1–2. Introduse de autor în volumul *Momente* (1901), p. 260–267, și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 1–10. Șerban Cioculescu reproduce *Telegrame* în *Opere,* 2 (1960), p. 50–56. O notă a autorului precede, în ziarul

---

[1] Paul Zarifopol, *Note și variante*, în I.L. Caragiale, *Opere*, II, Editura „Cultura Națională“, București, 1931, p. 426–427.

[2] ∗ ∗ ∗, *„Momente“ de I. L. Caragiale,* în „România ilustrată“, I, 1901, nr. 11–12, octombrie–noiembrie, p. 156.

„Universul“, schița: „Întrerup astăzi seria «notițelor critice», cari vor urma în «Universul» de joia viitoare, și, apoi, la fiecare două săptămâni, alternând cu alte articole independente de acea serie. Deocamdată, iată aceste telegrame, reproduse cu cât se poate mai multă sfințenie, după originalele lor, și din care, deși laconice, ca orice telegrame, cititorul atent va prinde poate un înțeles destul de pozitiv pentru o cronică fantazistă“.

Un contemporan, I. Suchianu, își amintește în articolul *Caragiale la «Universul»*: „Dar schițele umoristice? Cine a citit *Telegramele* și n-a râs cu lacrimi? ... S-o rezumezi, vorbind acum de ea, nu se poate, căci toate părțile ei sunt deja niște prescurtări. Afacerea Artur Gudurău ajunge la parchet, din telegrama în cinci cuvinte: «*Procuror plecat mănăstire maici chef*» ai putea face o novelă întreagă de moravuri mănăstirești *à la manière de* Damian Stănoiu. Șerban Cioculescu, în notele sale, observă că memorialistul citează din memorie bineînțeles cu mici greșeli. Important este însă de constatat cât de mult pătrunseseră *Telegramele* în conștiința publică“.

(p. 440) O ZI SOLEMNĂ

Publicată întâia oară în „Universul“, XVIII, nr. 107, 21 aprilie 1900, p. 1, 2. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 268, și în *Momente, schițe și amintiri* (1908), p. 11–18. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 261–266, și în *Opere,* 2 (1960), p. 111–115.

Personajul literar Leonida Condeescu nu este rodul imaginației scriitorului, și nici un „tip“ reprezentativ, cristalizat din observarea unei multitudini de indivizi: el este portretul șarjat al unui personaj real, care purta exact acest nume și era primar al Mizilului în momentul când a apărut schița în „Universul“. Nu numai personajul a fost real, dar și (cel puțin)

unele din revendicările pe care i le atribuie autorul; în „Moș Teacă“ din 7 septembrie 1897 se putea citi: „Se știe că acum câteva luni se încinsese un război fratricid, un război de moarte între Ploiești și Mizil.

Ploieștii cerea *urbi et orbi* ca Regimentul 23 de dorobanți să fie adus în cetatea Statuei, Mizilul nu se lăsa nici mort și revendica el onoarea de a găzdui regimentul. Ploieștii era reprezentat în această luptă omerică prin cunoscutul domn Stan Blegeanu; iar drepturile bravilor mizilgeni erau susținute energic de d. Leonida Condeescu, fost primar al urbei și conservator get beget.

Or, pe când lupta era mai dârză, d. Leonida întâlnește pe amicul nostru Caragiale.

– Domnule Caragiale, ia-ne apărarea la jurnal, combate te rog în favorul nostru, căci uite cum stă chestia...

Și-așa și pe dincolo, tranca fleanca mere acre, că-i sucită, că-i învârtită, d. Leonida l-a asasinat pe bietul Caragiale cu un discurs de-o jumătate de ceas.

Caragiale l-a ascultat ca un înger, fără să zică nici pis, apoi după ce-a văzut «cum stă chestia», răspunse foarte serios d-lui Leonida:

– Fii pe pace d-le Leonida, voi combate, aveți toată dreptatea... Ba încă am să cer să aducă în Mizil nu numai regimentul, dar am să cer să aducă și podul de peste Dunăre“[1]. (E interesant că acest text, semnat Ics și publicat sub titlul *D-ale lui Caragiale*, deși apare cu doi ani și jumătate înainte de șarja din *O zi solemnă*, pare să fie influențat de conținutul acesteia; nu avem cunoștință de apariția vreunei variante anterioare celei din „Universul“, așa că nu putem să ne explicăm acest „ecou cu anticipație“; s-ar putea ca gluma cu

[1] Ics, *D-ale lui Caragiale*, în „Moș Teacă“, III, nr. 130, 7 septembrie 1897, p. 2.

podul peste Dunăre să fi fost lansată de Caragiale într-o ipotetică convorbire cu Leonida Condeescu, poate în 1895, când scriitorul conducea restaurantul gării Buzău și când construirea marelui pod feroviar de la Cernavoda era un subiect de actualitate, deoarece lucrările începuseră în octombrie 1890 și podul a fost deschis pentru circulație la 14/26 septembrie 1895, iar apoi, preluată de martori la acea eventuală conversație, să fi fost pusă în circulație ca „folclor" oral, însă, cum până în momentul de față nu dispunem de vreo confirmare documentară a acestor presupuneri, ele rămân niște conjecturi și nimic mai mult.)

Leonida Condeescu, candidat din partea Partidului Conservator, fusese ales primar, cu o mare majoritate de voturi, în toamna anului 1899, la puțină vreme după instalarea guvernului conservator condus de Gheorghe Grigore Cantacuzino (zis „Nababul"). A rămas în funcție timp de un an și ceva, până ce partidul al cărui partizan era a pierdut puterea. După succesul său electoral, Leonida Condeescu publicase o scrisoare de mulțumire – foarte „caragialescă"! – adresată alegătorilor, depistată și republicată de Șerban Cioculescu, Al. Rosetti și Liviu Călin (după „Timpul" din 8/20 septembrie 1899) și pe care o reproducem și noi:

„Scumpi cetățeni și d-lor alegători,

Numărul de 476 voturi cu care m-ați onorat la alegerea comunală de la 29 a.c., față de 67 voturi date adversarilor mei, însemnează pe de o parte, că sunt singurul care vă cunosc nevoile fiecăruia precum și interesele generale ale orașului, îi în mine v-ați concentrat încrederea, căreia voi căuta a corespunde din toate puterile mele; iar pe de alta că voi, poporul, care faceți puterea acestui oraș, nu îi veți urma orbește în contra mea și a colegilor mei, cu cari am alcătuit lista viitorului consiliu. Lecțiunea ce le-ați dat îi ustură așa de tare, că le-a pierit pofta de a face politică încă mult timp; iar

politicește sunt înmormântați pentru totdeauna, rămâind izolați cu câțiva servitori și datornici ai lor, în extremitățile orașului.

În numele meu personal și al colegilor mei din consiliul comunal ales, vă aduc viile mele mulțumiri pentru atitudinea voastră demnă și dragostea ce mi-ați arătat cu această ocaziune.

Rog pe Dumnezeu să vă țină sănătoși, ca să mă ajutați cu toții la opera de propășire și de progres de care scumpul nostru oraș are atâta trebuință.

Primiți, vă rog, iubite cetățean și alegător, asigurarea profundului meu devotament.

L.C. Condeescu

Mizil, 1899, septembrie"[1].

În presa epocii, împotriva primarului L. C. Condeescu au fost lansate acuzații diverse: pare evident că ele vor fi fost în parte adevărate, în parte – cum se întâmplă adesea – exagerări ori neadevăruri puse în circulație de adversarii lui politici.

Fapt este că, prin schița *O zi solemnă*, Caragiale l-a imortalizat pe Leonida Condeescu în sensul cel mai propriu. I-a sporit, imediat și spectaculos, notorietatea în epocă (aluziile umoristice la adresa personajului, cu referire la schița lui Caragiale, s-au ivit și s-au înmulțit în gazete începând chiar din 1900, dar au persistat multă vreme, iar în 1905 C. Mille scria în „Adevărul", într-o relatare în care chiar era vorba de adevăratul Leonida Condeescu: „Vor trece veacuri, nimeni nu va mai ști că în adevăr a existat Leonida Condeescu, ci va fi socotit o creațiune datorită fanteziei scriitorului") și, datorită perenității operei caragialeene, i-a făcut numele nepieritor în posteritate (cine mai știe, astăzi, în afară de istoricii specializați, cine era, în 1900,

[1] În I.L. Caragiale, *Opere*, 2, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960, p. 621.

primar la Buzău, la Râmnicul Sărat ori chiar la Ploiești? În schimb, mai toată lumea știe de Leonida Condeescu!).

Lucrul acesta a fost, pare-se, intuit de însuși cel vizat, dacă dăm crezare unui text memorialistic al lui I. Suchianu: „Leonida Condeescu, primarul Mizilului, al cărui vis era ca acceleratul să se oprească și la Mizil măcar un minut, când a citit doleanțele pe care Caragiale i le pune în spinare: «noi facultate n-avem, noi episcopie n-avem, noi Regimentul 2 n-avem» [doleanțele sunt reproduse din memorie, nu citate literal din textul schiței – n.n.] s-a cam supărat deocamdată, căci el știa că n-a cerut astfel de lucruri; când a citit însă: «Noi pod pe Dunăre n-avem», i-a căzut gazeta din mână și a izbucnit într-un râs, de s-a cutremurat casa. Omul, în ziua în care a râs cu poftă de o glumă bună, e desigur mai bine dispus decât de obicei, mai bun, și dovada, chiar în ziua aceea Leonida i-a trimis șase butelii de vin vechi, un curcan îngrășat pentru sfintele sărbători, și o scrisoare de mulțumire că l-a făcut nemuritor, căci, scrie el: «cât o trăi țara asta, ce-ai scris dumneata așa de frumos, o să se citească cât lumea și pământul și cu chipul acesta viitorii mei concetățeni o să afle că în orașul Mizil a trăit cândva un oarecare Leonida Condeescu, a cărui una din dorinți, când era primarul orașului, a fost ca acceleratul să se oprească și la Mizil măcar un minut»“[1].

La 25 februarie 1901, când I.L. Caragiale a fost sărbătorit pentru împlinirea a douăzeci și cinci de ani de activitate literară, Leonida Condeescu nu a putut participa la festivități, însă se poate deduce că ar fi urmat să participe, pentru că a trimis o telegramă de scuze și felicitări (publicată în „Adevărul“, ca și alte telegrame adresate sărbătoritului): „Împrejurări serioase mă împiedică de a participa la festivalul ce se dă în onoarea

[1] I. Suchianu, *Diverse însemnări și amintiri*, Editura ziarului „Universul“, [București], 1933, p. 77–78.

dv., vă rog să primiți urările mele sincere“ („Adevărul“, XIV, nr. 4161, 26 februarie 1901).

În ce privește schița *O zi solemnă*, în ea se poate observa – ca și în alte numeroase cazuri, la Caragiale – non-coincidența poziției naratorului cu cea a autorului: naratorul afectează o atitudine de simpatie, chiar de admirație înduioșată față de personajul relatării sale, în vreme ce poziția autorului o simțim a fi satirică, fără duioșie ori naivitate.

Ca personaj literar, Leonida Condeescu se înfățișează ca un monomaniac, preocupat exclusiv de afirmarea Mizilului, asemănător întru câtva, sub acest raport, cu Lache Diaconescu, din *O lacună*..., care se arăta preocupat de chestiunea pedepsei cu moartea (o deosebire, totuși, între cele două cazuri: obsesia lui Lache e pasageră, ea va fi probabil înlocuită de alta, tot din sfera dezbaterii civice; pentru Leonida Condeescu, Mizilul și gloria acestuia constituie o obsesie persistentă, de o viață).

O observație, grăitoare în ce privește vigoarea șarjei caragialeene: în telegrama către primarul din Breslau se vorbește de „mulțime enormă aproape zece mii persoane“; pe la 1900, Mizilul avea cu totul vreo 6 000 de locuitori.

În prezentarea Mizilului și a împrejurimilor, din al doilea paragraf al schiței (parodie a prezentărilor turistice cu pretenții literare), naratorul pomenește „Fefeleiul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocrației de pe albia Buzăului“. Fefeleiul, minusculă localitate de la nord de Mizil, devenită între timp suburbie a acestuia, e, într-adevăr, atestat documentar în timpul domniei lui Nicolae Pătrașcu Voievod, într-un document cu data de 6 august 1600. Referirea la Fefelei pare însă să poarte – la Caragiale, și, poate, în general, în epocă – o conotație ironică (cf. *Art. 214*: „boieri [...] încinși cu tei ca la Fefelei“, și *Cronica*, II. *Proveniențe popular reputate*: „Nobleța de Fefelei“). Se cuvine menționat că, în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu – care a fost proprietarul

regiunii unde se află actualul oraș Mizil și care avea un palat în apropiere – la Fefelei se stabiliseră mai mulți curteni ai domnitorului, boieri și boiernași, care ulterior au scăpătat: așa se explică, fără îndoială, originea conotației peiorative a sintagmelor „boier de Fefelei", „noblețea de Fefelei" etc.

În *Ultimele gogoși calde* (în „Claponul", 1877), deja Caragiale se amuza pe tema Mizilului: într-o așa-zisă depeșă a agenției de presă Havas, se vorbește de bombardarea portului Mizil de către patru monitoare turcești (e, poate, prima versiune a butadei cu podul pe Dunăre la Mizil!).

Nu e, probabil, neinteresantă precizarea că orele opririi trenului de Berlin în gara Mizil sunt – ca și alte informații despre orarele feroviare care apar în *Momente*, respectiv în textele *Tren de plăcere, Întârziere, C.F.R.* – riguros exacte: o va constata oricine va consulta broșura de specialitate, editată de Căile Ferate Române (*Mersul trenurilor* valabil de la 18 aprilie/1 mai 1900, în editura Direcțiunei, București, tipografia Căilor Ferate Române, 1900). Riguroasa conformare la datele realului e fără îndoială mai mult decât un „truc" minor, de simulare ironică a veridicității depline a faptelor, de afișare ostentativă a caracterului lor „documentar". *Momentele* manifestă, aproape toate, o aderență multiplă cu „realitatea referențială" din epoca elaborării lor, marcată *și* prin detalii de localizare spațială sau de situare temporală demonstrativ „preluate" ca atare din sfera cotidianului. Observații extrem de pertinente a formulat, în această chestiune, într-un amplu studiu[1], Ion Vartic: „*Momentele* reprezintă, într-adevăr, reflexele uimitor de prompte ale unor evenimente reale, absorbind și conservând efervescența și vehemența iscate în

[1] Ion Vartic, *I.L. Caragiale și schițele sale exemplare*, în I.L. Caragiale, *Temă și variațiuni. Momente, schițe, amintiri*, ediție îngrijită și prefață de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 7.

jurul lor, ecourile lor profane, de culise, materializate în comentarii, argumentații pro și contra, polemici, confirmări și dezmințiri, speculații, bârfe etc.“ Același exeget remarca: „Într-o asemenea proză ocazională, care înregistrează prompt momentele ființării-împreună, există, totodată, o adevărată obsesie a timpului cotidian. Scurgerea vremii este urmărită cu o meticulozitate niciodată dezmințită, o pendulă cu sunet strident bate aproape clipă de clipă, căci ființele-în-lume sunt, inevitabil, și ființe-în-timp“[1] și furniza o lungă enumerare de citate din *Momente* cu situări orare precise (printre ele și pasajul din *O zi solemnă* în care sunt menționate orele opririi trenurilor nr. 5 și nr. 6 la Mizil), după care avansa următorul comentariu, convingător: „Desigur că inventarierea atât de amănunțită a particulelor temporale, ce cristalizează orarul diurn ori nocturn al *Momentelor*, poate părea pur și simplu fastidioasă. Dar, în fond, însăși această aglomerare de probe, chiar în nuda ei transcriere, vorbește de la sine, fiind oglinda elocventă a căderii ființei cotidiene sub tirania timpului și a conviețuirii necondiționate în imediatul mundan. Lipsiți de realitate lăuntrică, eroii caragialieni nu au, în consecință, nici durata interioară; fără să posede un timp propriu, intim, înăuntrul căruia să se poată, din când în când, retrage ca într-un adăpost, ei sunt continuu expuși, unii împreună cu alții, în bătaia timpului exterior al banalității“[2].

(p. 446) BOBORUL!

Amintire apărută în „Epoca“, II, nr. 310, 21 noiembrie 1896, p. 1–2, cu subtitlul *Din istoria Republicii ploieștene*, la

[1] *Ibidem*, p. 23.
[2] *Ibidem*, p. 24–25.

rubrica *Tribuna liberă*. Reluată în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 142–145 (*Reminiscențe*). Reprodusă în *Momente* (1901), p. 276–282, în *Opere complete*. *Momente*, *schițe, amintiri* (1908), p. 19–25, în *Opere,* III (1932), p. 156–160, și în *Opere,* 3 (1962), p. 81–82.

Evocare pitorească a mișcării republicane de o zi de la Ploiești, cu interesante elemente autobiografice.

(p. 452) BAIONETA INTELIGENTĂ
[GARDA CIVICĂ]

A apărut prima dată în „Epoca“, 19 febr. 1897, p. 1–2, cu titlul *Garda civică* și subtitlul *Amintiri din vremea războiului Independenții*; în volumul *Momente* (1901), p. 283–288, cu titlul *Baioneta inteligentă*. Retipărită în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 117–119, în ciclul „Reminiscențe“, cu semnătura: *Carageale*. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 26–31; *Opere*, III (1932), p. 161–165 (cu titlul *Garda civică*); *Opere,* 3 (1962), p. 91–94.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Evocare a „gărzii civice“, povestirea dezvoltă, după opinia lui Mircea Tomuș, care o compară cu *Boborul!*, „o linie epică mai unitară, relief și concentrare anecdotică mai accentuate“[1].

Căpitanul Guță Cotoi, care ilustrează unele „moravuri“ din garda națională, amintește de Jupân Dumitrache din *O noapte furtunoasă*.

Deosebirile dintre *Garda civică* (din „Epoca“) și *Baioneta inteligentă* (din *Momente*) sunt minime: „la auzul zgomotelor de război“; „de acum douăzeci de ani“; „se declarase pe față național-liberal“; „Trăiască liberalii!“.

---

[1] Mircea Tomuș, *Opera lui I. L. Caragiale*, I, 1977, p. 355.

(p. 457) JUSTIȚIE

Publicată în „Moftul român“, I, nr. 8, 21 februarie 1893, sub titlul *Justiția română. Judecătoria de ocol*. Inclusă în volumul *Momente* (1901), p. 303–307 și retipărită în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 198–202; în *Opere,* I (1930), p. 84–87 și în *Opere*, 2 (1960), p. 34–37. Deosebirile dintre textul din gazetă și cel din volum sunt mărunte și neesențiale (adăugarea ori suprimarea unui cuvânt, modificări de grafie ori de punctuație etc.).

E unul din textele în care Caragiale excelează în „con - semnarea“ oralității exprimării curente în mediile populare din epocă și, totodată, una din schițele exclusiv dialogate, aflate la frontiera genului dramatic (a și fost, de altfel, dramatizată de Sică Alexandrescu, prin adăugarea unor consistente didascalii, și reprezentată scenic). Tematic, prezintă afinități cu *Art. 214* (dar și cu alte texte ce vizează contactul omului „de rând“ cu instituțiile judiciare ori, în general, cu autoritățile, cum ar fi, de exemplu, *Petițiune*) și, sub aspectul focalizării atenției autorului asupra măruntei lumi de mahala, cu *Ultima emisiune…* (și cu alte texte, cum ar fi, de pildă, fragmentul care începe cu „Preacuvioase părinte Matache...“ din *Antologie*).

(p. 461) ART. 214

A apărut în „Moftul român“, nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 4–6, și nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 4–6, cu subtitlul: *Comedioară în trei scene.* Reluată în *Momente* (1901), p. 308–324, și în *Novele, povestiri* (1908), p. 187–208. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 78–90, și în *Opere,* 2 (1960), p. 201–213.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Ștefan Cazimir precizează: „Contemplat de Caragiale dintr-un unghi aproape boccaccian, clerul trimite și el câțiva reprezentanți în comedia umană a schițelor. [...] O figură desenată cu o savuroasă grijă a detaliilor este preotul din *Art. 214*. [...] Glasul părintelui răsună în deplin acord cu fizionomia: «Al dracului am răgușit... Sfintele sărbători!...» Îmbiat cu o cafea, popa își declină fără fasoane preferințele adevărate: «Ba, dac-ai fi bun, mai bine un pahar de vinișor; mâncai niște afurisiți de țârи». Scena ce urmează – preotul bătând țârii pe biroul avocatului cu un *presse-papier* de bronz care-l înfățișează pe Cicero – este de neuitat, ca orice sinteză vie între veridic și hiperbolic“[1].

În anul 1926, apare, la „Socec“, o plachetă: I.L. Caragiale, Petre Liciul și Octav Minar, *Teatru inedit de...*, cuprinzând, între paginile ei, trei dramatizări: I.L. Caragiale și Petre Liciul, *Reporterul Caramdi*; I.L. Caragiale și Octav Minar, *Făclia de Paște*. Dramă în două acte, și I.L. Caragiale, Petre Liciul, *Articolul 214*. comedie într-un act. Broșura este îngrijită de Octav Minar, care semnează și introducerea. Cunoscutul improvizator de documente literare se străduiește să dovedească colaborarea celor trei în dramatizarea unor nuvele și schițe din opera maestrului. N-am pune prea mare preț pe declarațiile lui Octav Minar, dar el reproduce în facsimil câteva scrisori ale lui Caragiale către ceilalți doi, în legătură cu „dramatizările“ în discuție. Autorul *Scrisorii pierdute* se pare că dorea să vadă manuscrisele cu încercările celor doi și îl însărcina pe Petre Liciul să includă *O făclie de Paște* în repertoriul Teatrului Național din București. Ceea ce actorul n-a reușit. De la aceste fapte și până la asocierea numelui lui Caragiale în

[1] Ștefan Cazimir, *Caragiale. Universul comic*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 172–173.

„dramatizările" din plachetă, ni se pare un gest cel puțin inabil al lui Octav Minar.

(p. 475) CĂLDURĂ MARE

Schiță apărută în „Moftul român", nr. 8, 18 mai 1901, p. 4–5. Introdusă de autor în sumarul volumului *Momente* (1901), p. 325–330. Republicată în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 207–213. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 101–105 și în *Opere,* 2 (1960), p. 224–228.

Textul de bază este cel din *Momente* (1901).

Criticul Eugen Simion, într-unul din capitolele studiului deja citat, *Caragiale, insolitul*, consideră că în critica noastră s-a scris enorm și, în genere, bine despre Caragiale realistul. „Mai puțin s-a vorbit despre faptul că acest realist *à outrance* este un observator pătrunzător și «dibaci» (folosesc înadins acest termen, el vrea să spună ceva despre profesionalitatea scriitorului!) al insolitului. Aceasta confirmă observația mea mai veche că cei mai buni fantastici nu sunt «fanteziștii», ci realiștii, doctorii în științele sociale. Cazul elocvent este Poe, creatorul modern al genului. [...]

Să luăm exemplul lui Caragiale, renumit pentru scrupulozitatea lui realistă. Fantasticul său trebuie căutat nu atât în scrieri ca *La hanul lui Mânjoală* (o narațiune deliberat misterioasă), cât în schițele de felul *Căldură mare*, unde nimic nu este nerealist, totul se desfășoară în logica unei banale conversații în timpul unei zile caniculare. Primul semnal pentru cititor că *este ceva*, că se întâmplă *un fapt neobișnuit*, este chiar prezența compactă a căldurii. Să ne amintim cum începe povestirea: «Termometrul spune la umbră 33ºCelsius... Sub arșița soarelui, se oprește o birje, în strada Pacienții, la numărul 11 bis, către orele trei după-amiaz»... Deschidere promițătoare.

Arșița, ora trei după-amiază, o birje, strada Pacienții, numărul 11 bis... Acestea sunt elementele, pur realiste care, combinate cu alte două (*Domnul* și *Feciorul*), vor sugera atmosfera de fantasticitate în care se desfășoară această întâmplare cât se poate de banală. Căci ce se petrece, în fond, aici? Nimic senzațional, nimic misterios. Un Domn vine, pe o căldură mare, la începutul după-amiezei (timp cu valoare fantastică și climă producătoare de fantasticitate), să-și vadă un amic și, negăsindu-l acasă, stă de vorbă cu un fecior greu de cap. Dialogul este prea cunoscut pentru a-l mai reproduce. Domnul întreabă și Feciorul răspunde în doi peri (ba că amicul este, ba că nu este, că este *la țară*, dar n-a plecat din București...)... Totul este o imensă poliloghie, din ambele părți, căci nu numai Feciorul dă răspunsuri aiuritoare, ci și Domnul face enunțuri care sucesc mintea Feciorului (și a lectorului progresiv stupefiat!): «Deoarece... nu plecase încă mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cocoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare până luni seara, când trebuie neapărat să se-ntoarcă avocatul, fiindcă s-a dus cu o hotărnicie; dar acuma, cu regret, este imposibil din mai multe puncte de vedere, care le știe dumnealui... Așa să-i spui».

Delir verbal, cititorul merge mai departe, sărind din întrebare în răspuns: *Stăpân, care stăpân?, Costică, care Costică?, Popescu, care Popescu?, nu se poate, ba da, domnule, apoi vezi?, ce să văz? Mitică? Costică? Strada Pacienții? Ba nu, strada Sapienții*. Dialog de surzi, conversație între doi indivizi loviți în cap de arșiță. Lucrurile, halucinant de reale (cum spune critica literară pentru a marca un prea-plin al realului, un exces de realitate!), încep să se amestece. Nimic nu mai este clar de la un punct al dialogului și de la un moment al narațiunii, iar cititorul intră și el în acest vălmășag. Stă sau nu amicul pe strada

Pacienții sau Sapienții, este vorba de Costică sau de Mitică, a plecat la țară amicul sau n-a plecat?... Rezultatul este că dintr-o istorie cât se poate de banală iese la urmă o povestire fantastică. Personajul ei real nu-i nici Domnul, nici Feciorul, personajul adevărat este un București oniric pe o arșiță cumplită. În el rătăcește un Domn care caută un amic pe care nu-l găsește pentru că... După *pentru că* urmează un șir de deducții, cauzalități misterioase pentru cititorul de proză prins, fără să-și dea seama, în plasa insolitului. Să fie de vină Feciorul tâmpit și copleșit de zăduf, să fie din pricina Domnului pe jumătate amnezic, să fie un efect direct al căldurii (aceasta ar fi explicația realistă), să fie, în fine, din pricina topografiei aberante a orașului așezat la marginea unui Orient canicular și labirintic?... Nici o explicație, luată în parte, nu este convingătoare. Dar, puse laolaltă, toate aceste cauzalități produc o *coincidență preocupantă* și, deci, un sentiment al fantasticului într-o lume de obiecte exasperant de *reale*, raționale. Un exces de «realități» și o mică încurcătură logică sunt suficiente pentru a ne scoate din spațiul realismului tradițional... Caragiale este un neîntrecut maestru în a crea astfel de confuzii «drăcoase» (spre a-i folosi o vorbă care-mi place)“[1].

(p. 482) BÙBICO...

Apare, mai întâi, în „Moftul român“, nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 4–5. Retipărită în Calendarul umoristic ilustrat „Poznașul“, Sibiu, VIII, 1903, p. 63–73. Reprodusă în *Momente* (1901), p. 331–338 și în *Momente, schițe, amintiri* (1908), p. 214–222. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 95–100 și în *Opere,* 2 (1960), p. 218–223.

[1] Eugen Simion, *op. cit.*, p. 78–79.

Textul de bază, în *Momente* (1901).

Numele de Bùbico... putea să-l ia I.L. Caragiale dintr-o scrisoare a arhitectului N. Gabrielescu, cu data de 16 septembrie 1881, sau de la câinele proprietarului orb din strada Rotari, după mărturisirea Ecaterinei Logadi (vezi nota la schița *De închiriat*).

(p. 489) C.F.R.

A apărut pentru prima dată în „Universul", XVIII, nr. 325, 26 noiembrie 1899, p. 1; în volumul *Momente* (1901), p. 339–345. Reluată în „Libertatea", I, nr. 7, 26 ianuarie/8 februarie 1902, p. 1–2. Inclusă în edițiile: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), p. 223–229; *Opere*, I (1930), p. 193–197; în *Opere,* 2 (1960), p. 61–65.

Textul de bază este cel din volumul *Momente* (1901).

Volumul *Momente* are ca piesă de încheiere momentul *C.F.R.*, inseriabil, tematic, în grupa „momentelor «drumului de fier»"[1] (*Întârziere, Tren de plăcere, Bùbico...),* iar, ca modalitate compozițională, în aceea a „scenetelor" (*Justiție, Căldură mare*). Din acest punct de vedere, cum s-a mai observat, schița (și nu e singura) contrastează cu prozele care deschid cartea (*La Hanul lui Mânjoală, Cănuță, om sucit, Două loturi, La conac*). Sesizând opoziția, unii contemporani ai scriitorului au interpretat-o eronat. Este citat, printre alții, H. Sanielevici, autorul unui comentariu elogios al foiletoanelor din „Universul", dar care nu-și poate ascunde o anume derută: „Ce păcat că d. Caragiali nu se poate concentra pentru a strânge într-o comedie comoara de observațiuni făcute asupra altor

[1] Ion Vartic, *op. cit.*, p. 51.

pături sociale decât cele zugrăvite în *Scrisoarea pierdută* și *Noaptea furtunoasă*!...“[1].

Astăzi problema este abordată în alți termeni. Citățm în acest sens opinia Marianei Vartic din Notă asupra ediției anastatice din 1991 a *Momentelor*:

„...ca orice volum de autor, și culegerile antume ale lui Caragiale, publicate sub supravegherea sa (trebuie accentuat, spre a elimina orice echivoc, că *numai acestea* pot fi luate în considerare), trădează, mai mult sau mai puțin explicit, preferințe, aport selectiv, intenții, repartiție tematică etc. Configurând, într-un cuvânt, o viziune a autorului asupra propriei creații, asemenea elemente devin indicii care nu pot fi neglijate, ignorate de nici o speculație teoretică privind profilul său artistic. [...] Or trebuie să presupunem la Caragiale, în afara unor anumite ezitări, și existența unui calcul conștient atunci când a proiectat sumarele atât de mozaicate ale volumelor sale: gândul că amestecând schițele cu nuvele, povestiri ori articole teoretice, dă o anumită «greutate», o anumită «gravitate» acestor culegeri și că, totodată, astfel se poate adresa unui public cât mai divers, oferindu-i fiecărui cititor posibilitatea de a-și alege ceea ce îl interesează“[2].

---

[1] *Foiletoanele d-lui Caragiale*, în „Noua revistă română“, II, nr. 28, 15 febr. 1901, p. 146–149 („Literatură“).

[2] *Notă asupra ediției*, în I. L. Caragiale, *Momente*. Coordonator al ediției anastatice și postfațator: prof. dr. Ion Vartic, Editura Fundației Culturale Române, București, 1991, p. XI.

MITICĂ (1902)

(p. 495) MITICĂ

A apărut prima dată în „Universul“, XVIII, nr. 12, 14 ianuarie 1900, p. 1; în broșura *Mitică*, 1902. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere*, I (1930), p. 314–318 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 82–87.

Textul de bază este cel din broșura *Mitică* (1902).

În nota de prezentare a textului, Paul Zarifopol[1] a descris astfel exemplarul după care a lucrat: „Singurul exemplar de care dispun poartă titlul Caragiale, *Mitică*, Ediția II, Editura berăriei «Gambrinus», București, 1902, Tip. «Speranța». Are 13 pagini în afară de foaia de titlu“.

Autorii ediției *Opere*, 1–4 (1959–1964) atrag atenția asupra ediției princeps. Iată descrierea acestui unicat editorial: „La Muzeul Teatrului Național din București se găsește un exemplar al ediției princeps: Caragiale, *Mitică*, București, Editura berăriei «Gambrinus», 1902, Tip. «Speranța»; în – 32, 13 pagini, inclusiv foaia de titlu. Pe verso, p.14: *Fabrica de bere Azuga/Berăria «Gambrinus»/ sub direcția/ D-lui I.L. Caragiale./*

[1] I. L. Caragiale, *Opere*, I, 1930, p. 314.

Bere excelentă/blondă (Coroana)/ brună (Salvator)/ Consumațiuni de prima calitate/ Prețuri moderate. Pe coperta din dos: *Autorul roagă respectuos pe onor. clienți ai lui «GAMBRINUS» să primească astă cărticică în dar pentru Anul nou 1902 și le urează LA MULȚI ANI CU CELE DORITE!*“ [1].

Recent, revista „ABC“, Supliment literar artistic al ziaru - lui „Azi“ (nr. 1, joi, 17 februarie 2000, p. 8–9), a repus în circulație prin facsimilare „cărticica“ de a cărei editare este legat un înțeles ironic.

Foiletonul din „Universul“ avea următorul post-scriptum:

„Îmi propun să revin asupra lui Mitică, asupra acestui parizian oriental, care, ca și cel occidental, inspiră atâta admirație și atâta invidie provincialilor.

Originalitatea și inventivitatea acestui spiritual copil al Capitalei merită o mai de aproape atențiune.

Cuvintele lui de spirit nu trebuiesc lăsate numai în păstrarea tradiției orale; ele s-ar putea pierde sau, în cel mai bun caz, altera. Trebuiesc deci consemnate metodic în publicitate, trebuiesc încredințate tiparului, fidelului păstrător pe veci al înțelepciunii și inspirației gândului omenesc.

Până să revin asupra lui Mitică, rog cu stăruință pe nenumărații cititori ai «Universului» să-mi dea un călduros concurs la lucrarea mea: de câte ori, oricând și oriunde, l-or întâlni pe parizianul nostru oriental, să însemneze cu sfințenie mărgăritarele-i prețioase și să mi le comunice, pe adresa mea, la redacția acestui ziar.“

Caragiale nu a primit „călduros concurs“ solicitat, însă a dus mai departe singur programul de a „consemna metodic în publicitate“ cuvintele de spirit ale eroului său, reluând „mărgăritarele-i prețioase“ într-o carte, deci într-o formă de rang superior ziarului. „Cărticica“ aceasta vine, (auto)ironic,

---

[1] I. L. Caragiale, *Opere*, 2, 1960, p. 611 (la *Note și variante*).

după *Momente*. Ea este, evident, o „glumă mimică“ destinată întregului public cititor, nu doar aceluia din care provine eroul titular.

În acest sens, observația lui Florin Manolescu, referitoare la formele de „apel extratextual la care recurge Caragiale“, este fundamentală:

„Spre deosebire de toți ceilalți mari scriitori contemporani cu el, dintre care unii și-au fixat preferințele de comunicare la nivelul exclusiv al contextului academic, Caragiale este singurul care întrebuințează toate formele și canalele de difuzare culturală, salonul literar, scena Naționalului și grădina populară, publicațiile de elită, revista umoristică și calendarul, foiletonul unui mare cotidian, foaia volantă, pliantul și broșura, împreună cu *ediția Socec*, în care erau publicați «clasicii» și la care pentru a ajunge a fost nevoie de ajutorul lui Maiorescu. O piesă cum este *Conul Leonida față cu Reacțiunea* a fost citită de Caragiale în casa lui Maiorescu și publicată în «Convorbiri literare» dar, în același timp, ea a fost jucată «pe o scenă de a doua mână», mai exact, în grădina Rașca, în fața unui public de tipul Ziței («*Ai, nene, la 'Iunion', parol! Să mă-ngropi*») și, după toate probabilitățile, pe scena Teatrului Național. La fel, nuvela *Două loturi* a fost publicată în «Gazeta săteanului», în 1898, într-o broșură de 30 de pagini, în 1901, și apoi în volum. Sadoveanu își amintește chiar că a cumpărat broșura de la un debit, unde se vindea «*odată cu gazetele*»“[1].

[1] *Caragiale și Caragiale*, 1983, p. 64.

SCHIȚE NOUĂ (1910)

(p. 501) KIR IANULEA

A apărut pentru prima dată în „Viața Românească“, IV, nr. 11, noiembrie 1909, p. 208–232; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 9–66. Nu se cunosc retipăriri în presă. Inclusă în edițiile: *Opere,* II (1931), p. 217–243; *Opere,* 3 (1962), p. 155–175.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe nouă* (1910).

În „Viața Românească“, textul nuvelei este precedat de o notă avertisment: „Această novelă – precum arătăm în nota de la sfârșit – se mai găsește și-n alte limbi; pe cât putem ști însă, apare astăzi pentru întâia oară în românește. Asupra felului *cum* e dată aci, autorul își păstrează întregi drepturile de proprietate literară; căci fără-ndoială, de când lumea poveștile sunt ale lumii, însă, firește, felul povestirii lor rămâne oricând al povestitorului – precum Maica-Precista este a tutulor creștinilor, dar o icoană cu chipul ei este a zugravului care a zugrăvit-o în felul lui.

Îndură-te, tu, prea sfântă și pururea curată Fecioară, de toți zugravii și ajută-i să nu prăpădească vreme și văpsea degeaba!“

Această notă, ca și aceea de la sfârșit, va fi reluată cu modificări, în volumul *Schițe nouă* (1910), al cărui sumar se deschide cu *Kir Ianulea*.

Iată, așa cum apare în carte, nota referitoare la nuvelă:

„Această poveste se găsește în Giovanni Brevio, *Rime,* Roma, 1545, intitulată *Novella di Belfagorx*; mai târziu, în 1549, apare cu același titlu sub numele lui Machiavelli și de atunci trece între operele complete ale ilustrului secretar florentin. Un savant bibliograf englez, John Dunlop, crede că originalul lui *Belfagorx* se găsea într-un manuscript latinesc al bibliotecii St.-Martin din Tours, manuscript dispărut pe vremea războaielor civile. După Machiavelli, La Fontaine, fabulistul francez, a dat de *Belphégor*, în colecția de *Contes*, publicată întâia oară la Paris, chez Denis Thierry et Claude Barbin, 1682".

Cea mai importantă dintre scrierile perioadei berlineze a lui Caragiale a fost considerată, încă în primele ecouri critice, drept „piesa de rezistență" a volumului *Schițe nouă.* G. Ibrăileanu a fost fixat pertinent câteva repere ale artei narative caragialeene ajunsă la apogeu:

„Totuși nu putem să nu ne oprim asupra piesei de rezistență a volumului, *Kir Ianulea*, care nu e nici schiță și nici o poveste. Cu un subiect care circulă în lumea mare, *Kir Ianulea* este o adevărată nuvelă istorică, cu toate însușirile acestui gen.

Toate concură ca să dea impresia personagiilor, și decorul, și atitudinea povestitorului, și vocabularul – și… totul!

E remarcabilă măsura ce păstrează autorul în privința vocabularului. El nu utilizează din limba vremii decât ceea ce e caracteristic… și nu e numai vocabularul. E și sintaxa, sau mai bine tonul povestitorului.

D. Caragiale, la urma urmei, nu scrie o limbă așa de îndepărtată de cea de azi. dar știe să ne dea *impresia* de la începutul veacului al XIX-lea.

Trebuia toată arta subtilă și rafinată a acestui modern pentru a ne da impresia acestei primitivități de concepție și de formă“[1].

(p. 531) MAMĂ...

Publicată pentru prima oară, cu titlul *Florea-Voevod*, în „Universul“, XXVII, nr. 63, 6 martie 1909, p. 1. Republicată cu același titlu în: „Luceafărul“, VIII, nr. 12, 16 iunie 1909; „Lumina“ (Budapesta), V, nr. 37, 12 septembrie 1909 (cu mențiunea: „Luceafărul“); „Foaia interesantă“ (Orăștie), IV, nr. 45, 7/20 noiembrie 1909 (reproducere după „Luceafărul“). Inclusă în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 67–76, cu titlul *Mamă*... în *Opere,* II (1931), p. 149–153; în *Opere,* 3 (1962), p. 138–141.

Povestire, cu vocabularul și recuzita, specifice basmului, utilizate parodic.

(p. 537) PASTRAMĂ TRUFANDA

Publicată în „Universul“, XXVII, nr. 98, 13 aprilie 1909, p. 1, cu titlul *Anecdotă orientală*. Retipărită în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 77–88. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 193–198 și în *Opere,* 3 (1962), p. 150–154.

Anecdotă orientală. La începutul volumului *Schițe nouă*, într-o notă inițială, autorul explica: „Dintre poveștile de față,

[1] V. „Viața Românească“, V, nr. 10, 1910, p. 153–154.

unele – precum arătăm în notele dela sfârșitul cărții – se mai găsesc și în alte limbi; pe cât putem ști însă, apar astăzi pentru întâia oară în românește. //Asupra felului cum sunt date aici, autorul își păstrează întregi drepturile de proprietate literară; căci, fără îndoială, de când lumea poveștile sunt ale lumii, însă, firește, felul povestirii lor rămâne oricând al povestitorului – precum Maica-Precista este a tutulor creștinilor, dar o icoană cu chipul ei e a meșterului care a zugrăvit-o, în felul lui. //Îndură-te, tu, prea sfântă și pururea curată Fecioară, de toți zugravii și ajută-i să nu prăpădească vreme și văpsea degeaba!".

Iat-o, dintre „notele de la sfârșitul cărții", pe aceea care se referă la *Pastramă trufanda*:

„PASTRAMĂ TRUFANDA. De demult, din copilărie, știam povestea asta de la Kir Ștefan, staroste de bărbieri pe vremuri în Ploiești; bulgar de viță; om umblat și deștept, care cunoștea bine felurite limbi orientale și povestea românește foarte frumos. Târziu încoace, am mai găsit-o, altfel dată, în *Le Sottisier de Nasr-Eddin-Hodja*, bouffon de Tamerlan, suivi d'autres facéties turques, traduits sur des manuscrits inédits par J. A. Decourdemanche, Bruxelles, chez Gay et Doucé, 1878 – în colecția aceasta franceză se găsesc aproape toate *Năzdrăvăniile lui Nastratin-Hogea*, ale neprețuitului Anton Pann, între cari povestea noastră nu se află. – Noi am dat-o aci, pe cât ne-am putut aminti, cam în felul cum am fost auzit-o, povestită cu mult mai mult haz, de la răposatul Kir Ștefan".

O cercetare a textului menționat de Caragiale în acea notă a fost întreprinsă de cei care au îngrijit ediția critică de *Opere* din 1959–1964 (Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin). Reproducem în cele ce urmează observațiile, constatările, concluziile și comentariul lor:

„Afirmația lui Caragiale, că nu l-a urmat pe Decourdemanche, este strict exactă. Ca să se poată aprecia distanța dintre secul nucleu al versiunii date de turcologul francez și suculenta

povestire caragialiană, dăm traducerea noastră după *Le Sottisier* cu numărul de ordine și titlul respectiv (p. 125).

«CXXVI

Carnea uscată

Cică un om cu vază din Constantinopol a fost cândva ales cadiu la Ierusalim. Își oprește loc pe corabie și se îmbarcă cu tot alaiul. Când să se ridice ancora și să se dea semn de plecare, iată un ovrei că vine degrab și se suie pe corabie. Duce două coșuri în care nu se văd decât niște haine și îl roagă pe judecător să ia coșurile cu el. Judecătorul îi spune ovreiului să le dea unuia din însoțitorii lui, de pe-aproape. După ce pleacă ovreiul, sluga bagă de seamă că în coșuri era multă pastramă[1]. Taie de îndată o bucată, îi place și, mâncând mereu în tot timpul călătoriei, nu-i mai rămâne nimic la sosirea în portul Jaffa. Coboară cu toții și ajung cu bine la Ierusalim.

Sluga cadiului se căia că mâncase pastrama ovreiului, dar avea de gând să-l despăgubească într-un fel sau altul. În vremea aceasta, uite că sosește ovreiul.

– Ascultă – îi zice sluga – să-ți spui ceva: mi s-a întâmplat o pățanie care te privește; ce să lungim vorba, am mâncat pastrama din coșurile tale. Spune-mi ce preț ceri sau cum dorești să ne-mpăcăm.

La aceste vorbe, ovreiul începe a geme și a-și smulge barba. Lumea se adună în jurul lor.

– Ce s-a-ntâmplat, bre ovreiule? îl întreabă.

Ovreiul contenește o clipă din plâns, nu-și mai smulge barba și nu mai urlă, dar nici nu scoate un cuvânt. Deodată începe să se lovească cu pumnii în cap și să-și smulgă barba, apoi țipă cât poate, ia sluga de guler și-o duce înaintea cadiului.

---

[1] În textul francez *pastrama* (carne uscată), în turcește: *pastürma*. Ngr.: *pastramas.*

– Ce i-ai luat oare omule ăstuia? întreabă judecătorul pe sluga sa.

– Stăpâne, evreul se suise cu noi pe corabie, avea la el niscaiva pastramă. Tot mâncând eu câte puțin în fiecare zi, n-a mai rămas nimic când sosirăm la Jaffa. L-am lămurit și i-am spus că-l despăgubesc în bani, dar ovreiul, în loc să se-nțeleagă cu mine, își smulge părul și barba și mă cheamă la judecată.

– Vorbește, măi, ovreiule, îi spune judecătorul, ce pretenții ai?

– Stăpâne, zice ovreiul, omul ăsta mi-a pricinuit o pagubă mare cu încărcătura de pe vas.

– Spune mai departe, zice cadiul, să vedem cum stă treaba.

– Stăpâne, răspunde reclamantul, tată-meu era un neguțător bogat; bolnav, cu limbă de moarte mi-a cerut să-l îngrop neapărat la Ierusalim. N-am găsit alt chip mai lesnicios decât să-i desfac carnea de oase, s-o usuc și s-o bag în coș. Când am cerut îndărăt pastrama părintească, m-am pomenit că era toată mâncată, toată, nu rămăsese nici o îmbucătură.

Cadiul înțelese că nu mai era nimic de făcut cu cazul acesta; respinse plângerea ovreiului și achită sluga.

«Iacă așa umblă vorba despre pricina cu omul care mâncase un ovrei de istov.»

La Decourdemanche, nota: «Anecdotele precedente au fost luate toate dintr-un manuscris venit din Egipt și împărțit în opt capitole, și se pare că ar fi aparținut d-lui Cardonne și a fost transcris de o mână europeană, pe hârtie de fabricație franceză cu data, în filigram, 1757» (p. 192).

Se poate spune, ca și la *Kir Ianulea*, că avem a face cu o adevărată creație, în care se afirmă încă o dată o neobișnuită inventivitate epică, de mare povestitor, și mai ales măiestria în dialog.

Să se remarce tema originală a povestirii: atracția irezistibilă a mirosului răspândit de strania pastramă, adevărata beție olfactivă a delicventului Iusuf, care nu mai este, ca la varianta Decourdemanche, sluga cadiului, nici constantinopolitan. N-ar fi exclus, dacă admitem izvorul propus de Caragiale, pe chir Ștefan, starostele bărbierilor din Ploiești, ca varianta acestuia să fi trecut prin portul Kavala. În acest caz, povestitorul kavaliot a tras spuza pe turta locului său de baștină, acordându-i acestuia un nou titlu de mândrie: preexcelența în producerea pastramei aromate. Cu modestia sa obișnuită de etern ucenic, Caragiale pretinde că s-a străduit să reconstituie din memorie povestea hazliului său concetățean. În acest fel a trecut la nemurire încă un tip pitoresc din galeria ploieștenilor, evocați în scrisul său. Se poate ca bărbierul să fi avut darul îmbogățirii povestirilor din repertoriul său. Marele scriitor a ridicat aceeași însușire la cel mai înalt potențial. Lucrul se va verifica din nou cu *Pradă de război*, din același izvor livresc, încă o dată potențat“[1].

(p. 544) PARTEA POETULUI

Prima apariție: în „Universul“, XXVII, nr. 80, 23 martie 1909, p. 1. Retipărită în „Românul“, I, nr. 112, 24 mai / 6 iunie 1911, p. 7. Inclusă în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 89–100. În *Opere*, IV (1938), p. 164–169; în *Opere*, 3 (1962), p. 146–149.

Un comentariu substanțial a formulat Florin Manolescu:

„[...] O lume în care scriitorul este disprețuit și produsele muncii sale sunt considerate ironic, cum se întâmplă în *Partea*

[1] În I.L. Caragiale, *Opere,* 3, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1963 (în secțiunea *Note și variante*), p. 673–674.

Poetului, unde însuși Dumnezeu aplică artiștilor acest tratament, este nu numai o lume rea, ci și o lume pe dos.

În împrejurări de tipul acesta, cei mai mulți scriitori se consolează cu ideea dreptății și a recompensei în posteritate. Este un punct de vedere creștin, pe care Caragiale nu l-a împărtășit. Mai curajos, el și-a pus problema meseriei de scriitor și a succesului în timpul vieții, fiind fără îndoială primul nostru artist cu o conștiință clară a relațiilor și a poziției sale în raport cu societatea. Spre sfârșitul carierei, această problemă devine una dintre cele mai importante teme ale literaturii sale, tratată nu numai eseistic, dar și narativ, în *Grămătici și măscărici* (1895), *Karkaleki* (1896), unde este reluată o anecdotă mai veche, în *Partea Poetului* (1909) sau în *Ion...* (1909).

Toate aceste anecdote sau schițe au ca eroi gazetari sau scriitori și de fiecare dată aceștia sunt desconsiderați și umiliți, ca și când ar fi vorba de niște creaturi nefolositoare, de pe ultima treaptă a societății. [...]

În această serie tematică, textul cel mai spectaculos și mai ambiguu totodată, pentru că nu permite o distincție clară între tonul serios și zeflemea, este *Partea Poetului*, în care un artist, întâmpinat cu dispreț de protipendada politică și privit cu perplexitate de oamenii obișnuiți, primește de la Dumnezeu o porție fixă de cerneală și de hârtie, cu indicația de a le folosi rațional. [...]

Aflându-ne în fața unui scriitor genial, care a practicat un joc literar și politic atât de complex, ar trebui să ne întrebăm mai întâi cum ar fi vrut și mai ales ce ar fi putut el să câștige?

Există în acest sens câteva studii foarte utile, care se străduiesc să reconstituie din punct de vedere material valoarea *drepturilor de autor* încasate de dramaturg sau de prozator de-a lungul activității sale. Dar ceea ce este hotărâtor pentru Caragiale și îl ridică cu mult pe deasupra celorlalți scriitori contemporani cu el este faptul că, punându-și problema

drepturilor de autor și încercând să facă din activitatea sa o profesie, el a înțeles că mai important decât mobilul imediat vizibil al banilor este aspectul *drepturilor morale* și al locului pe care societatea îl rezervă unui scriitor.

Ceea ce l-a scandalizat în primul rând pe Caragiale a fost tocmai modul diferit în care societatea valutează activitatea omului politic sau practic, care își rezervă cu abilitate controlul epocii în care trăiește, și activitatea artistului, căruia i se rezervă, în cel mai bun caz, o supraviețuire deformată în posteritate:

«Versurile unui mare poet vor fi după moartea lui recitate de către micii dorobanți din clasele primare în ediție purgată; iar principiile și mendrele unui mititel mare-bărbat de stat, purgate-nepurgate, vor fi apărate și impuse cât va trăi el de dorobanții cei mari din cazarme» (*Politică și literatură*) [...]"[1].

(p. 550) DUMINICA TOMII

Publicată în „Universul", XXVII, nr. 94, 6 aprilie 1909, p. 1, și în *Schițe nouă* (1910), p. 101–110. Reprodusă în *Opere*, II (1931), p. 181–185, și în *Opere*, 2 (1960), p. 264–268.

Text de o mare modernitate și complexitate, *Duminica Tomii* e, în esență, o parodie, menită, fără îndoială, în primul rând să ironizeze practici textuale la care autorul nu aderă. Combină teme și registre eterogene într-o textură armonioasă, unificată de ironie și de subtext. În ultimă analiză, piesa *nu* este o narațiune (povestire, schiță „obișnuită"), deși conține secvențe narative: e o mostră de „literatură fără subiect", de fapt un mic eseu „cu exemplificări", semănând, sub acest raport, cu *Noaptea Învierii*. Autorul dotează (ironic!) textul

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 291–292.

cu o „motivare“ (pretinsă, simulată): un amic al naratorului ar trebui să scrie o „cronică“ (gen publicistic ocazional, fixat ca atare în publicistica vremii: v. și *Cronică de Crăciun*), dar o durere de dinți îl împiedică să o facă; naratorul îl trimite la dentist și se apucă să scrie el, în locul amicului, acea „CRONICĂ“, sub privirile cititorului, ca să zicem așa. Observăm aici dacă nu elemente de „textualism“ în sensul contemporan, oricum o indiscutabilă autoreferențialitate (textul „povestește“ chiar împrejurările scrierii sale, se autoreprezintă, burlesc și ironic). „Cronica“ propriu-zisă oferă, stilistic și atitudinal, un exemplu desăvârșit de ambiguitate și polifonie bine strunite. Parodică – și, totodată, „serioasă“ în subtext –, ea nu e, în pofida aparențelor, didacticistă, convențională, univocă, „publicistică“, ci e, în cel mai înalt grad, un text *literar.* Tema aparentă a „Cronicii“ (opoziția dintre știință și evlavie) nu e tratată în termeni tranșanți și peremptorii: o asemenea tratare e doar *simulată*, la nivelul superficial, fiind ambiguizată și ironizată în același timp prin introducerea unor clișee ale limbajului gazetăriei literaturizante, dar și prin recursul la un filon memorialistic, cu tentă marcat afectiv-nostalgică („tema“ dascălului Haralambie și a evocării aspectului concret al riturilor pascale în mediile populare). Ironia e multidirecțională, ea vizând deopotrivă – și simultan – și exaltarea scientist-desacralizantă, și extazierea duioasă în fața unei imagini dulcege, „sămănătoriste“ a evlaviei „naive“, populare (imagine în care, de pildă, accentele truculent-realiste precum vociferările lui Haralambie, cu înjurături de „feștila moașe-ni“ etc., proferate în împrejurări ecleziastic-sărbătorești, erau de neconceput!) și, mai ales, discursul publicistic convențional, cu clișeele sale. „Mesajul“ global, schițat cu deosebită subtilitate, prin dozarea fină a procedeelor parodice, nu este al sarcasmului pustiitor, ci e unul de comprehensiune și umanitate,

cenzurate de inteligență și simț critic și ferite astfel de deriva duioșiei ieftine ori a emfazei găunoase.

O observație: un întreg pasaj, cel introdus prin formula „precum zice așa frumos poetul“ („natura, ca o mireasă răpită, care a dormit, vrăjită, în lanțurile de gheață...“ etc.), e un fragment din *Noaptea Învierii*, reprodus ca atare: autorul se autocitează burlesc (*el* e „poetul“ care „zice așa frumos!“), iar fragmentul în chestiune are, și aici ca și în textul din care provine, valoarea de „exemplu negativ“, fiind un eșantion de descriere convențională, lirică și retorică, a „naturii“, conform unei estetici respinse și, de aceea, ridiculizate de autor.

Între textul din „Universul“ și cel din volum există câteva deosebiri, fără mare importanță. Cea mai însemnată dintre ele: în gazetă, după „Ați venit voi, oameni noi, cu știința“, urma „*unde e reposatul Haralambie să vă trateze cum meritați*“.

(p. 556) MONOPOL...

Publicată în „Opinia“, V, nr. 294, 16 noiembrie 1907, p. 1, cu titlul *Cronică*; retipărită în *Schițe nouă* (1910), p. 111–124; în *Opere*, II (1931), p. 160–165; în *Opere,* 3 (1962), p. 133–137.

E un text aflat aparent la limita dintre umorul intimist (de genul celui practicat în textul *Mare excursiune română prin județul Neamțu*, publicat postum) și schița propriu-zisă, de „ficțiune“. E, de fapt, o „reminiscență“ autobiografică (asemănătoare cu *Grand Hôtel „Victoria Română“* și cu *Repaosul dominical*, dar dotată cu o mai precisă „certificare“ a veridicității, prin date și nume), înrudită și cu unele texte din corespondența scriitorului (de pildă, cu faimoasa scrisoare către Alceu Urechia din 7/20 iulie 1905).

Acel „mare [...] sinistru de acum două luni“ la care se face referire în text e, desigur, răscoala țărănească din primăvara anului 1907.

Cu ziarul „Opinia“ din Iași, Caragiale a avut, în epocă, bune relații. I-a încredințat spre publicare versuri (*Litanie. Pentru sfârșitul lumii, Semnul*) și texte în proză, precum această *Cronică* (re-intitulată, ulterior, în volum, *Monopol...*), *Cronică de Crăciun, Poveste de Paști*. Cu redactorii ziarului se pare că era în relații dacă nu amicale, totuși cordiale. Uneori, o gafă comisă de unul dintre aceștia în directă legătură cu el, l-a putut irita (cazul deconspirării de către un redactor al „Opiniei“ a anonimatului, voit de Caragiale, la publicarea fabulei sale *Duel*). Altui redactor, doctorului Steuerman-Rodion, Caragiale îi adresa, de la Berlin, în aprilie 1909, observații maliții-os-prietenești:

„*Trop de zèle!...*

Citim în «Opinia», nr. 698, col. V sus:

[Caragiale inserează o tăietură din ziar, cu cuvinte subliniate de el – n.n.] «Dintre toate domeniile pe care le-a cunoscut istoria poporului român – *cu trei [ani] mai lungă, până acum, decât domnia de patru decenii a lui Ștefan-cel-Mare*. (!)»

(1457–1504 – 1866–1909).

Să sperăm că Domnia gloriosului Rege va întrece cu mult mai mult Domnia viteazului Voevod!... Până atunci însă, rămân să demonstrăm că:

47 < 43, sau

43 47; și anume:

43 = 47 + 3.

Acu să te văd, dacă ești ingenios și poți s-o dregi...

Cu cele mai cordiale salutări pentru toți confrații.

Al vostru, *Caragiale“*.

În numărul din 1 ianuarie 1908, „Opinia“ publica, la rubrica „Struna zilei“, un schimb de epigrame – între

A. Steuerman-Rodion și Caragiale – cu prilejul cererii dramaturgului de a i se trimite tantiemele cuvenite din reprezentarea pieselor sale pe scena Teatrului Național din Iași (v. *Răspuns la „Struna zilei“).*

Între textul apărut în ziar și cel din volum, diferențe puține și în general neînsemnate. Dintre cele totuși demne de semnalat:

– În „Opinia“, textul începea: „Astă-vară, având în țară daraveri“, cuvinte înlocuite în *Schițe nouă* cu „În vara anului 1907, aflându-mă în străinătate și având în țară daraveri“.

– În „Opinia“, naratorul utiliza și el termenul (stâlcit) „*dropicale*“, înlocuit în volum prin „tropicale“.

– „Sunt beți“ și „trebe“ (în „Opinia“) au devenit în volum „S'beți“ și „T'eb'e“ (modificări care atestă travaliul perfecționist al scriitorului).

(p. 563) O CRONICĂ DE CRĂCIUN...

A apărut prima dată în „Opinia“, Iași, V, nr. 325, 25 decembrie 1907, p. 1–2. A fost introdusă în sumarul volumului *Schițe nouă* (1910), p. 125–141. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 166–175 și în *Opere,* 2 (1960), p. 237–245.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

După „– Bineînțeles; ... dar...“, în ziarul „Opinia“, urmează un paragraf la care autorul a renunțat la publicarea în volum:

„– De exemplu, în numărul de-aseară... Noroc c-am trecut pe la tipografie... Dacă nu luam sama?... Ia poftim de te uită... la a treia informație... a d-tale... Ce dezastru!...

– A! da...

– Cum? asta nu te emoționează deloc? Zici așa da, parcă ar fi un punct în loc de o virgulă…

– Dle director – mă-ntrerupe confratele, tot indiferent – nu înțeleg de ce faceți dv. atâta caz?... câte greșeli de astea!...

– Dar una ca asta poate omorî un organ în fața opiniei publice, dle!

– Eu cred din contra, dle director.

Și zicând acestea, mă privește cu acel zâmbet și acea clipire din ochi caracteristice, cari, de câte ori le întâmpini, trebuie să gândești: «dacă ăsta nu este imbecil, atunci mă crede pe mine că sunt».

– Cum, din contra, nene?

– Și chiar aduceam acum o rectificare... eu gândeam că greșala a rămas; nu știam că... v-ați amestecat și ați pus să mi-o scoată.

Și-mi întinde o filă, pe care a smuls-o din blocul lui de buzunar... Citesc

«GURA PĂCĂTOSULUI ADEVĂR GRĂIEȘTE

În numărul nostru de ieri seara, la pag. 3-a, coloana 4-a, rândul 52, de sub rubrica: „Ultima oră“ s-a strecurat o violentă eroare de tipar. În loc de:

Nu înțelege d. ministru, MĂGAR că, protestarea unanimă a opiniei publice etc. …

Firește cititorii au înțeles că ar trebui citit: d. ministru MĂCAR... etc. …

Mărturisim eroarea ca... păcătosul!»

– Vedeți, dle director, eu lucrez cu tot zelul pentru succesul «Revoltei»... și dv. mi-ați omorât efectul!...

– De unde puteam ști? zic eu umilit.

– Am voit să vă fac o surpriză...

– Bine, frate, dacă vrei să-mi faci o surpriză, de ce nu-mi spui mai dinainte?... Altă dată nu mai m-amestec. Iartă-mă.

Pe când eu îi fac așa categorice scuze, el mereu se uită pe fereastră."

(p. 574) ANTOLOGIE…

Apare în „Universul", XXVII, nr. 95, 10 aprilie 1909, p. 1. Reprodusă în *Schițe nouă* (1910), p. 143–155. Paul Zarifopol o publică în *Opere,* II (1931), p. 186–192, iar Șerban Cioculescu în *Opere,* 2 (1960), p. 269–274.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

(p. 582) GREU DE AZI PE MÂINE...
SAU UNCHIUL ȘI NEPOTUL

Tipărită, mai întâi, în „Universul", XXVII, nr. 77, 20 martie 1909, p.1. Reprodusă în *Schițe nouă* (1910), p. 157–168. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 154–159, și în *Opere,* 2 (1960), p. 259–263.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

Schița are drept temă parvenitismul, eroul apropiindu-se de tipul spiritual al lui Coriolan Drăgănescu.

Șerban Cioculescu reproduce, în note, o scrisoare a autorului, aflat la Berlin, către directorul ziarului «Universul», N. Dumitrescu-Câmpina, protestând împotriva greșelilor strecurate în textul tipărit:

„Stimate amice, am primit scrisoarea d-tale din 19 martie, care desigur e o păcăleală nostimă de 1 aprilie nemțesc, căci o dată cu scrisoarea am primit și numărul 77 al „Universului", cu articolul meu *Greu de azi pe mâne*, în care am găsit mult respect pentru manuscriptul meu, adică nu mai multe greșeli decât următoarele:

Coloana	I	. . . . .	7 greșeli
”	II	. . . . .	16 ”
”	III	. . . . .	51 ”
”	IV	. . . . .	18 ”
”	V	. . . . .	34 ”
”	VI	. . . . .	30 ”
Total		. . . . .	156 (una sută cincizeci și șase).

Dacă ți se pare că exagerez, de curiozitate păstrează manuscriptul, și dacă vrei ai să ne prindem: pentru fiecare exagerație, eu să-ți dau 50 de franci, iar d-ta să-mi dai pentru fiecare greșeală 50 de bani. Dar ce să fac? am hotărât să tac și să-nghit: băieții mă pot maltrata de acum cât poftesc, să știe bine că deocamdată n-am să mă plâng; dar le promit că prin chiar coloanele «Universului» o să-mi răzbun așa, încât să pomenească; fiindcă n-am să mă las eu multă vreme călcat în picioare de niște tineri care-și închipuiesc că dacă știu carte românească mai multă ca mine, au dreptul să-și bată joc de ignoranța mea în materie de publicistică literară, și într-un mod așa de disprețuitor. Adică, fiindcă eu am apucat școlile din vechime când se-nvăța gramatică cu atâta bătaie de cap (și... de altceva), iar dumnealor au avut parte să-nvețe în școlile moderne unde nu se mai pierde vremea cu așa învățături inutile, au dumnealor dreptul să mă umilească?... Să se știe dar că în contra acestei cruzi umiliri, ce mi se aduce de către junii zețari și corectori de școală modernă, voi apela la tribunalul imparțial al marelui public, prin chiar coloane[le] «Universului»“[1].

În anul următor, I.L. Caragiale va menționa pe ultima filă, cu Errata, a volumului *Schițe nouă* din 1910, cu un sentiment de amărăciune și neputință în strădania sa de eradicare a greșelilor de tipar din textele sale: „De prisos a mai socoti aci și greșelile de ortografie și de punctuație de vreme ce acelea

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 654.

nevătămând înțelesul textului, cititorul binevoitor le poate lesne trece cu vederea".

(p. 588) METEAHNĂ...

Apărută în „Universul", XXVII, nr. 112, 24 aprilie 1909, p. 1. Reluată în *Schițe nouă* (1910), p. 169–176. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 183–186 și în *Opere,* 2 (1960), p. 275–277.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

Schița abordează tema șovinismului unguresc, cu ironie și detașare intelectuală.

(p. 592) IDENTITATE...

Apare, mai întâi, în „Universul", XXVII, nr. 115, 27 aprilie 1909, p. 1. Inclusă în sumarul volumului *Schițe nouă* (1910), p. 177–188. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 199–204 și în *Opere,* 2 (1960), p. 278–282.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

Paul Zarifopol semnala, în notele sale, o înrudire tematică cu *Poveste de contrabandă*, pe care el o retipărește în *Addenda* tomului II, 1931 (p. 420–424).

În ediția Cioculescu, este un fragment cenzurat: „n-am dușmănit niciodată capitalul".

(p. 598) AȘA SĂ MOR!

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 130, 16 mai 1909, p. 1; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 189–198. Neretipărită. Inclusă în ediția *Opere,* II (1930), p. 205–209.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe nouă* (1910). Lipsește din ediția *Opere*, 1–4 (1959–1964).

(p. 603) REPAUSUL DOMINICAL

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 140, 25 mai 1909, p. 1; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 199–207. Retipărită în „Mișcarea", II, nr. 217, 3 oct. 1910, p. 1, 2 (reproducere după vol. *Schițe nouă*, recent apărut). Inclusă în edițiile: *Opere,* II (1931), p. 210–216; *Opere*, 2 (1960), p. 283–288.

Textul de bază este cel din *Schițe nouă* (1910).

Anul 1909 a fost pentru Caragiale un „an productiv"[1]. Șerban Cioculescu a excerptat, din scrisorile către Paul Zarifopol, referințe despre munca scrisului și dispoziția, totuși, fluctuantă a scriitorului. La începutul anului lucra pentru nuvela *Kir Ianulea* și se preocupa de colaborarea la „Universul":

„Pentru «Universul» fac Cronici, Momente, Schițe, după vechiul calapod. Mâne trimit pe-a șasea" (C.p., 3 martie 1909).

Curând, însă, își informează corespondentul despre posibilitatea de a întrerupe colaborarea („E foarte probabil că la «Universul» nu voi mai colabora", C.p., 27 martie 1909), dar aceasta va continua în lunile următoare. Primește ziarul cu prozele apărute și i le trimite lui Zarifopol. În această perioadă văd lumina tiparului: *Domnul X..., Conferență. Dare de seamă, Poeme în proză, Florea-Voevod, Ion…, Pastramă*

---

[1] Șerban Cioculescu, *Corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol* (1905–1912), în *Caragialeana*, Editura Eminescu, București, 1977, p. 497–499.

trufanda, Partea poetului, dar și *Ța!..., Duminica Tomii, Antologie…, Meteahnă..., Identitate..., Repausul dominical*. Este, aici, mult din materialul care va intra în *Schițe nouă*, ultimul volum antum al lui Caragiale.

(p. 611) ȚAL!...

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 52, 2 martie 1909, p. 1, semnat: *Caragiale*; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 213–220. Retipărită în „Revista ilustrată", III, nr. 17–18, septembrie–octombrie 1910, p. 3, 4 (reproducere după volumul *Schițe nouă,* „apărut zilele trecute"). Inclusă în edițiile: *Opere*, II (1931), p. 142–148; *Opere*, 2 (1960), p. 252–258.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe nouă* (1910).

Comentând formele de articulare narativă în scrisul caragialean, Maria Vodă Căpușan se oprește asupra unor proze care se abat de la „structurile narative consacrate prin tradiție", transgresând exigențele acestora, printr-un parcurs „fragmentat, cu salturi, suspendări și întortocheri neașteptate":

„De la un prim contact, *Ța!...* impune o formulă puțin obișnuită, dificil de încadrat în ceea ce se numește îndeobște «moment» sau «schiță». Sare în ochi o anume dezordine, o discontinuitate, deliberate desigur, o tehnică a digresiunii, când autorul pare că se lasă furat de o plăcere divagantă, în voia unor ex-cursuri aparent gratuite"[1]...

[1] *Despre Caragiale*, 1982, p. 81.

Procedee și motive cristalizate, anterior, în proze, șarje, schițe independente se regăsesc în sinteza unei proze miraculoase, sugerând jocul pur al spiritului.

(p. 618) O CONFERENȚĂ

A apărut în „Universul", XXVII, nr. 49, 20 febr. 1909, p. 1, cu titlul *Conferență. Dare de seamă* și semnătura: *Caragiale*; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 227–232. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, II (1931), p. 135–141; *Opere*, 2 (1960), p. 246–251.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe nouă* (1910).

Alături de *Țaal!...* și *Repausul dominical, O conferență* „întregește admirabil un teritoriu deja prospectat"[1], în *Momente*. Mircea Tomuș observă, la rândul său, o înrudire, prin anumite elemente, cu *Five o'clock, Lanțul slăbiciunilor, Vizită* etc., și anume pe linia „unei mitologii mondene", cu precizarea esențială că în aceste proze din 1909 scriitorul, „mai mult ca oricând, și-a compus aici o față de personaj"[2]. De asemenea, criticul citat atrage atenția asupra rafinatei arte narative pe care o etalează Caragiale, aici:

„Importantă și esențială este aici simpla plăcere a relatării, buna dispoziție în scris care se manifestă aproape în fiecare rând lăsat de Caragiale și care, aici, devine subiect principal. Textul are un substrat de familiaritate care ne îngăduie să-l putem parcurge oricând și chiar pe fragmente, căci nu acțiunea contează, ci modul zicerii. Iar acest mod pare a face parte din elementul de legătură, coagulant, al întregii opere a lui Caragiale; orice pasaj s-ar putea încadra oriunde și ar putea

---

[1] Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene*, 1972, p. 57.

[2] *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 340–342.

face legătura între orice componente; procedura de bază este autocitatul și aluzia la turnura stilistică sau mitologia propriei opere, ceea ce ne arată ocazia literaturii acestui scriitor de a se oglindi pe sine și cu plăcere neascunsă, dar și cu evident spirit critic".

(p. 626) ION...

A apărut prima dată în „Universul", XXVII, nr. 66, 9 martie 1909, p. 1, semnat: *Caragiale*; în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 241–251. Retipărită în „Luceafărul", VIII, nr. 8, 16 aprilie 1909, p. 176–178; în „Lumina", VI, nr. 15–16, 17 aprilie 1909, p. 2, 3, 4 („Foișoara Luminei"). Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 158–163; *Opere*, 3 (1962), p. 142–145.

Textul de bază este cel din volumul *Schițe nouă* (1910).

Apologul poartă amprenta unui autoportret spiritual. Tema profundă, condiția artistului, raporturile lui cu lumea și cu propria-i vocație, reprezintă una din constantele meditației caragialeene, fiind prezentă în toate etapele creației. O regăsim, retrospectiv, în „cronicile" din „Ghimpele" (1876), apoi în „Claponul" (1877), în gogoașa care va deveni contraapologia *Un artist* (1892), în tripticul dedicat lui Eminescu (*În Nirvana, Ironie, Două note*), în auto-parodia *Noaptea Învierii* (1896) ș.a.

(p. 632) CALUL DRACULUI

Publicată în „Lupta", III, nr. 204, 15 noiembrie 1909, p. 2; reluată în „Universul", 9 și 10 ianuarie 1910, p. 1, inclusă în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 253–272. În *Opere,* II (1931), p. 244–253; în *Opere, 3* (1962), p. 176–182. Deosebirile între

textul din „Lupta“ și cel din volum sunt puține și neînsemnate. În această ediție textul de bază este cel din *Schițe nouă.*

Povestire fantastică cu recuzita și procedeele fabulosului folcloric, dotată cu sugestivitate erotică. Paul Zarifopol apropia povestirea lui Caragiale de nuvela fantastică *Vii* de Gogol, dar tot el opina că „nu e probabil să fi cunoscut Caragiale nuvela rusească“[1]. Motivul este unul de basm popular, înregistrat ca atare de cercetările de folcloristică.

Florin Manolescu a analizat cu subtilitate natura mai puțin obișnuită a povestirii, într-un comentariu din care citățm câteva pasaje: „Tot pe principiul mutărilor duble este scrisă și povestirea *Calul dracului*, mai puțin fantastică și mai mult fabuloasă, prin aceea că eroii sunt două personaje supranaturale, care dau un spectacol extraordinar, rezultat din suprapunerea ingenioasă a mai multor planuri: aparența normală, fabulosul, călătoria fantastică/erotică și, din nou, decorul normal de la început. [...] În *Calul dracului*, două personaje aparent obișnuite (o bătrână cerșetoare «*fără putere*» și un tânăr «*crud de tot*», la care doar numele, Prichindel, ar putea să sugereze de la început originea infernală) se metamorfozează la lumina Lunii într-un cuplu fabulos, Prichindel dovedindu-se a fi un mic diavol, iar bătrâna cerșetoare, o frumoasă fată de împărat, transformată prin blestem într-o vrăjitoare. În această ipostază «de la miezul nopții» al doilea cuplu practică până în zorii zilei un joc care în aparență este fabulos, dar care poate fi interpretat în planul absent al «palimpsestului» ca alegorie a unui joc erotic interzis. Echivocul neașteptat al fragmentului este sprijinit și de timbrul liric, puțin obișnuit la Caragiale, care împinge textul spre figurația simbolică a unui poem [...]“[2].

---

[1] Paul Zarifopol, *Note și variante*, în I.L. Caragiale, *Opere*, I, Editura „Cultura Națională“, București, 1931, p. 434.

[2] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 187–188.

(p. 643) FĂT-FRUMOS CU MOȚ-ÎN-FRUNTE
(DUPĂ CHARLES PERRAULT)

Publicată în „Convorbiri critice“, II, nr. 24, 15 decembrie 1908, p. 785–791. Retipărită în „Lumina“, V, nr. 5, 31 ianuarie 1909, și nr. 6, 6 februarie 1909. Inclusă în volumul *Schițe nouă* (1910), p. 273. Reprodusă în *Opere*, II (1931), p. 348–355.

Traducere din Charles Perrault. Vezi mai sus nota lui Caragiale referitoare la traducerile din volumul *Schițe nouă*, reprodusă de noi în nota privind textul *Pastramă trufanda*. Iată și nota lui Caragiale despre *Făt-frumos cu Moț-în-frunte*, de la sfârșitul volumului sus-menționat: „Traducere după *Riquet à la Houppe*, cunoscuta poveste a lui Charles Perrault, apărută întâi la Paris, chez Claude Barbin, 1697“.

ÎN PERIODICE

(p. 655) CRONICA FANTASTICĂ

Apare în „Ghimpele“, XV, nr. 23, 9 iunie 1874, p. 1–2. Semnată *Car...* Reluată în „Calendarul Ghimpelui“, 1875, p. 105–108. Șerban Cioculescu o introduce în *Addenda* volumului de *Opere,* V (1938), p. 34 și în *Opere,* 2 (1960), p. 291–294.

Textul de bază este cel din „Ghimpele“ (1874).

Mandarinul Ti-Li nu este altul decât Titu Maiorescu, în acel timp ministru al Instrucțiunii în guvernul conservator.

(p. 660) ZIG-ZAG!...
[„O ARMATĂ FORMIDABILĂ DE LUCRĂTORI…“]

Apare în „Ghimpele“, XV, nr. 26, 30 iunie 1874, p. 1–2. Semnată *Car...*. Retipărită în edițiile Cioculescu, *Opere*, IV (1938), p. 285–287 (*Addenda*), și în *Opere,* 2 (1960), p. 295–297.

O încercare de proză a tânărului Caragiale, marcată de oralitate. Insolită este „istoria americană“ cu alegerea unui guvernator, vizând, de fapt, metehne electorale de la noi.

(p. 664) CRONICA SENTIMENTALĂ

Publicată în „Ghimpele“, XV, nr. 27, 7 iulie, 1874, p. 1–2. Retipărită în *Opere,* V (1938), p. 345–347 și în *Opere,* 3 (1962), p. 185–187.

(p. 668) CRONICA FANTAZISTĂ

Tipărită în „Ghimpele“, XV, nr. 30, 28 iulie 1874, p. 2. Semnată *Car...* Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 287–288 și în *Opere,* II (1960), p. 298–300.

De remarcat în această proză de debutant, în care dă frâu liber imaginației, viziunea realistă a traiului nefericiților „noștri străbuni“.

Criticul ieșean, Al. Călinescu, ia în serios începuturile literare ale lui I. L. Caragiale: „O ipostază cu o bază teoretică impresionantă (Tînianov Șklovski, Eihenbaum, Tomașevski – tot «Opoiazul» formaliștilor ruși) a «felurimilor» sunt așa-zisele *cronici: Cronica sentimentală, Cronica fantezistă, Cronica fantastică* etc., ce conțin fantezii pseudoștiințifice, în maniera unui Alphonse Allais, sau ficțiuni politice (cetatea Tâmpitopole în anul de grație 3874), precum și «varietăți» lingvistice, geografice ș.a.m.d., de felul celor cultivate și de Jarry. Unele cronici sunt improvizații ce se transformă în demonstrații de virtuozitate, scriitorul arătând cum se poate «umple» spațiul tipografic pe care i l-a rezervat ziarul“[1].

---

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 9–10.

(p. 671) ZIG-ZAG
[„CUM SĂ-NCEP?...]

Apărută în „Ghimpele“, XV, nr. 51, 22 decembrie 1874, p. 2–3. Autorul semnează: *Car...* Retipărită în *Addenda* volu - mului de *Opere,* IV (1938), p. 288–291 și în *Opere,* 2 (1960), p. 301–304.

Textul de bază este cel din „Ghimpele“ (1874).

Amestec ciudat de fantastic și realitate în primele încercări prozastice ale tânărului gazetar.

(p. 676) DEPEȘI TELEGRAFICE
SERVICIUL GRATUIT ȘI DE PORUNCEALĂ AL „GHIMPELUI“

Apărută în „Ghimpele“, XV, nr. 52, 19 decembrie 1874. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 188–189.

Textul de bază este cel din „Ghimpele“ (1874).

Cronică fantezistă.

(p. 678) CRONICA
[„A! DOAMNELOR ȘI DOMNILOR…“]

A apărut în „Ghimpele“, XVII, nr. 26, 27 iunie 1876, p. 2–3, semnată *Palicar*. Retipărită în *Opere,* V (1938), p. 347–350 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 190–193.

Textul de bază este cel din „Ghimpele“ (1876).

Cel vizat prin personajul Gugumano era Gheorghe Manu, în vremea aceea primar al Capitalei.

(p. 683) CRONICA

[„AFLAȚI-MI, IUBIȚI CITITORI, …“]

A apărut în „Ghimpele“, XVII, nr. 28, 11 iulie 1876, p. 2–3, semnată: *Palicar*. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* IV (1938), p. 293–296; *Opere*, 2 (1960), p. 305–309.

Textul de bază este cel din „Ghimpele“ (1876).

Improvizaţie plină de vervă şi inventivitate comică, parcă dezlănţuite sub presiunea (mimată?) a ideii că spaţiul destinat rubricii cu acest titlu trebuie acoperit cu o scriere. Rezultatul e o „cronică“ fantezistă.

(p. 687) UNA–ALTA

A apărut în „Ghimpele“, XVII, nr. 33, 15 august 1876, p. 2, nesemnată (la *Sumariu*, semnătura „Palicari“). Inclusă în *Opere,* IV (1938), p. 296–297; în *Opere,* 3 (1962), p. 194–195.

Textul de bază este cel din „Ghimpele“ (1876).

(p. 689) FELURIMI

Texte apărute în „Unirea democratică“, numerele 52, 82, 111 şi 112, din 6 ianuarie, 13 februarie, 18 martie şi 19 martie 1877. Au fost atribuite lui Caragiale de cei care au îngrijit ediţia critică de *Opere* (1959–1965) şi publicate în *Opere*, 3 (1962), p. 196, cu explicaţia următoare (formulată în nota de la p. 687): „Am ales, din totalitatea bucăţilor ce s-ar putea atribui lui Caragiale, numai pe acelea care-l zugrăvesc pe el însuşi, cu interesul său permanent faţă de giuvaerele stilului administrativ,

de mentalitatea oamenilor politici, de slăbiciunile omenești în genere etc.“

(p. 691) PROFESIE DE CREDINȚĂ

CĂTRE CITITORI

A apărut prima dată în „Claponul“, nr. 1, 1877, p. 3–6, fără semnătură. Retipărită în „Calendarul Claponului“, 1878. Inclusă în ediţiile: *Opere*, IV (1938), p. 297–298, (*Addenda*), *Opere*, 3 (1962), p. 198–199.

Textul de bază este cel din „Calendarul Claponului“ (1878).

Tonul „profesiei de credință“, adică al programului cu care își lansează Caragiale „foița“, este acela de reclamă glumeață. Formula parodiei aglutinează fantezist limbajul jurnalistic și limbajul reclamei orale, exploatând sfera semantică a titlului, culege și montează formule gazetărești pretențioase, marcate de prețiozitate, expresii din registrul vorbirii cotidiene etc. Procedeul va dobândi în timp un rafinament extraordinar în comedii, în schițe și în momente.

(p. 693) GOGOȘI

Au apărut prima dată în „Claponul“, 1877, numerele: 1, p. 7–12 (*Gogoși*-le numerotate de la 1 la 9); 2, p. 6–10 (*Gogoși*-le 10–12); 4, p. 8–12 (*Gogoși*-le 13–15); 6, p. 4–6 (*Gogoși*-le 16–20). Au fost retipărite: în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 65–66, 67–68, 77–79 (*Gogoși*-le 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 20), cu mici modificări, și p. 69–87 (numerotate de la 21 la 27, probabil și ele, inițial, în „Claponul“, în acele numere care lipsesc din colecția

Bibliotecii Academiei Române); în „Moftul român“, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 6 („gogoașa“ 14, la rubrica *Mofturi*); nr. 19, 4 aprilie, p. 7 („gogoașa“ 15, cu titlul *Natură tare*); nr. 4, 7 februarie, p. 7 („gogoașa“ 20, la rubrica *Mofturi*). Incluse în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 300–305 și V (1938), p. 352–353 și 355–356; 358–362 (*Addenda*); *Opere* 3 (1962), p. 200–207.

Textul de bază este cel din „Claponul“ (1877) și din „Calendarul Claponului“ (1878).

Am preluat numerotarea dată de Șerban Cioculescu, adăugând *Gogoașa* cu nr. 28, care lipsește din ediția *Opere,* 3 (1962), dar există în *Opere,* V (1938). De asemenea, există cazuri când aceste scurte povestiri din revista liliputană a lui Caragiale au fost individualizate de editori (ex. [*Cetățeanul Ghiță Calup*], primă ipostază a lui Jupân Dumitrache). Am păstrat și noi aceste „dislocări“ de texte, intrate, oarecum în tradiție, de la Zarifopol. *Gogoși*-le reluate, îndeosebi în prima serie a „Moftului român“, cu ușoare modificări, au fost consemnate la locul potrivit, cu datele din „Claponul“ și „Calendarul Claponului“.

În momentul „Claponului“, Caragiale are, deja, o experiență a scrisului, concretizată, în principal, în paginile „Ghimpelui“ și ale „Alegătorului liber“, prin acorduri și ritmuri de compoziție, prin instantanee și cuvinte de spirit pe care le va relua/continua ca formulă tehnică. *Varietăți, Felurimi, Zig-zag, Una-alta* sunt titlurile de rubrici sub care tânărul Caragiale acumulează material și își croiește/exersează un stil, își structurează o dicțiune, proiectând cu vervă ironică subiecte, situații, eroi. Ca procedeu și funcționalitate, acestea sunt acum ceea ce vor deveni mai viu, complex și sigur, peste foarte puțin timp, *Gogoși*-le și *Prospături*-le din „Claponul“, iar peste decenii *Mofturi*-le și *Momente*-le, adică o repetată panoramare a lumii reale și a celei imaginare. Diferența de la *Varietăți, Felurimi,*

Gogoși, la *Mofturi* și *Momente* este dată de gradul de agregare a elementelor constitutive; ea rămâne distanța de la premise, eboșe, celule germinative, la opera majoră, de la machetă la monument, și de la căutarea și aproximarea mijloacelor la dobândirea și funcționarea unei tehnici.

„Claponul" este un concept personal de „foiță hazlie și populară", individualizată stilistic și tematic, și, totodată, parodie a tuturor publicațiilor. Prin materialul pe care îl conține, el instituie o altă ipostază a scriitorului: dacă, în „Ghimpele", scriitorul juca rolul „cronicarului" care și-a „angagiat talentul", punându-se pe sine în scenă și punând în scenă lupta cu sine, în paginile „Claponului" registrul se schimbă. Datele jocului sunt acum diferite. Scriitorul – putem vorbi deja de scriitor, – caută formule pentru a pune lumea în scenă, retrăgându-se într-un plan secund, pentru a vorbi despre sine indirect, prin personaje, situații, instantanee, scene, aforisme, observații. Spațiul său elocutoriu se restrânge, lăsând loc vocilor decupate în prim-plan și autonomizate prin *ce* spun și *cum* spun, în situații, scene, momente, locuri care, pe alte parcursuri tematice, vor specifica proza și teatrul caragialian.

(p. 704) RĂZBELUL

A apărut prima dată în „Claponul", nr. 1, 1877, p. 13–16. Neretipărit. Inclusă în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 350–351 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 208–209.

Textul de bază este cel din „Claponul" (1877).

Explicație fantezistă, „cronica de război" mimează articolul de analiză jurnalistică a situației în confruntarea dintre cele două imperii. Invenția comică este evidentă în vivacitatea transpunerilor și hazul alternativelor, în amestecul de cuvinte din registre aparent incompatibile.

(p. 706) PROSPĂTURĂ

A apărut prima dată în „Claponul“, nr. 1, 1877, p. 26–28 și nr. 2, p. 19–21. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 351–352 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 210–211.

Textul de bază este cel din „Claponul“ (1877).

Paleta speciilor jurnalistice parodiate în „Claponul“ e completată de suita de știri diverse, politice, militare, ziaristice, formulate fie pe structura paradoxului, fie pe aceea a nonsensului. Caragiale va exploata, mai târziu, cu mare virtuozitate, la nivelul structurii narative și dramatice, alunecarea surpriză în contrasens sau în nonsens.

(p. 709) ÎN STILUL ȘI CU SINTAXA „MONITORULUI OFICIAL“

A apărut în „Claponul“, nr. 1, 1877, p. 27–28. Paul Zarifopol o scoate din contextul rubricii *Prospătură*, publicând-o separat în *Opere* 3 (1932), p. 196 (*Addenda*). Șerban Cioculescu o tipărește și el separat în *Opere* 3 (1962), p. 212.

Textul de bază este cel din „Claponul“ (1877).

Procedeu des folosit de Caragiale de a pastișa diverse stiluri, aici fiind vorba de stilul administrativ.

Florin Manolescu explică importanța acestei literaturi minore în evoluția literară a lui Caragiale: „Dacă atitudinea noastră de astăzi față de parodie și în general față de speciile «minore» s-a schimbat radical, lucrul acesta se explică nu numai prin apariția unei teorii literare noi, care a descoperit semnificația dinamicii culturale și a reabilitat formele literaturii mici, dar și prin împrejurarea specială, de care am devenit conștienți abia după apariția primei ediții critice a operelor lui Caragiale, că *parodia* reprezintă pentru dramaturg

o formă predilectă de exprimare și că ea corespunde voinței sale de acreditare a unei literaturi noi“[1].

(p. 710) ULTIME GOGOȘI CALDE
(SERVICIUL TELEGRAFIC PARTICULAR)

A apărut în „Claponul“, nr. 1, 1877, p. 28–31; nr. 2, 1877, p. 29–31. Reproduse în *Opere,* V (1938), p. 355 și 359–360.

Parodii ale unor reportaje din presa timpului.

(p. 714) CĂTRE CITITORI

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 1, ca editorial. Neretipărită. Inclusă în ediții-le: *Opere*, III (1932), p. 211–212 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 284–285.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Formula apelului „către cititori“ era prezentă și în „Claponul“ (1877), însă cu alte accente. Explicația (auto)-ironică pune în evidență teme și atitudini constante, reluate sau în perspectivă de a fi abordate: gazeta (aici „spanacul“) ca pâine cotidiană a opiniei publice (în *Deslușire*, *Succesul „Moftu - lui român*“, *Pâinea noastră cea de toate zilele*), „legea maximului“ (*Politică*). Aparent neînsemnată, însemnarea *Către cititori* este caracteristică jurnalisticii (literaturii) caragialeene prin dubla deschidere către realități cotidiene foarte precise, dar și către construcții publicistice și literare complexe. În fond, și aici se vădește coerența interioară, multiplele corespondențe între compartimentele scrisului lui Caragiale.

---

[1] Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 92.

(p. 716) SITUAȚIA EUROPEI
(ARTICOL DE FOND)

A apărut în „Claponul“, nr. 2, 1877, p. 11–18. Reluat în *Opere* V (1938), p. 353–354 (*Addenda*), și în *Opere* 3 (1962), p. 217–218.

Satiră a modului cum era prezentată politica externă în ziarele vremii.

(p. 719) PARLAMENTARE. CAMERA DIN STAMBUL

A apărut în „Claponul“ nr. 4, 1877. Retipărită în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 94–99. Inclusă în edițiile: *Opere,* V (1938), p. 356–358 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 309–312.

Textul de bază este cel din „Calendarul Claponului“ (1878).

Parlamentare. Camera din Stambul este parodia unui reportaj parlamentar imaginat în decor oriental, mai precis turcesc („Claponul“, „organ eminamente *neutral*“, era foarte atent la „chestia Orientului“!), și, totodată, schița din care încep să se adune siluetele și dicțiunile unor importante personaje: Cațavencu, venerabilul prezident Trahanache, Farfuridi, ca în actul al III-lea al *Scrisorii pierdute*. În raport cu marea comedie, *Parlamentare. Camera din Stambul,* o simplă glumă, dar cu rol anticipator, ca un acordaj de instrumente înaintea concertului, reprezintă un joc de expresie valabil în sine, ca pur joc al spiritului, o înscenare/întrupare a unor observații, intuiții și proiecții în personaje și situații care indică direcții de viziune specifice scriitorului. Personajele (Zăuc-agà, Gugum-efendi, Gianabet-Edin, Ischiuzar-Mehonet, prezi - dentul etc.) vorbesc potrivit împrejurării, locului și situației,

dar și potrivit câmpului semantic al numelor lor. Registrele limbajului interferă: jocurile de cuvinte structurează (și mimează) dialogul, care e întrerupt de succinte relatări. Scriitorul caută, de fapt, montura ideală pentru un limbaj viu, colorat, pestriț și pitoresc, la întâlnirea lui cu unul afectat, neologistic, prețios. Ca într-un sinopsis notat iute spre a nu pierde ideea din zbor, textul pendulează între epic și dramatic. Între relatarea rezumativă, enumerare, descriere și stilizarea în sensul condensării, care este dialogul, scriitorul aproximează, caută raportul optim între verb și gest ca dimensiuni fundamentale ale apariției (introducerii) personajelor în scenă.

(p. 723) MANIFESTUL „CLAPONULUI“
(CĂTRE COCOANE)

A apărut prima dată în: „Claponul“, nr. 4, 1877, nesemnat. Retipărită, cu modificări, în „Moftul român“, 1893, nr. 5, p. 2. Inclusă în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 298–299 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 313–314.

Textul de bază este cel din „Claponul“ (1877).

Asemenea majorității textelor din „Claponul“, *Manifestul* (*Către cocoane*) arată preferința lui Caragiale pentru formula de „glumă mimică“. Începutul este de monolog adresat unui interlocutor închipuit de față (procedeul, frecventă anterior în „Ghimpele“, permite aglutinarea firească a elementelor de oralitate și imaginarea viitoarelor tablouri amuzante, ca într-o reclamă glumeață). Personajele vizate sunt invitate în scenă, la o paradă proiectată caricatural.

(p. 725) [RESPECTUL DATORIT AUTORITĂȚII]

A apărut prima dată în „Claponul“, nr. 4, 1877, p. 9–11. Retipărită în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 82–84. Inclusă

în ediţiile: *Opere*, I (1930), p. 309–310 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 219.

Textul de bază este cel din „Claponul“ (1877), pentru unitatea seriei.

Individualizată sub acest titlu, de autorii ediţiei *Opere*, 1–4, 1959–1964, „gogoaşa“ consemnează o anecdotă, într-o formulă frecvent utilizată de Caragiale, atât în anii de exerciţii de la „Claponul“ şi „Calendarul Claponului“, 1877–1878, cât şi mai târziu. Tema enunţată de la început este ilustrată printr-un fapt divers prelucrat anecdotic: cele două paragrafe narative reprezintă preludiul unui „tablou“, adică al unei scene dialogate. Tâlcul rezultă din desfăşurarea dialogului, condus cu abilitate către inversarea datelor de plecare.

Caragiale reia tema în *Poruncă domnească*.

(p. 727) MULŢUMIRE PUBLICĂ

A apărut în „Claponul“, nr. 4, 1877, p. 29–30. Reprodus în *Opere* IV (1938), p. 299–230 (*Addenda*), şi în *Opere,* 3 (1962), p. 220.

Parodie a anunţurilor publicitare. Numele doctorului ortopedist, *Leichtag*, este o creaţie hibridă a autorului din cuvintele germane *Leiche* (cadavru) şi *Tag* (zi).

(p. 728) IMPORTANTISIM. ULTIMA GOGOAŞĂ

A apărut în „Claponul“, nr. 4, p. 31. 1877. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 300 şi în *Opere,* 3 (1962), p. 221.

(p. 729) ORIENTALE. DOUĂ DOCUMENTE

A apărut pentru prima dată în „Claponul“, nr. 6, 1877. Retipărită de Caragiale în „Calendarul Claponului“, 1878,

p. 100–104, cu titlul *Mesajul de închidere a Camerelor otomane*, în „Universul“, XXVII, nr. 52, 23 februarie 1909, p. 1, cu modificări, de unde îl reproduce Luca Ion Caragiale în volumul postum *Reminiscențe* (1915). Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 173–177; *Opere*, 2 (1960), p. 315–319.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1909)/*Reminiscențe* (1915).

Orientale. Două documente a fost reluată de Caragiale, târziu, spre sfârșitul carierei. Să observăm că nu sunt multe „producțiile“ din anii de ucenicie de la „Claponul“, beneficiare ale unei asemenea revalidări în momente ulterioare ale creației. Reorganizată, parodia de reportaj parlamentar este pusă în pagină, în maniera „antologiilor“, a colajului de texte-document, de altfel numeroase în proza lui Caragiale. În fond, *Temă și variațiuni, Urgent…, Telegrame, Antologie* (titlul este elocvent) respectă aproape riguros formula antologiei/colajului ca principiu constructiv, nuanțat în fiecare caz. *Orientale. Două documente* precede, la retipărirea în „Universul“, cu aproape două luni, apariția *Antologiei*, schiță exemplară pentru această modalitate de articulare narativă. Scriitorul reia, ca primă parte a noii compoziții, schița mai sumară din „Calendarul Claponului“, intitulată *Mesajul de închidere a Camerelor otomane*, adaugă o a doua parte, cu titlul *Senatul și Camera din Stambul. Corpurile întrunite (Ședința de închidere),* o notiță introductivă și alta parantetică, de încheiere, cu rol de cadru care pune în acord cele două elemente componente.

Comentând modalități ale prozei caragialeene, care se clădesc „pe principii ce contravin evident poeticii consacrate“[1], Maria Vodă Căpușan observă pertinent:

„În general, la Caragiale, inserarea «documentului» nu este și nu poate fi un «test de realitate» al operei. Autenticitatea

[1] Maria Vodă Căpușan, *Despre Caragiale*, 1982, p. 52.

presupusă de ghilimele este o capcană pentru cititor. Autorul preia și contestă în același timp textul preexistent, și-l apropriază până la un punct și îl respinge totuși păstrându-i statutul de autonomie ca citat. Chiar dacă veritabil extras din gazetele sau birocrația vremii, el se modifică esențial prin integrarea în operă. […] E o «realitate» fictivă în ea însăși…“[1].

Cazul schiței *Orientale. Două documente* este evaluat în această perspectivă: „Există la Caragiale unele texte ce impun, vădit, o construcție logică, consacrată, *de fabulă.* Se pornește de la o constatare teoretică (*Șah și mat!, Nedescifrabil, High-life*), urmată apoi de exemple ilustrative. Alteori se adoptă metoda inductivă: de la exemple spre generalizarea teoretică (*Politică și delicatețe, Moftul român, Tardivitate*), într-un adevărat «quod erat demonstrandum». «Morala» fabulei poate fi de altfel intercalată oriunde, sau lăsată pur și simplu pe seama cititorului. Este cazul numeroaselor antologii ale lui Caragiale (*Antologie, Școala română, Telegrame, Calendar, Două documente* etc.) cuprinzând scrisori anonime (fabricate și autentice), anecdote sau «acadele» cu sau fără comentarii, dar întotdeauna subsumate unei intenții unice. Alăturarea nu este întâmplătoare, există un crescendo, o gradare a surprizei, o alternare savantă a marginaliilor admirative și ironice, apologetice și distrugătoare, sau pur și simplu absența comentariului, ca expresie a uimirii ce nu poate fi cuprinsă în cuvinte. Așa se întâmplă și în *Corespondență sentimentală* căreia «e de prisos a-i mai face comentarie». Atunci când citatul e de fapt o parodie, în majoritatea cazurilor comentariul nu apare marginal, ca un cadru obișnuit; el a fost inclus în textul însuși, întrunind prin natura sa două registre – elementul preluat și contestarea lui de către autor prin șarjă. […]

---

[1] *Op. cit.*, p. 72–73.

Fără îndoială, nu «inspirațiunea» singură potențează această extraordinară artă a montajului. E o tehnică deliberată, o elaborare meticuloasă a textului, o preocupare obsedantă ce transpare și în titlurile lui“[1].

(p. 735) CORESPONDENȚĂ SENTIMENTALĂ
[„ÎNTÂMPLAREA…“]

A apărut pentru prima dată în: „Claponul“, nr. 6, 1877, p. 8–13. Retipărită de Caragiale în „Calendarul Claponului“, 1878. Inclusă în edițiile: *Opere,* I (1930), p. 312–313 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 320–322.

Textul de bază este cel din „Calendarul Claponului“ (1878).

Corespondență sentimentală reprezintă o veritabilă schiță, cu un personaj care prinde contur și consistență prin propria-i prestație scriptică. Procedeul caragialean al prezentării directe, al punerii în scenă (în act) a eroilor, prin citare, dobândește stabilitate: partitura autorului și partitura eroului sunt separate. „Scrisoarea“ este un segment dintr-un rol, un fel de artificiu tehnic menit să creeze impresia de acțiune autonomă a personajului. După observația pertinentă a lui Mircea Tomuș: „Este personajul în acțiune, în pură acțiune de transcriere a propriilor gânduri, curățită de orice comentariu sau caracterizare exterioară, în exercițiul exprimării lui epistolare“[2].

---

[1] Maria Vodă Căpușan, *Despre Caragiale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 74–75.

[2] Cf. *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 164.

(p. 738) [CURĂ LA APELE DE LA VĂCĂREȘTI]

A apărut întâi în „Claponul“, 1877, nr. 6, p. 6–7, sub rubrica „Gogoși“ (titlul sub care o publicăm i-a fost atribuit de îngrijitorii ediției de *Opere* din 1959–1965 și a dobândit oarecare notorietate, fapt pentru care l-am păstrat); a fost retipărită cu mici modificări (care constau în special în schimbarea timpului verbelor, acțiunea fiind trecută astfel de la prezent la trecut) în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 76–77. Versiunea din „Calendarul Claponului“, pe care o reproducem și noi, a fost tipărită în *Opere,* I (1930), p. 310–311 și în *Opere,* 3 (1962), p. 222.

(p. 740) [CETĂȚEANUL GHIȚĂ CALUP]

Paul Zarifopol a indicat – în I.L. Caragiale, *Opere*, I (1930), p. 311 – că textul a apărut prima oară în „Claponul“, 1877, nr.7, sub rubrica „Gogoși“, adăugând – *loc.cit.*, p. 312 – următoarea explicație: „Am transcris această bucată de vremuri, din exemplarul «Claponului» păstrat de Caragiale. Acest exemplar l-a dăruit, după război, Luca Ion Caragiale, fiul, Bibliotecii Academiei Române. Exemplarul care se găsește astăzi la această bibliotecă e necomplet: îi lipsesc numerele 3, 5, 7. Câte numere au fost de toate în exemplarul lui Caragiale, nu-mi amintesc“. A fost retipărită în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 84. Reprodusă în *Opere*, I (1930), p. 311–312 și în *Opere*, 3 (1962), p. 223. Textul a apărut inițial sub rubrica „Gogoși“; titlul sub care îl publicăm i-a fost atribuit la retipărirea în *Opere*, 3 (1962), fiind format din primele cuvinte ale schiței.

În această schiță a fost identificat – pe bună dreptate – „nucleul“ *Nopții furtunoase*. Ghiță Calup, „gardist civic“ și

negustor, „foarte gelos de cocoana dumisale“, fiind în chip vădit prototipul lui jupân Dumitrache, iar Ilie – al lui Chiriac. Incidentul constituit de descoperirea „legăturii de gât“ în patul conjugal e prezent și în *Noaptea furtunoasă*. Momentul găsirii corpului delict anticipează, ca atmosferă și „mizanscenă“ („Cocoana doarme cu fața la perete“ etc.), pe cel, din *D-ale carnavalului*, al găsirii, de către Pampon, a biletului pierdut de Nae Girimea în dormitorul Didinei.

E interesant că asemenea semnalări despre recurența unor motive, personaje etc. au putut stârni iritarea unui Marin Preda, de pildă, care – situându-se el însuși, în comentariul său, pe poziția scriitorului-creator și, probabil, atribuind acelor observații pretenții mult mai mari decât le au ele de fapt – s-a arătat sceptic față de utilitatea unor asemenea relevări: „E un semn de întrebare dacă unui scriitor îi convine să i se intre în laboratorul său secret, chiar dacă în acest laborator scriitorul, nebănuind nici el ce-o să-i iasă, experimentează inocent în văzul tuturor. Din cutare notiță aflăm, de pildă, că un cetățean, Ghiță Calup, se comportă întocmai ca Jupân Dumitrache din *O noapte furtunoasă*. Și nenumărate alte detalii, care constituie parcă sfărâmăturile marii opere și, am zice, rămășițele ei, dacă în ele n-am vedea și idei de tipuri embrionare, fraze și ticuri care aveau să capete ulterior o putere de sugestie nebănuită la simpla lor lectură. Scriitorul însă nu le publica cu premeditarea experimentului, ci din pasiune jurnalistică. Se pare că sunt totuși foarte «gustate» aceste aparențe de sfărâmături, și editorii străini au mers și mai departe, și la unele cărți au început să publice așa-numitele «dosare» ale cărții sau, dacă dosarul era încheiat și opera necontroversată, așa-numitele «carnete». Consumul de literatură cere noi amănunte, noi revelații, noi interpretări bazate pe texte autentice, până când din scriitor și din operă nu mai rămâne nimic nescos la lumina crudă a zilei, și să mai reziste după aceea cine poate în fața curiozității

devorante a cititorului, care e nesatisfăcut și iritat dacă îi spui că există într-o operă secrete care nu pot fi desfăcute sau taine care nu pot fi sfâșiate. Ce secrete? Care secrete? Unde vezi dumneata taină? Iată proba: Cetățeanul Ghiță Calup! Jupân Dumitrache a fost copiat după natură. Iar Balzac n-a spus el însuși că vrea să fie secretarul epocii lui? Va să zică secretar! Ce e misterios aici?“[1]

Un scepticism asemănător – dar formulat de pe o altă platformă, cea a criticului literar și, totodată, a specialistului universitar în materie de studiere a literaturii – la adresa excesivei importanțe acordate uneori relevării circulației motivelor în opera caragialeană a fost exprimat, cu argumente, de Mircea Tomuș:

„Jurnalistica lui Caragiale reprezintă ocazia unei foarte captivante lecturi, dar mai puțin a întâlnirii cu o sumă coerentă de structuri specifice. Din acest punct de vedere, ea rămâne, totuși, în situația de material brut pentru construcțiile literare propriu-zise, cu care poate fi pusă în legătură mai ales pe direcții genetice. Această proză jurnalistică este frumoasă în sine, are adică frumusețea și calitățile ei. În proza jurnalistică, autorul ei este un scriitor de valoare, în literatura majoră, unul de foarte mare valoare. La calitățile majore ale literaturii majore a lui Caragiale, jurnalistica poate concura fie indirect fie prin preludiere, prin lansarea unor germeni de valoare. O bună parte din importanța ei vine dintr-o proiecție (retroproiecție, mai bine zis) a unor aspecte și calități din opera majoră. Întrebarea ar fi cum ni s-ar arăta ea fără acestea? Dar se mai poate face astăzi abstracție de calitățile majore ale operei majore ale lui Caragiale? Puterea lor de fascinație este imensă, chiar în ciuda unei conștiințe critice nu îndeajuns de elucidate.

---

[1] Marin Preda, *Imposibila întoarcere*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Cartea Românească, București, 1972, p. 79–80.

Privind mai îndeaproape acest raport, ne aducem aminte de frecvența cu care, în critica caragialeană, era rezolvat, exclusiv sau aproape, prin constatări de natura circulației motivelor. În adevăr, pe acest teren recolta poate să fie abundentă, întrecând chiar cu mult ceea ce s-a spicuit până acum. Iată, în continuare, o listă de exemple care nu poate avea pretenția să epuizeze materialul, dar sperăm că nici nu poate fi învinuit de omisiuni prea importante: în *Cronica sentimentală*, motivul echivalenței râsului cu plânsul; în *Cronica*, motivul port-tabacului cu muzică, preabinecunoscut din finalul comediei *D-ale carnavalului*, dar și tonul nu mai puțin cunoscutului discurs al lui Farfuridi din actul III al *Scrisorii pierdute*; în *Orientale*, foamea de lefuri, în *Broaște... destule*, în trecere, motivul abonamentului la frizerie, în vreme ce personajul principal, prin nu știu ce fibră intimă, aduce aminte de Cănuță: un hazard nemilos se opune în calea pasiunii lui matrimoniale; el anticipează și pe Catindat, fiind un candidat veșnic la viața familială, refuzat însă de o putere pe care n-o înțelege, dar de care nici nu se teme; portretul lui fără calități nu trimite precis la Mitică, după interpretarea curentă, susținută mai ales în notele ediției, ci mai mult la încercarea de a surprinde portretul esențializat al esenței umane, care îi cuprinde pe toți laolaltă; în *Gogoși*, motivul *murăturilor* (pentru *moratoriu*), dar și cel al ghinionului, sau cel din *Urgent...* și *O lacună...* În *Stilul și sintaxa...*, găsim în nucleu schița *Proces-verbal*, dar și un celebru personaj precum Farfuridi; în [*Cură la apele de Văcărești*], motivul pasiunii secrete; în [*Cetățeanul Ghiță Calup*], cum s-a remarcat de atâtea ori, intriga *Nopții furtunoase* în embrion; în *La Poștă...*, un mic eșantion din *Căldură mare* sau *Petițiune*; în schimb, *La luminație*, publicată în 1893, nu poate fi un izvor pentru cunoscuta scenă a numărătorii steagurilor din *Scrisoarea pierdută*, decât dacă presupunem o redactare cu mult anterioară apariției; în *Culmea nenorocului*, frecventul motiv

al neșansei; în *Sfaturi*, izvorul motivului din *Atmosferă încărcată;* în *Olga și Spiriduș*, triunghiul conjugal; în *C.F.R.*, un fragment de „proces-verbal"; în *Precauție inutilă*, un fragment de basm, la originea povestirii *Calul dracului*; în *Premiul întâi*, tema deochiului; în *„Moftul" făcător de minuni,* obsesia climei și a coincidențelor, în stare embrionară.

Evident că fiecare punct din această enumerare comportă punerea în paralelă și un comentariu mai mult sau mai puțin extins. Încercăm aceasta pentru cazul cel mai des invocat, povestirea embrionară, intitulată ulterior de editorii ei *Cetățeanul Ghiță Calup*, despre care se spune că stă la originea primei comedii a lui Caragiale, *O noapte furtunoasă*; textul este scurt și poate fi reprodus în întregime, iar comedia – unanim cunoscută pentru a ne mai referi la schema ei dramaturgică:

[Urmează, reprodus integral, textul scurtei povestiri – n.n.].

Având acum proba cea mai importantă ne putem întreba: ce dovedește această împrejurare, în afară de faptul că valoroasa comedie își trage originea dintr-o modestă însemnare de jurnal? Nimic, nici o trăsătură nouă în comentariul operei majore, nici un nou argument pentru valoarea ei, căci *O noapte furtunoasă* tot *O noapte furtunoasă* ar fi, chiar dacă nu s-ar putea stabili, în nici un fel, că are un izvor anterior; schema comediei depășește mult pe cea a articolului, iar schema acestuia din urmă nu aduce nici măcar o linie în plus față de schema comediei. Și atunci?

Hotărât lucru, în cazul operei lui Caragiale, izvorismul nu duce nicăieri. Și, totuși, o comparație între cele două capitole mai importante ale ei, între proza jurnalistică sau laborator și literatura majoră, nu este nici imposibilă, nici lipsită de orice șansă pentru calitatea comentariului. Dar nu pe cărarea sterilă a comparației motivelor. Și neapărat cu conștiința valorică ascuțită la maximum. Căci dacă un text de ziar, foarte puțin cunoscut ieri, ne poate astăzi șoca printr-un element care

anticipează una din componentele marilor opere, odată efectul șocului stins, trebuie să rămână trează conștiința critică a realei posibilități de punere în comparație a celor două elemente. Și, în acest caz, surpriza descoperirii și efectul ei plăcut pot rămâne umbrite de constatarea adevăratei distanțe“[1].

(p. 742) [CALENDAR]

Serie de mici texte umoristice care au apărut, nesemnate, în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26 (comentariul corespunzător fiecărei luni a anului este așezat la altă pagină). Adunate la un loc și reproduse în *Opere,* IV (1938), p. 305–307 și în *Opere,* 2 (1960), p. 330–332.

(p. 745) REGENTUL ANULUI

A apărut în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 28. Reprodus în *Opere,* IV (1938), p. 307 și în *Opere,* 3 (1962), p. 224.

Comentariu umoristic. Almanahurile din epocă ofereau, în rubrici speciale, informații astronomice, astrologice, climatice și de altă natură, privind anul în chestiune și, respectiv, lunile sau anotimpurile acestuia. În „Calendarul Claponului“, rubricile de acest gen erau parodiate, „mimate“ cu texte glumețe sau absurde (v. și comentariile umoristice „pe luni“, grupate mai sus sub titlul generic *Calendar*, precum și micul text *Eclipse*).

---

[1] Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale*, Editura Minerva, București, 1977, p. 170–173.

(p. 746) ECLIPSE

A apărut în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 31. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 307 și în *Opere,* 3 (1962), p. 226.

Vezi nota la *Regentul anului* (p. 1689).

(p. 747) LACHE ȘI MACHE
NUVELĂ

O primă variantă apare, sub titlul *Smotocea și Cotocea*, în „Claponul“ (1877–1878, număr neidentificat) și e retipărită în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 105–115, nesemnată. Textul reprodus în prezenta ediție este cel din „Moftul român“, nr. 3, din 3 februarie 1893, cu titlul *Lache și Mache. Nuvelă.* În seria de *Opere* apărută în 1930–1942 (inițiată de Paul Zarifopol, continuată de Șerban Cioculescu) a fost reținut textul din „Calendarul Claponului“, reprodus în vol. I, p. 303, deosebirile din „Moftul român“ fiind indicate într-o notă așezată în continuarea textului, la p. 305–306. În ediția de *Opere* apărută în anii 1959–1964 a fost tipărit textul din „Moftul român“ (în vol. 2, p. 326–329).

Schița este cea care ilustrează poate cel mai pregnant motivul perechii de personaje (asemănătoare, dar și simetrice ori complementare, prin atributele lor: nume, înfățișare, ocupații, comportament etc.), bogat reprezentat în proza lui Caragiale.

Coeziunea dubletului Mache-Lache pare a fi asigurată de intercomunicarea lor continuă, chiar dacă aceasta e o expresie a „falsei întâlniri cu celălalt“, după cum a opinat V. Fanache, din al cărui comentariu citățm câteva observații demne de luare-aminte: „Nici o separație între indivizi nu se poate compara cu hotărârea unora de a nu-și mai vorbi și nici o

apropiere nu e mai prețuită decât aceea în care se revine la schimbul de cuvinte. Întreruperea comunicării, ca și reluarea ei sunt privite ca niște fenomene antinomice, de ordin «cosmic». Tăcerea e analoagă morții și, invers, vorba e analoagă vieții. La cearta dintre Lache și Mache apare o cometă, prevestitoare de rău. «Ruptura prieteșugului» face din Lache un «trist și zdrobit», iar din Mache un «plouat»; ea turbură cerul, dezlănțuindu-l într-o mânie apocaliptică: «În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a turburat, și cu trăsnete înfricoșătoare a căzut ploaie și piatră cât oul de gâscă asupra Bucureștilor, după care s-a arătat pe cer o cometă zburlită». Dimpotrivă, la împăcarea celor doi, atrași de o irezistibilă fatalitate («se repeziră unul spre altul cum se repede fierul la magnet»), se produce, prin intropatie, totala înseninare a cerului, iar cometa prevestitoare de rău dispare: «Cerul se însenină de tot, trăsnetele și grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer». Împăcarea nedespărțiților amici exprimă revenirea la starea de comunicare, singura pentru ei suportabilă și echivalentă cu euforica petrecere"[1].

O remarcă interesantă, despre o relativă lipsă de pregnanță a acestei povestiri față de altele care dezvoltă același motiv, a formulat-o Mircea Tomuș: „... dacă în bucata *Lache și Mache* [...] putem descoperi originea celebrelor cupluri ale operei lui Caragiale și chiar ipostaza esențial umană într-o perspectivă de oarecare adâncime, cei doi eroi fiind variante ale acelui homo politicus, palide umbre, rezultate ale acelui proces de alienare a umanului prin rigorile societății moderne, totuși, spre deosebire de *O lacună*..., de alte celebre texte, aici personajele ne prezintă fața lor cea mai ștearsă și mai puțin convingătoare.

[1] V. Fanache, *Caragiale*, ediția a II-a, augmentată, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 100–101.

Cauza? Faptul că sunt *descrise* și *povestite*, nu puse să joace singure, prezentate în viziune cinematică [...]"[1].

E frapantă asemănarea între cuplul Lache și Mache și cel, mult mai celebru pe plan mondial, format de Bouvard și Pécuchet, personajele lui Gustave Flaubert (1821–1880): și unii și ceilalți sunt copiști, și unii și ceilalți sunt prieteni inseparabili, și unii și ceilalți sunt preocupați de „chestiuni înalte" („poezie, viitorul industriei, neajunsurile sistemei constituționale, progresele electricității, microbii, Wagner, Darwin" și altele asemenea). Dat fiind însă că romanul lui Flaubert *Bouvard et Pécuchet* a apărut postum, în 1881, iar *Smotocea și Cotocea* a apărut în 1878, ceea ce ar putea altminteri părea o influență nu poate fi înregistrat decât drept ceea ce este: o surprinzătoare convergență între viziunile a doi mari artiști confruntați cu realități similare.

Textul din „Calendarul Claponului" e suficient de diferit de cel din „Moftul român" ca să-l reproducem integral (evidențiind deosebirile prin utilizarea caracterelor *cursive*; cuvintele subliniate de autor din rațiuni literare sunt culese cu ***cursive aldine***).

„*SMOTOCEA ȘI COTOCEA*

Multe și mărunte s-au vorbit despre *răposații* Orest și Pilad, *a căror strânsă prietenie a rămas până astăzi de poveste*; însă cu drept cuvânt vremurile de acum se vor *făli* cu povestirea istoriei lui Smotocea și *lui* Cotocea, căci în adevăr acești doi oameni nu pot avea decât una și aceeași istorie. Ei vor da *pilda* veacurilor viitoare despre puterea prieteșugului.

Cine a cunoscut pe unul, a cunoscut pe celălalt, pentru că amândoi mai aproape dorm, mai aproape trăiesc decât chiar frații cei lipiți din Siam.

---

[1] Mircea Tomuș, *Opera lui I.L. Caragiale*, Editura Minerva, București, 1977, p. 173–174.

Ei lucrează amândoi ca copiști în aceeași cancelarie, unde au intrat în slujbă în aceeași zi. Sunt abonați și mănâncă aceleași feluri de bucate și la aceeași oră, în același birt.

Cine zice Smotocea zice Cotocea și viceversa. Smotocea s-a născut la Severin tot în ziua și ceasul în care a văzut Cotocea lumina la Dorohoi. Pe amândoi i-a tras ața la București, pentru a îmbrățișa cariera de copist.

Dacă la răspântia *vreunei uliță* vezi arătându-se mutra unuia, așteaptă puțin și vei vedea și pe celălalt, care întârziind pentru cine știe ce, își grăbește pasul ca să-și ajungă jumătatea. În adevăr jumătatea, fiindcă Smotocea și Cotocea nu sunt decât unul și același în două fețe, doime de o ființă și nedespărțită.

Viața lor seamănă foarte mult cu un sistem solar dublu, în care fiecare joacă pe rând rolul centrului, pe când celălalt i se rotește împrejur. Când buzunarul *jiletcei* lui Smotocea înfățișează *oarecare greutate*, dânsul este soarele sistemului, iară Cotocea planeta respectivă. A doua zi însă vedem că Cotocea strălucește cu jiletca palpitândă, iar Smotocea gravitează în spațiu urmându-l foarte ascultător.

Amândoi fumează, însă nici unul n-are tabachere, și de aceea *spun că* nici nu cumpără tutun, fiindcă s-ar usca în buzunar. Astfel, când *unul* se întâmplă să-ți ceară o țigară, trebuie să dai două, sau dacă nu, *Smotocea* face o țigară venerabilă de senator, și după ce-ți mai ia și câteva foițe de hârtie, merge să împartă prada cu *Cotocea*.

Dacă vreun cunoscut voiește să cinstească cu o cafea pe Cotocea, acesta refuză cinstea în favoarea lui Smotocea, și astfel cunoscutul e silit să-i cinstească pe amândoi.

La teatru amândoi merg câteodată la galerie cu un singur franc: unul plătește iar celălalt intră pe mofturi cu contramarca aceluiași bilet.

Biliard nu joacă amândoi niciodată, fiindcă în orice caz tot o jumătate din ei ar trebui să păgubească – aceea ar fi mai absurd *decât chiar* când ar conspira Tatăl împotriva Fiului. –

Când au poftă de joc, unul *din ei* ia la carambolaj pe un ageamiu vădit, și cât ține partida, cel ce nu joacă stă împrejurul biliardului, făcând toate chipurile ca să ***demoralizeze*** pe *protivnicul* jumătății sale.

Pentru că-și plătesc cinstit datoriile, când și le pot plăti, Smotocea și Cotocea se bucură de oarecare credit la cafeneaua unde beau regulat – mai de multe ori nu cu banii lor – cafea după masă. De aceea și chelnerul îi trece pe o singură foaie a catastifului, la una și aceeași partidă. Când datoria a atins o țifră prea mare, trecând spre exemplu peste doi *franci*, atunci cel care intră întâi pe ușa cafenelei – acela fiind deocamdată soarele sistemului – plătește socoteala.

Smotocea și Cotocea sunt *oarecum băieți* cu carte; ei știu *din* toate câte nimic, *ceea ce le dă dreptul a se crede* enciclopediști. Smotocea este înalt la închipuire; Cotocea este adânc. Așa, dânșii ia parte cu *cinste* la toate discuțiile ce se ivesc în cafeneaua lor obișnuită: *despre* poezia *epică ca și despre* viitorul industriei, *despre* neajunsurile sistemei constituționale *ca și despre unitatea metafizică, despre progresele telegrafiei electrice ca și despre teocrația egipteană.*

În cea dintâi săptămână după luarea lefii, principiile lor se întemeiază pe recunoașterea ordinei și scopului providențial *al mersului* omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăiește pentru a mânca și a bea, ci un agent dumnezeiesc, însărcinat cu o misie înaltă în complexul universului; pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine pe temeiuri *teologico-metafizice.*

Deodată însă cu ieșirea celor din urmă gologani din jiletcile lor, Smotocea și Cotocea părăsesc aceste principii ***uzate*** și ***false***. Atunci omenirea este numai o confuzie fără plan *și* ordine; guvernele toate sunt rele, dar *cel de față este cel mai rău*; omul este un joc nenorocit al oarbei întâmplări; totul se stinge într-un mormânt.

– Mănâncă și bea, Cotoceo ori Smotoceo! că cu atât ai să te alegi!, își zic ei adânc blazați.

Din nenorocire, ei își dăruiesc așa povețe *serioase*, tocmai după o săptămână de la luarea lefii.

Și cine și-ar închipui că această armonie a lor *fără greș* era cât p-aci să se strice odată. Smotocea era *amorezat*, și își făcea curtea în mahalaua depărtată a slăbiciunii sale, însoțit de Cotocea. ***Persoana*** *după care suspina Smotocea*, din greșeală, *se vede – căci și unul și altul nu se prea întreceau prin daruri firești* – începu să ***palpiteze*** pentru *Cotocea.*

De aici urmă *într-o zi* grozavul fenomen al rupturii prieteșugului lor. În acea zi, vremea s-a stricat, cerul s-a turburat, și cu trăsnete *mari* a căzut ploaie și piatră cât oul de gâscă asupra Bucureștilor, după care s-a și arătat pe cer o cometă cu coada zburlită, spre marea *indignație* a astronomilor români, cari uitaseră s-o treacă la calindarul anului.

În seara acelei zile *ciudate*, Smotocea, bând trist și *abătut* cafeaua cu *jumătatea de rom respectivă*, a fost întrebat cu mult interes de toți mușterii și chelnerii din cafenea, că ce s-a făcut Cotocea. Pentru a o sută oară era să i se adreseze aceeași întrebare, când Cotocea, plouat ca un *cățel lățos*, intră în cafenea. Nu se văzuseră de douăzeci și trei de ceasuri și trei sferturi. Aceea ce se petrecu în acel *minut*, între ei, nu se poate scrie cu nici un fel de condei. Amândoi se repeziră cu lacrimi în ochi *și se sărutară cu mult foc, ca doi amanți după o îndelungată despărțire*:

– Smotoceo!

– Cotoceo!

. . . . . .

. . . . . .

Atunci cerul se însenină de tot, trăsnetele și grindina se depărtară, iar steaua cu coadă pieri de pe cer, spre marea mulțumire a astronomilor români, cari se mângâiară, că dacă

uitaseră a o prevesti la calindarul anului, nu fusese cel puțin decât o cometă *caraghioasă*“.

(p. 751) BROAȘTE... DESTULE

NUVELĂ PESIMISTĂ

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 1, p. 3–4, nesemnată, 24 ianuarie 1893. A fost reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 323–325.

O primă variantă, intitulată *Leonică Ciupicescu*, fusese publicată în „Claponul“ din anii 1877–1878 (data exactă a apariției nu a putut fi stabilită, deoarece textul lipsește din colecția, incompletă, a „Claponului“) și fusese retipărită în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 116–127.

În seria de *Opere* din 1930–1942, Paul Zarifopol a reprodus (în vol. I, p. 306–309, *Addenda*) textul din „Calendarul Claponului“, pe care îl reproducem și noi, integral, ca variantă a celui din 1893:

„LEONICĂ CIUPICESCU

Leonică era șeful registraturii în unul din cele 7 ministere. Avea leafă pe lună 650 lei vechi, dintre cari scăzându-se 10 la sută pentru casa pensiilor, precum și 5% dupe legea asupra tuturor lefurilor, lua în mână curați 552 lei vechi, parale 20. Leonică era un băiat a cărui vârstă nimeni nu ar fi putut-o ghici dupe chipu-i: o mutră căreia uneori i-ai fi putut da cam la patruzeci de ani trecuți, iar alteori pare că nu ți-ar fi venit să-l crezi că merge încă pe al douăzeci și optulea – și aceasta din urmă, mai ales când ieșea proaspăt din frizăria, unde de când intrase în slujbă era abonat: un icusar la început, apoi cinci franci pe lună, pentru: tuns la o lună o dată, frizat la zile mari și ras de două ori pe săptămână, miercurea și sâmbăta.

Părul lui nu era nici negru, nici galben, nici castaniu; fața nici oacheșe, nici bălană, nici smeadă; ochii nici negri, nici verzui, nici căprui. Nu era nici cârn, nici năsos, și urechile le avea potrivite. Leonică nu era nici mare, nici mic, nici nalt, nici bondoc, nici subțire, nici gros.

Afară de aceste daruri ale ființei pipăite, Leonică în sufletul lui nu era nici bun, nici rău, nici moale, nici iute, nici deștept, nici prost. Cu un cuvânt, o ființă nici prea-prea, nici foarte-foarte.

Gusturile lui Leonică îl făceau cel mai ales dintre toți slujbașii departamentului respectiv. Pe lângă că era curat, apoi obijnuia să se îmbrace foarte galant:

Gheroc negru cu doi nasturi; jiletcă de pichet în fața oului de rață, cu bumbi de sticlă mată cât o alună turcească imitație de mărgăritar; sau altă jiletcă, de plisă vișinie cu bumbi roșii de mărgean imitație; pantaloni de postav subțire în fața cafelei cu lapte, cu lampasuri cafenii; în picioare o pereche de pantofi de piele de mănușe cu funde mari și cataramă, și în cap capelă naltă.

Sau: o hăinuță scurtă, fără talie, de dril alb, încheiată într-un nasture; pantaloni de aceeași materie, și ghete idem, jiletcă neagră *decoltată* în doi nasturi și pălărie rotundă de paie.

Plus: un *pardesiu* cenușiu-deschis toamna, un palton măsliniu iarna, bez o umbrelă albă de soare și altă de mătase în patru ițe, de ploaie, o pereche de galoși, deosebit de o pereche de șoșoni căptușiți.

Dar în ceea ce junele Ciupicescu nu-și putea găsi protiv - nic erau legăturile de gât și mănușile. Se putea face din ele o scară, unde să se înfățișeze desăvârșit toate treptele colorilor de cea mai neînsemnată deosebire, precum și toate chipurile în cari s-a putut și s-ar mai putea întocmi amesticarea colorilor văzute de ochii omenești. Între toate, cravata de predilecție a lui Leonică era de mătase în fața argintului viu, înfățișând pe

amândouă căpătâiele, în colori firești, bătălia de la Waterloo, țesută în puntulețe foarte subțiri cu ibrișim.

Pe urmă, fiece cravată își avea agrafa respectivă, și fiece agrafă avea o însemnare simbolică. O inimă de mărgean, străpunsă de o săgeată lucrată în diamanțele, arăta deslușit că «inima lui Leonică era foarte simțitoare la loviturile lui Cupidon»; două cheițe de aur încrucișate însemnau că «Leonică stăpânea secretul cu care se pot deschide toate inimile», un condei de pană, zugrăvit în smalț pe o condicuță de aur deschisă, dovedea că «Leonică își închinase viața nobilei profesiuni de amploiat» – și altele.

Am cunoscut pentru întâia oară pe Leonică Ciupicescu acum câțiva ani, vara, prin recomandația unui prieten la cafeneaua Fialcovski. Încântat de cunoștință, prietenul Leonică în acea seară chiar îmi dete un plic, pe care scrisese cu condeiul de la portofel adresa mea. Era o invitare la nuntă. Leonică se afla în dârdora căsătoriei. Deschisei plicul și citii ceea ce urmează tocmai:

«Junele *Leonique Ciupicesco* și d-șoara *Sophie Calabalicenco* are honore a va invita la maritagiulu loru, iară ceremonia religioasă se va confecționa dumineca, la 25 ale corentei 9 ore seara, în Santa Biserica Sărindar, dar visitele se va primi în casele ginerelui din strada...».

Nu putui trece această citire fără a mă pătrunde de puterea stilului, de gramatica și ortografia noului meu prieten.

Era sâmbătă. A doua zi seara mă gătii cum putui mai bine, și la ceasurile 9 fără ceva mă aflam la Sărindar. În loc însă de a găsi în curtea bisericii masalale și trăsuri ca la toate nunțile, găsii curtea pustie și ușa bisericii închisă. Mă apropiai de un felinar și citii încă o dată cuprinderea invitației lui Leonică: nu mă înșelasem deloc. Ieșii din curtea Sărindarului fără să știu ce să crez – când mă lovii în piept cu... Leonică... cu Leonică în original.

– Veniseși la nunta mea? mă întrebă dânsul.

– Firește!

– Nu să mai face, am stricat totul. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaște... destule!

Peste vreo două săptămâni mă pomenesc cu un plic către mine. Îl deschid și găsesc înăuntru un bilet de invitație întocmai ca și cel de sus, afară numai că numele Domnișoarei, data, ceasul și numele bisericii erau schimbate. De ziua nunții lui Leonică lipsii din capitală. Întorcându-mă a treia zi, îl întâlnesc mergând la cancelarie.

– Mă iartă, frate Leonică, că n-am putut să-mi împlinesc datoria prietenească...

– Despre ce? întrebă el.

– N-am putut veni la cununia ta. Am fost afară din București. Dar tot mai bine târziu decât niciodată: îți urez viață fericită și moștenitori câți vrei.

– Ce cununie! ce viață! ce moștenitori?! Gândești că m-am cununat?

– Apoi, nu mi-ai trimis invitație?

– Da, dar am stricat tot. Nu mă vrea, pace bună! Lac să fie, că broaște... destule!

Primisem al unsprezecelea bilet de cununie din partea lui Ciupicescu. Peste câteva zile mă întâlnii cu el.

– Ei, știi că am stricat tot și cu asta?

– Ași?

– Nu mă vrea, pace bună...

– Lasă, frate Leonică: lac să fie, că broaște destule!

De atunci trecuseră vreo trei luni și nu mai văzusem pe Ciupicescu. Mă tot miram cum de a întârziat să-mi trimită și al doisprezecelea bilet de cununie. Mă obișnuisem cu invitațiile lui ca un abonat, care s-a deprins a citi regulat vreme îndelungată aceeași gazetă – și drept să spun, Leonică își expedia biletele de cununie mai regulat decât multe administrații ziarele

lor. – Parcă-mi lipsea ceva. Mă hotărâsem să cercetez ce s-a făcut prietenul Ciupicescu.

Într-o zi, trecând prin Lipscani, mă întâlnesc cu un alai de înmormântare. Douăsprezece fete, îmbrăcate în zăbranic alb cu beteală pe cap, mergeau înainte. Panglicele coștiugului le țineau patru amploiați de minister, pe care-i cunoșteam, și între cari se afla și prietenul care-mi recomandase odinioară pe Ciupicescu.

Mă apropiai prin înghesuială de dânsul și întrebai că cine a murit.

– Leonică Ciupicescu, îmi răspunse.

– Dumnezeu să-l ierte! zisei. A murit flăcău. N-a vrut să mai trăiască, pace bună! Lac să fie, că broaște... destule!".

(p. 754) DIVERSE

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 32. Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 307–308 și în *Opere,* 3 (1962), p. 226.

Prima prefigurare a statutului de chiriaș perpetuu al scriitorului din *Caut casă* și *De închiriat.*

(p. 755) RĂZBELUL. 1877

A apărut în „Calendarul Claponului", 1878, p. 53–58. Text inclus în *Opere,* V (1938), p. 362–363 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 227–228.

Tonul neutralist în confruntările armate din 1877 este dictat de viziunea umorescă asupra războiului.

(p. 757) [FORMULAR DE PROCESE-VERBALE POLIȚIENEȘTI]

A apărut în „Calendarul Claponului“, 1878, p. 79–81 (rubrica „Gogoși“). Reluare în *Opere,* I (1930) p. 313–314 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 229–230.

Ca editor, observăm ironizarea ortografiei latiniste a dicționarului „Massim-Laurian“, precum și franțuzismele pătrunse chiar și în limbajul administrativ.

(p. 759) O ÎNTÂMPLARE LA IERUSALIM

(DUPĂ E. A. POE)

A apărut în „Timpul“ din 31 mai 1878, nesemnat. Reprodusă de Șerban Cioculescu în *Opere,* IV (1938), p. 256–259.

E o traducere-adaptare după E. A. Poe, prin intermediul versiunii franceze a lui Charles Baudelaire (v. și *Sistema doctorului Catran și a profesorului Pană, Masca, O balercă de Amontillado).*

(p. 763) SISTEMA DOCTORULUI CATRAN ȘI A PROFESORULUI PANĂ

(DUPĂ E. A. POE)

A apărut în „Timpul“ din 1, 2, 3 și 4 iunie 1878, în foileton, nesemnată. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 260–278.

Traducere – după versiunea franceză a lui Ch. Baudelaire și cu unele prescurtări – a unei faimoase povestiri de E.A. Poe.

(p. 783) CORESPONDENȚĂ SENTIMENTALĂ
[„UN REPORTER AL NOSTRU NE ÎMPĂRTĂȘEȘTE…“]

Apărută în „Bobârnacul“, II, nr. 15, 4 martie 1879, p. 1.

Identificare I. Cremer, în *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*. Extras din „Presa noastră“, nr. 1–2, 1964, p. 82 (Anexă).

Formula de încheiere, „al mătăluță intim pentru o eternitate și per tujur“, amintește de Rică Venturiano.

(p. 786) POVESTEA ISPRĂVILOR DIPLOMATICE ALE DLUI C. A. ROSETTI

Apărută în „Bobârnacul“, II, nr. 16, 9 martie 1879, p. 1.

Identificare I. Cremer, *op.cit*., p. 81–82 (Anexă).

(p. 791) O ÎNTÂMPINARE

Tipărită în „Bobârnacul“, II, nr. 16, 9 martie 1879, p. 4. Identificare I. Cremer, *op. cit.,* p. 82–83 (Anexă).

(p. 793) CRĂCĂNEL

Publicată în „Bobârnacul“, II, nr. 18, 13 martie 1879, p. 1 și 4.

Identificare I. Cremer, *op. cit.,* p. 82–83 (Anexă).

Prefigurare a celebrului personaj din *D'ale carnavalului*.

(p. 796) DIN FOLOASELE TIPARULUI

Publicată în două foiletoane, în „Voința națională“, II, nr. 269, 13 iunie 1885, p. 1, 13 iunie 1885 (rubrica „Foileton extern“) și nr. 320, 16 august 1885, p. 1 (rubrica „Foileton“), ambele semnate *Quodlibet*. Reprodus în *Opere,* 2 (1960), p. 333–339.

(p. 806) VARIETĂȚI LITERARE. CANARD – RĂȚOI

Apărută în „Voința națională“, II, nr. 295, 16 iulie 1885, p. 2. Autorul a semnat cu pseudonimul *Quodlibet*. Reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 344–347.

Ca și în *Varietățile geografice*, sau în varietățile lingvistice, din *Cronica* (publicată în „Constituționalul“ din 1889), I. L. Caragiale colecționează din articole, broșuri, anunțuri de mică publicitate, istorioare năstrușnice, enorme „gogoși“ de un haz irezistibil, într-o literatură minoră, încă periferică, de tranziție, de substituire dialectică „între formele literare și chiar între școlile literare“[1].

(p. 811) CRONICA
[„CÂTEVA VARIETĂȚI LITERARE…“]

Tipărită, mai întâi, în „Constituționalul“, I, nr. 31, 22 iulie / 3 august 1889, p.1. Semnată: *Falstaff*. Reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 348.

---

[1] Apud Al. Călinescu, *op.cit.,* p. 10 și urm. Vezi, în acest sens, cronicile acidulate ale tânărului Caragiale împotriva lui N.D. Popescu și a romanelor sale, din „Ghimpele“ (2 iunie și 4 august 1874).

Textul de bază este cel din „Constituționalul“ (1889).

Umoristul Teleor, în articolul *Din voiajurile lui Caragiale*, descrie atmosfera de lucru în redacția de la „Constituționalul“, dar facem și câteva referințe exprese la „varietățile literare și lingvistice“:

„*Cronica* trădează curiozitatea de «filolog» a marelui prozator, plăcerea pe care i-o procurau formulele consacrate, din sfera limbajului popular sau a cercurilor politice. Așa-zisele «formule topografice» mai sunt, în majoritatea lor, și astăzi în uz, afară de *a plecat la Mărul Roșu* și *s-a dus la Țurloaia* (adică într-o direcție necunoscută); *tufă de Veneția*, după cum se știe, înseamnă *nimic*. *Pașa de la Dii* e pașa din Vidin, *Dii* sau *Diiu*, în limba noastră veche. Acolo a rezidat într-adevăr un pașă turcesc, din sec. al XV-lea până în veacul trecut. Dintre provenientele populare reputate, «mischetul» e o varietate de strugure tămâios, cu sâmburi foarte mici. *Noblețea de Fefelei* e o expresie consacrată pentru a lua peste picior originea boierească dubioasă, fumurile nobiliare neîntemeiate. Mai obscure, după trecere de aproape șapte decenii de la consemnarea lor, sunt *genitivele personale cristalizate*, care încep cu un articol farmaceutic altădată foarte la modă, ca și «picăturile lui Davila». Cine ar mai putea da însă o relație exactă despre azi uitatul politician Iepurescu, cu «apostrofele» sale parlamentare? Sau despre electorul bucureștean I.C. Brătescu, ridiculizat de N. Iorga în primii ani ai secolului nostru pentru metodele lui demagogice? Darul lui era probabil acela al băuturii, pe atunci mare stimulent al propagandei electorale. Cronicile lui Max erau gustatele cronici ale lui Dim. R. Rosetti (Max), membru în comitetul de lectură al Teatrului Național din București și locțiitorul lui Caragiale la direcție, în ianuarie 1889.

Mai putem da două lămuriri de oarecare interes istoric. La putere erau, de câteva luni, conservatorii, iar prim-ministru

era Lascăr Catargiu, «răzeșul de la Golășei». Poznele sale vizează, probabil, perfid, nu atât capricii de ordin politic general, cât comportările sale față de unii vechi partizani devotați, dar nerăsplătiți. Deși «Constituționalul» era organul grupării «constituționale», prezidate de P.P. Carp, șeful nu e cruțat decât prin eufemismul spiritual. «Porumbeii» lui Carp sunt «gărgăunii» lui, pretențiile grotești de metodă prusacă, iunkerească, sau, prin alte cuvinte, «sticleții» care vor apărea ca *leit-motiv* în legendele și ilustrațiile din „Moftul român“ (1893 și 1901). *Marșul lui Boulanger* e o referire la popularitatea cucerită de generalul francez Georges Boulanger. De mare actualitate era și turnul lui Eiffel, «la tour Eiffel», după numele inginerului constructor. Populara construcție uriașă de fier din Paris fusese senzația marii expoziții din acel an, 1889. După cum se vede, marele nostru scriitor era și un gazetar de talent, care știa să speculeze actualitatea“[1].

(p. 813) LEAC DE GUTURAI

[DUPĂ MARK TWAIN (SAMUEL CLEMENS)]

DIN *SCHIȚELE AMERICANE*

A apărut prima dată în „Constituționalul“, I, nr. 43, 4/16 aug. 1889, p. 2 (rubrica „Varietăți literare“), nesemnat. Neretipărit. Identificată de Marin Bucur și inclusă în volumul I.L. Caragiale, *Restituiri. Articole, „Bucureștiuri“, „diverse“, „mofturi“, note, însemnări, texte literare și traduceri din ziarele:* „Alegătorul liber“, „Unirea democratică“, „Voința națională“, „Constituționalul“, „Era nouă“, „Gazeta poporului“ – identificate, transcrise și comentate de ~ , Cluj-Napoca, 1986.

[1] Apud *Opere,* 2 (1960), p. 672–673.

În nota de la pagina 346 a volumului citat mai sus, Marin Bucur afirmă că *Leac de guturai* a fost tradusă liber după versiunea franceză a schiței lui Mark Twain, *Pour guérir un rhume*. Tot acolo, enunță și presupunerea că scriitorul român ar fi putut avea la îndemână prima traducere franceză din opera scriitorului american, și anume aceea realizată de Emile Blémont: *Esquisse américaines de Mark Twain. Traduction libre* (Paris, P. Ollendorff, Libraire-Editeur, 1881), în care se află și schița menționată.

(p. 818) AFORISME

Aforismele 1–5 au apărut în „Convorbiri literare", XIV, nr. 1, 1 aprilie 1880, p. 21–22. Primul este semnat *I.L. Caragiale*, celelalte *I.L.C.* Aforismele 6–7 în „Convorbiri literare", XIV, nr. 2, 1 mai 1880, p. 60. Semnat I.L.C. După titlul *Aforisme,* o specificare, în ambele numere, între paranteze rotunde: „compuse într-un cerc literar din București". Aforismul 8 în „Convorbiri literare", XIV, nr.7, iulie 1880, p. 1. Aforismul 9 în „Moftul român", seria III, nr. 1, 12 mai 1902, p. 8 (cugetare). Aforismul 10 în „Albumul conservator-democrat", de Alexandru Vlădoianu, București, 1909, p. 16. Reproduse de Paul Zarifopol în *Opere,* III (1932), p. 197–198, cu excepția aforismului 6, din „Convorbiri literare". Editorul atrage atenția că aforismul al doilea se regăsește aidoma în schița *Țal!…, Opere,* II (1931), p. 145 r. 36–38.

Șerban Cioculescu publică aforismele în *Opere,* 3 (1962) cu excepția numerelor 3 și 6, probabil cenzurate. Atragem atenția că în privința aforismului 9 a fost pus la îndoială faptul că ar aparține lui I.L. Caragiale (vezi nota noastră la articolul *Moftul român*, p. 818).

(p. 820) MOFTUL ROMÂN

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 1. Republicat în *Opere,* 2 (1960), p. 350–353.

Articol-program al periodicului. La apariție, avea subtitlul: „Revista spiritistă națională“. O aluzie străvezie la B.P. Hasdeu.

Cu o săptămână înaintea apariției primului număr al „Moftului român“, I.L. Caragiale, versat în afacerile gazetărești, răspândește un afiș care voia să fie un fel de *avant-goût* pentru cititori. Reproducem această „foaie volantă“, descoperită de Stancu Ilin:

„*Săptămâna viitoare apare negreșit:*
«MOFTUL ROMÂN»
Revistă spiritistă națională
Organ pentru răspândirea științelor oculte în Dacia Traiană
Director, I.L. Caragiale
Prim redactor, Anton Bacalbașa
Agenția telepatică *Fachino.*

Cetățeni!

Quousque Tandem! A venit momentul să ne dăm seama de unde suntem și încotro mergem!

Astăzi, când România ocupă un loc de onoare în concertul european, grație unui concurs de împrejurări favorabile și grație stelei noastre polare, care nu ne-a părăsit niciodată, ca să zicem așa, – avem o sfântă datorie să nu ne dezmințim în fața Marilor Puteri, cari au ochii ațintiți asupra noastră. Bineînțeles, nu noi vom fi aceia cari să nu ținem seama de poziținea geografică a regatului nostru de abia în formațiune.

Și când zicem «formațiune» zicem totul.

*

Cetățeni!!

Acestea sunt motivele cari ne-au îndemnat să înavuțim literatura presei noastre quotidiane ca un organ bihebdomatar,

care să poată afirma sus și tare cine suntem, de unde venim, unde mergem și ce vroim.

Ziarul nostru se va-ntitula «Moftul român».

Cât pentru programul nostru, el este variu și omogen, căci varii și omogene sunt și necesitățile tutulor cetățenilor acestei mult încercate țărișoare.

Cetățeni!!!

Ne-am asigurat colaborarea penițelor celor mai bine reputate și sperăm că «Moftul român» va fi indispensabil tuturor acelora cari cugetă și simt românește.

Nu vom cruța nici un sacrificiu pentru atingerea mărețului scop ce ne-am propus pe cărarea spinoasă a ziaristicei.

Văzând cele ce se petrec în țara aceasta de la *Divanurile Ad-hoc* și până în zilele noastre, avem cu noi credința în victoria finală a «Moftului» și atâta ne este suficient, ca să nu zicem mai mult.

Avem convicțiunea fermă și inebranlabilă că, dacă opiniunea publică nu ne va încuraja, vom avea cel puțin cu noi asentimentul strămoșilor noștri, cu cari vom întreține zilnic relațiunile cele mai cordiale.

«Moftul» se va vinde pe modicul preț de 15 bani exemplarul.

Și acum, când putem zice: *alea jacta est!* sau cum așa de frumos se exprima poporul român în poeticul său limbaj: «ce i-o fi tatii, i-o fi și mamii...!»

Acum, când «Moftul» e gata să intre în fine cu lealitate și francheță în incarnațiunea publicității,

nu ne rămâne decât să zicem terminând:

Cetățeni!!! fiți gata și *Sursum corda!*

Numa 15 santimuri exemplarul!

Administrația «Moftului Român», București, Tipografia Gr. Luis, strada Academiei 24.“[1]

---

[1] BAR, *Foi volante*, LI/13.

Revista apărea așa cum se promitea, la 24 ianuarie 1893, și se va continua în prima serie până la data de 23 iunie a aceluiași an. Peste 8 ani, în 1901, I.L. Caragiale va relua „Moftul român“ cu un grup mult mai mare de colaboratori: Al. Brătescu-Voinești, G. Caïr, Al. Cazaban, E. Gârleanu, I.D. Manolache, I. Petrovici, V. Podeanu, Vasile Pop, G. Ranetti, D. Teleor, Dr. Alceu Urechia. Durata de apariție a seriei a doua este mult mai lungă, aproximativ 9 luni. Ultimul număr ieșea la 18 noiembrie 1901.

Stancu Ilin, într-un articol din „Revista de istorie și teorie literară“, stabilește cronologia adevărată a apariției și dispariției „Moftului român“: „Șerban Cioculescu, atrăsese atenția în *Viața lui I.L. Caragiale*: «Seria a doua încetează după opt sau nouă luni, urmată de un număr unic, din seria a treia, fără numele și colaborarea lui I.L. Caragiale»[1]. În realitate, marele scriitor semna, în numărul 1 din 12 mai 1902, o cugetare: «Opiniile sunt libere, dar nu și obligatorii», în genul celor publicate anterior. Apoi, cu titlul «Moftul român», apare, în 1902, nu un număr, ci două, cel de-al doilea datat 19 mai [...]. Cele două numere, din anul 1902, nu numai că nu au fost redactate de Caragiale, dar ele, juridic, aparțineau altei persoane, și anume lui D. Teleor. Lămuririle le găsim în *Zeflemeaua* lui George Ranetti. Acesta, sub pseudonimul Jorj Delamizil, stigmatiza, într-o poezie intitulată *La ocnă Teleor! – Rechizitoriu sever dar drept*, manevrele fostului colaborator: «*De când nu mai e la Culte,/ Țața zis și Teleor,/ Prin manopere oculte/ Vrea s-ajungă scriitor. [...] Sub furata etichetă,/ Amăgind pe cititor,/ Scoase-o speță de gazetă,/ Cu-al său spirit incolor [...]*». Un articol, însă, semnat George Caïr și intitulat *Fuit «Moftul român»*, vine să confirme definitiv opinia noastră cum că seria

[1] Șerban Cioculescu, *op.cit.,* p. 79.

a treia a publicației nu mai avea nici o legătură cu I.L. Caragiale, fiind o altă revistă:

«Acum trei săptămâni, scriitorul Teleor cere și Caragiale îi transmite proprietatea firmei „Moftului român", cu condiția să urmeze tradiția, dacă îl va scoate, adică să-l păstreze tot demn și cinstit, ca și altădată, fără personalități ofensatoare și fără reclamă»[1].

D. Teleor a încercat împreună cu colaboratorii Al. Cazaban, V. Demetrius și alții să reînvie o glorie trecută, însă fără nici un succes, deși pe frontispiciul numărului 2, din 19 mai 1902, era scris: «*Fondator: I.L. Caragiale*». Noua revistă capătă o deplorabilă coloratură antisemitică. Periodicul va mai supraviețui încă un număr sub titlul «Moftul» (nr. 3, 28 mai 1902).

Articolul lui George Caïr este important și pentru amănuntele pe care le conține referitor la activitatea concretă a lui Caragiale în redacția «Moftului român»: «Gazeta aceasta a atins culmea succesului posibilă în țara noastră, în intervalul aprilie–iunie 1901, când tirajul ajunsese la aproape opt mii. Pentru o gazetă umoristică de 20 bani, tirajul de opt mii este un ideal puțin realizabil. Cererile din provincie curgeau droaie, ediția se epuiza, colecțiile erau asaltate, iar Maestrul se scărpina în barbă cu satisfacție [...]. Sus la tipografia «Eminescu» era o cameră mai goală cu o singură masă de brad albă, trasă lângă o sofa în formă de pat, un scaun de paie spart și șchiop era lângă masă. [...] La această masă, în fiecare joi și vineri, până la 4 ore când ieșea «Moftul», muncea singur din greu un om în papuci și în jiletcă deschiată. Ședea pe sofa turcește și citea, scria, adăoga, tăia la manuscrise și din când în când obosit se lungea pe sofa ca să fumeze o țigară sau să glumească cu cine venea să-l vadă. Când nu-l găseai aci, era în tipografie unde

[1] „Zeflemeaua", I, nr. 36, 2 iunie 1902, p. 5.

spăla capul ca o soacră lucrătorilor. Muncea mult Maestrul în aste două zile ale săptămânei, avea tragere de inimă pentru gazeta lui, unită cu un interes deosebit, căci îi renta binișor».

George Caïr, care participă, în calitate de colaborator și la cele două numere scoase de D. Teleor, aduce precizări de istorie literară privind atmosfera din redacție și, în fine, expierea publicației. El neagă autenticitatea iscăliturii lui Caragiale din primul număr al seriei a treia a «Moftului român»: «Deja un mic șantaj se făcuse. Pe afișele unde se anunța sumarul numărului I, se citea: *O idee bună* de dr. Urechia; *O cugetare* de Caragiale. Credeai că de cine știe ce articole e vorba, când colo erau câte o inepție de un rând, atribuite acestor scriitori»“[1].

Textul publicat de Șerban Cioculescu nu este identic cu cel ce deschide prima serie a „Moftului român“. I.L. Caragiale repetă articolul-program și în primul număr al noii serii, cu unele mici modificări. Era 1 aprilie 1901, în ziua de Paști, și din această cauză articolul debuta altfel decât în 24 ianuarie 1893:

„– «Moftul român» a înviat!

– Adevărat a înviat!

Iată cuvintele cu cari trebuie să se salute în aceste zile de sărbătoare toți nepoții divului Traian, toți aceia în vinele cărora curge sânge de roman.

Să mai așternem aci o programă a «Moftului român», credem de prisos. Sunt opt ani acu de când această foaie a văzut lumina pentru întâia dată. Voim a fi consecvenți, și astfel dăm drept program aceleași linii pe cari le-am pus în fruntea acestei foi la prima-i apariție“.

Șerban Cioculescu a îmbinat cele două variante, reieșind un articol hibrid. În ediția noastră am restabilit integritatea textului din 24 ianuarie 1893.

---

[1] Stancu Ilin, *„Moftul român“ – repere noi*, în „Revista de Istorie și Teorie Literară“, XXXII, nr. 3, iulie–septembrie 1984, p. 127–129.

(p. 824) LA LUMINAȚIE

Apărută în „Moftul român“, I, nr.1, 24 ianuarie 1893, p. 2. Reprodusă în *Opere* 3 (1962), p. 233.

(p. 825) SPIRITISM ȘI TELEPATIE

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 2–3, nesemnat. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere*, 3 (1962), p. 234–236.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

În revistă, darea de seamă fantezistă este precedată de următoarea notiță: „Sub acest titlu ne propunem să dăm o serie de articole, în cari vom căuta să așternem metodic bazele acestei sublime științe, cea mai veche și cea mai nouă“.

Tot cu titlul *Spiritism și telepatie*, în „Moftul român“ (1893, nr. 2, p. 7), apare un anunț, evident ironic, pentru amânarea „comunicărilor spiritiste și telepatice pe care le-am primit“.

„Inițiere“, punere în temă, începută cu „deslușirea“ primelor noțiuni și ilustrarea acestora cu „exemple“. Parodie de dizertație științifică, *Spiritism și telepatie* se bazează pe jocul contrariilor, între planul care mimează teoria dezvoltată „metodic“ și planul exemplificărilor, care ar trebui să-i confirme validitatea. „Teoria“, însă, este aruncată în aer încă de la primul exemplu, prin „invocarea mărturiei celui în cauză“, ca la Swift[1]. Ilustrarea devine anecdotică.

În ediția *Opere*, 3 (1962) lipsește rândul: „De ce ți-a trecut d-tale? – pentru că s-a scărpinat el!“

---

[1] Cf. nota la *Istoric* (p. 1713).

(p. 829) ISTORIC

A apărut prima dată în „Moftul român“, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 4. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere*, 3 (1962), p. 237–238.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Anecdota istorică e dată, aici, drept exemplu de „comunicare spiritistă exact înregistrată *tale quale“.* Procedeu caragialean tipic: scriitorul afectează respectarea, păstrarea „cu scumpătate“ a textului „străin“, găsit „întâmplător“ (v. *Corespondenţă sentimentale*) ori „auzit“, reproducerea „cu cât mai multă sfinţenie după originalele lor“ (v. *Telegrame*), cu sau fără comentariu. Paragraful introductiv, mostră de conformism ironic, simulează încrederea absolută în spiritism.

Valeriu Cristea[1] a identificat, în *Istoric*, o „surprinzătoare similitudine“ cu „un cunoscut efect swiftian“. Protagonistul, celebritatea citată în anecdotă, este un boier moldovean, prezentat drept „om de duh pe vremea lui, precum o afirmă singur“. Precum la Swift, în textul lui Caragiale, „invocarea mărturiei celui în cauză pentru validarea propriilor sale calităţi este o extraordinară idee comică“.

(p. 831) CĂTRE SPIRITIŞTII ROMÂNI

A apărut prima dată: în „Moftul român“, I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 4. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere*, 3 (1962), p. 239.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Parodie de anunţ publicitar: „Moftul…“ îşi promovează preocupările şi invocă sprijinul şi participarea tuturor adepţilor

---

[1] Valeriu Cristea, *Satiră şi viziune*, în *Alianţe literare, 5 studii critice*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, [1977], p. 78.

„spiritismului român“, promițându-le „rubrici speciale“, spre a le găzdui comunicările. Chemarea adresată spiritiștilor români afirmă ostentativ „toată încrederea în privința afirmațiilor lor chiar din a treia mână“. Hazul constă în negarea acesteia cu aerul cel mai firesc.

(p. 832) MOFTUL
(STUDIU DE MITOLOGIE POPULARĂ)

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 2, 29 ianuarie 1893, p. 3–4. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* 3 (1962), p. 240–242.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Caragiale a parodiat, adeseori, dizertația savantă, prelegerea erudită. „Studiul“, transpus în gama alegoriei, este, în egală măsură, o recapitulare a temelor și o proiecție a unor trasee viitoare. El poate fi citit și ca rezumat al unei mitologii negative.

(p. 836) O NECUVIINȚĂ

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 2, 29 ianua - rie 1893, p. 5, nesemnată. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere,* 3 (1962), p. 243.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

(p. 838) POVESTE DE CONTRABANDĂ

A apărut în „Lumea ilustrată“, II, nr. 2, 1893, p. 26–27, semnată *I. L. Caragiale*. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, II (1930), p. 420–424 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 369–373.

Textul de bază este cel din „Lumea ilustrată“ (1893).

Poveste de contrabandă este o proză elocventă pentru ceea ce Mircea Tomuș[1] a numit „adevărata foame de anecdotă pe care o manifestă și literatura, dar și comportamentul uman“ al lui Caragiale:

„Producția anecdotică este abundentă în această operă, mergând de la anecdota pură: [*Respectul datorit autorității*], *Poveste de contrabandă; Accident parlamentar* etc., la anecdota istorică, de moravuri, și până la tiparul anecdotic transferat unor realități sociale sau morale încărcate de gravitate“.

Despre semnificația acestei raportări a scrisului caragialean, același critic observă: „Anecdoticul este o cale care îl orientează pe scriitor pe direcția adevărurilor universale; anecdota este, în aceeași măsură, un exercițiu de realism istoric și de realism moral; ea susține, din umbră, atât substratul realist al operei lui Caragiale, cât și pe cel clasic. După cum, în fine, un amănunt în aparență mai puțin însemnat, cum ar fi acel privitor la evidenta plăcere a scriitorului față cu anecdoticul, nu poate fi lipsit de semnificație pentru calitatea expresiei caragialeene, care se bazează și provine dintr-o degustare, învecinată cu voluptatea, a procedeelor de expresie“.

În privința temei acestei anecdote, Paul Zarifopol a făcut trimitere la *Identitate*, din 1909.

(p. 843) CULMEA NENOROCULUI

A apărut prima dată în „Moftul român“, 1893, nr. 2, 29 ianuarie, p. 6. Nu a fost retipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, 3 (1962), p. 244.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

---

[1] *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 162–164.

Reflecțiile pe tema noroc/nenoroc au o celulă germinativă în *Gogoși*[1]. Reformulată, ea devine punct de plecare, premisă într-o dezvoltare în tehnica, frecventă la Caragiale, „temă și variațiuni", interferată cu aceea a reflecțiilor și culmilor. E un fel de silogism, în care concluzia reprezintă, concomitent, și o poantă amar-răutăcioasă. Totul se desfășoară pe fundalul unui comentariu lapidar.

(p. 844) JERTFE PATRIOTICE

A apărut într-o variantă intitulată *Entuziasm și hotărâre*, în „Moftul român", nr. 2, 29 ianuarie 1893, p. 4. Reluată, cu titlul *Răsplata jertfei patriotice*, în „Epoca" nr. 414, 30 martie 1897, p. 1–2 („Tribuna literară") și apoi în „Calendarul Dacia", 1898, p. 131–134, cu specificarea: „Reminiscențe". Titlu definitiv în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 111–119. Paul Zarifopol păstrează titlul din „Epoca", în *Opere,* III (1932), p. 142–146. În *Opere,* 2 (1960), p. 354–357, cu titlul *Jertfe patriotice*.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român".

Reproducem o variantă prescurtată din „Moftul român":

„Sărbătorile din săptămâna aceasta ne-au dovedit, o dată mai mult, cât de entuziast este poporul nostru și îndeosebi clasa negustorilor. În adevăr, entuziasmul negustoresc, mai ales în politică, este culminant; entuziasmul negustoresc nu e moft! Cine este capabil de atâta independență de caracter ca negustorul român? Cine este în stare a face mai multe sacrificii ca negustorul român? Entuziasm tricolor, la uși, la ferestre, la tarabă, și toate să fie bune, drăguță!

---

[1] „Claponul", 1877, nr. 6, p. 5.

Acest avânt admirabil al negustorimei noastre ne amintește un epizod de la 11 fevruarie 1866.

Era în ajunul izbucnirii teribilei zile, în care era să se verse atâta… șampanie. Martirii erau gata să se repează la încercarea finală. Într-o secție de conspirație – căci conspirația se făcea pe secții de câte 18 membri – prezidentul, ca să pună la probă hotărârea membrilor, le ține următoarea cuvântare:

«Fraților! A venit în sfârșit momentul hotărâtor! La noapte dăm lovitura! Trebuie să fim gata. Nici o șovăire! nici o șoaptă! E vorba ca fiecare să știe a fi la înălțimea situației: să dea patriei partea de sacrificii extremă, pe care ea are dreptul să ne-o ceară!…»

N-apucă să sfârșească prezidentul, și un nea Ghiță scoate din buzunar un pungoci plin de sfanți și-l trântește pe masă cu hotărâre:

«Poftiți! pe mine cu cât m-o ajunge partea, răspunz!»

Entuziast și hotărât nenea Ghiță!"[1]

(p. 849) MEDIUL SPIRITIST

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893. Retipărit în *Opere,* 3 (1962), p. 245–246.

E unul din textele cu intenție ironică la adresa spiritismului (și, în particular, la adresa lui B.P. Hasdeu, adept al practicilor spiritiste).

(p. 851) O LĂMURIRE

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 3 februarie 1893, p. 4–5. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 248.

---

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 676.

(p. 852) POLEMICĂ ÎN PERSPECTIVĂ

A apărut în „Moftul român“, nr. 3, 3 februarie 1893, p. 6. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 248.

„Moftul român“ ironizase un text bombastic-poetizant din „Constituționalul“ (de acolo sunt citatele ironizate și aici: „poiene misterioase“, „miros de smirnă“). „Constituționalul“ replicase prin gluma, cam anostă, rezumată aici (despre lipsa de sare a umorului celor de la „Moftul“ și așteptarea unui vagon cu sare de la Ocnele Mari). Notița polemică de față este așadar o ripostă la ripostă.

MOFTANGIII

(p. 853) RROMÂNUL

A apărut în „Moftul român“, nr. 3, 3 februarie 1893, p. 1, cu titlul *Moftangiul*. Reluată, cu titlul *Rromânul*, în „Moftul român“, nr. 30, 11 noiembrie 1901, p. 2, și în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 108–109. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 99–100 și în *Opere,* 2 (1960), p. 358–359.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Ștefan Cazimir consultă dicționarul lui Tiktin și află că *moftangiu* derivă din turcescul *muftağy,* „cel care avea să aibă totul gratis“. Moftangiu „este numele românesc al omului-kitsch, exprimând sintetic vacuitatea lui funciară, asociată pretenției de valoare și importanță [...]. Condiția socială a «moftangiului» apare, oricum, extrem de variată, în sânul categoriei menționate dându-și întâlnire, pe măsura avansării în concret a programului, posesorii de reședințe nobiliare și cerșetorii din cartierele mărginașe, clienții berăriei „Gambrinus“ și invitații dejunurilor de la Peleș, veselii ofițeri de intendență și văduvele

pensionare viagere. Varietatea e, totuși, mai mult aparentă, sau – pe o anume latură – *doar* aparentă. Domină senzația de repetare previzibilă, de conformare a indivizilor la niște norme impersonale. Marea artă a scriitorului stă în reliefarea lipsei de relief. Linia majoră a operei lui o dă studiul uniformizării ca proces și ca rezultat“[1].

(p. 854) RROMÂNCA

A apărut în „Moftul român“, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 1, cu titlul *Moftangioaica*. Reluată cu titlul *Rromânca*, în cea de-a doua serie a „Moftului român“, nr. 31, 18 noiembrie 1901, p. 2–4. Republicată în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 109–112. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 101–103 și în *Opere,* 2 (1960), p. 359–361.

(p. 857) SAVANTUL

A apărut în „Moftul român“, nr. 7, 19 februarie 1893, p. 2, cu titlul *Moftangiul în știință*. Reprodusă în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 112, cu titlul *Savantul*. Republicată în *Opere,* IV (1938), p. 104–105 și în *Opere,* 2 (1960), p. 362–363.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român“ (1902).

(p. 860) UN TENOR SCĂPĂTAT

A apărut în „Moftul român“, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 5. Reprodusă în *Opere*, III (1932), p. 302–303 și în *Opere*, 3 (1962), p. 249–250.

---

[1] Ștefan Cazimir, *I.L. Caragiale față cu kitschul*, Editura Cartea Românească, București, 1988, p. 29–30.

În „Bobârnacul“, II, nr. 14, 28 februarie 1879, p. 4, găsim – probabil redactată tot de I.L. Caragiale, care a colaborat în acea perioadă la respectiva gazetă umoristică – o versiune scurtă a anecdotei, care constituie nu propriu-zis o „variantă“, ci nucleul (poate preluat din folclorul oral ori din altă sursă) al versiunii elaborate, dotate cu o mică introducere ironic-eseistică, din „Moftul român“; iată versiunea din „Bobârnacul“: „Un tenor de provincie juca a treia reprezentație de debut. Ca și în cele dintâi două seri, publicul începe să-l fluiere. Tenorul se apropie de rampă și face semn, în mijlocul huiduielilor, că vrea să vorbească ceva publicului. Toți tac și artistul le zice:

– Doamnelor și domnilor, știți dumneavoastră câtă leafă mi se dă mie ca să vă cânt? Trei sute de franci pe lună. Nu cumva poftiți să vă cânt ca pentru trei mii?“

(p. 863) O REPLICĂ

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 6. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 251.

Răspuns la o aluzie, din „Constituționalul“, privitor la originea sa etnică, „mai mult sau mai puțin neromânească“.

(p. 865) CUGETĂRI

Au apărut, mai întâi, în „Moftul român“, I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 5 (1); I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 5 (2); I, nr. 25, 25 aprilie 1893, p. 4 (3); I, nr. 12 (f.d.), p. 5 (4); I, nr. 20, 8 aprilie 1893, p. 5. Reluate în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 92. Reproduse în *Opere,* IV (1938), p. 400–401 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 252.

(p. 866) LA TRIBUNAL

A apărut în „Moftul român“, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 7 (rubrica Mofturi). Selectată în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 107. Republicată în *Opere,* IV (1938), p. 401 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 253.

(p. 867) CHESTIUNI MILITARE.
– PROGNOSTICURI RĂZBOINICE.
FUMURI DE CUCERIRE

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 7 (rubrica Ultima oră). Republicată în seria a II-a a „Moftului român“, nr. 28, 28 octombrie 1901, p. 29. Selectată în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 84. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 458 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 254.

(p. 868) SUCCESUL „MOFTULUI ROMÂN“

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 4, 7 februarie 1893, p. 7, nesemnat. Neretipărit. Inclus în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 203–204 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 364–365.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Succesul „Moftului român“ reia, cu modificări substanţiale, textul intitulat, în „Claponul“, *Deslușire*[1]. Caragiale a dat o nouă redactare părţii a doua a acestui text. E posibil ca scriitorul să fi pornit de la versiunea fragmentară din „Calendarul Claponului“, în paginile căruia retipărise *Deslușire*, fără

[1] „Claponul“, 1877, nr. 4, nesemnat.

segmentul introductiv, sub titlul *O aruncătură de ochi asupra misiunii gazetarilor*[1].

Aceste precizări sunt necesare pentru că atât Paul Zarifopol, cât și Șerban Cioculescu au ignorat versiunea din Calendar. Paul Zarifopol, care a inclus *Succesul „Moftului…"* în ediția de *Opere*[2], nu indică nici una din formele anterioare. Iar Șerban Cioculescu, publicând *Deslușire* în ediția[3] pe care a continuat-o, face doar mențiunea următoare: „O nouă versiune în «Moftul român», nr. 4, 1893: *Succesul «Moftului român»*". Așadar, și el a ignorat acest titlu (*O aruncătură de ochi asupra misiunii gazetarilor*) și versiunea „intermediară", chiar cu statutul ei de decupaj din cea inițială, aflată în „Claponul".

Reproducem textul întreg din „Claponul":

„DESLUȘIRE

Iacă în sfârșit și numărul 4 al *Claponului*, pe care publicul îl așteaptă de atâta vreme, – și pentru că vine așa de târziu dupe numărul trecut, ne simțim datori a deslui aceasta cititorilor.

Acest organ de publicitate, prin profesia sa de credință, arătase de la început, că va ieși la lumină meteoric, adică în restâmpuri neregulate; apoi, dupe cum se vedea, chiar pe scoarță-i se îndatorise către cititori să apară când va ieși de sub tipar. Cu toate astea, își făcuse obiceiul să nu lase a trece o săptămână fără să supuie pe cetitorii săi la birul de un ban de zece. Din cauză însă că redactorii noștri au mers întru întâmpinarea M. Sale Țarul tutulor Rusiilor, săptămâna trecută foița aceasta n-a apărut, fiindcă n-a ieșit de sub tipar, – și aceea ce au suferit cititorii de lipsa ei, numai dânșii pot spune.

---

[1] „Calendarul Claponului" pe anul 1878, p. 88–90.

[2] *Ed.cit.*, III, 1932, p. 203–204 (*Addenda*).

[3] *Ed. cit.*, V, 1938, p. 360–361, 481 (*Note și variante*, cu deosebirile din „Moftul…").

În adevăr, în o țară ca a noastră, intrată de curând în sistema constituțională, gazeta este *pâinea cotidiană* a opiniei publice.

Gazetarul este deci brutarul inteliginților.

Această nobilă misiune el nu și-a luat-o, pentru că n-a fost cumva vrednic de alta mai bună; …nu pentru *mizerabilul* câștig de 2, 3, 5 ori mai multe sute de lei pe lună, el și-a luat *spinoasa carieră*; …nu pentru ca gazeta lui să facă dever seara la cafenele, el scrie noutăți câte-n lună și-n soare; …nu pentru trebușoarele lui, nu pentru simțiminte egoistice, el luptă spre luminarea poporului și spre revendicarea suveranității lui, uzurpată de Stan ori de Bran, ori de cine știe care tiran; …nu pentru *meschinul* interes personal el s-a făcut apărătorul aprig al drepturilor și libertăților publice; …nu pentru ambiții nedemne de un suflet desinteresat, el își dă porecla de *sentinelă neadormită* a principiilor eterne înscrise solemn în pactul fundamental; …în sfârșit și mai presus de toate, nu în necunoștință de cauză el se pronunță*, categoric, sus și tare* de nenumărate ori pe zi în gazeta lui.

Nu! nu! Doamne ferește!

El a luat nobila misiune, spinoasa carieră de brutar al opiniei publice, numai și numai din pricină că un dor *nesecabil* pentru binele Nației, al Patriei, al Poporului, al Omenirii șcl. l-a împins pe arena publicității. Afară de asta el știe toate fără să fie-nvățat nimic, și are *ferma* convingere, că pentru România, pe câtă vreme va fi rău nu va fi bine.

Cu așa brutari de treabă, bagă oricine de seamă cât de bine trebue să fie îngrijit stomahul opiniei publice la noi.

Acestea dară ar fi de ajuns, ca să explice izbânda pe care a câștigat-o *Claponul*, chiar de la apariția lui pe *arena publicității*, – fără să ne mai gândim și la aceea, că această foiță, având în vedere numărul îndestulător de brutării pentru hrana zilnică a opiniei publice, a crezut de cuviință de la început să

se apuce de franzelărie subțire, de unde-și dă osteneală să scoată cât se poate mai bune *Gogoși*."

(p. 870) LA POȘTĂ

A apărut pentru prima dată în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie 1893, p. 3–4, cu titlul *La poșta română*, nesemnată. Retipărită, cu titlul *La poștă* și fără modificări, în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 120. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 375 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 366.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român", 1902.

La poștă, cum s-a mai observat, „pare o primă versiune, concentrată, a *Petițiunii*"[1]. În primul rând, însă, este un „exercițiu de stil", cu accent pe dialog. O piesă de laborator, „șarjă de atelier", concepută în tehnica exersată și la „Claponul", ca și mai târziu, a „citatului din realitate". Schița are aerul că reproduce fidel dialogul personajelor, ca piesă de colecție. În chip similar procedează Caragiale în *Gazometru, La Paști, Cum să înțeleg țăranii, Tatăl nostru*. Personajele nu sunt descrise, ci par puse să se joace pe ele însele, adică să-și interpreteze propriul rol.

(p. 871) O PILDĂ

A apărut în „Moftul român", I, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 255.

---

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, 1976, p. 70.

I. L. Caragiale se apără în felul său de bănuiala cultivării, în „Moftul român“, a subînțelesurilor licențioase sau a echivocurilor de limbaj.

(p. 872) TRECUTUL ȘI PREZENTUL
ISTORIE ȘI LIMBĂ

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2–3, nesemnată. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 365 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 256.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Șarja ironică exploatează forma știrii de presă care anunță apariția unei noi publicații. Presupusul subtitlu, *Istorie și limbă*, numește disciplinele științifice ilustrate strălucit de B. P. Hasdeu, numit aici „spiritualul spiritist“. Pe tema lor, Caragiale compune jocuri de cuvinte în notă licențioasă.

(p. 873) DIN ALBUMUL UNEI PIANISTE
URARE DIN PARTEA VECHIULUI SĂU PROFESOR, MAESTRUL *TREMOLO*

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 5, 11 februarie 1893, p. 4–5, nesemnat. Retipărită în „Moftul român“, 1901, nr. 30, 11 nov., p. 7, cu semnătura: *Ion*; în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 36. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 403 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 257.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Improvizațiile pe teme date, numeroase și variate ca formulă, sunt, concomitent, glume, demonstrații de virtuozitate și exerciții de stil. *Din albumul unei pianiste* face parte din seria

„șarjelor de limbaj construite pe o anume dominantă“ (Mircea Tomuș)[1]. Impresia primă este aceea de citat, precum în alte cazuri, de la *Corespondență sentimentală* (1877) la *Telegrame* (1900), însă gluma sugerează mai mult: un personaj și felul său de a vorbi. Profesiunea acestuia determină câmpul semantic al „urării“.

Pentru definirea procedeului, citățm observația Mariei Vodă Căpușan:

„Contează nu citatul în sine – valoarea textului fiind adesea contestabilă – ci efectul de citare, tensiunea dramatică creată în text, consecințele în receptarea sa“[2].

(p. 874) INSTANTANEE.
UN OFICIOS

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 7, 19 februarie 1893, p. 4 (la rubrica Instantanee, având ca ilustrație grafică un guștер cu limba scoasă spre aburul dintr-un vas de noapte pe care se află inscripția „Fund secret“), nesemnată. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 52 (fără ilustrație), cu titlul *Un oficios*. Inclusă în edițiile: *Opere*, V (1938), p. 458 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 258.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Mostră de inventivitate și ingeniozitate a ironistului, care se „conformează“ la formula fișei de caracterizare sau, poate, la aceea a fișei de exponat din vitrina unui muzeu. În forma „fixă“ e turnată, însă, o materie incendiară prin jocul paradoxal,

---

[1] *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 198.
[2] *Despre Caragiale*, 1982, p. 61.

în progresie ascendentă, al înțelesurilor, fără a fi ocolite echivocurile licențioase.

(p. 875) O RĂUTATE

A apărut prima dată în „Moftul român“, nr. 8, 21 februarie 1893, p. 6 (la rubrica Instantanee) semnată: *Allegro*. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 373 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 259.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Reia portretul cu titlul *I.L. Caragiale* din „Adevărul“, VI, 1893, nr. 1442, 19 febr., cu un paragraf introductiv. Șerban Cioculescu susține că „ne aflăm, desigur, în fața unui autoportret“[1]. Forma paradoxală, concisă, similitudinea înțelesurilor cu alte „mărturisiri“ caragialeene autoironice argumentează o asemenea afirmație.

(p. 877) ȘCOALA ROMÂNĂ

A apărut în „Moftul român“, nr. 8, 21 februarie 1893, p. 6. Retipărită în *Opere,* I (1930), p. 318–319 și în *Opere,* 2 (1960), p. 376 (fragmentar, fără *Ora de aritmetică* și *Ora de gimnastică*).

Grupaj de micro-schițe „dramatizate“; în *Ora de limba română* se poate recunoaște material din „filonul“ Mariu Chicoș Rostogan.

---

[1] Cf. I.L. Caragiale, *Opere*, 3, 1962, p. 701–702 (*Note și variante*).

(p. 879) ACCIDENT PARLAMENTAR

A apărut în „Moftul român“, nr.9, 25 februarie 1893, p. 2, nesemnată. Reprodusă în *Opere*, V (1938), p. 412–413 și în *Opere*, 2 (1960), p. 377–379.

Anecdotă bufă, cu adresă implicit satirică (la adresa „formelor fără fond“, a contrastului între carența de civilizație a elitelor vremii și pretenția de seriozitate a activității parlamentare). Înrudită, prin sensul scabros al aluziei, cu finalul textului *Congresul cooperativ român*, și cu *Logica baroului* (a doua anecdotă).

(p. 882) SFATURI

Au apărut prima dată în „Moftul român“, nr.10, [28 februarie] 1893, p. 6; nr. 32, 20 mai, p. 2; nr. 33, 30 mai, p. 5; nr. 34, 3 iunie, p. 5, la rubrica „Un sfat la trei zile“, nesemnate. Retipărite în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 106. Incluse în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 401 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 260.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Caragiale a reluat în „Calendarul Moftului român“ doar aceste „sfaturi“, deși rubricile „Un sfat la trei zile“ (în seria primă, 1893, a „Moftului român“) și „Un sfat“ (în seria săptămânală, 1901) apăreau cu regularitate.

Șerban Cioculescu a observat că „sfatul literar“ (cel cu nr. 3) a fost „reluat“[1] în textul nuvelei *Păcat*.

---

[1] Cf. ediția *Opere*, 3 (1962), p.57 (în textul nuvelei, r. 34–35) și 702 (nota).

Observăm, la rândul nostru, că enunțul din nuvelă, pus pe seama preotului Niță („Și popa înțelese că niciodată, în clipe așa de înalte inspirația nu trebuie căutată la un kilometru; ea ne stă sub nas – cine se uită departe firește n-o s-o vază..."), este, cronologic, anterior. Deci, sfatul literar", în formularea din revistă, reprezintă o reluare, o reelaborare/rescriere. Iar cea dintâi cristalizare a „sfatului" e de găsit într-o scrisoare expediată din Craiova, către Petre Th. Missir[1]. Caragiale îl roagă pe „charmantissimul Missiraș" să-i transmită lui Eduard Caudella („Maestrul Codiță") următorul sfat pentru partitura muzicală a comediei bufe *Hatmanul Baltag*: „Să nu caute inspirația la un kilometru distanță – când o poate avea (și mai cu seamă *nu* o poate avea) sub mână".

(p. 883) METEOROLOGIE

A apărut în „Moftul român", nr. 11, 3 aprilie 1893, p. 4, nesemnată, sub titlul *De la țară*, și sub titlul *Meteorologie*, în a doua serie a „Moftului român" (în nr. 28, din 28 octombrie 1901, p. 2–3) și în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 41–42. Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 374 și în *Opere*, 3 (1962), p. 261–262.

(p. 885) MANIFESTUL „MOFTULUI ROMÂN"
(CĂTRE COCOANE)

A apărut în „Moftul român", I, 1893, nr. 5. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, 2 (1960), p. 374–375.

---

[1] Cf. Scrisoarea, datată ipotetic de Șerban Cioculescu: „Mai? 1883", în *Opere*, VII, *Corespondență*, 1942, p. 529.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Manifestul „Moftului român“ reia, cu numeroase modificări, din „Claponul“ notița cu titlul *Manifest (către cocoane)*. Scriitorul păstrează structura de ansamblu a textului și actualizează reperele temporale și cadrul. „Manifestul“ rămâne tot o „invitație“, o chemare în scenă a personajelor, completată cu sfaturi și urări, accentuând caracterul de glumă mimică.

(p. 887) EPIDEMIE

A apărut în „Moftul român“, nr. 11, 3 martie 1893, p. 3. Reprodusă în Opere, 3 (1962), p. 263–264.

(p. 889) CÂTEVA CULMI ȘI REFLECȚII

Au apărut în „Moftul român“, nr.11, 3 martie 1893, p. 3, la rubrica „În loc de ultima oară“ (explicația *Câteva culmi și reflecții*, imprimată în caractere cursive, imediat sub titlul rubricii, și urmată de semnul de punctuație „două puncte“, poate fi considerată fără ezitare a fi titlul textului). Ultimele două reflecții (cele atribuite „unui fotograf“ și „unui papugiu“) au fost reluate în „Moftul român“, nr. 29, 4 noiembrie 1901, și în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 34, și reproduse, sub titlul *Reflecții*, în *Opere*, 3 (1962), p. 265. Reproducem în prezenta ediție textul din „Moftul român“, 1893, nr. 11, considerând că faptul că scriitorul nu a reluat cele patru „culmi“ și prima reflecție în a doua serie a „Moftului...“ nu constituie un indiciu decisiv pentru a-i contesta paternitatea asupra paragrafelor la care ulterior a renunțat. Iar faptul că autorul a renunțat să reia unele texte din „Moftul român“ în „Calendarul Moftului…“ iarăși nu e un temei pentru a nu le

reproduce într-o ediție cum e cea de față, de vreme ce republicăm atâtea alte texte care au apărut doar în gazete și nu au fost reluate de autor nici în volume, nici în almanahuri. „Reflecția unui lăcătuș cooperator român“ e înrudită în modul cel mai vădit cu textul *Congresul cooperativ român*, publicat în „Moftul român“ din 7 februarie 1893 și inclus de autor în volumul *Schițe ușoare*.

(p. 890) „MOFTUL“ ÎN FAȚA OPINIEI PUBLICE

A apărut în „Moftul român“, nr. 12, 7 martie 1893, p. 2. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 205–206 și în *Opere,* 3 (1962), p. 266–267.

(p. 893) JUSTIȚIA ROMÂNĂ
SECȚIA CORECȚIONALĂ

A apărut în „Moftul român“, nr. 13, 10 martie 1893, p. 6–7. Retipărită în „Almanahul lui Moș Teacă pe anul 1900“. Reprodusă în *Opere,* 2 (1960), p. 380–382.

Bucată înrudită cu *Justiția română. Judecătoria de ocol* (apărută, de altfel, tot în „Moftul român“, în aceeași perioadă, la 21 martie 1893). Se remarcă, între altele, ironia la adresa spiritismului, depistabilă și în numeroase alte texte ale scriitorului.

(p. 896) POETUL ȘI „MOFTUL“

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 13, 1893, p. 3–4. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 269–270.

Un critic, Cornel Regman, comenta: „Caragiale «opinând parodistic» despre poezie, iată, orice s-ar spune și oricât de izbutite ar fi unele șarje, un capitol destul de… neașteptat al preocupărilor sale. În fond, așa cum au observat destui comentatori, marele dramaturg nu «gusta» în mod deosebit poezia și mai ales lirismul“[1]. Caton nu este altul decât tânărul poet din gruparea macedonskiană, Caton Teodorian.

(p. 899) CACOFONIE

A apărut în „Moftul român“, nr. 13, 1893, p. 7. Reluată în *Opere,* 3, p. 271.

În nota sa, Șerban Cioculescu crede că I. L. Caragiale „denunță platitudinea cacofonică a sistemului parlamentar burghez“[2].

(p. 901) MOFTURI

Au apărut mai întâi în „Moftul român“, nr. 13, 1893, p. 7 (8); nr. 15, 1893, p. 7 (3); nr. 17, 1893, p. 7 (9); nr. 32, 20 mai 1893, p. 7 (1); nr. 33, 30 mai 1893, p. 7 (6); nr. 35, 6 iunie 1893 (4, 5, 10); nr. 36, 10 iunie 1893, p. 7 (7); nr. 39, 23 iunie 1893, p. 7 (2). Republicate de I. L. Caragiale în „Calendarul Moftului român“ (1902), p. 132–137, schimbând ordinea din „Moftul român“. Reluate, parțial, în *Opere,* V (1938), p. 460 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 272–274.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“.

---

[1] Cornel Regman, *Selecție din selecție*, Editura Eminescu, București, 1973, p. 41.

[2] *Opere,* 3 (1962), p. 704.

Mofturile, în periodicele lui I. L. Caragiale sunt mult mai numeroase[1]. Editorii au optat pentru a publica doar pe cele selectate de I. L. Caragiale pentru „Calendarul Moftului român“ din 1902, punct de vedere la care am aderat și noi.

(p. 905) HIGH–LIFE
[„O ȚARĂ EMINAMENTE AGRICOLĂ…“]

A apărut în „Moftul român“, nr. 14, 13 martie 1893, p. 2, nesemnată. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 206–207 și în *Opere,* 2 (1960), p. 383.

E, într-un fel, pandantul „explicativ-teoretic“ (ironic și burlesc, firește, dar cât se poate de „serios“ totodată) al bucății cu același titlu din *Momente*. Fraza finală, sub aparența ei glumeață, are valoare de program, program onorat de scriitor.

(p. 907) LOGICA BAROULUI

A apărut în „Moftul român“, nr.14, 13 martie 1893, p. 4. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 370–371 și în *Opere,* 2 (1960), p. 385–386.

I. Fischer a identificat o sursă antică pentru prima din cele două anecdote din care se compune acest text:

„Anecdota din *Logica baroului* nu este o amintire din practica barourilor noastre, ci exemplul clasic pentru ilustrarea sofismului numit antistrephon (utilizarea aceluiași argument atât în favoarea cât și împotriva unui lucru). Eroii presupuși sunt celebrul sofist Protagoras și elevul său Euathlus.

[1] Vezi, în acest sens, articolul lui Stancu Ilin, *„Supraproducția de spirit“ și unele probleme de paternitate literară*, în „Memoriile secției de Științe Filologice, Literatură și Arte“, seria IV, tomul IX, 1987, p. 95–104.

Întâmplarea este relatată cel mai amplu de A. Gellius, *Nopțile atice*, V, 10“[1].

(p. 910) MAGNUM MOPHTOLOGICUM

A apărut în „Moftul român“, nr. 15, 1893, p. 6. Reluat în *Opere* IV (1938), p. 366 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 275.

I. L. Caragiale nu uitase raportul negativ pe care B. P. Hasdeu îl făcuse pieselor sale de teatru respinse de la un premiu al Academiei Române în 1891.

(p. 912) OLGA ȘI SPIRIDUȘ
BASM

A apărut în „Moftul român“, nr. 16, 1893, p. 5–6. Repro - dusă în *Opere,* IV (1938), p. 366 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 276–278.

Șarjă critică împotriva lui B.P. Hasdeu, „unchiașul“ cu „două patimi – știința limbilor și învățătura lui Spiriduș“. Aluzie malițioasă la subvențiile pe care le-ar fi primit savantul pentru *Etymologicum Magnum Romaniae*.

(p. 915) SCANDAL ACADEMIC

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 18, 28 martie 1893, p. 7. Neretipărit. Inclus în ediții: *Opere*, IV (1938), p. 368–369 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 279–280.

---

[1] I. Fischer, *O sursă antică a lui Caragiale*, în „Studii clasice“, V, 1963, p. 333.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Altă mostră din seria variată a ironiilor la adresa lui B. P. Hasdeu. Revenirea acestuia asupra hotărârii de „a nu mai pune piciorul în Academie“ devine pretext pentru inventarea unei noi „comunicări spiritiste“, în două „consultații“.

(p. 917)

C.F.R.
RAPORT CĂTRE ȘEFUL MIȘCĂRII, DIN PARTEA ȘEFULUI UNEI GĂRI

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 4. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 58. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 400 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 281.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Fragment de „raport“, real sau imaginar, căci aproape nu mai contează „sursa“, contează efectul, orizontul de semnificații către care trimite segmentul „selectat“. Cum a observat Maria Vodă Căpușan, Caragiale citează, adeseori, „ceea ce nu se citează de obicei, scrisori, telegrame, procese-verbale, dicționare, anunțuri, tot felul de texte insignifiante, de circulație curentă și care nu merită să fie eternizate prin reluare“[1]. Iar Mircea Tomuș avansează, în aceeași problemă, ipoteza că asemenea „prezențe «străine» nu sunt simple piese dintr-o «simplă colecție de perle», nici, «un simplu exercițiu arhivistic»“[2]. În mic, procedeul amintește, prefigurându-le, proze ca *Proces-verbal, Urgent…* ș.a. E un procedeu de prezentare a personajului „în exercițiul exprimării lui“ intime (ca în *Corespondență sentimentală*) sau oficiale, ca în acest „decupaj“.

---

[1] *Despre Caragiale*, 1982, p. 56.

[2] *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 164.

(p. 918) POLITICĂ
[„NU MĂ PRICEP LA POLITICĂ…“]

A apărut, prima oară, în „Moftul român“, I, nr. 17, 21 martie 1893, p. 2–3. Republicată în *Opere,* V (1938), p. 414–416. Reluată în *Opere,* 2 (1960), p. 389–391. În ediția Șerban Cioculescu, trimitere greșită la nr. 19, din 4 aprilie 1893, unde există, într-adevăr, un articol cu titlul *Politică*, dar cu alt conținut.

(p. 921) ÎN TREN ACCELERAT
ANECDOTĂ REALISTĂ

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 5. Reprodusă în „Almanahul lui Moș Teacă“, 1900, p. 92–94.

Șerban Cioculescu discută, în nota sa din ediția critică, paternitatea schiței și ajunge la concluzia, pe baza unor particularități de limbaj, că „atribuirea paternității literare e mai certă decât în cazul anecdotei rurale *Poruncă domnească“*. Reținem și o apreciere jovială a criticului: „Este singura schiță caragialeană în care dorința de posesiune e direct sugerată, doar cu evitarea grijulie a notelor licențioase“[1].

(p. 923) ELOCUENȚA

A apărut în „Moftul român“, nr. 21, 11 aprilie 1893, p. 7 (rubrica „Mofturi“); nr. 12 [f.d.] 1893, p. 5 (rubrica „Lugubra“). Reprodusă în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 105. Reluată în *Opere,* V (1938), p. 459 și în *Opere,* 3

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 683.

(1962), p. 268. În ediția din 1962 a fost cenzurat textul intitulat *Obolul proprietarului.*

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1893).

Mofturi „auzite“, ține să precizeze Caragiale, mențiune importantă pentru modalitatea de lucru a scriitorului.

(p. 924) CARNET HIGH-LIFE

A apărut în „Moftul român“, I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 5. Inclus în volumul *Opere,* 2 (1960), p. 392.

(p. 926) JURNALUL NOSTRU
CE LIPSEȘTE „MOFTULUI“

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 32, 20 mai 1893, p. 3–4. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere,* V (1938), p. 419–421 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 282–283.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

În „nota «Moftului»“, la replica prietenului ieșean „Da, «Moftul» e cât se poate de bun“, se precizează, în spiritul distanțării ironice pe care scriitorul o marchează în vederea efectului de „citat din realitate“: „Să nu se uite că un om inteligent zice aceasta, și, pe onoare, dăm aci o relație absolut fidelă de o conversație reală, iar nu închipuită“. În mod frecvent, Caragiale semnalizează ficțiunea negând-o.

(p. 929) CĂTRE CITITORI

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 1, ca editorial. Neretipărită. Inclusă în edițiile:

Opere, III (1932), p. 211–212 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 284–285.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Formula apelului „către cititori“ era prezentă și în „Claponul“ (1877), însă cu alte accente. Explicația (auto)ironică pune în evidență teme și atitudini constante, reluate sau în perspectivă de a fi abordate: gazeta (aici „spanacul“) ca pâine cotidiană a opiniei publice (în *Deslușire*, *Succesul „Moftului român“*, *Pâinea noastră cea de toate zilele*), „legea maximului“ (*Politică*). Aparent neînsemnată, însemnarea *Către cititori* este caracteristică jurnalisticii (literaturii) caragialeene prin dubla deschidere către realități cotidiene foarte precise, dar și către construcții publicistice și literare complexe. În fond, și aici se vădește coerența interioară, multiplele corespondențe între compartimentele scrisului lui Caragiale.

(p. 931) SMĂRĂNDIȚA
ROMAN MODERN

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr. 34, 3 iunie 1893, p. 2–3; nr. 35, 8 iunie, p. 2–4; nr. 36, 10 iunie, p. 2–4; nr. 37, 13 iunie, p. 2–4 (ultimul capitol având, la sfârșit, precizarea „va urma“). Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 251–256 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 286–301.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

În același număr din „Moftul român“ (34, 3 iunie), în care apărea primul „episod“ al „parodiei“ *Smărăndița. Roman modern*, era inserat, la rubrica „Știri literare“, următorul anunț: „Librăria Steinberg, strada Șelari 18, va da la lumină anul acesta «Calendarul Moftului român», ilustrat. Credem că n-avem nevoie a mai face vreo reclamă: titlul calendarului este o

suficientă garanție de succes. Aceeași librărie va edita la toamnă marele roman modern *Smărăndița*, pe care începem să-l publicăm astăzi în foaia noastră. – *Smărăndița…* Ce și cine e Smărăndița? – Smărăndița este o fiică din popor, care cade victima amorului, dar care prin nobilele ei sentimente știe să se ridice. Ea vrea, ca un angel tutelar, să salveze sufletul aceluia care a trădat-o, și reușește. Dar atunci află… ce? Dumnezeule! Ea află că acela este omorâtorul tatălui ei dezonorat. Ea nu mai gândește de acuma decât la o răzbunare. Ea își răzbună. Cum? Într-un mod oribil, dar demn; într-un mod criminal, dar legitim. Își răzbună, își face datoria și moare fără să plângă, fără să se blesteme. Acest roman, care întrunește toate calitățile mari ale artei moderne – studiu psihologic, profum local, epizode de senzație din ce în ce mai crescândă și o limbă românească de o puritate și de o eleganță *nec plus ultra* – este datorit penei unuia dintre primii noștri beletriști. El vrea să păstreze anonimul până la apariția volumului, când va semna cu un pseudonim lung, numele propriu sadea fiind prea scurt".

Anunțul acesta este repetat în nr. 36 (10 iunie) al „Moftului român".

În cele din urmă, simultan cu ultimul capitol, care purta, la sfârșit, precizarea „va urma", apare și nota, care, paradoxal (paradox ironic!), îi informează pe cititori despre nevoia absolută de a întrerupe publicarea „romanului":

„SMĂRĂNDIȚA: Suntem obligați a întrerupe publicarea romanului *Smărăndița* din două cauze: mai întâi o sumă dintre abonații noștri, lectori prea impacienți, au protestat în contra unei publicații cu *va-urmale* infinite, și apoi librăria editoare Steinberg ne-a declarat că nu voiește să mai lase pe *Smărăndița* a se uza picătură cu picătură pe cale publică în «Moftul român». Librăria vrea să căpătuiască pe *Smărăndița* o dată și bine, într-un elegant volum, care va apare în curând în colecția – Steinberg".

Se înțelege că nu doar textul propriu-zis al „romanului modern“ *Smărăndița* este o parodie. Și textele de însoțire se înscriu sub aceeași incidență. Caragiale parodiază și practicile de promovare publicitară a unei „literaturi de foileton“.

Cu privire la ce reprezintă parodia pentru Caragiale, în comentariile mai recente s-au configurat perspective care vizează specificul creativității sale. Astfel, Al. Călinescu abordează problema plecând de la o comparație cu pastișele proustiene:

„Ca și celebrele pastișe ale lui Proust după Balzac, Flaubert sau Saint-Simon, multe din textele lui Caragiale sunt în fapt studii asupra stilului, studii atestând un excepțional simț critic; astfel de texte sunt adevărate demonstrații de *practică* scriitoricească și – așa cum foarte bine a observat Paul Zarifopol – ele ar putea servi admirabil educației stilistice în școli“[1].

Și, cu aplicație la *Smărăndița*:

„Parodiile în proză sunt, toate, memorabile. Scriitorul depășește de fapt parodia, și textele nu trimit atât (sau numai) la un anume autor, cât la un stil sau la un curent literar. Admițând că în *Smărăndița* sau în *Dă-dămult… mai dă-dămult* Caragiale parodiază pe Delavrancea, trebuie totodată să precizăm că aceste texte reprezintă cea mai exactă și mai necruță - toare denunțare a unei literaturi în care primau viziunea idilică, excesul metaforic, inflația de adjective, a unei literaturi, așadar, obsedată de prejudecata scrisului «frumos» și favorizând proliferarea discursului“[2].

La rândul său, Mircea Tomuș atrage atenția asupra sensului alternativ (adică reflexiv) al parodiei, ilustrativă pentru „puterea de invenție mimetică a stilului lui Caragiale“:

„…magistrala parodie nu trebuie înțeleasă numai în sensul ei tranzitiv, ca o perfectă caricatură a unui model exterior, ci

---

[1] Al. Călinescu, *op. cit.,* 1976, p. 60.

[2] *Ibid.*, p. 61–62.

și într-unul reflexiv: *Smărăndița* este un exemplu de antistil; aproape fiecare din numeroasele componente ale complicatei sale structuri nu reprezintă altceva decât și ilustrări, prin contrast, ale idealului stilistic caragialean. Să nu uităm că parodia apare în 1893, anul în care, după etapa marilor comedii și cea a nuvelelor tragice, se constituise deja stilul momentelor și schițelor, chintesență a expresiei caragialeene. Este un moment de răscruce și vârf al conștiinței artistice a scriitorului, când, potrivit constituției dialectice a personalității sale, ea este la maximum lucidă"[1].

În textul din „Moftul român", în episodul al patrulea, numele Ilinca alternează cu Ileana. Nu le-am unificat.

(p. 954) NEDESCIFRABIL

A apărut în „Moftul român", I, nr. 34, 3 iunie 1893, (rubrica Varietăți), p. 6. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 129–130. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 460 (*Addenda*).

Anecdotă țaristă.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român" (1902).

(p. 956) SPANACUL ȘI BOMBA
ÎNCĂ O LOVITURĂ DATĂ PRESEI

A apărut în „Moftul român", nr. 35, 6 iunie 1893, p. 2. Retipărită în *Opere,* III (1932), p. 213–214; în *Opere,* 3 (1962), p. 302–303.

---

[1] Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale,* I, 1977, p. 188.

(p. 959) APA BLAGOSLOVITĂ
LEGENDĂ INDICĂ

A apărut în „Moftul român“, nr. 35, 6 iunie 1893, p. 7. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 369–370 și în *Opere,* 3 (1962), p. 304.

Sub forma – simulată burlesc – a unei pretinse „legende indice“, Caragiale plasează o glumă pe tema, pare-se productivă umoristic în epocă, a virtuților purgative ale apei de Buda (izvoarele de ape purgative aflate la Buda, adică în partea apuseană a orașului Budapesta, în Ungaria, pe malul drept al Dunării, la poalele înălțimii Gellért, erau faimoase în epocă, recomandate de ghidurile de călătorie etc.), temă exploatată, de pildă, tot de Caragiale, în una din anecdotele din ciclul *Tot Mitică*. Sursa umorului e, pe lângă valorificarea omofoniei întâmplătoare (Buddha–Buda), recursul la exprimarea învăluită, aluzivă dar cu adresă precisă, care salvează de trivialitate subiecte care ar putea deveni automat triviale (v. în acest sens și *Accident parlamentar*) ori obscene (v. *Istoria mutului*) în cazul unei enunțări explicite.

(p. 961) ARENDAȘUL ROMÂN

A apărut în „Moftul român“, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 6. Retipărită de autor în „Sinaia (Informatorul Prahovei)“, III, nr. 24, 17 iulie 1900, p. 2. Reprodusă în „Almanahul lui Moș Teacă“, 1900, p. 110–113, și în „Vocea poporului“, Craiova, I, nr. 7, 12 aprilie 1909, p. 1. Șerban Cioculescu o introduce în *Opere,* IV (1938), p. 109–111 și în *Opere,* 2 (1960), p. 394–396.

Șerban Cioculescu semnalase „magistrala nuvelă“ în articolul *Aspecte sociale din opera lui Caragiale* („Revista Fundațiilor

Regale", nr. 3, 1938). Constantin Graur trimite, din Paris, o scrisoare îngrijitorului ediției: „Întâi, o rugăminte. Afirmi, fără nici o rezervă, că articolul *Arendașul român* (vol. IV, p. 109) – cel mai teribil pamflet scris în românește – e de Caragiale. Această paternitate ar fi de o importanță covârșitoare pentru definirea politică și sufletească a lui Caragiale și totodată ar constitui o cumplită mărturie socială. Tocmai de aceea te-aș ruga foarte stăruitor să-mi comunici pe ce-ți întemeiezi afirmația, pentru întâmpinarea unei eventuale contestații"[1]. Peste ani, marele editor al operei lui I. L. Caragiale îi răspunde, în nota la *Arendașul român*, în 1960, fostului director al ziarului „Adevărul". Argumentele lui Șerban Cioculescu, pentru atribuirea schiței lui Caragiale, ar putea fi rezumate astfel: concizia, simplificarea la maximum a narațiunii, predominanța dialogului într-o viziune scenică, particularitățile de limbă și ortografie specifice marelui scriitor.

(p. 964) CULMILE REPORTERULUI

Au apărut în „Moftul român", 1893, nr. 38, 17 iunie, p. 5. Retipărite în *Opere,* 3 (1962), p. 305.

(p. 965) CULMI

Au apărut în „Moftul român", nr. 39, 23 iunie 1893, p. 7; retipărite în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 74. Retipărite în *Opere*, IV (1938), p. 400 și în *Opere*, 3 (1962), p. 306.

---

[1] *Opere,* 2 (1960), p. 692.

(p. 966) PORUNCĂ DOMNEASCĂ

A apărut prima dată în „Moftul român“, I, nr.40, 30 iunie 1893, p. 3, fără semnătură. Retipărită în „Almanahul lui Moș Teacă pe 1900“, p. 82–83. Inclusă în ediția *Opere*, 2 (1960), p. 397–398.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1893).

Identificată de Șerban Cioculescu în „Almanahul lui Moș Teacă pe 1900“, acesta a republicat-o în „Gazeta literară“, nr.47, 29 noiembrie 1957, în seria *Caragiale necunoscut*, cu o notă explicativă din care citãm:

„Această anecdotă țărănească, sugestivă în concizia ei ca o poemă în proză, a apărut în ultimul număr din prima serie a periodicului umoristic condus de I.L. Caragiale. Se știe că redactorul-prim era Anton Bacalbașa, Toni, care a scos mai în urmă revista „Moș Teacă“ și anual „Almanahul lui Moș Teacă“ (anul întâi, 1897). Dispărând din viață încă foarte tânăr, înainte de sfârșitul veacului, Toni a fost plâns de toți confrații lui, iar Caragiale s-a gândit să contribuie prietenește la „Almanahul lui Moș Teacă pe anul 1900“. Afară de două glume versificate, *Parol doner* și *Ion Prostul*, a mai dat din „Moftul român“ câteva schițe: *Justiția română – Secția corecțională, Arendașul român, Poruncă domnească* și *În tren accelerat – anecdotă realistă*. Primele două – dintre care ultimei îi era hărăzită o carieră postumă răsunătoare – le-am dezhumat mai acum douăzeci de ani și apoi le-am făcut loc în ediția *Operelor*, începută de Paul Zarifopol. *Poruncă domnească* și *În tren accelerat* au rămas uitate (în treacăt fie spus, în „Moftul român“, seria I, nimic nu era semnat)“.

În același comentariu, Șerban Cioculescu lansa o provocare:

„Rămâne totuși întrebarea dacă anecdota n-ar fi populară și nu ar figura într-o culegere... În atenția folcloriștilor!“.

I-a răspuns, o săptămână mai târziu, tot în „Gazeta literară“, Ion Manole, care, în articolul *Caragiale și Anton Pann* indica

izvorul probabil al anecdotei într-o snoavă din *Fabule și istorioare* «auzite și versificate de Anton Pann» (cartea întâia, tipărirea a doua, București, 1847, p. 5–6): „Publicând în numărul trecut al «Gazetei literare» anectoda *Poruncă domnească*, de Caragiale, Șerban Cioculescu formula ipoteza că sursa ei ar putea fi populară. Presupunerea e întemeiată, dar ni se pare în afară de orice îndoială că sub pana autorului *Scrisorii pierdute* snoava a ajuns prin intermediul unei prelucrări în versuri datorită lui Anton Pann. De altfel, Caragiale a arătat mult interes «vestitului poet popular», cum însuși i-a zis, nu numai retipărind extrase din opera lui în «Claponul» și «Epoca», ci și inspirându-se din aceeași operă pentru producții proprii. Alături de *Povestea* cu subtitlul «imitație», a cărei origine antonpannescă a fost stabilită de Paul Zarifopol, am încercat a dovedi în cartea noastră despre Anton Pann că și povestirea *Mamă…* provine din același izvor. Snoava comunicată de Șerban Cioculescu stabilește deci încă un punct de contact între opera marelui umorist și mult interesantul său predecesor“. În continuare, Ion Manole transcrie anecdota *Baba și fata mare,* după *Fabule și istorioare* „auzite și verificate de Anton Pann“ (cartea întâia, tipărirea a doua, București, 1847, pp. 5–6):

„Unul plecând din oraș
A tras în sat la sălaș,
Unde văzu o mătușe
Ș-o fată mare la ușe.
Baba pe tânăr văzând
Îl cercetă întrebând:
– Mamă! la oraș ce este?
Ai să ne spui vreo veste?
Iar el cam bufon fiind
Îi răspunse glumind:
– S-a dat poruncă domnească
Ca să se căsătorească
Fetele luând uncheaș

Și babele flăcăiaș.
Cum auzi fata mare,
– Dec! a răspuns cu mirare.
– Ba nici un dec, fata mea,
Zise baba către ea,
Că domnia ce vrea face,
Nu te întreabă de-ți place".

Similitudinilor și diferențelor care fac evident „caracterul creator al variantei caragialeene", menționate de Ion Manole, Șerban Cioculescu le adaugă, însăși sugestia titlului: *Poruncă domnească*, la care s-a oprit Caragiale"[1], exact această formulare existând în textul snoavei.

(p. 968) ADEVĂRUL

A apărut în „Moftul român", 1893, nr. 40, 30 iunie, p. 4. Retipărită în *Opere*, 3 (1962), p. 307–308.

(p. 971) ÎNTRE COROANĂ ȘI NAȚIUNE ȘI „LIGA LITERARĂ"

A apărut în „Moftul român", nr. 41, 8 iulie 1893, p. 3. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 309.

(p. 972) ISTORIA MUTULUI

A apărut în „Moftul român", nr. 41, 8 iulie 1893, p. 3–4. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 310–311.

În stilul poveștilor populare.

---

[1] Cf. Nota și comentariul, în I.L. Caragiale, *Opere*, 2, 1960, p. 695.

(p. 973) FLĂCĂU

A apărut în „Moftul român“, nr. 41, 8 iulie 1893, p. 4. Reluată în *Opere,* 3 (1962), p. 312.

Dialog în duhul vorbirii populare.

(p. 977) PRECAUȚIE INUTILĂ

A apărut în „Moftul român“, nr. 41, 8 iulie 1893, p. 5. Retipărită în *Opere,* 3 (1962), p. 313.

Anecdotă din mediul țărănesc.

(p. 978) REȚETĂ PRACTICĂ PENTRU A FACE O LUCRARE LITERARĂ, ÎN GENERE

A apărut în „Vatra“ I, nr.2, 1894, p. 63.

G. Călinescu, în articolul *Documente – Istorie literară – Caragiale anecdotist*, revelă schița în „Vatra“, pentru prima oară[1].

(p. 979) CUM SĂ ÎNȚELEG ȚĂRANII

A apărut prima dată în „Vatra“, în 1894, nr. 3, p. 91 (rubrica Anecdote), fără semnătură. Retipărită în „Constituționalul“, VIII, nr. 2242, 15/27 martie 1897, p. 2 (rubrica Ecouri și știri. Din țară); în „Alandala“, I, nr. 7, 9 dec. 1901, p. 3–4, cu semnătura: *C*. Inclusă în edițiile: *Opere*, III (1932),

[1] „Jurnalul literar“, I, nr. 3, 15 ianuarie 1939, p. 2.

p. 216–218 (la *Addenda*, dimpreună cu *A doua provocare*); *Opere*, 2 (1960), p. 399.

Textul de bază este cel din revista „Vatra“ (1894).

Schița-dialog *Cum să înțeleg țăranii* a provocat, în epocă, un schimb de replici tăioase între I. L. Caragiale și Al. Vlahuță, controversa amplificându-se cu ecourile din alte publicații.

Totul a pornit de la replica, dialogată și ea (un fel de contra-text), publicată în revista „Viața“ (nr. 13, 20 febr. 1894), cu titlul *Ce cred țăranii despre „Vatra“ noastră* și cu semnătura *El.* Caragiale a ripostat fără întârziere, ironic și amenințător, punând lucrurile la punct în ce privește autorul și statutul acelui text, evident citit în cheie falsă, dar și amenințându-l pe Vlahuță, în cazul unei noi provocări, cu un duel literar fără menajamente[1].

Răspunsul lui Vlahuță, *Supărarea d-lui I. L. Caragiale*[2], a fost publicat ca editorial în „Viața“ din 13 martie 1894. Sunt de reținut, din el, în primul rând, precizarea că replica anterioară nu-i aparține și expunerea motivelor pentru care nu acceptă polemica, „acea luptă-duel“, „de un ciudat cavalerism“, dorită de Caragiale. Reproducem aici fragmente, caracteristice pentru tonul lui Vlahuță:

„Foarte bine, dar de ce-mi spui mie asta? De ce numai mie?… La «Vieața» e director și doctorul Urechia; la «Vieața» mai sunt colaboratori, și dacă ai fi voit să știi numele autorului care te-a supărat așa de grozav, n-aveai decât să ni-l ceri, și ți l-am fi spus bucuros. E un scriitor de mare talent, un scriitor foarte cunoscut și foarte iubit de public[3]; te asigur, domnule

---

[1] *A doua provocare*, în „Vatra“, I, 1894, nr. 4, p. 159, semnat: *Caragiale*.

[2] Reluat de autor, cu același titlu, în volumul *Un an de luptă*, Editura Librăriei Carol Müller, București, 1895, p. 71–78.

[3] Șerban Cioculescu presupune că este vorba de Delavrancea, cf. I. L. Caragiale, *Opere*, 2, 1960, p. 698, 700 (Nota).

Caragiale, că n-ai fi găsit în *El* un adversar pe care lupta cu d-ta să-l poată face mai glorios."

„Cât despre acea luptă-duel la care mă inviți, o luptă *sans trêve, ni merçi*, în care unul trebuie să lovească la mir pe celălalt, află, domnule Caragiale, că nu sunt deloc dispus să… «fac frumos la boieri»."

„Așadar, vezi bine că n-am vreme de pierdut și că nici medievalele d-tale provocări, nici stilul d-tale, «destul de cavaleresc», nu mă vor putea ispiti să-mi las munca mea liniștită și să mă apuc la luptă cu d-ta. Lovește-te cu alții «la mir», dacă aceasta *te amuză*; eu am altceva de făcut. Iată ultimul meu cuvânt în această afacere".

Interesant de consemnat este că ecoul ieșean, din periodicul „Evenimentul literar" (nr. 12, 7 martie 1894), devansează cu câteva zile răspunsul lui Vlahuță. Acolo, sub titlul *Duelul Caragiale–Vlahuță*, publicarea schiței-dialog *Cum să înțeleg țăranii* este considerată „o prostie": „fleacul în chestie manifestează un dispreț adânc pentru țărani, pe care ni-i zugrăvește ca pe niște tonți ridicoli". Așadar, se pronunță o judecată în același sens cu aceea care a stat la baza dialogului-replică din revista „Viața", ignorându-se tocmai esența artistică a „șarjei de atelier".

Cum să înțeleg țăranii a beneficiat, în ultimele decenii, de comentarii adecvate, de natură să-i restituie semnificația. Mariana Șora[1], I. Constantinescu[2] și Mircea Tomuș sunt exegeții care au identificat în această schiță-dialog dimensiuni revelatoare pentru tipul de creativitate al scriitorului. Piesă din „laboratorul de creație" (la Caragiale acesta are o componentă publică), exercițiu de virtuozitate stilistică, textul rămâne demn

[1] Cf. *Caragiale. Limbaj și stilizare. O interpretare*, în *Unde și interferențe*, Editura pentru Literatură, București, 1969, p. 7–25.

[2] Cf. I. Constantinescu, *I. L. Caragiale și începuturile teatrului modern european*, Editura Minerva, București, 1974, p. 81–82.

de tot interesul pentru sfera experimentelor deschizătoare ale căilor de acces spre descifrarea viziunii (și tehnicii literare) caragialeene. Mircea Tomuș atrage atenția asupra modului „în care se dezvoltă dialogul, pe o temă fixă care joacă pe clapele temei, contratemei și a variantelor muzicale inspirate", cu „riguroasa observare a ritmicității căderii accentelor"[1].

(p. 980) TARDIVITATE

A apărut prima dată în „Gazeta poporului", I, nr.228, 10 noiembrie 1895, semnată: *i.* Neretipărită în timpul vieții autorului. Inclusă în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 218; *Opere*, 2 (1960), p. 400.

Textul de bază este cel din „Gazeta poporului" (1895).

Anecdotă populară de largă circulație, prelucrată însă într-o manieră care o individualizează. Improvizația pe o temă dată, pe o temă la îndemâna tuturor, este, simultan, o demonstrație de rostire narativă și ilustrarea unei observații cu adresă precisă. Esențială este dicțiunea rafinat nuanțată; ea disimulează ținta aparentă. Așa încât, anecdota, „pare a avea drept înțeles ascuns ideea rolului catartic al limbajului" (Mircea Tomuș)[2].

(p. 981) A. ODOBESCU

A apărut prima dată în „Gazeta poporului", I, nr. 233, 16 noiembrie 1895, p. 1,2, și 234, 17 noiembrie, p. 1, 2, nesemnat. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 209–218; *Opere*, 3 (1962), p. 316–323.

---

[1] Cf. Mircea Tomuș, *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 196.
[2] Cf. *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 199.

Textul de bază este cel din „Gazeta poporului“ (1895).

Dedicat unei personalități de savant și artist, reportajul *A. Odobescu* este un „model“ al genului.

(p. 992) ȘAH ȘI MAT!

A apărut prima dată în „Epoca literară“, I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 2–3, cu titlul *Șah și mat!... Reminiscență*. Retipărită în „Era nouă“, VI, nr. 341, 14 aprilie 1896, p. 3, cu subtitlul *Reminiscență* și specificarea: „Din «Epoca literară»“; în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 135–137, în ciclul „Reminiscențe“, semnată: *Carageale*. Inclusă în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 147–150; *Opere*, 2 (1960), p. 401–403.

Textul de bază este cel din „Epoca literară“ (1896).

Din seria anecdotelor istorice, amintind de *Reformă, Karkaleki, Baioneta inteligentă*, este, poate, o piesă mai puțin spectaculoasă.

(p. 996) AUTORITATE

A apărut în „Adevărul“, IX, nr. 2512, 19 aprilie 1896, p. 2–3, semnată *Luca*. Reluată în *Opere,* 2 (1960), p. 404–408.

(p. 1002) SCRISORILE UNUI EGOIST

A apărut prima dată în „Epoca literară“, I, nr. 2, 22 aprilie 1896, cu titlul *Scrisorile unui egoist. Notă*, apoi cu titlul *Din scrisorile unui egoist. Fragmente scurte* I, II, III, IV, V, în nr. 3, 29 aprilie, p. 3; VI, VII, în nr. 4, 6 mai, p. 3; VIII, IX, în nr. 5,

13 mai, p. 4; semnată: *Caragiale.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere*, IV (1938), p. 375–382 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 324–332.

Textul de bază este cel din „Epoca literară“ (1896).

Caragiale a lăsat această proză neterminată, abandonând-o în paginile „Epocii literare“. Probabil, suspendarea revistei, cum presupune Șerban Cioculescu[1], sau alte cauze explică întreruperea definitivă a „scrisorilor“.

Comentând câteva proze caragialeene din unghiul unor similitudini surprinzătoare cu operele altor scriitori, Valeriu Cristea face aceste observaţii, care ar putea deschide o cale pentru explicarea abandonului:

„Printre personajele lui Caragiale un cuplu aparte formează «filosofii». Creionându-i, în acelaşi an 1896, scriitorul a încercat parcă să facă dintr-o dată altceva decât făcuse până atunci, dar s-a oprit la jumătatea sau, mai bine zis, la începutul drumului. Eroul *Scrisorilor unui egoist* şi «domnul Teofil» din bucata nimerit intitulată *Paradoxal* ne evocă, prin caracterul lor insolit şi prin cinism, un şir de nume, opere şi personaje cu care nu suportă însă comparaţia (Sade, *Nepotul lui Rameau*, Edgar Poe, *Omul din Subterană*). Ateismul «unchiului» din *Scrisorile...* aminteşte de ateismul personajelor lui Sade, lipsa lui de scrupule, de aceea a Nepotului lui Rameau... Personajului caragialean îi lipseşte însă anvergura, îndrăzneala, demonismul. Egoismul său e doar meschin, cinismul – mediocru. E un discipol al răului cam şters şi prea «potolit»“[2].

Adăugăm precizarea că din aceeaşi perioadă a carierei datează parabola-povestire *Între două poveţe* şi autoparodia *Noaptea Învierii* etc., care vădesc duble tentaţii, divergente, ale spiritului creator caragialean, o accentuare a înclinaţiei de a demistifica inclusiv propriu-i scris.

---

[1] *Note şi variante*, în *Opere*, 3, 1962, p. 714.

[2] Valeriu Cristea, *Satiră şi viziune*, în *Alianţe literare*, 1977, p. 82.

(p. 1014) DIN „PRINCIPELE LUI MACHIAVELLI

Traducerea a apărut în „Epoca literară“, I, nr. 5, 12 mai 1896, p. 3–4; nr. 7, 27 mai 1896, p. 3. Nesemnată. Identificată și reprodusă de Paul Zarifopol, în *Opere,* III (1932), p. 288–291.

(p. 1020) POETUL VLAHUȚĂ

SCHIȚĂ

A apărut prima dată în „Epoca literară“, I, nr. 7, 27 mai 1896, p. 1, și partea a II-a în nr. 8, 3 iunie 1896, p. 1–2, cu acest titlu și semnată: *Caragiale.* Nu a fost retipărită. Inclusă în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 269–277 (*Addenda*), fără ultima parte; *Opere*, 3 (1962), p. 333–344, cu textul completat.

Textul de bază este cel din „Epoca literară“ (1896).

Ca și *Scrisorile unui egoist*, această „schiță“ a rămas neterminată. Al. Călinescu a atras atenția asupra „digresiunii metatextuale“, din acest text, identificând în ea „o «artă» poetică de o importanță capitală pentru înțelegerea concepției despre literatură a lui Caragiale“[1].

(p. 1037) LUNGUL NASULUI

BASM ORIENTAL

A apărut prima dată în „Albina Carpaților“ (Sibiu), I, nr. 14, 17 noiembrie 1877, sub titlul *Unul care nu-și cunoaște lungul nasului* și nota următoare: „Reproducem această poveste dintr-un manuscript de la anul 1806, care se află în posesiunea noastră. Ea e tradusă din grecește de oarecare Zah. George

[1] *Caragiale și vârsta modernă a literaturii*, 1976, p. 36, 40.

Duma“. Nesemnată. Retipărită în „Timpul“, din 13 decembrie și 15 decembrie 1877, cu aceeași notă ca în „Albina...“ și, la fel, nesemnată; în „Epoca literară“, I, nr. 7, 27 mai 1896, p. 4, cu acest titlu. Nesemnată. Inclusă în ediția *Opere*, 3 (1962), p. 345–349 (identificată de Șerban Cioculescu).

Textul de bază este cel din „Epoca literară“ (1896).

Interesul lui Caragiale pentru forma și tâlcurile basmului se vădește încă din anii începuturilor sale scriitoricești. Reluarea, după douăzeci de ani, a acestei piese de tinerețe, are semnificația unei revalidări a calității sale artistice.

(p. 1044) MINCIUNĂ
DIN SNOAVELE POPULARE

A apărut în „Epoca literară“, I, nr. 8, 3 iunie 1896, p. 3, nesemnată, cu subtitlul *Din snoavele populare*. Identificată de Șerban Cioculescu, a fost retipărită în *Opere*, 3 (1962), p. 350–351.

Ca și *Norocul și Mintea* și *Lungul nasului*, publicate în aceeași gazetă și în aceeași epocă, este o snoavă sau, mai degrabă, un mic basm apocrif, „de autor“, pe un motiv folcloric: procedeul e înrudit cu cel utilizat de scriitor în „traducerile“ (de fapt, adaptările ori repovestirile) sale după Cervantes, Poe, Twain, un fel de exercițiu de stil pe temă dată, pentru „încercarea uneltelor“ (fără, bineînțeles, neglijarea „conținutului“).

(p. 1047) O BALERCĂ DE AMONTILLADO
(DUPĂ E. A. POE)

A apărut întâia oară în „Epoca literară“, I, nr. 8, 3 iunie 1896, p. 2–3. Retipărită în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 89–94. Inclus în volumul postum *Reminiscențe*, p. 196–206. Reprodusă în *Opere*, II (1931), p. 341–347.

Textul reprodus este cel din „Calendarul Dacia“. Traducerea a fost făcută – după cum a demonstrat-o încă Paul Zarifopol – după versiunea franceză a lui Charles Baudelaire (ca și în cazul celeilalte povestiri „după Edgar Poe“, *Masca*).

(p. 1055) MASCA
(DUPĂ E. A. POE)

A apărut în „Epoca literară“, I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 2–3. Retipărită în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 95–99, și în „Calendarul literar și artistic“, 1909, nr. 21–24, p. 55–56. Inclusă în volumul postum *Reminiscențe*, p. 207–217. Reprodusă în *Opere*, II (1931), p. 335.

Traducere din Edgar Allan Poe (de fapt, după versiunea franceză a lui Charles Baudelaire). V. nota la textul *O balercă de Amontillado*.

(p. 1062) NOROCUL ȘI MINTEA

A apărut în „Epoca literară“, I, nr.10, 17 iunie 1896, p. 3, nesemnată. Identificată de Șerban Cioculescu și reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p. 352.

Face parte din seria de trei „basme“ de autor, publicate în „Epoca literară“, identificate și tipărite în volumul 3 al seriei de *Opere* din 1959–1965 de Șerban Cioculescu.

(p. 1064) O PLIMBARE LA CĂLDĂRUȘANI

A fost publicată în „Epoca literară“, II, nr. 281, 17 octombrie 1896, p. 2, semnată „Ion“. În *Opere*, IV (1938), p. 119–122, și în *Opere*, 3 (1962), p. 354–356.

Ghenadie Petrescu a fost mitropolit al Ungaro-Vlahiei în perioada 1893–1896. Suspendarea și demisia lui au constituit un subiect „fierbinte“ în epocă. Iată datele problemei, expuse succint, într-o enciclopedie: „I se aduseseră mai multe învinuiri pentru diferite delicte religioase, astfel încât Sf. Sinod, la 20 mai 1896, îl caterisi și-l suspendă. Această măsură arbitrară provoacă nemulțumire generală, făcând nesigură chiar și situațiunea guvernului. La urmă, Sf. Sinod fu silit să revină asupra deciziei sale, la 4 decembrie 1896, și atunci Ghenadie demisionă de bună voie a doua zi, 5 decembrie. De atunci, Ghenadie se retrase la mănăstirea Căldărușani“[1]. Caragiale l-a vizitat pe controversatul ierarh în toamna anului 1896, atunci când acesta, suspendat din demnitatea de mitropolit, se afla în recluziune – supravegheat de poliție – la mănăstirea Căldărușani (unde, de altfel, devenise călugăr, cu mulți ani în urmă, și unde avea să rămână după demisie). Textul *O plimbare la Căldărușani* este – la fel ca și *Monopol*, de exemplu – unul din savuroasele „reportaje literare“ ale lui Caragiale, cu referire la fapte și personaje reale. Evident că valoarea textului nu îi este conferită de acest caracter „documentar“. Pitorescul necomplezentei descrieri a ieșirii din capitală pe actuala șosea Colentina, în dreptul Oborului, toamna, pe când era în toi sezonul mustului și „campania zaanalei“, imaginea de neuitat a capitalei văzute de departe („acoperită de un nor gros de pulbere luminată de soare are aspectul unei mări fără țărm“), apoi schițarea evocatoare, în cuvinte puține, a farmecului atmosferei monastice, precum și episodul – de un umor irezistibil – al cvasi-„călugăririi“, pe timpul (și sub influența) misiunii, a agenților ce-l supravegheau pe prelatul suspendat concură în a conferi o strălucire extraordinară acestui text literar fără conținut epic consistent.

---

[1] Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, Editura Cugetarea Georgescu Delafras, București, 1940, p. 352.

(p. 1069) GRAV EVENIMENT LITERAR

A apărut în „Epoca“, II, nr. 287, 24 octombrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere–arte–științe“). Reprodus în *Opere,* III (1932), p. 308–310 și în *Opere,* 3 (1962), p. 357–358.

(p. 1072) CRONICA DE JOI

[„ALALTĂIERI, ÎN FAPTUL ZILII...“]

Publicată în „Sara“ (Iași), I, 1 noiembrie 1896, semnată Caragiale. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 115–118 și în *Opere,* 2 (1960), p. 409–412.

Nu putem decât subscrie la observația – aparținând foarte probabil lui Șerban Cioculescu – din notele la *Opere,* 2 (1960):

„Dacă P. Zarifopol ar fi cunoscut-o, desigur, ar fi clasat-o, dimpreună cu schițele *Cadou, O cronică de Crăciun* și *Duminica Tomii*, în grupa satirei «contrea gazetarilor literaturizanți»“.

(p. 1077) CUM SE NAȘTE O REVISTĂ?

A apărut în „Epoca“, II, nr. 312, 23 noiembrie 1896, p. 2, semnată „Ion“. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 311–313 și în *Opere,* 2 (1960), p. 413–415.

Cu câteva zile mai devreme, tot în „Epoca“ (nr. 308, din 19 noiembrie) și la aceeași rubrică („Litere–artă–știință“) apăruse, sub titlul *O nouă revistă literară*, cronica lui Caragiale despre „Revista Cercului Amicilor Literaturii și Artei“. Iată deci că și în acest caz, ca și în atâtea altele, șarjele scriitorului erau conectate la agenda actualității imediate.

(p. 1081) KARKALEKI

A apărut sub titlul *Cronică* în „Epoca“, II, nr. 314, 26 noiembrie 1896, p. 2. Retipărită în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 117–119. Inclusă de Luca I. Caragiale în volumul postum al părintelui său, *Reminiscențe*, p. 5. Reprodusă în *Opere*, III (1932), p. 123–125 și în *Opere*, 2 (1960), p. 416–418.

Șerban Cioculescu, în nota din *Opere*, 2 (1960), opina că i-ar putea fi atribuit lui Caragiale un text din „Alegătorul liber“ (ziar în care scriitorul a figurat ca girant responsabil în perioada 25 ianuarie 1875–12 ianuarie 1876), din care cita un fragment care, într-adevăr, poate fi considerat ca o primă variantă a schiței publicate în 1896:

„Era în teatru. Vodă se afla în logia sa. Se sunase pentru începerea actului întâi. Publicul se așezase, și Karkaleki era în locul lui.

În momentul când orchestra tace, când toți ochii se îndreaptă spre scenă, când Karkaleki, din scaunul lui, pironește asupra logei domnești privirile lui galișe și pline de duhul blândeții, cum se zicea pe vremurile acelea, dodată se simte în sală un cutremur de pământ așa de tare, că în toate mobilele, până la policandru din tavan, începe a se resimți efectul fenomenului. Lumea e cuprinsă de groază, femeile țipă și cad, bărbații strigă și se ridică; toți pornesc zăpăciți spre uși, înghesuindu-se, lovindu-se, călcându-se, strivindu-se. Numai Karkaleki, în loc de a împărtăși groaza generală, găsește că momentul este cel mai nemerit pentru a arăta că, în toate ocaziunile, mișcarea de predilecțiune a inimii lui este dinasticismul: în mijlocul turburării ce domnește în sală, Karkaleki, bunul și vrednicul Karkaleki, se suie în picioare pe un scaun și, aruncând o privire elocintă plină de «nu-mă-uita» către logia domnească, strigă cu glas mare, ca să astupe toate țipetele:

– Stați! Stați! Toți să murim, numai măria-sa să scape!“[1].

Zaharia Carcalechi – sau Karkaleki – (cca 1787–1856) a fost cunoscut ca tipograf, publicist, editor de periodice și almanahuri.

(p. 1084) O REPARAȚIE

A apărut în „Povestea vorbei“, I, nr. 9, 5 decembrie 1896, p. 1–2, semnată *Caragiale*. Retipărită în „Revista Orăștiei“, III, nr. 8, 15/27 februarie 1897, p. 32–33. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 418–420 și în *Opere*, 3 (1962), p. 359–361.

Această schiță – sau nuvelă superconcentrată –, descoperită și repusă în circulație de Paul Zarifopol, totuși foarte puțin cunoscută de marele public, rareori retipărită în edițiile uzuale din opera lui Caragiale, a fost remarcată de exegeți și a făcut obiectul unor comentarii perspicace, care i-au revelat importanța reală, mai mare decât s-ar părea la prima vedere. Iată remarcabilul comentariu al lui Paul Zarifopol:

„O schiță din cele mai scurte, astăzi cunoscută numai bibliografilor, uitată poate cu totul de însuși Caragiale (…), îmi pare un specimen curios de complet al artei caragialiane. Se prezintă ca notarea modestă a unei amintiri, și se dovedește a fi o impresie elaborată cu desăvârșită artă. Un schit pierdut în mijlocul unor dealuri păduroase; un șipot în vale; un pârleaz care e intrarea principală. Locuitorii: trei călugări bătrâni și un țigan. Acesta e figura principală: «mut și palavatic – și are și boala copiilor – un zaplan grozav de nețesălat, barba și pletele încâlcite; picioarele goale, niște labe noduroase; îmbrăcat numai cu o pereche de itari ce putrezesc pe trupu-i, cu o ghebă pe

[1] Apud *Note și variante*, în I.L. Caragiale, *Opere*, 2, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1960, p. 702.

piele, lăsând să se vază pieptul jupuit de scărpinături, și încins cu un crâmpeiu de frânghie... Mutul e acum în toane rele. Umblă foarte îndârjit de colo până colo prin curte; se bate mereu cu pumnul în piept, scrâșnind dinții, bolborosește și nu vrea să facă nici o slujbă». Starețul, bolnav de podagră, stă cu blănuri pe picioare, în jeț. Ceilalți doi călugări sunt bătrâni sfătoși; mai ales unul, Ieronim, e chiar limbut: om umblat pe la Ierusalim și Sfântagora, știe multe, și spune și mai multe, – în tinerețe fusese bărbier. La masă, se dau musafirilor niște mere minunate, dintr-un pom din curtea schitului – Schitul Mărului! Părintele Ieronim oftează: Ei! pomul ar fi bun, dacă n-ar fi tâlharul. Tâlharul e un urs care vine regulat de fură mere pân-se satură. Ieri, mutul a vrut să-l gonească; ursul i-a dat una peste ceafă și l-a trântit la pământ. De aceea țiganul e, azi, așa de supărat. Abia isprăvesc masa și se aude ursul. Oamenii se zăvoresc în casă și privesc de la fereastra cu zăbrele. Mare mirare: mutul, cu un par în mână, stă pitit lângă gard. Cei dinăuntru îi fac semne desperate. Mutul se încruntă la ei și-i amenință cu parul. Se aude bine mormăiala. Capul fiarei se înalță de după gard, dar... abia își întoarce ochii spre fereastră, și mutul a și plesnit-o drept în frunte. Se aude o icneală; ursul se clatină și dispare după gard; dincoace, țiganul cade lat pe spate și rămâne nemișcat. Când, într-un târziu cei din casă merg să vadă ce e, găsesc pe țigan mort, cu spumă roșie la gură și la nas, iar, peste gard, ursul cu capul crăpat. «Într-o singură lovitură, mutul și-a cheltuit toată rezerva de energie; dar cel puțin a spălat în sânge ofensa din ajun.» Ceasul vecerniei. Părintele Ieronim, după ce a aprins o lumânare mortului, începe a trage clopotul. Un singur clopot are schitul, dar sunetul lui limpede îl înmiesc dealurile și văile. «Când sunetul acioaiei pornește limpede să rupă nemărginita tăcere a acestei sălbatice singurătăți, sute de alte glasuri, unul după altul, în viață în toate dealurile, ca să răspunză pe-ntrecute, și când s-a

stins sunetul din urmă în curtea chinoviei, și când limba clopotului s-a oprit inertă din legănatul ei, încă tot se mai aud răspunsuri jalnice stingându-se unul după altul încet-încet în depărtatele adâncuri păduroase.»

Un țigan mut, tâmpit, epileptic, ofensat de un urs, crapă capul fiarei, și cade el însuși mort, de frică sau de plăcerea sălbatică de a fi plătit cu prisos răul ce i s-a făcut. Un călugăr limbut, plimbat pe la Sfântul Munte și pe la Ierusalim – fost bărbier. O dramă primitivă și bizară între o bestie și un mut idiot; o figură secundară în care, din fugă, e concentrată o atât de nostimă și comică ciudățenie: bărbier călugărit – el, în liniștea solemnă a serii de munte, stârnește cu clopotul răspunsurile frumoase și tainice ale văilor și pădurilor. Iar împrejur, în câteva linii sclipitor colorate și cu măiastră siguranță trase, pitorescul plin al unui schit mărunțel pierdut între dealuri. La un loc, și într-un spațiu redus cu virtuozitate, avem: tipul excesiv și drama extraordinară până la ciudățenie; iar, în mănunchi strâns, impresii de natură fixate ca de un puternic aquafortist. Vocația lui Caragiale pentru extraordinar ne întâmpină aici în toată puterea ei. *O reparație* este titlul schiței, și în el e închisă o idee capitală din sistemul literar al scriitorului. În vechea tehnică dramaturgică exista paragraful capital al așa-numitei justiții tragice. Prin temperament, probabil, prin o trebuință irezistibilă de întreagă descărcare a unei iritații date, de echilibru simplu, de încheiere absolută a conflictului odată deschis, artistul acesta, adânc meridional, era stăpânit de o adorație intimă pentru vechiul postulat dramaturgic al răsplății de istov. Setea cu care e aruncat din tren cățelul nesuferit Bùbico, satisfacția finală atât de tare punctată în schițe diverse ca *Luna de miere, Accelerat Nr. 17, Amici, Infamie*, oricât ar diferi ele calitativ între dânsele, sunt forme din același tipar ca și finalul din *Făclia de Paște*, din *Păcat*, din *Năpasta,* unde metoda, consecventă până la absurd, duce la un rezultat

copilăros prin naivitatea lui de mașinărie logică. Caragiale a și schițat cândva teoria acestui clasicism, să zicem, din temperament. «Eu voi s-auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul!» (vezi *Notițe și fragmente literare*, București, 1897, pag. 56) strigă Caragiale criticul, exasperat de povestirea, pe care el singur o pocise de dragul exemplificării. Deși acolo el urmărește să înfiereze niște dezvoltări intempestive, niște umpluturi neroade în povestire, și mai ales în dramă: din felul cum își construiește exemplul, cerința aceea de concluzie violentă atât de semnificativ formulată, ne descopere deplin mecanismul psihic ce determina metoda de compunere despre care vorbim"[1].

Iată și un comentariu mult mai recent, dar nu mai puțin minuțios și interesant:

„Un [...] text «ciudat», *O reparație,* istorisește povestea unui țigan mut și epileptic care înfruntă un urs cu parul. Cu o zi înainte ursul «i-a tras mutului o palmă după ceafă de l-a trântit cât colo pe brânci». Țiganul îl așteaptă ca să-și ia revanșa. Zdrobește țeasta ursului dintr-o singură lovitură dar moare și el, pesemne în urma unui șoc. Ca simplă «curiozitate», ca relatare a unui fapt de senzație, textul nu spune mare lucru. Caragiale pare însă să-i fi acordat mai mult interes decât unei «anecdote» oarecare. Atrage atenția, de exemplu, prelucrarea *nuvelistică* a subiectului. Partea propriu-zis narativă este expediată în câteva rânduri, nu cu mult mai mult decât rezumatul pe care l-am compus mai sus. Restul e punere în cadru și atmosferă. Textul se deschide cu o succesiune de pasaje descriptive: Schitul Mărului și împrejurimile, portretul protagonistului, chiliile mănăstirești, cei trei călugări care locuiesc aici. Recunoaștem, în ansamblu, o tehnică de prezentare dilatorie, deviantă atât în raport cu brevilocvența

[1] Paul Zarifopol, *Introducere*, în I.L. Caragiale, *Opere*, II, Editura „Cultura Națională", București, 1931, p. XIV–XVI.

mereu elogiată și urmărită de Caragiale cât și cu «maximizările» ironice ale discursului. O atare dominantă stilistică apropie evident *O reparație* de celelalte nuvele «sumbre» ale prozatorului, precum *O făclie de Paște, În vreme de război* sau *Păcat...* De altminteri, înrudirile tematice cu prozele «naturaliste» caragialiene sar în ochi: «cazul» unei situații-limită, ce se desfășoară într-un cerc îngust de personaje, într-un spațiu epic închis și izolat și se soldează cu un – pare-se, inevitabil – deznodământ tragic. Concentrarea trăirii într-un singur punct, atât de intensă încât epuizează resursele vitale ale omului sau îl transformă radical, constituie o temă ce exercită, incontestabil, o mare putere de atracție asupra lui Caragiale.

Și totuși, există neîndoielnice diferențe privind funcționalitatea strategiei narative și a manierei stilistice adoptate. Dacă în bine cunoscutele scrieri citate Caragiale folosește aglomerarea detaliilor de atmosferă în primul rând pentru a reliefa dinamica stărilor lăuntrice ale personajului central, în *O reparație* așa ceva lipsește complet. Textul e construit, din contră, ca pură exterioritate narativă. Mai mult chiar, scriitorul face recurs, lucru rar în proza sa de orice fel, la perspectiva narativă a unor personaje-martor, un grup de drumeți, între care și povestitorul, sosiți la Schitul Mărului. «Cazul» urmărit de această dată blochează orice acces la lumea interioară a protagonistului: nici mutul nu își poate exterioriza trăirile, nici povestitorul nu mai are privilegiul «lecturii» lor.

Alte amănunte par a invita, în schimb, la bizare alunecări simbolice. Ursul cu care se războiește mutul are și el istoria sa. În fiecare zi, cam la aceeași oră – «pe la două după amiaz, înainte de vecernie» – vine în grădina schitului să prade poamele unui măr domnesc, «de o mărime și de un gust extraordinare». Călugării se retrag neputincioși în chilii până ce fiara își ia tainul și pleacă. Singur mutul cutează să-i iasă împotrivă dar se alege, după cum am văzut, cu veșnica

chelfăneală pe care o administrează în treacăt protectorii autoritari și ursuzi ai «minorilor» din *Caragialia*. Ce caută, așadar, această vădită timbrare de poveste în povestioara mutului? Avem de a face cu un Făt-Frumos *manqué*? Comentariul naratorului pare să șteargă urma oricărui nimb simbolic al personajului. Verdictul, pronunțat la fața locului, contemplând cele două leșuri, al ursului și al omului, e tranșant ca raportul unui medic legist: «într-o singură lovitură mutul și-a cheltuit toată rezerva de energie». Imediat după această constatare urmează însă o «recompensă» morală acordată personajului: «dar cel puțin a spălat în sânge ofensa din ajun». Simpatie? Maliție? Probabil și una și alta. Personajul se află oricum la antipodul lumii caragialiene inventariate până aici, expansivă, extravertită, dedată la tehnici rafinate de purgație psihică. Mutenia, epilepsia, sunt semne vădite ale introvertirii, ale sufletului damnat, incapabil să-și scuture suferința în afară.

Îndată după consumarea scenei, lucrurile reintră în normal. E vremea vecerniei, se trag clopotele la schit. «Niciodată un viteaz n-a avut ca mutul nostru atâtea glasuri de aramă să vestească lumii vrednicul lui sfârșit!» – punctează cu și mai accentuat echivoc naratorul. Mica nuvelă se încheie cu un nou pasaj descriptiv, suspect de emfatic, tot în registru dublu: «Schitul-Mărului are un singur clopot și nu mare... dar e destul». Chiar mai mult decât destul, fiindcă el reverberează, într-un final ceremonios, din deal în deal, preluat de „sute de alte glasuri», până în «depărtatele adâncuri păduroase». Să fie această *apoteoză accidentală* un alt ictus ironic? Pesemne că da, însă tâlcul ironiei scapă deslușirii. Poate că aceasta sugerează *O reparație*, că «a fi» înseamnă, în lumea caragialiană, «a muri». Ființa umană e prea fragilă ca să poată să fie. Dincolo de existența «părelnică» a lui *homo caragialiensis*, vizată în capitolele anterioare, începe primejdia. Ne apare de aici tulburătoarea concluzie că lumea caragialiană nu este, așa cum s-a crezut

deseori, o proiecție în caricatural, ci subzistă prin ea însăși: o lume fără alternativă, sau a cărei alternativă, întrevăzută în aceste texte complementare, nu aduce nicidecum izbăvirea. Caragiale este scriitorul care a avut curajul – sau lașitatea? – să nu declame că «decât un vis sarbăd mai bine nimic». Conștiința autorului, acea *Weltanschauung* auctorială, rămâne încă – trebuie s-o recunoaștem deschis – o enigmă pentru cititor, enigmă în care umorul, ironia, persiflarea parodică, deși valori autentice, de o netăgăduită savoare, tind în permanență să-și anexeze un fundament grav, presimțit cu acuitate dar de neaflat“[1].

(p. 1088) PARADOXAL

A apărut în „Epoca“, II, nr. 325, 8 decembrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere–arte–științe“). Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 225; în *Opere,* 2 (1960), p. 419–420.

(p. 1091) O BLANĂ RARĂ

A apărut în „Povestea vorbei“, I, nr. 11, 19 decembrie 1896, p. 1–2. Tipărită în volum în *Opere,* III (1932), p. 225 (*Addenda*), și în *Opere,* 2 (1960), p. 421–424.

Exclamația finală („A! ce mediu social!“) este o aluzie ironică la prietenul său, C. Dobrogeanu-Gherea. De remarcat și șarja împotriva gazetarilor „literalizanți“, cum îi numea Paul Zarifopol.

---

[1] Liviu Papadima, *Caragiale, firește*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 70–73.

(p. 1096) GAZOMETRU

A apărut mai întâi în „Foaia interesantă“, I, nr. 1, 28 ianuarie 1897, p. 2, (rubrica „Idile bucureștene“). Reluată în „Epoca“, III, nr. 350, 14 ianuarie 1897, p. 2. Retipărită, cu unele mici modificări, în „Moftul român“, nr. 1, 1 aprilie 1901, p. 5. Publicată în volum, în *Opere,* II (1931), p. 415–417, și în *Opere,* 2 (1960), p. 425–426.

Textul de bază, în „Moftul român“ (1901).

În „Moftul român“ schița era semnată *Iodoform*, pseudonim cunoscut ca aparținând doctorului Alceu Urechia. Când realizează ediția critică, Paul Zarifopol întreabă pe doctor dacă schița îi aparține. Acesta, într-o scrisoare către editor, din 12 noiembrie 1930, își declină paternitatea: „Eu, pe cât mi-aduc aminte, aș fi taxat cândva bucata de trivială. Vrut-a Caragiale să-mi joace o farsă – farsă răzbunare – republicând bucata sub iscălitura Iodoform?“[1].

I. Suchianu, în însemnările sale, crede că ideea schiței i-a venit lui Caragiale la una din „întrunirile prietenești“, când s-a povestit cu haz cum o cucoană corpolentă alunecă pe peron în gara Sinaia, dar „din nenorocire cade pe moale; în același timp însă se aude și o pârâitură foarte caracteristică…“ Un tânăr „plin de haz“ exclamă:

„– Ha, ha, ha, ha!… a plesnit gazimetru, coană Veta!“.

(p. 1099) BAIONETA INTELIGENTĂ
[„ORIGINEA GVARDIEI NAȚIONALE…“]

A apărut mai întâi în „Epoca“, nr. 387, 27 februarie 1897, p. 1–2, cu subtitlul *Episod din revoluția de la 48.* Retipărită

[1] *Opere,* II (1931), p. 415.

în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 119–122. Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 126–130 și în *Opere,* 3 (1962), p. 362–365.

Textul de bază este cel din „Calendarul Dacia“ (1898).

Despre atribuirea expresiei „baioneta inteligentă“ lui C. A. Rosetti, „la 1866, într-un moment de umor democratic“, Șerban Cioculescu notează: „Adevăratul autor al epitetului, cu doi ani înainte, fusese unul din propunătorii gărzii, Dimitrie Ghica; el strigase băncii guvernamentale în Parlament: «Da! voim o gardă cetățenească ca să ne opunem puterii voastre, când voi veți sfărâma pactul fundamental, legile și libertățile noastre, voim să opunem baioneta *inteligentă* forței brutale!»“[1]. Garda paramilitară a fost creată de locotenența domnească, după răsturnarea lui Alexandru Ioan Cuza.

(p. 1104) POLITICĂ ȘI DELICATEȚE

A apărut pentru prima oară în „Epoca“, III, 13 martie 1897, p. 1.

Reluată în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 137–141. („Reminiscențe“). Reprodusă în *Opere,* III (1932), p. 151–155. și în *Opere,* 2 (1960), p. 427–431.

Textul de bază, în „Calendarul Dacia“ (1898).

Caragiale precizează, din debutul textului: „Istoria e adevărată și merită povestită“.

(p. 1110) FĂRĂ NOROC.
SNOAVĂ POPULARĂ

A apărut în „Foaia interesantă“, nr. 11, 23 martie 1897, p.1. Reprodusă în *Opere,* II (1931), p. 424 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 366.

---

[1] *Opere,* 3 (1962), p. 719.

(p. 1112) PALATUL COTROCENILOR

A apărut mai întâi în „Epoca“, III, nr. 462, 27 mai 1897, p. 1. Semnată *Caragiale*. Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 123–125 și în *Opere,* 3 (1962), p. 367–368. În ediția Cioculescu, începutul și sfârșitul textului au fost cenzurate.

(p. 1115) ARTICOL DE REPORTAJ

A fost tipărit în „Foaia interesantă“, I, nr. 21, 1 iunie 1897, p. 3. Introdus în ediția critică, *Opere,* 2 (1960), p. 432–436.

Sub titlul *Caragiale necunoscut*, Liviu Călin identifică primul, în „Foaia interesantă“, articolul și-l publică în „Gazeta literară“, nr. 6/152, 7 februarie 1957.

Pompiliu Constantinescu opina, în *Figuri literare* (1938), că „neseriozitatea presei, ca mijloc de informație și măsură de apreciere a faptelor, străbate seria *Reportaj, Ultima oră!…*, *Boris Sarafoff!…* și *Groaznica sinucidere din strada Fidelității“.*

(p. 1121) CAZUL DLUI PAWLOWSKY

A apărut în „Epoca“, III, nr. 565, 21 septembrie 1897, p. 1–2. Semnat: *Ion*. Reluată în *Opere,* III (1932), p. 235–237 (*Addenda*), și în *Opere,* 2 (1960), p. 438–440.

Exercițiu de „trăncăneală“ pe o temă inventată: existența fizică a dlui Pawlowsky, cunoscut sau necunoscut, deși acesta rostise un discurs, din partea presei române, cu ocazia vizitei regelui Carol I la Budapesta, la invitația împăratului Frantz Joseph, ca rege al Ungariei.

(p. 1124) ÎN VREME DE RĂZBOI
SCHIȚĂ

A apărut, mai întâi, în „Gazeta săteanului“ (Revistă ilustrată enciclopedică), XV, nr. 21 și 22 (308 și 309), 5 și 20 decembrie 1898, p. 452–455; nr. 23 și 24 (310 și 311), 5 și 20 ianuarie 1899, p. 483–485; XVI, nr. 3 (314), 5 martie 1899, p. 78–81. Semnată *Caragiale*. Inclusă în volumul postum din 1915, *Reminiscențe* (1915). Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 164–181.

Textul de bază, în „Gazeta săteanului“ (1898, 1899).

Paul Zarifopol, în studiul introductiv, definește, astfel, tema nuvelei: „Se întâmplă destule, și tot întâmplări tari în acea lungă povestire, rămasă atâta timp pierdută în *Gazeta săteanului,* de unde a scos-o la iveală, cel dintâi, Luca Ion Caragiale […]. Este adică istoria bucuriilor, grijilor și spaimelor treptate ale unui cârciumar, până la înnebunire deplină, pentru o pricină de mare avere. Gustul lui Caragiale pentru situații extreme și coincidențe ciudate apare și aici slujit de aceeași virtuozitate ca și în cele două nuvele dintâi“[1]. Un critic actual este preocupat de finalul nuvelei: „Nebunia în care eșuează Stavrache se desparte într-un anumit loc de cea a lui Leiba Zibal, înscriindu-se pe un traseu cu alte sensuri. Am putea spune că pricina nebuniei sale se află în el însuși și, o dată pusă în mișcare, ea se profilează în forme bulversante, care nu mai pot fi oprite“[2].

(p. 1144) ISTORIA SE REPETĂ

A apărut pentru prima dată în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 128–131, în ciclul de „Reminiscențe“, semnată: *Carageale.*

---

[1] Paul Zarifopol, *Introducere* la *Opere,* I (1930), p. XXXIV.

[2] V. Fanache, *Caragiale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 153.

Nu se cunosc retipăriri din timpul vieții autorului. Inclusă în edițiile: *Opere*, III (1932), p. 138–141; *Opere*, 2 (1960), p. 441–443.

Textul de bază este cel din „Calendarul Dacia“ (1898).

„Reminiscență ploieșteană“ este transpusă în registrul anecdotei, ca ilustrare a unui adevăr general, de ordinul viziunii despre lume a scriitorului.

(p. 1148) SLĂBICIUNE

A apărut pentru prima dată în „Universul“, XVII, 1899, nr. 269, 1 octombrie 1899, p.1, în ciclul *Notițe critice*. Retipărită, cu acest titlu, în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 53–56. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 15–18; *Opere,* 2 (1960), p. 444–447.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

„Notițe critice“ elocvente pentru „metoda“ observației morale practicate de Caragiale. Suita de crochiuri vizează personaje, situații, atitudini, cristalizate divers în configurația momentelor. Un traseu tematic duce la *Mici economii...* Orizontul tematic spre care schița se deschide este, însă, mai larg și cu multiple sugestii, de ordinul articulării motivelor în spațiul operei și al viziunii ordonatoare.

(p. 1152) ZGOMOT

A apărut în „Universul“, XVII, nr. 290, 22 octombrie 1899, p.1, sub titlul de rubrică: *Notițe critice*. Reluată, cu titlul *Zgomot*, în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 43–45.

Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 23–26 și în *Opere,* 3 (1962), p. 382–384.

Textul de bază în „Calendarul Moftului român“ (1902).

(p. 1156) [COMETA FALB]

A apărut prima dată în „Universul“, XVII, nr. 304, 5 noiembrie 1899, p. 1, în ciclul *Notițe critice,* cu semnătura: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieții autorului. Inclusă în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 42–46; *Opere,* 2 (1960), p. 451–455.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1899).

Însemnările în jurul „sinistrei proorociri a renumitului geolog austriac“ preced cu o săptămână apariția schiței *Despre cometă. Prelegere populară*.

(p. 1162) DESPRE COMETĂ
PRELEGERE POPULARĂ

A apărut prima dată în „Universul“, XVII, nr. 311, 12 noiembrie 1899, p. 1–2, cu acest titlu și semnătura: *Carageale*. Neretipărită. Inclusă în edițiile: *Opere,* I (1930), p. 99–105; *Opere,* 2 (1960), p. 456–461.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1899).

În „Universul“, sub titlu, apare data: „Marți la 22 noemvrie“, iar textul propriu-zis este precedat de această precizare introductivă, prin care schița este racordată la celebra serie a „pedagogului absolut“:

„Pentru ca să guste cititorul și mai bine această producțiune, trebuie să-i reamintim că vechea noastră cunoștință, eminentele pedagog dl Mariu Chicoș Rostoganu, totdeauna,

înainte de *e* și *i* pronunță pe *n* ca *gn* franțuzesc; *t* ca *k*; *d* ca *gh*; *g* ca *j*; *c* ca *ș* etc. Pe ici, pe colo, pentru a ținea deșteaptă această amintire, transcriem cât se poate mai exact felul de a pronunța a[l] eminintelui pedagog, lăsând cititorului să suplinească părțile din cale afară originale. Iată prelegerea".

Completarea seriei l-a ispitit mereu pe Caragiale care, la Berlin, plănuia chiar o carte. Pentru proiectata ediție îl consultă și pe dr. Alceu Urechia, imaginând chiar titlul: *Mariu-Chicoș Rostoganu/pedagog absolut/ Viața lui – operele – activitatea – etc.*

În scrisorile către bunii săi prieteni, Caragiale își citează eroul ca pe o autoritate, nu numai în ale pedagogiei, ci chiar în ale cugetării morale, sau, pur și simplu, intră în rolul propriului personaj, jucându-l în diverse ipostaze.

(p. 1169) ACCELERAT No. 17

În „Universul", XVII, nr. 339, 10 decembrie 1899, p. 1. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 17–22. Republicată (cu sens omagial, după moartea scriitorului) în: „Românul", II, nr. 210, 25 septembrie / 8 octombrie 1912, p. 1–2; „Mișcarea", IV, nr. 215, 29 septembrie 1912, p. 1; „Ordinea", V, nr. 1339, 30 septembrie 1912, p. 1–2. Inclusă în volumul postum *Abu-Hassan*, p. 165–172. Reprodusă în *Opere*, I (1930), p. 198–202, și în *Opere*, 2 (1960), p. 462–466.

Anecdotă „feroviar-polițistă", înrudită cu *Poveste de contrabandă* (dar amintind, în parte, și de *Identitate, Lună de miere, Bùbico*).

În textul din volumul *Abu-Hassan*, cuvântul „bundă" e înlocuit cu „șubă". Noi reproducem versiunea apărută în timpul vieții scriitorului.

(p. 1175) „NAȚIUNEA ROMÂNĂ“

A apărut prima dată în „Universul“, XVII, nr. 357, 31 decembrie 1899, cu titlul *Succes*. Retipărită de autor în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 85–91, cu titlul *Națiunea română*, p. 85–91; reluată în „Românul“, II, nr. 167, 29 iulie/11 august 1912, p. 11–12, cu nota „Pagini răzlețe. Din scrierile mai puțin cunoscute ale lui...“; în „Almanahul Adevărul pe anul 1913“, p. 155–158, cu precizarea: „Reproducem după «Almanahul revistei Moftul român» această bucată prea puțin cunoscută, a mult regretatului Caragiale“. Inclusă în edițiile: *Opere,* I (1930), p. 213–218, cu titlul *Succes*; *Opere*, 3 (1962), p. 385–388, cu titlul din „Calendarul Moftului român“.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1899).

În nota pentru reminiscența „Națiunea română“, Șerban Cioculescu[1] expune argumentele care întemeiază opțiunea sa pentru versiunea din „Universul“, și nu pentru aceea din „Calendarul Moftului român“. Colaționarea l-a dus la concluzia, opusă celei a lui Zarifopol, că textele nu sunt identice („Zarifopol n-a putut urma textul din «Calendarul Moftului român», din care lipsește o frază întreagă pe care el totuși o dă. Textul său îndreaptă, pe de altă parte, nemărturisit, câteva erori de tipar și de transcriere din «Calendar»“), „textul cel mai curat fiind cel din «Universul»“.

Dăm și noi textul din „Universul“, cu titlul din „Calendarul Moftului...“, cum a procedat și Șerban Cioculescu.

Până să dea în scris această „reminiscență“, Caragiale a povestit-o de nenumărate ori, se pare. Un prim ecou al versiunilor orale se găsește în jurnalul lui Maiorescu, la un an după

[1] V. ediția *Opere*, 3, 1962, p. 723.

episodul gazetăresc al scriitorului: „București 1/13 septembrie 1878: după masă, povestiri a [*sic*] lui Caragiale, pățania lui ca redactor la *Națiunea română* împreună cu Damé (știrea falsă despre luarea Plevnei anul trecut: Médoc fini, Cognac entré“ [*Însemnări zilnice* de Titu Maiorescu, I (1855–1880), Socec, București, 1937, p. 311].

Șerban Cioculescu a efectuat necesara confruntare între narațiunea memorialistică și datele oferite de exemplarele, câte s-au păstrat, din colecția ziarului, constatând „anecdotizarea“ întâmplării și o ușoară „romanțare“ în „finalul articolului, cu fuga lui Damé“, restul informațiilor fiind „perfect exacte“[1]. Astfel, se explică identitatea dintre „textul cifrat al telegramei“ cum este dat în anecdotă și cel din *Însemnări zilnice*: „nu găsim alt răspuns decât în ipoteza că I.L. Caragiale anecdotizase întâmplarea încă din 1878“[2].

(p. 1181) LEAC DE CRIZĂ

A apărut în „Universul“, an XVIII, nr. 26, 28 ianuarie 1900, p. 1, 2, semnată *Caragiale*. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 122–128. Inclusă de Luca I. Caragiale în volumul postum *Reminiscențe*, 1915, p. 59–67 (ca ultimă piesă dintre cele grupate în sumarul acelui volum sub genericul *Reminiscențe*). Reprodusă în *Opere*, IV (1938), p. 27–31. Retipărită de I. Vartic în volumul I. L. Caragiale, *Temă și variațiuni*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 422–425.

---

[1] *Op.cit.*, p. 725.

[2] Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale. Caragialiana*, Editura Eminescu, București, 1977, p. 63–64.

(p. 1187) [SCRISORILE ANONIME]

A apărut în „Universul“, XVIII, nr. 47, 18 februarie 1900, p. 1, sub titlul rubricii Notițe critice, semnate: *Caragiale.* Neretipărite. Incluse în edițiile: *Opere*, IV (1938), p. 65–69; *Opere*, 3 (1962), p. 389–392.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1900).

Meditația asupra fenomenului, considerat „unul din semnele caracteristice ale societății românești“, are un pandant în *Antologie*, față de care funcționează ca un comentariu. Caragiale aduce în discuție, sub forma amintirii, experiența trăită ca revizor școlar, când „anonimele“ i-au dat destul de lucru.

(p. 1192) CUM DEVINE CINEVA REVOLUȚIONAR ȘI OM POLITIC...?

A apărut în „Universul“, XVIII, nr. 61, 3 martie 1900, p.1, cu titlul de rubrică: *Notițe critice*. Introdusă în sumarul „Calendarului Moftului român“, 1902, p. 24–29. Postum, apare și în volumul *Abu-Hassan*, 1915, p. 173. O regăsim în *Opere,* I (1930), p. 236–240 și în *Opere,* 2 (1960), p. 467–471.

Textul de bază este cel din „Calendarul Moftului român“ (1902).

Șerban Cioculescu îi impută lui Paul Zarifopol că nu a cunoscut o primă versiune a schiței, apărută în ziarul „Sara“, 30 noiembrie 1896. La BAR există, însă, manuscrisul acestei *Cronici de joi* (**ms. rom. 2 067**), cum are titlul în manuscris și în periodicul ieșean.

(p. 1197) LA PAȘTI

A apărut întâia oară în „Universul“, XVIII, nr. 100, 14 aprilie 1900 și reluată în „Calendarul Moftului român“,

1902, p. 75–81. Inclusă în volumul postum *Abu-Hassan*, p. 188–195. Reprodusă în *Opere*, I (1930), p. 255–260 și în *Opere*, 2 (1960), p. 472–477.

Ilustrează deopotrivă „tema perechii" (ca *Lache și Mache*, de pildă, și se poate observa utilizarea, și aici, a numelui Lache, al doilea „amic" fiind nenumit) și pe cea a „repaosului dominical", revelator al vidului existențial al individului sărac sufletește, care, scos din rutina ocupațiilor zilnice, nu știe ce să facă cu timpul său și încearcă să și-l umple și să-i dea relief căutând compania celorlalți, dând curs unei pulsiuni mai mult gregare decât social-mondene, ce nu se însoțește cu o comunicare reală. Lache e „înrudit" cu Cănuță – din *Cănuță, om sucit –,* iar Caragiale practică aici, ca și în alte rânduri, dacă nu propriu-zis un „minimalism" (tematic) *avant la lettre*, în orice caz o investigare fără sentimentalism dulceag a existențelor mărunte.

Consemnarea minuțioasă, cu o precizie aparent superfluă, a scurgerii timpului, de la o oră a zilei la alta, a fost comentată pertinent de Ion Vartic:

„Desigur că inventarierea atât de amănunțită a particulelor temporale ce cristalizează orarul diurn ori nocturn al *Momentelor* poate părea pur și simplu fastidioasă. Dar, în fond, însăși această aglomerare de probe, chiar în nuda ei transcriere, vorbește de la sine, fiind oglinda elocventă a căderii ființei cotidiene sub tirania timpului și a conviețuirii necondiționate în imediatul mundan. Lipsiți de realitate lăuntrică, eroii caragialeeni nu au, în consecință, nici durată interioară, fără să posede un timp propriu, intim, înlăuntrul căruia să se poată, din când în când, retrage ca într-un adăpost. Ei sunt continuu expuși, unii împreună cu alții, în bătaia timpului exterior al banalității zilnice. «Câte ceasuri sunt?» sau «Câte ceasuri să fie?» – iată întrebarea laitmotivică a omului căruia timpul devorator nu-i dă nici o clipă răgaz, epuizându-l în totalitate. Sub presiunea lui, se trece de la încordare la agitație, de la o «mare

nerăbdare» la o «teribilă nerăbdare» și, de aici, la țipete și gesturi isterice, totul culminând cu sastisirea supremă: «Uf! fir-ar al dracului și-afurisită de viață!». Într-o perpetuă iritare, ba, adeseori, chiar în panică, acești eroi reflectă starea de febrilitate specifică ființei aruncate în timp: «De la șase dimineața, pe când soarele nu s-a ridicat bine peste Piscul Cânelui, locuitorii vilei Esmeralda umblă de colo până colo, cuprinși toți ca de niște friguri». Ca urmare, *Momentele* abundă în avertismente și explicații exasperate – «Douăsp'ce trecute, Mândico! ce naiba faci, soro?», replica de debut abrupt din schița *La Peleș*, urmată foarte curând de o alta: «Douăsp'ce și un sfert, soro! ce dracu faci?... vrei să-ntârziem?» etc. – ca și de capitulări pline de năduf, precum aceea a bietului Mihalache din *Tren de plăcere*: «De cinci ceasuri de când alerg după dv. ca un turbat, nu e destul?»

Replicile repetate, ca niște bătăi tot mai nervoase de pendul măsurând trecerea, din *O lacună*... sunt revelatoare: «E târziu, Lache!» – «E târziu, Lache... Șapte trecute...» – «Lache!!» – «Șapte și jumătate, Lache!» – «Opt fără un sfert, Lache» – «Opt și jumătate, Lache...». Clipele și minutele sunt sforile invizibile ce nu numai că însuflețesc personajele, dar le și zgâlțâie, din când în când, ca pe niște marionete grotești și dezarticulate (așa cum discursul își face apariția prin vocea «încărcând tonul» a lui Nae, tot așa și timpul se exprimă în felul său prin ticurile nervoase ale lui nenea Mandache, surprins «bâțâind din piciorul drept și scârțâind din vârful ghetei, ca orice om în prada nerăbdării»). De aceea, schițele caragialiene constituie o succesiune nesfârșită de momente cronologice, de salturi dintr-un «acum» într-un alt «acum», dintr-o clipă într-alta; fiecare «moment» (adică fiecare exemplar din specia inventată de Caragiale) se divide ca o celulă în nenumărate momente temporale. Reflexul artistic al înregistrării minuțioase a trecerii vremii este tocmai *stilul secundelor*, acel *Sekundenstil*

la fel de caracteristic și lui Caragiale, cât și celor ce l-au terorizat și practicat în cadrul naturalismului german (de la Adalbert von Hanstein până la Arno Holz și Johannes Schlaf)*; este vorba despre o meticuloasă fixare a schimbărilor infinitezimale din mimica, gestica și rostirea indivizilor, vizând global să realizeze o copie fotografică și fonografică a exteriorității (e destul să ne amintim cum sunt redate inflexiunile dialectale ale pedagogului absolut Mariu Chicoș Rostogan și ale maiorului Edmond Buzdrogovici, ori sincopele de exprimare ale «adoratorilor lui Gambrinus», ca să ne dăm seama că fonograful caragialian funcționează uimitor de exact și de prompt). Caragiale speculează în mod conștient un stil propriu al secundelor, dovadă că, în schița *La Paști*, după ce-l prezintă pe tânărul Lache, ne avertizează: «Să-l urmărim ceas cu ceas și pas cu pas», iar apoi se retrage, punând în funcție cronometrul, lăsându-și personajul în seama acestuia: «10 ceasuri și jumătate seara, în sâmbăta Paștelui...» – «11 și jumătate, sâmbătă noaptea» – «12 și un sfert...» – « și trei sferturi...“ – «5 și jumătate dimineața...» – «7 ceasuri dimineața...» – «8 ceasuri dimineața» – «9 ceasuri» – «10 ceasuri» – «1 și jumătate după-amiază» – «9 ceasuri» – «10 ceasuri d.a.» – «8 ceasuri d.a.» etc.“[1]

(p. 1203) [DĂRÂMAREA BISERICII VĂRZARU]

Textul a apărut în „Universul“, XVIII, nr. 121, 5 mai 1900, p. 1, sub titlul *Notițe critice* (rubrică ținută de I.L. Caragiale),

---

* v. și Günther Mahal, *Naturalismus*, Wilhelm Fink Verlag, München, p. 155 și p. 202–214. (Nota lui I. Vartic.)

[1] Ion Vartic, *I.L. Caragiale și schițele sale exemplare*, în I.L. Caragiale, *Temă și variațiuni, Momente, schițe, amintiri*. Ediție îngrijită și prefață de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 25–26.

semnat *Caragiale*. A fost retipărit în *Opere,* IV (1938), p. 85–89, cu titlul – atribuit de îngrijitorul ediției, Șerban Cioculescu, și utilizat și de noi în ediția de față – *Dărâmarea bisericii Vărzaru*.

Text preponderent „literar" prin mijloacele puse în operă pentru intensificarea descriptiv-narativă a unui subiect care ar fi putut face obiectul unei simple note publicistice. Deși nu e o „reminiscență" ori un „reportaj", are afinități vădite cu texte ca *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu", O plimbare la Căldărușani, Palatul Cotrocenilor* ori *Leac de criză*, fiind, ca și acelea, un exemplu superior de „literatură jurnalistică".

(p. 1209) EMULAȚIUNE

A apărut în „Universul", XVIII, nr. 135, 19 mai 1900, p. 1, 2. Reprodusă în *Opere,* I (1930), p. 106–110 și în *Opere,* 2 (1960), p. 478–482.

Schița face parte, ca și *Despre cometă,* din ciclul „pedagogului de școală nouă". Caragiale formulase la un moment dat proiectul (nerealizat) al regrupării, adăugirii și publicării la un loc, într-un volum sau broșură, a textelor cu personajul Mariu Chicoș Rostogan (v. nota la *Un pedagog de școală nouă*). În *Opere*, I (1930), a grupat cele trei texte „rostoganiene" existente, prevalându-se de evidenta lor unitate.

Defilarea demonstrativă a elevilor liceului din Turnu Severin a avut loc în realitate, în contextul festivităților de 10 Mai 1900, după cum o atestă presa vremii. Micul eveniment a fost comentat de gazetarii din epocă din două puncte de vedere opuse, unii admirând, alții ridiculizând respectivele „exhibițiuni".

(p. 1215) DASCĂL PROST

Publicată în „Universul“, XVIII, nr. 163, 16 iunie 1900, p. 1. Retipărită în volumul postum *Abu-Hassan*, p. 151. Reprodusă în *Opere*, I (1930), p. 283–287, și în *Opere*, 2 (1960), p. 483–487.

Schiță înrudită tematic cu *Lanțul slăbiciunilor, Premiul întâi. O reminiscență din tinerețele pedagogului, Bacalaureat*.

(p. 1220) PREMIUL ÎNTÂI
O REMINISCENȚĂ DIN TINEREȚELE PEDAGOGULUI

A apărut în „Universul“, XVIII, nr. 180, 3 iulie 1900, p. 1, 2. Inclusă în volumul postum *Abu-Hassan,* p. 135–143. În *Opere,* I (1930), p. 111–116; în *Opere,* 2 (1960), p. 487–491.

Ca și precedenta, schița face parte din seria consacrată corupției în școală, mai precis zis – influențării (nu neapărat prin remunerări pecuniare ilegale, ci prin intervenții „amicale“, prin ademeniri de tot felul, prin presiuni și intimidări etc.) evaluării rezultatelor școlare.

Adorația tăcută a lui Bumbeș pentru Aglaia și fobia acesteia față de ocheadele lui și de privirea lui crucișă sunt o ilustrare, în registru comic, a temei „obsesiei“, caracteristică pentru scriitor.

Bumbeș e, desigur, întrucâtva „înrudit“, ca personaj, cu memorabilul Rostogan. El se arată, spre onoarea lui, mai prob decât acela în ce privește notarea elevilor (cel puțin într-un prim moment, până la exercitarea amenințării cu destituirea), dar trebuie să nu se uite faptul că este tânăr, la început de carieră: „înțelepțit“ de episoade precum cel din schița de față, se poate presupune că, în viitor, se va da pe brazdă, ajungând,

ca și Rostogan, să noteze elevii în funcție de puterea și importanța părinților.

Descrierea îmbrăcămintii lui Bumbeș („Tânărul institutor poartă o redingotă neagră foarte...“ etc.) amintește de pasajul omolog din *Leonică Ciupicescu,* prima versiune a textului *Broaște... destule* (v. în prezenta ediție în nota la *Broaște... destule. Nuvelă pesimistă*: „Gheroc negru cu doi nasturi, jiletcă de pichet...“ etc.). Ambele pasaje au fost judicios comentate de Șerban Cazimir în *I.L. Caragiale față cu kitschul,* cap. 14.

(p. 1227) CUM STĂM…

Publicată, pentru prima oară, în „Universul“, XVIII, nr. 247, 8 septembrie 1900, p. 1. Retipărită în *Opere,* I (1930), p. 319–321. Reluată în *Opere,* 2 (1960), p. 492–495.

Apărută la o săptămână după *Boris Sarafoff!…*, schița parodiază aceeași lume a gazetarilor.

Mihail Dragomirescu îi reproșa unui istoric literar că, din toată opera lui I. L. Caragiale, „n-a găsit mai vrednic de publicat decât tot ceea ce – în genere – a constituit partea meschină a preocupărilor lui literare: parodii, imitațiuni searbede lirice, glume ușoare – tot ceea ce într-o literatură nici nu trebuie înregistrat, necum recomandat și studiat“[1].

(p. 1232) BACALAUREAT

A apărut în „Universul“, XVIII, nr. 254, 15 septembrie 1900, p. 1. Reluată în „Calendarul Moftului român“, 1902,

---

[1] Mihail Dragomirescu, *De la misticism la raționalism, Cronice culturale*, București, 1924, p. 198.

p. 47–50. Va fi retipărită în volumul postum, *Abu-Hassan* (1915), p. 181–187. Reprodusă de Paul Zarifopol în *Opere,* II (1931), p. 30–33. O regăsim în *Opere,* 2 (1960), p. 496–499.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Variantă perscurtată a schiței *Lanțul slăbiciunilor*.

(p. 1237) DEZIDERATE LEGITIME

A apărut în „Universul“, XVIII, nr. 247, 9 octombrie 1900, p. 1. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 24–28. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 19–22 și în *Opere,* 2 (1960), p. 500–503.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român“ (1902).

Urbea Târgului de Munte ar putea fi – după Șerban Cioculescu – Vălenii de Munte.

(p. 1242) CAM TÂRZIU…

A apărut mai întâi, în „Universul“, XVIII, nr. 282, 13 octombrie 1900, p. 1. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 59–64. Postum, apare în volumul *Abu-Hassan* (1915), cu titlul *Tardiv*, p. 157–164. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 40–44 și *Opere,* 2 (1960), p. 504–508.

Textul de bază, în „Calendarul Moftului român“ (1902).

O schiță de berărie bucureșteană, cu evoluția expresiei, devenită celebră, „Ce! ești copil?“ ajunsă, în final, sub imperiul halbelor consumate, la „’ș’copil?“ Dintre băuturi, în schițele lui Caragiale, predomină berea: „Băutură ușoară, răcoritoare, băutură socială. Ea cere atmosferă, companie bună, amici statornici. Berea favorizează discursul politic și favorizează, se înțelege, și discursul gurmand. Este un excitant moale, bine dispune spiritul, dar nu tulbură prea mult mintea. Berea,

împreună cu măslinele, icrele, ghiudemul, salamul, intră în strategia frugalității culinare. Aceea care acuză impacienţa, graba, improvizaţia și ascunde lenea, disponibilitatea, logoreea omului balcanic… Oricum, reveria gastronomică are în berea rece, cu guler de gheneral, un aliat și un stimulent fundamental în literatura lui I. L. Caragiale“[1].

(p. 1248) IMAGINAȚIE, STIL ȘI CLISTIR

A apărut prima dată în „Moftul român“, II, nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 3, cu semnătura: *Ion.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieții autorului. Inclusă în ediţiile: *Opere*, IV (1938), p. 389–390 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 509–511.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

(p. 1251) TRIBUNA LIBERĂ!

A apărut în „Moftul român“, nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 1, ca editorial, semnată: *Caragiale.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 442–443 (*Addenda*); *Opere,* 3 (1962), p. 393–394.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

Program, „expunere de motive“ pentru lansarea unei noi rubrici, apel ironic, ipostază nouă de manifest către cititori, conținând un extraordinar repertoriu de teme, dintre care unele pot fi identificate în „notițele critice“ despre scrisorile anonime sau în *Antologie*, dedicată acestora.

---

[1] Eugen Simion, *op. cit.*, p. 76.

(p. 1253) ECONOMII...

A apărut în „Moftul român“, nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 6. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere*, V (1938), p. 443–444 (*Addenda*); *Opere*, 3 (1962), p. 395–396.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

Demonstraţie antologică de ironie caragialeană. În viziunea lui Mircea Tomuș acest text reprezintă „poate esenţa concentrării procedeului prin care greutatea ironică sporește proporţional cu aparenta neutralitate“[1].

(p. 1256) EDUCAŢIUNEA SENTIMENTALĂ LA VITE

A apărut prima dată în „Moftul român“, nr. 5, 29 aprilie 1901, cu semnătura: *Car.* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere*, IV (1938), p. 393–395 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 512–513.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

(p. 1259) POLITICĂ ÎNALTĂ

A apărut prima dată în „Moftul român“, nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 3–4, semnată: *Car...* Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* V (1938), p. 444–446 (*Addenda*); *Opere,* 2 (1960), p. 514–515.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

---

[1] *Opera lui Caragiale*, I, 1977, p. 189.

(p. 1262) O ȘEDINȚĂ LA „JUNIMEA“ ÎN AJUNUL ANULUI NOU

A apărut prima dată în „Gazeta poporului“, I, nr. 267, 31 decembrie 1895/12 ianuarie 1896, p. 1, semnată: *Ion*. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere,* III (1932), p. 219–220 (*Addenda*); *Opere,* 3 (1962), p. 486–488.

Textul de bază este cel din „Gazeta poporului“ (1896).

Glumă mimică, avându-i ca eroi pe câțiva importanți membri ai societății „Junimea“. Caragiale își marchează și sub această formă despărțirea de celebra societate literară. Începutul fusese făcut în *Ironie* și *Două note*. Va continua în *Exces de onoare* (1896), când va exagera afirmând că participarea sa la întrunirile „Junimii“ a fost întâmplătoare.

(p. 1265) TATĂL NOSTRU

A apărut prima dată în „Moftul român“, nr. 6, 6 mai 1901, p. 3, cu semnătura *Caragiale*. Neretipărită. Inclusă în ediţiile: *Opere*, I (1930), p. 323–325 (*Addenda*); *Opere*, 2 (1960), p. 521–522.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

„Comedie în miniatură“, cu două personaje, schița este scrisă parcă spre a fi „jucată, iar nu simplu citită“, cum precizase Caragiale despre *Cum să înțeleg țăranii*[1].

Maria Vodă Căpușan a remarcat „savuroasa alternare în dialog a formulelor sacramentale cu replica scurtă incisivă, agresivă, a bunicii pieptănându-și nepoata“, într-o piesă „unde acest ritual prozaic se suprapune, comic, peste celălalt“[2].

---

[1] I. L. Caragiale, *A doua provocare*, în *Opere*, 2, 1962, p. 697 (la *Note și variante*).

[2] *Despre Caragiale*, 1982, p. 85.

(p. 1268) TEATRUL LA ȚARĂ

Publicată în „Moftul român“, nr. 6, 6 mai 1901, p. 5. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 395–396 și în *Opere,* 2 (1960), p. 523–524.

Ca și în *Congresul cooperativ român*, Caragiale glumește pornind de la un personaj și un fapt real (I. Kalinderu, administrator al domeniilor Coroanei, a existat în realitate, la fel și inițiativa lui de a se înființa teatre la țară, consemnată de presă în martie–aprilie, 1901, deci cu o lună înainte de apariția șarjei caragialeene).

(p. 1270) UN FRIZER-POET ȘI O DAMĂ CARE TREBUIE SĂ SE SCARPINE ÎN CAP...

A apărut în „Moftul român“, nr. 6, 6 mai 1901, p. 6–7, cu semnătura: *Ion*. Neretipărit. Inclus în edițiile: *Opere,* IV (1938), p. 410–411 (la *Addenda*); *Opere,* 3 (1962), p. 397–398.

Textul de bază este cel din „Moftul român“ (1901).

Tema bărbierului-artist apare într-un nou elogiu al breslei cu rolul de introducere la opera unui autor „lirico-decadento-simbolisto-mistico-capilaro-secesionist“: C. A. Ionescu.

Tema bărbierului-artist revine (după „gogoașa“ din „Claponul“ și amplificată în contraapologia *Un artist*, 1892) într-un nou elogiu ironic. De data aceasta este vizat (numit) un personaj din lumea scrisului (C. A. Ionescu) și o formă literară la modă (poemul în proză); autorul mostrei ironizate este așezat în categoria „frizerilor poeți“ care „scriu poeme în proză, care de care mai despletite“.

Caion era, cum a atras atenția Șerban Cioculescu, „un cal de bătaie al revistelor umoristice, încă din 1898“[1]. În procesul pe care i l-a intentat calomniatorului, Caragiale a negat paternitatea textului[2].

Într-un scurt studiu din 1983, Ștefan Cazimir a arătat că poemul, „Încercarea lui Caion“, folosit de Caragiale ca exemplificare în comentariul său acid, nu reprezenta altceva decât „o simplă pastișă stângace după un poem în proză al lui Baudelaire, *Un hémisphère dans une chevelure*“[3].

(p. 1273) MOȘII

(TABLĂ DE MATERII)

Apărută întâi în „Moftul român“, nr. 8, 18 mai 1901, p. 6. Retipărită în *Opere*, IV (1938), p. 383–384 și în *Opere*, 2 (1960), p. 525–526.

În fiecare an, între Înălțare și Rusalii (de regulă – la sfârșitul lui mai și începutul lui iunie), se ținea, aproximativ pe spațiul ocupat azi de platforma pieței Obor, de Halele centrale Obor și de parcul din fața acestora, iarmarocul Bucureștilor, numit Târgul Moșilor pentru că era legat de străvechea sărbătoare de comemorare a morților, numită „Moșii de vară“. Într-o formă cât de cât asemănătoare cu cea din vremea lui Caragiale iarmarocul a mai dăinuit până către anul 1970. Iată, în descrierea unui contemporan, care era înfățișarea Târgului Moșilor în 1902, când spațiul destinat

---

[1] Cf. *Opere*, 3, 1962, p. 732 (la *Note și variante*).

[2] *Ibidem.*

[3] Ștefan Cazimir, *Baudelaire și afacerea Caion*, în *Nu numai Caragiale*, Editura Cartea Românească, București, 1984, p. 65.

târgului avea „forma unor semicercuri paralele, tăiate de mai multe linii drepte în forma unor raze, care conduc la un punct central pe care îl ocolesc pe jumătate succedându-se una după alta. Numai strada din mijlocul cercului formează cerc complet. În mijlocul acestui punct central, e un pavilion rotund, care are în mijloc un chioșc acoperit cu o înaltă cupolă rotundă [se observă, în treacăt fie zis, că textul, redundant și confuz, l-ar fi amuzat fără îndoială pe Caragiale, fiind asemănător celor ironizate de el în *Din foloasele tiparului* – n.n.], în care, în joia Moșilor, vine familia regală și cea princiară. Acest chioșc e înconjurat de o galerie în formă de cerc, tăiată în patru părți, în care se vând fel de fel de obiecte de galanterie, bijuterii false, turtă dulce și jucării. [...] Strada ce duce de la barieră la pavilion este mărginită la stânga cu vânzători de turtă dulce și la dreapta cu vânzători de poame uscate, băuturi răcoritoare și mărunțișuri. Strada ce duce de la pavilion la șoseaua Pantelimon și grădina Eliad e mărginită: la stânga de umbrare pline cu jucării, ceramică, brățări, mărunțișuri, o panoramă, câteva cârciumi, vreo două corturi de călușei etc. și la dreapta, cu berării, menajerii, comedii, circuri, panorame, fotografii *à la minute*, călușei, dulapuri, prăjini de încercat puterea. Intrarea în grădina Eliad, asemenea, e înconjurată de un cerc de panorame, circuri, dulapuri, leagăne, corăbii americane, călușei, iar în interiorul grădinei sunt instalate barace cu jucării și un mare număr de restaurante, adăpostite sub corturi de pânză sau de scânduri, în care petrece lumea cea mai scuturată și cu pungă mai groasă“[1].

---

[1] N. D. Popescu, *Târgul Moșilor*, în „Calendarul pentru toți românii“, 1903, p. 144, 146.

(p. 1275) TOT MITICĂ

Texte apărute în „Moftul român“ (1901), începând cu nr. 8, 18 mai, până în nr. 31, din 18 noiembrie, în rubrica „Tot Mitică“ (respectiv în „Moftul român“, nr. 8, 18 mai 1901, p. 3, nr. 9, 27 mai 1901, p. 7, nr. 10, 3 iunie 1901, p. 8, nr. 11, 10 iunie 1901, p. 7, nr. 12, 17 iunie 1901, p. 7, nr. 13, 24 iunie 1901, p. 7, nr. 14, 1 iulie 1901, p. 7, nr. 15, 8 iulie 1901, p. 7, nr. 16, 15 iulie 1901, p. 7, nr. 17, 23 iulie 1901, p. 7, nr. 18, 29 iulie 1901, p. 7, nr. 20, 12 august 1901, p. 7, nr. 21, 19 august 1901, p. 7, nr. 22, 26 august 1901, p. 7, nr. 23, 2 septembrie 1901, p. 7, nr. 24, 9 septembrie 1901, p. 7, nr. 25, 16 septembrie 1901, p. 7, nr. 26, 23 septembrie 1901, p. 7, nr. 27, 21 octombrie 1901, p. 31, nr. 28, 28 octombrie 1901, p. 31, nr. 29, 4 noiembrie 1901, p. 31, nr. 30, 11 noiembrie 1901, p. 1, nr. 31, 18 noiembrie 1901, p. 32). Au fost retipărite, grupate și dispuse în ordinea cronologică a primei apariții, în *Opere*, IV (1938), p. 403–409 și în *Opere*, 2 (1960), p. 527–531, însă cu omisiuni. Astfel, în *Opere*, IV (1938) lipsesc textele „Costică se plânge că și-a pierdut mânușile...“, „La cafenea. Doi amici...“, „Mitică e în divergență de opinii cu Costică...“, „Costică încheie așa, la cafenea...“, „*Mitică (cu glas drăgăstos*): Amice...“, „La berărie. *Costică (cu tremolo în glas...)*“, „E serată literară...“, iar în *Opere*, 2 (1960), în afară de acestea, lipsesc și: „– Dă-mi un pahar...“, „–Haide, Mitică, zice Costică...“, „Mă rog, domnule, zice ușierul...“. În ambele ediții de *Opere* lipsește textul din „Moftul român“ nr. 31. Retipărite cvasi-integral (cu o singură omisiune: anecdota apărută în „Moftul român“ din 18 noiembrie) în I. L. Caragiale, *Temă și variațiuni* (*momente, schițe, amintiri*), ediție îngrijită și prefață de Ion Vartic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 472–480. Anecdota din „Moftul român“ nr. 31, 18 noiembrie 1901 nu a fost retipărită până acum.

Anecdote și glume din seria Mitică (v. nota la *Mitică*). Personajul Mitică a devenit proverbial și a prilejuit criticilor literari comentarii demne de toată luarea-aminte; reproducem două dintre ele:

„Dincolo de Lache și Mache, de Costică și Nae, de Ghiță și Niță, Mitică se profilează ca suprapersonaj cu valoare de paradigmă onomastică. Personaj fabulos, Mitică știe din toate câte nimic, e un enciclopedist, un spiritual cu harul calamburului și un amator de bravade. Dar calitatea lui principală e deșteptăciunea, abilitatea de a se descurca în situațiile cele mai dificile. El posedă virtuțile unui Păcală citadin (Șerban Cioculescu), inventiv de soluții bufone, care modifică statutul grav al unor aspecte ale vieții într-unul lejer, de voioșie bufă. Tradiționalul Păcală simbolizează pe individul șiret care evită proba și încercările dure ale destinului; prin viclenie, păcăleli, el se sustrage de la efort, amuzându-se și uimindu-i pe ceilalți prin istețimea lui fără limite, nerușinată. El e deșteptul, pișicherul, omul care s-a născut să se odihnească și să profite, trăgându-și pe sfoară semenii. Mitică se definește prin apucături similare, știe să câștige simpatia, dând lucrurilor o interpretare mucalită, ca într-un spectacol de bâlci; este un demon deșucheat și sprinten, capabil să întoarcă în haz vorbele altora, să se eschiveze de la testările complicate și să simplifice dificultățile, coborându-le în bășcălie. «Geniul» lui Mitică stă în exprimarea paradoxului burlesc, amestec de prostie și istețime, cu intenția de a-și lăsa interlocutorii cu gura căscată“[1].

*

„Spiritul miticist și-a aflat expresia lirică în poezia lui Minulescu, iar, mai recent, în aceea a lui Marin Sorescu. Să

[1] V. Fanache, *Caragiale*, ediția a II-a, augmentată, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 16–17.

nu omitem a spune că, în unele împrejurări, Mitică poate asuma chiar atitudini eroice, sfidând pericolul cu o glumă. În 1941, când un ofițer german i-a cerut permisiunea de a se așeza la aceeași masă cu dânsul, pictorul Th. Pallady a refuzat, spunând: «Și eu am nevoie de spațiu vital!». Pe Mitică al zilelor noastre îl recunoaștem cu ușurință ca născocitor al unor termeni de uz curent. El este acela care a botezat barurile de zi «Bardèzi», autostopul – «ia-mă, nene!», și cafeaua cu înlocuitori – «Nechezol». Am fi nedrepți cu Mitică dacă am vedea în el doar pasiunea pentru glume ușoare, superficialitatea, neseriozitatea. El posedă și eminente însușiri pozitive: este sociabil, plin de vioiciune, ostil prejudecăților, tratează cu bonomie neajunsurile existenței (când acestea nu devin prea grave), e spontan și inventiv. La întrebarea dacă Mitică mai e printre noi, aș îndrăzni să răspund că Mitică e *în* noi“[1].

Desigur, destule din micile texte cu Mitică cuprind referiri sau aluzii la realități de epocă, familiare cititorilor de atunci, nu și celor de azi. Am evitat, totuși, să facem exces de pedanterie, și nu am recurs la note de subsol explicative: textele își păstrează inteligibilitatea și fără lămuriri fastidioase. Cititorul de azi poate, de altfel, dacă vrea, să afle destul de ușor cine a fost acel Kalinderu la care se referă un calambur (v. și nota noastră la *Teatrul la țară*), ori că „herăstrău“ este o variantă, astăzi ieșită din uz, pentru „ferăstrău“ ș.a.m.d. Despre renumele efectului purgativ al apelor de Buda (Buda, parte a Budapestei, nu mica localitate prahoveană, desigur: umorul anecdotei respective e întărit prin deliberata „confuzie“ toponimică, săvârșită burlesc de Mitică!), v. în nota la *Apa blagoslovită*. Cât despre acel Kibrik, pomenit undeva („…Mă supără o gheată teribil. – Du-te la Kibrik, să ți-o scoată“),

[1] Ștefan Cazimir, *Nu numai Caragiale*, Editura Cartea Românească, București, 1984, p. 50–51.

cititorul de azi va deduce cu siguranță că e vorba de un dentist celebru din epocă (căruia, de altfel, i se publica un text publicitar în chiar „Calendarul Moftului român“, la p. 120: „A. KIBRIK / Dentist / Medaliat cu mai multe medalii de aur și insigne / Strada Nouă, nr. 6, vis-à-vis de Hotel Capșa / Vindecă dinți bolnavi, îi plumbuiește, îi scoate, îi curățǎ și îi îndreptează fără nici o durere, după cele mai bune sisteme, asemenea fabrică și pune dinți minerali cu totul întocmai celor naturali“ etc.).

(p. 1286) LIGA

A apărut în „Moftul român“, nr. 9, 27 mai 1901, p. 2. În *Opere,* V (1938), p. 449–451 și în *Opere,* 3 (1962), p. 399–400.

(p. 1288) ȚARA LUI HÜBSCH

A apărut în „Moftul român“, nr. 10, 3 iunie 1901, p. 1, semnat Caragiale. Republicată în *Opere*, V (1938), p. 452–453.

Un fel de variantă a anecdotei despre Hübsch și caracterizarea „cu două vorbe“ care îi este atribuită o găsim la Marin Preda, în *Cel mai iubit dintre pământeni*, într-o conversație între personajul-narator Petrini și alt personaj, Petrică Nicolau (cele „două sacramentale cuvinte“ fiind, de data aceasta, indicate ceva mai explicit):

„Ideea lui fundamentală pe care o formula cu claritate era că am putea fi un mare popor dacă am scăpa de lichele și de lichelism și am învăța să renunțăm la stupidul nostru humor. «Dimpotrivă, i-am răspuns, humorul ne salvează. A ști să râzi în clipe tragice înseamnă a stăpâni tragicul». «Da, mi-a replicat

el, și a evita astfel măreția și a cădea în trivial. Se spune că un arhitect neamț, prieten cu Carol I, după ce a stat vreo zece ani la noi și a construit câteva edificii frumoase, i-a cerut regelui permisiunea să se întoarcă în Germania. De ce, Franț, l-a întrebat suveranul, nu-ți place țara asta? Maiestate, i-a răspuns arhitectul, țara e frumoasă, oamenii veseli, femeile atrăgătoare, dar prea mult p... mo-ti! Adică cum? s-a mirat regele. Păi, i-a explicat neamțul, deraiază un tren, morți, răniți, românul zice p... mo-ti! Secetă, inundații, incendii, p... mo-ti! Prea mult p... mo-ti! Suveranul a râs și el, cum râzi și tu acuma...»“[1].

Cu toate deosebirile între cele două versiuni (arhitect în loc de muzician etc.), îndrăznim să presupunem că la baza anecdotei formulate de Preda se află chiar textul lui Caragiale *Țara lui Hübsch*, și nu vreo ipotetică sursă comună (eventual din folclorul oral etc.), căci e foarte puțin probabil ca asemănarea frapantă între sintagmele „Țară frumoasă, cu veselă lume!“ (la Caragiale) și „țara e frumoasă, oamenii veseli“ (la Preda) să fie rezultatul unei coincidențe întâmplătoare. Va fi fost vorba fie de o reminiscență de lectură, fie – mult mai probabil – de o parafrazare deliberată (pentru repunerea în circulație, fie și sub forma aceasta, ficțional-„apocrifă“, a esenței unui text caragialesc practic cenzurat timp de decenii, neinclus în edițiile operelor lui Caragiale apărute în perioada postbelică).

Pentru spirite obtuze sau, oricum, opace la umorul rafinat al lui Caragiale, un text ca *Țara lui Hübsch* poate constitui un titlu de acuzare, el fiind interpretabil ca o insultă răutăcioasă la adresa spiritualității naționale etc. Că o astfel de „lectură“ este grav eronată, nu ar mai trebui să fie nevoie s-o demonstrăm. Putem cita, totuși – dintr-un corpus semnificativ de

[1] Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 1984, vol. I, p. 113–114.

comentarii care elucidează problema presupusului anti-patriotism al scriitorului și spulberă fără drept de apel suspiciunile ce se pot ivi din eventuale receptări improprii, simpliste, inadecvate la specificul artei –, câteva remarci ale eseistului Alexandru Paleologu:

„Spiritul lui Caragiale a exercitat în societatea noastră o acțiune *socratică* și în aceasta constă importanța incomparabilă, fundamentală, a acestui așa-zis «negativist». Prin reducere la absurd, prin maieutică și dialectică, el tindea să aducă societatea românească la cunoașterea de sine și la o conștiință morală. [...]

Ca toate marile minți lucide și vizionare, pătimașe pentru soarta nației lor, de la profeții Israelului până la Nietzsche și Thomas Mann sau Dimitrie Cantemir, Caragiale și-a ocărât-o și batjocorit-o pe a lui, jignit și disperat de ratările și diformitățile ei. Râsul lui nimicitor face să explodeze ca niște baloane de săpun toate întruchipările vidului, de la demagogia vorbelor deșarte și umflata hagiografie națională până la falsa cultură, falsul civism, falsa prietenie și falsul umor. [...]

Râsul lui Caragiale nu e un râz amuzant, nici benign: e un râs vitriolant, pornit dintr-o sacră mânie. Ne-am obișnuit să vedem în Caragiale pe clasicul echilibrat (ceea ce era într-adevăr) sub chipul moderației și simțului comun (ceea ce e profund greșit). Nu platul simț comun, izvor de confuzie, ci rigoarea bunului-simț, însușire rară și tare, definește geniul lui Caragiale. Echilibrul acestui artist scrupulos și răbdător ca un benedictin rezultă din excese contrarii. Lucid și dur ca diamantul, spiritul lui ducea totul până la extrem, până la culminație; cine nu suportă excesul nu-l înțelege pe Caragiale“[1].

---

[1] Alexandru Paleologu, *Bunul simț ca paradox*, Editura Cartea Românească, București, 1972, p. 46–48.

Poate că nu e de prisos să citãm și din însuși Caragiale, și anume dintr-un text epistolar-publicistic, suficient de clar, fără îndoială, chiar și pentru cei ce pot fi derutați de un text precum *Țara lui Hübsch*:

„Frate Vlahuță,

De ce să ne facem spaimă și inimă rea degeaba? La noi nu e nici mai multă, nici mai puțină stricăciune decât în alte părți ale lumii, și nici nu s-ar putea altfel. Calitățile și defectele omenești sunt pretutindeni aceleași; oamenii sunt peste tot oameni. Limbă, costume, obiceiuri, apucături intelectuale și morale, religiuni, precum și toate celelalte rezultate ale locului unde au trăit, ale împrejurărilor prin care au trecut, îi pot arăta ca și cum s-ar deosebi mult cei dintr-un loc cu cei dintr-altul; ei, însă, în fundul lor, pretutindeni și totdeauna sunt aceiași. Nu există pe pământ speță zoologică mai unitară decât a regelui creațiunii. Între un polinezian antropofag și cel mai rafinat european, altă deosebire hotărâtă nu există decât modul de a-și găti bucatele. Nici un neam de oameni nu-i mai bun sau mai rău, nici unul, mai inteligent ori mai prost; unul e mai așa, altul, mai aminterea; dar, la urma urmelor, toți sunt la fel. Zi-le oameni și dă-le pace!

Așadar, să nu ne mai facem inimă rea și spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, hotărât; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pân-acuma dospit cumsecade. E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit, cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu știe de cine să asculte, fiindcă nu are deocamdată încredere în nimeni... Fript cu lapte, suflă și-n brânză. N-a ajuns să cumpănească bine ceea ce ar fi în stare să poată cu ceea ce i se pune împotrivă, și astfel, încă nu înțelege că în mâna lui ar sta să-și îndrepteze soarta și să dispună apoi pe de-ntregul de ea – păcum e drept

și păcum are să și fie odată. În fine, nu are încă destulă îndrăzneală să-și răfuiască socotelile cu binevoitorii lui epitropi. Dar, cu vremea, trebuie să vină și asta; trebuie să vină și înțelegerea fără de care nu poate fi o națiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.

Românii sunt astăzi un neam întreg de peste zece milioane de suflete, având una și aceeași limbă (nu ca s-o lăudăm noi), extraordinar de frumoasă și de... grea; având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară neprețuită de filozofie morală, de humor și de poezie – cu atât mai originală avuție cu cât este un amestec de moșteniri și de dobândiri antice, grecești, slave, orientale și altele, pecetluite toate cu netăgăduita lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun și netăgăduit stăpân al lor. Din această stăpânire seculară a lui rezultă și puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d-abia pe departe începe a-și simți importanța în lumea europeană. Și de aceea este așa greu de-nțeles teama ce o au unii de «înstrăinarea neamului românesc», de «alterarea spiritului național», de... «pierderea românismului»!...

Să se piardă neamul românesc! Auzi dumneata!...“[1].

(p. 1292) LUNĂ DE MIERE

A apărut în „Moftul român“, nr. 11, 10 iunie 1901, p. 4–5. Retipărită în „Calendarul Moftului român“, 1902, p. 67–73, și inclusă în volumul postum *Reminiscențe*, p. 90–101. În

[1] I.L. Caragiale, *Opere*, 4 (1965), Editura pentru literatură, București, 1965, p. 496–497 (textul e o scrisoare către A. Vlahuță publicată inițial în cadrul unui schimb de scrisori deschise găzduit de ziarul „Universul“, în foileton, sub titlul *Morală și educație, Corespondență*, în numerele din 15 ianuarie, 2 martie, l9 martie, 25 mai 1910).

ediţiile critice: *Opere,* II (1931), p. 106–112; *Opere,* 2 (1960), p. 534–540.

Povestirea, pe de o parte, e sau pare să fie o „reminiscenţă“, respectiv un text pretins non-ficţional în care naratorul se confundă în principiu cu autorul, adică o „mărturie“ (semi)memorialistică, fiind înrudită, sub acest raport, cu *Grand-Hôtel „Victoria Română“, Monopol..., Boborul!* ș.a. Pe de altă parte, bucata e din aceeași plămadă cu cele mai remarcabile și caracteristice dintre „momente“, amintind, sub raport tematic, de *Bùbico* și de *Întârziere* (nu numai prin decorul „feroviar“, dar și prin motivul „răutăţii“ naratorului). Adevărul e că e greu de delimitat, la Caragiale, „reminiscenţele“ de ficţiunea așa-zis „pură“: în general prozele sale sunt construite pornind de la observarea cotidianului, și, pe de altă parte, viziunea și tratarea le conferă calitatea lor literară, indiferent de gradul de veracitate documentară al anecdotei. Dintre prozele scurte caragialeene cu narator implicat, unele sunt în mod cert „non ficţionale“ (*Boborul!, Monopol...*), altele sunt în mod vădit „imaginate“ (chiar dacă pornind de la elemente reale și afectând modul de relatare al „reminiscenţei“; exemple: *Reportaj, Ultima oră!..., Duminica Tomii*). Între aceste două formule, *Lună de miere* ocupă, probabil, o poziţie intermediară. Textul e înrudit și cu *Mici economii* și *Diplomaţie*, prin tema imoralităţii și amoralităţii afișate cu ingenuitate dezarmantă, aici fiind însă vorba nu de complezenţa soţului faţă de infidelităţile erotice lucrative ale consoartei, ci de complicitatea unei mame – cocoana Sofiţa, „un fel de mahalagioaică“, înrudită tipologic cu Cocoana din *Art. 214* – la infidelitatea fiicei căsătorite – e evident că „din interes“ – cu un bătrân bogat și neputincios (căci fără îndoială că *așa* trebuie „descifrată“ situaţia, iar nu cum au făcut-o, în mod surprinzător, autorii notelor ediţiei de *Opere* din 1959–1964, care au înţeles – greșit! – că bătrânul

ar fi tatăl, iar nu soțul tinerei care se dezmiardă culpabil cu presupusul ei amant, Mișu).

Un excelent comentariu analitic – probabil cel mai substanțial și, totodată, cel mai amplu care există despre această schiță – a dat Valeriu Cristea (prima parte a eseului *Două „momente" cu I. L. Caragiale*, în volumul *Fereastra criticului*, Editura Cartea Românească, București, 1987, p. 18–28).

(p. 1300) TALMUDIC

Publicată în „Moftul român", nr.11, 10 iunie 1901, p. 4. Retipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 66. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 400 și în *Opere,* 3 (1962), p. 401.

(p. 1301) O CULME

[„DIN ARTICOLUL..."]

A apărut în „Moftul român", nr. 11, 10 iunie 1901, p. 7, nesemnată. Atribuită lui I. L. Caragiale de autorii lucrării *Bibliografia I.L. Caragiale*, Editura „Grai și suflet–Cultura națională", București, 1997.

(p. 1302) CELE TREI ZEIȚE

POEMĂ PEDAGOGICĂ

Publicată în „Moftul român", nr. 12, 17 iunie 1901, p. 7. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 396–397 și în *Opere,* 2 (1960), p. 541–542.

Înrudită cu *Lanțul slăbiciunilor* (apărută, aceea, în numărul următor al „Moftului român“, la 24 iunie 1901).

(p. 1304) „MOFTUL“ FĂCĂTOR DE MINUNI

A apărut în „Moftul român“, II, nr. 13, 24 iunie 1901, p. 7. Reluat în *Opere,* 2 (1960), p. 543–544.

(p. 1306) ORIBILĂ STAGNAȚIUNE

A apărut în „Moftul român“, nr. 14, 1 iulie 1901, p. 2. Reprodusă în *Opere,* V (1938), p. 456–458 și în *Opere,* 3 (1962), p. 402–403.

(p. 1309) ÎNFIORĂTOAREA ȘI ÎNGROZITOAREA ȘI ORIBILA DRAMĂ DIN STRADA URANUS

A apărut în „Moful român“, nr. 15, 8 iulie 1901, p. 2. Semnat: *Luca*. Reprodusă de Șerban Cioculescu în *Opere,* IV, p. 397–398 (*Addenda*), și în *Opere,* 2 (1960), p. 545–546.

Șerban Cioculescu, în notele sale, aduce știri din presa vremii despre fapte diverse, din vara anului 1901, supralicitate de gazetari într-un sezon estival lipsit de evenimente. Sunt citate articole din ziarul „Epoca“: *Halimaua din str. Uranus* sau *În jurul a două drame*.

(p. 1311) MARELE CONCURS LITERAR AL „MOFTULUI ROMÂN“

A apărut în „Moftul român“, nr. 18, 29 iulie 1901, p. 2. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 398–399 și în *Opere,* 3 (1962), p. 404–405.

Invitația la concursul literar al „Moftului“ a avut urmări concrete: în numărul 19 al revistei, din 5 august 1901, era publicată – cu o prezentare redactată probabil de I.L. Caragiale – o poezie, primită ca urmare a lansării concursului în numărul anterior.

(p. 1313) O CULME

[„CARE E CULMEA ARTEI...“]

Apărută în „Moftul român“, nr.19, 5 august 1901, p. 6. Nesemnată. Atribuită scriitorului de autorii *Bibliografiei I.L. Caragiale*, Editura „Grai și suflet – Cultura națională“, București, 1997.

(p. 1314) INFAMIE…

Tipărită în „Moftul român“, II, nr. 24, 9 septembrie 1901, p. 4. Inclusă în sumarul volumului postum *Reminiscențe*. Reprodusă în *Opere*, II (1931), p. 131–134 și în *Opere,* 2 (1960), p. 547–549.

Textul de bază, în „Moftul român“ (1901).

(p. 1318) LA PELEȘ

Apărută în „Moftul român“, II, nr. 20, 12 august 1901, p. 5. Reprodusă în *Reminiscențe* (1915), p. 102–105, de fiul

scriitorului, Luca Ion Caragiale. Reluată în *Opere,* II (1931), p. 128–130 și în *Opere,* 2 (1960), p. 550–552.

(p. 1321) POLITICA

Apărută în „Moftul român", nr. 21, 19 august 1901, p. 2. Reprodus în *Opere,* I (1930), p. 322-323 și în *Opere,* 3 (1962), p. 406–407.

Este – ca și *Ultima oră!..., Boris Sarafoff!...* și *O lacună…* – un text în care scriitorul exploatează, în felul său, subiectul, de actualitate, al „cazului Sarafoff"; cu puține zile înainte de prima apariție a articolului, Sarafoff fusese achitat de Curtea de jurați din Sofia.

(p. 1324) GREȘALĂ DE TIPAR

Tipărită în „Calendarul Moftului român", 1902, p. 50. Reprodusă în *Opere,* 3 (1962), p 408.

„Caragiale a fost toată viața terorizat de catastrofele erorilor de tipar. Își lua ca precauție elementară împotriva lor scrisul rond, de o caligrafie impecabilă"[1], notează biograful și editorul scriitorului.

(p. 1325) POVESTE DE PAȘTI

Apărută în „Opinia", V, nr. 413, 13 aprilie 1908, p. 2–3. Semnată *Caracudi*. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 437–440 (*Addenda*), și în *Opere,* 3 (1962), p. 409–411.

---

[1] *Opere,* 3 (1962), p. 773.

Șerban Cioculescu reproduce o scrisoare a lui I.L. Caragiale din Berlin, datată 26 decembrie 1907, publicată de „Opinia", în numărul de Anul Nou, în care reporterul Caracudi se obligă să scrie *O cronică de Paști*: „Cum să mă plătesc eu de atâta dragoste și omenie? Nu voi putea altfel, desigur, decât cu o *Cronică de Paști*"[1].

(p. 1330) FĂCĂTOARE DE MINUNI…

Apare în „Universul", XXVIII, nr. 36, 7 februarie 1910, p. 1. Reprodusă în *Opere,* IV (1938), p. 139–143 și în *Opere,* 2 (1960), p. 553–556.

Cele mai multe din foiletoanele lui Caragiale au fost strânse de Caragiale însuși, în volumul *Schițe nouă* (1910). Cartea, primită nu cu interesul pe care ar fi meritat-o, a fost, totuși, comentată favorabil de G. Ibrăileanu în „Viața românească". Tânărul Lovinescu, în „Convorbiri literare", făcea opinie separată, afirmând că despre volum are „puține lucruri de zis, și nu tocmai bune". Aprecia totuși, cu jumătate de gură, „câteva povestiri ca *Kir Ianulea, Calul dracului, Făt-Frumos cu Moț-în-frunte*, prelucrate după alți scriitori sau traduse, în care deci autorul n-a pus decât măiestria de a povesti și nicidecum invenția sa, afară de aceste basme, celelalte schițe, în cea mai mare parte, nu sunt *nouă,* ci *vechi,* în genul de mai de mult al lui Caragiale, dar curgând dintr-un izvor foarte ostenit, ca să nu zic aproape sleit"[2]. Într-adevăr, în poveștile sale, pornește uneori de la texte vechi, precum în *Kir Ianulea.* Parcă pentru a preîntâmpina asemenea observații, în *Făcătoare de minuni…*,

---

[1] *Opere,* 3 (1962), p. 773.

[2] Eugen Lovinescu, *Notițe asupra celui din urmă volum al lui Caragiale*, în „Convorbiri literare", nr. 3, martie 1911, p. 335.

el mărturisește, chiar din debutul povestirii, că s-a folosit de câteva foi răzlețe, cumpărate cu toptanul de la un anticar.

I. L. Caragiale avea însă „sentimentul *reușitei*“ cu poveștile sale și „ținea să-l sublinieze printr-o operațiune tipică la el: indicarea insistentă a unei noi *mutări* literare și blocarea ostentativă a tuturor programelor vechi“[1].

(p. 1335) POEME ÎN PROZĂ

Au apărut în „Universul“, XXVII, nr. 56, 27 februarie 1909, p. 1. Reproduse în *Opere*, IV (1938), p. 361–364 și în *Opere*, 3 (1962), p. 530 (fără ultimul „poem“, *Cuminte*, înlocuit cu un rând de puncte de suspensie cuprins între paranteze drepte). Cuvintele „umblă-ntr-una serta-ferta“ din „poemul“ *Premiu*, cuprinse între paranteze drepte, au fost intercalate de îngrijitorii ediției *Opere,* 1–4 (1959–1965), conform unui adaos făcut de scriitor, de mână, pe un exemplar din versiunea tipărită a textului în chestiune, decupat din „Universul“ și aflat în arhiva Alexandrina I.L. Caragiale.

Savuros florilegiu de texte parodice, prin care scriitorul polemizează implicit cu, pe de o parte, o anumită modă formală (cea maeterlinkiană, a cărei importanță la noi, după cum observa Șerban Cioculescu, o supraaprecia) și, pe de alta, cu un anumit inventar tematic (sămănătorist), prezente în scrierile unor confrați. Anecdotica unuia dintre „poeme“ este, observăm, reluată dintr-o piesă mai veche, *Imaginație, stil și clistir* (povestea cu baba surdă salvată de la un iminent accident de circulație de un sergent de stradă): e încă o manifestare a interesului scriitorului pentru tehnica „temei cu variațiuni“.

---

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Cartea Românească, București, 1983, p. 176.

(p. 1341) INIȚIATIVA…

A apărut prima dată în „Universul“, XXVII, nr. 84, 27 martie 1909, p. 1, semnată: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri. Inclusă în ediții: *Opere*, II (1931), p. 176–180; *Opere*, 2 (1960), p. 557–561.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1909).

Inițiativa... continuă seria momentelor.

(p. 1346) OUĂLE ROȘII
CRONICĂ VECHE

A apărut prima dată în „Universul“, XXVII, , nr. 86, 29 martie 1909, p. 1, cu subtitlul *Cronică vechiă*, semnată: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieții autorului. Inclusă în ediții: *Opere,* IV (1938), p. 170–172; *Opere,* 2 (1960), p. 562–564.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1909).

(p. 1349) DINTR-UN CATASTIF VECHI

A apărut prima dată în „Universul“, XXVII, nr. 108, 20 aprilie 1909, p. 1, semnat: *Caragiale.* Nu se cunosc retipăriri din timpul vieții autorului. Inclus în ediții: *Opere*, IV (1938), p. 192–196; *Opere*, 2 (1960), p. 565–569.

Textul de bază este cel din „Universul“ (1909).

(p. 1356) PESTE 50 DE ANI

A apărut în „Universul“, XXVII, nr. 133, 18 mai 1909, p.1. Retipărită în *Opere,* IV (1938), p. 129–133 și în *Opere,* 3 (1962), p. 412–415.

Reminiscență despre emoționanta vizită a domnitorului Alexandru Ioan Cuza la Ploiești.

(p. 1362) PRADĂ DE RĂZBOI...
ANECDOTĂ ORIENTALĂ

Apărută în „Universul", XXVII, nr. 354, 25 decembrie 1909, p.1. Reluată în *Opere,* IV (1938), p. 187–191 și în *Opere,* 3 (1962), p. 416–419.

O „adaptare" după o „prețioasă" tălmăcire din turcește de J.A. Decourdemanche.

(p. 1367) SFÂNTA GHENOVEVA

A apărut prima dată în „Universul", XXVIII, nr. 44, 15 februarie 1910, p. 1, semnată: *Caragiale*. Nu a fost retipărită. Inclusă în ediții: *Opere*, IV (1938), p. 134–138; *Opere,* 2 (1960), p. 570–573.

Textul de bază este cel din „Universul" (1910).

(p. 1372) UN INCIDENT DE SENZAȚIE

A apărut prima dată în „Universul", XXVIII, nr. 69, 12 martie 1910, p.1, semnat: *Caragiale*. Neretipărit. Inclus în ediții: *Opere*, IV (1938), p. 144–147; *Opere*, 2 (1960), p. 574–576.

Textul de bază este cel din „Universul" (1910).

(p. 1376) CURIOSUL PEDEPSIT
(DUPĂ MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA)

Publicată în „Românul“ (Arad), I, nr. 96, 3/16 mai 1911, p. 1–3, continuă în nr. 97, 4/17 mai, p. 1–3 și 98, 5/18 mai, p. 1–2. Retipărită în volumul postum *Reminiscențe*, p. 171–195. Reprodusă în *Opere*, II (1931), p. 356–369.

Reproducem textul din „Românul“, urmându-l pe Paul Zarifopol, care a semnalat faptul că în volum, în mod vădit din neglijență, au fost omise cuvinte și propoziții.

Textul e o traducere din Cervantes, de fapt o pseudo-traducere, o adaptare sau repovestire (în spiritul definit de scriitor în notele sale din volumul *Schițe nouă* referitoare la alte asemenea traduceri libere sau repovestiri – *Kir Ianulea, Pastramă trufanda* și *Făt-frumos cu Moț-în-frunte*). La prima ei publicare, Caragiale a însoțit textul povestirii cu următoarea notă: „Această povestire se găsește în istoria prodigiosului *Don Quijote de la Mancia* al ilustrului Miguel Cervantes Saavedra (1547–1616). Pentru unii povestitori din ziua de astăzi, publicarea unei așa lucrări de artă ar putea părea o umilitoare ironie, ca și trecerea unui meteor înflăcărat, prin înalt, pe d-asupra unor focuri de artificii. Altora însă, mai puțin susceptibili, le poate fi de mare folos, luminându-le un moment aspra cale a artei literare. – Dăm aici povestea aceasta în traducere liberă. În privința formei deosebite românești, traducătorul își rezervă toate drepturile garantate prin legi. (I.L.C.)“. În nota din ediția critică pe care a inițiat-o, Paul Zarifopol formula următoarele judicioase presupuneri și observații: „Caragiale s-a servit, foarte probabil, de o traducere franceză. Textul lui Caragiale echivalează aproximativ cu a cincea parte a originalului; drept vorbind, nu e o traducere, ci o repovestire“. Povestirea despre curiosul pedepsit se află în capitolele XXXIII–XXXV din partea întâi a romanului *Don Quijote*. Pentru a permite cititorului să-și dea seama în

ce grad s-a „îndepărtat“ Caragiale de textul original, reproducem mai jos un pasaj dintr-o traducere fidelă a textului lui Cervantes (cea, modernă, a lui Ion Frunzetti, publicată în 1965 și reeditată, de atunci încoace, de mai multe ori) și, pentru comparare, pasajul corespunzător din versiunea lui Caragiale:

„– Vai, prietenă Leonela! N-ar fi oare mai bine ca înainte de-a ajunge să fac ceea ce nu vreau să știi că am de gând, pentru ca nu cumva să încerci a mă împiedica, n-ar fi mai bine, zic, să iei tu jungherul lui Anselmo, pe care ți l-a cerut, și să-mi străpungi cu el pieptul acesta netrebnic? Dar nu, n-o face, căci n-ar fi drept să iau eu pedeapsa pentru vina altuia! Mai întâi vreau să știu ce atât de nelalocul lui a văzut în mine privirea îndrăzneață și necinstită a lui Lotario, încât să-i dea ghes să îndrăznească a-mi mărturisi dorințe păcătoase ca acelea pe care mi le-a mărturisit, cerându-mi să-l îndrăgesc, spre paguba prietenului său și spre necinstea mea! Du-te, Leonela, la fereastră și cheamă-l, că, nu mai încape îndoială, trebuie să fie pe străzi, în fața casei, așteptând să-și poată împlini gândurile lui ticăloase. Însă, mai înainte de ale lui, am de gând să-l împlinesc pe-al meu, care e mai crud, dar mai cinstit.

– Vai, stăpână, răspunse iscusita și hâtra de Leonela, ce ai de gând să faci cu jungherul? Vrei cumva să-ți iei viața, ori să-l ucizi pe Lotario? Căci oricare din aceste două lucruri ai avea de gând să-l faci, tot în paguba numelui tău bun are să se întoarcă! Mai bine este să-ți potolești furia și să nu-i dai prilej omului acestuia de nimica să intre acum în casă și să ne afle singurele. Ia seama, stăpână, că noi suntem două femei slabe, iar el e bărbat, și hotărât; ia seama că, de vine cumva cu gând rău, orbit de patimă, până să n-apuci tu a îndeplini ceea ce ai hotărât, poate el foarte bine să facă lucrul ce-ar fi, pentru tine, mai rău decât moartea. De cap să-i fie stăpânului meu Anselmo că i-a dat atâta putere în casa lui unui asemenea

derbedeu! Și să zicem, senora, că-l omori, cum cred că ai vrea să încerci: ce-avem să facem după aceea cu mortul?

– Ce-avem să facem, întrebi, prietenă? răspunse Camila. Avem să-l lăsăm pentru îngropăciune lui Anselmo, căci drept este să aibă și el o îndeletnicire plăcută, vârându-și în pământ, cu sudoarea frunții, propria lui necinste. Hai, cheamă-l o dată, fiindcă atâta vreme cât amân răzbunarea legitimă a jignirii ce mi-a adus, mi se pare că știrbesc cinstea pe care-o datorez bărbatului meu!

Toate acestea le asculta Anselmo, și la fiecare cuvânt rostit de Camila gândurile i se înseninau; iar când auzi că era hotărâtă să-l omoare pe Lotario, numai cât nu ieși ca să se dea pe față și să împiedice asemenea lucru; dar îl ținu locului dorința de a vedea unde duceau hotărârea ei atât de cinstită și marea ei statornicie, așa că-și puse în gând să nu iasă decât în ultima clipă în care ar mai apuca să împiedice omorul".

(Miguel de Cervantes Saavedra, *Iscusitul hidalgo don Quijote de la Mancha*, partea I, cap. XXXIV, în românește de Ion Frunzetti.)

Iată și versiunea lui Caragiale pentru același pasaj:

„Deodată femeia cheamă cu glasul tremurând pe Leonela și-i zice:

– Du-te de-mi adu pumnalul bărbatului meu.

– Pumnalul? ... doamne sfinte! ce vrei să faci cu pumnalul, stăpână?

– Nu răspunde! Fă ce-ți poruncesc!

Leonela a adus pumnalul. Camila l-a tras din teacă; i-a încercat vârful și l-a ascuns în sân. Apoi privind la Leonela cu ochii plini de mânie, i-a zis:

– Acuma mergi la neomenosul, la lipsitul de suflet, la mișelul de Lotario, care vrea să mă necinstească, și adu-mi-l aci, acum, numaidecât.

– Stăpână, a răspuns Leonela, făcându-se că tremură de spaimă, pentru Dumnezeu gândește, ce vrei să faci! Vrei să ucizi pe Lotario? dar o să ai atâta putere? și cum o să ascunzi omorul? și ce are să zică bărbatul dumitale? cum o să-i poți spune adevărata pricină a acestei grozave fapte? și chiar cinstea dumitale, atât de scumpă, n-are să fie întunecată când s-ar zvoni în lume de această întâmplare? Gândește-te, rogu-te, la ce primejdii te duci!..

– Ce-mi pasă de orice primejdii! a strigat Camilla; numai de o primejdie, numai de o nenorocire mă cutremur: să nu calc credința ce am jurat-o celui mai iubit și mai nobil soț. Un om cu sufletul de câine jucându-se cu încrederea soțului meu, vrea să ne facă de ocară casa: nu! n-ascult de nimic! nu mai mă gândesc la alta decât la ticăloșia lui și la răzbunarea mea... du-te Leonela, și fă ce ți-am poruncit!

Șireata Leonela s-a supus. Anselmo, în culmea fericirii și a recunoștinții, pătruns de dragoste pentru scumpa lui soție, era cât p-aci să iasă de unde sta ascuns și să-i cază în genunchi; dar s-a gândit mai bine să se bucure de această neprețuită priveliște; și-a șters lacrimile de bucurie și a stat nemișcat în cămăruță“.

(p. 1391) FECIOARA-DIN-LUNĂ
(POVESTE JAPONEZĂ)

A apărut prima dată în „Românul“ (Arad), I, nr. 109, 18/31 mai 1911, p. 1–3, cu semnătura *L.I.C.*, la notă. Retipărită în „Ordinea“, IV, nr. 1005, 24 mai 1911, p. 1–2 (Reproducere după „Românul“), cu semnătura *I.L. Caragiale*, la notă. Identificată de Georgeta Ene (v. *Bibliografia I.L. Caragiale. În periodice (1852–1912)*, I, 1997).

Textul de bază în „Românul“ (1911).

În „Românul“, în prima pagină, apare următoarea notă „Această poveste minunată, pe care o dăm aici, în traducere liberă, după *Japanische Novellen und Gedichte* ale lui Paul Enderling se găsește într-o carte veche, *Taketori-Monogatari*; cuvintele astea însemnează pe japonește, *culegere de povestiri*. Iată ce spune în introducerea sa, învățatul literat german despre culegerea asta:

«*Taketori-Monogatari* a fost scrisă, cam pe la mijlocul veacului X, într-o limbă concisă, scurtă. Autorul ar fi Minamato -no-Jun, mort în 983 d. Chr. De pântre străvechi legende japoneze, răsar ici-colo motive budiste. Limba în care e scrisă culegerea stă cam în același raport cu japona modernă ca *Niebelungenlied* cu germana de astăzi. Chiar pentru japoni e o carte grea de citit din pricina nenumăratelor ei jocuri de cuvinte».

(În privința modului particular de traducere în românește, traducătorul își rezervă toate drepturile literare potrivit legii L.I.C.).

Volumul la care se face trimitere este: *Japanische Novellen und Gedichte. Verdeutsch und herausgegeben von Paul Enderling*, Leipzig, Druck und Verlag von Philipp Reclam jun, f.a., 79 p. (Universal-Biblioteck), iar povestea *Fecioara-din-Lună (Mondfräulein)* se găsește la paginile 13–19, fiind prima din capitolul *Novellen*. După mențiunea de la sfârșitul prefeței (*Einleitung. Über japanische Literatur*), „*Berlin, 1905*“, volumașul a fost tipărit, probabil, în acel an, când Caragiale s-a stabilit în capitala germană. Exemplarul din *Japanische Novellen und Gedichte* de la Biblioteca Academiei Române are, pe pagina de titlu, semnătura autografă, în creion, a lui Liviu Rebreanu, din a cărui bibliotecă provine.

Naște, însă, întrebarea dacă, totuși, Caragiale deprinsese limba germană în așa măsură încât să traducă scrieri literare din această limbă în românește. Este posibil să ne aflăm în fața

unui exercițiu, a unei încercări. După cum există probabilitatea ca tălmăcirea să fi fost efectuată în familie, de Luca (Luky) (inițialele semnăturii la nota din „Românul“ sunt: *L.I.C.*, iar în „Ordinea“ apare în clar: *L.I. Caragiale*, iar tatăl, Caragiale senior, să-și fi dat girul pentru forma în limba română. Chiar și în această situație, credem că este utilă punerea în circulație a acestei „traduceri libere“, întrutotul în spiritul lui Caragiale din ultimii săi ani. Oricum, e un text *văzut* de Caragiale.

O a doua notă, la sfârșitul textului (în pagina 3 a „Românului“):

„Fuzi-Yama – vulcan activ și astăzi – este muntele sacru al japonilor. Numele și-l trage de la un vechi templu, care se află la poalele lui. Nenumărați peregrini vin din toate unghiurile împărăției, după o datină străveche, să urce până-n vârful muntelui sacru – la înălțimea de peste 3 500 de metri.

(p. 1398) UN BĂIEȚAȘ RĂU
(TRADUCERE DIN MARK TWAIN)

A apărut în „Foaia interesantă“, VI, nr. 25, 9/22 iunie 1911, p. 98. Semnat *Luca.*

O traducere din Mark Twain, cu titlul *Istoria unui băiat rău care n-a fost niciodată pedepsit*, s-a tipărit în „Convorbiri literare“, XVIII, nr.8, 1 noiembrie 1883, p. 291–293, cu semnătura *L.* Numele personajelor au fost românizate: Radu, Ioan. Este posibil ca tălmăcirea să aparțină lui I.L. Caragiale.

POSTUME

(p. 1405) ABU–HASSAN

„Poveste orientală“ apărută postum în volumul *Abu-Hassan*, editat de fiul său, Luca I. Caragiale, în 1915, la Editura „Flacăra“ din București (p. 6–60). Paul Zarifopol publică povestea în *Opere*, II (1931), p. 256–283, după manuscrisul existent în Biblioteca Fundației Universitare Carol I: „Manuscrisul are 86 file (jumătăți de foi, format comercial, liniate, tăiate longitudinal. Cerneala violetă). De la jumătatea filei 49 până la jumătatea filei 57, scris cu creionul. Acest amănunt, precum și numeroasele tăieri și ștersături arată, dacă ținem seamă de minuțiozitatea caligrafului Caragiale, că manuscrisul nu e copia definitivă pentru tipar“[1].

(p. 1439) POVESTE

Neterminată, a rămas în mai multe manuscrise. Publicată pentru prima dată de Luca I. Caragiale în volumul *Abu-Hassan,* București, 1915, p. 61. Inclusă în edițiile: *Opere*, II (1931), p. 284–302; *Opere*, 3 (1962), p. 580–594.

---

[1] *Opere*, II (1931), p. 434.

Textul preluat după ediția *Opere*, 1–4, 1959–1964, dar confruntat, din nou, cu manuscrisul aflat la Biblioteca Academiei, la cota 2069.

Dăm, după Șerban Cioculescu, descrierea manuscrisului de la Biblioteca Academiei Române: „29 jumătăți de foi tăiate în lung, format comercial, liniat. Numerotația de la fila 1 la 7 cu cerneală violetă, ca și întreg textul. De la fila 8 până la sfârșit, numerotația arbitrară: 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 22–35, cu creion albastru, iar scrierea longitudinală. Textul e însă complet. Pe fila 7, Caragiale a scris cu creion albastru: «urmează la 11 cu albastru». Titlu: *Poveste*. Pe verso ultimei file (35), următorul plan de continuare a povestei: «Cununiile. Petrecerea. Trandafirul. Traiul tinerilor. Moartea lui Roșu. Suirea lui Ler. Rivalitatea soacrei cu nora. Floarea la mănăstire. Ler n-are copii. Mezin cu nevasta merg s-o vadă cu Mugurel. Răscoala. Războiul. Fuga lui Ler. Aventurile. Asasinarea lui Mezin, când află că și Verde a fost asasinat. Mugurel la 18 ani (Moartea Vioricăi Liliana lui Mezin). Floarea primește pe Ler fugar văduv lucrează ca s-aducă pe Ler înapoi. Mugurel o execută în mănăstire. Încheiare»“[1].

Pe text mai există intervenții, cu creion negru, de altă mână, probabil a lui Luca I. Caragiale, cum susțin atât Paul Zarifopol, cât și Șerban Cioculescu.

Poveste este cea din urmă scriere literară la care a lucrat Caragiale.

(p. 1461) MARE EXCURSIUNE ROMÂNĂ PRIN JUDEȚUL NEAMȚ

Text publicat în „Reformatorul“ (Piatra Neamț), anul V, nr. 237, 21 iulie 1923, p. 1 („Amintiri din trecut“). A fost

[1] *Note și variante*, la *Opere*, 3, 1962, p. 847.

republicat în *Opere*, IV (1938), p. 384–386 și în *Opere*, 3 (1962), p. 558–560.

Text de umor intimist, de uz privat, fără îndoială că nedestinat de autor publicării, dar publicat postum, în mod oportun, de redacția săptămânalului pietrean „Reformatorul" („organ democrat-independent; apare sâmbăta", se poate citi pe frontispiciul gazetei), însoțit de următoarea notă: „Printr-o fericită întâmplare ne-au căzut în mână următorul manuscris inedit al marelui nostru scriitor și dramaturg I.L. Caragiale, scris cu ocazia unei excursiuni, fiind oaspetele lui Nicu Albu". Se poate presupune – cu mari șanse de a fi foarte aproape de adevăr – că, după încheierea acelei faimoase „excursiuni române", unul dintre participanți a păstrat savurosul „document". „Fericita întâmplare" la care se referă nota redacției „Reformatorului" ar putea fi descoperirea textului (fie de către deținătorul său, care poate că uitase de el ori îl rătăcise, fie, dacă acel presupus fost participant la excursie decedase între timp, de către o rudă sau un prieten care-i va fi „moștenit" hârtiile, adică „arhiva personală", mai pretențios spus) și remiterea lui către redacție, pentru publicare. Pe lângă hazul său intrinsec, textul prezintă interes și ca document despre personalitatea lui Caragiale și comportarea lui în cercurile de amici; sub acest raport, e „înrudit" cu multe din scrisorile scriitorului către prieteni și „confirmă" mărturiile unor contemporani.

(p. 1464) REPERTORIU DE NUME PROPRII

Publicat pentru prima oară în *Opere*, II (1931), p. 370–383, reprodus în *Opere*, 3 (1962), p. 545–557.

Acest repertoriu nu e propriu-zis un text destinat de scriitor publicării ca atare, ci un document „de lucru", extras din

instrumentarul de creație al lui Caragiale. La prima publicare, Paul Zarifopol – care i-a atribuit și titlul sub care îl publicăm și noi – l-a însoțit cu următoarea notă (în *Opere*, II, p. 444):

„*REPERTORIU DE NUME PROPRII* – Colecția de nume proprii se compune din :

(I) un repertoriu cu inițiale pe marginea foilor în ordine alfabetică; e un caiet în 4ș, cu foile liniate transversal și împărțite în trei coloane; are scoarțe albastre; pe scoarța din frunte poartă o etichetă roșie pe care e tipărit cu litere aurite cuvântul *Répertoire*. Pe fața dinăuntru a copertei e lipită eticheta librăriei. Caetul nu posedă nici o dată;

(II) și (III), două fișe, din care una pare a fi o foaie ruptă dintr-un carnet cadrilat, cealaltă e un colț de hârtie ordinară;

(IV), o mică placă de marmură, pe care o avea Caragiale, la Berlin, totdeauna pe masa de lucru, pentru însemnări curente. Numele proprii sunt notate la întâmplare; ordinea alfabetică (*Burguiu, Calaican, Caravidi* etc.) e introdusă de noi. Pe această placă se cetesc, în afară de numele proprii, tot de mâna lui Caragiale, cuvintele: *La balet niște zâne îmbrăcate în pielea goală*; iar ceva mai jos: *progres... dar lichele multe de ex. cumnatul Lică*. Îmi amintesc că despre Lică vorbea Caragiale ca de un personaj ce avea să figureze în comedia *Titircă, Sotirescu et Co.* – Însemnările de pe această placă sunt, probabil, ultimele rânduri, de intenție literară, scrise de Caragiale.

Neavând la dispoziție manuscrisele originale, reproducem *Repertoriul* după *Opere*, II (1931).

În *Opere*, 3 (1962), la *Note și variante* (p. 832), autorul notei referitoare la *Repertoriu* (foarte probabil Șerban Cioculescu) semnala existența a încă unui asemenea repertoriu, pe care îl aprecia a fi mai vechi decât cel publicat de Zarifopol. Îl reproducem aici ca atare, după *Opere*, 3 (1962), împreună cu explicațiile care îl însoțesc:

„În manuscrisul versiunii incomplete a dramei *Năpasta*, oferit de Caragiale lui Delavrancea, probabil după strălucita apărare a prietenului său în procesul de calomnie intentat lui Caion, la filele 58–61, se găsește un alt repertoriu de nume proprii. Ca și în precedentul, numele nu urmează în ordine alfabetică. Îl reproducem întocmai. Semnele de întrebare sunt ale noastre, la lecțiunile incerte. De asemenea, cele închise între paranteze ascuțite arată ștersăturile autorului, rămase nedescifrabile:

Umezeanu
Guvidi Mistopolu
Artorosidi
Turlaru
Vică Poponeci
Cotârleț
Matracucu
Cutcudache
Corcoduș Corcodeanu
Vighiveci Chirița
Catrafusea
Paftali
Bălmăjeanu
Sarmacopolu – Sarmacolu – Sarmacu, Sarmacov, Parmac
Vlasidi
Vlangopolu
Pripici Pritocciu Topciu
Zapisescu
Săpunel, farmacia la „Microbul de Aur“
Simigeanu
Surchidescu Surchididi Surchidiu Surchidolu Surchidopol
Chicoșan Nerone Chicoșan-Bobu Rostoganu, pedagog

Tulumbache
Maloteanu
Chirchiropol Chirchirizopolu
Chirchiroiu
Chirchirescu Acrivița Chirchidopolu
Mache Sacherdotescu
Cochinò
Pandoliu
Serpengea Iorgu Dadu
Ciulete
Ștulete Firipeana (?)
Răpițeanu
Bizim
Buzdrogovici
Trichinescu
Tilivichiu
Cotocea
Țârcădău
Titiveanu
Suhăleț
Fidigeanu
Ghiodânac
Cavgadi
Țăcălie
Filipidi – Filipescu (?) – Filipovici – Filiparu (?)
Filigeanu
Rusu – Turcu – Frâncu – Neamțu – Sasu – Moscalu
Bârcea
Surcea
Paparovici Locot.col. Paparovici Maior Paparovici
Terciulescu
Cioplițeanu
Surduc

Lapocencu – icu – escu
Ion Gaftea Prescurea
Cănuță
Cochidi Cochino Cochinata
Napu
Lera Lercan Lereanu Iancu Lera
Popică Popic-i
Păpureanu Păpurel Papurolu
<?> Fantasoglu
Năsoganu
Papadè Papacostea Papanaș
Dondopolu
Vlangadu Vlangada
Calaicanu
Carapapa
Cotoceanu Cotocea
Grandinopolu
Scufecică – icu Scufelcu Scufenciu
Gogonel
Covăsescu Covățel Covățeanu
Miculì
Grindei Răzor Horațiu Fleașcă
Lulete Catone Sfârlea
Știubei Vergiliu Bumbea
Făcăleț Cicerone Oancea Culea
Bârzoiu Tiberiu Moachea
Clăbuc Horațiu Făcăleț
Aliman Corneliu Boanglea Fleică
Aguridă Romulus Boghici
Amărăzoiu Traian Oprea Marius Sulea
Ovidiu Nodea Justinian
Anadolu (părintele) Pantazi

Averescu Vespasian Pițulă
Băbăiță Băbăilă Bob Zlatco
Băbăianu Babaicu Bengea
Babițoi
Baciu
Bădicul
Bădârleanu
Parmacolu Parmac Parmacliu Parmaclidi
Inacciu (?)
Bălăbănescu
Mistopolu
Bălăriu-rie
Bălțatu Bălțătescu
Bănănău
Vlăjaru (?)
Bârzoiescu Calevri–Calevra
Boghici Pitacu
Bondocea
Boanghea <?> Ivancea
Tăgârță
Dimie Ganciulescu
Dopu
Dănăcel
Duduianu Tiberiu
Duracu Iorgu Nodea
Țapu Octavian
Fâstâc Grigorie Țupa
Gagulea Gagulenco
Gogoșoiu Țupa
Icușaru
Siminogul (?)
Iupa Inpa
Țupa

Bostangea
Artorosidi
Mangu și Mangopol
Modroghin Modrighin
Pătulescu
Rudu
Suparu
Văculescu
Veriganu Verigopolu
Vlaidi Vladici
Zmeureanu
Vuteanu
Vulpășescu
Poporanu
Calamari (?)
Pospaiu derivate
Jintiță ”
Jugaru ”
Durduliu ”
Chiorvantim ”
Cuișoare ”
Scorțișoară ”
Calitoronidi ”
Califurnache ”
Tumbechi u idi deriv.
Dulama Maloteanu
Scurteică
Conduris ache
Măcău
Cocioabă Ciociobeiu Cociobeiu
Mălăieru Țobaru
Leușteanu
Mânjoală

Măscurel eanu escu
Misliu
Mozolescu Mozolescu Mozolescu
Terciulescu Tertius Tertiulian
Ogoianu deriv. Ogoiu
Umezeanu
Palici
<?>
Pănătău
Pandoliu vezi pag. 2, r. 7
Păpăuț Pantofi
Papadi Papadiu Papainog
Pataca Patac
Pitulaș-ici Pitulescu deriv.
Pițingău
Fațandache Pațandache
Plopea Prefixe
Peicopoi (?) avocat
Bunghinescu
Puianu
Puiescu
Puțintelu
Cocoloș
Sorcovăț
Boștină
Tiscodiu (?)
Brabete
Brobodeanu Broboadă deriv. Buzatco
Bucă–an–ărescu–ăneanu (Buză etc.)
Bumbuianu–escu
Butuc–anu–escu–eanu Bogod etc. Bodogan etc.
Calapod-Calapăr deriv. și compozite
Călțun etc.

Căpuș
Țugui
Carapanu
Psaridi“[1]

Reproducem aici și comentariul lui Paul Zarifopol, din *Introducere* la volumul în care *Repertoriul de nume proprii* a fost publicat întâia oară:

„Este bine cunoscută vorba lui Caragiale: nu pot să văd figura până ce nu-i știu numele.

Precizia și finețea fantaziei sale verbale se învederează strălucit la capitolul numelor proprii. Repertoriul alfabetic este o deplină operă de artă. Netăgăduit, Farfuridi, Trahanache, Brânzovenescu și Cațavencu chiar, sunt nume inspirate încă de legea numelor din vechiul vaudeville; dar Leonida (ce adevărat sună: *Conu* Leonida!), Titirică și Ipingescu sunt nume reale care pot denumi cu drept cuvânt oameni după clasă, sau după categorie profesională, fără aluzii puerile în silabele lor. Există o poemă satirică despre biurocrați, odinioară destul de cunoscută în Germania: *Der Staatshaemorrhoidarius*. Când a auzit Caragiale, întâi, titlul acesta, numaidecât a început să-l trateze, entuziast, pe românește: repede a dat la o parte formațiile *Trânjescu, Trânjeanu*, și, încântat, s-a oprit la – *Trânjovici*: domnul asesor Trânjovici, domnul șef de masă Trânjovici, domnul director Trânjovici. În adevăr, în românește (poate mai mult în părțile moldovene) terminația rusească sună curios a cinovnic. Rară știință avea Caragiale în derivarea artistică a numelor.

În repertoriul alfabetic, între literele *V* și *Z* Caragiale a introdus o grupă de nume sugestive: Paragrafescu, judecător; Articoleanu, avocat; Născoceanu, reporter; Opinianu, ziarist;

---

[1] I.L. Caragiale, *Opere*, 3, Editura pentru literatură, București, 1962, p. 832–837 (din textul notei referitoare la *Repertoriu de nume proprii*).

Krupescu, ofițer de artilerie; Torpilorian, căpitan de marină; Scenescu, autor dramatic. Pentru ce, și din ce epocă, își rezervase Caragiale aceste copilăroase construcții, nu se poate ști sigur: caetul e nedatat și nedatabil. Am auzit însă de multe ori pe Caragiale bătându-și joc de asemenea nume de comedie: lista lui ar putea foarte bine să fi fost o ironie. Enormitatea însăși a derivării întărește această presupunere.

Corpul principal al repertoriului constituie un desăvârșit tezaur artistic. Aici fiecare nume, aproape, răsună infinit, deslănțuind tumultuos și totuși organic impresii ce stau ascunse, neconcretizate, saturate însă de substanță vie. La cetirea acestor *Momente* în câteva silabe, fantazia se agită, încântată și nemulțumită, între lumina bruscă a numelui plin de putere evocatoare, și regretul după tot ce n-a mai putut scrie Caragiale. Pentru cine e pătruns de scrisul său, răsfoirea dicționarului de nume rămâne, oricum, un joc fermecător, măcar că întrerupt de păreri de rău ce izbucnesc la tot pasul.

Caragiale evită sistematic adunarea sau construirea de nume cu terminațiile *-escu* și *-eanu*, astăzi paralizate în puterea lor de expresie. Principalele clase de nume le dau terminațiile străine, grecești și bulgărești mai cu seamă, apoi numele de mahala în mare parte născute din desmierdare glumeață sau răutăcioasă, și, în sfârșit, numele rurale. Sonoritatea, prin ea însăși comică (Chirchirizopol), Colochitachi, Papaluhidi, Titirizopol, Țimbanaki), e rareori căutată de Caragiale. El respectă modul real al numelor, după clase și categorii sociale: Țapă, Țurcă, Boblete, Bodârlete, Boantea, Culea, Clăbuc, Fâță, Fișcălie, sunt ireproșabil rurale, fără aluzie, sau cu aluzia tocită aproape total, libere de vulgarizarea destructivă a lui *-escu* și *-eanu*. În Brobonel, Băncuță, Bănuță, Covășel, Gogonel, zâmbește drăcos mahalaua. Îndeobște, Caragiale caută sau construiește numele fără semnificare obiectivă, pentru ca

expresivitatea lor pură să funcționeze cât mai liber: Lera, Leva, Oproiu, Nătruț, Negoiță, Sulea, Spatiu.

O dată, el nu se poate opri să nu precizeze întrebuințarea unui nume, alipindu-i o categorie socială: *Paftali (d. căpitan)*. Izolate sunt combinațiile calamburiste, ca *Lovelake (Lake), mare crai*, și cele două ciudățenii scatologice: *Bravul Cufurenko* și *Măcufurescu.*

Cu specială dragoste și în enormă veselie este întocmit grupul transilvănenilor: Tarquinius *Frișcă* (probabil Priscus), Tarquinius *Fudulu*, Numa Pompic, Cicerone Mazăre, Marius Sulea (din Marius și Sulla), Veșpazian Pițiclă, Horațiu Fleașcă (Flaccus), Ovidiu a Tomiții etc. – onorați cu acest comentar magistral: «doispreace apostoli, mă! zic zeu lui D-zeu! toți la Vindobonae Universae Medicinae, mă!... oezofagu mânisa și sfincterul tătiniseu... morții tei! no! meri numa!».

D-l Ibrăileanu a aprofundat din punct de vedere psihologic și social capitolul numelor proprii la Caragiale. Studiul său (în *Studii literare*, București, 1930, pag. 72 și urm.) nu are nevoie nici de îndreptare, nici de completare“[1].

(p. 1494) DĂ-DĂMULT... MAI DĂ-DĂMULT

Publicat prima dată de Șerban Cioculescu, în ediția *Opere*, IV (1938), p. 198–208, după un manuscris autograf. Inclus în ediția *Opere*, 3 (1962), p. 563–571.

Textul, preluat după aceasta, a fost confruntat și cu ediția anterioară.

Interesantul exercițiu parodic nu vizează doar maniera povestirilor lui Delavrancea. Acestea rămân un pretext, de la

---

[1] Paul Zarifopol, *Introducere*, în I.L. Caragiale, *Opere*, II, Editura „Cultura Națională“, București, 1931, p. XXIV–XXVI.

care pleacă un studiu „practic“ aplicat unei maniere de-a vorbi și un experiment, o testare a „mecanismelor“, o încercare a limitelor limbajului. Reținn atenția rimele interioare și asociațiile de cuvinte bazate pe sonoritate, sinonimiile aberante, construcțiile pleonastice, repetițiile, utilizate atât în dialog, cât și în narațiune sau descriere.

(p. 1506) [ULTIME CUGETĂRI]

Au fost publicate pentru prima oară în *Opere*, 3 (1962), p. 562. Titlul *Ultime cugetări* le-a fost atribuit de îngrijitorii ediției respective. Reproducem textul din *Opere*, 3 (1962), nedispunând de manuscrisul pe care, în volumul amintit, autorul notelor îl descrie în felul următor: „Dintr-un mare caiet cu pătrățele, cartonat flexibil, cu falsul titlu *Sulfina, basm în trei acte de Carmen Sylva*, conținând numai numele persoanelor. Aceasta face caietul databil înainte de plecarea la Berlin (1904)“. Tot în *Opere*, 3 (1962), la *Note și variante* (p. 841), sunt comunicate și următoarele variante:

„Aforismul 1. Pentru un român care (*a ajuns să*) știe citi etc.
2. Trebuie să fii prea inteligent ca să spui despre un copil legitim al tău că nu-i al tău; dar ca să juri că e al tău, prea prost trebuie să fii.
5. Cum să le mai potrivească și Dumnezeu... A făcut prea puțin noroc și prea multă lume.
7. Unde toți oamenii mari *trec* de secături etc.
8. *destulă* (în loc de *multă*) vreme.

CUPRINSUL

Prefață. I. L. Caragiale și spiritul românesc V
Cronologie XXXV
Notă asupra ediției LXIV

ÎN VOLUME

TREI NOVELE (1892)

Păcat 3
O făclie de Paște 36
Om cu noroc! 52

NOTE ȘI SCHIȚE (1892)

În Nirvana 58
Ironie 64
Două note 70
Grand Hôtel „Victoria Română“ 76
Un artist 82
Norocul culegătorului 85
25 de minute... 88
Temă și variațiuni 94

SCHIȚE UȘOARE(1896)

Un pedagog de școală nouă 99
Reformă... 111
Statistică 115

Congresul Cooperativ Român. Ședința de inaugurare 117
Noaptea Învierii. Novelă 123

SCHIȚE (1897)

O invenție mare 132
Poveste. Imitație 136
Războnare (de Carmen Sylva) 143
Broasca minunată. Schiță americană de Mark Twain 172

NOTIȚE ȘI FRAGMENTE LITERARE (1897)

Între două povețe... Schiță 179
O vizită la castelul „Iulia Hasdeu“ 186

MOMENTE (1901)

La Hanul lui Mânjoală 200
Cănuță, om sucit 210
Două loturi 220
La conac 237
Reportaj 244
Ultima oră!... 253
Boris Sarafoff!... 259
Groaznica sinucidere din strada Fidelității 269
Amicul X 280
Caut casă... 285
De închiriat 290
Proces-verbal 295
Urgent... 300
Domnul Goe... 306
Vizită 312
Triumful talentului... 317
Întârziere 323
Petițiune 329
Lanțul slăbiciunilor 336
La Moși... 341
Tren de plăcere 346
Atmosferă încărcată 355
Tempora... 361
O lacună... 365

Situațiunea 371
1 Aprile 377
Five o'clock 382
High-life 388
Cadou… 393
Diplomație 398
Mici economii 403
Inspecțiune 409
Ultima emisiune… 420
Amici 425
Telegrame 431
O zi solemnă 440
Boborul! 446
Baioneta inteligentă [Garda civică] 452
Justiție 457
Art. 214 461
Căldură mare 475
Bùbico 482
C.F.R. 489

MITICĂ (1902)

Mitică 495

SCHIȚE NOUĂ (1910)

Kir Ianulea 501
Mamă… 531
Pastramă trufanda 537
Partea Poetului 544
Duminica Tomii 550
Monopol… 556
O cronică de Crăciun… 563
Antologie… 574
Greu de azi pe mâine… sau unchiul și nepotul 582
Meteahnă… 588
Identitate… 592
Așa să mor! 598
Repausul dominical 604
Țal!… 611

O conferență 619
Ion… 626
Calul dracului 632
Făt-Frumos cu Moț-în-frunte (după Charles Perrault) . . . 643

ÎN PERIODICE

Cronică fantastică 655
Zig-zag!… [„O armată formidabilă…“] 660
Cronica sentimentală 664
Cronica fantazistă 668
Zig-zag [„Cum să încep…“] 671
Depeși telegrafice. Serviciul gratuit și de porunceală al „Ghimpelui“ 676
Cronica [„A! Doamnelor și domnilor…“] 678
Cronica [„Aflați-mi, iubiți cititori…“] 683
Una–alta 687
Felurimi 689
Profesie de credință. Către cititori 691
Gogoși 693
Războelul 704
Prospătură 706
În stilul și cu sintaxa „Monitorului oficial“ 709
Ultime gogoși calde. (Serviciul telegrafic particular) 710
Către cititori 714
Situațiunea Europei (Articol de fond) 716
Parlamentare. Camera din Stambul 719
Manifestul „Claponului“ [Către cocoane] 723
[Respectul datorat autorității] 725
Mulțumire publică 727
Importantisim. Ultima gogoașă 728
Orientale. Două documente 729
Corespondență sentimentală [„Întâmplarea…“] 735
[Cură la apele de la Văcărești] 738
[Cetățeanul Ghiță Calup] 740
[Calendar] 742
Regentul anului 745

Eclipse 746
Lache și Mache. Nuvelă 747
Broaște… destule. Nuvelă pesimistă 751
Diverse 754
Războiul. 1877 755
[Formular de procese-verbale polițienești] 757
O întâmplare la Ierusalim (după E. A. Poe) 759
Sistema doctorului Catran și a profesorului Pană (după E. A. Poe) 763
Corespondență sentimentală [„Un reporter al nostru ne împărtășește…“] 783
Povestea isprăvilor diplomatice ale dlui C.A. Rosetti 786
O întâmpinare 791
Crăcănel 793
Din foloasele tiparului 796
Varietăți literare. Canard-rățoi 806
Cronica [„Câteva varietăți literare și lingvistice“] 811
Leac de guturai [după Mark Twain (Samuel L. Clemens)]. Din *Schițele americane* 813
Aforisme 818
Moftul român 820
La luminație 824
Spiritism și telepatie 825
Istoric 829
Către spiritiștii români 831
Moftul (Studiu de mitologie populară) 832
O necuviință 836
Poveste de contrabandă 838
Culmea nenorocului 843
Jertfe patriotice 844
Mediul spiritist 849
O lămurire 851
Polemică în perspectivă 852
Moftangii 853
Rromânul 853
Rromânca 854
Savantul 857

Un tenor scăpătat 860
O replică 863
Cugetări 865
La tribunal 866
Chestiuni militare. Prognosticuri războinice.
Fumuri de cucerire 867
Succesul „Moftului Român“ 868
La poștă 870
O pildă 871
Trecutul și prezentul. Istorie și limbă 872
Din albumul unei pianiste. Urare din partea vechiului său
profesor, maestrul Tremolo 873
Instantanee. Un oficios 874
O răutate 875
Școala română 877
Accident parlamentar 879
Sfaturi 882
Meteorologie 883
Manifestul „Moftului român“ (Către cocoane) 885
Epidemie 887
Câteva culmi și reflecții 889
„Moftul“ în fața opiniei publice 890
Justiția română. Secția corecțională 893
Poetul și „Moftul“ 896
Cacofonie 899
Mofturi 901
High-life [„O țară eminamente agricolă…“] 905
Logica baroului 907
Magnum mophtologicum 910
Olga și Spiriduș. Basm 912
Scandal academic 915
C.F.R. Raport către șeful mișcării din partea șefului
unei gări 917
Politica [„Nu mă pricep la politică…“] 918
În tren accelerat. Anecdotă realistă 921
Elocuența 923
Carnet high-life 924
Junalul nostru. Ce lipsește „Moftului“ 926

Către cititori 929
Smărăndița. Roman modern 931
Nedescifrabil 954
Spanacul și bomba. Încă o lovitură dată presei 956
Apa blagoslovită. Legendă indică 959
Arendașul român 961
Culmile reporterului 964
Culmi 965
Poruncă domnească 966
Adevărul 968
Între coroană și națiune și „Liga literară“ 971
Istoria mutului 972
Flăcău 973
Precauție inutilă 977
Rețetă practică pentru a face o lucrare literară, în genere . . 978
Cum să înțeleg țăranii 979
Tardivitate 980
A. Odobescu 981
Șah și mat! 992
Autoritate 996
Scrisorile unui egoist 1002
Din „Principele“ lui Machiavelli 1014
Poetul Vlahuță. Schiță 1020
Lungul nasului. Basm oriental 1037
Minciună. Din snoavele populare 1044
O balercă de Amontillado (după E. A. Poe) 1047
Masca (după Edgar Poe) 1055
Norocul și mintea 1062
O plimbare la Căldărușani 1064
Grav eveniment literar 1069
Cronica de joi. [„Alaltăieri, în faptul zilii…“] 1072
Cum se naște o revistă? 1077
Karkaleki 1081
O reparație 1084
Paradoxal 1088
O blană rară 1091
Gazometru 1096
Baioneta inteligentă [„Originea gvardiei naționale…“] . . . 1099

Politică și delicatețe 1104
Fără noroc. Snoavă populară 1110
Palatul Cotrocenilor 1112
Articol de reportaj 1115
Cazul dlui Pawlowsky 1121
În vreme de război. Schiță 1124
Istoria se repetă 1144
Slăbiciune 1148
Zgomot 1152
[Cometa Falb] 1156
Despre cometă. Prelegere populară 1162
Accelerat No. 17 1169
„Națiunea română“ 1175
Leac de criză 1181
[Scrisorile anonime] 1187
Cum devine cineva revoluționar și om politic...? 1192
La Paști 1197
[Dărâmarea bisericii Vărzaru] 1203
Emulațiune 1209
Dascăl prost 1215
Premiul întâi. O reminescență din tinerețele pedagogului . 1220
Cum stăm... 1227
Bacalaureat 1232
Deziderate legitime 1237
Cam târziu... 1242
Imaginație, stil și clistir 1248
Tribuna liberă! 1251
Economii 1253
Educațiunea sentimantală la vite 1256
Politică înaltă 1259
O ședință la „Junimea“ în ajunul Anului Nou 1262
Tatăl nostru 1265
Teatrul la țară 1268
Un frizer-poet și o damă care trebuie să se scarpine-n cap . . 1270
Moșii (Tablă de materii) 1273
Tot Mitică 1275
Liga 1286
Țara lui Hübsch 1288

Lună de miere 1292
Talmudic 1300
O culme [„Din articolul…“] 1301
Cele trei zeițe. Poemă pedagogică 1302
„Moftul“ făcător de minuni 1304
Oribilă stagnațiune 1306
Înfiorătoarea și îngrozitoarea și oribila dramă din strada Uranus 1309
Marele concurs literar al „Moftului român“ 1311
O culme [„Care e culmea artei…“] 1313
Infamie… 1314
La Peleș 1318
Politică 1321
Greșală de tipar 1324
Poveste de Paști 1325
Făcătoare de minuni 1330
Poeme în proză 1335
Inițiativa… 1341
Ouăle roșii. Cronică veche 1346
Dintr-un catastif vechi 1349
Peste 50 de ani 1356
Pradă de război… Anecdotă orientală 1362
Sfânta Ghenoveva 1367
Un incident de senzație 1372
Curiosul pedepsit (după Miguel de Cervantes Saavedra) . . 1376
Fecioara-din-lună (Poveste japoneză) 1391
Un băiețaș rău (Traducere din Mark Twain) 1398

POSTUME

Abu Hassan 1405
Poveste 1439
Mare excursiune română prin județul Neamț 1461
Repertoriu de nume proprii 1464
Dă-dămult… mai dă-dămult 1494
[Ultime cugetări] 1506

Note și comentarii 1507

1836